ئوبۇلقاسىم فىردەۋسى (ئىران)

شاھنامە

ئۇزبېكچىدىن ئۇيغۇرچىلاشتۇرغۇچى : ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن
ئابدۇۋۇھىلى خەلپەت

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

شەرق كلاسسىك ئەدەبىياتىدىكى مىسلسىز ئەزىمەت ــ ئەبۇلقاسىم فىردەۋسى

ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن

1 . فىردەۋسىنىڭ ياشىغان دەۋرى ۋە ھايات پائالىيىتى

« ئاتمىش مىڭ بەيىتلىق 〈 شاھنامە 〉 داستانىنىڭ مۇئەللىپى فىردەۋسى
يىپەك يولىدىكى ئەڭ زور شائىر بولۇشقا مۇناسىپ . »
ــ ما ئېجىما شىنجى

شەرق بەدىئىي تەپەككۇرىنىڭ ئۇلۇغۋار نامايەندىسى ، جاھان سەنئەت مۇنبىرىدىكى مىسلسىز ئەزىمەت ، پارس ــ تاجىك كلاسسىك شېئىرىيىتىنىڭ ئىپتىخارى ئەبۇلقاسىم فىردەۋسى (تەخمىنەن 940 ــ 1020) خۇراساندىكى تەبەران ۋىلايىتىنىڭ تۇس شەھىرىدىن ئانچە يىراق بولمىغان باج ناملىق يېزىدا سۇنغان ھاللىق دېھقان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن .

فىردەۋسى ياشىغان زاماندا ئەرەب باغدات خەلىپىلىكى بارغانسېرى خارابلىشىپ ، ئۇ ئىشغال قىلغان كەڭ زېمىندا بىرقاتار مۇستەقىل يەرلىك ھاكىمىيەتلەر مەيدانغا كەلگەن ، خەلقنىڭ فېئودالىلىق زۇلۇمغا ، مىللىي زۇلۇمغا قارشى ئېڭى بارغانسېرى ئاشماقتىدى . ئۇ چاغدا فىردەۋسىنىڭ ۋەتىنى خۇراسان سامانىيلار خانلىقى (875 ــ 999) غا تەۋە ئىدى . سامانىي خانلىرى ئۆزلىرىنىڭ پارس ــ تاجىك نەسەبلىرى ۋە يېڭى مەيدانغا كەلگەن مۇستەقىللىك مەۋقەلىرى بويىچە ئەنئەنىۋى ئىران ــ شەرقىي ئىران مەدەنىيىتىگە ۋارىسلىق قىلىشنى ئارزۇ قىلاتتى . فىردەۋسى تەخمىنەن ئەللىك سەككىز ياشقا يەتكەندە سامانىيلار ھاكىمىيىتىنىڭ خۇراسانىدىكى ۋالىيسى ئالىپ تېكىن ۋە ئۇنىڭ كۈيئوغلى سوبۇق تېكىن خۇراسان بىلەن پەنجاپ دىيارىنى ئىگىلىدى . سوبۇق تېكىننىڭ ئوغلى مەھمۇت غەزنەۋى (980 ــ 1030) ھاكىمىيەت بېشىغا چىققاندىن كېيىن ، ئۇ خۇراساندىكى ئىلاخانىي يېڭىپ ، ساپارىلار قولىدىن پۈتۈن پېرسىيىنى تارتىۋالدى . 999 ــ يىلى ئۇيغۇر قاراخانىلار قوشۇنلىرى بۇخارانى ئىشغال قىلىپ سامانىلار خانلىقىنى مۇنقەرز قىلدى . فىردەۋسىنىڭ ئاخىرقى ھاياتى مەھمۇت غەزنەۋى زامانىغا توغرا كەلدى .

فىردەۋسى بالىلىق چاغلىرىدا دادىسىدىن قالغان باغدا ياشىدى . ئۇ بۇ باغنى يورۇق دۇنيانىڭ جەننىتىدەك ياخشى كۆرەتتى . ئۇنىڭ ياخشى تەربىيىلەنگەنلىكىنى مۇئەييەنلەشتۇرۇش مۇمكىن . ئۇ پارس ئەدەبىي تىلى ، پەھلەۋىي (ئوتتۇرا ئىران) تىلىدىن باشقا ، ئەرەب تىلىنىمۇ پۇختا ئىدى .

فىردەۋسى ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە جۇڭگو ، ھىندىستان ۋە ئىران ، ئەرەبستان ۋە گرېك مەدەنىيەتلىرى قوشۇلغان « مەدەنىيەت ئۇچبۇرجىكى » رايونىدا ياشىدى . ئىران ، ئوتتۇرا ئاسىيا ، ھىندىستان ۋە يۇنان تارىخىدىن خەۋەردارلىقى ، پەلسەپە ۋە ئىجتىمائىي قاراشلىرىنىڭ پۇختا ۋە يۇكسەكلىكى ، تىل ئىقتىدارى ۋە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى جەھەتتىكى مول بىلىملىرى فىردەۋسىنىڭ ئەينى زاماندا كۆزگە كۆرۈنگەن بىلىم ئىگىسى ئىكەنلىكىنى دەللىلەيدۇ . بىز فىردەۋسى غايىلىرىدىن قەدىمكى ھىندىستان ھېكمەت خەزىنىسى بولغان « كەلىلە ۋە دىمنە » جەۋھەرلىرىنى ، گرېك تارىخچىلىرىنىڭ قاراشلىرىنى ، ئەرەب مەدەنىيىتى مۇۋەپپەقىيەتلىرى ھېسابلانغان ئەقىل ــ پاراسەت قاراشلىرىنى ، ئېزىلگەن ئاممىنىڭ يالقۇنلۇق كۆرەشلىرىنى ، دوستلۇق ۋە ئىنسانىي مۇھەببەت ھەققىدىكى ئىزگۈ تىلەكلىرىنى كۆرۈۋالالايمىز . ئۆز زامانىسىنىڭ كۆپ مەنبەلىك بۇ خىل مول ئىدىيىۋى سۇپەتلىرىسىز فىردەۋسى ۋە ئۇنىڭ ئىجادىيىتىنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس .

فىردەۋسىنىڭ قاچاندىن باشلاپ ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغانلىقى نامەلۇم . ئۇ تەخمىنەن ئوتتۇز يەتتە يېشىدا (تەخمىنەن 977 ـ يىلى) « شاھنامە » نى يېزىشقا كىرىشكەن بولۇشى مۇمكىن . بۇ چاغلاردا ئۇ سامانىيلار پايتەختى بۇخارا ۋە شۇ ئەتراپتىكى جايلاردا زىيارەت ئېلىپ بارغان . بىز فىردەۋسىنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتى ئەلۋەتتە « شاھنامە » دىن ئىلگىرى مەيدانغا كەلگەن ، ئۇ پەقەت ئۆزىنىڭ قىزغىنلىقى ، تەپەككۇر سەۋىيىسىگىلا تايىنىپ ئەمەس ، يەنە بەدىئىي ماھارىتى ۋە بەدىئىي ئىجادىيەت تەجرىبىسىگە ئىشەنچ قىلغان ھالدا « شاھنامە » دەك چوڭ ھەجىملىك ئەمگەككە كىرىشكەن ، دەپ ئويلايمىز .

« شاھنامە » نى ئىشلەش ئەسلىدە سامانىي خانلىرى ئارزۇسىدا مەيدانغا كەلگەن . بۇ چاغدا سامانىيلار خانلىقى ئەرەب خەلىپىلىكىدىن مۇستەقىللىككە ئېرىشكەن مەۋقەنى مۇستەھكەملەشنى خالايتتى . كۈنساناپ كۆچىيىۋاتقان قاراخانىلارنىڭ تەھلىكىسى ئىنچىدە ئۆز ھاكىمىيىتىنى ئىران قەھرىمانلىرىنىڭ ۋەتەنپەرۋەر ئىش ئىزلىرى بىلەن ئىلھاملاندۇرۇشنى ئارزۇ قىلاتتى . ئەل ئارىسىدا ساقلانغان « ئاۋىستا » ، نەسرىي « شاھنامە ئەبۇمەنسۇر » ۋە رۇستەم رىۋايەتلىرى مۇنداق ئەسەرنى يېزىپ چىقىشقا مۇمكىنچىلىك تۇغدۇرغانىدى . نەتىجىدە سامانىلار ئەمرى نوھ (976 ـــ 997) شائىر ئەبۇمەنسۇر مۇھەممەد ئىبن ئەھمەد دەقىقىنى چاقىرتىپ ، نەسرىي « شاھنامە ئەبۇمەنسۇر » ئۇستىدىن ئىشلەشنى ، ئۇنىڭغا گۈزەل قەھرىمانلىق ئېپوپېيىسى تۇزۇشنى بۇيرۇغانىدى .

دەقىقى كلاسسىك پارس ئەدەبىياتىنىڭ ئاتىسى ، « شېئىرىيەتتىكى ئادەم ئەلەيھىسسالام » دەپ نام ئالغان روداكىنىڭ زامانداشى بولۇپ ، ئۇنى بەزىلەر تۇستا ، بەزىلەر بۇخارا ياكى سەمەرقەندتە تۇغۇلغان دېيىشىدۇ . تاجىكىستان ئاكادېمىكى غەپۇرۇۋ ① نىڭ كۆرسىتىشچە ، دەقىقىنىڭ ئاساسىي ھايات پائالىيىتى ماۋرائۇننەھردە ـــ ئوتتۇرا ئاسىيادا ئۆتكەن .

دەقىقى پەھلەۋى ۋە ئەرەب يېزىقىدىكى مەنبەلەر ، ئاتەشپەرەسلەر رىۋايەتلىرىدىن مول ماتېرىيال توپلاپ « خۇدايىنامە » نامىدا ئۆز « شاھنامە » سىنى يېزىشقا كىرىشكەن . دەقىقى « خۇدايىنامە» نىڭ زەردۇشت ، گۇشتەسپنىڭ ئەفراسىياپ ۋاريىسى ئەرجاسپ بىلەن جەڭ قىلغانلىقى قىسىملىرىنى يېزىشقا ئاران ئۈلگۈرەلىگەن . ئۇ 977 ـ يىلى بىر زىيارەت ئۇستىدە ئۆز قولى تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن . شۇندىن كېيىن بۇ ئىشقا فىردەۋسى كىرىشىپ ، بۇخارا سەپىرىنى باشلىغان .

فىردەۋسى « خۇدايىنامە » دە يېزىلغان بىر مىڭ بەيىتنى (13 ـ ئەسىر مۇئەللىپى مۇھەممەد ئەۋفىنىڭ كۆرسىتىشچە ئىككى مىڭ بەيىتنى) دەقىقىنى خاتىرىلەش ئۈچۈن ئۆز « شاھنامە » سىگە كىرگۈزگەن .

فىردەۋسى چوڭ ھەجىملىك « شاھنامە » يېزىش ئۈچۈن « شاھنامە ئەبۇمەنسۇر » دىكى مەنبەلەرگە قانائەتلەنمىگەن . ئۇ ماۋزا ئۇنىنەھرىدىن ساك ھېكايىلىرى ، سۇغدى خەلقىنىڭ رۇستەم توغرىسىدىكى رىۋايەتلىرى ، خارەزمدىكى سىياۋۇش ھېكايىلىرى ، باكتېرىيەدىكى ئىسفەندىيار رىۋايەتلىرى قاتارلىق بىر قاتار ئەپسانىلەرنى توپلىغان .

فىردەۋسى « شاھنامە » داستانلار تۈركۈمىنى 977 ـ يىلدىن (دەقىقى ۋاپات بولغان ۋاقىتتىن) باشلاپ يىگىرمە يىل سەرپ قىلىپ ، 996 ـ يىلى تاماملىغان . ئۇ بۇ ئەسىرنى سامانىلار ھۆكۈمرانلىرىدىن بىرىگە تەقدىم قىلىشنى ئارزۇ قىلاتتى . بۇ چاغدا خۇراسان غەزنەۋىلەر قولىغا ئۆتكەنىدى . ئانچە ئۆتمەي سامانىيلار خانلىقى ھالاك بولدى . بۇ چاغدا فىردەۋسى تېگىرقاپ قالغان . ئاخىر فىردەۋسى ئۆز ئەسىرىنى رويابقا چىقىرىش ئىستىكىدە يەنە ئون يىلدىن ئارتۇق كۈچ سەرپ قىلىپ ئەسىرى ئۇستىدە قايتا ئىشلىگەن . ئۇ گەرچە مەھمۇت غەزنەۋىگە لايىقلاشتۇرۇش مەجبۇرىيىتى بىلەن ئۆز داستانىغا كۆپلەپ ئۆزگەرتىش كىرگۈزگەن بولسىمۇ ، ئۇنىڭ تۈپ تېماتىكىسى ۋە غايىلىرىنى ساقلاپ قالغان .

فىردەۋسى ھىجىرىيە 400 ـ يىلى (1010 ـ ، 1011 ـ يىللار) قايتا ئىشلەنگەن « شاھنامە » نى غەزنەۋىلەر خانلىقىنىڭ تۈرك سۇلتانى مەھمۇت غەزنەۋىگە تەقدىم قىلغان .

---

① غەپۇرۇۋ : « تاجىكستان خەلق تارىخى » ، خەنزۇچە نەشرى ، 188 ـ بەت .

فىردەۋسىنىڭ « شاھنامە » نى مەھمۇت غەزنەۋىگە تەقدىم قىلىشى ھەر خىل مەنبەلەردە بىردەك ئىزاھلانغان ئەمەس . بەزى مەنبەلەر مەھمۇت غەزنەۋى قانلىق ئۇرۇشلار ئېلىپ بارسىمۇ ، ئالىملار ۋە شائىرلارنى ئوردىغا يۆتكەپ كېلىپ قەدىرلەيتتى ، ئۆز دۆلىتىنىڭ ئۇلىنى كۆچەيتىشنى ئارزۇ قىلاتتى ، شۇنىڭ ئۈچۈن باش ۋەزىر ئىسفەراينىڭ تونۇشتۇرۇشى بىلەن فىردەۋسى ئىشلەۋاتقان « شاھنامە » نىڭ ھەر بىر بېيىتىغا بىر ئالتۇن تىللا بەرمەكچى بولغان ، كېيىنچە ئىسفەراي سىياسىي سەھنىدىن ئاجرالغاچقا ، ئۇنىڭ رەقىبلىرى تەرىپىدىن پۈتۈن ئاتىمىش مىڭ بېيىتلىق « شاھنامە » گە يېگىرمە مىڭ كۈمۈش تەڭگە بېرىلگەن دېيىلگەن . باشقا مەنبەلەردە مەھمۇت غەزنەۋى تۈركىي نەسەب ۋە مۇسۇلمانلىق نۇقتىسىدىن ئەبۇلقاسىم فىردەۋسىنى تەقىب قىلىپ ، پىلـ نىڭ ئايىغىغا تاشلاپ ئۆلتۈرۈشنى بۇيرۇغان دېيىلىدۇ .

نىزامى گەنجەۋى 1116 ـ يىلى تۇسقا كېلىپ ئۇنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىپ ، ئۇنىڭ ھاياتى بىلەن تونۇشقان . نىزامىنىڭ كۆرسىتىشچە ، فىردەۋسىگە مەھمۇت غەزنەۋى يېگىرمە مىڭ كۈمۈش تەڭگە سوۋغات قىلىپ ، ئۇنىڭ ئوتتۇز نەچچە يىللىق ئاجايىپ ئەمگەكنىڭ قەدىرگە يەتمىگەنلىكى ۋە ئۆز ئەھدىنى بەجا قىلمىغانلىقى ئۈچۈن فىردەۋسى رەنجىپ ، ھامامغا بېرىپ يۈيۈنغان ۋە راسا بوز ئىچىپ ، يېگىرمە مىڭ تەڭـ گىنى ھامامچى ، بوزچى ۋە باشقىلارغا ئۈلەشتۈرۈپ بېرىپ ، پېشىنى قېقىپ چىقىپ كەتكەن . بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان مەھمۇت غەزنەۋى فىردەۋسىنى پىلنىڭ ئايىغىغا تاشلاپ ئۆلتۈرۈشنى بۇيرۇغان . فىردەۋسى ئۆـ يىگە قايتىماي غەزنىدىن ھىراتقا ، ھىراتتىن تۇسقا ، تۇستىن تاباردىستانغا ، ئۇ يەردىن ئىراققا كېتىپ قالغان . ئۇ باغداتقا (ئىراققا) بېرىش ئالدىدا « مەھمۇت غەزنەۋىگە ھەجۋىي » ناملىق شېئىر يازغان . بۇنىڭدا ، مەھمۇت غەزنەۋىنىڭ پىتىنىلەرگە ئالدىنىپ ۋەدىسىگە ئەمەل قىلمىغانلىقى ، فىردەۋسىنى جازالىماقچى بولغانلىقى تىلغا ئېلىنىپ ، بارلىق قەسىرلەر ۋەيران بولسىمۇ ئۆزىنىڭ شېئىرىيەت ساربىيى تەبىئەت مۆجىزىلىرىدەك مەڭگۈ كا ـ ئىناتىنىڭ بىر قىسمى بولۇپ قالىدىغانلىقى ، ئۆزىنىڭ كۆز يۇمغاندىمۇ مەڭگۈ ئۆلمەيدىغانلىقى تەكىتلەنگەن . فىردەۋسى ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كەلگەن . ئۇ تولىمۇ غېرىبلىشىپ كەتكەن . ئېيتىلىشىچە ، مەھمۇت غەزنەۋى ھىندىستان يۇرۇشلىرىدە « شاھنامە » نىڭ نەقەدەر كۈچلۈك تەسىر قوزغىغان مىسلىسىز قىممىتىنى ئاڭلاپ قالغان . « شاھنامە » ھەقىقەتەن كۈچلۈك زىلزىلە قوزغىغانىدى . مەھمۇت غەزنەۋى ئاتمىش مىڭ تىللا قىممىتىدىكى ھىندىستان خىل بويىقىنى ئۇنىڭ تۇس شەھرىدىكى ئۆيىگە يەتكۈزۈشكە بۇيـ رۇغان . كارۋانىنىڭ شەھەرگە كىرىشى فىردەۋسىنىڭ جىنازىسىنى شەھەردىن كۆتۈرۈپ چىقىۋاتقانغا دوچ كەلگەن .

ئەبۇلقاسىم فىردەۋسى ئۆز بېغىغا دەپنە قىلىنغان . بۇنىڭغا زاھىتلارنىڭ ئۇنى كۈپارلىقتا ئەيىبلەپ مۇـ سۇلمانلار مازىرىغا كۆمۈشكە يول قويمىغانلىقى سەۋەب بولغان . ئىران دۆلەت كېڭىشى ئەزاسى شائىر باھار 1923 ـ يىلى فىردەۋسى مەقبەرىسىنى تىكلەشنى تەلەپ قىلغان بولسىمۇ ، بۇ مەقبەرە فىردەۋسىنىڭ مىڭ يىللـ قىغا بېغىشلانغان خاتىرىسىگە توپلانغان لاتارى كىرىمى ئاساسىدا 1934 ـ يىلى تىكلەنگەن .

2 . « شاھنامە » نىڭ تېماتىكىسى ۋە تۈزۈلۈشى

« 〈 شاھنامە 〉 شاھلار تارىخى ئەمەس ، بەلكى قەھرىمانلىق داستانى . قەھرىمانلىق مەدھىيىسىگە بېغىشلانغان شاھ ئەسەر . »

ـــ ئەركىنوۋ

« شاھنامە » چوڭ ھەجىملىك داستانلار تۈركۈمى بولۇپ ، نەچچە ئون داستان ، نەچچە يۈز پېرسوناژنى ئۆز ئىچىگە ئالغان . مىلادىدىن ئىلگىرىكى 3223 ـ يىلدىن مىلادىنىڭ 651 ـ يىلغىچە ئەرەبلەرنىڭ ئىرانىنى ئىشغال قىلىشىغچە بولغان 3874 يىللىق رىۋايەت ۋە ھېكايەت سۆزلەنگەن .

« شاھنامە » نىڭ تېماتىكىسى ۋەتەننى ، مىللىي مۇستەقىللىكنى ئۇلۇغلاش ، چەت ئەل تاجاۋۇزىنى

قارىلاش ، باسقۇنچىلىق ئۇرۇشلىرىغا قارشى كۆرەش قىلىشتىن ئىبارەت بولۇپ ، فىردەۋسى ئۆزىنىڭ ئىجابىي ۋە سەلبىي قەھرىمانلىرىنى ، جەڭنامە ۋە تراگېدىيىلىرىنى ، مۇھەببەت ۋە نەپرەت تەسۋىرىنى مۇشۇ تېمىاتىكىغا بويسۇندۇرغان .

فىردەۋسى زەردۇشت تەلىماتى بويىچە ئالەمنى ئىككى خىل كۈچنىڭ كۆرەش سەھنىسى ، تارىخنى ئىككى خىل كۈچنىڭ گۈزەل جەريانى سۈپىتىدە تىلغا ئالغان . ئۇ ياخشىلىق ۋە يورۇقلۇق ئىلاھى ئاخرۇمازدا بىلەن يامانلىق ۋە زۇلمەت مۇئەككىلى ئەھرىمەن دىۋە كۆرىشى ئارقىلىق ياخشىلىق ھامىيلىرى بولغان ئىران پادىشاھلىرى ۋە باتۇرلىرى بىلەن يامانلىق ھامىيلىرى بولغان باسقۇنچى كۈچلەر ئارىسىدىكى جەڭلەرنى تەسۋىرلىگەن .

« شاھنامە » نى تۈزۈلۈشى جەھەتتە ئۈچ قىسىمغا بۆلۈش مۇمكىن . بىرىنچى قىسىمدا ئەپسانىۋى ھېكايە سۆزلەنگەن . بۇ قىسىم تەخمىنەن بەش مىڭ بەيىت ئەتراپىدا بولۇپ ، مىلادىدىن ئىلگىرىكى 3223 ـ يىلدىن 782 ـ يىلغىچە داۋام قىلىدۇ . بۇ قىسىمغا ئاخرۇمازدانىڭ تۇنجى پەيدا قىلىنغان ئادەم بىلەن ئەھرىمەن دىۋىگە قارشى ئېلىپ بارغان كۆرەشلىرى ، ئىككى مۇرىسىدىن ئىككى يىلان چىقىپ تۇرغان ۋە ئۇ ئىككى يىلاننى كۈندە ئىككى يىگىت مېڭىسى بىلەن باقىدىغان زالىم ۋە جاھىل پادىشاھ زەھھاكقا قارشى تۆمۈرچى كاۋە باشچىلىقىدىكى خەلق قوزغىلىڭىنىڭ غەلىبىسى نۇقتىلىق تەسۋىرلەنگەن .

ئىككىنچى قىسمىدا قەھرىمانلىق رىۋايەتلىرى سۆزلەنگەن . بۇ قىسىم تەخمىنەن يىگىرمە سەككىز مىڭ بەيىت ئەتراپىدا بولۇپ ، مىلادىدىن ئىلگىرىكى 782 ـ يىلدىن 50 ـ يىلغىچە داۋام قىلغان . رۇستەم بۇ رىۋايەتلەرنىڭ ئاساسىي قەھرىمانى بولۇپ ، ئاق دىللىق ، ئەقىللىك ۋە قەھرىمانلىقنى بىرلەشتۈرگەن خەلق قەھرىمانىنىڭ ۋەكىلى سۈپىتىدە تەسۋىرلەنگەن ، رۇستەم « شاھنامە » داستانىدىكى كۆپلىگەن ھېكايىلەردە ئىرانىنىڭ ئەنئەنىۋى مۇستەقىللىكى ئۈچۈن پىداكارانە كۈرەش قىلغان . بۇ قىسمىدا زالىم پادىشاھ كاۋۇس قامچىلانغان . رۇستەم دۈشمەن قوشۇنلىرىغا سەركەردە بولۇپ مەيدانغا چىققان ، ئۆزى كۆرمىگەن ئوغلى سوھراب بىلەن جەڭ قىلىش پەيتىدە زالىم ھۆكۈمران كاۋۇسنىڭ نامەردلىك قىلغانلىقى تەسۋىرلەنگەن .

ئۈچىنچى قىسمىدا شاھلار ھېكايەتلىرى تەسۋىرلەنگەن . بۇ قىسىم تەخمىنەن ئون مىڭ بەيىتتىن ئىبارەت بولۇپ ، مىلادىدىن ئىلگىرىكى 50 ـ يىلدىن مىلادىنىڭ 651 ـ يىلىغىچە ساماندىلار سۇلالىسىنىڭ ئەرەبلەر تەرىپىدىن ھالاك قىلىنىشىغىچە داۋام قىلغان . فىردەۋسى ساماندىلار شاھلىرىنىڭ تارىخنى ئەمەس ، بەلكى ئۇلارنىڭ ئادالەت ، ئەقىل ، مۇھەببەت ۋە نەپرەتكە ئالاقىدار بەدىئىي ئوبرازى ۋە شېئىرىي ھېكايىلىرىنى يازغان . بۇ قىسمىدا مازداك قوزغىلىڭىنىڭ رەھبىرى مازداك ئوبرازى خەلق ، ئادالەت ، ئەقىل ۋە جاسارەت بەلەن بىرلەشتۈرۈلۈپ ئىجابىي تەسۋىرلەنگەن .

« شاھنامە » ئۆز مۇقەددىمىسىدىن كېيىن « كەيۇمەرس » ، « ھۇشەڭ » . « تەھمۇرەس » ، « جەمشىد » ، « زەھھاك » قىسسىلىرىنى ، « زال ۋە رۇدابە » رومانتىك داستانىنى ، « سوھراب ۋە سىياۋۇش » ، « رۇستەم » ھېكايىلىرىنى ، « كەيخۇسرەۋ » پادىشاھلىقى ، « بىجەن ۋە مەنىجە » ئىشقى داستانىنى ، « ئىسفەندىيار » جاسارىتىنى ، « ئىسكەندەر زۇلقەرنەين » داستانىنى ، « ئەشكانىيلار پادىشاھلىقى » نى ، « ساسانىيلار پادىشاھلىقى » نى ، « يەزدىگىرد پادىشاھلىقى » نى ، « بەھرام گور » ، « قوباد پادىشاھلىقى » نى ، « ھورمۇز پادىشاھلىقى » نى ، « خۇسرەۋ پەرۋىز پادىشاھلىقى » ۋە « خۇسرەۋ پەرۋىز ۋە شېرىن » داستانىنى ، داستاننىڭ خاتىمىسىنى ، « مەھمۇت غەزنەۋىگە ھەجۋى » نى ئۆز ئىچىگە ئالغان .

« شاھنامە » ئۆزىنىڭ كەڭ سەھىپىلىرىدە كەيۇمەرس ، ھۇشەڭ ، تەھمۇرەس ، جەمشىد قاتارلىق ئەپسانىۋى پادىشاھلار ئوبرازلىرىنى ، سام ، نەرىمان ، زال ، رۇستەم ، گېۋ ، بىجەن قاتارلىق ئەپسانىۋى قەھرىمانلار ئوبرازلىرىنى ، مازداك ، نۇشىرۋان ، بەھرام گور ، خۇسرەۋ پەرۋىز كەبى تارىخىي پېرسوناژلارنى ، كۆپلىگەن پەيلاسوپلار ، مۇنەججىملەر ، ئالىملار ، سەركەردىلەر ، پىداكار مەردلەر ، گۈزەللەر ، ھۇنەرۋەنلەر ، چوپانلار ، دېھقانلار ۋە باشقا ھەر خىل ئىجتىمائىي تەبىقىلەرنىڭ تارىخىي ئوبرازىنى ياراتقان . داستاندا « زال

ۋە رۇدابە » ، « بىجەن ۋە مەنىجە » ، « بەھرام ۋە دىلئارام » ، « خۇسرەۋ ۋە شېرىن » مۇھەببەت داستانلىرى ئالاھىدە ئىشتىياق بىلەن كۈيلەنگەن .

« شاھنامە » ئۆز سەھىپىلىرىدە تۇران خاقانلىقى ، ھىندىستانىنىڭ « كەلىلە ۋە دىمنە » ھېكمەت كىتابى ، رۇم ئۆلىمالىرى ھەققىدىمۇ توختالغان .

ئەبۇلقاسىم فىردەۋسى ئۆزىنىڭ « شاھنامە » دەك مىسلىسىز زور ۋە ئاجايىپ ماھارەتلىك ئەسىرى ئارقىلىق ھەقىقەتەن ئۆلمەس بىر قەسىر تىكلىگەن . ئۇ « شاھنامە » نىڭ خاتىمە قىسمىدا مۇنداق يازغانىدى :

« مەن ئەسلا ئۆلمەسمەن ، مەڭگۈ ياشارمەن ،
ئېيتقان ھەر سۆزۈمدە قايتا ياشنارمەن . »

3 . « شاھنامە » نىڭ ئىدىيىۋى مەزمۇنى ۋە بەدىئىي ئالاھىدىلىكى

«فىردەۋسى پۈتۈن دۇنيا مەدەنىيىتىنىڭ ، خۇسۇسەن ئەدەبىيات ۋە پەلسەپىۋى ئىدىيىلەرنىڭ تەرەققىياتىغا كاتتا تۆھپە قوشقان . »

—— ۋاھىد زاھىدوۋ

« شاھنامە » فىردەۋسى زامانىدا ئۇ ئېرىشكەن بىلىم ۋە تەپەككۇر يۈكسەكلىكىنىڭ نامايەندىسى سۈپىتىدە مەيدانغا كەلگەن . ئۇ ئەينى زامان شىمال ـ جەنۇب ، شەرق ـ غەرب مەدەنىيەتلىرى ئارىلاشمىسى ئاساسىدا رويابقا چىققان بولۇپ ، دۇنياۋى ئەھمىيەتكە ئىگە .

« شاھنامە » دە فىردەۋسى دۇنيا يەزدان (تەڭرى) تەجەللىسى ئاساسىدا يارىتىلغان ئوت ، تۇپراق ، سۇ ۋە ھاۋادىن تەشكىل تاپقان دەپ قارىغان . ئۇ ئىلاھ دەسلىپىدە ئوتنى ـــ قۇياشنى ، ئاندىن زېمىننى ـــ تۇپراقنى ، ئاخىردا سۇ ۋە ھاۋانى يارىتقان ، قالغان مەدەنلەر ، ئۆسۈملۈك ۋە ھايۋاناتلار مۇشۇ تۆت زات ئاساسىدا مەيدانغا كەلگەن دەپ قارىغان .

« شاھنامە » دە راتسىئونالىزملىق پىكىر ئېقىمى ئىلگىرى سۈرۈلگەن . فىردەۋسى ئىنسانىنى « ئاجايىپ كۆركەم مۆجىزە » ، « تەبىئەتنىڭ ئەڭ گۈزەل بوستانى » ، « يەرگە نۇر چاچقۇچى چىراغ » دەپ كۆككە كۆتۈرگەن . فىردەۋسىنىڭ قارىشىچە ئىنسان بىلىش ئىقتىدارى ۋە بىلىم تۈپەيلى باشقا شەيئىلەردىن پەرقلىنىدۇ . ئۇ بىلىم ، ئەقىلنى مەدھىيىلىگەن . ئۇ ئەقىل ـــ ھەقىقەتنىڭ ئۆلچىمى ، يەزدان يارىتقان نەرسىلەر ئىچىدىكى ئەڭ ئېسىل ۋە ئەڭ گۈزىلى ، ئۇ « ئىككى دۇنيادا ئىككى قولۇڭدىن سېنى يېتەكلەپ ۋە قولتۇقلاپ يۈرىدۇ » ، « ئەقىل روھنىڭ كۆزى » ، ئەقىلنى سۈندۈرغان ئازاب چېكىدۇ ، ئۆزىنى سۈندۈرىدۇ دېگەن .

« شاھنامە » گۇمانىستىك ۋە قەھرىمانلىق داستان سۈپىتىدە ئىنسانىنىڭ يورۇق ئىستىقبالى ، ئىنسانغا ھۆرمەت ، مۇھەببەت ئارزۇلىرى بىلەن تولغان . ئۇ ئالەمدىكى ھەر قانداق ھاكىمىيەتنى ئىنسانغا نىسبەتەن نىسپىي ، ئۆتكۈنچى دەپ قارىغان . ئۇ يورۇقلۇقنىڭ قاراڭغۇلۇق ، ئادالەتنىڭ زوراۋانلىق ، بىلىمنىڭ نادانلىق ، كەلگۈسىنىڭ رېئاللىق ئۈستىدىكى غەلىبىسىگە ئىشەنگەن .

ئۇ كەيۇمەرس① ئوبرازى ئارقىلىق تۇنجى ئادەم سىياسىنى تىلغا ئالغان . ئاخىرىمازدا يورۇقلۇق مەشئىلىنى كۆتۈرۈپ زۇلمەت ئىلاھى ئەھرىمەنگە قارشى جەڭ قىلغاندا تۇنجى ئادەم ـــ كەيۇمەرس باش ئىلاھ ئاخىرىمازداغا ھەمكارلىشىپ ئالەمنى يورۇتۇش كۈرىشىگە ئاتلىنىدۇ . بۇ پىكىرنىڭ پەلسەپىۋى قىممىتى ئۆز ـ ئۆزىدىن كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇ .

جەمشىد ـــ شەرق پرومىتسى سۈپىتىدە يارىتىلغان ئەپسانىلەشتۈرۈلگەن ئىنسان نامايەندىسىدىن ئىبارەت . ئۇ كىشىلەرگە ھۈنەر ـ سەنئەت ، كىيىنىش ۋە ئەدەبنى ئۆگىتىپ ، ئىنسانىنىڭ ھاياتىي شەرتلىرى ۋە

① « ئاۋىستا » دەستۇرىدا يىما ئەپسانىسى سۆزلەنگەن بولۇپ ، فىردەۋسى شۇ ئاساستا كەيۇمەرس ئوبرازىنى ياراتقان بولۇشى ئېھتىمال .

كائناتتىكى ئورنىنىڭ دەسلەپكى ئۇلگىسىنى كۆرسىتىدۇ .

رۇستەم ــ « شاھنامە » دىكى خەلق قەھرىمانلىرىنىڭ شاھ ئوبرازى . زامانلار ئۆتىدۇ ، رۇستەم خەلق بىللەن بىللە ياشاۋېرىدۇ . ئۇ تاكى پەشەڭ ، ئەشكىرسلار ، دىۋە جادۇگەر ، ئەجدىھا قاتارلىقلارغا قارشى كۈرەشتىن ، تۇران شاھلىرى ئەفراسىياپ ، ئەرجەسپلەرگە قارشى كۈرەشتىن ئەرەبلەر ئىستىلاسىغا قارشى كۈرەشكىچە ياشايدۇ . ئۇ فىردەۋسى قەلىمىدە ئىران مۇستەقىللىكى ۋە ئېتنىك ئەنئەنىسىنىڭ خەلق قەھرىمانى سىيماسىدىكى نامايەندىسىدىن ئىبارەت بولغان .

كاۋە ۋە مازداك ئوبرازلىرى ئارقىلىق فىردەۋسى ئۆز ۋەتەنپەرۋەرلىك قاراشلىرىنىڭ خەلقپەرۋەرلىك ، ئادالەتپەرۋەرلىك ئاساسلىرىنى گەۋدىلەندۈرگەن . مەلۇمكى ، مازداك ئەرەب ئىمپېرىيىسىنى زىلزىلىگە كەلتۈرگەن ئىران خەلق قوزغىلىڭى ــ باراۋەرلىك ۋە ئادالەت شوئارىنى كۆتۈرۈپ چىققان مازداك كومۇنىزمنىڭ داھىيسى ئىدى . مازداك ھەربىكتى ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە ئۇيغۇر خەلقلىرىگمۇ كۈچلۈك تەسىر كۆرسەتكەن . ئى . س . برانىسكىي مۇنداق دەيدۇ : « مانى دىنى قۇدرەتلىك ئۇيغۇر دۆلىتىگە تارقىلىپ ، مازداك قوزغىلىڭىغا ئاۋاز قوشتى . ئۇ تەڭ تەقسىماتچىلىق تۇغنى ئېگىز كۆتۈردى . شۇبھىسزكى ، بۇ تۈركىي خەلقلەرنىڭ فارابى ۋەتىنىدىكى ئىجتىمائىي ئوتوپىيىسىنىڭ شەكىللىنىشىگە تەسىر كۆرسەتكەن »① . فىردەۋسى ئۆز ئېپوپېيىسىدە ئادالەتلىك پادىشاھ ئارزۇسى ، دۆلەتنى مەركەزلەشتۈرۈش غايىسى ۋە بىر قاتار سىياسىي ، ئىجتىمائىي ، ئەخلاقىي ، ئېستېتىك قاراشلارنى گەۋدىلەندۈرۈپ ئالەمشۇمۇل شاھ ئەسەرنىڭ ھاياتىي نېگىزىنى ــ ئىلغار ئالەمشۇمۇل تارىخىي ئىدىيىنى ئىپادىلىدى . بۇنىڭسىز « شاھنامە » يارالمىغان ئۇلمەس تارىخىي تەسىرنى قىياس قىلىش مۇمكىن ئەمەس .

« شاھنامە » خەلقلەر دوستلۇقىنى كۈيلىگەن داستان بولۇپ ، ئۇ جاھان مەسىللىرى ، دۆلەت ۋە مىللەتلەر مۇناسىۋىتى مەسىلىسىنى راتسىئونالىزم ، ئىنسانىپەرۋەرلىك ئاساسىدا ئاقىلانە ۋە دوستانە ھەل قىلىشنى تەرغىب قىلغان . ئۇنىڭدا تۇران بىلەن ئىران ئوتتۇرىسىدىكى جەڭلەر ، ئىسكەندەرنىڭ ئىرانىنى ئىستىلا قىلىشى ، ئەرەب باسقۇنچىلىرىغا قارشى كۈرەش ئەنە شۇ روھتا بىر تەرەپ قىلىنغان . فىردەۋسى ئىسكەندەرنىڭ ئۆلۈمى مۇناسىۋىتى بىلەن ئارىستوتېل باشچىلىقىدىكى پەيلاسوپلارنىڭ تاۋۇت يېنىدىكى نىدالىرىنى تىلغا ئېلىپ ، ئۇلار ئاغزىدىن ئىسكەندەرگە ئىككى خىل باھا بەرگەن . ئۇنىڭ ئۇلگىلىرى مۇنداق :

« بىرى دەر : ئەي ئايدىن ، قۇياشتىن ئارتۇق ،
نېچۈن بۇگۈن گۈزەل دىدارىڭ تۇتۇق ؟
.....
بىرى دەر : تۇنگە ئۆزگەردى كۈنۈڭ ،
سۆزلەيمەن دېسەڭمۇ چىقمايدۇ ئۈنۈڭ .
كىمكى كۆرگەن بولسا تاجۇ تەختىڭنى ،
ئارزۇ قىلماس شاھلىق بەختىڭنى ،
ساڭمۇ ئۇ ۋاپا قىلمىدى دېمەك ،
سەلتەنەت دەرىخىن تىكمەك نە كېرەك ؟ »

« شاھنامە » ئوتتۇرا ئاسىيا تۈركىي خەلقلەرنىڭ قەدىمكى قەھرىمانى ئالىپ ئەرتۇڭاخان ــ ئەفراسىياپ ، ئۇنىڭ ئوغۇل ــ قىزلىرى ۋە ھاكىمىيەت ۋارىسلىرى توغرىسىدا قىممەتلىك مەنبە سۈپىتىدىمۇ دىققەتكە سازاۋەر . فىردەۋسى بۇ ھەقتىكى مەنبەلەرنى ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە ئىران مەنبەلىرىدىن توپلىغان بولۇپ ، بۇ ھەتتا « ئاۋىستا » دەستۇرىدىمۇ تىلغا ئېلىنغان . « ئاۋىستادا » ئەفراسىياپ ــ خەرەنەسويان نامىدا ، سىياۋۇش ــ سىياۋەرشان نامىدا ، كەيخۇسرەۋ ــ كەۋاخەئاسراۋ نامىدا تىلغا ئېلىنغان . ئىران شاھزادىسى سىياۋۇشقا ئۆز قىزى فەرىدنى بەرگەن ئەفراسىياپ كېيىن سىياۋۇشنى گۇمان بىلەن ئۆلتۈرىدۇ .

---

① برانىسكىي : « تاجىك مەدەنىيىتى تەتقىقاتى » ، موسكۋا ، 1977 ــ يىل رۇسچە نەشرى ، 272 ــ بەت .

فەرىددىن تۇغۇلغان كەيخۇسراۋ دادىسى ئىنتىقامىدا نۇرغۇن جەڭ ـ جېدەللەر ئارقىلىق ئەفراسىياپنى ھالاك قىلىدۇ . مۇشۇ قىساس ئىران ـ تۇران جەڭلىرىگە سەۋەب بولىدۇ . « شاھنامە » ئەفراسىياپ يۇرتىنى ، بولۇپمۇ خوتەن شەھىرىنى تولىمۇ قەدىرلىگەن ھالدا تەسۋىرلىگەن . ئۇنىڭ ئەفراسىياپ ۋارىسى ئەرجەسپ قىزى مەلىكە مەنىجە بىلەن ئىران باتۇرى بېجەن ئوتتۇرىسىدىكى سەمىمىي مۇھەببەتكە بېغىشلانغان داستانىمۇ خەلقىلەر دوستلۇقى روھىدا يېزىلغان .

مەھمۇت قەشقەرى « تۈركىي تىللار دىۋانى » دا ئەفراسىياپنىڭ ئالىپ ئەرتۇڭاخان ئىكەنلىكىنى ئىزاھلاش بىلەن بىللە ، ئەفراسىياپ ھەققىدىكى ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە قەشقەر ۋادىسىغا كەڭ تارقالغان پارچىلاردىن مىسال كەلتۈرگەن .

يۇسۇپ خاس ھاجىپ « قۇتادغۇ بىلىك » داستانىدا ئەرتۇڭاخاننى تاجىكلارنىڭ ئەفراسىياپ دەپ بىغانلىقىنى قەيت قىلىدۇ . « تارىخى تاباری » ، ئىبن ئەل ئەسىرنىڭ « تارىخى كامىل » ، نارشاھنىڭ « بۇخارا تارىخ » ناملىق ئەسەرلىرىدە ئەفراسىياپ ھەققىدە توختالغان . فىردەۋسى ئىجادىيىتى ئىلھامى بىزگە مەخسۇس « ئالىپ ئەرتۇڭاخان » قىسسىسىنى مەيلى نەسرىي ياكى شېئىرىي ئۇسۇلدا تىكلەشنىڭ مۇمكىنلىكىنى كۆرسەتتى . فىردەۋسىنىڭ ئەفراسىياپ ۋە ئۇنىڭ ۋارىسلىرىنى قاباھەتلىك تەسۋىرلىشى شائىرنىڭ ئىجادىيەت تېمىاتىكىسى ۋە ئەينى زاماندا ئەرەب باسقۇنچىلىقىغا قارشىلىق بىلدۇرۇش زۆرۈرىيەتلىرىگە بويسۇندۇرۇلغان بولۇپ ، بۇ جەھەتتىكى توقۇلمىلارنى قايتا ئىشلەش تامامەن مۇمكىن .

« شاھنامە » شېئىرىي ماھارەتنىڭ كۆپ قىرلىق كۆرگەزمىسىدىن ئىبارەت . ئۇ بەدىئىي كومپوزىتسىيە جەھەتتىن مىسلىسىز كۆپ قىسىملىق شېئىرىي رومان تىزمىسى ئۇلۇگسىنى يارىتتى . ئۇنىڭدىكى ئوبرازلار ، پېرسوناژلار خاراكتېر تەسۋىرى ئىندىۋىدۇئاللىق بىلەن غايىلىك ـ تىپىكلىكنىڭ بىر گەۋدىسى قىلىنغان . فىردەۋسى تەبىئەت تەسۋىرى ئارقىلىق مۇئەييەن تارىخىي ۋەزىيەت تەسۋىرىنى ۋە چوڭقۇر پەلسەپىۋى پىكىرلەرنى ئىپادىلەشنىڭ ماھىرى بولغان .

4 . « شاھنامە » نىڭ تارىخىي تەسىرى

« ئەگەر فىردەۋسى شېئىرىي شەكىلدە (شاھنامە) نى يېزىپ چىقمىغان بولسا ، بۇ ھېكايىلەر جاپاكەش خەلقىمىز بېشىدا تەكرارلانغان غايەت زور ئۆزگىرىشلەر ئىچىدە ، ئىز ـ دېرەكسىز يوقالغان بولاتتى . »

ـــ يۇلتى

« شاھنامە » مەيدانغا چىقىشى بىلەن شېئىرىي ئەسەر كەمچىل بولغان پارس ئەدەبىياتىدا غايەت زور زىلزىلە قوزغىدى . ئۇ پارس ئەدەبىياتىغا ھەقىقىي جان ۋە خەزىنە بېغىشلىدى . ھېچقانداق ئەسەر پارس تىلىنى « شاھنامە » دەك گۈزەللەشتۈرۈپ ، ئىران خەلقىنى مۇنچە تىرەن تەربىيىلىگەن ئەمەس . ئىراننىڭ كېيىنكى مىڭ يىللىق تارىخىدىكى بارلىق ئېپتىخارلىق سەھىپىلەرگە « شاھنامە » نىڭ ، بۇ ئۇلۇغ مەدەنىيەت ۋە ئېتنولوگىيە مەكتىپىنىڭ نۇرانە شولىسى چۈشكەن . فىردەۋسى مۇنداق دېگەنىدى :

« ئوتتۇز يىل قەھرىمدىن شۇ بولدى بىنا ،
ئىراننى قۇتقۇزدۇم پارس تىلىدا . »

« شاھنامە » 1223 ـ يىلى ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلىندى . 11 ـ ئەسىردە ئەسەدى تۈسى « شاھنامە » تەسىرىدە پارسچە « كەرشەسپ نامە » داستانىنى يازدى . ناسىر خۈسرەۋ ئۆزىنىڭ « سائادەتنامە » ، « سەپەرنامە » ۋە « دىۋان » لىرىدا « شاھنامە » ئىلھاملىرىنى ئىپادىلىدى . نىزامى گەنجەۋى تۈسقا كېلىپ فىردەۋسىنىڭ قەھرىمانلىق زىيارەت قىلىپ ، ئاندىن ئۆزىنىڭ « بەنج گەنج » (بەش خەزىنە) ناملىق « خەمسە » سىنى يېزىشقا كىرىشتى . ئۇ « خۈسرەۋ ۋە شېرىن » ، « يەتتە گۈزەل » ، « ئىسكەندەرنامە » داستانلىرىنىڭ ئاساسىي سۈژىتىنى « شاھنامە » دىن ئالدى .

بـــرۇنـــى « شـاهـنـامـه » تـوغرۇلۇق هۆرمەت بىلەن توختالغانىدى . خۇسرەۋ دېهلەۋىنىڭ « خەمسە » ســـدىكى « خۇسرەۋ ۋە شېرىن » ، « مەشت بېهىش » (سەككىز جەننەت) ، « ئائىنەئى ئىسكەندەر » داستانـلىرىنمۇ « شاهنامە » دە ئاساس سېلىنغان ھېكايەتكە تايانغانىدى .

ئەلـــشـــىر نـەۋائى فـىردەۋسىنى « ئۇستازى پەن » دەپ ناھايىتى ئۇلۇغلىغان . ئۇ ئۆزى يازغان تۇنجى تـۇركى « خەمسە » دىكى « پەرھاد ۋە شېرىن » ، « ھەبى سەييار » (يەتتە سەييارە) ، « سەددى ئىسكەندەر » داستانلىرىدا قايتا « شاهنامە » گە مۇراجىئەت قىلغان .

گـــيـــۇتى بىلەن ھېنرىخ ھېينى فىردەۋسىگە يۇقىرى باھا بەرگەن . چېرنىشېۋسكىي « رومانچىلىق ئـە چـىدىكى رومانچىلىق » ناملىق ماقالىسىدە فىردەۋسىنى مالتون ، شېكسپىر ، بوككاكو ، دانتى قاتارلىقلار بىلەن بىللە بىرىنچى تۇركۇمدىكى شائىرلار دەپ تىلغا ئالغان .

« شـاهـنـامـه » نىڭ مۇكەممەل نۇسخىسىنى ئىشلەتكۈزۈش گەرچە ئۇلۇغ بېكىنىڭ ئارزۇسى بولسىمۇ ، بۇ ئۇنـــڭ ئـىـنـىـسـى بـايـسـۇنـقـۇر زامـانـىـدا ئاندىن رويابقا چىققان . نەۋائىنىڭ ئۇنىڭ پارسچە ئىشلەنگەن شۇ نۇسخىسىدىن پايدىلانغانلىقى ئېهتىمال .

« شـاهـنـامـه » نىڭ ئۇيغۇر تەلەپپۇزىدىكى تۇركى نۇسخىسى 1682 ـ يىلى موللا خامۇش يەركەندى تە ـ رىـپـىـدىـن « شـاهـنـامەئى تۇركى » دېگەن نامدا نەسرىي ژانىردا ئىشلەنگەن . كېيىنچە موللا نادىر مۇھەممەت بـۇخـارى ئۇنـى ئۆزبـەك تەلەپپۇزىدىكى تۇركى نەسرىي نۇسخا قىلىپ تەرجىمە قىلغان . ھازىر موللاخامۇش يەركەندى تەرجىمە قىلغان نۇسخىسى كەڭ تارقالغانلىقى مەلۇم بولدى .

يـېـقـىـنـقى يىللاردا (1975 ـــ 1977 ـ يىللىرى) « شاهنامه » نىڭ ئۆزبېكچە شېئىرىي نۇسخىسى نەشر قـىـلـىـنـغـان . بۇ نۇسخا تېهران ، موسكۋا ، تاجىكستان پەنلەر ئاكادېمىيىسى تەييارلىغان نۇسخىلار ئاساسىدا ئىشلەنگەن .

« شـاهـنـامـه » رۇسچە ۋە باشقا ياۋروپا تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنغان . ئۇنىڭ « رۇستەم ۋە سوھراب » داسـتانى 1964 ـ يىلى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىنغان . ئۇنىڭ خەنزۇچە ئۇلگىلىك نۇسخىسى ئىشلىنىش ئالدىدا تۇرماقتا .

« شـاهـنـامـه » مىڭ يىل ئۆمۈر كۆرگەن كىتاب . « شاهنامه » بىزگە ئىنسانىيەتنىڭ ئۇلۇغ ئەۋلادى قالدۇرغان قىممەتلىك مەدەنىيەت خەزىنىسى . ئۇ ئۆز دەۋرىدىكى ئىجتىمائىي ھاياتنى ئەكس ئەتتۈرگەن ئېنسىكلوپېدىيىلىك ئەسەر بولۇپ ، ئۇنىڭدا ئىنسانىيەتنىڭ ئۇزاق تارىخىي تەرەققىيات جەريانىدا شەكىللەنگەن ئەخلاق ، پەلسەپە ، ئېستېتىكا ، سىياسىي قاراش ، ئۆرپ ـ ئادەت ، ئېتىقاد ، ئەدەبىيات ، سەنئەت ، تەبىئىي پەن ، ھەربىي ئىلىم ، ئاسترونومىيە ، ئېتنوگرافىيە قاتارلىق ساھەلەرگە مۇناسىۋەتلىك ئىنتايىن كۆپ مەلۇماتلار ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان . شۇڭا ئۇ ئۆز دەۋرىدىكى ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ئەينەكلىك ئەسىرى بولۇپ قالماستىن ، يەنە ئۇ ئۆز دەۋرىدىكى ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ئىلگىرى سۈرۈلۈشىگە ئۈنۈملۈك تەسىر كۆرسەتكەن ئىدىيىۋى قورال بولۇپ ، ئۇ ئۆز دەۋرىدىكى ئىجتىمائىي ئېڭىنىڭ يۇقىرى پەللىسىنى ئىپادىلىگەن ئىدى .

مۇندەرىجە

ئەقىل ۋەسىدە بىرنەچچە تەرىپ 1
كەيۇمەرس 2
ھۇشەڭ 5
تەھمۇرەس 7
جەمشىد 9
زەھھاك 15
زال ۋە رۇدابە قىسسىسى 31
كەيكاۋۇس 83
رۇستەمنىڭ يەتتە سەرگۈزەشتى 91
سوھراب 111
سىياۋۇش قىسسىسى 152
كەيخۇسرەۋ 209
بېجەن ۋە مەنىجە داستانى 257
ئىسفەندىيارنىڭ يەتتە جاسارىتى 295
ئىسكەندەر پادىشاھلىقى 316
ئەشكانىيلار پادىشاھلىقى 338
ساسانىيلار پادىشاھلىقى 358
يەزدىگىرد پادىشاھلىقى 376
بەھرام گور پادىشاھلىقى 395
خۇسرەۋ پەرۋىز ۋە شىرىن داستانى 464
« شاھنامە » نىڭ خاتىمىسى 474
مەھمۇد غەزنەۋىگە ھەجۋى 475
لۇغەت 476

ئەقىل ۋەسىدە بىرنەچچە تەرىپ

بۇگۈن سۆزنى ئەڭ ئاۋۋال ئەي دانىشمەن ،
باشلايلى ئەقىلنى ماختاشلار بىلەن .
ئەقىل توغرىسىدا نېمە بىلسەڭ دەۋەر ،
قىزىققانغا بولما ئانچە مۇنتەزىر .
خۇدا نېمەتلىرى شاھىدۇر ئىدراك ،
ئەقىلنى تەرىپلەر هەممە دىلى پاك .
ئەقىل بىر تىرىك جان ، بىلمەيدۇ زاۋال ،
ئەقىل تۇرمۇش تەكتى ، بۇنى يادلىۋال .
ئەقىل يول كۆرسىتىپ ، دىلنى قىلار شاد ،
هەر ئىككى ئالەمدە ئەقىللىك ئاۋات .
ئەقىلدىن غەمكىنلىك ، شادلىق ، ئۆكتەملىك ،
ئەقىلدىن بارلىقۇ يوقلىقۇ كەملىك .
ئەگەر ئەقلى خىرە بولسا هەر ئىنسان ،
شادلىققا ئېرىشەلمەس ئۇ هېچبىر زامان .
سۆزىدىن دانالار ئالغۇچى ئىبرەت
ئاقىل كىشى قىلار شۇنداق نەسىهەت :
« ئەقلىنى رەهنەما قىلمىسا كىشى ،
دىلىن ئۆرتەر ئۇنىڭ قىلغان هەر ئىشى .
هوشيارلار دىۋانە دېيىشەر ئۇنى ،
يېقىنى بىگانە دېيىشەر ئۇنى .
ئەقىل ئۇلۇغلۇقتا ئېتىدۇ پەيۇەند ،
ئەقىلسىزنىڭ دائىم پۇت ـ قوللىرى بەند .
ئەقىل دىل كۆزىدۇر قەدىرگە يەتسەڭ ،
ياخشىمەس جاھاندىن كور ئۆتۈپ كەتسەڭ .
ئەقىلدۇر يارالمىشلار شاھى سۇلتانى ،
ئەقىلدۇر ئەسلىدە يۇرەك پاسبانى .
سېنىڭ پاسبانىڭ كۆز ، قۇلاق ، زەبان ،
كېلىدۇ شۇلاردىن ياخشىيۇ يامان .
ئەقىل بىرلە دىلنى تەرىپ قىلغاي كىم ؟
ئەگەر مەن تەرىپ ئەتسەم قۇلاق سالار كىم ؟
هەكىملەر بولمىسا سۆزدىن نېم پايدا ؟
جاھان ئاساسىنى ئىزدەپ كۆر ، قايدا ؟
جاھانىنى ياراتقان ئالىي زات ئىنسان ،
ساڭا مەلۇم هەممە ئاشكارۇ پىنهان .
هەمىشە ئەقلىڭنى رەهنەما ئەتكىن ،
نالايىق ئىشلاردىن يىراقراق كەتكىن .
يول ئىزدە دانالار سۆزلىرى تامان ،
دانا سۆزىن تەكرار قىلىپ كەز جاھان .
هەرقانداق ئىلىمدىن ئاڭلىساڭ بىر سۆز ،
ئۇنى تىنماي ئۆگەن كېچەيۇ كۈندۈز .
ئىلىمدىن بىر شولا دىلغا چۈشكەن ئان ،
شۇندا بىلسەنكى ، ئىلىم بىپايان . »

بۇ قۇرلاردىن كېيىن شائىر دۇنيانىڭ يارىتىلىشى هەققىدە سۆزلەيدۇ . ئۇنىڭ پىكرىچە ، ئالدى بىلەن تۆت ئۇنسۇر ـــ ئوت ، سۇ ، هاۋا ، تۇپراق يارىتىلغان ، ئاندىن ئۆسۈملۈكلەر ، هايۋانلار ، ئاخىردا ئەڭ ئالىي زات ـــ ئىنسان يارىتىلغان .

ئاخىردا شائىر « شاهنامه » كىتابىنى تۈزۈش ۋە ئۆزىدىن ئاۋۋال شاهنامه يازغانلار (جۈملىدىن شائىر دەقىقى) هەققىدە مەلۇمات بېرىدۇ .

شائىر شۇ زامان ئەنئەنىلىرىدىن كۆرە سۇلتان مەهمۇدقا مەدهىيە ئوقۇشنى چوڭ بىلگەن . ئۇ داستانىنى قەدىمىي ئەپسانىۋى شاه كەيۇمەرستىن باشلايدۇ.

كەيۇمەرس

نەقىل باشلاپ دېدى سۆزمەن بىر دېھقان :
جاھان تاجىن ئاۋۋال كىمگەن قاي ئىنسان ؟
ئەڭ ئاۋۋال شاھ تاجىن كىمگەن كىشى كىم ؟
تارىخىن ئەسلەلمەس بىرەرمۇ ھەكىم .
ئاتا سۆزىن تەكرار ئېيتىدۇ ئوغۇل ،
بوۋىدىن ئاتىغا قالىدۇ نەقىل .
ئۇلۇغلۇق ئەڭ ئاۋۋال كىمگە بولدى يار ؟
كىم بولدى بۇنىڭدەك نامغا سازاۋەر ؟
قەدىم نامەلەرنى ئوقۇغان دانا ،
باتۇرلۇق قىسسەسىن قىلۇر ئاشكارا .
دېدى : « ئادەت بارمىش شاھىنشاھلىقتا ،
كەيۇمەرس دېگەن شاھنى چوڭ سانىماققا . »
ھەمەل دەۋرى ، ئىسسىپ كۇن ـ ئاپتاپ ،
جاھان يورۇپ ئاقتى سۇ ئۇيناپ .
ئاسمان چېھرى خۇش كۆلكىگە تولدى ،
يەر يۈزى ياشىرىپ ، چېچەكلەر كۈلدى .
كەيۇمەرسكە جاھان شاھلىق بۇيرۇدى ،
دەسلەپ تۇرار يېرىن تاغ ئارا قۇردى .
تەختۇ بەختىنى تېپىپ تاغلاردىن ،
يولۋاس تېرىسىدىن كىيدى شاھلىق تون .
ئۇ باشلاپ ئىنسانىنى قىلدى پەرۋەرىش ،
ياخشىلاندى كىيىم ـ كېچەك ، يەپ ـ ئىچىش .
ئوتتۇز يىل ئالەمدە شاھلىق قىلدى ئۇ ،
نۇر چېچىپ ، قۇياشۇ ماھلىق قىلدى ئۇ .
قانچىلىك جانلىق بار ئالەمدە ، بارى
پاناھ ئىزدەپ كېلەر كەيۇمەرسىرى .
ئادەملەر ئېگىلىپ سۆيەر تەختىنى ،
ھەممىسى شۇ تەختتىن تاپار بەختىنى .
سەجدىگە ئېگىلەر ھەممىنىڭ بېشى ،
چۈنكى تەخت ئۆزرە بەخت قۇياشى .
بىر ئوغلى بار ئىدى چىرايلىق يۈزى ،
ھۈنەردە ، ئەقىلدە ئاتىنىڭ ئۆزى ،
سائادەتمەن ئىسمى سىيامەك ئىدى ،
كەيۇمەرس كۆز قارىسى شۇ گۆدەك ئىدى .
دۇنيادا شادلىقى شۇنىڭ دىدارى ،
دۇنيادىن تاپقىنى ، مېۋىسى ، بارى .
ئوغلىنىڭ مېھرىدە كۆيۈپ ـ پىشاتتى ،
جۇدالىقنى ئويلاپ ياشلار تۆكەتتى .
قاتار ـ قاتار يىللار ئۆتەر باشلىدى ،
شەھرىيار دۆلتى گۈللەپ ياشنىدى .
دۇنيادا يوق ئىدى ئاڭا بىر دۇشمەن ،
ئەمما پىنھان ئىدى دۈشمەن .
ئەھرىمەن دىلىدا پايانسىز ھەسەت ،
يامانلىققا ئاستا كۆتۈرەتتى قەد .
بۆرە بالىسىدەك ئوغلى بار ئىدى ،
ۋەھشىيلىك يىرتقۇچلۇق ئاڭا يار ئىدى .
قوشۇن توپلاپ يۈرۈش باشلىدى ،
كەيشاھقا خىرىس قىپ ئۇرۇش باشلىدى .
قارىسا سىيامەك ، شاھ ھەم بەختىيار ،
بىلىندى دۇنيا شۇئان دۈبلەرگە تار .
كىم كۆرسە دەردىنى سۆزلەيتتى راسا ،
قاپلاندى بار ئالەم بۇ شۇم ئاۋازغا .
ۋە لېكىن كەيۇمەرس ، سائادەتلىك شاھ ،
بۇنداق بەتنىيەتتىن ئەمەستى ئاگاھ .
شۇنداق يېتىپ كەلدى پەرىشتە سۇرۇش ،
پەرى سۇرەتىدە بەكمۇ ئالدىراش ،
كەيۇمەرسكە تۆكۈۋەتتى بار سۆزىنى ،
چىلبۆرىدەك ئاشكارىلىدى بەتنىيىتىنى .

سىيامەكنىڭ دېۋە قولىدا ھالاك بولغانلىقى

ناپاك دېۋە تەرەپتىن سىيامەك تامان
بۇ مۇدھىش ئاۋازلار ئاڭلانغان ھامان ،
شاھزادىنىڭ دىلى غەزەپكە تولدى ،
قوشۇن يىغىپ جەڭگە ئاتلانماق بولدى .

ئۇچىسىدا بارىس تېرىسى ، شىرقامەت ،
تېخى ساۋۇت كىيىش ئەمەستى ئادەت .
چىقتى دۈشە بىلەن ئېلىشىشقا ئۇ ،
قوشۇنلار كېلىشمەكتە ئىدى روبىرو .
ساۋۇتسىز تاشلاندى جەڭگە سىيامەك ،
دۈشمىگە يەككە چىقتى ئۇ شىر يۈرەك .
شاھزادىگە چاڭگال سالدى ئەھرەمەن ،
مىجىلدى ، ئېزىلدى گۈلدەك بۇ بەدەن .
يەرگە ئۇرۇپ بېشىن خاك قىلدى ، خاك ،
كاچات سېلىپ ، قىلدى دىل باغرىنى چاك .
دۈشە قولىدا ھالاك بولدى سىيامەك ،
باشپاناھسىز قالدى چېرىك ، بولدى ھالاك .
ئوغلى ئۆلۈمىدىن خەۋەر تېپىپ شاھ ،
شادىمان جاھانىنى قاپلىدى ئاھ .
زارلاپ تەختتىن چۈشتى ئاتا بىچارە ،
تاتىلاپ تېنىنى ، قىلىپ مىڭ پارە .
يۈزلىرى قىپقىزىل قان ، قەلبىدە ماتەم ،
شادلىقى ئورنىنى باستى ھەسرەت ـ غەم .
قوشۇنىنى ئېيتقۇسىز خار ـ زار قاپلىدى ،
ھەممە دىل ماتەمدە ، مىڭ ـ مىڭ دادلىدى .
قوشۇن قايتتى زارۇزار يىغلاپ ،

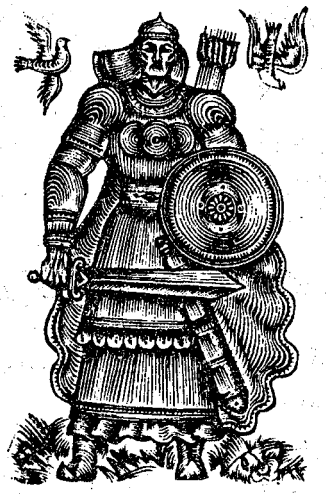
پادىشاھ ھۇزۇرىغا يەتمەكنى ئويلاپ .
ئاسماندەك كۆك لىباس كىيگەن ھەممىسى ،
كۆزلىرىدە قانلىق ياش ، ياڭراز نىداسى .
چەرەندە ـ پەرەندە بولۇشۇپ توپ ـ توپ ،
ئەتراپىنى بىر ئېلىپ كەلدى توۋلىشىپ .
جىمى ئادەم تۇتتى ماتەم ، دىلدا دەرد ،
كەيشاھ دەرگاھىدىن كۆتۈرۈلدى گەرد .
بىر يىل ماتەم تۇتتى دەردتە پادىشاھ ،
ئادالەت خەۋىرىنى ئەۋەتتى ئىلاھ .
سۆزنى ئېلىپ كەلدى شېرىن سۆز سۇرۇش ،
دېدى : « تىنچلان ئەمدى ، يىغىپ ئەسۇھوش .
قوشۇن يىغىپ ، قۇلاق سال بۇ پەرمانغا ،
ئۇلارنىڭ كۈلىنى سورى ئاسمانغا .
بەتنىيەت دۈشىنى بۇ يەردىن قوغلا ،
ئوتقا چېچىپ سەن سۇ ، ئۆچمەنلىكنى تاشلا .»
ئۇلۇغ كەپ قىلىپ سوزۇپ كۆك ئۈزرە تامان .
دەيتتى يوقالسۇن كىم بولسا يامان .
شۇكۇر قىپ تەگكەندە سەجدىگە بېشى ،
كۆزىدىن تۆكۈلدى ئەلەملىك يېشى .
كېچە ـ كۈندۈز تاپماي ئارامۇ ئۇيقۇ ،
سىيامەك قىساسى ئۇچۇن چاپتى ئۇ .

ھۈشەڭ بىلەن كەيۈمەرسنىڭ قارا دۈشمىگە قارشى يۈرۈش قىلغانلىقى

سىيامەكنىڭ يالغۇز ئوغلى بار ئىدى ،
بوۋىسى قېشىدا ئىشقا يار ئىدى .
ھۈشەڭ دەپ ئاتىلاتتى ئۇ ئوغلان ،
ئەقلۇھوش ئاڭا يار ، بەكمۇ بىلىمدان .
بوۋىغا ئوغلىدىن بولۇپ يادىكار ،
بوۋا قولىدا ئۆسەر گۈل رۇخسار .
ئوغلى ئورنىن باسقان يىگىتتىن بوۋا
بىردەم كۆزىن ئۈزمەس ، قىلار جان پىدا .
دىلىغا پۈكۈپ ئىنتىقام ئالماقنى ،
چاقىرتتى قېشىغا ھۈشەڭ يىگىتنى .
ئۆتكەن ئىشنىڭ ھەممىسىنى دېدى ئاڭا ،
ئەمدى يوق ئىدى سەۋر قىلماققا .
دېدى : « توپلاپ لەشكەر ، يۈرۈش قىلمىقىم ،
جاھانغا غۇلغۇلا قىلماق نىيىتىم .
ئۆزۈڭ بول ئۇلارغا ئەمدى سەردار ـ باش ،
مەن قېرى ۋە لېكىن سەن بەختيار ياش . »
يىغىلدى پەرىيۇ يولۋاس ، پەرەندە ،
ئارسلان ، قاپلانۇ شىرۇ چەرەندە .
ھەممە يولغا چۈشتى بولۇپ ئالامان ،
بۇنداق سىپاھدارنى كۆرمىگەن جاھان .
لەشكەر كەينىدە كەيۈمەرس پادىشاھ ،
نەۋرىسى ئالدىدا ، ئورتىدا سىپاھ .
كۆتۈرۈپ چاڭ ـ توزان توپا يول بويى ،
قارا دۈشە كېلەتتى قورقۇشتا دىلى .
ھايۋانلار نەرىدىن شاھنىڭ ئالدىدا ،
دۈشە بوششىپ قالدى ئاخىردا .
لەشكەرلەر بىر ـ بىرىگە ئۇرۇش باشلىدى ،
ھۈشەڭ دۈشلەرگە خىرىس باشلىدى .
پەشۋا ئوردى دۈشمىگە مىسلى شىر ھۈشەڭ ،
قارا دۈشمىگە شۇدەم جاھان بولدى ھاڭ .

باشتىن ئايانغقىچە تېرىسىن شىلدى ،
بېشىنى كېسىپ يەرگە يەكسان قىلدى .
چەيلىدى تۇپراققا كېيىملىرىنى ،
تاشلىدى يىراققا ئىپلاس بېشىنى .
ئورۇندىغاچ ئۇ ھەممە ئىنتىقام ،
كەيۇمەرس ئۇمىدى تۈگىدى تامام .

ئۇ كەتتى جاھاننى تاشلاپ ئىگىسىز ،
جاھان ئىشى ئۆتەر ئەسلى شۇ تەرىز .
ئالدامچى دۇنيانى يىغىپ پادىشاھ ،
پايدا كۈتتى ، ئەمما قىلمىدى ۋاپا .
باشتىن ئايانغ ئەپسانىدۇر دۇنيا ،
ياخشىيۇ يامانۇ بىر مەزگىللىكلا .

هۇشەك

(قىرىق يىل پادىشاھ بولغان)

جاھاندار ئۇل ھۇشەك ئادالەتپاناھ ،
بوۋىسى ئورنىغا بولدى پادىشاھ .
بۇ پەلەك بېشىدىن ئايلاندى قىرىق يىل ،
دىققا تولدى بېشى ، ئادالەتكە دىل .
ئۇلۇغۋار تەختىگە ئولتۇرغان ھامان ،
شۇنداق سۆزنى ئېيتتى ئۇ ساھىبقىران :
« يەتتە ئىقلىمغا مەن بولدۇم پادىشاھ ،
ھەرجايدا غەلىبە ماڭا رەھنەما .
يەزدان قوللىسا ، يار بولسا زەپەر ،
ئادالەت ، ھىممەتكە باغلىدىم كەمەر ! »
ئاۋات بولدى دۇنيا باشتىن ئاياغ ،
ھەقۇ ئادالەتكە تولدى ھەممە ياق .
بىر گۆھەر كىرگۈزدى قولغا ئۇ باشتىن :
ئىلىم بىلەن ئايرىدى تۆمۈرنى تاشتىن .
رونىق تاپماقتا بولدى بىر گۆھەر ،
قارا تاشتىن چىققان پارقىراق تۆمۈر .
راۋاج قىلغاچقا تۆمۈرچىلىكنى شاھ ،
ياسالدى پالتا ، ھەرە ، قورال ـ ياراغ .

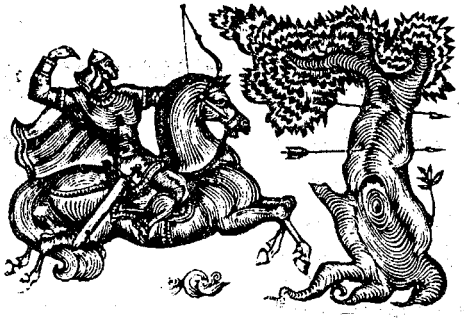
دەريا سۈيىنى چۆلگە چىقاردى ،
چۆللەرنى تىلغاپ ئېرىقلار قازدى .
ئېرىقلارغا يوللاپ ئابى كەۋسەرنى ،
ئاسان قىلدى ئىنسان جاپاسىنى .
ئاۋامنىڭ ئېھتىياجىنى قامدىماق ئۈچۈن ،
تېرىشقا ، يىغىشقا ئۆگەتتى پۇتۇن .
ھەركىم تېرىپ تاپار ئۆز نېنىنى ،
كۆچمەنچىلىك ئەمدى قېنىنماس جېنىنى .
بۇرۇن بۇ ئىشلار ئەمەستى ئادەت ،
ياۋا مېۋىلەردىن باشقا يوق نېمەت .
كىشىلەر ھەمىشە يۈرەتتى ئاچ ـ توق ،
بىر تېرىدىن باشقا يېپىنچىسى يوق .
بوۋىسىدەك ئىدى دىن ۋە ئادىتى ،
تەڭرىگە تايانماق چىن سائادىتى .
يوق ئىدى ، شۇڭغىچە ئاتەشى خۇبرەڭ ،
ئىرانلىق مېھرابى ئىدى ئاددىي ساڭ .
چىقاردى تاشتىن ئۇ ئاتەشۇ جۇلا ،
تارالدى جاھانغا يورۇقلۇق ـ شولا .

سەدە بايرىمىغا ئاساس سېلىنغانلىقى

پادىشاھ بىر گۈرۈھ ئادەملەر بىلەن
تاغ تامان باراتتى ، شۇ چاغ توساتتىن
بىر نەرسە دۈچ كەلدى ، ئۇزۇن بەك غايەت ،
گەۋدىسى بەك ھەيۋەت ، قارا كاساپەت .
ئىككى كۆزى يانار ، ئىككىسىلا قان ،
ئاغزىدىن چىققان ئوت قاراڭغۇ جاھان .
ئۇنىڭغا بىر بېقىپ ھۇشەك شىر يۈرەك ،
چىقتى زور تاش ئېلىپ ، گويا كى شىردەك .
ھەيۋەتلىك كۈچ بىلەن ئاتتى ئۇ تاشنى ،
ئەجدىھا قاچتى سۆرەپ لاشنى .
قېيا تاشقا تەگدى ئاتقان تاش ئۇدۇل ،
زەربىدىن بولدى شۇئان تاشمۇ چۈل ـ چۈل .

تاشلار ئارىسىدىن چىققاندا ئۇچقۇن ،
ئۇچقۇندىن ھەتتا تاش قىپقىزىل يالقۇن .
ئەجدىھا ئۆلمىدىيۇ ئەمما ئوت سىرىن
بىلىۋالدى ھۇشەك شۇ چاغدا بىردىن .
ئەمدى بىلدى تاشقا ئۇرۇلسا تۆمۈر ،
چاقنايدىكەن بۇندىنمۇ ئاتەشۇ نۇر .
جاھاندار يەزدانغا ئېيتىپ ئاپىرىن ،
شۇكرانە سەجدىگە ئېگىپ قامىتىن :
« بۇ ئوت ئەمەس ، ـــ دېدى ، ـــ تەڭرى ھەدىيىسى ،
ئەمدى ئاڭا بولسۇن قەلب سەجدىسى ! »
شۇندىن بۇيان ئاتەش قىبلىگاھ بولدى ،
شولىسىدىن دىلغا يورۇقلۇق تولدى .

كەچقۇرۇن ، ئوت يېقىپ ئەيلىدى گۈلخان ،
گۈلخان ئەتراپىدا كاتتىلار بىلەن
ئولتۇرۇپ باشلىدى بەزمە ۋە بايرام ،
« سەدە » دەپ نام بەردى دىلدىن كېتىپ غەم .
سەدە بەزمى شۇندىن قالدى يادىكار ،
ھۇشەكدەك بولسىدى ھەممە شەھرىيار .
ئەدەپ قىلىپ ئەتتى جاھانىنى ئۇ شاد ،
جاھان ياخشىلىقتا قىلار ئۇنى ياد .
ئاكا ئەقلۇھوش بەردى ئۇ يەزدان ،
يۈرتىدا كۆپ ئىدى ھەر تۈرلۈك ھايۋان .
بارلىقىن ئاتىدى ، بەردى ھەممىسىن ،
ئاۋامغا چۈشەندۈرۈپ تەپسىلىي سىرىن .
قۇلان ، كېيىك ، ئارقار ، قوي ۋە كالىنى ،
ئاجراتتى ئۆكۈزۇ ئېشەك ۋە ئاتنى .
كۈچى كۆپنى قوشقا قوشۇك ، دېدى ئۇ ،
بىر تەرەپ شۇدىكەر يەر ، بىر تەرەپتە سۇ .
جاھاندار ھۇشەك دېدى ئەقىل بىلەن :
« ساقلاك ھايۋانلارنى جۈپ ـ جۈپى بىلەن .
ھايۋان بىلەن تېرىك ، ھايۋان بىلەن ئۆرۈك ،
خەزىنە بېجىنى تاپشۇرۇپ تۇرۇك . »
قاي ھايۋان تېرىسى كەلسە دىققا ماس ،
ئاشلىتىپ ئۆگەتتى قىلىشنى لىباس .
قىزىل رەك تېيىن ۋە تۈلكە تېرىسى
لىباسقا يارايدۇ شۇندىن بېرىسى .
شۇ خىلدا ھايۋاندىن تېرە ئېلىنىپ ،
كىيىمەك ئېتىلدى كىيىم قىلىنىپ .
ھەممە ياخشىلىقنى ئەيلىدى ئىنئام ،
كەتتى ، ئۇندىن قالدى پەقەت ياخشى نام .
كۆپ پىكىر يۈرگۈزۈپ ، كۆرسىتىپ ئەپسۇن ،
بۇ دۇنيادا جاپا چەكتى كۈنۇ تۈن .
ئەمدى قىلغىنىدا يۈرتنى پاراۋان ،
تەختى يالغۇز قالدى ، تەسلىم بولدى جان .
ئاكىمۇ زامانە قىلمىدى ۋاپا ،
قالمىدى بۇ دۇنيادا ھۇشەكدەك دانا .
جاھان مېھرى ساكا بولماس پەيۋەستە ،
سىرىن ئاچالماي كېتەرسەن خەستە .

تەھمۇرەس

(دۇبەند پادىشاھلىقى ئوتتۇز يىل داۋاملاشقان)

بىر ئوغلى بار ئىدى ئاقىل ، خىرادمەند ،
دەپ ئاتايتتى ئۇنى تەھمۇرەس دۇبەند .
ئاتىسى تەختىگە چىقتى ياش ئوغۇل ،
بەل باغلاپ ، شاھلىقنا تۇردى ئوتتۇز يىل .
يىغىلدى لەشكەرلەر ، سەركە باشلىدى ،
مەزمۇنلۇق ھەم گۈزەل سۆزلەر باشلىدى :
دېدىكىم : « بۇ تەختۇ ، بۇ بەختۇ ، بۇ شاھ ،
ماڭا يارىشاركەن گۈرزىيۇ كۈلاھ .
يامانلىقتىن تازىلاي جاھاننى پۈتكۈل ،
دەرگاھىم ، بېزىتەي ياۋنى قىلىپ قۇل .
دۇنيادىكى قولىنى ئېتەيكى ناكا ،
جاھانغا مەن ئۆزۈم بولۇپ رەھنەما .
جاھاندا پايدىلىق كۆپ نېمىلەر بار ،
سىرىنى ئېچىپ ئۇنىڭ ، قىلاي ئاشكار . »
خەلقە ئۆگەتتى قوي يۈگنى ئېلىپ ،
ئۇنى ئىگىرىشنى ئۇرچۇقتا سېلىپ .
ئۆگەتتى ئىگىرىش ، توقۇشنىمۇ ھەم ،
يۈگدىن توقۇماقچى ماتايۇ گىلەم .
تېز ماڭار جانىۋار بولسا بېقىشنى ،
ئارپا ، سۇلۇ يىغىپ قىش ئۆتكۈزۈشنى .
ھايۋان مىجەزىنى ئۆگىنىپ ئاۋۋال ،
كۆچۈك ۋە مۇشۇكنى ئاجراتتى دەرھال .
تاغۇ دەشتتىن ئىزدەپ ئىلكىگە ئالدى ،
توپىدىن ئاجرىتىپ يولغا سالدى .
قۇشلاردىن قايسى ياخشى ، ئىشقا ساز ،
لاچىنۇ قارچىغا ، بۇركۈت ياكى غاز ؟
تۈتۈپ كېلىپ ، ساۋاق بەردى سۇلتان ،
ھەيران كۆزى بىلەن باقاتتى جاھان .
گاھ ئىللىق سۆز بىلەن ، گاھ مېھىر بىلەن
قۇشلارنى ئۆگەتمەكنى قىلدى بىر پەن .
ئادەمگە ئۆگەندى توخۇ ھەم خوراز ،
بولۇپمۇ سۇبھىدەم چىللىمىقى ساز .
قايسى بىرىدىكەن پايدا ئالەمگە ،
ھەممىسىن ئۆگىتىپ قويدى ئادەمگە .
دېدى : « بۇ ئىشلارنى ياد ئېلىڭلار ، ياد ،
شۇكۇر قىلىپ ، تەڭرىنى شاد ئېتىڭلار ، شاد .
ئۇ بەرمەر جاندارلار رايىن ئىنسانغا ،
شۇكۇر قىلىڭ رەھنەما خالىق يەزدانغا . »
ۋەزىرى بار ئىدى پاكىزە يۈرەك ،
ئۇنىدا تېپىلمايتتى بەتنىيەت جىنەك .
ئىسمى شېدەس ، ئەلدە تاپمىش ئېتىبار ،
نەگە قەدەم باسسا ، شۇنىدا يېڭىش يار .
كۈندۈزى تاماقتا لەۋلىرى بېكىك ،
كەچتە ئىبادەتتە قامىتى ئېگىك .
ھەممە دوست كۆرەتتى ئۇنى بەغايەت ،
نامازۇ روزىنى ئۇ ئەتكەن ئادەت .
شاھقا يوروق يولتۇز ـ ئاسمان ئىدى ئۇ ،
يامانلارغا تاقاق ـ توغان ئىدى ئۇ .
شاھنى پەقەت ياخشى ئىشلارغا قىستار ،
راستلىقتىن توختىماي ئۇرۇقلۇق ئىستەر .
شاھقا ھالاللىق بولغاچ مۇيەسسەر ،
بېشىغا نۇر يېغىپ بولدى مۇنەۋۋەر .
ئەھرەمەن دۇنيانى يېڭىپ ئۇرۇشتا ،
مىندى تىزگىن قىلىپ يالىنى قولدا .
شۇندىن بۇيان توقۇپ خالىغان زامان ،
مىنىپ كېزەر بولدى پادىشاھ جاھان .
دۇنيا ـ جىنلار كۆرۈپ بۇ ئاجايىپ ئىشنى ،
ئىسيان كۆتۈرۈشتى باشلاپ ئۇرۇشنى .
دۇنيا ـ جىن يىغىلدى بىسيار ، ئەلھەزەر ،
تارتىۋالماق بولۇپ ئۇندىن تاجۇ زەر .
تەھمۇرەس بۇ ئىشتىن تاپقاندا خەۋەر ،
جىلى بولۇپ ، يىغىدى بازار ، قىلىپ ھەزەر .
بەل باغلىدى پادىشاھ ، خۇدا ئاڭا يار ،
يېنىدا ئېغىر گۈرزە ، شاھانە شەمشەر .
ياۋۇز دۇنيا بىلەن جادۇگەر جىنلار ،
سەپ ـ سەپ كەلمەكتىدى ھەيۋەتلىك لەشكەر .

نەرە تارتىپ كېتىلەر قارا دۈمە پېشۋاز ،
ئاسمانغا يېتەتتى ھۆركىرىگەن ئاۋاز .
ئاسمان قاپقارا ئىغۇ ، يەر بولدى قارا ،
كۆزلەر خىرە بولدى ، بۇ نېمە ماجىرا .
جاھاندار تەھمۇرەس ، ئاڭا شان ـ شەرەپ ،
كەمەر باغلاپ تۇرار بولۇپ بىر تەرەپ .
بىر تەرەپ ئەشكىرى ئۇرۇشقا تەييار ،
بىر تەرەپ دۈمە ـ جەن ، تىنماي ھۆركىرەر .
ئۇزۇنغا سوزۇلماي ئۇرۇش تۇگىدى ،
نۇرغۇن دۈشمەنلىك بېشى كېسىلدى .
ئۇچتىن بىر قىسمىنىڭ خوتۇنى ئەرسىز ،
قالغانلىرىنى بولسا قىلىشتى ئەركسىز .
باغلاپ سۆرەپ كەتتى ، بارى خارۇزار ،
ئىلتىجا قىلاتتى بارى زارۇزار .
« بىزنى ئۆلتۈرمەسىڭ يېڭى بىر ھۈنەر
ئۆگىتىپ قويىمىز سىلەرگە يارار . »
ھەممىسگە ھايات بەخش قىلدى شاھ ،
يېڭى ھۈنەرلەردىن بولاي دەپ ئاگاھ .
يېشىلگەچ پۈت ـ قولىدىن ئىشكەل ۋە زەنجىر ،
ئۆتۈشتى پادىشاھ تەرەپكە ئاخىر .
شاھقا ئۆگىتىشتى خەت يېزىش سىرىن ،
دىلىغا تولدۇرۇپ مەرىپەت نۇرىن .
بىرلا يېزىق ئەمەس ئوتتۇز يېزىقنى ،
ئەرەبچە ، رىمچە ، پارسچە ئوقۇشنى .
سوغدىيۇ ، چىنيۇ ، پەھلەۋىنى ھەم ،
شاھ يېزىپ ئوقۇيتتى ھەممىسىن ئىلدام .
پەقەت ئوتتۇز يىل ئۇ شاھ بولدى ئاخىر ،
كىم مۇنچىلىك ھۈنەر قىلالىدى زاھىر ؟ !
ئالەمدىن كۆز يۇمۇپ كەتتى تاجىدار ،
ياخشى ئىشلار قالدى ئۇندىن يادىكار .
ئەي چەرخ ، يۇلۇپ تاشلاش گەر بولسا ئادەت ،
تېرىپ ئۆستۈرۈشۈڭ بىزنى نې ھاجەت ؟ !
بۇگۈن كۆتۈرەرسەن بىرىنى يۇكسەك ،
ئەتە ئۇ تۇپراق ئارا جانسىز بىر كېسەك .

جەمشىد

(جەمشىد پادىشاھلىقى يەتتە يۈز يىل داۋاملاشقان)

ئىسلزادە جەمشىد ئۇنىڭ پەرزەنتى ،
بىلى مەھكەم ، دىلدا ئاتىسى پەندى .
سائادەتلىك ئاتا تەختىگە چىقتى ،
شاھانە تاج كىيدى ، بەختكە مىندى .
شاھلىق شان ـ شەۋكەتتە باغلىدى كەمەر ،
ئاڭا تەۋە بولدى جاھان ، ھەممە يەر .
ھۆكمىدىن خاتىرجەم جاھاننىڭ بەرى ،
ھۆكمىدە قۇش ، ئادەم ، دىۋىيۇ بەرى .
جاھاندا ئابرويى ئاشتى كۈندىن ـ كۈن ،
تەختى يوروپ كەتتى گويا چىقىپ كۈن .
دەر : « ماڭا پادىشاھلىق باقىي ئەزەلدىن ،
كۆچۈم شاھتىن كەمەمس ، ئەقلىمۇ بادتىن .
ياماڭ بولۇپ كېسەي يامانلار قولىنى ،
روھىمغا يار قىلاي ياخشى يولىنى . »
ياستىپ گۈرزىيۇ قورال ـ ياراغلار ،
باتۇرلارغا دېدى : « قۇچۇڭلار شانلار .»
شاھانە ئاتەشتە قىزدۇروپ تۆمۈر ،
نىقاب ، قالقان ، قالپاق ياساتتى بىر ـ بىر .
چېرىك ۋە ئاتلارغا ساۋۇت ياساتتى ،
ھۈنەرى كۈنسېرى كامالەت تاپتى .
بۇ ساھەدە يېرىم ئەسىر تارتىپ رەنج ،
قولىغا كەلتۈردى قانچە ھۈنەر ـ گەنج .
كىيىمنى ئويلىدى يەنە ئەللىك يىل ،
پەم بىلەن بەزمە كىيىمى پېچتى خىلمۇ خىل .
يىپەكتىن ، يۇڭدىن ، كەندىردىن گەزمال
توقۇشنى ئىختىرا ئەتتى ئۇ دەرھال .
يىپ ئىگىرىش ، ئۆرۈش ۋە ئارقاق ،
ماتالار توقۇشتىن بەردى ئۇ ساۋاق .
پېچىپ ـ تىكىشنى ، سۇدا يۇيۇشنى ،
خەلق ئۈندىن ئۆگەندى يەنە كۆپ ئىشنى .
كېيىن باشقا ئىشقا ئۆرۈدى يۈزىن ،
شادلىق زامانىدا شاد كۆردى ئۆزىن .
ھەر تەبىقە ئەھلى نېمىگە مايىل ،
ئۇلارنى ئاجرىتىپ ئۆتتى ئەللىك يىل .
كاتۇزى دەيدىغان گۈرۈھ دۇنيادا ،
تاللاپتۇ ئىبادەت يولىن بىچارە .
بۇ گۈرۈھنى خەلقتىن ئاجرىتىپ پادىشاھ ،
ئورنىنى كۆرسەتتى تاغۇ تاش ئارا .
تاغلاردا ياشايدۇ ئۇنداقلار ھامان ،
ئاھۇ ئىلتىجادا ئۆتكۈزۈپ دەۋران .
ئىككىنچى گۈرۈھنى كېيىن سەپلىدى شاھ ،
نىسارا ئاتىلاتتى باھادىر سىپاھ .
جەڭگىۋار قەھرىمانۇ پالۋانلار شۇنداڭ ،
لەشكەرلەر شۆھرىتى ، يۈرتقا شان شۇنداڭ .
شاھلار تاجى ، تەختى شۇلار قولىدا ،
مەردلەر شۆھرىتى ، بەختى شۇلاردا .
ئۈچىنچى گۈرۈھنى نەسۈدى دېدى ،
قېنى ، كىم ئۇلارنىڭ غېمىنى يېدى ؟
ئۆزى تېرىپ ، ئۆزى پىشۇرار ، ئورۇر ،
مىننەتسىز ، دەككىسىز ئۆزكۈنىن كۆرۈر .
بىر كىمگە موھتاجمەس ، ئۈستىدە جەندە ،
كۆڭلى توق ، قۇلاق تىنچ ، لېۋىدە خەندە .
دېگەنمىش ھۇر ياشار قېرى بىر ئاقىل :
« ھۇر ياشىغانلار ھۇرۇنلۇققا قۇل . »
تۆتىنچى گۈرۈھنى ئەختۇھۇشى دەر ،
بۇلار ھۈنىرىگە قايىل ئاسمان يەر .
ھۈنەردە بەر كامال ، ئىشچان ، دانىشمەند ،
پاكىز روھى دائىم پىكرۇ ئويغا بەند .
شاھ شۇندىن كېيىن يېرىم ئەسىر شاد ،
كۆپ نەرسە بەخش ئەتتى ، ئەل بولدى ئاۋات .
شۇنداق تەبىقە قىپ خەلقنى بۆلدى ،
مەقسەت ـ ھەركىم يولىن بەلگىلەش بولدى .
ھەركىم ئىسۈنسىن بىلسۇن كۆپ يا كەم ،
ئۆز يولى بىرلە تاشلىسۇن قەدەم .
ناپاك دۇنيەرگە ئىش تاپتى ھۇماي ،
سۇغا توپا سېلىپ ، دەسسەپ قىلسۇن لاي .

ئاندىن لاينى قىلىپقا ئۇرۇش بولسۇن ئىشى ،
كېسەك تۆكۈپ ، قۇرۇتسۇن قىلىچ تەكشى .
دۈشمەن ئاشۇ گەجدىن قوپۇرسۇن تاملار ،
جاھان ھەندەسىنى بىلسۇن باشتىلا .
مۇنچا ، ئۆي ، سارايلار بولدى بۇنياد ،
خەلقى تاپتى پاناھ ، شەھەرلەر ئاۋات .
تاشتىن گۆھەر ئىزدەپ ئۆتتى بىر مۇددەت ،
ئۇلاردىن روشەنلىك ئىزدەيتتى پەقەت .
قولىغا كىرگۈزدى نەچچە خىل گۆھەر ،
ياقۇتۇ كەھرىۋا ، قاشتاش ، كۆمۈش ، زەر .
ئەپسۇن بىلەن تاشتىن چىقىرار ھەممىسىن ،
تۈگۈنلەر ئاچقۇچى قولدا ، ئاپىرىن .
يەنە خۇش پۇراقلار ئىزدەپ كېشىلەر ،
ئەتىر ، ئەنبەرۇ مۇشك چارلىشار .
ئەتىرلەرۇ كافۇر ھەمدە مۇشكى ناب ،
ئىختىيار قىلىندى ئۇد ، ئەنبەر ، گۈلاب .
تېۋىپلىق ئېچىلدى ، كېسەلگە داۋا ،
ھەر ئىللەتكە چارە ، ھەر دەردكە شىپا .
تېۋىپلىق سىرىنمۇ ئەيلىدى ئاشكار ،
ئۇنىڭدەك تەپسىلىي يوق ئەلدە بىرەر .
سوك كېمە ياسىدى ، ئۇزۇپ كەتتى ئۇ ،
يۇرتلاردىن پۇرتلارغا سۈدىن ئۆتتى ئۇ .
شۇ خىلدا ئۆتكۈزدى يەنە ئەللىك يىل ،
ئەقىلدىن ، ھۇنەردىن قىرىق بولۇر قىل .
ئەمگىكى مېۋىسىن پاراۋان ئالدى ،
ئۆزىدىن باشقىنى كۆرەلمەي قالدى .
ئىشلىرى گۈرۈلدەپ بەرگەندە مېۋە ،
يەنە ئۇلۇغلۇقنى ئەيلىدى شېۋە .
بىر تەخت ياسىدى ھەممە يېرى زەر ،
شەۋكىتى شاھانە ، بېزىكى گۆھەر .
« دۈشمەن كۆتۈرۈپ ئۇچسۇن » ، دەپ بولدى پەرمان ،
تەخت كۆتۈرۈلدى ، يېقىن بولدى ئاسمان .
تەخت كۆكتە پارلايدۇ ، خۇددى بىر قۇياش ،
پەرماندار ئولتۇرار ، ئۇندا سىلكىپ باش .
ھەممە جەم ، ئادەملەر قارار تەختىگە ،
جاھان قايىل بولدى شۆھرەت ـ بەختىگە .
جەمشىدكە چېچىشار ئالتۇنۇ گۆھەر ،
شۇ كۈننى يېڭى يىل ـ بايرام دېيىشەر .
ئۇلۇغلار شادلىقتا بەزمە قۇرۇشتى ،
يۇزلىرىن نەغمىگە ، مەيگە بۇراشتى .
بۇ بەختىيار كۈننى شۇنىڭدىن بۇيان ،
شاھلاردىن يادىكار دەپ بىلىدۇ جاھان .
يەنە ئۆتتى ئۇچ يۈز يىللار بەختىيار ،
نە ئۆلۈم ، نە بىر دەرد كۆرمەي بۇ دىيار .
نە دەرد ، نە يامانلىق كۆرمەس بىر ئىنسان ،
دۈشمەنىنى بەند قىلغاچقا سۇلتان .
پەرمانىغا ھەممە بويسۇناتتى شاد ،
مۇزىكا ، كۈلكىدىن ھەممە ياق ئاۋات .
شۇنداق ئۆتەر يىللار پاراۋان ، مەغرۇر ،
شاھ مېھرىدىن ئېمەر ئىدى نۇر .
جاھان تاپار ئۇندىن شادلىق ۋە ئارام ،
تاپار خەۋەر يەزدانىدىن جىمى ئاۋام .
نەچچە يىللار شۇنداق ئۆتتى بۇ ھايات ،
ئېزگۈلۈكتىن ئۆزگە ئىش بۇ شاھقا يات .
جاھان ئاڭا تەۋە ، بەخت ئاڭا يار ،
جاھاندار ، ئۇلۇغۋار تەختتە ئولتۇرار .
ئۇلۇغلۇق تەختىگە كۆز تاشلاپ گاھ ـ گاھ ،
ئۆزىدىن باشقىنى كۆرمەي قالدى شاھ .
ئۆزىنى ئۇلۇغلاپ يەزدانشۇناس شاھ
خەلقتىن يۇز ئۆرۈدى ، ناشۇكۇركەن ، ئاھ .
قېرى ، دانالارنى چىللاپ لەشكەردىن ،
ئۆز ھۇزۇرىدا باشلىدى سۇخەن .
قېرى ۋە ئۇلۇغلارغا سۆزلىدى سۇلتان ،
دېدى : « مەنسىز نېمىگە يارار بۇ جاھان .
مەندىن مەلۇم بولدى ھۇنەر جاھاندا ،
تەخت مېنىڭدەك شاھنى كۆرمىگەن ئەسلا .
جاھاننى ھۇنەرگە كۆمۈپ تاشلىدىم ،
خالىغان يولۇمغا ئۇنى باشلىدىم .
يېمەك ـ ئىچمەك ، ئۇيقۇ ئارامىڭ ـــ مەن ،
كىيىم ـ كېچەك ، ئارزۇ ـ ئارمانىڭ ـــ مەن .
ئۇلۇغلۇق شەۋكىتى ـ شانى مەن ئۆزۈم ،
جاھاننىڭ يېگانە سۇلتانى ئۆزۈم .
دورا ، دەرمانىمدىن تۇزەلدى دۇنيا ،
ئىنساندىن چېكىندى ، ئۆلۈم ، دەرد ، بالا .
ئۆلۈمنى چەكلەشتە مەندىن ئاشقان كىم ؟
قېنى كىم بولىدۇ دۇنياغا ھاكىم ؟
باشتا ئەقىل ، تەندە جېنىڭ دۇرمەن ،
كىم ماڭا بويسۇنماس ، ئاشۇ ئەھرىمەن :

مەڭگۈ مەندىن كۆرۈپ بۇلار ئەسلىنى ،
ئەمدى مېنى ئاتاڭلار جاھان ئاتىسى . »
بېشىنى تۆۋەن سالدى مۇباد ۋە ئايان ،
بىرمەر سۆز دېيىشكە ئاجىز تىل ، زەبان .
بۇ سۆزدىن ھەممە كۆڭلى خىرە بولدى ،
جاھانىنىڭ ھەممە يېرى مىش ـ مىشكە تولدى .
ھەممە كەتتى شاھتىن ئۆرۈپ يۈزىن ،
ئۇلۇغلارمۇ چەتكە ئېلىشتى ئۆزىن .
يەنە يىگىرمە يىل ئۆتمەيلا سىپاھ ،
ھەممە تارقاپ كەتتى ، بوش قالدى بارگاھ .
مەنمەنلىك ، تەكەببۇرلۇق كەلتۈردى تەشۋىش ،

شۇ سەۋەب كەينىگە كېتىۋەردى ئىش .
دەيدۇكى شېرىن سۆز قېرى دانىشمەن :
« شاھ بولغاچ ، نەزەرىڭ بەلەن تۇت ، بەلەن .
ياراتقۇچىغا كىمكى بولسا ناشۇكۇر ،
تىنىمسىز بالادىن دىلى تىلىنار . »
جەمشىدنى تەرك ئەتتى ھالاۋەت ـ ھۇزۇر ،
شاھلىق سۆلتىدىن ئۆچەر ئەمدى نۇر .
كۆز يېشى تۆكتىيۇ ، پايدىسىز پەقەت ،
مىڭ تووا قىلىپمۇ تاپماس ئىناۋەت .
يەزدان بەزدى ئۇنىدىن ، كۈندىن ـ كۈن جۇدا ،
كۈندىن ـ كۈن سېزىلەر ، يېقىندۇر بالا .

زەھھاك ۋە ئۇنىڭ ئاتىسى ھەققىدە قىسسە

بىر ھۆكۈمران ياشار ئىدى ئۇل زامان ،
نەيزىۋازلار سەھراسى ئاڭادۇر ماكان .
تېگى تازا ، ئۆزى كۆپ ياخشى كىشى ،
شاھلىقتا يەزداندىن چۆچۈك ئىشى .
مەرداس ئىدى ئۇنىڭ مۇبارەك نامى ،
ئېھسان ـ ياخشىلىققا تولغان دىل جامى .
سۈت بەرگۈچى ئىدى چارۋىسى ئۇنىڭ ،
كۈندىن ـ كۈنگە ئاشار بايلىقى ئۇنىڭ .
شۇنىڭدەك قوي ، تۆگە ، ئۆچكە پادىسىن
چوپانلارغا بېرىپ قويغان ئۇ پاكدىن .
سۈتلۈك قارا ماللار تولا ھەر ياندا ،
ئېسىل ئارغامچىلار تولۇق ھەر ياندا .
كىمدە ئەگەر سۈتكە بولسا ئېھتىياج ،
ئۇلار خالىغانچە پۇلسىز ، بىخراج .
بىر ئوغلى بار ئىدى پۈتۈنلەي زەردە ،
مېھرۇ مۇھەببەتتىن دىلى بىبەھرە .
دۇنيا ئىزدەر ئىدى ، نامىدۇر زەھھاك ،
دادىل ۋە بەك تەنتەك ، ئىدى كۆپ ناپاك .
بۇيرۇمسىپ دەپ ئاتىشاتتى ئۇنى ،
پەھلەۋى تىلى بۇ ، نېمە دېگىنى ؟
« بۇيرۇم » پەھلەۋىچە بولسا قۇلاق ـ كۆز ،
ئون مىڭ دېگىنىدۇر دەردە بۇ سۆز .
توسۇن ئاتلىرى بولغاچقا ئون مىڭ ،
نامىمۇ بۇيرۇمسىپ بولغانتى ئۇنىڭ .
تۇنۇگۈن توقۇقلۇق ئۇچتىن ئىككىسى ،

جەڭ ئەمەس ، شۆھرەت دەپ تۇرار يىلقىسى .
بىر كۈنى پاك نىيەت بىر ئىنسان سۇپەت ،
دەرگاھىغا كەلدى ئىبلىس كاساپەت .
گۆدەك دىلىنى ئازدۇردى يولدىن ،
سۆز بىلەن باشىنى ئايلاندۇردى جىن .
ئىبلىس سۆزى ئاڭا بەكمۇ خۇش ياقتى ،
يامان ئويىنى بىلمەي ، ئېچىلىپ باقتى .
ئىبلىسقا ئەقلىنى تۇتقۇزۇپ زەھھاك ،
ئۆز ئەزىز بېشىغا چاپتى قارا خاك .
كۆڭۈل بەرگىنىنى بىلگەچكە ئىبلىس ،
شادلىنىپ ، ئەۋجىگە چىقتى ئۇ كۇس ـ كۇس .
ئۆز ئىشىن قىلاتتى ئىبلىس جاۋرەشى ،
ئىلمگە يات ئىدى زەھھاكنىڭ بېشى .
دېدى : «بار ساڭا ئېيتقىلى سۆزۈم ،
ئۇنى ھېچكىم بىلمەس ، بىلمەن ئۆزۈم . »
يىگىت دېدى : « تېزرەك ئېيت ، بايان قىل قىسقا ،
مېنى ھەممە سىردىن قىلارسەن ئاگاھ . »
ئاڭا دېدى : « ئاۋال قىلغىن سەن قەسەم ،
كېيىن توغرا كېلەر راستىنى دېسەم . »
دىلى پاك ئۇ گۆدەك قىلدى قەسەمىيات ،
ئىبلىس ئېيتقانلىرىنى ئىجرا قىلىپ پات
دېدى : «سۆزلىرىڭگە سالىمەن قۇلاق ،
لېكىن ئېغىز ئاچماسمەن ھېچكىمگە ھېچ ۋاق . »
ئىبلىس دېدى : « ئەي ئاقىل پەھلىۋان ،
نېمىشقا تەختتە باشقا بىر ئىنسان ؟

سېنىڭدەك ئوغۇلغا ئاتا نى ھاجەت ،
قۇلاق سال سۆزۈمگە ئېيتاي بىر ھېكمەت .
ئەتىلا بۇ چالدىن خالىيدۇر زامان ،
سەن بولساڭ قۇدرەتكە تولغان نەۋقىران .
بۇ دەرگاھ تىزگىنىن ئالغىن قولۇڭغا ،
تەختۇ تاج ئىنتىزار سېنىڭ يولۇڭغا .
مېنىڭ سۆزۈم ئاڭلاپ قىلساڭلا ۋاپا ،
بولۇرسەن جاھانغا يېگانە پادىشاھ . »
ياخشى ـ يامانلىقتا پەرزەنتكە ئەسلا
سوغۇق شامالنىمۇ كۆرمەيتتى راۋا .
ئۆستۈرگەنتى ئاتا تارتىپ قانچە رەنج ،
ئوغلىدىن خۇش بولۇپ ، خەجلەپ بايلىق ـ گەنج .
يامانلىققا ماڭدى پەرزەنتى ئۇنىڭ ،
نومۇسنى ئۇنتۇدى ۋارىسى ئۇنىڭ .
ئاتىسى قېنىغا بۇلغاندى يۈزى ،
ئەسكە چۈشتى دانا قېرىنىڭ سۆزى :
« پەرزەنت بولسا ھەكمى شىر كەبى گۈشنا ،
ئاتىسى قېنىغا بولمىغاي تەشنا .
ئەگەر باشقىچىرەك بولۇپ چىقسا ئىش ،
سىرنى ئانىسىدىن كېرەكتۇر بىلىش . »
تەكتى پەس ، ئادالەت بىلمىگەن زەھھاك ،
تەختكە چىقتى ئاتا قەلبىنى قىلىپ چاك .
بېشىغا قوندۇردى ئەرەبچە تاجىن ،
كۆزلەپ يۈرت ئىنقىراز ياكى راۋاجىن .
ئىبلىس كۆرۈپ ئۇ ناپاك ئىشنى ،
يەنە ئويلاپ تاپتى ھىيلە سوڭنى .
ئىبلىس زەھھاكقا دېدى : « مەن تامان چېپىپ ،
يەتتىڭ بۇ جاھاندا مەقسىتىڭ تېپىپ .
ئەگەر مەن بىلەن يەنە قىلساڭ ئەھد ـ پەيمان ،
سۆزۈمدىن باش تارتماي ، ئەيلىسەڭ پەرمان .
بولۇرسەن پۈتۈنلەي جاھانغا پادىشاھ
قۇش ، چۈمۈلە ، ھايۋان ، ئىنسانغا پادىشاھ . »
شۇنى دەپ قوزغالدى باشقا بىر تامان ،
باشقىچە ئىش تۇتۇپ كەتتى ئۇ شۇئان .

ئىبلىسنىڭ ئاشپەزلىك قىلغانلىقى

يىگىتكە ئايلاندى ئىبلىس بىر پاك تەن ،
زېرەك ۋە ھوشيار دىل ، سۆزگىمۇ چېچەن.
بىردىن پەيدا بولدى زەھھاك يېنىدا ،
ماختاشتىن باشقا سۆز يوقتى ئاغزىدا .
دېدى : « ياراپ قالسام شاھىم خىزمەتكە ،
داستىخىنىڭ تولۇر شەرۋەت ـ لەززەتكە . »
زەھھاك بۇنداق سۆزنى ئاڭلىغان زامان ،
ئاشخانا سىلىنسۇن ، دەپ قىلدى پەرمان .
ئاشخانا ئاچقۇچىنى ئىبلىسقا بەردى ،
پەقەت ئۇ پىشۇرغان تاماقنى يېدى .
ئۇ چاغ ئادەم ئۆزىنى قىلىپ پەرۋىش ،
يوق ئىدى جاندار گۆشنى يېيىش .
پەقەت مېۋە ـ چېۋە يەيتتى ئادەم ،
يەنە يەردىن چىققان كۆكتات ، ئاشنى ھەم .
ۋاقىت ئۆتكۈزۈپ بەتتىيەت ئەھرەمەن ،
جاندار گۆشى ئىشقى جاي ئالدى دىلدىن .
ئىبلىس ئاشپەز تۇرلۇك قۇش بىلەن ھايۋان
گۆشىدىن پىشۇردى مەززىلىك تائام .
قان ئىچكەن شىر ئوخشاش كۈنسېرى پادىشاھ ،
كۈچكە تولسۇن دەيتتى قىلىچى لاۋا .
ئاشپەز نېمە دېسە خوپ دېدى دەرھال ،
ئىبلىسقا دىلىنى گۆرۈ قىپ ئاۋۋال .
ئاۋۋال باقتى تۇخۇم سېرىقى بىلەن ،
ئۇندىن قۇۋۋەت ئالدى قول ، ئاياغ ، بەدەن .
پادىشاھقا ياراپ مۇشۇنداق تائام ،
ئاشپەزگە ئاپىرىن ئېيتاتتى دائىم .
ئاڭا شۇنداق دەيتتى ئىبلىس نەيرەڭۋاز :
« ئەبەدىي ئامان بول ، شاھىم ، قىپ پەرۋاز .
ئەتىگە پىشۇراي شۇنداق بىر تائام ،
ئۇنىڭدىن تاپىدۇ تېنىڭ خوپ ئارام . »
قايتىپ تۇن بويى خىيالغا تولدى ،
ئەتە نېمە قىلسام ، دەپ ئويلىنىپ قالدى .
ئەتە تاڭ ، سۇپسۈزۈك قوينىدىن ئاسمان
ياقۇتىن چىقىرىپ كۆرسەتكەن زامان
كەكلىك ، قىرغاۋۇلدىن پىشۇرۇپ تائام ،
ئۈمىد بىلەن كىرىپ ئەيلىدى سالام .
قولىنى تائامغا سوزۇش بىلەن شاھ ،
ئەقلىسىزلىك قىلىپ دېدى پاھ ـ پاھ .

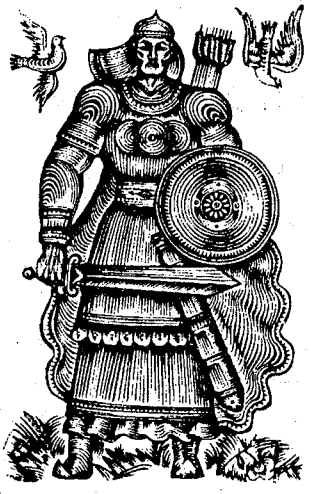
ئۇچىنچى كۈن ئىبلىس قۇش ۋە قوزىدىن ،
تاماق قىلدى بېزەپ كۆكتات ، سەۋزىدىن .
تۆتىنچى كۈن شاھقا سېلىپ داستخان ،
بۇقا گۆشىدىن تاماق كەلتۈردى چاققان .
خۇرۇچىغا بەردى زەپىرەڭ گۈلاپ .
يېنىدا كۆپ يىللىق ياقۇت رەڭ شاراب .
شاھ تاماقتىن ئېلىپ تېتىغانسېرى ،
ئەقىل ـ ھوشىن قىلدى ئەسىر ئاشپەز ھۈنىرى .
ئاڭا دېدى : « ئارزۇيۇڭ نە ؟ قېنى ئېيتقىن ،
نېمە ئارزۇيۇڭ بولسا ، ھازىر قىلايىن . »
ئاشپەز ئاڭا پىچىرلىدى : « ئەي پادىشاھ ،
ئەبەدىي ياشاۋەر شاد ، پەرمانراۋا .
ئاجىز يۈرىكىمدە مېھرىڭ تولۇقتۇر ،
پەقەت مېھرىڭ بىلەن تېنىم بۇلۇقتۇر .
شاھتىن پەقەت بىرلا تىلىكىم باردۇر ،
تىلەك بەجا بولسا ، ئامەت ماڭا يارىدۇر .
پەرمان قىلساڭ دەرھال ئورنۇمدىن قوپۇپ
كۆزگە سۈرتسەم ئىككى قولۇڭنى سۆيۈپ . »
زەھھاك ئاڭلاپلا بۇنداق گەپ ـ سۆزنىڭ
تېگىگە يەتمەستىن بۇنداق سودىنىڭ ،
دېدى : « مەن بېرەي كامىڭنى سېنىڭ ،
ئاسمانغا كۆتۈرەي نامىڭنى سېنىڭ . »
پەرمان قىلدى ئىبلىس جۈپتىدەك كېلىپ ،
ئىككى قولىنى سۆيدى ، شادلىقتىن كۈلۈپ .
سۆيدىيۇ شۇ ھامان بولدى ئۇ غايىب ،
كۆرگەن بارمۇ بۇنداق ئىشنى غارايىپ .
ئىككى مۈرىسىدە ئىككى ئەجدىھا ،
شاھ چارە تاپالماي قىلىپ ناله ـ زار ،
قىلچىتا ئىككىسىنى چېچىپ تاشلىدى ،
بىراق ئەجدىھالا يەنە ئۆسكىلى تۇردى .
دەرەخ شېخى ئوخشاش تەۋرىنىپ تۇرار ،
مۈرىلەردە ئىككى قاپقارا ئەجدەر .
دانىشمەن تېۋىپلار توپلىشىپ كەلدى ،
چارە تېپىشالماي ھەر ياققا چاپتى .
تۇرلۇك نەيرەڭلەرمۇ قىلىپ كۆرۈشتى ،
ئىلاج تاپالمىدى ، بولدى قىلىشتى .
ئىبلىس يەنە كەلدى شاھ ھۇزۇرىغا ،
بۇ قېتىم تېۋىپ بولۇپ چىقتى تۆرگە .
دېدى : « بولغىنىچە بوپتۇ ئەمدى ئىش ،
ھازىرلىماق كېرەك ئۇلارغا يېمىش .
تىنجىتقىن ۋاقتىدا ببرىپ ئاش ـ تائام ،
باشقا ھېچ چارە يوق ، تاپمايسەن ئارام .
ئىنسان مېڭىسىدىن تاماق بەر پەقەت ،
ئۆزگە تاماق يېمەك ئەمەستۇر ئادەت . »
دېگەن نېمە مەقسەتتىكى كۆزلەيدۇ قارا ،
قانداق مەقسەتتىكى ئىزدىنىش ـ چارە .
يا ئىنساندىن خالىي قالاي دەپ جاھان
چارە كۆرگىنىمۇ بۇ ھەممىدىن نىھان .

جەمشىد پادىشاھلىقىنىڭ ھالاك بولغانلىقى

ئىراندا نېمە گەپ ؟ ھەر ياقتا يۇرۇش ،
ھەر تەرەپنى ببسىپ كەتتى جەڭگۇ ئۇرۇش .
جەمشىد يورۇق كۈنى بولغانتى قارا ،
ئۇنى تاشلاپ كەتكەن ئالىم ، ئۆمەرا .
ئەزىز شەۋكىتى ئەمدى نۇر چاچماس بىزە ،
تەختۇرى دەر ، ئەقلى بولغانمۇ خىرە ؟
ھەر تەرەپتىن چىقار يىڭى ـ يىڭى شاھ ،
ھەر قەبىلە ببشى تۇزەر بىر سىپاھ .
ھەر بىرى جەڭ قىلدى ، يا لەشكەر تۇزدى ،
ھەممىسى جەمشىدتىن مېھرىنى ئۈزدى .
ئىراندىن ئەسكەرلەر چىقىپ كەلدى مول ،
ئەرەب شاھى تەرەپكە ھەممە ئالدى يول .
بار ئىكەنمىش ئۇندا بىر ئۇلۇغ زات ،
ھەممە ھىيقارمىش ئەجدىھا سۈپەت .
شاھ ئىزدەپ يۈرگەن ئىران سىپاھى ،
زەھھاك ياققا چۈشتى ئۇلارنىڭ رايى .
ھەممە ئاڭا ببرىپ « ئاپىرىن » دېدى .
« ساڭا بولسۇن ئىران بۇ زېمىن » دېدى .
ئەجدىھا سۈپەتلىك شاھ تېز كەلدى يۈرۈپ ،
شاھلىق تاجىن كىيدى ئىرانغا كېلىپ .
ئىراندىن ، ئەرەبتىن يىغدى چوڭ لەشكەر ،
پالۋان ئەۋەتىشتى ئاڭا ھەر كىشۋەر .

جەمشد تەختی یاققا ئۇ یولغا چۇشتی ،
دۇنیانی جەمشدکە ئۇزۇکتەك قىستی .
جەمشدتىن یۇزىنی ئۆرۈدی بەختی ،
چارە یوق ، قولدىن چىقماقتا تەختی .
چېكىندی ، زەھھاكقا قالدی تاج ـ كۇلاھ ،
ئۇلۇغلۇق ، شان ـ شەۋكەت ، خەزىنە ، سپاھ .
بېكىندی ، ھایاتی بولدی قاپقارا ،
زەھھاكقا بۇیرۇلدی تەختۇ تاج ـ كۇلاھ .
یۇز یىلچە یوقالدی ، كۆرمىدی ئىنسان ،
ھەممىنىڭ كۆزىدىن بولغانتی نەھان .
یۇزىنچی یىل چىن دەریاسی یاقتا ،
تېپىلغانمىش جەمشد ، قېرىغان چاغدا .
زەھھاك ئۇنی قولغا چۇشۇرگەن ناگاھ ،
بىردەم ئارام بەرمەي ئاڭا ناپاك شاھ ،
ھەرە بىلەن قىپتۇ قاق ئىككی بۆلەك ،
جاھان ئۇندىن خالي ، ئۆچ ئالار پەلەك .
یوشۇرۇنۇپتۇ چۇشۇپ ئەجدىھا دامىغا ،
تاپالماپتۇ ئامانلىق یولىنی ئەمما .

شاھلىق دۆلىتىنی تارتىۋالدی زامان ،
سامانىدەك سارغایدی ، یۇزی زەپىران .
تەختتە ئۇندىن ئارتۇق ئولتۇرغان كىم بار ؟
ئەمگىكی بولدىمۇ قېنی ئاڭا یار ؟
یەتتە یۇز یىل بولدی جەمشد ھۆكۈمران ،
بېشىدىن كەچۈردی كۆپ یاخشی ـ یامان .
نە كىبرەك جاھاندا ئۇزاق یاشىماق ،
بۇیرۇمسا دۇنیا سىرىنی ئاچماق ؟ !
پەرۋىشلەر قىلىپ گاھ بېرىپ قەنت ـ شېكەر ،
بىر ـ بىرىگە ئېيتىشار شېرىن گەپ ـ سۆزلەر .
« بەخت یار بولدی » دەپ قىلىسەن خىيال ،
« بەخت یۇز كۆرسىتەر » دەیسەن ئېھتىمال .
شادلىنىپ كېتىسەن ، بۇ شادلىق چېغىڭ ،
یۇرەك سىرىڭدەك ئوچۇق قۇچىقىڭ .
بىر ئویۇن كۆرسىتەر بىۋاپا پەلەك ،
دىلىڭ خۇن ، شادلىقىڭ ئۇچار خازانىدەك .
بەش كۈنلۈك دۇنیاغا ئىشەنچىم بەربات ،
خۇدایا ، بۇ جاپادىن تېزرەك قىل ئازاد .

زەھاك

چىقىپ تەختكە زەھاك ، بولۇپ شەھرىيار ،
ئىككىسى جەمشىدكە ئۆز سىڭىل ئىدى .
دەۋر سۈردى مىلك يىل بەكمۇ بەختيار .
ئايالىلار تاجى ھەم پاك كۆڭۈل ئىدى .
بويسۇندى ئاڭا تامامى جاھان ،
چۈمبەللىك گۈزەللىك بىرى شەھرىناز ،
شۇ ئەھۋالدا ئۆتتى ئۇزۇن بىر زامان .
يەنە بىرى ئىسمى ئىدى ئەرنەۋاز .
تۇتۇپ ھەر تەرەپنى قارا دىۋە ـ جىن ،
ھەيدەپ كەلتۈرۈپ زەھاك يېنىغا
تۇڭگەپ ياخشى ئادەت ، ئېلىپ ئەۋج كىن .
تاپشۇردى ئەجدىھا ئاچ كانىيىغا .
ھۇنەر خارۇ ، جادۇ بولۇپ ئەرجەمەند ،
يامانلار قولىدا كۆرۈپ ئۆزىنى ،
ئادالەت تۇگىدى ، يامانلىق بەلەند .
تەشۋىشلەر قاپلىدى قەلبىنى .
ئۇزاردى ياۋۇزلۇق ـ ئەھرەمەن قولى ،
ئەجدىھا ئىشى ، ئاشپەز بولۇپ قېلىشتى ،
چىن سۆزگە قىسىلدى ئىنسانلار تىلى .
ئىككى قىز بار ئىدى جەم ئەۋلادىدىن ،
خالاسكارلىق پىكرىنى دىلغا سېلىشتى .
ئىككىسى جەمشىدكە ئۆز سىڭىل ئىدى ،
كەپ قالدى يەنە قان تۆكۈش پۇرستى ،
گۈزەل ئىككى قىزكى ، لەرزان ئىككى تەن .
قارا ئىدى ئىككى غېرىب قىسمىتى .
ئايالىلار تاجى ھەم پاك كۆڭۈل ئىدى .
ئىككىسىنىڭ قولىنى باغلاپ جاللات ،
چۈمبەللىك گۈزەللىك بىرى شەھرىناز ،
ئەزىز ئۆمرىنى قىلماق بولدى بەربات .
يەنە بىرى ئىسمى ئىدى ئەرنەۋاز .
ئاشپەزلەر ئالدىغا ئېلىپ كېلىشتى ،
ھەيدەپ كەلتۈرۈپ زەھاك يېنىغا
ئۇستۇنكى تۆشۈكتىن تىك تاشلاشتى .
تاپشۇردى ئەجدىھا ئاچ كانىيىغا .
بۇ ئىشتىن ئاشپەزلەر دىلىدا ئەلەم ،
يامانلار قولىدا كۆرۈپ ئۆزىنى ،
كۆزى لىق ئىسسىق ياش ، دىلىدا چىدام .
تەشۋىشلەر قاپلىدى قەلبىنى .
شاھنىڭ قىلمىشىدىن ئۆرلىدى غەزەپ ،
ئەجدىھا شاھ ئىشىدۇر يامانلىق ، قىرىش ،
ئەمما بىر ـ بىرىگە جىمغىنا قاراپ ،
ئۇرۇش ، قەتلە ھەم تالان ـ تاراج قىلىش :
ئەسىرلەردىن بىرنى ساقلاپ قېلىشتى ،
ئەجدىھالارغا ھەركۈن تاماق ئىككى ياش ،
نە چارە بىرىنى تۇتۇپ سويۇشتى .
ھەركەچ ئىككى تۇتقۇن كۆزلىرىدە ياش .
بىرى ئورنىغا قوي مېڭىسىنى تېپىپ ،
مەيلى مىسكىن ، ئاجىز ياكى پەھلىۋان ،
قورۇدى ، ئۇستىگە ئوتياشلار سېلىپ .
ھەممىسىن تۇتۇپ كېلەر بېرىپ شاھقا جان .
بىرىگە ئەركىنلىك بېرىپ ، دەپ : « يىگىت ،
كېسىپ بېشىنى ھەم چېقىپ مېڭىسىن ،
كۆرۈنمە ، ئۆزۈڭنى ئەل كۆزىدىن يېكىت ؛
ھازىرلايدۇ تائام ئەجدىھا ئۇچۇن .
شەھەر ، قىشلاق ياققا ئالغىن سەن يول ،
بار ئىدى بۇ ئەلدە ئىككى ھوشيار ،
سېنىڭ ئۆيۈڭ بولۇر ئەمدى تاغۇ چۆل . »
ئەقىل ، شاپائەتلىك ۋە دىيانەتكار .
چېقىپ قوي ۋە ئۆچكە مېڭىسىن ،
بىرىنىڭ ئىسمى ئەرمايىل پاكدىن ،
تاماقلار ئېتىشتى ئەجدىھا ئۇچۇن .
يەنە بىرى بولسا ، گەرمايىل پېشىبىن .
ھەر ئاي تېرىك قالدى ئوتتۇزچە كىشى ،
ئۇچرىشىپ ، ئاندىنۇ بۇندىن سۆزلىشىپ ،
ئۇلارنى يوشۇرۇش ئاشپەزلەر ئىشى .
زەھاك شاھ زۇلمىدىن قاقشاپ ـ زارلىشىپ ،
يىغلىغاچ ئۇلار يېتىپ ئىككى يۇزگە ،
بىرى دېدى : « بارساق ئاشۇ دەرگاھقا ،
ھېچكىمگە بىلدۈرمەي كەتتى تاغ تەرەپكە .

قوي ، ئۆچكىگە چوپان قىلىپ ھەممىسىن ، يۇرتتا بولسا ئەگەر مەشھۇر ھەر كىشى ،
ئەۋەتىپ تۇردى تاغ ئىچرە ، ئاپىرىن . تۇتۇپ كەلتۈرمە ، مەيلى سەرۋىناز ،
شۇندا كۆرت ئەھلىگە بولدى ئۇلار ئەجداد ، پالۋانۇ باھادىر ، مەيلى جىلۋىناز.
شەھەرنى ھېچقاچان قىلىشمايدۇ ياد . كىسەر بېشىنى بولسا ئۇ پالۋان ،
كىگىز ئۆي ماكانى ، چۆل ۋە تاغ يولى ، ياكى ئەل ئىچىدە مەشھۇر بىر ئىنسان .
خۇدادىن ھېيىقماس ئۇلارنىڭ دىلى . ئەگەر ياش گۈزەل بولسا ، كېنىزەك قىلار ،
زەھھاكنىڭ يەنە بىر ياۋۇز خاھىشى : يا شاھ رەسمى ، يا ئەل ماقالىن بىلەر .

زەھھاكنىڭ چۈشىدە فەرىدۇننى كۆرگەنلىكى

ھاياتىدىن يەنە قالغاندا قىرىق يىل ، نېمە پەيدا بولدى ؟ كۆردۈڭ قانداق چۈش ؟
نېمىلەر كەلدى بېشىغا ، ئەمدى بىل : سېنىڭ ھۆكمىگىدە بۇ گۈن كەڭ جاھان ،
گۈزەل قەسىر ئىچرە ياتار ، ئۇيقۇ باز ، قۇش ، يىرتقۇچ ، دىۋە ـ جىن ساڭا پاسىبان .
قويىندا نازلىنىپ ياتار ئەرنەۋاز . بۇ يەتتە ئىقلىمغا سۆزۈڭ شاھىنشاھ ،
ئۇيقۇ ئارا كۆردى بىر قورقۇنچلۇق چۈش ، بېلىقتىن ئايغىچە سەن پۇشتى پاناھ .
قىلار قەستىدە ئۇچ باھادىر ئۇرۇش . نېمىشقا چۆچۈدۈڭ شېرىن ئۇيقۇدىن ،
ئىككىسى قېرىنىش ، بىرى ياشراق ، سۆزلەپ بەرگىن ، شاھىم ، سەۋەب نېمىكىن ؟ »
شاھانە چېھرىدە كۆزلىرى چىراغ . ئاي يۈزلۈڭ گۈزەلگە دەر شاھى جاھان :
بېلىنى باغلاپ شاھ مىسالى پالۋان ، « لازىمدۇر بۇ چۈشنى تۇتۇشۇم پىنھان !
قولىدا ئۆكۈز باش گۇرزىسى راۋان . بۇ چۈشۈم مەزمۇنىن ئاڭلىساڭ ئەگەر ،
كېلەر ئىدى زالىم بېشىغا شىغاب ، جېنىمدىن ئۈمىدىڭ پۈتۈن ئۈزۈلەر . »
ئۇراتتى زەھھاكنى ئايماي ساۋاب . شۇئان جاھانشاھقا دېدى ئەرنەۋاز :
نەۋقىران باتۇر كېلىپ ئۇستىدىن ، « جېنىڭ بىزگە ئەزىز ، قىل سىر ئېچىپ سۆز !
قالدۇرماي شىلىپ ئالدى تېرىسىن . جاھاندا ھېچ ئىش يوق تېپىلماس تەدبىر ،
كېيىن ئىككى قولىن كېسىپ ، باغلىشىپ ، بىر چارە تاپمىز ، سۆزلىسەڭ بىر ـ بىر . »
بوينىدا تاقاق ، تاغ يولىن بويلىشىپ ، پۈرەڭ سىرىنى شاھ ئېچىپ تاشلىدى :
كىشەن سېلىپ ، قىيناپ ئۇنى خارۇزار ، چۈشىنى سۆزلىدى ، دىلىنى غەشلىدى .
قىلىپ ئاۋارە ئۇ كىچىك شەھرىيار ، شۇندا پادىشاھقا دېدى ئايجامال :
ئەجدىھا شاھنى سۆرەپ ، بەرمەستىن ئارام ، « بۇنى شۇنداق قويما ، قىلغىن بىر ئامال .
يۈردى ئۇ دېماۋەند چوققىسى تامان . ئۇزۇكۇڭ مۆھرىدە جاھان قىسمىتى ،
جىنايەتچى زەھھاك ئىگراپ شۇ زامان ، قۇش ـ ھايۋان ، ھۇر ـ دىۋە ، ئادەم قىسمىتى .
جىگەر قېنى تەپتى بېشىغا شۇئان . ھەر ئۆلكە ئەۋەتسۇن ئالىمۇ دانا ،
چۆچۈپ ئويغىنىپ شاھ ، تارتتى ئوتلۇق ئاھ ، تەبىرچى ، مۇبەدلار بېرىشسۇن پەتۋا .
كەلدى لەرزىگە يۈز تۆۋرۈكلۈك دەرگاھ . ئۇلارغا چۈشۈگىنى ئېيىت ، ئىزدە چارە ،
ئاۋازىدىن چۆچۈپ ئويغاندى شۇ دەم بۇندا نېمە سىر بار ، نېمىشقا دىل پارە .
سۈت ئۇيقۇدا ياتقان ئەرنەۋاز سەنەم . ئەقلىڭ تارتماقچى كىم ، بىلىپ ئالغىن ،
ئىگرىغان زەھھاكقا دېدى ئەرنەۋاز : ئادەم نەسلىدىنمۇ ، پەرى ياكى جىن ؟
« ئەي شاھىم نېمە بولدى ، سىر ئېچىپ قىل سۆز ! ئالدىن بىلىۋىلىپ ، ئاندىن تاپ ئامال ،
تىپىتىنچ ياتاتتىڭ پەي يوتقاندا خۇش ، قورقۇشتىن خۇش كۆڭلۈڭ بولمىسۇن مالال . »

نېمە دېسۇن سەرۋى قەد ، چاچلىرى سۇمبۇل ،
بۇ ئەندىشە شاھقا بولغانتى مەقبۇل .
قاغا قانىتىدەك جاھان ھەم شۇ چاغ
تاغ كەينىدىن ئاستا كۆرسەتتى چىراغ .
سۇپسۇزۇك ئاسمانغا گويا كى قۇياش
زەر چېچىپ ، ئەيلىدى ياقۇتقا رەڭداش .
نەدە بولسا ئەگەر ئالىم ـ ئۆلىما ،
بىلىمدان ، دىل ـ زېھنى ئويغاق دانا ،
ھەممىنى ھۇزۇرىغا چاقىردى پادىشاھ ،
مۇدھىش چۇشى بىلەن ئەيلىدى ئاشنا .
ھەممىنى سۆزلىدى پادىشاھى جاھان ،
ئۇلاردىن ئىزدىدى دەردىگە دەرمان .
ۋە دېدى : « سىردىن تېز ئاگاھ قىلىڭلار ،
توغرا يولغا مېنى ھەمراھ قىلىڭلار . »
ئۇلاردىن چۇش سىرىن تەلەپ ئەيلىدى ،
ياخشىمۇ ، يامانمۇ ، سوراپ سۇيلىدى :
« ئېيتىڭ ، قاچان ، قانداق بولغۇسى بەختىم ،
كىمگە نېسىپ بولۇر بۇ تاجۇ تەختىم ؟
يا بۇ سىرنى ماڭا ئېچىپ بېرىسىز ،
يا خار بولۇپ ، بۇندا باشسىز قالىسىز ! »
مۇبەدلەر يۇزى ھۆل ، لېۋى قۇپقۇرۇق ،
پىچىر ـ پىچىر سۆزنى ئاڭلايدۇ قۇلاق :
« ئەگەر راستتىن ئېيتساق ، بۇمۇ بىر بالا ،
جېنىمىز بىر پەقەت ، ھايات بىباھا .
يوشۇرۇن مەنىنى قىلمىساڭ ئىزھار ،
ھاياتتىن قول يۇيۇپ ، قولتۇقۇڭغا ئۇر ! »
ھېچكىممۇ سۆزىنى ئېيتالماي ئاشكار ،
ئۇچ كۈن ئۆتۈپ كەتتى ، قانداق چارە بار ؟
مۇبەدلەرگە شاھنىڭ غەزەپ ئۇچقۇنى
يالقۇنجاپلا كەتتى تۆتىنچى كۈنى .
دېدى : « قىلمىساڭلار چۇش سىرىنى ئاشكار ،
ھەممىڭگە يەتكۈدەك ياستىمەن دار . »
مۇبەدلەر باش ئەگكەن ، چىقمايتتى بىر ئۇن ،
دىل ئىككى بۆلۈنگەن ، كۆزدىن ئاقار خۇن .
بار ئىدى دانالار ئارا بىر قېرى ،
ئەس ـ ھوشى جايىدا ، سەممىي دىلى .
بىلىمدە ، ئەقىلدە ھەممىدىن بەردەم ،
دانا ، زېرەك تۇردى ئورنىدىن شۇ دەم .
دىل جۇش ئۇرۇپ ، قەدەم تاشلىدى بىباك ،
دانا ئۇدۇلىدا تۇراتتى زەھھاك .
دېدى : « يامانلىقنى تاشلا شەھرىيار ،
تۇغۇلۇشىڭ ئاجىز ئۆلۈمى ھەم بار .
سەندىن ئاۋۋال قانچە جاھاندار ئۆتتى ،
ئۇلۇغ تەخت ساھىبى خوپ بىسيار ئۆتتى .
غەمۇ شادلىق كۈننى كۆرۈپ ھەر بىرى ،
ئۇزۇن ئۆمرى تامام بولدى ئاخىرى .
پولاتتىن بولساڭمۇ قىلما تەمەننا ،
تۇيدۇرماي تۇگىتەر قۇدرەتلىك خۇدا .
باشقىلارغا قالار تەختىڭ ئاخىرى ،
قارا يەرگە كىرەر بەختىڭ ئاخىرى .
نامىنى سورىساڭ فەرىدۇن بولۇر ،
يەر يۈزى ئۇ بىلەن ئىزىغا چۇشۇر .
ئاندىن ئۇ تېخى تۇغۇلغانچە يوق ،
تېخى سېنىڭ بەختىڭ بوغۇلغانچە يوق .
ئۇ قاچان ئاندىن تۇغۇلدى ، شۇئان
مېڭىلىك دەرەختەك ئۇلغىيار يوغان .
مەردلىك بىلەن بېشى ئايغا يېتىدۇ ،
تاجۇ تەختۇ كەمەر ئىزدەپ كېتىدۇ .
چىنارەك قامىتى ، بويى نەق ئاسمان ،
مۇرىسىدە گۇرزە ، باھاسى ئاسمان .
ئۆكۈز باش گۇرزىسى چۇشۇر بېشىڭغا ،
تەختتىن ئاغدۇرار باقماي يېشىڭغا . »
ناپاك زەھھاك ئاڭا بەردى سوئال :
« نېمىشقا ئۇ ماڭا بولدى ياۋ ـ قاتىل ؟ »
باتۇر دېدىكىم : « بولسا ئەس ـ ھوشى ،
سەۋەبسىز يامانلىق ئىزدىمەس كىشى .
ئۆچ ۋە ئاداۋەتنى سەۋەب بولغۇسى ،
دەستىڭدىن ئاتسى بىر كۈن ئۆلگۈسى .
ئاتسىنى قىلارسەن قولۇڭدا ھالاك ،
شۇندىن ئۇ ياۋ بولۇر دىلى چاك ـ چاك .
بىر ئىنەك كېلىدۇ ئۇنى باققىلى ،
كىندىك ئانا بولۇپ باغىر ياققىلى .
فەرىدۇنغا كېلەر مۇقەددەس كالا ،
سۈتىدىن پەرۋىش تاپار ئۇ بالا .
دەستىڭدىن مۇقەددەس ئىنەكمۇ ئۆلەر ،
ئۆكۈز باشلىق گۇرزە نېسىۋەڭ بولار . »
زەھھاك خەۋەر تېپىپ پەلەك ئىشىدىن ،
تەختىدىن يىقىلدى ، كەتتى ھوشىدىن .

زېرەك چال كۆردى ــ دە ، بۇ دەھشەتنى ،
ئالەمدە فەرىدۇن زاتىدىن نىشان
قوپۇپ قاچتى تاتلىق بىلىنىپ جېنى .
كېچە ــ كۈندۈز ئىزدەر ئاشكارۇ نىھان .
بولدى قايتىپ كەلگەچ پادىشاھ ھوشى
ئارامىن يوقاتتى ، ئۆتمەيدۇ يېمىش ،
شاھانە تەختكە چىقماقلىق ئىشى .
كۈندۈزى بولدى كېچە ، كۆپ تەشۋىش .

فەرىدۇننىڭ تۇغۇلغانلىقى

ئۇزۇن ، قارا يىللار چېكىگە يەتتى ،
بالايۇ ئاپەتتەن ئاگاھ بولدى ھەم
ئەجدىھا پادىشاھنىڭ ھاياتى پۈتتى .
ئوغلىنى قوغدىماقتا ئويلاپ تاپتى پەم .
فەرىدۇن ھاياتقا قويدىيۇ قەدەم ،
ئوغلىنى يوشۇرۇپ ئەقىللىك خوتۇن ،
يورۇپلا كەتكەندەك بولدى بۇ ئالەم .
توقايلىققا كەتتى ، كۆزدىن ئاقار خۇن .
ئۆسەر قامىتى ، تىك بىر سەرۋى راۋان ،
شۆھرەتلىك بەرمايە شۇ يەردە ئىدى ،
چېھرىدە شاھلىق مۆھرى ناماياں .
فەرىدۇن رىزقى شۇ ئىنەكتە ئىدى .
ئۇلۇغلۇق بابىدا مىسلى بىر جەمشىد ،
فەرانەك چارۋىچى يېنىغا باردى ،
نۇر چېچىشتا خۇددى كۆكتىگى خۇرشىد .
جىگەرۇ باغرى خۇن ، دەردىنى ئېيتتى .
جاھانغا يامغۇردەك خۇشياقار ئىدى ،
دېدى : « سۈتكە تويماي قالار بۇ گۆدەك ،
بەركامال تاپقان بىر مۆتىۋەر ئىدى .
بىر مۇددەت سەن بېقىپ بېرىشىڭ كېرەك .
فەرىدۇندا ئىدى پەلەك مېھرىمۇ ،
بەرمايە سۈتىدە قىلىپ پەرۋىرىش ،
لۇتفى ئېھسانىمۇ ، سۆيگۈ سېھرىمۇ .
كۆرسەتكەن بىر مۇددەت ئاتىلارچە ئىش .
كۆرۈندى بەرمايە ئىسىملىك كالا ،
ئەگەر ھەق ئىزدىسەڭ تىككەنمەن جېنىم ،
ئىنىكلەر ئىچىدە ئۇ بىر بىباھا .
شۇنىڭغا ئاتالغاندۇر با خانۇمانىم .»
مىسالى پېكىلا تۇغۇلغان تاۋۇس ،
يايلاق ۋە توقايلار ئىگىسى مالدار ،
تاۋلىنار ھەر پەيدە ئۆزگىچە بىر تۈس .
پاك دىللىق ئايالغا خىزمەتكە تەييار .
مۇبەدلەر يىغىلدى ، ئاقىل ۋە تادان ،
دېدى : «قالسۇن سېنىڭ پەررەنتىڭ ،
مۇنەججىملەرمۇ ھەم قىلدى كۆپ پاراڭ .
ئېقىتماي ئورۇنداي پەند ــ نەسىھەتىڭ . »
بۇنداق ئىنەكنى ھېچ كۆرمىگەن ئالەم ،
فەرانەك تاپشۇرۇپ ئاڭا پەرزەنتنى ،
يا بىر قىر ــ دالادىن ئۇچراتماس ئادەم .
بىرمۇ بىر سۆزلىدى پەند ــ نەسىھەتنى .
بۇ ھەقتە ھەر تامان تارقالدى مىش ـ مىش ،
مېھرى بىلەن باقتى ، ئۇچ يىلمۇ توشتى ،
شۇم زەھھاك « ئىزدەڭ » دەپ بەردى پەرمايىش .
مۇقەددەس ئىنەكنىڭ سۈتىن ئىچۈردى .
فەرىدۇن ئاتىسى نامى ئاتىبىن ،
تېخىچە ئىزدەشتىن يانمىغان زەھھاك ،
ئاتىبىنغىمۇ تۇن بولدى بۇ زېمىن .
ياۋۇز نىيىتىگە قانمىغان زەھھاك .
قېچىپ يۈرۈش ئاڭا كۈچ كەلدى ئاخىر ،
ئالەمگە يېيىلىپ كەتكەنتى مىش ــ مىش :
ئەجدىھانىڭ دامىغا دۈچ كەلدى ئاخىر .
« پالانچىدا مۇقەددەس ئىنەك بارمىش ! »
ئەجدىھا شاھنىڭ شۇم كىشىلىرى ،
فەرانەك يايلاقتا يۈگۈرۈپ كەلدى ،
ئىزدىشەر تۇنۇكۇن ، شۇملۇق ئىشلىرى .
چارۋىچى ، ئىنەككە يۈگۈرۈپ كەلدى .
ئاتىبىننى تۇتۇپ باغلىشىپ ، ناپاك
دېدى : « تەڭرى سالدى دىلىمغا ئەندىش ،
زەھھاكقا يوللىدى ، ئەيلىدى ھالاك .
بىرەر كۇن توختىماس بۇ ئالەمنى تىنتىش .
ئۆزۈ جۇپتى بېشىغا چۇشۇپ بۇ ئەلەم ،
ئوغلۇم بۇ دۇنيادا كۆز قارا قىمدۇر ،
فەرىدۇن ئانىسى ــ فەرانەك شۇدەم
ئوغلۇمدىن ئايرىلىش ماڭا ئۆلۈمدۇر .

چاره ئىزدەي ، خالىي قالسۇن جادۇدىن ،
ئوغلۇمنى ئېلىپ قالاي چوڭ ئاپەتتىن .
كۆزدىن غايىب بولۇپ كەتكىنىم چېغى ،
ماكانسىز بولغاي ئەلبۇرس تېغى . »
يۈگۈرۈك كېيىكتەك ئانا ھەم بالا ،
تاغ تامان يۈرۈشتى نەق ئەزان چاغدا .
تاغ ئارا ياشايتتى تەقۋادار كىشى ،
ئىبادەتتىن باشقا يوق ئىدى ئىشى .
فەرىشتە بۇۋايغا دېدى : « ئەي پاك دىن ،
مەن غېرىب بىر ئانا ، مۇشۇ ئىراندىن .
بۇ ئوغۇلدۇر مېنىڭ قىممەتلىك بالام ،
بۇڭا تەۋە بولۇر بىر كۈنى ئالەم .
كېسەر ئۇ زەھھاكنىڭ ئېلاس بېشىنى ،
تۆپراققا تىقىدۇ سېپىق تېنىنى .
سەن بولساڭ بالىغا ئىللىق ، مېھرىبان ،
باغرىڭدا بىرمۇددەت تۇرسىكەن ئۇ جان . »
پاك كىشى بالىنى باغرىغا ئالدى ،
شامالمۇ تەگكۈزمەي پەرۋىش ئەيلىدى .
زەھھاك شۇم يايلاقتىن تاپقانتى خەۋەر ،
مۇقەددەس ئىنەكتىن تاپقانتى خەۋەر .
كېيىن بار قوتانىنى ئەيلىدى يەكسان ،
نە ئوندا مال قالدى ، نە پادىچى چوپان .
فەرىدۇن ئۆيىگە ماڭدى ئالدىراش ،
بىرەر زات تاپالماي بولدى كۆڭلى غەش .
ئەلەمدىن ئوت قويۇپ قىلدى تامام كۇل ،
سارايلار خارابە ، بولدى مىسلى چۆل .

فەرىدۇننىڭ ئانىسىدىن ئۆز ئەجدادلىرىنى سورىغانلىقى

ئون ئالتىگە كىرگەچ فەرىدۇن يېشى ،
تاغدىن پەسكە چۈشتى تۇغەپ بەردىشى .
ئانىسىنى ئىزلەپ تېپىپ ، ئاڭا دېدى :
« يوشۇرۇن سىرنىڭنى سۆزلەپ بەر ئەمدى .
ئەجدادلىرىم كىم ، ئېيت كىم پەدىرىم ،
قايسى تۇخۇمدىنمەن ، نېمە گۆھىرىم ؟
ھېكايە قىلىپ بەر ئەسلىمدىن كىممەن ؟
سورىسا خالايىق نېمىلەر دەيمەن ؟ »
فەرىنەك دېدى ئاڭا : « نامدار بالام ،
سۆزلەپ بېرەي ، دىلدىن كۆتۈرۈلسۇن غەم .
سەن دۇنياغا كەلگەن شۇ ئىران زېمىن ،
ئۇندا ياشار ئىدى مەشھۇر ئاتىبىن .
پادىشاھ تۇخۇمىدىن ئىدى ئۇ ھوشيار ،
دانىشمەن قەھرىمان ، ئەمما بىئازار .
قەھرىمان تەھمۇراس ئاڭادۇر ئەجداد ،
ئاتا ـ بوۋىلىرىن قىلار ئىدى ياد .
ساڭا ئاتا ، ماڭا يار ـ جانانە ،
ئۇسىز كېچە ـ كۈنۈم نۇردىن بىگانە .
ئەجدىھا شاھ زەھھاك ، جادۇگەر ،
جېنىڭغا قەست قىلىپ ، ئېزىلدى جىگەر .
مەن يۈردۇم سەرسانە ، سېنى يوشۇرۇپ ،
دىل ئوتىنى سۇندۇرۇپ ، كۆزدىن ياش تۆكۈپ .
سېنى دەپ نەۋقىران ، باھادىر ئاتاڭ ،
ئەزىز جاندىن قالدى ئاجراپ ، يۇز ئەتتەڭ .
زەھھاك دۇمبىسىدە ئىككى ئەجدىھا ،
ئىرانلىق بېشىغا ئۇنگەن بىر بالا .
ئاتاڭ مېڭىسىنى ئېلىپ بىتاقەت ،
ئەجدىھاغا ئوندىن قىلىشتى نېمەت .
مەن سېنى ئالدىم ـ دە ، قاچتىم توقايغا ،
يوشۇرۇن ، يەتكۈزدۇم ئادەمسىز جايغا .
بىر ئىنەك ئۇچراتتىم ئالا چىپار رەڭ ،
باھاردەك گۈزەل ھەم باھاردەك ئۇزرەڭ .
ئىنەكنىڭ ئىگىسى خوپ ئەزىمەت ئىكەن ،
پاراسەتلىك باتۇر ، مەرد ئىكەن .
سېنى ئاڭا بەردىم ، نەچچە يىل ئۆتتى ،
ساڭا نېمەت بەردى ، تەربىيە ئەتتى .
تاۋۇس رەڭ ئىنەكنىڭ سۈتىدىن ئۆزۈڭ
ئىچىپ تېز ئۆستۈڭ مىسلى بىر لەھەڭ .
يايلاق ۋە ئىنەكتىن شاھ تاپتى خەۋەر ،
ئۆمرۈگگە قەست سالدى يەنە جادۇگەر .
ئوندىن ئېلىپ قاچتىم سېنى بەك چاققان ،
ئىران قالدى ، قالدى پۇتۇن خانۇمان .
كېلىپ قىرىپتۇ شاھ ئوندا ھەممىنى ،
زۇۋانسىز ئىنىكئاناڭ ئىنەك مۆمىنى .
كېيىن ئۆيمىزگە سېلىپ شۇم چاڭگال ،
قارا گۆر قىلىپتۇ ، چىقىرىپ شامال .

فەرىد قۇلىقىغا بۇ سۆزلەر يەتتى ،
قېنى قىزىپ ، بىربىر ئاچچىقلاپ كەتتى .
قەلبىدە قىساسۇ يالقۇنلۇق غەزەپ ،
قاپىقى تۇرۇلگەن كۆزگە خۇن تولۇپ . »
فەرىدۇن ئەيلىدى جاۋاب ئاڭا :
« چېنىقماس پەھلىۋان كىرمەي ئۇرۇشقا .
جادۇگەر شۇملۇقنى قىلار سەھەر ـ كەچ ،
ئەمدى ئىنتىقامغا مەن ئالاي قىلىچ .
تەگرى قوللىغاي ، باراي ئۇ يەرگە ،
زەھھاك تەختى كۇلىن سورايمەن كۆككە ! »
ئانا ئاستا سۆزلەر جان جىگىرىگە :
« قۇلاق سال ، ئەزىزىم ئاناڭ پەندىگە ،
زەھھاكنىڭ قولىغا تەۋەدۇر جاھان ،
لەكمىڭ سىپاھ ئۇندىن كۇتىدۇ پەرمان .
ھەر ئۆلكىدە مىڭلاپ قوشۇن مۇھەييا ،
جەڭ سۈيلەپ كېلىشەر ، قىلسا بىر ئىما .
بۇنداق ئەمەس ئادالەت ، ئىنتىقام يولى ،
كۆزۈڭنى توسمىسۇن ياشلىقنىڭ گۇلى .
كىم ياشلىق مەينى ئىچسە چىمەندە ،
ئۆزىدىن باشقىنى بىلمەس ئەرزەندە .
شۇ مەستلىكتە كىرىپ بىرەر شامالغا ،
ئەزىزىم ياش ئۆمرۈڭ تۇتما زاۋالغا .
جان ئوغلۇم ، ئەزىز تۇت ئاناڭ پەندىنى ،
كېڭەش بىلەن ئىچ جاھان ئەنتىنى . »

زەھھاك بىلەن تۆمۈرچى كاۋە داستانى

ئەجدىھا شاھ زەھھاك دەھشەتتە كۇن ـ تۇن ،
تىنماي تەكرارلايتتى : « نەدە فەرىدۇن ؟ »
تاجۇ تەختى ئىگىسى ، ھېسابسىز قۇدرەت ،
لېك فەرىدۇن نامى سالاتتى دەھشەت .
بېشىغا كىيىبان فىرۇزىلىك تاج ،
پىل سۆڭەك تەخت ئۆزرە ئىزدىنىپ ئىلاج ،
ئۇلۇغلارنى چىللاپ ھەممە تاماندىن ،
شاھلىقىغا پاناھ ئىزدەپ ھەر ياندىن .
مۇبەدلەرگە دېدىكىم : « ئەي ، نامدارلار ،
سىلەرگە مەلۇمدۇر ھەممە ـ بار ھۇنەر .
بار ماڭا يوشۇرۇن ، خەۋپلىك دۇشمەن ،
بۇ گەپ دانالارغا كۇندىنمۇ روشەن :
ياۋنى كىچىك بىلىپ ، كۆتمە ئامانلىق ،
كۇنۇڭ تۇگەر ، تەقدىر قىلسا يامانلىق .
شۇنىڭچۇن بېھىساب لەشكەر قىلدىم جەم ،
ئۇندا ئادەممۇ بار ، دېۋە ـ پەرى ھەم .
بىر لەشكەر توپلايمەن ، دېۋە ۋە ئاۋام
بىرلىشىپ قىلسۇنكى ياۋلارنى گۇمران .
بۇ ئىشتا سىز ماڭا بولغايسىز تايانچ ،
بولمسا خەتەردىن ئەھۋالىم ئايانچ .
خەلققە قاراپ يېزىڭ بۇگۇن بىر نىدا :
ئىزگۇلۇك ئۇرۇقىنى چاچار پادىشاھ .
سۆزلىگەن سۆزلىرى چىنلىقتۇر پەقەت ،
ھۆكۇمدار مۇلكىدە ھاكىم ئادالەت ! »

ئەي شاھىم ، گۇناھىم نېمىكىن ، كەچۈر ،
بولمىسا ئىزلىمە باھانە يا كىر .
ئەي تاجدار ، قىلغىن دەردىمگە داۋا ،
كەلتۈرمىگىن يەنە بېشىمغا بالا .
تەقدىر مېنى شۇنداق ئېزىپ تاشلىدى ،
دىل نا ئۈمىد ، ھەسرەت كۆزۈم ياشلىدى .
ياشلىقىم ئۆتتىيۇ قالمىدى پەرزەنت ،
جاھاندا پەرزەنتتىن ئۆزگە يوق پەيۋەند .
زۇلۇمنىڭمۇ چەك ـ چېگرىسى باردۇر ،
ھەر زۇلۇم ، ھەر ئىشقا باھانە باردۇر .
قېنى كەلتۈر ، قاراي ، قانداق باھانەڭ ،
تەقدىردۇر مەن بىلەن قىلغان قاتتىق جەڭ .
مەن بىر تۆمۈرچىمەن بىئازار ، بىغەش ،
سەن شاھتىن بېشىمغا ياغدى بۇ ئاتەش .
سەن شاھسەن ، بولساڭمۇ ئەجدىھا پەيكەر ،
شاھ بولۇشى كېرەك ئادالەتپەرۋەر .
ئەگەر يەتتە ئىقلىم شاھلىقىڭدا جەم ،
نېمىشقا بىزگە قىسمەت پەقەت دەردۇ غەم .
ئەمدى ئىشلىرىڭدىن ماڭا بەر ھېساب ،
جاھان ھەيرانلىقتا تاڭ قالسۇن شۇ تاپ .
بولدۇ ھېسابىڭدىن ئاشكارا مەلۇم ،
پەرزەنتىمدىن قانداق ئەيلىدىڭ مەھرۇم .
قانداق پەرمان قىلدىڭ : ئەجدىھا يېسۇن
بىگۇناھ ئوغۇللار تازا مېڭسىن . »
تۆمۈرچى سۆزىگە شاھ قۇلاق سالدى ،
بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ تېڭىرقاپ قالدى .
قايتۇرۇلسۇن دېدى ئاڭا پەرزەنتى ،
قاتارغا قوشۇلسۇن دىلى پەيۋەندى .
بۇ ياخشىلىق بىلەن نادان پادىشاھ ،
قىلماق بولدى ئۇنى ئۆزىگە ھەمراھ .
ئاندىن كاۋەگە قاراپ دېدى پادىشاھ :
« قېنى بۇ نامەگە سەنمۇ قوي ئىمزا ! »
يارلىقىنى ئوقۇغاچ كاۋە تۆمۈرچى ،
كۆزىدىن ئوت چاقناپ ، ئۆرتەندى ئىچى .
پادىشاھقا دېدى : « خۇدا بىخەۋەر ،
دۇنيا بولۇپ قېلىپسىز مالاي ـ ئەسكەر .
ئەھرەمەن سۆزىگە بېرىپسىز دىلنى ،
دوزاختا توپتوغرا ئېلىپسىز يولنى .
بۇ نامەگە ئىسىم يازغايمەن ئەسلا ،
ھېچ قورقۇتالمايدۇ مېنى ئەجدىھا . »
غەزەپتىن دىر ـ دىر تىترەشكە باشلىدى ،
يارلىقنى يىرتتى ـ دە ، يەرگە تاشلىدى .
ئارزۇلۇق پەرزەنتى بىلەن ئىككىلەن ،
غەزەپ بىلەن چىقتى كوچىغا شۇئان .
كاتتىلار پادىشاھقا ئېيتىپ ئاپىرىن ،
دېيىشتى : « سەندۇرسەن سۇلتانى زېمىن .
بېشىڭدىن ئۆتەلمەس جەڭ كۇنى ھەتتا ،
پەلەك بورانلىرى ۋەلى ، ئەجەبا ،
نېچۈن ھۇزۇرۇڭدا بەك قىزىپ كاۋە ،
تەڭداشلاردەك قىلدى سۆز ـ چۆچەك ، غەۋغا ؟
ساڭا ساداقەتتىن ئەھد پەيمانىمىز ،
نامەنى دەسسىدى ، كۆيدى جېنىمىز .
يۈرەكلەر ئاداۋەت ـ غەزەپكە تولدى ،
فەرىدۇنلۇق ئىشىدىن كۆڭۈل غەش بولدى .
كۆرمىدۇق ئالەمدە بۇنداق رەسۋا ئىش ،
قېتىپ قالدۇق ، كۆڭۈللەردە مىڭ ـ شۈبھە ! »
مەشھۇر پادىشاھ بېرىپ ئۇلارغا جاۋاب
دېدى : « ھالىم ئەجەب بولدى ، كۆڭلۈم ئاب .
كاۋە بۇ ئىشكىتىن كىرىشى بىلەن ،
ئاۋازىنى قۇلىقىم ئاڭلىشى بىلەن ،
مەن بىلەن تۆمۈرچى ئاردا بىردىن ،
بىر تاغ پەيدا بولدى گويا تۆمۈردىن .
بىلمىدىم نېمە بولۇر بۇندىن سوڭ ھالىم ،
كىشى بىلەلمەيدۇ پەلەكنىڭ پالىن . »
كاۋە شاھ ئالدىدىن چىقىشى ھامان ،
ئورنۇمالدى ئۇنى ئاۋام ، ئالامان .
ئۇ تىنماي ۋارقىرار ، پەريات دەپ بارار ،
ئادالەتچۈن قوزغالى ھەرزات ، دەپ بارار .
بەرداش بېرەر پەرتۇقىن ئاتەش كۆچىگە ،
يولدى ـ دە ، باغلىدى نەيزە ئۇچىغا .
بايراقنى كۆتۈرۈپ ماڭغىنى ھامان ،
بازار ئىچىدە چىقتى پەلەككە توزان .
ۋارقىراپ تۆمۈرچى دەر : « ئەي ئالامان ،
ئەي دىلدا ياخشىلىق ، كۆڭلىدە يەزدان .
بارلىق كىشى فەرىدۇن نامىنى دېسۇن ،
باش كۆتۈرۈپ ، زەھھاك ئۆلۈمىن تىلىسۇن .
فەرىدۇن قېشىغا يىغىلىپ بىر ـ بىر ،
ئۇنىڭ سايىسىدىن تېپىڭلار ھۇزۇر .

قوزغىلىڭ ، بۇ پادىشاھ ئەسلى ئەھرەمەن ،
ياراتقۇچىغا ئۇ ئەشەددىي دۇشمەن ! »
تەڭسىز ئاشۇ پەرتۇق ، شۇ خۇرۇم بايراق ،
ئاجرىتاتتى كىم ياۋ ، كىم ئىجىل ـ ئامراق .
تۆمۈرچى باسماقتا ئىلگىرى تامان ،
قوشۇن توپلىنار چۈمۈلىسمان .
فەرىدۇن يولىنى بىلدى تەخمىنلەپ ،
ئاشۇ ياقتا قەدەم باستى جېدەللەپ .
يېڭى سەردار ياقتا كېلىشتى يېتىپ ،
ئۇنى « ئۇررا » بىلەن ئېلىشتى كۈتۈپ .
نەيزە ئۇچىدىكى كاۋە پەرتۇقىن
شاھ بايراق ئاتىدى ياساپ قايتىدىن .
يىپەككە ئورىدى ، زەردىن بېزەتتى ،
گۆھەرۇ ئالماستىن مۇنچاق قادىتتى .
تولۇن ئاي مىسالى بۇ تۇغدىن ئىقبال
ۋە بەخت بولۇپ قالدى شاھقا ئىستىقبال .
بىر يېقى سېپرىق ، كۆك ، قىزىل بىر يېقى ،
شاھ ئۇنى ئاتىدى « كاۋە بايرىقى . »
شۇندىن بۇيان كىمدە تاج كىيىش بەختى ،
كىمگە نېسىپ بولسا شاھانە تەختى ،
تاقار بۇ بايراقنا خىلمۇ خىل گۆھەر ،
ئۇنچە ـ مەرۋايىتلار ئۇنى بېزىتەر .
تۆمۈرچى پەرتۇقى ـــ بۇ ئاددىي بايراق ،
كۆندىن ـ كۈنگە بولدى گۆھەردىن پارلاق .
يىپەكتىن يالتىراق ، پارلاق ئالتۇندىن ،
شاھانە يۇلتۇزى بولدى قايتىدىن .
قاراڭغۇ كېچىلەر بەئەينى خۇرشىد ،
جاھانغا نۇر بېرەر ، كۆڭۈلگە ئۈمىد .
يەنە كۈنلەر ئۆتتى ئىستىقبال نىھان ،
ھېچكىمگە سىرىنى سۆزلىمەس جاھان .
فەرىدۇن نەزەرىدە بۇ يېڭى ئالەم ،
زەھھاك شاھ زۇلمىغا قوزغالمىش لازىم .
بەل باغلاپ كەلدى ئانا ھۈزۈرىغا ،
شاھانە كۇلاھىن كىيىپ بېشىغا .
دېدى : « مەن كېتەرمەن ، مەيدان مۇددىئا ،
سېنىڭ ئىشىڭ بولسۇن كۈنۈتۈن دۇئا .
جاھان ئىگىسىدىن باشقىنى ئۇنۇت ،
ياخشى يا يامان كۈن ھەممىسىنى تۇت . »

ئانا دىلى قانۇ كۆزىدە يېشى ،
پاك تەڭرى يادىدا ، ئېگىلدى بېشى .
تەڭرىگە دېدىكىم : « ئوغلۇمنى زىنھار
ساقلا تاپشۇردۇم ، ئەي پاك پەرۋەردىگار .
جېنىنى يىراق تۇت خەۋپ ـ خەتەردىن ،
دۇنيانى تازىلا ئەقىلسىزلاردىن . »
ئالەمگە جار سالماي ، جىمجىت ۋە بىئۇن
سەپەر ھازىرلىقىن قىلار فەرىدۇن .
فەرىدۇننىڭ ئىككى ئۇكىسى بار ئىدى ،
ئىككىسىگە بەختۇ ئىقبال يار ئىدى .
كەيانۇش ئۇلاردىن بىرىنىڭ نامى ،
يەنە بىرى پۇرمايا ، شادلىق ئۈمىدى .
فەرىدۇن ئۇلارغا سۆزلەپ بەك خۇش ـ شاد ،
دېدى : « بولۇڭلار ، باھادىرلار پات .
بىزگە سائادەتتىن كەلمەكتە دېرەك ،
ئۇلۇغلۇق كۇلاھىن ئاتارمىش پەلەك .
چىللاڭ تۆمۈرچىلەر ، كەلسۇن بىلىمدان ،
بىزگە ياساپ بەرسۇن گۈرزىيۇ گەران .
ئۇكىلار بۇ سۆزنى ئاڭلىغان ھامان ،
يۈگۈردى تۆمۈرچى بازىرى تامان .
كىم ئەمدى جاھانغا شان سالماق بولدى ،
فەرىدۇن تەرەپكە يول ئالماق بولدى .
باھادىر قولىغا ئېلىپ تېز پەرگار ،
گۈرزە رەسمىن قىلدى توپىغا نىگار .
يەر يۈزىدە بولدى بىر رەسىم پەيدا ،
ئۆكۈز باشلىق گۈرزە ، ھەيۋەتلىك بالا .
تۆمۈرچىلەر بېرىپ قولىنى قولغا ،
باتۇر بۇيرۇتمىسىنى سېلىشتى يولغا .
كەلتۈرۈلدى گۈرزە ئۇلۇغ قېشىغا ،
پارقىرىشى رەشىك سالار قۇياشقا .
گۈرزە خوپ ئىدى ، پۇختا ۋە زىبا ،
ئىنئام بەردى ئالتۇن ، كۈمۈش ۋە دوپپا .
ئۇلارغا ۋەدىلەر بەردى دىلاۋەر :
ئۇلۇغلۇق ، خۇشاللىق ، پاراۋانلىق ، زەر .
دېدى : «ئەجدىھانى لەھەتكە قوغلاي ،
دىلىڭىزدىن ئەلەم ـ زەردانىنى يۇيماي .
تەڭرى نامىن دىلدا يادقا ئېپ تەكرار ،
جاھانغا ئادالەت ، بەخت ئېتەي بەر قارار . »

فەرىدۇننىڭ زەھھاكقا قارشى جەڭگە ئاتلانغانلىقى

فەرىدۇن بەشى تىك ، قۇياشنى چىللاپ ،
ئاتا قەستى ئۇچۇن بېلىنى باغلاپ ،
خۇرداد كۈنى جەڭگە ئاتلىنىپ شادان ،
بولدى خوپ پال بىلەن يولىغا راۋان .
قوشۇن بىلەن تولۇپ كەتتى دەرگاھى ،
بۇلۇتقا يېتەتتى ئۇنىڭ بارگاھى .
يەپ ـ ئىچىپ يايرىدى ، كەيپىمۇ ئاشتى ،
ھارغىنلىق شاھ كەيپىنى ئۇيقۇغا تارتتى .
بايقىدى ھېلىتىن تەڭرى ئاڭا يار ،
بايقىدى فەرىدۇن شاھ بەختى بىدار .
ئۇكىلار ئۇيقۇسى قېچىپ تۇرۇشتى ،
يامانىنى ئويلىشىپ ئاستا يۇرۇشتى .
بۇ جايىنىڭ بىر يېقى بۇرزكۇھ ناملىق تاغ ،
ئىككىسى تاغ ياقتا كەتتى دىلى زاغ .
تاغ باغرىدا ياتار ناز ئۇيقۇدا شاھ ،
تۇن يېرىمدىن ئۆتكەن كېچە سىمسياھ .
يېقىن كەلدى يالغۇز ئىككى بۇرادەر ،
ھېچكىم بىلمەس ئىدى بۇلاردىن خەۋەر .
تاغدىن قومۇرۇشتى يوغان بىر تاشنى ،
يانچىماقچى بۇ ئىككىسى شاھ بېشىنى .
دوملاتتى شاھنى نىشانغا ئېلىپ ،
پۇتۇن تاغ ، دالىغا غۇلغۇلا سېلىپ .
ئەمدى شاھنى ئۆلدى دەپ ھېسابلىدى ،
پارە ـ پارە بولدى دەپ ھېسابلىدى .
گۈلدۈر ـ قاراستىن شاھ بولدى بىدار ،
ئۆزىنى ساقلاپ قالدى پەرۋەردىگار .
ئەپسۇن بىلەن ئۇ تاش ئۆز جايىن ئالدى ،
دوملاپ چۈشمىدى توختاپلا قالدى .
ئۇكىلار چۈشەندى بۇڭا خۇدا يار ،
ئەمدى قانچە قىلما ، ھەممىسى بىكار .
فەرىدۇن دەشنەمدىن تارتىپ تىلىنى ،
يولغا ھازىرلاندى باغلاپ بېلىنى .
سىپاھنى چاپتۇردى ، ئالدىدا كاۋە ،
ئىلگىرى يۇرۇشتى ، ئالدىدا كاۋە .
ئېگىزدە يەلپۇنەر كاۋە بايرىقى ،
شاھانە ، نۇرئەفشان ، دانا بايرىقى .
ئەرۋانروۋد تەرەپكە مەردانە قاراپ ،
ماڭدى ئۇ شىددەتلىك قەدەملەر تاشلاپ ،

پەھلەۋى سۆزى ساڭا بولسا گەر مۇجمەل ،
ئەرۋەندنى ئەرەبچە دەجلە دەپلا بىل .
دەجلە قىرغىقىدىن ئازاد شاھ شۇئان ،
ئات سالدى باغدات شەھرى تامان .
ئەرۋەند قىرغىقىغا ماڭغان ئاشۇ دەم ،
سالچىلارغا ئۇ قىلدى خۇش سالام .
ئەرەبچە : « ھەممىنى ئىشقا سال ، ـــ دېدى ، ـــ
قالمىسۇن بىرەرمۇ كېمە ، سال ، ـــ دېدى ، ـــ
بارىنى ھەيدەپ كېلىپ قىرغاققا ،
ھەممىنى ئۆتكۈزۈڭ نېرىقى ياققا ! »
كېمىچى بۇ سۆزگە قۇلاق سالمىدى ،
شاھىنشاھ سۆزىگە پەرۋا قىلمىدى .
جاۋاب بېرىپ دېدى : « ماڭا پىنھانە
شۇنداق پەرمان كېلىپ يەتكەن شاھانە :
مېنىڭ مۆھرۈم بىلەن كەلمىسە پەرمان ،
بۇندىن قوزغالمىسۇن كېمە ھېچقاچان ! »
فەرىدۇن غەزەپتىن چۆمدى غەرق تەرگە ،
ۋەھشىي دەريا ۋەھىمە سالالماس ئەرگە .
شاھانە بەل باغلاپ ، قورالنى ئاستى ،
شىر سۈپەت ئېتىغا قامچىنى سالدى .
سەردارى كەينىدىن ھەممە لەشكىرى ،
ئۆزىنى سۇغا ئاتتى ھەممە ـ بارچىسى .
ئاتلار بوراندىن دولقۇنلار تاشتى ،
سۇ گاھ ئات بېشى ، گاھ ئىگەردىن ئاشتى .
ئوقتەك ئۇزدى ئاتلار سۇغا تەگمەي يال ،
ئاتلاردىنمۇ تېزرەك ئۇچىدۇ خىيال .
قىرغاققا چىقىشتى ، قۇرۇتتى ھۆلنى ،
بەيتۇل ـ مۇقەددەسكە بۇراشتى يولنى .
پەھلەۋىچە قىلساڭ ئىزاھاتىنى ،
دىجخوخت دېيىشەر ئۇنىڭ نامىنى .
ئەرەبلەر مۇقەددەس ئۆي دەيدۇ ئۇنى ،
زەھھاك سالغاندى ئەسلىدە بۇنى .
چۆل كېزىپ شەھەرگە يېقىن كېلىشتى ،
زەپەر ئىزدەپ ، مىسلى چېقىن كېلىشتى .
بىر مىل يەردىن فەرىدۇن تاشلاپ نىگاھ ،
شەھەر ئوتتۇرىسىدا ئوردا كۆردى شاھ .
ئايۇنى ، پەشتىقى كەيۋاندىن بەلەند ،
گويا كى قىلماقچى بۇلۇتلارنى بەند .

كۆكتىكى مۇشتىرى كەبى نۇر چاچار ،
ئارام ۋە شادلىقلار يولىنى ئاچار .
شاھ بىلدى : « ئەجدىھا ئوردىسى شۇندا ،
ئۇلۇغلۇق ، تاجۇ تەخت چىرايى شۇندا .
دوستلارغا دېدىكى : «قارا تۇپراقتىن
شۇنداق ھەشىمەتلىك ئۆي قۇرغانىكەن .
قورقمەنكى ، ئۇنىڭ بىلەن بۇ جاھان
بىرەر سىرنى ساقلار جاھاندا نىھان .
دېمەك توختىماستىن جەڭ قىلىش كېرەك ،
تېز بېرىپ ياۋ ھالىنى بىر بىلىش كېرەك ! »
شۇنداق دەپ قولىنى گۈرزىگە ئۇردى ،
دېۋىتىپ ئېتىنى يولغا بۇردى .
ئوردىدىكىلەر ھەيران : بۇ قانداق تۇغ ؟
بىردىن پەيدا بولدى گويا زور بىر چوغ .
ياش پادىشاھ ئات بىلەن كىردى ئوردىغا ،
دۇنيادا يېگانە ئەر كەلدى بۇ جايغا .
ئىشكىتە يوق ئىدى بىرمۇ ياساۋۇل ،
مىڭ شۇكۇر ئەيلىدى فەرىدۇن خۇشال .

فەرىدۇننىڭ جەمشىدنىڭ سىگىللىرىنى ئۆچرىتىقانلىقى

زەھھاك قۇرغان مۇدھىش سېھرلىك تىلسىم ،
ئاسمانغا بوي سوزۇپ تۇرار ئىدى جىم .
تەگرى نامى ئۇندا قىلىنمايتتى ياد ،
فەرىدۇن قىلدى بۇ قەسرىنى بەربات .
بىرەر كىم شاھ يولىنى توسماق بولغان چاغ ،
ئۆكۈز باش گۈرزىدە قىلاتتى پاچاق .
سېھىرگەرلەر تولۇق ئىدى ئوردىدا ،
ھەممە دىۋىلەر تولۇق ئىدى بۇ جايدا .
ئېغىر گۈرزە بىلەن باشلىرىن ئەزدى ،
جادۇگەر تەختىگە قەدىمىن ئالدى .
زەھھاك كۆرۈنمەيتتى ، يوق ئىدى لەشكەر ،
فەرىدۇن ھەرياقتا تاشلىدى نەزەر .
شاھ خانىسىدىن چىقتى ئىككى قىز ،
كۆزلىرى قاپقارا ، ئاپتاپ ئىدى يۈز .
قىزلار بەدىنىنى يۇدۇرۇپ ئاۋۇال ،
ئاندىن بەردى روھىغا ھۆسن ـ جامال .
ئۇلارغا ھەق يولىنى ناماياں ئەتتى ،
سېھرۇ جادۇ يولىنى بايان ئەتتى .
ئۇلارنى ئۆستۇرگەنىدى بۇتپەرەس ،
دائىم ساراسىمە ، مىسالى بەدمەست .
جەمشىد سىگىللىرى ئىككىلىسى ھەم
نەرگىستىن ئېقىتتى قىزىلگۈلگە شەبنەم .
فەرىدكە دېيىشتى سۆز ئېچىپ خەندان :
جاھان بەك ئۇزۇن ، سەن تۇر نەۋقىران .
يۇلتۇزۇڭ قاياقتىن چىقتى ، ئەي يار بەخت ،
بۇ مېۋىنى بەردى قايسى بىر دەرەخ ؟
يىرتقۇچ ئۇۋىسىغا سەن دادىل كەلدىڭ ،
زۇلمەتلىك بۇ جايغا روشەن دىل كەلدىڭ .
قىسمىتىمىز ئىدى بۇندا رەنج ، بالا ،
ئېگىمىز جىنزادە ، زالىم ئەجدىھا .
ئەقىلسىز ، جىنزادە بەرمەي ئامانلىق ،
جاھان ئىشى بولدى بىزگە يامانلىق .
كۆرمىدۇق سەندەك دىلاۋەر كىشى ،
سېنىڭدەك باھادىر ، گۈل ھۈنەر كىشى .
ھېچ قىلالمايتتۇق تاج ئارزۇسىنى ،
ئەجدىھا يۇرتىنىڭ باج ئارزۇسىنى ! »
فەرىد دېدى : « قالماس ھېچ كىشىگە تەخت ،
ھېچكىمگە مەڭگۈلۈك ئەمەس ئۇ بەخت .
مېنىڭ ئاتام ئىدى بەختيار ئاتىبىن ،
زەھھاكقا رام بولدى بۇ ئىران زېمىن .
بەرمايە ئېنىكى ، باققان مېنى ئۇ ،
بەدىنى يالتىراق ، نەسلى ئېسىل ئۇ .
تىلسىز شۇ جانۋار قېنى بىلەن خاك
قىزىل بولدى ، بۇندىن نې تاپتى ناپاك ؟
ئاخىر جەڭ قىدىرىپ باغلىدىم بېلىم ،
ئىراندىن بۇ تامان سەپەر باشلىدىم .
ئۆكۈز باشلىق گۈرزە يانچار بېشىنى ،
شەپقەتسىز ئاققۇزاي كۆزدىن يېشىنى ! »
سۆزلىرىن ئاڭلىغاچ گۈزەل ئەرنەۋاز ،
سۆز ئاچتى ، تۆكۈلدى پاك دىلىدىن راز .
دېدىكىم : « سەن ئەمەسمۇ فەرىدۇن سۇلتان ،
جادۇگەر روزىغارىنى قىلغۇچى ۋەيران .
زەھھاك سەلتەنەتىن قىلارسەن بەربات ،
ئىشىڭدىن جاھاننىڭ ئىقبالى خۇش ـ شاد .

پادىشاھ نەسلىدىن ئىككى پاكىز گۈل
قورقۇشتىن ئەجدىھاغا بولغاندۇق قۇل .
بىلمىسە ئەجدىھاغا ياستۇقداشلىقنى ،
كىم ئارزۇ قىلىدۇ بۇ بىباشلىقنى . »
فەرىدۇن جاۋابەن دېدى : « ئالدىدا
ماڭا پەلەك مەدەت ئەيلىسۇن ئاتا .
ئەجدىھا قەدىمىن قۇرۇتاي يەرنى ،
جاھان پاكىزلىك تاپسۇن بۇ ئەردىن .
ئەمدى راستتىن ئېيتقىن ، نەدە جاپاگەر ،
نەدىن ئاڭلايمەن ئەمدى زىر - زەۋەر ؟ »
ئەجدىھا زاۋالىن قىلىپ ئىختىيار ،
گۈزەللەرنىڭ سىرىن ئاڭلىدى ئاشكار .
دېدىكىم : « تاللىغان يولى ھىندىستان ،
ھىندى يېرىنى قىلارمىش جادۇستان .
زامان ئىشلىرىدىن قورقۇپ كەتتى ئۇ ،
مىڭ - مىڭلاپ بىگۇناھ باشنى كەستى ئۇ .
بىر دانا قىلغانتى ئاڭا بېشارەت :

سەندىن ، خالىي قالار تەختۇ ئىمارەت .
فەرىدۇن ئالىدۇ سەندىن تەختىڭنى ،
سۇلدۇرار ئۇ كۈنى كۆلگەن بەختىڭنى .
دىلىن ئاتەش كۆيدۈردى بۇ مۇدھىش پالدىن ،
كۆيدى ئىستىقبالى ئاچچىق زاۋالدىن .
پەرەندە - چەرەندە ، ئادەم قېنىنى
تۆكۈپ ئۇ ساقلىماق بولدى جېنىنى .
بەدەن ، يۈز - كۆزىنى يۇيۇپ قان بىلەن ،
ئۆزگەرتمەك بولدى پالىنى تۇپتىن .
شۇندىمۇ مۇرىسىدە ئىككى ئەجدىھا ،
دۇنيادا ئادەمزات كۆرمىگەن بالا .
يۇرتتىن - يۇرتقا كۆچەر ، ئۈيقۇمۇ ھارام ،
ئەجدىھا زۇلمىدىن تېپىلماس ئارام .
يېقىن كېلىپ قالدى قايتىش پۇرستى ،
بىر جايدا تۇرۇشقا يوق قانائىتى . »
شۇ ئىدى ئاياللار نەقلى بىردىنبىر ،
سۆزلىرىگە قۇلاق سالدى باھادىر .

فەرىدۇن بىلەن زەھھاك نازىرى ھەققىدە قىسسە

زەھھاك يۇرتىدىن قىلغاندا سەپەر ،
بىر ۋەكىل قالدۇراتتى ھەر سەپەر .
جېنىن ئايمايتتى زەھھاك يولىدا ،
تەختۇ غەزنە قالار ئۇنىڭ قولىدا .
كۈندەرمۇ دېيىشەتتى نامىنى ئۇنىڭ ،
چىققان ئۇچىغا بار ياۋۇزلۇقنىڭ .
سارايغا يۈگۈرۈپ كەلدى ، كۈندەرمۇ ،
يېڭى پادىشاھ تۇرار ئۇندا باھارنەۋ .
تەخت ئۆزرە خاتىرجەم ئالغاندى جاي ،
گويا سەرۋى ئۇچىدىكى ئون تۆت كۈنلۈك ئاي .
بىر ياقتا قامىتى گۈزەل شەھرىناز ،
بىرياقتا يۈزلىرى ئايدەك ئەرنەۋاز .
شەھەرنى قاپلاپتۇ فەرىد لەشكىرى ،
ئىشكىتە تۇرۇشار بەل باغلاپ بارى .
نە ۋەھىمە يوق ئۇندا ، نە بىر سورىقى ،
شۇكرانىلەر ئېيتىپ ، قويدى بېشىنى .
فەرىدۇننى قۇتلىدى : « ئەي شەھرىيار ،
دۇنيا سىزگە مەنسۇپ ، زەپەر بەختىيار !
فەرىدۇن جاھانغا تارقاتتى زەر نۇر ،

شاھلىق ساڭا لايىق ، مەڭگۈ ياشناپ تۇر .
يەتتە ئىقلىم قىلغاي سېنى ئىنتىھاپ ،
باھار بۇلۇتىدەك كەڭرى بول بەھسىاب . »
فەرىدۇن بۇيرۇدى ، يېقىنراق كەلدى ،
نې ھادىسە ئۆتتى ، ھەممىنى بىلدى .
دىلاۋەر شاھ بەردى شاھانە پەرمان :
« تەييارلا شاھانە بەزمۇ داستىخان !
يېقىلسۇن گۈلخانلار ، ھاپىز - سازەندە
چوڭ داستىخاندا جەم بولسۇن ھەممە .
يەنە داڭلىقلارنى بەزمىگە چاقىر ،
ماڭا تەڭ تۇرارنى بەزمىگە چاقىر .
ھەممىنى يىغىپ كەل مېنىڭ تەختىمگە ،
يايراپ ، قوشۇلسۇن مېنىڭ بەختىمگە ! »
ئۇنىڭ پەرمانىنى تىڭلاپ كۈندەرمۇ ،
سۆزىنى دەرھاللا ئەيلىدى بەجا .
ناز - نېمەت ، مەي ، سازەندە تەخمۇتەخ بولدى ،
شاھ بەزمىگە لايىق كىشى يىغىلدى .
فەرىدۇن مەي ئىچىپ ، نەغمە تىڭشىدى ،
تاڭغىچە شاھانە بەزمە تىنمىدى .

تاك ئاتار ـ ئاتماستا چىقىپ كۈندەرەۋ
يولغا راۋان بولدى ، ئاستىدا تۇلپار .
ئېتىن قامچىلاپ ، جېدەللەپ دەرھال ،
زەھھاك ياققا چاپتى ، مىسالى شامال .
زەھھاك ھۇزۇرىغا بېرىپ ، بىرمۇ بىر
پۈتۈن كۆرگىنىدىن يەتكۈزدى خەۋەر .
دېدى : « ئەي شاھىمىز ، شاھلارنىڭ شاھى ،
كەينىگە كېتىپتۇ ئىشىڭ بۇ كۈنى .
ئۇچ ھاكاۋۇر كىشى چامداپ تەختىگە ،
كېلىپ چاك سېلىشىپتۇ تەختۇ بەختىگە .
ئۇلاردىن كىچىكى سەرۋى قامەت ئەر ،
شاھانە بەستىدىن ھەيران قالار شىر .
ياشتا كىچىك ، ئەمما ھۈرمىتى ئارتۇق ،
پەلەك ئۇلۇغلۇقىنى قىلارمىش تارتۇق .
گۈرزىسى مىسالى تاغدىن بىر پارچە ،
ئۇنىڭ زەربىگە چىدىيالماس بارچە .
ئۇنىڭ بىلەن يەنە ئىككى باھادىر ،
ئات چاپتۇرۇپ كەلدى ، ھەر ئىشقا قادىر .
تەختىگە ئولتۇردى ، تاجىنى كىيدى ،
سېھرۇ نەيرىڭنى قىيما قىپ ئەزدى .
قەسرىدە كىم بار ، باتۇر ـ باھادىر
ھەممىسىن غۇلاتتى ، ئاغدۇردى بىر ـ بىر .
باشلىرىنى كېسىپ ئاتتى مەيدانغا ،
مېڭىسىنى چۈۋۈپ مىلدى قانغا ! »
زەھھاك دېدى : « بەلكى مېھماندۇر ئۇلار ،
مېھمان بولغاچ ، بەختتىن نىشاندۇر ئۇلار . »
كۈندەرەۋ جاۋاب بەردى : « ئەي شاھ ، ئەزىزە ،
نې مېھمانكى ، قولىدا ئۆكۈز باش گۈرزە .
تەختىگە تەپ تارتماي كېلىپ ئولتۇردى ،
تاجۇ كەمىرىڭدىن نامىڭ ئوچۇردى .
يۈرتۇڭنى ماڭدۇردى ئۆز رايىغا شىر ،
سەن ئۇلارنى ﴿مېھمان﴾ ئاتىساڭ ئاتاۋەر . »
ئاڭا زەھھاك دېدى : « يېمە بۇنچە غەم ،
ناچار مېھمان پالدا كېلەر خۇش قەدەم . »
« سۆزلىرىڭ ئاڭلىدىم ، ـــ دېدى كۈندەرەۋ ، ـــ
سۆزۈمگە قۇلاق سال سەنمۇ ئەي خۇسرەۋ .
ئۇ باھادىر بولسا مېھمانىڭ ئەگەر ،
ئىچكىرى خانەڭدىن ئاڭلا زىر ـ زەۋەر .
جاھاندار جەمشىدنىڭ سىڭىللىرى ھەم ،
ئۇنىڭ بۇيرۇقىدا بويۇنلىرى ھەم .
بىر قولىدا سىلار شەھرىنازىڭ ئۇ ،
بىرىدە ئەركىلىتەر ئەرنەۋازىڭ ئۇ .
قارا تۇن كەلگەندە بۇندىنمۇ بەتتەر ،
ياستۇقىنى مۇشكى ـ ئەنبەردىن قىلار .
نە مۇشكى ، جانانىڭ قارا زۇلپى ئۇ
سۆيگەن ئەركەڭ ، جانىڭ قارا زۇلپى ئۇ . »
زەھھاك غەزەپتىن مىسالى كەركىدان ،
بۇ سۆزلەردىن ئۆلۈم كۆرۈندى ئاسان .
بۇ شور بەخت شاھقا نېمە يامانلىق ئەتتى ،
بۇ ھاقارەتلەردىن يىغلاپلا كەتتى :
« سارىيىمدا ئەمدى نامىڭ بولمىسۇن ،
قەدىمىڭ ئۆزۈلسۇن ، جامىڭ تولمىسۇن ! »
ئاڭا ساراي بېگى دېدىكى ئاشكار :
گۇمانىمنى ئاڭلا ئەمدى شەھرىيار ،
ئۆزۈڭ تاپالمىساڭ شەھرىڭدىن نىشان ،
قانداق قىلسەن مېنى ئۇندا شەھەربان ؟
غەزىنەڭ خېمىردىن قىل سۇغارغاندەك
ئەكەتسە ، مەن غەزىنىچى بولمەن قانداق ؟
بۇگۈن پېشانەڭگە يېغىپتۇ شور ،
دۆلتىڭ كەتمەكتە ، ئۆز چارەڭنى كۆر .
ئۆز چارەڭنى كۆر ، دەپ كەلدىم قېشىڭغا ،
بولمىسا مۇدھىش ئىشلار چۈشەر بېشىڭغا ! »

فەرىدۇننىڭ زەھھاكنى بەند قىلغانلىقى

زەھھاك قۇلىقىغا يېتىپ بۇنداق سۆز ،
غەزەپكە كەلدى ـ دە ، ئېيتتى شۇنداق سۆز .
دېدى : « ئاتلارغا تېز ئېگەر توقۇلسۇن !
ئاتلارمۇ تېزلىكتە بولسۇن بىر ئۇچقۇن . »
ئەسكەرنى تېزلىكتە يىغدى زەھھاك شاھ ،
ھەممىسى جىن ـ دىۋە ، جەڭگىۋار سىپاھ .
لەشكىرى بېشىدا جەڭگە يول ئالدى ،
لەشكىرىن تېزلەتتى ، ئۇر ـ قىرغا سالدى .
فەرىدۇن سىپاھى تاپقاندا خەۋەر ،
يوشۇرۇن ئېدىرلارغا توپلاندى لەشكەر .

جەڭ باشلاندى ، باش تۆكۈلدى مۆلدۈردەك ،
ھەممە جاي ئۆلۈكلەر ، ئاقتى قان سەلدەك .
كىمگە جەڭگىۋارلىق روھى بولسا يار ،
تاملاردا ، ئۆگزىدە شە خەلقى بىسيار .
ھەممىسى زەھھاكتىن بولغان باغرى خۇن ،
ھەممىنىڭ ئارزۇسى ، رايى فەرىدۇن !
كوچىلاردا ئۆتكۈر قىلىچ كېسەر باش ،
ئۆگزىلەردىن ياغار ياۋغا كېسەك ـ تاش .
ياغدۇ مىسالى باھاردىكى سەل ،
ياغدۇ بەرمەي ھېچ كىشىگە سۆز ، يول .
شەھەردە كۆپ ئىدى قىران بەرنالار ،
كۆپ ئىدى جەڭنى بىلگەن قېرى دانالار .
زەھھاك نەيرىڭدىن بوشاپ شۇ زامان ،
كېلىشتى فەرىدۇن لەشكىرى تامان .
پالۋانلار قەھرىدىن تاغلار دىرىلدەر ،
ئاتلار تۇيىقىدىن تۇپراق تىلغىنار .
گويا كى قارا بۇلۇت جەڭ قۇيۇنى ،
ھەممە ياقتا قاينار نەيزە ئويۇنى .
بىر ئاۋاز ياڭرىدى ئىبادەتخانىدا :
« فەرىدۇن » دەر خەلق زەھھاكتىن زىندە .
« فەرىدۇنغا تەۋە بولۇر قېرى ـ ياش ،
ھېچكىم پەرمانىغا تولغىمايدۇ باش .
خالىمايمىز زەھھاك سەلتەنىتىنى ،
ئەجدىھا ئاپىتى ، كاساپىتىنى . »
بىرلىشىپ لەشكەر شەھەر خەلقى بىلەن ،
شىددەتلىك جەڭ قىلدى تولىمۇ بەلەن .
يورۇق شەھەر جەڭدىن قاراڭغۇ بولدى ،
قۇياش خىرە ، ئەتراپ توزانغا تولدى .
ھەممە ئىنتىقام دەر ، ياۋ مېڭىسىن چاق ،
لەشكىرىنى تاشلاپ قاچتى شاھ زەھھاك .
ساۋۇت ، دۇبۇلغىغا ئورىنىۋالدى ،
كۆرگەن ئادەم ئۇنى تونۇماي قالدى .
ئاتمىش غۇلاچ ئارقان ئېلىپ قولىغا ،
پىنھانە چۇشتى ئۇ قەلئە يولىغا .
تام تۆپىسىدە كۆردى شەھرىناز ،
كۆزلىرىدە جادۇ ، چېھرىدە خۇش ناز ،
ئىككى كۆزى كۈندۈز ، ئىككى زۇلفى تۈن ،
سۆز ئېچىپ زەھھاكنى قارىغىدى مەھزۇن .
رەشكىتىن ئۆرتەندى ، كۆزلىرىدە قان ،
ئوردا تېمىدىن تاشلىدى ئارقان .
نە تەختى يادىدا ، نە ئەزىز جېنى ،
ئارغامچىدىن سىيرىلىپ چۈشۈش خىيالى .
ئۆتكۈر خەنجىرىنى سۇغۇرۇپ قىنىدىن ،
نامىن دېمەي ، پەردە ئاچماي يۈزىدىن ،
پەرىچېھرىلەرنىڭ قېنىغا تەشنا ،
تاشلاندى غەزەپتە ، ناپاك ئۇ ئەبگا .
ئەمما پۈتى يەرگە تەگمەستىن بۇرۇن ،
قاپلاندەك تاشلاندى ئاڭا فەرىدۇن .
بېشىغا گۈرزە تەگدى ، دۇبۇلغىسى چاك ،
ئۆزىنى ئوڭلالماي قالدى ئۇ زەھھاك .
پەيدا بولدى پەرىشتە سۇرۇش شۇئان ،
دېدىكىم : « ئۆلتۈرمە ، يەتمىدى زامان .
چىڭ باغلاپ پۈت ـ قولىنى تاغقا سۆرىسەڭ ،
ئىككى تاغ ئارىسى كېلەر ئاڭا تەڭ .
ئاشۇ يەرگە ئۇنى ئەيلىسەڭ بەندى ،
يول تېپىپ بارالماس ئەسلى پەيۋەندى .
فەرىدۇن بۇ سۆزنى ئاڭلىغان ھامان ،
يولۋاس تېرىسىدىن ئەشتۇردى ئارقان .
سىرتماق سېپ باغلاندى قول ، گەدەن ، بەل ھەم ،
ئاجرالمايتتى ھەتتا قۇتۇرغان پىل ھەم .
شەۋكەتلىك فەرىدۇن زەر تەختكە چىقتى ،
ناپاك قانۇنلىرىن لەھەتكە تىقتى .
بۇيرۇدى ، جارچىلار شۇنداق سالسۇن جار :
« ئەي ئاقىل جالايىق ، نامدارۇ دىلىۋەر ،
ئۇرۇش ئەسلىھەسىن تاشلاڭلار تامام ،
ئۇرۇشتىن ياخشى نام تاپمايدۇ ئاۋام .
چېرىك ۋە ھۇنەرۋەن بىر خىللا ھۇنەر ،
ئىزدىسە ، نېمۇمۇ ۋۇجۇدقا چىقار ؟
ھەممىدە ھۇنەرۇ ھەممە گۈرزىدار ،
ھەر كىمنىڭ ئۆزىگە يارىشا ئىشى بار .
بۇ قىلسا ئۇ ئىشنى ، ئۇ بۇنىڭ ئىشى ،
كېلەتتى گۈلى گۈلىگە پۈتۈن زېمىن .
بۇگۈن بەند بولدى جادۇگەر زەھھاك ،
خالايىققا ئەندىش سالغان ئۇ ناپاك .
ئەبەد ئامان بولۇڭ ، ياشاڭلار بەغەم ،
ئىشىڭىزغا ھېرىڭ ھەمىگىز خاتىرجەم .
خەلق قۇلاق سېلىپ شاھنىڭ سۆزىگە ،
دۇئا قىلدى ، ئىزىنى سۈرتۈپ يۈزىگە .

كېيىن شەھەردىكى ھەممە كاتتىلار ،
كۆموش ـ زەر ئىگىسى ، جىمىكى بايلار .
ھەر تەرەپتىن كەلدى پەرمانغا زار ،
ھەممىسى قولىدا تۆھپە ـ سوۋغات بار .
فەرىدۇن ئۇلارنى كۆتەر ، قويۇپ تارتۇق ،
ھەممىسىن ماختايدۇ ئەقىلگە لايىق .
ھەممىگە پەند قىلار ، دىلدىن شاد ھەممە ،
ياراتقۇچى نامىنى قىلار ياد ھەممە .
دېدى : « بۇندىن كېيىن جايىمدۇر بۇ تەخت ،
بۇندىن كېيىن سىلەرگە باقىدۇ بەخت .
كۆپ ئىچىدىن مېنى تېپىپ ئۇ يەزدان ،
ئەلبۇرزدىن تاللاپ قىلغانتى تەيىن .
تەڭرى پەرمانىنى مەن قىلىپ بەجا ،
جاھاننى پاكلىدىم سىزلەرگە پۇقرا .
ياخشىلىق ئەۋەتمىش بىزگە پاك ئىگەم ،
پەقەت ياخشىلىققا قويايلى قەدەم .
جاھانغا يېگانە بولسام شاھىنشاھ ،
دائىما بىر جايدا بولماس قارارگاھ .
سىز بىلەن بولۇشنى ئىزدەر ھامان دىل ،
ئەما تۇرالماسمەن بۇندا مۇتتەسىل . »
ئۇلۇغلار تەزىمدە ، ھەممە يەر سۆيىدى ،
ئەتراپىدىن ناغرا ئاۋازى چىقتى .
پۈتۈن شەھەر ئەھلى ھەربىرىتكە كەلدى ،
ئوردىغا ، پادىشاھقا خەير ـ خۇشقا كەلدى .
ئەجدەر شاھنى ئېلىپ چىقىپ تاشقىرى
مەھكەم باغلاشتى ، قىلىپ سەرسانى .
شەھەردىن ـ شەھەرگە سەرسان قىلىشتى ،
ئاخىر تاغسىرى ھەيدەپ كېتىشتى .
زەھھاك بارار قول ـ پۇتى باغلاق ، خار ،
تۆگە كەينىدىن سۆرىلىپ زار ـ زار .
بىر جايغا بېرىشتى شەھرخان دەپ نامى بار ،
قانداق جاھان بۇ ، ئەقىل تاڭ قالار . . .
دەشتۇ سەھرا ئارا نەچچە تۈنۈكۈن
ئۆتتى ، يەنە قانچە ئۆتۈشى مۇمكىن .
باغلاقلىق زەھھاكنى قىلىشىپ ئوغلاق ،
شەھرخانغا ئېپ كەلدى ئۇ بەختنى ئويغاق .
ئېلىپ كىرىپ رەتنۇ رەت مەيدان ئارا ،
ھېشىنى قىلماق بولدى تېمىدىن جۇدا .
يەنە ئىدا كەلدى يۈكسەك سادا دىن ،
قۇلىقىغا بىر سىر چۈشۈپ قازادىن .
دېدى : « بۇ بەندىنى دېموۋەندكە سۆر ،
قوشۇننى قالدۇرۇپ يالغۇز ئۆزۈڭ يۈر .
ئىشەنچلىك بىر قىسىم كىشى ئال پەقەت ،
قاتتىق كۈندە ئاڭا قىلمىغىن شەپقەت . »
ئۇچقۇردەك يۈرۈپ كەتتى شاھىنشاھ ،
تۇتقۇننى ھەيدىدى بىر نەچچە ھەمراھ .
باغلاقنى قىلىشتى يەنە چەمبەرچاس ،
دۇنيادا تېپىلماس بۇنداق بەتبەخت ناكەس .
نام ھەمدە نىشانى كېتىپ بولدى خاك ،
يامان ئىشلىرىدىن جاھان بولدى پاك .
قېرىنداش ـ تۇغقاندىن بولۇپ بىگانە ،
بەنتتە قالدى زالىم تاغدا يېگانە .
ئەتراپتىن تاپتى ئۇ جاي ، غار قېشىدا ،
تېگى كۆرۈنمەيتتى ھەرقانچە باقسا .
مېڭە يوق جايدىن مىخلىدى باشنى ،
ئۆچۈرۈپ كۆزىدىن ھايات قۇياشنى ،
قوللىرىنى مىخلاپ يوغان بىر تاشقا ،
قىيا تاشنى بويماپ قىپقىزىل قانغا .
تېگى يوق غاردا ئۇ ئېسىلىپ قالدى ،
يۈرەك قېنى تېمىپ ، زېمىن بويالدى .
جاھانىنى بەرمەيلى ، كېلىنگ ، يامانغا ،
ھەممىنى باشلايلى ، ياخشى تامانغا .
ياخشىمۇ ، يامانمۇ قالماس بەر قارار ،
ياخشىسى : « ياخشىلىق قالسۇن يادىكار .
ھەيۋەتلىك سارىيىڭ ، غەزىنەڭ ، پۇلۇڭ ،
پايدىسىز ئۆلۈمگە چۈشكەندە يولۇڭ ،
ئاقىۋەت ياخشى سۆز قالار يادىكار ،
سۆزنى بەك ئاۋايلا ، خار قىلما ھېچ ، خار ! »
پەرىشتە ئەمەستى فەرىدۇن شۇ كۈقار ،
مۇشكى ئەنبەردىن ئەمەستى ، زىنھار .
ساخاۋەت ، ئادالەت كۆتۈردى ئۇنى ،
فەرىدۇن سەندۇرسەن قىلالىساڭ شۇنى .
بولدى ئۇ ساخاۋەت بىلەن زەمانۇن ،
ساخاۋەتلىك بولساڭ ، سەنمۇ فەرىدۇن .
ياراتقۇچى يولىنى تۈتۈپ شاھ فەرىد ،
جاھالەتنى جاھاندىن قىلدى ئۇ تەرك .
بىرىنچى ، بەند قىلىپ تاشلاندى زەھھاك ،
ئازابتا كۆز يۇمدى ئۇ زالىم ناپاك .

ئىككىنچى ، ئاتا ئۆچىنى ئالدى ، قېرى زەھھاكتىن تارتىۋالغاندى تاج .
ئادىل بوپ جاھاننى پاك يولغا سالدى . جاھانغا شاھ بولۇپ تۇردى بەش يۈز يىل ،
ئۇچىنچى ، كۆپ ئىشتىن دۇنيا يۈيۈلدى ، ئاخىرى ئۇندىنمۇ تەخت قالدى ، بىل .
ياۋۇزلۇق ، جاھالەت نېرى قوغلاندى . كەتتىيۇ دۇنيانى باشقىغا بەردى ،
ئەي دۇنيا ، ئىشلىرىڭ قانداق غارايىپ ، ئىبرىشكىنى ھەسرەت ، باشقا نېم قالدى ؟
ئۆزۈڭ پەرۋىش قىلىپ ، قىلىسەن خاراب ، كېتەرسەن ، گاداي بول ۋە يا سۇلتان بول ،
قېنى ئۇ فەرىدۇن ، نەدە ، كۆزۈڭ ئاچ ، ھەققانىي بولغىنۇ ۋە يا چوپان بول .

فەرىدۇن ئادالەت بىلەن دۆلەت باشقۇرۇپ بەختلىك ۋە پاراۋان ئۆمۈر كەچۈرىدۇ . بەش يۈز يىل شاھلىق قىلىدۇ .

ئۇنىڭ ئۈچ ئوغلى بار ئىدى . ئۇلار تۇرلۈك ئىلىملەرنى ئۆگىنىپ ، جەڭ ۋە ئوۋ ماھارىتىنى ئىگىلەپ ئۆسىدۇ . بىر كۈنى ئۈچ ئاكا ـ ئۇكا شىكار قىلىپ يۈرگەندە فەرىدۇن دەھشەتلىك ئەجدىھا قىياپىتىگە كىرىپ ئۇلارغا ھۇجۇم قىلىدۇ . چوڭ ئوغلى ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ قاچىدۇ . ئۆزىنى بىكارغا خەتەرگە ئۇرمايدۇ . ئۇنىڭ ئەقلى بولغان بىلەن جاسارىتى يوق ئىدى .

ئىككىنچى ئوغلىغا ھۇجۇم قىلىدۇ ، ئۇ ئەجدىھاغا ئۆزىنى ئاتىدۇ . بۇ ئوغۇلدا جاسارەت بولسىمۇ ، ئەمما ئەقىل ۋە تەدبىر يوق ئىدى . شۇ چاغدا كەنجى ئوغلى ئاكىسىغا يارەمگە كېلىپ « ئەي ئەجدىھا ، بىز ئۈچ ئاكا ـ ئۇكىمىز ، بىر بولۇپ ھۇجۇم قىلساق ، تارمار بولىسەن ، قايت ! » دەپ ئىدا قىلىدۇ .

ئەجدىھا قايتىدۇ ، فەرىدۇن ئۆز ئەسلى قىياپىتىگە يېنىپ ئوردىغا قايتىپ كېلىدۇ . ئوغۇللىرى كەلگەندىن كېيىن ، ئۇلارغا ئىسىم قويۇش مۇراسىمى ئۆتكۈزىدۇ . چوڭ ئوغلىغا سالامەتلىك ، ئارام مەنسىدە سەلىم دەپ ئىسىم قويىدۇ . ئوتتۇرانچىسىغا ئۆكۈز مەنسىنى بېرىدىغان تۇر دېگەن ئىسمىنى قويىدۇ . ئەقىللىك ، مېھرىبان ، ئالىيجاناب ۋە جەسۇر بولغان كەنجى ئوغلىغا ئالىيجاناب ئىرانى مەنسىدە ئەراج دەپ ئىسىم قويىدۇ .

فەرىدۇن ئۆزىگە قېرىلىق يەتكەنلىكىنى بىلىپ مەملىكەتنى ئۈچ ئوغلىغا تەقسىم قىلىپ بېرىدۇ .

مەملىكەتنىڭ غەربىي قىسمىدىكى رۇم ۋىلايىتىنى سەلىمگە ، شەرق تەرەپنى چىن بىلەن قوشۇپ تۇرغا بېرىدۇ . شۇندىن كېيىن ئۇ جاي تۇران دەپ ئاتىلىشقا باشلايدۇ . مەركىزي ئىران يەرلىرىنى بولسا ئەراجغا بېرىدۇ ۋە ئۇنى تەخت ۋارىسى دەپ ئېلان قىلىدۇ .

ئەمما ، ئەھرەمەن دېۋە ئاكىلىرىنى ئازدۇرۇپ ، ئۇلارنىڭ دىلىغا ھەسەت ئوتىنى سالىدۇ . ئاكىلىرى ئەراج ئۇستىدىن پىتنە توقۇپ ، ئۇنىڭدىن تەختۇ تاجنى تارتىۋالماقچى بولىدۇ . ئەسكەر توپلاپ ، ئاتىسىغا ئۇلتىماتۇم خېتى ئەۋەتىدۇ . ئەراج ئاكىلىرىغا ئىشىنىپ ، ئەسكەرسىز ئۇلارنىڭ ھۇزۇرىغا بارىدۇ ۋە ماجىرانى ياخشىلىق بىلەن ھەل قىلماقچى بولىدۇ . تۇر ئۇنىڭ گېپىگە قۇلاق سالماي ئاستىدىكى ئورۇندۇق بىلەن ئۇنىڭ بېشىغا ئۇرىدۇ . ئەراج يەنىلا ئۇلارغا مۇراجىئەت قىلىپ : «ئۆزىڭىزنى قاتىللىق قىلىشتىن ساقلاڭ !

دان سۆرىگەن چۈمۈلىگە بەرمە ئازار ،
جان تاتلىقتۇر ، شۇنىڭدىمۇ تاتلىق جان بار . »

دەپ ئۇلارنى ۋەھشىيانە قاتىللىقتىن ياندۇرماقچى بولىدۇ . ئەمما ، ھەسەت ئوتى ئەقىل كۆزىنى قارىغۇ قىلغان ئاكىلار ئەراجنىڭ كۆكسىگە خەنجەر سالىدۇ . ئاندىن بېشىنى كېسىپ ئاتىسىغا ئەۋەتىدۇ .

دەھشەتلىك جىنايەت مەملىكەتتىكى ھەممە چوڭ ـ كىچىكنىڭ غەزىپىنى قوزغايدۇ . پۈتۈن ئىران ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈيدۇ . شۇنىڭدىن باشلاپ ئىران بىلەن تۇران ئوتتۇرىسىدا مەڭگۈلۈك ئاداۋەت ، ئۇرۇشلار « شاھنامە » نىڭ ئاخىرىغىچە داۋام قىلىدۇ .

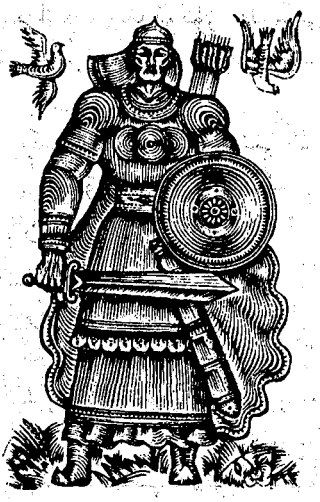
ئەراجنىڭ مەھبۇبى ماھافەرد قورساق كۆتۈردۇ . فەردۇن ئەمدى ئۇنىڭغا ئۈمىد باغلايدۇ ، ئەمما ئۇ قىز تۇغىدۇ . فەردۇن ئويلىغان قىساس سائىتى يەنە سۈرۈلۈپ كېتىدۇ . قېرىغان فەردۇن شۇ نەۋرىسىنى ئەتىۋارلاپ پەرۋىش قىلىدۇ ۋە بويىغا يەتكەندىن كېيىن جەمشىد ئەۋلاتىدىن بولغان باھادىر پەشەنگە تۈرمۇشقا چىقىرىدۇ . ئۇلاردىن بىر ئوغۇل تۇغۇلىدۇ . ئۇنىڭ ھۆسن ـ جامالى جەننەتتەك ئىدى . شۇڭا قېرىپ قالغان فەردۇن ئۇنىڭغا مەنۇچېھر دەپ ئات قويىدۇ . پالۋان بالا تېز چوڭ بولىدۇ . ھەممە ئىلمۇ ھۈنەرلەرنى ئىگىلەيدۇ ، ئاخىر قوشۇن تارتىپ ، سەلىم ۋە تۇرنى ھالاك قىلىپ ، بوۋىسى ئەراجنىڭ ئىنتىقامىنى ئالىدۇ . ئەھرەمەن دىۋە بۇ قېتىم ئۆز مەقسىتىگە يېتەلمەيدۇ .

قېرىپ قالغان فەردۇن جاھاننىڭ مۇكەممەلسىزلىكىدىن شىكايەت قىلىپ ، ئالەمدىن ئۆتىدۇ . ئۇنىڭ چوڭ ئوغۇللىرى ئەھرەمەن كەينىدىن كېتىدۇ . شۇنداق قىلىپ ئۇچىلا ئوغلى ھالاك بولىدۇ . ئۇلارنىڭ ئىكىكسىدىن ئۆز بۇرادەرلىرى خۇنىدىن قىيامەتكە قەدەر يۇيۇلماس داغ قالىدۇ .

فەردۇننىڭ يۇرتى ئۆزئارا ئەبەدىي دۇشمەنلەشكەن مەملىكەتلەرگە بۆلۈنۈپ كېتىدۇ .

مەنۇچېھر چوڭ بوۋىسىغا ئالتۇن مەقبەرە ياستىدۇ . پۈتۈن مەملىكەت يەتتە كۈن ئاسماندەك كۆك لىباس كىيىپ ماتەم تۇتىدۇ . ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن مەنۇچېھر تاج كىيىپ ، پادىشاھلىق قىلىشقا باشلايدۇ .

فەردۇن شاھلىقى دەۋرىدە قوشۇن بېشىدا كاۋە ئوغلى كەران بىلەن دىۋىلەرگە قارشى ئۇرۇشتا يەكـ زەرب لەقمىنى ئالغان سام تۇراتتى .

زال ۋە رۇدابە قىسسىسى

مەنۇچېھر

(يۇز يىگىرمە يىل پادىشاھلىق قىلغان)

مانا بىر ھەپتەكىم يوقتۇر فەرىدۇن ،
تۇنۇكۈن ماتەمدە ھەممە دىلى خۇن .
سەككىزىنچى كۈنى مەنۇچېھر شاھ
كېلىپ كىيدى بېشىغا شاھانە كۈلاھ .
جادۇگەرلەر يولىنى توسقان بۇ سۇلتان
يۇز يىگىرمە يىل سوردى جاھان .
پالۋانلارغا باي بۇ ئەزىز زېمىن ،
ھەممە بىردەك ئاكا دېدى ئاپىرىن .
كىيگەندە بېشىغا شاھانە تاج ، زەر ،
دۇنيانى قاپلىدى خۇشاللىق خەۋەر .
قەسەمياد ئەيلىدى مەردانىلىككە ،
ئادالەت ، ئىمانۇ دانىشمەنلىككە .
دېدى : « تەخت ئۇزرەمەن ، بېشىم ئاسماندا ،
دوستقا مېھىر ، ياۋغا غەزەپ بار دىلدا .
تەگرى نۇرى باشتا ، دىلدا ئىمانىم ،
بەختىم پارلاق مېنىڭ ، تۇگەپ دۇشمىنىم .
قارا كېچە ياۋنى تاپىمەن ئۆزۈم ،
ئىگەردە ئوت بولۇپ چاپىمەن ئۆزۈم .
قولۇمدا ئويناىدۇ قىلىچ ۋە ياراق ،
بېشىمدا يەلپۇنەر كاۋە تۇغ ـ بايراق .
دۇبۇلغام پارقىرار ، تىغىم خوپ كەسەر ،
جەڭدە ئويلىمايمەن خېيىمۇ خەتەر .
جەڭ كۈنىدە يالقۇن ، بەزمىدە بۇلۇت ،
دېگىزدەك جۇش ئۇرۇپ ، ياغدۇرىمەن قۇت .
دەستىمدىن يامانىنىڭ ئۇچار كۈلاھى ،
تۆكۈلەر تۇپراققا قىپقىزىل قېنى .
پىل چىشى تەختىم ئۆزرە چېچىپ نۇر
تاجىمغا بېرەر تۇس ، گۈرزىم بەھۇزۇر .
ھۇنەر كۆپ لېكىن مەن ئاددىي بىر بەندە ،
تەگرى نامى كۆڭلۈمگە چىراغ نۇرانە .
بېشىمىز سەجدىدە ، كۆزىمىزدە ياش ،
تەگرى سەۋەبىدىن بولۇر ھەممە ئىش .
تاجۇ تەخت ئۈنگىدىن ، شۇنگىدىن سىپاھ ،
زەپەر ئۈندىن كېلەر ، شۇنگىدىن پاناھ .
فەرىدۇن يولىدىن ماڭاي تارتماي باش ،
بوۋىلار قېرىدى ، لېكىن ئۆزۈم ياش .
كىم يەتتە ئىقلىمدا يولدىن ئاداشتى ،
دىندىن باش تولغىدى ، ئەقلىدىن ئازدى .
رەنجىتتى كىم نامرات ، غېرىب دىلىنى ،
يادىدىن چىقاردى كىم خەلقى ، ئېلىنى .
بايلىق قۇدرىتىدىن كىم تېپىپ غۇرۇر ،
كۆرسە پەس ئەمگەكچىنى قاي بىر ھاكاۋۇر .
ئالدىمدا ھەممىسى كاپىردۇر ، كاپىر ،
ئەھرەمەندىن يامان ، كۆڭلى قارا ، كىر .
كىمكى تەگرىدىن ، ئىماندىن جۇدا ،
نەپرىتىمگە دۇچار بولۇر ئالدىدا .
ئاندىن قىلىچىمغا ئۇزىتىپ قولۇم ،
ئۆمرىن قىسقارتىمەن ، كېسىمەن يولىن . »
مەشھۇر كىشىلەرنىڭ ھەممىسى بىردىن
مەنۇچېھر شاھقا دېدى : « ئاپىرىن ،
ئاشۇ ئۇلۇغ بوۋاڭ ، ئەي بەختىيار شاھ ،
تەختۇ تاج سىرىدىن قىلغاندۇر ئاگاھ .
ئەبەد ساكا بولسۇن بۇنىڭ ھەممىسى ،
مۇبەدلەر تىلىكى ، تەگرى يارلىقى . »
سېنىڭ پەرمانىڭدا دىلۇ جانىمىز ،
ماكا دۇئا ئوقۇر ھەربىر ئانىمىز . »
جاھان پالۋانى سام تۇرۇپ ئورنىدىن :
« ئەي ئادالەتپەرۋەر ، ـــ دېدى ھۆرمەت بىلەن ، ـــ
كۆزلىرىم كۆزۈڭدە ، دىلدا ئىتائەت ،
سەندىن ئادالەتنۇ بىزدىن شىجائەت .
ئەجدادىڭدىن تارتىپ ئىران شاھىسەن ،
باھادىرلار شىرى ، پۇشتى ـ پاناھىسەن .

تەڭرى پاناھىدىن تەن ـ جانىڭ ئامان ،
بەختىڭ ئويغاق بولسۇن ، دىلىڭ شادىمان .
قەدىم زامانىمدىن يادىكارىمسەن ،
سەن مېنىڭ تايانچىم ، مەدەتكارىم سەن .
جەڭ كۈنى ، بولسەن گويياكى بىر شىر ،
بەزمىدە چاچسەن ئاپتاپ كەبى نۇر .
زېمىن ، ئاسمان بولسۇن پاك خاكى پايىڭ ،
مۇزەپپەر تەخت ئۆزرە ئەبەدىي جايىڭ .
ھىندى قىلىچىڭ يەرنى پاكلىدى بىر ـ بىر ،
ئەمدى ئارام يولىن ئاللىساڭ ئەر زىر .
ئەمدى بىزنىڭ نۆۋەت ، بىزنىڭكى ھۇجۇم ،
سېنىڭ جايىڭ تەختۇ ، نېسىۋەڭ بەزىم .
مېنىڭ ئەجدادلىرىم تامام باھادىر ،
تەختۇ تاج تايانچى بولۇشقا قادىر .
گېرشەسپتىن باشلاپ نەيرەمگە قەدەر
سپاھ تۇتىشاتتى گۇرزىيۇ خەنجەر .
ئىجازەت قىل ، جاھان كېزەيمەن شۇنداق ،
ياۋ قېنىدا يەرنى بېزەيمەن شۇنداق .
ماڭا باتۇر نامىنى بەرگەن ئەجدادىڭ ،
دىلىمنى رام قىلدى ئەقلىڭ ۋە دادىڭ . »
پادىشاھىمۇ ئىلتىپات كۆرسىتىپ ئارتۇق
سامغا تۆكۈۋەتتى شاھانە تارتۇق .
تەخت يېنىدىن كەتكەچ سامى باھادىر ،
باشقا پالۋانلارمۇ ياندى بىرمۇ بىر .
ئاخىر ئارامگاھ يولىن تۇتتى پادىشاھ ،
قانۇن ، تەرتىپ يولىغا چۈشكەنتى دۇنيا .

زالنىڭ تۇغۇلغانلىقى

قەدىم زامانلارنى قىلىپ نامايان ،
سۆزلەپ بېرەي ئەمدى ئەجەب بىر داستان .
سامغا قانداق ئويۇن كۆرسەتتى پەلەك ،
سۆزلەپ بېرەي ، قۇلاق سال ئوغلۇم ئازراق .
پەرزەنتسىزلىكتىن كۆپ ئازاب چېكىپ سام ،
دەرد چېكىپ ، دىلىغا ئىزدەيتتى ئارام .
شەبىستاندا بار ئىدى نىگارى ،
يۈزلىرى گۈل كەبى ، ئىپار ھىد يارى .
پەرزەنت ئارزۇ قىلار ئىدى شۇ ئايدىن ،
يۈرەك يەڭ پارىسى خۇرشىد چىرايدىن .
خوتۇنىمۇ ھەم شۇ ئارزۇنى قىلاتتى ،
بۇ يۈكتىن جېنىغا خوپ ئازار ئىدى .
بىر بوۋاق تۇغۇلدى ئاخىر ئانىدىن ،
قۇياشتەك نۇر چاچار ياتقان جايىدىن .
ھۆسنىدە ، چىرايدا ئالەمدە بىر ـ تاق ،
ئەما ئەيىبى بار ، چاچلىرى ئاپئاق .
بۇنداق ئاق چاچ بالا كەلگەچ دۇنياغا ،
ھەپتە ئۆتتى ، ھېچكىم ئېيتالماس سامغا .
ئايالار توپ بولۇپ سام شەبىستاندا ،
بوۋاققا بېقىشار ، خۇدۇك ـ قورقۇشتا .
« جۇپتى ھالالىدىن تۇغۇلدى دەپ چال »
سامغا ئېيتىشقا يوق ھېچكىمدە ماجال .
ئايالار ئىچىدە بىرلا كېنىزەك
بار ئىدى ، تارتىناس ، باتۇر ، شىر يۈرەك .
بۇ مۆجىزىنى ئاشۇ يەتكۈزدى سامغا ،
ئېغىز ئېچىپ ئاپىرىن دەپ ، قۇت تىلەپ ئاڭا .
ئاخىر دېدى : « سام بەختى ئېچىلىپ كۈلسۇن ،
ھەسەتخورلار دىلى ئېچىشىپ ئۆلسۇن .
تەڭرى تەلىپىڭنى ئەيلىدى بەجا ،
ئارزۇيۇڭ شۇ ئىدى ، دىل تاپتى داۋا .
پوشتى كەمەرىڭدىن ، ئاڭلا ھاجەتمەن ،
تۇغۇلدى ئاي يۈزلۈك پاكىزە پەرزەنت .
پالۋاندەك بالا ، باتۇر ۋە شىر دىل ،
ھېلىتىن ئارسلان نىگاھلىق ئوغۇل .
تېنى كۈمۈشتەك ، يۈزى بىر جەننەت ،
بىرەرمۇ نۇقسانى تېپىلماس پەقەت .
پەقەت ئاق چاچ بىلەن تۇغۇلدى بالا ،
نېمە دەيتتۇق ، تەڭرىگە ئېيتمىز سانا .
خۇدا بەرگىنى شۇ ، شۇكۇر قىل ، شۇكۇر ،
ئالمىسۇن دىلدىن جاي ھېچ يامان پىكىر ! »
تەختىدىن ئاستا چۈشۈپ باتۇر سام ،
يار يېنىغا كىرىپ بارىدى ئاشۇ دەم .
قېرى ئوغلىنى كۆردى ، چاچلىرى ئاپئاق ،
نە كۆز كۆرگەن ئىش بۇ ، نە ئاڭلىغان قۇلاق .
تەندىكى جىمى تۈكى مىسالى قار ،
چىرايى نۇرانە ، مىسالى باھار .

پەرزەنتنىى كۆرگەچ چالدەك مويسىپت ،
جاھاندىن بىر يولى ئۇزۇلدى ئۇمىد .
ئوغلى بەدىنىدىن تەپ تارتىپ قالدى ،
چىرايى ئۆزگەردى ، خىيالغا پاتتى .
غۇلىچىنى ئاسمانغا يېيىپ سام پېقىر ،
ياراتقانغا نىدا ئەيلەپ قىلدى پىكىر :
« ئەي ، بۇيۇك ، قۇدرەتلىك ، قادىر خۇدايىم ،
ياخشىلىق بىنا بولۇر رايىڭدىن دائىم .
ئەگەر قىلغان بولسام مەن ئىغىر گۇناھ ،
دۇنيەرگە ئەگەشكەن بولسام گەر ، ناگاھ ،
كەرەمىلىك تەگرىدىن كۆتىمەن كەرەم ،
قىلمايلا ئاشكارا كەچۈرەر ئىگەم .
بۇ شەرمەندىلىكتىن سقىلىپ جېنىم ،
نومۇستىن تومۇردا قاينايدۇ قېنىم .
بۇ بالا مىسالى كىچىك ئەھرەمەن ،
كۆزلىرى قارايۇ چېچى ياسۇمەن .
باتۇرلار بۇ ياققا يول ئېلىپ ئەگەر ،
بەدىنىشان بالىنى كۆرۈپ قالسا گەر ،
نېمە دەرمەن ، دېيىشسە : « بۇ قانداق بالا ؟
پەرىمۇ ، يولۋاسمۇ ، نېمىشقا ئالا ؟ »
بۇ بالىنى دەپ مەندىن ئاشكار ۋە نىھان
كۆلۈشەر ئىسىللار ، ئەمرۇ سۇلتان .
بولدى بەس ، ئەمدى تاشلاپ كېتەي ئىرانىنى ،
يۇرتۇمدىن بىگانە كېزەي جاھانىنى ! »
شۇنداق دەپ قارىدى ، كۆزلەردە غەزەپ ،
بەختىدىن نارازى ، دىلىدا غەزەپ .
قۇللارغا بۇيرۇدى تىنجىتىلىڭ دەپ ،
بۇ يۇرتتىن يىراققا ئۇزىتىلىڭ دەپ .
بىر تاغ بار ئىدى ، ئېلبۇرز دېگەن تاغ ،
قۇياشقا يېقىنۇ ، يەردىن كۆپ يىراق .
سۇمۇرغىنىڭ ئۇ يەردە ئۇۋىسىمۇ بار ،
ئۇندا بىرەر ئادەم تېپىلماس زىنھار .
شۇ تاغ ئېتىكىگە تاشلاندى گۆدەك ،
كۆپ زامان ئايلاندى بۇ چەرخى پەلەك .
ياتار پالۋان زاتى ، بىگۇناھ گۆدەك ،
ئاغا ئاقمۇ بىردەك ، قارىمۇ بىردەك .
مېھىرسىز ئاتىسى تاشلاپ قىلدى خار ،
ئەما ئەزىلدى پاك پەرۋەردىگار .
بالىسىغا ئاق سۈت بېرىپ چىشى شىر ،
بەدىنىنى يالاپ ئاغا ئېيتتى بىر سىر :
« سۈت ئەمەس يۇرەك قېنىمنى ساغا بەرسەم ،
سېنى ماغا قەرزدار دەپ بىلمەيتتىم ھېچ ھەم .
سەن مېنىڭ ھاياتىم ، كۆڭلۈمدىكى كۇن ،
ھاياتىم ئۇزۇلەر ئايرىلساڭ مەندىن ،
نارەسىدە بالا ياتار ، بىگۇناھ ،
ياتاتتى ئۇ يالغۇز تاپالماي پاناھ .
بەزىدە بارمىقىن ئېمەر شۇپۇلداپ ،
بەزىدە يىغا باشلار ھەدەپ ۋار – ۋارلاپ .
بىر سۇمۇرغ بالىسىغا ئىزدەپ يېمىش ،
ئېگىزدىن قىلاتتى يەرنى نامايىش .
كۆردى ، بىر بوۋاق يىغلاپ ياتاتتى ،
يەر يۈزى مىسالى بىر دېڭىز ئىدى .
بۆشۈك توپىدىنۇ ، ئاپىسى تۇپراق ،
تەن يۆگەكتىن ، ئاغزى ئەمچەكتىن يىراق .
ئاستىدا كۆز ياشتىن يەر قاپقارا لاي ،
ئۈستىدە كۇن تىك ، يوق ھېچ سايە جاي .
مېھىر سالدى سۇمۇرغ دىلىغا خۇدا ،
بالا پانىلرىنى ئۇنتۇپ ئۇ ھەتتا .
ئاسماندىن تاشلاپ تېز ئۆزىنى ، قاراڭ ،
بالىنى ئاپتاپتىن ئالدى سېلىپ چاڭ .
ئېلبۇرز تاغ ئۈستىگە چىقتى كۆتۈرۈپ ،
ئۇۋىسى ياققا باردى بۇلۇتنى يېرىپ ،
چىرقىراپ بالاپانلار كۆتۈردى غەلىيان ،
ئۇلارنىڭ ئالدىغا قويۇلدى ئوغلان . . .
كەرەم قىلغاندى شەپقەتلىك خەللاق ،
تەقدىرنىڭ يازمىشى باشقا ئىدى ، باق . . .
سۇمۇرغ بالىلىرىغا تاشلىدى نەزەر ،
بوۋاق كۆزلىرىدىن قانلىق ياش ئاقار .
ئاغا لايىق ئوزۇق ئوۋلاپ كېلەتتى ،
سۈت ئورنىغا ھايۋان قېنى ئېمەتتى .
شۇنداق ئۆتۈپ كۆپ ئۇزۇن زامان ،
گۆدەك تۇرۇپ قالدى ئۇ يەردە نىھان .
گۆدەك ئۆسمۇر بولدى ، يىگىتمۇ بولدى ،
ئاستا ئاۋازىمۇ جاھانىنى ئالدى .

كارۋان ئۆتۈپ كۆرمىش ، بىر قامەت سەرۋدەك ،
كۆكرىكى تاغدەكمىش ، بېلى قومۇشتەك .
بۇ ھەقتە مىش ـ مىشلار يىراقتا كەتتى ،

جىمىكى جاھانغا يېيىلىپ كەتتى .
ئاخىرى سامغىمۇ يەتتى بۇ خەۋەر ،
تاشلاندۇق بالىسى بولمىش ماھىيەكەر.

سامنىڭ ئۆز ئوغلىنى چۈشىدە كۆرگەنلىكى

تۈنلەردىن بىر تۈنى ئۇخلايتتى داغ دىل ،
زامان ئىشلىرىدىن ھودۇققان ، خىجىل .
ھىندىستان تەرەپتىن ، قاراڭ ، نە چۈشى ،
ئات چېپىپ كېلەرمىش بىر ئەركەك كىشى .
سەرەفراز پالۋان ئاتلىق توساتتىن ،
سام يېنىغا كېلىپ چۈشۈپتۇ ئاتتىن .
سالامغا ئېگىلىپ قىلىپتۇ ، تەزىم ،
ئاجايىپ ئوغلىدىن بەرىپتۇ مەلۇم .
ئويغىنىپ چاقىردى مۇبەدلەرنى ئۇ ،
ئوغلىدىن سۆزلىدى ، كۆزلىرىدە سۇ .
چۈشتە كۆرگەنلىرىن قىلدى ئۇ ئىزھار ،
كارۋان خەۋىرىنى ھەم ئويلىدى تەكرار .
« بۇ تىلىسىم ئىشلارغا سىز نېمە دەيسىز ؟
ئاڭا رەھمىتىڭىز مىسالى دېڭىز .
تىرىك قالدىمىكىن ئۇ گۆدەك شۇئان ،
سوغۇقتىن ، ئىسسىقتىن ساقلاپ تەنۇ جان . »
قېرى ـ ياش ھەممىسى مەجلىستە ھازىر ،
گەپ باشلاپ ئۇلارغا سۆزلىدى بىر ـ بىر :
« ھەركىم ناشۇكۇرلۇك قىلسا خۇداغا ،
ياخشىلىق ئىشمۇ ماڭار بالاغا .
مەيلى شىر يەردىكى ۋە ياكى پەلەك ،
سۇ ئىچىدە بېلىقۇ ۋە ياكى لەھەڭ ،
ھەممىسى بالىسىن قىلار پەرۋىرىش ،
رەببىمگە شۇكۇر قىلار ، قىلار سېغىنىش .
ياخشىلىق ئادەتكە يۇقتۇردۇڭ كىرىنى ،
بالىسىن ، تاشلامدۇ سەندىن باشقىسى .
ئاق چېچىندىن بولدۇڭ خاپا ، بىقارار ،
پاكۇ روشەن بەدەن ئۇندىن قىلماس ئار .
تىرىكمۇ ، بارمۇ . . . دەپ ئورنۇڭدىن دەس تۇر ،
ئوغلۇڭ تىرىك دەپ بىل ، ئىزدىمەككە يۈر .
كىمگە ھەق پاناھى كۆرسەتسە جامال ،
ئىسسىقتىن ـ سوغۇقتىن يەتمەيدۇ زاۋال .
خۇداغا يېلىنىپ ، قىلىپ ئىلتىجا ،

ياخشىلىققا ئۆزۈڭ قىلغىن رەھنەما . »
ئەتىسى دەل ۋاقتىدا تۇرۇپ پالۋان ،
سەپەرگە ئاتلاندى ئېلىبۇرز تامان .
قاراڭغۇ تۈن چۈشتى ، ئۇيقىمۇ كەلدى ،
بىراق غەم ـ ئەندىشە دىلنى قۇچاتتى .
يەنە چۈش كۆردى ، يەنە ھىندى تېغى ،
بىر غۇلام كۆرۈندى ، قولدا بايرىقى .
غۇلام چېھرىدىن يورۇپتىمىش تۈن ،
كەينىدىن كېلەرمىش ھەيۋەتلىك قوشۇن .
سول قاناتتا كېلەر نۇرانە مۇبەد ،
ئوڭ تەرەپتە دانا مۆتىۋەر بېھەد .
سام يېنىغا كەلدى شۇلاردىن بىرى ،
سوغۇق سۆز باشلىدى ، ئۆزلەپ ئاچچىقى ،
دېدى : « ئەي قارام مەرد ، ئەي ناپاك كىشى .
ھەقتىن يۈز ئۆرىمەك ، نامەردلىك ئىشى .
بالاڭغا ئانىلىق قىلسا قۇش تامام ،
پالۋان نامىڭنى قىلدىڭ سەن ھارام .
ئاق چاچ ئۇ ئەمەسمۇ ئادەمگە جامال ،
ئۆزۈڭدىمۇ مانا ئاپئاق چاچ ـ ساقال .
ئېقى ھەم قارىسى خۇدادىن تارتۇق ،
ئادالەتلىك ئەمەس ئەيىبىنى ئاچماق .
تېنىڭدە ھەر كۈنى يېڭى رەڭ بىسيار ،
شۇنى دەپ خۇدادىن بىزارمۇسەن ، زار .
ئوغلۇڭ ئالدىڭدا خار بولۇپتۇ ، خار ،
ئۇنى ئەزىز تۇتار پاك پەرۋەردىگار .
يوق يەنە ئوغلۇڭغا ئوندىن مېھرىبان ،
سېنىڭ دىلىڭدا يوق مېھىردىن نىشان ! »
بۇنداق چۈشنى كۆرۈپ بولۇپ بىئارام ،
دامغا چۈشكەن شىردەك ئىڭرىدى ئۇ سام .
چاچراپ تۇرۇپ ، قىلدى مۇبەدلەرنى جەم ،
ئاتلارغا مىندۈردى سەربازلارنى ھەم .
ئات چېپىپ مېڭىشتى ئېگىز تاغ تامان ،
تاشلاندۇق بالىسىن ئىزدىشىپ ھامان .

بىر تاغكى ئۇستىدە پارلايدۇ چولپان
ھەر چوققىسى يولتۇز ئۇزمەكچى شۇئان .
بىر ئۇۋا كۆرۈندى چوققىدا بەلەن ،
گۈزەللىكتە زۇھەلمۇ كېلەلمەيدۇ تەڭ .
ھەيران قاراپ قالدى قىيا ياققا سام ،
يوغان ئۇۋا ھوشىنى ئالغاندى تامام .
كۆكنى تىرەپ تۇرار ساماۋى ساراي ،
ئادەمسىز تىكلەنگەن ، نە خىش يوق ، نە لاي .
بىر يىگىت كۆرۈندى بەجايىكى سام ،
ساراي ئەتراپىدا ئالاتتى قەدەم .
جاھاننى ياراتقانغا ئېيتاي ئاپىرىن ،
باتۇر سام سەجدىدە ، سۆيەتتى زېمىن .
شۇنداق ئاجايىپ قۇش ياراتقان ئۇچۇن ،
ئۇۋىسىنى يولتۇزغا قاراتقان ئۇچۇن ،
بىلدى تەڭرى ئۆزى ئادالەتپاناھ ،
ھەر ئىش تىزگىنىدۇر قۇدرەتلىك ئىلاھ .
پەرىندە ـ چەرىندە توپ ـ توپ بۇ جايدا ،
ئىزدەشكە باشلىدى چىقىش يول قايدا ؟
ئەمما تاپالمىدى يول باسقىلى ئاياغ ،
ئىلتىجا قىلىپ سام دېدى : « ئېي راززاق ،
ھەر جايدا ھازىرۇ ، نازىرداد گەر
ئىستىسە قۇياشۇ ئاي نۇرى ئۆچەر .
ساڭا سانا ئېيتىپ ، سەجدىدە بېشىم ،
ۋەھىمىدە دىلىم ، كۆزۈمدە يېشىم .
مېنىڭ پاك بولۇشۇمدىن بولسا بۇ بالا ،
گەر ئەھرىمەن تۇخۇمىدىن بولمىسلا ،
يەنە بىر قېتىم بەندەڭ قولىن تۇت ،
گۇناھىمنى ئەپۇ قىل ، قىلمىشىم ئۇنۇت ! »
تەڭرىگە يەتكەچكە بۇ سىر ـ سىنائەت ،
ئىلتىجاسى بولدى شۇئان ئىجابەت .
سۇمۇرغ تاغ ئۇستىدىن كۆز تاشلاپ ، دەرھال ،
سام توپىنى كۆرۈپ چۈشەندى نېمە ھال :
سۇمۇرغنى كۆرۈشكە كەلمىگەن بۇلار ،
بۇلارنى چىللىغان جىگىرى ، جىگەر .
سام ئوغلىغا سۇمۇرغ دېدى : « نەۋقىران ،
بۇنداق ئۆستۈڭ كۆرمەي سەن يورۇق جاھان .
سېنى پەرۋىرىش قىلىپ ئاناڭ بولدۇم مەن ،
يۆلەنچۈك ، تايانچىڭ ، بارلىڭ بولدۇم مەن .
ساڭا مەن ئات قويغان : داستان زەند ،
ئەسلى ئېتىلىڭ تاشلاپ قىلغان داستان بەند .
سېنىڭ بىلەن دائىم قالسۇن مۇشۇ نام ،
شۇ نامدا ئاتىسۇن سېنى باتۇر سام .
ئاتاڭ سام جاھاندا مەشھۇر بىر پالۋان ،
ئۇلۇغلار ئارا ئۇ مۆتىۋەر ئىنسان .
پەرزەنتىن قىدىرىپ كەلدى بۇ تاغقا ،
بەخت ، ئابروي باقار ئەمدى سەن ياققا .
ئەمدى سېنى كۆككە كۆتۈرسەم راۋا ،
ئالدىغا بىئازار قويماق مۇددىئا .»
سۇمۇرغتىن بۇ سۆزنى ئاڭلىغان شۇ دەم ،
يىگىت كۆزلىرىن ياش ، دىلىن باستى غەم .
ئادەملەردىن خالىي ئۆسسىمۇ خامۇش ،
ئادەملەر تىلىنى ئۆگەتكەندى قۇش .
سۇمۇرغ ئاۋازىدا سۆزلەيتتى چېچەن ،
ئەقلۇ ھوش جايىدا ۋە تاتلىق سۇخەن .
زۇۋان بەخش قىلغانتى ، بىلىم ھەم يەزدان ،
زەبەردەست بەدەنۇ شىر يۈرەك ئېھسان .
بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ئۇ ئانا قۇشتىن ،
داستان دەر : « ئېرىشتىم جانغا ئەمدى مەن .
جايىڭ بۇ جاھاندا ئەڭ يورۇق دەرگاھ ،
ئىككى قانىتىڭ ماڭا تاج ـ كۆلاھ .
مەن سەندىن مىننەتدار ، قەرزىم شېرىن جان ،
ئېغىر چاغدا قىلدىڭ مۇشكۈلۈم ئاسان . »
سۇمۇرغ جاۋاب بېرىپ دېدى : « سەن ئەگەر
شاھانە تۇرمۇشقا تاشلىساڭ نەزەر ،
بۇ جاي كۆرۈنەر ساڭا بەكمۇ تار ،
يېڭى ھايات چىللار ، سېنى ئەمدى بار .
دوستانە مېھىر بىلەن ساڭا باقىمەن ،
شۇدەم پادىشاھلىق تەرەپكە ئۇزىتىمەن .
بۇ جۇدالىق ماڭا بەكمۇ ئېغىر ،
ئەما سېنى ئۇندا بەخت كۈتەر ئاخىر .
ئۆزۈڭ بىلەن ئېلىپ كەتسەڭ پېيىمدىن ،
زادى كەتمىگەيسەن مېنىڭ ئېسىمدىن .
بېشىڭغا كەلسۇن گەر قانداق ئېغىر ئىش ،
يا ياخشى ، ياماندىن كەلسە بىر تەشۋىش ،
پېيىمدىن بىرىنى تاشلا چوغ ـ ئوتقا ،
ئۆلۈمگە مەھكۇمدۇر ھەر قانداق غەۋغا .
پەيدىن بىرنى ئوتقا تاشلا سەن دەرھال ،
يولۇڭ يورۇتىدۇ شۇندا بىمالال .

قانتتم ئاستىدا پەرۋىش ئەيلىدىم ،
تاپقىلى بولمايتتى بىرمەر ئەيىب ئۆزگە .
بالىلىرىمغا تەڭ ، بالام دەپ بىلدىم .
سام دىلى جەننەتتەك جانلىنىپ كەتتى ،
ئاناڭ مۇھەببىتىن ئۇنتۇما هامان ،
دىلىدا نېمە خۇش سۆز بار ، ئوغلىغا ئېيتتى .
مېھرىڭ دىلغا ئولاق ، ئۆرتەر بۇ هىجران . »
دېدى : « سىلىقلىقنى ئادەت قىل ، ئوغلۇم ،
دىلغا تەسكىن بېرىپ ، قاناتلار قاقتى ،
ئۆتمۈشنى ياد ئەتمەي ئىللىت دىل ، ئوغلۇم .
بۇلۇتلار ئارا ئۇ كۆرۈنمەي قالدى .
مەنمۇ بىر بىچارە خۇدا بەندىسى ،
شۇڭغۇپ چىقتى ، چۈشتى پەيلەر قېشىغا ،
سېنى قايتا تاپتىم ، دىل پەيۇەندىسى .
چىڭگىل ـ چىڭگىل پەيلەر چۈشەر يېنىغا .
ساڭا مېھرۇ دىلىم ، گۈزاهىم خەللاق ،
گەۋدىسى پىل مىسال ، چېھرىسى باهار ،
قەهرۇ غەزەپ سەندىن بولغۇسى يىراق .
ئاتا كۆرۈش بىلەن يىغلۇەتتى زار .
هەر نېمە ئىزدىسەڭ ، مەن بۇندىن كېيىن
باش ئېگىپ سۇمۇرغ قېشىغا چۆكتى ،
تەلىپىڭ ئورۇنداي ، ياخشىيۇ يامان .
تەشەككۇر ، ئاپىرىن سۆزلەرنى تۆكتى :
پالۋانلارغىلا خاس بىر كىيىم بىلەن ،
« ئەي قۇشلار شاهى ، ساڭا پەرۋەردىگار
گەۋدىسىنى چۈمكەپ چۈشۈردى تاغدىن .
ئاتا قېنىتۇ شۇنچە قۇدرەتۇ هۈنەر .
ئاندىن كىيىندۇردى شاهانە لىباس ،
يېتىم ـ يېسىرلارنى ئېلىپ قاناتقا ،
ئاتمۇ تەييارلىدى باتۇرلارغا خاس .
مېھىر كۆرسىتەرسەن هەر بىر پاك زاتقا .
ئاڭا زالى زەر دەپ ئات قويۇۋالدى ،
يامان نىيەتلەرنى يوللىدىڭ لەھەت ،
سۇمۇرغ قويغان داستان نامىمۇ قالدى .
لايىقتۇر شۇنداق زور ياشىساڭ ئەبەد . »
سام يېنىغا بىردىن يىغىلدى ئەسكەر ،
سۇمۇرغ پەرۋاز قىلىپ ، تاغقا يول ئالدى ،
هەممىسى شادىمان ، جۇشقۇن جىلۋىگەر .
سام ۋە هەممە ئۇنى ئۇزىتىپ قالدى .
ئالدىدا پىللار بارار ، تاغدەك ئېگىز چاڭ ،
ئاندىن ئوغلىغا باقتى باشتىن ـ ئاياغ ،
ناغرا ساداسىدىن قولاقلار گاراڭ .
تەختۇ تاجغا لايىق كۆرۈندى شۇ چاغ .
ناغرا ، دۇمباقتا جور بولدى كاناي .
چېهرى نۇر قۇياشتەك ، تېنى شىردەك زور ،
ئالتۇن قوڭغۇراقلار ، هىندىچە سۇناي .
يۇرىكى قورقۇمسىز ، قولى قىلىچقا جور .
ئاتلىقلار تووۇلىشىپ چۈشۈشتى يولغا ،
كۆزلىرى قاپقارا ، كىرپىكى ئاپئاق ،
شادلىقتۇ خۇشاللىق يامىردى چۆلگە .
لەۋلىرى چوغ مىسال ، چېهرى گۈل سىياق .
شەهەرگە شاد نەرە تارتىشىپ كەلدى ،
ئاق چاچلار تاشلىنىپ تۇرمىسا كۆزگە ،
يەنە بىر پالۋاننى كۆپەيتىپ كەلدى .

سامنىڭ ئۆز ئوغلىنى تېپىپ كەلگەنلىكىنى ئاڭلىغان مەنۇچېهر ئىككى ئوغلى (نەئۇزەر بىلەن زارەسىپ) دىن بىرى نەئۇزەرنى سامنىڭ يۇرتىغا ئەۋەتىپ ، ئۇلارنى ئۆز هۇزۇرىغا چاقىرتىدۇ . سام بىلەن زال مەنۇچېهر دەرگاهىغا كېلىدۇ . زالنىڭ هۆسنىگە ، ئەقىل ـ ئىدرىكىگە هەممە تاڭ قالىدۇ . ئاندىن ئۇلار زابۇلىستانغا يېتىپ كېلىدۇ . سام ئوغلىنى تۇرلۇك هۈنەر ۋە بىلىملەرنى ئۆگىنىشكە ئۇندەيدۇ .

كۈنلەر ئوقۇش ـ ئۆگىنىش بىلەن ئۆتىدۇ . سام يەنە ئىران دۇشمەنلىرى بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا ئاتلىنىدۇ . سام زابۇل خانلىقىنى زالغا تاپشۇرۇپ يولغا چىقىۋاتقاندا ، ئۇنىڭغا ئادىل ۋە هىممەتلىك بولۇش ، ئۆز ئانا يۇرتى زابۇلنى ئاۋات قىلىشقا هەرىكەت قىلىش ، ئىلىم ـ پەن ، هۈنەر ۋە سەنئەتكە هامىيلىق قىلىش زۆرۈرلۈكى هەققىدە نەسىهەت قىلىدۇ . هەممە ياخشىلىق ۋە پاراۋانلىقنىڭ ئىلمۇ هۈنەردىن كېلىدىغانلىقىنى ئالاهىدە ئۇقتۇرىدۇ .

ئاتىسىدىن ئايرىلىپ قالغان ياش زال ئۇنىڭسىز قانداق قىلىشنى بىلمەيدۇ . ئاخىر مەملىكەتنى بىر ئايلىنىپ چىقىشقا قارار قىلىدۇ . ئەمدى رۇدابە بىلەن زال داستانى باشلىنىدۇ .

زالنىڭ مېھراب كابۇلى ھۇزۇرىغا كەلگەنلىكى

بىر كۈن زال ئاتىسى يۇرتىنى بىر ـ بىر
ئايلانماق بولدى ـ دە ، باشلىدى سەپەر .
ئازغىنا بىر قىسىم پالۋانىنى ئالدى ،
پىكىرداش ، مەسلەكداش ، ھەمزۇۋانىنى ئالدى .
ھىندى يەرلىرى ياققا يول باشلىدى ئۇ ،
يولدا مەرغۇ ، ماي ، كابۇل ، دومبەرۇ .
نەگە چېدىر تىكسە ، شۇندا مەي ، كاۋاپ ،
بەزمە قىزار ، چالغۇ : رۇد ، نەي ۋە راۋاپ .
پۇل چېچىپ شادلىققا بېرىلەر ھەم ئۇ ،
بەش كۈنلۈك دۇنيانىڭ قائىدىسى شۇ .
بېرىشتى زابۇلدىن كابۇل ياقى تامان ،
ئىلدام يول يۈرۈشۈپ خەندانۇ شادان .
كابۇل شاھى نامىن دېيىشەر مېھراب ،
زەبەردەست ، بەدەۋلەت ، ھىممەتتە ئاپتاپ .
قامىتى سەرۇ ئىدى ، يۈرۈشى تاۋۇس ،
رۇخسارى باھارۇ بىلمەي قامۇس .
بار ئۈندا شىر يۈرەك ، بىلمەي ساما ،
تۇرقى بىر باھادىر ، مۇبەدتەك دانا .
ئەجدادى ، چىقىشى زەھھاك تەرەپتىن ،
كابۇلغا شاھ ئىدى نەچچە زامانىدىن .
ھەر يىلى تۆلەيتتى سامغا كۆپ ئۇلپان ،
ئۇنى جەڭگە چىللاپ ئالمايتتى پالۋان .
زالى زەر ھەققىدە خەۋەر كېتىشتى ،
كابۇلدىن چىقىپ ، تەڭ يولغا چۈشۈشتى .
قانچە بايلىق ، ئات ۋە ئۇلىغى بىلەن ،
غۇلامى ، كارۋانى ، تۆلىمى بىلەن ،
دىنارۇ ياقۇت ، مۇشك ـ ئەنبىرى بىلەن ،
زەر تۇتقان شاھ ئەتلەس ، يىپىكى بىلەن .
بىر شاھانە تاج گەردىشى گۆھەر ،
بىر ئېسىل سوۋغاتۇ ياقۇت كۆزلۈك زەر .
بۇ سوۋغاتلار بىلەن لەشكەر ، سەردار ،
ھەممىنى يولغا ئېلىپ چىقتى شەھرىيار .
كابۇل شاھى يولغا چىققاندىن خەۋەر
تاپتى شۇئان شاھزادە زالى زەر .
ئالدىغا چىقىشتى قۇتلاپ ، قارشى ئېپ ،
بىر بارگاھ قۇرۇشتى جەننەتتەك قىلىپ .
شاھانە تەخت ئۆزرە چىقتى ئىككى شاھ ،
دىل بەزمىگە مايىل ، شادلىققا نىگاھ .

يېيىلدى رەڭمۇ رەڭ يوغان داستىخان ،
بەزمىلەر باشلاندى قاياقى ۋە شادان .
مەي قۇيۇپ پىيالە تۇتقاندا ساقى ،
سام ئوغلىغا مېھراب سىنچىلاپ باقتى .
دىتىغا ياقتى ئۇنىڭ گۈل دىدارى ،
سادىق دىل بىلەن بولدى ئۇنىڭ ھەمكارى .
ئەقلۇ ھوشىنى كۆرۈپ ، تىڭلاپ سۆھبىتىن ،
تەشەككۇرغا كۆمدى ئاتىسى نامىن .
مېھراب داستىخىنىدىن تۇرغان ئاشۇ ئان
زال باقتى ئاڭا بولۇپ بەك ھەيران .
ئۇلۇغلارغا قاراپ دېدى زالى زەر :
« بۇنىڭدىن چىرايلىق كىم باغلار كەمەر ،
ئاڭا تەڭ كىشى يوق ھۆسن ـ قامەتتە ،
ئەقىلدە ، ئەدەبتە ھەم دىيانەتتە . »
چۆگلار ئارىسىدىن شۆھرەتلىك بىر زات ،
جاھان پالۋانىغا قىلىپ ھەسەنات ،
دېدى : « چىملىدىقتا بىرلا قىزى بار ،
قۇياشتىن يورۇقراق يۈزلىرى ئانار .
پىل چىشىدەك مۇجەسسەم بولغان ئاپئاق تەن ،
قامىتى مىسلى سەرۇ ، جامالى گۈلشەن .
بار يەلكىسىدە بىر جۈپ ئىپار ھىد زۇلفى ،
تاپىنىغا چۈشۈپ تۇرار ئۇنىڭ ئۇچى .
ئاغزى ئانار داندەك ، يۈزلىرى گۈلنار ،
كۆكسىدە پەرۇش تاپار بىر جۈپ ئانار .
ئىككى كۆزى ـــ ئىككى نەرگىس ، يۈزى باغ ،
كىرپىكلەر قاپقارا زاغ قانىتى ، زاغ !
ئىككى قېشى خۇددى تازارا كامانى ،
ئەنبەرۇ مۇشك بولۇر ئۇنىڭ قۇربانى .
ئاي ئىزدىسەڭ باردۇر ئۇنىڭ چېھرىدە ،
مۇشك پۇرىساڭ باردۇر ئۇنىڭ تېنىدە .
بويى باشتىن ـ ئاياغ جەننەتتۇر ، جەننەت ،
بار ئۈندا گۈزەللىك ، نازاكەت ، زىننەت . »
بۇ سۆزلەردىن ئۇچتى زالى زەر ھوشى ،
بىردەم ئارام ئالالماي قالدى دىل قۇشى .
ئاتىسى مۇكەممەل بولسا بۇ قەدەر ،
ئۇنىڭ قىزى قانداق ؟ شەمسىمۇ ، قەمەر ؟
كەچ بولدى ، ئولتۇرار خىيال بىلەن زال ،
تېخى كۆرمەي تۇرۇپ دىلدىن ئىنتىزار

چوققىغا كۈن تىغى تېگىشى بىلەن ،
يورۇدى بۇ جاھان ئاپئاق ، بىر بەلەن .
ساراي ئىشىكىنى ئاچقاندا داستان ،
كىردى ئالتۇن قىلىچ ئاسقان بىر پالۋان .
تۇركۈم ـ تۇركۈم كېلىپ يەنە باتۇرلار ،
زال ئىشىكى بويلاپ ، سەپ تارتىپ تۇرار ،
كابۇل پادىشاھى مېھراب باھادىر ،
زال چېدىرى ياققا قىلدى ئىختىيار .
شاھ يېتىپ كەلگەندە بارگاھقا يېقىن :
« يول بەر ! » دەپ ياڭرىدى گويا كى چېقىن .
ئىچكىرىگە كىردى سالاپەت بىلەن ،
مېۋىلىك دەرەختەك ھالاۋەت بىلەن .
زال ئۇنى قارشى ئالدى چىن دىلىدىن شاد ،
ئەنجۇمەندە ئۇنى كۆپرەك قىلار يات .
مېھرى بىلەن دېدى : « نېمە تىلىسەك ئېيت ،
مۆھرۇ تاجۇ تەختمۇ ئىستىكىنىڭ شۇ پەيت ؟ »
ئاڭا مېھراب دېدى : « ئەي پادىشاھ ،
خۇشاللىقتۇر ھەممىدىن غالىب ، پەرمانرەۋا .
بۇ زامان پەقەت بىر ، بىر ئارزۇيۇم بار ،
ئىجراسى سەن ئۈچۈن ئەمەس ھېچ دېشۋار .
مەنزىلىمگە قەدەم قويساڭ كەلمەككە ،
قۇياشتىن يورۇسا دىل ، كۆزۇ كۆلبە . »
زال دېدى : « بۇ ئارزۇ بەلكى تاڭ ئاتماس ،
ئۆيۈڭگە ببرىشنى قىلمايمەن ھەۋەس .
بۇتپەرەس ئۆيىدە تۇرغىنىمزنى ،
مەي ئىچىپ ، مەست بولۇپ يۈرگىنىمزنى .
ئاتام سام ئاڭلسا غەزىپى كېلەر ،
نې بولۇر شاھىمز ئاڭلسا ئەگەر ؟
بۇنىڭدىن سىرت نېمە خالىساڭ قىلاي ،
دىداريڭ كۆرۈشنى دىل كېمى بىلەي . »
مېھراب ئاغزىدا دېدى ئاپىرىن ،
ئەمما دىل ئىچىدە دېدى « ناپاكتىن » .
بەخت تىلەپ ئاپىرىن ئېيتىپ كەتتى ئۇ ،
تەختىدىن خرامان چىقىپ كەتتى ئۇ .
كەينىدىن ئۈزىتىپ قالدى ئۇ زال ،
ماختاپ ، تىلەپ قالدى يورۇق ئىستىقبال .
ھېچكىم قارىمايتتى ئاڭا ئۇشبۇ دەم ،
ئەتراپ بىلىندى گۆر ، نەبىرەر ئادەم .
ئۇ نە ھەمدىن ئەمەس ، نە ھەمراھ ئىدى ،
ئۇنىڭ ماختىشىدا تىل قىسقا ئىدى .
لېك زال دىلىن ئاڭا كۆرۈشۈپ مايىل ،
قىلغانلىقىنى كۆرۈپ ماختىشى قايىل ،
ئېسىل زاتلار بىر ـ بىر ماختاشتى ئۇنى ،
ھەممە نامدارلار ئالقىشلىدى ئۇنى .
قامىتى ، دىدارى ، تەمكىنلىكىنى ،
سۆزلىرى ئۆزىگە ماسلاشقانلىقىنى .
زال دىلى بىردىنلا دىۋانە بولدى ،
ئەقىل ـ ھوشى قاچتى ، ئىشق مەردانە بولدى .
ئەرەب سپاھىدارى زامانى ئەزەل ،
بۇ خۇسۇستا دەيمىش شۇنداق بىر مىسال :
« تا ئۆلگۈچە جۇپتۇم ، تايانچىم ـ نامىم ،
چەرخى گەردۇنىنى پەس قىلار قامىتىم .
خوتۇن ئالمىغايمەن گۈناھ قىلماي دەپ ،
ئاقىللار ئالدىدا رەسۋا بولماي دەپ . »
ئىشق خىيالىدا زال بولدى دىلخەستە ،
دىل ۋە جېنى بولدى ئىشقا پەيۋەستە .
ئويلىماس ئىدى ئۇ خەلق تەنبىھىنى ،
كاتتىلار بىلسە يۇزى تۆكۈلەرىنى .
بۇ ئارىدا تىنماي ئايلىنار ئاسمان ،
دىلدا ئىشقى ئاشار ، چارىسىز داستان .

رۇدابەنىڭ كېنىزەكلەر بىلەن مەسلىھەت قىلغانلىقى

بىر كۈنى تاڭ سەھەر چېغىدا مېھراب ،
داستان بەرگاھىدىن كەلدى ئالدىراپ .
قەدەم قويۇش بىلەن شەبىستانغا ،
ئىككى خۇرشىد پېتىپ كىردى پېنىغا .
بىرى سۆيگەن يارى سىندۇختى بانۇ ،
بىرى رۇدابە ، قىزى ـــ قارىقى .
ئىككىسى ياسانغان نەق باغۇ باھار ،
جەۋلان رەڭمۇ رەڭ تۈس ، يا پەرۋەردىگار !
قىزىغا قاراپ قالدى ھەيرانلىقتا لال ،
ھەتتا ئاپىرىنغا تىلى بىماجال .
بىر سەرۇبناز كۆردى جامالىدا ئاي ،
ئىككى ئەنبەر زۇلفى خوپ ئاچقان چىراي .

بېزەكلىرى شاھى دېبا ۋە گۆھەر ،
بېھىش پەرىسىدەك ھوشۇڭنى ئالار .
خوتۇنى يېنىغا بارغاندا مېھراب ،
سىندۇخت ئويلاپ ، لېۋىنى ئاچتى خۇشاپ :
« قانداق بولدى بۇگۈن سەپىرىڭ يولى ؟
قىسقا بولسۇن ھەممە ياماناتلىق قولى .
قانداق ئادەم ئىكەن مويىسپىت بالا ؟
ئاڭا تەخت لايىقمۇ يا ئاشۇ خانا ؟
باشقا ئادەملەرگە ئوخشامدۇ ئۆزى ،
ئاڭا لايىقمىكەن مەشھۇرلار ئىزى ؟ »
جاۋاب بېرىپ مېھراب دېدىكىم ئاستا :
« ئەي سەرۋ قامىتىم ، ئەي ئۇز دىلرابا ،
دۇنيادا پالۋانلار ئىرانلار ئارا ،
زال ئىزىن باسالماس ھېچكىم زادىلا .
تام نەقىشلىرىن ئىزدە مەيلى قاز ،
تېپىلماس بۇنداق بىر چاققان چەۋەنداز .
شىر يۈرەك ، ئەزىمەت كۈچتە خۇددى پىل ،
ئىككى قول قۇدرىتى خۇددى ئىككى نىل .
بەزمىدە تۇرسا گەر زەرەپشان بولۇر ،
ئەگەر جەڭگە كىرسە بىر ئۇيقان بولۇر ،
يۈزلىرى پاكىزە قىزىل نۇر تولغان ،
ئۆزى ياش ، بەختىمۇ بىدار ، نەۋقىران .
خەتەردە مىسالى يىرتقۇچ بىر بالا ،
ئىگەردە مىسالى چەبدەس ئەجدىھا .
جەڭدە يەر يۈزىنى قىلار قىزىل خۇن ،
خەنجىرى يالت قىلسا ، ياۋلار كۆمپەيكۇم .
بىرلا ئەيىبى بار ، چاچلىرى ئاپئاق ،
باشقا ئەيىبى يوق ، پەزلى بىساناق .
چاچ ئېقىمۇ ئۇنى بېزەپ تۇرىدۇ ،
كۆرگەننىڭ ئەقىل ـ ھوشى يولدىن ئازىدۇ . »
بۇ سۆزنى ئاڭلاپ رۇدابە دىلبەر ،
ئوت ئالدى يۈزلىرى مىسالى گۈلنار .
دىلىدا زال ئىشقى ، ئوتى شەپقەتسىز ،
تاماق ۋە ئۇيقۇنى تەرك قىلدى ئۇ قىز .
ئەقىل ئورنىنى ئالدى خىيال ۋە ئارزۇ ،
پۈتۈنلەي باشقىچە بولۇپ قالدى ئۇ .
دانالاردىن بىر سۆز ئالغانىدىم ياد :
« ئايال بولسا قىلما يېگىت نامىنى ياد .
ئايال يۇرىكىدىن جاي ئالارمىش جىن ،
گېپىڭدىن چىقرار مۇھەببەت ئوتىن ! »
قىز خىزمىتىنى قىلار بەش كېنىزەك ،
ھەممىسى مېھرىبان ، خىزمەتتە بىردەك .
ئۇلارنى چاقىرىپ دېدى سەرۋىناز :
« سىلەرگە دىل سىرىم ئاچايمەن بىرئاز .
جاھاندا بىردىنبىر سىردېشىم سىلەر ،
غەمگۇزار ، دوستلىرىم ، تەڭدېشىم سىلەر .
پەقەت بەشىڭلارلا ئاگاھ بولۇڭلار ،
كۆپ يىللار ئىقبالغا ھەمراھ بولۇڭلار .
مەن ئاشىقمەن ، ئىشقىم دېڭىز ـ ئوكيان ،
مەۋج ئۇرار ، دولقۇنى يېتەر تا ئاسمان .
زال ئىشقىغا دىلىم تولدى لىقمۇلىق ،
خىيالى ھەتتاكى ئۇيقۇمغىمۇ زىق .
دىل ۋە جان ، ئەقلىمدە ئۇنىڭ خىيالى ،
ئوڭۇمدا ـ چۈشۈمدە ئۇنىڭ خىيالى .
بۇگۈن بىرەر چارە تاپماقدۇر زۆرۇر ،
بۇ غەمدىن كۆڭلۈمنى تېز قوتۇلدۇر .
سىلەردىن سىرت ھېچكىم بىلمەسۇن سىرىم ،
سىلەر مېھرىبانىم ، سىلەر ھوش ـ ئەقلىم ! »
كېنىزەكلەر ئۇرۇشتى بارمىقىغا چىش :
« شاھ قىزىغا كەلدى قانداق بۇ ئۈيات ئىش ؟ ! »
ئاخىر چاچراپ تۇردى بىرى ئورنىدىن ،
غەزەپتە ھەممىسى خۇددى ئەھرەمەن .
دېيىشتى : « ئەي جاھان بانولار تاجى ،
غۇرۇرۇڭدا يەتتە ئىقلىم جامالى .
چىندىن تا ھىندىستانغا كەتتى شۆھرىتىڭ ،
ئالەمنى بەنت ئېتەر شۇ بۈيۈڭ نامىڭ .
قامىتىڭدەك شەمشاد يوقتۇر چىمەندە ،
سەندەك پارلاق يۈلتۇز يوق ئەنجۇمەندە .
سۇرىتىڭ كۆرگەندۇر كەنئوج ھەمدە ماي ،
پۈتۈن مەشرىق سېنى ماختار يىل ۋە ئاي .
نومۇس قالمىغانمۇ سەندە بىر تامچا ،
ئويلاپ كۆر ، ئاتاڭغا بۇ قانداق قامچا ؟
ئاتاڭ تاشلىغانىنى چۆرۈپ يىراقتا ،
ئالماقچى بولدۇڭمۇ سەن پاك قۇچاقتا .
تاغدا ، قۇش ئۇۋىسىدا ئۆسكەننى ھامان
كۆرسەتەر بارمىقى بىلەن ئالامان .
ئاندىن مويىسپىت تۇغۇلماس ھېچكىم ،
تۇغۇلسا ، ئەۋلادى نېم بولۇر ، ئايىم ؟

شۇ ھۆسنۇگده سەن قوپۇپ زالنى دېسەڭ ،
ھەممە ھەيران ، ئاق چاچ شۇ چالنى دېسەڭ .
جاھاندا بىر قۇياش مېھىر ـ مۇھەببىتىڭ ،
ساراي تاملىرىدا سېنىڭ سۈرىتىڭ .
ساڭا ، ئەزىز ، بۇيۇڭ گۈل چېھرىڭ ئۇچۇن
لايىق بولسا ئەرزىر ئاسماندىكى كۇن . »
كېنىزەكلەر سۆزىنى ئاڭلىغانسېرى ،
رۇدابە دىلىدا ئوت يالقۇنلىدى .
ئۇلارغا توۋلىدى ، ئۇرۇشتى قارغاپ ،
يۇزىنى ئۆرۈدى ، كۆزىدە غەزەپ .
ئاندىن قاپاقلىرى سېلىنىپ كەتتى ،
غەزەپتە ھۆسنىگە زەخمىنۇ يەتتى .
دېدىكىم : « خام ئىكەن پىكرىڭىز ئەقلى ،
بۇ سۆزلەرگە قۇلاق سالمىغان ياخشى .
لايغا كۆكۈل بەرگەن گۈلكە قارىماس ،
گەر گۈل شۆھرىتى ئاشسىمۇ ئەرزىمەس .
كىمنىڭ جىگىرىگە سىركىدۇر شىپا ،
ھەسەلدىن كېسىلى ئاشار مۇتلەقا .
نە قەيسەرنى دەرمەن ، نە چىن فەغفۇرىن
نە ئىران شاھلىرى شۆھرىتى نۇرىن .
خىيالىمدا ئاشۇ سامنىڭ ئوغلى زال ،
ئاشۇ شىر بىلەك ، ئازادە خىيال .
ئۇنى چال دېسىڭمۇ ۋە يا نەۋقىران ،
مېنىڭ ئۇچۇن پەقەت زال ـ ئارامجان .
دىلىمنى باشقا ھېچ قىلالماس ئاۋات ،
ئالدىمدا باشقىنى ياد قىلماڭلار ، ياد .

مەن ئۇنى كۆرمەيلا بەردىم مەيلىمنى ،
دوستلاردىن ئاڭلاپلا بەردىم كۆڭلۈمنى .
مەن ئۇنى سۆيگەنمەن يۇز ـ چېچى ئەمەس ،
باھادىر ، ھۇنەرۋەن ، شۇنىڭ ئۈزى بەس . »
كېنىزەكلەر ئاڭلىشىپ خەستە ئاۋازىن ،
بىلىشتى دىل دەردىن ، مۇھەببەت زارىن .
بىر ئېغىزدىن ئاڭا دېيىشتى : « بىزلەر
قۇلۇڭمىز ، دىلىمىز مېھرىڭنى ئىزدەر .
نېمە دېسەڭ قىلايلى ئېيتقان زامانىڭ ،
ياخشىلىقتىن باشقا بولماس پەرمانىڭ . »
بىرى دېدى شۇنداً : « ئەي سەرۋ بوي ، ماھ ،
بۇ سىردىن بولمىسۇن ھېچ كىشى ئاگاھ .
تەييارمىز قىلىشقا جانىمىز پىدا ،
ئەقلۇ ئىدرەك بولسۇن ساڭا رەھنەما .
جادۇنى ئىشلىتىش لازىم بولسا گەر ،
كۆزلىرىن باغلايلى بولۇپ سېھرىگەر .
قۇش بولۇپ ئۇچىمىز ، جادۇ بولمىز ،
تاغلاردا چېپىشقان ئاھۇ بولمىز .
شاھنى كەلتۈرەيلى ئاينىڭ يېنىغا ،
ئاينىڭ ھۇزۇرىغا ، ئاي ئايۇانىغا . »
رۇدابە كۆكۈلنىڭ ئىشىكىن ئاچتى ،
ئۇلارغا سۆزلىدى ، دۇررى ناب چاچتى :
ئەگەر بۇ سۆزلەردىن ئىش بولسا ھاسىل ،
بىر دەرەخ ئۆسكۈسى مېۋىلىرى مول .
مېۋىسى ئايلىنار ئېسىل گۆھەرگە ،
ئەقىل يېغىپ سالار ئۇنى ئېتەككە .

رۇدابە كېنىزەكلىرىنىڭ زالنى كۆرۈشكە بارغانلىقى

كېنىزەكلەر كەتتى ، قىز قالدى ، دىل پارە ،
كېنىزەكلەر ئىزدىشەر بۇ ئىشقا چارە .
رۇم شايلىرىگە چىڭ ئورنىشتى ،
چاچلارغا گۈل قاداپ ئۇز ياسىنىشتى .
بەشەيلەن قىرغاقتا كېلىشتى قاتار ،
رەڭگىرويى بىر دەڭ ياشىنغان باھار .
جامالى ئاي ئىدى ، نوروز ـ يېڭى يىل ،
زال لەشكىرى شۇنداً تۇرار بىر مەزگىل .
ھەر يان چېچىشار ، گۈل تېرىشكە مەشغۇل ،
يۇزلىرى گۈلىستان ، قۇچاقلىرى گۈل .

گۈل تېرىپ ، سۆز قېتىپ بۇ بەش گۈلرۇ ،
داستان چېدىرىغا كەلدى روبىرو .
نەزەرى ئۇلارغا چۈشتى ـ دە ، شۇئان ،
« گۈلپەرەسلەر كىم ؟ » دەپ سورىدى داستان .
دېيىشتى : « بۇلارنىڭ خوجىسى مېھراب ،
مېھراب سارىيىدىن چىققان ماھىتاب .
بۇ كېنىزەكلەرنى گۈلىستان تامان ،
كابۇلستان ماھى قىلغانمىش راۋان . »
بۇ سۆزلەردىن داستان دىلى جۇش ئۇردى ،
ئارامىن يوقاتتى ، ئورنىدىن تۇردى .

بىر قۇل بىلەن كەلدى سۇنىڭ بويىغا ،
نى كەلدى ئالەمگىر داستان ئويىغا ؟
ئۇ ياقتا كېنىزەكلەر كۆرۈنگەن چاغ ،
قۇلدىن تەلەپ قىلدى كامانۇ ساداق .
دەريا قىرغىقىدا يۈردى پىيادە ،
ياۋايى غاز ھەمدە ئۆردەك زىيادە .
تۇرك غۇلام تاناۋىن تارتىپ كامانىنىڭ ،
سول قولىغا بەردى باتۇر ، پالۋانىنىڭ .
داڭ ئۇرۇپ ، قۇشلارنى ئۇركۈتتى داستان ،
قۇشلار ئۈچۈش بىلەن بوشاتتى كامان .
بىر قۇش پوكلا چۈشۈپ تىپىرلاپ قالدى ،
سۇ يۈزى قىپقىزىل قانغا بويالدى .
داستان قۇلغا دېدى : « شامالدەك تېز بول ،
دەريادىن ئۆتۈپ ئاۋۇ ئولجىنى ئەكەل ! »
قېيىقتا دەريادىن ئۆتۈپ باردى تۇرك ،
كېنىزەكلەر يېنىغا يېتىپ باردى تۇرك .
بىر گۈزەل كېنىزەك تۇرك قېشىغا باردى ،
جاھان پالۋانىدىن سۆز باشلاپ قالدى :
« كىمدۇر ئۇ پەھلىۋان ، باتۇر ، شىر يۈرەك ؟
قەيەرلىك شاھى ئۇ ، ئۆكۈز كۆكرەكلىك ؟
شۇنداق ھۇنەر بىلەن ئاتقاندا كامان ،
قانداق دۈچ كەلگۈسى ئاڭا بەد گۇمان .
جاھانغا كۆز ئىچىپ كۆرمىگەندۇ باز
ئوق ئېتىشقا ماھىر بۇنداق چەۋەنداز .»
بارمىقىنى لېۋىگە بېسىپ دېدى قۇل :
« شاھىمىز ھەققىدە سۆزلىمە ، ئەي گۈل ،
ئۇ نىمرۇز پادىشاھى ، ئاتىسىدۇر سام ،
شاھلار ھەم قويغانمىش ئاڭا داستان نام .
ئۇنداق چەۋەندازنى تاپالماس پەلەك ،
زامانە كۆرمىگەن نامدار ئۇنىڭدەك . »
ماھرۇي كېنىزەك كۈلۈپ دەر قۇلغا :
« بەس ، ماختاۋەرمە ، قارا ئوك ـ سولغا .
مېھراب ئوردىسىدا بار بىر تولۇن ئاي ،
ئەدەب ۋە ھۆسنىدە ئۇنىدىن تۇمەن باي .
پىل چىشىغا ھەمرەك ، قامىتى شەمشاد ،
قارا زۇلفى شاھانە تاج قىلار ئىجاد .
ئىككى نەرگىس جاللات ئىككى قېشى ھەم ،
ئىككى قاش ئارىسى گويا بىر قەلەم .
ئەركسىزلەر دىلىدەك ئاغزى بەكمۇ تار ،
ھالقا ـ ھالقا زۇلفى ئاياغقا تېگەر .
ئۇيقۇغا مايىلدەك كۆزلىرى خۇمار ،
بويى ئەنبەرگە تولۇق ، لالەگە رۇخسار .
نەپەس تەستە تاپار لەۋلىرىدىن راھ ،
جاھاندا تېپىلماس باشقا ئۇنداق ماھ .
زابۇلستان شاھىن كۆرمەككە ھامان
كابۇلستاندىن بىز كەلدۇق خىرامان .
بىر چارە تاپايلى ياقۇتتەك لېۋى
زال لېۋىگە يەتسۇن گۈلگۈن جام كەبى .
ئاسماندا ئاي بولسا ھەم قۇياش بولسا ،
زال بىلەن رۇدابە ياستۇقداش بولسا . »
كېنىزەكتىن ئاڭلاپ بۇنداق خۇش كالام ،
تۇرك خۇش بوپ كەتتى ، يۈزلىرى گۈلگۈلام .
كېنىزەكلەرگە دېدى : « بەكمۇ يارىشار ،
نۇر چاچار قۇياشقا يالتىراق قەمەر . »
جاھاندا جۇپلۇكنى قىلغاندا پەيدا ،
ھەر دىلغا ئىشق ئوتىن سالغاندۇر خۇدا .
ئەگەر ئاجراتماقتا قىلىدىكەن قەست ،
ئاجرىتار ، ئۇ بىلەن قىلما ھەرگىز بەس .
باغلىشى نەھانۇ ، ئۇزۇشى ئاشكار ،
ئاڭىمۇ ، بۇنىڭغىمۇ پەلەك ئۇستىكار .
باھادىر ئۆز جۈپتىن تاپمىسا ئەگەر ،
جاھاندىن تۇخۇمى يوقىلىپ كېتەر .
كىمنىڭ پەرزەنتى گەر قىز بولسا پەقەت ،
خەلقتىن ئاڭلىشار تەنە ، مەزەممەت .
تۇخۇم بېسىپ ياتقان جۈپتىگە ئۇگىت
سۆزلەرنى شۇنداق دەر ئەركەك بىر بۈركۈت :
« بۇ تۇخۇملاردىن گەر چىقمىسا ئەركەك ،
تۇخۇمۇم قۇرۇيدۇ ، ئۇرىدۇ پەلەك . »
غۇلام قايتىپ كەلگەچ خۇش چىراي ، خۇشال ،
سام ئوغلى ئۇ تۇرككە تاشىلدى سوئال :
« ئۇلار نېمە دېدى ، خەندان بولۇپسەن ،
لېۋىڭ ئوچۇق ، كۈمۈش دەندان بولۇپسەن ؟ »
جاۋابىنى دېدى ، ئاڭلاپ ئۇ پالۋان ،
شادلىقتىن پالۋانىنىڭ دىلى نەۋقىران .
غۇلامغا يانداۋروپ دېدى : « بېرىپ ئېيت :
كېتىشمەي تۇرۇشسۇن گۈلزاردىن بۇ پەيت ،
ھەر تۇرلۇك چېچەكتىن تۇزسۇن گۈلدەستە ،
بىز قىلىمىز گۈھەر بىلەن ئارەستە .

كېتىپ قېلىشمىسۇن ئۇلار چىمەندىن ،
رۇدابەگە كەتسۇن سۆز ئېلىپ مەندىن . »
تەلەپ قىلدى گۆھەر ، ئالتۇن بۇيۇملار ،
قىممەت باھا زەرلىك ، ئىسىل كىيىملەر
ۋە دېدى : « قىزغا شۇنان يەتكۈزۈڭ ،
ئەلگە مەلۇم قىلماي ، پىنھان يەتكۈزۈڭ . »
نەۋكەرلەرنى باشلاپ باراتتى غۇلام ،
ئېلىپ ماڭغانىدى سوۋغا ۋە سالام .
ئېلىپ بېرىشتى ئالتۇنۇ گۆھەر ،
ئەۋەتتى دېيىشتى ، باتۇر زالى زەر .
كېنىزەك غۇلامغا دەر پىچىر ـ پىچىر :
« ھەرگىزمۇ ئاشكارا بولمىغاي بۇ سىر .
سىرنى ساقلايدۇ پەقەت ئىككى تەن ،
ئۈچ كىشى سىر ئاشكار ، تۆتى ئەنجۈمەن .
ھەممە گەپ سىر بولسۇن دېدى ئۇ شەنەم ،
كېچىسى سارايغا تاشلىسۇن قەدەم . »
كېنىزەكلەر دېيىشەر بىرىگە بىرى :
« دامىمزغا چۈشتى زابۇلنىڭ شىرى .
بۈگۈن شاد رۇدابە ۋە ئۇ پالۋان زال ،
ئاخىرى يېشىلدى بۇ بەختيار پال . »
قايتتى قارا كۆزلۈك شاھنىڭ مەھرىمى ،
غەزنە ئىگىسى ، يولداش ـ ھەمدەمى .
دىلنەۋاز كېنىزەكتىن ئاڭلىغان سۆزىن
سۆزلەپ بەردى شاھنى تېپىپ بىر ئۆزىن .
سپاھدار يول ئالدى گۈلستان تامان ،
كابۇل كېنىزەكلىرى يېنىغا راۋان .
پەرىمۇ ۋە يا گۈل كابۇل سەنەملىرى ،
كېلىپ تەزىم قىلدى زالغا ھەممىسى .
دىلاۋەر ئۇلارغا تاشلىدى سوئال ،
رۇدابە ھالىدىن سوراپ ھال ـ ئەھۋال .
ئىدرىكى نەدىيۇ ، ئەقلى گۈفتارى ،
ھۆسنى ، چېھرىسىيۇ قامەت رەپتارى .
ھەممىسىنى بىر ـ بىر راستىنى ئېيتىڭ ،
يالغانىنى ئويلىماڭ ، يالغاندىن قايتىڭ .
ئەگەردە راست بولسا سۆز ۋە ئويىڭىز ،
ئالدىمدا ئازىدۇ شان ـ ئابرويىڭىز .
قىلچە يالغان بولسا گەر ئېيتقىنىڭىز ،
پىللازغا دەسسىلەر گۈلدەك تېنىڭىز . »
كېنىزەكلەر چېھرى بولدى كەھرۋا ،
يەر سۆيۈپ ، قىلىشتى تەزىمنى بەجا .
ياشراقى بار ئىدى جەسۇر ۋە قەيسەر ،
زال بىلەن باشلىدى سۆھبەتۇ گەپلەر .
دېدى : « نېمە يوغان ، نېمە كىچىك ، جاھان
بۇنداقلارنى ئەسلى بىلمەيدۇ ھامان .
سامانىڭ تەلەتىيۇ ، ئۇنىڭ قامىتى ،
ئۇنىڭ پاك بىلىمى ۋە شىجائىتى .
ئىككىنچى سېنىڭدەك دادىل سۆيەر ئەر ،
قامىتى شەمشادۇ پەنجىلىرى شىر .
ئۇچىنچى ، رۇدابە كەبى خۇش چىراي ،
ئۇ بىر سەرۋ قامەت ، ئون تۆت كۈنلۈك ئاي .
باشتىن ئاياغقىچە گۈلۇ ياسۇمەن ،
قامىتى سەرۋى ، كۆزلىرى چولپان .
يۈزلىرى لالىدۇر ، قاشلىرى قىلىچ ،
چاچلىرى مۇشكىنۇ ، بېلى نەي قومۇچ ،
كۈمۈشتەك گۈمبەزدىن تا يەرگە قەدەر ،
قۇندۇزدەك زۇلفى يەرگە سۆرىلەر .
بېشىدىن چۈشەر چاچى ، مۇشك بىلەن ئەنبەر ،
باشتىن ئاياغ يالتىرار مەرۋايىت ـ گۆھەر .
زۇلفى تۇرۇم ـ تۇرۇم مىسالى ھالقا ،
شارقىراپ چۈشەر گويا بىر شارقىراتما .
بۇنداق گۈزەل سەنەمنى بىلمەس ھەتتا چىن ،
ئاڭا ئاپىرىن دەر ھەم ئاي ، ھەم پەرۋىن . »
كېنىزەك سۆزىنى ئاڭلاپ ئۇ ئالىيجاناب ،
ئىللىق سۆزلەر بىلەن دىلنى قىلدى شاد .
سوئال دېدى : « ئۇ بىلەن ئۇچراشتۇر مېنى ،
بىر يول تاپ ، كۆكلەرگە كۆتۈرەي سېنى .
مۇھەببىتى ئۆرتەر يۈرەك ، جانىمنى ،
ۋىسال ئىختىراسى خانۇمانىمنى . »
كېنىزەك دېدىكىم : « قىلغىن سەن پەرمان ،
چاپايلى سەرۋىناز ساريىي تامان .
جاھان پالۋانىنىڭ خۇش گۈفتارىدىن ،
نۇرانە رايىدىن ، خۇش دىدارىدىن ،
مۇبالىغە قىلىپ چېكىپ باقمىز ،
يالغان ـ راستلىقىنى بىلىپ باقمىز .
دامغا چۈشۈرمىسەك ئاڭا بېرىپ بەند ،
لەۋلىرى لېۋىگە بولغۇسى پەيۋەند .
پالۋان بارسا گەر تۇن قورغان تامان ،
يولۋاستەك ئالدىرىماي ، قولىدا ئارقان ،

پەنجىرىگە ئارقان تاشلىسا ئۇ شاد ،
ئاھۇ ئۈۋسىدا شىر بولغىنىدەك شاد ،
ھۆسنىن كۆرۈپ بولۇرسەن خۇش شۇدەم ،
ساڭا بۇ مەسلىھەت كەرەمدۇر ، كەرەم . »
قىزلار كەتتى ، زالنىڭ باغرى ئېزىلدى ،
ئاڭا كېچە خۇددى يىلدەك بىلىندى .

كېنىزەكلەرنىڭ رۇدابە ھۆزۈرىغا قايتقانلىقى

كېنىزەكلەر قايتتى ، مانا دەرگاھتا ،
ھەر بىرىدە بىر جۈپ گۈل بار ، بىر شاختا .
دەربان كۆرۈپ قىلدى ئېغىزاكى جەڭ ،
تىل ياغدۇردى قوپال ۋە ھەرەڭ .
« بىمەھەل يۈردۈڭلار ، شۇنچە بىھايا ،
ئاخىر بۇ ئىشىڭلاردىن چىقار نى بالا ؟ »
سەنەملەر جاۋابىن قىلغاندا بايان ،
يۈمشاپ قالدى شۇئان ئۇ قوپال دەربان .
دېيىشتى : « بۇگۈنمۇ ئادەتتىكى كۈن ،
گۈلشەنلەردە يوقتۇر بالا ، دېۋە ـ جىن .
باھار كەلدى ، باھار ، بىز گۈل تېرىيمىز ،
گۈلستانلار ئارا سۈمبۈل تېرىيمىز . »
دەربان دېدىكىم : « بۇگۈن باشقا كۈن ،
ئاددىي كۈن دەپ تولا قىلماڭلار غەلىيان .
ئىلگىرى يوق ئىدى ، بۈندا زالى زەر ،
يوق ئىدى بۇنچىلا چېدىر ۋە لەشكەر .
شاھىمىز ھۆرمىتىن قىلىپ ئىپادە ،
سۈبھى ئاتقا مىنەر ، كېچە پىيادە .
ئۇلار ھۆزۈرىدا ئۆتىدۇ كۈنى ،
دوستلۇق دەپ دېسە بولىدۇ شۇنى .
سىزنى كۆرۈپ قالسا قولدا گۈلدەستە ،
غەزەپتە بەستىڭىز ئېگىدۇ پەسكە . »
ئاندىن سەنەملەر كىرىپ سارايغا ،
سۆزلەشكە باشلىدى بار گەپنى ئايغا :
« كۆرمىگەنتۇق بۇنداق قۇياشنى مۇتلەق ،
يۈزلىرى قىزىل گۈل ، چاچلىرى ئاپئاق . »
كۆزلىرىدە جۇش ئۇرار سۆيگۈ يالقۇنى ،
رۇدابە دىلىدا كۆرمەك ئارزۇسى . »
قېنىپ ئاڭلىماقچۇن زال ئەھۋالىنى ،
سوۋغا ـ گۆھەرلەرنى ئالدىغا قويدى .
سورىدى : « سام ئوغلى ، قانداق ئىش ، سۆزى ؟
شۆھرەت ـ ئېتىبارغا ئەرزىمدۇ ئۆزى ؟ »
بەش گۈزەل كېنىزەك قىلدى ھېكايەت ،
ئاي يۈزلۈك سەنەمگە ياقتى بۇ غايەت .
« جاھاننى قېدىرىپ كەزسەك سەر ـ بەسەر ،
باشقىسى تېپىلماس ، يالغۇز زالى زەر .
قامىتى شەمشادۇ ، چېھرى بىر زىبا ،
پەقەت ئاڭا لايىق تەنتەنە ، سىپاھ .
ئىككى كۆزى ئىككى نەرگىستەك روشەن ،
چېھرىدىن خىجىل باھارى گۈلشەن .
شىر ئالقان ، شىر قامەت ، شىرغا ھەمشىرىك ،
مۇبادەدەك ئاقىلۇ ، شاھتەك ھەيۋەتلىك .
ئاق چاچقا قاپلانغان بېشى ، ھەممە يەر ،
كەمچىلىكى بىر شۇ ، ئەمما بۇمۇ نۇر .
گۈلدەك چېھرە ، ئاپئاق چاچلىق پالۋان ،
كۈمۈش قالقان تۇتقان ، قولى ئەرغۇۋان .
گويا لازىم شۇنداق بولۇشى پەقەت ،
بولمىسا قويمايتتىڭ ئاڭا مۇھەببەت .
ۋەسلىڭ ۋەدىسىنى ئېلىپ قالدى ئۇ ،
دىلۇ جانغا ئۈمىد سېلىپ قالدى ئۇ .
ھازىرلىق قىل ، كېلەر سۆيۈملۈك مېھمان ،
نېمىدىن باشلايلى ئىشنى ، بەر پەرمان . »
كېنىزەكلەرگە دېدى ئۇ سەرۋى قامەت :
« ئۆزگىرىپ كېتىپتۇ ئەمدى ھېكايەت .
ئۇ ئاشۇ زالمىكەن ، قۇش ئۆستۈرگەن زال ؟
زارلىنىپ قاقشىغان ئاپئاق چاچلىق چال ؟
بۇگۈن گۈلدەك ئېچىلار گۈل چېھرىسى ،
شەمشاد قەد ، زىبا يۈز ، كۈچتۈڭگۈر قولى .
كۆپ سۆزلىگەندۇرسىز مېنىمۇ ماختاپ ،
كېيىن قىلغاندۇرسىز مۇكاپات تەلەپ ؟ »
شۇنداق دەيتتى ، ئەمما كۆزلەردە كۈلكە ،
گۈلنارەڭ ياشنىغان يۈزىدە كۈلكە .
بانۇلار بانۇسى يەنە سۆز باشلاپ
دېدى خىرامان جورىسىن چىللاپ :
« بول ، تېز ئېلىپ بار ئاڭا خۇش خەۋەر ،
سۆزلىرىن ئېلىپ كەل ، تۇتۇپ ئۇنى سىر .

ئارزۇيۇڭ شۇ بولسا ، ھازىر بول دېگىن ،
ماھرويىنى كۆرەرسەن ، ئالغىن يول دېگىن ! »
ئاي يۈزلۈڭ بانۇغا دېدى كېنىزەك :
ئەپلىشەر ھەقىقىي سۆيۈشكەن يۈرەك .
ئارزۇڭغا يەتكۈزدى خۇدا ئاخىرى ،
سائادەتلىك بولغاي ئىشىڭ ئاخىرى . »
رۇدابە ئىش باشلىدى تۇغقاندىن تىھان ،
كۆلۈپ باقار ئىدى ئاڭا كەڭ جاھان .
بىر خانە بار ئىدى ، ياشىغان باھار ،
تاملاردا ئۇلۇغلار سۈرىتى قاتار .

خانە ياستىلغان چىنچە زىننەتتە ،
ئالتۇن ۋازىلارغا بېرىلگەن جىلۋە .
ئېسىل مەيۋە مۇشكۇ ئەنبەر بىر ياقتا ،
ھىقىقۇ ياقۇتۇ گۆھەر بىر ياقتا .
بىنەپشە گۈل ، ياسۇمەن بىر تامان ،
نەرگىسۇ ، نەقشلار ، سەۋسەن بىر تامان .
جاملىرى ئالتۇنۇ ، كۈمۈش پىيالە ،
شاراب تولۇق گويا شەبنەمگە لالە .
ئۆيىن گۈلگە شۇنداق كۆمدى خۇرشىد رۇي
تا قۇياشقا قەدەر چىقاردى خۇش بۇي .

زالنىڭ رۇدابە ھۇزۇرىغا كەلگەنلىكى

كۆرۈنمەي قالغاندا نۇرانە خۇرشىد ،
ھۇجرىسى يېپىلدى ، تاقالدى ئىشىك .
زالى زەر يېنىغا كەلدى كېنىزەك ،
دېدى : « ھەممە تەييار ، يولغا چىق تېزرەك . »
سپاھىدار يول ئالدى رۇدابە تامان ،
سۆيگۈسى جۇش ئۇرغان بىر ئاشىقسىمان .
تامغا چىقىپ كۆتەر قارا كۆز نىگار ،
سەرۋى قەد ئۇستىدە تولۇن ئاي دىدار .
يىراقتىن قارىسى كۆرۈنگەن شۇ دەم ،
داستان ياقتا سوزۇپ قولىنى گۈلپەم ،
لەۋلىرىنى ئېچىپ ، كۆلۈپ خۇشال ـ شاد ،
دېدى : « خۇش كەپسەن ، ئەي پالۋانزات .
ياراتقۇچى مېھرى ئەبەدىي ساڭا ،
زېمنۇ ئاسمان ئەبەدىي ساڭا .
كېنىزىكىم بولسۇن خۇشال ، بەختيار ،
باشتىن ئاياغ ھۆسنۈڭ ئېيتقۇسىچە بار .
شاھانە چېدىرىدىن يۈرۈپ پىيادە ،
كەلدىڭمۇ سەن ھېرىپ ـ تېلىپ كۈلپەتتە . »
زالى زەر يىراقتىن سېزىپ ئاۋازىن ،
تامغا قاراپ كۆردى ئۇ سەرۋىنازىن .
تام بولۇپتۇ ئۇنىڭ ھۆسنىدىن روشەن ،
گۈلدەك يۈزلىرىدىن ھەممە ياق گۈلشەن .
داستان ئاڭا دېدى : « ئەي ، ماھرۇ گۈلپەم ،
ئاسماندىن ئاپىرىن ، مەندىن ئەسسالام !
نەچچە تۈن ئۇيقۇسىز يولتۇزغا بېقىپ ،
خۇداغا يالۋۇردۇم ، جانغا ئوت يېقىپ .

تىلىدىم ، جاھاننى ياراتقان خۇدا
دىدارىڭ ئەيلىسۇن ماڭا ئاشكارا .
بۇگۈن دىلىم ئاۋات ئەتتى ئاۋازىڭ ،
بۇ تاتلىق سۆزلىرىڭ ، لاتاپەت ، نازىڭ .
ۋىسالغا چارە قىل بەختلىك كېچە ،
تۇرمايلى سەن تامدا ، مەن تار كوچىدا . »
داستاندىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ پەرىزات ،
ئىككى زۇلفىن تۆۋەن تاشلىدى بەك شاد .
گويا سەرۋ ئۇستىدىن ئېسىلغان كەمەند
نەق مۇشكۇ ئەنبەردىن ئېشىپ قىلمىش بەند .
يىلاندەك تولغىنىپ ھالقىيۇ ھالقا ،
يۈزىنى سىيپاپ تۇرار ئارقاندەك سالغا .
پەنجىرىدىن زۇلفى چۈشكىنى ھامان
زال ئويلىدى : « بۇ قانداق ئارقان ؟ »
رۇدابە ئاۋازى كەلدى بەختيار ، شاد :
« ئەي پالۋان يىگىت ، ئەي باھادىر زات .
چاپسان كەل ، شىر قولۇڭ بىلەن تېز ياماش ،
زۇلفىمنى سەن ئۇچۇن قىلدىم پەرۋىرىش . »
بۇ سۆزدىن ھەيرانە بولۇپ ئۇ داستان ،
ھاڭ ـ تاڭ قاراپ قالدى ئاي يۈزلۈك تامان .
ئاندىن ئىپار چاچلارنى ئۇ سۆيۈپ كەتتى ،
نىگار قولىغا ئاۋازى يەتتى .
قېنىپ سۆيۈپ دېدى : « ئەمدىس ئادالەت ،
كۈنۈم قارا بولسۇن ، بۇ قانداق ھالەت
ئۆز جىنىمغا ئۆزۈم قەست قىلسام ، قەست ؟
ئۆز خەستە دىلىمغا ئۆرسام نەيزە ـ دەست ؟ »

نەۋكەرلەردىن ئېلىپ قىرىق غۇلاچ ئارقان ،
ساراي تېمىغا ئاتتى ئۇ پالۋان .
پەنجىرىگە چۈشتى ئارقان ھالقىسى ،
زال تامغا ياماشتى ، جان يار سەدىقىسى .
تام ئۈستىدە پەيدا بولۇش بىلەن زال
تەزىم بەجا قىلىپ كەلدى ئاي جامال .
قول تۇتۇپ كېتىشتى رۇدابە ، داستان ،
ئىشقىدىن ، بەختىدىن ، ۋىسالدىن مەستان .
پەنجىرىدىن پەسكە چۈشتى بەك ئاسان ،
رۇدابە قولىنى چىڭ تۇتۇپ داستان .
زەرنىگار خانىگە كىرىپ كېلىشتى ،
خۇشدىيار خانىگە كىرىپ كېلىشتى .
ھەممە ياق جەننەتتەك ، چاچار ئىدى نۇر ،
خىزمەت كۈتۈپ ، قاتار تۇرار نەچچە ھۇر .
زال ئۆز نىگارىدىن ئۇزمەيتتى نەزەر ،
بۇ نېم زىبۇ ھۆسنۇ ، بۇ نېم زۇلپۇ پەر .
ئىككى مەڭگۈ خۇددى لالەئى چىمەن ،
چاچلىرىدا قوڭغۇراق ھالقىسىمان .
شاھنىشاھ شەۋكىتى بىلەن زالنى زەر
ئاي يېنىدا نۇرغا چۆمۈپ ئولتۇرار .
بېلىدە ياراغلار ، ئىسپىھان خەنجەر ،
بېشىدىكى تاجى ياقۇتۇ گۆھەر .
رۇدابە جېنىغا ئىللىق ئوت ياقار ،
كۆزلىرىن ئۇزمەلمەس ، يوشۇرۇن باقار .
زور بىلەك ، كەڭ مۇرە ، بوينىغا باقار ،
تاغنى تالقان قىلار زالنىڭ باقار .
رۇخسارى نۇرىدىن جېنىدا لاۋا ،
قارىغانسېرى قان ـ قېنىدا لاۋا .
سۆيۈش ، قۇچاق بولدى سۆيگۈ ئۇندىكى ،
لېك ئاھۇ بولمىدى قاپلان ئۈۋىسى .
مەھلىقا سەنەمگە دېدى سەرلەشكەر :
« ئەي سەرۋ قامەتلىك ، بويلىرى ئەنبەر .
مەنۈچېھر تاپسا بۇ ئىشتىن خەۋەر ،
بىزگە خەيرىخاھلىق قىلماس بۇ سەپەر .
ئاڭلىغان بولسا گەر نەيرەم ئوغلى سام ،
شۇ زامان بولىدۇ شادلىقىم ھارام .
ئەمما بىل ، تىكىلگەن بۇ يولغا جان ـ تەن ،
قايتماسمەن لىباسىم بولسىمۇ كېپەن .
خۇدا ھەققى قەسەم ئىچەيمەن ، جانىم ؟
مەڭگۈگە مۇستەھكەم ئەھدى ـ پەيمانىم .
تەڭرى ھۈزۈرىدا ئېگىپ بېشىمنى ،
پاكىزە نىيەتتە تۆكۈپ يېشىمنى ،
ئىلتىجا قىلايكى ، سام يۈرىكىدىن
جاھالەتنى سۈرسۈن ھەيۋىسى بىلەن .
ياراتقۇچى سالغاي ئۇلارنى يولغا ،
ئاشكارا بېرەرمىز بىز قولىنى قولغا . »
رۇدابە دېدى : « سېنىڭدەك مەن ھەم ،
خۇدا نامىن ئېيتىپ ئىچىمەن قەسەم .
سەندىن باشقا بولماس ، يوق مېنىڭ شاھىم ،
ئىشەن ، سۆزلىرىمگە گۇۋاھتۇر تەڭرىم .
پەقەت بىر پالۋان ـــ زال زەرنى دەيمەن ،
شۇ مەشھۇر باتۇرنى ، قەيسەرنى دەيمەن . »
سۆيگۈ ئېھتىراسى ئاشار دەمبۇ دەم ،
ئەقىل يىراقلىشىپ ئارزۇ ئاشار ھەم .
ئاڭغىچە يېتىپ كەلدى تاڭ ـ سۈبھىدەم ،
ئاڭلاندى بوراننىڭ ئاۋازىمۇ ھەم .
خەير ، خوشلاشماقتا ئېچىلدى قۇچاق ،
بىرى ئۆزۈش بولدى ، بىرى ئارقاق .
ھەر ئىككىسىنىڭ ھەم كىرپىكلىرى ھۆل ،
ئىككىسى قۇياشقا ئۇزىتىشتى قول .
ئىلتىجا قىلىشتى : « ئالەم يورۇتقۇچ
بۇ گۈنچە چىقماي تۇر ، ئالدىرىما ھېچ ! »
تۆۋەنگە ئارقانىنى تاشلاپ بىمالال ،
كەلگەن يولى بىلەن پەسكە چۈشتى زال .

زالنىڭ مۇبەدلەرگە مەسلىھەت سالغانلىقى

تاغدىن باش كۆتۈردى خۇرشىدى دەۋران ،
ئات چېپىپ ئۆتمەكتە سەپمۇ سەپ پالۋان .
زالنى تەختى ئارا كۆرۈشۈپ مۇقىم ،
ئۆتۈپ كېتىشتى تۇرماي ئۇندا جەم .
سىپاھدار چاپارمەن ئەۋەتىپ ھەريان ،
ئىزلىمەكتە ئىدى مۇبەد ۋە مەردان .
ئەقىللىك مۇبادۇ مەشھۇر باھادىر ،
ئاڭلىشىپ پادىشاھ پەرمانىن بىر ـ بىر ،

خۇشال ـ خۇرام جىمكى پالۋان كەلدى ،
دانىشمەنلەر كەلدى ، بىلىمدان كەلدى .
لېۋىدە تەبەسسۇم ، دىلىدا ئارزۇ ،
سام ئوغلى سۆز ئاچتى ، ھەر سۆزى جادۇ .
جاھاندارغا چەكسىز ئاپىرىنلار بار ،
دانىشمەنلەر دىلى ئۇيقۇدىن بىدار .
دېدىكىم : « پاك قازى ھۆزۈرىدا بىز ،
قورقۇش ۋە ئۆمىدتە تىز پۈكمەيلى ، تىز .
قۇياش ، ئاينى پەلەكتە ماڭدۇرغان ئىگەم ،
پاك يولغا باشلايدۇ روھىمىزنى ھەم .
شۇكرانىلار ياغار ئاڭا تۇنۇكۇن ،
ئەقىل ، تەقدىرىمىز ئۇنىڭكى پۈتۈن .
جاھانغا خۇشاللىق بەخش ئەتكەن ئىلاھ ،
ھەر ئىككى ئالەمدە ئادالەت پاناھ . »
ئۆزى باھار بېرەر ، ئۆزى كۈز ، خازان ،
تەك نوتىسىنى قىلار مېۋىدىن لەرزان .
گاھ تۇتار رەڭگارەڭ نەۋقىران ئۇنى ،
گاھ قېرى بوۋايدەك ناتىۋان ئۇنى .
رايىدىن تاشقىرى بولماس بىرەر ئىش ،
چۈمۈلە ماڭالماس ، قىلمىسا رايىش .
جۈپ يارالىتى جاھان بولسۇن دەپ زىياد ،
تاق بولسا ھېچقاچان كۆتمىگەن ئەۋلاد .
ئالەمدە تاق پەقەت پاك پەرۋەردىگار ،
نەتىجىگە يوق ئۇنىڭ ، نە جۈپتى ، نە يار .
بىلگىن تاقلىق پەقەت ئىگەمگە لايىق ،
جۈپ ـ جۈپ يارىتىلغان جىمى خالايىق .
يارالقانلىرىن ئۇ جۈپ ـ جۈپ يارالقان ،
سىرلار ئالىمىنى يەرگە قارالقان .
بۈيۈك چەرخ قانۇنى پەيدا ئەزەلدىن ،
تامامەن شۇنداقتۇر دۇنيا ئەزەلدىن .
زامانە چىرايى ئادەمدىن پەقەت ،
ئادەمدىن تاپىدۇ ھەر نەرسە قىممەت .
ئالەمدە جۈپسىز ـ تاق بولسا گەر ئىنسان ،
كۈچ ـ قۇدرىتى تۈگەپ ، كەتكۈسى پىنھان .
جۈپتى ھالالىنى كىم تاپماس نا دۇرۇس ،
دىن يولىن تۇتمايدۇ ، ئۇنىدا ئىمان سۇس .
ئەگەردە بولسا ئۇ ئۇلۇغ زاتىدىن
جۈپسىز ئۆتسە ، نىشان قالماس ئاتىدىن ،
پالۋاندىن ئەگەردە تۇغۇلسا ئوغلان ،
جاھاندا بۇنى ئەك ئالىي پەخت دېگىن .
جاھاندىن كەتسە گەر پالۋانلار ئەھلى ،
ھاياتىن قايتىدىن باشلايدۇ ئوغلى .
پەرزەنتى ساقلايدۇ نامىن ئالەمدە ،
بولغۇسى زالزادە بولسا شاھزادە .
پەرزەنتتىن بېزەكلەر تاپار تاجۇ تەخت ،
ئۇندىن نامى چىقار ، ئۇندىن كۆلەر پەخت .
بۇ سۆزلەر ھەممىسى داستانىم مېنىڭ ،
گۈلۈمۇ نەرگىسىم ، بوستانىم مېنىڭ .
ئەقىل تەرك ئەتسە دىلىم ماسۇۋا ،
ئېيتىڭچۇ ، بۇ دەردكە بارمۇ بىر داۋا ؟
ئىچىمگە سىيپ يۈردۈم ، ئېشىپ كەتتى غەم ،
ئەقلىم يەتمەي قالدى ، دىلىمدا ئەلەم .
مېھرابنىڭ سارىيى سۆيگۈم ماكانى ،
زېمىنى دىلىمنىڭ يۈكسەك ئاسمىنى .
سىندۇختىنىڭ قىزىغا دىلىم بولدى رام ،
بۇنداق ئەسىرلىككە نېمە دەرکىن سام ؟
نېمە دەرکىن ھەم مەنۇچېھر پادىشاھ ،
ياشلىقتا دەمدىكىن ياكى چوڭ گۇناھ .
كاتتىمۇ ، پېقىرمۇ ، جۈپتىن ئىزدەر ئۇ ،
شەرئىەت يولى شۇ ، ئۆرپ ـ ئادەت شۇ .
دانالار بۇ ئىشقا پىلدۇرەر ھىممەت ،
بۇ ئىش خەيرىيەتتۇر ، ئەمەستۇر ئۇيات .
نېمە دەر مۇبەدلەر ، يار نە ئىمكانىيەت ؟
دانىشمەنلەر بېرەر قانداق مەسلىھەت ؟ »
ئىغىز ئاچماي قالدى مۇبەد ـ ئاقىللار ،
گەپ ئۆزۈلۈپ قالدى ، جىمىپ ئاقىللار .
مەلۇمكى ، زەھھاكتۇر مېھراب ئەجدادى ،
دىلىدا مەنۇچېھر تەختى بەربادى .
ھەممە سۆز ئېچىشماي ئولتۇرۇشار جىم ،
ھەسەلگە زەھەرنى كىم قوشاتتى ، كىم ؟ !
داستان ئۇلار رايىغا باقمىدى زىنھار ،
ئۇلارغا سۆز باشلىدى ، قىلدى ئىزھار :
« ئۆمىدىم ، ھەر سۆزۈم تەھلىل قىلىڭلار ،
دىل دەردىم تېگىگە ئوبدان يېتىڭلار . . .
ھەر قاچان يېڭى يول تاللىسا كىشى
تەنە ـ مالامەتلەر ئاڭلىماق ئىشى .
رەھنەمالىق قىلىڭلار ماڭا بۇگۈن ،
پەند ـ نەسىھەتلەر قىلىڭلار ماڭا بۇگۈن .

بۇ ئىشتا سىلەردىن مىننەتدار بولاي ، ئۇلۇغلۇق ئاڭا يار ، بار ئاڭا ھەۋەس .
ھېچ سۇلتان قىلمىغان ئىشلارنى قىلاي . گەر ئۇنىڭ ئەجدادى خۇنخور ئەجدىھا ،
ئېزگۈلۈك ـ ياخشىلىق ، راستلىق ، ياماڭلىق ، لېكىن ئۇ يەنىلا توزلارغا پادىشاھ .
مەندىن كۆرمىگەيسىلەر ئەسلا ياماڭلىق . » سامغا بىر خەت ـ مەكتۇپ ئەۋەتمەك زۆرۈر ،
پادىشاھقا شادلىقۇ ئامانلىق تىلەپ ، دىلىڭدا نى بار ، ئەيلىگىن ئىزھار .
مۇبەدلەر جاۋابقا ئېچىشىشتى لەۋ : ئەقىل ـ ئىدراك ئەمەس بىزنىڭكىدىن كەم ،
« بۇ گەپتىن ئەقلۇھوش پاراكەندىمىز ئىشىك ، پىكرۇ ئويۇك ئاساسى مەھكەم .
ۋە لېكىن ھەممىمىز ساڭا بەندىمىز : شاھىنشاھقا نامە ئەۋەتسەك ئەگەر ،
كەم بولمىسۇن سەندە پەزىلەت ، كەمتەر ، پىكرىنى بىلىشكە ئاسانلىق بولۇر .
خوتۇندىن كېمەيمەس شاھلاردا ھۇنەر . سام رايىن قايتۇرماس مەنۇچېھر شاھ ،
مېھرابمۇ بەك كىچىك شاھلاردىن ئەمەس ، قىيىن ئىشىك ئاسان بولۇر ئاشۇ چاغ . »

زالنىڭ سامغا نامە يازغانلىقى

ھۇزۇرىغا كاتىپ چىللاپ سىپاھدار ، پەلەك ستەمىدىن كۆيدى يۈرىكىم .
يۈرەكتە بارىنى ئەيلىدى ئىزھار . ئاتام ناز ـ نېمەتتە ، چىمەندە ـ باغدا ،
يېزىلسۇن دېدى ئۇ سامغا بىر نامە ، سۇمۇرغ مېنى باقتى ، تاشلىقتا ، تاغدا .
تەشەككۇر نامىدىن باشلىسۇن خامە . رازى ئىدىم ھەر نېمە كەلتۈرسە شىكار ،
ئەڭ ئاۋۋال جاي بەردى ھەمدۇ ساناغا ، قۇش بالاپانلىرى بىلەن بىر قاتار .
شۇكرانىلەر دېدى قادىر خۇداغا . جەزىرە ، ئىسسىق كۈن كۆيدۈرەر تېنىم ،
«ئۇنىدىن شادلىقۇ غەم ، روشەن دىل كۆزى ، گاھ قۇم بورانىدىن كور بولۇپ ئۆستۈم .
بەھرام ، يورۇق كۈننى ياراتقان ئۆزى ، مېنى پەھلىۋان سام ئوغلى ئاتىشىپ ،
بارلىقۇ يوقلۇقنىڭ ئىگىسى خۇدا ، سامغا تەخت ، ماڭا قۇش ئۇۋىسى نېسىپ ،
ھەممىمىز بەندىمىز ، خالىق ئۇ تەنھا . بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئۇلۇغ زۇھەلدىن ،
نەيرەم ئوغلى سامغا ياغىسۇن رەھمىتى ، ھەممىسى تەڭرىنىڭ ھۆكمىدىن چىقالماس كىشى ،
گۈرزە سۇلتانى ئۇ ، قىلىچ ھەزرىتى . تەڭرىنىڭ ھۆكمىدىن چىقالماس كىشى ،
ياۋغا قارشى جەڭدە كۆتۈرۈپ بوران ، بولسىمۇ بۇلۇتقا ئۇچماق خاھىشى .
قۇزغۇنلارغا تاماق بەرگۈچى چوپان . قولۇڭغا پولات ئوق ئاپىرىن ئېيتار ،
شامال چىقارغۇچى جىملىق سۆكۈتتىن ، نەرەڭدىن ئارقىغا باقماي قاچار شىر .
قىزىل قان تۆككۈچى قارا بۇلۇتتىن . مىسالى سەندەل بولسىمۇ چىشىڭ ،
بەخش ئەتكۈچى تەختۇ تاج ، كەمەر ، پاك تەڭرى ئالدىدا تۆۋەندۇر بېشىڭ .
يا شاھلارنى تەختتىن يولغۇچى ئەجدەر . بۇگۈن شۇنداق دەردكە بولدۇم گىرىپتار ،
مەردلىككە مەردلىكۇ سەنئەتكە سەنئەت ، ئەنجۇمەندە قىلغىلى بولمايدۇ ئاشكار .
قوشار ئۇ خۇشاللىق ، ئادىل ۋەللاھەت . ئاتا ، بولسىڭىزمۇ ھەتتا ئەجدىھا ،
نەرىمان ئوغلى سام جەڭگە كىرگەن چاغ ، كىچىكلەر دادىنى ئاڭلىماق راۋا .
ياراتمىغان ئۇندىن ئۆزگىنى خەللاق . مۇھەببەت ئاتەشى بىريان ئەيلىدى ،
باشقىلار قاتارى مەنمۇ بىر قۇلمەن ، مېھراب قىزى مېنى گىريان ئەيلىدى .
مۇھەببەتنى دىلدا تۇتقان ئوغۇلمەن . قاراتۇن يۇلتۇزلار سۆھبەتدىشىمدۇر ،
يادىمدا ئاندىن تۇغۇلغان چېغىم ، كۆكسۈمدىكى دەريا ، سۇ كۆز يېشىمدۇر .

دىلىمدا دەرد شۇنچە ، قەلبىمدە ئەلەم ،
ئاڭا سوئاللىرىمنى كۆپتۇر ، بىر توقۇم .
كۆرگەنلەر ينغلىشار مەن بىلەن ھەمدەم .
داستاندىن ، ئىراندىن ۋە شەھرىياردىن :
دىلىم قانچە سىتەم كۆرگەن بولسا ، بەس ،
ئاڭلاشنى خالايمىز دوست ـ بۇرادەرلەردىن . »
سېنىڭ پەرمانىڭغا قىلماسمەن سۇيىقەست .
ئۇزىنى چاڭ باسقان ، ئېتى بىچارە ،
نېمە دەر بۇ كۇنى داڭدار ئەجدىھا ،
چاپار سام ئالدىغا بولۇپ پىيادە .
ئوغلىنىڭ دەردىگە قىلار نېم داۋا .
يەر سۆيۈپ ئەيلىدى تەزىمنى بەجا ،
سپاھىدار ئېتەرمۇ كونا سۆزنى ياد ،
ياراتقانغا ئوقۇپ ئۇ ھەمدۇ سانا .
دېگىنىن ، ئەمدىسەن ھەممىدە ئازاد ؟
چاپار سالامىنى ئىلىك ئالدى سام ،
ۋەدىسىن بۇزمىغاي ، سپاھىدار پەدەر ،
چاپارمەن داستاندىن يەتكۈزدى سالام .
رازىلىقىڭ ماڭا لازىم نەقەدەر ،
سپاھىدار نامەنىڭ ئاغزىنى ئاچقۇزدى ،
مەن مېھراب قىزىنى ئالاي نىكاھقا .
تاغدىن پەسكە چۈشۈپ كۆزدىن كەچۈردى .
ئادەت ، ئەدەب بىلەن كىرەي دەرگاھقا .
داستان سۆزلىرىنى ئوقۇپ بىرمۇ بىر ،
ئاتام يادىدىدۇر ئۇ بەختيار كۇن ،
جايىدىن قوزغالماي قالدى باھادىر .
مېنى قايتا بەرگەن خۇدايىم ئۇ كۇن .
زالدىن بۇنداق ئىشنى كۈتمەيتتى ھېچ ئان ،
كۆپچىلىك ئالدىدا ئېيتقان سۆزۈڭ بار :
ئۇنسىدىن باشقىچە قىلاتتى گۇمان .
« تاغدىن ئامان ئېلىپ كەلسەملا ، زىنھار
دېدىكىم : « ھەر نېمە بولۇر كەن پەيدا ،
مېنىڭ ئارزۇم بولۇر ئارزۇسى ئوغلىڭ ،
خىلۋەتتىن بولىدۇ جىنى ھۇۋەيدا .
ئەمدى دىلدا پەقەت سۆيگۈسى ئوغلىڭ . »
ئوغلىڭ ئانىسى شۇ يىرتقۇچ قۇش تۇرسا ،
چاقماقتىن تېز ئۇچار قۇش قانات بىلەن ،
نېمە دېگۈلۈك ئارزۇسى شۇ بولسا ! ؟
دەر خەتنى يوللاپ بەر بىر جۇپ ئات بىلەن :
ئارامىن يوقىتىپ ، دىلدا ئەندىشە ،
« ئاتىڭنى بىرى ھارسا ، يەنە بىرگە مىن ،
ئوۋدىن ئۆيگە يانىدى ئۇ دىلى خەستە .
توختىماي يېتىپ بار ، مىسالى چېقىن .
ئويلايتتى : « رازىلىق بەرمىسەم ئەگەر ،
توختىماي ئۇتۇمۇر بېكەت ، رەباتتىن ،
ئويلاپ ئىش قىل دېسەم ، بۇنى قوي بەدەر .
ئاتامغا يەتكۈچە چۈشمىگىن ئاتتىن . »
خۇدادىن تارتىپ تا ئاددىي بىر بەندە
چاپار شامالسىمان ، كەتتى شۇ زامات ،
ئالدىدا بولارمەن ئەنتىخور ، شەرمەندە .
پولات دۇلدۇل گويا ئاستىدىكى ئات .
ئەگەردە ئال دېسەم ، ئارزۇيۇڭغا يەت ،
گۇرگەسەران يېتىغا كەلگەندە يېقىن ،
دىلىڭ خاھىشىنى مەيلى بەجا ئەت ،
سام بوۋىنى كۆرۈپ قويۇۋەتتى تىرگىن .
ئۇنى قۇش ئۇستۇرگەن ، ئانىسى دۇنيادا ،
تاغلار ئارىسىدا يۇرەتتى ئۇ شىر ،
نېمە بولۇر بۇلاردىن يارالغان ئەۋلاد ؟ ! »
ئوۋ ئىتلىرى بىلەن قىلاتتى شىكار .
يۇرىكى سىقىلار ، بېشى قاتقان سام ،
يىراقتىن چاپارنى كۆرگەن ئاشۇ دەم ،
ئۇيقۇدا يېتىپمۇ تاپمىدى ئارام .
پىشقان چەۋەندازغا قاراپ دېدى سام :
بەندىسىگە ھەر ئىش گەر بولسا دىشۋار ،
« يىراقتىن كەلمەكتە كابۇل چاپارى ،
يۇرىكى خەستەيۇ تېنىدا ئازار .
ئاسان يېشىلىدۇ ھەر قانداق تۇگۈن ،
ئاستىدا كەلمەكتە زابۇل چىپارى .
گەر يېشىلمىگىنى قوللىسا گەردۇن .
بولسا كېرەك داستان چاپارى چوقۇم ،

سامنىڭ مۇبەدلەر بىلەن مەسلىھەتلەشكەنلىكى

ئويغىنىپ دېدى : « مۇبەد ، ئاقىللارنى يىغ ،
ساما سىرىن بىلگەن پازىللارنى يىغ . »

مۇنەججىملەرگە ئۇ تاشلىدى سوئال :
« ئاخىرى نېم بولۇر ؟ ئېيتىڭلار دەرھال .
ئەگەر سۇ ۋە ئاتەش بولسا باھەم ،
يىلتىزىدىن قۇرۇپ تۈگەرمۇسىتەم ؟
قىيامەت كۈنى ھەم كېلىشمەي زىنھار ،
فەرىدۇنۇ زەھھاك قىلار كارۇ زار .
يۇلتۇزلارغا بېقىپ ئېيتىڭلار خىتاب ،
زارە ساما بەرسۇن قۇتلۇق بىر جاۋاب . »
مۇنەججىملەر تىنماي ئۆزۈن كۈن بويى ،
ئاسماندىن بۇ سىرنى ئىزدىمەك ئويى .
ئىككى ياۋ دىلىنى قىلىشار پەيۋەند ،
يۇلتۇز خەۋىرىدىن كەلدى بىر خۇرسەند .
نەرىمەن ئوغلىغا دەر يۇلتۇزشۇناس :
« ئەي زەر ـ ئالتۇن كەمەر ، پالغا قۇلاق ئاس ،
خەۋەر كەلدى مېھراب قىزى بىلەن زال ،
قوشۇلۇشى ھالال ، سائادەتلىك پال .
بۇ ئىككى ئاقىلدىن تۇغۇلۇپ ئوغۇل ،
دۇنيانى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلار ، جەندە فىل .
تېغ بىلەن جاھانىنى پۈكتۈرىدۇ تىز ،
شاھ تەختىنى بۇلۇتقا چىقرار ئۇنسىز .
بەتنىيەت ئىزىنى قۇرۇتۇپ تامام ،
ھەتتا گۆرىدىمۇ بەرمەيدۇ ئارام .
نەسەگسارى قالۇر ، نە مازەندەران ،
يەردىن سۈپۈرگۈسى گۈرزىسى گەران .
كۆپ ئاپەتلەر ئۇندىن تۇرانغا يېتەر ،
نېمە ياخشىلىق بار ئىرانغا يېتەر .
كىشىلەر كۆزىگە بېرىپ تېنچ ئۇيقۇ ،
ئۇرۇش ، زۇلۇم يولىن يېپىپ قويار ئۇ .
ئىرانىڭ ئۈمىدى شۇنىڭدىن بولۇر ،
ھەر باھادىر دىنى ئۇنىڭدىن بولۇر .
ئۆزىدەك غارايىپ بولۇر نامى ھەم ،
شىرنى يەر چىشلىتەر ئوقياسى ھەردەم .
بەخت نۇرىغا تولۇر شاھىڭنىڭ جامى ،
جاھانغا يېيىلار ھۆكمى ۋە نامى .
رۇم يېرى ، ھىندى يېرى ، ئىران باراۋەر ،
ئۇنىڭ نامىنى تامغىغا پۈتەر . »
مۇنەججىم سۆزىنى بىر ـ بىر تىڭلاپ سام ،
ئاپىرىنلار ئوقۇپ ، قىلدى ئېھتىرام .

ھېسابسىز زەر ـ ئالتۇن سوۋغىلار ئەتتى ،
دىلغا ئارام يەتتى ، ۋەھىمىلەر كەتتى .
زال چاپارىنى يەنە چاقىرتتى سام ،
سۇرۇشتۇرۇپ ئاڭا ھېچ بەرمىدى ئارام .
دېدى : « بېرىپ ئاڭا تېز يەتكۈزگىن ،
بۇ ئارزۇ رويابقا چىقمىغاي دەيمەن .
ۋە لېكىن مەن ۋەدە بەرمەيمەن ئاڭا ،
ئەمدى ئېيتالمايمەن يالغانىنى ئاڭا .
تاڭ ئېتىش بىلەن تەڭ بۇندىن تۇرىمەن ،
ئىران باش شەھرىگە لەشكەر تارتىمەن .
كۆرىمىز نە پەرمان بېرەر شەھرىيار ،
بىزگە نېمە بۇيرار پاك پەرۋەردىگار ! »
چاپارغا تۇتقۇزۇپ بىر نەچچە دىرھەم ،
دېدى : « يۈگۈر ئەمدى ، يولدا ئالما دەم . »
سىپاھ بىلەن يولغا چۈشتى ، دىل ئاۋات ،
بۇ ئىشتىن سىپاھ ھەم سىپاھدارمۇ شاد .
گۈرگسار يېرىدىن ئېلىپ كۆپ ئەسىر ،
سۆرىدى پىيادە پەقىرۇ ھەقىر .
قارا تۇندىن ئۆتكەندە ئۇچتىن ئىككىسى ،
دەشت ـ چۆلدىن ئاڭلاندى ئاتلىقلار ئۇنى ،
كانايلار ئاۋازى ، دۇمباق ئاۋازى ،
ئاسمان قۇلىقىن كار قىلماقلىق ئىشى .
سىپاھدار لەشكىرى ئىرانغا يۈردى ،
سىپاھى دېھىستان تامانغا يۈردى .
چاپار يېتىپ كەلدى ، كۈتۈۋالدى زال ،
بەختى غالىب ئىدى ، سائادەتلىك پال .
كېلىپ سامغا ئۇندىن يەتكۈزدى خەۋەر ،
داستان ئاڭلاپلا بولدى كۆڭلى نۇر .
شۇكرانىلەر قىلدى پەرۋەردىگارغا ،
ھىممىتى ئۇچۇن بۇ گىريانۇ زارغا .
دەرۋىشلەرگە بەردى كۆپ تارتۇق ـ ئىنئام ،
مەرھەمەت كۆرسەتتى تۇغقانلارغا ھەم .
سىپاھدار سامغىمۇ خۇش خەۋەر ئۇچۇن ،
چىن يۈرەك ـ دىلىدىن ئوقار ئاپىرىن .
نە كۈندۈز تىنىم يوق ، نە كېچىسى خاب ،
نە چالغۇ تىڭشىماس ، نە ئىچمەس شاراب .
يۈرەك پەقەت رۇدابە دىلدارىنى دەر ،
نېمە سۆزلىسە ھەم ئۇ يارىنى دەر .

سپاهدار هەمده ئۇچبهرىسى گۈلشەن ،
خەۋەرچىلىرى بار ، بىر تاتلىق سۇخەن .
ئايالدىن خەۋەرنى ئاڭلار ئۇ پالۋان ،
پالۋانغىمۇ هەم ئۇ سەرۋى راۋان .
گېپىمگه قۇلاق سالار داستان سپاهدار ،
ئالغان خەۋىرىنى سۆزلەر شەهسۇۋار .
دېدى : « رۇدابەنىڭ هۇزۇرىغا بار ،
دېگىنكى ، ئەي پاك دىن ، مۇشكىن كوكۇلدار .
سۇخەن يىپلىرى چۈۋۈلۈپ كەتتى ،
ئاچقۇچى تېپىلدى ، ئاچار ۋاقتى يەتتى .
چاپارىم قايتۇرۇپ ماڭدۇرۇپتۇ سام ،
چاپار ئېلىپ كەلدى خۇش خەۋەر ، كالام .
كۆپ ئويلاپ ، كۆپ سۈيلەپ ، قىلىپ مەسلىهەت ،
بىز تامان بولۇپتۇ ئۇ هەم ئاقىۋەت .
نامه جاۋابىنى بېرىپ ئايالغا ،
ئېلىپ بار دەپتۇ : ئۇ قەددى نىهالغا .
رۇدابه يېنىغا مىسالى بوران ،
خەۋەرنى يەتكۈزدى خۇشال ، شادىمان .
سۆيۈنچه ، ئىنئاملار بېرىپ گۈل چىراي ،
تاپالمايتتى ئۇنى ئولتۇرغۇزغىلى جاي .
يەنه ئىنئام قىلدى ، ئالتۇن باش ـ ئاياغ ،
خۇشلۇقتىن چاراقلاپ كەتتى هەمه ياق .
يەنه تاۋار ـ دۇردۇن ، ئارقاقۇ ئۆرۈش ،
ئەسلا كۆرۈنمەيتتى بار نه نازۇك ئىش .
ئېسىل قاشتېشى ، ياقۇت ، ئالتۇن ـ زەر ،
زەرنى بېسىپ چۈشەر مەرۋايىت ـ گۆهەر .
بىر جۇپ ئۇزۇك بەردى ، نەرخى بىباها ،
گۆهەردىن كۆزلىرى ، جلۇسى لاۋا .
بۇلار زالغا ئىدى ، يەنه كۆپ تاۋار
ئاتىسىغا ئىدى رەهمەت تەشەككۇر .
هۇجرىدىن چىقتى ، يول ئالدى ئايۋانغا ،
سندۇخت كۆزى چۈشۈپ قالدى جۇۋانغا .
دوق بىلەن دېدى : « سەن نەدىن ، قېنى ئېيت !
راست سۆزله ، يالغانۇ ئەگرىلىكتىن قايت .
دەل ۋاقتى بىلەن ئالدىمدىن ئۆتۈپ ،
قارىماي كېتىسەن هۇجرىغا كىرىپ .
روشەن دىلىم سەزدىن بولدى بەد گۇمان ،
قېنى ئېيتچۇ ، كىمسەن ؟ تاناپ يا كامان ؟ »

قورقۇشتىن يۈزلىرى بولدى ئاپئاق قار ،
يەر سۆيۈپ دېدى : « يا پەرۋەردىگار ! »
سىندۇختقا دېدىكىم : « مەن بىر خەستە دىل ،
كۈنلىرى قىيىندا ئۆتەر بىر يوقسۇل .
هۇجرىسىدا ئۇ ـ بۇ سوراپ رۇدابه ،
كەلتۇر دېگەنىدى گۆهەر ، دۇخاۋا .
ئېلىپ كەلگەنىدىم بىر تاج زەرنىگار ،
يەنه بىر هالقىكى ، گۆهەردۇر شاهكار . »
« هەممىنى ئالدىمغا ياي ، قېنى يەرگه قوي ،
شۇنداق قىلىپ ، غەزەپ ئوتۇمغا سۇ قۇي ! »
« بۇلارنى رۇدابه ئېلىپ قالغانتى ،
يەنه كەلتۇرگىن دەپ يولغا سالغانتى . »
« پۇلىنى كۆرسەتكىن ، باهاسىن بىلەي ،
دىلىمدىن شەك ـ سۇبهه گەردىنى يۇياي . »
« پۇلىنى ئەتىگه ، ـــ دېدى ماهتابان ، ـــ
هازىر يېنىمدا يوق قىلما ئىمتىهان . »
يالغانچى كۆرۈندى سىندۇختقا ئايال ،
ئايالغا يېپىشتى مىسالى دەججال .
ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن سەۋرسى تېشىپ ،
قىلدى پاش يېڭىنى ، قويىنىنى تىنتىپ .
قىممەت باها لىباس ، گەزمالىن كۆردى ،
رۇدابه بېشىدىن ياغلىقىن كۆردى .
قەهرۇ غەزەپ بىلەن چاڭگاللاپ چېچىن ،
ئۇردى ئۇنى شۇئان ئېچىپ غۇلىچىن .
بارغانسېرى غەزەپ ، ئەلىمى ئېشىپ ،
سۆرەپ بېرىشاتتى چېچىدىن تارتىپ .
ئايالنىڭ قولىنى باغلىدى تۇتۇپ ،
چەيلەپ دەسلىدى هەم ئۇردى مۇشتلاپ .
غەمكىن قايتىپ كەلدى ئۇ خانىسىگه ،
غەمدىن قورۇق چۈشتى پېشانىسىگه .
خانىسى ئىشىكىن بېكىتىپ مەهكەم ،
ئەندىشىگه تولدى ، دىلدا دەردۇ غەم .
قىزىنى چاقىردى ، ئۇ يېتىپ كەلدى ،
هەسرەت ۋە ئەلەمدىن چېچىنى يۇلدى .
قىزىغا دېدى : « ئەي ، ئاي يۈزلۈك گۈزەل ،
نېمىشقا گەمىنى كۆردۈڭ سارايدىن ئەۋزەل ؟
قالدىمۇيا بىرەر نېمىتى جاهان
ساڭا تۇتمىغان ئاشكارۇ نىهان ؟

نېمشقا ئەمدى ماڭا بولدۇڭ ستەمكار ،
ھەممە سىرنى قىلغىن نەزمىدە ئىزھار .
بۇ ئايال ياخشىمۇ ۋە ياكى يامان ؟
ھۇزۇرۇڭغا نە سەۋەب ئاياغ باسقان ؟
نېمە گەپ ؟ كىم بىلەن چېتىشلىق بۇ ھال ؟
كىمگە ئاتالغان بۇ ئۇزۇك ، رومال .
ئەرەبلەر مۇلكىدىن ، ئويلاپ كۆر ھوشيار ،
نى پايدا ، نى زىيان قالمىشتۇر بىسيار ؟
نامىڭ بۇلغاندى ، ساڭا ھوش يارمۇ ؟
مەندىن باشقا سەندەڭ قىز تاپقان بارمۇ ؟ »
رۇدابە تىكىلەر ئۆز تاپىنىغا ،
ئاردىن تىك قارالماس ئۆز ئانىسىغا .
ئىككى نەرگىسىدە ئىككى ئېرىق خۇن ،
قىزىل گۈل ياپرىقى ، يۈزلىرى گۈلگۈن .
ئاخىر ئانىسىغا دېدى : « ئەي ئاقىلە ،
جان ـ دىلىم رام بولدى زالىنىڭ ئىشقىغا .
تۇغمىسامۇ ئالەمدە بولاتتى مېنى ،
قويمىسامۇ ئەلەمگە بولاتتى مېنى .
زابۇل سىپاھدارى كابۇلدا قالدى ،
ئىشقىدىن باغرىمنى ئوت قاماپ ئالدى .
مەن ئۇچۇن قاراڭغۇ بولدى بۇ جاھان ،
كۆز يېشىم ئاقار ئاشكارۇ نېھان ،
رۇخسارسىز مېنىڭ ھاياتىم ئۆتمەس ،
بىر مويىغا ئۇنىڭ جاھان ئەرزىمەس .
بىل ، ئۇ مېنى كۆردى كېلىپ كابۇلغا ،
ئەھدۇ پەيمان قىلدۇق ، قول بېرىپ قولغا .
كۆرۈشۈشتىن نېرى ئۆتكىنى يوق ئىش ،
ئەمما ئىشقىنىڭ ئىشى ئوتتەك كۆيدۈرۈش .
ئۇلۇغ سامغا داستان ئەۋەتتى چاپار ،
چاپاردىن ئوغلىغا ياندى ھەم خەۋەر .

قارشىلىق قىلىپتۇ رەنجىپ بىرمۇددەت ،
قېرىلار بىلەن ئۇ قىلىپ مەسلىھەت ،
چاپارغا سوۋغىلار قىلىپتۇ ئىنئام ،
ئاڭلىدىم ئاخىرى نېمە دەپتۇ سام .
چېچىنى يۇلۇپ ، يەرگە ئۇرۇپسەن ئايال ،
قولىدا ئالتۇنۇ زەر ، ئۇزۇك ۋە رومال .
رومالغا قادالغان گۆھەر ۋە ئالماس ،
سۆيۈنچىسى ئىدى قولدىكى لىباس . »
سىندۇخت قېتىپ قالدى بۇ ئەھۋالدىن ،
بۇ ئىككى لايىق جۇپ نەق بىر جامەدىن .
ئەس يىغىپ دېدى : « كىچىك ئەمەس بۇ سەۋدا ،
داستاندەك ئالىي زات ئالەمدە تەنها .
سام باھادىر ئوغلى جاھان پەھلىۋان ،
ھەم زاتى ، ھەم نامى ، رايى دەرەخشان .
پەزىلىتى تولايۇ ئەمما ئەيىبى بار ،
گەرچە بىر بولسىمۇ ، يوغان بىر قۇسۇر .
شاھنشاھ بۇ ئىشتىن بولماي دەرغەزەپ ،
كابۇل چېگىن قاقار ، بىلسە ياخشىلاپ .
بىزنىڭ نەسلىمىزدىن بىرەر قىز ـ ئوغۇل ،
ئىگەرگە چىقىشنى خالىمايدۇ بىل . »
ئايالنى ئازاد قىپ ئەپۇ سورىدى ،
ئەمدى پۈتۈن باشقا كۆزدە قارىدى .
دېدى : « شۇنداق بول دائىم ، تىلغا بەرمە ئەرك ،
ئەقىل كۆزۈڭ ئوچۇق بولسۇن ، ئاغزىڭ بىكىك .
نېمە ئاڭلىدىڭ ئەي ئاقىلە ئايال ،
شۇ يەرگە ، تۈپراققا كۆمۈپ كېتىپ قال . »
قىزىنى كۆردى زەئىپ ، سۆيگۈدىن دەردمەند ،
قۇلىقىغا كىرمەس نەسىھەتۇ پەند .
يىغلاپ ـ يىغلاپ كەلدى ئۆز خانىسىگە ،
ئۇخلالماس ، نە يازمىش پېشانىسىگە ؟ . . .

مېھرابنىڭ رۇدابە ئىشىدىن خەۋەر تاپقانلىقى

داستان چېدىرىدىن مېھراب كەلدى شاد ،
ئۇنىڭ نامىنى زال پات ـ پات ئەتمىش ياد .
كۆردى ، سىندۇخت ياتار ئۇيقۇسى ھارام ،
يۈزلىرى سۇلغۇنۇ دىلدا يوق ئارام .
سورىدى : « سۆزلە تېز ، نې بولدى ؟ نېچۇن
گۈل بەرگى بۇ يۈزلەر زەپىرەڭ ، سۇلغۇن ؟ »
دېدى : « بىر تەشۋىش بار ، ئوتتەك يانار ئىچ ،
مەن ئويلاپ ئويۇمغا يېتەلمەيمەن ھېچ .
بۇ گەنجۇ ئاۋاتلىق ، بۇ بايلىق ، زاتلار ،
بۇ تەييار قىلىنغان ئەرەبىي ئاتلار ،
بۇ ئاۋات ئىمارەت ، بۇ بوستانلىقلار ،
دىل ئازرۇسىن تاپقان ھەمدەم مەردانلار ،

ساڭا ساداقەتمەن بۇ كېنىزەك ، نەۋكەر ،
بۇ باغلار ، بۇ ئۆيلەر ، خىزمەتچى ، چاكار ،
بۇ بىلىم ، بۇ قەددۇ قامەتلىرىمىز ،
بۇ رايۇ بۇ بەختۇ ئامەتلىرىمىز ،
بۇ راستلىق ، نۇر ـ زىيا جەمئى بۇ زامان ،
تاپالماي قالارمۇ پەلەكتىن ئامان ؟
ھەممىدىن ياۋ دىلى ئاۋات بولۇرمۇ ؟
پۈتۈن ئەمگىكىمىز بەربات بولۇرمۇ ؟
بىر تار ساندۇق بولۇر بىزنىڭ بەھرىمىز ،
زەھەرگە ئايلىنار مېۋىلىرىمىز .
دەرەخنى ئۆستۈردۇق ، چېكىپ دەردۇ رەنج ،
بېشىغا تاج قويدۇق ، سەرپ قىلىپ گەنج .
ئۇلغىيىپ يەتكەندە بېشى قۇياشقا ،
تۇپراق بولۇر چۇشۇپ كۆلپەت شۇ باشقا .
شۇنداق ئۆمۇر ئاخىرى ، شۇ ئەنجامىمىز ،
بىلمىدىم ، نەدە بار دىل ئارامىمىز ؟ !
سىندۇختقا مېھراب دېدى : « سۆزلىرىڭ يېگى ،
ئەمما يېگى سۆزنىڭ كونا جاراڭى .
دۇنيا بەش كۈنلۈكتۇر ، بىلىدۇ بەشەر ،
بىرى شاد ياشايدۇ ، بىرى خار ياشار .
بىرى كېلىدۇ ھەم كېتىدۇ بىراۋ ،
قېنى كىم قېلىپتۇ چەرخكە بولماي ئۆۋ ؟
دىلىڭنى داغلىما ، ئەزەلى بۇ ئىش ،
ئاقىل ئىشمەس تەقدىر بىلەن ئۇرۇشۇش . »
سىندۇخت ئاڭا دېدى : « كونىدۇر قىسسە ،
ئەمما ئۇنىدىن چىقار يېڭىچە ھەسسە .
قانداق تۇتالايمەن مەن سەندىن نىھان
بېشىمىزغا كەلگەن بالاني بۇئان ،
پەرزەنتتىن بەھىس باشلاپ ئۇ بەختيار كاھىن
سۆزلەپ بەرگەن ئىكەن دەرەخ قىسسەسىن .
سۆزۈم قىسسە بىلەن باشلىدىم مەن ھەم ،
ئۇنى تىڭلىسا دەپ شاھىم خاتىرجەم . »
بېشىنى تۆۋەن سالدي ، سەرۇ قەددى ھەم ،
قىزىل گۈل بەرگىگە نەرگىس بەردي نەم .
دېدى : « سۆزلىرىمنى تىڭلا زۇفۇنۇن ،
خاھىشىمىز بىلەن ئايلانماس گەردۇن .
بىلكى ، رۇدابەگە ئاشۇ زالى سام ،
قويغانىكەن بىزدىن يوشۇرۇنچە دام .
قىز يۈرىكىنى مەھلىيا قىلىپتۇ تازا ،
بىر چارە تاپايلۇق بولماي ئاۋارە .
نەسىھىتىم پايدا بەرمىدى زىنھار ،
دىلى ۋەيرانىيۇ زەپىرەڭ رۇخسار . »
ئاڭلاپ ئۇرنىدىن دەس قوپتى مېھراب ،
قوللىرى خەنجەرگە ماڭار ئالدىراپ .
بەدىنى لەرزانۇ يۈزىدە قان يوق ،
دىلۇ جىگىرى خۇن ، لەۋلىرىدە دوق :
« ھازىر بېرىمەن قىزىم ئەدىبىنى ،
دەريا قىلاي تۆكۈپ يىرگىنچ خۇنىنى ! »
چاچراپ تۇردى يۈگەپنى ئاڭلاپ ئانا ،
بىلىدىن قۇچاقلىدى مۇلايىمغىنا .
دېدى : « گاھى پىردىن ، گاھى مۇرىتتىن ،
قۇلاق سال ، مەنمۇ پىكرىم قىلايمەن بايان .
كېيىن نېمە قىلساڭ ، ئۆز ئىختىيارىڭ ،
كۆڭلۈڭ نېم خالسا ، دەل شۇنى قىلغىن . »
ئەمما مېھراب ئۇنى سىلكىپ تاشلىدى ،
مەست پىلدەڭ توۋلاپ ، دىلنى غەشلىدى :
« نېمىشقا سۇندۇرمىدىم ئۇنىڭ قۇياشىن ،
قىز تۇغۇلغان ھامان كەسمىدىم باشىن ؟
ئۆلتۈرسەم بولاتتى ئەجداد ئادىتى ،
مانا ئاقىۋىتى ، شۇ كارامىتى .
كىم ئاتا ئىزىدىن كېتىپتۇ نېرى ،
ئۇندىن يىراق ئاتا پۇشتى ، پەدەرى . »
مۇشتۇمىنى ئوينىتىپ باشلىدى ئۇ جەڭ :
« بىر مەسەل : سۆزلەپتۇ چاڭگالدا پەلەڭ :
جەڭگە ئالدىدا مەن ، شۇدۇر تەبىئەت ،
ئاتام ئاتىسىدىن مىراستۇر ئەبەد .
ئوغۇل بولسا ، بولسۇن ئاتا نىشانى ،
ئوخشىمسا كۆككە يېتەر پىغانى .
بۇ خەۋىپۇ خەتەر ھەم ، ئارۇ نومۇس ھەم ،
قويمايسەن سەركەشنى ئۆلتۈرەي دېسەم . »
شۇ باھانە بىلەن مەنۇچېھر شاھ
ۋە سام بېسىپ كەلسە ، نېمە بولۇركىن ئاھ !
قۇياشقىچە چىقار كابۇل تۇتۇنى ،
شەھەرۇ دالاسى قالماس پۈتۈنى .

سىندۇخت سۆز ئېچىپ دېدى : « ئۇلۇغ پالۋان ،
چۇشەندۇرۇش بۇنى ساڭا ناشايان .
دىلىڭدىن ۋەھىمە ، شۇبھىنى چىقار ،
سامانىڭ خەۋىرى بار بۇلاردىن بىر ـ بىر .
قۇلىقىغا يېتىپ بارغاچ بۇ سۇخەن ،
سام مېڭىپ كېتىپتۇ گۇرگەسەراندىن . »
مېھراب دېدى شۇ چاغ : « ئەي ئاي نىگار ،
سۆزلىمىگىن ماڭا يالغانىنى زىنھار ،
ئەقىلگە سىغامدۇ بۇنداق ئەجەب ھال ،
تۇيراقتا ئۆزىنى تاپشۇرسا شامال .
بۇ ئىشتىن بولمايتتىم مۇنچىلىك دەردەمەن ،
بالا بولماسمۇ دەپ ھەردەم قورقىمەن .
لايىق زالنى كۆيئوغۇل دېسەڭ دېگۈدەك ،
چوڭ ۋە كىچىك ئارا يوق ئۆزگە ئۇنداق .
قەندەھاردىن تارتىپ ئەھۋازغا قەدەر ،
كىم سامدەك قۇدىدىن يۈزىنى بۇرار ؟ »
سىندۇخت ئاڭا دېدى : « ئەي بەلەنپەرۋاز ،
مەن ساڭا راستىنى ئېيتاي ئېچىپ راز .
ساڭا كەلگەن بالا ماڭا ھەم بالا ،
ئەلىمىم ئەلىمىڭ ، داۋايىڭ داۋا !
سۆزلىرىڭ ھەقىقەت ، جانى جاھانىم ،
شۇ ئىدى مېنىڭ ھەم شۇبھە ـ گۇمانىم .
روھىم چۈشۈپ غەمكىن قىلغانمۇ شۇ گەپ ،
دىلىمدىن شادلىقنى يۇلغانمۇ شۇ گەپ .
بۇ ئىش ئاددىي ئىش بولسا ناۋادا ،
ئەرزىمىدۇ قېنىلىش بۇنچە ئازابتا .
فەرىدۇن بولغانتى يامانلىقتىن شاد ،
ئالەمگىر داستانمۇ شۇنى قىلار ياد .
چۈنكى ئابۇ ئاتەش بىلەن بادۇ خاك
قارا يەر يۈزىنى قىلىدۇ تابناك . »
سام نامەسىن بەردى : « بۇنى ئوقۇپ كۆر ،
بىر دىنلا بېسىلار دىلىڭدىكى شور .
شاھىنشاھ سام ساڭا بولسا بۇرادەر ،
دۇشمەننىڭ يۈزلىرى زەپىرەڭ بولۇر . »
سىندۇخت سۆزلىرىن تىڭلايتتى مېھراب ،
بېشىدا ملڭ خىيال ، يۈرەر باغرى ئاب :
ئاخىر سىندۇختقا قىلدى ئۇ پەرمان :
« رۇدابەنى ئېپ كەل يېنىمغا شۇئان . »
سىندۇخت قورقۇپ كەتتى : « بۇ شىر يۈرەك ئاتا ،
قىلارمۇ قىزىنى قىيمايۇ چىيما ؟ »
ئاڭا دېدى : « ئاۋۋال سۆز بەر ، پەھلىۋان ،
قولۇڭدىن چىققۇسى رۇدابە ئامان ،
كابۇلستان ئۈندىن قالمىغاي خالىي ،
ياۋۇزلۇق ئەمەستۇر ئۇ گۈلىنىڭ پارى . »
ۋەدە بەردى ، بىرئاز يۇمشىدى سۆزى ،
دىلىدىن قوغلاندى ئاداۋەت ـ ئۆچى .
سۆز بەردى ، قىزىغا قىلماس يامانلىق ،
رۇدابە تاپقۇسى تىنچلىق ـ ئامانلىق .
دېدى ئۇ : « قاراپ تۇر ، شاھىنشاھ يېقىن
بىلگەچكە ، تار كەلمەس بىزگە بۇ زېمىن . »
سىندۇخت بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان چېغى ،
تۆۋەنگە تىكىلدى شەھلا كۆزلىرى .
قىز ياقتا يۇگۈردى ، كۈلەتتى كۆزى ،
تۇندەك چاچ تېگىدە نۇر چاچار يۈزى .
خەۋەر يەتكۈزدىكى : « قۇتىرىغان پەلەك ،
ئاھۇغا تاشلانمايدۇ ، باشلانمايدۇ جەڭ .
ئەمدى زىب ـ زىننىتىڭ ئېچىپ تېز ، دادىل ،
ئاتاڭ ئالدىغا بار ، پۇتىغا يىقىل . »
رۇدابە دېدى : « نە قىلاي زىب ـ زىننەت ،
نە كېرەك مۇغەمبەرلىك ۋە ياكى غۇربەت ؟
دىلىمنى بەند قىلغان زال داڭدار تۇرسا ،
نېمىشقا يوشۇراي بۇ ئاشكار تۇرسا ؟ »
زەرۇ ياقۇت ئىچىدە مىسالى گۈلخان ،
ئاتا ھۇزۇرىدا رۇدابە شادان .
ئۇنى كۆرۈپ ئاتا قېتىپ قالدى جىم ،
جاھان ئۇنىڭغا ئوقۇدى تەھسىن .
بېھىشتەك ياسانغان ئىدى ئۇ گۈلكار ،
يارقىن قۇياش ئىدى ، ياشنىغان باھار .
دېدىكىم : « ئەقىل ـ ھوش باشتىن قاچقان قىز ،
تېگى ئېسىللاردىن چىقتى بۇ ئىش ، ئەسىز .
قاچان ئەھرىمەنگە جۈپ بولۇر پەرى ،
زاۋال تاپار ئۆزى ، تاجۇ تەخت بەرى .
قەھرىتان دەشتىدىكى مەرگىر ئەگەر
مۇغ بولمەن دېسە ، ئەجىلى يېتەر . »

ئاڭلىدى ، رۇدابە ، يۇرىكى يارا ،
دەرغەزەپتە بولدى مسالى پەلەك .
ئىزادىن بولدى يەر ، يۈزى كەھرىۋا .
خانىسىگە ياندى دىلى ۋەيران قىز ،
روشەن كۆزلەرنى ياپتى كىرپىكى ،
گۈلگۈن يۈزگە كۆزدىن ئاقتۇرۇپ قان قىز .
سۆز ئەمەس ، نەپەسكە يوقتۇر ماجالى .
خۇدادىن كۆتىشەر پاناھ مەردانە ،
ئاتا دىلى خۇنۇ ئاچچىق ۋە ئەلەم ،
دىلى ۋەيران قىزۇ پېشۋاسى ــ ئانا .

مەنۇچېھرنىڭ زال بىلەن رۇدابە مۇھەببىتىدىن خەۋەر تاپقانلىقى

ئۇلۇغ شاھقا يېتىپ كەلدى سەربەسەر ،
ئۇشى ئاقىۋىتىگە ئىزدىدى داۋا .
مېھرابۇ زالۇ سام ئىشىدىن خەۋەر .
« نۇزەر كەلسۇن ! » دەپ پەرمان ئەيلىدى ،
بولماقچى ئىمىشلەر بىر ــ بىرىگە پەيۋەند ،
نۇزەر بىلەن ئالىي ــ كاتتىلار كەلدى .
ئاق چاچ زال ، رۇدابە ــ ئەجدىھا پەرزەند .
ئوغلىغا شاھ دېدى : « سام يېنىغا يەت ،
مۇبەدلەر يىغىلىپ سۆھبەت قۇرۇشتى ،
سورىغىن ، نېمە ئىكىن ئۇندىن جاۋابەت .
بەھىس قىزنىڭ ھەر قىسمىا سۆزلەر قىلىشتى .
دېگىن ، بۇ تەرەپتىن قايتقاندا شۇئان ،
شاھ دېدى دانالارغا : «بۇ قانداق ئىش ؟
ھۇزۇرىغا كىرىپ ئۆتسۇن پەھلىۋان . »
كۇنلەر بېشىمىزغا سالارمۇ تەشۋىش ؟
نۇزەر ئاتا ھۇزۇرىدىن چىقتى ــ دە ، شۇئان ،
ئىراندىن دىۋە ــ جىن ، قاپلانۇ پەلەك ،
ئات سېلىپ سام تەرەپكە بولدى راۋان .
ئىزىن قۇرۇتقانتىم دادىل قىلىپ جەك .
نۇزەر كېلىشىدىن خەۋەر تاپقان سام ،
فەرىدۇن قۇرۇتتى زەھھاك يىلتىزىن ،
ئالدىغا چىقتى تېز كۆرسىتىپ ئىكرام .
قالغىنى بىر مېھراب ، پەش قىلار قىزىن .
ئۇ بىلەن باراتتى بار باھادىرلار ،
زالى زەر سۆيگۈسى تۇپەيلى ، ھەيھات ،
پىللاردا دۇمباقلار دۇك ــ دۇك ، قۇلاق كار .
قاغجىرىغان يىلتىز ياشىنسا نەھات !
سام بىلەن ئۇچراشتى نۇزەرى داڭدار ،
ئەگەر مېھراب قىزى ۋە سام ئوغلىدىن ،
ئۇلۇغلار ، كاتتىلار ، نەچچە ئامالكار .
ئەييام ئۆتكۈر بىر تىغ چىقارسا قىنىدىن ،
سالام ــ سائەت قىلدى ھەر ئىككى تەرەپ ،
بىزنىڭ جەڭھەر بىر ياق ، ئۇ تامان بىر ياق ،
بىر ــ بىرىن شەرەپلەر قوشۇن تۇزۇپ سەپ .
زەھەرگە قوشۇلۇپ ئالىدۇ تەرياك .
نۇزەر دىدارىدىن سام بولدى خۇرسەند ،
ئانا تەرىپىگە تارتسا نەۋنىھال ،
ئاتىسى سۆزلىرىن يەتكۈزدى پەرزەنت .
بېشىدا ئايلىنار تۇرلۇك بەد خىيال .
سام دېدى : « پەرمانى ھاياتىم ئوتى ،
قولىغا كىرگۈزۈش بولۇپ تاجۇ گەنج ،
شاھىنشاھ دىدارى دىل ــ جانىم قۇتى . »
ئىرانىنىڭ بېشىغا سالار دەردۇ رەنج .
داستىخان سېلىندى ، كۆتۈرۈلدى جام ،
بۇ سۆزلەرنى ئويلاپ كۆرۈڭ ، نى جاۋاب ؟
ئاۋۋال مەنۇچېھر نامىن ئالدى سام .
مەسلىھەت بېرىڭلار ، بۇ ھالەتكە باب . »
كېيىن نۇزەرۇ سامدىن سۆزلىدى شاد ،
مۇبەدلەر ھەممىسى دېدى : « ئاپىرىن ! »
ھەر ئۆلكىنى بىر ــ بىر قىلىپ ئۆتتى ياد .
شاھنى ئۇلۇغلىشىپ دېيىشتى : « پاك دىن ! »
بەزمدە ئۇزۇن تۇن تۇگىدى ئاخىر ،
دېيىشتى : « سەن بىزدىن داناسەن ، دانا ،
نۇرانە زەر قۇياش تۆكتى ئالتۇن نۇر .
ئەقلدە ، قۇدرەتتە يېگانە ، بىرلا .
ئېگىز كۆتۈرۈلدى دۇمباق ئاۋازى ،
نە قىلساڭمۇ ئەقلىڭ بۇيرۇغانىنى قىل ،
ئەلچىلەر تېزلىكى بۇركۇت پەرۋازى .
ھەتتا ئەجدىھانى ئۆلايدۇ ئەقىل . »
مەنۇچېھر پادىشاھ بارگاھى تامان ،
ئاقىللار سۆزىنى تىڭلاپ پادىشاھ ،
قوشۇنلار قوزغالدى ، شۇ بولدى پەرمان .

خەۋەر تاپقىنىدا مەنۇچېھر شاھ ،
كۆتۈشكە ئاتلاندى ، بېزەلدى بارگاھ .
ساری ھەم ، ئامۇل ھەم ئەۋجىگە كەلدى ،
گويا ئۇلۇغ دەريا مەۋجىگە كەلدى .
ئاتلىقلار چىقىشتى مىسالى بۇلۇت ،
قوللىرىدا نەيزە ، ئوچىسىدا ساۋۇت .

تاغدىن تاغقا قەدەر لەشكەرگە تولدى ،
قالقان جۇلاسىدىن چۆل دېڭىز بولدى .
ناغرا ، سۇنايۇ كاناي ، غەۋغالار ،
پىللارغا ئارتىلغان قانچە سوۋغىلار .
سامنى شەرەپ بىلەن كۆتۈۋالدى شاھ ،
خىلمۇ خىل بايراقلار ، يۇز مىڭلاپ سىپاھ .

سامنىڭ مەنۇچېھر ھۇزۇرىغا كەلگەنلىكى

سام كەلگەچ بارگاھنىڭ ئاستانىسىگە ،
پىيادە ماڭدى شاھ كاشانىسىگە .
ئالەمگىر شاھ يۈزىن كۆرگەن ئاشۇئان ،
يەر سۆيۈپ ئالدىدا بولدى نامايان .
مەنۇچېھر تۇردى ، تەختى ئاپئاق تاج .
بېشىدا يالىلداپ ، يانار ياقۇت تاج .
يېنىغا ئېپ باردى ، تەختتىن بېرىپ جاي ،
چوڭ بىلىپ ، ھۇرمىتىن ئەيلىدى ساراي .
كېيىن سوراشقا باشلىدى گۈرگەسەراندىن ،
دۈشمەن ماكانى مازەندەراندىن .
كۆپ سوئاللار بەردى ئۇنى شەرەپلەپ ،
سام كۆپنى ئەسلىدى ئاستا بىر ـ بىرلەپ ،
دېدى : « ئەبەد خۇشال ياشىغىن ، ئەي شاھ ،
دۇشمەنلەرنىڭ قولى دائىما چولاق .
دۈشمەن دىيارىغا باردۇق بىز ئەھىل ،
دۈشمەركى قۇترىغان شىردەك بەدجاھىل .
ئەرەب ئاتلىرىدىن چاپقۇردۇر بارى ،
ئىران باتۇرىدىن تاپقۇردۇر بارى .
سەكسار ئەسكەرلىرى باشلىغاندا جەڭ ،
پەرەز قىلمۇركى ، ئوۋدىكى پەلەك .
نەرەمدىن ئۇلارمۇ قالدى گاڭگىراپ ،
ھوشىنى يوقىتىپ ، باشلىرى قېيىپ .
شەھەر ئىچرە قاتتىق تارتىشىپ نەرە ،
شەھەرنى قالدۇرۇپ كەتتى بىر بارە .
تاغدىن تاغقا قەدەر لەشكەر ، قالقاندىن ،
كۆن يۈزى كۆرۈنمەس قېلىن توزاندىن .
ئالدىمىزغا چىقتى بارى جەڭ ئىزدەپ ،
ھەممىنىڭ شورى قۇرۇپ ، جەھلى قىستاپ .
مەن شۇئان ئۆزۈمنى ئاتتىم مەيدانغا ،
ۋەھىمە ياغدۇرۇپ ئۆزۈم ھەريانغا .

ئۇچ يۈزمىڭ گۈرزىنى كۆتۈرۈپ ئازات ،
ئاستىمدا تۆمۈردەك قىزىپ تۇرغان ئات .
بېرىپ باشلىرىنى يانچار باشلىدىم ،
ھەممىسىن گۈرزىدە يانچىپ تاشلىدىم .
سەلىم نەۋرىسى ئۇندا بار ئىدى ،
بۆرىدەك يىرتقۇچۇ دىلئازار ئىدى .
ئەلەمگىر نامىنى كەركۈي دېيىشەر ،
شەمشادتەك تىك قامەت ، يۈزى نېلۇپەر .
ئۇنىڭكى ئەجدادى شۇم زەھھاك ئىدى ،
ئالدىدا قەيسەرلەر بېشى خاك ئىدى .
سىپاھىمۇ بەئەينى چېكەتكىلەردەك ،
نە تاغۇ ، نە دەشتتە كۆرۈنمەيتتى چەك .
كەركۈي سىپاھلىرى توزۇتقاندا گەرد ،
بىزنىڭ باھادىرلار يۈزى بولدى زەرد .
يەككە زەرب گۈرزىمنى ئېلىپ قولۇمغا ،
سىپاھنى قالدۇرۇپ چۇشتۇم يولۇمغا .
ئىگەر ئۇستىدە مەن توۋلايمەن پەلەك ،
كۆزلىرىگە دۇنيا بولدى چاقپىلەك .
كەلگەندە سىپاھنىڭ ئەقىل ۋە ھوشى ،
جەڭگە چۇشمەك بولدى مەن بىلەن ئىشى .
كەركۈي ئاۋازىمنى ئاڭلىغان ھامان ،
گۈرزىم ۋەھىمىسىن سەزگەن شۇ زامان ،
پىل ئۇستىدە تاغدەك كېلىپ نەيزەڭۋاز ،
تۆپەمگە تاشلاندى سالمىسى ئېغىز .
مېنى قىلماق بولدى سالما بىلەن بەند ،
پەشۋا ئاتتىم شۇئان ، بوش قالدى كەمەند .
تېز قولۇمغا ئالدىم شاھانە كامان ،
ساداقتا تولۇقتۇر تۆمۈرى پەيكان .
ئېتىمنى ئۇچۇردۇم بۇركۈتكە ئوخشاش ،
ئوق مۆلدۈرى ياغدۇردۇم بۇلۇتقا ئوخشاش .

گاڭگىراتتىم ئۇنىڭ يوغان بېشىنى ، شاھنىڭ ئوردىسىغا بولدى راۋانى .
دۇبۇلغىغا تىقىپ ، تۆكتۇم يېشىنى . شاھنىشاھقا قىلىپ ئىززەتۇ ئىكرام ،
قارىسام مەست پىلدەك چىقتى ئۇ چاڭدىن ، سالاپەتتە كىردى باتۇر ـ پالۋان سام .
قولىدا ھىندى قىلىچ ، تەپ تارتماس جەڭدىن . شاھقا ئاپىرىنلار ئوقۇپ ، ئاندىن زال ،
ئەي شاھىم ، مەن شۇنداق قىلدىمكى گۇمان ، مېھرابتىن سۆز ئاچماق بولدى بىمالال .
تاغ ئۇندىن قاچقۇسى ، قاچار ئاسراپ جان . شاھىنشاھ سۆزىن بۆلۈپ سۆز باشلىدى ،
شىددەت بىلەن كەلدى ، مەن توسۇپ تۇردۇم ، سۆزنى باشقا ياققا بۇراپ تاشلىدى .
يېتىپ كەلگەچ ، قولۇمنى بېلىگە ئۇردۇم . سامغا دېدى ئۇ : « سەن تېزلىك بىلەن
كەمىرىدىن تۇتۇپ ، كۆتۈرۈپ دادىل ، تاللاپ قوشۇن يىغ ، ئۇرۇشقا ئاتلان .
ئاتتىن يۇلۇپ ئالدىم شىر كەبى ئەپچىل . ئوت قويغىن كابۇلۇ ھىندىستانىغا ،
دەس كۆتۈرۈپ ، يەرگە تاشلىدىم چاققان ، كابۇلدا ئوت قويغىن شاھ ئايۋانىغا .
مىجىلىنىپ كەتتى بەدىن ـ ئۇستىخان . كىم تۆرەلگەن بولسا ئەجدىھادىن ،
شاھنى كۆرۈپ يەردە بۇنداق خارۇزار ، بەرمىگىن سەن ئاڭا ئاراملىق ـ ئىمىن .
قوشۇن قىلالمىدى جەڭنى ئىختىيار . ھەر زامان ھەربىكەتكە كېلىپ تۇرغىنىڭ ،
ئويمان ـ چوڭقۇر دېمەي ، تاغۇ چۆل دېمەي ، دۇنيا تىنچىن بۇزۇپ ، ئەقلىن چاچقىنىڭ .
قوشۇن تىرىپىرەن ، دېيىلمەي لەببەي . يەنە كىمكى بولسا ئاڭا پەيۋەستە ،
ئۆلۈكلەر سانىنى قىلغاندا ھېساب ، قېرىنداشۇ ئۇرۇق ياكى دىلبەستە ،
ئۇن ئىككى مىڭ ئۆلگەن بېرەلمەستىن تاب . يەنە كىمكى ئۇنىڭ نەسلىدىن ئىكەن ،
لەشكەرۇ سودىگەر ، خەلقتىن ئۆلگىنى . زەھھاك ئەۋلادىدىن بولسا ئومۇمەن .
ئۇچ يۈز مىڭغا بارار خاراب بولغىنى . قويماي بېشىن تەندىن جۇدا قىل ، جۇدا ،
بىزدەكلەر قۇل بولۇپ تۇرغاچ تەختىگە ، يەر يۈزىن ئۇلاردىن قىلغىن پاك ـ تازا ! »
دۇشمەن چاڭ سالالماس پارلاق بەختىگە . »
سپاھدار سۆزىنى ئاڭلىدى ئۇ شاھ ، شاھ پەرمانىنى كۆرۈپ جاھان پالۋان ،
تەختى ـ تاجى ئالدىدا پەس كۆرۈندى ماھ . گەپنى سوزۇشقا ھېچ تاپمىدى ئىمكان .
مەي ، سازەندە چاقىرىپ ، چوڭ بەزمە تۈزدى ، ئەگىشتە ـ مۆھرىگە يۈزىنى سۈردى ،
جاھانىنى يامانىدىن پاكىزە تۇتتى . ئايىغىغا باش قويۇپ يەر سۆيۈپ تۇردى .
سپاھدار شەنىگە ئوقۇپ ئاپىرىن ، شاھقا دېدى : « پەرمانىڭ بەجا ئەتكەيمەن ،
قولىدا قەدەھ ، ئۆتۈپ كەتتى كېچە ـ تۈن . دىلىڭدىن ئاداۋەتنى جۇدا ئەتكەيمەن ! »
نامايان بولغاندا كۈندۈز جامالى ، شامالدەك ئېتىغا مىندى پالۋان شاھ ،
ئۆيى ياققا ماڭدى ، كەينىدە سپاھ .

سامنىڭ مېھرابقا قارشى يۈرۈش قىلغانلىقى

بۇ خەۋەر مېھرابقا ، كابۇلغا يەتتى ، كېرىلگەن كۆكرەكتە ئاداۋەت ، مالال .
بىر ئوچى داستانغا ، زابۇلغا كەتتى . ئۆزىگە دەيتتى ئۇ : « ئەجدىھا كەلسە ،
كابۇل ۋىلايىتى ھەربىكەتكە كەلدى ، ئالەمنى كۆيدۈرۈپ ، تامام كۈل ئەتسە ،
مېھراب ئوردىسى غەم ـ ئەندىشىگە تولدى . سۇپۇرۇپ تاشلىماق بولسا كابۇلنى ،
سىندۇخت ، رۇدابە ، مېھراب بۇ نۆۋەت ، ئاۋۋال تەرك ئەيلىسۇن بۇ غېرىب دىلنى . »
جاندىن ، خانۇماندىن ئۈزۈشتى ئۈمىد . شىددەت بىلەن بارار جىگەر ـ باغرى خۇن ،
غەزەپتە ئات چېپىپ يولغا چۇشتى زال ، دىلىدا غەم ، ئۇنلەپ تىلدا مۇڭلۇق ئۇن .

شىر بالىسى يولغا چىققىنى ھەقتە
سامغا خەۋەر يېتىپ بارغان شۇ چاغدا ،
سەپلىدى لەشكەرنى ، ئات ـ ئۇلاغلارنى ،
كۆتۈرۈڭلار ، دېدى ، فەرىد تۇغىنى .
دۇمباقلار چېلىندى ، چۇقانلار سالدى ،
ئۇلارنى قارشى ئېپ سىپاھ يول ئالدى .
بايراق ئېلىپ بارار پىل كەينىدىن پىل ،
بايراقلار ئاق ، سېرىق ، گۈلنەپشە ، قىزىل .
زالى زەر ئاتىسىن يىراقتىن كۆرۈپ ،
ئېتىنى توختاتمايلا چۈشتى ئۇ سەكرەپ .
ئاتىسى ئالدىدا يەر سۆيەر داستان ،
ئەمما سام جاۋابقا لەۋ ئاچماس ئاسان .
داستان ئاتقا مىندى تەشۋىشلەر بىلەن ،
يالتىرار سەمەن ئات ، تاغ كەبى بەلەن .
كاتتىلار كېلىشتى ئۇنىڭ يېنىغا ،
نەسىھەت قىلىشتى قاراپ يېشىغا .
« قىلمىشىڭدىن بولدى ئاتاڭ كۆڭلى غەش ،
كەچۈرۈم سورىغىن ، بولما كۆپ بەگباش . »
داستان جاۋاب بەردى ئۇلارغا بىباك :
« ئاخىرى ھەممىمىز خاك بولىمىز خاك .
ئاتام ئەقلى بېشىغا قايتقان شۇ ھامان
ئاۋۇالقى سۆزىدىن قايتماس ھېچقاچان .
ئاچچىققا پايلىماي توڭ تەگكىنى بىلەن ،
كېيىن ئۇياتتىن يەرگە تىققۇسى كۆزىن . »
ئات چېپىشىپ ماڭدى سام دەرگاھىغا ،
ھەممە شاد ئەگىشەر خەيرىخاھىغا .
يېتىپ بېرىپ ئاتتىن چۈشتى سام دەرھال ،
چىدىرغا داستانمۇ كىردى شۇ مەھەل .
ئاتا ھۆزۈرىغا كىرىپ زالى زەر ،
پۈتىغا باش قويۇپ ، يەر سۆيۈپ ياتار .
ئاپىرىنلار بىلەن قىلىپ ئۇ خىتاب ،
ئىككى نەرگىستىن ئاققۇزار گۈلاپ :
« ھاياتىڭ ، دۆلىتىڭ پاراغەت بولسۇن ،
دىلىڭ رەھنەماسى ئادالەت بولسۇن .
تىغىڭدىن ئالماسمۇ بىريان بولىدۇ ،
جەڭ قىلساڭ ، يەر يۈزى گىريان بولىدۇ .
جەڭ ۋاقتى قاي تەرەپ ئەگەر قويساڭ ئات ،
قوشۇن تىرىپىرەن بولىدۇ بەربات .
ئاسمان كۆرەر بولسا گۈرزىڭ بورىنىن ،
تۆكۈلەر يۇلتۇزى ، ئاچماس جامالىن .
يەر يۈزىن گۈللىتەر ئادالەت ، پەمىڭ ،
ئەقىل ـ ئىدراك بولۇر ئىكەن بۇنىيادىڭ .
ھەممە ئادەم بولدى ، ئىشىڭدىن شادان ،
سەندىن ئەدلى تاپار زېمىن ۋە زامان .
پەقەت مەن ئەدلىڭدىن بىخەۋەر قالدىم ،
گەر دېسەممۇ سامزادە شۆھرىتىن ئالدىم .
قاراڭغۇ ئۇۋۇدا قۇش قىلدى پەرۋىش ،
ھېچكىمگە يوق مەندە ئاداۋەت ـ كايىش .
ئۆزۈمدىن ئىزدەپ تاپمىدىم گۇناھ ،
بىرەر كىشى ماڭا بولمىسۇن بەدخاھ .
پەقەت بىر گۇناھىم ـــ ئاتام سام پالۋان ،
گەرچە ئۇنىڭ ئوغلى بولماق شەرەپ ـ شان .
ئانىدىن تۇغۇلدۇم ، ئالماي قۇچاقتا
مېنى تاشلىتۇەتتىڭ تاغقا ، تاشلىققا .
تۇغقانلار دىلىن غەش ، كۆزىن ياشلىدىڭ ،
تۇغۇلغان گۆدەكنى ئوتقا تاشلىدىڭ .
نە بۆشۈك كۆرمىدىم ، نە ئانا باغرى ،
نە تىنچ ، ئارامىلىق ، نە گۆدەك يۆگىكى .
مېنى دەشتۇ تاغقا قوغلاندى قىلدىڭ ،
بالىلىقىم ، بەختىم نەھالىن يۇلدۇڭ .
چۈشەنمەي نېمە ئۆزى ئاقۇ قارا رەڭ ،
ياراتقۇچى بىلەن سەن باشلىدىڭ جەڭ .
مېنى تەگرى ئۆزى قىلدى پەرۋەرىش ،
مېھىر ـ شەپقەت بىلەن قىلدى نەۋازىش .
ماڭا بەردى مەردلىك ، قۇدرەت ۋە ھۈنەر ،
كابۇلدىن دوست بەردى مىسلى بۇرادەر .
تاجۇ تەخت ئىگىسى ، گۈرزىسى گەران ،
تاجىدارلار باشلىقى ، ئەلەمگىر پالۋان .
كابۇلغا بارمەن پەرمانىڭ بىلەن ،
رىئايە قىلمەن پەرمانىڭغا مەن .
دېگەنىدىڭغۇ : ئەمدى بەرمەيمەن ئازار ،
تىككەن دەرىخىڭنى قىلاي مېۋىدار !
شۇ بولدىمۇ ھەدىيە مازەندەراندىن ،
نېمىشقا كەتتىڭ سەن گۈرگەساراندىن ؟
ۋەيران بولسۇنمۇ تەختىم ، دۆلىتىم ،
شۇمۇ ئادىللىقىڭ ، كىمگە يېتەر دادىم .
مانا ھۆزۈرۇڭدا تۇرىمەن ھازىر ،
غەزىپىڭگە ئۆزۈم تاپشۇردۇم ئاخىر .

تېنىمنى ھەربلەت ، ئىككى پارچە قىل ،
ئالدىمدا كابۇلدىن ئاچمىغىن سەن تىل .
كۆڭلۈڭ نېمە دېسە ، مەيلى شۇنى قىل ،
ئەمما كابۇل بەختى مېنىڭ بەختىم بىل . »
زالدىن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغاندا سام ،
كەڭ مۇرىسى قورۇلۇپ ، بولدى بىئارام .
ئاڭا دېدى : « ھەر نە دېدىڭ ، بەرى راست ،
ھەقىقىي سۆزۈڭنى دېدىڭ ئەينەن ـ راست .
نېمە قىلدىم مەن ساڭا ؟ بارى بىدادلىق ،
دۈشمەنلەر قەلبىگە سالدى بۇ شادلىق .
سەن ماڭا ئاچقاندا يۈرىكىڭ سىرىن ،
يەنە بولاي دېدىم بەختىڭگە زامىن .
خاپا بولما ، بولماس زىنھار ئازارىڭ ،
چارىسىن تاپىمىز ، سۈنماس بازارىڭ .
بۇگۈن يازدۇرمەن مۇپەسسەل بىر خەت ،
ئۆزۈڭ يەتكۈزسەن پادىشاھقا پەقەت .
كۆرگەچ سېنىڭ سۆلتىڭ ، خۇش خۇي دىدارىڭ ،
جاھاندار ئىزدىمەس سېنىڭ ئازارىڭ .
خەت بىلەن ھەممىنى قايىل قىلىمىز ،
شاھ دىلىن ئەدلىگە مايىل قىلىمىز .
ئەگەردە تەگمىسە بولسا يارىمىز ،
پايدىغا يۇرۇشكەي كارۇ بارىمىز .
ئۆز قولىدا ئىرۇر ھەتتا شىر كارى ،
ھەرىكەتسىز قولدىن چىقار شىكارى . »
ئاتىسى پۈتىدا يەر سۆيدى داستان ،
ئاپىرىن ئوقۇدى ، شادلىقى چەندان .

زالنىڭ مەنۇچېھر ھۇزۇرىغا ئەلچىلىككە بارغانلىقى

خەتتاتنى تەق قىلىپ باشلىدى نامە ،
نامەگە پۈتۈلدى تالاي ئەگمىمە .
ئاۋۋال كۆيلەندى ئۇلۇغ پەرۋەردىگار :
« ھەر ئىشنىڭ بېشىدا ، ئاخىرىدا بار .
ياخشى ـ يامان ئۇندىن ، بار ـ يوقلۇق شەكسىز ،
بىز بەندىلىرىمىز ، ئۇ يەككە ـ يالغۇز .
ھاياتنا نېمىنى خالايدىكەن ئۇ ،
چەرخى پەلەكنىڭ ئايلىنىشى شۇ .
قۇياش ، ئاي ، يۇلتۇزلار ئىگىسى خۇدا ،
ئۇندىن مەدەت تاپسۇن مەنۇچېھر شاھ .
رەزم كۈنى زەھرى قاتىل ، بىداۋا ،
بەزم كۈنى تولۇن ئايدەك شوخ جۈلا .
گۈرزىگدىن تارمار دۈشمەنلەر شەھرى ،
سەندىن شادلىق ئىرۇر ھەر كىمنىڭ بەھرى .
فەرىدۇن تۇغنى ئېلىپ قىلساڭ جەڭ ،
قەھرىگدىن قاچىدۇ قۇتۇرغان پەلەڭ .
تېشىلەر نەيزەگدىن ئاسمان پەلەك تاغ ،
شىددەتلىك نەرەگدىن بولۇر ئۇ تۇپراق .
ئەدلۇ خاتىرجەملىكىڭ يامانلار شورى ،
بىر ئېقىندىن سۇ ئىچەر قوي بىلەن بۆرى .
بېجىرىشكە ھازىر قىلساڭ نە خاھىش ،
قۇلۇگمەن ، يېشىمۇ بار ئىككى ئاتمىش .
كۈندىن ـ كۈن ئاشماقتا بېشىم كافۇرى ،
شۇنى تاج ئەتمەكتە ئاي ـ قۇياش نۇرى .
سېنى دەپ بەل باغلاپ جەڭلەرگە كىردىم ،
قانچە ناپاكلارنى رەھىمسىز قىردىم .
مەندەك چەۋەندازنى كۆرگەنمۇ دۇنيا ،
گۇرزى ، قىلىچۋازنى كۆرگەنمۇ دۇنيا ؟
گۇرزىمگە قول ئۇرسام ، ئۇ مازەندەران ،
باھادىرلار دىلى سۇ بولدى شۇئان .
ھەممىدىن باتۇرراق بولمىسام ، ئىشەن ،
مەندىن بولمايتتى ھېچ دۇنيادا نىشان .
ئەجدىھا ماكانى ، ۋەتىنى كەشەف ،
ئالەمنى قۇپقۇرۇق قىلار مىسلى كەف .
شەھەردىن شەھەرگە يېتەر بەدىنى ،
تاغدىن تاغقىچە ئىدى گەۋدىسى .
تىترەر ۋەھىمىدىن جاھاندا ھەر جان ،
كېچە ـ كۈندۈز پىدا تۇرار باسىبان .
ھاۋادا قالمىدى بىرەر پەرەندە ،
چۆلدە تۇگەپ كەتتى پۈتۈن دەرەندە ،
نەپسىدە كۆيەر قاغا قانىتى ،
زەھىرىدىن قۇرار زېمىن جانزاتى .
سۇدىن لەھەڭ ئالار قىلسا گەر ھەرىكەت ،
دەم سالسا تارتىلار تېز ئۇچار بۇركۈت .
خەلق قېچىپ كەتتى ، قالمىدى چارۋا ،
ئاڭا قالغانىدى بۇ يورۇق دۇنيا .

كۆردۈمكى ، بۇ دەردكە مەلھەم يوق ئەسلا ،
ئۇ بىلەن تەڭلىشەر ئادەم يوق ئەسلا .
ھەدەت بەردى ئىگەم ، ئۇ يەزدانى پاك ،
دىلدىن ۋەھىم كەتتى ، قوزغالدىم بىباك .
بېلىمنى باغلىدىم ، تىلىمدا ئاتى ،
پىلدەك ئات ئاستىمدا ، يېيىق قانىتى .
ئىگەردە ئۆكۈز باش گۈرزىمدۇر گەران ،
كۆكسۈمدە قالقانۇ قولۇمدا كامان .
يۈردۈم ، تەڭ كېلەلمەس ھەتتا لەھەڭ ھەم ،
مەن تېز جەڭ باھادىر ، ئۇ بولسا تېز دەم .
مېنى كۆرگەن ئىنسان دەيدۇ : « ئەلۋىدا ،
ئەجدىھاغا قىلمىش بۇ زورلۇق داۋا ! »
بېرىپ كۆردۈم ، ياتار ئېگىز ئېلىبۇرزدەك ،
چاچلىرى چىگىل ـ چىگىل خۇددى سالمىدەك .
تىلى چوڭ ئاغزىدىن چىقىپ ، ساڭگىلاپ ،
تۇرار ھەيۋەتلىك ، يەرنى قۇچاقلاپ .
ئىككى كۆزى ـــ ئىككى قان تولغان ئورا ،
قورققاندىن ئادەمدە جان بولۇر جۇدا .
گۈمانىم شۇ بولدى ، تىڭلا شەھرىيار ،
قوينۇمغا پۈركىدى ئاتەش ئۇ ھەييار .
دېگىز بولۇپ كۆرۈندى كۆزۈمگە دۇنيا ،
قاپقارا تۈتۈندىن جاھان قاپقارا .
قەھرىدىن لەرزىگە كەلدى بۇ زېمىن ،
زەھرىدىن يەر يۈزى نەق دەريايى چىن .
مەن ياندۇرۇپ قەھىر قىلدىم خۇددى شىر ،
شۇنداق ئىش قىلدۇ ھەرمەردانە ئەر .
بىر ئوق ئالدىم ئالماس ، دەستى راۋۇرۇس ،
ئاتتىممەن كامانىم تارتىپ چىڭ ، تاراس .
شۇ بىر ئوقنى قىلدىم غەلبەمگە رام ،
ئاغزىنى چەللەلىسەم ، شۇندا ئىش تامام .
ئاغزىنى تىكىپ قويدى ئوقۇم دەرھال ،
تىلىنمۇ تارتالماي قالدى ئەجدىھا .
تېزلىكتە ئىككىنچى ئوق بىلەن تىلىن
يەرگە مىخلاپ قويدۇم ، تولغىتار بېلىن .
ئۇچىنچىسىنى ئاتتىم ، يېرىلدى جىگەر ،
قارا خۇن ئاققۇزۇپ ، تىپىرلاپ ياتار .
ھۇجۇم قىلىپ يەرنى ماڭا تار قىلدى ،
شۇ چاغ ئۆكۈز باشلىق گۈرزىم كار قىلدى .
پاك ئۇ پەرۋەردىگار مەدەتى بىلەن
پىل تەنلىك ئېتىمنى قوزغاپ جايىدىن ،
تاغنى ئاغدۇرغاندەك بېشىغا ئاسمان ،
گۈرزىمدە بېشىغا ئۇردۇم شۇ ھامان .
باش يېرىلىپ چۇشتى گويا جەندە پىل ،
زەھرى كۆبجۇپ ئاقار مىسالى نىل .
زەربەمدىن يەر چىشلىدى ياۋۇز ئەجدىھا ،
مېڭىسى قېتىق بوپ ، چېچىلىپ ياتار .
كەشىق دەرياسى زەرداپقا تولدى ،
زېمىن تىنچلىق تاپتى ، ئارامگاھ بولدى .
تاغقا قاچقان جىمكى ئەر ۋە ئايال ،
قايتىپ كېلىپ مېنى ئالقىشلىدى دەرھال .
جېڭىمنى كۆزىتىپ تۇراتتى دۇنيا ،
ئەجدىھا ئىدى باشقا كەلگەن زور بالا .
شۇندىن مېنى « سامى يەكزەرب » ئاتىشار ،
ئايىغىمغا تۆكتى خالايىق گۆھەر .
نەزەر سالغانىدىم پاكىز تېنىمگە ،
پولات ساۋۇت بولۇپ كېتىپتۇ پارە .
زەھەردىن چۇشۇپتۇ ئېتىم زىرھى ھەم ،
ئۇندىن مەنمۇ تارتتىم نەچچە چاغ ستەم .
ئۇ يەردە نەچچە يىل ئۆسمەس بىر گىياھ ،
ھەتتا تۇپراقنىڭمۇ قىسمىتى سىياھ .
ئەگەر سۆز باشلىسام دۇنيەر جېڭىدىن ،
نامىنى باشلىماق كېرەك باشقىدىن .
شۇنداق جەڭلەر قىلدىم ، مىڭ ـ مىڭلار بېشى
دومىلىدى ، گويا سايلارنىڭ تېشى .
دائىم شۇ ، بولسام مەن ئەگەر جەڭ باشلار ،
دومىلايتتى ئاياغ ئاستىمدا باشلار .
ھەتتاكى بۇرنسام ئېتىم تىزگىنىن
شىر جاي بېرەتتى تاشلاپ ئۇۋىسىن .
نەچچە يىللار ئىگەر ـ تەختى راۋانىم ،
زېمىن ئۆزى مىنگەن ئېتىم ، تۇلپارىم .
مازىندەرانىنى ھەم گۈرگەسەرانىنى
ساڭا بويسۇندۇردۇم ، سېلىپ سۈرەنىنى .
نەچچە يىل قىلمىدىم يۇرتۇم ، ئۆيۈم ياد ،
ياشىدىم ، كۆردۈم دەپ پەقەت سېنى شاد .
بۇگۈن بىلەكلىرىم ئۇ بىلەك ئەمەس ،
گۈرزىم زەربىسىمۇ ئۇنىڭدەك ئەمەس .
ئاجىزلىشىپ بارار بېلىم قۇۋۋىتى ،
قامىتىم ئېگىلدى كېتىپ قۇدرىتى .

قولۇمدىن چۈشەرگە ھازىردۇر كامان ،
يەقلىدىم ، پۈت ـ قولۇم باغلىدى زامان .
ئەمدى زالى زەرگە بېرىمەن نۆۋەت ،
كەمىرىم ، گۈرزەمنى قىلىپ ھەم سوۋغات .
ئېلىپ دۈشمەنلەرنىڭ ئۆمرىن كەم قىلار ،
دىلىڭ قەسرىنى شاد ـ خۇرام قىلار .
دىلدا بىر ئازرۇسى بار ئىكەن نىھان ،
سەندىن مەدەت تىلەر ، ئەي شاھى جاھان .
بىر ئازرۇكى ، تەڭرى ئىزگۈلۈك بىلەر ،
ئۇنىڭ رايى پەقەت ياخشىلىق تىلەر .
رايىڭ بىلمەي تۇرۇپ بۇ ئىش يۇرۇشمەس ،
بەندەڭمىز ، چوڭچىلىق بىزگە ياراشماس .
يەنە زالغا بەرگەن ئەھدۇ پەيمانىم
ئاڭلىغاندۇر بەلكى شاھى جاھانىم :
ئوغلۇم تاغدىن چۈشۈپ ، قولغا كىرگەن دەم ،
خالايىق ئىچىدە ئىچكەنتىم قەسەم .
رايىڭ ياندۇرمايمەن ھېچ بۇندىن كېيىن !
ماڭا رازى دىلىن سۆزلىدى چەندان .
ھۆزۈرۇمغا كەلدى ھەممە خۇنۇخاك ،
ئىشقتىن يۈرەك ـ باغرى چاكۇ چاك :
مېنى دارغا ئاس ، تاڭ قالسۇن ئامۇل دەر ،
پەقەت ئامان قالسۇن سەندىن كابۇل دەر .
ئۆ سەر ئۇ قۇش ئىنى ، تاغدا ـ تاشلىقتا ،
ئۆي ـ جايۇ ئائىلە ، خەلقتىن يىراقتا .
كۆرۈنۈپ قېلىپتۇ كابۇلستاندا ،
ئاي يۈزلۈك سەرۈناز ئۇ گۈلستاندا .
شۇ جايغا يەتمىشتۇر مۇھەببەت زەھمى ،
كىم كۆرسە ، كېلىدۇ يۈرەكتىن رەھمى .
شۇنچە ئەلەم تارتتى بىگۇناھ گۆدەك ،
ئاڭا قەسەم ئىچتىم ئاڭلىغىنىڭدەك .
يوللايمەن ئوغلۇمنى بۇگۈن سەن ياقتا ،
تەختىڭ ئايىغىغا يېقىلغان چاغدا .
ئۇلۇغلارچە كۆرسەت ئەي كەرەم شەپقەت ،
ئەقىل كۆرسەتمەكلىك ساڭا نەھاجەت .
دۇنيادا يالغۇز شۇ ئوغلۇم بار خالاس ،
مۇڭدىشىم ، ئۇمىدىم ، ماڭا چىن ، سىرداش .
جاھاندار شاھقا ۋە كاتتىلارغا سام
ئالقىش يوللاپ قىلار خۇللاسى كالام . »
نامە تامام بولدى ، مەقسىتى ئايان ،
ئېلىپلا ئورنىدىن قوزغالدى داستان .
ئىگەرگە مىنگەندە سام دىلراباسى ،
ھەريانىنى قاپلىدى كاناي ساداسى .
يولغا چىقتى بىللە نەچچە باھادىر ،
سارايغا ئات چېپىپ بېرىشقا قادىر .
زابۇلستان قالدى ، قالدى گۈلستان ،
يەكزەرب سام قالدى ، يول ئالدى داستان .

مېھرابنىڭ سىندۇختقا غەزەپلەنگەنلىكى

بۇ قىسسە كابۇلدا بولغىنىدا باش ،
مېھراب بېشى قاتتى ، ھەمىرىلدى قاش .
سىندۇختىنى چاقىردى ، كۆزىدە غەزەپ ،
غەزەپتە سۆز ئېيتتى قىزىغا ئاتاپ :
« شاھىنشاھ نەدەيۇ مەن نەدە بۇ دەم ،
نەدە ئاڭا قارشى قوپماقلىق قەدەم .
ناپاك قىزىڭ بىلەن سېنى ، بىئەقىل ،
خالايىق ئالدىدا ئېتىمەن قەتىل .
بەلكىم شۇندا شاھ تېپىپ قانائەت ،
ئىناقلىق بەرپا بولۇر ، تۆگەر خۇسۇمەت .
كابۇلدىن كىم چىقار سامغا يۈزمۇ يۈز ،
زەربىسگە تەڭ زەربە بېرەلمەس ھەرگىز ! »
بۇ سۆزلەردىن سىندۇخت ھاڭۇبقىپ قالدى ،
چارە ئىزدەپ چوڭقۇر خىيالغا پاتتى .
ئاخىرى كۆڭلىدە تاپتى بىر چارە ،
ئاقىلە ، تەدبىرلىك ئىدى بىچارە .
قىزى ئولتۇردى ، سوزۇپ قولىن شاھقا ،
مەسۇم باقتى مېھراب ئالەم پاناھىغا ،
دېدى : « ئاۋۋال سەن سۆزۈم تىڭشىغىل ،
ئاندىن مەيلى ئۆزۈڭ خالىغانىنى قىل .
مېنىڭ قەتلىم بولسا مەقسىتىڭ ئەگەر ،
بىل تۇن ھاملەدۇر ، ئىزگۈسى سەھەر .
قانچىلىك قاراڭغۇ ، ئۇزۇن بولمىسۇن ،
ئاخىرى يورۇقلۇق تۇغدۇ بۇ تۇن .
كۈندۈز كېلەر چەشمە سۈيىدەك جەۋلان ،
بەدەخشان لالىدەك پارقىرار جاھان .»

دېدى ئاڭا مېھراب : « تولا ۋايسىما ،
مېنى كونا چۆچەك بىلەن ئالدىما .
بىرەر تەدبىر بىلسەڭ ، ئۇنى ئىشقا سال ،
بولمىسا ، خۇن لىباسىڭ ، يوق ئۆزگە ئامال . »
ئاڭا سىندۇخت دېدى : « ئەي ۋەلىنېمەت ،
بارمىكەن قېنىمنى تۆكۈشلا ھاجەت ؟
ئاشۇ سام قېشىغا مەن ئۆزۈم باراي ،
بۇ تىغنى قايتۇراي ، دىل دەردىن ئاچاي .
قار يانار ئەگەر تېپىلسا ئامالى ،
خام سۆزنى پىشۇرغاي ئەقىل يالقۇنى .
مەن ھازىرمەن ، كەلسە نېمە مېھنەتۇ رەنج ،
سەن بولساڭ سوۋغا بەر ئايماي گەنج . »
مېھراب دەر : « چاچىۋەر مالۇ دەفنە ،
ئاچقۇچنى ئال ، ساڭا تەۋە غەزىنە .
سوۋغات قىل كېنىزەك ، تاجۇ ئات ـ ئۇلاغ ،
ھەممىنى ئاتىغىن ، دەرھال يولغا چىق .
كابۇل دىيارىمىز قۇتقۇزالساڭ بەس ،
قايتا جانلىناتتى قەسلغان نەپەس . »
نامدار زەۋجىگە دەر سىندۇخت ئاقىلە :
« جان دېسەڭ ، بايلىقنى كۆزۈڭگە ئىلما .
مەن كۆلپەت چارىسىن ئىزدەيمەن ، ئىشەن ،
رۇدابە قىزغا سەن يەتكۈزمە زىيان .
جاھان قاراڭغۇ گەر ئۇنى ئويلىسام ،
بۇگۈن ماڭا سۆز بەر ، خۇداغا قەسەم .
ئۆز جېنىم قايغۇسى مەندە يوق زەررە ،
قىزىمنىڭ دەردىدە يۈرىكىم پارە . »
مېھرابتىن ئېلىپ ئۇ ئەھدۇ پەيمانە ،
كۆڭلى تىنچىپ ، يولغا چۈشتى راۋانە .
كېيىمىن بېزەتتى زەر ـ زىننەت بىلەن ،
ئۆزىنى ياساتتى خوپ سەنئەت بىلەن .
مېھراب ئېچىپ قويدى خەزىنە ـ ئامبار ،
سوۋغا ئۇچۇن ئالدى ئۇچ يۈزمىڭ دىنار .
ئەرەب ، پارسىڭ ئارغىماقلىرىدىن
ئالتمىشنى بېرىشتى ، كۆمۈشتىن يۈگەن .
بوينىدا مەرۋايىت ئاتمىش گۈلەندەم ،
ھەر بىرى قولىدا بىردىن ئالتۇن جام .
جامغا تولغان مۇشك ، كافۇر ۋە ياقۇتۇ زەر ،
ئالماسۇ فىرۇزە ، لەل بىلەن گۆھەر .
يەنە يۈز تۆگىدە مادەيۇ سەمەن ،
يەنە يۈزنى قوشتى يۈككە قېچىردىن .
يەنە لالە بېزەكلىك تاجى شاھىۋار ،
ھالقا ۋە مارجان بارى تىللاكار .
بېزەلگەن جەۋاھىر بىلەن يوغان تەخت ،
ئۇنىڭ سۆلتىدىن ئاسمان بىبەخت .
چەۋەندەز بېشىدىن ئېگىز خېلىلا ،
ئېتى پىل مىسال كېلىدۇ گويا .
بۇلارغا قوشتى يەنە تۆت تۇياق پىل ،
ئۇستىدە كېيىملەر ، گەزمالار ئېسىل .

سامنىڭ سىندۇختقا تەسكىن بەرگەنلىكى

يول ئەنجامى تەييار ، سوۋغىلار پارلاق ،
سىندۇخت ئاتقا مىندى مىسالى چاقماق .
بېشىدا پارقىرار رۇمچە بىر كۇلاھ ،
ئاستىدا ئات ئويناز ، قامىشار نىگاھ .
سام قەسرىگە يەتتى چاپتۇرۇپ ئاتنى ،
تىۋىش چىقارماستىن ، ئېيتماي زاتىنى .
قاراۋۇلنى چىللاپ دېدى شۇ ھامان :
« بېرىپ ئېيت بىلسۇن ئۇ جاھان پەھلىۋان .
كابۇلدىن كېلىپتۇ چاپار دەپ ئېيت ،
زابۇل پالۋانىدىن جاۋاب ئېلىپ قايت .
بىلسۇن ئۇ ئالەمگىر لەشكەر بېشى سام ،
مېھراب ياقتىن ئەكەلدىم سوۋغا ـ سالام . »
بۇ خەۋەرنى سامغا يەتكۈزدى چاققان ،
« ئېلىپ كىرىڭ » دېدى ئاڭا پەھلىۋان .
سىندۇخت ئاتتىن چۈشۈپ كىردى سارايغا ،
كىردى ئاندىن سامنىڭ ھۇزۇرىغا .
يەر سۆيۈپ ، ئوقۇدى چەندان ئاپىرىن ،
تىلىدا شاھنشاھ ۋە گۈردى زېمىن .
سوۋغىلار ، كېنىزەكلەر ، ئاتلار بىلەن پىل ،
قاتار كېلىشتتى ، سوزۇلۇپ ئۇچ مىل .
بىر ـ بىردىن تاپشۇرۇشتى سوۋغىنى شىرغا ،
ھەيرانلىق ئىچىدە قالغان ئۇ ئەرگە .
سام ئويلىنىپ قالدى بېشىن سېلىپ پەس ،
بېشى قايمۇقاتتى ، ھەيرانلىقتا مەست .

« شۇنداق مەغرۇر يۇرتتىن كېلىپتۇ چاپار ،
شاھ خانىشى ــ ئەلچى ، كەلدى نېم خەۋەر ؟ . . .
ئەگەر سوۋغىلارنى مەن قىلسام قوبۇل ،
شاھنشاھ بولماسمۇ بۇ ئىشتىن مالال .
قايتۇرۇپ ئەتسەم گەر غەزىپىدىن زال
قانىتىن يايماسمۇ بىر سۇمۇرغ مىسال .
مۇقەررەر ئۇ مەندىن يەنە خاپا بولار ،
نېمە دەرمەن ، خالايىق مېنى سۆكسە گەر ؟ »
بېشىنى كۆتۈرۈپ دېدى : « سوۋغا بارىن ،
كېنىزەكۇ غۇلامۇ ئاتۇ پىللىرىن
قوبۇل قىلىپ ئالسۇن داستان مەمۇرى ،
ئېيتىڭ ، ئەۋەتىپتۇ كابۇلنىڭ ھۆرى . »
پەرى چېھر سىندۇخت سۆزلەيتتى شادان ،
ئاڭا قۇلاق سېلىپ ئولتۇراتتى سام .
كۆردى ، قوبۇل بولدى سالامۇ سوۋغا ،
ياخشىلىق كېلىدۇ ، تۇگەيدۇ غەۋغا .
ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئىدى ئۈچ سەنەم ،
سەرۋى قەد ، سۇمبۇل چاچ ، زىبا ھەم چېچەن .
ھەر بىرى قولىدا بار بىردىن قاچا ،
تولدۇرۇلغان لالە ، دۇرۇ گۆھەر راسا .
سىپاھدار ئالدىدا غۇلاچ ئېچىلدى ،
دۇرۇ جەۋھەرلەردىن چاچقۇ چېچىلدى .
ئاندىن كاتتىلار ئۆيدىن قوزغالدى ،
ئۆيدە پەقەت بىر نەچچە دوست قېپقالدى .
شۇ چاغ سىندۇخت دېدى : « ئالەمگىر پالۋان ،
رايىڭ بىلەن قېرى بولۇر نەۋقىران .
بىلىمىڭ دىللارنى قىلىدۇ گۈلشەن ،
جاھاننى قوغلاپ قىلسەن روشەن .
مۆھرىڭ بىلەن باغلىنار يامانىڭ قولى ،
قىلغىنىڭ ئىزگۈلۈك ، تەگرىنىڭ يولى .
ئازغاشقان بولسا گەر گۇناھكار مېھراب ،
پۇشايماندا ، ئىككى كۆزى پارقىراپ .
نېمە قىلدى كابۇللۇق بىگۇناھ باشلار ،
نېمىشقا تۆكمەكچى بولدۇڭ قان ، ياشلار ؟
پۈتۈن شەھەر سېنىڭ ئۈچۈن ياشايدۇ ،
سېنىڭ خاكى پايىڭ ، غېمىڭنى يەيدۇ .
ئايىغىڭ سۆيۈشكە ھازىردۇر شەھەر ،
نامىڭ ئۇلۇغلايدۇ سېنى مۇتەبەر .
ئەس ـ ھوشۇ كۈچ ـ قۇۋۋەت بەرگەندىن قورققىل ،
ئاسمانغا يۇلتۇزلار تەرگەندىن قورققىل .
ئاڭا ھەم بۇنداق ئىش مەقبۇل كەلمەيدۇ ،
مەزلۇم قېنىنى تۆكۈش مەقبۇل بولمايدۇ . »
سام باتۇر ئاڭا دەر : « ئەي كۆڭلى يارا ،
يوشۇرماي بايان قىل ، نېم بار دىلىڭدا ؟
سەن مېھراب خانىشى ، سۆزلە بۇ نە ھال ،
قىزىڭنى قەيەردە كۆرۈپ قالدى زال .
قىزىڭنىڭ ھۆسنىيۇ جامالى قانداق ،
قاشۇ كۆز ، قامىتى ، كامالى قانداق ؟
ئەقىل ئىدرىكىيۇ پەزىلىتىن ئېيت ،
ئۇنىڭ پەزىلىتىن ئالدىرىمايى ئېيت . »
دېدى ئاڭا سىندۇخت : « ئەي خەيرىخاھ ،
جىمىكى پالۋانغا سەن پۇشتۇ پاناھ .
ئاۋۋال سەندىن چىقسۇن چىن قەسەم سۆزى ،
ئۇندىن تىترەپ كەتسۇن ئاسمان ، يەر يۈزى .
ئەھد قىلغىن : مېنى قويغىلى ئامان ،
ئامان قالسۇن ماڭا ئەزىز ھەر ئىنسان .
مەندە بار زېمىن ، مۇلۇك ھەم ئارزۇ ،
قېرىنداشۇ ۋەتەن ، بايلىقۇ ئابروي .
سۆزلەپ بېرەي ، ماڭا ئەنت ئىچكەن ھامان ،
شەنىمنى ئاسرايمەن چۈشۈرمەي نۇقسان .
نى بايلىققا ئىگە كابۇلستانىم ،
تۇتاي ، قوبۇل قىلسۇن زابۇلستانىڭ . »
شۇ چاغ قولنى قولغا ئېلىپ باتۇر سام ،
ئەھدۇ پەيمان قىلدى ، باشلىدى قەسەم .
سىندۇخت تىڭلاپ ئۇنىڭ قەسەم سۆزىنى ،
ئىشەندى ، ئەركىنرەك تۇتتى ئۆزىنى .
يەر سۆيۈپ ، شەرەپلەپ تۇردى ئورنىدىن
ۋە راستچىللىق بىلەن باشلىدى سۆزىن :
« بىلۇرسەنكى ، زەھھاك ئەۋلادىدۇرمەن ،
مېھراب باتۇرنىڭ سەرۋى ئازادىدۇر مەن .
قىزىمدۇر رۇدابە ، ئاي يۈزلۈك دىلدار ،
ھۆسنىگە زال قىلار جېنىنى نىسار .
سۆزلىرىم شاھىدى ئۇ تەڭرىم ھەق ، پاك ،
شامدىن تا تۇن باغرى بولغىنىچە چاك .
زال ۋە سېنى قۇتلاپ دەيمىز ئاپىرىن ،
مەنۇچېھرگە ھەم تۆكۈپ دىل سىرىن .

بۇگۈن كەلدىم بىلەي مەقستىڭ سېنىڭ ،
بىلەيمەن ، كىم سېنىڭ دوستۇ دۇشمىنىڭ .
بىزلەر گۈناھكارۇ پەس بولساق ئەگەر ،
يا دۆلىتىڭىزگە يەتكۈزسەك خەتەر ،
مانا مەن ، خالساڭ مەندىن ئال قىساس ،
بەند قىلساڭ باغلات ، ئاسساڭ دارغا ئاس .
ئەمما بىگۈناھ خەلق بېشىغا بالا
سېلىپ قىلمىغىن سەن كۈننى قاپقارا . »
سام بۇنداق سۆزلەرنى ئاڭلاپلا دەرھال .
ئويلىندى : نەقەدەر تادان بۇ ئايال ،
يۈزلىرى باھاردۇر ھەم سەرۇى راۋان ،
مېڭىشلىرى تاۋۇس ، بەللىرى مەجنۇن .
ئاڭا دېدى : « راستىنۇر بۇ ئەھدۇ پەيمان ،
قىلچە ئۆزگەرمەيدۇ تۇڭىگۈچە جان .
كابۇلىڭ بىلەن سەن ۋە كىم ساڭا دوست
ھەممە قالۇر ئامان ، شادۇ تەندۇرۇس .
ھەم يەنە شۇنىڭغا خۇشالمەنكى ، زال
ئۆزىگە تېپىپتۇ ئاجايىپ ئايال .
گەرچە ئەجدادىڭىز زەھھاكقا باغلىق ،
سىزلەر كابۇلستان تەختىگە لايىق .
تەقدىر شۇنداق ، دىلىنى تار قىلاي نېمىشقا ،
تەڭرى رايىغا زىت جەڭ قىلاي نېمىشقا .
ئۇ ياراتتى ، بىزلەر بەندە ، ۋەسسالام ،
ھەيرانلىقتا ياشاپ ئۆتىمىز تامام .
بىرىمىز پاراغەتتە ، بىرىمىز جاپادا ،
بىرىمىز ھالاۋەتتە ، بىرىمىز ئاھ ـ دادتا .
بىرىمىزگە بايلىق ۋە راھەت بېرىلگەن ،
بىرىمىزنىڭ يوقلۇقتىن دىلى ئېزىلگەن ،
ئاخىر ھەممە ياتار يەردە سەرەمجان ،
ھەر نەرسە شۇخاكتىن چىقىپ تاپتى نام .
بۇگۈندىن شۇ ئىشقا بېلىم باغلىدىم ،
ئازرۇئىغا يەتكۈزۈش يولىن تاللىدىم .
بىر نامە ئەۋەتتىم يېغلاپ زارۇ زار ،
ئەۋەتتىم ئالغاندۇر بەلكىم شەھرىيار .
مەنۇچېھر ياقتا داستان سالدى ئات ،
خەتتىنى ئېلىپ ئۇچتى ، چىقىرىپ قانات .
ئاتقا مىنگەن ھامان شامالدەك كەتتى ،
ئات تۇياقلىرىدىن يۇلتۇز چاچرىدى .
بۇ خەتكە مەنۇچېھر بېرەر نېمە جاۋاب ،
يامانلىق ئورنىغا كېلەر خوپ جاۋاب .
قۇش بالىسى دىلى ۋەيران بولۇپتۇ ،
كۆز ياشتىن يەر پاتقاق چەندان بولۇپتۇ .
كېلىنگىمۇ شۇنداق ئىشق گەر يېپىشسا ،
ئەجەبمەس ، يۇرىكى يېرىلىپ كەتسە .
ئۇ يىگىتنىڭ يۈزىنى ماڭا ئاشكارا
كۆرسەتكىن ، ئاندىن سەن باشقىنى سورا .
ئېھتىمال دىداردىن دىل خۇرسەنت بولۇر ،
تاتلىق تىلى ماڭا سۇدمەند بولۇر .»
ئاڭا سىندۇخت دېدى : « ئەگەر پەھلىۋان
ئەتسە بۇ بەندىنى شاد ، روشەن ، راۋان ،
شەھرىمىزگە بولسا قەدەم تەشرىپتە ،
بېشىمىز ئاسماندا ، روشەندۇر چەشمە .
كابۇلغا كىرەتتىڭ مىسلى شەھرىيار ،
يولۇڭغا قىلاتتۇق جېنىمىز نىسار . »
سىندۇخت كۆردىكى سام لېۋىدە خەندە ،
تەنەيۇ ئاداۋەت دىلىدىن چەتتە .
تەبەسسۇم ئىلكىدە دېدى ئاڭا سام :
« دىلىڭدىن غەمنى سۇر ، شاد بولغىن دائىم .
تېزلا ھەممە ئارزۇيۇڭ بەجا بولۇر . »
بۇنى ئاڭلاپ سىندۇخت ئېيتتى تەشەككۇر .
بۇ سۆھبەتتىن سىندۇخت چىقتى شاد ـ خۇرام ،
خۇشاللىقتىن ئىككى يۈزى بەك كۆركەم .
مېھرابقا ئەۋەتتى تېز بىر چاپار ،
بېرىپ ھەممە ئىشتىن يەتكۈزدى خەۋەر .
دېدىكىم : « دىلىڭدىن غەم كۆكىنى يۇل ،
مېھمانلارنى كۈتۈش ھازىرلىقىن كۆر .
بۇ نامە كەينىدىن مېنىڭ ئۆزۈم ھەم ،
بارارمەن بۇ چاغدا ئالماي ئۆزۈن دەم . »
ئەتىسى چاراقلاپ ئاپتاپ چەشمىسى ،
ئۇيقۇدىن ئويغاندى جاندار ھەممىسى .
سالاپەتلىك سىندۇخت بارار شادىمان
ئۇ تاجدار پالۋان چېدىرى تامان .
بارگاھقا كىرگەندە شاھنىڭ نىگاھى
ئاڭا چۈشۈپ دېدى : « بانۇلار شاھى » .

كىرىپ سامغا سەجدە قىلدى ، باش قويدى ،
ئاندىن ئۇ بىلەن سۆھبەت باشلىدى .
سوردى ئىجازەت قايتماقلىق ئۈچۈن ،
شادلىقنى مېھرابقا ئېيتماقلىق ئۈچۈن ،
ياخشى كۆتۈپ ئېلىش ئۈچۈن مېھمانىنى ،
مېھرابقا يەتكۈزۈش ئۈچۈن پەيمانىنى .
سام باتۇر ئاڭا دەر : « ئىجازەت بۇ گۈن ،
بېرىپ مېھرابقا ئېيت بار سۆزنى پۈتۈن . »
ياساتتى ئۇنىڭغا يارىشا خىلئەت ،
ئۇنىڭغا تەييارنۇرغۇن نازۇنېمەت ،
ھەم مېھراب ئۈچۈن ، ھەم رۇدابەگە ،
سىندۇختتەك ئاقىلە ، جەسۇر ئانىغا .
كابۇل ئۇچۈن سامدا نېمىكى بار ،
سارايدا ، دالادا ھەرنە ئۇنىڭغا يار .
سېغىن كاللارنى ئات ۋە ئۇلاغلار ،
كىيىم ـ كېچەكلەرۇ ، كىگىز ـ گىلەملەر ،
ھەممىدىن سىندۇختقا ئەيلىدى سوۋغا ،
قول بەردى : « قىلمەن ئەھدىمگە ۋاپا !
كابۇلنىڭغا قايتىپ ياشا شادىمان ،
ئەمدى قورقما ، ھېچكىم قىلماس بەدگۇمان . »
يەنە رەڭ كىردىكى ئاي چېھرە گۈلگە ،
يۈلتۇزى چاراقلاپ چۈشتى ئۇ يولغا .

زالنىڭ سام نامەسىنى ئېلىپ مەنۇچېھر ھۇزۇرىغا كەلگەنلىكى

بەختيار مەنۇچېھر يېنىغا سەپەر
قىلغان زالدىن ئەمدى ئاڭلىغىن خەۋەر .
يېتىپ كېلىشگە سامنىڭ ئوغلى زال ،
خەۋەر يېتىش بىلەن شاھقا ، ئۇدەرھال
يۈرتتا بار مۆتىۋەر ، سەردارنى توپلاپ ،
داستاننى كۆتۈشكە چۈشتى ئالدىراپ .
ياش باھادىر يېتىپ كەلگەچ بارگاھقا ،
ئاتتىن تېز چۈشتىيۇ يۈزلەندى شاھقا .
پۈتىغا باش قويۇپ سۆيدى ئۇ زېمىن ،
تاتلىق سۆزلەر بىلەن ئوقۇپ ئاپىرىن .
شۇ ھالدا ئۆتتى بىر نەچچە مۇددەت ،
ئالىيجاناب پادىشاھ كۆرسەتتى شەپقەت .
دېدى : « سۈرتۈپ قويۇڭ يۈزدىكى چاڭنى ،
مۇشكۇ گۈلاپ سېپىڭ ، كەلتۈرۈڭ رەڭنى »
يېقىنراق چاقىردى ، باردى زالى زەر ،
شاھ ئۇنىڭ ھالىدىن سوردى خەۋەر :
« نېمە ئىش ؟ بۇ قېيىن يولدىن پەھلىۋان
كېلىپسەن رىيازەت چېكىپ بىز تامان ؟ »
دېدى : « رىيازەتمەس دىل پەخرى ئىرۇر ،
ئۇلۇغ شاھ دىدارى كەرەم ۋە ھۇزۇر . »
سام نامەسىنى ئېلىپ سۇلتان جاھان
ئوقۇپ بولدى شۇئان بەك خۇشال ـ خەندان .
ئاخىرىغىچە ئوقۇپ مەكتۇپنى تامام ،
دېدى : « كۆپ رەنجىتتىڭ بىزنى ، لېكىن سام
بۇ مەكتۇپى بىلەن دىلنى شاد ئەتتى ،
يەنە كۆڭلىمىزنى ئۇ ئاۋات ئەتتى .
بولسىمۇ گەر ماڭا بۇ مەقبۇل ئەمەس ،
لېكىن سام دېگىنىچە بولسا بولسۇن ، بەس .
مۇرادىڭ شۇ ئىكەن ، مۇرادىڭ بېرەي ،
مەيلى ، خاھىشىڭنى بەجا كەلتۈرەي .
بىر مۇددەت بۇ يەردە ھۇزۇرۇمدا يۈر ،
ئىشىڭ ئاخىرىنى بۇندا كۆتۈپ تۇر . »
بەزمە باشلىدى ، داستىخىنى زەر ،
ئولتۇردى پادىشاھ يېنىدا زالى زەر .
بەزمىدە ئولتۇرار تۆرىيۇ ئەرباب ،
ھەزىلكەشلىك قىلار سەردارۇ ئەھباب .
بىر ئۆيدە تۇگسە بەزمۇ ئەنجۇمەن ،
باشقا جايدا داۋام قىلدى قايتىدىن .
ئىچىلدى مەي ـ شاراب ، تامام بولدى بەزم ،
زال ئېتىغا مىنىپ سەيلە قىلدى ئەزىم .
چېپىپ ئات ، كەزدى ئۇ چۆل ۋە تاغۇ تاش ،
ئۆزىچە پىچىرلار ، خىيالغا بەند باش .
كەمەر باغلاپ كەلدى ئۇ شاھ ئالدىغا ،
تاياڭنى ، پۇشتى پاناھ ئالدىغا .
شاھى جاھان ئاڭا دېدى ئاپىرىن ،
ئاڭا ئاڭلاتماستىن ماختايدۇ دىلدىن .

پەرمان قىلدى : « كەلسۇن دانايۇ ئالىم ،
مۇبەدلەر بولۇشسۇن تەخت ئالدىدا جەم .
مەجلىس ئېچىشسۇن جىمى يۇلتۇزشۇناس ،
بۇ ئىشنى پەلەككە قىلىشسۇن قىياس . »
ئۇلار جاپا تارتىپ ، كۆرۈپ كۆپ مالال ،
يۇلتۇزلارغا بېقىپ ، ئېچىشاتتى پال .
ئۇچ كۈن كۆككە بېقىپ ، بولۇشتى ساراڭ ،
ھىندىچە زىج بىلەن قىلىشاتتى جەڭ .
لەۋ ئېچىپ سۆزلىشەر ، تىڭشار شەھرىيار :
« ئايلانغۇچى چەرخنىڭ ھېسابى تەييار .
بىزگە روشەن بولدى بۇ ئىشلار ھامان ،
يۇرۇشۇپ كېتەر ئىش بىر ئابى راۋان .
بۇ سام ئوغلى بىلەن ئۇ رۇدابەدىن
ئوغۇل تۇغۇلغۇسى بەھەيۋەت پىلتەن .
ئۇ كۆپ يىل ياشايدۇ ، بەك ئالىيجاناب ،
باتۇرلۇق كۆرسەتەر ، مەردلىك بىھېساب .
كۆرسەتەر جەسۇرلۇق يېڭى ۋە يېڭى ،
بەزمىدە ، ئۇرۇشتا بولمىغاي تېڭى .
نەگە ئېتىن چېپىپ بارسا بىسىپ تەر ،
يېرىلىپ جىگىرى ، ياۋ چىشلەيدۇ يەر .
ھەيۋە قىلسا بۇركۈت قاقالماس قانات ،
چوڭ ـ كىچىك دۈشمەن تاپالماس نىجات .
قەددى ـ قامىتى تاغ ئەر بولدى ، ئەر ،
سالمىسىدىن پاناھ تاپالمايدۇ شىر .
قۇلۇنلارنى تۆتۈپ بىريان قىلدۇ ،
شەمشىرى ئاسمانىنى گىريان قىلدۇ .
ئىران شاھ نەۋكىرى ، سەلاھى بولۇر ،
سىپاھلارنىڭ پۈشتى پاناھى بولۇر .
ئەللامەلەر سۆزى بولغاندا ئاخىر ،
شاھ دېدى : « بۇ سۆزنى سىر تۇتۇڭلار ، سىر ! »

مۇبەدلەرنىڭ زالنى سىناقتىن ئۆتكۈزگەنلىكى

زالنى چاقىرتىپ كەلدى شەھرىيار ،
سۆھبەتكە يىغىلدى تۆرە ـ ئەمەلدار .
يىغىن ئەھلى ئالىم ، ھوشيار ۋە زېرەك ،
مۇبەدلەر زال بىلەن سۆزلىشەر بىردەك .
يىغىندىن مەقسىتى زالنى زەرنى سىناش ،
تېپىشماق تاپتۇرۇپ ، ئەقلىن بەلگىلەش ،
مۇبەدلەردىن بىرى باشلىدى سوئال ،
دىققەت بىلەن تىڭلار زېھنى ئۆتكۈر زال :
« مەن بىر جايدا كۆردۈم ئون ئىككى نىھال ،
بىرى چاقناپ تۇرار ، بىرى بەركامال .
ھەر بىرىنىڭ ئوتتۇزدىن شېخى بار ئېگىز ،
كۆپ ۋە ئاز بولمايدۇ ، دائىما ئوتتۇز . »
ئىككىنچى مۇبەدمۇ باشلىدى سۆزىن :
دۇنيادا ئىككىلا تېز ئات بار ئىكەن .
بىرى قارىلىقتا كۆمۈر مىسالى ،
بىرى سۈتكە ئوخشاش ئاقتۇر جامالى .
شىددەت بىلەن چېپىپ بارار تىنماستىن ،
ئەمما ئۇچرىتالماس ئۇلار بىر ـ بىرىن . »
ئۇچىنچى دانا دەر : « كۆرەر شەھرىيار ،

توختىماي چاپىدۇ ئوتتۇزچە چاپار .
بىرى كەم كۆرۈنۈپ قالۇر بىر زامان ،
ۋە لېكىن سانىساڭ ئوتتۇزلا ھامان . »
تۆتىنچى ھەكىم دەر : « بىر كۆكلەم ـ گۈلزار ،
گىياھى ھەر خىل ، شوخ سۇلىرى بار .
كۆز ئېچىپ ـ يۇمغۇچە ، ھېچ ۋاقىت ئۆتمەياق
بىرى پەيدا بولۇر قولىدا ئورغاق .
ھۆل ـ قۇرۇق ئارىلاش سالىدۇ ئورغاق ،
دادۇ پەريادىڭغا ھېچ سالمايدۇ قۇلاق . »
« ئېگىز ئىككى قامەت ، ـــ دېدى بەشىنچى سەرداش ، ـــ
سۇدىكى قومۇشتەك تىك كۆتۈرمىش باش .
ئۇلارنىڭ ئىچىگە ئۈۋا سالار قۇش ،
ئىشى ئۇ تەرەپتىن بۇ تەرەپكە قونۇش .
بىر تەرەپكە ئۇچسا ، سولىشار نىھال ،
بىر تەرەپكە قونسا ، ياشرار جامال .
ياشايدۇ ئۇلاردىن بىرى دائىما ،
بىرى قۇرۇپ بارار ماتەملەر ئارا . »
ئالتىنچىسى دېدى : « ئېگىز تاغ ئارا
بىر شەھەرىستان بار ، بەكمۇ پاك ـ تازا .

ئەقىللىك كىشىلەر ئۇ جايدىن قېچىپ ، شەھرىستانغا ھەممە موھتاج بولۇر ، بىراق ،
چۆلدە ياشىشىدۇ ، يېگى يەر ئېچىپ . پۇشايمان باشلىنار ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق .
بىنالار سېلىشتى ، بوي تارتار ئايغا ، بۇلارنىڭ ھەممىسى بىر تېپىشماقتۇر ،
بۆلۈنۈپ ياشىشار كەمبەغەل ـ بايغا . تېپىپ باققىن ، بار ئىكەن ئۇلاردا نە سىر .
ئۇل شەھرىستان بىلەن يوق بولۇر كارى ، ئەگەر بۇ سىرلارنى ئاشكارا قىلساڭ ،
ھەتتا ئۇندىن سۆز ئاچماس بىر كىشى . ئەجەبمەس توپىنى مۇشكى ئىپار قىلساڭ .
قاتتىق بىر زىلزىلە چىقار توساتتىن ، سىرلارنى ئاچالساڭ ، ئەقىل سۆزلەپ چىن ،
نېمە بولسا يەردە ئەيلىگەي نىھان . ئەجەبمەس ، تۇپراقنى ئەيلىسەڭ ئالتۇن . »

زالىنىڭ مۇبەدلەرگە جاۋاب بەرگەنلىكى

ئويغا پېتىپ قالدى داستان بىر مۇددەت ، ئىككى سەرۋىدىن دەي ، تىل ئېلىپ قىنىدىن ،
كېيىن كۆكرەك كەردى ، رۇسلىدى قامەت . ئۇستىگە ئىككى قۇش ياسىغان ئىندىن .
مۇبەدلەر سوئالىن ياد قىلىپ ئويلاپ ، يۇلتۇز بۇرجىدىن تا تارازى جاھان ،
لەۋ ئېچىپ باشلىدى ئۇلارغا جاۋاب : قاراڭغۇلۇق ئىچىدە بولىدۇ نىھان .
« ئون ئىككى دەرەختىن سۆزلەي مەن ئاۋۋال . ئىگىرىنىڭ چۈشۈپ شەھەرگە يېتەر ،
ھەر بىرىنىڭ ئوتتۇز شېخى مۇكەممەل . جاھاندىن نۇر ـ زىيا تامامەن يېتەر .
ھەر يىلنىڭ ئون ئىككى يېگى ماھى بار ، ئىككى سەۋەب قۇلدۇر ، بۇ چەرخى بەلەن ،
ھەر بىرى گويا كى يېگى شەھرىيار . قىلار بىزنى شادان ۋە ياكى غەمكىن .
ئوتتۇز كۈندە پۈتۈش ئۇلارنىڭ ئىشى ، ئۇندا ئۇچار قۇشنى سەن خۇرشىد بىلگىن ،
شۇ ھالدا ئايلىنار پەلەك گەردىشى . شۇنىڭدىن تىرىكلىك ۋە ئۆمىد بىلگىن .
ئەمدى گەپ ئاشۇ ئىككى ئاتنى تاپماق ، يەنە سەن سۆزلىگەن ئاشۇ شەھرىستان ،
يۈگۈرۈش شىددىتى مىسالى چاقماق . ئەبەدىي بوستاندۇر ، ئەبەدىي ماكان .
بىر ـ بىرى كەينىدىن يۈگۈرەر راۋان ، چۆل ـ باياۋان بولسا بەش كۈنلۈك دۇنيا ،
بىرى سۈتتەك ئاق ، بىرى قارا يامان . گاھ نازۇ راھەتۇ ، گاھ دەردۇ بالا .
ئۇلارنىڭ بىرى تۈن ، بىرى بولسا كۈن ، ھەر كۈنۈڭ ساناقلىق بۇندا بىئاياۋ ،
چەرخ بىزگە كۆرسەتەر ئاجايىپ ئويۇن . ئۆزى ئاتا قىلار ، ئۆزى قىلار ئۆۋ .
يېتەلمەس بىرىگە بىرى ھېچ زامان ، زىلزىلە باشلايدۇ بۇ يەردە گۇناھ ،
قاچار ئۆۋ ئىتتىدىن قاچقاندەك قۇلان . جاھاندىن قوپقۇسى ئېغىر ئاھۇ ۋاھ .
يەنە دېدىڭ : ئاتلىق بار ئوتتۇز نەپەر ، بار جاپا ، ئۇمىدتىن دىل ئۇزۇپ ئاسان ،
شەھرىيارنى قورشار ، بارى چەرخ ئۇرار . كېتىشكە مەجبۇرمىز شەھرىستان تامان .
بىرى كەم كۆرۈنۈپ قالار گاھى گاھ ، رەنجىمىز مېۋىسىن تىتار باشقا خەق ،
ئەمما ئوتتۇز چىقار تاشلىساڭ نىگاھ . لېكىن بۇندا ئۇمۇ قالمايدۇ مۇتلەق .
يېگى ئاي ھېسابىن شۇنداق قىل گۇمان ، شۇنداق باشلىنىدۇ زېمىندا ھايات ،
ياراتقۇچى شۇنداق قىلارمىش پەرمان . تەكرار بوپ تۇرىدۇ ، بۇنداق تەرتىبات .
بۇ نۇقسانغا ئىگە ئەسلى يېگى ماھ ، جاھاندا قالدۇرساق ئەگەر ياخشى نام ،
بىر كېچە كەم كېلەر ھېسابىدا گاھ . بىزدىن كېيىن پەقەت شۇ بولۇر داۋام .

قىلمىشىمىز بولسا يامانلىق ـ ئازار ،
ئۆلۈم ھەممىسىنى قىلغۇسى ئاشكار .
ئاسمان پەلەك بىنا بەرپا قىلمىز ،
ئاخىر بەش غېرىچ ماتا ئېلىپ كېتىمىز .
ئاخىر تۆپىمىزگە تاشلىنار تۇپراق ،
قورقۇنچ ببسىپ ئالار ، قاراڭغۇ ھەر ياق .
ئۇ كىمسەكىم قولدا كۆتۈرەر ئورغاق ،
قۇرۇق ـ ھۆل دادىغا ھېچ سالماس قۇلاق .
باراۋەر ئورۇيدۇ ، ئورۇيدۇ بىر ـ بىر ،
ئاھ ـ پىغان پايدىسىز ، قىلمىغاي تەسىر .
ئورمىچى زاماندۇر ، بىز بولساق گىياھ ،
مەيلى بىز بولايلى نەۋرە يا بوۋا .
ئۇنىڭ ئۇچۇن ئوخشاش ياشىمۇ ھەم قېرى ،
ئۇنىڭ ئۇچۇن ئوۋدۇر ، ئوۋ بولۇر جىمى .
تەرتىپۇ ئاساسى شۇنداق بۇ جاھان ،
ئۇنىڭدىن تۇغۇلماس ئۆلمەيدىغان جان .
بۇ ئىشكىتىن كىرەر، ئۇنىڭدىن چىقار ،
زامانە نەپسىڭ ھېسابلاپ تۇرار .

زالنىڭ مەنۇچېھر ھۇزۇرىدا ئۆز ھۇنىرىنى كۆرسەتكەنلىكى

زال قىلغاندا بۇنداق بىلىمدىن ئاشكار ،
چىن دىلدىن خۇش بولدى ئۇلۇغ شەھرىيار .
ھەيرانلىق ۋە شادلىقتا ئېچىلار يىغىن ،
زال ئەقلىگە پادىشاھ ئوقار ئاپىرىن .
بىر بەزمىگاھ قۇردى خۇشلۇقىدىن شاھ ،
بەزمىگاھ چاراقلار ئون تۆت كۈنلۈك ماھ .
ئاي پېتىپ كەتكۈچە ئىچىشتى شاراب ،
مەيدىن كەيپ بولۇشتى تۆرىيۇ ئەرباب .
بەزىلەر قىلىشتى ئېتىنى تەلەپ ،
بەزمىدىن بىرمۇ بىر چىقىشتى تاراپ .
چىقار پالۋانلار بارى شاد ھەم مەست ،
چىقار بىر ـ بىرىنى يۆلەپ دەسمۇ دەس .
زەر نۇرلىرىنى چاچقاندا ئاپتاپ ،
نامدارلار كۆزىدىن يەنە قاچتى خاب .
شاھ ئالدىغا يېتىپ كەلدى زالى زەر ،
سىياقى مىسالى شىر ، بېلىدە كەمەر .
مەقسەت شاھتىن رۇخسەت سورىماق ئىدى :
« بارسام بەختلىك ئاتام قېشىغا ، ـــ دېدى ، ـــ
ئەي مېھرىبان شاھىم ، ئۇلۇغ شەھرىيار ،
ئاتام جامالىغا بولدۇم ئىنتىزار .
پىل سۆڭەك تەختىڭنىڭ سۆيۈپ ئايىغىن ،
بۇ قۇلۇڭ چاغ ئەتتى خەستە يۇرىكىن ! »
شاھ دېدى : « ياش پالۋان ، شىر قامەتلىك زال ،
پەقەت بىر كۈن يەنە مېنىڭ بىلەن قال .
ئاتاڭنى سېغىنغان بولساڭغۇ مەيلى ،
سېنى چىللىماقتا رۇدابە ئىشقى . »
قوشۇنغا بۇيرۇدى مەنۇچېھر شاھ ،
سەھراغا چىقىرىڭ كانايۇ بارگاھ .
ئېلىپ قولغا نەيزە ، گۇرزە ، ئوق ، كامان ،
پالۋانلار بولۇشتى مەيدانغا راۋان .
كامانلار تارتىلدى ئوقلار ئۇچتى تەڭ ،
ئويۇن قىزىپ كەتتى بەئەينى بىر جەڭ .
ھۇنەر كۆرسىتەر ھەر ساراي باتۇرى ،
گۇرزە ئۇرار بىرى ، ئوق ئاتار بىرى .
دۆڭلۇكتە تۇرۇپ مەنۇچېھر شاھ ،
باتۇرلار ئىشىنى قىلار تاماشا .
ئات ئۇستىدە ئويۇن كۆرسىتەر داستان ،
بۇنداق چەۋەندازنى كۆرمىگەن جاھان .
بىر دەرەخ بار ئىدى بۇ مەيدان ئارا ،
ناھايىتى قېرى ، تۇراتتى تەنھا .
زالى زەر قولغا ئېلىپ ئوق ۋە يا
دەرەخكە ئات چاپتى سېلىپ ھايۇ ھاي .
دەرەخ غولىنى دەل چەللەپ ئاتتى ،
قاتتىق دەرەخ غولىن ئوق تېشىپ ئۆتتى .
كېيىن ئالدى باتۇرلار قالقان ۋە نەيزە ،
چاقىر ـ چوق ئاۋازدىن بۇ چۆلدە لەرزە .
تۇرك نەيزىۋازغا بۇيرۇدى قالقان ،
ئات سېلىپ كۆكرەكنى كۆتۈردى داستان .
ئەمدى ئۇ ئوقياسىن قولدىن تاشلىدى ،
نەيزە ئېلىپ ، يېڭى ئويۇن باشلىدى .

نەيزە ئۇردى ، رەقىب قالقىنى تامان ،
تېشىلدى گۈمبەزدەك ئۈچ پولات قالقان .
باھادىر ، باتۇرلارغا شاھ باشلىدى سۆز :
« قېنى ئۇ بىلەن كىم بولۇر يۈزمۇ يۈز ؟
نەيزە ، ئوقيا بىلەن سىزنى قىلار تەك ،
مانا ئەمدى سىناق جېڭىنى باشلاك . »
پالۋانلار تۇرۇشار ، بولۇشۇپ تىت ـ تىت ،
يۈرىكى كۆيسىمۇ تىللىرى جىمجىت .
كەلدى نەچچە باتۇر ، نەچچە ئات باقار ،
نەيزىلەر پارقىرار ، كۆزلىرى چاقنار .
زال ئاتتىن چۈشۈپلا كەلدىكىم تىككە ،
باتۇرلار ئېلىشار يەككىمۇ يەككە .
باتۇرلارغا بىر ـ بىر تاشلىدى نەزەر ،
بىرىنى تاللىدى مىسالى ئەجدەر .
زال ئاڭا تاشلاندى بەئەينى قاپلان ،
كەينىگە داجىپ قاچتى ئۇ پالۋان .
ھۇجۇم قىلدى زالى زەر خۇددى پەلەك ،
كەمىرىدىن ئېلىپ ھالىن قىلدى تەك .
ئىگىرىدىن ئېلىپ ، قىلدى پارە ـ پارە ،
شاھۇ سىپاھ دېدى ئاڭا ھوشىارە .

مەنۇچېھر دېدى : « بۇ دىلاۋەر يىگىت ،
شۆھرەت ـ سائادىتى بولغۇسى سابىت .
ئۇ بىلەن جەك قىلماق بولۇر بەك ئەپچىل ،
شاھانە لىباسى بولۇر كۆك ، يېشىل .
شىرلارمۇ كۆرمىگەن بۇنىڭدەك ئەۋلاد ،
ھەتتا لەھەڭلەرمۇ قىلار ئۇنى ياد .
بۇ باتۇر ئاتىسى سامغا ئاپىرىن ،
شانى ئەبەد قالار نامغا ئاپىرىن ! »
ئۇلۇغ شاھ ئوقۇدى يەنە كۆپ تەھسىن ،
ئەربابلار دېيىشتى : « مەڭگۇ ئۆلمىسۇن ! »
ئۇلۇغلار كەلدى شاھ دەرگاھىسىرى ،
ھەممە جان پىدادۇر ، تاجدار بارى .
زالغا سوۋغات بەردى شاھى ئاپتاپ ،
ھەيران بوپ تاك قالدى تۆرىيۇ ئەرباب .
قىممەت باھا تاجۇ تىللا ، تەخت ، گۆھەر ،
مەرۋايىت مارجانۇ ئالتۇندىن كەمەر ،
قىممەتلىك كىيىملەر ۋە كېنىزەكلەر ،
كۆككە چاپچىپ تۇرغان ، ئات ، قېچىر ، ئېشەكلەر ،
يەنە قانچە نەرسە بىرىپ دېدى : « ئال ! »
شاھنىشاھ ئالدىدا يەرنى سۆيدى زال .

سام مەكتۇپىغا مەنۇچېھرنىڭ جاۋابى

ئاخىر سامنىڭ خېتىگە شاھ يازدى جاۋاب ،
ھەر سۆزى نۇر چاچار بەئەينى ئاپتاپ :
« نامىغا شەرەپ قۇچقان ئەي پالۋان ئەر ،
ھەر ئىشتا مۇزەپپەر ، ئەي جەڭگىۋار شىر .
جاھان كۆرمىگەن سەندەك بىر پالۋان ،
بەزمىدە ، ئۇرۇشتا ساڭا تەڭ ئىنسان .
ساڭا نېسىپ بوپتۇ زالدەك مەرد ئوغۇل ،
جەڭ ۋاقتى شىر ئۇندىن بولىدۇ خىجىل .
چەۋەندازۇ قورقماس ، ھۇنەرۋەن ئىكەن ،
نىشانى قالغۇدەك باتۇر پەرزەنت ئىكەن .
كېلىپ ئىزھار قىلدى بىزگە كېمىنى ،
ئارزۇسى ، ئۈمىدى ، دىل ئارامىنى .
ماقۇل كۆردۇم ئۇنىڭ ئارزۇسىنى پۈتۈن ،
يورۇق كۈنلەر بولدى بىللە ئۆتكەن كۈن .
شىردىن شىر تۇغۇلار ، پەلەكدىن ـ پەلەك ،
ئۇنىڭ چاڭگىلىدا ئاجىزدۇر لەھەك .
بۇگۈن كۆزەتتىممەن ئۇنى مەن شادان ،
ئۇندىن يىراق بولسۇن بەدۇ بەتگۈمان . »
خەيرلىشىپ ئەرباب بىلەن سەر ـ بەسەر ،
مېڭىپ كەتتى شادلىق ئىچرە زالى زەر .
سام باتۇرغا شۇئان چاپار ئەۋەتتى ،
دېدىكىم : « شاھ مېنى خۇشال ئۇزاتتى .
سوۋغاتلار بەردى ئۇ خۇسرەۋانە تاج ،
دۇر ـ گۆھەر ، كېنىزەك ، ئات ۋە تەختۇ ئاج .
ھۇزۇرۇڭغا يەتسەم دەيمەن شۇ تاپ ،
ئەي ئەزىز پەدەرىم ، نۇرانە ئاپتاپ . »
خەۋەردىن خۇش بولۇپ كەتتى ئۇ پالۋان ،
ئاپئاق چاچلار بىلەن بولدى نەۋقىران .
كابۇلغا ئەۋەتتى تېزلىك بىلەن خەت ،
خەۋەر بەردى : « يولداش بولماقتا نىيەت .

شاهنشاه كۆرسەتتى زالغا ئىلتىپات ،
ئۇنى خۇشال قىلدى ھەممە ئېسىل زات .
داستان كەلگەچ ئارزۇ تاپار جانلىنىش ،
بىرلىكتە بىز شۇئان باشلىغايمىز ئىش . »
يېتىپ باردى چاپار تېز كابۇل تامان ،
ھەممە سۆزنى شاھقا ئەيلىدى بايان .
كابۇل شاھى خۇشال بولدى بۇ ئىشتىن ،
زابۇل قۇياشىغا قۇدا بولۇشتىن .
ئۆلۈك ۋۇجۇدىغا قايتا كىردى جان ،
بىر مويسىپت بولدى قايتا نەۋقىران .
ساز ئەھلىنى چىللىدى كاتتا بەزمە ئۇچۇن ،
ھەممىنى تۆكۈۋەتتى ، قىزىدى ئويۇن .
مېھراب خۇشال بولدى ، شادلىقى چەندان ،
دىلىدا خۇشاللىق ، لېۋىدە خەندان .
ئەزىز سىندۇختىنى چىللاپ يېنىغا ،
تاتلىق سۆزلەر ئېيتتى ئۇ جانانىغا :
« ئەي ئاقىلە جورام ، چېھرى بىر گۈلشەن ،
ئەقلىڭ بىلەن قارا كۆنىمىز روشەن .
شۇنداق پالۋانغا بولدۇق بىز قۇدا ،
جاھان سۈلتانلىرى ھەيراندۇر راسا .
ئەمدى يەنە ئۆزۈڭ ئەيلە سەرەمجان .
ئۆزۈڭ شۇنداق ئىشقا ئىلدامسەن ، چاققان .
بار بايلىق ھەممىسى ئىختىيارىڭدا ،
تاجۇ تەخت كېرەكمۇ ، كېرەك نە سوۋغا . »
سىندۇخت بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان ھامان
قىز يېنىغا كىردى سىر ئېچىپ شۇئان .
خەۋەر بېرىپ دېدى : « ئاڭلا پالۋان شىر
زالى زەرىڭ ساڭا كۆرسەتەر دىلدار .
مەيلى ئايال ، مەيلى ئەر بولسۇن ، ئەگەر پاك ،
تۆھمەت ـ مالامەتتىن دىلى بولماس چاك ،
بۇگۈن ئاخىر نىشانىڭغا يەتتىڭ ،
نېمە ئىزدىدىڭسەن ، ئاقىۋەت تاپتىڭ .
رۇدابە دېدىكىم : « ئەي شاھىبانۇ ،
ھەر بىر ئەنجۇمەندە تاپتىڭ شان ، ئابروي .

ئايىغىڭ قۇچاقلاپ ياستۇق قىلاي مەن ،
رايىڭدا ئىش تۇتاي ، پەرمان قىلغىن سەن .
ساڭا باققان ياۋۇز كۆزنى تېشىلسۇن ،
دىلىڭدا دائىما شادلىق جۇش ئۇرسۇن . »
سۆھبەتنى تۇگىتىپ ئاي بىلەن ئاپتاپ
ئۆينى جايدۇماققا تۇتۇندى ئالدىراپ .
سارايىنى بېزەتتى بەئەينى جەننەت ،
مەي ۋە مۇشكۇ ئەنبەر قېتىلدى قات ـ قات .
پايانداز سېلىندى ئارقاقلىرى زەر ،
زەبەرجەد ، ياقۇتتىن ئۆرۈش سەر ـ بەسەر .
يەنە قادالغاندۇر ئاڭا دۇر خۇشاب ،
ھەر دانىسى خۇددى بىرقەتەرەئى ئاب .
ئايۋانىغا قويدى بىر تەختى زەررىن ،
ئاڭا بېزەك بەرگەن بىر نەققاشى چىن .
گۆھەر بىلەن ئاڭا بېرىلگەن بېزەك ،
نەقىشلەر شۇڭلاشقا كۆزنى چاقنۇدەك .
ئۇنچىيۇ ياقۇتتىن ئۇنىڭ پايىسى ،
شاھلارنىڭ تەختىدەك زور سەرمايىسى .
تۇز كەبى ياساندۇردى رۇدابەنى ،
قارىسا ھەيران قالۇر جەننەت گۈلشىنى .
ئولتۇرار خانىدا ئۇ نىگار تەنها ،
ھېچكىمگە يول يوق ئۇ ئۆيگە مۇتلەقا .
كابۇل يېرى جەننەت گۈلزارى بولدى ،
رەڭگا رەڭ سۇغاتلار ، گۈللەرگە تولدى .
پىلغا تولۇپ كەتتى كوچىلار ، يوللار ،
رۇم شاھلىرىغا خاس ياسانغان پىللار .
پىل ئۈستىدە بارار نازىنىن سازەندە ،
بېشىغا تاج كىيگەن مۇمتۇز خانەندە .
ئەزىز مېھمانلارغا ھەممە مۇنتەزىر ،
كېنىزەك ۋە غۇلاملار يۈگۈرىشەر زىر .
يوللارغا سېپىشەر مۇشك بىلەن ئەنبەر ،
سېلىنار پايانداز ، ئەتلەس ، شايىلار .
ھەممىنىڭ بېشىغا چاچار مۇشكۇ زەر ،
مەي بىلەن گۈلابتىن يەرلەر ھۆل بولار .

كېتىپ باراتتى زال شۇنچە ئالدىراپ ،
ئۇچار قۇش مىسالى يا كېمە ھېساب .
زالنىڭ كېلىشىدىن تېپىشىپ خەۋەر ،
شادلىق بىلەن ئۇنى كۈتكىلى چاپار.
ئەتراپىنى تىنتىتەر جارچى ئاۋازى :
« يېتىپ كەلدى داستان ، ئىقلىم شاۋقازى . »
خۇش بوپ كۈتۈۋالدى سام باتۇر شادان ،
قۇچىقىدىن قويماي تۇردى بىر زامان .
ئاتا قۇچىقىدىن بوشاش بىلەن زال ،
بار سۆزنى سۆزلىدى ، يەر سۆيۈپ دەرھال .
تەخت ئۆزرە ئولتۇردى باتۇر پالۋان سام ،
يېنىدا زالى زەر شاد ، خۇشال ـ خۇرام .
سام سۆزلەشكە باشلىدى زالغا سىندۇختتىن ،
سۆزلەيتتى شاد كۈلگە ۋە چاقچاق بىلەن .
دېدى ئۇ : « كابۇلدىن كەلدى سوۋغا ـ سالام ،
ئەلچى نامى سىندۇخت ، پاك ، شېرىن كالام .
ئەنت ئىچۈرۈپ ، مەندىن تىلەر ئامانلىق ،
ئەنت ئىچتىمكى ، ھەرگىز كۆرمەس يامانلىق .
مەندىن نېمىنى قىلسا تەلەپ مەن ھەم
بېجىرىشكە ئىچتىم يۈرەكتىن قەسەم .
بىرىنچى گەپ شۇكى ، كابۇلنىڭ ماھىن
جۈپلۈككە ئالغۇسى زابۇلنىڭ شاھى .
ئىككىنچى ، كابۇلغا مېھمان بولۇرمىز ،
دىلدىكى دەردىگە دەرمان بولۇرمىز .
چاپارى كەلگەندۇر خېلى ئاۋۇالراق ،
ھەممە نەرسە ھازىر ، كۈتەر گۈلياناق .
بۇگۈن بۇ ئەلچىگە نېمە بولغان جاۋاب ،
نېمە خۇش سۆز ئاڭلار چاپاردىن مېھراب ؟ »
داستان بۇ خەۋەردىن خۇشالۇ خۇرام ،
چېھرىسى ياشنىدى مىسالى كۆكلەم .
شۇنداق جاۋاب بەردىكىم : « ئەي ، پالۋان ،
ساڭا تەھسىن ئوقار زېمنۇ زامان .
سەن يولغا باشلىساڭ ، بىز ئەگىشىمىز ،
قالغان سۆزنى يولدا خوپ سۆزلىشىمىز . »
سام ئوغلىغا قاراپ قىلدى تەبەسسۇم ،
ئارزۇسىن چۈشەندى ، ئۇنىڭسىز بىر دەم
نە ئارام يۈرەكتە ، نە كۆزدە ئۇيقۇ ،
تىكەندەك پاتىدۇ ماموق ياستۇقمۇ .

سام پەرمانى بىلەن چېلىندى ناغرا ،
قارارگاھتىن قوشۇن ئاتلاندى يولغا .
چاپار ئەۋەتىلدى مېھراب يېرىگە ،
تېزرەك يەتكۈزۈلسۇن كابۇل شىرىگە .
يولغا چىقتى دېسۇن سام ، زالى زەر ،
يەنە قانچە پىل ۋە باتۇرۇ لەشكەر .
چاپار يېتىپ باردى مېھراب قەسرىگە ،
دەرھال ئېلىپ كىردى ئۇنى قەسرىگە .
مېھراب ئاڭلىدىيۇ بولدى چاغ كەيپى ،
نەرگىس گۈلىدەك ئېچىلدى چېھرى .
كانايلار چېلىندى ، چېلىندى ناغرا ،
لەشكەرمۇ ياسانغان ھەيۋەت شۇنچىلا .
پىللاردا سازەندە ، سازلىرى خۇشۇاق ،
جەننەتتەك ياشنىدى يۇرت باشتىن ئاياغ .
ئۆگزە ـ تاملاردا ، قوللاردا بايراق ،
سىرىق ، كۆك ، زەڭگەر رەڭ ، يا قىزىل چوغدەك .
بىرى نەي چالىدۇ ، يەنە بىرى چاڭ ،
ھەممە تەرەپنى قاپلار ناغرايۇ جاڭ .
گويا ئەل ئىچىندە بولمىش قىيامەت ،
يا يەر ئاستىن ـ ئۈستۈن بولمىش بۇ سائەت .
سامنى كۆرۈش بىلەن كابۇلغا سۈلتان ،
سۆيدى يەر ـ زېمىننى ئاتتىن چۈشۈپ شۇئان .
ئىككىسى بىر ـ بىرىگە قىلىپ ئېھتىرام ،
ھال ـ ئەھۋال سوراشتى بىرىشىپ سالام .
ئەزىز مېھمانلارغا ئوقۇپ ئاپىرىن ،
سامۇ زال ئالدىدا سۆيەتتى زېمىن .
ئاندىن ئۆز ئېتىغا مىندى مېھراب شاھ ،
گويا تاغ بېشىدا تۇرار يېڭى ماھ .
قولىدا زەر تاجى ، بېزىكى گۆھەر ،
ئەزىزلەپ ، زالى زەر بېشىغا قويار .
كابۇلغا يېتىشتى ھەممە خەندان ـ شاد ،
ئۆتكەنلەرنى كۈلكە بىلەن قىلىپ ياد .
چېلىندى كانايلار ، ناغرايۇ سازلار ،
پەلەككە يەتتى تا خۇشال ئاۋازلار .
گويا تام ، ئۆگزە ھەممىسى سازەندە ،
ھەممەيلەن گويا كى بېھىش ـ جەننەتتە .
ئاتلار چاپار ، يايلى مۇشكۇ زەفران ،
كۆككە چاپچىشىدۇ يولۇاستەك چاقان .

سندۇخت تاشقىرىغا چىقتى ساپ بېزەك ،
ئەتراپىن ئورىغان ئۇچ يۈز كىنىزەك .
ھەر بىرى قولىدا بىردىن جامى زەر ،
جامى تولغان مۇشكۇ جەۋاھىر ، گۆھەر .
ھەممىسى ئاپىرىن ئوقۇشار سامغا ،
جەۋاھىر چېچىشار ئالىي مەقامغا .
لۇتفۇ ئېھسان بولدى شۇ قەدەر بەلەند ،
زەرۇ جەۋاھىردىن ھەممە بەھرىمەند .
سندۇختقا دېدى سام چاقچاق قىلىپ :
« قاچانغىچە يۈرىسەن قىزىلئ يوشۇرۇپ ؟ »
ئاڭا سندۇخت دېدى : « قېنى كۆر مانا ،
ئەگەر بولسا مەيلىڭ ، قېنى كۆر مانا ! »
سام دېدى : « جان بىلەن تۇتاي بايلىق ـ مال ،
نېمىكى خالساڭ ھەممىسىنى ئال .
خەزىنە ، تاجۇ تەخت ، ئالتۇنۇ گۆھەر ،
ئۇلۇسمۇ ، بۇلۇسمۇ ، قىشلاقۇ شەھەر . »
كىردىكىم ئۇلار بىر ئېسىل قەسىرگە ،
گويا كى بېھىشتەك ياسانغان جانە .
سام نىگاھ تاشلىدى بولۇپ مەھلىيا ،
قېتىپ قالدى لالۇ ھەيرانلىقتا .
تىل ئاجىز ماختاشقا ، سۆز باشلىماققا ،
جۇرئىتى يوق ھەتتا كۆز تاشلىماققا .
ئەھد ـ پەيمان ئۇستىدە سامۇ مېھراب شاھ ،
بەجا قىلدى ئادەت بويىچە نىكاھ .
يىگىت ـ قىزنى تەختكە چىقاردى شاد ،
ھېقىق ، زۇمرەت چېچىپ قىلىشتى ئاۋاد .
قىز بېشىدا تاجى قىزىل زەر نىگار ،
يىگىتنىڭكى بولسا ، ساپ گۆھەر نىگار .
كېيىن ئېلىپ كەلدى دەپتەردە بىر خەت ،
ئۇندا قىزنىڭ تويلۇقى قىلىنغان رويخەت .
تۇگىمەس ، قايناپ چىقار مىسالى بۇلاق ،
ئاڭلىمىغان بۇنداق بايلىقنى قۇلاق .
بۇنى ئاڭلىشىپ سەردار ۋە سىپاھ ،
ھەيرانلىقتا دېدى : « يا خۇدا ، خۇدا ! »
ئاندىن ئولتۇرۇپ ئىشرەت قىلىشتى راسا ،
پۈتۈن ھەپتە قولدىن چۈشمىدى كاسا .
شەھەر ئەيشۇ ئىشرەت بىلەن مەست ئىدى ،
ساراي شۆھرىتىدىن پەلەك پەس ئىدى .
نە زال ، نە ئاشۇ كۆزلىرى جادۇ ،
ھەپتە بويى بىردەم كۆرمىدى ئۇيقۇ .
بوشاپ قالدى شۇندىن كېيىن بەزمىگاھ ،
ۋە لېكىن تىنجىمىدى بۇ بارگاھ .
يۇرتىنىڭ ئۇلۇغلىرى يىغىلىپ سەپكە ،
يەنە بەزمە داۋام ئەتتى ئۈچ ھەپتە .
ئاي بېشى نەرىمان ئوغلى باتۇر سام
سېيىستان تەرەپكە ئەيلىدى خىرام .
ئاتىسىدىن كېيىن قېلىپ يەنە زال ،
ئەيش قىلدى يەتتە كۈن ، تولۇقتۇر ۋىسال .
ئاندىن كاجۇۋا باغلاپ تۆگىگە ،
تەختى راۋان قۇردى سەپەر قەستىدە .
دىلدار رۇدابەسىن ئاڭا مىندۇردى ،
ئانىسى سندۇختىنى بىللە ئېپ ماڭدى .
مېھراب باشلىق ھەممە شادانۇ خەندان ،
يولغا قەدەم قويدى سېيىستان تامان .
نىمرۇزغا يېتىشتى ھەممىسى غالىب ،
دىللار شاد ئاداۋەت ـ قىساسمۇ تۈگەپ .
سام بىر بەزمە قۇردى قەدەملەر گۈلگۈن ،
بەزمە ئىچرە ئۆتتى ئۈچ بىقىياس كۈن .
سندۇخت ، رۇدابەنى قىلدۇرۇپ شادان ،
لەشكەر بىلەن قايتتى كابۇلغا سۈلتان .
شۇندا سام شاھلىقنى تاپشۇردى زالغا ،
لەشكىرىن توپلىدى ، پەرخۇندە پالغا .
ئۇلۇغ سام زالنى قىلىپ بۇندا شاھ ،
ئۆزى تارتتى يېڭى يۇرۇشكە سىپاھ .
ئۇ مۇدھىش گورگسارۇ ئۇ ئۇلۇغ باختەر
تامان تۇغ كۆتۈرۈپ باشلىدى سەپەر .
دېدىكىم : « ئۇ يەرلەر ماڭا بېرىلگەن ،
ئەمما بويسۇنمىغان ، ئۇلار كېرىلگەن .
مەنۇچېھر خەتلەپ يەر ئىختىيارىن ،
تولۇق بېرىپ قويغان رەۋىش رەپتارىن .
ناكەسلەر قىلىشى مۇمكىن قوزغىلاڭ ،
دىۋىلەر ماكانىدۇر ئۇ مازەندەران .
زال بۇگۈن ئورنۇمغا ئۆزۈڭ پادىشاھ ،
مۇبارەك ئەل ـ يۇرتۇ تەختۇ تاج ـ كۆلاھ . »
زال تەختتە قالدىيۇ يۈرۈپ كەتتى سام ،
ۋىسال ، ئەيشۇ بەزمە قىلاتتى داۋام .
رۇدابە ئولتۇرار ، ياندا زالى زەر ،
بېشىغا كىيگەن ئۇ ئېسىل تاجى زەر .

شادۇ خۇراملىقتا ۋاقىت ئۆتەتتى ساز ،
ئېغىرئاياغ بولۇپ قالدى سەرۋىناز .
ھۆسنى باھارىغا چۈشتى كۈز ـ خازان ،
دىلىن ئەلەم باستى ، رەنج قىلدى ماكان .
پەۋقۇلئاددە ئېغىر ئىدىكى يۈكى ،
قان يىغلار ، مۇشەققەت چېكەر كۈن ـ تۈنى .
كۈندىن ـ كۈنگە ئېغىر ئەھۋالى شۇندىن ،
يۈزى گويا كى ئىدى زەپىران .
ئانسى كۆرۈپ دېدى : « ئېيتچۇ جان قىزىم ،
نېمە بولدى ، نېمىشقا سۇلغۇن گۈل يۈزۈڭ .
رۇدابە بەردى ئانسىغا جاۋاب :
« جېنىم ئانا سورىما ، ھالىم كۆپ خاراب .
ئۈيقۇسىز سۇلغانمەن ، تېنىم پەجمۇردە ،
تىرىك كۆرۈنسەمۇ ، مۇردىمەن ، مۇردا !
خىيالىمدا ئۆمرۈم تۈگەپ قالغۇدەك ،
بۇرچۇم ئاقىۋىتى جېنىم ئالغۇدەك ! »
ئازابتا ئۈيقۇسىز ئۆتۈپ تۈنۇ كۈن ،
نىھايەت ئاي كۈنى قالدى بەك يېقىن .
قورساقتىكى نېمە ، يوغان تاشمۇ ؟
تۆمۈرمۇ ياكى يوغان ئىدىشمۇ ؟
قىينىلا ـ قىينىلا ھوشىدىن كەتتى ،
سارايدا ئاھۇزار پەلەككە يەتتى .
سىندۇخت قىز بېشىدا يىغا باشلىدى ،
يۈزىن تاتلاپ ، قىيما ـ چىيما قىلىپ تاشلىدى .
داستانغا ئاڭلاندى قايغۇ ئاۋازى ،
قاغجىراپ قالماقتا ئۇل سەرۋىنازى .
رۇدابە يېنىغا كەلدى زالى زەر ،
كۆزدە ياش ، دىلى غەش ، خۇن تولغان جىگەر .
ماتەم ئارا قالدى ياشىنغان ھەرەم ،
چاچ يۇلۇپ ، داد سالار ، دىلدا دەرد ـ ئەلەم .
بىر نەرسىنى ئەسكە چۈشۈردى داستان ،
بۇ پىكىردىن بولدى مۇشكىلى ئاسان .
ئۇ سۇمۇرغ پېيىنى قىلدى شۇئان ياد ،
سىندۇختقىمۇ ئېيتتى ، ئىچ ـ ئىچىدىن شاد .
ئاتەش ئەكىلىشتى ، راسلىشىپ مەنقال ،
سۇمۇرغ پېيىنى ئوتقا سالدى زال .
قاراڭغۇ بولدى بىردەمدە ھاۋا ،
كەلدى ئۇچۇپ سۇمۇرغ ـــ ئۇ پەرمانراۋا .

بۇلۇتكى ، تامچىسى دۇر ـ مارجان ئىرۇر ،
مارجان ئەمەس ، بەلكى شەۋقى جان ئىرۇر .
ھۆرمەت بىلەن زال قىلدى خوپ سالام ،
ئاڭا كۆرسىتىپ كۆپ ئىززەتۇ ئىكرام .
سۇمۇرغ ئاڭا دېدى : « بۇ ئەلەم نېمە ؟
شىر يىگىتى كۆزى ئېچىرە نەم نېمە ؟
بۇ كۈمۈش تەنلىك مەھلىقادىن
بىر ئوغۇل تۇغۇلغاي شىر يۈرەك ، پىلتەن .
شىر ئۈنىڭ سۆيگۈسى خاكى پايىنى ،
چىقارغاي بۇلۇتنىڭ ئاھۇ ۋايىنى .
جاڭگالنى تىترەتكەن يىرتقۇچ ئارسلان ،
بارماق چىشلەپ قالار ئۇ توۋلىغان ئان .
مۇرىسىنى كېرىپ كەلسە ئۇ پالۋان ،
كۆتۈرسە زەربىگە گۈرزىيۇ قالقان ،
جايىدىن تۇرالماس باتۇرلار لەرزان ،
ئۆزىن جايلىيالماس ، يۈرەك ـ باغرى قان .
ئەقلىدە مىسالى سامى تاش بولۇر ،
قەھرىدە مىسالى شىرى جەڭ بولۇر .
قامىتى سەرۋ بولۇر ، ئەمما كۈچى پىل ،
نەيزە ئاتسا ، ئۇچۇپ بارار ئىككى مىل .
ئەل قاتارى كەلمەس دۇنياغا ئەمما ،
ئاڭا مەدەت بەرگەي رەھىمدىل خۇدا .
تېپىپ كەلتۇرۇڭلار ئالماستەك پىچاق ،
بىلىمدان كىشىنى تېپىڭ مۇشۇ چاغ .
سەنەمنى مەي بېرىپ ئاۋۇال مەست قىلىڭ ،
دىلىدىكى ئەلەم ـ دەردنى پەس قىلىڭ .
تېۋىپ ئۇ تىغ بىلەن ئەپسۇن ئەيلىسۇن ،
قورساقتىكى شىرنى ئامان ئەيلىسۇن .
ئانا قارنى تەدبىر بىلەن چاك بولۇر ،
ئاغرىقىنى ئۆزىمۇ سەزمەيلا قالۇر .
بىر مۇددەت بويالغاي قېنىغا تېنى ،
قورساقتىن ئىلىشار ئۇ شىر يىگىتنى .
كېيىن كېسىلگەن يېرى تىكىلگەي ساپاسىز ،
دىلىڭدىن يوق بولۇر ئەندىش ، ۋەھمۇ باك .
بىر گىياھ بېرىمەن ، مۇشك ھەمدە ئاق سۈت
بىلەن قوشۇپ ، ئېزىپ سايىدە قۇرۇت .
ئېزىپ ، سۈرتۈپ تۇرساڭ يارا ئاغزىغا ،
كۆرەرسەن ، بەكمۇ تېز كېلەر ئەسلىگە .

كېيىن مېنىڭ پېيىمنى سۈرت ئاشۇ جايغا ،
سايەمدىن شېپالىق يېتەر ئۇ جايغا .
غەم يېمە ، بەكمۇ كەم سەندەك بەختيار ،
ئاندىن شاھ مەنۇچېھر ھۇزۇرىغا بار .
چۈنكى ئۇ بېرىدۇ ساڭا تاجۇ تەخت ،
كۈندىن ـ كۈن جۇش ئۇرۇپ گۈللىگەن دەرەخ .
ئەسلا غەم سالمىسۇن دىلىڭغا بۇ كار ، ۹
دەرەخنىڭ شاخلىرى بولۇر مېۋىدار .»
شۇنداق دەپلا يۈلدى مۇرىسىدىن پەر ،
قانات قېقىپ ئۇچتى ، چېچىپ يارقىن نۇر .
ئۇ پەينى ئالدىيۇ ببرىپ زالى سام ،
بەجا قىلدى سۇمۇرغ ئەمرىن تامام .
ھەممە كۆزىتەتتى داۋالاش ئىشىن ،
كۆزلىرىن نەم باسقان ، غەم كۆڭۈللىرىن .
سىندۇخت كۆزلىرىدىن تۆكەر قارا قان :
« قانداق چىقار : ـــ دەر ، ـــ قورساقتىن ئىنسان ؟ »
يېتىپ كەلدى شۇئان بىر داڭدار ھېكىم ،
رۇدابەگە مەي بىلەن بەردى ئۇ تىنىم .
مەلىكە قورسقىن يارىدى ئاغرىتماي ،
بوۋاقنى ئېلىشتى ئاستا ، چالغىتماي .
بالا تۇغۇلغاندا بىزەرەر ، ئاسان ،
تەئەججۇپتە قالدى پۈتۈن خانىدان .
ئاجايىپ ئوغۇلكى ، شىر سىياقلىق ، شىر ،
كۆرگەنلەر : « قۇياشتىن روشەن چىراي » دەر .
ھەيرانە قېلىشتى بارچە ، كىنىزەك ،
ھېچكىم كۆرمىگەنتى پىل كەبى گۆدەك .
ئانا ئۇخلار كۈن ـ تۈن شارابتىن سەر خۇش ،
ئۆزىنى بىلمەستىن ياتاتتى بىھوش .
يارىسىنى تېگىپ ، داۋا قىلىشتى ،
سۇمۇرغنىڭ سۆزىنى بەجا قىلىشتى .
ئۇيقۇدىن كۆز ئېچىپ ئۇ ئۆز ياسىمەن ،
لەۋ ئېچىپ سىندۇخىتقا باشلىدى سۆخەن .
چاچقۇلار چېچىشتى گۆھەر ۋە تىللا ،
شۇكرانە ئوقۇشتى : ساقلا رەببىنا .
ئانىغا بېرىشتى ئۇ شىر يېگىتنى ،
بالا ئەمەس ، بەلكى ساما گۈلشىنى .
بىر كۈندە بولۇپتۇ بىر ياشلىق بالا ،
گويا بىر گۈلدەستە رەڭدار ، ئۆز ، لالە .
كۈلدىيۇ ، كۆرۈندى چىشلار سەدىپى ،
چېھرىدە نامايان شاھلىق شەرىپى .
رۇستەممەن تۇغۇلۇشۇمدىن ، رۇستەممەن دەر ،
شۇڭلاشقا ئوغۇل ئىسمىنى رۇستەم دەر .
بىر قورچاق تىكىشتى ئەتلەستىن تازا ،
شىر يېگىت بويىدىن ئېلىپ ئەندىزە .
ئىچى سەۋسەن يوڭى ، ماڭلىيىدا ناخىد ،
نۇر چېچىپ تۇرىدۇ يۈزلىرى خۇرشىد .
قولتۇقىغا قىسقان نەيزەيۇ تۇغىن ،
بىر قولىدا گۈرزە ، بىرىدە تىزگىن .
ئاستىدا تورۇق ئات ئويناقلاپ تۇرار ،
كەينىدىن سەپ تارتىپ بارماقتا لەشكەر .
ئىشلار ئورۇنلانغاچ تېز سۈرئەت بىلەن ،
ئەجدادلاردىن قالغان ئادەتلەر بىلەن ،
تۆگە مېنىپ يولغا چىقتى بىر چاپار ،
خالايىقتا چېچىپ جەۋاھىرۇ زەر .
رۇستەمنىڭ گۈرزىۋاز سۈرتتىن شۇئان ،
ئېلىپ ببرىشتى سام بوۋا تامان .
ئۇلۇغ بىر بايرامغا چۆمدى گۈلستان ،
كابۇل يەرلىرىدىن تا زابۇلستان .
ھەر دەشتتە سازاندە نەي ، جاڭۇ راۋاب ،
تۆكمە نازۇ نېمەت ، شاراب ۋە كاۋاپ .
كىرىپ كەلدى مېھراب كابۇلغا خوپ شاد ،
دەرۋىشلەرگە دىنار ، پۇل چاچار زىياد .
زابۇلنىڭ چېتىدىن چېتىگە قەدەر
سازەندە ـ ھاپىزلار ھەم ئويۇنچىلار .
چوڭ ـ كىچىكىنى يوقتۇر پەرق قىلىش ،
ھەممە تەڭ ئولتۇرار ئارقاغۇ ئۆرۈش .
ئاندىن رۇستەم تىمسالى بولغان ئۇ قورچاق
سام بوۋىغا ئېلىپ كېلىندى خۇش چاغ .
بۇ تىمسالنى كۆرۈپ قېرى باتۇر سام ،
ھەيران قالدى ، بولدى خۇشالۇ خۇرام .
چاچراپ تۇرۇپ ، ئۇندىن ئۇزمەستىن كۆزىن ،
دېدىكىم : « بۇ بالا نەق مېنىڭ ئۆزۈم .
بولسىمۇ بويى گەر ئېگىزمەس بەلدىن ،
بۇلۇتلار قۇتۇلالماس ئۇنىڭ قولىدىن . »
خەۋەرچىنى چىللاپ كەلتۈردى شۇدەم ،
بوينى كۆمۈلگۈچە چاچتۇردى دىرھەم .
دەرگاھنى ببزەشتى بەئەينى خوراز ،
چېلىندى ناغرىلار ، ھەر تەرەپتە ساز .

سەگسارىدىن تارتىپ تا مازەندەران ،
بۇيرۇدى بېزەلسۇن ، خۇشالۇ شادان .
شاراب ۋە ھاپىزلار ، سازەندىلەر جەم ،
ھەممىسى چېچىشتى ، جەۋاھىر ، دىرھەم .
بەزمە ۋە توي بىر ھەپتە قىلدى داۋام ،
ئاندىن باش خەتتاتنى چاقىرتتى سام .
بەختيار زالنىغا يازدى جاۋاب خەت ،
مەكتۇپنى بېزەتتى مىسالى جەننەت .
ئەڭ ئاۋۋال تەڭرىگە ئېيتتى ئاپىرىن ،
ئەيلىدى شاد بەندە دىلىنى بايان .
ئاندىن پالۋان زالنىغا ئېيتتى شان ـ شەرەپ ،
ئۇ ئۆزى بىر تەرەپ ، لەشكەر بىر تەرەپ .
ئاخىرىدا بوۋاقتا بەردى ئۇ نۆۋەت ،
نۇر چېھر ، شاھانە ، پەھلىۋان قامەت .
بۇيرۇدى : « ئاسراڭلار پىدا قىلىپ جان ،
بىر زەخمەت كۆرمىسۇن گۆدەك ھېچقاچان .
تۇنۇگۈن خۇداغا سېغىنغان ئىدىم ،
ئوغۇلغا سەن ئوغۇل ئاتا قىل ، دېدىم .
كۆرەي دېدىم زالنىڭ پەرزەنتىنى مەن ،
ئۆزۈمدەك مەرد دىلبەندىنى مەن .
بۇگۈن بېلىمىز چىڭ ، كۆڭلىمىز پۈتۈن ،
قىلسۇن خۇدا ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن ! »
چاپارمەن تېز كەتتى مىسالى بوران ،
زالنىغا يېتىپ باردى ، بەك خۇشال ـ شادمان ،
سامنىڭ شادلىقىدىن سۆزلىرى بىر ـ بىر ،
قانداق توي ـ تاماشا قىلدى باھادىر .
خېتىن بەردى ئاتىسى دانىشمەننىڭ ،
بىر ـ بىر ئېيتىپ بەردى ئۇنىڭ پەندىن .
بۇ ياخشى سۆزلەرنى ئاڭلىغان شۇ چاغ ،
تېرىسىگە سىغماس ، زالنىڭ كەيپى چاغ .
شادلىقتا شادلىق قوشۇلۇپ كەتتى ،
شادلىقتىن بېشى ئاسمانغا يەتتى .
تالاي ئاي ۋە كۈنلەر ئۆتۈپ بىرمۇ بىر ،
بولدى ئاشكارا نەچچە تېپىشماقۇ سىر .
رۇستەمگە سۈت بەردى ئون ئانا بىردىن ،
گۆدەكنىڭ ئاساسى جەڭگىۋار شىردىن .
ئاخىر كەلدى سۈتتىن ئاجرىتىش ۋاقتى ،
شىر يېگىتنى ئەمدى نان ـ گۆشتە باقتى .
بىر يولى بوشتار ئەللىكچە تاۋاق ،
ئادەملەر ھەيران بوپ دەر : « يا خەللاق ! »
سەككىزدىن توققۇزغا قويغاندا قەدەم ،
بىر سەرۋى ئازادە بولغاندا رۇستەم ،
نۇر ـ زىيا چېچىپ تۇرغان بىر ماھى بولدى ،
جاھان ئەھلى ئاڭا شەيدايى بولدى .
نەۋرە بوۋىسىنىڭ ئىزىنى باستى ،
قامەتتە ، بىلىمدە نەق ئۆزى بولدى .

سامنىڭ رۇستەمنى كۆرگىلى كەلگەنلىكى

سام ئاڭلىغانسېرى خۇش بولدى دىلى ،
شىر كەبى بولغىنىدىن زالنىڭ ئوغلى .
ئۇنداق بىر بالىنى ئىنسان كۆرمىگەن ،
ئۇنداق شىر ئوخشاشنى جاھان كۆرمىگەن .
ئاڭلىغانسېرى ئاشاتتى زوقى ،
دىلدا نەۋرىسىنى كۆرۈشكە شەۋقى .
لەشكىرىن تاپشۇرۇپ قوماندانىغا ،
نەچچە نەۋكىرىنى ئېلىپ يېنىغا ،
زال ئوغلىنىڭ مېھرى تارتىپ زابۇلغا ،
يولغا چۈشتى ئىنتىزار كىچىك پىلغا .
داستان خەۋەر تاپتى ـ دە ، چالدى ناغرا ،
لەشكەردىن يەر يۈزى بولدى قاپقارا .
زال بىلەن بىرلىكتە پەھلىۋان مېھراب ،
سام ئىستىقبالىغا ئەيلەشتى شىتاب .
كانايۇ سۇنايۇ ناغرايۇ دۇمباق
ئاۋازى ياڭرىدى شەھەر ۋە قىشلاق .
تاغدىن تاغقا قەدەر لەشكەرۇ كامان ،
نەگە قارىما ، قىزىل ساۋۇت ، قالقان .
پىللار ھۆركىرىشى ، ئاتلار كىشنىشى ،
بەش مىلدىن ئاڭلىنار ، يوقتۇ ئوخشىشى .
بىر جەڭگىۋار پىلغا بېرىشتى ئارا ،
ئۇستىگە قويۇلغان تەختى ساپ تىللا .
تەختكە ئولتۇردى زال ئوغلى رۇستەم ،
شىر قامەت ، كۆچتۇڭگۇر ، جەسۇر ھەم بەردەم .
بېشىدا گۆھەر تاج ، بېلىدە كەمەر ،
قولىدا ئالتۇن كامان ، ئالدىدا سىپاھ .

سام كۆرۈپ يىراقتىن بىلدى چوڭ شەرەپ
ۋە قوشۇنلارنى قىلدى ئىككى سەپ .
پىيادە بولۇشتى مېھراب بىلەن زال
ۋە ھەممە كاتتىلار ، ياشۇ قېرى ـ چال .
ھەممىسى سالام قىپ سۆيۈشتى زېمىن ،
باتۇر سامنى شەرەپلەپ دېدى : « ئاپىرىن . »
باھادىر پەرزەنتىن كۆرۈپ قېرى سام ،
گۈلدەك ياشناپ كەتتى چېھرىسى تامام .
پىل ئۈستىدە كۆرۈپ بەستلىك بىر يىگىت ،
كۈلۈپ قويدى ، گۈمان دىلىدىن ساقىت .
پىلنى يېنىغا ئېلىپ كېلىشتى ،
كۆردى ياقۇت تاجۇ ، زەر تامام تەختى .
شەرەپلەر ۋە دۇئا قىلار قېرى سام :
« شىر يىگىت پەھلىۋان ، ياشا ، ئەت داۋام ! »
بوۋا تەختتىن سۆيۈپ ، سالامدا رۇستەم ،
بوۋىسىن ئۇلۇغلاشقا باشلىدى شۇدەم :
« جاھان پالۋانى سەن ، جان بوۋام ساق بول ،
مەن سېنىڭ نەھالىڭ ، ئېسىل ـ بۇنياد بول .
سېنىڭ سادىق قۇلۇڭ بولالىسام بەس ،
بىكار ياتمۇبرىش ماڭا ياراشماس .
ماڭا پاناھ بولسا بۇ نەيزەيۇ قالقان ،
ساداقتا تولغان ئوق ، ئات ، كامان ، ئارقان .
ھەممە دۇشمەنلەرنى قىلاي تارۇمار ،
ئادىل تەڭرىم بولسۇن ماڭا مەدەتكار .
ساڭا تەقلىد مېنىڭ قامىتىم ، چېھرىم ،
سېنىڭدەك بولسا ئەرزىيتتى قەھرىم .
ئاندىن پىيادە بولۇپ ، تاشلاپ پىلنى ،
بوۋا نەۋرىسىنىڭ ئالدى قولىنى .
بوۋا تىنماي سۆيەر نەۋرە يۈزىنى ،
ھەممە ھەيران يوغان ئېچىپ كۆزىنى .
ئاخىر يول ئېلىشتى گۈرابەسېرى ،
سۆھبەت قىزىپ ، شادان باراتتى جەمى .
ساراي بېزىتىلگەن ، جەۋاھىرلىق تەخت ،
ھەممە شادۇ خۇرام ، دىلىدا بەخت .
بەزمە ، سۆھبەت قىزىپ ئۆتۈپ كەتتى ئاي ،
ھەممە دىلى خۇشال ، ھەممە خۇش چىراي .
ھەممە تىڭشايتتى نەي ، چاڭ ۋە راۋاب ،
ھەممە كۆيلەيتتى بەك خۇرسەن يايراپ .
تەختىنىڭ بىر چېتىدە ئولتۇرار داستان ،
بىر ياقتا گۈرزىلىك رۇستەم پەھلىۋان .
ئوتتۇرىدا سام بوۋا دانىشمەن قېرى ،
بېشىدىكى تاجىدا ھۇمانىڭ پېيى .
بوۋىنى تاڭ قالدۇرغان رۇستەم پەھلىۋان ،
ئاغزىدىن چۈشۈرمەس : « يا تەڭرىم ، يەزدان! »
بۇ قانداق بىلەكۈ قەد مىسلى ئالەم ،
كەڭ كۆكرەك ، بېلىدۇر بەئەينى قەلەم .
پۇتلىرىدا يوغان توگە قۇۋۇتى ،
دىلىدا شىر قۇدرىتى ، يولۋاس شىددىتى .
چېھرى ئاي ، ئۇندا تولۇقتۇر ۋىسال
ئالەمدە تېڭى يوق ، ئۆزى بىمىسال .
ئاندىن سام زالغا دېدى : « ئۆتۈپ يۈز ئەۋلاد ،
ھېچكىم بۇنداق ئىشتى قىلالامدۇ ياد .
گۆدەكنى قورساقتىن ئېلىشتى يېرىپ ،
ئۇ ئۆسكەي شۇنداق بىر باھادىر بولۇپ .
مىڭ ئاپىرىن بولسۇن سۇمۇرغقا ئەبەد ،
تەڭرىگە مىڭ شۈكۈر ، ئەيلىدى مەدەت .
بۇگۈن مەي ئىچمىز دىلىمىز ئاۋات ،
مەي بىلەن قايغۇنى قىلىمىز بەربات . »
شۇنداقتۇر ئەسلىدە بەش كۈنلۈك جاھان ،
بىرى قېرار ، بىرى كېلەر نەۋقىران .
مەست بولۇشتى ئىچىپ شاراب پەيمۇ پەي ،
گاھ رۇستەم ، گاھى زالغا كۆتۈرۈشەر مەي .
توختىماي شۇمۇردى مېھراب تازا مەي ،
ئۆزىدىن باشقىنى قالدى تونۇماي .
دېدى : « تەپ تارتمايمەن زالۇ سپاھتىن ،
دىلدا قىلچە قورقۇش يوق شاھىنشاھتىن .
تىغ ، ئوت تۇگۈل ، بولسا نەۋرەم رۇستەم ،
سايە سالالمايدۇ بىزگە بۇلۇت ھەم .
بۇگۈن تىرىلدۈرەي بوۋام زەھھاكنى ،
قايتىدىن مۇشك مىسال قىلايكى خاكنى .
رۇستەمگە بىنالار ياستاي شۇ تاپ . . . »
شۇنداق تەنە سۆزلەر قىلاتتى مېھراب .
كۈلە ـ كۈل تېلىقتى زالى زەرۇ سام ،
كەيپى چاغ مېھرابنىڭ سۆزىدىن تامام .
باشلانغان چېغىدا يېڭى ئاي بېشى ،
سام سەپەرگە چىقتى ، ئوغلى ـ يولدىشى ،
ئاتىسىن كۆزىتىپ زال بارار مەنزىل ،
نەۋقىرانلىرى بىرمۇ سەپەرگە تەبدىل .

پىل ئۇستىدە بارار پەھلىۋان رۇستەم ،
قۇچاقلاپ سۆيدى قۇش پەرزەنتىنى .
بوۋا ھىجرانىدىن دىلدا ئەلەم .
كانايلار چېلىندى ، چېلىندى ناغرا ،
سام ئوغلىغا دېدى : « كۆرمە پالاكەت ،
مېڭىشقا چىللىدى سىپاھدارنى ئۇ .
دىلىڭ مۇلكى بولسۇن دائىم ئادالەت .
سادا بەردى كاناي ، ناغرا ھەمدە داڭ ،
شاھلار پەرمانىدىن چىقمىغىن ھەرگىز ،
يەردىن ئاسمان پەلەك كۆتۈرۈلدى چاڭ .
ئىلمۇ دانىشنى قىل ئەقلىڭگە نەرگىز .
دىلى تولغان ھېكمەت ، تىلدا شېرىن سۆز ،
يامانلىقتىن كۆڭلۈڭ تاتىلسۇن مۇتلەق ،
سىپاھدار ئۆزىدى مەغرىب تامان يۈز .
يولۇڭنى يورۇتسۇن دائىما خەللاق .
ئىككى پەرزەنت بارار ئۇ بىلەن ھەمدەم ،
ھېچكىمگە قالمىغاي ئاخىر بۇ دۇنيا ،
دىلدا بوۋا پەندى ، كۆزلىرىدە نەم .
ئىچ ۋە تېشىڭ بىر خىل بولسۇن دائىما .
ئۇچ مەنزىل تەڭ مېڭىپ ئاندىن ئاجراشتى ،
پەندۇ نەسىھىتىم ھامان قىلىپ ياد ،
سام يولى ئۇزۇندىن ئۇزۇنغا چۈشتى .
توغرا يولدىن يانما ئۆمۈرۈڭدە .
رۇستەم ئوغلى بىلەن سىپاھدار داستان ،
ساڭا ئوچۇق ئېيتسام گۇمانىم مېنىڭ ،
سىپاھ بىلەن يېتىپ كەلدى سېيستان .
ئاخىرغا يەتمەكتە بۇ ئۆمرۈم مېنىڭ . »
قولدا قەدەھ ، ياندا شىردەك رۇستەمى ،
ئۇنتۇماڭلار دېدى ئاتا پەندىمنى ،
زال ياشار ، دىلدا يوق ھېچ دۇنيا غېمى .

رۇستەمنىڭ ئاق پىلنى ئۆلتۈرگەنلىكى

بىر كۈن دوستلار بىلەن يىغىلدى ئۇلپەت ،
ھەرياقنى مالتىلاش ئۇنىڭ قىلمىشى .
شاراب ئىچىپ ، باغدا قىزىدى سۆھبەت .
قۇلىقىغا يەتكەچ بۇنداق شۇم خەۋەر ،
سازەندە ـ غەزەلخان ، كاۋاپۇ راۋاب ،
قېنى قىزىپ كەتتى رۇستەمنىڭ بەتتەر .
دىللاردا خۇشاللىق ، قوللاردا شاراب .
سەكرەپ چۈشۈپ ئالدى بوۋا گۈرزىسىن ،
كۈمۈش قەدەھلەرگە قۇيۇپ قىزىل مەي ،
ئىشىككە ئېتىلدى ، يۈلدى قۇلۇپىن .
باشلار ئايلانغۇچە ئىچتى پەيدىنپەي .
غۇلاملار ، چاكارلار توسۇپ يولىنى ،
پەرزەنتىگە شۇنداق دېدى زالى زەر :
ھاي ببرەر ، تۇتۇشۇپ يەڭ ۋە قولىنى .
« ئەي داڭدار ، بېشىڭدا پارقىرايدۇ نۇر .
ۋەھىمە قىلىشار قۇترىغان پىلدىن ،
باھادىرلىرىڭغا بەرگىن مۇكاپات ،
نە ۋەھىمەكي قورقۇشار دىلدىن .
غادايغانلارغا تارقات مالۇ ئات . »
« قارا تۈن ، بولساڭ پىلغا يېقىن بارغۇچى ،
رۇستەم سۇۋغا قىلدى جەۋاھىرۇ مال ،
شاھ شۇئان چاقىرار مۇردا يۇغۇچى ! »
ئەرەبىي ئاتلارکى ، رازى بولدى زال .
بۇ سۆزدىن تەھەمتەن قاياڭ زەردىسى ،
تۆھپەيۇ سوۋغاتلار ئېلىپ بىرمۇ بىر ،
مۇشت ئۇردى كىمگىدۇر تەگدى زەربىسى .
كەيپ بولۇپ تارقالدى ھەممە باھادىر .
گەدەندىن ئۇزۇلۇپ بېشى چالمىدەك ،
داستانمۇ يول ئالدى شەبىستانىغا ،
دوملاپ چۈشكەنتى بەئەينى توپتەك .
ئىغىر جىملىق چۈشتى باغۇ بوستانىغا .
ئاندىن باشقىلارغا ئۆزىدى يۈزىن ،
تەھەمتەن ھەم مەيدىن كۆزدە ئۇيقۇ ،
كۈتتى نېمە بولۇر دەپ باشقىلار سۆزىن .
ياتقىغا كەتتى ، يوتقىنى پەرقۇ .
بىرىمۇ كېلىشكە قىلمىدى جۈرئەت ،
ئۇخلاپ كەتتى باشقا تەگمەيلا ياستۇق ،
پەھلىۋان ئىشىككە كەلدى شۇ سائەت .
دەل شۇ چاغ ھويلىدىن كەلدى چاقىرىق .
گۈرزە ئۇرۇپ ، پارە قىلدى زەنجىرىن ،
باغلاقتىن بوشىغان شاھنىڭ ئاق پىلى ،
پارچىلىنىپ يەرگە چۈشتى بىر ـ بىردىن .

هويلىغا يۇگۈردى مىسالى شامال ،
مۇرسىدە گۈرزە ، ياخشىلىق خىيال .
ئالدىدا پەيدا بولدى جەندەيۇ پىل ،
غەيرىتى جۇش ئۇرار نەق دەريايى نىل .
ئالدىدا قىمىرلاپ تۇرغان تاغ كۆردى ،
قازاندەك قاينىغان هويلا ، باغ كۆردى .
كۆرۈنگەن باتۇرلار ئىزدەر پاناھ جاي ،
بەئەينى بۆرىدىن قاچقان پادا قوي .
توۋلاپ قۇترىغان شىردەك تەھەمتەن ،
ئاق پىلغا تاشلاندى هېچ تەپ تارتماستىن .
مەست پىل رۇستەمنى كۆرگەنلا هامان ،
ئاڭا شىپلاپ كەلدى هەيۋەت تاغسمان .
پىل يەتكۈزگۈچە رۇستەمگە زىيان ،
خارتۇمىدىن تۇتۇپ سىلكىدى پالۋان .
ئاندىن بېشىغا ئۇردى گۈرزىسى بىلەن ،
زەربىدىن شۇمشىيىپ قالدى تاغدەك تەن .
لەرزىگە كەلگەندەك بولدى بېھىستۇن ،
پىل يەردە ياتاتتى جانسىز ، خار ، مىسكىن .
قىمىرلىماي قالغاچقا قۇترىغان ئاق پىل ،
ياش باھادىر قايتتى ياتاقتا شاد دىل .
مەمنۇن ئۇخلاپ قالدى ، شەرقتىن ئاپتاپ
كۈلۈپ باقتى دىلبەر يۈزىدەك بىنقاپ .
زالغا خەۋەر يەتتى ـ نى قىلدى رۇستەم ،
مەغلۇپ ـ تەسلىم قىلدى جەڭدە پىلنى ھەم .
بىر زەربىدە ئەگدى ئۇنىڭ گەدىنىن ،
قارا يەر قىپتۇ ئاپئاق پىل تېنىن .
بۇ گەپنى ئاڭلاپ زابۇل سەردارى ،
ئېشىپ تاشتى ئۇنىڭ شان ـ ئىپتىخارى .
دېدى : « جۇدا بوپتۇ ئاپئاق جاندىن پىل ،
جەڭلەرگە چۇشەتتى بىر دەريايى نىل .
بەك نۇرغۇن جەڭلەردە بۇ پىل بولۇپ مەست ،
دۇشمەنلەر سېپىگە بەرگەنتى شىكەست .
ئېلىشىش ، ئۇرۇشۇشتا پۇكمەي قەددىن ھەم ،
ئۇنى يەر ئەيلىدى ياش يىگىت رۇستەم . »
رۇستەمنى چاقىرىپ ئورنىدىن قوپتى ،
ئالقىنىغا ئۇردى ، يۇز ـ كۆزىن سۆيدى .
دېدىكىم : « ئەي باتۇر ، نەرە شىر بالا ،
چاڭگىلىڭ قۇدرەتكە تولغان ئەر بالا .
ياش بولساڭمۇ كەلمەس ساڭا باراۋەر
ھېچكىمنۇ مەردلىكتە ، كۈچتە ، دىلاۋەر .
دۇنيانى تۇتماستىن بۇگۈن ئاۋازىڭ ،
ئاشكارا بولماستىن مەقسەت ، ئارمانىڭ ،
نەرىمان خۇنىنى سەن قىلىپ تەلەپ ،
ئات چاپقىن سىپەند تېغىغا قاراپ .
بىر قەلئە كۆرىسەن بېشى ئاسماندا ،
بۇر كۈتمۇ يېتەلمەس قانات قاققاندا .
تۆت پەرسەڭ كېلىدۇ بويىن ئۆلچىسەڭ ،
كەڭلىكىمۇ كېلەر خۇددى تۆت پەرسەڭ .
ئۇندا تولا ئوت ـ چۆپ ، سۇ ، دىنارۇ زەر ،
ئۇندا كۆپ ئادەملەر ، قۇش ۋە جانىۋار .
دەرەخلىرى سانسىز ، كەڭ ـ كەڭ ئېكىنزار ،
هېچكىم كۆرمىگەندۇر بۇنداق بىر دىيار . »
هەر مېۋە دەرىخى ، هەر هۇنەرۋەن بار ،
هەممىسىن ياراتقان پاك پەرۋەردىگار .
چىقىدىغان يولى بىرلا ، بەكمۇ تار ،
ئۇنىڭ ئاسمان ـ پەلەك دەرۋازىسى بار .
بىرىنچى پەھلىۋان ، باتۇر نەرىمان ،
باردا فەرىدۇن بەرگەندى پەرمان .
قەلئەگە باستۇرۇپ قويغاندا قەدەم ،
ئۇنىڭدىن بوشاپ قالغانتى ئالەم .
جەڭ قىلدى ئۇندا ئۇ باھادىرانە ،
هىيلىلەر ئىشلىتىپ ئاشكار ـ پىنھانە .
ئۇرۇش داۋام قىلدى كۆپ يىل ، كۆپ زامان ،
قەلئەنى قورشاپ تۇتاتتى نەرىمان .
قورغان تۆپىسىدىن غۇلاتتى ئۇ تاش ،
سىپاھدار دۇنيادىن ئېلىپ كەتتى باش .
سەردارسىز كەينىگە قايتتى زور قوشۇن ،
شاھ ئالدىغا كەلدى ، ماتەمدە پۈتۈن :
نەرىمان ئۇرۇشتا بولۇپتۇ خاراب ،
بۇ خەۋەر كەلگەندە ، سام باغرى كاۋاپ .
يادلاپ يىغلىدى ئۇ ، يىغلىدى زار ـ زار ،
كۆز يېشى تۆكۈلدى گويا كى يامغۇر .
بىر هەپتە ماتەمدە قىلدى ئاھۇ ۋاھ ،
كېيىنكى هەپتىدە ئويلاپ زور سىپاھ
مۇستەهكەم قورغانغا يۇرۇش باشلىدى ،
لەشكىرىن هەر يافقا يېيىپ تاشلىدى .
قورشاپ ياتتى ئۇنى نەچچە ئاي ۋە يىل ،
ئەمما تاپالمىدى قەلئە ئىچىگە يول .

نه قەلئەگە كىرمەيتتى بىرەر تىرىك جان ،
نە ئۇنىڭدىن چىقماس ، ۋاقىت ئۆتەر ھامان .
يىللاپ تاقاق بولسىمۇ قەلئە مۇتلەقلا ،
موھتاجلىق سەزمەيتتى بىر نانغا ھەتتا .
ئاتا قىساسىن ئالالماي بىئارام ،
قايتىپ كەلگەندى شۇندا بوۋاق سام .
ئەمدى ساڭا نۆۋەت كەلدى جان ئوغلۇم ،
بىر چارە تاپسەن ئىشلىتىپ بىلىم .
سەن خۇشال يېتەكلەپ بارساڭ گەر كارۋان ،
سېنى تونۇمايدۇ بىرەر پاسىبان .
كىرىۋېلىپ كۆچۈڭ نامايان قىلغىن ،
ئۇ ئەبلەخلەر شېخى ، يىلتىزىن يۇلغىن .
تېخى ھېچكىم بىلمەيدۇ سېنىڭ نامىڭنى ،
بۇ ئىش ياكى بىرەر يۇرەك كامىڭنى . »

« بېشىم بىلەن ، ـــ دېدى رۇستەم ، ـــ بۇ پەرمان ،
ئەلۋەتتە تاپارمەن بۇ دەردكە دەرمان . »
زال دېدىكىم : « ئوغلۇم ، يىغىپ ئەس ـ ھوشۇڭ ،
سۆزۈمدىن چىقماسلىق بولسۇن ھەر ئىشىڭ .
چۆلدىن تۆگە كېلەر ، جەم قىلغىن كارۋان ،
ئۆزۈڭ لىباس كىيىپ ، ئاڭا بول سەربان .
تۆگىلەرگە تۇزلا يۈكلىسەڭ بولدى ،
كىملىكىڭ ھېچ كىشى سەزمىسە بولدى .
ئۇندا ھېچنېمە يوق ئاش تۇزدىن ئەزىز ،
ئۇندا ھەر نەرسىدىن قىممەت تۇرار تۇز .
قەلئە دەرۋازىسى ئېتىك كۆپ مەھەل ،
يېمەكلىكى تۇزسىز ، بولغاندا قامال .
گەر كۆرۈشسە ئۇلار يۈكى تۇز ـ يېمەك ،
يۈگۈرۈپ چىقىشار ياش ـ قېرى بىردەك .

رۇستەمنىڭ سىپەند تېغىغا بارغانلىقى

زال سۆزلىرىنى ئاڭلىغان ھامان ،
سەپەرگە ھازىرلىق قىلدى ئۇ پالۋان .
تولغان كۆچ ـ غەيرەتكە يەلكە ۋە قامەت ،
تۇز ئىچىگە تىقتى قورال كارامەت .
تۇغقىنىدىن ئالدى بىر نەچچە كىشى ،
ھەممە ھوشيار ، مەرد ۋە باتۇرلۇق ئىشى .
ئۇلار يارىغىنى ھەم تۇز ئىچرە نىھان
يوشۇرۇپ قويغانىڭ داڭدارۇ پالۋان .
تاپقان چارىسىدىن لېۋىدە كۈلكە ،
سىپەند تېغىغا ئات چاپتى بىئۇيقۇ .
يېتىپ باردى قەلئە ئاستانىسىگە ،
قاراۋۇل كۆرۈپ كىردى ئۆز خانىسىگە .
سەردارىغا دېدى : « كەلدى بىر كارۋان ،
ئالدىدا كەلگىنى قالتىس بىر پالۋان .
ئەگەر سورىسىڭىز گۇمانىم شۇكى ،
تۇز بولسا ئېھتىمال ئۇنىڭ بار يۈكى . »
سەردار ئەۋەتتى كارۋانغا چاپار .
دېدى : « بېرىپ بىلگىن ، كىم كارۋانغا رەھبەر .
ئۇنىڭ يۈكى نېمە ، تېزرەك بىلىپ كەل ،
ھاڭۋاقما ، بەئەينى بوران بولۇپ كەل ! »
قەلئەدىن شامالدەك چىقتى ئۇ چاپار ،
چاڭ كەبى بېسىپ كېپ ، رۇستەمنى تاپار .

رۇستەمگە دېدىكىم : « ئەي كارۋان بېشى ،
نېمە ئۇ تاڭغان يۈكۈڭنىڭ ئىچى ؟
بىلىپ ، بېرىپ ئېيتاي باشلىققا شۇئان ،
ئاندىن ئېپ كېلەرمەن نېم بولسا پەرمان . »
رۇستەم دېدى : « ئېيتقىن داڭدار باشلىققا ،
تاغارلار تۇز بىلەن تولغان لىققىدە .
لەشكەر بېشىڭغا ئېيت ھەممىنى بىر ـ بىر ،
تۆگىلەرنىڭ يۈكى پەقەت ئاش تۇزدۇر . »
چاپار قايتىپ كەلدى ، چىقتى دۆڭلۇككە ،
يېتىپ باردى سەردار تۇرغان سارايغا :
« كارۋان يۈكىن بېرىپ كۆردۈم ئەي سەردار ،
تۇزدىن باشقا نەرسە يوق ئۇندا زىنھار . »
سەردار ئاڭلاپ بۇنى ئورنىدىن تۇردى ،
ھەيدى ، چىرايى شادلىققا تولدى .
« دەرۋازا ئېچىلسۇن ! ـــ دەپ بەردى پەرمان ، ـــ
تاكى كۆتۈرۈلسۇن قورغانغا كارۋان ! »
قەيسەر رۇستەم بۇنى ئاڭلىغان زامان
« يۇر ! » دېدى ، يۇقىرى ئۆرلىدى كارۋان .
كارۋان دەرۋازىدىن كىرىشى بىلەن
ئادەمگە تولۇپ كەتتى يىراق ۋە يېقىن .
سەردارنىڭ يېنىغا كىرىپ تەھەمتەن
يەر سۆيۈپ قۇتلىدى ئېھتىرام بىلەن .

سوۋغا قىلىپ تۇتتى نەچچە تاغار تۇز ،
ھەممىسگە بىردىن دېدى ئىللىق سۆز .
« مەڭگۈ شاد بولسۇن ، ـــ دېدى سەردار ، ـــ بېشىڭ ،
دائىما نۇر چېچىپ تۇرسۇن قۇياشىڭ !
سوۋغا قوبۇل قىلاي تەشەككۇر بىلەن ،
خۇداگۈي كىشىنىڭ ئوغلى ئىكەنسەن . »
بازارغا كىرىپ كەلدى ئۇ پالۋان ،
پالۋان كەيىندىن پۇتۇن بىر كارۋان .
ھەر تەرەپتىن ئۇنى قورشىدى دەرھال ،
كىچىك بالىلار ھەم ئەركىشى ، ئايال .
بىرى كىيىم بېرەر ، بىرى كۆمۈش ، زەر ،
بۇلاردىن خاتىرجەم تۇز سېتىپ ئالار .
قاش قارىيىشى بىلەن رۇستەمى چاققان
قورغاننىڭ ئىچىدىن باشلىۋەتتى جەڭ .
قاراۋۇلخانا تامان تۇنده چېپىپ ئات ،
لەشكەرلىرى بىلەن بېسىپ كىردى پات .
خەۋەر تېپىپ ، ئۇيقۇدىن ئېچىپ سەردار كۆز ،
رۇستەمگە تاشلاندى بىر ئۆزى يالغۇز .
بېشىغا ئۇرغاندا گۇرزە تەھەمتەن ،
يەر بىلەن يەكسان بولدى باش ھەم بەدەن .
قورغان ئەھلى بۇندىن تېپىپ خەۋەر
ياۋۇز ياۋغا قارشى ھەممە قوزغىلار .
قارا تۇنده تىغلار دەرەخشان بولدى ،
يەرنىڭ ئۇستى لالە بەدەخشان بولدى .
قان ئېقىنىدىن قىزىل دۆڭ ۋە خەندەك
گويا كۆكتىن يەرگە چۈشكەندەك شەپەق .
تەھەمتەن گۇرزەيۇ تىنج ، ئوقيا بىلەن
باتۇرلار بېشىنى ئۇزەتتى تەندىن .
قۇياش باش چىقىرىپ كۆككە يول ئالدى ،
يەردىن يۇلتۇزغىچە يورۇشۇپ كەتتى .
قەلئەدە قالمىدى بىرەر ساغلام تەن
جاندىن ئايرىلمغان يا قان بولمغان .
باتۇرلىرى ھەريان قېچىپ كېتىشتى ،
قولغا چۈشكەنلىرى قەتلە قىلىندى .
رۇستەم بىر ئۆڭي كۆردى ، تام ، ئۆگزە تاشتىن ،
تاغ ئارىلىقىدا يوللىرى قىستاق .
بىردىنبىر ئىشكى تۆمۈردىندۇر ھەم ،
مۇھەندىس ئورنىتىپ قويۇپتۇ مەھكەم .
گۇرزە بىلەن چېپىپ ئىشكىنى ئاچتى ،
ئاندىن ئۆڭي ئىچىگە قەدىمىن ئالدى .
تورۇسقا قارىدى ، گۈمبىزى يوغان ،
يەردىن تورۇسقىچە جەۋاھىر تولغان .
قېتىپ قالدى رۇستەم ھەيرانۇ لال
لېۋىنى چىشلەر : بۇ قانداق سىر ـ ھال ؟
باھادىرلارغا دېدى : « بۇنداق مۆجىزە
كۆرمەمەن دەپ خىيال قىلمىغانتىم بىزە .
گۈياكى كانلاردا ھېچ زەر قالماپتۇ ،
دېڭىزلاردا دۇررۇ گۆھەر قالماپتۇ .
نەدە ئەگەر بولسا قانداق جەۋاھىر ،
ھەممىنى يىغىپ شۇندا قويغاندەك بىر ـ بىر . »

رۇستەمنىڭ زالغا زەپەرنامە يېزىپ ئەۋەتكەنلىكى

ئاتىسىغا رۇستەم ئەۋەتتى خەۋەر ،
نامىدە بار ئىشنى يېزىپ بىرمۇ بىر .
ئاۋۋال ياد ئېتىلدى پاك ئۇ يەزدان ،
ھەممىنىڭ ئىگىسى ، ئۇلۇغۋار چەندان .
گاھ ناھىدۇ بەھرام ، گاھ قۇياشنىڭ مېھرى ،
گاھ ياسىنىپ ياتقان زېمىنىڭ چېھرى .
ئاندىن ئاپىرىنلار ياغدى زالغا ،
زابۇل پالۋانى ئۇ تەڭداشسىز چالغا . »
قۇتاسلار پاناھى ئىرانغا پەررەند ،
شاھانە تۇغىنى كۆتۈرگەن بەلەند .
تەختۇ تاج ، شاھلىقلار قىلدى ھەم ئېھسان ،
يەرنى ئاي ـ قۇياش كەبى نۇرەپشان :
« ئەمرىڭ بىلەن كەلدىم سىپەند تېغىغا ،
زېمىنىڭ ئاسمانەڭ بەلەن تېغىغا .
تاغنىڭ ئېتىكىگە يەتكەن ئاشۇ دەم
پاسىبانلار ئەمرى يوللىدى سالام .
ئەمر ـ پەرمانى بىلەن كىردىم ئىچىگە ،
خاھىشمەدەڭ بولدى ئىشلىرىم ، ھەممە .
تۇنده باھادىرلار بىلەن باشلاپ جەڭ ،
بىرنى قويماي بارىن قىلدىممەن يەكسان .
كىم ئۆلدى ، كىم قاچتى سۆرەپ ئايىغىن ،
يوللار ئارا تاشلاپ قورال ـ يارىغىن .

ئولجىمىز بولىدۇ بەش يۈزمىڭ خەرۋار ، تۆگىلەرگە يۈكلە كېرەكلىك نى بار ،
ئۇندا باردۇر كۆمۈش ، يامبۇ ھەم گۆھەر . ئاندىن ئۆيلىرىگە ئوت قوي قىساسكار . »
گىلەم ، پالاس ، ماتا ھەم كىيىم ـ كېچەك ، بۇ نامەنى ئېلىپ ئوقۇغاچ رۇستەم ،
ھەممىسىنى ئەگەر جەملىسەك بىردەك ، خۇشال بولدى ، دىلدىن كەتتى قايغۇ ـ غەم .
ھېسابلىساق يېتىپ يىل ، ئاي ، تۈنۈ كۈن ، نېمىكى كېرەكلىك كۆرۈنسە ئەگەر ،
ھېسابىغا يېتىش ئەمەستۇر مۇمكىن . تامغىيۇ قىلىچۇ كۇلاھۇ كەمەر ،
بۇگۈن قانداق پەرمان قىلار پەھلىۋان ، مەرۋايىت ، گۆھەرۇ كۆمۈشۇ ئالتۇن ،
سۆزى قۇتلۇق ، ئۆزى روشەن دىل ئىنسان . » يا چىن پادىشاھنىڭ باش ـ ئاياغ نەقشىن ،
چاپار يېتىپ كەلدى بەئەينى بوران ، تاللاپ ئاتىسىغا ئەۋەتتى سىرتلان ،
مەكتۇپنى تاپشۇردى داستانغا شادان . يولغا راۋان قىلىپ چوڭ بىر كارۋان .
خېتىن ئوقۇپ داستان يۈزلىرى كۈلگۈن ، ئاندى ئوت قويدى ، كۆيمەكتە سىپەند ،
ئاپىرىن ئوقۇدى ، ئوغلىدىن مەمنۇن . تۇتۇن كۆتۈرۈلدى پەلەككە بەلەند .
خەۋەردىن خۇشلۇققا تولدى پەھلىۋان ، قايتتى ، يولغا چۈشتى ، دىلى شادىمان ،
گويا ئۇ قايتىدىن بولدى نەۋقىران . يولدا ئۇچۇپ بارار مىسالى بوران .
جاۋابىغا بىر خەت يازدۇردى داستان ، خەۋەر تېپىش بىلەن نېمرۇز سۇلتانى :
ماختاش ، ئاپىرىنلار ئۈنى قاپلىغان . ئالەمنى يورۇتۇپ قايتار ئوغلانى ،
خۇدا نامىغا نەئىت ئاۋۋال ھەممىدىن ، غالىبنى كۈتۈشكە ھەممە جايلاندى ،
ئاندىن يازدى : « دىلكەش خېتىڭنى ئالدىم . كوچىلار راسلاندى ، ئەلەم باغلاندى .
سائادەتلىك چاغدا ئوقۇدۇم خېتىڭ ، كانايلار چېلىندى ، چېلىندى ناغرا ،
ماڭا جان بېغىشلار بەخت ـ سائادىتىڭ . قوزغالدى شەھەر ۋە قىشلاقلار تەڭلا .
ساڭا يارىشقتۇر شۇنداق كارى زال ، ئۇدۇل كېلىپ چۈشتى زال ئايۋانىغا ،
كېچىكىڭدىن مەردلىكىڭ قىلدىڭ ئاشكار . يول ئايدىڭ كامىياب پەھلىۋانىغا .
نەرىمان روھىنى شاد ئەيلىدىڭ ، شاد ، ئەڭ ئاۋۋال ئانىسى رۇدابە تامان ،
دۇشمەنلەرنىڭ قىلدىڭ ھەممىسىن بەربات . كېلىپ يۈزىنى يەرگە ياقتى ئوغلان .
ئەمدى ئولجىلارنى توشۇماق ئۈچۈن ، بويۇن ، يۈزلىرىگە سۆيەتتى ئانا ،
مىڭ تۆگە ئەۋەتتىم ، بارار تۈنۈ كۈن . ئوغلىغا ئاپىرىن ئېيتاتتى ئانا .
خېتىمنى ئېلىپلا دەرھال ئاتقا مىن ، ئوغلىن چىڭ قۇچاقلاپ سۆيەتتى سەردار ،
سەنسىز پەرىشان دىل ، يۈرىكىم غەمكىن . خەلقە سوۋغا بېرىڭ ،دەيدۇ ، نېمە بار ! »

زالنىڭ سامغا مەكتۇپ يازغانلىقى

پالۋان سامغا خەۋەر ئەۋەتتى بەك تېز ، خۇشال بولغىنىدىن پەھلىۋان نامدار ،
مەكتۇپ يېزىپ ، سۆزگە زال بېرىپ پەرداز . بىر بەزمە باشلىدى ، جۇش ئۇرغان باھار .
تەگرى نامى بىلەن باشلاندى نامە ، چاپار غىمۇ كىيىم ئەيلىدى ئىنئام ،
ئاندىن بايان قىلىندى بارچە ئەگىمە . توختىماي رۇستەمدىن سۆزلىدى ئۇ سام .
نامە بىلەن چاپار ئەۋەتتى يەلدەك ، كاتىبلارغا بېرىپ مۇكاپات ، جامە ،
سوۋغاتلار ماڭدۇردى بەئەينى سەلدەك . مۇزەپپەر ئوغلىغا يازدۇردى نامە .
نەيرەم ئوغلى سامغا نامە يەتكەن كۈن ، زالغا شۇنداق سۆزلەر ئەيلىدى بايان :
شادلىقتىن ياشنىدى يۈزلىرى كۈلگۈن . « ئەجەبمەس شىردىن شىر تۇغۇلسا ھامان .

ئۇنى گۆدەكلىكتە ئېلىپ كېتىشسە ،
قوي پادىسى ئىچرە مۇقىم ئېتىشسە .
ۋە لېكىن چىققاندىن كېيىن چىشلىرى ،
شىر كەبى بولىدۇ ئۇنىڭ ئىشلىرى .
كۆرمىگەن بولسىمۇ ئانا كۆكسىنى ،
خۇددى ئاتىسىدەك كېرەر كۆكسىنى .
ئەجەب ئەمەس رۇستەم بولسا پەھلىۋان ،
سەۋەبى ئاتىسىدۇر داڭدار داستان .
كۈچ تولۇپ ۋايىغا يەتكەندە گۆدەك ،
شىر ئۆزى ئۇنىڭدىن سورايدۇ مەدەت . »
مەكتۇپقا مۆھرىن باسقاندا سام باتۇر ،
چاپار تۇرار ئىدى قايتىشقا تەييار .
ئېلىپ قۇشتەك ئۇچۇپ ، يول ئالدى چاپار ،
سۈڭغات ۋە مەكتۇپنى ئالدى زالى زەر .
نەۋقىران ئىشىدىن ھەممە شادىمان ،
ئوغلىغا زوقلىنىپ قارار پەھلىۋان .
ئۇمىد بىلەن قارار ئاڭا يەر يۈزى ،
تاغلارۇ دېڭىزۇ كۆك يۇلتۇزلىرى .
بۇگۈن سۆز باشلاي ، مەنۇچېھردىن ،
ئادالەت پادىشاھ ئىشقى ـ مېھرىدىن .
كۆز يۇمۇپ كېتىشكە يەتكەندە پۇرسەت ،
ئوغلىغا قىلدى ئۇ شۇنداق نەسىھەت .

مەنۇچېھرنىڭ ئۆز ئوغلىغا ۋەسىيەت قىلغانلىقى

مەنۇچېھر يېشى بار ئىككى ئاتمىش ،
شاھ ئۆزى چۈشەندى : يول تۈگەپ قالمىش .
ئەتراپىنى ئورىغان مۇبەد ـ مۇنەججىم ،
ئاسمان سىرلىرىغا ئىزدىشىپ پىچىم ،
كۆرۈشتى شاھ ئۆمرى سۇنار شۇ يوسۇن ،
دۇنيادىن كۆز يۇمماق مۇددىتى يېقىن .
خەۋەر بېرىشتىكى : « يېقىن قارا كۈن ،
روشەن پېشانەڭنى باسار قارا تۈن .
يېقىن قالدى ئۆزگە سارايغا سەپەر ،
تەڭرى جايىڭ جەننەت قىلسۇن بۇ سەپەر .
بۇگۈن ئىشلىرىڭنى ئۆتكۈز نەزەردىن ،
ئۆلۈم كەلسە تېنەپ كەتمە خەتەردىن .
ئىشلىرىڭ تۈگىمەي كۈنۈڭ پۈتكۈسى ،
قارا يەر ئاستىدا تېنىڭ ياتقۇسى . »
دانالار سۆزىنى ئاڭلاپ پادىشاھ ،
ئىش يولىن ئۆزگەرتتى ، ئەجەل بىداۋا .
مۇبەدلەرنىڭ بارىنى چىللاپ قېشىغا ،
دىل سىرىن ئاچتى قېرىندىشىغا .
چوڭ ئوغلى نەئۇزەر ئۇ پالۋانىغا ،
ۋەسىيەت باشلىدى شىر ئوغلانىغا .
دېدى : « شاھلىق تەختى ئەلدەڭ بىباھا ،
ئاڭا ئەبەد مېھر قويماقلىق خاتا .
ياشىدىم دۇنيادا يۈز يىگىرمە يىل ،
ياخشى ـ يامىنغا مەھكەم باغلاپ بەل .
كۆپ ئازرۇغا يەتتىم ، شادلىق كۆردۈم مەن ،
ئالدىمدا تىترىدى بەتنىيەت دۈشمەن .
فەرىدۇن سۆزلىرىن يار تۇتقان ھامان ،
پايدىغا ئايلاندى ھەر قانداق زىيان .
سۈپۈردۈم خىلمۇ خىل بۇنياد ئاساسىن ،
ياۋدىن ئالدىم بوۋام ئەرەج قىساسىن .
يامانلاردىن خالىي ئەيلىدىم جاھان ،
قۇردۇم تالاي ـ تالاي مۇددىتى يېقىن .
خەۋەر بېرىشتىكى : « يېقىن قارا كۈن ،
روشەن پېشانەڭنى باسار قارا تۈن .
يېقىن قالدى ئۆزگە سارايغا سەپەر ،
تەڭرى جايىڭ جەننەت قىلسۇن بۇ سەپەر .
بۇگۈن ئىشلىرىڭنى ئۆتكۈز نەزەردىن ،
ئۆلۈم كەلسە تېنەپ كەتمە خەتەردىن .
ئىشلىرىڭ تۈگىمەي كۈنۈڭ پۈتكۈسى ،
قارا يەر ئاستىدا تېنىڭ ياتقۇسى . »
دانالار سۆزىنى ئاڭلاپ پادىشاھ ،
ئىش يولىن ئۆزگەرتتى ، ئەجەل بىداۋا .
مۇبەدلەرنىڭ بارىنى چىللاپ قېشىغا ،
دىل سىرىن ئاچتى قېرىندىشىغا .
چوڭ ئوغلى نەئۇزەر ئۇ پالۋانىغا ،
ۋەسىيەت باشلىدى شىر ئوغلانىغا .
دېدى : « شاھلىق تەختى ئەلدەڭ بىباھا ،
ئاڭا ئەبەد مېھر قويماقلىق خاتا .
ياشىدىم دۇنيادا يۈز يىگىرمە يىل ،
ياخشى ـ يامىنغا مەھكەم باغلاپ بەل .
كۆپ ئازرۇغا يەتتىم ، شادلىق كۆردۈم مەن ،

شەرقتىن چىققۇسى كاتتا بىر سىينە ، پەقەت زالۇ سامدىن ئىزدىگىن مەدەت .
ھوشيار بول ، قوزغاتما ئاداۋەت ـ پىتنە . ھەم زال يىلتىزىدىن ئالغىن نەۋنىھال ،
ئاڭا ئەگەش ، ئاشۇ يەزدان دىنىدۇر ، كارىڭغا يارايدۇ ، خالىغانچە ئال .
ئىزگۈلۈك ئاساسى ، دىن ئاساسىدۇر . تۇران يېرى ياتار ئۇنىڭ ئايىغىدا ،
يەزدان سىزىقىدىن چىقما ھېچ زامان ، ياۋلارنىڭ جازاسىن بېرەر جايىدا . »
ئۇنىڭ ھۆكمىدۇر ياخشىيۇ يامان . شۇ سۆزلەرنى دەپ يۈزى نەم بولدى ،
كېيىنرەك تۇراندىن كېلەر زور سىپاھ ، ئۇستىدە ياش تۆكۈپ ئوغلى ھەم بولدى .
ئىران تەخت ـ تاجىغا كۆتۈرگەي سەلاھ . پادىشاھ دەرد تارتمىدى ، بولمىدى بىمار ،
كۆپ قېتىن دەۋرلەر ئالدىڭدا ، ئوغلۇم ، كېسەللىك بەرمىدى ئاڭا ھېچ ئازار .
گاھ بۆرىدەك غالىب ، گاھى قويدەك جىم . ئاستا تاماملاپ شاھانە سۆزنى ،
تۇراندىن زور چىقار ئاتىسى پەشەڭ ، بىر سوغۇق ئاھ تارتىپ يۇمدى كۆزىنى .
ئۇنىڭدىن بولغۇسى دۇنيا ساڭا تەڭ . ئۆتۈپ كەتتى شۇنداق نامدار شەھرىيار ،
ئوغلۇم ، قانچە كەلسە قوشۇن بىئادەت ، جاھاندا سۆز ئۇندىن قالدى يادىكار .

مەنۇچېھر ئىران تەختىدە يۈز يىگىرمە يىل ئولتۇرۇپ مەملىكەتنى گۈللەندۈرىدۇ . بۇنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ قالتىس مېۋىسى ئىدى . ئۇنىڭ دەۋرىدە تۇرانلىقلار ئىران يەرلىرىگە يېقىن كېلەلمەيتتى .

مەنۇچېھر ۋاپاتىدىن كېيىن ئەھۋال تامامەن ئۆزگىرىپ كېتىدۇ . تەختكە ئولتۇرغان ئۇنىڭ ئوغلى نەئۇزەر مەملىكەتتە نەھەقچىلىكلەرگە يول قويىدۇ ، ئادالەتسىزلىك كۈچەيىدۇ . مەملىكەت ئاجىزلىشىدۇ ، قالايمىقانچىلىق ئەۋج ئالىدۇ . بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان تۇرانلىقلار ھۇجۇم قىلىپ كېلىدۇ . بۇ ئۇرۇشتا ئىران قوشۇنلىرى يېڭىلىدۇ . باھادىر قۇباد جەڭدە بەرمان قولىدا ھالاك بولىدۇ . شاھ نەئۇزەر ئەفراسىياپ بىلەن بولغان جەڭدە ئەسىرگە چۈشىدۇ ۋە كېيىن قەتلە قىلىنىدۇ .

ئىران تەختىگە لايىق ئادەم تېپىلمايدۇ . نەئۇزەرنىڭ تۇس ۋە گۈستەھەم دېگەن ئىككى پالۋان ئوغۇللىرى بار ئىدى . ئەمما چوڭ دۆلەت ئۇلارنىڭ تاج ـ تەختىگە ئىگىلىك قىلىشلىرىغا رازىلىق بەرمەيدۇ .

بۇ ئارىدا رۇستەم ئۆسۈپ ـ يېتىلىپ ، ئۆزىگە ئات تاللايدۇ . ئۇنى تۇلپار دەپ ئاتايدۇ . زال ئەفراسىياپقا قارشى قوشۇن توپلايدۇ . قۇدرەتلىك شاھ ئەفراسىياپ بىلەن جەڭ باشلايدۇ .

ئىران باھادىرلىرى بېشىدا تۇرۇشقا لايىق ، ئىرانىنىڭ قەدىمىي شاھلىرى تەختۇ تاجىغا مۇناسىپ بىر كىشى تېپىلمايدۇ . بۇ چاغدا قۇدرەتلىك دۆلەت دانىشمەنلەر بىلەن مەسلىھەت قىلىدۇ . ئۇلار : « ئىلبۇرز تېغىدا بەختلىك بىر ئۆلكە بار ، ئۇنىڭغا ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقان شاھ قۇباد فەرىدۇن ئەۋلادىدىن بولۇپ ، ئۇ ئىران تەختىگە لايىق ، ئۇنى ئېلىپ كېلىدىغان باھادىر بولسا بولاتتى دېيىشىدۇ .

زال ئوغلى رۇستەمنى بىر توپ لەشكەر بىلەن يولغا سالىدۇ . رۇستەم قۇبادنى تېپىپ ئېلىپ كېلىدۇ . تەختكە ئولتۇرغۇزۇش مۇراسىمى بولىدۇ . تۇرانلىقلار بىلەن جەڭ باشلىنىدۇ . جەڭدە رۇستەم ئاتىسىدىن ئەفراسىياپنى كۆرسىتىشنى سورايدۇ . زالنىڭ « سەن تېخى ياشسەن » دەپ قايتۇرۇشلىرىغا قارىماي ، ئەفراسىياپ بىلەن جەڭ قىلىدۇ . ئۇنى پوتىسىدىن تۇتۇپ ئاتتىن يۇلۇپ ئالىدۇ ـ دە ، شاھ قۇباد تەختى تەرەپكە چېپىپ كېتىدۇ . ئەفراسىياپ بۇ قولدىن قۇتۇلۇشقا ئاجىزلىق قىلىدۇ . ئەمما ئۇنىڭ بەلىبىغى ئۆزۈلۈپ ، يەرگە چۈشۈۋالىدۇ ۋە ئادەملەرنىڭ ياردىمى بىلەن قېچىپ قۇتۇلىدۇ . ئىرانلىقلار جەڭدە يېڭىدۇ .

كەيقۇباد يۈز يىل شاھلىق قىلىدۇ ، ئۇندىن كېيىن تەختكە ئۇنىڭ ئوغلى كەيكاۋۇس ئولتۇرىدۇ ۋە بىر يۈز ئەللىك يىل شاھلىق قىلىدۇ .

كەيكاۋۇس

كەيكاۋۇسنىڭ تەختكە چىققانلىقى ۋە مازەندەرانغا يۈرۈش قىلغانلىقى

دەرەخ يوغىنىسا تۆكەر ھوسۇلنى ،
ئادەم قېرىسا تىلەر ساپ دىلنى .
ياپرىقى سولىدۇ ، ئۇسسايدۇ يىلتىز ،
مەغرۇر بەشى تۆۋەن ئېگىلەر ئاجىز .
مەڭگۈلۈك جايىدىن قوزغالسا ئەگەر ،
ئۇنىڭ ئورنىدا ئالغاي دەرھال باشقىلار .
بېرىپ كەتكەي ئاڭا باھار بەغىنى ،
شەخى ، مېۋىسى ھەم نۇر چىرىغىنى .
ياخشى يىلتىزدىن گەر چىقسا يامان شاخ ،
يىلتىزنى يامانلاپ ، قارغىما ھېچ ۋاخ .
ئاتا پەرزەنتىگە قالدۇرسا جاھان ،
قىلار مەلۇم ھەرنېمە بولسا ھەم نەھان .
ئەگەر يەرگە ئۇرسا ئاتا نامىن ئۇ ،
ئۇنى پەرزەنت دېمە ، بىگانە ئۇ .
ئەگەر ئۇ يوقاتسا ئۇستاز يولىنى ،
جاپا تېغى يىرتار ھاياتتا دىلنى .
بۇ كونا ساراي رەسمى شۇنداق ، بۇ چىن ،
بىلەلمەيسەن ئەسلا باش ۋە ئاخىرىن .
يامانلىقنى كىمكى قىلسا گەر ئادەت ،
بۇ دۇنيادىن نامى ئۆچەر ئاقىۋەت .
ئەگەر سۆز باشلىسا ئاقىلانە چال ،
سۆزلىرىنى قويماي تولۇق يادلاپ ئال .
كاۋۇس ئولتۇرغاندا ئاتا تەختىگە ،
جاھان بولدى ئەسىر ئۇنىڭ بەختىگە .
كۆز ئالدىدا پەيدا ھەممە خەزىنە ،
قۇل قىلغانىدى جاھاننى ئۆزىگە .
تەختىيۇ ، زەر ـ كۆمۈش ، ئۇنچەيۇ گۆھەر ،
ئالتۇن تاجىدا زەبەرجەد يانار .
ھەم ئەرەب ئاتلىرى ، تۈلپار ، قىبلىن يال ،
بۇلارنى ھېچكىمۇ قىلالماس خىيال .
بىر كۈن شاھ ئولتۇرۇپ زەررەك گۈلشەندە ،
يېقىملىق مەي ئىچەتتى شوخ ئەنجۇمەندە .
پۈتلىرى بىللۇر ،تەخت ئىدى ئالتۇن ،
جاھان شاھى ئۇندا ئالار ئىدى تىن .
ئىران باتۇرلىرى بىلەن پادىشاھ
قىلار ئىدى سۆھبەت قىلىپ دىلكۈشا .
دېدىكىم : « جاھاندا قايسى پادىشاھ ـــ
سۇلتانغا ياراشقاي بۇ تەخت ، كۇلاھ ؟!
جاھاندا ئۇلۇغلۇق پەقەت ماڭا خاس ،
باشقىغا ياراشماس ، پەقەت ماڭا ماس . »
تىنماي شاراب ئىچىپ سۆزلەر ئىدى شاھ ،
سىپاھلار ئاڭا قارار خەيرىخاھ .
ئالىپ مۇتىرىب سىياقىغا كىرىپ بىر غەددار ،
ئىشىك ئاغىسىغا دېدى ئۇ ھەيبار :
« يۈرتۇم مازەندەران ، ئۆزۈم چالغۇچى ،
ئاۋازىم كىشىلەر كۆڭلىن ئالغۇچى .
مېنى گەر قوللۇققا لايىق كۆرسە شاھ ،
تەخت پايىغا مېنى ئەيلىگىن ھەمراھ . »
نىقابدار نىقابىن ئېچىپ شۇ زامان ،
شاھىنشاھ يېنىغا كەلدى خىرامان .
دېدى : « ئاستانەڭدە بىر مۇتىرىب تۇرار ،
بەرباتى قولىدا ناخشىغا خۇمار . »
« چىقىڭلار ، ـــ دېدى شاھ ، ـــ ئۇنى قارشى ئېپ ،
چاڭچىلار يېنىغا قويۇڭ ياخشىلاپ . »
بەرباتنى چاڭچىغا سازلاپ ئالدى ئۇ ،
مازەندەرانچە كۇيى باشلاپ قالدى ئۇ :
« مازەندەرانىمنى مەن ئەيلەيىن ياد ،
بېشىدىن ئاياغ ئۇ دائىما ئاۋات .
بوستانلىرىدا ھەمىشە يېڭى گۈل ،
تېغىدا لالە ، سۇمەن ۋە سۇمبۇل .
يېقىملىق سۇيى ، خۇش زېمىنى بار ،
مۆتىدىل ھاۋا ، ھەمىشە باھار .
بېغىدا دائىم بۇلبۇل ۋە كاككۇك ،
تېغىدا ئويناىدۇ ئاھۇ ۋە كېيىك .
بىر ـ بىرىن ئىزدىشەر ئۇياقتىن ـ بۇياق ،
ھەر تامان ، ھەرزامان رەڭگارەڭ بوياق .

ئېرىقلاردا لىق ئاقار تىنىق سۇ ،
پۇرايدۇ ئەتىر گويا ساپ مۇشكۇ .
دەي ، بەھمەن ھەم يالقۇن ، پەرۋەردىن ،
دائىما لالىگە تولغان بۇ زېمىن .
ئېرىق لېۋىدە ھەمىشە خەندە ،
قۇرغۇي شىكارى تاغۇ چىمەندە .
باشتىن ـ ئاياغ تاقار زېبۇ زىننەت ،
شاھى ئالتۇندىن بۇ گۈزەل جەننەت .
ئۇندا چۆرىلەر تاجى تازا زەر ،
نامدارلار بېلىن قۇچار زەر كەمەر.
ئۇ ئاۋات يەردە بولمىغان كىشى
ئۆتەر ئارماندا ، تۇزەلمەس ئىشى . »
كاۋۇس بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئۇنىڭدىن ،
يېڭى پىكىرلەر كەچتى كۆڭلىدىن .
ئۇرۇشقاق دىلىدا قوپتى شۇ زامان ،
قوشۇن تارتماق پىكرى ئاشۇ يۇرت تامان .
سپاھدارلارغا دېدى ئۇ سېلىپ رەزم :
ھەممىزنى چۈلغىسۇن بۇ كۈنى بەزىم ،
باتۇر تەتۇرلۇكىنى ئەيلىسە پېشە ،
تىنچ دەملەرگە تويماس ھەمىشە .
مېنىڭ زاتىمغا تەڭ كېلەلمەيدۇ جەم ،
بەختىمگە يېتەلمەس زەھھاك ، قۇباد ھەم .
ئۇلاردىن كۆپتۇر بەك مېنىڭ ھۇنىرىم ،
جاھانىنى ئىشغال قىلار يۇ تاجدار بېشىم . »
ئۇلۇغلارغا يەتكەچ بۇ سۆزلەر سىرى ،
ئېزگۈلۈك بىلمىدى بۇنى ھېچبىرى .
يۈزلىرى تاتاردى ، قالمىدى كۈلكە ،
ئەھرەمەنلەر جېڭىن كىم قىلار ئارزۇ .
ھېچكىم ئېيتالمىدى راست سۆز ، راست جاۋاب ،
لەۋلەردە مۇزدەك ئاھ ، دىللار بولدى ئاب ،
ئىران باتۇرلىرى گۈدەرزۇ كەشۋاد ،
گۆرگىنۇ بەھرامۇ ، تۇسۇ گېيۇ ، خەررات .
بىر ئېغىزدىن دېدى : « بىز ئاددىي ئادەم ،
سېنىڭ ئىزىڭ بىلەن قويىمىز قەدەم . »
ئاندىن بىر يېغىنغا توپلىشىپ ياۋاش ،
پادىشاھ سۆزلىرىدىن تاۋلىشىشتى باش .
ھەممەيلەن كېڭەشتە دېدىكىم بىر ـ بىر :
« بەختسىز بېشىمىزغا نېم سالار تەقدىر ؟
مەستلىككە ئارتمىسا ئەگەر شەھرىيار ،
بۇ سۆزلەرنى يەنە قىلسا ئاشكار ،
قىلار بىزنى ھەم ئىرانىنى ھالاك ،
نېم بولغاي بۇ ۋەتەن ۋە بۇ ئابۇخاك ؟
جەمشىدكە بويسۇنغان ئىدى دۇنيا ـ پەرى ،
تەختۇ بەخت ، ھايۋانات ، جانلىق ھەممىسى .
ئەما ياد ئەتمەيتتى مازەندەرانىنى ،
جېڭىن ئىزدىمەيتتى دۇنيا غەررانىنىڭ .
ھەيۋەتلىك ، بىلىملىك فەرىدۇن ئۇچۇن
بولمىدى بۇنىڭدەك ئەقىل رەھنەمۇن .
بۇ يولغا كىرىشى لايىق بولسا گەر ،
شۆھرەتۇ مەردلىكۇ خەزىنە ، گۆھەر
بىلەن ئۇ مەنۇچېھر تۇرغانىدى دەست ،
كىشى ھىممىتىنى ھېچ قىلمايتتى ئۇ پەست .
بىرەر چارە تاپماق داۋادۇر ، داۋا ،
ئىران يەرلىرىدىن قايتسۇن بۇ بالا ! »
ئاندىن كىچىكلەرگە سۆز باشلاپ ، توس دەر :
« ئەي ئىش كۆرگەن باتۇر ، ئەي جەڭ ئارا شىر ،
يىگىتلەر ، بۇ ئىشنىڭ بىرلا چارىسى ،
شۇ ئىشنى قىلايلۇق ، گەپنىڭ نەق ئۆزى .
زال تامان چاپقۇر بىر تۆگە بىلەن ،
سوۋغات ئەۋەتەيلى چىن دىلىمىزدىن .
دېسۇن : يۇما بېشىڭنى بولسا توپا ـ چاڭ ،
بىرياقتا قارات پىكىرىڭ ۋە يۈزۈڭ !
ئەگەر ئۇ شەھرىيار قۇلىقىغا پەند
سۆزىمىز ئېيتىپ ، سالسا پۇتىغا بەند ،
دېسۇن ھەم ، بۇ ئىشنى دۇنيا ئەيلەپتۇ ياد ،
دۇنيا ئىشىكىن ئاچماق ياراماس كۆشاد .
قايتۇرسا بولاتتى پادىشاھنى زال ،
بولمىسا بۇ شان ـ شەۋكەت تاپقۇسى زاۋال . »
يەنە قانچە سۆزلەر كەلدى ھەم تىلغا ،
ئاخىر چاپقۇر تۆگە سېلىندى يولغا .
چېپىپ كەتتى نىمرۇز دىيارى تامان ،
مېڭىشتى دانا زال قېشىغا راۋان .
نامدارلار سالىمىن يەتكۈزدى زالغا ،
ئىرانىنىڭ گۆھىرى سام ئوغلى چالغا .
« بېشىغا بىر ئىش چۈشتى ، ئەجەب بىنەزىر ،
ئەقىلگە سىغمايدۇ ، ئېيتسام بىرمۇ بىر .
بۇ ئىشقا ئەگەر سەن باغلىمىساڭ بەل ،
يا يۈرتىمىز قالماس ، يا ئۇنىڭدىكى ئەل . »

شاھ دىلىن بىر پىكىر چۈلغىدى شۇئان:
« يولىدىن ئازدۇرۇپتۇ ئۇنى ئەھرەمەن.
ئەجدادلار قالدۇرغان بايلىق بىھىساب،
ئەمما بىقانائەت شاھ كېتەر ئالدىراپ.
بىرىشىك گەر ئازراق كېچىكسە قالسا،
ئەجەبمەسكى لەشكەر يولغا قوزغالسا.
كەيقۇباد دەۋرىدىن تارتقان مېھنىتىك،
نەررە شىرىدەك جەڭدە زور شىكايىتىك،
رۇستەم بىلەن بىللە يىغقىنىك دۆلەت،
ئەجەبمەسكى شامال ئەيلىسە بەربات.
ھازىر ھەممە ئۇنىڭ ئالدىدا ئەلدۇر،
بەد پىكىر لەرگە، بىلمىدىم، نېم سەلدۇر؟»
بۇ سۆزدىن لەرزىگە كەلدىكى داستان،
شاھانە دەرەخنىڭ ياپىرىقى خازان.
دېدى: « مەغرۇر كاۋۇس ئۆز ئىمكانىدىن
چىقار... چىقمىسا قاچار ئەل پوكىنىدىن.
كىمكى يولباشچىدۇر، دەھر ئېلىگە باش،
ئاڭا تەن بېرىدۇ، يىللار، ئاي، قۇياش!
تىغىن خىيال قىلسا ئەگەردە جاھان،
چوڭ ـ كىچىك ھەممىسى بولاتتى لەرزان.
ئەجەبمەسكى مەندىن تولغىسا قۇلاق،
دىلىم خەستە، سۆزۈم يەردە قالغان چاغ.
شاھ ئىشىدىن يۈزۈم ئۆرۈسەم شۇئان،
ئەگەر ئۆز يۈكۈمنى ئەيلىسەم ئاسان،
نە ئاللاھقا مەقبۇل ئەمەس بەندە ئىشى،
نە ئىرادا مەقبۇل دېمەس بىر كىشى.
قىلىپ كۆرەي بىرىپ ئاڭا نەسىھەت،
گەر ئالسا قۇلاقتا، ئۇ پايدا پەقەت.
قۇلاق سالمىسا گەر، قايتىشتۇر يولۇم،
قوشۇن بىلەن قالسۇن تەھمەتەن ئوغلۇم.»
زال تۇن بويى كىرپىك قاقمىدى ھېچبىر،
قۇياش نۇرلۇق تاجىن كۆتۈردى ئاخىر.

بەل باغلاپ شاھ تامان بولدى راۋانە،
ئاڭا ھەمراھ بولدى بىر مۇنچە دانا.
خەۋەر تارقالدى تېز ئىران زېمىنگە،
تۇسۇ گۇدەرزۇ گېۋ، بەھرام گور گىنگە
كى داستان ئىرانغا يېقىن يولىدى،
ھۇمايون بايرىقى ئېگىز جاي ئالدى.
شۇئان لەشكەر بېشى چىقتى ئالدىغا،
باتۇر قېرى ـ ياشلار چىقتى ئالدىغا.
يېقىنلاشقان زامان زالى سامزادە،
ھەممە ئاتتىن چۈشۈپ بولدى پىيادە.
ئاڭا تەزىم قىلىپ، ئېگىلدى باشلار،
شاھ تامان باشلىدى ئۇنى سەركەشلەر.
تۇس دېدى: « ئەي ساماۋى پالۋان،
يىراق يول جاپاسىن چېكىپسەن ھامان.
ئىران كاتتىلىرىنىڭ تىنچلىقىن كۆزلەپ،
تىنچلىقتىن كېچىپ، كېلىپسەن بوزلاپ.
ھەممە دۇئاگۇيىنىڭ بېشىدىن ئايلاغ،
كۆلاھىڭ شۆھرىتى بىز ئۈچۈن چىراغ.»
نامدارلارغا جاۋاب بەرگەن شۇ مەھەل،
زال دېدى: « ھاياتتا تاپتى كىم زەرھەل؟!
كىم ئاتىلار سۆزىن ئەيلىسە گەر ياد،
تەگرى قىلغۇسىدۇر ھاياتىن ئاۋات.
ئۇنىڭ ئۆزى بولسا نەسىھەتكە زار،
ئۇندىن پەند ئالماقلىق بىزلەر ئۈچۈن ئار.
نەسىھەتتىن تېيىش كىمنىڭ يوسۇنى،
پۇشايمانۇ زەخمەت بولار مېۋىسى.
پەندۇ نەسىھەتتىن كىم ئۆرۈسە يۈز،
زەخمىتى مىڭ بولۇر، پۇشايمانى يۈز.»
دېدىلەر كى، بىز سەن بىلەن بىر گىمىز،
نەسىھەتلىرىڭدىن يورۇق دىلىمىز.
پادىشاھ سارىيىغا كېلىشتى ھەممە،
تاجۇ تەخت ئاستىغا كېلىشتى ھەممە.

زالنىڭ كاۋۇسقا نەسىھىتى

ساراي ئىچرە كىردى شۇئان زالى زەر،
كەينىدە تۆرىلەر، ھەممە زەر كەمەر.
پىل سۆڭەك تەختى ئۇستىدە شادكام
ئولتۇرغان كاۋۇسنى كۆرۈپ زالى سام،
قولىن قوشتۇرۇپ، تۆۋەن ئېگىپ باش،

ئولتۇردى جايىغا يېتىپ دىلخەراش.
دېدى: « ئالەم شاھى ئۆزۈڭسەن خىل، ساز،
ئۇلۇغلار ئارا سەن ئۇلۇغ، سەرەفراز.
سېنىڭدەكنى قاچان كۆرەر تاجۇ تەخت،
بۇ گەردۇن ئاڭلاركىن قاچان بۇنداق بەخت؟

ساناقسز يللار بول غالب همده شاد ،
بېشك بىلىم ، دىلىك ئادىللىقتىن ئاۋات . »
شۆهرەتلىك شاه كەرەم بىرلە خۇش چىراي
كۆرستىپ ، يېنىدىن ئاڭا بەردى جاي .
يول جاپالىرىدىن سورىدى ئەھۋال ،
رۇستەم ، باتۇرلاردىن سورىدى سوئال .
شۇنداق سۆز باشلىدى شاهقا زالى زەر :
« ئەبەدىي دەۋر سۇر غالب ، بىزەرەر .
هەممىمىز شاد ـ خۇرام سېنىك بەختىدىن ،
بېشىمىز ئاسماندا سېنىك تەختىدىن . »
شۇندىن كېيىن ئاستا باشلاپ ھېكايەت ،
نەسىھەت ئىشكىن ئاچتى نىهايەت .
دېدى : « ئەي ، جاهانغا لايىق شەھرىيار ،
ئۇلۇغلار تەختىگە لايىق تاجدار ،
ئېغىر سۆز ئاڭلىدىم بولسا مەگەر راست ،
مازەندەرانىنى شاه ئېتەرمىش ھەۋەس .
سەندىن ئاۋۋال نەچچە شاهى زور بىلەك ،
مازەندەران فەتهىن قىلمىدى تىلەك .
بېشىمدىن ئۆتكۈسىدۇر ساناقسز كۈنلەر ،
ئالمىشىپ ئايلىنار سانسز كۈن ـ تۈنلەر.
مەنۇچېهر ئۆتتى بۇ كەك ئالەمدىن ،
بايلىق ـ خەزىنىلەر قالدى ئۇنىڭدىن .
ئۆتۈشتى نەئۇزەرۇ زاۋۇ كەيقۇباد ،
قانچە ئۇلۇغلارنىڭ نامى بىزگە ياد .
ئەزىم گۇرزىلەرۇ ساناقسز قوشۇن ،
ئەمما تۇتمىدىكىم ئۇ ئۆلكە يولىن .
چۈنكى ئۇ ئەپسۇنكار دۈنيا خانىسى ،
تىلسىم ۋە جادۇنىڭ زور كاشانىسى .
بۇ بەندىنى ئېچىشقا قويمىغىن قەدەم ،
ۋەيران بولۇر لەشكەر ، خەزىنە ، دەرھەم .
بۇ بەندىنى قىلىچتا كېسىپ بولمايدۇ ،
بىلىم ، بايلىق بىلەن ئېچىپ بولمايدۇ .
ھېچكىمۇ بۇ يولدا بەختيار بولماس ،
ھېچكىمگە بۇ ئۆيدىن بەختى بار بولماس .
ھېچقاچان ئۇياقتا باشلىما سپاھ ،
ماقۇل كۆرمىگەندۇر بۇنى ھېچبىر شاھ .
سەندەك بولمىسمۇ بۇ ئەنجۇمەندە ،
ئۇلارمۇ خۇداغا ئىدىغۇ بەندە .
شۆهرىتىڭ ئاشۇرۇش ئۈچۈن ، ئەي نامدار ،
كىشىلەر قېنى بىلەن ئوت تەرمە زىنهار .
بەرگىيۇ مېۋىسى بولىدۇ نەپرەت ،
ئەجدادلاردىن يىراق بۇنداق بىر ئادەت . »
جاۋاب بېرىپ دېدى كاۋۇس زەررىن تاج :
« نەسىھىتىگە ھېچ يوقتۇر ئېهتىياج .
ۋە لېكىن سەن ئېيتقان فەرىدۇنۇ جەم ،
قاچان كۆردى بۇنچە مەردلىك شان ، دەرھەم .
دېدىگكى ، مەنۇچېهر بىلەن كەيقۇباد
مازەندەرانىنى ھېچ قىلىشمىدى ياد .
ئۇلارنىڭكىدىن كۆپ ئەسكەر ، خەزىنەم ،
تېز شەمشەر ئالدىدا تىز پۈكەر ئالەم .
قىلىدىن سۇغۇرسام ، كەشپ بولۇر جاهان ،
نېچۈن ئۇنى تۇتاي تۆمۈردە نىهان .
تېز بېرىپ بىرمۇ بىر قېنىنى ئىچەي ،
قىلىچ ئويۇنىدا شان ـ شۆهرەت قۇچاي .
يا ئۇلارغا سالاي سانسز باج ـ ئۇلپان ،
يا مازەندەراندا قالماس تىرىك جان .
نەزەرىمده جەمى زەلىل ، خارۇزار ،
گاه دۈه بولسۇن ئۇندا ، گاهى جادۇگەر .
ئۇلاردىن بوشىدى ئالەم ، دېگەن سۆز
قۇلىقىمغا يېتىپ كېلەر بەكمۇ تېز .
رۇستەم بىلەن سەن بۇ كۇن جاهاندار بولغىن ،
ئىرانىنىڭ پاسبانى سەن بىدار بولغىن .
ياراتقۇچى ئۆزى مېنىڭ يارىمدۇر ،
دۈشمەنلىرىڭ بېشى ئوۋ نىشانىمدۇر .
ئەگەر قوشۇلمىساڭ جەڭۇ بەختىمگە ،
سەن ئولتۇرۇپ تۇرغىن بۇندا تەختىمگە . »
پادىشاهتىن بۇ سۆز بولغىندا پاش ،
ئاجرىتالماي قالدى نەدە ئاياغ ـ باش .
دېدىكىم : « سەن پادىشاه ، بىز بولساق قۇلدە ،
سۆزلىدۇق جىمكى بار بولسا دىلدا .
ئادالەتكە باشلا يا سالغىن سىتەم ،
لازىم رايىڭ بىلەن ئالمىغىمىز دەم .
ئەندىشىلىك بۇ دىلىم ئېچىپ تاشلىدىم ،
دىلىمدا نېم بولسا تۆكۈپ تاشلىدىم .
ئەجەل يەتسە سۇرۇپ قويالماس كىشى ،
زامان كۆزىن ئېتىپ قويالماس كىشى .
ئېهتىيات بىلەنمۇ ئۆزگەرمەس تەقدىر ،
ئۇ قىسمەتتىن خالىي قالماس جاهانگىر .

بولسۇن ساڭا جاھان روشەن ، كۆپ نېمەت ،
يېنىدا بولمىسا سەھابە چەندان ،
نەسىھەتلىرىمگە بولمىسۇن ھاجەت .
مەن دېيەلمەيمەن ھېچ كاۋۇسنى ئىنسان .
ئىشىڭدىن قىلمىغىن ئەسلا پۇشايمان ،
سەندىن ئۆزگە چۇشسۇن موھتاجلىق يولۇ ،
دىلىڭ روشەن ، دائىم تولۇق بولسۇن ئىمان . »
قالمىسۇن دۇشمىنى ، ئۆلۈمنىڭ قۇلى .
شاھنىڭ يۇرۇشىدىن رازى بولۇپ مەرد ،
يولمىز باشلانسۇن قاچان ، قاي تامان ،
خوشلىشىپ كەتتى زالى قېرى مەرد .
ئاپىرىنلار ياغار ساڭا ئەي پالۋان .
كاۋۇس ھۇزۇرىدىن چىقتى قېرى باش ،
ياراتقۇچىدىن سوڭ بۇ ئىران زېمىن
كۆز ئالدىدا خىرە ئىدى ئاي ـ قۇياش .
ساڭا ئۇمىد باغلاپ ، دەيدۇ ئاپىرىن .
ئۇنىڭ بىلەن بىللە چىقىشتى ناكام ،
بىزنى دەپ چېكىپسەن شۇنچە مۇشەققەت ،
پەھلىۋان گۇدەرزۇ تۇس ، گېۋ ۋە بەھرام .
يىراق يول ئازابى ۋە چەكسىز زەخمەت . »
گېۋ زالغا دېدىكىم : « ياراتقان خۇدا
ئاندىن قۇچاقلىشىپ : خەير ـ خوش دېيان ،
بولسۇن ئەمدى ساڭا ئۆزى رەھنەما .
زال راۋانە بولدى سېيستان تامان .

كاۋۇسنىڭ مازەندەرانغا يۇرۇش قىلغانلىقى

زالى زەر سەپەرگە يول ئالغان شۇئان
تاڭ ئاتقۇچىلىك بەزمە قىلىشتى . . .
بىرلەپ قايتىپ كەلدى ھەممە قوماندان .
ئۈيقۇدىن تۇرۇپ شاھ بىرلە يۇرۇشتى .
تۇس بىرلە گۇدەرزگە پەرمان قىلدى شاھ :
كۇلاھ كىيىشىپ ھەم باغلاپ بېلىنى ،
قېنى يولغا چىقسۇن ، دەپ كاتتا سىپاھ .
باتۇرلار تۇتۇشتى شاھنىڭ يولىنى .
مىلادقا تاپشۇرۇپ ئىران زېمىنى ،
كېيىن گېۋغا پەرمان بەردى شەھرىيار :
خەزىنە ئاچقۇچى ، تاجۇ ئۇزۇكنى ،
« لەشكەردىن ئىككى مىڭ ئەيلىسۇن تەييار .
تاڭ بىلەن پادىشاھ ، قانچە زوراۋان ،
ئۆزى باتۇر بولسۇن ، گۇرزىسى چاققان ،
مازەندەران تامان بولۇشتى راۋان .
نەيزىسىدىن ئەگسۇن باش مازەندەران .
ئاڭا دېدى : ئەگەر تاشلانسا دۇشمەن ،
ئۇندا دۇچ كەلسىڭىز قېرىيۇ ياشقا ،
ئاداۋەت تىغىنى چىقارمىغىن سەن .
تېنىن ئايلاندۇرۇڭ جانسىز بىرلەشكە .
زال بىلەن رۇستەمدىن ئىزدىگىن پاناھ ،
نى ئاۋاتلىق كۆرسەڭ ، بەربات قىل تامام ،
ئۇلار تەختىڭ ھۆسنى ۋە پۇشتى سىپاھ .
ئاپتاپ چۇشكەن جايىنى قىلغىن قارا شام .
شۇ چاغدا ئاڭلاندى ناغرا ئاۋازى ،
دۇئىلەرگە يەتكۈچە سەندىن بىر خەۋەر ،
كۆتۇرۇلدى گۇدەرز ، قوشۇن ھەممىسى .
دۇئىلەردىن قالدۇرما جاھاندا ئەسەر . »
شاھ بارار قوشۇننى قىلىپ مۇنەۋۋەر ،
كەمەر باغلاپ چىقتى شاھ ھۇزۇرىدىن ،
ئىسپەرۇز تېغىدا توختىدى لەشكەر .
ئاجراتتى باتۇرلار ئىچرە زوردىن .
بۇ يەردە كۆرۇنمەس ئىدى ھېچ ئاپتاپ ،
قورشاپ مازەندەران شەھرى بىر يېقىن ،
ئارامۇ ئۇيقۇنى قىلدى ئىنتىھاب .
شەمشەرۇ گۇرزىدىن ئەيلىدى يېغىن .
بۇندا زالىم دۇئىلەر قىلار قىيامەت ،
ئەر ـ يىگىت ، ئايالۇ قېرى ـ نەۋقىران ،
پىل بۇندا توختاشقا قىلالماس جۇرئەت .
ھېچكىم قالمىدى تىغىدىن ئامان .
تاغ باغرى سېلىندى ئالتۇن زەر گىلەم ،
ھەممە ياق ۋەيرانە ، ياناتتى شەھەر ،
خۇش پۇراق مەي ھەدىگە تولغان ھاۋا ھەم .
تەرياك ئورنىغا قويانتى زەھەر .
خۇشقەدەم باتۇرلار سىناپ بەختىنى ،
بىر شەھەر دۇچ كەلدى بەئەينى جەننەت ،
ئولتۇرۇشتى چۆگىلەپ كاۋۇس تەختىنى .
يېنىدا دەريا سى ، گۇزەل تەبىئەت .

كوچيۇ باغلاردا كۆپلەپ كېنىزەك ،
بويىندا دۇر قاتار ، قۇلاقتا زىرەك .
دېدەكلەر ، ئۇندىن كۆپرەك بېشىدا كۇلاھ ،
چېھرىلىرى تازا ، خۇددى يورۇق ماھ .
ھەر تەرەپ خەزىنە چېچىلىپ ياتار ،
بىر تەرەپتە ئالتۇن ، بىر ياقتا گۆھەر .
ئەتراپتا ئوتلايدۇ سان ـ ساناقسىز مال ،
يەر يۈزىدە بۇ جاي نەق بېھىشقا مىسال .
ھەريان گۈزەللىك ، ھەريان دىلاۋەر ،
تېز ئېلىپ بېرىشتى كاۋۇسقا خەۋەر .
« ياشىسۇن ، ـــ دەر ئاڭا سۆزلىگەن ئوغلان ،
جەننەتكە قوشكېزەك ئىكەن مازەندەران ! »
بۇتخانىغا ئوخشار پۈتۈن پۇرت بىردەك ،
چىننىك يىپىكىدىن تاپقاندۇر بىزەك .
بۇلارنىڭ ھەممىسى بېھىش سەنىمى ،
ئانار سۈيى يۇغان باغى ئېرەمى .
بىر ھەپتىدىن كېيىن ئىران ئەرلىرى
تالاشتىن توختىدى ياۋ ئەرلىرىنى .
مازەندەران شاھى تاپقاندا خەۋەر ،
بېشى قېتىپ كەتتى ، خۇن بولدى جىگەر .
ئالدىدا سەنجە دۆۋە بولدى مۇھەييا ،
بۇ خەۋەردىن ئۇنىڭ دىلى زىمزىيا .
دېدى ئاڭا : « ئاق دۆۋە ماكانىغا چاپ ،
ئاسماندىكى قۇياشتىن تېزرەك بېرىپ تاپ .
دېگىن ، مازەندەران ياقتا بۇ زامان
زور قوشۇن تارتىپ كەلمەكتە ئىران .
تالان قىلىشماقتا ھەريان ئوت قويۇپ ،
ئاداۋەت ئوتىنى يانداۋردى كۆچەپ .
ئۇلارغا ئالەمگىر شاھ كاۋۇس پېشۋا ،
لەشكەر ئىچرە ھەربىر ئەسكەر ئەجدىھا .
ياردەمگە كەلمىسەڭ ئەگەر شۇ زامان ،
مازەندەران ئىچرە قالماس تىرىك جان . »
بۇ گەپنى ئاڭلاپلا سەنجە تېز ماڭدى ،
شاھ ئەمرىن دۆۋىگە يەتكۈزۈپ باردى .
مەغرۇر دۆۋە يېنىغا يېتىپ سەربەسەر ،
ھەممە ۋەقەدىن يەتكۈزدى خەۋەر .
جاۋابىدا دېدى ئۇ دۆۋە سەپىد :
« دۇنيا ئىشلىرىدىن بولما ئائۇمىد .
قوشۇن تارتىپ باراي كۆچلۈك بوراندىن ،
دۇشمەننى قوغلايمەن مازەندەراندىن . »
شۇنداق دەپ قوزغالدى غايەت تاغ مىسال ،
بېشى كۆك ئاسمانغا يېتەر بىمالال .
لەشكەرگاھنى بۇلۇت باستى كەچ ، بىگاھ ،
جاھان زەڭگى يۈزى گويا سىمسىياھ .
قاراماي دەريانى خۇددى بۇ جاھان ،
نېمە روشەن بولسا ھەممىسى نىھان .
قاراماي ھىندىدىن قارا بۇ ھاۋا ،
كۆك قاپقاراڭغۇ ، كۆز بولدى ناكا .
نەيزە ، تاش يامغۇرى كۆكتىن قۇيۇلدى ،
ئىران ئەسكەرلىرى كۆككە يېيىلدى .
كاۋۇس قىلمىشىدىن دىل تىلىم ـ تىلىم ،
كۆپلىرى تۇتۇشتى ئىرانى يولىن .
كېچە شۇنداق ئۆتۈپ بولغاندا سەھەر
ئالەمگىر نىگاھى يەنە بولدى يەر .
ئۇچتىن ئىككى قىسىم لەشكىرى سوقۇر ،
باتۇرلار كاۋۇسقا لەنەتلەر ئوقۇر .
خەزىنە تاراجۇ ئەسكەرلەر ئەسىر ،
بەخت ـ تەلەيلىك شاھ قېرىپ ، بېشى بولدى پىر .
ئەسته قالسا كاشكى پۈتۈن ھېكايەت ،
چۈنكى بۇ ئالامەت ئىدى ، ئالامەت .
كاۋۇس پالاكەتنى كۆرگەن شۇ مەھەل
دېدى : « زىرەك ئەقىل بايلىقتىن ئەۋزەل .
ئىست ، ئالەمگىر زال سۆزىن ئالمىدىم ،
يامان نىيىتىمدىن مەن قايتالمىدىم . »
دەھشەتلىك بۇ ھەپتە ھەم ئۆتتى ئاخىر ،
ھەممە ئىرانلىقنىڭ كۆزلىرى سوقۇر .
ئاندىن ئاق دۆۋە ھەممىگە ھەيۋە
قىلىپ دېدى : « ئەي شاھ ، مېۋىسىز دەرەخ ،
تولا يوكسەكلىككە قىلدىڭ سەن يۇرۇش ،
مازەندەران تەختىن ئەيلىدىڭمۇ چۈش ؟
ئۆز قۇدرىتىڭ ئەيلەپ مىسلى پىلۇمەست ،
سەن بىرەر كىشىگە سالمىدىڭ مەسلىھەت .
تاج بىلەن تەختىڭگە قىلماي قانائەت ،
ئۆز ئەقلىڭگە پەشۋا بەردىڭ نىھايەت .
كۆپلەپ ئەسىر ئالدىڭ مازەندەراندا ،
كۆپنىڭ جېنىن ئالدىڭ گۈرزى گەراندا .
شاھنشاھ تەختىدە ئولتۇرۇپ مەغرۇر ،
مېنىڭ كىملىكىمنى ئەتمەي تەسەۋۋۇر ،

قىلمىشىڭ مېۋىسىن بۇگۈن تېتىدىڭ ،
ئۆز رايىڭ خالىغان ئارزۇغا يەتتىڭ . »
خەنجەر سانجىپ سەر خىل دۈندىن ئەتەيلەپ ،
ئون ئىككى مىڭنى ئاجراتتى تاللاپ .
ئەتتى ئىرانلار ئۈستىدىن پاسىبان ،
قەيسەرلەر بېشىدا شۇنچە بىر جاھان .
ئاچتىن ئۆلمىسۇن ، دەپ ئۇلارنى پەقەت ،
تەييار قىلىپ قويىدى ئازغىنا نېمەت .
ئاندىن ئىرانىيلار خەزىنە ، تاجىنى ،
شاھانە تەختىيۇ ، بايلىق بارىنى ،
كۆزگە نېم كۆرۈنسە ، ھەممىنى تېرىپ
مازەندەران بېشى ئەرجەڭگە بېرىپ
دېدى : « شاھقا بېرىپ تاپشۇرۇپ ، دېگىن ،
ئەمدى ئەھرەمەنسىز يېشىلدى چىگىن .
نېم كېرەك بېجىردىم ھەممىنى بۇگۈن ،
ۋەيرانە بولدى ئىرانى قوشۇن .
ئىران باتۇرلىرى ئالدىدا بۇ كۈن ،
نۇرسىز ، قاپقارادۇر يۇلتۇز ، ئاي ۋە كۈن .
ئۆلتۇرۇش بىلەن مەن قىلمىدىم ھەيۋە ،
ياخشى ۋە ياماننى ئاجراتسۇن ئۇلار .
ئۆمرى بولغاي ئاھ ۋە زار بىلەن ئاداق ،
زارىغا ھېچ كىشى سالمىغاي قۇلاق . »
ئەرجەڭ دېۋە بۇ سۆزنى ئاڭلىغان زامان ،
ماڭدى مازەندەران پادىشاھى تامان .
بارار بايلىق ۋە لەشكەرلەر بىلەن ،
ئەسىرلەر ، جابدۇلغان ئات ـ ئۇلاغ بىلەن .
دېۋە ئىشنى ئورۇندىدى ئۇ ئالدىراپ ،
قايتتى ئۆز ئۆيىگە مىسالى ئاپتاپ .
مازەندەرانغا بەند قالدى كاۋۇس شاھ ،
دەيتتى : « مەندىن ئۆتكەن زور گۇناھ ! »

كاۋۇسنىڭ زال بىلەن رۇستەمگە خەۋەر ئەۋەتكەنلىكى

پەرىشان ئۇ كاۋۇس چاپتۇردى بىر زات ،
تېزلىكتە ئۇچقىن دەپ ، خۇددى قۇش قانات .
« زابۇلىستان تامان ماڭ خۇددى شامال ،
تېزلىك بىلەن تاپقىن ، نەدە بولسا زال .
ئاڭا ئېيت قانداق يۈز ئۆرۈدى بەختىم .
يەرگە تەڭ بولدى تاجىم ھەم تەختىم .
پۈتۈن لەشكىرىمۇ بايلىق ـ خەزىنەم ،
باتۇرلىرىم گۈل ـ گۈل ياشنىغان كۆكلەم .
ھەممىنى دۈشمەن ئېلىپ بەردى بۇ گەردۇن ،
گويا ئېلىپ كەتكەندەك تاسادىپ قۇيۇن .
بۇگۈن كۆزۈم خىرە ، قاپقارا بەختىم ،
يەرگە يەكسان بولدى تاجىم ۋە تەختىم .
دۈشمەن چاڭگىلىدا خەستەيۇ پىغان ،
تېنىمنى تەرك قىلىپ كەتمەكتە بۇ جان .
نەسسەھەتلىرىڭنى قىلغىنىمدا ياد ،
دىلدىن ئاھ دەيمەن مىسلى سوغۇق باد .
پەرمانىڭنى خۇشۇاخ قىلماستىن بەجا ،
ئەقلىم يوقلۇقىدىن كەلدى بۇ بالا .
گەر ئۆزۈڭ بۇ ئىشقا باغلىمساڭ بەل ،
بار ـ يوق نەرسىمزنى ئېلىپ كېتەر يەل . »
چاپار يۈرۈپ كەتتى سۆزىنى قىلىپ ياد ،
ئۇچقۇر پەر قۇش زاتى يا بەئەينى باد .
قاجان ئەلچى داستان يېنىغا يەتتى ،
نى كۆردى ، ئاڭلىدى ، بىرمۇ بىر ئېيتتى .
زال بۇ خەۋەرلەردىن لەختە قان يۇتتى ،
ئەما دوست ـ دۈشمەندىن يوشۇرۇن تۇتتى .
يىراقتىن بالانى سەزدى روشەن دىل ،
زامانىدىن كېلۇر ھاسىل خىلمۇ خىل .
دېدى ئوغلى رۇستەم ـ سار لاچىنىغا :
« بۇگۈن قىلىچ پاتماي قالدى قىنىغا .
ناز قىلىش كېلىشمەس بىزلەرگە بۇ چاغ ،
تاج ئۇچۇن تېنىمىز پەرۋەرىش قىلماق .
ئەجدىھا دامىدا پادىشاھى جاھان ،
ئىرانىڭ بېشىدا غەم يوغان ـ يوغان .
تۇلپىرىڭنى ئېگەرلەپ بۇگۈن قامچا باس ،
ئالەمشۇمۇل تىغ بىلەن ئالغىن سەن قىساس .
بەلكىم شۇنداق كۇندە كېلەر دەپ سېنى بېكەر ،
پەرۋىش قىلغان ئۇلۇغ ، پاك پەرۋەردىگار .
بۇنداق بىر جاسارەت ساڭا يارىشار ،
مېنىڭ يېشىم ئىككى يۈزلەردىن ئاشار .
ساڭا شان ئېپ كېلەر بۇ قەھرىمانلىق ،
جاسارىتىڭ بېرەر شاھقا ئامانلىق .

بۇ ئەھرەمەن ئىشى ، ئاپەتلىك سوقماق ،
ساڭا نېسىپ قىلماس بىرئاز دەم ئالماق .
كۆكسۈڭگە ئوراپ ئال يولۇاس پوستىنى ،
ئېسىڭدىن چىقارغىن دۇنيا ئىشىنى .
ساڭا بۇندىن كېيىن ئۇيقۇمۇ ھارام ،
تەن - جېنىڭ تاپمىسۇن بىرەردەم ئارام .
نەيزەڭگە دۇچ كەلسە ھەرقانداق كىشى ،
لەرزە بولسۇن ئۇندىن تېنىيۇ جېنى .
دەريادا جەڭ قىلساڭ ، ئۇ قان بولۇر قان ،
تاغدا نەرە تارتساڭ ، بولغاي بايۇان .
ياراشماسكى ئەرجەڭ ۋە دۈە سەپدە ،
سېنى كۆرۈپ قىلىشسا گەر جاندىن ئۈمىد .
مازەندەران شاھىنىڭ ئۇگە - ئۇگسىن ،
گۈرزەڭ بىلەن سۇندۇرغىن ئومۇرتقىسىن . »
رۇستەم شۇنداق سوئال ئەيلىدىكى : « يول
بەكمۇ ئۇزۇن ، نەدىن بارمقىم مەقبۇل ؟ »
زال دېدى : « ئۇ يۇرتقا ئىككى خىل يول بار ،
ئىككىسى ساپ بالا ، ساپ ئاپەت زىنھار .
بىرى كاۋۇس يۇرگەن ، ۋاقىت كېتىدۇ مول ،
يەنە بىرى قىسقىراق ، ئون تۆت كۈنلۈك يول .
بۇياق قاراڭغۇلۇق ، دۈە ، شىر كۆپتۇر ،
كۆزلىرىڭ تېلىقىپ ، كور بولىدۇ ، كور .
سەن قىسقىسىن تاللا ، كۆر ئاجايىبات ،
ياراتقۇچى مەدەتكارىڭ قىلغىن ھەرۋاخ ياد .
قىيىن بولسا ، بولسۇن دېلىڭ غەيرىتى ،
چەيلەپ ئۆتەر بەختيار تۇلپار تۇيىقى .
شامدىن تا تاڭغىچە ئۇيقۇڭنى بىلمەي ،
پاك تەڭرىگە سېغىنىمەن تىنماي :
دەيمەن قايتا كۆرسەم كۆكرەك ۋە يايلىڭ ،
بېشىڭۇ بىلىكىڭ ، گۈرزى پاتمانىڭ .
ئەگەر دۈە قولىدا بولساڭ خارۇ زار ،
شۇنداق يازغان بولسا پەرۋەردىگار ،
ئۆزگەرتەلەيدۇ بۇنى قاي ئىنسان ؟
كېتىش پەيتى بولماس قالماققا ئىمكان .
ھېچكىم بۇ ئالەمدە تۇرمىغاي ئۇزاق ،
ئۇزۇن تۇرغاندىمۇ لازىمدۇر كەتمەك .
كىمنىڭ شانى قۇچمىش گەر ئالەمنى ، بەس ،
كېتەر ۋاقتى كەلسە ، ئۇ كۆپ غەم يېمەس . »
رۇستەم جاۋابىدا دەر : « ئەي بەختلىك پەدەر ،
پەرمانىڭنى كۈتۈپ ، باغلىدىم كەمەر .
لېكىن ئۆز ئايىغى بىلەن جەھەننەم
بارماق لايىق ئەمەستى بوۋىلارغا ھەم .
ھەمدە ئۆز جېنىدىن تويمىغان كىشى ،
شىرغا تاشلانماسلىق بولماس خاھىشى .
بۇگۈن يولغا چۈشتۈم باغلاپ بېلىمنى ،
تەڭرى ئۆزى تۈتسا بولدى قولۇمنى .
سىپاھدارغا ئەتكۈم تەن ۋە جان پىدا ،
تىلسىمۇ ئەپسۇنىن قىلاي زىمزىيا .
ئىرانلىقتىن تىرىك قالغان بولسا گەر ،
كەلتۈرەي بېلىگە باغلاپ مەن كەمەر .
نە ئەرجەڭ قالغاي ، نە دۈە سەپدە ،
نە سەنجا ، نە پۇلادى غەندى ، نە بېد .
گۈۋاھدار جاھاننى ياراتقان خۇدا ،
رۇستەم ئېگىرىدىن چۈشمىگەي ئەسلا .
باغلىمسا ئەرجەڭ قوللىرىن تاشتەك ،
سىرتماق سېلىپ ، كۆزىن قىلماستىن ماشتەك ،
قىلماي پۇلاد بېشىن ئايىغىم ئاستى ،
تۇلپارنى تارتماسمەن ئۇ يەردىن زادى . »
يولۇاس تېرىسىن يېپىپ ئات مىندى دەرھال ،
ئاپىرىنلار ئېيتىپ ئۇزۇن تۇردى زال .
تۇلپار ئۇستىگە پىلدەك تاشلىدى ئاياغ ،
چىراي ، يۈرەك تازا ، جايىدا ھەرياق .
كەلدى رۇدابە ھەم كۆزدە لۆم - لۆم ياش ،
بۇدا قىلالمىدى داستانمۇ بەرداش .
ئاي يۈزلۈك رۇدابە دېدى : « جان بالام ،
يولغا يۈزلىنىپسەن بۇ كۈنى ، رۇستەم .
قىلدىڭ مېنى ھىجران ، غەمگە مۇپتىلا ،
تەڭرىدىن ئۇمىدىڭ نېمە ئەجەبا ؟ »
رۇستەم دېدى : « مېھرىبان ، خۇش خۇي جان ئانام ،
بۇ يولنى مەن تاللاپ ئالمىدىم ھېچ ھەم .
بۇگۈن شۇنداق ئىكەن پېشانە - تەقدىر ،
تەن ۋە جېنىمنى سەن خۇداغا تاپشۇر . »
ئۇزاققا ئۇزىتىپ بېرىشتى ئۇنى ،
يەنە كۆرۈشەرمۇ ، كىم بىلەر بۇنى ؟
شۇنداق ئىلتىجاسىز ئۆتىدۇ زامان ،
دانا ، مەرد قەدىمىن سىنىماس ھامان .
يامان كۈن ئۆتسىمۇ قىلغىن ھەردەم ياد ،
چۈنكى ئالەم بولىدۇ شۇنىڭدىن ئاۋات .

رۇستەمنىڭ يەتتە سەرگۈزەشتى

بىرىنچى سەرگۈزەشت

تۇلپارنىڭ شىر بىلەن جەڭ قىلغانلىقى

پالۋان ئاتىسىنى ، بۇ ئالەم نۇرىنى ،
نەمرۇزدا قالدۇرۇپ ئۆزى قوزغالدى .
تۇنۇق كۈندۈز بىلىپ ، ئات چاپار ئىدى ،
ھەر كۈن ئىككى كۈنلۈك يول ماڭار ئىدى .
شۇنداق يول ماڭار تۇلپار ، توختىمايغىنا ،
يورۇق كۈندۈزلەر ۋە قاراڭغۇ كېچە .
ئاچلىقتىن مەيدىسى قىلغاندا نالەن ،
بىر دەشتكە يېتىشتى ، ئەتراپىنا قۇلۇن .
تۇلپىرىن چۇ دەپ بىر قامچا سالدى ،
چېپىشتا قۇلۇنلار يېتەلمەي قالدى .
كامان ، تۇلپار تۇيىقى ۋە رۇستەم سۇۋار ،
ۋەھشىيلەر ئامان ـ ساق قالمايتتى زىنھار .
شاھانە ئارغامچا تاشلاپ يىراقتا ،
توسۇن بىر قۇلۇننى ئىلدى تۇزاقتا .
ئوت چاقنىتىپ ئۆز نەيزىسى بىلەن ،
ئوتۇن ـ چاۋا يېغىپ ، يانداۇردى گۈلخان .
قۇلۇننى سويۇپلا بىجان ئەيلىدى ،
ئۇنى گۈلخانغا تۇتۇپ كاۋاپ راسلىدى .
يېگەچ ھەر تەرەپكە ئاتتى ئۇستىخان ،
مول ئىدى قازانۇ ھەمدە داستىخان .
تۇلپار بېشىدىن ئالدى يۇگەن بىراقلا ،
ئاندىن قويۇۋەتتى يېقىن ئەتراپقا .
ئۆزىگە توقايدا ياتاق راسلىدى ،
پالاكەت ئىشكىنى ئامان جاي بىلدى .
شىر ماكانى ئىدى مۇشۇ قومۇشزار ،
ھەتتا پىل بىر قومۇش ئۈزمىكى دىشۋار .
دەل شۇ چاغ يېگانە بىر ئانا شىر ،
باراتتى ئۈز ئىنى تامانغا ئۇچقۇر .
كۆردى ، قومۇش ئىچرە يېتىپتۇ بىر پىلتەن ،
ئەتراپىدا بىر ئات ، تەشۋىشلەر بىلەن .
« ئاۋۋال ئۆزۈم ئاتاي ، ـــ دېدى دۇلدۇلغا ، ـــ
كېيىن سۇۋارى ئۆزى چۇشەر قولغا . »
چاقماقتەك ئۆزىنى ئاتتى تۇلپار تامان ،
تۇلپارمۇ ئوتتەك يېنىپ كەتتى شۇ زامان .
ئىككى تۇيىغىن دەست كۆتۈرۈپ ئات ،
شىر بېشىغا ئۇردى شىر كەبى ھەيۋەت .
گەدىنىگە سالدى ئۆتكۈر چىشىنى ،
بىر ئۆزى بېجىردى شىرنىڭ ئىشىنى .
يەرگە ئۇرۇپ ـ ئۇرۇپ يۇز پارە قىلدى ،
ۋەھشىي شىرنى شۇنداق بىچارە قىلدى .
ئۇيقۇدىن ئويغىنىپ رۇستەم پەھلىۋان
كۆردى ، ۋەھشىي بوپتۇ يەر بىلەن يەكسان .
دېدى : « تۇلپار ، ئەقلىڭ ئىكەن شۇنچە خام ،
كىم ئېيتتى شىر بىلەن سېنى قىل دەپ جەڭ ؟
ئەگەر شىر قولىدا سەن بولساڭ ھالاك ،
بۇ يولۋاس تېرىسى دۇبۇلغا ، ساداق ،
گۈرزە ، ئارقان ، قىلىچ ، نەيزە ۋە كامان ،
مازەندەران تامان ئېپ باراتتىم قاچان ؟»
شۇ سۆزنى ئېيتىپ نامدار باھادىر ،
خىلىغىچە ئۇخلىدى بىغەم ـ بىخەتەر .
تاغ كەينىدىن بېشىن كۆتەرگەندە كۈن ،
رۇستەم خۇش ئۇيقۇدىن ئويغاندى گۈلگۈن .
تۇلپارنى سىلاپ ئېگەر توقۇدى ،
خۇدانى ياد قىلىپ ، ئورنىدىن تۇردى .

ئىككىنچى سەرگۈزەشت

رۇستەمنىڭ بۇلاق سۈيىگە يەتكەنلىكى

بىلمەيدۇ نېمىلەر ئالدىدا پەيدا ،
كۆز كۆرۈنە بارار ، نۇرسىز ، بىزنىيا .
بايا‌ۋان ، كۆرۈنمەس جانىۋار زاتى ،
قۇش ئۇچسا ، كۆيىدۇ پەي ۋە قاناتى .
سەرەتان ئىسسىق ، كۆيەر چۆل ـ بايا‌ۋان ،
ئۇستىدىن ئۆتكەندەك ئاتەشلىك بوران .
تۇلپار ۋە ئاتلىق تىلى بۇنداق ئىسسىقتىن
ساڭگىلاپ چۈشىدۇ ، چىقىدۇ كاردىن .
ئاتتىن چۈشۈپ ، قولدا نەيزىسى بىلەن
تەمتىرەپ بارىدۇ ، سۇ دەپ تەھەمتەن .
يەر يۈزىدىن ئىزدەپ تاپالماي يولنى ،
ئاسمانغا كۆز تىكىپ سوزدى قولنى .
دېدى : « پەرۋەردىگار ، ئەي ئادىل خۇدا ،
بېشىمغا كەلتۈردۈڭ نېمانچە بالا ؟
گەر بولمىساڭ شۇنچە قىيناشتىن رازى ،
تاقىتىم تاق بولدى ئەمدى ، ئەي قازى .
لېكىن يولدىن تايمايمەن ، تا پەرۋەردىگار ،
شاھ كاۋۇسنى ئازاد قىلمىساڭ ، زىنھار .
سەن يۈزۈڭ ئۆرۈگەن گۇناھكار ئۇلار ،
ساڭا بەندە ، مۇتىئ ، مادارسىز ئۇلار . »
شۇ سۆزنى ئېيتىپ پىلتەن يىقىلدى ،
تەشنالىق باتۇرغا كۈچىن كۆرسەتتى .
ئوتتەك توپىغا يىقىلدى رۇستەم ،
يېرىلىپ كەتكەنتى لېۋى ، تىلى ھەم .
ئاشۇ چاغ قۇيرۇقلۇق چىرايلىق بىرقوي
كۆرىستىپ ئۆتتى تەھەمتەنگە بوي .
ياۋايى قوي يولىن كۆرۈپ تەھەمتەن ،
سۇ ئىچەر يېرى نە دەپ ئويلىدى بىردىن .
تەڭرى ئىنايىتى ، شەپقەتلىك خۇدا ،
خۇددى شۇ ۋاقىتتا بولدى ھۆۋەيدا .
قىلىچ دەستىنى تۆتتى ئۇ مەھكەم ،
تەڭرى كۈچىدە تۇردى مۇستەھكەم .
بىر قولىدا قىلىچ ، بىرىدە نوختا ،
قوي ئىزىغا ئىز بېسىپ چۈشتى ئۇ پۇختا .
يولدا پەيدا بولدى بىردىنلا چەشمە ،
شاش قويمۇ ئۇنىڭغا يۈگۈردى تەشنا .
تەھەمتەن كۆزىنى تىكىپ ئاسمانغا ،
دېدى : « ئەي ئادالەت چاچقان جاھانغا .
بۇ يەردە كۆرۈنمەس ھېچ قويلار ئىزى ،
ماڭا تۇغقان ئەمەس بۇ ياۋايى قوزى .
قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالساڭ ناگاھ ،
پەقەت پاك تەڭرىدىن ئىزدىگىن پاناھ .
كىم يۈزىن ئۆرۈسە ئادىل خۇدادىن ،
ئەقلى جايىدامەس ، بۇنى ئالسۇن تەن . »
قويغا ھەم بۇدا ئەيلىدى دۇئا ،
دېدى : « چەرخ بېشىڭغا سالمىسۇن بالا .
يولۇڭدا ئوت كۆپكۆك بولسۇن ، ئىلاھىم ،
بۆرە يۈزى سەندىن نېرى بولسۇن دائىم .
كىم ساڭا تەڭلىسە ئوق بىلەن كامان ،
كامانى سۇنسۇن ھەم دىلى بولسۇن قان .
سەن تۈپەيلى تىرىك قالدى تەھەمتەن ،
سەن بولمىساڭ ئەھۋالى بولاتتى كېپەن .
ئەجدىھا كۆكسى جاي بولمىسا ئەگەر ،
بۆرە چاڭگىلىغا مۇپتىلا بولۇر .
لىباس پارە ـ پارە ، زەخملىنىپ تەن ،
ياۋ تاپاتتى شۇندا رۇستەمدىن نىشان . »
زۇۋانى بوشىدى ئۇچ شۇكرانىدىن ،
ئېگەرنى بوشاتتى تۇلپار دۇردانىدىن .
زىلال سۇ بىلەن تېنىن يۇدى پاك ،
باھار قۇياشىدەك بولدى ئۇ بەك پاك .
تەشناسىن قاندۇرۇپ ئوۋنى كۆزەتتى ،
كامانىنى تارتىپ ، ئوقنى جايلىدى .
يىقىتتى قۇتۇرغان پىلدەك بىر قۇلان ،
بېشىن كەستى ، تېرىسىن شىلدى چاققان .
ۋاقىت ئۆتكۈزمىدى ، ياقتى بىر گۈلخان ،
ئوتتا كاۋاپ قىلدى ، چىقىرىپ سۇدىن
ھازىرلاپ گۆشلەرنى يېمەك باشلىدى ،
ھەتتا ئىلىكلىرىن قېقىپ تاشلىدى .
پاك بۇلاقتىن يەنە قىنىپ ئىچتى سۇ ،
تويۇپ ، قانغاچ كۆزىنى باستى ئۇيقۇ .
جەڭگىۋار تۇلپارغا دېدى تەھەمتەن :
دوستلاشما ، ئۇرۇشما ھېچنېمە بىلەن .

ئەگەر ياۋ كۆرۈنسە ، مەن تامان يۈگۈر ،
شىر ۋە دىۋلەر بىلەن قىلىشما دۈپۈر . »

ئاندىن خاتىرجەم ئۇيقۇغا كەتتى بەدەر ،
تۇلپار ئايلىنىپ ، ئوتلاپ يۈردى تا سەھەر .

ئۇچىنچى سەرگۈزەشت

رۇستەمنىڭ ئەجدىها بىلەن جەڭ قىلغانلىقى

پىل ھەم تىنىم تاپماس چوڭ بىر ئەجدىها
دەشت تەرەپتىن تۇن كېچىدە بولدى پەيدا .
دەل شۇ جايدا ئارام ئالار ئىدى ئۇ ،
ھەتتا دىۋە كېلەلمەس ئىدى روبىرو .
كېلىپ كۆردى ، ئۇخلار بىر يىگانە زات ،
يېنىدا تۇرۇپتۇ ئويناقلاپ بىر ئات .
« نېمە بولدى ؟ » دەپ پىكىرگە تولدى :
« قانداق جۈرئەت بىلەن قانداقچە كەلدى ؟ »
جۈرئەت قىلالمايتتى كېلىشكە ھېچ ئەر ،
خاھ پىلۇ خاھ دىۋە ، خاھى شاھى شىر .
بۇ يەرگە ھەر كىمكى كەلسىمۇ ئامان ،
قانخور ئەجدىھادىن تاپالماس ئامان .
ئەڭ ئاۋۋال تۇلپار تامان يۈزىن بۇرىدى ،
تۇلپارمۇ خوجىسى تامان ئۆزىن ئۇردى .
باردى ــ دە ، يەر تىلغاپ ، ئۇ ئۇرۇپ تۇياق
كىشىندى ، ئاۋازى گۈلدۈرماما نەق .
تەھەمتەن ئۇيقۇدىن كۆزىنى ئاچتى ،
بىلمىدان باشتا جەڭ ، خىيالى قاچتى .
باياۋان چېتىگە تاشلىدى نەزەر ،
لېكىن كۆرۈنمىدى دىۋىدەك ئەجدەر .
قاتتىق توۋلىدى ئۇ تۇلپارغا : « بىكار !
بىكار ئەيلىدىڭ ، ـــ دەپ ، ـــ ئۇيقۇدىن بىدار . »
باشقىدىن ئۇيقۇغا كەتتى تەھەمتەن ،
ئەجدىها كۆرۈندى قاراڭغۇ چۆلدىن .
رۇستەم ياستۇقىغا تۇلپار كېپ تەپتى ،
توپىنى تاتىلاپ يۈزىگە سەپتى .
ئۇيقۇدىن قايتا ئويغاندى ئاران ،
غەزەپتىن يۈزلىرى ئوت ئالدى گۈلخان .
چۆلگە پۈتۈنلەي ئۇ ئەيلىدى نەزەر ،
قارا تۇنىدە بىرنېمە كۆرمىدى دىگەر .
مېھرىبان تۇلپارغا ئۇيقۇدىن بىدار
دېدى : « تۇن قارىسىن يوقاتماق دىشۋار .
ئۇيقۇمنى نەچچىلەپ ئەيلىدىڭ خاراب ،
مېنى ئويغىنىشقا قىلدىڭسەن خىتاب .
گەر يەنە كۆتۈرسەڭ شۇنداق قىيامەت ،
ئۆتكۈر شەمشەر بوينۇڭ ئۈزەر ئاقىۋەت .
مازىندەران ياققا يايماق بارارمەن ،
مەيلى گۈرزىم ئېغىر ، ئۆزۈم پەرىشان .
ساڭا دېدىم ، ئەگەر جەڭگە كەلسە شىر ،
سەن تۇپەيلى ئاڭا سالمەن شەمشەر .
دېمىگەنمەن ھە دەپ ماڭا قىل خىتاب ،
شۇنداق يۈرگىن ، ئۇيقۇم بولمىسۇن خاراب . »
ئۇچىنچى رەت ئۇيقۇ كۆز ئۆڭىن توستى ،
كۆكسىدە يېپىنچا يولۋاس تېرىسى .
نەرە تارتىپ كەلدى ئەجدىها بەسمۇ بەس ،
ئاتەش پۈركۈيتتى ئالغاندا نەپەس .
باتۇرنى تۇر دېيىشكە قىلماي جاسارەت ،
ئوتلاقتا يۈگۈردى تۇلپار بىتاقەت .
بۇنداق تەشۋىشتىن يۈرەك پارە ــ پارە ،
ئەجدىھادىن ، رۇستەمدىن قورقۇپ بىچارە .
يەنە ئەندىشە قىپ رۇستەمخانىدىن ،
رۇستەم تامان چېپىپ كەتتى جانىدىن .
غەزەپكە كەلدى ــ دە ، تېپىپ ، چاچتى خاك ،
تاقىسىدىن يەرلەر بولدى چاك ــ چاك .
رۇستەم ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ شۇئان
يەنە ئاتقا غەزەپلەندى چەندان .
لېكىن يەنە ئاتقا ئىچى ئاغرىدى ،
بۇ قېتىم ئەجدىها ئاڭا كۆرۈندى .
قارا تۇنده ئۇنى بايقاپ پەھلىۋان ،
ئۆتكۈر تىغىن قىنىدىن چىقاردى چاققان .
باھار بۇلۇتىدەك نەرە تارتقان چاغ ،
زېمىن جەڭ مەيدانى ، ئوت بولدى تۇپراق .
ئەجدىھاغا دېدى : « ئېيتىپ قال نامىڭ ،
بۇنىڭدىن كېيىن جاھاننى كۆرەلمەس كۆزۈڭ .
ياخشى ئەمەس ، ئاجرالسا مېنىڭ دەستىمدىن
تاتلىق جېنىڭدىن گەر بۇنداق قارا تەن . »

غەزەپكە كېلىپ قانخور ئەجدىھا شۇئان ،
ئەجدەر تېرىسىن شىلدى تېپىپ ، چىشلەپ .
دېدى : « ھېچكىم مەندىن تاپمىغان ئامان .
تېرىسىنى شۇنداق شىلدى ، ھەتتا شىر ،
بۇ دەشت - چۆل ئەزەلدىن مېنىڭ جايىمدۇر ،
باھادىرلار ئاڭا مىڭ ئاپىرىن دەر .
ئېگىز ئاسمانمۇ ساپ ھاۋايىمدۇر .
شەمشەردە بېشىنى تېنىدىن جۇدا
بۇندا يول يوق بۇركۈت پەس ئۇچۇشقا ،
ئەيلىدى تەھەمتەن ، قان ئاقتى دەريا .
بۇ چۆل كىرمەس ھەتتا يولتۇز چۈشىگە . »
گەۋدىسى ئاستىدا كۆرۈنمەس توپراق ،
ئاندىن پالۋانغا دېدى : « نامىڭنى بىلەي ،
پەقەت خۇن بولدۇقلاپ تۇرغان بىر بۇلاق .
تۇغقىنىڭ ئۆلسەڭ گەر نى دەپ يىغلىغاي ؟ »
رۇستەم نىگاھ تاشلار ئۇ ئەجدىھاغا ،
جاۋاب بېرىپ دېدى : « ئېتىمدۇر رۇستەم ،
چىشى تىغ ئەپتى ياۋۇز ، ئىچى قارىغا .
ئەجدادلىرىم داستان ، سام ھەمدە نەيرەم .
گەۋدىسى ئاستىدا ياتار باياۋان ،
بىر ئۆزۈم تېتىيمەن پۈتۈن لەشكەرگە ،
تۇپراقنى بويايدۇ ئىسسىق قىزىل قان .
جاھانىنى تەڭ ئەتكۈم مەھشەر كۈنىگە .
تەھەمتەن ھەيران بوپ قېتىپ قالدى لال ،
كۆرمەرسەن مەن جەڭنى قىلىمەن قانداق ،
خۇدا نامىن تىلغا ئالدى ئۇ دەرھال .
يىرگىنچ بېشىڭ بۈگۈن قىلاي پاچاق - پاچاق . »
سۇغا چۈشۈپ يۈز - قول يۇدى ئالدىدا ،
قانخور ئەجدىھا ئاڭا تاشلاندى يامان ،
تەڭرى يارىمسىز يوقتۇر بۇ دۇنيا .
ۋە لېكىن ئاقىۋەت تاپمىدى ئامان .
ئاندىن خۇداغا دېدى : « ئەي ئادىل ئىگەم ،
پالۋانغا يېپىشتى ئەجدىھا شۇنداق
سەن بەرمىسەڭ ماڭا كۈچ ، بىلىم ، شۆھرەت ھەم .
رۇستەم كۆرۈندى بولغانىدەك پاچاق .
ئالدىمغا نېم كەلسە شىرۇ دېۋە ، پىل ،
ئەجدىھا شىددەتتىن كۆرۈپ قالدى تۈلپار ،
تاپتاقىر باياۋان يا دەريايى نىل ،
ئاستىدا قالغانتى باھادىر شۇكۈر .
دۈشمىنىم بىرمۇ يا كۆپمۇ بەرىبىر ،
قۇلىقىن تارتتى تۈلپار، بۇ نى ئەجەب ؟
قەھرىم تۇتۇپ قالسا ، ماڭا ھەممە بىر .

تۆتىنچى سەرگۈزەشت

رۇستەمنىڭ جادۇگەرنى ئۆلتۈرگەنلىكى

تاماملاپ شۇكرانە ئىبادىتىنى
مىڭ شۇكۇر بىلەن ياد ئەتتى خۇدانى .
كەلتۈردى ئېگەرلىك ئۆز تۈلپارىنى .
ئاتقا مىنىپ يولغا بولدى راۋانە ،
جادۇ دىيارىغا كىردى مەردانە .
ئۈزۈن يولغا باشلاپ قويدى ئات بېشىن ،
تا ئۇيۇقتا كۆرگۈچە نۇر - قۇياشىن .
دەرەخ ، گىيا كۆردى ۋە ئابى راۋان ،
مەردانىلار يۈرتى دېگۈدەك ماكان .
قىرغاۋۇل كۆزىدەك بىر چەشمە - گۈلاپ ،
كۆردى قىرغىقىدا زەررىن جام شاراب
قورۇلغان كېيىك گۆشى بىلەن نان ،
ئەترابىدا پىشلاق ۋە يېنىدا تۇزدان .
رۇستەم كۆرۈپ شۇنداق مۇئاپىق جايىنى ،

جەڭ مەيدانىدۇر ئۇنىڭ مەيدانى ،
باياۋان ۆە تاغلار ئۇنىڭ بوستانى .
رەقىبى دېۋە ، قانخور ئەجدىھا ،
دېۋە ، باياۋاندىن قۇتۇلماس ئەسلا .
مەيۇ جامۇ گۈل ۆە كۆكلەمزار
بەخش قىلمىغاندۇر ئاڭا روزىغار .
دائىما ئەجدىھا بىلەن قىلدىم جەڭ ،
ياكى يولۋاسقا سالدىم دادىل چاڭ . . . »
ناخشىنى تىڭلاپ جادۇگەر مومايى ،
رۇستەمنىڭ ئاۋازى ، سازىنى تىنمايى .
يۈزىن بېزەتتى مىسالى باھار ،
بولمىغاي گۈلمۇ ھەم ئۇنچە ئۇز رۇخسار.
تەھەمتەن خۇداغا سانا باشلىدى ،
ئاڭا ئاپىرىنۇ دۇئا باشلىدى .
ئۇيا ـ ئەڭلىك پۇراپ ، سوراپ ئىجازەت ،
رۇستەمنىڭ يېنىغا كەلدى كاساپەت .
« مازەندەران چۆلى ئىچرە داستىخان ،
تاپمىدىم مەيى ، چالغۇ ، ياش ساقى » دېبان .

چىراي تۇرقى ئاستىدا ئىپلاس جادۇگەر ،
ئەھرىمەنلىكىدىن رۇستەم بىخەۋەر .
قولىغا بىر قاچا مەي ئېلىپ كۇشاد ،
ئەيلىدى ئۇ ئادىل قازى نامىن ياد .
قۇلقىغا تەگرىنىڭ نامى يەتتى ،
شۇئان چېھرىسى ئۆزگىرىپ كەتتى .
دىلىدا شۇكرانە ، گۇمانى نەدە ،
تىلىدا مەدھانە ، دەرمانى نەدە .
خۇدانىڭ نامىدىن رەڭگى بىر ئۆچتى ،
رۇستەمنىڭ نىگاھى تېز ئاڭا كۆچتى .
تەھەمتەن توساتتىن تاشلىدى كەمەند ،
جادۇگەر بېشىنى قىلىپ ئالدى بەند .
دېدى : « كىمسەن ئۆزۇڭ ، دەرھال بەر جاۋاب ،
ھەقىقىي تۇرقۇڭنى كۆرسەت ، ئىش خاراب . . . »
سالمىدا كۆرۈندى يىرگىنچ بىر خوتۇن ،
تۇرغىنى ھىلىيۇ نەيرەڭ ۆە ئەجىن .
خەنجەردە بىلىدىن قاق ئىككى بۆلدى ،
جادۇگەرلەر دىلى ئەندىشكە تولدى .

بەشىنچى سەرگۈزەشت

رۇستەمنىڭ ئەۋلادىنى ئەسىر ئالغانلىقى

ھاياتتا يول ئىزدەر كىشىلەردەك ئۇ ،
يول تامان قانچىلاپ بۇرالدى ھەم ئۇ .
ئات چاپتۇرۇپ يەتتى ئاخىر بىر جايغا ،
بىلمەس جاھان نۇرى يوقالغان نەگە .
زەڭگىلەر يۈزىدەك ئەتراپ تۇن ـ قۇندۇز ،
نە ئاي كۆرۈنمەيدۇ ، نە بىرەر يۇلتۇز .
گويا كۇن چۈشكەندەك سالما ـ ئارقانغا .
يۇلتۇزلار يوقالغاندەك قايسى بىر جايغا .
تۇلپار تىزگىنىن سىيرىپ ، ئالغا چاپتۇردى ،
زىمزىيا ! نە دۆڭ ، نە ئېرىق كۆرمىدى .
قارا تۇنگە بەردى يورۇقلۇق بەدەل ،
يېشىل زىرائەتلەر بەئەينى مەخمەل .
جاھان قېرىلىقتىن بولدى نەۋقىران ،
ھەر تامان چىمەنزار ، ئېرىقلار راۋان .
ئۇستىدە لىباسى بولۇپ كەتتى سۇ ،
كۆزلەرنى ھېرىشتىن باستى ھەم ئۇيقۇ .
يولۋاس تېرىسىنى ئېچىپ سالدى شىر ،

دۇبۇلغىسىدىن ئاقتى تامچىلاپ تەر .
ھەر ئىككىسىن يايدى ئاپتاپقا شۇ تاپ ،
ئۆزى دەم ئېلىشقا ، ئۇيقۇغا ئالدىراپ .
تۇلپاردىن ئېلىنغان يۇگەن ۆە ئېگەر ،
بېشىنى ئېگىپ توختىماي ئوتلار .
شامالداپ كېيدى يولۋاس تېرىسىن ،
يولۋاستەك ئوت ـ چۆپتىن ئەتتى ياستۇقىن .
باش ئاستىدا قالغان ، ئالدىدا قىلىچ ،
قىلىچ سېپىدىن ئالماس قولىنى ھېچ .
ئوتلاق ئارا ئاتنى كۆرۈپ پاسىبان ،
دوق بىلەن چاقىردى سېلىپ كۆپ ئالۋان .
يۇگۇرۇپ كەلدى تۇلپار رۇستەمسېرى ،
پۇتىغا ئىشكەل سالدى ، قالدى تەسىرى .
ئۇيقۇدىن ئويغانغان زامانلا پىلتەن ،
كۆزەتچى ئاڭا دېدى : « ئەي ئەھرىمەن .
نېمىشقا زىرائەتكە ئېتىڭنى قويدۇڭ ،
ئەمگەڭ قىلمايلا بەھرىمەن بولدۇڭ ؟ »

ئاقسل مەرد غەزەپكە كەلسمۇ كۆندى ،
كۆزەتچى ئىككى قۇلقىنى سوزدى .
ياخشى ـ يامان دەپ بىر سۆز ئېيتمايلا ،
قۇلاقلىرىن سوزۇپ قىلدى چولاقلا .
كۆزەتچى قۇلاقلىرىن ئېلىپ قولىغا ،
ھەسرەتتە داد سېلىپ ماڭدى يولىغا .
ئۇ جاينىڭ پالۋانى ئىسمىدۇر ئەۋلاد ،
شۆھرىتى تارقالغان ، نەۋقىران ، شەمشاد .
كۆزەتچى باردى ئەۋلاد ئالدىغا شۇ چاغ ،
قولىدا ئۈزۈلگەن شۇ ئىككى قۇلاق .
ئاڭا دېدى : « دۆندەك ئادەم كەلمەكتە بىر ،
ساۋۇتى تېرىدىن ، قالپىقى تۆمۈر .
ئەھرىمەننىڭ ئۆزى ئۇ باشتىن ـ ئاياغ ،
يا ساۋۇت كىيگەن ئەجدىھا سياق .
باردىم ، زىرائەتتىن ھەيدەپ دەپ ئېتىن ،
يولۇمدا بولدى ئۇ تاغدەك بىر توسقۇن .
تۇردى ، قۇلاقلىرىم سوزدى قولىدا ،
ئاندىن ئۈيقۇسىغا كەتتى ئەجدىھا . »
دەھشەتتە ئاڭلىدى ئەندىش سۆزىنى ،
ھەم ئوتلاقتا كۆردى شىرنىڭ ئىزىنى .
باتۇرلار بىلەن ئات تىزگىنىن بۇرىدى ،
تەھەمتەننى نىشان قىلىپ ، شۇ ياققا يۈردى .
بىلەكچى بوپ ، كەلگەن قانداق زوراۋان ،
يامانلىق ، غەزەپكە نېم سەۋەب بولغان .
تىزگىن تارتىپ ، ئوتكۇر قىلىچنى ئالدى ،
گۈلدۇرمامدەك بىر چوقان سالدى .
يېقىنلاپ كەلگەچكە بۇ ئىككى سەرباز ،
سۆز باشلاپ ، سوردى بىر ـ بىرىدىن راز .
« نامىڭ نېمە ، ـــ ئاۋۋال سوردى ئەۋلاد ، ـــ
پاناھىڭنى ئېيت ، كىم سېنى قىلار ياد ؟
بۇ يەرگە ئايىغىڭ يەتتىكىن نېچوك ؟
دۆنلەر ماكانىغا بۇ جۈرئەت نېچوك ؟
كۆزەتچى قۇلقىن يۇلدۇڭسەن نېچوك ؟
ئېتىڭ زىرائەتكە قويدۇڭسەن نېچوك ؟
بار ـ يوقۇڭنى قىلسام قارا ، نېم بولۇر ؟
بۆكۈڭ قالسا تۆپراق ئارا ، نېم بولۇر ؟ »
« نامىم بۇلۇت ، ـــ دېدى جاۋابەن رۇستەم ، ـــ
گەر بۇلۇتتا بولسا شىر چاڭگىلى ھەم .
باشقىلار بېشىنى ئېگىدۇ يەرگە ،

ئوق ـ نەيزە ياغدۇرار جەڭگاۋار ئەرگە .
قۇلقىڭغا نامىم يېتىپ بارسا گەر ،
قېنىڭ توڭلاپ ، مۇزدەك نەپسىڭ ئۆچەر .
ھەر بىر ئەنجۇمەندە پىلتەنلىك شەھباز ،
كامان ، سالمىسىدىن تارقىلار ئاۋاز .
ئەمدى سېنى تۇغقان ئاناڭ بىچارە ،
كېپەن پېچىپ ، چېچىن يۇلسا ، نى چارە ؟
قېشىمغا كېلىپسەن قوشۇن ئېپ بۇ چاغ ،
ئاسمان گۈمبىزىگە چېچىپسەن ياڭاق . »
شۇنداق دەپ سۇغۇردى قىلىچ قىنىدىن ،
بالا شىرىنى چىقاردى ئىنىدىن .
ئارقىنى ، سالمىسى ئېگەر قېشىدا ،
كۆزلىرىدە ئاتەش ، غەزەپ بېشىدا .
قوي پادىسىغا شىر ئۆزىنى ئۇردى ،
ئەتراپتا كىم بولسا ، ھەممىنى قىردى .
قاتىل قىلىچىنى شىلتىغان ھامان ،
باشلارنى كېسەتتى گۇل قايچىسىمان .
باشلىقلار تىنماستىن تۆكۈپ ياشلىرىن ،
ئاياغ ئاستى قىلدى مەغرۇر باشلىرىن .
باھادىر دەستىدىن قوشۇنلار تارمار ،
ھەممە قاچتى ھەريان ، دىلدا غۇبار .
ئاتلىقلار چېگىدىن ھاۋا قاپقارا ،
قالايمىقان بولدى پۈتۈن تاغ ـ دالا .
قۇتۇرغان پىل ـ رۇستەم ، يەنە چاپار ئات ،
قولىدا ئارقىنى ، ئاستىدا تۇلپار ئات .
تۇلپار ئەۋلادقا يېتىپ بارغاندا يېقىن ،
تاج تاقىغان بېشىغا چۈشتى قارا تۇن .
ئۇزۇن ئارقانىنى ئاتقاندا رۇستەم ،
ئەۋلاد مەغرۇر بېشى يەر بولدى ھەم .
ئاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ باغلىدى قولىن ،
ئۆزى مىنىپ ، ئاڭا كۆرسەتتى يولىن . . .
دېدىكى : « كۆرسەتسەڭ سەن ماڭا راستلىق ،
سۆزۈڭدە بولمىسا ھېچ كەم ـ كۈساتلىق ،
ماڭا بەرسەڭ ئاق دۆە جايىدىن نىشان ،
نەدە تۇرمىش غەندى ، پۇلاد ، بىد ماكان .
كاۋۇس نەدە بەند بولغىنىڭ ئاخىر ،
(بۇ بالالار شۇندىن بولغانتى زاھىر)
كۆرسىتىپ ، راستلىقنى قىلساڭ ئىختىيار ،
سۆزۈڭدە توغرىلىق بولسا ساڭا يار ،

مازەندەران شاھىن ، گۈرزە ـ تاجىنى ،
تارتىپ ئالماقچىمەن بايلىق ، بارىنى .
ساداقەتلىك بولسا ، ئادالەتكە يار ،
نېسىۋەگ بولار تەخت ۋە تاجۇ دىيار .
ئەگەر سۆزلىرىڭدە بولسىلا رىيا ،
كۆزلىرىڭدىن ئاقار قېيقىرىل دەريا .
ئەۋلاد ئاڭا دېدى : « جاھالەتتىن قاچ ،
ھوشۇڭنى يىغىپ ئال ، كۆزۈڭ يوغان ئاچ .
غەزەپتىن كور بولۇپ تۆكمە قېنىمنى ،
خالىسالگ بېرىمەن ساڭا جېنىمنى .
ئېيتاي ساڭا نەدە كاۋۇس شاھ ، ئەسىر ،
كۆرسىتەي ئۇ ئۆلكە يولىنى بىر ـ بىر
كۆڭلۈمنى قىلساڭ شاد ، ئۇ ئاق دېۋە ئۆيىن ،
كۆرسىتەي پۈلاد ، بېد ۋە سەنجە يولىن .
كاۋۇس بار جايغا يەتمەكلىك گۇمان ،
يۈز پەرسەڭگە چىدام بەرمىسە رەھمان .
ئۇ جايدىن دېۋگىچە يەنە يۈز پەرسەڭ ،
يېتىسەن كۆپ قېيىن يول باسالسالگ .
ئىككى تاغ ئارىسى ـ ۋەھىملىك ئۇ جاي ،
ئاسمىنىدىن ئۆتەلمەس ھەتتا ھۇماي .
ئىككى خىيال ئارا تالا قالارلىق يار ،
تېگىگە قارىسالگ بېشىڭ بەك قايار .
جەڭگىۋار دېۋىلەردىن ئون ئىككى مىڭى ،
تاغ ۋە جىلغىلاردا كۆپلەپ كۆزەتچى .
پۈلاد ، غەندى ئۈلار سىپاھدارىدۇر ،
بېدۇ سەنجە بولسا نىگاھدارىدۇر .
ھەممە دېۋىلەرگە ئاق دېۋە قوماندان ،
تاغ ئۇنىڭدىن تېرەڭ ياپرىقىدەڭ لەرزان .
كۆرسەڭ ئەزىم تاغدەڭ بەھەيۋەت بەدەن ،
گەۋگە كەڭلىكى كېلەر ئون ئىككى ئارقان . »
بۇ گەۋدە ، بۇ لاچىن ، بۇ ئېتىڭ بىلەن ،
بۇ نەيزە ، بۇ گۈرزى غىراتىڭ بىلەن
نەچچە پالۋانلارنى قىلدىڭ يەرگە تەڭ ،
ئەمما ياخشى بولماس ئاق دېۋە بىلەن جەڭ .
ئۇندىن نېرى تاشلىق ، يولى يوق قىيا ،
ياۋا تىكىلەرمۇ ئۆتەلمەس ھەتتا .
ئۇندىن ئۆتسەڭ باردۇر شاۋقۇنلۇق دەريا ،
كەڭلىكى ئىككى پەرسەڭ ، ئۇندىن ئوشۇق يار ،
ئۇ يەردە شىددەتكار بىر كۆزەتچى دېۋ بار ،
قانچىلاپ دېۋىگە ئاشۇ پەرماندار .
ئۇچيۈز پەرسەڭ يۈرسەڭ ، ئۇچرايدۇ بىر جاي ،
ئۇ جايلارنىڭ نامى بۇزگۆشت ، نەرمپاي .
بۇزگۆشتتىن ئۆتسەڭ مازەندەرانغا يول ،
بۇمۇ بەڭ ئېغىر ، مۇشەققىتى مول .
ھەرياندا كېزىپ يۈرمر ئاتلىق ئەسكەر ،
كۈرمىگلاپ سانىغا يېتەلمەسەڭ ئەگەر .
چىش ـ تىرنىقى قورال ، يانچۇقتا دىرھەم ،
يوقتۇر بىرسىنىڭمۇ دىلىدا ئەلەم .
جەڭدە پىللار بىلەن لېپمۇ ـ لىق شەھەر ،
ئۇلارنىڭ سانىمۇ بىرمىڭدىن ئاشار .
يالغۇزسەن ، بولساڭمۇ گەر تۆمۈر بەدەن ،
ئەھرەمەن ئىكىكى ئەيلىگەي شىكەن . »
كۈلدى بۇ سۆزلەرگە رۇستەم قاقاقلاپ
ۋە ئەۋلادقا شۇنداق دېدى لەۋ ئېچىپ :
« ئەگەر راستتىن بولساڭ سەن ماڭا يولداش ،
ئايان كۆرسىتەرسەن ، بۇ سۇققا باش
ۋە پىلتەن جاھاندا نېمىگە قادىر ،
باتۇرلارنىڭ بېشىغا نېمىلەر سالار .
ئۇ زەپەر بەخش يەزدان قىلسا گەر مەدەت ،
ھۇنەر ۋە تىنچلىقتا ھەل بولار تىلەك .
بىر قېتىم كۆرسە گەر دەستۇ زەربەمنى ،
گۈرزىم ۋە شەمشىرىم ، ماھىر ھەربىمنى ،
يۈرىكى يېرىلىپ ياۋ تىكىۋېتەر ،
ئاجرىتالماي نەدە ئۆزەڭگە ـ ئېگەر .
قېنى ، كاۋۇس نەدە كۆتەر تەلمۈرۈپ ،
باشلىغىن ، قالمىسۇن پېيىڭ تارتىشىپ . »
شۇنداق دەپ تۇلپارغا مىنۋالدى شاد ،
شامالدىن تىز ئۇچۇپ باردۇ ئەۋلاد .
توختىماي قارا تۇن يە يورۇق كۈندۈز ،
يېتىشتى بىر تاغقا نامى ئىسپەرۇز .
شۇ يەرگە كاۋۇس شاھ تارتقاندا لەشكەر ،
قان ئىچەر دېۋىلەر قىلغانىدى زەپەر .
تۇندىن ئېشىپ ئاخىر يېقىنلاشتى تاڭ ،
چۆل تەۋسىگە كىردى ، ئاڭلاندى داڭ .
زور گۇلخان يېقىلدى مازەندەرانغا ،
مەشئەللەر يېقىلدى ھەممە تامانغا .
« بۇ قانداق جاي ئىكەن ، ـــ دېدى تەھمىتەن ، ـــ
ئوت ـ شولا كۆرۈنەر ھەممە تاماندىن . »

ئەۋلاد جاۋاب بېرىپ ، دېدى : « مازەندەران ،
تا ئاپتاپ پارقىراپ چىققاندا ئۇ ھەم
تۇن بويى سەگەكتۇر ئۇندا پاسبان .
ئۇرنىدىن تۇردى ـ دە ، يولنى چاغلىدى ،
ئۇ يەردە ئەرجەك دېۋە تا ئاتقانچە تاك
ئەۋلادنى دەرەخكە مەھكەم باغلىدى .
ھۆركىرەپ چىقىدۇ ، ئۇروپ كۆچلۈك داك . »
بوۋىسى گۈرزىسى قولدا مۇھەييا ،
يېتىپ ئۇيقۇغا كەتتى كۆرەشچان رۇستەم ،
چۈشتى يولغا ، دىلدا جاسارەت زىيا .

ئالتىنچى سەرگۈزەشت

رۇستەمنىڭ ئەرجەك دېۋە بىلەن جەڭ قىلغانلىقى

بېشىدا دۇبۇلغا ، قولدا ئومۇتى ،
شەھەر ئىشكىدىن كىرگەندە تاجدار ،
يولۋاسنىڭ تېرىسى ، ھەربۇ زەرب دۇدى .
گۈلدۇرمامدەكلا كىشىندى تۇلپار .
ئەرجەك دېۋە تامانغا بۇراپ يۈزىنى ،
قۇلىقىغا كىرگەچكە بۇ تونۇش تاۋۇش ،
ياۋ لەشكەرگاھىدا كۆروپ ئۆزىنى .
ئۇنىڭدىن بىر ئىشنى بايقىدى كاۋۇس .
جەڭگىۋار نەرىسىن تارتقاندا گويا ،
ئىرانلىقلارغا دەر : « بولۇڭ خاتىرجەم ،
تاغلار ئاغدۇرۇلدى ، كۆپچىدى دەريا .
تەقدىر ياۋۇزلۇقى تاپاقتا بەرھەم .
قۇلىقىمغا تۇلپاردىن يەتتى ئاۋاز ،
قۇلىقىغا كىشنەر ئىدى قۇباد زامانى ،
ئاۋازدىن بولدى روھ ـ دىلىم پاك ـ پاكىز.
رۇستەم تۇران بىلەن سوقۇشقان چاغى .»
شۇنداق كىشنەر ئىدى قۇباد زامانى ،
ئىران لەشكىرىدە باشلانىدى كۇس ـ كۇس گەپ ،
رۇستەم تۇران بىلەن سوقۇشقان چاغى .»
شاھ بۇ ئەسىرلىككە چىدالماپتۇ دەپ .
ئىران لەشكىرىدە باشلانىدى كۇس ـ كۇس گەپ ،
قېنىاشلار ئالغانمۇ غۇرۇر ، ئەس ـ ھوشىن ،
شاھ بۇ ئەسىرلىككە چىدالماپتۇ دەپ .
يا سوۋغات ئېتەرمۇ شاھىمىز چۈشىن ؟
قېنىاشلار ئالغانمۇ غۇرۇر ، ئەس ـ ھوشىن ،
بۇ ئېغىر ئەھۋالدىن قۇتۇلماق نەدە ؟
يا سوۋغات ئېتەرمۇ شاھىمىز چۈشىن ؟
بەخت تەتۇر بولسا ھەممە بىپايدا .
بۇ ئېغىر ئەھۋالدىن قۇتۇلماق نەدە ؟
ئەما ئۇقتەك يېتىپ كەلدى شۇ زامان ،
بەخت تەتۇر بولسا ھەممە بىپايدا .
ياۋنى چېكىندۇرەر پىلتەنلىك پالۋان .
ئەما ئۇقتەك يېتىپ كەلدى شۇ زامان ،
شاھ يېنىغا يېتىپ كەلگەندە قەيسەر ،
ياۋنى چېكىندۇرەر پىلتەنلىك پالۋان .
خۇش بولۇپ ، يىغلىدى جىمكى ئەسكەر .
شاھ يېنىغا يېتىپ كەلگەندە قەيسەر ،
گۇدەرزۇ تۇسۇ گېۋ ، بەھرام شىر يۈرەك ،
خۇش بولۇپ ، يىغلىدى جىمكى ئەسكەر .
گۇستاھمۇ شىدۇشلار بولدى دۇگلەك .
گۇدەرزۇ تۇسۇ گېۋ ، بەھرام شىر يۈرەك ،
رۇستەم كۆپ ئۆكسۈپ ، شاھقا ئەگدى باش ،
گۇستاھمۇ شىدۇشلار بولدى دۇگلەك .
ھال ـ ئەھۋال سورىدى ، كۆزگە تولغان ياش .
رۇستەم كۆپ ئۆكسۈپ ، شاھقا ئەگدى باش ،
كاۋۇس شاھ رۇستەمنى قۇچاقلاپ دەرھال ،
ھال ـ ئەھۋال سورىدى ، كۆزگە تولغان ياش .
يول مۇشەققىتىدىن باشلىدى سوئال .
كاۋۇس شاھ رۇستەمنى قۇچاقلاپ دەرھال ،
« جادۇگەرلەر غۇڭ ـغۇڭ قاينار بۇ دەرگاھ ،
يول مۇشەققىتىدىن باشلىدى سوئال .
تۇلپارىڭنى ئاسراش كېرەك ، ـــ دېدى شاھ ، ـــ
« جادۇگەرلەر غۇڭ ـغۇڭ قاينار بۇ دەرگاھ ،
ئەرجەكنىڭ قۇتۇلدى دۇنيا دەپ جەۋەر
تۇلپارىڭنى ئاسراش كېرەك ، ـــ دېدى شاھ ، ـــ
ئاق دېۋە قۇلىقىغا يېتىپ بارسا گەر .

پىلتەن كەلدى دېسە كاۋۇس يېنىغا ،
ئوت تۇتىشار ھەممە دۇنە بېشىغا .
جاھانغا لىق كېلەر دۇنە ئەسكىرى ،
بىكار كېتەر قىلغان ئىشلىك كۆپرەكى .
شۇ زامات يول ئالدى دۇنە ماكانىغا ،
ئوق ۋە نەيزىلەرنى ئېلىپ يېنىغا .
خۇدا يار ـ يۆلەك بولسا ، ئال ئۇندىن قىساس ،
جادۇگەر بېشى قارا ، يەرگە باس .
ئۆتمەك كېرەك بولسا قانچە تاغ ـ دالا ،
ھەر يەردە ئۇچرىغاي دۇنە بەك تولا .
ئالدىدىن چىقىدۇ قورقۇنچلۇق بىر غار ،
ئاڭلىدىمكى ، ئۇندا خەۋپلىك يەر بىسيار .
كۆزەتچى دۇنىلەر كەتمەس غارنىك ئاغزىدىن ،
كىم كەلسە قاپلاندەك ئالار كانايدىن .
شۇ غار ئىچىدە ئاق دۇنە دەرگاھى ،
قارا دۇنە لەشكىرىنىك پۇشتى پاناھى .
بەلكى نېسىپ بولۇر ساڭا بۇ زەپەر ،
ئۇ ئۆلسە سەردارسىز قالىدۇ لەشكەر .
سىپاھىم كۆزى كور بولدى ئەلەمدىن ،
مېنىك كۆزۈم خىرە بۇ قايغۇ ـ غەمدىن .
تېۋىپلار دېيىشتى بۇ دەرد ئىمكانى ـــ
ئاق دۇنىنىك يۇرىكى ، مېڭىسى قېنى .
شۇنداق دېگەنىدى تەدبىرلىك تېۋىپ :
ئاق دۇنىنى ئۆلتۈرۈپ قېنىدىن تېتىپ ،
تېمىتساك ئۇچ قېتىم كۆز ئىچرە ئەگەر ،
خىرەلىكتىن ئەسلا قالمىغاي ئەسەر .
جەڭگە ھازىرلاندى پىلتەنلىك قوتاس ،
جايىدىن قوزغالدى باتۇرلارغا خاس .
ئىرانلىقلارغا دەر : « بولۇڭلار ھوشيار ،
ئاق دۇنە قەستىن بۇگۈن قىلدىم ئىختىيار .
ئۇ جەڭگاۋار پىلۇ ئۇستا جادۇگەر ،
ئەترايىدا تۇرارمىش ھېسابسىز لەشكەر .
گەدىنىم قولىدا ئېگىلسە ناگاھ ،
سىز ئۇزاق قالمىسىز تەقدىرى سىياھ .
ئەگەردە پاك تەڭرى بولسا مەدەتكار ،
ماڭا بەخت يۇلتۇزىن بەخش ئەتسە يار ،
قايتا نېسىپ بولۇر بىزگە يەرۇ تەخت ،
قايتا شاخ چىقرار شاھانە دەرەخ .

يەتتىنچى سەرگۈزەشت

رۇستەمنىك ئاق دۇنىنى ئۆلتۈرگەنلىكى

جەڭگاۋار كەمەرنى باغلىبان مەھكەم ،
جەك خىيالى بىلەن يول ئالدى زۇستەم .
ئالدىدا بارار يول كۆرسىتىپ ئەۋلاد ،
تۇلپارى كېتىپ بارار بەئەينى باد .
تۇلپار يېتىپ كەلگەن جايى ھەفتى كۇھ ،
ئەترايىدا دۇنىلەر گۇرۇھ ـ گۇرۇھ .
تېگى يوق غارغا يېتىپ كەلگەندە رۇستەم ،
كۆزدى ، دۇنە لەشكىرى ئەترايىدا جەم .
« ئەي ئەۋلاد ھەر نېمە سورىغان بولسام ،
جاۋابىك راست چىقتى ، ـــ دەپ ئېيتتى رۇستەم ، ـــ
يول كۆرسىتىپ ، سىرنى ئېچىپ بەر ئەۋلاد ،
ئەمدى ئاق دۇنىنمۇ قىلايلى بەرباد . »
ئەۋلاد ئاستا دېدى : « قاچانكى ئاپتاپ ،
كۆتۈرۈلسە ئاق دۇنە كۆزىن باسار خاب .
سەن ئاق دۇنە ئۇستىدىن قىلسەن زەپەر ،
بىرئاز سەۋر قىلىپ تۇرالساك ئەگەر .
شۇنداق ياربك بولسا گەر پەرۋەردىگار ،
شۇبھىسىز زەپەرمۇ بولۇر ساڭا يار . »
تا كۆتۈرۈلگۈچە ئېگىزگە ئاپتاپ ،
رۇستەممۇ ھوجۇمغا كەتمىدى ئالدىراپ .
دەرەخكە باغلىدى ئەۋلادنى مەھكەم ،
تۇلپارغا يۈكلىدى كامان ، سالمىنى ھەم .
نەرە تارتتى نامىن ئاتاپ ، رەئىد مىسال ،
قىنىدىن سۇغۇرۇلدى بەئەينى قەتتال .
ھېچبىرى كېلەلمەي قالدى تەك ئاڭا ،
دۇچ كەلگىنى ھەممىسى بولدى ناكا .
بۇندىن ئاق دۇنەسىرى ئەيلىدى شتاب ،
بەئەينى پارقىراق ، قىزىق بىر ئاپتاپ .
بىر غارغا دۇچ كەلدى جەھەننەم گويا ،
دۇنىلەر كۆرۈنمەيتتى ، قاراڭغۇ ـ غۇۋا .
بىردەم تاك قالدى ، قولىدا قورال
بۇندا يوق ئۇرۇشماق ، قاچماقتا ئامال .

كۆزلىرىن ئۈۋۈلاپ ، يۇيۇپ يۇزىنى ،
غار ئىشىكىن تاپتى رۇسلاپ ئۆزىنى .
قاراڭغۇدا كۆردى تاغدەك بىر گەۋدە ،
غار يولىنى توسۇپ ، ياتار راسمەنە .
تېنى تۇندەك قارا ، سۈتتەك ئاق چېچى ،
جاھانىنى قۇچاقلىسا يېتەر غۇلىچى .
غار ئىچىدە ئۇخلاپ ياتاتتى ساكىن ،
رۇستەم ئۆلتۈرۈشكە ئالدىرىمىدى ، لېكىن .
نەرە تارتتى رۇستەم بەئەينى پەلەك ،
دىۋە چۆچۈپ ئويغاندى ۋە باشلىدى جەڭ .
رۇستەمگە تاشلاندى قارا تاغسىمان ،
تۆمۈردىن كۆلاھى ، تۆمۈردىن قالقان .
تۇگمەن تېشىدەك تاش ئېلىپ دەرھال ،
بۇلۇتتەك سوزۇلدى رۇستەمسېرى ياۋ .
پىلتەننىڭ يۇرىكى جىغىلداپ كەتتى ،
گويا كى جېنى تۇمشۇقىغا يەتتى .
غەزەپ ئورنۇالدى ھەيۋەت شىر دىلىن ،
قىلىچ سالدى دىۋىگە مۆلچەرلەپ بىلىن .
تەھەمتەن زەربىدىن ئۇزۇلۇپ چۈشتى ،
بىر پۇتى يەنە يانپاشنىڭ گۆشى .
ئېلىشىۋەردى ئۇ جاراھەت بىلەن ،
قۇتۇرغان پىل ، شىردەك ۋەجاھەت بىلەن .
بىر ياقتا تۇرۇپ ئۇ تىنماي جەڭ قىلار ،
پۇتۇن غارنى قىلىپ زىرۇ زەۋەر .
تەھەمتەنىي ئۇرۇپ يىقىتماق بولۇپ ،
سىقىۋالدى گەدىنىدىن مەھكەم ، خوپ .
ۋەھشىيانە ئۈزەر گۆشىن بىر ـ بىردىن ،
بولۇپ كەتتى پاتقاق ھەممە يەر ـ زېمىن .
تەھەمتەن دېدى : « گەر قالالىسام ئامان ،
ئەبەد كۆرمىگەي زاۋال جىسمۇ جان . »
ئۆزىچە دەر ئىدى ئۇ سەفىد :
« ناھاتكى ئۈزەرمەن ھاياتتىن ئۈمىد !
ئۈزۈلگەن ئايىغىم ، پارە تېرەم بىلەن ،
قويۇپ بەرسە ئەگەر مېنى پىلىبەدەن ،
ماڭا چوڭ ـ كىچىك قىلىسمۇ ھەۋەس ،
قاچاتتىم ، تاپالماس ئىدى بەرەر كەس . »
شۇ سۆزلەرنى ئاق دىۋە زىكىر قىلىپ ئاستا ،
سۈنۇق كۆڭلىگە تەسكىن بېرەر شۇ تاپتا .
قىزىپ بارماقتا ھامان ئېلىشىش ،
قىزىل قېنى دەريا ، تەر ئاقار مىش ـ مىش .
تەھەمتەنگە مەدەت خۇدا قۇۋۋەتتى ،
ئۈزۈن ۋاقىت ئېلىشتى ، ئۆرلەپ نەپرىتى .
ۋە ئاخىر بۇ نەپرەت ، بۇ قۇۋۋەت جەمى
قىزىتتى تەھەمتەننىڭ راسا قېنىنى .
ئۆزىگە ئاچچىقلاپ ئۇ كۈچلۈك شىر ،
دىۋىنى يۇلۇپ يەردىن ، چىشلەتتى يەر .
سۇغۇردى قىنىدىن پولات خەنجىرىن ،
ئويۇپ ئالدى دىۋىنىڭ قارا جىگىرىن .
تولۇپ كەتتى غارنىڭ ئىچى قىزىل قانغا
ۋە ئايلاندى قانلىق بۇلاق بېشىغا .
كېلىپ يەشتى ئەۋلاد قولى بەندىنى ،
ئوراپ راسلىدى شاھانە سالمىنى .
بېرىپ دىۋە جىگىرىن ئەۋلاد قولىغا ،
مېڭىپ كەتتى كاۋۇس شاھى يولىغا .
شۇ چاغ ئەۋلاد دېدى : « ئەي كۈچلۈك شىر ،
تىغ بىلەن جاھانىنى باش ئەگدۈرگەن ئەر .
تېنىمدە ئارقانىڭ نىشانىسى بار ،
بارارمەن سىرتىمقىڭ سۆرەپ بىمادار .
مېنى ئىزگۈ ئىشقا چىللىغانىدىڭ ،
دىلىمنى ئۈمىدكە باغلىغانىدىڭ .
ئۈرۈشقاق ئارسلان يولىدىن قايتماس ،
سېنىڭدەك شاھ سۈپەت سۆزىدىن قايتماس . »
« مازەندەران يېرىن ، ـــ دېدىكىم رۇستەم ، ـــ
ساڭا تاپشۇرىمەن ، بولغىن خاتىرجەم .
بىلىپ قويكى شىرنىڭ يەنە قەستى بار ،
بۇ ئىشنىڭ تېخى كۆپ ئېگىز ـ پەسى بار .
مازەندەران شاھىن تەختىدىن ئېلىپ ،
قارا گەۋدىسىنى ئازگالغا تىقىپ ،
كۈرمىكلىغان دىۋىلەر ئۆيىنى بۇزۇپ ،
قىلىچ بىلەن زار قاقشىتىپ ، بېشىنى ئۈزۈپ ،
ئاندىن سېنى بۇندا ھۆكۈمران قىلاي ،
ئۆز سۆزۈمنى بەجا قىلىبان كېتەي . »
ئاندىن ماڭدى كاۋۇس پادىشاھ تامان ،
ئىزى بەخت نىشانىسى بۇ شىرى پالۋان .
باتۇرلار نەرە تارتتى خۇشاللىقتا باز ،
ساق ـ ئامان كەلدى دەپ رۇستەمى شەھباز .
ئۇنى ماختاپ ھەممە چاپتى قېشىغا ،
سۇخەن دۇزلىرىنى چاچتى بېشىغا .

باھادىر دېدى: « شاھى دانىش نەزىر ،
جازاسىنى ئالدى يامانلار ئاخىر .
ئويۇپ ئالدىم شۇ ئاق دېڭىدىن جىگەر ،
شاھى ئەمدى ئۇندىن ئۇمىدىن ئۈزەر .
جىگىرىن كەلتۈردۈم ، ھەشىمەتلىك شاھ ،
نېم پەرمان بولۇر ئەمدى ئەي داد خاھ .
دېدى پەرماندىن ئاڭا كاۋۇس شاھ :
« سېنىڭسىز كەتكەندى تاجۇ سپاھ ،
سېنىڭدەك ئوغۇلنى تاپقان شۇ ئاتا ــ
ئاناڭنىك بېشىغا نۇر چاچسۇن خۇدا .
تۇمەن مىڭ ئاپىرىن ، ئاتاڭ زالى زەر ،
تۇتار زابولىستان يېرىن بىزەرەر .
سېنىڭدەك باھادىر تېپىلماس ھامان ،
ئەگەر سەن قىدىرساڭ بۇ پۇتۇن جاھان .
راۋان ئۆزگىلەردىن بۇ بەختىم مېنىڭ ،
جەيان پىلدىن ئاۋات شۇ تەختىم مېنىڭ . »
قاچان ئاپىرىندىن خالاس بولدى كەي ،
دېدى : « ئەمدى كەل ، ئىككىلەنمەي .
شۇ دېۋىنىڭ قېنىن ئالدىمغا كەلتۈر ،
پۇتۇن ئەنجۈمەننىڭ كۆزلىرى سوقۇر .
ئەگەر بىز كۆرەلسەك دىدارىڭ يەنە ،
جاھاندار بولغۇسى ھەمكارىڭ يەنە .
كۆزگە سۈرتۈپ دېۋىنىڭ قېنىن قېرى ــ ياش ،
پارقىرار نىگاھى بەئەينى قۇياش .
تېگىگە قويۇلغان ئېگىز تەختى ئاج ،
تەخت ئۈزرە نۇر چېچىپ يانار نۇرلۇق تاج .
مانا كەي كاۋۇس يەنە يەتتى بەختىگە ،
چىقىۋالدى مازەندەران تەختىگە .

فەرىبۇرزۇ ، گۇدەرز ، تۇسۇ گېۋ ، بەھرام ،
ۋە گۇرگىنۇ ، گىۋۇ فەرھادۇ رۇھھام .
پۇتۇن ھەپتە قىلدى بەزمە شاھى كەي ،
پۇتۇن ھەپتە تارۇ قوشاق ھەمدە مەي .
ئاندىن ھەممە مىندى ئېگەرگە شۇئان ،
شۆھرەتلىك باھادىر ، چېرىكلەر ئامان .
تۇتۇپ ھەممە قولدا گۈرزىيۇ گەران
بولدى مازەندەران يولىغا راۋان .
شاھ بۇيرۇقى بىلەن كۆچۈپ ئات ــ ئۇلاغ ،
قۇرۇق توقاي ئىچرە مېڭىشتى شۇنداق .
رەھىمسىز قىلىچلار تىلىن قاندۇرۇپ ،
شەھەر ــ قىشلاق قويمىدى بارىن يانداۇرۇپ .
تىغدىن ئۆتتى نەچچە ــ نەچچە جادۇگەر ،
قېنىدىن شارقىراپ ئاقتى ئېرىقلار .
قاراڭغۇ چۈشۈپ بولدى گۆرگە تەڭ ،
باتۇرلار دەم ئالدى ، توختاپ قالدى جەڭ .
چېرىككە دېدى : « شاھ پەرمانىغا خاس
زالىملارغا يەتتى بۇ ۋاقتى قىساس .
قىساسكار قىلىچتىن قىرىلدى كۆپى ،
قىرىش توختىتىلسۇن ئالامان توپى .
كېرەك بىرلا ئاقىل تەدبىرلىك كىشى ،
جىددىي ۋە ئاستىلىق بولۇر قىلمىشى .
بېرىپ شاھى مازەندەران يېنىغا ،
ئارا كىرسۇن ئۇنىڭ تېنى ــ جېنىغا .
بۇ ئىش ماقۇل بولدى زال ئوغلىغا ھەم ،
كاتتىلار ، يېقىنلار شاد بولۇشتى ھەم .
ماڭدۇرۇش كېرەك ئۇ ياۋۇز ، شاھقا خەت ،
دىلىدىن جاي ئالسۇن نادامەت پەقەت .

كاۋۇسنىڭ مازەندەران شاھىغا مەكتۇپ ئەۋەتكەنلىكى

ئاق شايىغا قارا ھەرپلەر ياساپ ،
نەسىھەت يېزىلدى ، ئۈمىد ھەم تەلەپ .
يېزىپ بەردى خەتنى ئەقىللىق مىرزا ،
قىلىپ چىقتى خاتاسىنى توغرا .
« ئۇ ئادىل تەڭرىگە مىڭ ــ مىڭ ئاپىرىن ،
ئۇنىڭ قۇدرىتىدە يارالغان زېمىن .
ھۇنەر ھەم ياخشى ــ ياماننى ئەقىل ۋە ساما
يارالغان ئۇنىڭ زاتىدىن مۇتلەقا .

قۇياش ، ئايىنى كۆكتە يورۇتار ئىلاھ ،
ئاتا ئەتتى بىزگە يامان ــ ياخشى راي .
ئادالەتلىك بولساڭ ۋە ئىمانى پاك ،
دىلىڭ بولمىغاي ھېچقاچان چاك ــ چاك .
ئەگەر بەتقىلقسەن ، زەھەر بىداۋا ،
پەلەكتىن بېشىڭغا كېلەر مىڭ بالا .
ئادالەتلىك بولسا جاھاندار ئەگەر ،
ئۇنىڭ بۇيرۇقىن ھەممە بىردەك ئۆتەر .

ياۋۇزلۇق ، كاساپەتكە تەڭرى خۇيمۇ خوپ
جازا بەردى ، دۈشمەن ئۆلدى توپمۇ توپ .
پەلەك ئىشلىرىدىن بولسا خەۋىرىڭ ،
ئەقىل ـ هوش بولغۇسى سېنىڭ رەھبىرىڭ .
ئاتسۇن ئۆزۈڭگە دىيار ، تەختۇ تاج ،
بۇگۈن بىزگە بولسۇن ۋە كەلتۈر خىراج .
دوق قىلالمايدۇ تەھەمتەنگە ھېچكىم ،
دېمەك دېگىنىمگە تۆلەرسەن تۆلەم .
ئەگەر مازمەنلەر تەختىن قىلساڭ ئوي ،
بىزلەر ئېيتقان يولغا بۇگۈن قەدەم قوي .
ياق دېسەڭ ، قوشۇلار قان كۆز يېشىڭغا ،
ئاق دۈشە كۈنى چۈشەر نادان بېشىڭغا ! »
پۈتكۈزگەندە خەتتات تۆكۈپ مېھرىنى ،
شاھلار شاھى باستى ئەمىر مۆھرىنى .
شاھنشاھ چاقىردى ، كېلىشتى باتۇر ،
ئۆزى ئوق كەبى تېز ، ھەر ئىشقا قادىر .
ئىسمى ئىدى فەرھاد ، تەبىئىتى ساز ،
يۈرتى ئۇلۇغلىرى ئىچىدە بەك ئاز .
« بۇ مەكتۇپنى ئەۋەت دۈشە بېشىغا دەرھال ،
نەسىھەتۇ پەندنى بىلسۇن ئۇ ئاۋۋال ! »
شاھنشاھ سۆزلىرىن ئاڭلىغان زامان ،
سۆيۈپ يەرنى بولدى يولىغا راۋان .
يەتتى ئۇ ئاخىر نەرمپاي شەھرى ،
پولاتنى چاينىشار گەر كەلسە قەھرى .
ئاياغلار سۆگەكسىز ۋە يا تاسما پاي ،
شۇنىڭ چۈن لەقمى ئىدى نەرمپاي .
مازمەنلەران شاھى ماكانى شۇندا ،
ئۇرۇشقاق يولۋاس ، شىر غەررانى شۇندا .
بىر كىشىنى ئالدىن ئەۋەتىپ فەرھاد ،
كېلىش خەۋىرىن قىلدى شاھقا ياد .
كاۋۇس شاھ ئالدىدىن ئەقىللىق چاپار
كەلگىنىن ئاڭلاپ شاھى جادۇگەر ،
مازمەنلەران شىرى ـ پالۋانلىرىدىن
قوشۇننى راسلىدى ، ھەممە باتۇر تەن .
ئۇلاردىن تاللىدى ئۆزى بىرمۇ بىر ،
« ھۈنەر كۆرسىتىشىڭ ـــ دەپ ، ـــ قىلدى ئۇ ئەمر . »
دېدى : « ئەمدى كەتمەس ھېچ بىگانىلىك ،
كۆرسىتىڭلار بۇگۈن مەردانىلىك .
كۆرسىتىڭلار ئەمدى يولۋاس ئادىتىن ،
ئاشۇ ئەقلى كەمنىڭ ئېگىڭ قامىتىن !»
سوغۇق ھالدا كۈتۈۋېلىنىدى فەرھاد ،
مازمەنلەرانىدىنمۇ ئۇ بولمىدى شاد .
بىر باھادىر قولىنى ئېلىپ شۇئان
سقتىكى ، سۈنغۇدەك بولدى ئۇستىخان .
فەرھاد بۇ سىناقتا قىلالىدى تاقەت ،
رەڭگى ئۆڭمىدى ، پۇكمىدى قامەت .
شاھ يېنىغا ئېلىپ بېرىشتى دەرھال ،
يولدىن ۋە كاۋۇستىن باشلىدى سوئال .
ئاندىن نامەنى ئېلىپ ئاچقاندا دەبىر ،
مۇشك ھىدى تارقىدى ، شاھىسى ھەرىر .
مۇبەد خەتنى ئوقۇپ ، ئاڭلاتقان شۇ چاغ
شاھ يۈزى غەزەپتىن بولغانتى ئاپئاق .
تەھەمتەن ئىشىدىن بولۇپ ئۇ ئاگاھ ،
كۆزىدىن تۆكۈپ قان ، چەكتى ئوتلۇق ئاھ .
كۆڭلىدە دېدىكى ، پاتىدۇ ئاپتاپ ،
كەچ كىرىپ باسىدۇ ھەممە كۆزنى خاب .
لېكىن ھېچ تىنجىماس رۇستەمدىن جاھان ،
ئۇنىڭ نامى ئۆچمەس ۋە بولماس نىھان .
دىلىدا ئەرجەڭۇ ئاق دۈشە غېمى ،
پۇلادى غەنىيۇ بېد دۈشە ماتمى .
كاۋۇس نامەسىنى ئوقۇتتى يەنە ،
كۆزدە ياش ، دىلىدا غەم گويا دەريا .
ئۇچ كۈنگىچە قىلدى ئەلچىنى مېھمان ،
شۇندا يۈرت چوڭلىرى كىچىك ۋە كەلان .
تۆتىنچى كۈن دېدى : « ئەمدى مېڭىپ قال ،
ئاشۇ ئەقلى ئاجىز شاھىڭ يولىن ئال .
بىلىپ قالسۇن ئاشۇ شاھى بىھايا ،
خىرە جام ئىچرە مەيمۇ بىزىيا .
ئەگەر تاجۇ تەختتىن مېنىڭدەك كىشى
كېچىپ ساڭا بېشىن ئۇرسا نېم بولۇر ئىشى ؟
بىلەمسەن مېنىڭ نەدە بارگاھىم ،
سان ـ ساناقسىزدۇر مېنىڭ سىپاھىم .
كىمكى گەر ئۇرۇشقا بۇرار يۈزىنى ،
قالدۇرماس نە رەڭۇ نە ھىد ئىزىنى .
ھازىرلىق كۆرىۋەر ، ئولتۇرما بىغەم ،
ئۇرۇش باشلىماقتا كۆتۈردۇق ئەلەم .
شىر كەبى ئاتلىقلار سالسا غۇلغۇلا ،
ئۇيقۇدىن ئويغىتار بۇنداق بىر غەۋغا .

پەقەت كۆرەشچى پىللا مىڭ ئىككى يۈز ،
سەندە بىرەرنىمۇ تېپىلماس ھەرگىز .
سوروڭيكى ئىراننىڭ خاكۇ غۇبارىن ،
بىلەلمەي قالارسەن ئېگىز ۋە غارىن . »
بۇ داۋانى فەرھاد ئاڭلىغان ھامان ،
خەت جاۋابىن ئېلىپ ، چاپتى شاھ تامان .
كېلىپ فەرھاد ، ئېيتىپ بەردى بىرمۇ بىر ،
نى كۆرۈپ ، ئاڭلىدى ھېچ قالمىدى سىر .
« ئاسمان پەملەيدۇ ئۆزىنى بۇ خەس ،
ئەمما ئىشى پەسلىك ، رايى ئۇندىن پەس .
سۆزۈم ئاڭلىمىدى بىر دەم بېرىپ تاپ ،
نەزەرىدە جاھان ھېچ نەرسە ھېساب . »
جاھاندار يىغىپ بار باھادىرلىرىن ،
يەتكۈزدى فەرھاد بەرگەن خەۋىرىن .
يۈزىن بۇرىدى كاۋۇس تەرەپكە پىلتەن :
« ئۇياتتىن قۇتۇلسۇن بۇ گۈن ئەنجۇمەن ،
ئۆزۈم ئەلچى بولاي يەتكۈزەي پەيام ،
قىلىچىم قىنىدىن چىقراي تامام .
بىر نامە يېزىلسۇن ، شاھىنشاھقا خاس ،
ھەر سۆزى چاقماقتەك يا ئۆتكۈر ئالماس .
بۇ گۈن ئەلچىلىككە ماڭايمەن ئۆزۈم ،
ئېرىقتەك ئېقىتسۇن خۇنىن ھەر سۆزۈم . »
جاۋابىدا شۇنداق دېدى كاۋۇس شاھ :
« سەن بىلەن جىلۋىدار تاجۇ تەخت ، سىپاھ .
ھەم ئەلچى ئۆزۈڭسەن ، ھەم ئۇرۇشقاق شىر ،
كۆرەشتە چېنىققان ، سەن غادايغان ئەر . »
بۇيرۇدى : « بېرىڭ تېز مىرزا يېنىغا ،
قەلەمنى ئورنىغا ئوق پەيكانىغا .
دېسۇنكىم : بۇنداق بىر سۆزنى ، بىكار
سۆزلىمەيدۇ ھېچكىم ، بولسا ئەقلى بار .
بۇ گۈن بۇيرۇقۇمغا ئىتائەت قىلغىن ،
بويۇن تولغىماستىن ئىشارەت قىلغىن .
بويۇن ئەگمەس بولساڭ ، قوشۇن تارتىمەن ،
چېرىك بىلەن بېشىغا بالا سالىمەن .
ئۆلۈپ ياتار ئاق دۆە تېنى بەئەينى تاغ ،
سېنىڭ مېڭەڭنىمۇ چوقار ئەمدى زاغ !»

رۇستەمنىڭ مازەندەران شاھى ھۇزۇرىغا ئەلچىلىككە كەلگەنلىكى

خەتنى شاھ مۆھۈر بېسىپ بەرگەچ قولىغا ،
شۆھرەتلىك رۇستەمنى چۇشتى يولىغا .
ئېگىرى قېشىدا گۈرزىسى گەران ،
سەپەر نىشانىدۇر ئۇ مازەندەران .
خەۋەر شاھقا يەتتى ، كەيكاۋۇس يەنە ،
ئەۋەتكەنمىش ئەلچى قولىدا نامە .
ئەلچى ـ بەئەينى قۇترىغان پەلەك ،
ئاتمىش ھالقا ئارقان ئېگەردە بەلەن .
ئاستىدا چوڭ قەدەم ئارغىماق ئېتى ،
شىددەتتە شىر كەبى ، پىلدەك قامىتى .
يەتكەچ مازەندەران شاھىغا خەۋەر ،
ئاجرىتىلدى نەچچە باتۇر ، دىلاۋەر :
« بىز ياقتا يول ئاپتۇ جەڭگاۋار تىمساھ ،
توپلىشىپ تەبرىكلەپ ئېلىك » دېدى شاھ .
چوڭ بىر قوشۇن سەپلەپ مىسالى باھار ،
ئىستىقبالغا چىقتى ئۆزىمۇ بىدار .
تەھەمتەن ئۇلارنى كۆرۈپ قوزغالدى ،
يوغان بىر دەرەخنى قۇچاقلاپ ئالدى .
دەرەخنى تېگىدىن يۇلۇۋالدى دەست ،
يەتمىدى ئۆزىگە بۇ ئىشتىن شىكەست .
زور دەرەخ ئۇنىڭ قولىدا خەدەك ،
پۇتۇن لەشكەر قېتىپ قالدى ھاڭۇ تاك .
يېقىن كېلىپ ، ئەسكەر ئۇستىگە سالدى ،
قانچە ئاتلىقلارنى شاخ بېسىپ قالدى .
مازەندەرانلىق بىر سەركەردە ، پالۋان
كېلىپ سىقتى رۇستەم قولىنى شۇئان .
شۇنداق قىپ سىنماق بولدى رۇستەمنى ،
شىددەتلىك ئارسلان ، باتۇر ، ئەزەمنى .
ئۇندىن كۆلەتتى پىلتەنلىك رۇستەم ،
پۇتۇن سەپ ئالدىدا سەرداری مۇلزەم .
رۇستەم كۆلۈپ تۇرۇپ قولىنى سىقتى ،
پەيلىرى ئۇزۇلدى ، رەڭگى تاتاردى .
چىداش بېرەلمىدى كۈچ سىنىغان ئەر ،
يىقىلدى ئاتتىن ، بولدى جايى يەر .
پادىشاھ ھۇزۇرىغا ھەممە تېز قايتتى ،
بولغان ۋەقەنى بىرمۇ بىر ئېيتتى .

بىر ئاتلىق بار ئىدى ئېتى كەلاخور،
مازەندەرانىنىڭ ئەڭ زورلىرىدىن زور .
مىجەزى چۈس ئىدى ، قۇترىغان پەلەك ،
ئارزۇسى دائىما ئۇرۇش ، بۇزۇش ، جەڭ .
ئۇنى شاھ قېشىغا چاقىردى نەۋكەر ،
ماختاشنى كۆتۈردى ئاسمانغا قەدەر :
« كۈتۈپ ئال ، كېلىپتۇ ئىران لەھەڭى ،
ھۈنەر نامايىش قىل ، يېڭى ۋە يېڭى .
شۇنداق قىلكى ، بولسۇن ئەلدە شەرمەندە ،
كۆزىدىن ياش تۆكۈپ ، قايتسۇن ھەسرەتتە . »
كەلاخورمۇ كەلدى بۇ شىر قېشىغا ،
بالالار سالاي دەپ ئۇنىڭ بېشىغا .
ئاۋۇال بەردى ئاڭا ئادەتچە سوئال ،
ئاندىن قايىقىن تۇرۇپ ، قول سالدى جەددال .
قەھرى بىلەن سىقتى رۇستەم قولىنى ،
نىلدەك كۆكەردى ھەم ھەممە پەنجىسى .
ئەمما غىڭ قىلماستىن بېرەلىدى تاب ،
چىدام ۋە مەردلىكتە بەئەينى ئاپتاپ .
كەلاخور قولىنى سىقتى ئۇ قۇۋناق ،
كۈز ياپرىقىدەك تۆكۈلدى تىرناق .
كەلاخور ئېسىلىپ قالغان قول بىلەن ،
شاھ ئالدىغا كەلدى تەھەمتەن بىلەن .
قولىن سوزۇپ دېدى : « ئەي شاھى جاھان ،
ئەمدى تۇتالمايمەن ئاغرىقنى نىھان .
ئۇ بىلەن ئىزدىمە ئاداۋەتۇ جەڭ ،
ئىناقلىق ياخشىدۇر ، دىلىڭ قىلما چاڭ .
بۇنداق پالۋانغا بەرداش بېرىش مۇشكۈل ،
ياخشىسى ، قۇتقۇزسۇن بىزنى باج ۋە پۇل .
يىغىمىز ئۆلكىمىز پۈقراسىدىن ،
چوڭ ۋە كىچىكىدىن ، ئاق ـ قارىسىدىن .
تەدبىر بىلەن ئاسان قۇتۇلماق مۇمكىن ،
جاننى بىكار خەۋپكە ئۇچراتماق نېچۈن ؟ »
تەھەمتەن يېتىپمۇ كەلدى شۇ زامان ،
شاھىنشاھ يېنىغا ئۇ پىلى جەيان .
كۆرۈشۈپ ، ئۇتقازدى ھۈرمىتى بىلەن ،
سورىدى قوشۇن ھەم كاۋۇس ھالىدىن .
سۆزلەپ يىراق يولنىڭ جانىغا قەستىدىن ،
تاغدىن ھەم دەشتلەرنىڭ ئېگىز ـ پېسىدىن .
ئاندىن دېدى : « سەنمۇ رۇستەمى داستان ؟
يەلكىسى يەر كۆرمەس شۇ پەھلىۋان ؟ »
رۇستەم جاۋاب بەردى : « مەن بىر نەۋكەر ،
ئاڭا نەۋكەرلىككە يارىسام ئەگەر .
ئۇ نەدە بولسا ، ماڭا شۇ يول بولسۇن ،
ئۇلۇغ پەھلىۋانىنىڭ ئۆمرى مول بولسۇن . »
ئاندىن بەردى ئاڭا كاۋۇس نامەسىن ،
يەتكۈزدى غېمىنى ۋە ئەگىمىسىن .
دېدى : « ئىشقا چۈشەر بولسا گەر شەمشەر ،
گېدەيگەن باشلارنى ئۈزەر بىرمۇ بىر . »
بۇ سۆز ۋە نامىدىن شاھ بولۇپ گاراڭ ،
قەھرى كېلىپ ، قېيتىپ قالدى بوپ ساراڭ .
رۇستەمگە دېدىكىم : « مەلۇم سىر ـ ئەسرار ،
پەلپەتىش سۆزىنىڭ نېم ھاجىتى بار ؟
بېرىپ ئېيتقىن ، بولسا ئۇ ئىران شاھى ،
شىر يۈرەك ، شىر ئالقان بولسا سىپاھى ،
مەنمۇ مازەندەران پادىشاھىمەن ،
سىپاھىم ، كۈلاھىم ، تاجۇ تەختىم بىلەن .
قارشىڭغا چارلىماق بەھۈدە بىر ئىش ،
شاھلار ئادىتىگە توغرىمەس بۇ ئىش .
ئۇلۇغلار تەختىنى بىكار ئىزدىمە ،
خورلىنىش ئىشىغا رايىڭ قىستىما .
ئىران ياقتا تارتقىن تىزگىنىڭ دەرھال ،
بولمىسا ، تەقدىرنىڭ ھەل قىلار قورال .
گەر تۆپەڭگە لەشكەر تارتساڭ بىساناق ،
تاپالماي قالسەن نەدە باش ـ ئاياغ .
ئالدامچى خىيالىڭ ، ئارزۇ ، گۈمانىڭ ،
ياخشىراق ئويلاپ باق ، تاشلا كامانىڭ .
ئەگەر يېتىپ بارسام بېشىڭغا بۇ كۈن ،
غۇرۇرۇ لاپىڭنى كۈل باسار پۈتۈن . »
تەھەمتەن تاشلىدى روشەن بىر نىگاھ ،
ئالدىدا نېمە بار : تەختۇ تاج ، سىپاھ .
سۆزلىرىن رۇستەم كۆرمىدى ماقۇل ،
ئۇنىڭ ئازارىنى ئويلىدى نوقۇل .
ھازىرلانغاندى بىر زەربەخت خىلىەت ،
قايرىلىپ باقمىدى بۇ ئېسىل خىلقەت .

كۆڭلىگە سىغمىدى تۆھپە ، ئات ۋە زەر ،
نېم كۆرۈپ ، ئاڭلىدى ، ھەممىنى پالۋان

چىشىغا تېگەتتى كۈلاھۇ كەمەر .
شاھ ھۇزۇرىدا ئەيلىدى بايان .

غەزەپكە كەلتۈردى ئالىي سارايى ،
ئاخىر دېدىكى : « ئەمدى قىلماي يۈز ـ خاتىر

نۇرسىز كۆرۈندى ھەم يۇلتۇزى ـ ئايى .
دۈشمەن بىلەن جەڭگە بولايلى ھازىر .

بۇ سۆزدىن باھادىر دىلىدا زىلتاش ،
ئۇندا نەچچە بولسا چاققان پەھلىۋان ،

دۈشمەن شەھرىدىن ئېلىپ كەتتى باش .
مەن ئۇچۇن ھەممىسى زەئىپ ھەم نىمجان .

كاۋۇس شاھ يېنىغا كىرىپ كەلگەن كۈن ،
نەزەرىمدە ھەممە بىر سىقىمچە خاك ،

ئاداۋەتلىك دىلىدا قاينار تازا خۇن .
ئېغىر گۈرزەك زەربى ئەيلىگەي ھالاك .

كاۋۇسنىڭ مازەندەران شاھى بىلەن جەڭ قىلغانلىقى

ھۇزۇرىدىن رۇستەم كېتىشى ھامان ،
مازەندەرانلىقلار ئىچرە ئۇ پالۋان

جەڭگە ھازىرلاندى جادۇگەر سۇلتان .
شۇنچە زور ئىدى ئۇ ، گۈرزىسى يوغان .

بارگاھىن شەھەردىن سىرتقىراق سۈردى ،
ئىسمى جۇيا ئىدى ، ئۆزى جۇيەندە ،

پۈتۈن لەشكىرىنى سەھراغا بۇرىدى .
گۈرزىسى كۈشەندە ، تىلى گۈيەندە .

لەشكەر چېپىپ ، چۆلدە كۆتۈردى توزان ،
شاھ پەرمانى بىلەن جۇيا ئات چېپىپ

ھەتتا قۇياش كۆزدىن بولغانتى نىھان .
كەلگەنتى شاھنشاھ كاۋۇسنى ئىزدەپ .

نە دەشت كۆرۈنمەيتتى ، نە سەھرا ، نە تاغ
ساۋۇتىن كۆرگەنلەر ئۇتدانمۇ بۇ دەر ،

پىللار سالمقىدىن زېمىن كۆكسى داغ .
قىلىچى تەپتىدىن يانار قارا يەر .

قوشۇن بېسىپ كېلەر بەئەينى بوران ،
تۇلاپ ئۇ ئىرانلار يېرىنگە يەتتى ،

ھەتتا دەم ئېلىشقا توختىماس بىرئان .
ئاۋازىدىن دەشت ۋە تاغقا دەز كەتتى .

يېقىن يېتىپ كەلگەچ دۈشمەن سىپاھى ،
دېدى : « كىم قىلىدۇ مېنىڭ بىلەن جەڭ ،

ئاگاھ بولۇش بىلەن ئىرانىڭ شاھى
قېنى كىم چىقرار سۇ يۈزىدىن چاڭ ؟ »

پەرمان ئەيلىدىكى : رۇستەم زالى زەر ،
ئىران لەشكىرىدىن چىقماس بىرەر زات ،

ئەڭ ئاۋۋال ئۇرۇشقا باغلىسۇن كەمەر .
باتۇرلار ھەربىرىكە كەلمىدى ، ھەيھات .

ھەم تۇسۇ ، ھەم گۇدەرز ۋە گاشۋادەلەر ،
بوم ئاۋاز بىلەن دېدى شەھرىيار :

گۇرگىنۇ گېۋ ئوخشاش ئېسىلزادىلەر .
« تاغ يۈرەكلەر نېم دەپ بولدۇڭلار ناچار ؟

ئۇرۇشقا سەپلەنسۇن ئاتلىق سىپاھىم ،
نېمىدەپ دىلىدا يارا دۈشە سۆزىدىن ،

جەڭگە ھازىرلانسۇن جاھاز ، سەلاھىم .
نە ئۇچۇن قان قاچتى كۆپلەر يۈزىدىن ؟ »

پادىشاھ چېدىرىن ھەم ئىلدام قوزغاتتى ،
ئەمما جاۋاب سۆزىن ئاڭلىمىدى شاھ ،

مازەندەران دەشتى ئۆزرە ئورناتتى .
گويا كۆز ئالدىدا سۇلغانتى سىپاھ .

ئوڭ قاناتتا تۇرار نەۋزەر ئوغلى تۇس ،
تۇلپار تىزگىنىن بىردىن تارتتى تەھمەتەن ،

كاناي ئاۋازىغا تولدى تاغ ، ئۇلۇس .
شاھ يېنىدا پەيدا بولدى توساتتىن :

تاغنى تۇتۇن قاپلاپ ئالغاندەك گويا ،
« پەرمان قىلغىن ئەمدى ماڭا ، شەھرىيار ،

سول تەرەپتە كەشۇود ، گۇدەرز مۇھەييا .
بۇ ناپاك دۈشە بىلەن باشلاي كارى زار . »

ئۇتتۇرىدا بارار كاۋۇس سىپاھدار ،
كاۋۇس ئاڭا دېدى : « بۇ ئىش ساڭا خاس ،

ئۇنىڭ ئەتراپىدا قوشۇن سېپى بار .
بىزدىن چىققان ئەمەس بىرەر ياۋغا ماس .

قوشۇننىڭ ئالدىدا ۋەللامەت پىلتەن ،
مەيلى ، پەرۋەردىگار چىن يارىڭ بولسۇن ،

جەڭلەردە يەلكىسى ھېچ يەر كۆرمىگەن .
جادۇگەرۇ دۈشمەن شىكارىڭ بولسۇن . »

ئات بېشىنى قويدى رۇستەم باھادىر ،
قولىدا باش يارار نەيزىسى ھازىر .
مەيدانغا ئات سالدى غەرق مەست پىل گويا،
ئاستىدا تۇلپار ئات ، قولدا ئەجدىھا .
ئات تىزگىنىن تارتتى ، كۆتۈرۈلدى توزان ،
دۇمباقتىن لەرزىگە كەلدى تاغ ـ داۋان .
جۇياغا دېدى : « ئەي نەسلى شاللاق ،
ئۆچەر ئەمدى نامىڭ ، بولۇرسەن ھالاك .
خاتىرجەم ئولتۇرساڭ بولۇر دىلىڭ غەش ،
پۇرستىڭ باردا سەدىقەڭ ئۇلەش .
ماتىمىڭ تۇتقۇسى بۇگۈن تۇغقىنىڭ ،
ئۆستۇرگەن سېنى ، سۆيۈپ باققىنىڭ . »
جۇيا ئاڭا دېدى : « بولما خاتىرجەم ،
جۇيادىن ، باش كېسەر خەنجىرىدىن ھەم .
ئەمدى پارە بولۇر ئاناڭ جىگىرى ،
يېتىم قىلغاچ ئوغلىن گۈرزە ، ئوقلىرى . »
تەھەمتەن ئاڭلاپ جۇيا كالامىن ،
بىر نەرە تارتتى ـ دە ، ئېيتتى ئۆز نامىن .
قوزغالدى تاغ ئوخشاش ، باشلاندى ھۇجۇم ،
جۇيا كەيپى قېچىپ ، قېتىپ قالدى جىم .
تىزگىنىن تارتىپ ، تەتۇر ئۆرۈلدى ئۇ ،
تەھەمتەن ئۇرۇشىن قىلمايتتى ئارزۇ .
بېلىنى نىشانلاپ تەھەمتەن شۇئان ،
كەينىدىن قوغلىدى گويا كى بوران .
نەيزىسىن ئۇرۇپ ئۇ تۆمۈر زىرھىگە ،
ساۋۇت ھالقىلىرىن قىلدى يۇز پارە .
ئېگىرىدىن يۇلۇپ ، كۆتۈردى شۇئان ،
زىخقا ئۆتكۈزۈلگەن بىر چۇجەسمان .
ئاتتىن ئېلىپ يەرگە ئۇرغان چېغىدا ،
ساۋۇت پارە ـ پارە ، توپا ئاغزىدا .
مازەندەران پەھلىۋانلىرى شۇئان ،
قېلىشتى بوپ خاپا ھەمدە پەرىشان .
سپاھ چېھرى سۇلغۇن ، پەرىشان كۆكۈل ،
قوشۇندا مىش ـ مىش گەپ ، دىللار دىلىغۇل .
قىلدى مازەندەران سەردارى پەرمان :
« پۇتۇن جەبھەم بويلاپ قوشۇنلار تولغان .
باش كۆتۈرۈپ ، مەغرۇر باشلىسۇن جەڭ ،
بۇ شىر جېڭى بولسۇن ۋە ياكى پەلەڭ . »
ھەممە بىردەك قىلىچ سۇغۇرۇپ قىنىدىن ،
بىر ـ بىرىگە تاشلاندى ئاداۋەت كىندىن .
ھەر ئىككى قوشۇندا ناغرا ساداسى ،
ھاۋا نىل ، كۆرۈنمەس يەرنىڭ قارىسى .
ئوت ياغدۇرار گۈرزە ، قىلىچ ۋە ساۋۇت ،
گويا باھاردىكى چاقماقلىق بۇلۇت .
كۆتۈرۈلۈپ بايراق ، نەيزە خىلمۇ خىل ،
ھاۋا بولدى قارا ، قىزىل ۋە يېشىل .
ئالەمنى بىر ئالدى دىۋىلەر نەرىسى ،
ئات كىشنىشى ، ئۇرۇش ـ جەڭنىڭ ناغرىسى .
يەر يېرىلىپ ، تاغلارغا دەز كەتتى چەندان ،
جاھان ھېچ كۆرمىگەن بۇنداق بىر سۈرەن .
خەنجەرۇ گۈرزىدىن چاق ـ چۇق قىپ سادا ،
باتۇرلار قېنىدىن كۆل بولدى پەيدا .
ئاتلار دەريا ئىچرە بىر كېمە ھېساب ،
غەرق بولۇۋاتقاندەك كىشنىشەر ھەدەپ .
دۇبۇلغىغا سۇدەك ياغدۇ ياراغ ،
گويا خازان ۋاقتى بولغاندەك ياپراق .
ئىككى لەشكەر چېچىپ دۇنياغا ئۆلۈم ،
بىر ھەپتە جەڭ قىلدى ، بولمىدى ئارام .
سەككىزىنچى كۈنى كاۋۇس پادىشاھ ،
ئېلىپ ئۆز بېشىدىن شاھانە كۇلاھ ،
جاھانىنى ياراتقان قۇدرەتلىك خۇدا
نامىنى ئېلىپ تىلغا ، قىلدى ئىلتىجا .
يۇزىن يەرگە ياقار ، سەجدىدە بېشى ،
ئەي ئاقىل قازى دەر ، كۆزىدە يېشى .
ئەمرىگدە يارلار ئابۇ ئاتەش ، خاك ،
تەلۇەيۇ دۇنىلەرنىڭ بېشىن قىلغىن چاك .
بەخش قىلغىن ماڭا شەرەپ ۋە زەپەر ،
شاھىنشاھلىق تەختىن ئاتا قىل دىگەر .
ئاندىن يەنە باشقا كىيىپ زەر كۇلاھ ،
قوشۇنلار سېپىگە يېتىپ كەلدى شاھ .
يەنە ناغرايۇ كاناي كۇچ ئالدى ،
يەنە پۇتۇن لەشكەر تاغدەك قوزغالدى .
گېۋۇ تۇسقا قىلدى سپاھدار تەيىن :
« قۇش ناغرا ماگسۇن قوشۇن كەينىدىن . »
جەڭگاۋار گۇدەرزۇ ، شاۋاران گۆرگىن ،
زەنگىيۇ رۇھھامۇ گۇرازە بەرزىن
ئات سېلىپ كېلىشتى قۇياشتەك بالقىپ ،
سەككىز غۇلاچ بايراق قوللاردا يەلپۇپ .

باھادىر گۈستاھمۇ ، گېۋ ھەمدە فەرھاد ،
شادىمان بەھرامۇ باھادىر ھەرراد .
مەيدانغا كىرىشتى خۇددى قۇيۇنىدەك ،
جەڭ ئىزدەپ كېلىشتى ، قەلبىدە جىق كەك .
قوشۇننىڭ قەلبىدىن رۇستەم ئالغان جاي ،
دادىللار قېنىدىن يەرنى قىلدى لاي .
ئوڭ يېقىدا گۈدەرز ، كېشۋاد بار يەنە ،
ئېلىپ بارار سەلاھ ، ناغرايۇ بۇنا .
گېۋ ئورنى مەيسەرە ، گاھى مەيمەنە ،
قوي ئىچىدە بۆرىدەك يۈگۈرەر ئەنە .
تاڭ سەھەردىن تاكى پاتقۇچە كۈن ،
ئېرىق ـ ئېرىق بولۇپ ، سۇدەك ئاقتى خۇن .
كەتتى رەھىم ـ شەپقەت ، ھايا ئاخىرى ،
كۆكتىن ياغار پەقەت گۇرزە يامغۇرى .
دۆۋە ـ دۆۋە ياتار ئۆلۈكلەر تېنى ،
مېڭە قېتىقىدا گىياھلار بېشى .
دۇمباقلار گۈلدۈرلەر گۈلدۈرمامىدەك ،
قۇياش يۈزىن قارا پەردە توسقاندەك .
دۈشمەنلىكى شاھى ماكانى تامان
قوشۇن بىلەن يول ئالدى رۇستەمى داستان .
باتۇرلار سېپىن تەرك قىلماي بىرمۇر ئان ،
ياۋنى ئىزدەپ مەيدانغا كىردى ئۇ پالۋان .
ھەممە پىلۇ دۈشكى ، قىلىچى زەققۇم ،
تەھەمتەن تەرەپكە بۇرۇلدى شۇدەم .
باشلىرى چىقاردى گۇرزە ۋە تىغىن ،
قوشۇنلار قوشۇلۇپ بولدى بىر يېغىن .
پەرۋەردىگار نامىن ياد قىلىپ رۇستەم ،
نەيزىسىن مەھرەمگە تۇتقۇزۇپ شۇ دەم .
گۇرزىسىن كۆتۈردى ، ياۋغا بۇراپ يۈز ،
داڭ ئۇردى ،تىترىدى دالا ، تاغۇ تۈز .
نەرە تارتقىنىدا سەرداری پالۋان
نە پىلدا ھوش قالمىدى ، نە دۈشمەردە جان .
ھەرياندا دۆۋىلەنگەن پىللار خارتۇمى ،
ئۆلۈكلەر ھېسابسىز ، گويا چۆل قۇمى .
ئاندىن رۇستەم قولغا نەيزىسىن ئالدى ،
مازەندەران شاھى تامان ئات سالدى .
ئىككىيلەن نەرىسى گۈلدۈرمامىدەك ،
جادۇلار شاھىيۇ رۇستەم شىر سىياق .
رۇستەم نەيزىسىگە چۇشكەچ نەزەرى ،
ئۆزىنى يوقاتتى دۈشمەر شاھى .
دىلىغا غەش سېلىپ قىساس خاھىشى ،
تووۇلىدى ، قۇترىغان شىردەك ئاۋازى .
نەيزە سالدى ، پايلاپ كەمەر بەندىنى ،
پارە ـ پارە قىلدى ساۋۇت بەندىنى .
تاغ گەۋدىسى بولۇپ قالدى جادۇگەر ،
ھەيران بوپ قارايتتى ئىرانى لەشكەر .
تەھەمتەن بۇ ھالدىن بولۇپ ھاڭ ـ تاڭ ،
نەيزىسى قولىدا ، تۇراتتى سارىڭ .
يېتىپ كەلدى بۇ يەرگە كاۋۇس پادىشاھ ،
كەينىدە ناغرا ، بايراقۇ سىپاھ .
كېلىپ تەھەمتەن دەر : « ئەي گۇل يۈزلۈك ،
نېمە بۇندا قالدىڭ قېتىپ بەك ئۇزاق ؟ »
دېدى رۇستەم ئاڭا : « سوقۇش بولدى شىددەت ،
لېكىن بۇ قۇلۇڭغا كۈلۈپ باقتى بەخت .
مازەندەران شاھى جادۇگەر ، ئالچاق ،
ئېغىر گۇرزىگە دۇچ كەلگەن شۇ چاغ ،
دىلاۋەر دۇلدۇلۇمنىڭ تىزگىنىن ئالدىم ،
شاھ كەمەر بەندىگە نەيزەمنى سالدىم .
ئاتتىن دومىلاپ چۈشەر دېگەنتىم ،
بېشىنى تۇپراققا ئۇراي دېگەنتىم ،
مېنىڭ قەستىمدىن تاپاستىن خەۋەر ،
ئالدىمدا تاش بولۇپ قالدى جادۇگەر .
لەشكەر گاھقا شۇنداق ئاپارسام ئۇنى ،
بۇ تاشتىن چىقارغۇ ئاخىر بىر كۈنى . »
شاھ تاپشۇردى قوشۇن ئالامانغا ،
كەلتۇر ، دېدى بۇنى چېدىر يېنىغا .
قوشۇن ئىچرە كىمكى بولسا كۈچى زور ،
كېلىپ ، كۈچىن سىناپ باقتى نەچچە بار .
بوي بەرمىدى تەن بېرىپ كۈچىگە ،
تاش مىدىرلىماس ھېچ ، جادۇگەر ئىچىدە .
كېلىپ دەس كۆتۈردى پىلتەنلىك بۇقا ،
ھەممە ھەيران بولۇپ ، تۇتۇشتى ياقا .
ئۇستىدە چوڭ تاش ، كېلەتتى پىيادە ،
قوشۇن قىيا ـ چىيادا قىلماي رىئايە .
دەيتتى : « مىڭ تەشەككۇر ، ئەي تەڭرى دادگار ! »
تەھەمتەن ئۇستىدىن چېچىشاتتى زەر .
ئېپ كېلىپ تاشلىدى بارگاھ ئالدىغا ،
ئىران كۆزەتچىلىرى تۇرغان بىر جايغا .

دېدى : « يا سەن تاشتىن چىقسەن ھازىر ،
ھېيلىدىن كېچىسەن ، جادۇگەر ـ ساھىر .
يا بولمىسا پولات ، پالتا ۋە بازغان
پارە ـ پارە قىلغاي تېشىڭنى ئاسان . »
ئاڭلاپ ئۇ بولدى بىر پارچە بۇلۇت ،
بېشىدا پولات قالقان ، ئۇستىدە ساۋۇت .
تەھەمتەن قولىدىن بەكمۇ چىڭ تۇتتى ،
شاھقا قاراپ شادىمان خۇشال بىر كۈلدى .
دېدىكى : « كەلتۈردۈم بۇ قۇرام تاشنى ،
باسقىنىمدىن قورقۇپ چىقاردى باشنى . »
ئاڭا سەپسېلىپ باقتى كاۋۇس شاھ ،
لايىق ئەمەس ئاڭا نە تەخت ، نە كۈلاھ .
يۈزى ئاجايىپ ، بويى بەك ئۇزۇن ،
بوينى ، چىشى توڭگۇز ، ئۆزى بەك يوچۇن .
كۆرگەن تەشۋىشلىرىن قىلغىنىدا ياد ،
يۈرەكتىن ئاھ ، ئىغىزدىن چىقار سوغۇق باد .
جاللاتقا بۇيرۇدى ، ئېلىپ تېغىنى بار ،
تېنىنى پارچىلاپ ، قىلسۇن پارە ـ پار .
ساقلىدىن تۇتۇپ شۇ چاغ تەھەمتەن ،
ئېلىپ كەتتى ئۇنى پادىشاھ يېنىدىن .
ئۇلۇغۋار پادىشاھ ئەمرىگە بىنا ،
بەدىنىن قىلىشتى دەرھال يۇز پارە .
دۆۋە لەشكەرگاھىغا ئەۋەتىپ چاپار :
« بايلىقىن توپىلاڭ »دەپ بېرىلدى خەۋەر .
ھەرنېمە ـ خەزىنە ، تاجۇ تەخت ، كەمەر ،
ئات ۋە تىغ ، قوراللار ، زەر ، كۈمۈش گۆھەر ،
دۆۋە ـدۆۋە قىلىپ توپلانسۇن جىمى ،
تارقالماي ، توپ ماڭسۇن پادىشاھ لەشكىرى .
ھەممىگە تېگىشلىك بېرىلدى تارتۇق ،
كۆپرەك ئىش قىلغانغا مۇكاپات ئارتۇق .
ئەشەددىي دۈشمەنلىرىگە يىغىپ ھەممىسىن ،
ئادەملەرگە ھەيۋە سالغان قانچىسىن ،
كاللىسى ئېلىنىدى ، شۇ بولدى پەرمان
ۋە چۆرۈپ تاشلاندى چوڭ يولغا تامان .
ئاندىن بېرىپ باشلىدى ئىبادەت ـ نامаз ،
پاك تەڭرىگە ئاچتى دىلىدىن پۈتۈن راز :
« پاك پەرۋەردىگار، خالاسكار ئۆزۈڭ ،
بالادىن ساقلىغۇچى ۋە سازكار ئۆزۈڭ .
سەن ئاشنا ئەيلىدىڭ بۇ قېيىن فەتىخم ،
باشقىدىن ياشاردى قەبرىغان بەختىم .
پۈتۈن ھەپتە داۋام قىلدى ئىبادەت ،
بىر ھەپتە سەجدىگە ئېگىلدى قامەت .
خەزىنىسىن ئاچتى سەككىزىنچى كۈن ،
سەدىقە تارقاتتى ، كىم ھالى زەبۇن .
يەنە بىر ھەپتىگىچە ئۆتتى شۇ بىر خىل ،
ھەممىگە تارقاتتى سۈڭغا خىلمۇ خىل .
ئۇچىنچى ھەپتە ئىش بولغاچ سەرەمجان ،
تەلەپ قىلدى ساپ مەي تولغان ياقۇت جام .
مازەندەران ئىچرە يەنە يەتتە كۈن ،
تۇرۇپ قالدى ، قولدا قەدەھ لالەگۈن .
كاۋۇس ئۆز تەختىگە ئولتۇرغاندا ساز ،
شادىمان رۇستەمگە دېدى : « ئەي شاۋۇاز .
جاھان پالۋانى ، مانا سەر ـ بەسەر ،
ھەر جەڭدە قىلدىڭ نامايىش ھۈنەر .
سەن ئارقىلىق تاپتىم بۇگۈن تەختىم ،
سەن ئارقىلىق روشەن دىل ، دىنۇ بەختىم . »
تەھەمتەن دېدىكىم : « ئەي شەھرىيار ،
ھەر كىم ئىشقا ياراپ قالسا بەختىيار .
بۇ ھۈنەرنى ماڭا ئۆگەتتى ئەۋلاد ،
ھەر ئىشتا توغرا يول كۆرسەتتى ئەۋلاد .
مازەندەران ـ دىلدا غەلۋىسى ئۇنىڭ ،
ۋەدە بەرمىكىم ئارزۇسى ئۇنىڭ .
بۇگۈن ئاڭا لازىم شاھانە لىباس ،
مۆھۈر بىلەن يارلىق پادىشاھلارغا خاس .
بولسا مازەندەران شاھى سەرۋەرى ،
چوڭ ـ كىچىكى بولسۇن ئۇنىڭ چاكىرى . »
شاھلارغا خاس سۆزلەرنى ئاڭلىغان ھامان ،
شاھ قولى كۆكسىگە ئېلىندى شۇئان .
يىغىدى مازەندەران ئوغلانلىرىنى ،
ئەۋلادتىن سۆز ئېچىپ دېدى ھەممىنى .
ئاخىر بېشىغا تاج كىيدى شاھانە ،
ئۇندىن بولدى ئۇدۇل پارسقا راۋانە .

كاۋۇسنىڭ ئىران زېمىنغا قايتقانلىقى ۋە رۇستەمنىڭ نىمرۇز ۋىلايىتىگە كەتكەنلىكى

كاۋۇس شاهىن قايتا كۆرگەندە ئىران ،
كۆرۈنمەيتتى قوشۇن چېكىدىن جاهان .
كىشىلەر خۇشلۇقى قۇياشتەك يۇكسەك ،
شادلىقتىن توۋلىشار ئايالۇ ئەركەك .
كېلىندەك ياسانغان پۈتۈن مەملىكەت ،
هەر ياقتا شارابۇ چالغۇ ، زىياپەت .
ياش شاهتىن پۈتۈن ئەل ياشارغان مىسال ،
ئىران ئاسمىنىدا چىققاندەك هىلال .
تەختكە ئولتۇرغاچ مۇزەپپەرۇ شاد ،
خەزىنە ئىشكىن كەك ئاچتى كۇشاد .
خەزىنىچىلىرىن توختىتىپ قاتار ،
هەممىسگە تارقىتار دىرهەمۇ دىنار .
پىلتەن ئىشكىدىن نەرە كېلىدۇ ،
سەردارلار توپى سەرخىل كېلىدۇ .
تەخت يېنىغا هەممە شادىمان كېلەر ،
شاهنى قۇتلۇقلىشىپ ، خىرامان كېلەر .
تەهەمتەن بېشىدا مۇقەددەس كۇلاھ ،
يېنىغا ئولتۇرغۇزدى ئۇنى پادىشاھ .
« ئەي هۇمايۇن تاجدار ، ـــ دەيتتى رۇستەم ، ـــ
رۇخسەت بولسا ، زالى زەر يېنىغا قايتسام . »
لايىق سوۋغات بېرىپ پادىشاهى زېمىن ،
نامىن تەكرار قىلىپ ، دېدى : ئاپىرىن .
ئېسىل فىرۇزىدىن قوي باشلىق بىر تەخت ،
بىر تال شاهانە تاج ، دۇررى گۆهەر رەخت .
سەرۇپا كىمخاب تون ، پادىشاهقا خاس ،
باهار قۇياشىدەك نۇر چاچار ئالماس .
نازۇك بەلدە كەمەر يۇز نەپەر ماهرۇي
ياسىنىپ تارانغان ، يۇزىدە مۇشكىن مۇي .
كۆككە چاپار يۇز ئات ، ئالتۇندىن ئېگەر ،
يەنە يۇز ياش قېچىر يۇگەنلىرى زەر .
هەمىسىنىڭ يۇكى شاهانە زىبا ،
چىنىي ، رۇمىي ۋە پەهلەۋىي ئەشيا .
بىر كوزا ياقۇتتىن تولۇق مۇشكى ناب ،
باشقىسى زەبەرجەد ، لىقمۇلىق گۇلاپ .
يەنە ئېلىپ كەلدى يۇز خالتا دىنار ،
قىسقىسى ، ئەتىر ، بويياق ، هەر نەرسىدىن بار.
بىر يارلىق يېزىلدى ، قەغەزى شايى ،
ئەنبەردىن مۇئەتتەر مۇشكىن سىياهى .

باتۇرلار سەرداری رۇستەمگە ئەبەد
مۇكاپات ئېتىلدى نىمرۇزدەك سەرهەد .
« رۇستەمدىن ئۆزگە هېچ ، ـ دېدى كاۋۇس شاه ، ـــ
بۇ تەختكە چىقمىغاي ، كىيمىگەي كۇلاھ . »
ئاندىن يەنە ئاپىرىن ياغدۇردى شاه :
« سەنسىز نۇر چاچمىسۇن نە قۇياش ، نە ماه .
نامدارلار مېهرى ساڭا مەڭگۇ ياد ،
روهى دائىم تازا ، دىل بولسۇن ئاۋات .»
رۇستەم تۇرۇپ سۆيدى تەختىنى مەيىن ،
قوشۇننى ئايلىنىپ ، يىغدى يول يۇكىن .
چېلىندى هەر ياقتا ناغرىيۇ داۋۇل ،
شادلىناتتى هەر دىل ، شادلىنار كۆڭۇل .
جاهاندا مىسلىسز شەهەر پەردازى ،
هەر تەرەپتە داپۇ كاناي ئاۋازى .
رۇستەم يۇرۇپ كەتتى ، شاه كاۋۇس قالدى ،
ئادالەتتە خەلقى كۆڭلىنى ئالدى .
مازەندەران يۇكىن كىم تارتتى باهەم ،
ئىنئام قىلدى يەر ـ سۇ هەممىسگە هەم .
تۇسقا تاپشۇرۇلدى قوشۇنۇ قالقان ،
شاه دېدى : ئىرانغا بول بالاگەردان .
گۇدەرزگە بېرىلدى ئىسپاهان يېرى ،
بۇندا هاكىم بولسۇن شىرلارنىڭ شىرى .
ئاندىن مەي هەۋىسى كۆڭۈلدە غالىب ،
تەنتەنە زەپەردىن شەرەپلەر غالىب .
ئادالەت شەمشىرى غەم بېشىن كەستى ،
ئۆلۈم ئەستىن چىقتى ، بەخت كۇلۇپ باقتى .
يەر يۈزى ياشىندى خۇددى كۆكلەمدەك ،
هەممە ياق ياسانغان باغى ئىرەمدەك .
ئادالەت ـ تىنچلىقتىن قۇۋۋەتكە تولدى ،
يامانلىق يوقالدى ، ئەهرەمەن ئۆلدى .
مازەندەران تەختىن كاۋۇس سەر ـ بەسەر ،
ئالدى ، دەپ دۇنياغا تارقالدى خەۋەر .
هەممە بۇ خەۋەردىن هەيرەتكە چۈشتى :
« بۇ ئۇلۇغلۇققا شاه قانداق ئېرىشتى ؟!
هەممە پاك كىشىلەر هەدىيە ۋە تەبرىك ،
بىلەن تۇرار كاۋۇس ئىشكىدە تىك .
هەر تامانغا تولدى هەممەت ، ئادالەت ،
جاهان ئاۋات بولدى مىسالى جەننەت .

مازەندەران جېڭىن قىلدىم ھېكايەت ، ھەماۋەران چېڭىن قىلاي رىۋايەت .

كەيكاۋۇس يەنە ئۆز يۇرتىدا ھۆكۈمرانلىق قىلدۇ . رۇستەمنىڭ كۈچ ـ قۇۋۋىتىگە جاھان قايىل بولدۇ . ئۇنىڭ جاسارىتى ئىران زېمىنىغا تارقىلدۇ . سېھرگەرلەر ۋە دىۋىلەر شاھقا باش ئېگىپ ئۇنىڭ خىزمىتىدە بولىدۇ . ئىراندا قىممەت باھا تاشلاردىن بېزەلگەن ئىمارەتلەر بىنا قىلىنىدۇ . خەلق ئۇرۇش ، قان تۆكۈشلەردىن خالىي بولىدۇ ، تىنچ ھايات كەچۈرىدۇ .

ئەمما ئەھرەمەن دىۋىلەر ئەلەمدىن ئۆزلىرىنى قويىدىغان جاي تاپالمايدۇ ، ئاخىر ئۇلار گۈزەل يېگىت قىياپىتىگە كىرگەن بىر دىۋىنى كاۋۇسقا ئۇچرىتىدۇ .

بىر كۈنى شاھ كاۋۇس ئوۋدا يۈرگەندە ئۇنىڭ ئالدىدا گۈزەل بىر يېگىت پەيدا بولىدۇ ۋە ئۇنىڭغا بىر دەستە گۈل تۇتىدۇ . گۈل ھىدى ھەممە ياقنى بىر ئالىدۇ . شاھقا بەكمۇ ياراپ كېتىدۇ . يېگىت شاھقا يەر سۆيۈپ تەزىم قىلىپ ، مۇنداق دەيدۇ :

ـــ ئەي قۇدرەتلىك شاھ ، پۈتۈن ئالەم سېنىڭ ھۆكمىڭدە . ئەمدى كۆككە كۆتۈرۈلۈپ ، ئۇنىمۇ ئېگىلىشىڭ ، قۇياش ۋە ئايىنىڭ نەدىن چىقىپ ، نەگە پېتىشىنى كۆرۈپ بىلىشىڭ لازىم .

مەنمەنلىك يۈرىكىنى قاپلاپ تۇرغان كاۋۇس شاھنى دىۋىنىڭ بۇ سۆزلىرى دەرھال يولدىن ئازدۇرىدۇ . غۇرۇر چاڭلىرى ئۇنىڭ كۆزلىرىنى توسىدۇ . شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ پىكىر ـ خىيالى ئاسمانغا ئۇچۇش بولۇپ قالىدۇ . ئالىملارنىمۇ تىنچ قويمايدۇ . ئاخىر ئالىملار ئويلاپ ـ ئويلاپ بىر مەسلىھەتكە كېلىشىدۇ .

تۆت بۇرىكۇت بالىسىنى ئېلىپ ، گۆش بىلەن بېقىپ ئۆستۈرىدۇ .چوڭىلەر قاۋۇل قاناتلىق بۇركۇت بولۇپ يېتىشكەندىن كېيىن ، ئۇلارنىڭ ئايىغىغا كاجۇا ئېسىپ ، تەخت ئورنىتىدۇ . تەختكە كاۋۇس شاھ ئولتۇرىدۇ . كاجۇانىڭ تۆت بولىغىغا تۆت نەيزىدە قوي گۆشلىرىنى ئېسىپ قويۇشىدۇ . بۇركۇتلەر شۇ گۆشلەرگە ئىنتىلىپ ئۇچىدۇ ، تەخت ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ كېتىۋېرىدۇ . ئەمما ، ئاخىر ھېرىپ ھالىدىن كېتىدۇ . كاجۇا ئۇلار بىلەن يەرگە چۈشتىدۇ . كاۋۇس چىن ئورمىنىغا چۈشىدۇ .

ئۇ يەردە مىڭ پۇشايمان ، ئارمانۇ نادامەتلەر بىلەن تەمتىرەپ يۈرىدۇ . ئۇنى يەنە رۇستەم ئېلىپ كېلىپ تەختكە ئولتۇرغۇزىدۇ .

سوهراب

نېمە سوهراب ۋە رۇستەم جېڭى ، ئاڭلا ،
ئۇنداق ئاڭلىدىڭ ، ئەمدى بۇنىمۇ ئاڭلا .
بۇ شۇنداق داستانكىم ، تولۇر كۆزگە ياش
ۋە رۇستەم ئىشىدىن دىل بولىدۇ غەش .
شۇنىڭغان دەھشتى بولسا گەر تەيىن ،
ئۇزسە خام مېۋىنى تېخى پىشماستىن ،
ستەمكار دېگۈلۈك ۋە ياكى دادگار ؟
ھۇنەرۋەن دېگۈلۈك ۋە يا بىھۇنەر ؟
ئۆلۈم ـ شەپقەت بولسا ، نېمە غەم ـ ستەم ؟
نېمە دادۇ پەريات ، نېمە ئاھ ـ ئەلەم ؟
بۇ سىردىن جانلىرىڭ تا ئاگاھ ئەمەس ،
پەردە كەينى سىرىن قىلمىغىن ھەۋەس .
بۇ ئىشىك ئالدىغا كىشى باردى كۆپ ،
ۋە لېكىن ئېچىلماي ، سالار كۆزگە چۆپ .
ئۆلۈم ياخشىراقتۇر بولمىسا يولۇڭ ،
دىگەر جايدا ئارام تاپالماس دېلىڭ .
ئەجەل كىشىلەرنى قىلمىسا نېرى ،
يەر يۈزىگە سىغارمۇ جۇۋانۇ قېرى .
توساتتىن ئەۋج ئالسا ئاتەش ۋە تۇتۇن ،
ئەجەبمەس ، تۆت ئەتراپ بولسا كۈل ـ كۆكۈن .
كۆيەر بولسا ئورمان ئىچرە بۇ ھال ،
ئۇندىكى تەڭگىلەر يەنە نەۋ نىھال .
ئۆلۈم ۋاقتى ئاشسا ئەجەلنىڭ كۈچى ،
قېرى ـ ياشنى ئالار دەھشەتلىك سېلى .
بۇ دۇنيادا ياشلار خۇشلۇقى نېچۈن ،
قېرىلىق ئۆلۈمگە سەۋەبمەس پۈتۈن .
نە تۈلكە قالمايدۇ ۋە نە ئەركەك شىر ،
نە قورقۇنچاق قالماس ، نە بىرەر باتۇر .
كېتەر جايىڭ ئاخىر ئاشۇ قەبرە ـ گۆر ،
قازا ئېتىغا مىن ، دىلىڭ قىلما يەر .
بىلىپ قوي : ئۆلۈم ھەق ، بىلىپ قوي : بۇ چىن ،
ئەگەر ھەق بولسا ، داد ـ نادامەت نېچۈن ؟
قېرى ۋە ياشقا تەڭ يەتكەن مەھەل ،
ھەممىنى بىرلا بىلگەي رەھىمسىز ئەجەل .
ئىمان بولسا دىلىڭ گەر كۆز قارىسى ،
نادامەت نېمىتى ئەي خۇدا بەندىسى ؟
بۇ ئالەم تەقەززا قىلار ئىشنى بىل ،
نېمە لازىم بولسا ، سەن شۇنى قىل .
قازانىڭ ئىشىنى چۈشەنمەك قېيىن ،
ئەگەر دىلىڭ ئىچرە بولسا بىرەر جىن .
بۇ دۇنيادا شۇڭا قىلىپ قال ئەجىر ،
ساقلار ياخشى نامىڭ كەلسىمۇ ئەجەل .

رۇستەمنىڭ ئۆۋغا چىقىقانلىقى

ئەزەلدىن ئايانىدۇر بىزگە بۇ داستان ،
ئېيتىپ بەرگەنىدى قېرى بىر دېھقان :
بەرگەنىدى مۇبەد بۇ ھەقتە خەۋەر ،
تەھمەتەن كۆزىنى ئېچىپ تاڭ ـ سەھەر ،
كۆڭلىدە قوزغالدى ئۆۋغا ئىشتىياق ،
بەل باغلىدى ، ئوققا لىق تولدى ساداق .
پىلدەڭ ئاتقا مىنىپ ، قامچا سالدى تېز ،
چۈشۈپ دۆلدۈل يولغا ماڭدى بەك تېز .
ئۇ ئاچ قالغان شىرەڭ قىدىراتتى ئۆۋ ،
تۇرانلا يېرىگە ھېرىپ قالدى دەۋ .
يېتىپ بارغىنىدا تۇران يېرىگە ،
قۇلانلار كېلىپ دۇچ ئىران شىرىگە ،
تەھەمتەن يۈزى گۈل كەبى ياشىنىدى ،
چېپىپ دۆلدۈلدا ئۆۋنى باشلىدى .
قولدا كامانۇ ئوق ، نەيزەيۇ كەمەند ،
نەچچە ـ نەچچە ئۆۋنى قىلۇالدى بەند .
يىغىپ ئوتۇن ، تەمەش ، شاخۇ شۇمبىنى ،
چېقىپ چاقمىقىنى ياقتى گۈلخانىنى .
كۆرۈپ بىر دەرەخنى شۇ چاغدا پىلتەن
يۇلۇپ ئالدى تېگى ـ تومۇرى بىلەن .
ئۇنى زىچ ئەيلىدى ، تارتىلدى قۇلان ،
كاۋاپ قىلدى ئوتقا تۇتۇپ بىر زامان .

يېدى ئۇستىخاندىن ئەتنى ئاجرىتىپ ، شەھەرگە يۈزلىنىپ ، چېپىشىشتى ئات ،
يىلىكلەرنى شۇمۇردى بىرمۇ بىر چېقىپ . كۆتەتتى ئۇلارنى ئالىي مۇكاپات .
كېلىپ سۇ لېۋىگە ، بولۇپ خوپ سىراب ، كۆزىن ئېچىپ رۇستەم ئۇيقۇدىن شۇئان ،
قېنىپ تەشنالىقى يەتتى ئۇيقۇ ـ خاب . بىلەلمىدى تۇلپار كەتكىنىن قايان .
خەۋەرسىز ئىدى ئۇيقۇدا تاجدار ، ئەترابىنى ئايلاندى تۇرۇپ پەھلىۋان ،
چىمەن ئىچرە ئوتلاپ يۈرەتتى تۇلپار . تاپمىدى ئېتىدىن بىر نامۇ نىشان .
بۇندىن ئۆتۈپ قالدى نەق سەككىز نەپەر ، تەھەمتەن تەمتىرەپ سەراسىمەۋەر ،
تۇرك ئاتلىقلىرى ئىدى بۇ سەپەر . سەمەنگان يولىن قىلدى ئىختىيار .
كۆرۈپ ئوتلاق ئۆزرە تۇلپارنىڭ ئىزىن ، ئۆزىگە دەر : « بۇگۈن پىيادە راۋان ،
قولغا چۈشۈرمەك بوپ ئاتنىڭ ئۆزىن . ئۇياتتىن قۇتۇلارمەن قېچىپمەن قايان ؟
دەشتتە قورشاپ ئاڭا كامان ئېتىشتى ، كۆپ ئېغىر يۈك گۈرزە ، نەيزەيۇ كامان ،
تۇتۇشقا قىلىپ نىيەت ، ئات ئوينىتىشتى . پىيادە يەتمەكتىم قىيىندۇر ، قىيىن .
ئات ئۇلارنىڭ سىرتىمقىن كۆرۈپ بۇ دەم ، بايا‌ۋان يولدا كىمنى يار قىلاي ؟
قۇتۇرغان ئارسلاندەك ئۇرار ئىدى دەم . يولۇقسا ئەگەر ياۋنى چارە قىلاي ؟
تېپىپ ئىككىسىنى قىلىپ يەرگە پەس ، ھەركىم دەر دۇلدۇلنى بېرىپ قولىدىن ،
بىرىنىڭ بېشىن ئۈزدى چىش بىلەن چەبدەس . ئەجەب ئويغانماپتۇ رۇستەم ئۇيقۇدىن ؟
ئۆلدى ئات زەربىدىن دەرھال ئۇچ كىشى ، نېم چارە ، يوقسۇل بولۇپ كەتسەم گەر ،
ئوڭغا تارتماي تۇركلەرنىڭ ئىشى . ئەلەم بىلەن مەنزىلسىزى يېتەلمىسەم گەر .
ئۇلاردىن ئۇچىنى بەند قىلدى ئەجەل ، ئېسىپ بەلگە گۈرزە ، قىلىچ ۋە كەمەر ،
تۇلپارنى مۇشكۈلكى قىلماقلىق قامال . ماڭاي تا تاپقۇچە تۇلپاردىن خەۋەر . »
يەنە ھەر تەرەپتىن ئېتىشتى كامان ، شۇ ئويلار بىلەن يۈرەك باغرى قان ،
تا سالمىسى تۇلپارنى قىلغۇچە قامال . سەمەنگانغا بولدى تېز رۇستەم راۋان .

رۇستەمنىڭ سەمەنگان شەھرىگە بارغانلىقى

يېقىن كەلدى رۇستەم سەمەنگان تامان ، بۇلارنىڭ ھەممىسى ساڭا مۇنتەزىر .
خەۋەر تاپتى ئۇندىن كاتتىلار ۋە خان . مەغرۇر بۇ تەن ، بۇ باش ئەسىرلىك ، ئەسىر ! »
كېلەرمىش پىيادە ئاشۇ تاجدار ، بۇ سۆزنى باھادىر ئاڭلىغان زامان
ئۇتلاقتىن قاچقانمىش ئېتى ، ئۇ تۇلپار . دىلىدىن يوقالدى شەك ۋە بەتگۇمان .
ئۇلۇغلار چىقىشتى كۆتۈۋالغىلى ، دېدى شاھقا تەزىم بىلەن ئۇ پالۋان :
تەھەمتەن دىلىغا مېھىر سالغىلى . « قولدىن چىقىپ كەتتى ئېتىم ناگاھان .
دېدى پالۋانىنى كۆرۈپ قېرى ـ ياش : ئۇندا نە ئېگەر يوق ، نە يوقتۇر يۈگەن ،
« بۇ رۇستەممۇ ياكى پارلىغان قۇياش ؟ » قاپتۇ ئېغىزدۇرۇق ، تۇقۇم ھەم كىشەن .
پىيادە چىقىپ كۆتتى تەھەمتەننى شاھ ، ئېرىق ۋە توقايدىكى تۇلپارنىڭ ئىزى
قۇتلىدى تۇزۇپ سەپ ئۇنى كۆپ سىپاھ . سەمەنگانغا يېتىلەپ كېلىپتۇ مېنى .
سەمەنگان شاھى دەر : « بۇ قانداق ئەھۋال ، قىلىپ دوستانىلىق ، تېپىلسا گەر ئات ،
كىم قىلار سەن بىلەن ئېلىشماق خىيال ؟ ئېگەر ھەممىڭزگە لايىق مۇكاپات .
بۇ يۇرت ئەھلى ساڭا پۈتۈن خەيرخاھ ، تاپالمايدىكەنمەن ئەگەر تۇلپارنى ،
نۇرۇڭنى كۆتۈشەر ، كۆتۈشەر پاناھ . ساق قويمايمەن ھېچكىم بېشىنى . »

شاھ ئاڭا دېدى : « ئەي سەرەپراز كىشى ،
رايىڭ بولۇرمۇ ئادەمنىڭ ئىشى .
بولۇپ بىزگە مېھمان ، قوپاللىقنى قوي ،
سېنىڭ رايىڭ بىلەن ياڭرار ساز ۋە كۈي .
بۇ كەچ دىلنى مەيدىن زەپ شاد قىلايلى ،
يۈرەكنى ئەلەمدىن كۆشاد قىلايلى .
قانداقسىگە رۇستەم ئېتى قالار يوشۇرۇن ،
نامىڭ بىلەر تۇرسا ئەل خېلى بۇرۇن .
بولدى قىل ئەي ھۇنەرۋەن ، ئەي بۈيۈك پالۋان ،
بىل ، ئېتىنگنى تېپىپ بېرەرمىز ئامان . »
ئىشەندى بۇ سۆزگە شۇدەم رۇستەم ھەم ،
دىلىدىن غەم كېتىپ بولدى خۇرام ھەم .
قوبۇل قىلدى شاھنىڭ سۆزىنى ئوغلان
ۋە خۇشال بەزمىگە بولۇشتى راۋان .

ساراي ئىدى بۇگۈن باھادىرغا جاي ،
تۇراتتى خىزمەتتە تامامى ساراي .
شەھەر ھەم قوشۇندىن كېلىشتى چەندان ،
مېھمانغا مۇناسىپ پۇزۇر بۇ سورۇن .
ئۇلۇغلار بىر ئەجەب مەجلىس قۇرۇشتى ،
يامانلارنى بىردىن نېرى سۈرۈشتى .
خۇش قىلىپ تەھەمتەن دىلىن تارى ساز ،
جاراڭلار ئويۇندا تۇرانۇ تەراز .
پەرىزات ـ گۈزەللەر تۇتسا جامى مەي ،
تەراز قىزلىرى ئۇسسۇل ئوينار توختىماي .
باھادىرنى ئاخىر بېسىپ كەيپ ، ئۇيقۇ ،
قوزغالدى جايىدىن ئاستا ـ ئاستا ئۇ .
مۇھەييا قىلىشتى بىر جاي كۆركەم ، باپ ،
چېچىپ كۆرپىلەرگە مۇشك بىلەن گۈلاپ .

سەمەنگان شاھنىڭ قىزى تەھمىنەنىڭ رۇستەم يېنىغا كەلگەنلىكى

تۈن ئۆتۈپ يېرىمدىن دەل سەھەر ۋاقتى ،
چاقناپ چىققىندا ئۇ تاڭ يۈلتۇزى ،
قۇلاققا ئاڭلاندى مەيىن بىر شۇئر ،
ئىشكىمۇ ئېچىلدى ، بۇ قانداق بىر سىر ؟
غۇلام يىگىت ئالدىدا ، شام بار قولىدا ،
يېتىپ كەلدى ئەنبەر چېچىپ يولىدا .
كەينىدىن كېلەتتى گۈزەل بىر ماھروي ،
قۇياشتەك چاراقلاپ كېلەر ھۆسنۇ بوي .
سىكىلەك چېچى كامان ، قېشى ھەم كامان ،
زىلۋا بوي ئىدى ئۇ سەرۋى راۋان .
يۈزى يەمەندىن ئېلىنغان ھېقىق ،
ئاغزى بولسا ئاشىق دىلىدەك سىقىق .
سەنەم ئەقىل ـ ئىدراكقا تولۇق ئىدى ،
يارالغانمۇ نۇردىن ، شۇنداق پاك ئىدى .
كۆرۈپ ھەيران قالدى ، لال قالدى رۇستەم ،
خۇدا نامىن ئالدى تىلىغا شۇ دەم .
دېدى قىزغا شۇنداً : « نامىڭ نېمە ئېيت ،
بۇ قارا تۇن ئىچرە ، كامىڭ نېمە ئېيت ! »
قىز دېدى : « تەھمىنە ئىسىمدۇر مېنىڭ ،
كۆيەر ئىشق ئوتىدا جان بىلەن تېنىم .
سەمەنگان دىيارى شاھىدۇر ئاتام ،
پەلەڭ نەسلىدىندۇر مېنىڭ بوۋام ھەم .

بۇ ئالەمدە يوقتۇر مېنىڭدەك سەنەم ،
مەلەكلەر ئىچىدە ماڭا تېڭى كەم .
مېنى چۈمبەلسىز ھېچ كۆرمىگەن ئادەم ،
ئاۋازىم ئاڭلىغان تېپىلمىغاي ھەم .
مۇبارەك نامىڭنى ئاڭلىغانىدىم ،
سېنىڭ داستانىڭنى ئاڭلىغانىدىم .
يولۋاس ۋە دىۋە ، جىن ، شىر ، ئەجدىھا ،لەھەڭ ،
قىلىپ جەڭ ھەممىسىن قىلدىڭ يەرگە تەڭ .
قاراڭغۇ كېچىدە بۇ تۇرانغا سەن
كېلىپسەن تەنھالا ۋە مەردانە سەن .
قۇلۇنلارنى ئوۋ قىلىپ ، كاۋاپ ئېتىپ ،
قىلىچىڭ پەلەكلەرنى گىريان قىلىپ ،
تىلىپسەن شىر دىلىن ، يولۋاس پوستىنى
كۆتۈرۈپ ساماغا ئېغىر گۇرزەڭنى .
يالىڭاچ كۆرۈپ قىلىچىڭ بۇركۈت ،
قىلالمايدۇ ئوۋۇغا زادىلا جۈرئەت .
كامانىڭغا بولۇر شىر دائىم نىشان ،
تىغىڭدىن بۇلۇتمۇ تۆكەر لەختە قان .
ئاڭلىدىم ھەققىدە شۇ خىلدا داستان ،
لېۋىم چىشلەپ ، ئويلاپ يۈردۈم كۆپ زامان .
قەلبىمدە خىيالىڭ ئىدى دائىما ،
نېسىۋەڭ بۇ يەردىن قىلىپتۇ خۇدا .

نه بىر قۇش كۆرمىدى مېنى ، نه ېېلىق ،
يۈرەككە مېھر تولدى ، دىلى جىلۋىدار .
بۇگۈن مەن سېنىڭمەن ، خالساڭ ، ئېنىق .
نىھايەت كامالەتكە ئاشلىغاچ قۇياش ،
كەلدىم ئىشقىڭغا مەن بولۇپ مۇپتىلا ،
ئۇپۇقتىن قىزىل نۇر بولغىنىدا پاش ،
ئېلىپ ئەقىل هوشۇم ئۇشبۇ ماجىرا .
باهادىر بوشاتتى بىلەكتىن گۆھەر ،
ئەگەر زامانە قىلسا لۇتفى ئەجەب ،
گۆھەركى ، جاهانىنى ېېزىپ نۇر چاچار .
كەلدىم هۇزۇرۇڭغا مەن پەرزەنت تەلەپ .
ېېرىپ ئاڭا دېدى : « بۇنى ئال گۈل يۈز ،
بولۇر سەندەك بەلكىم بىر ساهىب هۇنەر ،
ئەگەر ئاتا قىلسا دەۋران بىزگە قىز .
ئۇنىڭ يۈلتۇزى هەم سېنىڭدەك بولار .
تاقاپ قوي بۇنى سەن ئۇنىڭ چېچىغا ،
يەنە بىر سۆزۈم شۇ ، ئاڭلا ئەي پالۋان ،
پاراغەت يەتكۈزگەي دىل ماكانىغا .
تۇلپارىڭ تېپىپ ېېرىي ، ئەلۋەتتە ، ئىشەن . »
بىلەككە تاقاپ قوي ، ئوغۇل بولسا گەر ،
ئۇ ئاي سۆزى بولدى شۇ خىلدا ئاداق ،
قولىدىن چاچسۇن نۇر نىشانى پەدەر .
تەھەمتەن ئاڭلىدى باشتىن هەم ئاياغ .
ئۇ سامۇ نەرىمان سۈپەت بولغۇسى ،
تەھەمتەن چۈشەندى ، پەرى دىلرابا ،
ئۇرۇش شۆھرىتىگە جاهان تولغۇسى .
هەممە ياقتا ئەقلى پۈتۈن هەم تازا .
هاۋادا بۇركۈتنى ئۇ قويماس تىرىك ،
يەنە چېھرىسىدىن پاكلىقى ئايان ،
قۇياش نۇرلىرىغا بولۇر ئۇ شېرىك . . . »
هەم تاپار تۇلپىرىدىن ئېنىق بىر نىشان .
بۇ سۆزلەر بىلەن تاڭ ئېتىپ ، چىقتى كۈن ،
بۈيرۇدى : « بىر مۇبەد تېپىپ كېلىڭلار ،
شېرىن ئۆتتى سۆھبەت بىلەن بەختلىك تۈن .
بولۇپ قىزغا ئەلچى ، قوللۇق قىلىڭلار ! »
قۇياشمۇ چاراقلاپ چىقىپ كۆك تامان ،
بۇ سۆزدىن غايەت شاد بولدى پادىشاه ،
زېمىنسېرى قىلدى مېھرىنى راۋان .
شادلىق بابىدا ئازاد بولدى پادىشاه .
قىزنى قۇچقىغا ئېلىپ ئۇ پالۋان
رەسمىي قائىدىدە ېېرىپ چېيىنى ،
سۆيەر يۈزۇ كۆزىنى قويماي هەر زامان .
ئاشۇ داستانىغا ئۇزاتتى قىزنى .
پەرىزات يىغلار ئۆكسۈپ ، ياش تۆكۈپ ،
بولدى توي ، پەزلىدىن ئاۋات بۇ جاهان ،
بۇ هىجران يۈرەك ـ باغرىنى تىلىپ .
بولدى يۈرت خۇشال ـ خۇرام ، ئەل شادىمان .
كېلىپ ئۇ پالۋان قېشىغا پادىشاه
ياخشى ئۆتكۈزۈشتى نىكاه ، تويلىرىن ،
هال ـ ئەهۋال سورىدى ئۇ ئالەمپاناه .
هەممە پالۋانغا ئېيتار ئاپىرىن .
ېېرىپ تۇلپاردىن ئاڭا خۇش خەۋەر ،
« رۇستەمگە مۇناسىپ بۇ مەهلىقا ، ـــ
رۇستەم دىلىن روشەن ئەيلىدى پەدەر .
دېيىشتى ، ـــ ياۋلىرى بولۇشسۇن ناكا . »
راسلىدى ئېگەرۇ جابدۇقىنى پالۋان ،
بولۇپ كەچ ، قېلىشتى كېلىن ۋە پالۋان
خۇشلۇقىدىن ېېتىپ ېېشى تا ئاسمان .
قاراڭغۇ تۈندە ، ئاي ـ ئاپتاپ پىنهان .
ئۇ يەردىن سېيىستانسېرى يول ئېلىپ ،
بولدى ئۇ غۇنچەيۇ گۈل ، شەبنەمگە پۇر ،
ئۇ داستانى كۆپ ۋاقىت ئېسىدە قېلىپ ،
ئەۋرىشىم بويىغا تولغانىدى دۇر .
سېيىستانغا يەتكەن چاغدا ئۇ شىر زات ،
سەدەپ ئىچرە تولۇپ ئېسىل قەترىلەر ،
بۇ ئىشنى هەر دائىم قىلدى ئۇ ياد .
پەيدا بولدى ئۇنىڭ باغرىدا گۆهەر .
بولغان ئىشنى دىلدا تۇتۇپ نىهان سىر ،
قاچان تاپتى رۇستەم بۇ سىردىن خەۋەر ،
زابۇل تەرەپكە يول ئالدى ئۇ شىر .

سوهرابنىڭ تۇغۇلغانلىقى

توققۇز ئاي ئۆتكەندە تۇغدى شاه قىزى ،
بىر ئوغلانكى ، تولۇن ئاي ئىدى يۈزى .

كىشى كۆرسە دەركى : « رۇستەممدۇ بۇ ،
ۋە يا ساممۇ ياكى نەيرەممدۇ بۇ ؟ »
يۈزى ئېسىل گۈلدەك ، كۈلگۈنچەك مۇدام ،
شۇ سەۋەبتىن بولغاندۇر بەلكى سوھراب نام .
بىر ئاي ئۆتۈپ بىر ياش ئۇلغايدى ئوغلان ،
مىسالى رۇستەمۇ سام يا زال پالۋان .
ئۇچ ياشتا مەيدانىنى قىلدى ئۇ تەلەپ ،
بەش ياشتا يولۋاسقا چىقتى تىك قاراپ .
كىم بىلەن ئون ياشتا ئەگەر قىلسا جەڭ ،
بولدى ھەر پەھلىۋان ھالى يەرگە تەڭ .
ئانىسى يېنىغا كېلىپ بىر كۈنى
دېدى : « ماڭا ئېيتىڭ ، جان ئاتا شۇنى .
نېمىشقا باشقىلاردىن ئۆسكىلەڭ بويۇم ،
يېتەر ئاسمانغىمۇ ئۇزاتسام قولۇم .
ئەينەن ئېيتىچۇ ، قايسى گۆھەردىن ئۆزۈم ؟
ئاتاڭ كىم دېگەنگە نېم بولغاي سۆزۈم ؟
قاچانكى ، سورىسا ئاتامدىن سوئال ،
جاۋابىنى بېرەلمەي تىلىم بولۇر لال .
ئەگەر قالسۇمۇ سىر مەندىن نىھان ،
قالىدۇ سەندىن بىر كۈن بۇ جاھان . »
« قولاق سال ، سۆزۈمگە ، ــ دېدى تەھمىنە ، ــ
خۇش بول بوتام ، دىلدا قالدۇرما گىنە .
ئاتاڭ بولۇر سېنىڭ رۇستەمى داستان ،
ئەجدادىڭ سام ، نەيرەم ئوخشاش پەھلىۋان .
سەن ئۇ رۇستەم ئوغلى ۋە بەگزادىسى سەن ،
نەرىمان ، ساملارنىڭ چىن ئەۋلادى سەن .
شۇڭلاشقا ئاسمانغا يېتەر بېشىڭ ، بىل ،
ئۇلار نامى بىلەن ئەرزىر ، پەخىر قىل .
بۇ ئالەم تا بىنا بولغاندىن بۇيان
ئاتاڭدەك پالۋاننى كۆرمىگەن جاھان .
پەلەك كۆرمىگەن سام ۋە نەيرەمنى ھېچ ،
ئۇلاردەك سەنمۇ بىل بۇ ئالەمنى ھېچ ! »
ئاندىن تەھمىنە بەردى ئەجەب نامەنى ،
ئەۋەتكەنتى رۇستەم ئوغلىغا ئۇنى .
خەت بىلەن ئۇچ ياقۇت ۋە ئۇچ خالتا زەر ،
ئېرانىدىن ئەۋەتكەن ئوغلىغا پەدەر .
ئاڭلىغاندا ئوغۇل تۇغقانىنى خوتۇن ،
ئەۋەتكەن سوۋغىلار بىلەن بۇ خېتىن .

« ئەزىزىم ، سەن بۇنى قىلغىن يادىكار ،
ئەۋەتتى بىر ساڭا رۇستەمى نامدار .
ئەزىزلىسەڭ ئەرزىر تۇمارىمدەك بۇنى ،
ھاجەتكە ياريغاي ئاخىر بىر كۈنى .
يەنە بىر سۆزۈم بار ، ئاڭلا بابمۇباب ،
خەۋەر تاپمىسۇن بۇندىن ئەفراسىياپ .
ئۇ رۇستەمگە دۇشمەن ، ئەبەد ياۋ ئېرۇر ،
تۇران ئىشى ئۇندىن داد ، ئىگرار ئېرۇر .
مۇبادا ئۇ ساڭا بولسا گەر غەنىم ،
بېشىڭغا غەم سالسا ، مېنىڭ ئۆلگىنىم .
يەنە گەر خەۋەر تاپسا مەندىن ئاتاڭ ،
كى ، بولمىش ئىشىڭدىن ھالى يەرگە تەڭ .
ساڭا پاناھ بولماق مېنىڭ جان ــ دىلىم ،
دىلىمنى ھىجرانىڭ قىلار يۇز تىلىم . »
دېدى ئاڭا سوھراب : « بۇ دۇنيا ئارا
بۇنى سىر تۇتۇشتىن نېمە مۇددىئا ؟
ئۇلۇغلار قىلىشار قاچاندىن بايان ؟
ئاتام ئىشلىرىدىن بىر تالاي داستان ؟
مۇيەسسەر ئىكەن بۇ باھادىر نەسەب ،
بۇنى يوشۇرۇشقا ئانام نېم سەۋەب ؟
بۇگۈن مەن باھادىر تۇران ئەرلىرىن
يىغىپ ، لەشكەر قىلىمەن ھەممە شىرلىرىن .
قىلاي ھالاك تەختىن كاۋۇسىنىڭ ،
ئىراندىن پېيىنى قىرقاي ئۇ تۇسىنىڭ .
نە كۆرگىنى قالغاي ، نە بەھرام ، گۇدەرز ،
قىلاي گۇستەھەمۇ گېۋ بېشىنى دەز .
تەختىدىن قوغلانغاي كەيكاۋۇس شاھ ھەم ،
ئاتام نېستۇنسى تاج ھەم ، كۈلاھ ھەم .
بۇندىن كېيىن تۇرانىنى شاد قىلاي مەن ،
شاھقا قاراپ جەزمى مەيدان قىلاي مەن .
زورۇمدىن غۇلىغاچ تەخت ، ئەفراسىياپ ،
تىغىم ئالدىدا پەس بولۇر ئاپتاپ .
قىلىپ شىر كەبى جەڭ ، ئۆرۈپ ھەممىنى ،
ئىرانغا پادىشاھ قىلاي مەن سېنى .
مەن ئوغۇل ۋە ئاتام رۇستەمى نامدار ،
بۇ ئالەمدە قويماس بىرەر تاجدار .
چىقىپ كەلسە روشەن ئاي بىلەن قۇياش
كۆرۈنمەيدۇ يۇلتۇز ، بېرەلمەس بەرداش . »

شۇندا سوهرابى باتۇر دېدى : « ئانىجان ،
بىر قېتىم كېلىپتۇ ماڭا بۇ زامان .
دېمەك بىر ياخشى ئات لازىمدۇر بۇ چاغ ،
تاشتىن ئوت چاقنىتار توّت پولات تۇياق .
چىقسۇن ئېگىز تاغ سېرى يەل كەبى ،
ئېدىرلاردىن ئۆتسۇن بوران ، سەل كەبى .
ھاۋادا ئۇچار قۇش ، سۇ ئىچره بېلىق ،
سەھرادا چاپسۇن مىسالى كېپىك .
كۆتۈرسۇن گۈرزىمنى پىل ئوخشاش بەدىن ،
كۆتۈرسۇن مېنىمۇ كامانىم بىلەن .
پىيادە قىلاي مەن قانداق زورلۇق جەڭ ،
ياۋ كەلسە يۈزمۇ يۈز قانداق تەشنا جەڭ . »
ئاڭلىغاچ ئوغلىدىن بۇ سۆزنى ئانا ،
قۇياشتىن ئېگىزرەك بولدى باش يەنە .
چوپانلارغا بۇيرۇق ئەۋەتتى شۇ كۈن ،
يىلقى كەلسۇن بېسىپ مىسالى تۈتۈن .
ئوغۇل تاللىسۇن ئات ، سىناپ بىمالال ،
مىنىپ جەڭگە كىرسۇن تەھمتەن مىسال .
چۆلۈ تاغۇ سەھرالاردا ھەرنېمە بار ،
ھەممە يىلقىلارنى قوغلار ئەزمكار .
شەھەرلەر كەزدى بۇندا سوهرابى شىر ،
كامانىنى تاشلاپ « قاياقتا ئات ؟ » دەر .
قايسى ئاتقا تاشلار بولسا ئۇ كەمەند ،
بولاتتى دەرھال ئارقىنىغا بەند .
قويۇپ باقسا ئات بېلىگە قولىنى ناگان ،
ئات بېلى ئېگىلەر مىسالى كامان .
كۆچىدىن قىلىپ ئۇ مېيىپ ئاتنى كۆپ ،
تاپمىدى لايىقنى سىناپ ، مىنىپ خوپ .
چىقمىدى يىلقىدىن بىرمۇ لايىق ئات ،
تۇرۇپ قالدى سوهراب ھەيرانۇ مات .
ئارىدىن چىقىپ بىر قېرىراق چوپان
كېلىپ ئۇ پالۋانغا يولۇقتى شۇئان .
دېدى : « تۆلپار زاتىدىن باردۇر بىر قۇلۇن ،
قۇدرەتتە ئۇتىدۇ شىرنى ئۇ پۈتۈن .
قۇلۇنكىم ، قامىتى يوغان تاغ سۈپەت ،
ئۇچار قۇش يېتەلمەس ، قېقىپ قوش قانات .
ئۇنىڭ كۆچىدىن سۆز ئېچىش قىيىن ،
ئۇنىڭدەكنى ھېچكىم قىلالماس تەيىن .
تۈيىقى پولاتتىن ، كۆكسى تاغ مەگەر ،
چاقماق چاقار كۆكتە سەكرىسە ئۇ گەر .
ئۇچار ئوقتەك ئەركىن بايا‌ۋاندا ئۇ ،
بېلىقتەك ئۈزىدۇ ، گەر دېڭىزدا ئۇ .
ئۇچار ئوقتەك ئۇ چۆل ۋە سەھرا ئارا ،
ياۋ بېشىغا سېلىپ ئەجەب بىر ماجىرا . »
ئاڭلاپ بۇ سۆزنى بولدى سوهراب شاد ،
دىلىغا خۇشلۇق تولۇپ ھەددىدىن زىياد .
دەرھال ئېلىپ كەلدى باتۇر سۇهرابقا ،
ئاشۇ مەردۇ مەردان ، پەھلىۋانغا .
شۇ ھامان سىناپ كۆردى تاينى پات ،
قانچە باسسىمۇ گەر ئېگىلمەيتتى ئات .
مېھرى بىلەن سالدى چاپدۇغىن سىلاپ ،
ئېگەرلىدى ، مىندى ئاڭا شان تىلەپ .
ئېگەرگە چىقتى ئۇ كۈھى بېسۇتۇن ،
قولىغا ئېلىپ نەيزە مىسالى ئۈستۈن .
خۇشلۇقىدىن سوهراب ئوقار ئاپىرىن ،
ئاخىر قولغا كىردى بۇنداق بىر قۇلۇن .
راۋادۇركى ، ئاتقا مىنەي بۇ زامان ،
كاۋۇس شاھقا ئەيلەي بەك تار بۇ جاھان .
شۇ سۆزلەرنى قىلىپ ، ئۆيىگە كەلدى ،
ئۇرۇش ياراقلىرىن تەخمۇ تەخ قىلدى .
كېلەر ھەر تەرەپتىن سانسىز سىپاھى ،
گۈھەرىمۇ باردۇر ، بار ھەم سەلاھى .
بوۋا ھۇزۇرىغا كەلدى ئۇ يېتىپ ،
سوراپ ئۇ يولىيورۇق ھەم ئىززەت ئېتىپ .
« پاتمە بەرسىگىز ، ـــ دېدى ، ـــ بوۋىجان ،
بۇ چېرىك بىلەن يۈرەي ئىران تامان . »
سەمەنگان شاھ كۆردى ھەقلىقتۇر بۇ كالام ،
ئاپىرىن دەپ بەردى سوۋغىيۇ سالام .
كۇلاھۇ تاجۇ تەخت ھەم ئالتۇن كەمەر ،
ھەمدە ئات ـ ئۇلاغ ھەم ياقۇتۇ زەر .
يەنە بەردى قانچە قورالۇ ياراغ ،
يىگىت كەيپى بولدى بەكمۇ خۇشال چاغ .
مۇكاپاتى بىلەن شاھلىقتىن ئايان
قىلىپ ، لەشكىرىنى قىلدى شادىمان .

ئەفراسیاپ خەۋەر تاپتىكى ، ئالدىراپ
سوھراب يىغماقتا دەپ چېرىك بېھسىاپ .
ئۇنىڭ لەشكىرىگە تولۇپتۇ ۋەتەن ،
ھەممە شادۇ مەغرۇر ۋە سەرۋى چىمەن .
ئاغزىدىن كەتمەستىن تېخى سۆت ھىدى ،
قىلىچ ، تىغ ، ئۇرۇشتا باھادىر دىتى .
تىلغار خەنجەردە ئۇ بۇگۈن يەر يۈزىن ،
ھېلىتتىن قوغلارمىش ئۇ كاۋۇس ئىزىن .
يىغىلمىش ساناقسىز سپاھۇ چېرىك ،
بىرەر باتۇر ئاڭا بولالماس شېرىك .
ئېسىل سۆز دائىما بولىدۇ قىسقا ،
گۆھەردىن ئارتۇق ھۈنەر ئېسىللىقتا .
ئاڭلىغاچ بۇ خىلدا سۆز ئەفراسیاپ ،
بولۇپ شاد ، قىلدى قوشۇن ئىنتىھاب .
قوشۇندىن تاللاپ يۈرۈپ ئالدى كۆپ پالۋان ،
باھادىر ، قورقۇمسىز قىلىچ بىئامان .
سپاھنىڭ باشلىقى ئىدى ھۇمان مەرد
ۋە بەرمانكى ، شىرنى ئېتەر جەڭدە گەرد .
قوشۇنى ئون ئىككى مىڭنچە يېتىپ ،
يىغىلدى ، ئالار يەر ۋە كۆكنى تۇتۇپ .
دېدى : « چارە قىلىڭ شاھى تۈرك ھامان ،
بۇ سۆزلەرنى تۇتقىن نىھان ، ئەي ھۇمان .
ئوغۇل تاپالمىسۇن ئاتىدىن خەۋەر ،
قۇدرىتىدىن خەۋەر تاپمىسۇن پەدەر .
ئەگەر جەڭدە بولسا بولىدۇ دۇشمەن ،
گۇمان يوق ، چارە تاپار تەھەمتەن .
ئەجەب ئەمەسكى ، ئۇ رۇستەمى داستان ،
شىر يىگىت دەستىدىن تەسلىم بولسا جان .
ئەگەر كەتسە رۇستەم ئىراندىن يىتۈپ ،
ئەجەمنى ئالارمىز شۇئان جەڭ قىلىپ .
ئاخىر سوھرابقىمۇ تېپىپ بىر ئىلاج ،
ئۇيقۇغا غەرق ئېتىپ قىلارمىز تاراج .
ئاتا پەرزەنتىنى گەر قىلسا ھالاك ،
بۇمۇ ياخشى ، رۇستەم بولۇر سىنە چاك .
شۇ مەقسەتتە تۇركتىن ئىككى پالۋان
سەمەنگان تەرەپكە بولۇشتى راۋان .
مېڭىپ ئىككى خائىن سوھراب باتۇر تامان ،
يېتىپ كېلىشتى نەق تاڭ ئاتقان زامان .

ئون ئاتۇ ئون قېچىر يۈكى كۈمۈش زەر ،
ئەۋەتكەنتى سوھراب ئۇچۇن تاجۋەر .
يەنە تەخت ، فىرۇزە بىلەن پىل چىشى ،
يەنە تاجكى ، ئالتۇن ، گۆھەردىن ئىشى .
ئۇلار يېنىدا بار ئىدى نامۇ ھەم ،
ئۇندا بايان نەچچە سەپسەتە رەقەم :
« ئەگەر قولغا ئالساڭ ئىران تەختىنى ،
جاھان تاپقاي تىنچلىق ھەمدە بەختىنى .
بۇ يەردىن ئۇ يەرگە مۇساپە يېقىن ،
سەمەنگانۇ تۇران ، ئىران بىر زېمىن .
تاقاپ تاج ، ئولتۇر تەخت ئۆزرە شادان ،
كېرەك بولسا لەشكەر ئەۋەتەي شۇئان .
بۇ تۇران ئېلىدە ھۇمانۇ بەرمان
تايماس قەھرىماندۇر ، يوق ئىرۇر گۇمان .
ئەۋەتتىم ئۇلارنى ئىدارەڭ ئۇچۇن ،
مېھمىنىڭ بولغۇسى ئۇلار نەچچە كۈن .
ئۇلار جەڭ دېگەنلەر بىلەن جەڭ قىلۇر ،
جاھاننى يامانلار ئۇچۇن تۇن قىلۇر . »
بۇ سۆغلار بىلەن مەكتۇپ ھەممىسى ،
ئات ـ ئۇلاغ ئۇستىدە يۈكنىڭ بارچىسى .
يېتىپ كەلدى ، سوھراب تېز تاپتى خەۋەر ،
كۈتۈۋالدى ، مەھكەم قىلىچۇ كەمەر .
بوۋىسى بىلەن ئۇ چىقىپ مىسلى باد ،
سپاھلارنى كۆردى ، دىلى بولدى شاد .
ھۇمان كۆردى كۆكسى كەڭ بىر پەھلىۋان ،
تۇرۇپ قالدى ھەيران بولۇپ بىر زامان .
بەردى شاھنىڭ خېتىن ، قىلىپ ئېھتىرام ،
ئاندىن سۆغلارنى بىرمۇ بىر تامام .
ھەم ئۇ ئىككى باتۇر ـــ ھۇمانۇ بەرمان ،
پادىشاھ سالمىن يەتكۈزدى شۇئان .
ئوقۇپ كۆرگەچ ئۇ نامنى پالۋان ،
باشلاپ ئەسكەر ، بولدى تېز يولغا راۋان .
ناغرا چېلىپ ، يولغا بۇرىغاندا يۈزىن ،
جاھان سىغدۇرالماس لەشكىرى ئىزىن .
قىلالمايتتى ھېچكىم ئۇنىڭ بىلەن جەڭ ،
مەيلى يولۋاس كەلسۇن ۋە ياكى لەھەڭ .
قويۇپ ئوت ، ئاۋاتنى قىلىشىپ كۈكۈن ،
تارتتى سوھراب ئىران يېرىگە قوشۇن .

سوهرابنىڭ ئاق قەلئەگە يېتىپ كەلگەنلىكى

بۇ قورغانىنى « ئاق » دەپ ئېيتىشار ئىدى ،
ئىرانىيلار ئۇمىد باغلىشار ئىدى .
ھەجىر دېگەن كىشى ئىدى قەلئە بېگى ،
مەرگەنۇ ئاقىل ، باھادىر ئۆزى .
گەجدەھەم ئۇ زامان تېخى بار ئىدى ،
ئادالەت ، ۋەجاھەت ، شەمشەر يار ئىدى .
قىزى بار كۆپ ئاساۋ ، باھادىر ، گۈزەل ،
ئۇچقۇر شامال ئىدى ئات مىنگەن مەھەل .
يېتىپ كەلدى سوھراب ئاق قەلئە تامان ،
ھەجىر بۇ قوشۇندىن خەۋەر تاپقان ئان
ئۆزىن ئاتتى ئوقتەك ئۇچار ئاتقا تېز ،
چىقىپ بولدى سوھراب بىلەن يۈزمۇ يۈز .
كۆرۈپ باتۇر سوھرابنى ، ھەجىر قىلدى دەۋ ،
غەزەپ تىغىن سالدى ئاڭا بىئاياۋ .
شامالدەك چىقىپ ئۇ ئۆز سېپىدىن پات ،
« ئۆلۈم ئىزدىگەن كىم ؟! » دەپ سالدى ئات .
كېلىپسەنغۇ تەنھا نىزا ئىزدەپ سەن ،
بۇ گۈن تەقدىرىڭ ھالاك ، بۇنىڭغا ئىشەن .
نەسەبىڭ نى ، ئىسمىڭ ، ئېيتقىن نېم دەيدۇ ،
ئۆلۈكۈڭ ئالدىدا كىم دەپ يىغلايدۇ .

ئەجىر نەيزە ئۇردى خوپ كار جايىغا ،
لېكىن نەيزە چۈشتى ئۇنىڭ ئاستىغا .
قايتۇرۇپ نەيزىسىن دادىل ، مىسلى شىر ،
ھەجىرنىڭ بىلىگە ئۇرۇپ نەيزە ئەر ،
ئېگەردىن يۇلۇۋالدى مىسالى شامال ،
ئۇرۇپ يەرگە سالدى بۈيۈك تاغ مىسال .
نەپەس راسلىيالماي ھەجىردەك غەنىم ،
دىلۇجان ئەلەمدە ، يېتىپ قالدى جىم .
چۈشۈپ سوھراب ئاتتىن ، كېسەي دەپ بېشىن ،
كۆرۈپ قالدى ياتقان ھەجىر كۆز يېشىن .
ھەجىر زار تولغىنىپ ، ئۆرۈلۈپ ئوك تامان
دېدى : « ئەي پالۋان ، بەر ماڭا ئامان ! »
قولىن تارتتى تىغدىن بۇ سوھرابى يەل ،
ئۆلۈمدىن بوشاتتى ، نەسىھەتتە تەل . . .
قول ۋە بوينىدىن باغلاپ ، ئەۋەتتى شۇئان ،
يىراقتىكى ئەسكەر ھۈممان تامان .
« ئاق » قەلئەمۇ بىلدى : پاسىبان ھەجىر
چۈشۈپتۇ غەنىملەر قولىغا ئەسىر .
پۈتۈن قەلئە ئەھلى ھەممە ئەر ـ ئايال ،
ناله قىلىشىپ ، داد ئەيلىشەر بىھال .

سوھرابنىڭ گۈردافەرىد بىلەن ئېلىشقانلىقى

بۇندىن خەۋەر تاپتى گەجدەھەم قىزى :
ھەجىر پەھلىۋاننىڭ يوقالمىش ئىزى .
قايغۇ ـ ھەسرەت قىلىپ قەددىنى كامان ،
دىلىدىن چىقاردى سوغۇق ئاھ ـ پىغان .
چەۋەندازۇ باتۇر ئىدى بۇ ئايال ،
ئۇرۇشتا قىلار جەڭ ئارسلان مىسال .
ئۆز ئىسمىغا لايىق ئۇ گۈردا فەرىد ،
پۈتۈن قەلئە ئۇنىڭدىن كۆتەتتى ئۈمىد .
ھەجىر قىسمىتىدىن غەزەپتە شۇ چاغ ،
سەپسەرگە ئايلاندى لاله رەڭ قىزچاق .
ئۇرۇشقا كىرىشكە ھازىرلاندى ئۇ ،
لىباسىن ئەرلەرچە ئۆزگەرتتى ئۇ .
يوشۇردى دۇبۇلغا ئىچرە چاچلىرىن ،
قەلەم قاشلار ئۆزرە نەچچە سالدى چىن .
شامالدەك تۇلپارغا مىنىپ ئالدى « ئەر » ،
ئەجىر نەيزە ئۇردى خوپ كار جايىغا ،
لېكىن نەيزە چۈشتى ئۇنىڭ ئاستىغا .
قايتۇرۇپ نەيزىسىن دادىل ، مىسلى شىر ،
ھەجىرنىڭ بىلىگە ئۇرۇپ نەيزە ئەر ،
ئېگەردىن يۇلۇۋالدى مىسالى شامال ،
ئۇرۇپ يەرگە سالدى بۈيۈك تاغ مىسال .
نەپەس راسلىيالماي ھەجىردەك غەنىم ،
دىلۇجان ئەلەمدە ، يېتىپ قالدى جىم .
چۈشۈپ سوھراب ئاتتىن ، كېسەي دەپ بېشىن ،
كۆرۈپ قالدى ياتقان ھەجىر كۆز يېشىن .
ھەجىر زار تولغىنىپ ، ئۆرۈلۈپ ئوك تامان
دېدى : « ئەي پالۋان ، بەر ماڭا ئامان ! »
قولىن تارتتى تىغدىن بۇ سوھرابى يەل ،
ئۆلۈمدىن بوشاتتى ، نەسىھەتتە تەل . . .
قول ۋە بوينىدىن باغلاپ ، ئەۋەتتى شۇئان ،
يىراقتىكى ئەسكەر ھۈممان تامان .
« ئاق » قەلئەمۇ بىلدى : پاسىبان ھەجىر
چۈشۈپتۇ غەنىملەر قولىغا ئەسىر .
پۈتۈن قەلئە ئەھلى ھەممە ئەر ـ ئايال ،
ناله قىلىشىپ ، داد ئەيلىشەر بىھال .

گۇردا فەرىد تامان يېتىپ كەلدى تېز ،
كۆرۈپلا كامانىن ھاڭ ـ تاڭ قالدى قىز .
كامان ئىچرە سالدى ئوقنى شۇ زامان ،
تاپالمايتتى بىر ئەر قۇش ئۇندىن ئامان .
ئۇ سوھرابقا ئەيلەپ تەرەندازلىق ،
قىلدى ھەر تەرەپتىن چەۋەندازلىق .
بۇنى كۆردى سوھراب قېرىشتى چىشى ،
قويدى زور تالاشقا تۇلپىرىن بېشى .
ئۆزىگە تۇتۇۋالدى قالقىنىنى تېز ،
« جەڭ » ئىزدىگەن قىزغا بولۇپ يۇزمۇ يۇز .
جاھالەتتىن يېنىپ ئۇ گۇردافەرىد ،
دېدى : « ئۇزگىن ئەي مەرد ، جېنىڭدىن ئۈمىد ! »
قولىدا ئويىنىتىپ كامانۇ كەمەند ،
ئېتىنى ئويىنىتىپ بۇلۇتتىن بەلەند ،
نەيزىسىنى زەربتە ئۇردى سوھرابقا ،
ئۆتكۈر بىسى گويا ئوخشار ئاپتاپقا .
غەزەپتىن تىترىدى سوھرابمۇ شۇ چاغ ،
كىرىپ جەڭگە شىردەك چاپتى ئارغامچاق .
تۇتۇپ قولدا نەيزە ، قالقانۇ قورال ،
ھۇجۇم قىلدى ياۋغا بىر چاقماق مىسال .
كەمەربەندىكە ئۇردى شىددەت بىلەن ،
سۆكۈلدى ساۋۇتى ، كەتتى چېكىدىن .
ئېگەردىن كۆتۈردى ئۇنى مىسلى توپ ،
دەرسەن چەۋگەن توپقا ئوستا ئىكەن خوپ .
قولىغا ئېلىبان تىغ گۇردا فەرىد ،
ئېگەردىن ئاجرىماي ، سالاتتى شىددەت .
ئۇردى ، نەيزە بولدى نەق ئىككى بۆلەك ،
ئۇچۇپ كەتتى ئاتتىن مىسالى كېپەك .
گۇردا فەرىد يەنە مىندى ئېتىغا ،
ئۇرۇپ نەيزە سوھراب شىر زاتىغا .
بىلدىكىم ، بۇ جەڭدە تالغاي شىر بىلەك ،
مىنىپ قاچتى ئاتقا ، چاڭ ئىچرە پەلەك .
بېرىپ تىزگىنىن ئەجدىھا قولىغا ،
چاپتى ئېتىن سوھراب قىزىنىڭ يولىغا .
ئۇنىڭ غەزىپىدىن قاپقارا بولدى تۈن ،
باشتىن يۇلۇۋالدى دۇبۇلغىسىن .
قىزنىڭ چاچلىرى چۈۋۈلغان زامان ،
يۇزىدىن تارقىدى قاراڭغۇ جاھان .
كۆرۈپ سوھراب قىزنىڭ گۈل كەبى يۈزىن ،
ئۇچۇپ ئەقلى باشتىن ، يوقاتتى ئۆزىن .
تەئەججۇپتە سوھراب دېدى بۇ سىپاھ ،
قىزى شۇنداق بولسا ، ئەرلەر قانداق ، ۋاھ .
چەۋەندازلىرى گەر قىلىشسا جەڭ ،
بۇلۇتتىن تا كۈنگە كۆتۈرگەيمۇ چاڭ ؟!
ئېگىرى قېشىدىن ئالدى ـ دە كەمەند ،
جەڭچى قىز بوينىغا تاشلاپ قىلدى بەند .
دېدى : « ئەمدى مەندىن تاپمايسەن رەھا !
نېمىشقا جەڭگە كىردىڭ ، ئېيت ئەي مەھلىقا ؟
سېنىڭدەك كېيىكنى كۆرمىگەن كەمەند ،
قىمىرلىما ، بولدۇڭ كەمەندىمگە بەند . »
ئاخىر قۇتۇلۇشتىن ئۆزۈلگەچ ئۈمىد ،
يۇزىن ئاچتى ئاپتاپ قىز گۇردا فەرىد .
يۇزلىنىپ دېدىكى : « ئەي مەردانە شىر ،
باھادىرلار ئىچرە شىر ئالقانلىق ئەر .
ھەر ئىككى تەرەپتە قوشۇن تۇغ تىكىپ ،
جېڭىمىز تاماشا قىلار ئەندىكىپ .
يۇزۇم ئېچىپ قىلدىم نامايان چېچىم ،
بولار مىش ـ مىش گەپ قوشۇن ئىچرەكىم ،
قىلاي دەپ شۇ بىر قىز بالا بىلەن جەڭ ،
كۆتۈرگەيمۇ سوھراب بۇلۇتسېرى چاڭ ؟ . . .
ئەگەر بۇ ئۇرۇشتا كامان تارتسەن ،
ئۇستۇڭگە ئۇياتلىق يۈكىن ئارتسەن .
يوشۇر سىرىڭ ، بىلمەستە ھەر كىشى ،
ئەقىلدە ئىش قىلماق ئاقىللار ئىشى .
كەينىمدىن ئېيتمىغىن ھېچبىر ئاھۇ ۋاھ ،
بىز بۇ مەيداندا روبىرو سىپاھ .
بۇ قورغانۇ ئەسكەر تۇتار بۇيرۇقىڭ ،
ئۇرۇشماي ، ياراشقا كەلتۇر ئۆز يېقىڭ .
خەزىنە ، بايلىقلار ۋە قەلئە بېگى ،
ئېسىڭدە بىل بۇندىن كېيىن بارىنى . »
قاراپ قالدى سوھراب ، كەتتى مەھلىقا ،
ئۆسمىگەن بۇنىڭدەك سەرۇ باغ ئارا .
چىرايى بېھىشمۇ ، تەپتى ئاپتاپمۇ ؟
بۇ تىنىق چىرايمۇ ۋە يا ئۇنابمۇ ؟
كېيىك كۆزى شەھلا ، قەلەم قاشى كامان ،
پارقىرايتتى خۇددى تاڭ زۆھرەسىسمان .
دېدى ئاڭا سوھراب : « ئەي دىلرابا ،
سىناپ باقتىڭ ئەمدى مېنى جەڭ ئارا .

قەلئەگگە ئىشىنىپ قىلما يەنە پەند ،
بۇ قەلئەنڭ بولالماس پەلەكتىن بەلەند .
مېنىڭ گۈزرزەم ئۇنى قىلار گەردۇ گەرد ،
ئۇرالمايدۇ ماڭا نەيزە بىرمەر مەرد . »
گۈردافەرىد تىزگىن تارتتى شۇ زامان ،
سەرەپراز ئات يۈردى قورغانى تامان .
ئۇنىڭ بىلەن ماڭغاندى سوھرابمۇ ،
دەرۋازىغا كېلىپ يەتتى گەجدەھەم .
قاراۋۇل دەرۋازا ئاچقانلا زامان ،
گۈردافەرىد كىرىپ ئالدى خەستە جان .
ئاندىن يېپىشتى چىڭ دەرۋازىنى
قېرى - ياش ئاڭلاشتى بۇ ئاۋازنى .
گۈردافەرىد ۋە ھەجىرىنىڭ ھالىدىن ،
ئۇلارنىڭ بۇنىڭدەك يامان پالىدىن ،
قېرى - ياش دىلى خۇن بولدى شۇئان ،
ھەممە دەرد - ئەلەمدە يۇتۇپ لەختە قان .
قىزىنىڭ بېشىغا كەلدى گەجدەھەم ،
يەنە قانچە باتۇر - پەھلىۋان بار ھەم .
دېدى : « پاك كۆڭۈل ، باتۇر ، شىر سىياق ،
دىلىم غەمگە تولدى ، سېنى كۆرگەن چاغ .
سېھىر ، جادۇ قۇدرەت نامايان قىلىپ ،
قەبىلەڭ نومۇسىن سەن ۋەيران قىلىپ ،
ئەجەب بىر قەھرىمانلىق ئەيلىدىڭ ئايان ،
خۇداغا شۈكۈر قىل ، قالدىڭ سەن ئامان . »
بۇ گەپلەرگە كۈلۈپ قىز پەھلىۋان ،
قوشۇنىن كۆرۈشكە بولدى تىز راۋان .
چىقىپ قەلئە ئۈزرە ، بېقىپ كۆردى جىم ،
تۇرار ئىدى سوھراب تۆۋەندە مۇقىم .
دېدىكىم : « ئەي تۇرانلىق پالۋان ، ئىشت ،
بۇنچىلىك رەنج چەكمە ، ھەممىنى ئۇنۇت .
سارالڭ خىيالىنى قوي ، يولۇڭ تاپ ، ماڭغىن ،
بۇ يەرگە يېپىشما ، يېپىشمىغىن سەن ! »
دېدى ئاڭا سوھراب : « ئەي مەھلىقا ،
تاجۇ تەختىڭ پەقەت ساڭا مۇتلەقا .
باراۋەر قىلمەن بۇدا يەر بىلەن ،
چۈشەرسەن قولۇمغا ، سىتەمكارە سەن .
تولغىنىسەن بولۇپ چارىسىز ، ھوشسىز ،
پۈشايمىنىڭ ئىچرە چۈشەر باش ۋە يۈز .
كۈلاھىڭ يولۇپ ئالسا گەردۇن شۇ چاغ ،
پۈشايمان بەرمىگەي ئۇندا پايدا ، باق .
ھاياسىز ۋەدىنى بۇزدۇڭ بۇاپا ،
ئۆزۈڭدىن كۆر ئەمدى ، كۆرمەرسەن جاپا . »
گۈردافەرىد دېدى ئاڭا شاد كۈلۈپ :
« ئىرانلىق ئالارمۇ سېنى جۇپ قىلىپ ؟
مېنى قىلما ئارزۇ ، كەينىڭگە بۇرۇل ،
ئەلىمم ئۆرلەتمەي ، قانغا تولماي دىل .
يا سەن ئەمەسمىسەن تۇرك ئەۋلادىدىن ،
تۇغۇلدۇڭمۇ باتۇرلار چوڭ ئەجدادىدىن ؟!
بۇ قۇدرەت ، بۇ شىددەت ، بۇ گەۋدە ، بۇ جان
ساڭا تەڭ كېلەلمەس بىرەرمۇ پالۋان .
لېكىن تاپسا بۇندىن خەۋەر پادىشاھ ،
كى تۇران زېمىنىدىن كەپتۇ دەپ سپاھ ،
شاھنشاھ ، كاتتىلار تۇرمايدۇ قاراپ ،
رۇستەم يېتىپ كېلەر تىز لەشكەر باشلاپ .
لەشكىرىڭ قالمىغاي تىرىك بىرى ھەم ،
بىلمەيمەن بېشىڭغا چۈشەر نېم ئەلەم .
بۇ قۇدرەت ، بۇ شىددەت ، بۇ ھېكمەت بىلەن
يولۇاس چاڭگىلىدىن قاچ ، تېخى ياشىسەن .
كۆچۈم ، قۇدرىتىم دەپ يۈرگەن ئەقىلسىز ،
تېشەر ئۆز بېقىنىن ، بىل ، قۇتۇرغان ئۆكۈز .
ئەقلىڭ بولسا سوھراب ، بەرگىن يورۇقلىڭ ،
تۇران ياقتا باشلىسۇن يولىن چىرىكلىڭ . »
بۇ سۆزدىن باھادىر دىلى شەرمسار ،
نەق قولغا كىرگەندى قىز ھەمدە ھسار .
ھسار ئاستى ئاۋات ، بەكمۇ گۈزەل جاي ،
ھسار خۇددى شۇندا ئاچقانتى چىراي .
بۇراپ يۈزىن سوھراب يامانلىقسىرى ،
دېدى : « تاراج بولسۇن بۇلارنىڭ جەمى . . . »
بىردەم تۇرۇپ دېدى : « قوي ، ۋاقتىمەس بۇگۈن ،
تالاشتا ھەم جەڭدە قول چولاق بۇگۈن .
تۇرۇپ ئەتە قىلاي بۇيۇك بىر جەڭ ،
بۇ يەرنى گۈزرزەم قىلار يەرگە تەڭ .
بۇرىدى ئاندىن تىزگىن چېدىرى تامان ،
چاپتۇردى ھەم تېز يېتىشتى راۋان .

گەجدەھەمنىڭ كاۋۇسقا مەكتۇپ يازغانلىقى

قاچان قايتتى سوھراب ، گەجدەھەمى پىر
ھۇزۇرىغا چىللاپ كېلىشتى دەبىر .
يېزىپ نامە ئىران شاھىنشاھىغا
چاپارمەن ئېپ كەتتى شاھ دەرگاھىغا .
خەت بېشىدا شاھقا دۇئايى سالام ،
ئاندىن ھەممە ئىشلار بايانى تامام .
بايان قىلدى كاتتا سپاھ كەلگىنىن ،
بارى بەك ئۇرۇشقاق ، سەلاھ كەلگىنىن .
« كېلىپ ئالدىمىزدا تۇرار پەھلىۋان ،
ئون تۆتتە يېشى ، تېخى نەۋقىران ،
قامىتى مىسلى بىر سەرۋى رەۋان ،
قۇياشتىن يورۇقتۇر چېھرى بىگۇمان .
ئۇنىڭ ئالقىنى شىر ۋە گۇرزىيۇ تاغ ،
ئىران ئىچرە يوقتۇر بۇ دەشت ، بۇ ياراغ .
ھىندى قىلىچى بىلەن ئۇ جەڭگە كېلەر ،
ئۇ تاغۇ دېگىز بىلەن خوپ تەڭگە كېلەر .
يوق ئۇنىڭ ئاۋازىدەك گۇلدۇر ـ چاقماق ،
تېپىلماس قولىدەك ئۆلۈمگە ئىناق .
ئۇنىڭدەكنى بىلمەس ئىران ھەم تۇران ،
يوق ئەسلا ئاڭا تەڭ كېلەر پەھلىۋان .
ئۇنىڭ نامى سوھراب ، ئۇرۇشتا تېتىك ،
نە شىرۇ نە دىۋىدىن قىلمايدۇ خۇدۇك .
ئۇنى سەن بەئەينى رۇستەم دەۋمرگىن ،
ئەجدادىنى خۇددى نەيرەم دەۋمرگىن .
جېدەلۇ جەڭگە ھەجىر بەل باغلاپ ،
ئات مىنىپ مەيدانغا چۇشتى ياش چاغلاپ ،
يېتىپ ئاڭا قىلماق ئىدى ماجىرا ،
ۋە لېكىن بەرمىدى پۇرسەت ئەجدىھا .
ئات ئۇستىدە كۆردۇم ئۇنى لەھزە مەن ،
بولۇپ چاقپەلەكتەك شۇ ئان ئۆچتى تەن .
ئېگەردىن يۇلۇۋالدى سوھراب ئۇنى ،
چۇشۇپ بېشىغا ئەك قاراڭغۇ كۇنى .
بۇگۇن ئۇ غەنىملەر قولىدا ئەسىر ،
ئەلەملىك دىلىدىن چېكەر ئاھ ھەجىر .
تۇراندىن بەكمۇ كۆپ ئاتلىقنى كۆرۇپ ،
ئاخىرىن بىلمىدىم ھەر قانچە ئويلاپ . . .
يوق ئالەمدە ئۇنىڭدەك ئۇرۇشقاق كىشى ،
تېنى پىلگە ئوخشاش ، بەختىيار ئىشى .

بۇ ئالەمدە ئۇنىڭ ئەجدادى مەگەر
بولماسمىدۇ سامۇ ، رۇستەم ، زالى زەر .
ئەگەر ئىككى سەپتە تۇرسا قوش سپاھ ،
بۇ قاپلان دەستىدىن بارچە كارى ئاھ !
تاغۇ سەھرا ئۇنىڭ زەربىدىن بەھەم ،
چېكەر ئاھۇ پىغان ، چېكەر نالە ھەم .
ئۇ بىر تاغ سۈپەتتۇر مىنسە ئات مەگەر ،
تولغىنار زېمىن يول بېرىپ سەر ـ بەسەر .
ئىشىن تارتسا كەينىگە گەر پادىشاھ ،
ئەگەر يوللىمسا ۋاقتىدا سپاھ ،
ئىران بېشىغا بۇ خىيانەت دېگىن ،
تىغىدىن جاھاندا نادامەت دېگىن .
ئەگەر بەرمىسەك بىز ئۆلۈم زەربىنى ،
بۇ قولنى ئېگىشكە باھادىر قېنى ؟!
ئۇنداق چەۋەندازنى بىلمەس ھېچ كىشى ،
نەرىمان ، سام ئىرۇر ئۆتكەن ـ پۇتكىنى .
ئۇرۇش قىلسا سوھراب بەرمەيدۇ ئامان ،
ئۇنىڭ گۇرزىسى ھەم ، تىغى ھەم يامان .
جەڭدە ئۇ باتۇرنىڭ بېشىن تاش دېگىن ،
ئۇنىڭ بەختى يارقىن ، ياش قۇياش دېگىن .
بۇگۇن قارا تۇنده چېكىنمەكچىمىز ،
دىيار قوينىغا جىم بېكىنمەكچىمىز .
كېچىكسەك بۇ يەردە ئەگەر بىز بىرئاز ،
كېلىپ ھەممىمزنى قىرار شاھباز .
كېچىكىش بۇ چاغدا ئۆلۈمدۇر ئۆلۈم ،
چېكىنمەكتىن باشقا كۆرۈنمەس يولۇم . . . »
يېرىم كەچتە پۇتتى ، مۆھۈرلەندى خەت ،
چاپارمەننى ئەۋەتتى بېكەتمۇ بېكەت .
دېدى : « بار ئاۋايلاپ قىسقا يوللاردا ،
سېنى بىلمىسۇن ياۋ ، سپاھ تالادا . »
خەتنى يوللاپ ، قىلدى بۇيرۇق ھەم راۋان :
« قوشۇن يولغا چىقسۇن كېچىكمەي شۇئان ! »
ھىسار ئاستىدا بار ئىدى پىنھانە يول ،
بۇ يول گەجدەھەمگە بولۇپ قالدى قۇل .
بولۇشتى شۇنىڭدىن چىقىپ جەڭ قىلار ،
سەۋر بىلەن تاپاق بولۇشتى زەپەر .
تۇن ئاغقاندا شۇ يول بىلەن گەجدەھەم ،
چىقىپ كەتتى ، لەشكەرلىرى ئاڭا ھەمدەم .

چىقارغاندا قۇياش ئۇپۇقتىن بېشىن ،
ھەرياقنى قورشىدى تۇرانى قوشۇن .
ئۇ سپاھدار سوھراب قولىدا تىغى ،
ئاستىدا ئۇچقۇر ئات ، كۆمۈش يۈگىنى .
خىيالىدا قەلئە باھادىرلىرىن ،
ئەسىر قىلىپ ئالسا بىرمۇ بىر بارىن . . .
كېلىپلا كۆرمەستىن قەلئەدە كىشى ،
قۇتۇرغان قاپلاندەك توۇلىدى ئۆزى .
كېلىپ ئاچتى قەلئە دەرۋازىسىن كۇشاد ،
كۆرۈنمىدى ئۇندا بىرمۇ ئەسكەر زات .
ھەممە كەتكەنىدى ، قەيسەر گەجدەھەم ،
ئىلىپ كەتكەن باتۇر سۇۋارىنى ھەم .
قەلئەنىڭ يولى بار ئىدى بىر نىھان ،
ئۇنى بىلمەس ئىدى ھېچ ئەھلى تۇران .
يېتىپ كەلدى سوھراب ئاق قەلئە تامان ،
گەجدەھەمدىن ئەسەر تاپمىدى ھامان .
ھىساردا كىم بولسا قىلدى ئاھۇ ۋاھ ،
گۇناھكار بولسۇن ۋە يا بىگۇناھ .
ھەممىسىن يىغىشتى باتۇر قېشىغا ،
نېم كۇنلەرنى سالغاي ئۇلار بېشىغا .
گۇردا فەرىدنى ئۇ ئىزدەر بىنىشان ،
ئۇنىڭ ئىشقىدىن جان تاپالماس ئامان .
كۆڭلىدە دەيتتى يۇزمىڭ دەردۇ ۋاي :
« بۇلۇت ئىچرە بىزدىن يوشۇرۇن ئۇ ئاي . »
كۆڭلۈم ئوۋىنى بۇ پەلەك ناگاھان ،
كۆز ئالدىمدىن تارتىپ ئالمىش بىئامان .
كەمەندىمگە چۇشكەن بىر ئاھۇ ئەجەب ،
مېنى بەندى قىلدى ئۆزى قېچىپ .
جامالىن كۆرسىتىپ ناگاھ ئۇ پەرى ،
كۆڭلۈم چۇشتى ، كۆڭلۈم سۇرۇپ غەمسېرى .
مېنى داغى غەمگە قىلىپ مۇپتالا ،
بىناگاھ يوقالدى نەگە دىلرابا ؟
كىرپىكلىرىدىن پاسون بىلەن تىغ قىلىپ ،
تىغىن قىنىدىن ئالماي ، قېنىمنى تۆكۈپ ،
قەلبىمنى قىلىپ شور ، تېنىمنى ئەسىر ،
ئىلىپتۇ شىكارلاپ تېنى ئاق ئەتىر .
ئۇ گۇزەل نە قىلدى ، بىلمىدىم نەھال ،
تىلسم سۆزگە كەلمەس ، بولۇپ قالدى لال .

ئۇ جەڭ ۋە ئۇ چېھر ھەم ئاشۇ سۇخەن ،
ئېسىمدە ، ئۇنداقنى تاپارمەنمىكىن ؟
ئېسىمگە چۇشەر ھەر سۆزى دەممۇ دەم ،
ئەسلىسەم دىلىمدا قاينار پىغان غەم .
راۋا يىغلىسام بۇگۈن زارۇ زار ،
بىلەلمەي قاپتىمەن كىم ئۇ يار ، يار ! »
شۇ سۆزلەر دىلىدا كۆيەتتى بەسى ،
بىلمىسۇن دەردىمنى دەيتتى ھېچ كىشى .
لېكىن ئىشقى دەردىن تۇتالماس نىھان ،
كۆزى ياشتا بولسا ، پىغاندا زۇۋان . . .
ئىشقىدا كۆيەتتى يۈرەك ھەم جىگەر ،
زېرەك ھۇمان تاپتى بۇ ھالدىن خەۋەر .
پاراسەتتە بىلەتتى سوھرابنى تۇگەل ،
خىيالى پەرىشان ، چىگىش پىكىرلەر .
قىلىپتۇكى تۇتقۇن ئۇنى بىر كەمەند ،
سەنەم زۇلفى بولمىش ئايىغىغا بەند .
دىلى خۇنۇ دەردىن يوشۇرغان بىلەن ،
ھەۋەس يولغا باشلار ، پۇتىدا كىشەن .
ھۇمان تاپتى پۇرسەت ۋە سۆز باشلىدى ،
نى بار دىلدا بارىن تۆكۈپ تاشلىدى :
« بوۋىلار ئادەتتە يىراق ـ ياتلاردىن
قېرىنداش ـ تۇغقانىنى يېقىنراق دېگەن .
بىكار ھەر كىشىگە كۆڭۈل قويماقلىق ،
مېھىر پارەسىدە مەست بولۇپ ، تويماقلىق .
يۇزى ئاھۇ مۇشكىنى قىلىپ كەمەند ،
ۋە لېكىن قىلىشماي يۇرەكلەرنى بەند .
پەرىلەر ئالدىشى قىلالماس زىيان ،
ئەگەر كىمكى بولسا دادىل ۋە پالۋان .
مەگەر كىمكى سەرۋەر ، باھادىر ئىرۇر ،
پەلەك مېھرى ئاڭا يېتەرلىك ئىرۇر .
ئالەمگىرۇ سەرۋەر ۋە باھادىر كىشى ،
گۇزەللەر ئىشقىدا كۆيمەسلىك ئىشى .
سېنى چىن « پەرزەنتىم » دەر ئەفراسىياپ ،
ھۆكمىدۇر بۇگۈن قۇرۇقلۇق ۋە ئاب .
ئۇلۇغ ئىشقا تۇران يېرىدىن چىقىپ ،
بۇ جايغا كەلدۇق بىز نۇرغۇن قان كېچىپ .
يەر قىلىپ ئىرانىنىڭ ئىچى ـ تېشىنى ،
ئىلىپ قورغىنىن ، ئەگمەكچۇن بېشىنى .

لېكىن بۇنىڭ بىلەن ئىش بولۇرمۇ تامام ،
ھامان ئالدىمىزدا پۇتۇن رەنجۇكام .
كېلەر شاھى كاۋۇس تۇمەن لەشكىرى ،
يېتىپ كېلەر رۇستەم ، داستان سەرۋەرى .
سپاھدار گۇدەرزۇ گېۋى بىزسېرى ،
فەرامۇرزۇ بەھرام ، رۇھھامى بارى .
يېتىپ كېلەر گۇرگىن ، خۇش چىراي فەرھاد ،
گۇرزىسى كېلەر ھەم پىلدىنمۇ زىياد .
كېلىشەر ھەممىسى جەڭ قىلغىلى كۆپ ،
كېلىپ ھالىمىزنى يەر قىلغىلى خوپ .
ئۇلار ئىچرە سەن مەرد ـ مەردان بولساڭ ،
ئەيىبتۇر پەرىلەر غېمىنى يېسەڭ .
ئەگەر ئەتە شەرمەندە بولمايمەن دېسەڭ ،
بۇ ئاتەشنى دىلدىن ئۆچەر ، ئەي لەھەڭ .
سەن ئەي نەۋقىرانىم ، دادىللىق بىلەن ،
قىيىن ئىشنى ئاساندۇر دەپ ئويلىغان .
بىلىپ قويكى ، بۇ ئىش ئېتەر كۆپ داۋام ،
شەرەپ تاپقاي ئىسمىڭ بۇ ئىشتىن تامام .
شىجائەت ، قۇدرەتتە بۇ دۇنيانى ئال ،
شاھىنشاھ تەختى ساڭا شۇندا ھالال .
بولۇپ ئۆلكە نامىڭ بىلەن سەرەفراز ،
ئوقۇر بارچە نامىڭغا خۇتبە ـ ناماز .
دىلبەر كىمنىڭ دىلدىن ئوڭلسا ئەگەر ،
تاپقاي ئۇنىڭ تاقەت ۋە قۇربى زەرەر .
ئەل غېمىگە كىمكى قىلسا ئېتىبار ،
پەقەت ئاشۇنداققا بەخت بولۇر يار . »
ھۇمماندىن بۇ سۆزلەرنى سوھرابى يال
چوڭقۇر ئويغا پاتتى ئاڭلىغان مەھەل .
بۇ سۆزلەر بىلەن بولدى بىدار ئۇ ،
ئاداشقانلىقىدىن قىلىپ كۆپ ئار ئۇ .
دېدى : « ئەي باتۇرلار پىرى ـ سەرۋەرى ،
ئاپىرىن ، چىن ـ راستتۇر سۆزۇڭنىڭ بارى .
ئاقىل گېپىڭ بولدى دورا ـ دەرمانىم ،
بۇگۈن يېڭىلاندى ئەھدۇ پەيمانىم .
جاھاندا قانچىلىك بولسا يەر ـ زېمىن ،
ئەفراسىياپ ئۇچۇن پىدا بۇ جېنىم . »
تۇتتى دىلىن ئىشق ـ سەۋداسىدىن ئۇ ،
قۇتۇلدى ئۇ پەرى غەۋغاسىدىن ئۇ .
چىقىپ تەختكە ئۆتتى ۋە ئەفراسىياپ
تەرەپ پەتھىدىن خەت ئەۋەتتى ئالدىراپ .
مەكتۇپ ئالدى شاھى تۇرانى زېمىن ،
دېدى مەرد سوھرابقا مىلك ـ مىلك ئاپىرىن .
بۇ چاغدا كەلدى كاۋۇسقا ھەم خەت ،
ئوقۇپ دىلدا بولدى ئەلەم قاتمۇ قات .
چاقىرتتى لەشكەردە كىم بولسا يوغان ،
خەۋەر بەردىكىم ، نېم بولدى بۇ داستان .
ئىران شاھ يېنىغا بولدى ھەممە جەم ،
بولسا لەشكەر بېشى قانچىلىك ھەم .
ئاشۇ توسۇ گۇدەرز ۋە كەشۋادۇ گېۋ ،
گۆرگىنۇ بەھرامۇ فەرھاد ئوخشاش دىۋ .
سپاھدار ئوقۇتتى ئۇ مەكتۇپچىنى ،
ئەھۋالىدىن ئاگاھ قىلىپ بارچىنى .
دېدىكىم باتۇرلارغا : « تۇران تامان
ئەۋەتىمەن بۇگۈن يېڭى پالۋان .
ئەگەر گەجدەھەمنىڭ سۆزى بولسا چىن ،
يۈرەك كۆيۈپ ، قەلبىمنى باسىدۇ ئەجىن .
نە قىلغايمىز ئەمدى ، نېمە چارە دەڭ ،
ئىراندا باھادىر قېنى ئاڭا تەڭ ؟ »
دېدىلەركى : « ئەلئان گېۋى پەھلىۋان ،
تېزلىكتە ئالسۇن يول زابۇل تامان .
بېرىپ تەھمتەنگە يەتكۈزسۇن خەۋەر ،
شاھىنشاھ تەختىگە چۈشتى دەپ خەتەر .
كۆتۈر بۇندا ئۇنى قىزىق رەزمگاھ ،
ئىرانغا پەقەت ئۇ تايانچۇ پاناھ . »
كاتىبىن چىللىدى ، چۆكۈپ يانمۇ يان ،
تۇتۇندى يېزىشقا مەكتۇپ ئۇ تامان .

كاۋۇسنىڭ رۇستەمگە مەكتۇپ يوللىغانلىقى ۋە ئۇنى زابۇلستاندىن چاقىرغانلىقى

يېزىڭ نامە تېزرەك دېدى شەھرىيار ،
خەۋەر تاپسۇن بۇندىن رۇستەمنى نامدار .
مەكتۇپى بېشىدا ئاپىرىن دىبان ،
يازدى : « بۇ بىدار دىل ۋە روشەنراۋان .
يەنە بىل ، بىز ياقتا تۇران ئېلىدىن
چىقىپ كەلدى لەشكەر دۇشمەن يولىدىن .

سپاھ بىلەن قەلئە ئىچرە كىردى ئۇل ،
ئىرانلىقلار غا ھېچ قالدۇرمىدى يول .
چېقىپ تۇراندىن بىر يېڭى باتۇر ئەر ،
تېنى جەندە پىلدۇر ، دىلى نەررە شىر .
ئىران مۇلكىدىن بەس كېلەلمەس كىشى ،
پەقەت سەن قىلارسەن مات ئۇ سىرتلانىنى .
بىلىپ قوي ، جاھاندا سېنىڭسىز بىرەر
كىشى يوق ئىرانغا پاناھى پەدەر .
ئىران باتۇرلىرى پاناھى ئۆزۈڭ ،
شىرۇ ۋەھشىيلەر دىل سىياھى ئۆزۈڭ .
قولۇڭدا بويسۇندى مازەندەران ھەم .
يولۇڭدا كەشپ بولدى ھاماۋەران ھەم .
ئەگەر گۈرزە ئۇرساڭ قۇياش باغرى ئاب ،
تىغىڭدا چولپانۇ مارس كاۋاپ .
تۇلپار كۆتۈرسە چاڭ بولۇر قارا تىل ،
سېنىڭ زەرۋەرىڭنى كۆتۈرگەيمۇ پىل ؟!
كەمەندىڭگە بەند نەچچە شىرۇ نار ،
گۈرزەڭ تېشىدۇ تاغقا ئۇرساڭ گەر .
قىيىن كۈن ئىرانغا ئۆزۈڭسەن پاناھ ،
سېنى كۆپ داڭدارلار بىلەر خەيرخاھ .
بۇگۈن ئېغىر ئىشلار كېلىپ بېشىمغا ،
دىلى غەش نوچىلار كېلىپ قېشىمغا ،
نېم يېزىپ ئەۋەتتى جەسۇر گەجدەھەم ،
ئوقۇشتۇق ، بۇيۇكلەر ماڭىدۇر ھەمدەم .
دېدى جاھاندا يوق سەندەڭ زورى ،
كەلمىسەڭ قۇرۇيدۇ ئىرانىڭ شورى .
باھادىرلار ئويلاپ ، قىلىپ مەسلىھەت ،
جەسۇر گېۋگە بەردۇق يول ئەنجام ۋە خەت .
ھۆزۈرۇڭغا بارغاي ئېلىپ نامىنى ،
بالالاردىن ئەتكەي خەۋەردار سېنى .
يېرىم تۇندە ياكى كۈندۈز يەتسە بۇ خىتاب ،
سۇرۇشتۇرمە ھېچ ، ماڭ بۇياقتا ئالدىراپ .
ناۋادا قولۇڭدا شۇ چاغ دەستە گۈل ،
ئۇنى پۈرىماي كەل ، ئالدىرا نوقۇل .
ئەپكەل زابۇلستان قوشۇنىنى بۇياق ،
مۇبارىز چەۋەنداز ئارسلان سىياق .
شۇڭا گەجدەھەم خەت بىلەن ياد قىلار ،
كەلمىسەڭ ئىرانىنى ياۋ بەرباد قىلار .»
بېسىپ نامىگە ئۇ مۆھۈر مۇھتەسەر ،
شامالدەك ئۇچار گېۋ قولىغا تۇتار .
دېدى شاھ : «قوي بۇ ياق سەن تىزگىنىڭنى ،
ئۇپراپ كەتسىمۇ گەر ئاتنىڭ تۇيىقى .
يەتسەڭسەن تەھەمتەن يېنىغا ئامان ،
دەم ئالما ئۇ يەردە ، ئولتۇرما بىرئان .
كەچتە يەتسەڭ ئەگەر ، يول ئال ئەتىلەپ ،
چۈشەندۇر رۇستەمگە بۇ ئىشلار ئەجەب .
دېگىن ياۋ قوشۇنى ناھايىتى يېقىن ،
يېگەر بېشەم شىرنى ، مىسالى چېقىن .
دۈشمەننى ئاجىز دەپ ئويلىما خاتا ،
كىچىك بىر خاتادىن كېلۇر زور بالا . »
تۇتۇپ نامەنى گېۋ ماڭدى ئالدىراپ ،
بۇ يولدا نە ئارام بولمىدى ، نە خاب .
كېچە ـ كۈندۈز يۈگۈردى مىسالى بوران ،
نە سۇ ئىزدىمەيتتى ، نە يېمىش نە نان .
زابۇلغا كەلدى ئۇ نەق ۋاقتى سەھەر ،
تەھەمتەنگە يەتتى شۇ ھامان خەۋەر .
رۇستەم خەۋەر بەردى ، كاتتىلار بارى ،
چېقىپ كۈتتى گېۋنى قوشۇن سەرۋەرى .
گېۋ ئېتىدىن چۈشۈپ قىلدى ئېھتىرام ،
چۈشۈپ ئاتتىن ھەممە بېرىشتى سالام .
تۇلپاردىن چۈشتى سەكرەپ رۇستەمى نامدار ،
سۇرۇشتۇردى ئىران تەرەپتە نېم بار ؟
كېلىشتى رۇستەمنىڭ شاد ئايۇانىغا ،
دوستلىرى سۆزى جان قوشتى جانىغا .
نەپەس رۇسلىغاچ گېۋ ، ئاڭا بېرىپ خەت ،
سۇھراب ئىشىن قىلدى تولۇق ھېكايەت .
گېۋگە قۇلاق سالدى ، قاراپ نامىگە ،
كۈلدى ، بولدى ھەيران بۇ ئەڭگىمىگە .
دېدى : « سامغا ئوخشار بۇ ياش پەھلىۋان ،
جاھان ئىچرە پەيدا بوپتۇ ناگاھان .
بۇ ئازادىلەردىن بۇ ئالىي نەسەب ،
نەدىن كەلدى تۇران يېرىگە ئەجەب ؟
سەمەنگان شاھ قىزى ئۇ تەھمىنەدىن ،
بىر ئوغلۇم بار ئىدى ، تېخى ياش غۇنان .

زادى بىلمەيتتى ئۇ ئۇرۇش دېگەننى ،
قوشۇنلارنى ھەر ياققا سۈرۈش دېگەننى .
سەمەنگانغا بارغانىدى بىر ئەسكەر ،
ئۇنىڭدىن ئەۋەتتىم ئالتۇن ۋە گۆھەر .
كەلتۈرۈشتى ئانىسى سۆزىنى دانىشمەن ،
ئۆسەر تېز ، قەددىيۇ قامىتى يوغان .
ئاغزىدا سۈت لېك سورايدۇ شاراب ،
زەربىگە دوستلىرى بېرەلمەيدۇ تاب .
كېلىپ ۋاقتى ئۇۋۇغا چىقتى خۇددى شىر ،
پالۋانلارنى قىلىدۇ ئۇ خاكى يەر .
سۆزۈڭگە مۇۋاپىق ، ئەي پەھلىۋان ،
ئەگەر جەڭگە كەلسە ئىرانلار تامان .
ئەگەر ئەتمىسە ئۇ ھەجىرنى پىسەند ،
ئاتتىن چۈشۈپ ئاتسا سەراسەر كەمەند .
قانداق ھۆددە قىلغاي شىر ئوغلان بۇنى ،
قانچىلىك ئۆسكەن بولسىمۇ بۇ كۈنى .
يۈر كىرەيلى ساراي ئىچرە بىز ،
مۆھتەرەم پەدەر زال ھۆزۈرىغا تېز .
بىلەيلى بۇ ئىشلار باشلار قاي تامان ،
كىم ئىكىن تۇرانلىق ئاشۇ پەھلىۋان ؟ »
كىرىپ كەلدى داستان كەڭ سارايغا ،
سپاھدار ، جەۋانمەرد ئۆز ـ ئۆز جايىغا .
ئۇ نەيرەم ساريىي ئىچى بەك كۆركەم ،
ۋاقىت ئۆتتى ، ئەستىن چىقىپ قايغۇ غەم .
يادىغا چۈشۈپ ، گېۋ تەھەمتەنگە دەر :
« جاھان پالۋانى ، ئەي زەبەردەست شىر ،
تەختۇ تاج بېزىكى ، رۇستەمى بەخت .
يەنە بار ، مۇنەۋۋەر قىلىپ تاجۇ تەخت . »
مېنى يوللاپ دېگەنىدى شاھ كاۋۇس :
«زابۇلدا ئۇخلىما ، كېيىن يېمە ئەپسۇس .
ئەگەر تاڭدا بارساڭ ، كەچتە قايت دېگەن ،
ئۇرۇش ۋاقتى يېقىن دەپ ئېيت دېگەن .
بۇگۈن ، ئەي چوڭ غۇرۇر ، ئەي زور ئابروي ،
ئاشۇ ياۋغا بولساڭ سەن تېز روبىرو . »
دېدى رۇستەم ئاڭا : « بىكار قايغۇرۇش ،
يەرگە كىرسە بولۇر سەرەمجان ھەر ئىش .
بۇگۈن ئولتۇرايلى زىياپەتتە شاد ،
قىلمايلى نە كاۋۇس ، نە ئىبلىسنى ياد .
بىرەر كۈن بۇ يەردە ئالايلىچۇ دەم ،
چاڭقىشان ئېغىزغا بېرەيلىچۇ نەم .
كېيىن تېز كېتەرمىز ، كۆتەر بىزنى شاھ ،
كۆتەر بىزنى يولدىن ئازغاشقان سپاھ .
ئەگەر غەپلەت ئىچرە ئەمەس بىزنىڭ بەخت ،
بۇنىڭدەك ئۇرۇشلار ئانچە ئەمەس مەست .
ئەگەر دولقۇن ئۇرسا ، قۇترىسا نەھر ،
جاھانغا ئوت كەتسە باسالماس ئاخىر .
يىراقتىن كۆرۈشسە مېنىڭ بايرىقىم ،
توي كۈنى ھەم ماتەم تۇتىدۇ ياۋۇم .
ئەگەر جەڭدە بولسا ئۇ رۇستەم سۈپەت ،
يا شەمشەر خۇداسى ، يا نەيرەم سۈپەت ،
ئەگەر سام ئوخشاش ئۇ ئۇرۇشقاق ئىكەن ،
باھادىر ، ئەقىللىك ، تىرىشچان ئىكەن ،
ھېچ چۈشمەيدۇ جەڭگە ئالدىراپ ، بىمەھەل ،
سەن ۋە بىز ئالدىراپ بولۇرمىز ئوسال .
بۇ ئىشتا ئالدىراش ياراشماس ئەرگە ،
مەسەل بار ، ئالدىراش ياراشماس ئەرگە . »
قەدەھلەر بوشىدى ئېچىپ پەيدىنپەي ،
ساموُ زال شەنگە كۆتۈرۈشۈپ مەي .
سەھەر ئۇيقۇسىدىن تۇرۇپلار خۇمار
تەھەمتەن يەنە مەي قىلدى ئىختىيار .
بۇگۈنمۇ ئۆتەر مەي بىلەن كۆڭۈل شاد ،
يەنە قىلماي شاھ سۆزىنى ئەستە ياد .
ئۆتۈپ كەتتى ئۈچ كۈن ، زىياپەت ـ تاماق ،
قۇياشتەك چاقنار داستىخان تولۇق .
ئۆتۈپ كەتتى ئۈچ كۈن غەمسىز ، قايغۇسىز ،
قەدەھ قولدا پەيۋەست ، قۇلاقتا خۇشتار .
چۈشمەيتتى ھېچ ئۇنىڭ يادىغا ھامان ،
نە ئىران ، نە تۇران ، نە شاھى جاھان .
يەنە ئۆتتى بىر كۈن ، زىياپەت قىزىق ،
گېۋ دېدى رۇستەمگە : « ۋاقىت بەكمۇ زىق !
شاھ بولۇر تىت ـ تىت ، ئۇ ھوشيار ئەمەس ،
ئەگەر چىقسا جەھلى سەنۇ مەن دېمەس .
بولۇپ گېۋ كۆپ خاموش دىلىنى ئالدى غەم ،
ئۇ تۇتتى غىزانى ۋە ئۇيقۇنى ھەم .

ئۇزۇن تۇرما دېگەن ئىدى زابۇلدا ،
سىقىلىش ، ۋەھىمە ئۇلغىتار دىلدا .
ئىران شاھى بىزگە غەزەپتە بولۇر ،
ئاداۋەتكە ئۆتسە جىگەر چاك بولۇر . »
دېدى : « قىلما قايغۇ ، جاھان ئىچرە كىم
مېنىڭ بىلەن ئېلىشماق جۇرئەت ئېتەركىن ؟ »
بۇيرۇدى تۇلپارغا توقۇلسۇن ئېگەر ،
ناغرىلار ساداسىن ئاڭلىسۇن شەھەر .
چاقىرىق تارالغان زامان تاغ يۇرەك
باھادىرلار سەپكە كېلىشتى بىردەك .
سېپاھ بىلەن رۇستەم چىقتى بەختيار ،
سېپاھ بېشى ئىدى باھادىر زەۋار .

كاۋۇسنىڭ رۇستەمگە غەزەپلەنگەنلىكى

يېتىپ كېلىشكە قالغاندا بىر كۇن ،
قارشى ئېلىپ چىقتى باتۇر ۋە قوشۇن .
گۇدەرز ، كەشۋادۇ تۇس ۋە كۆپ ئالىي زات ،
پىيادە بولۇشۇپ ، يېتەكلىشىپ ئات ،
تەھەمتەنمۇ ئاتتىن پىيادە بولۇپ ،
ھال ـ ئەھۋال سوراشتى مېھرىگە تولۇپ .
تېزلا كېتىشتى شاھ دەرگاھىغا ،
خۇش بولۇشۇپ كاۋۇس دەرگاھىغا .
كېلىپ ئەگدى ئۇ شاھ ھۇزۇرىدا باش ،
غەزەپتە جاۋاب بەرمەس باغرى تاش .
پادىشاھ غەزەپتە چىرايى پۇرۇش ،
قۇتۇرغان ئارسلاندەك غۇچۇرلىتار چىش .
كۆرۈپ گېۋنى ئاۋۋال تۇتالماي ئۆزىن ،
ھايادىن نومۇستىن يۇيۇپ ئاق يۇزىن
دېدى : « كىم ئۇ رۇستەم ، بۇزۇپ پەيمانىنى ،
ئاياغ ئاستى قىلغان ئالىي پەرمانىنى .
قىلىچ بولسا ئىدى قولۇمدا شۇدەم ،
كېسەتتىم بېشىنى نەق پىشقان كەرەم .
تۇتۇپ ئال ـ دە ، ھازىر تېرىك دارغا ئاس ،
ئۇنىڭ يادىدىن سەن بىزنى قىل خالاس ! »
گېۋ دېدى بۇ سۆزدىن بولۇپ خەستەدىل :
« قىلمىغىن رۇستەمنى بىكارغا خىجىل . »
غەزەپكە يولۇقتى گېۋۇ تەھەمتەن ،
بۇ ئىشقا بولمىدى رازى ئەنجۇمەن .
باھادىر تۇسقا شاھ بەردى بىر پەرمان :
ئىككىسىنىمۇ ئاسسۇن دارغا شۇ زامان .
تەختتە سەكرەپ ـ سەكرەپ كېتەتتى كاۋۇس ،
خۇددى توقايدا ئوت ، تۇتەيتتى كاۋۇس .
تۇس كېلىپ تەھەمتەن قولىنى ئالدى ،
ئەتراپ سۇ قويغاندەك جىمىپ تالىڭ قالدى .
رۇستەمنى چىقىرىپ شاھ ھۇزۇرىدىن ،
كېلىشتۇرمەك بولغاندى تۇس بىردىن .
لېكىن شاھقا غەزىبى كېلىپ تەھەمتەن
دېدى : « نېچۇن مۇنچە تۇتەپ يانىسەن ؟
ئىشلىرىڭ بىرىدۇر بىرىدىن بەتتەر ،
رەسۋالىق شاھلىققا قانداق يارىشار ؟!
بار ، تېرىك سوھرابنى تۇتۇپ دار قىل ،
ئاچچىقىڭدا ياۋۇنى ئېسىپ سەن خار قىل !
پۇتۇن رۇمۇ سەكسار ۋە مازەندەران ،
مىسىر بىلەن چىنۇ ئۇ ھەماۋەران .
ھەممە مېنىڭ تۇلپارىم ئالدىدا بەندە ،
ئۆتكۇر قىلىچىمدىن ھەممە شەرمەندە .
ئۆزۈڭ مەن بىلەنلا جاھاندا ھايات ،
نېمە ئاداۋەتتە بۇنچە خۇراپات ؟ »
بىر ئۇرۇپ تۇس قولىن ئۇزۇپ تاشلىدى ،
جەڭ دۇمبىقىن گويا پىل تېپىپ ياردى .
ياتقان تۇس ئۇستىدىن بىر سەكرەپ ئۆتتى ،
ئاندىن قاپاق تۇرۇپ تۇلپارغا كەتتى .
ئاتقا مىنىپ ئاچچىق بىلەن دەر : « ئەي تۇلپارىم ،
مەن گويا بىر شىرمەن تاجى بەخش ، مەن كىم ؟
غەزەپتىن كۆتۈرەي ؟! شاھ كاۋۇسى كىم ؟!
ماڭا قول كۆتۈرگەن ئاشۇ تۇسى كىم ؟!
بىلىكىم كۇچىدىن مېنىڭ زەپەرىم ،
شاھلىقىمدىن ئەمەس ھەم يوق لەشكىرىم .
تۇلپار ئېگىرى تەختىم ، خەلقىم ـ زېمىن ،
دۇبۇلغا تاجىمۇ گۈرزىمدۇر نىگىن .
قارا تۇننى تىغىم قىلار شولىدار ،
باش تېرىپ ، باش ئۇرۇپ قىلىمەن شۇدىگەر .
مەن ئېسىلزاتتىنمەن ، قۇلمەس ، ئەرزەندە ،
پەقەت ياراتقانغا ئىرۇرمەن بەندە .

باھادىرلار ماڭا « شاھ بول » دېيىشتى ،
ئىران تەختۇ تاجى غېمىن يېيىشتى .
مېنى قىزىقتۇرماس تاجۇ تەختى شاھ ،
ئەدەبۇ ئەخلاق قىلمەن ئىزگاھ .
قوبۇل قىلغىنىمدا ئەگەر تاجۇ تەخت ،
نەدە ئىدى ساڭا بۇ شەرەپ ، بۇ بەخت .
لېكىن ھەر نېمە دېدىڭ ماڭا سازامۇ ؟
ياخشىلىقىم ئۈچۈن شۇلار راۋامۇ ؟
شۇ تەختنى قۇبادقا تاپشۇرغان ئۆزۈم ،
نەزەرگە ئالايمۇ كەي كاۋۇس سۆزىن ؟!
ئۇ ئۆزى نېمەيۇ غەزىپى نېمە ؟
ئۇنىڭ راھىتىيۇ ئازابى نېمە ؟
ئۇ چاغ ئەلبۇرزدىن ئاشۇ قۇباد شاھ
ئەتراپىدا سەرسان ـ سەرگەردان سىپاھ .
گەر باشلاپ كەلمىسەم ئىران زېمىنگە ،
قىلىچ كۆتۈرمىسەم ئاداۋەت ـ كىنگە ،
بۇ شەرەپ نەدىيۇ نەدىتى كاۋۇس ،
ئەمدى مېنى سۆكۈپ تۇرار بىنومۇس ! »
ئىرانلىقلارغا دەر : « سوھراب كەلسە گەر ،
قېرىنىمۇ قىرار ھەم ياشىنىمۇ قىرار .
ئۆز بېشىڭنى ئويلا ھالىڭدۇر ئايانچ ،
بۇ ئىشتا ئەقلىڭنى قىلغىن سەن تايانچ .
تاپالمايسەن مېنى ئىران يېرىدە ،
ئەمدى مەن ھاۋادا ، سىلەر زېمىندە . »
غەزەپتىن تېرىگە سىغمايلا قالدى ،
ئاتقا قامچا ئۇرۇپ كۆزدىن يوقالدى .
دىلىدا دەرد بىلەن باتۇرلار ھەيران ،
بۇ بىر پادا ئىدى ، تەھەمتەن چوپان .
دېدى : « ئېھتىرام قىل ، ۋەللاھەت گۇدەرز ،
پەقەت سەن ئۇلارسەن كۆكۈل كەتسە دەز .
رۇستەم پەقەت ساڭا سالماسمۇ قولاق ،
بۇ ئىش چارىسىنى سەن بىر قىلىپ باق .
ئاۋۋال ئۇ دىۋانە شاھ ئالدىڭا بار ،
كېرەك بولسا ، ئەيلە سۆزىمىز تەكرار .
چۈشەندۈر خەتەرلىك تاجۇ تەختىمىز ،
گەر رۇستەم بولمىسا گۇمران بەختىمىز . »
ئۇلۇغلار ئولتۇرار قىلىپ مەسلىھەت ،
سەراسىمە باھادىر ، ھەممە بە سۆلەت .
دانىشمەن گۇدەرز ، گېۋ ، شىر يۈرەك بەھرام ،
دادىل سوۋارىلار گۆرگىنۇ رۇھمام .
سۆزلىشەر بىر ـ بىرلەپ يامانلاپ شاھنى :
قەدىرلىمەس نە باتۇر ۋە نە سىپاھنى .
باتۇرلار سۇلتانى رۇستەمنى داستان ،
مەھكۇم كەي كاۋۇسقا ئايىمغان جان .
ئېغىر كۈندە جان پىدا قىلغان كىم ئىدى ؟
دادۇ پەريادىغا يەتكەن كىم ئىدى ؟!
مازەندەرانىدا ئۇ قىساسكارىمىز ،
ئېغىر ئەسىرلىكتە خالاسكارىمىز .
ئى خەۋپۇ خەتەردە دىۋىلەرنى باغلاپ ،
كۆپ جاپا چەككەنتى شاھنى سوراقلاپ .
خۇشال ئۆتكۈزدى تەختكە ئۇنى ،
ئۇلۇغلار سالامغا كەلدى شۇ كۈنى .
ھەماۋەرانىدا شاھ بولدى ئەسىر ،
رۇستەمگە كۆنمىگەچ ، بولمىغاچ بەسىر .
شاھنى دەپ قانچىلاپ قەيسەرنى قىردى ،
مۇرىسى يەر كۆرمەي جەڭلەرگە كىردى .
ئۆتكۈزدى كاۋۇسنى تەخت ئۇستىگە باز ،
پادىشاھقا سەجدە ، قىلغانتى شاۋۇاز .
ئەمدى ھەممىنىڭ مۇكاپاتى دار ،
بىزمۇ كېتەيلىمۇ ؟ باشقا نېم يول بار ؟
لېكىن بۇ كۈن باشقا ئىش چۈشكەن ۋاقتى ،
بىزنىڭ ئەھدىمىزدە ۋەتەننىڭ بەختى . . . »
شۇنداق گۇدەرز كىرىپ شاھ ھۇزۇرىغا ،
زىيالار قوشۇلدى قەلبى نۇرىغا .
شاھقا دېدى : « رۇستەمنى نېم ئەيىبى ئۇچۈن ،
نېمىشقا چىقاردىڭ ئىراندىن تۇتۇن ؟
ئېسىڭدىن چىقتىمۇ ئۇ مازەندەران ؟
ئۇندىكى دىۋىلەر يا ھاماۋەران ؟
رۇستەمنى دارغا بۇيرۇدۇڭ ، يوق ئاساس ،
لاپ سۆزنى قىلماقلىق شاھقا كېلىشمەس .
ئۇ كەتتى ئەتراپتا لەشكەر بەھىساب ،
تۇران پەھلىۋانى بىر بۆرە ھېساب .
كىمنىڭ باردۇر يەنە باتۇرى ئۇنداق
ئۇنى يەرگە ئۇرۇپ ئەيلەرگە ھالاك ؟
باتۇرلارنىڭ جەمىن ئاشۇ گەجدە ھەم ،
ياخشى بىلىدىغۇ ھەممىسنى ھەم .
گەجدەھەم سۆزلىرىن ئېسىڭگە سالسام :
« سوھرابقا دۈچ كەلگەن ئۆلۈمگە مەھكۇم .

رۇستەمدەك جەڭچىگە كىم بېرەر ئازار ،
ئۇنداق ئادەم ئەقىل ۋە ئىدراكقا زار . »
بۇ سۆزلەرنى ئاچچىقلاپ ئاڭلىدى كاۋۇس ،
كۆردى بۇ سۆزلەردە ھەقىقەت ، نومۇس .
ئېيتقان سۆزلىرىدىن بولدى خىجالەت ،
بىلدى خىرە قىلغان ئەقلىن جاھالەت .
« سۆزۈڭ ھەق ، ــ دېدى ، ــ ئەي ، پىرى دانىشمەند ،
نى خۇشلۇق ئالەمدە قېرىلاردىن پەند .
شاھ بېشىدا ئەقىل ھەممىدىن كېرەك ،
تېرىككەكلىك ئىشقا بولالماس تىرەك .
سەن ئەمدى تەھەمتەن يېنىغا يەتكىن ،
مېھرىبانلىق بىلەن ياخشى گەپ ئېيتقىن .
يادىدىن چىقارسۇن شاھ تېزلىكىنى ،
ياخشىلىققا جورىسۇن توك سۆزلۈكىنى .
ياراشتۇر ، ئېلىپ كەل ئۇنى قېشىمغا ،
كۆڭلۈمنى يورۇت ، چاچقۇ ياغدۇر بېشىغا . »
گۇدەرز ئاستا چىقتى كۆكسىدە قولى ،
تەھەمتەن تەرەپكە بۇرۇلدى يولى .
سەركەردىلەر بارار ئەتراپىنى ئوراپ ،
ھەممە يولغا چىققان رۇستەمنى سوراپ .
يولدا بارار ئىدى پىلتەنلىك رۇستەم ،
پۈتۈن نامدار زاتلار بولغان بۇندا جەم .
پالۋانغا مەدھىيە سۆزلەر باشلاشتى :
« ئۆمرۈڭ باقي بولسۇن ، غالىب » دېيىشتى .
« زېرى پايىڭ بولسۇن سەر ــ بەسەر دۇنيا ،
زەپەر تەختى ئۇزرە جايىڭ مۇھەييا .
بىلسەن كاۋۇسنىڭ ئەقلى سەل ئاقساق ،
غەزەپتە سۆزلىرى خۇددى توك ياڭاق .
سۆزلەپ بوپ كەينىدىن قىلار پۇشايمان ،
يەنە ياخشىلىققا قىلدۇ پەيمان .
تەھەمتەننى خاپا قىلغان بولسا شاھ ،
بىزدە ۋە ئىراندا ئېيتچۇ نى گۇناھ ؟
ناھاتكى ئىرانىڭ تاشلاپ كېتەرسەن ،
بىزلەرنى بەختتىن مەھرۇم ئېتەرسەن .
كاۋۇس پۇشايماندىن بېشىنى قاشلاپ ،
ئولتۇرالماس ھەتتا تەختتە ئىش باشلاپ . »
جاۋابىدا دېدى رۇستەمى نامدار :
« مېنىڭ كاۋۇس بىلەن نېمە كارىم بار ؟
ئېگىرىم ماڭا تەخت ، توغرۇلۇق يولۇم ،
چاپىنىم ساۋۇت ، دىلدا يوق ۋەھمى ئۆلۈم .
ماڭا كاۋۇس نېمە ، بىر سىقىم تۇپراق ،
كىم قورقىدۇ غەزەپتە بولسا بېباشۇاق ؟
توغرىمۇ كاۋۇسنىڭ ئېيتقان سۆزلىرى ؟
ماڭا غەزەپتىن ياندى كۆزلىرى .
نەچچە رەت بوشاتتىم ئەسىردىن ئۇنى ،
نەچچە رەت تەختتىگە قايتۇردۇم ئۇنى .
گاھى مازەندەران دىۋلىرىن ئۇردۇم ،
گاھى ھاماۋەران تەرەپكە يۈردۇم .
قاچان شاھنى ئەسىر ئېلىسە دۇشمەن ،
ئۇنى قۇتقۇزۇشقا چاپار تەھەمتەن .
كۆڭلۈم قالدى ئەمدى ، ھەممىدىن تويدۇم ،
خۇدادىن باشقىدىن قورقمايمان قويدۇم . »
ھەسرىتىنى تۆكۈپ سالغاچ تەھەمتەن ،
پىلتەنگە گۇدەرز باشلىدى سۇخەن :
« كەتسەك پادىشاھۇ ھەممە پەھلىۋان ،
باشقا بىر نەرسىنى قىلمىسۇن گۇمان .
سوھرابتىن چۆچۈدى دەپ پالۋان رۇستەم ،
مىش ــ مىش تارالمىسۇن قوشۇن ئىچرە ھەم .
گەجدەھەم سۆزلىرىن ئەسلىسەك ئەگەر ،
ئۆلۈمگە مەھكۇمدۇر ھەممە سەر ــ بەسەر .
گەر رۇستەمنىڭ كۆڭلى ئەندىشكە تولسا ،
باشقىلار دەر : ‹ ئەمدى بىزگە يول بولسا ! ›
سېنىڭ كېتىشىڭغۇ شاھنىڭ غەزىپى ،
بولماقتا سارايدا گەپ ــ سۆز سەۋەبى .
سوھراب باتۇر ھەققىدە سۆز بولغان مەھەل
شاھتىن يۇز ئۆرۈشكە قىلمىغىن جېدەل .
شۆھرەتكە ئىگىدۇر نامىڭ جاھاندا ،
بۇ ئىشتا ئۇنى يوق قىلما بىردەمدە .
يەنە شۇنى بىلكى يېقىن ياۋ ــ بالا ،
ئەيلىمە سەلتەنەت قىسمىتىن قارا .
تۇران تەرىپىدىن كەلسە پالاكەت ،
كىمدە بولسا ئىمان ، بويسۇنماق ئۇيات . »
گۇدەرز تاماملاپ بۇ داستانىنى ،
ئوتلارغا سالدى پىلتەن جېنىنى .
دېدى : « دىلدا قورقۇش گەر بولسا ئازراق ،
ھازىر تەندىن چىقسۇن بۇ جان ، نېم كېرەك !
بىلسەن ، مەن جەڭگە تويماس ئەجدىھا ،
لېكىن مېنى يەرگە ئۇردى پادىشاھ . . . »

لېكىن بىلدى رۇستەم بۇنداق نازۇك ئان
تۇرارمەن ئەمرىڭگە بۇ گۈن مۇنتەزىر ،
سارايغا قايتمىسا ئىمكان يوق ، ئىمكان .
ئەقىل ، قۇدرەت سەندە ۋە سۆز سەندىدۇر . »
نومۇس كۆچلۈك كېلىپ كەينىگە قايتتى ،
شاھ كاۋۇس دېدىكى : « بەللى ، ئەي پالۋان ،
كەيكاۋۇس سارايغا بېرىشنى ئېيتتى .
يۇزۇڭ يورۇق بولسۇن ، ئۆمرۇڭ كۆپ ئۇزۇن .
شاھ ئۇنى يىراقتىن كۆرۈشى بىلەن
ياخشىسى ، بۇ كېچە بەزمە كۆرەيلى ،
دەرھال چىقتى سەكرەپ چۈشۈپ تەختتىن .
يەنە جاھىل ياۋغا قارشى يۈرەيلى .»
« ئەپۇ قىلغىن ، تېنىمدىم ، ـــ دېدى ئاڭا شاھ ، ـــ
ئاخشىمى قۇرۇلدى بەزمە شاھانە ،
تەڭرى مۇشۇنداق ئەتكەن لېيمنى ، ئاھ .
باھار بېغى ئىدى بۇندا ھەرخانە .
بېشىمدا قەتتال ياۋ بىر قىلىچ مىسال ،
يىغىلدى ناخشىچى ، چالغۇچى ، رەققاس ،
يۈرىكىم يىمىرىلدى مىسالى ھىلال .
پادىشاھ شادلىقىدىن چاچار دۇر ، ئالماس .
سەندىن چارە كۆتتۈم ، تىترەپ ئەسەبىم ،
چىقتى ئەۋجىگە نەي ، داپنىڭ ساداسى ،
كېچىكتىڭ ، شۇڭا غالىب كەلدى غەزىپىم .
پىرقىراپ ئايلىنار قىزلار ھەممىسى .
دىل تاپتىمۇ ئازار ، پىلتەن شىرسىياق
ئۇلۇغلار شانىغا قەدەھ پەيدەر ـ پەي ،
پۇشايمىنىم ئىچىمدە ، ئاغزىمدا تۇپراق . »
تاڭغىچە چېلىندى تەمبۇر ، راۋاب ، نەي .
جاۋاب بەردى رۇستەم : « شەھرىيار ئۆزۈڭ ،
ئىچىشتى ، تا جاھان بولدى كۆپ خىرە ،
بىزلەر چاكارىڭمىز ، ھۆكۈمدار ئۆزۈڭ .
ئىچىشتى ، ئەس ۋە ھوشى قالمىدى بىزە .
باشقىلار قاتارى مالىيىڭ مەن ھەم ،
ئاخىر تارقالدى يۆلەپ بىر ـ بىرىنى ،
ئەگەر نەۋكەرلىككە قىلچە ئەرزىسەم .
ئۇيقۇ ئالدى ئاندىن ھەممە كۆزىنى .

كاۋۇس بىلەن رۇستەمنىڭ لەشكەر تارتقانلىقى

ئىسىل پەردىسىنى قايرىپلا قۇياش
تۇزان ئىچرە قىلىچ ـ ئايپالتا ھەم تۇغ ،
جاھانغا يۈز ئېچىپ چىقارغاندا باش
گويا كۆپكۆك پەردە كەينىدە بىر چوغ .
« دۇمباقلار چېلىنسۇن ! » دېدى كەيكاۋۇس ،
خىلمۇ خىل نەيزەيۇ خىلمۇ خىل بايراق
قوشۇنلار بېشىدا تۇرار گېۋۇ تۇس .
زەر رەڭ ساۋۇتلارۇ خىلمۇ خىل ساداق .
لەشكەرگە سەرپ بولدى نۇرغۇن دەفنە ،
بىر قارىساڭ ، قارا ، قويۇق بۇلۇتلار ،
ھەيۋەتلىك كارۋانلار قوشۇن كەينىدە .
ياغدۇرۇۋاتقاندەك گويا سېرىق زەر .
ئېچىپ خەزىنىنى ، خەجلىدى كۆپ زەر ،
بىلىپ بولمايتتى ھېچ كېچىمۇ ، كۈندۈز ،
قوشۇنلار راسلىنىپ باشلىدى سەپەر .
نەدە كۆپكۆك ئاسمان ۋە نەدە يۇلتۇز .
يۈزمىڭ ئەسكەر كەلدى ساۋۇتى پولات ،
بۇلۇتتەك قوشۇندىن كۆرۈنمەس كۆك ، يەر ،
ھەممىسىنىڭ تېگىدە ئوينار تۇلپار ئات .
قەلئەگە يېتىپ قوشۇن بولدى تەييار .
چوڭ بىر لەشكەر كەلدى يەنە سول ياندىن ،
تۇران كۆزەتچىلىرى بايقاپ قېلىشتى ،
كۇن كۆرۈنمەي قالدى چاڭ ـ توزاندىن .
شۇ زامان سوھرابقا خەۋەر بېرىشتى .
ئىككى مىل يەرگىچە كۆرۈندى چېدىر ،
سوھراب بۇ خەۋەرنى ئاڭلىشى بىلەن ،
يەر يۈزىن قاپلىدى ئات ۋە پىل ، قېچىر .
چىقىپ نەزەر سالدى قەلئە چېتىدىن .
ھاۋا بۇلۇتلانغان ، دەشت ئالا ـ بۇلا ،
قول سوزۇپ ھۈمانغا كۆرسەتتى قەيسەر ،
دۇمباق ئاۋازىدىن يەردە زىلزىلە .
تەۋرەپ تۇراتتى ساناقسىز لەشكەر .
مەنزىلدىن مەنزىلگە كۆچىدۇ سپاھ ،
ھۈمانغا كۆرۈندى قوشۇن ھەممىسى ،
ھەتتا قۇياش يۈزىن قىلار سىمسىياھ .
قورقۇشتىن ئىچىگە چۈشتى نەپىسى .

ھۇممانغا دەر ئىدى سوھراب باھادىر :
« ئەندىشە ، قورقۇشنى دىلىڭدىن ئۆچۈر .
كۆرگىنىمەن ، چېتى كۆرۈنمەس لەشكەر
ئىچىدە يوق بىرمۇ مەرد ۋە جەڭگىۋار .
ئېغىر گۈرزە بىلەن چىققاي مەيدانغا ،
كىم كېلەر باراۋەر مەدەك پالۋانغا .
دۈچ كەلگەننىڭ قىلاي كۆزىنى لىق ياش ،
ھەتتا ياردىمگە كەلسە ئاي ، قۇياش .
مۇستەھكەم قالقان كۆپ ، كۆپ كامانۇ ئوق ،
لېكىن مىڭلاپ ئەسكەرنىڭ سەرەبرازى يوق .

بەختىدىن رازى بولسۇن شاھ ئەفراسىياپ ،
بۇگۈن بۇ چۆل باغرىن ئەيلىگۈم خۇناب . »
غەمگە جاي بەرمىدى دىلىدىن سوھراب ،
بۇرجىدىن چۈشتى پەسكە يېنىك ، دىلى شاد .
ساقىغا بۇيرۇدى : « بىر جام مەي كەلتۇر !
ھېيىقماس ، جەڭ دېگەن قانچە نېمىدۇر .
ئۇ تەرەپتە ، قەلئە قارشىسىدا شاھ ،
قۇردى ئۆز چېدىرىن ، ئەتراپ لەشكەرگاھ .
ھەر تەرەپتە چېدىر ، بارگاھ پەيمۇ پەي ،
تاغ ، چۆلدە قالمىدى بىر ئەنلىك بوش جاي .

رۇستەمنىڭ جەندەرەزمنى ئۆلتۈرگەنلىكى

كۈن يۈزىگە قارا تۇن يېپىپ ئېتەك ،
قۇياش كۆزىن كۆرمەي قالغاندا پەلەك .
شاھ يېنىغا كەلدى رۇستەمى نامدار ،
دىلىدا ياۋ قەستى ، بېلىدە كەمەر .
دېدى : « ئىجازەت بەر ، ئەي شەۋكەتلىك شاھ ،
ياۋ ئۇۋىسىغا مەن كىرەي بىسالاھ .
ئۆزۈم بىر كۆرەيچۇ ، ياش جاھاندار كىم ؟
ئۇلۇغلىرى كىمۇ ئوندا سەردار كىم ؟ »
شاھ دېدى : « ئەي ھوشيار ، قورقمايدىغان مەرد ،
ئىختىيار ئۆزۈڭدە ، كۆرمە غەم ۋە دەرد .
يەزدان بولسۇن دائىم پاناھىڭ سېنىڭ ،
نىيىتىڭ يولداشۇ ھەمراھىڭ سېنىڭ . »
تەھەمتەن لىباسىن قىلىپ تۇركچە ،
ھىسار ياقىغا ئاستا بولدى راۋانە .
يوشۇرۇن قەلئەگە كىردى ، تۇركلەر مەست ،
سوھراب بەزمە ئەۋجىدە ، ھەرياندا كۆي ساز .
ئىچكىرىرەك كىردى ۋەھىم بىلمەس ئەر ،
ئاھۇلار ئىچىدە گويا پالۋان شىر .
نامدارلار ھەممىنى كۆردى بىرمۇ بىر ،
شاد ئىدى ، مەقسەتكە يەتتى بىردىنبىر .
ئاشۇ دەمدە سوھراب جەڭگە ئاتلاندى ،
بۇ ئىشتىياقتا باش شىر قاناتلاندى .
تەھمىنە چاقىرتىپ دېدى : « ئەي جەندە ،
رۇستەمنى كۆرگەنسەن بەزم ـ ئەنجۇمەندە .
(جەندە تەھمىنەگە قېرىنداش ئاغا ،
ئۇ پالۋان سوھرابقا بولىدۇ تاغا .)

ياش باتۇر بىلەن قىل سەپەر ئىختىيار ،
يېنىدىن كەتمە ھېچ ، ھوشيار بول ، ھوشيار .
قاچان نەۋكەر بېرىپ يەتسە ئىرانغا ،
دۈچ كەلگەندە خىل ـ خىل جەڭچى پالۋانغا ،
سەن يېنىدا بول باشلىغاندا رەزم ،
ئاتىسىن ئوغلىغا كۆرسەت ، جەندەرەزم . »
ئەلقىسسە ، تەھەمتەن كۆردى قىزىق بەزم ،
تۇردى سوھراب ، يانىدا باتۇر جەندەرەزم .
بىر يانىدا ئولتۇرار چەۋەنداز ھۇمان ،
ئۇندىن سەل نېرىدا شىر يۈرەك بەرمان .
گويا پۈتۈن ئۆيىنى قىلىپ خۇشال ـ شاد ،
ئاپتاپتەك پارقىراپ ئولتۇرار سوھراب .
ئاياغ ـ قولى ئاتتەك ، پىلدەك مۇئەززەم ،
چېھرىسى تازا گۈل ، كىرپىكى تارام .
ئەتراپىدا يۈزىگە يېقىن باتۇر ئەر ،
ھەممە ياش ، سەرەپراز ، مىسالى بىر شىر .
كىيىمى ياراشقان ئەللىك ياش غۇلام ،
يارقىن تەخت يېنىدا خىزمەتتە مۇدام .
ھەممە قولغا ئېلىپ شاراب بىر ـ بىردىن ،
مۆھۈر ، گۈرزىسىگە ئېيتار ئاپىرىن .
تۇرانچە بەزمىنى بىر ـ بىر يىراقتىن ،
كۆزىتىپ تۇراتتى بۇندا تەھەمتەن .
ھاجەتكە راۋانە بولۇپ چىقتى جەند ،
ئىشكتە تۇراتتى بىر قەددى بەلەند . . .
لەشكەردە ھېچقانداق كىشى يوق ئىدى ،
ئۇنىڭ بۇ ئىشكتە ئىشى يوق ئىدى .

جەندە تۇتۇپ ئۇنىڭ ياقىسىن مەھكەم ،
سوئال بەردى ، نەدىن بىلسۇنكى رۇستەم .
دېدى : « كىمسەن ؟ بىزگە بار قانداق سۆزۈڭ ؟
نامىڭ ئېيتچۇ ، ئېچىپ كۆرسەتكىن يۈزۈڭ . »
تەھەمتەن ئۇردى مۇشت گەجگىسگە ،
شۇ زامان جېنى يوق بولدى تېنىدە .
توپىغا مىلىنىپ ياتار جەندەرەزم ،
ئۇنىڭچۇن ئەمدى يوق رەزم ۋە بەزم .
خېلى ۋاقىتمۇ ئۆتتى ، ئاندىن سوھراب دەر :
« نېمىشقا ئۇزۇن تۇرۇپ قالدى جەندە شىر ؟
بەزم گۈلى نەدە تەمتىرەپ يۈرەر ؟
بەزم ئىچرە ئۇنىڭ جايى بوش تۇرار . »
چىقىپ قاراشسا ، يىقىلىپ ياتار ،
بەزمە ، پاراڭلاردىن قۇتۇلۇپ ياتار .
قايتىپ كىرىشتى يىغلاپ ، داد سېلىپ ،
ئەلەمدىن دىل ـ جانىنى ئوت ـ ئاتەش ئېتىپ .
سوھرابقا دېدىكىم : « كەتمىش جەندە رەزم ،
ئەمدى ئاڭا پەرقسىز رەزم ياكى بەزم . »
سوھراب ئاڭلاپ چاچراپ تۇردى شۇ ھامان ،
تاغسى بېشىغا كەپتۇ بۇ يامان .
غۇلامىلار كېلىشتى شام تۇتۇپ قولدا ،
ئۆلۈك ياتار ئىدى جەندە قاق يولدا .
بۇنى كۆرۈپ بىردىن چۆچۈگەن سوھراب ،
باتۇرلارنى چىللاپ ئەيلىدى خىتاب :
« ئەي باھادىرلىرىم ، ئەقلى پۇتۇنلەر ،
ساداقەتلىك دوستلار ، بەختى گۈلگۈنلەر ،
بۇگۈن بولسۇن ئۈيقۇ كۆزلەردىن ھارام ،
قولدا تەييار تۇرسۇن قورالۇ ئەنجام .
قوتانغا ئارىلاپ كىرگەندە بۆرى ،
باقار ئىت ئۇخلىسا ھەممىنىڭ شورى .
خەۋپكە ئۇچرىدى سېپىمىز ئەركانى ،
بولدى ئۇ ھىيلەيۇ نەيرەڭ قۇربانى .
پەرۋەردىگار بولسا پاناھىم ـ جېنىم ،
يەر خاكىن ئويناتسا نېمە ئىلاجىم .
ئۆلۈم كەمەندىنى تاشلاپ تەلتۆكۈس ،
جەندەرەزم ئۇچۇن ئالايمەن قىساس ! »
قايتىپ كىردى سوھراب ئۆيىگە ھوشيار ،
پەرىشان دوستلىرى بولۇشتى تەييار .
دېدى : « سەپ بوش قالدى جەندەرەزمدىن ،
ئەمما دىل تۇيماپتۇ ، مەست بوپ بەزمدىن . »
تەھەمتەن بارار شاھ چېدىرى تامان ،
بۇ تەرەپتە شىردىل گېۋ تۇرار پاسىبان .
پىلتەنلىك سايىسىن كۆرۈپ ئۇ يولدا ،
مەست پىلدەك تاشلاندى قىلىچى قولدا .
قاراۋۇلدا گېۋنى تونۇپ تەھەمتەن ،
راسا بىرنى كۆلۈپ چاڭ ئۇردى بىردىن .
گېۋمۇ تونۇپ ،چاڭنىڭ ھەيۋىسىدىن ،
دەل ئالدىغا كەلدى چۇشۇپ ئېتىدىن .
دېدى : « ئەي بىمىسال جەڭچى دۇنيادا ،
قارا تۇن كېلەرسەن نەدىن پىيادە ؟ »
سۆزلىدى يېرىم تۇن نەدە بولغىنىن ،
كىملەرنى كۆرگىنىن ، نېمە قىلغىنىن .
گېۋ يەنە رۇستەمگە ئوقۇپ ئاپىرىن
دېدى : « ئات ، ئەسلەھەڭ دائىم بار بولسۇن . »
كېلىپ شاھقا بىر ـ بىر ئەيلىدى بايان ،
نېم كۆرۈپ ، نېم بىلدى جاھاندار پالۋان .
سۆزلىدى سوھرابنىڭ زور قامىتىدىن ،
ئۇنىڭ بىلەك ، ئالقان ۋە سۆلىتىدىن .
تۇران كۆرمىگەنتى بۇنداق بوي ، سۆلەت ،
پالۋانچە جاسارەت ، سەرۋىدەك قامەت .
ئىرانۇ تۇراندا ئوخشىماس ھېچ كەس ،
گويا سامنىڭ ئۆزى ئات مىنگەندەك ، بەس .
مۇشت بىلەن جەندەنىڭ يىقىلغىنىدىن ،
ئەمدى بەزمۇ جەڭنى تەرك قىلغىنىدىن
سۆزلەپ بولۇپ تەلەپ قىلدى چالغۇ ، جام ،
تۇن بويى قىلىشتى قوشۇنلارنى جەم .

سوھرابنىڭ ھەجىردىن ئىران باھادىرلىرى نامىنى سورىغانلىقى

قۇياش كۆتۈرگەندە ئالتۇن رەڭ قالقان ،
چەرختىن باش چىقىرىپ يورۇدى جاھان .
جەڭ لىباسىن كىيىپ ، راسلىنىپ سوھراب ،
ئات ئوينىتىپ چىقتى مىسالى ئاپتاپ .
ياندا ئۆتكۈر قىلىچ ، ھىندىچە خەنجەر ،
بېشىدا پارقىراق شاھانە مىغفەر .

ئاتمش هالقا ئارقان ، ئۇچىدا سىرتماق ،
قاشلىرى يىمىرىلگەن ، تۇرۇلگەن قاپاق .
بىر دۆڭگە چىقتى ، ئىران ئوردىسى ،
ئالقاندەك كۆرۈنەر لەشكەر توپلىرى .
ھەجىرنى چاقىردى ، كەلگەچ قىلدى دوق :
« نىشانغا تەگمەيدۇ ئەگرى بولسا ئوق .
بالادىن قاچايمەن دېسەڭ ناۋادا ،
توغرا ئېيت ، بولمىسا بېشىڭغا بالا .
قۇتۇلۇشقا چارە ئىزدىسەڭ ئەگەر ،
مېنى ھەقىقەتتىن قىلغىن خەۋەردار .
قۇتۇلماقچى بولساڭ مېنىڭ دەستىمدىن ،
شاد ـ خۇرام ئەيلىسۇن دېسەڭ ئەنجۇمەن ،
ئىراندىن سورارمەن ، دېگىن راست سۆزۈڭ ،
راستگۇيلۇقتىن بىردەم ئۆرىمە يۈزۈڭ .
گەر توغرا سۆزلىسەڭ ، ئىنئام ئالىسەن ،
بايلىق ، ئېسىل كىيىم تامان بارىسەن .
ئەگەر ئەگرىلىك ۋە يالغان بولسا رايىڭ ،
ئەبەد ئەسرلىك ۋە زىنداندۇر جايىڭ !
ھەجىر دېدى : « ئىختىيار ئەتسە شاھ ئەگەر ،
ئىران ئوردىسىدىن بېرەيمەن خەۋەر .
جەمىن سۆزلەپ بېرەي نېمە بىلسەم ياد ،
يالغاندىن بولمايدۇ سۆھبەت ھېچ ئاۋات .
ماڭا بولۇر پەقەت توغرۇلۇق پىشە ،
ئەگرىلىكنى دىلىم قىلماس ئەندىزە .
جاھاندا راستلىقتىن ساز ئىش بولۇرمۇ ؟
ئەگرىلىكتىن يامان قىلمىش بولۇرمۇ ؟!
دېدى : « بار سوئالىم ساڭا ھەرياقتىن ،
شاھ ، ئەسكەر ، سەركەردە ، يېقىن ـ يىراقتىن .
سۆزلەپ بەر ماڭا سەن شاھ كەيكاۋۇستىن ،
خەۋەر بەر گېۋدىن ھەم گۇدەرزۇ تۇستىن .
بەھرامۇ ھەممىسىن كۆرسەت نىشانىن ،
ساناپ بەر كەشۋۇد ھەم رۇستەم داستانىن .
ئاۋۇ يوغان چېدىر نېچۈن رەڭمۇ رەڭ ؟
باشقىلار ئارا ئۇ مىسالى پەلەڭ ؟
ئەتراپىدا يۈز پىل تۇرار تەييار ـ تەخ ،
كۆزنى قاماشتۇرار نېچۈك چوغدەك تەخت ؟
قۇياش نەقش بايرىقى ، رەختى زەربەپ ،
بېشىدا قىزىل ئاي ، گۈلنەپشە غىلاپ .
سىپاھ مەركىزىدە تۇرغىنى ئۇ كىم ؟

ھەممىدىن ھەيۋەتلىك چېدىردىكى كىم ؟ »
ھەجىر جاۋاب بەردى : « ئىران شاھىدۇر ،
پىل ۋە شىر ئارا شاھ دەرگاھىدۇر . »
جىددىيلىشىپ دېدى : « بايان قىل يەنە ،
مەيمانە تەرەپتە پىل ، كارۋان قانچە ؟
نېچۈن ئۇندا يوغان چېدىر سىمىسياھ ؟
ئەتراپىنى ئورىغان ھېسابسىز سىپاھ ؟
ئەتراپىدا چوڭ ۋە كىچىك ئوتاۋى ،
يېنىدا پىللىرى ، كەينىدە شىرى .
چېدىرنىڭ ئاسقان پىلسۇرەت بايراق ،
ھەممە نەۋكىرىدە تىللارەڭ باشماق ؟ »
دېدى : « تۇسى نەۋزەر كەبى ئۇ نامدار ،
ئۇنىڭ بايرىقىدا پىل سۇرىتى بار . »
دېدى : « قارا ، ئاۋۇ چېدىر لالەگۇن ،
ئەتراپىنى ئورىغان ئاتلىق كۆپ قوشۇن .
شىر سۇرەت بىنەپشە بايراق يەلپۇنەر ،
بايراق ئوتتۇرىسىدا نۇر چاچار گۆھەر .
چېدىر كەينىدە بار ھەيۋەتلىك چېرىك ،
ھەممە نەيزە تۇتقان ، شۆھرەتكە شېرىك .
ئۇ كىمنىڭ چېدىرى ، نامىن ماڭا ئېيت ،
پەقەت توغرىسىنى ئېيت ، ساختىلىقتىن قايت ! »
دېدى : « ئۇ چېدىرنى ئەيلىگەن ماكان ،
ئاق نىيەتلەر بېشى گۈدەرز پالۋان .
ئۇ تەربىيەت قىلمىش كۆپ باتۇر ئوغلان ،
قىرىقى پىل بولسا ، قىرىقى قاپلان .
ئۇلار چۈشسە جەڭگە پىللار يەرگە تەڭ ،
بەس كېلەلمەس ئاڭا نە شىر نە پەلەڭ .
سۇرۇشتۇردى يېشىل چېدىر ساھىبىن :
« ئالدىدا تىك تۇرار پۇتۇن بىر قوشۇن .
ئوتتۇردا بېزەكلىك تەختى بار يالغۇز ،
پەشتاققا بېسىلغان شاھانە يۇلتۇز .
تەخت ئۆزرە ئولتۇرار ئاجايىپ پالۋان ،
بار شىر شىجائىتى ، غۇرۇردىن نىشان .
يېنىدا نەۋكەرلەر تىك تۇرۇشار ، باق ،
ئولتۇرسىمۇ بېشى ھەم كىشىدىن ئارتۇق .
ئۆزىگە خاس تۇلپار تۇرار قېشىدا ،
ئاتمىش غۇلاچ ئارقان ، ئېگەر قېشىدا .
ھەرقاچان كىشنەپ ئەيلىسە ناله ،
گويا ئېگىز تاغدىن چۈشەر بىر دەريا .

پللار ئۇستىدىمۇ ئوق ئۆتمەس ساۋۇت ،
پەھلىۋان كۆزلىرى خۇددى يانار ئوت .
نە ئىراندا كۆرمىدىم بۇنداق نوچى زات ،
نە باشقا بىر يەردە بۇنداق كاتتا زات .
ئەجدىھا سۈرەت بايراق ئۇنىڭ يولدىشى ،
نەيزىسى ئۇچىدا ئالتۇن شىر بېشى . »
بۇ ئاردا ھەجىر ئۆتكۈزدى دىلدىن :
« ئۇندىكى پالۋان رۇستەمى پىلتەن .
راستىن ئېيتسام ، ناگاھ سوھرابى شىرمەردى ،
ئاۋۋال رۇستەمنى قىلئالسا بەند .
ياخشى بولماسمىكىن نامىن يوشۇرسام ،
ھالىمنى نېم بولۇر زەربە يېسە رۇستەم ؟! »
دېدى : « ئۇ ياللىنىپ كەلگەن بىر نامدار ،
چىن تەرەپتىن ئىمىش ، ھە ، خەۋىرىم بار . »
ئىسمىنى سوردى ، ئېيتمايتتى ھەجىر ،
« يادىمدا يوق » دەيتتى ئېيتماستىن ھېچ سىر .
« ئۇنى ھۇزۇرىغا چىللىغاندا شاھ ،
مەن بۇ يىراق قورغان ئىچرە ئىدىم ، ئاھ . »
ھېچ يەردىن تاپالماي ئاتا نىشانىن ،
غەم ئەلەم ئۆرتىدى سوھرابنىڭ دىلىن .
ئاتىسى نىشانىن ئېيتقانغۇ ئانا ،
ھازىر كۆرۈپ تۇرۇپ ئىشەنچ يوق مانا .
ھەجىرنىڭ ئاغزىدىن كۆتكىنى شۇ نام ،
يۈرەك باغرىنى ئۆرتەيتتى شۇ نام .
لېكىن باشقا ئىدى قارا يازمىشى ،
تەقدىرىن ئاز ۋە كۆپ قىلالماس كىشى .
لېكىن دىلدىن ئۆچمەي ئۈمىد ئۇچقۇنى ،
يەنە سوئال قويدى ئۇرغۇپ دىل خۇنى :
« جېنىڭدە ئۈمىدىڭ بولسا باھادىر ،
راستىنى دە كىمنىڭكى چەتتىكى چىدىر ؟
ئەتراپىدا پللار ، پىل مىنگەن سەرباز ،
كانايلار تارقىتار ھەر ياققا ئاۋاز .
بۇلۇتتىن ئېگىزرەك بايراق قادالغان ،
ئاڭا بۆرە بېشى زەردىن تىكىلگەن .
تەختى ئەتراپىدا بولۇپ سەپ ـ قاتار ،
غۇلاملار تۇرۇشار مىسالى باھار . »
دېدى :« ئۇ گۈدەرزىنىڭ ئامراق ئوغلى گېۋ ،
ئۇنى باھادىرلار دەيدۇ ئەسلى نېۋ .
گۈدەرز ئەۋلادى ئۇ ھەم سەردانىسى ،
ئۇچتىن ئىككى قىسىم لەشكەر سەردارى .
بەختىيارنى كۈيئوغۇل قىلغاندۇر رۇستەم ،
بۇنداقلار ئىراندا كەم تېپىلار كەم . »
دېدى : « ئۇ كۈنچىقار تامامدا ئاپئاق
بىر چىدىر تۇرۇپتۇ پارچىدىن قۇراق .
ئالدىدا ئەسكەرلەر پىيادە ـ سۈۋار ،
سەپ تارتىپ تۇرۇشار مىڭلىغان ئەسكەر .
سەردار ئولتۇرۇپتۇ ، تەختى پىلسۆڭەك ،
كۈرسى سەندەلدىن ، گۆھەردىن بېزەك .
ھەربىر پەردىلەردە تاۋلىنار سەدەپ ،
خىزمەتتە غۇلاملار تۇرار تۈزۈپ سەپ . »
دېدى : « ئۇنىڭ ئەسلى ئىسمى فەرىبۇرز ،
شاھزادە ، جەڭ چېغى قۇتۇرغان ھۆكۈز . »
دېدى : « شاھ ئوغلىمۇ ، ئۇلۇغ نەسلىدىن ،
بەخت ئۇچۇن تۇغۇلغان دېگىن ئەسلىدىن . »
يەنە دېدى : « ئاۋۇ ساپسېرىق چىدىر ،
ئالدىدا يەلپۇنەر بايرىقى ھازىر .
ئەتراپىنا بىنەپشە ، سېرىق ، قىزىل ، ئاق ،
يەلپۇنۇپ تۇرىدۇ رەڭگارەڭ بايراق .
ئەڭ ئېگىز بايراقتا ياۋايى قاۋان ،
ئۇچىدا يىبرىم ئاي بار كۈمۈشسىمان ؟ »
دېدى : « ئەل ئاڭا بەرگەن گۇراز دەپ نام ،
جەڭدە ھەتتا شىرگە بەرمەيدۇ ئارام . »
ئاتىسى نىشانىن ئىزدەيتتى ئوغۇل ،
ھەجىر بولسا ئۇندىن يوشۇرار نوقۇل .
نېمە خالىساڭمۇ ئۇ پەرۋەردىگار ،
ئۆزى خالىغانىنى قىلىدۇ ئاشكار .
باشقىچىرەك ئىدى زامان خاھىشى ،
ئۆزگەرتەلمىدۇ ئۇنى بىر كىشى .
بەش كۈنلۈك دۇنيادا بىنا تىكلىسەڭ گەر ،
كۆرىسەن دەرد ـ ئەلەم ، ھاياتىڭ زەھەر .
سوھراب ئاتا يۈزىن كۆرۈشكە مۇشتاق ،
مۇشتاقلىقتىن يەنە قىلدى ئۇ سوراق :
يەنە ئۇ كۆك چىدىر ۋە ئېتى بەلەند ،
يەنە ئۇ كاتتا شەخس ، يەنە ئۇ كەمەند .
شۇنىدىمۇ سەردارغا دېدى ئۇ ھەجىر :
« سەندىن سىر يوشۇرۇپ بولامدۇ ئاخىر .
ئېيتماسمىدىم ساڭا ئەگەردە بىلسەم ،
كىملىكىن بىلمەيمەن مەن ئۆزۈمۇ ھەم . »

سوهراب دېدى : « ئىنساب بولغانمۇ بەرباد ،
ئەيلىمىدىك رۇستەم نامىن بىرەر ياد .
كىمكى ، بولسا ئەگەر جاھاندار پالۋان ،
شۇنچە قوشۇن كەلسە ، بولماس ئۇ گۇمران .
ئېيتقىنىڭدەك قوشۇن سۇلتانى قېنى ؟
يۈرت پاناھى ، تۇغقان ، پاسبانى قېنى ؟
كاۋۇس پىل ئۈستىدە ، تەختىراۋاندا ،
لەشكەر تارتسا مىسالى يوق ھېچ جاھاندا .
رۇستەم داستان پېشۋاز بولۇشى لازىم ،
بۇ ئالامانداا بايراق بولۇشى لازىم . »
بۇنىڭغا شۇنداق جاۋاب قايتۇردى ھەجىر :
« ئېھتىمال ، ۋاقتىنچە كەتكەن ئۇ شىر گىر .
بەلكىم ئۇلتۇرغاندۇ زابۇلستاندا ،
يا بىرەر بەزمىدە يا گۇلستاندا . »
ئاڭا سوھراب دېدى :« ئويلاپ باق ئۆزۈڭ ،
سەردار جەڭدىن قانداق تارتىدۇ ئۆزىنى ؟!
شاھىنشاھ ھۆرمىتى ھەربىر ۋىلايەت ،
ئەۋەتمىش سەركەردە ، ئەسكەر ، پىل ۋە ئات .
بەزمە قىلىپ ، تاۋلىسا مەيدىكىدىن باش ،
ئۇنداقتىنۇ كۇلمەسمۇ بارچە قېرى ـ ياش .
ئۇزۇن سۆزگە يوقتۇر بۇگۈن ۋاقتىمىز ،
قۇلاق سال بىر بولسۇن پەيمان ـ ئەھدىمىز .
تەھەمتەننى ماڭا كۆرسەتسەڭ ئەگەر ،
شادىمان قىلايمەن ، باشقا چېچىپ زەر .
جاھاندا موھتاجلىق كۆرمىگەيسەن ھېچ ،
خەزىنەم ئېچىپ بېرەي ، سەرپ قىل ئەتە ـ كەچ .
پەقەت تەھەمتەندىن قىلغىن خەۋەردار ،
خەزىنە سېنىڭكى ، گۆھەر كۇمۇش زەر .
بۇ سىرنى يوشۇرساڭ مەندىن ۋە لېكىن ،
دىلىڭدا ساقلىساڭ ئاداۋەتۇ كىن ،
تەندىن بېشىڭ كېتەر ، ئاناڭ باغرى خۇن ،
ئىككى يولدىن بىرىن تاللىۋال بۇگۈن . »
شاھقا مۇبەد بىر سۆز بايان ئەيلىدى ،
سۆز ھېكمىتى سىرىن ئايان ئەيلىدى :
« ئېيتمىغان سۆز دىلدا گۆھەر بەھىساب ،
تاش قۇتا ئىچرە ئالماستۇر بىئاب .
قېپىنى پارچىلاپ كۆرسەتسە دىدار ،
قۇياشتەك دەرەخشان ، تىغدەك يالتىرار . »
ھەجىر ئاڭا دېدى :« ئەي ئازادە شاھ ،
كۆڭلۇڭگە تەگدىمۇ تاجۇ تەخت ، بارگاھ ؟
خالارسەن شۇنداق بىر قوتاز بىلەن جەڭ ،
جەڭدە قىلسەن پىللارنى يەرگە تەڭ .
گۇرزەڭنى ئويناتساڭ ، زەربىدىن شۇئان
ئىككى يۈز ئەسكەر بولىدۇ بىجان .
لېكىن رۇستەم جېڭى قىلسا كىم ئارمان ،
يۈكسەك بېشىن قىلار يەر بىلەن يەكسان .
ئاڭا دۈچ كېلىشتىن قاچار جەڭدە پىل ،
ئېتى تۇيىقىنىڭ توزانى يۈز مىل .
ئەگەر قەھر قىلسا جەڭ كۈنى بۇ ئەر ،
زەربىگە چىدالماس نە پىلۇ ، نە شىر . »
سوھراب دېدى : « ئاتاڭ بەختى قارادۇر ،
ئەگەر سەندەك ئوغۇل ئاڭا ئاتادۇر .
شۇ بىلىم ، شۇ قۇدرەت ، شۇ ھۈنەر بىلەن ،
ساڭا ئاتا بولغان قەلبىدە تىكەن .
سەن نەدىن بىلىسەن مەردلەر جېڭىنى ،
ئېيت ، قاچان كۆرگەنسەن ئۇچقۇر جېڭىنى ؟
كۆپ ئالپ كۆرۈنىدىمۇ ساڭا رۇستەمىڭ ،
ئەتە ـ كەچ ئاشۇنى ماختىماق غېمىڭ ؟
ئەگەر دېگىز تۇرسا مەيىن دولقۇنلاپ ،
ئوت ـ يالقۇن قۇتراپ كېتەر لاۋۇلداپ .
بېسىپ كەلگەندە دولقۇنلۇق دېگىز ،
قۇترىغان ئاتەشتىن قالامدۇ بىر ئىز ؟
شولىسى تىغىنى چىقارسا ئاپتاپ ،
قاراڭغۇلۇق قاچار چاقماق ئالدىراپ . »
ئىش بىلمەس ھەجىر سىردىن بىخەۋەر ،
ئويلايتتى : « راستىنى ئېيتسام مەن ئەگەر ،
شۇنداق يېقىملىق بىر قامىتى بىلەن ،
تەڭ كېلەلەرمىكىن ئاڭا تەھەمتەن ؟
رۇستەم چىدىرىغا لەشكەر تارتماسمۇ ؟
پىلدەك ئېتىن چاپسا ، ستەم ئارتماسمۇ ؟
بۇ ئالقان ، بۇ بىلەك ، بۇ چېچىنى كۆر ،
رۇستەمنى غىق بوغار ، چاڭگىلىنى كۆر !
كىم كېلەر ئاڭا تەڭ گەر ئۆلسە رۇستەم ،
چۆچۈپ قالار ئۇندىن باشقىلىرى ھەم .
كىم جەڭگە كىرىدۇ قوغداپ ئۆز بەختىن ،
ئاسان بېسىپ ئالامدۇ كاۋۇس تەختىن .
ياخشى ئەمەسمۇ شەرەپ بىلەن ئۆلگىنىم ،
تىرىك قېلىپ ، شاد قىلغىنىمدىن دۇشمەن .

بىر مەن ئۆلسەم كۆندۈز تۈن بولارمىدى ؟
يا مېنى دەپ دەريا خۇن بولارمىدى ؟
ئاتامۇ بۇ دەردنى كۆتۈرەر دادىل ،
يەنە ئاتمىش ئالتە ئوغلى بار شىر دىل .
بىرى گېۋ باھادىر ئۆزى بىر لەشكەر ،
ھەر جەڭدە قوشۇنلار ئالدىدا يۈرەر .
يەنە شېرگىر ، شېردۇش ، باھادىر بەھرام ،
يەنە قورقمايدىغان مەردانە رۇھھام .
مەن ئۆلسەم ئاتامغا شۇلار مېھرىبان ،
مېنىڭ قەستىم ئۇچۇن ياۋدىن ئالار جان .
گۇدەرزدەك پالۋان ئوغۇللار بىلەن ،
ياۋ قولىغا چۈشۈپ ئۆلۈپ كەتكەندىن
بويتۇ مېنىڭ بېشىم ئالسۇن بۇ جاللاد ،
پاك مۇبەد سۆزلىدى يۈرىكىمدە ياد :
« سەرۋ بېشىن كۆتۈرسە ، كۆرىستىپ غۇرۇر ،
يەردىكى خازان بىلەن كىمنىڭ كارى بار ؟ »
ئاخىر سوھرابقا دېدى : « بۇنچىلىك ئەلەم ،
ئاغزىڭدىن كەتمەس رۇستەمۇ رۇستەم !
قارا يۈرىكىڭگە ئاداۋەت ئاشنا ،
ئورۇنسىز نەرسىدىن قىلما ئەندىشە .
مەقسىتىڭ جېنىمنى تەندىن جۇدا قىلىش ،
بېشىم كەس ! نېم كېرەك دەللىل قېدىرىش ؟!
قان تۆكۈشكە تاپاق بولۇپ باھانە .
خۇناب بولۇمەرمە ، ئۆلتۈر مەردانە .
بىلىپ قوي ، سەن كىمۇ كىم رۇستەم داستان ؟
ئۇنداق شىر چۈشەمدۇ قولۇڭغا ئاسان ؟! »

سوھرابنىڭ كاۋۇس لەشكەرلىرىگە ھۇجۇمى

ئاڭلاپ ھەجىردىن شۇنچە كەسكىن سۆز ،
باتۇرلار سەردارى تىكتى ئاڭا كۆز .
بىرنېمە دېمىدى ھەجىرگە ھېچبىر ،
ئەمدى ئۇ نە قىلار ، ئېچىلمىدى سىر .
ئايلىنىپ ھەجىرگە چۈشۈردى بىر مۇشت ،
ئۆرۈلۈپ ، چېدىرغا يول ئالدى خاموش . . .
خىيالغا پاتتى ئۇ ئۇزاقتىن - ئۇزاق ،
نېچۈك جەڭ باشلىناي . . . شۇبھە بىساناق .
بىر پىكىر ئىلكىدە باغلىدى كەمەر ،
بېشىدىن زەر تاجىن ئەيلىدى بەدەر .
ئۇستىگە ئوق ئۆتمەس ساۋۇت كىيدى شاد ،
دۇبۇلغىسىن كىيدى بېشىغا شىرزات .
قولىغا ئالدى نەيزە ، كامانۇ كەمەند ،
ئېغىر پولات گۇرزە ، ئارقىنى دۆە بەند .
غەزەپتىن تېنىدە قىينىلىپ تېنى ،
تاشقىنلاپ جۇش ئۇرار تومۇردا قېنى .
ئاتقا مىنىپ ، نەيزە ئالدى قولىغا ،
مەست پىل كەبى چۈشتى دۈشمەن يولىغا .
قورغاندىن چىقتى ئۇ شىددەتلىك ئۇچۇپ ،
ئات تۈيىقى چېكى يوقتۇزنى قۇچۇپ .
ئاتنى قويۇپ كەلدى شاھ بارگاھىغا ،
نەيزە تەڭلەپ كىردى قارارگاھىغا .
شىرلارنىڭ توپىدىن چىققان ئەر كەبى ،
باتۇرلارنى جەڭگە چىللار شىر كەبى .
ئەمما ئىرانلىقتىن بىرەر زور پەلەك ،
ھاھادىر كېلەلمەس ئاڭا ھەرگىز تەڭ .
ئۆزەڭگىدە ئاياغ ، قولىدا تىزگىن ،
ھەيۋىتىدىن كېلەلمەس بىرەرى يېقىن .
باتۇرلار يېغىلىپ تۇزۇپ ئەنجۇمەن ،
دېدى : « مانا بۇ ھەقىقىي پىلتەن .
ئاڭا دوچ كېلىشتىن ساقلىسۇن خۇدا ،
بىر ئۇرۇپلا قىلۇر جېنىڭدىن جۇدا .
نەرە تارتىپ كېلىپ سوھراب بۇ مەھەل ،
كاۋۇس شاھنى تېپىپ ، سۆز باشلىدى قوپال :
« ئەي شاھىنشاھ ، قېنى پەھلىۋانلىرىڭ ؟
قېنى مەيدانغا چۇش ، كۆرسەت ھۈنىرىڭ !
ئەگەر قاچار بولساڭ مەردلەر جېڭىدىن ،
نامىڭنى ئۆزگەرتكىن ، قويغىن يېڭىدىن .
ئەگەر نەيزە سالسام ، ئەي كاۋۇسى كەي ،
شۇئان لەشكىرىڭ كۆر . بىتچەت بولغاي .
ئاشۇ تۇنكى ، پىدا بولدى جەندەرەزم ،
قەسەمەم شاھىدى بولدى پۈتۈن بەزم .
ئىرانلىقتىن قالماس بىرەر نەيزىدار ،
كاۋۇسنى تىرىكلا دار قىلمەن دار !
قېنى ئىشىنسەن قايسى پالۋانغا ،
مانا مەن ، قايسى چۈشۈر مەيدانغا ؟ »

شۇنداق دېدى سوھراب ، سۆزنى قىلدى بەس ،
ئىران تامانىدىن چىقمايتتى بىر سۆز .
شاھ چېدىرىغا سوھراب نەيزىسىن ئۈردى ،
يەتمىش بىر قوزىقىن بىردىن سۇغۇردى .
شاھ چېدىرى ئاغدۇرۇلدى ئاياغتىن ،
كانايلار ئاۋازى كەلدى ھەر ياقتىن .
كاۋۇس ھەر تامانغا داد سالدى زەبۇن :
« ئەي ، باتۇرلۇق داۋا قىلغانلار نېچۈن
بۇ تۈركىنى كۆرۈپلا قاچتى ھوشىڭىز ؟
رۇستەمگە يۈگۈرۈش بولدى ئىشىڭىز ؟
پالۋانىم يوقمۇ بۇنىڭغا كېلەر تەڭ ؟
زادى تەڭ كېلەلمەسمۇ بۇ تۈرككە پەلەڭ ؟ »
ئاڭلاپ راۋانە بولدى يولىغا تۇس ،
بېرىپ ئېيتتى نېمە دېگىنىن كاۋۇس .
رۇستەم ئاڭا دېدى : « ھەربىر شەھرىيار ،
مەندەك پالۋانىنى چىللاشقا تەييار .
گاھى رەزم چېغى ۋە گاھى بەزم ،
كاۋۇس مېنى ئەسلەر بولسىلا رەزم . »
ئاتچىلارغا دېدى : « تۇلپار ئېگەرلەڭ ! »
لەشكەرلەرگە دېدى : « يېقىن قىرغىن ، جەڭ . »
چېدىرىدىن چۆلگە تاشلىدى نەزەر ،
گىۋىنىڭ ئۆزى ئاتقا توقۇيتتى ئېگەر .
ئۇنى بول - بول دەپ تۇراتتى گۆرگىن ،
رۇھھام ئاتقا ئارتار ئېغىر گۇرزىسىن .
تۇس بېرەر زىرىھ بىلەن تۇلپارغا پەرداز ،
رۇستەمگە ئاڭلىنىپ تۇرار بۇ ئاۋاز .
« قىيامەت قوپارمىش پەقەت شۇ بىر تەن ،
بۇ ئاددىي جەڭچىمەس ، بۇ بىر ئەھرىمەن . »
دەپ يولۋاس تېرىسىن كۆكسىگە تاشلار ،
بېلىگە باغلىدى شاھانە كەمەر .
يولغا چۈشتى مىنىپ ئۈچقۇر تۇلپارغا ،
زەۋارە باش بولدى قوشۇن زاتىغا .
ئاڭا دېدى : « سالغىن سۆزۈمگە قۇلاق ،
جايىڭدىن قوزغالما مەندىن بىسوراق . »
ئالدىدا بارىدۇ شاھانە بايراق ،
قەھرى ئېلىپ بارار يالقۇن ۋە چاقماق .
سوھراب بەستىن كۆردى ھەيران بوپ رۇستەم ،
كۆكسى ئەمەستى سامنىڭكىدىن كەم .
رۇستەم ئاڭا دېدى : « چىقايلى بىر يان ،
ئېلىشايلى ئېلىپ ياكى بېرىپ جان . »
سوھرابمۇ ئالقانىنى سۈركەپ ئالقانغا
بىر چەتكە ماڭدى قارىماي سەپكە .
ئۇمۇ رۇستەمگە دېدى : « چەتكە چىقمىز ،
بۇندا باردۇر پەقەت سەن ، مەن ئىككىمىز .
ئىرانۇ تۇراندىن ھېچكىم كېرەكمەس ،
بۇ جەڭدە سەن ۋە مەن بولساق يېتەر بەس .
ئەمما سەن بىكارغا جەڭگە چاپىسەن ،
بىر مۇشت ئۇرسام ، ئەبەد يەرگە پاتىسەن .
كۆپتۈك كەڭ ، قەددىڭ چوڭ ، ئاسماندا بېشىڭ ،
ئەمما بىر يەرلەرگە بېرىپتۇ يېشىڭ . »
رۇستەم باقار ، ئاتتا تۇرار بىر زەڭگى ،
رىسالىدىن خېلى ئۇزۇن ئۇزەڭگى .
رۇستەم دېدى : « ئەي يىگىت ، سۆزلە ئاستىراق ،
يەر قاتتىقتۇر ، ئاسمان ئىللىق ھەم يۇمشاق .
خېلى جەڭ كۆردۈم مەن قېرىلىقتا ھەم ،
قانچە پەھلىۋانلار بويىنىن قىلدىم خەم .
دەستىمدىن يەتتى كۆپ دۈشمەن ئەجىلى ،
يېڭىلىش دېگەننى بىلمىدىم تېخى .
ياخشى باق ، مەن قانداق قىلىمەنكىن جەڭ ،
تىرىك قال ، قورقما دۈچ كەلسە پەلەڭ .
تۇران نامدارلىرى بىلەن جەڭ قىلدىم ،
تاغۇ دەريا گۇۋاھ ، نېچۈك يەر قىلدىم .
يەنە شاھىدىمدۇر كۆكتىكى يۇلتۇز ،
بۇ دۇنيا مەردلىرىن چۆكتۈردۈممەن تىز .
ياش جېنىڭغا رەھىمىم كېلىدۇ ، شۇڭا ،
سېنى ئۆلتۈرمەكلىك ئەمەس مۇددىئا .
تۇراندىمۇ ساڭا تېڭى تېپىلماس . »
رۇستەمدىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپلا سوھراب ،
يۈرىكى جىغىلداپ ، جىگەر بولدى ئاب .
دېدى : « بىر سۆزۈم بار ، ئوچقىنى ئېيت ،
ئوچۇق سۆزلەشمەككە كەلدى مانا پەيت .
ئەجدادلىرىڭ ماڭا بىرمۇ بىر ياد ئەت ،
ئىزگۈ سۆزلەر بىلەن دىلىمنى شاد ئەت .
بۇگۈن گۇمانىم شۇ : « سەنمۇسەن رۇستەم ،
ئەجدادىڭ ئەمەسمۇ شەرەپلىك نەيرەم ؟ »
جاۋاب بەردى رۇستەم :« ئۇ رۇستەم نەدە ؟
بىزنىڭ ئەجداد نەدە ۋە نەيرەم نەدە ؟

مىسلى يوق باتۇر ئۇ ، مەن ئاددىي سەرباز ،
ئۇندىكى تەختۇ تاج مەندە يوق شەۋۈاز . »

سوھرابنىڭ ئاخىرقى ئۈمىدى سۇندى ،
كۈندۈز تۇن بولدىيۇ ، تەقدىرگە كۆندى .

رۇستەمنىڭ سوھراب بىلەن جەڭ قىلغانلىقى

بېرىپ نەيزە ئالدى سۇنۇق جۇرئىتى ،
ئانا سۆزىن ئەسلەپ ئاشتى ھەيرىتى .
ئىلىشش مەيدانىن تاللىشىپ پەلەك ،
قىسقا نەيزە بىلەن باشلاشتى تەڭ جەڭ .
نەيزىلەردىن قولدا قالغاندا دەستە ،
ئات تىزگىنىن سولغا تارتتى بىر دەمدە .
ئەمدى ئىشقا سېلىپ ھىندى قىلىچىن ،
ھەريان چېپىشاتتى ، ئاتەشلىك ئۇچقۇن .
بىر ـ بىرىن يېمىرىپ تىغ تۆمۈر تۆكەر ،
گويياكى جاھاندا بولغاندەك مەھشەر .
ئاندىن قولغا ئېلىپ سالماقلىق گۈرزە ،
بىر ـ بىرىن ساۋاشتى ، بىر ـ بىرىن ئەزدى .
گۈرزىلەر سۇنۇپ كەتتى بۇ زەربىدىن ،
ئاتلار ھالدىن كەتتى مىسلى ئۇرۇشتىن .
تەمتىرىشىپ قالدى ئاتلار بىچارە ،
ساۋۇتلار يىرتىلدى ، قالقانلار پارە .
لېك سوۋۇمىدى باتۇرلار غەيرىتى ،
نەتىجە بەرمىدى بارلىق شىددىتى .
بەدەن تەرگە پاتتى ئېغىز ساپلا خاك ،
تەشنالىقتىن تىللار بولدى چاكۇ چاك .
ئاخىر ئاجىزلىشتى ئىككى مۇقابىل ،
دەردكە تولغان ئاتا ، ئەلەمگە ئوغۇل .
ئەجەب ئىشلىرىڭغا دىلىم لال ، جاھان ،
ئۆزۈڭ بار قىلسەن ھەم ئۆزۈڭ نەھان !
نېمىشقا بۇ دىللاردىن مۇھەببەت يىراق ،
ئەقىل كۆرۈنمەيدۇ ، ھەقىقەت يىراق . . .
باياۋاندا ۋەھشىي ، دەريادا بېلىق
تونۇپ ئالمىغۇ پەرزەنتىن ئېنىق .
پەقەت ئادەم كۆزىن خىرس ناملىق ئوت ،
كور قىلىپ ، تونۇتماس كىم ئوغۇل ، كىم يات .
كۆڭلىدىن ئۆتكۈزەر رۇستەم : « ھېچ لەھەڭ
كۆرمىدىم بۇنىڭدەك قىلالىغان جەڭ .
كۆككە ئۆرلىگەنتى ئاق دۈە نالىسى ،
بۇگۈن ھوشۇم ئالدى ئىنسان بالىسى .

تېخى تارقالمىغان بۇنىڭ شۆھرىتى ،
ھېلى مەلۇم ئەمەس ھېچكىمگە ئېتى .
ئۆلۈم ياخشى بۇندىن يېڭىلسەم ئەگەر ،
قاراپ تۇرار ئىككى تەرەپتە لەشكەر . »
ھەر ئىككىسىنىڭ ئېتى ئالمىدى ئارام ،
ئۇرۇش بولمىغانتى تېخىچە تامام .
ھەر ئىككىسى تەڭلا تارتىشتى كامان ،
قېرى جەڭچى بىلەن باتۇر نەۋقىران .
ھەر ئىككىسىگە ئوق مۆلدۈرەك تەگدى ،
نە تون ، نە ساۋۇت ھېچ سۆكۈلمىدى .
ئىككىسىنىڭ غەزىپى قايندى تاشتى ،
بىر ـ بىرىن بېلىدىن ئېلىشقا ماڭدى .
تەھەمتەن قولىنى ئۈزىتىپ ئاڭا
تاش يۈلغاندەك ئۇردى بەلباغقا .
سوھراب پوتىسىدىن كۆتۈردى ئازات ،
لېكىن سوھراب قوزغالمىدى ، جىممىدە ھەم ئات .
قىمىر قىلمىغاچ سوھراب پالۋان بېلى ،
بوش تۇرۇپ قالدى تەھەمتەن قولى .
سوھرابنىڭ بېلىدىن قولىنى ئالدى ،
دىلىغا يەنە كۆپ شۇبھىلەر سالدى .
كۆرەشتىن تويدى بۇ ئىككى شىرى مەرد ،
بەدەندە ھارغىنلىق ، يۈزلەردە گەرد .
سوھراب ئېغىر گۈرزە ئېلىپ ئېگەردىن ،
ئۇردىكى مۆلچەرگە ئېلىپ نەق گەدەن .
بۇ زەربىدىن تەۋرەپ كەتكەندە رۇستەم ،
ئۆزىن تۇتتى بەدەن سىرقىرىسا ھەم .
كۈلۈپ : « ئەي باھادىر ! ـــ دەر ئىدى سوھراب ، ـــ
مەردانە زەربىگە تۇرالمىدىڭ چىداپ !
چال قەددى سەرۋىدەك تىك بولسىمۇ گەر ،
ياش قىلىقىن قىلسا ، تېتىقسىز ، ناچار ! »
ئىككىسى بىر ـ بىرىن قىلدى ھاقارەت ،
جاھان تار كەلگەنىدى بۇلارغا غايەت .
بىردىن ئىككىسلا ئۆرۈپ يۈزىنى ،
رەقىب قوشۇنىغا ئۇردى ئۆزىنى .

تەھەمتەن كۆتۈرۈپ تىغ تۇران تامان ،
سالدى ئوۋدىكى قاپلاندەك قىران .
ئىران سپاھىغا باستۇردى سوھراب ،
ئات تىزگىنىن قويدى ، قىسلدى ركاب .
سپاھقا ئۆزىنى ئۇرغاندا بۇ شىر ،
شۇئان نابۇت بولدى نەچچە نامدار ئەر .
بۆرىدەك لەشكەرگە كىرىپ كەلگەن چاغ ،
چوڭ ـ كىچىك ھەممىسى بولدى پاتپاراق .
ئاخىر رۇستەم ئويلاپ قالدى بىناگاھ ،
ئاڭا دۇچ كەلمىسۇن يەنە كاۋۇس شاھ .
ھۇنىرى بەركامان تۇركىي نەۋنىھال
قولىدىن قۇتۇلماق شاھقا كۆپ مالال .
ئات بېشىن بۇرىدى ئۆز لەشكەرگاھىغا ،
دىل ئەمرى شۇ . يېقىن تۇرغاي شاھىغا .
سپاھ ئوتتۇرىسىدا سوھرابنى كۆردى ،
ئۇ تۆككەن قانلاردىن زېمىن لاي ئىدى .
نەيزىسى ئۇچىدىن تامار ئىدى قان ،
گويا ئوۋى ئوڭدىن كەلگەن بىر قاپلان .

قەھرى كەلدى رۇستەم ئۇنى كۆرۈپلا ،
نەرە تارتتى ، تىترەپ كەتتى دەشت ـ تاغلار .
ئاڭا دېدى : « ئەي تۇرك ، بىئەقىل خۇنخور ،
بۇلاردىن كىم سەن بىلەن ئۇرۇشقىنى بار ؟!
نېچۈن بار كۈچۈڭنى ماڭا كۆرسەتمەي ،
قان تۆكسەن قوتان ئىچرە بۆرىدەك ؟ »
ئاڭا دېدى سوھراب : « تۇرانى سپاھ
بۇ جەڭدىن يىراقتا ئىدى بىگۇناھ .
ھېچكىم خالىمايلا سەن بىلەن ئۇرۇش ،
سەندىن باشلاندىغۇ ئۇستىگە يۇرۇش . »
رۇستەم دېدى ئاڭا : « ئەمدى كەچ بولدى ،
ئاتسۇن تاڭ ، ئەتە ئاندىن تىغ كۆتۈرەيلى .
بۇ مەيداندا بولغاي ھەم مۇنبەر ، ھەم دار ،
تەقدىرىمىز پۈتەر پاك پەرۋەردىگار .
ئانا سۈتى ئاغزىڭدا ، قولۇڭدا قورال ،
ھۇنىرىڭگە بەللى ، كۆرمە سەن زاۋال .
ئەمدى كەتتۇق ، ئەتە تاڭ ئاتقان زامان ،
تەڭرى ئىرادىسى بولۇر نامايان . »

رۇستەم بىلەن سوھرابنىڭ ئۆز ئوردىلىرىغا قايتقانلىقى

شام ۋاقتى قايتقاندا ئۇلار ھەر تەرەپ ،
ئالەم ھەيران ئىدى سوھرابقا قاراپ .
گويا ئۇرۇش ئۇچۇنلا يارالغان ئۇ ،
چاپقىنى چاپقان ، تىنماس بىرەر ئان ئۇ .
تىنماي چاققان ماڭار ئاستىدىكى ئات ،
ھېچنېمە ئۆتمەيدۇ ، بەدىنى پولات .
لەشكەرگاھقا كەلدى كەچ باشلانغان ئان ،
بېلى جەڭدە تالقان ، بىلەك چارچىغان .
ھۇمانغا دېدىكى : « ئەتە تاڭ قۇياش ،
چىقىپلا باشلىنار قىيامەت ، تالاش .
نېمە ئىش كۆرسەتتى شىردىل باھادىر ،
نېمە قىلدى بۇندا ، نېمىگە قادىر ؟
ئۇ كۆپ يەتكۈزدىمۇ بۇنداق تالاپەت ،
ماڭا تەڭ كېلەرى پەقەت شۇ ، پەقەت .
ئىران سپاھىنى كۆرۈپ پۈتۈنلەي ،
ئۇنىڭدەك قاپلاننى تاپمىدىم دېگەي .
خۇددى قۇتۇرغان شىر ، ئۇۋىن قويمايدۇ ،
قېرىپ قالغانۇ جەڭگە تويمايدۇ .

ئىزدىسەڭ جاھاننى كېزىپ سەراسەر ،
ھېچكىم جەڭگە ئۇنىڭدەك باغلىماس كەمەر ! »
ھۇمان ئاڭا دېدى : « بۇ پەرمانى شاھ ،
جايىدىن قوزغالماي تۇرغانتى سپاھ .
مۇستەھكەم تۇراتتى سەپتە بار لەشكەر ،
لازىم بولسا قاتتىق جەڭگە ھامان تەييار .
رەقىب تەرىپىدىن چېقىپ بىر تىمساھ ،
مەست شىردەك تاشلاندى بىز ياققا ناگاھ .
پۈتۈن بىر قوشۇنغا قارشى بىر ئۆزى ،
مەست قاپلاندەك قانغا تولغانتى كۆزى .
ھەرياققا تاشلاندى ، قىلماي ھېچ پىسەنت ،
بىردەمدە ھەرياقتا مۇردىلار پەيدا بولدى .
يەنە بىردىن تاشلاپ ئات تىزگىننى ،
يېنىپ چېپىپ كەتتى تاشلاپ دۇشمەننى . »
« بىزنىڭ سەردارلاردىن ، ـــ دېدى پەھلىۋان ، ـــ
قۇربان بولمىدىمۇ ھېچكىم ناگاھان ؟
ئىرانلىقنى مەنمۇ قىردىم پەيمۇ پەي ،
تۇپرىقىن قېنىغا قېتىپ قىلدىم لاي .

بۇنى كۆرۈپلا تېز قايتتى ئۇ قۇتاس ،
يولۇمنى توسۇشقا يوق ئىدى بىر كەس .
ئەگەر شىر دۇچ كەلسە ماڭا ناگاھان ،
ئېغىر گۇرزىمگە تەسلىم بولۇر جان .
قاپلانۇ يولۋاسنى ئەيلەيمەن يەكسان ،
نەيزىمدە بۇلۇتتىن چىقىرىدۇ چېقىن .
باتۇرلار قەھرىمان كۆرگەن ئاشۇ پەيت ،
ساۋۇت ، قالقانلىرىن قىلار تەخمۇ تەخ .
كۈنلەرنىڭ ئۇلۇغى بولۇر ئەتە كۈن ،
يا غالىب كېلەرمىز ، ياكى كۈمپەيكۈم .
ئىچەي پەرۋەردىگار نامىغا قەسەم ،
ئادەممەس گەر بىرەر ياۋنى قالدۇرسام .
ئەمدى ساقىي ، چىللا ، بەزمە قۇرايلى ،
مەي بىلەن دىلىمىز داغىن يۇيايلى . »
شۇنداق ئوردىسىغا باردى ھەم رۇستەم ،
گېۋ بىلەن سۆھبەت باشلىدى ئۇ ھەم :
« قېنى ئېيت ، نېم قىلدى بۇدۇشقاق قاسساپ ،
ئۇنىڭ زەربىسىگە كىم تۇردى چىداپ ؟ »
گېۋ دېدى : « سورىما ، رۇستەمى داستان ،
بۇنداق زورنى ئەسلا كۆرمىگەن جاھان .
قوشۇن ئىچرە كىردى مىسالى شامال ،
تۇس يولدا تۇراتتى قولدا قورال .
چاقماقلىقتا يولۋاس ، شىردۇر قۇدرەتتە ،
بىر دەمدە ئېگەردە ، بىردەمدە يەردە .
كېلىپ تۇسىنىڭ نەيزە تۇتقىنىن كۆردى ،
قۇترىغان قاپلاندەك سەكرەپ تووڭلىدى .
ئېگىلىپ گۇرزىسىن ئېگەر قېشىدىن
ئېلىپ ئۇردى ، ئۇچتى قۇلاق بېشىدىن .
تەڭ كېلەلمەي چېكىندى تۇس بەھەلاۋەت ،
ئاندىن ھېچكىم چىقىشقا قىلمىدى جۇرئەت .
ئاڭا تەڭ كەلمىدى ھېچكىم سىپاھتىن ،
ئاڭا بەس كېلىدۇ پەقەت تەھەمتەن .
ھەم قەدىم ئادەتتىن بىلىپ مۇقەددەس ،
ئۇ يالغۇز باتۇرغا قارشى قىلمىدىم قەست .
مەيدان ئىچرە جەڭلان ئۇرۇپ ئۇ تەنھا ،
قانچە باشنى قىلدى تېنىدىن جۇدا .
ئۆز ئالدىدا كۆرمەي بىرەر پەھلىۋان ،
گاھ سولغا يۆگۈردى ، گاھى ئوڭ تامان .
كىم ئاڭا دۇچ كەلسە ئەجەل قۇچاتتى ،
ئاستىدا ئېتىمۇ ئوقتەك ئۇچاتتى . »
بۇ خەۋەردىن رۇستەم بولدى ئىدى بىر كەس .
كاۋۇس تامان يۈردى كۆزىدە غەم ، كىن .
ئوچۇق چىراي بىلەن كۈتۈۋالدى شاھ ،
يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ كۈتۈۋالدى شاھ .
تەھەمتەن سوھرابتىن ئاچسىلا ئېغىز ،
دەيتتىكى : « ئالەمدە بۇ باتۇر يالغۇز .
ئانا سۈتى ئاغزىدىن كەتمەستىن تامام ،
قىلماقتا نى نوچى ئىشىن سەرەمجان .
بېشى يېتىپ بارار يۇلتۇزغا يېقىن ،
يەر ئىڭراپ ، كۆتۈرەر كېلەڭسىز تېنىن .
ئالەمگە ۋەھىمە سالار چاڭگىلى ،
تۆگە كېلەر ئۇندىن كۈچكە قانغىلى .
قىلىچىم ، كەمەندىم ، گۇرزىم ئىشقا سېپ ،
ئۇنى ھەر تەرەپتىن ئۇردۇم ئېلىشىپ .
شۇندا ئويلاپ ـ ئويلاپ ئۆزۈمگە دېدىم ،
قانچىلارنى ئاتتىن غۇلىتار ئىدىم .
شۇ خىيالدا تۇتتۇم مەن كەمەردىن ،
قىستىم ئاجرالغۇدەك سۆڭەك ـ سۆڭەكتىن .
ئېگەردىن ئۆزۈپ ئالماقچى ئىدىم ،
باشقىلاردەك يەرگە ئۇرماقچى ئىدىم .
بوراندىن مىدىرلاپ كېتەر ئەزىم تاغ ،
ئەما ئۇ مىدىر قىلماي ئۆزۈلدى بەلباغ .
ئايرىلىپ قايتتۇق بىز كىرگىنىدە كەچ ،
ئاسمان ئايسىز ئىدى ، نۇر كۆرۈنمەس ھېچ .
ئەتە سەھەر يەنە دۇچ كېلەرمىز ، دۇچ ،
يەككە ئېلىشىتا كۈچ سىنىشارمىز ، كۈچ .
ئەتە مەلۇم بولۇر ، زەپەر كىمگە يار ،
تەقدىرگە نېمە يازغان پاك پەرۋەردىگار .
ھاياتقا ، ماماتقا قاراتقان ئۆزى ،
قۇياش بىلەن ئايىنى ياراتقان ئۆزى . »
كاۋۇس شاھ دېدىكىم : « ئۇ يەزدانى پاك
يامانلار دىلىنى قىلار چاكۇ چاك .
بۇ تۇنىنى ئۆتكۈزگۈم سەجدىدە بېشىم ،
پاك تەڭرىم ئالدىدا ئىمان يولدىشىم .
گۇمراھ تۇرك ئۇستىدىن غالىبلىق تىلەي ،
سىنىڭ زەپەرىڭنى ئىلتىجا قىلاي .
بۇ قېتىم لىپمۇ لىپ تولسۇن دىل كامىڭ ،
قۇياشتىنمۇ ئېگىز پارلىسۇن نامىڭ ! »

ئاڭا رۇستەم دېدى :« ئۇلۇغ شاھ نامى
يار بولسا ھەل بولۇر ياخشىلار كامى . »
لەشكەرگاھقا قەدەم تاشلىدى بە سۆلەت ،
بېشى مىڭ ــ مىڭ خىيال ، دىلدا ئاداۋەت .
زەۋارە قارشى ئېپ قىلدىكىم سوئال :
« جاھان پالۋانىم ، قانداق ھال ـ ئەھۋالىڭ ؟ »
ئاۋۋال ئۇندىن تاماق سوردى رۇستەم ،
ئاندىن يوق بولۇپ كەتتى دىلدىن ئەلەم
ۋە بۇرادىرىگە دېدى : « بول بىدار ،
ئالدىراڭغۇ بولما ، ھوشيار بول ھوشيار .
قۇياش تېغ ئۇرغاندا كېچە جېنىغا ،
بارارمەن ئاشۇ ئات غەنىم يېنىغا .
سپاھىمنى سەپلەپ ، تۇغۇم قىل ھازىر ،
تەختىم ، زەر ئۆتۈكۈم ، قورالىم بىر ــ بىر .
ئالەمگە ئىللىق شولا چاچقاندا قۇياش ،
چېدىرىم يېنىدا بولغىن قوشۇپ باش .
ئەگەر رەببىم زەپەر بەخش قىلسا ئۇ چاغ ،
ئۇرۇش مەيدانىدا قالمىقىم ئۇزاق .
ئەگەر باشقىچە بولۇپ كەتسە ئىش ،
ئاھۇ ۋاھ ئەيلىمە ، قىلما ھېچ نالىش .
مەيدانغا ھېچكىمنى ئەۋەتمە بىكار ،
بىكار سوزۇلمىسۇن قانلىق كارۇ زار .
زابۇلستانسېرى بىر ـ بىر يول ئالغىن ،
داستان ھۆزۈرىنى خاتىرجەم قىلغىن .
سەۋر سۈيىن سېپىپ دەردىم سۆزۈتقىن ،
يۇمشاق سۆزلەر بىلەن ئانام كۆندۈرگىن .
ئۆلۈمۈم داغدا دىلى سۇنمىسۇن ،
بىھۇدە تىنىمسىز كۆز ياش تۆكمىسۇن .
دۇنيادا ھەممىگە شۇدۇر پەيمانە ،
رۇستەم ئۆلۈمگە ھېچ تاپماس باھانە .
قانچە دۈشە ، شىر ، يولۋاس ، قاپلانۇ لەھەڭ ،
نابۇت بولۇپ كەتتى قىلغىنمدا جەڭ .
قانچە قورغانلارنى قىلغىنمدا پەس ،
ھېچكىم قىلالمىدى مېنى قىلچە پەس .
كىم جەڭگە ئالدىرىسا ئەگەر مىنىپ ئات ،
ئۆلۈم ئىشكىنى تاقىلدىتار پات .
ئەگەر ياشىساڭمۇ مىڭ يىلدىن ئارتۇق ،
ئاخىر شۇ بولۇر پەلەكتىن تارتۇق .
نەزەر سال جەمشىدتەك پادىشاھى بەلەند
ياكى تەھمۇراستەك دادىل دۈشەند .
دۇنيادا ئۇلاردەك بولغانمىدى شاھ ،
ئۇلارنىمۇ ئۆلۈم تىنجىتتىغۇ ئاھ !
ئۇلار سىز ئايلىنار ۋاپاسىز پەلەك ،
ناھەقلىق تۇگەرمۇ بىزمۇ جۆنسەك ؟!
دۇنيا ھېچ كۆيمىسۇن داستان ئاھىدىن ،
يۇزىن ئۆرىمسۇن جاھان شاھىدىن ،
سۇسلۇق قىلمىغىن باشلىسا ئۇرۇش ،
ياخشىمەس شاھ سۆزىن ئىككىگە بۆلۈش .
قېرىيۇ ياش ئاخىر يۇتىدۇ لەھەد ،
ھېچكىم بۇ دۇنيادا قالمىغاي ئەبەد . »
يېرىم تۇن سوھرابتىن قىزىدى سۆھبەت ،
قالغان يېرىمدا ئۇيقۇ ھالاۋەت .

سوھرابنىڭ رۇستەمنى يەقتقانلىقى

قاناتنى يايغاندا ئالەم قۇياشى ،
جايىغا يول ئالدى تۇن قارا باشى .
مۇرىگە يولۋاس تون سالدى تەھمىتەن ،
ئەجدىھا ئېگىرىدە ئولتۇردى بەلەن .
سپاھتىن ئۈچ پەرسەڭ نېرىدا مەيدان ،
ئارىدا كۆرۈنمەس بىرەر تىرىك جان .
جەڭگاھقا يېتىشتى باتۇرلار شاھى ،
قولدا گۈرزە ، باشتا پولات كۇلاھى .
بىھەد ئارزۇ دىلغا بولمىسۇن يولداش ،
دىل خىرىسغا بالا كېلىدۇ پاداش .
ئۇ تامان بەزم قىلىپ سوھرابى گۈلرۇ ،
گۈلگۈن شاراب ئىچىپ ، تىڭلايىتتى چالغۇ .
ھۇمانغا دېدى : « ئەجەب شىرى مەرد ،
مەن بىلەن باراۋەر قىلىدۇ نەبەرد .
بويى مېنىڭكىدىن كەم ئەمەستۇر ، كەم ،
قورقۇش نېمە بىلمەس ، قىزغىن جەڭدە ھەم .
مېنىڭدەك كەڭ يەلكە ، مەندەك جەزبىدار ،
قېلىپىمىز بىردەك ، يا پەرۋەردىگار !

ھەر دائىما مېنى ئويغا سالىدۇ ،
سىنچىلاپ قارىسام ، ئەقلىم ئازىدۇ .
ئانام ئېيتقان بولسىمۇ ھەر تۈرلۈك نىشان ،
يۈرەك تۈيار ، ھەممە بۇندا نامايان .
گۇمانىم شۇدۇركى ، بەلكى ئۇ رۇستەم ،
ئالەمدە ئۇنىڭدەك جەڭ قىلغىنى كەم .
ئۆز ئاتام بىلەن جەڭ قىلسام نى بولۇر ؟
يۇزۈم قارا بولۇپ ـ ئۆلسەم نېم بولۇر ! »
ھۇممان ئاڭا دەر : « جەڭ قۇرغاندا بازار ،
كۆپ قېتىم رۇستەمگە دۇچ كەلگىنىم بار :
مازەندەرانىدا ئۇ قانداق جەڭ قىلدى ،
گۇرزىسى ھەممىنىڭ ھالىن يەر قىلدى .
تۇلپارىنىڭمۇ بۇ ئاتقا ئوخشاشلىقى بار ،
ئەمما تۇلپار غەيرىتى ئاڭا ئەمەس يار . »
سەھەر بىلەن ئاپتاپ ئۇرغىنىدا دەم ،
باھادىرلار تۇردى ئۈيقۇدىن بەردەم .
سوھراب جەڭ لىباسىن كىيگەن شۇ چېغى ،
باشتا ئۇرۇش غېمى ، دىلدا بەزم نامى .
گۇركىرەپ مەيدانغا كىرىپ باردى تېز ،
قولدىكى گۇرزىسى زەربى مىسلىسىز .
رۇستەمگە سۆز قاتار ، لېۋىدە كۈلكە ،
گويا ئۆتكۈزگەندەك تۇنىنى بىقايغۇ :
« كىچىكىڭ قانداق ئۆتتى ، كۈندىن نى مۇراد ؟
جەڭگە كىرمەكچىسەن كۆڭلۈڭدە نى يار ؟
بەلكى تاشلىغايسەن گۇرزەڭنى ئاسان ،
ئاداۋەت پەنجىسىن قىلغايسەن يەكسان .
بىر قاچا مەي تۇتۇپ ، ئولتۇرساق ھەمدەم ،
بەزم قىپ ئۇنۇتساق قەھرۇ كىنىن ھەم .
تەڭرى ئالدىدا قىلىپ ئەھد ـ پەيمان ،
كىچىكى يۇرۇشتىن قىلىپ پۇشايمان .
مەيلى گەر باشقىلار قىلىشسا رەزم ،
ئىككىمىز ئولتۇرۇپ ، تۇزەيلى بەزم .
يۈرەك مېھرى ساڭا چۈشمىش بەغايەت ،
سەن بىلەن ئېلىشىشقا قويماس دىيانەت .
پالۋانلار بولسا گەر ساڭا ئەجداد ،
ئالدىمدا ئېيتقىن جەمىن بىر ـ بىر ياد .
مېنىڭ بىلەن بۇگۈن بولدۇڭ ھەمنەبەرد ،
نامىڭنى يوشۇرماق نېچۈن ، بولساڭ مەرد .
بوۋاڭ سام ئەمەسمۇ ، پەدەرىڭ داستان ،
سەن ئەمەسمۇ ، زابۇللۇق رۇستەم پەھلىۋان ؟ »
ئاڭا رۇستەم دېدى :« ئەي شۆھرەتلىك ئەر ،
قاي باھادىر بۇنداق بىكار سۆزنى دەر .
يەنە تۇتۇشماققا كەلگەنىدىم مەن ،
مېنى ئالداپ تۇزاققا چۈشۈرمەكچىسەن .
مەن گۆدەك ئەمەسمەن ، سەن ياش بولساڭ گەر ،
تەۋەككۈلگە باغلاپ كەلگەنمەن كەمەر .
تالاش مەيدانىدا غەيرەت قىلايلى ،
تەڭرى خالىغىنى نېمە ، بىلەيلى .
خوپ كېزىپ كۆرگەنمەن كۆپ پەس ۋە بەلەند ،
لاپ سۆزلەپ ، ھېچ كىشى بېرەلمەيدۇ پەند . »
سوھراب ئاڭا دېدى : « ئەي قېرى ئادەم ،
سۆزۈمنى ئالمىساڭ ، جايىڭ ئال شۇدەم .
ھاياتىڭنى قانلىق ئۇرۇشتا ئەمەس ،
تىنچلىقتا تۈگەت دەپ قىلغانتىم ھەۋەس .
سەندەكلەرنى قەبرە يۇتار شۇ ئاندا ،
روھىڭ ئۇچۇپ كېتەر ، تېنىڭ زىندانىدا .
نەيلەي ، بۇگۈن جېنىڭ قولۇمدا چىندان ،
قويۇۋەتكۈم بار ، لېكىن تەقدىر شۇ ئىكەن . »
جەڭگاۋار ئاتلاردىن چۈشۈشتى يەرگە ،
ساۋۇت ، پولاتلار بىلەن چۈشۈشتى يەرگە .
ئاتلىرىنى تاشقا باغلاپ كېلىشتى ،
ئاداۋەتتىن دىلىنى داغلاپ كېلىشتى .
ئېلىشىپ كېتىشتى نەق قۇتۇرغان شىر ،
تەرگە قان قېتىشتى ، قارا قانغا تەر .
سەھەردىن چۈشكىچە گاھ بۇ ، گاھ ئۇ
زور كېلىپ ئېلىشتى قىلىپ ھايۇ ھۇ .
بىر چاغدا مەست پىلدەك تاشلاندى سوھراب ،
چاچرىدى ، زەربىگە شىر بېرەلمەي تاپ .
رۇستەم بەلبەغدىن ئەركىن كۆتۈردى ،
زوردىن گويا كى يەرگە دەز كەتتى .
سوھراب نەرە تارتتى ، ئاۋازىدا كىن ،
رۇستەمنى يېقتتى قىلىپ بىر تېىن .
شىر زەربىدىن يەرگە يېقىلغان قۇلان ،
دەرمانسىز ياتاتتى يەردە تەھەمتەن .

پىلدەك بېسىپ سوھراب ياتار ئۇستىدە ،
خەنجەر ئالار جېنىنى ئېلىش قەستىدە .
رۇستەم نەزەر تاشلاپ دېدى بەھۇزۇر :
« سەن ھېلى نەۋقىران ، ھېلى كۆزۈڭ كور .
مەن ساڭا ئاچايمۇ ، ئەي شىر باھادىر ،
جاھان مەردلەر ئارا بار قانداق بىر سىر .
باشقىچە بىزدىكى ئۆرۈپ ۋە ئادەت ،
مەردلىكتىن ئىمان تاپار زىيادەت .
يەككە ئېلىشىشتا تۇنجى نۆۋەتتە ،
ياۋنى يەڭسە ، يەردە ياتسا بىچارە ،
دەسلەپتىلا يەرگە ئۇرسا جىسمىنى ،
ئاداۋەتتىن دەرھال كەسمەس بېشىنى .
ئەگەر يەنە بىرنى يېقىتسا شىر مەس ،
قارا تۇپراق ئىچرە يەنە ئەتسە پەس .
مەيلى بېشىن قىلسۇن تېنىدىن جۇدا ،
رەسمىي ئادەت شۇنى قىلار تەقەززا . »
شۇنداق ھېيلە بىلەن ئەجدىھا قولىدىن
قۇتۇلالمىدى ناتۇۋان تەھمتەن .
ياشنى ئىشەندۈردى كۆپ كۆرگەن قېرى ،
بولمىسا بۇ سۆزلەر ئارتۇقچە ئىدى .
ياشلىق ئەجەبمەس مەردلىك ۋە پاكلىق ،
ياشلىققا يولداشتۇر تۇرلۇك بۆۋەكلىك .
قويۇپ بېرىپ كەتتى دەشت تامان ،
ئوتلاپ يۈرۈشەتتى ئاھۇ ۋە قۇلان .
شىكارغا بېرىلدى ، چىقتى يادىدىن ،
قەلبى ئۆچكە تولغان ، يەر قۇچقان دۈشمەن .
كۆپ ۋاقىت ئۆتتى ھۈممان مىسلى چاك
پەيدا بولۇپ دېدى : « نېمە بولدى جەڭ ؟ »
ھۈممانغا دېدىكىم جەڭ تەپسىلاتىن ،
بىرمۇ بىر سۆزلىدى رەقىبى ھالىن .
ھۈممان دېدى : « دەرىغ ، ئەپسۇس نەۋقىران ،
جېنىڭدىن تويۇپسەن كېرەك ئەمەستەك جان !
ئەپسۇس ، بۇ بوي - بەس ، ئەپسۇس قول - ئاياغ ،
ئەپسۇس بۇ كۆكرەك ، بۇ تىغۇ پىچاق .
يولۋاسقا بېرىپسەن پۇرسەت ھەمدە دەم ،
لېكىن بوشاتماق نېچۈن ؟ بوپتۇ بۇ ئىش خام .
باق ، بۇنداق بىھۇدە ئىشىڭدىن ساڭا ،
كەلمىسۇن بېشىڭغا غايەت زور بالا .
دانا شاھ سۆزلىرى يادىمدا ھامان :
‹ئاجىز ياۋنى پىسەنت قىلماسلىق يامان . › »
شۇنى دەپ جىم بولدى يۈرىكى كۆيۈپ ،
غەم يېدى ، بالانى ئالدىدىن تۈيۈپ .
ئاڭا دېدى بېپەرۋا سوھراب پەھلىۋان :
« خۇشۇاق بول ، دىلىڭدا قالدۇرما گۇمان .
ئەتىگە جەڭ ۋاقتى بولغان مەھەلى ،
جۇلۇڭۇرۇم بويىندا كۆرەرسەن تېخى . »
لەشكەر گاھى تامان كېتىپ باراتتى ،
دۈشمەنگە غەزەپتىن دىلى يانىاتتى .
رەقىبى قولىدىن قۇتۇلغان شۇ دەم ،
پولات تاغدەك ئېغىر قوزغالدى رۇستەم .
توپتوغرىلا ماڭدى ئېقىن سۇ تامان ،
قايتىپ كەلگەندى چېقىپ كەتكەن جان .
سۇ ئىچتى ، ئاندىن يۈدى يۈز - كۆز ، قېشىنى ،
تەڭرى سەجدىسىگە قويدى بېشىنى .
« ياۋ ئۇستىدىن زەپەر تىلەر كۆزدە ياش ،
بىلمەس نە « مۇكاپات » بېرەر ئاي ، قۇياش .
قوينىدىن قۇياشى كېتىشىن بىلمەس ،
بېشىدىكى تاجى كېتىشىن بىلمەس .
ئاڭلىغانتىم ئاڭا ياشلىقتىن خۇدا
قۇۋۋەت بەرگەنىكەن تېگى يوق ئەسلا .
ئەگەر تاشقا ئاياغ باسار بولسا ھەم ،
سالماقلىقتىن ئايىغى پاتىدۇ مەھكەم .
مېڭىشقا قىينىلىپ جاندىن تويىدۇ ،
ھەرقانداق ئارزۇنى چەتكە قويىدۇ .
خۇداغا يېلىندى ، قېدىرىپ داۋا ،
پەقەت بىر ئارزۇنى قىلدى ئىلتىجا :
« كۆچىن بىر قىسمىنى ياندۇرۇۋالسۇن ،
ئۇمۇ باشقىلاردەك ئاجىز يارالسۇن . »
شۇندا ئىلتىجاسى بولۇپ ئىجابەت ،
خېلى كەمەيدىكى ئۇندىكى قۇدرەت .
يالۋۇرۇپ دەيتتى : « قۇدرەتلىك ئىلاھ !
بۇ بەندەڭگە ئۆزۈڭ بول پۇشتى پاناھ .
بۇگۈن ئىستىكىم شۇ ، پاك پەرۋەردىگار ،
دەسلەپتە كۆچكە قايتمىسام ئەھۋالىم ناچار . »

يەنە ئىلتىماسى تەكرىگە مەقبۇل ،
يىگىتلىك كۆچىگە تولدى ئاياغ - قول .
ئېرىق بېشىدىن دەل جەڭگاھقا كەلدى ،
يۈز سامان ، خىيالچان ، ياناتتى باغرى .
مەست پىلدەك سوھرابمۇ كەلدى چېپىپ ئات ،
بىر قولىدا كامانۇ بىرىدە پولات .
شىردەك نەرە تارتىپ كەلدى ئۇ پالۋان ،
ئىشىدىن لەرزىدە زېمىنۇ ئاسمان .
رۇستەم ئۇنى كۆرۈپ تىكىلىپ قالدى ،
سوھرابتىن ئەجەبلىنىپ خىيالغا تولدى .

يەنە قامىتىدىن ئېلىپ ئەندىزە ،
ھەيران بوپ ، پەرىشان چۆكتى غەم ئىچرە ...
سوھراب بولسا ئۇنى كۆرگەن ھامانى ،
شوخ كۈلدى جۇش ئۇرۇپ ياشلىق جەۋلانى .
كۆردى ئۆزگەرگەندەك رۇستەمنىڭ ئەپتى ،
شەۋكىتى ، قامىتى ، سۆلەت ، بىلىكى .
دېدى : « شىر ئالقىنىمدىن ئاسان قۇتۇلدۇڭ ،
بۇ نى جۈرئەت ؟ قايتا يەنە تۇتۇلدۇڭ ؟
ئېيتچۇ كەلدىڭ يەنە نېم خىيال بىلەن ؟
ھە ئېسىمدە ، راست ، سۆز چىقمايدۇ سەندىن . »

سوھرابنىڭ رۇستەم قولىدا ھالاك بولغانلىقى

يەنە ئاتلىرىنى باغلىشىپ مەھكەم ،
ئالاي سىنىماققا قويۇشتى قەدەم .
قاچانكى غەزەپلەنسە تەقدىرى شۇم
قارىشىدا ھەتتا قۇرامتاشمۇ موم .
يەنە بەل تۇتۇشۇپ باشلىۋەتتى جەڭ ،
بەل باغلاپ ، بىر - بىرىن قىلىپ يەرگە تەڭ .
سىپاھدار سوھرابنىڭ قۇدرىتى ، قولىن ،
پەلەك باغلاپ قويغان كۆرۈنەر يولىن .
قەھرىلىك سوزۇلدى رۇستەم چاڭگىلى ،
گەدىنىدىن ئالدى قانغا قانغىلى .
ياش قەددىنى ئەگدى رۇستەم بىمەھەل ،
كۈنى پۈتكەچ تەقدىر تاپالماس ئامال .
ئېلىپ يەرگە ئۇردى نەرە شىرسىياق ،
ئەمما بىلەر سوھراب جىم ياتماس ئۇزاق .
قىنىدىن تېز چىقىرىپ مىسلى ئەجدىھا ،
ئاتا ئۇردى ئوغۇل كۆكسىگە خەنجەر !
كىمكى تىغ كۆتەرسە خەقنىڭ جېنىغا ،
زامان تەشنا بولۇر ئۇنىڭ قېنىغا .
سوھراب بىر تولغىنىپ تارتتى چوڭقۇر ئاھ ،
ئاڭا ئەمدى بىردەك ساۋاپۇ گۇناھ .
پىچىرلار : « نېم بولسا ئۆزۈمدىن كۆردۈم ،
پالاكەت ئاچقۇچىنى قولۇڭغا بەردىم .
سەندە ھېچ گۇناھ يوق ، بۇ تەتۇر پەلەك ،
ئۆلۈمۈمگە سېنى قىلىپتۇ دەستەك .
ئويناپ يۈرۈشدۇ ، ھەممە تەڭدىشىم .
تۇيراقتا كۆمۈلەر نەۋقىران بېشىم .

ئاتام نىشانىنى ئېيتقاندا ئانام ،
بۇ مۇھەببەت سالدى بېشىمغا ئەلەم .
پەدەرىم دىدارى جېنىمغا ئارمان ،
شۇ ئارمان دەپ تەندىن كېتەر ئەزىز جان .
مىلك ئەپسۇس زەھمىتىم بەرمىدى ھاسىل ،
ئاتام دىدارىغا بولمىدىم ۋەسىل .
ئەمدى سەن دەريادا بېلىق بولساڭمۇ ،
قارا تۇندەك گەر نا ئېنىق بولساڭمۇ ،
يا ئاسمانغا چىقىپ ، بولساڭمۇ يۇلتۇز ،
پاكىز بول ، يەردىن ئۇمىدىڭنى ئۈز .
ئاتام بىلسە ، تۇيراق مېنىڭ ياستۇقۇم ،
خۇنۇم ئىزدەپ كېلەر ، كۆتۈرەر تۇغۇم .
شۇنچە نامدارلاردىن بىرەر ئادەم ،
بېرىپ ئېيتسا خەۋەر تاپارغۇ رۇستەم .
دېگەيكى : « نامىمنى تىلىدا تەكرار ،
تەكرار ئېيتىپ ھالاك بولدى ئۇ سەركار . »
گاڭگىراپ قالدى بۇنى ئاڭلاپ رۇستەم ،
قاپقاراڭغۇ بولدى كۆزى ئالدى ھەم .
قول - پۇتى بوشىشىپ ئارامى قاچتى ،
ھوشىدىن كېتىپ ياتتى ، كېيىن كۆز ئاچتى .
قايتا ھوشىغا كەلگەچ ، ئەيلىدى سوئال ،
ناله قىلىپ دېدى : « قېنى ئېيتىپ قال .
بارمۇ تەھەمتەندىن سەندە بىر نىشان ؟
نامى ئۆچسۇن ئۇنىڭ بۇگۈندىن بۇيان !
مەن رۇستەم ، يەر يۈتسۇن مېنى شۇ زامان ،
ماتەمىمنى تۇتسۇن ، سام ئوغلى ـ داستان ! »

نەرە تارتىپ ، قېنى قىزىپ ، چېكەر ئاھ ،
چاچلىرىنى يۇلۇپ ئەيلەر ئاھۇ ۋاھ .
رۇستەمنى بۇ ھالدا كۆرۈپلا سوھراب ،
يەنە ھوشىدىن كەتتى يۈرەك - باغرى ئاب .
كېيىن ئاستا دېدى : « سەن بولساڭ رۇستەم ،
بەتخۇلقىڭدىن ئۆلدۈم ، دىلىمدا ئەلەم .
نەچچە تىرىشىپ بولدۇم رەھنەما ،
مېھىر ئويغاتمىدى دىلىڭدا ئەسلا .
ئەمدى يەش ئۇستۈمدىن ساۋۇتىنىڭ بېغىن ،
ئىنچىكىلەپ قاراپ ، تاپ كاللەڭ يىپ ئۈچىن .
ئۇرۇش ناغرىسى چېلىنغان زامان ،
ئانام يېتىپ كەلدى يۈرەك - باغرى قان .
بىلىكىمگە باغلاپ قويدى بىر گۆھەر ،
دېدىكىم : 〈 مانا بۇ ئاتاڭدىن ئەسەر .
سېنىڭ بىلەن كېتەر روھى راۋانىم ،
كېرەك بولسا ، ئۆتى ئاسرا ، ئوغلانىم .
بۇ گۈن تەقدىر ئىكەن قالدى بۇ بىكار ،
ئوغۇل ئۆز ئاتىسى ئايىغىدا خار ! 〉
ئېچىپ ساۋۇت كۆردى رۇستەم بىچارە ،
ئۆز كىيىملىرىن ھەم ئەيلىدى پارە .
داد سالدى : 〈 ئاھ ، ئوغلۇم ، جانۇ جاھانىم ،
دەستىمدىن ئۆلدۈڭمۇ ، باتۇر پالۋانىم ! 〉
يۈزلىرىن تاتىلار ، توپا ئىچرە باش ،
چېچىن يۇلۇپ ، كۆزدىن تۆكەر قانلىق ياش .
سوھراب دەر : 〈 يىغلىما بۇنداق ، جان ئاتام ،
پەريادىڭ دىلىمنى ئۆرتەر يەنە ھەم .
ئەمدى غەم قىپ ئۆزىن ئۆلتۇرۇش نېچۈن ،
تەقدىر شۇنداق ئىكەن ، بولما جىگەر خۇن . 〉
كۆكنى تەرك قىلسىمۇ خۇرشىدى تابان ،
تەھەمتەن مەيداندىن قايتماستى ھامان .
يىگىرمە ئايغاقچى كەلدى شۇ ھامان ،
بىلەيلۇق ، مەيداندا نى خەۋەر دېيان .
ئىككى ئات تۇراتتى ، ئۇستى چاڭ تۇپراق ،
رۇستەم كۆرۈنمەيتتى ھېچ يەردە بىراق .
نە ئىگەر ئۇستىدە ، نە مەيدان ئارا ،
كۆرۈنمەيتتى پىلتەن ، بۇ نېمە ماجرا ؟
ئۆلدى دەپ تۆكۈشۈپ كۆزنىڭ يېشىنى ،
كەلگەن سەربازلارنىڭ ئايلاندى بېشى .
يۈگۈرۈپ كاۋۇسقا بېرىشتى خەۋەر ،
تەختىڭ بوشاپ قالدى رۇستەمدىن دىگەر ! »
لەشكەرلەر پىغانى چىقتى پەلەككە ،
ئەلىمى ئوق سىلىپ قانچە يۇرەككە .
« ناغرىلار چېلىنسۇن ! — دېدى شاھ كاۋۇس ، —
قوشۇنلار سەپ تارتسۇن ، پېتىپ كەلسۇن تۇس .
مەككارلار ئەۋەتىڭ جەڭ مەيدانىغا ،
تۇرانىلار ئوڭ ۋە سول تامانىغا .
بېرىپ بىلسۇن سوھراب نېم بىلەن مەشغۇل ،
ھالىمىز بىلمىسۇن يىغلىماق نوقۇل .
رۇستەمدەك پالۋاندىن ئايرىلساق ئەگەر ،
سوھرابقا يۇزمۇ يۇز ئەمدى كىم چىقار ؟
بۇ ئەجدىھاغا قارشى تۇرمىغان ياخشى ،
بۇ جەڭگاھقا يېقىن ماڭمىغان ياخشى . »
قۇلاققا بۇ شاۋ - شۇۋ يەتكەچكە سوھراب
پىلتەنگە پىچىرلاپ قىلدىكىم خىتاب :
« ئەمدى مېنىڭ كۈنۈم تۇگىدى - پۈتتى ،
تۇرانىلار ئىشى تەتۇرگە كەتتى .
بار مېھرىڭنى توپلاپ شۇنداق قىلكى ، شاھ ،
تۇرانلارسېرى تارتمىسۇن سىپاھ .
مەن ئۇرۇش ئىزدىدىم ، ئۇلار كەينىمدىن
مېنى دەپ چىقىشتى ئانا يۇرتۇمدىن .
مەن كۆپ ۋەدە قىلدىم سۇيۇنچۇ شادلىق ،
ھەربىرى ئىزدىدى كۆكۈل ئاۋاتلىق .
بىز نەدىن بىلەتتۇق پالۋان ئۇ رۇستەم ،
دېمىگەن ئالار جاننى ئۆز ئاتام !
يولدا خاتىرجەملا يېتىپ ئېلىشسۇن ،
ياخشىراق نەزەر سال ، رازى بولۇشسۇن .
قەلئەدە ئىرانىڭ بىر باتۇرى بار ،
كەمەندىمگە چۇشكەن ئىدى زارۇ - زار .
ئۇندىن سورىغانتىم سېنىڭ نىشانىڭ ،
كۆز ئالدىمدا دائىم تامى رەخشانىڭ .
ئازغاشتۇردى مېنى ئۇنىڭ يالغىنى ،
يەر يۈزىدىن ئۆچسۇن نامۇ نىشانى .
يالغان سۆزلەپ سالدى باشقا ماجىرا ،
ئۇمىدىم پۈچ بولدى يورۇق كۈن قارا .
كىم ئىكەن بىلەرسەن ئاشۇ ئىرانى ،
لېكىن مەنچۇن ئازاب چەكمىسۇن جېنى .
ئانام ئېيتقان نىشان كۆزۈم ئالدىدا ،
تۇرسىمۇ ئىشەنمەي ، مانا كەينىدە .

پالاکەت بېشىمدا ، شۇم ئىكەن تەقدىر ،
ئاتام دەستىدىن مەن ئەجەلگە يار .
چاقماقتەك كەلدىمۇ كەتتىم مىسلى باد ،
ئۇ دۇنيادا يۇزۈڭ كۆرەلىسەم دىل شاد . »
ئەلەمدىن نەپسى بوغۇلدى رۇستەم ،
دىلىدا دۇت - ئاتەش ، كۆزلىرىدە نەم .
تۇلپار ئېگىرىگە قوندى مىسلى گەرد ،
دىلى خۇن ، لېۋىدە ئۇچار ئاھى سەرد .
داد سېلىپ لەشكەرگە كەلدى تەھەمتەن ،
قىلمىشىدىن دەردكە تولدى تەھەمتەن .
ئىرانلار ئۇنى كۆرۈپلا كۆزى ،
سەجدىدە تۇپراققا سۈركىدى يۈزى .
شۇكرانە ئېيتىشتى تەڭرىگە چەندان ،
جەڭدىن تىرىك قايتمىش رۇستەمى پالۋان .
ئۇلار كۆرۈشتىكى باش - كۆزىدە خاك ،
كىيىملىرى پارە ، تېنى چاكۇ چاك .
سوراشقا باشلىدى : « كىم ھوشۇڭ ئالدى ،
كىم سېنى بۇنداق بىر ئەھۋالغا سالدى ؟ »
سۆزلەپ بەردى قىلغان غېرىب ئىشىنى ،
ئۆزى ئالغىنىن ئۆز ئوغلى جېنىنى .
پۈتۈن قوشۇن شۇندا ھەربىكەتكە كەلدى ،
رۇستەم ھوشىدىن كەتتى ۋە ھوشىغا كەلدى .
ئاندىن ساھىبدىللارغا سۆزلىدى رۇستەم :
« دىلىم پارە بۇگۈن ، ئېزىلدى دىلىم .
تۇران جېڭىدە ئەمدى قىلماڭلار ھەۋەس ،
مەن بۇندا كۆرسەتكەن ياۋۇزلۇقۇم بەس . »
زەۋارە پىلتەنگە كەلدىكى يېقىن ،
ياقىسى يىرتىلغان ، يۈزلىرى سۇلغۇن .
ئۇكسىنى بۇ ھالدا كۆرۈپ باھادىر ،
سوھراب سۆزىنى ئېيتىپ بەردى بىرمۇ بىر :
« پۇشايماندا قالدىم ئىشىمدىن بۇگۈن ،
مۇكاپاتى ئېغىر بولدى ، باغرىم خۇن .
ئوغلۇمنى ئۆلتۈردۇم قېرىنغان چېغىم ،
يىلتىزىنى قۇرۇتتۇم ، شۇ يۈرەك دېغىم .
تىغىمدىن ئۆز ئوغلۇم تەسلىم قىلدى جان ،
تا قىيامەت كۈنگىچە يىغلىغاي ئاسمان ! »
ھۇمانغا ئەۋەتتى خەۋەر قىرغىندىن :
« ئاداۋەت قىلىچىن تارتما قىنىدىن !
تۇران لەشكىرىگە سەن قالدىڭ سەردار ،
ھوشيار بول ، پاسبان بول ، تۇنۇكۈن بىدار .
ساڭا جەڭ نىيىتىم يوقتۇر ، ۋەسسالام ،
ئارتۇقى ئارتۇقتۇر ، سۆزۈمۇ تامام .
ھەقىقەتنى ئۇندىن يوشۇرۇپ يامان
جېنىمغا ئوت سالدىڭ ، باغرىم تولغان قان ! »
ئاندىن دوستىغا دېدى :« ئەي باتۇر پالۋان ،
بۇنى تېز ئېلىپ بار ، ئەي ئاقىل ئىنسان .
دەريا لېۋىگىچە تەڭ بار ئالدىراپ ،
ئۇلاردىن ھېچكىمنى قىلمىغىن ئىتتاپ . »
زەۋارە ئات چېپىپ كەتتى شۇ ھامان ،
رۇستەم سۆزىنى ئۇندىن ئاڭلىدى ھۇممان .
ئاڭا جاۋاب بەردى : « تۇرك پالۋانى ،
سوھرابىمىز بولدى ھېلى قۇربانى .
دىلىدا يامانلىق ساقلىغان ھەجىر ،
قەستەنگە ئېيتمىدى ، يېپىق قالدى سىر .
ئۇ ئاتىسىنى سورار ، بۇ تولغايتتى باش ،
قەلبىگە جاھىللىق ، يامانلىق يولداش .
شۇ سەۋەب يېپىشتى بىرگە شۇم ئۆلۈم ،
بېشىنى ئېلىشقا تەييار ئۇڭ قولۇم . »
زەۋارە تەھەمتەن يېنىغا كېلىپ ،
بىر - بىر ئېيتتى ، كەلدى نېمىلەر بىلىپ .
دىلغا غەزەپ تولدى ھەجىر ئىشىدىن ،
زامان ئاشۇرغىنىدىن سوھراب تەشۋىشىن .
رۇستەم قەھرى قاياپ مىسالى ئوغا ،
كۆز ئالدىدا يورۇق جاھان قاراڭغۇ .
ھەجىر قېشىغا باردى دىلدا كىن ،
ياقىسىن تۇتتى ، قىلدى يەر بىلەن يەكسان .
چىقاردى يېنىدىن ئۆتكۈر بىر خەنجەر ،
بىر شىلتىسا ، باشسىز قالار ئىغۋاگەر .
چوڭلار ئارىغا چۈشۈپ شۇ زامان ،
ئۆلۈم چاڭگىلىدىن ئېلىشتى ئامان .
يەنە ئۇ ئايلىنىپ چۆل بورانىغا ،
باردى ئۇ ياردار ئوغلى يېنىغا .
ئۇلۇغلارمۇ كەلدى ئۇ بىلەن ھەمدەم ،
ئەقىللىك تۇس ، گۇدەرز ، باتۇر گۇستاھەم .
سەردارلار بەرگىلى رۇستەمگە تەسكىن ،
بىر - بىرلەپ يېشىشتى تىللار تۇگۈنىن .
بۇ دەردىگە داۋا بەرگۈسى يەزدان ،
مۇشكۈلۈڭنى ئۆزى ئەيلىگەي ئاسان .

رۇستەم قولغا ئالدى ئسپىھان پولات ، جاھاندىن بۇگۈن ئۇ يىگىت يوقلار ،
ئۆز بېشىن كەسمەكچى بولغانتى ئۇ پات . قېنى ئېيت ، كىم بۇندا ئەبەدىي قالار .
سەردارۇ سەربازلار قىلىپ ئىلتىجا ، ھەممىمزنى ئاخىر ئۆلۈم قىلار ئوۋ ،
تۇرۇشار كۆزدە ياش ، يۈرەكلەر بەجا . جايىمىز يا ساراي ، يا ئاددىي ئوتاۋ .
گۈدەرز ئاڭا دېدى : « ئەمدى بولماس نەپ ، كۈنى پۈتۈپ ھەممە ھاياتتىن كېتەر ،
جاھانغا ئوت قويۇپ ، چىقارساڭمۇ تەپ . كېيىن نى بولۇر ھېچكىم تاپالماس خەۋەر .
ئۆزۈڭگە ئۇرساڭمۇ يۇز تىغۇ جەنجەر ، ھېچكىمنى قالدۇرماس بۇ ئۆلۈم غېمى ،
كۆز قاراڭ بولۇرمۇ ئوندىن بەھرىدار . ھەركىمنىڭ بېشىدا بار ئۆز ماتىمى .
قانچىلىك ئۇرۇنساڭ ، ھېچ پايدا بەرمەس ، يولمىز يىراقتۇر يا بۇنداق قىسقا ،
ئەگەر پەيمانىسى تولغان بولسا بەس . بارار جايىمىز بىر ، ھەممىمز ھەمراھ .

رۇستەمنىڭ كاۋۇسنىن دورا سورىغانلىقى

گۈدەرز قايرىلىپ دېدى شۇزامان : قىچقارغىنىن كۆردۈڭ : « كاۋۇس كىم ئۆزى ؟
« ئەي لەشكەرلەر پەخرى ، گۈدەرز پالۋان ، ئۇ شاھ بولسا نېمە ئۈندا تۇس سۆزى ؟ »
كاۋۇس شاھقا يەتكۈز مېنىڭ خەۋىرىم ، سوھراب بۇ قىياپەت ، سالاپەتتە بەس ،
بېشىمغا چۈشكەن بۇ زۇلمەتلىك كۈنۈم . ھەتتا بىر ئۆزى كەڭ دۇنياغا سىغماس .
ئۆز ئوغلۇمغا خەنجەر ئۇردۇم بەھۇدە ، بۇ قۇدرەت تەختىمگە قىلارمۇ خىزمەت ،
ئۇزۇن تۇرمىغايمەن مەنمۇ دۇنيادا . ھۇماي سايىسىنى قىلارمۇ ھۇرمەت ؟
مېنىڭ خىزمەتلىرىم ئەگەر قىلساڭ ياد ، ئېسىڭدىمۇ ، ماڭا بەرگەنتى دەشنەم ،
نىجاتكارىم بولۇپ ، غېمىم قىل بەرباد . شۆھرەت ، ئابروي جەمى بولغانتى ھارام .
خەزىنەڭدە نۇشدورا تۇرار مۇھەييا ، باغرىنى خۇن قىلسا بۇنداق بۇ ئوغۇل ،
ھەر قانداق كېسەلگە بولىدۇ داۋا . ئۇندا شان - شەۋكىتىم كۈل بولىدۇ كۈل .
ئالدىمغا ئەۋەتسەڭ بىر قاچا شاراب ، ئەي كۆپنى كۆرگەن مەرد ، ئەقىللىك ، ئادەم ،
قېنى شۇ دورىدىن كۆز ئاچسا سوھراب . خۇلاسە قىل ، سوھراب سۆزلىرىدىن ھەم .
ئەگەر ئۇ داۋادىن ئاچسا كۆزىنى ، دەيمىش قىرغىن سېلىپ ئىرانى زارغا ،
تەختىڭگە بېغىشلار مەندەك ئۆزىنى . » كاۋۇسنى ئاسارەتن تىرىكلا دارغا .
سپاھدار بارماقتا گويا كى شامال ، ئەگەر ئۇ قالدىكەن جاھاندا تىرىك ،
كاۋۇسقا تاپشۇرماقچۇن خەۋەرنى دەرھال . ئۇندىن ئازار يەيدۇ كاتتىيۇ كىچىك .
كاۋۇس ئاڭا دەر : « رۇستەمى پىلتەن ، دۇشمىنىنى پەرۋىش قىلسا قاي ئادەم ،
ئابرويى ئالدىمدا يوقسەك ھەمدىن . جاھاندا چىقرار ئەخمەق دېگەن نام . »
ئۇ كۆرسەتتى ماڭا بەھىساب خىزمەت ، گۈدەرز يېنىپ كەتتى ، چاپسان قويۇندەك ،
نېيتتىم ـــ چۈشمىسۇن ئاڭا مۇسىبەت . رۇستەم ھۇزۇرىغا كەلدى تۇتۇندەك .
ۋە لېكىن داۋانى ئاڭا ئەۋەتسەم ، دېدى : « شاھنىڭ خۇلقى بىر ھەنزەل دەرەخ ،
ياش ئوغلىن داۋالاپ ، كۆچەيتسە رۇستەم . ھوسۇلى زەھەرلىك مېۋە ھەممە ۋاخ .
سېنىمۇ بىردەمدە قىلىدۇ ھالاك ، توكلۇقتا ھېچ كىشى ئاڭا يېتەلمەس ،
مېنىڭمۇ باغرىمنى قىلار چاكۇ چاك . مەردلەر خىزمىتىنىڭ قەدرىگە يەتمەس .
ئەگەر ماڭا يەتسە بىردەم يامانلىق ، سېنىڭ ئۆزۈڭ بارساڭ ئۇنىڭ يېنىغا ،
ئۇنىڭغا نېمىشقا بېرەي ئامانلىق . بىرئاز نۇر چۈشۈرمۇ قارا جېنىغا ؟

رۇستەم پەرمانىغا بىنائەن چاكار ،
تون كەلتۈردى زەر بابلىق ئەستەر .
رۇستەم تونىنى ئوغلى ئۈستىگە يېپىپ ،
بارماق بولدى پادىشاھ يېنىغا چېپىپ .
ئۈزەڭگىگە ئاياغ قويغانلار ھامان ،
قۇلىقىغا يەتتى ، دىلنى ئۆرتەر پىغان :
« سوھراب كۆزىن يۇمدى بۇ كەڭ ئالەمدىن ،
داۋا ئەمەس ، تاۋۇت ئىزدە ، تەھەمتەن ! »
« ئاتا نامىن ئېيتىپ چەكتى سوغۇق ئاھ ،
بىر چەكچىيىپ كۆزىنى ئۇ يۇمدى ، ئاھ ! »
رۇستەم يەرگە سەكرەپ چۈشتى بەك تىترەپ ،
كۆلاھسىز بېشىغا چېچىپ توپا كۆپلەپ .
لەشكەرلەردە چوڭلىرى ھەممە زارۇ زار ،
يىغا يىغلاش ئۈچۈن بولدى بۇلۇتلار .
« ئەي ياش پەھلىۋانىم ، — دەيتتى رۇستەم ، —
باھادىر نەسلىدىن ئىدىڭغۇ سەن ھەم .
سېنىڭدەكنى كۆرمىگەن ئاي ۋە ئاپتاپ ،
نە تاجۇ نە تەختۇ نە قالقان ، نىقاب .
بۇنداق ئىش بولغانمۇ ، بولمىغان ھېچ ، ياق ،
ئۆز ئوغلۇم ئۆلتۈردۈم ، چاچقا چۈشۈپ ئاق .
ئاشۇ مەشھۇر سامغا بىر ئەۋلاد ئىدى ،
ئانا تەرىپىمۇ مەشھۇر زات ئىدى .
مەندەكنى كۆرگەنمۇ دەردىمەن ، بۇ جاھان ،
گۆدەك تۆپىسىدە بولسام زوراۋان .
كېسىلسە بولاتتى ھەر ئىككى قولۇم ،
قارا يەر قەھرىگە يۆنەلسە يولۇم .
يەر ئۈزرە بولۇپ پەس ئۇ تىك قامىتىڭ ،
جاھاندىن ئۆچۈرمۇ سېنىڭ شۆھرىتىڭ .
لېۋىڭ سۈتكە تولماي بولۇپ بىنىشان ،
سېنىڭدەكنى نەدىن تاپار بۇ جاھان ؟!
قولۇمدىن چىقاردىم ، يۈرەكتە كۆپ دەرد ،
نەدىنمۇ تاپارمەن ئالىيجاناب مەرد .
نېم دەرمەن گەر خەۋەر تاپسا ئانىسى ،
خەۋەر بەرگىلى كىم بارغەمخانىسى ؟
نېم دەرمەن ، نېچۈن ئۇ ئۆلدى بىگۈناھ ؟
نېمىشقا قىلدىم يوروق كۈنۈمنى سىياھ ؟
قايسى ئاتا قىلغان بۇنداق مۇدھىش ئىش ؟
سازاۋەرمەن قانچە ئالسام تىل - سۆكۈش .

قاي ئاتا ئۆلتۈرگەن جانىجان ئوغلىن ؟
ئەقىللىك ، باھادىر ، نەۋقىران ئوغلىن ؟
ئۇ تاجدار بوۋىسى ئاڭلىسا مەگەر ،
پاكىزە ئانىغا نېم بولۇر خەۋەر ؟
سام نەسلىگە نەپرەت ياغدۇ ئاسان ،
دېيىشەر مېنى دىنسىز ، نادان ، بىئىمان .
كىم بىلىپتۇ دەيسەن ئاخشامقى گۆدەك ،
بۇگۈن ئېگىز قامەت خۇددى سەرۋىدەك .
كىم ئويلاپتۇ تۇزۇپ كېلۇر دەپ سىپاھ ،
كىم ئويلاپتۇ ، كۈنلەر بولۇر دەپ سىياھ .
بۇيرۇدى ، يېپىشتى شاھانە دېبا ،
سوھرابنىڭ يۈزىگە تۇغقان ـ ئاغىنە .
ئارزۇسى ئۆلكەيۇ تەختۇ تاج ـ ياقۇت ،
نېسىۋىسى بولدى تار قىستاڭ تاۋۇت .
تاۋۇتنى مۇرىدە ئېلىپ كېتىشتى ،
ئاتا چېدىرىدا يەرگە قويۇشتى .
سوھراب چېدىرىغا ئوت قويۇپ شۇ چاغ ،
نەۋكەرلەر بېشىغا چېچىشتى تۇپراق .
ئېسىل ، زەر كىمخابتىن تون كۆيدۈرۈلدى ،
چېدىرۇ نەرسىلەر ، تەخت كۆيدۈرۈلدى .
ياڭرىدى تاغۇ تاش ، چۆلۇ دالاسى ،
ئوغۇل ماتىمدە سىرتلان نالىسى :
« باققاندا سەندەك بىر مەردنى بۇ دۇنيا ،
مىڭ ئىزدىسەمۇ تاپالماس ئەسلا !
ئىسىت شۇنچە مەردلىك ۋە دەريا دىللىق ،
ئىسىت زور قامەتلىك ۋە سالماق قوللۇق !
جان ئاناڭ سەندىن يىراقتا ، ئىسىت !
ئاتاڭدىن دىلىڭ داغ بۇياقتا ، ئىسىت ! »
كۆزىدىن قان تۆكۈپ ، چاچار باشقا خاك ،
شاھانە كىيىمىن قىلدى چاكۇ چاك .
« لەنەتلىگەي ئوغلىن ، — دەيتتى ، — زالى زەر ،
ھەم ئانام رۇدابە پاكۇ كۆپ ھۇنەر .
دېيىشەر بىر گۆدەككە يېتىپتۇ كۇچى ،
كۆكسىنى تىلىپتۇ خەنجىرى ئۇچى .
بۇ تەنىگە بارمۇ ئاقىل بىر جاۋاب ؟
كىم ئىشىنەر ، قانچە بولسىمۇ خۇناپ ؟
شەنىمگە داغ بۇ سۆز تارقالسا نوقۇل ،
قانداق كۆتەر مېنى ۋەتىنىم زابۇل ؟!

كاۋۇس سەردارلىرى ھەممىسى بىردەك
رۇستەم ئەتراپىدا بولۇپ پايپىتەك ،
باراۋەر سۆز ئاچار ، سۆزلەر پەند ئىدى ،
تەھەمتەن ئۆز دەردى بىلەن بەند ئىدى .
ئەجەب ئىش كۆرسەتەر بۇ چەرخى بەلەند ،
بىر قولىدا تاجۇ بىربىدە كەمەند .
تاجۇ تەخت ئىگىلەپ ، ئۆرلەپ تۇرغان چاغ ،
بىردىن كېيىن چۈشۈر بوينىغا سىرتماق .
بۇ دۇنيانى تاشلاپ كېتىشىك ئېنىق ،
ئاڭا مېھىر باغلاش نېمىشقا تاتلىق . . . »
ئۆلۈمنى ئەسكىمۇ ئالمايسەن ، بىراق ،
مۆھلىتىك پۈتۈپتۇ ، يۇتىدۇ تۇپراق .
كىم پەلەك ئىشىغا سوزىدىكەن قول ،
ئۇنى ئاقىل دېمە ، ئۇ نادان ، بىر گول .
پەلەك ئىشلىرىنى بىلەلمەس بولسا ،
ياخشىراق ئەمەسمۇ گاس ـ گاچا بولسا .
ئەگەر شۇنداق ئىكەن ، يىغلاش نى ئۈچۈن ،
بىكاردىن ـ بىكارغا قىلما جىگەر خۇن . . .
سوھراب ئۆلۈمىدىن خەۋەر تېپىپ شاھ ،
چاپسان يېتىپ كەلدى ، ئەتراپتا سىپاھ .
سۆز باشلاپ رۇستەمگە دېدى شاھ كاۋۇس :
ئەلبۇرز تېغىدىن ئۆتكىچە ئەپسۇس .
ھەممىنى ئېلىپ كېتەر ئايلانغان پەلەك ،
باغلىماق خاتادۇر دۇنياغا تىلەك .
ئاۋۋالمۇ ، كېيىنمۇ خالاسى كالام ،
بارچە ھەم ئۆلۈمدىن تاپار سەرەمجان .
كۆيمە كۆپ ، تىنىك قارا قايغۇ كۆزىگە ،
ئۆزۈگىنى باس ، قۇلاق سال ئاقىل سۆزىگە .
كۆكنى يەرگە ئۇرۇپ تۆگە ئالساڭمۇ ،
پۈتۈن جاھانغا ئوت قويالساڭمۇ ،
كەتكەن يەنە قايتىپ كەلمەس ھېچقاچان ،
روھى باشقا جايدا تۇتىدۇ ماكان .
مەن يىراقتىن كۆردۈم قىيابىتتىنى ،
قەددى ـ قامىتىيۇ سالاپىتىنى .
تەقدىر ئۆزى ئۇنى شۇ ياقتا سۈردى ،
ئەجىلىن ئاتسىز قولىغا بەردى .
كۆكسۈڭنى قىلساڭمۇ ئەگەر يۇز پارە ،
ئەمدى تا قىيامەت تېپىلماس چارە . »
رۇستەم پىچىرلىدى : « ئەمدى مەن يوقمەن ،
ئۇ كەك چۆلدە يالغۇز قىلىپتۇ ھۇممان .
چەت ئەللىكلەر يۇرتى تۇران بىلەن چىن ،
ئۇلارغا كۆرسەتمە ئاداۋەتۇ كىن .
زەۋارەجان بارسۇن ئۇلارغا ھەمراھ ،
خۇدا ھەققى ، شۇنداق پەرمان قىلسۇن شاھ ! »
شاھ دېدى : « تىنچلان ، ئەي شۆھرەتلىك قۇتاس ،
پەلەك ئۆزى ئالدى ئۇلاردىن قىساس .
كېلىشتى بۇ يۇرتقا يامانلىق كۆزلەپ ،
ئىران يەرلىرىدىن تۇتۇن ئىس ھىدلاپ .
مېنىك دىلىم ، سېنىك باغرىك بولدى خۇن ،
لېك ئاداۋەتكە يۇزلەنمەيمىز بۇ كۇن . »

رۇستەمنىك زابۇلستانغا قايتقانلىقى

شاھ لەشكىرىن ئىران يولىغا سالدى ،
رۇستەم سىپاھى بىلەن مەيداندا قالدى .
سىپاھنى كۆزىتىپ كەتكەن زەۋارە ،
قايتقۇچە كۇتتى رۇستەم دىلپارە .
ئەزەن ۋاقتى قايتىپ كەلدى زەۋارە ،
تەھەمتەن ئەيلىدى يولغا ئىشارە .
ئۇدۇل يول ئېلىشتى زابۇلستانغا ،
مۇدھىش خەۋەر يەتتى زالۇ داستانغا .
پېشۋاز چىقتى بىردەك سېيىستان پۇتۇن ،
دىلدا دەردى ، ئاتەشى ، ئاغزىدا تۇتۇن .
تاۋۇتى ئالدىدا باراتتى ئەسكەر ،
ئۇلۇغلار بېشىغا تۇپراق چېچىشار .
ناغرا تېرىسى شىلىپ ئېلىنغان ،
ئاتلار قۇيرۇقى كېسىپ ئېلىنغان .
سوھراب تاۋۇتىنى كۆرگەن ئاشۇ ئان ،
كۇموش يۇگەن ئاتتىن يەرگە چۈشتى سام .
ھەريانغا يۇگۈردى رۇستەم بىچارە ،
لىباسى ، ساۋۇتى ، دىلى مىك پارە .
ئەتراپتا قارىشىپ باتۇرلار تۇرار ،
باشلىرىدا توپا ـ چاك ، ئېچىلغان كەمەر .

تاۋۇتنى مۇرىدىن قويۇشتى يەرگە ،
يۇرەك ئېچىشاتتى سوھرابتەك ئەرگە .
ئاتسى يېنىغا كېلىپ كۆزىدە نەم ،
تاۋۇت ياپقۇچنى ئالدۇردى رۇستەم .
« بۇنى كۆر ، مىسالى سامى چەۋەندار ،
تار تاۋۇتتا ئۇخلاپ ياتار شۇ ئەلپاز . »
قانلىق ياش ئاققۇزۇپ كۆزىدىن داستان ،
دەيتتى ئۇ : « ئىھ خۇدا ، ئىھ ئادىل يەزدان ! »
تەھەمتەن نالىسى قۇلاققا يەتتى :
« نېمىشقا مەن زار ، نېمىشقا ئۇ كەتتى ! »
زال تاك قېلىپ دېدى : « بۇ ئىشلار ئەجەب ،
شۇ گۆدەك كەلسە چوك گۈرزە كۆتۈرۈپ !
نامدارلار ئىچرە بۇ بولۇپتۇ نامدار ،
ئەمدى بۇنداق باتۇر تۇغۇلماس زىنھار ! »
كىرپىكلىرى ئېغىر ، كۆز يېشى ئابدان ،
تىلى بوشمايتتى ۋەسپى سوھرابتىن .
كەلتۈرۈشتى رۇستەم ئۆز خانىسىگە ،
پەلەك تىترەر ئۇنىڭ ئاھ ـ نالىسىگە .
رۇدابە كۆردى ، نې ئەھۋالدا سوھراب ،
كۆز يېشى بولدى ئېرىق ، يۈرىكى خۇناب .
زارۇزار دەيتتى ئۇ : « ئەي شادىمان ئادەم ،
بېشىڭ بۇ تاۋۇتتىن چىقارغىن بىردەم ! »
ئاھ ئۇرسا ، ھەرياقنى ئالار سوغۇق باد ،
قەبرە تۆپىسىدە داد سالاتتى ، داد :
« ئەي پالۋانزادە ، كۈچلۈك شىر بالا ،
ئەمدى تۇغۇلمايدۇ سەندەك ئەر بالا !
ئېيت گۆدەكلىك ئانىڭ نېم بولدى ساڭا ؟
خۇشاللىق زامانەڭ نېم بولدى ساڭا ؟
ياشلىق كۈنلىرىدە زىندان بولۇپسەن ،
يورۇق بۇ سارايدىن غايىب بولۇپسەن .
بىر سۆز ئېيت ، نېم قىلدى ساڭا پەدەرىڭ ؟
نېمىشقا پاره بولدى ، گۆدەك جىگىرىڭ ؟! »
پىغانى ئايۋاندىن چىقار ئاسمانغا ،
لەرزە سالار پۈتۈن جانۇ جاھانغا .
ئېچكىرىگە كىردى ، دىلدا ماتەم ـ دەرد ،
كۆڭۈل تامام غەمۇ يۈزلىرىدە گەرد .
رۇستەم ئۇندا ، ئۆزىن تۇتالمايدۇ زار ،
ئىككى كۆزدىن ئاقار قان تولغان ئەنھار .
تارتقان دەردى گويا كۆپتۇر قىيامەت ،
دىللاردا شادلىقتىن يوق بىر ئالامەت .
يەنە جەم بولۇشۇپ ھەممە پەھلىۋان ،
تاۋۇتنى ئوتتۇرىغا ئېلىشتى شۇئان .
تاۋۇتنى ئېچىشتى يىرتىلدى كېپەن ،
قۇياش يۈزلۈك چىقتى ۋە گۈلدەك بەدەن .
نامدارلار ئاھ تارتىپ ، لال بولدى پۈتۈن ،
گويا كى پەلەكتىن چىققاندەك تۈتۈن .
ئاڭا كۆزى چۈشكەن ئەر ھەمدە ئايال ،
قېرى ۋە ياش ھەممە بولۇپ قالدى لال .
ھەممىنىڭ يۈزى سۈلغۇن ، ياقىلىرى چاك ،
ھەممىنىڭ دىلىدا دەرد ،باشلىرىدا خاك .
گويا تاۋۇت ئەمەس شاھانە ساراي ،
بۇندا پالۋان شىر ياتار ئېلىپ جاي .
خۇددى سام بوۋىدەك گەۋدىلىك ، نامدار ،
دەم ئېلىپ ياتاتتى ئۇرۇشتىن بىزار .
تاۋۇتنى يېپىشتى ، كۆزلىرىدە نەم ،
تاۋۇت قاپقىقنى يېپىشتى مەھكەم .
رۇستەم دەر : « قۇرايلۇق بىر دەھمە ئالتۇن ،
مۇشكى ئەنبەر ئىچرە خاتىرجەم ياتسۇن .
ئەمما مەندىن كېيىن ئالتۇن مەقبەرە
تالىنىپ كېتەرمۇ ، قالماي باشپاناھ ! »
ئات تۇيىقىدەك چىڭ قۇرۇشتى دەھمە ،
ماتەمدىن ، كۆز ياشتىن كور بولدى ھەممە .
ئۇد ياغىچىن چېپىپ ياسىدى تاۋۇت ،
زەنجىرىن ئالتۇندىن قىلىشقانتى خوپ .
جاھانغا تارقىلىپ كەتتى بۇ داستان :
« ئوغلىنى ئۆلتۈردى دەپ بۇيۇك پالۋان . »
بۇ خەۋەردىن تولدى قايغۇغا ئالەم ،
دىلى غەش بولاتتى ئاڭلىغان ئادەم .
رۇستەمنىڭ كۈنلىرى زىياسىز ئۆتەر ،
كۆڭلىدىن خۇشاللىق كەتكەندەك بەدەر .
ئاخىر ئۇ باش ئەگدى ئۆز تەقدىرىگە ،
بولمايدۇ ماتەمدە ياشاپ ھەمىشە .
ئەسلىدە شۇنداقتۇ بۇ دۇنيا ئىشى ،
پەقەت ئازاب چېكەر كەلگەن ھەر كىشى .

كىمنىڭ ئەقلى پۈتۈن بولمىسا بۇندا ،
دۇنيا ئالدىشىدىن بولماس يىراقتا .
تۇرانغىمۇ يەتتى ھەم مۇدھىش خەۋەر ،
ماتەمگە ئورالدى تاغ ، دەريا ، شەھەر .

تۇران ئۆلكىسىگە يېتىشىپ ھۇممان ،
بار گەپنى پادىشاھقا ئەيلىدى بايان .
ئەفراسىياپ بۇنداق ئىشتىن لال قالدى ،
لېكىن بۇندىن ساۋاق چىقىرىپ ئالدى .

ئانىسىنىڭ سوھراب ئۆلۈمىدىن خەۋەر تاپقانلىقى

ناله كۆتۈرۈلدى پۈتۈن تۇراندا :
« سوھراب ھالاك بوپتۇ ئۇرۇش مەيدانىدا ! »
سەمەنگان شاھىغا بۇنداق شۇم خەۋەر ،
يەتكەندە ماتەمدە قالدى دېگىز ، يەر .
ئانىسىغا خەۋەر يەتتى شۇ زامان :
« ئوغلىن ئۆلتۈرۈپتۇ رۇستەمى داستان . »
كىيىمىنى يىرتىپ ، يۈزگە چاك سالدى ،
مەرۋايىت بەدىنى لاله تۈس ئالدى .
ئاتىنىڭ ئوغلىغا دەھشەت ئىشىدىن ،
ئاھ ئۇرۇپ يىقىلدى ، كەتتى ھوشىدىن .
كۆزىدىن قان ئېرىقىن ئاققۇزۇپ ئانا ،
گاھ تۇرۇپ داد سالار ، يىقىلار يانا .
بېشىغا توپا چېچىپ قوزغىدى مەھشەر ،
بېلەكلىرىن چىشلەپ گۆشىنى ئۈزەر .
ئوتلۇق ئاھتىن باشقا ئاتەش تۇتىشار ،
ھەممە مۇشكى مويىن ئاتەشكە بېرەر .
داد سالار ئۇ : « ئاھ ، ئانىنىڭ جېنى ،
نېمىشقا تۇپراققا ئاقىدۇ قېنى ؟!
ئىككى كۆزۈم يولدا ئىدى تۇنۇ سەھەر ،
دەپ رۇستەم ، سوھرابتىن كېلەرمۇ خەۋەر ؟
ئاتاڭنى ئىزدەپسەن ئاخىر تېپىپسەن ،
تېپىپسەنۇ يەنە نەگە چاپتىڭسەن ؟
بالام ، نەدىن بىلەي ، كېلەر شۇم خەۋەر ،
ئاتا خەنجىرىدىن تىلىنار جىگەر !
رەھمىن قوزغىماپتۇ يۈزلىرىڭ گۈلدەك ،
سەرۋىدەك نەۋنىھالىڭ ، پالۋان بىلەك .
بالا قامىتىگە رەھىم قىلماي ، دەرىغ ،
نەۋقىران كۆكسۈڭگە قانداق ئۇردى تىغ ؟!
تېنىڭگە پەرۋەرىش بەردىمۇ دىلاۋەر ،
تىنىمسىز كۈنلەر ۋە ئۈيقۇسىز تۈنلەر .
بۇگۈن قانغا غەرق گۈلدەك بىر بەدەن ،
پاكىزە بەدەنىڭ لىباسى كېپەن .

ئەمدى بۇ دەردىمگە چىللاي مەن كىمنى ،
كىمگە دەپ بوشىتارمەن ئەمدى ئىچىمنى ؟
تەن ۋە جېنىم ئىدىڭ ، روشەن چىرىغىم ،
گۆرگە كەتتىڭ قۇرۇق قالدىمۇ بېغىم ؟
دەرىغا ، سەردارىم قېنىرىپ ئاتاڭ ،
ئەجەلگە مۇپتىلا بولدۇڭمۇ ، ئەتتەڭ !
نا ئۈمىد كۆز يۇمدۇڭ بۇ دۇنيادىن زار ،
تۇپراق ئىچرە قالدىڭ ، ئاخىر زارۇ خار !
ئۇستۇڭدە خەنجىرىن ئويناتقان دەمدە ،
جىگىرىڭ تىلىمىققا قىلغاندا ھەمله ،
نېچۈن كۆرسەتمىدىڭ ئاڭا نىشانىڭ ،
مەن بەرگەن تاش ئىدى ئارامى جانىڭ .
بەرگەن ئىدىم ساڭا ئاتاڭدىن نىشان ،
نېچۈن ئەسلەتمىدىڭ ، بولدۇڭ پەرىشان ؟
بۇگۈن ئاناڭ دەرد ۋە ئەلەمگە ئەسىر ،
دىلىدا قايغۇ غەم ، يۈزلىرى زەھەر .
نېچۈن مەن بارمىدىم بىللە ئۇرۇشقا ،
نېچۈن چەك قويمىدىم بۇ ياۋۇز ئىشقا ؟!
يىراقتىن تونۇيتتى مېنى تەھمىتەن ،
نەۋازىش ئېتەتتى مېنى سەن بىلەن .
تىغىن چۆرۈۋېتىپ رۇستەمى داڭدار ،
بولمايتتى ئوغلىغا ئاتىسى خۇنخار ! »
يەنە چاچلىرىنى يۇلماق باشلىدى ،
يەنە ئاھ ۋە ناله قىلماق باشلىدى . . .
كىم ئاڭلىسا ئۇنىڭ مۇڭلۇق نالىسىن ،
تۇتالمايتتى كۆزىدىن ئاققان مۆلدۈرىن .
ھوشىدىن كەتتى ، قايغۇ جانغا قەست ئەتتى ،
ھەممىنىڭ يۈرىكى ئېزىلىپ كەتتى .
يەردە ياتقاندەكلا بەئەينى مۇردا ،
گويا تەندە قېنى قاتقان ، ئەفسۇردە .
ھوشىغا كەلگەچكە باشلىدى ناله ،
خىيال ۋە پىكرىدە ئۆلگەن ياش بالا .

سوھرابنىڭ تاجىغا سالغاندا نەزەر ،
كۆز يېشىن لاله قىپ ، قېنىدا بويار .
كۆرگەندە بوش قالغان ئۇنىڭ تەختىنى ،
چىللايدۇ سوھرابى ـ سەرۋ دەرەخنى .
روشەن كۈندە چاپقان مىسالى شامال ،
ئاتنى تەلەپ قىلدى ، كەلتۈردى دەرھال .
ئات بېشىنى قۇچاقلاپ كۆتۈردى پىغان ،
ھەممە لال ۋە جىمجىت ، ھەيرانە جاھان .
گاھ سۆيەر يايلىغا ، گاھى يۈزىگە ،
قانلىق يېشى ئېقىپ چۈشەر تۇياققا .
كۆز يېشىدىن خاكنى بويap لالىگە ،
يۈزىنى سۈرىدۇ ئات تۇيىقىغا .
شاھانە لىباسىن ئېلىپ كەلگەن چاغ ،
ئوغلىنى ئالغاندەك ئېچىلدى قۇچاق .
كەلتۈردى كەمەند ، ساداق ۋە كامان ،
نەيزىسى ، قىلىچى ، گۈرزىسى گەران .
كەلتۈرۈلدى ئېگەر ، يۈگەن ۋە قالقان ،
قالقانغا باش ئۇرۇپ كۆتۈردى پىغان .
كەلتۈرۈلدى ئارقان نەق سەكسەن غۇلاچ ،
ئۇنى كۆرۈپ ئانا يەنە يۇلدى چاچ .
دۇبۇلغا ، ساۋۇتنىڭ ئۈستىگە باردى ،
« شىرىم نەدىسەن ؟ » دەپ يۈرەكنى ياردى .
سۇغۇرۇپ قىنىدىن سوھراب قىلىچىن ،
كەستى ئات يايلىنى ، قۇيرۇق يېرىمىن .

دەرۋىشلەرگە ئاندىن تارقاتتى ئىنئام ،
كىيىم كېچەك ، زەر كۈمۈش ، ئات ئۇلاق ، ئەنجام .
ئاندىن ئېلىپ چىقىپ ئۇنىڭ تەختىنى ،
پەسكە تاشلاتقۇزدى ئۇ بەتبەختىنى .
ساراي ئىشكىلىرىن قىلدۇردى قارا ،
پەشتاق ۋە راۋاقنى قىلدى مىڭ پارە .
تەلتۆكۈس بۇزۇلدى بەزمخانىسى ،
شۇندىن جەڭگە كەتكەن ئىدى نالىسى .
ئاندىن ئۈستىگە كىيدى كۆپكۆك لىباس ،
بىر دەمدە يۈزىگە تولدى قانلىق ياش .
كېچە ـ كۈندۈز يىغلاپ ، كەتتى كۆز نۇرى ،
سوھرابتىن كېيىن بىر يىل تۇرمىدى .
پىكرۇ ئوي ئىدى سۇھرابى تامان ،
جانان ئوغلى تامان روھ بولدى راۋان .
شۇنداق دېگەندى تاتلىق سۆز بەھرام :
« مۇردىلار ئەلىمدە بولمىغىن مۇدام .
ئۆزۈڭمۇ قالمايسەن ، كېتىسەن ئاخىر ،
بۇ ئەبەدىي يولغا تەييار تۇر ، ھازىر .
ئاتاڭ ئۆز نۆۋىتىنى بەرسىمۇ بۇدا ،
ئۇنىڭمۇ نۆۋىتى تولۇق كېپقالا .
دۇنيا شۇ ، بۇ سىرغا تېپىلماس ئاچقۇچ ،
ئۇرۇنۇپ بۇنىڭغا قىلما زايە كۈچ .
چىڭ ئىشىك بۇ ، ھېچكىم ئاچالماس كۈشاد ،
بىھۇدە قىلمىغىن ئۆمرۈڭنى بەرباد . »

سیاۋۇش قىسسىسى

داستاننىڭ باشلىنىشى

بۇگۈن دەل ۋاقتىدا ، ئەي ھوشيار سۇخەن ،
ئېيتىپ بەرگىن قىزىق ياخشى بىر داستان .
گەپ ـ سۆزنىڭ تېگىدە ئەقىل بولسا گەر ،
سۇخەندانغا شانۇ شەرەپ شۇقەدەر .
كىمنىڭ پىكرۇ ئويى گەر بولسا ناخۇش ،
سۆزلىرىدە كەم بولسا ئەقلۇ ھوش ،
سۆزمەن ھەققىدە گەر غوۋغا قىلسا ،
ئاقىللار ئالدىدا بولىدۇ رەسۋا .
لېكىن ئۆز ئەيبىنى كۆرەلمەس ھېچكىم ،
ئۆز ئىشى ھەممىدىن كۆرۈنەر مۇھىم .
ئىش قىلساڭ ، باھاسىز بەرسۇن پاك ئەقىل ،
ئاخىر ئۇنى دانالارغا كۆز ـ كۆز قىل .
ئاشۇ دانالارغا مەقبۇل قىلغىنىڭ ،
بەلكى ساپ چەشمىدىن بەھىر ئالغىنىڭ .
دېھقان سۆزلىرىدىن ئېلىپ بۇ زامان ،
ئېيتىپ بېرەي ئەمدى قەدىمىي داستان .
كۆڭلۈڭدە چىققانىدى بۇ داستان ئەستىن ،
يېگىدىن ئاڭلىسۇن مەندىن ئەنجۇمەن .
ئەگەر ئۆزۈلمەيلا تۇرسا ئۈمۈر يېپىم ،
خۇشاللىقتا داۋام قىلسا گەر گېپىم ،
ئەبەدىي بىر مېۋە قالغۇسى مەندىن ،
ئۇندىن ياشناپ تۇرار بۇ باغۇ چىمەن .
ئىككى كەم ئاتمىشقا بەتكەندە يېشىم ،
نە ئەجەب ئىشلارنى كۆزىمدى بېشىم .
ھاياتقا تويمىدىم كەتسەمۇ ماجال ،
يۈلتۈز تەقۇمدىن ئىزدەيمەن ئىزگۈ پال .
ماڭا ئېيتقانىدى قېرى دانىشمەن :
« قېرى يېگىباشتىن بولماس نەۋقىران .
ياخشىلىق قىلىپ قال يۇمۇلماي كۆزۈڭ ،
كۆزۈڭ يۇمۇلماي ئېيتىپ قال سۆزۈڭ .
كۆزۈڭ يۇمۇلغان چاغ قازىدۇر يەزدان ،
قازاۋەتتىن ئۆتەر ياخشى ھەم يامان .
نېمە تەرسە ئاشۇ چۇشۇر ئورغاقتا ،
نېمە دېسەڭ شۇ سۆز چۇشۇر قۇلاقتا .
قوپال سۆز ئاڭلىماس يۇمشاق سۆز كىشى ،
يۇمشاق سۆزلۈك بولسۇن زۇۋانىڭ ئىشى ! »
دېھقان سۆزلىرىنى باشلاي ئەمدى مەن ،
قۇلاق سال ، نېمە دەپتۇ ئۇ تاتلىق سۇخەن .

سیاۋۇشنىڭ ئاپىسى ھەققىدە ھېكايەت

مۇبەد سۆزگە شۇنداق بېرىدۇ پەرداز :
قىچقىرغان چېغىدا بىرىنچى خوراز .
تۇس باشلىق گېۋە ، گۈدەرز ، بىر توپ سۇۋارى
يول ئېلىشتى مەقسەت دەغۇي شىكارى .
بېرىشاتتى ھەممە ئالدىراش ئۇۋغا ،
كەينىدە رەتمۇ رەت سەپ ، قولدا قارچىغا ،
ئات چېپىپ ئۇچەيلەن دەريا بويىدا ،
خوپمۇ ئۇۋ قىلىشتى ئولجىغا تەشنا .
ئولجىغا تولدى ھەريان لىقمۇ لىق ،
يىغىلا بولاتتى قىرىق كۈنلۈك ئوزۇق .
ئوتلاق يېنىدىلا تۇران يەرلىرى ،
يەر يۈزىن قاپلاپتۇ ئۇلار چېدىرى .
بىر ئورمان كۆرۈنەر يىراقتىن ياشناپ ،
تۇرانلار يېرىنىڭ چېگرىسىن باشلاپ .
تۇس ۋە گېۋە ئورمانغا ئات چېپىپ كەتتى ،
ئۇلار بىلەن بىللە كۆپ نۆۋكەر كەتتى .
توپتىن ئايرىلىپ بۇ ئىككى سۇۋار ،
ئورمانغا كىرىشتى قىلىشىپ شىكار .
ئورماندا دۇچ كېلىپ قالدى شۇ مەھەل ،
ئىككىسىن بىراقلا ئوۋلىغان گۈزەل .
ئۇنىڭدەك چىرايىنى كۆرمەپمىش زامان ،
ھۆسنىدىن تېپىلماس ئازراقمۇ نۇقسان .

قامەتتە سەرۋى ناز ، يۈزى گويا ماھ ،
جۈرئەت قىلىپ بولماس تاشلاشقا نىگاھ .
تۇس سۆز باشلاپ ، دېدى ئاپەتى جانغا :
« قانداق يولۇڭ چۈشتى قارا ئورمانغا ؟ »
جاۋاب بېرىپ دېدى : « كېچە ئۆز دادام
ئۆيگە كېلىپ ماڭا قىلدى كۆپ سىتەم .
قانداقتۇر بەزمىدىن كەلدى تۇندە مەست .
مېنى كۆرۈپ ، بىردىن تىغقا ئۇردى دەست .
تەندىن جۇدا قىلماقچى بولغانتى بېشىم ،
يۈرتۇم تاشلاپ قاچتىم ، كۆزۈمدە يېشىم . »
ئاندىن باتۇر سورىدى : « ئەجدادلىرىڭ كىم ؟ »
بىرلەپ ساناپ دېدى گۈلى خۇشپېچىم :
« مەن ئاشۇ گەرسېۋەز ئۇخۇمدىنمەن ،
فەرىدۇن ئەۋلادى جەمەتىدىنمەن . »
دېدى : « ئېتىم يولدا قالدى بىماجال ،
قاتتىق چاپقىنىمدىن يىقىلدى بىھال .
بېزەكلىرىم بار ئىدى سانسىز گۆھەر ،
بېشىمدىكى تاجىم ئوخشاش تازا زەر .
دۆڭنىڭ نېرىسىدا كېلىپ قېشىمغا ،
قىلىچ قىنى بىلەن ئۇرۇپ بېشىمغا ،
تالاشتى ، مەن ئاران قۇتۇلۇپ قالدىم ،
كۆزۈمدىن خۇن تۆكۈپ بۇياق يول ئالدىم .
ئاتام كەيپى يېنىپ ھوشقا كەلسە گەر ،
ئارقامدىن ئىزدىتىپ ، ئەۋەتەر چاپار .
ھەر تامان يۈگۈرەر شەپقەتلىك ئانام ،
ئۆيدىن كېتىشنى خالىماس ئۇ ھەم . »
پالۋانلار دىلىغا ئوت سالدى مەلىكە ،
تۇس قەلبىدىن ئۆچتى بار شەرم ـ ھايا .
« بۇ مېنىڭكى ، ـــ دېدى نەيزەر ئوغلى تۇس ، ـــ
شىددەت بىلەن كەلدىم مەن ئەلەلخۇسۇس . »
« باراۋەر قالدۇرۇپ كەلدۇققۇ سىپاھ ،
ئەي سىپاھ سەرداری ، ھەشمەتلىك شاھ ! »
دەپ سۆز بەرمەيتتى ئۇل گېۋ پەھلىۋان ،
تۇس دەيتتى : « سەن ئاۋۋال كەلگەنتىڭ قاچان ؟ ! »
گېۋ دەيتتى : « سۆزلىمە ئەمدى بىھۇدە ،
بىلەرسەن ، كەلدىمغۇ مەن ئاۋۋال بۇگا !
شۇ بىر كېنىزەكنى دەپ ئېيتما يالغان ،
جاڭجالنى خالىماس ھېچبىر مەرد ئىنسان . »
قوپال سۆز بىلەن كېتىپ ئاخىر نومۇس ـ ئار ،
قىلدى قىز بېشىنى كەسمەك ئىختىيار .
ئۇزاققا سوزۇلۇپ كېتەتتى جاڭجال ،
جاڭجالنى باستۇردى بىر سەرباز دەرھال :
« ئېلىپ بېرىڭ كۆرسۇن ئىران سۇلتانى ،
جاڭجالنى ھەل قىلسۇن ئۇنىڭ پەرمانى . »
ئىككىسىگە بۇ سۆز تۇيۇلدى پەرمان ،
ئات چېپىپ كېتىشتى شاھىنشاھ تامان .
ئەسىرە چىرايىن كۆرۈپ كاۋۇس شاھ ،
ئىشقىدا دىلىدىن تارتتى ئوتلۇق ئاھ .
ئىككى پالۋانغا دېدى شاھىنشاھ :
« يول ئازابى بولدى سىلەرگە كۆتاھ .
مەيلى كېيىك بولسۇن ياكى بىر ئاھۇ ،
شاھقا بەكمۇ ياخشى ئىنئام ، ئولجا بۇ . »
ئاندىن قىزغا دېدى : « كىمدۇر ئەجدادىڭ ؟
پەرىچېھرلىكتە كىمدۇر ئۇستازىڭ ؟ »
قىز دېدىكى : « ئانام تۇرانلىق خاتۇن ،
ئاتا تەرىپىمدىن ئەجداد فەرىدۇن .
سىپاھدار گەرسېۋەز ماڭا بوۋىدۇر ،
ئۇنىڭ يېرى ، سۇيى ، جايى ئەلادۇر . »
شاھ دېدى قىزغا : « ئەمدى سەن ئەجداد
ھەممىسىن قىلماقچى بولدۇڭمۇ بەربات ؟
ساڭا ئىنئام قىلاي زەررىن بىر ساراي ،
ئاي يۈزلەر بەكەسى بول ، ئەي خۇش چىراي ! »
دېدى : « چۈشۈش بىلەن ساڭا نىگاھىم ،
سەركەشلەردىن سېنى تاللىدىم شاھىم . »
ئاندىن ئات بىلەن زەررىن تاج ۋە تەخت ،
ئەۋەتىلدى ئىككى پالۋانغا تەڭمۇ تەڭ .
قىزنى ئولتۇرغۇزدى پىل چىشلىق تەختكە ،
بېشىدا گۆھەر تاج ، يەتتى بەختكە .
ياساندۇردى زەرباب ۋە شايىلار بىلەن ،
گۆھەرۇ ياقۇتقا ئورالدى بەدەن .
تەخت ئۆزرە ئولتۇرار ھەريان چېچىپ نۇر ،
قىزىل ياقۇت ، تېخى يىپ ئۆتمىگەندۇر .

كۆنلەر ئۆتۈپ بارار بىر ـ بىرىن قوغلاپ ،
گۈلبەدەن ئەندىشىدە ، يۈزدىن رەڭ يوقاپ .
پەلەك چاقى ئايلىنىپ ئۆتتى تالاي كۈن ،
توققۇز ئاي ئۆتۈپتۇ ، يەنە توققۇز كۈن .
دېيىشتى : « سۆيۈنچە بەر ، كاۋۇس پادىشاھ ،
خۇدا قىلدى ساڭا بىر ئوغۇل ئاتا .
مەلىكە شەۋكەتلىك تۇغدى بىر ئوغۇل ،
ئەمدى تەختىڭ تاپار تېخىمۇ چىڭ ئۇل .
بىر گۈدەك تۇغۇلدى مىسالى پەرى ،
سەنەمدەڭ گۈزەل يۈز ، كۆمۈش پەيكەرى . »
بوۋاقتىن جاھان گەپ ـ سۆزلەرگە تولدى ،
چېھرىسىدىن ساراي نۇرلىنىپ كەتتى .
شاھ ئوغلىڭ نامىنى دېدى : « سىياۋۇش » ،
ئالەم ۋە ئاسمانىنى ساڭا ئەتتى بەخش .
پال ئېچىپ كۆرۈشكە مەشغۇل مۇنەججىم ،
ياخشىيۇ يامان كۈننى ئاجراتتى جىم .
يۇلتۇزلارنى بايقاپ ئاشۇفتە ، بەجا ،
بەختىن غۇۋا كۆردى غەمكىن ، بىسادا .
راھىتىدىن كۆپرەك كۆرۈپ ئازابنى ،
يازمىشقا ھاۋالە قىلدى بار ـ يوقنى .
بارىنى ئېيتتى پادىشاھقا بىر ـ بىر ،
ئاتا نە بىلسۇن ئوغلىن كۆتەر نە تەقدىر .
كۆنلەر ئۆتەرئىدى تۇتۇق بەرمەستىن ،
بىر كۈنى سارايغا كېلىپ تەھمىتەن
دېدى : « گۈدەكنى بەر ماڭا ، شەھرىيار ،
ئۇنى مەن تەربىيە قىلىشىم دەركار .
سەندە ئىنىكئانا كۆپ ، ھۇنىرى بەك ئاز ،
جاھاندا تېپىلماس مېنىڭدەك ئۇستاز . »
چوڭ ـ كىچىك بىلەن شاھ ئويلاندى بەك كۆپ ،
ياندۇرۇشقا تاپماي ھېچ سۆز ، دېدى خوپ .
رۇستەمگە تاپشۇردى كۆزى نۇرىنى ،
ئالەمگىر ئوغلىنى ، يۈرەك پارىنى .
رۇستەم ئېلىپ كەتتى زابۇلىستانغا ،
ئاڭا ساراي ياساپ باغۇ بوستانغا .
تۇن ۋە كۈن ئات ، ئېگەر ، ئوق ، نەيزەيۇ كەمەند ،
ئارغامچە ، ئۇزەڭگە ، چۇلۇۋۇر بىلەن بەند .
بەزمەن بەزمە قىلار تىنماي ئۇ داڭدار ،
بەزىدە قارچىغا بىلەن ئوۋ ـ شىكار .
سۆز تىڭلار داد ـ بىداد ، تەختۇ كۆلاھتىن ،
بەزمىدىن ، رەزمىدىن ، سىپاھ ، سەلاھتىن .
بار ھۇنەرنى بىلىپ ئالسۇن دەپ ياشتىن ،
رۇستەم كۆپ جاپالار ئۆتكۈزدى باشتىن .
سىياۋۇش چوڭايدى باتۇر ، دىلاۋەر ،
كېلەلمەس ئۇنىڭغا ھېچكىم باراۋەر .
پالۋانلار بىلەن ئوۋغا چىقىپ نەچچە قېتىم ،
ئوقيا بىلەن شىرنى يەڭدى ھەر قېتىم .
بىر كۈنى دېدى : « ئەي ھۇرمەتلىك رۇستەم ،
ئەمدى بېرىپ پادىشاھ دادامنى كۆرسەم .
شاھانە ھۇنەرلەر ئۆگىتىپ ماڭا ،
خېلى جاپا تارتتىڭ ، تەشەككۇر ساڭا .
ئەمدى بىر كۆرسۇنچۇ جاھاندار ئاتام ،
ماڭا نېمىلەرنى ئۆگەتتى رۇستەم . »
بۇ شىر ، ئوغلىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ بىرمۇ بىر ،
دەرھال ھەر تەرەپكە ئەۋەتتى چاپار .
ئات ۋە دېدەك ، غۇلام ، كۆمۈش ھەم گۆھەر ،
ئالتۇن مۆھۈر ، تىغ ، كۆلاھۇ كەمەر ،
كىيىم ـ كېچەك ھەمدە قورال ۋە يېمىش ،
غۇلاملار ئىشىدۇر بۇلارنى يېغىش .
نېمە تېپىلمىسا بىساتىدىن ئەگەر ،
باشقا يۇرتلاردىن ئېپ كېلەر چاپار .
سىياۋۇشنى شۇنداق يولغا سېلىشتى ،
قوشۇنلار كۆزەتتە ، قاراپ قېلىشتى .
شاھزادە بولمىسۇن خاپا ، دەپ لۇتفەن ،
خېلى يولغا بىللە بارىدى تەھمەتەن .
يابىستىلغان ئىدى پۈتۈنلەي كىشۋەر ،
شاھزادىگە ھەممە شادلىق تىلىشەر .
ھەممە خۇش خۇي ئىدى ، باشلايتتى ئويۇن ،
بېشىدىن چاچاتتى ئەنبەر ۋە ئالتۇن .
بايرامغا ئايلاندى ھەممە خۇشال ـ شاد ،
ئۆگزە ـ تاملارمۇ بېزەلگەن ، ئاۋات .
ھەتتا ئات تۇيىقى ئاستىدا دىرھەم ،
ئىراندا تېپىلماس غەمكىن بىر ئادەم .
ئاتلارنىڭ يايلىمۇ تارىلىپ بىر ـ بىر ،
چېچىلغان مۇشك ـ ئەنبەر ، زەپەر ھەم ئەتىر .

سیاۋۇشنىڭ زابۇلستاندىن قايتقانلىقى

كاۋۇس شاهقا دەرهال ئاڭلاندى خەۋەر ،
يەنى ، ياش سىياۋۇش زابۇلدىن كېلەر .
جاكارلاندى ، خەۋەر تاپتى ئەل ـ ئۇلۇس ،
ئالدىغا چىقتى سپاھ بىلەن گېۋ ۋە تۇس .
داڭدارلار يېغىلدى ، قىزىق ئەنجۇمەن ،
بىر تەرەپ تۇس بولسا ، بىر تەرەپ پىلتەن .
ھەممىسى شادىمان ، شاھ ياقتا كېلەر ،
گويا يېڭى نەھال ھاسىلغا كىرەر .
سارايغا كېلىشتى جارچى : « يول ! » دېدى ،
باھادىر يىگىتكە ھەممە يول بەردى .
غۇلاملار ئوت يېقىپ سېلىشار ئىسرىق ،
ئەمەلدارلار تۇرار باشلىرى ئېگىك .
ھەر بۇلۇڭدا تۇرار ئىككى يۈز ، ئۈچ يۈز ،
ئوتتۇردا سەرۋقامەت ۋە قۇياشتەك يۈز .
بېشىدىن چېچىشتى ھېسابسىز ئالتۇن ،
توختىماي ئالقىشلاشتى ، ئوقۇپ ئاپىرىن .
كاۋۇس شاھنى كۆردى ، بېشىدا ياقۇت تاج ،
ئولتۇرغان تەختى پىل تېشى ، تازا ئاج .
سەجدە قىلىپ يەرگە قويدى پېشانە
يەرگە سىر ئېيتقاندەك ، خېلى زامانە .
ئاندىن ئاتىسىغا ئۆزىنى ئاتتى ،
ئاتا قۇچقىغا ئالدى شاھزاتىنى .
ئەتىۋارلاپ چىقاردى ئالتۇن تەختكە ،
رۇستەمدىن سالامىلار بەردى ئۇ ئاڭا .
تەئەججۇپتە قارار ئوغلىغا شۇتاپ ،
ئاپىرىن دەر خۇدا نامىنى يادلاپ ،
خۇدا بەردى بۇنداق ئاجايىپ ئوغۇل ،
ئىستىقبالى پارلاق ، غەنى كۆرەر ئۇل .
تېخى ئۆسمۇر ، ئەمما ئەقلى خېلى كۆپ ،
ئەقىلدىن روھىمۇ يۇكسىلىپتۇ خوپ .
جەھانەفەرىنگە ئوقۇپ ئاپىرىن ،
سەجدىگە قويۇپ باش ، سۆيەتتى زېمىن .
دېدى : « زېمىنۇ ئۇرۇق ئىگىسى ،
ئەقلۇ ھوش ئىگىسى ، مېھىر ئىگىسى .
دۇنيادا ياخشىلىق بارى ئۆزۈڭسەن ،
بۇ گۆدەك بالامنىڭ يارى ئۆزۈڭسەن ! »
سۇغلار كۆتۈرۈپ ئۇلۇغۇ پالۋان ،
پادىشاھ ھۇزۇرىغا كېلىشەر شادان .
سىياۋۇش ھۆسىندىن قىلىشىپ ھەيرەت ،
قۇتلاپ ، شەرەپلىشەر ئۇنى بىر مۇددەت .
بۇيرۇدى : « قوشۇنلار ھەممە تۇزۇپ سەپ ،
شاھزادە ئالدىدىن ئۆتسۇن باشەرەپ .
باغۇ راغ ، ھويلا جاي ، سارايۇ ئايۋان ،
خۇشاللىققا يۇزىن ئورىغان جاھان .
ھەممە ياقتا شادلىق ، ھەممە ياقتا توي ،
ھەممە ياقتا ئويۇن ، مەي ، چالغۇ ۋە كۇي ،
بۇنداق زىياپەتنى جاھاندا ھېچكىم
ھېچ ۋاقىت كۆرمىگەن ئىدى ئىلاھىم !
بىر ھەپتە سوزۇلدى شادلىق ۋە ئويۇن ،
ئامبارلار ئېچىلدى سەككىزىنچى كۇن .
شاھزادىگە كەلدى ئەجەب سۇغلار ،
تەختۇ لىباس ، بايلىق ، دىرھەم ۋە گۆھەر .
ئەرەب ئاتلىرىنىڭ ئېگىرى زەر رەڭ ،
قىلىچ ، گۇرزە ، كەمەند ، ياراغلىرى جەڭ .
شايلار ، كىمخابلار يەيدۇ كۆز يېغىن ،
مەرۋايىت ، ئالتۇنلار نۇر جېنى نەقشىن .
تاجدىن باشقا ھەممە نەرسە مۇھەييا ،
ھېلى ياش بېشىغا تاج قويماق بەجا .
سۇغلار تاپشۇرۇپ بىباھا مۇفىد ،
ئوغلىدىن كۆتتى كۆپ ياخشىلىق ئۇمىد .
سىناقتىن ئۆتكۈزدى ئۇنى يەتتە يىل ،
ھەممىدىن راۋۇرۇس چىقتى مۇتتەسىل .
سەككىزىنچى يىلى ئېلىپ كېلىشەر ،
ئالتۇن تاجۇ مارجان ھەم ئالتۇن كەمەر .
يېپەككە يېزىلدى شاھ پەرمانى ھەم ،
شۇنداقتۇر قەدىمدىن شاھانە ھەشەم .
لايىق كۆرۈپ ئەمدى تەختۇ تاج ـ كۆلاھ ،
كوھىستان مۇلكىگە قىلدى ئۇنى شاھ .
شۇنداق ئاتىلاتتى قەدىم نەفسەمبىر ،
ماۋەرا ئۇننەھر دېيىشەر ھازىر .

سیاۋۇشنىڭ ئانىسىنىڭ ئۆلۈمى

شاھ بېشىغا چۈشتى توساتتىن بالا ،
ئانىسىدىن مەھرۇم بولدى بۇ دۇنيا .
سىياۋۇش ئاڭلاپ دىۋىدەك توۋلىدى ،
تەختتىن سەكرەپ چۈشتى ئاھ دەپ توۋلىدى .
شاھانە لىباسىن قىلىپ نەچچە چاك ،
قايغۇلۇق بېشىغا ئۇ چاچاتتى خاك .
قەلبىن ئۆرتىگەچكە بۇ ئېغىر ماتەم ،
ئۆزىن ئۇرۇپ جانغا قىلاتتى سىتەم .
شۇنچە ناله قىلدى ، ياش تۆكتى كۆزى ،
كۆپ زامان كۆلكىنى كۆرمىدى يۈزى .
بىر ئاي ئۆتۈپ كەتتى ئېزىلىپ تەن – روھ ،
بىردەممۇ ئايرىلمىدى دىلدىن ئەندوھ .
ئېسىل زاتلار بۇندىن تېپىشىپ خەۋەر ،
سىياۋۇش يېنىغا قانات قېقىشار .
تۇس ھەم ، فەرىبورز ھەم ، گېۋ ھەم ، گۇدەرز ھەم ،
شاھزادە ، پەھلىۋان ھەممىسى بار ھېەم .

سىياۋۇش ئۇلارنى كۆرگەن شۇ زامان ،
يۇرەكتىن بىر ئاھ تارتتى ، كۆتۈردى پىغان .
يەنە ناله قىلىپ يىغا باشلىدى ،
قەلبى دەرد خانىسىنىن ئېچىپ تاشلىدى .
گۇدەرز كۆزۈپ شاھزادە قەلبىدە ئەلەم ،
ئۇنىڭ ئازابىدىن چۆكتى دىلغا غەم .
ئۆزىن تۇتۇپ ئاڭا دېدى : « ئەي شاھزات ،
سۆزۈمگە قۇلاق سال ، ماتەمدىن ئازاد .
ھەركىم ئانىدىن تۇغۇلار ، ئۆلەر ،
قېنى كىم ئەجەلدىن يېگانە بولار ؟
ئانىدىن تۇغۇلۇپ كىم بار ئۆلمىگەن ،
قېنى كىم ئەجەلگە مەھكۇم بولمىغان ؟
بۇ گۈن ئاناڭ كەتسە گەرچە سېلىپ غەم ،
جانى جەننەتتىدۇر قىلما كۆپ ماتەم ! »
كۆپ نەسىھەت قىلدى ، ئىلتىجا ساكىن ،
شاھزادىنىڭ كۆڭلى تاپقۇچە تەسكىن .

سۇدابەنىڭ سىياۋۇشقا ئاشىق بولغانلىقى

شۇنداق ئۆتەر كۈنلەر ، ئۆتىدۇ روزگار ،
شاھزادىدىن مەمنۇن ئىدى شەھرىيار .
بىر كۈنى كەيكاۋۇس شاھزادە بىلەن
تۇراتتى ، سۇدابە كىردى ئىشكىتىن .
سىياۋۇشقا چۈشۈپ ئۇنىڭ نەزەرى ،
ئىشقىتىن ئۇت ئالدى قەلبى – يۈرىكى .
قىلدەك بولۇپ قالدى تەنلىرى ناگاھ ،
خۇددى ئوت ئالدىغا كېلىپ قالغان ياخ .
بىر ئەلچى ئەۋەتىپ سىياۋۇس تامان ،
دېدى : « ئاستا سۆزلە ، سۆزۈمنى پىنھان .
پادىشاھ ھەرنىمگە كىرسە ئادىشىپ ،
ھېچكىممۇ قىلمايدۇ ئاڭا تەئەججۇپ . »
خىزمەتكار يەتكۈزگەن چېغىدا خەۋەر ،
غەزەپتە قاينىدى بۇندىن ئۇ داگدار .
دېدى : « مەن ھەرەمگە كىرگۈچىمەسمەن ،
بۇندا داستان بولۇپ يۈرگۈچىمەسمەن ! »
سۇدابە تۇن بويى قاقماستىن كىرپىك ،
شاھ يېنىغا چاپتى سەھەردە ئىتتىك .
دېدى : « ئەي لەشكەر باش ، شەۋكەتلىك پادىشاھ ،
سەندەكنى كۆرمىگەن نە خۇرشىد ، نە ماھ .
يەر ئۈزرە يېگانە ئاقىل پەرزەنتىڭ ،
جاھاننى شاد قىلار ئۇ دىل پەيۋەندىڭ .
ھەرەمگە ئەۋەتكىن ئۇنى بىز تامان ،
سىڭىللىرى كۆتەر سېغىنىپ چەندان .
ئاڭا ئېيت ، ھەرەمگە كىرىپ تۇرسۇن ئۇ ،
سىڭىللىرىنى تېز – تېز كۆرۈپ تۇرسۇن ئۇ .
سىڭىللار سېغىنار ، يولدا كۆزلىرى ،
سېغىنىپ ، يىغىدىن نەمدۇر يۈزلىرى .
ئاڭا تەزىم قىلىپ بېرەرمىز ھەدىيە ،
مۇھەببەت دەرىخى گۈل ئاچسۇن دېسە . »
شاھ دېدى : « سۆزلىرىڭ توغرا ، سەن ئانا ،
مېھرىڭ يۈز ئانىدىن ئارتۇقتۇر يانا ! »
سىياۋۇشقا دېدى ئۇ شاھى جاھان :
« قانىدىكى مۇھەببەت قالمىسۇن نىھان .
شۇنداق ياراتقاندۇر سېنى پاك ئىگەم ،
مېھر قويار يۈزۈڭ كۆرگەن ھەر ئادەم .
سېنى تەڭرى بەردى ، پاكىزە ئەجداد ،
ئالەمدە تېپىلماس سەندەك بىر پاكزات .

ئازراق باغلىنىشى بولسا قېنىدا ،
تۇغقىنىنى تاپار ، مېھرى جېنىدا .
ئىچكىرىدە سېنىڭ سىڭىللىرىڭ بار ،
سۇدابە ئانىدۇر ساڭا ، ماڭا يار .
ھەرەمدىكىلەرنى بىر كىرىپ كۆرگىن ،
خۇش بولۇپ ، دېيىشسۇن ساڭا ئاپىرىن . »
شاھتىن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ سىياۋۇش ،
ئاڭا سۇس قارىدى ، باشتىن قاچتى ھوش .
بىرھازا جىم ئويلاپ ، يوشۇردى دەردىن ،
تىرىشنى يۇيۇشقا دىلدىكى گەردىن .
گۇمانى شۇ بولدى ، ئۇنى ئاتىسى ،
سىناپ كۆرۈش ئۈچۈن ئۇندەركەن ئۇنى .
ئوغۇل ئىدى سەزگۈر ، ئەدەبلىك ، دانا ،
ھوشيار ، بەك تەۋەززۇ ، سۆزگە بەك ئۇستا .
جىم بولۇپ سىرىنى ئىچىگە يۇتتى ،
بۇ ئىشنىڭ ئاخىرى ئۇنى قورقۇتتى .
ئەگەر ھەرەمگە كىرسەم ـــ ھەيرانە ،
سۇدابە كۆرسىتەر ئەجەب ئەگمە .
ئەمما شاھقا جاۋاب بېرىپ دەر : « ئەي شاھ ،
سەن ماڭا ئىنايەت قىلدىڭ تەخت ـ كۆلاھ .
ئاسمانىڭ ئەۋجىدىن چىقىپ نۇر ئاپتاپ ،
قايسى يەرلەرگىچە بېرەر يەرگە تاپ .
سەندەك شاھنى بىلمەس بۇ يەتتە ئىقلىم ،
ئىشىڭ ئەقىل ھەمدە ياخشىلىق ، بىلىم .
سەن ماڭا يول كۆرسەت داۋانلار ئارا ،
قورقۇشنى بىلمەسمەن تەڭداشلار ئارا .
ئۆگىنەي شاھلىقنىڭ رەسىم قائىدىسىن ،
تەختۇ بەزمۇ چالغۇ مەي قائىدىسىن .
نېمە ئۆگىنەتتىم ھەرەمگە كىرسەم ،
خوتۇنلاردىن نېمە ئۆگىنەر ئادەم .
ئەمما شۇنداق بولسا شاھىم پەرمانى،
باش تارتىشقا بارمۇ قۇلنىڭ ئىمكانى . »
شاھ دېدى : « دائىما دىل شاد بول ئوغلۇم ،
ھەر ئىشتا ئەقىلگە بۇيىاد بول ، ئوغلۇم .
بۇنداق ياخشى سۆزنى ئاڭلىغانتىم كەم ،
بۇ سۆزلەردىن ئاشار روھ ھەم ، ئەقىل ھەم .
كۆڭلۈڭدە ياماں ئوي بولمىسۇن ئاخىر ،
شادلىقنى ئۇلغايتقىن ، قايغۇنى سۈپۈر .
ئۇندا ياش سىڭىلىڭ بار ، بېرىپ ئال خەۋەر ،
سېنى كۆرسە ، خۇشال بولۇپ يايرىشار . »
سىياۋۇش ئاڭا دەر : « ئەتە تاڭ ۋاقتى ،
قىلاي ھەر نە خالسا شاھىم خاھىشى .
مانا مەن تۇرىمەن ھۆكمىڭنى سۈيلەپ ،
پەرمانىڭغا قەلب ، جان ، بېلىمنى باغلاپ .
بېرىشقا بۇيرۇقۇڭ بىلەن ھازىرمەن ،
ئەگەردە قۇللۇققا بولسام قادىرمەن . »

سىياۋۇشنىڭ سۇدابە ھۇزۇرىغا كەلگەنلىكى

بىر كىشى بار ئىدى ، دېيىشەر ھىربەد ،
كۆڭلىدىن ياماىلىق قوغلانغان ئەبەد .
بۇ سەنەم خانەنىڭ پاسىبان ئىتى ،
ئاڭا تاپشۇرۇلغان ھەرەم ئاچقۇچى .
ئاڭا پادىشاھتىن كەلدى بىر پەرمان :
« ئەتە قۇياش تىغىنى چىقارغان ھامان ،
سىياۋۇش قېشىڭغا بارار ، تۇر ھوشيار ،
بەجا قىل نېمىكى دېسە شەھرىيار .
بېرىپ ئېيت ، سۇدابە ساندۇقىن ئېچىپ ،
ئۇنى قارشى ئالسۇن ، گۆھەرلەر چېچىپ .
ئۇنداق كېنىزەكلەر بىلەن سىڭىللار ،
چېچىپ تۇرسۇن مۇشكۇ ئەنبەر ۋە ئىپار ! »
قۇياش تاغ كەينىدىن كۆرۈنگەن زامان ،
سىياۋۇش قوزغالدى شەھرىيار تامان .
كىرىپ يەرنى سۆيدى ، ئوقۇدى سانا ،
پىنھان سۆھبەت قىلدى ئۇ بىلەن پادىشاھ .
ھىربەدنى چاقىرتتى تۇڭگەچ سۆھبەت ،
يولبورۇق سۆزلىرىن ئاڭلىدى ھىربەد .
سىياۋۇشقا دېدى : « ئۇ بىلەن بارغىن ،
تۇغقان دىدارىدىن كۆڭلۈڭنى ئاچقىن . »
ئىككىسى بىر بولۇپ كېتىشتى ھەمدەم ،
خۇشاللىق ئىلكىدە ، كۆڭلىدە يوق غەم .
ئەمما ھىربەد كىلىپ ، ئاچقاندا ھەرەم ،
شاھزادە كۆڭلىدە يەنە قورقۇنچ غەم .
ھەرەم ئەھلى كۆتەر كۈلكە ـ ناۋانى ،
ھەممە شادۇ خۇشال ، كۆتەر بەزم ـ سازنى .

خانىلار باشتىن ـ ئاياغ ئېزىتىلگەن ،
ھەرياقتا مۇشكۇ ئەنبەر ، ھەممە ياق روشەن .
ئارىلاشتۇرۇشۇپ زەرگە گۆھەر ھەم ،
ئايىغى ئاستىغا چېچىشار دەرھەم .
چىن شايىسىغا ئورالغان زېمىن ،
دۇرلار جۇلاسىدىن يەر يۈزى يارقىن .
ھەممىنىڭ بېشىدا ياقۇت تاج يانار ،
ياكرار چالغۇ ، قەدەھ تىنماي ئايلىنار .
ھەرەم ياستىلغان مىسالى بېھىش ،
گۈزەللەر كۆرۈشسە قىلىشار خىرىس .
سىياۋۇش كۆردىكى ، ھەممە نەرسە تەخ ،
يالتىراپ تۇراتتى تۆردە ئالتۇن تەخت .
ئەتلەسۇ شايىلار تاغدەك قويۇلغان ،
گۆھەرلەر بىلەن نەقىش ئويۇلغان .
تەختتە سۇدابە سەرۋ قەد مەھلىقا ،
ھۆسنىدە جەننەتنىڭ ئۆزى مۇتلەقا .
قارا مۇشك زۇلپىن قىلىپتۇ شىكەن ،
نۇر چېچىپ ئولتۇرار سۇھەيلى يەمەن .
بېشىدىكى تاجى پەلەكتىن بەلەند ،
تۆۋەنگە چۈشۈپ تۇرار مۇشك كەمەند .
كېنىزەك ئالتۇن كەشىن تۇتۇپ تۇرار ،
جان پىدا ، ھەر ئىماسىنى بايقاپ تۇرار .
ھەرەمگە سىياۋۇش كەلگەندە كىرىپ ،
سۇدابە چۈشتى تەختتىن يۈگۈرۈپ .
يەر سۆيۈپ تەزىمگە ئېگىلدى قامەت ،
ئاندىن قۇچاقلا ئالدى ئۇزۇن بىر مۇددەت .
يۈز ـ كۆزىگە سۆيدى ، قويۇپ بەرمىدى ،
ئۇنىڭ دىدارىغا بېقىپ تويمىدى .
دەيتتى ئۇ : « خۇداغا مىڭ ـ مىڭلاپ شۈكۈر ،
دىلىمدا قىلارمەن نامىڭنى زىكىر .
ھېچكىمدە سېنىڭدەك پەرزەنت تېپىلماس ،
شاھلىققا سېنىڭدەك پەيۋەند تېپىلماس . »
سىياۋۇش سەزدى بۇ ئاددىي مېھىر ئەمەس ،
بۇ مېھىر بالاغا باشلىمىسا بەس .
بۇنداق ئىشنى كۆرۈپ شۇنچىلىك ناساز ،
سىڭىللار ئالدىغا ماڭدى پاك مەجەز .
سىڭىللىرى ئاڭا ئېيتار ئاپىرىن ،
كۈرسىغا ئۆتكۈزدى ، كۈرسىدۇر زەررىن .
ئۇزاق سۆھبەتتىن كېيىن سىڭىللار بىلەن ،
خۇشلىشىپ قايتتى چىرايى روشەن .
ھەرەم گەپ ـ سۆزىدىن بولالماس خالاس :
« مانا شۇ ھۇنەرۋەن تاجۇ تەختكە ماس .
ئاددىي ئادەمگە بۇ ئوخشىماس ھېچقەم ،
نۇر يېغىپلا تۇرار روھىدىن ھەردەم . . . »
ئاتا ھۇزۇرىغا كەلدى سىياۋۇش ،
« ھەرەمگە باردىم ، ـــ دېدى پەرىشان ، خاموش ، ـــ
ئايىغىڭ ئاستىدا جاھان بايلىقى ،
ئاشكارا بايلىقۇ نىھان بايلىقى .
جەمشىدۇ فەرىدۇن ، ياكى ھۇشەڭ شاھ ،
ساڭا يېتىشەلمەس ، ساڭا يار ئاللاھ ! »
بۇ سۆزلەردىن خۇشال بولدى شەھرىيار ،
سارايىنى بېزەتتى مىسالى باھار .
مەي ۋە شەربەت راسلاپ بەزمە تۈزۈشتى ،
ھايات تەشۋىشىدىن كۆڭۈل ئۇزۇشتى .
ئاسمانغا يولتۇزلار ياقاندا پانۇس ،
ھەرىمگە كىرىپ ياردى كەيكاۋۇس .
شاھ دەر سۇدابەنى قىلىپ ئەزمايىش :
« ماڭا سۆزلە ، يېپىق قالمىسۇن ھېچ ئىش .
سىياۋۇش رايىدىن ، ئەقلىدىن سۆزلە ،
قامىتى ، گۈپتارى ، تەلىمىدىن سۆزلە .
ئەقلى ـ دىتى ساڭا بولدىمۇ ماقۇل ،
شۆھرىتى لايىقمۇ ، ماختىشار نوقۇل ؟ »
سۇدابە دېدىكىم : « ئەي بەنەزەر شاھ ،
سەندەكنى كۆرمىگەن نە تەخت ، نە سىپاھ .
ئوغلۇڭدەك پەرزەنتنى كۆرگەنمۇ جاھان ؟
تۇتماق نە ھاجەتتۇر بۇ سىرنى نىھان ؟ »
شاھ دەر : « ئۇنداق بولسا بويىغا يەتسۇن ،
يامان كۆز ، بەتنىيەت نېرىغا كەتسۇن .
سۇدابە ئاڭا دەر : « جۇپتى ھالالىم ،
ئىناۋەتكە ئالسا سۆزى زىلالىم ،
ئۆز پۇشتۇمدىن ئاڭا تاپاي بىر كېلىن ،
بىگانە بولمىسۇن بەختكە زامىن .
ئوغۇل تۇغۇپ بېرەر ئاتىسى سىياق ،
ئوغۇللار ئىچىدە شانى يوپيورۇق .
مېنىڭ قىزلىرىمغۇ ساڭا خوپ لايىق ،
سېنىڭ ئۇرۇقۇڭدىن ۋە ساڭا سادىق .
كەيارەس ئۇرۇقىدىن ۋە يا كەيپەشىن
ئەۋلادىدىن ئالسا دەيتتى ئاپىرىن . »

شاه دېدى : « شۇ ئىدى مېنىڭ ئارزۇيۇم ،
شۆھرىتىگە شۆھرەت قوشار نامىم ھەم . »
ئەتىسى كەلدى ئوغۇل ، سۆيۈپ زېمىن ،
تاجۇ تەختكە يەنە ئوقۇپ ئاپىرىن .
ئاتا بىلەن ئوغۇل سۆھبەت باشلىدى ،
يەنە يوشۇرۇن يول ئىزدەر باشلىدى .
شاه دەر : « ھاياتىم بىتەشۋىش ، قايغۇ ،
دىلىمدا يوشۇرۇن بار بىرلا ئارزۇ .
سېنىڭ نامىڭ قالسا يادىكار بولۇپ ،
سېنىڭدىن ئوغۇل قالسا شەھرىيار بولۇپ ،
مېنى خۇش قىلغانىدەك سېنىڭ گۈلىيۈزۈڭ ،
ئوغلۇڭغا باققاندا ئېچىلسا دىلىڭ ،
بەختلىك يۈلتۇزۇڭدىن ئاختۇرۇپ ، ئىشەن ،
مۇبەد ، مۇنەججىملەر بېرىشتى نىشان .
پۈشتۇڭدىن چىقارمىش شۇنداق شەھرىيار ،
نامى قالار ئىمىش مەڭگۈ يادىكار .
بۇگۈن ئۇلۇغلاردىن تاللاپ ئال خوتۇن ،
بەلكى قۇدا بولۇر بىزگە كەيپەشىن .
قەيارەس ھەرىمى ئىچرە ، قارا ، كىم بار ؟
ئۆزۈڭ ھەرىكەت قىل ، بەختلىك بولسۇن يار . »
ئوغۇل دەر : « مەن شاھنىڭ سادىق غۇلامى ،
پەرمانىڭغا باغلىق ئىشىم ئاخىرى .
سەن كىمنى تاللىساڭ ، شۇ ماڭا لايىق ،
سەن پادىشاھ ، بەندەڭمىز ھەممە خالايىق .
بۇ سۆزنى ئاڭلىسا سۇدابە ئانا ،
قارشىلىق قىلمىسۇن بۇ ئىشقا يانا .
بۇ ئىشقا ئۇ بىلەن ئاسانلىقىم يوق ،
ئۇنىڭ ھەرىمىدە مېنىڭ ئىشىم يوق . »
سامان ئاستىدا پاتقاق ، يوقتۇر خەۋىرى ،
بۇ سۆزدىن كۆلەتتى ئىقلىم سەرۋەرى .
ئاڭا دېدى : « تاللاش سېنىڭ ئىشىڭدۇر ،
يامان ئويلارنى دىلىڭدىن سۈپۈر .
ئۇنىڭ ھەممە سۆزى مېھرىبانلىقتىن ،
سېنىڭ ئىقبالىڭغا باسىبانلىقتىن . »
بۇ سۆزدىن سىياۋۇش كۆڭلى بولدى شاد ،
بولدى كۆڭۈل غەمكىن ئويلاردىن ئازاد .
يەنە شەرەپلىدى جاھان پادىشاسىن ،
يەنە تەخت ئاستىدا سۆيدى ئۇ زېمىن .
سۇدابەدىن نىھان ئىزدىشىپ چارە ،
كۆڭۈل غەش ، خەستە جان ، جىگەر مىڭ پارە .
سۇدابەدىن كۆرەر جىمىكى ئىشىن ،
يوشۇرار كۆزىگە تىقىلغان يېشىن .

سىياۋۇشنىڭ ئىككىنچى قېتىم ھەرەمگە كىرگەنلىكى

شۇنداق ئىشلار بىلەن يەنە ئۆتۈپ تۇن ،
يەردىن بېشىنى كۆتۈرگەندە كۈن ،
سۇدابە تەختتە قۇۋناق ئولتۇرار ،
قىزىل ياقۇت تاجى كۈندەك يالتىرار .
چاقىرىپ ، پەردازلىدى قىزلىرىنى ،
ئالتۇن كۇرسقا ئۆتكۈزدى بەرىنى .
ھەر بىرى ئالدىدا گۈزەل كېنىزەك ،
ھەرەم ياشناپ كەتتى خۇددى جەننەتتەك .
ئاندىن ھىربادقا پەرمان بەردى مەھلىقا :
« سىياۋۇشقا بېرىپ دېگىن مۇددىئا :
قەدەم تەشرىپ قىلسۇن ئۇ بۇياقلارغا ،
كۆز سالسۇن سەرۋ قامەت ياشىنغان باغقا . »
شاه ئالدىغا چېپىپ باردى ھىرباد ،
سۇدابەنىڭ بۇ ئىشىدىن پۇكۈلۈپ قەد .
ئاڭلاپ چىرايى بولدى كەھرىۋا ،
خۇداغا يالۋۇرۇپ قىلدى ئىلتىجا .
ئىزدىگىنى بىلەن تاپالماس چارە ،
تەن قاقشار ، يۈرىكى بولدى مىڭ پارە .
ھېچ چارە تاپالماي بۇنداق ستەمگە ،
سۇدابەنى كۆردى كىرىپ ھەرەمگە .
بېشىدا ياقۇت تاج ، چېچىدا گۈھەر ،
تەختىدىن سىياۋۇش تەرەپكە يۈرەر .
قول كۆكسىدە ، تەزىم قىلىپ گۈل چىراي ،
سىياۋۇشقا بەردى ئالتۇن تەختتىن جاي .
شاھزادىگە ھەممە قىزنى كۆرسىتەر ،
ھەممىسى تېخى يېپ ئۆتمىگەن گۈھەر .
ئاڭا دەر : « تەختلەرگە تاشلىغىن نىگاھ ،
سەنەملەر ئولتۇرار ، ئالتۇندىن كۇلاھ .

هەممىسى نارەسىدە ، ئايدۇر يۇزلىرى ،
شەرمۇ ھايا ، نازغا تولغان ۋۇجۇدى .
نىگاھ سال ، نىگاھ سال باشتىن ـ ئاياغ ،
قايسى ساڭا خۇش كېلەر ، ياخشى باق ! »
شاھزادە نەزەرىنى تاشلار شۇ نەپەس ،
ئۇلار كۆز ئۇزۇشمەس ، كۆز ئۇزۇشەلمەس .
ئۆزئارا سۆزلىشەر : « قانداق خۇش چىراي ،
ھۆسنىدىن شەرمەندە ئاسماندىكى ئاي ! »
ھەممىسى كېتىشتى تۇرۇپ تەختىدىن ،
خىيالەن پال ئاچار ئۆزى بەختىدىن .
ئۇلارنى ئۇزىتىپ دېدى سۇدابە :
«قاچانغىچە خامۇشلۇق ، كۆڭۈل خۇنابە .
قايسىسى كۆڭلۈڭگە بولدىكىن مەقبۇل ،
ھۆسنۇڭگە پەرىلەر كۆرسە بولۇر قۇل .
ساڭا كۆزى چۈشسە قايسى جانانە ،
ئەس ـ ھوشىدىن ئاجراز ، بولۇر دىۋانە .
ئەقىل كۆزى بىلەن بېقىپ ، بەر جاۋاب ،
قايسىنى كۆڭلۈڭ قىلار ئىنتىخاپ ؟ »
سىياۋۇش جىم تۇردى جاۋاب بېرەلمەي ،
بولمىدى بار ئىشنى يادىغا ئالماي :
« ياخشى ئىدى پاك تېنىم ئورىسا كېپەن ،
يار بولۇپ قوينۇمغا كىرگۈچە دۇشمەن .
سۆزلىشەتتى چوڭ ـ كىچىك ھەممە پالۋان ،
ھەماۋەران شاھى ھەققىدە داستان .
نېچۈك ئىران شاھىن كاردىن چىقاردى ،
ئىران باتۇرلىرىن يولدىن چىقاردى .
ھېيلىگەر سۇدابە ئۇنىڭ قىزىدۇر ،
مېغىز پوستى دۇشمەن ، شۇنىڭ ئۆزىدۇر . »
سىياۋۇش ئۇنچىقماي جاۋابتىن قاچتى ،
سۇدابە پەردىدىن يۈزىنى ئاچتى .
ئاڭا دەر : « يېڭى ئاي يېنىدا خۇرشىد ،
چاراقلاپ تۇرغىنىن كۆرەر يەر شاھىد .
ئاي خىرە كۆرۈنسە ، ئىزدىمە سىرىن ،
سېنىڭ قۇچقىڭدا قۇياش يوشۇرۇن .
بېشىمدا ياقۇت تاج ، ئۇستۇمدە شايى ،
ماڭا چۈشسە ئەگەر كىمنىڭ ناگاھى ،
ئەجەبمەس باقمىسا مەھلىقالارغا ،
ھېچ كۆڭۈل بەرمىسە قېشى يالارغا .
ئەگەر مەن بىلەن ئەھد ـ پەيمان قىلارسەن ،
خىيالىڭ چۈلغىمايى ، ئاسان قىلارسەن .
نارەسىدە قىزمىنى قوينۇڭغا سالسام ،
مېنىڭ ئۆزۈم سېنىڭ كۆڭلۈڭنى ئالسام ،
سۆزۈمدىن چىقماسقا قەسەم ئىچ ، بۇندا ،
كۆرىسەن بەكمۇ كۆپ جاپا بولمىسا .
دۇنيانى تەرك ئېتىپ كېتەر شەھرىيار ،
ئۇندىن سەن قالارسەن ماڭا يادىكار .
ماڭا يامانلىقنى ئويلىما بىر دەم ،
مېنى جاندىن ئەزىز بىلمىگىڭ لازىم .
ئالدىڭدا ساڭا باش ئېگىپ تۇرىمەن ،
سېنىڭدۇر نەق بۇگۈن شېرىن جانۇ تەن .
ئارزۇيۇڭ نېمە بولسا پىدادۇر بېشىم ،
سېنىڭ توزىقىڭدىن تارتماسمەن بېشىم . »
شاھزادىنى سۆيەر قۇچاقلاپ ، سىقىپ ،
شەرمى ھايا نېمە ، يادىدىن چىقىپ .
نومۇستىن سىياۋۇش يۈزلىرى ئەلۋان ،
تارام ـ تارام ياشتىن نەملەندى مۇژگان .
كۆڭۈلدە : « يېپىشتى ماڭا ئەجدىھا ،
ئەھرىمەندىن ئۆزۈڭ ساقلار ، رەببىنا .
ئەجەبكى ئاتامغا بۇڭا بولسام ،
ئەجەب ئەھرىمەنگە ئاشنا بولسام .
بۇ شوخ كۆزگە قوپال سۆزلىسەم ،
غەزەپتىن يەنە كۆچەيتەر ستەم .
مەخپىي پىتنىلەر تارقىتىپ يەنە ،
دۇشمەن كۆپەيتمىسۇن شاھنىڭ يېنىغا .
ياخشىسى قىلاي مەن ئاڭا يۇمشاقلىق ،
تىل باشقا ، دىلىمدا ساقلاي مەن پاكلىق . »
سۇدابەگە دېدى : « جانانە ئۆزۈڭ ،
جاھان ئىچرە يەككە ـ يېگانە ئۆزۈڭ .
ھۆسنۇڭدىن شەرمەندە ئاسماننىڭ ماھى ،
ساڭا لايىق پەقەت جاھاننىڭ شاھى .
بۇگۈن ماڭا سېنىڭ قىزىڭ بولسا بەس ،
ئۇندىن باشقا ماڭا ھېچكىم كېرەكمەس .
ئىران شاھىغا بار ، بۇ سۆزلەرنى ئېيت ،
قۇلاق سال جاۋابى نېم بولۇر شۇ پەيت .

ئاڭا كۆڭۈل بەردىم ، ئەھد ـ پەيمانىم شۇ ،
تىلىم شۇ ، دىلىم شۇ ، روھ ـ راۋانىم شۇ.
ئۇ مېنىڭ يېشىمغا يەتمىگەي تاكىم ،
قەسىمىم : باشقىغا چۈشمىگەي ئىشقىم .
يەنە ، چىرايىمدىن سۆزلىدىڭ ، دىلبەر ،
ئىشقىم جانىڭ ئارا جا بولسا ئەگەر ،
تەگرى مېنى شۇنداق ياراتمىش ، نېتەي ،
سېنى كۆيدۈرۈشكە ئەمەستى ئەتەي .
بىلدۈرمە ، بۇ سىرنى بىلمىسۇن ھېچكىم ،
پىنھان تۇتۇش بولسۇن مېنىڭمۇ ئىشىم .
باتۇرلار بانۇسى ، ئەقىللىق سەنەم ،
ساڭا ھۆرمىتىم چوڭ ، ئانامسەن ، ئانام . »
شۇنداق دەپ چىقتى ـ دە ، كەتتى ئۇ جايدىن ،
سۇدابەنى قىينار ئىشق جان ـ جېنىدىن .
كەچقۇرۇن ، شاھنىشاھ ھەرەمگە كەلدى ،
بىلمەستىن ، ھېلەيۇ ئالدىمغا كەلدى .
ياخشى خەۋەر بىلەن كۆڭلىن ئېتىپ شاد ،
سىياۋۇش ئىشنى شۇنداق قىلدى ياد :
« ھەرەمنىڭ تاماشا ئەيلىدى نامدار ،
قارا كۆز سەنەملەر تىزىلدى قاتار .
ئايۋانغا لىق تولدى قانچە خۇش چىراي ،
ئۇلار جامالىدىن خىجىل تولۇن ئاي .
قىزىمدىن باشقىغا قىلمايۇ ئىلتىپات ،
گۈزەللەر كۆڭلىگە بەرمىدى نىجات . »
بۇ گەپتىن بولدى شاد شاھنىڭ يۈرىكى ،
گويا ئايغا تولدى ئۇنىڭ قۇچىقى .
غەزىنىنى ئېچىپ ، بەردى كۆپ گۆھەر ،
زەربابلار ، شايىلار ھەم ئالتۇن كەمەر .
ھەم ياراغ ـ ئەسلىھە ، ئۇزۇك ۋە مارجان ،
تەختۇ تاج ، نۇقرە ـ سېيىم ، لەئلى بەدەخشان .
ھەممىنى چىقىرىپ ھەددىدىن ئارتۇق ،
دېدى : « بۇنى قىلغىن ئوغلۇمغا تارتۇق .
سىياۋۇش ئۇچۇن بۇ ھەممە تۆھپىلەر ،
ياخشى كۈندە بۇلار ئىش بېرىپ قالار . »
ئاڭا بېرىپ دېگىن : « خېمىردىن پىتىر ،
كېيىنكى بەرگىنىم ئالەمگە تەتىر . »
سۇدابە ھەم تۇرۇپ قالدى ھەيرەتتە ،
ئىچىدە ھەم ئەپسۇس قىلدى ئەلۋەتتە ،
ئويلىدى : « ئۆتمىسە ئاڭا پەرمانىم ،
ياخشىسى ، تەرك ئەتسۇن تېنىمنى جانىم .
دۇنيادا نى چارە بار ياخشى ـ يامان ،
مەيلى ئاشكارايۇ ۋە ياكى پىنھان .
ھەممىنى ئىشقا سېلىپ ، غوۋغا قىلمەن ،
كۆنمىسە ، يۇرت ئارا رەسۋا قىلمەن . »

سىياۋۇشنىڭ ئۇچىنچى قېتىم ھەرەمگە كەلگەنلىكى

تەختىگە ئولتۇرۇپ قۇلاقتا زىرەك ،
بېشىدىكى تاجى پارقىراق كۈندەك ،
سىياۋۇشنى چارلاپ يېنىغا تەنناز ،
سۆھبەتنى قىزىتار ، كۆزلىرىدە ناز .
ئاڭا دەيتتى : « سوۋغات تەييارلىدى شاھ ،
ھېچكىمدە يوق بۇنداق تاجۇ تەخت ، ھۇجرا .
بايلىقلار ساناقسىز ، نەرسىلەر ھەرخىل ،
ئېلىپ كەتسەڭ ، باردۇر ئىككى يۈزدەك پىل .
قىزىمنى ھەم ساڭا ئەيلىدىم نىسار ،
تاجۇ تەخت ، ھۆسنۈمگە نەزەر سال داڭدار .
ئىشقىم رەت قىلىشقا نېمە باھانە ؟
ئەمەسمۇ دۇنيادا ھۆسنۈم يېگانە ؟
مەن سېنى كۆردىمۇ ، قالمىدى ھوشۇم ،
ئازابتا تولغانماق بولدىغۇ ئىشىم .
روشەن كۈنۈم خىرە قىلدى بۇ دەرد ،
كۆزۈمگە قۇياشمۇ بولدى لاجۇۋەرد .
يەتتە يىل بولدى بۇ ئىشقى توپان ،
قىيناپ گۈل يۈزۈمگە كۆزدىن ئاقار قان .
بىر مەخپىي شادلىق بەخش ئەتكىن ماڭا ،
ياشلىقۇ ئاۋاتلىق بەخش ئەتكىن ماڭا .
جاھان پادىشاھى بەرگەندىن ئارتۇق ،
تەختۇ تاجۇ بايلىق قىلاي مەن تارتۇق .
باش تارتساڭ ئەمرىمدىن ئەگەردە چەندان ،
ئەگەر قىلماس بولساڭ دەردىمگە دەرمان ،

شاه ئالدىدا سېنى قىلمەن بۇاش ،
كۆزۈڭگە قاپقارا بولسۇن ئاي ، قۇياش ! »
ئاڭا سياۋۇش دەر : « بۇ ئىش بولمايدۇ ،
« دىندىن قايتساڭ ، كۆڭلۈڭ تولمايدۇ .
نېچۈن ئۆز ئاتامغا بولاي بۇاپا ،
مەردلىك ، ئادەملىكتىن ، ئەقىلدىن جۇدا .

سەن شاھبانۇسەن ، سارايدىكى ماھ ،
قاملاشمايدۇ ساڭا بۇنداق زور گۇناھ . »
ئاڭا دېدى : « ساڭا ئاچقان ئىدىم راز ،
قىلامسەن سەن مېنى رەسۋا شۇ ئەلپاز .
مېنى يەرگە ئۇرۇپ شەرمەندە قىلىپ ،
كېتەمسەن سەن پاكلىق پىسەندە قىلىپ ؟ »

سۇدابەنىڭ كاۋۇسنى ئالدىغانلىقى

قول بىلەن لىباسىن يىرتىپ ئۇ ناپاك ،
تىرناق بىلەن يۈزىنى قىلدى چاكۇ چاك .
توۋلىدى ، ئۆرلىدى پەلەككە ئاھ ــ داد ،
پىغانى كوچىغا تارقالدى كۇشاد .
ئاھۇ ۋاھ ، پەريادقا تولدى ئۆي ــ ئايۋان ،
دەيتتىڭ سەن : بولدىمۇ قىيامەت شۇئان .
قۇلىقىغا يەتكەچ بۇنداق ئاھۇ ۋاھ ،
تەختىدىن ھەرەمگە چۇشۇپ كەلدى شاھ .
كېلەتتى بېشىدا مىڭ تۇرلۇك خىيال ،
ھۇجرىدا چىرقىرار ، بېشىم ئۇ ئايال .
كېلىپ كۆردى ھەرەم شاۋ ــ شۇۋقا تولغان ،
سۇدابە يۈزى قان ، كۆزگە ياش تولغان .
ئۇندىن ــ بۇندىن سوراپ ، شاھ بولدى تەڭدىل ،
بىلمەيتتى نى ئىشلار قىلدى ئۇ ئوغۇل .
سۇدابە تۇراتتى كۆز يېشى قىلىپ ،
توختىماي ۋاي داد ، دەپ چاچلىرىن يۇلۇپ .
دەيتتى : « يېنىڭا كېلىپ سياۋۇش ،
ماڭا چاڭ سالدى ــ دە ، قىلدى كۆپ تارتىش .
ئىشقىڭدىن تولۇق ، دەپ ، جېنىم ۋە تىلىم ،
ئەي گۈزەل ، قايتۇرما مېنىڭ دېگىنىم .
مەن سەندىن باشقىنى خالىسام ئۆلەي ،
شۇنداق سۆزلەر دېدى ، ئالدىسام ئۆلەي .
تاجىم ئۇچۇپ كەتتى مۇشكىن بېشىمدىن ،
يىرتىق كىيىملىرىم ھۆل كۆز يېشىمدىن . »
بۇ سۆزدىن خىيالغا چۆمدى شەھرىيار ،
سۇرۇشتۇرۇپ كۆردى دىل باغرى ئەبگار .
ئويلايتتى : « گەر خوتۇن راستىنى سۆزلىسە ،
يامانلىق ، جاپامەس ۋاپا كۆزلىسە .
ئىلىشىم كېرەكتۇر سياۋۇش بېشىن ،
شۇنداق قىرقاي ياۋۇز يۈرەك ئۇندىشىن .

ئاقىللار بۇ ئىشقا نى دەركىن بۇگۈن ،
شەرمى ھايا دىلى خۇن بولدىغۇ خۇن ! »
ئەتراپتا خادىملار تۇرار قايغۇرۇپ ،
ئۇلارنى تارقاتتى شاھ بىر ھۇرپىيىپ .
ئۆزى تەنھا قالدى ، سېلىنغان قاپاق ،
ئوغلىيۇ خوتۇندىن باشلىدى سوراق .
سياۋۇشقا دېدى ئاستا ئۇ ئاقىل :
« بۇ سىرلاردىن ئوغلۇم ، مېنى ۋاقىپ قىل .
بۇ ئىشنى سەن ئەمەس مەن ئۆزۈم قىلدىم ،
بۇنداق بولۇشىنى مەن نەدىن بىلدىم ؟
كۆزۈمگە تىك قاراپ ، سۆزلە بارىنى ،
مەندىن سىر تۇتما ، تۆككىن سىرىڭنى . »
قانداق كەلگىنىنى سۆزلەر سياۋۇش ،
سۇدابە نى ئىشلار ئىختىيار قىلمىش .
سۇدابە ئېيتتى : « سۆزلىرى يالغان ،
قىزلارنى رەت قىلىپ ، ماڭا دەر ﴿ جانان ! ﴾
قايتۇرۇشنى يامان يولدىن كۆزلىدىم ،
شاھىم سوۋغىلىرىن بىر ــ بىر سۆزلىدىم .
تاجۇ تەخت ، خەزىنە ، ئالتۇنۇ گۆھەر ،
لىباسۇ بايلىقۇ ئۆز قىزىم ــ دىلبەر .
يەنە دېدىم ، قانچە بايلىق ئۆزۈمدىن ،
قىزىم بىلەن قوشۇپ ئەۋەتەي ئاندىن .
دېدى : « بايلىق بىلەن مېنىڭ كارىم يوق ،
سېنىڭ قىزىڭغىمۇ ئەسلا خۇشۇم يوق .
ماڭا سەن ئۆزۈڭنى نەسىپ قىلساڭ بەس ،
نە دۇنيا ، نە ئۆزگە ھېچكىم كېرەكمەس ،
مېنى خالاپ ، سالدى ئاق تېنىمگە چاڭ ،
قۇچقىغا ئېلىپ قىستى مېنى چىڭ .
سۆزىگە كىرمىدىم ، ئۇ زورلۇق قىلدى ،
يۈزۈمنى تاتلىدى ، چاچلىرىم يۇلدى .

بىر گۆدەك يۈرىكىم تېگىدە نىھان ،
سېنىڭ پۇشتۇڭدىنمۇ ، ئەي شاھى جاھان .
بالام چۈشۈپ كېتىشكە تاس قالدى ئاخىر .
قورقۇشتىن بەدىنىم تىترىدى دىر ـ دىر . »
كۆڭلىدىن ئۆتكۈزەر ئىدى شەھرىيار :
« قايسى بىرى سۆزىنى قىلاي مەن ئىنكار ؟
مۇنداق ئىشتا ئەسلا قىلمىغىن شىتاب ،
ئالدىراش ئەقلىنى قىلدۇ خاراب .
ئەگەر ئاۋۋال بۇ ئىشقا ياخشىراق باقاي ،
ئاندىن دىل باشلىغان تەرەپكە ئاقاي .
كۆرەيمەن بۇلاردىن گۇناھكارى كىم ،
غەزەپكە ، جازاغا سازاۋەرى كىم ؟ »
ئاندىن ئوغلىنى چاقىرىپ ، ئىزدەپ بىر چارە ،
قوللىرىنى پۇرىدى ئاۋۋال يەكپارە .
قۇچاقلاپ ، مۇرە ، قوينىنى پۇراپ ،
تاپالمىدى باشقا بىر ھىدنى ئىزدەپ .
سۇدابەدىن چىقار ئىدى مەي ، شاراب ،
مۇشكۇ ئەنبەر ھىدى ، پۇراقى گۈلاپ .
سىياۋۇش تېنىدە يوق بۇندىن ئەسەر ،
قۇچاقلىدى دېگەن سۆز تۆھمەت مەگەر .

ئەلەم بىلەن قىلدى سۇدابەنى خار ،
ئۆز كۆڭلىگىمۇ ئۇ يەتكۈزدى ئازار .
بىر ئويلايتتى ، ئېلىپ قولغا تىغنى تېز ،
قىلساممىكىن بۇنىڭ تېنىنى رىزا ـ رىز .
ھەماۋەران شاھىن ئويلاپ دىلى تەڭ ،
دەيتتى ، قوزغالماسمۇ يەنە قاتتىق جەڭ ؟
ئويلىدى ئۇ يەردە بولغىنىن بەندى ،
يالغۇزدى ، يوق ئىدى ئۇرۇق ـ تۇغقىنى .
پەقەت شۇ سۇدابە مېھرىبان ئىدى ،
ھەممە دەرد ـ ئەلەمگە شۇ قالغانىدى .
ئۇ چىنچىدىن ، سۆيگەن جانانىسى شۇ ،
شادلىقتا شاد ، غەمدە غەمخانىسى شۇ .
تۆتىنچىدىن ، تېخى باللىرى ياش ،
ئاسان ئەمەس بولماق ياش بالىغا باش .
سىياۋۇش بۇ ئىشتا ئىدى بىگۇناھ ،
ئەقىل بىلەن ئېلىپ ئالدى بۇنى شاھ .
ئاڭا دېدى : « ئەمدى ئويلىما بۇنى ،
ھوشيار بول ، ھېچكىمگە سۆزلىمە بۇنى .
بۇنى ئەستىن چىقار ، خۇش كۆڭۈل ياشا ،
سۆزگە سۆز ئۇلانسا بولۇر كۆپ غوۋغا . »

سۇدابەنىڭ جادۇگەر مومايدىن چارە ئىزدىگەنلىكى

سۇدابە بىلدىكى ، ئاقىل شەھرىيار ،
ئىشەنمەي ، قىلىپتۇ ئۇنى خارۇزار .
قارا نىيىتىگە تاپالماي چارە ،
يەنە ھىيلە ئىزدەپ بولدى ئاۋارە .
ھەرەمدە ئۇ بىلەن پاشار بىر خوتۇن ،
ئىچى تولغان ھىيلە ، رەڭگا رەڭ پوسۇن .
ئۇ ھامىلدار ئىدى ، چوڭ قورساق ئىدى ،
يۈكى كۆندىن ـ كۈنگە ئېغىرراق ئىدى .
سۇدابە ئۇنى چاقىرتىپ ، ئاڭا سۆز ئېيتتى:
« بۇ سىرنى نىھان تۇت ، تىنمىغىن » دېدى .
ئاڭا ئالتۇن بېرىپ ئىچۈردى قەسەم :
سىردىن ۋاقىپ بولمىسۇن دەپ ھېچبىر ئادەم .
« بىرەر دورا بىلەن بالاڭنى چۈشۈر ،
قارىنىڭنى بوشىتىپ ، تۇتقىن بۇنى سىر .
ئۆزۈڭ يەڭگىل بولغىن ، مېنى ھەم ئاقلا ،
مەن يالغان سۆزلەي ، سەن مېنى ياقلا .

مېنىڭ بالام ، دەيمەن كاۋۇسقا ببالك ،
ئەھرەمەن دەستىدىن بولغاندۇر ھالاك .
ئەگەر شۇ سۆزۈمگە ئۇچار بولسا شاھ ،
بۇ ئىشنى قىلارمەن شۇ بىلەن كۇتاھ .
مەگەر تاپالمسام شۇنداق بىر چارە ،
سارايدىن ھەيدىلىپ يۈرەي ئاۋارە . »
ئۇ دېدى : « نى قىلساڭ ، ساڭا بەندىمەن ،
پەرمانىڭغا ھازىر ، سەرەپكەندىمەن . »
تۇندە خوتۇن دورا ئىچىشى بىلەن ،
ئەھرەمەن بالىسى چۈشتى ئىچىدىن .
ئىككى بالا چۈشتى ، ئىككىسى دىۋە زات ،
كۆرۈنۈپ تۇراتتى ئەھرەمەن ئەۋلاد .
ئېلىپ كېلىپ بىر ئالتۇن تەڭنە ،
ئانىسىن يوشۇرۇپ ئىشلىتىپ ھىيلە ،
تەڭنىگە سېلىپ بالىلار لېشىن ،
داد سېلىشقا تۇردى مۇشتلاپ ئۆز بېشىن .

سارايدىكى ھەممە كىنىزەك ، چاكار ،
سۇدابە قېشىغا يۈگۈرۈشتى زار .
تەڭنىدە ياتىدۇ بوۋاقلار لېشى ،
سۇدابە داد سالار ، دەريا كۆز يېشى .
كاۋۇس قۇلىقىغا يېتىپ بۇ تاۋۇش ،
ئويغىنىپ بىلەلمەس : ئوڭۇممۇ يا چۈش ؟
ئۇندىدى ـ بۇندىن سوراپ ، بىلدى شەھرىيار ،
شاھبانۇ بېشىغا نې سالدى روزخار :
غەزەپكە كەلدىيۇ ئەمما ئۇرماس دەم ،
سارايىنى كۆزلەپ كېلەر دىلدا غەم .
سۇدابە ياتاتتى ئىڭراپ ئورنىدا ،
ئادەم تولۇق ئۆينىڭ پەگا ـ تۆرىدە .
ئىككى بوۋاق ياتار ، تەڭنىسى زەر ،
سۇدابە ياتاتتى لەختە خۇن جىگەر .
كۆزىدىن توختماي تۆكۈپ قانلىق ئاب ،
دەيتتى : « ئەمدى كۆرگىن مىسالى ئاپتاپ
روشەن بولدى ئۇنىڭ بەد قىلمىشلىرى ،
ئالدىڭدا پاش بولدى ئۇنىڭ ئىشلىرى . »
كاۋۇس شاھ كۆڭلىگە چۈشتى بەتگۇمان ،
چوڭقۇر خىيالغا چۆمدى بىر زامان .
ئويلايتتى ، بۇ ئىشقا نې دەرمان قىلاي ؟
ياخشىسى ، بۇ ئىشنى تېز ئاسان قىلاي . . .

كاۋۇسنىڭ بوۋاقلار ئىشنى تەكشۈرگەنلىكى

يۈرت ھەر بۇرجىكىگە تاشلاپ بىرنىگاھ ،
ھەممە مۇنەججىمنى يىغدى كاۋۇس شاھ .
ھەممىسىن ئۆتكۈزۈپ ئالتۇن كۇرسىغا ،
مېھرىبانلىقتا خۇش باقتى ئۇلارغا .
بىر زامان ئۇ ماجىرا ئۆتكەندى جاندىن ،
سۆز سورار سۇدابە ، ھەماۋرادىن :
شاھبانۇ ئىشىدىن بولۇشۇپ ئاگاھ ،
ئادىل ھۆكۈم تېپىپ بېرىشسە ، دەر شاھ .
ئاندىن دانالارغا ساقلاڭ دېدى سىر ،
بوۋاقلار ھەققىدە سۆزلىدى بىر ـ بىر .
ئېچىپ نەچچە بولسا زىج ياكى جەدۋەل ،
ئولتۇردى بىر ھەپتە سۆھبەتتە تۈگەل .
ئاخىردا دېيىشتى قىلىپ سەرھېساب :
« زەھەر تولغان جامدا بولمايدۇ شاراب .
باشقا پۈشتىدىندۇر بۇ ئىككى بوۋاق ،
بۇلارغا ئاتا ھەم ، ئانا ھەم بۆلەك .
بولسا شەھرىيار نەسلىدىن ئەگەر ،
بۇ تۇركۈم يۇلتۇزدىن ئاسان تېپىلار .
بۇلاردىن خالىيدۇر پۈتۈنلەي ئاسمان ،
يەردىنمۇ تېپىلماس ، ھەممىمىز ھەيران . »
ئاندىن جادۇگەر ئايال نىشانىسىنى ،
سۆزلەپ يورۇتۇشتى شاھ خانەسىنى .
سۇدابە « ئادالەت ! » دەپ داد سالدى ،
شاھ يېنىدا پەرياد كۆتۈرۈپ قالدى .
دەيتتى : « مەن رازىمەن شاھتىن نې كەلسە ،
مېنى بۇ دەرگاھتىن گەر سۈرگۈن قىلسا ،
ئۆلۈك بوۋاقلىرىم ئېزەر دىلىمنى ،
جېنىم ھەلقۇمىدا ، باغلار تىلىمنى . »
شاھ ئاڭا دېدى : « تىڭلا ئەي ئايال ،
سۆزلىرىڭگە ئىشەنچ قالمىدى زىنھار . »
ياساۋۇلى دەرگاھ ھەممىسگە شاھ
بۇيرۇدى : « ئىزدەپ تېپىلسۇن بەتخاھ !
ئىزدەگىلار شەھەرنى ، ـــ دېدى سەراسەر ، ـــ
تېپىپ كېلىڭ ، قېنى نەدە جادۇگەر . »
ئىش بىلەر ياساۋۇللار نىشانىن تېپىپ ،
شاھقا يەتكۈزۈشتى خەۋەرنى چېپىپ .
ياللاپ كەلتۈرۈشتى بەتبەخ ئايالنى ،
شاھ سوراقلاپ كەتتى كۆرۈپ بۇ ھالنى .
ئاۋۋال ياخشىلىقچە باشلىدى سوراق ،
قېنىدىن ھەم كەچتى ، ھەق سۆزگە چاڭقاق .
بوينىغا ئالمىدى جادۇگەر ئەمما ،
شاھقا ھەقىقەتنى ئېيتمىدى ئەسلا .
بۇيرۇدى : « جادۇگەر قولغا ئېلىنسۇن ،
نې چارە بار ، بارى ئىشقا سېلىنسۇن .
ھەق سۆزنى ئېيتمىسا يەنە بىر كەررە ،
قاق ئىككى قىلىنسۇن سېلىنىپ ھەرە . »
ئېلىپ چىقىپ ئۇنى شاھنىڭ يېنىدىن ،
سوراشتى ئۇمىدى بارمۇ جېنىدىن .
« مېنىڭ گۇناھىم يوق ، ـــ دەر ئىدى دائىم ، ـــ
نې دەيتتىم بولمىسا دىلىمدا ھېچ غەم . »

« خۇدا ئۆزى بىلەر » دەپ قايتىشتى ،
بولغان ۋەقەنى شاھقا ئېيتىشتى .
سۇدابەنى چاقىرىپ يېنىغا پادىشاھ ،
مۇنەججىملەر سۆزىنى سۆزلىدى ئاڭا :
« جادۇگەر خوتۇندىن بۇ ئىككى گۆدەك ،
ئەھرىمەن پۇشتىدىن ئىككىسى بىردەك . . . »
سۇدابەنىڭ يەنە جاۋابى تەييار :
« ئەسلىدە سىر باشقا ، ـــ دېدى ئۇ ھەييار ، ـــ
ئالىملار تۇتۇشقان بۇ سىرنى پىنھان ،
سىياۋۇشتىن قورقۇپ سۆزلىگەن يالغان .
سىپاھدار ئوغلىڭىز پىلتەنلىك ئۆكۈز ،
شىر تىترەپ ئالدىدا بولىدۇ ئاجىز ،
ئۇنىڭ كۆچى يېتەر بولسا سەكسەن پىل .
خالىسا تام ياسار ، ئاقماي قالار نىل .
ئەگەر بولسا يۈزمىڭ شۆھرەتلىك لەشكەر ،
كارىزار ۋاقتىدا دۈچ كەلسە قاچار .
قانداق تەڭ كېلىمەن ئاڭا مەن زەئىپ ،
قانلىق ياش تۆكىمەن بۇنداق مۇڭلىنىپ .
مۇنەججىملەر ئۇنىڭ ئەمرىدىن چىقماس ،
راست سۆزنى يوشۇرۇپ يالغان ئېيتار ، بەس .
سەن بولساڭ ، قىلمايسەن پەرزەنت غېمىنى ،
يالغۇز ماڭا قويۇپ ئولار ماتىمنى .
بۇنداق ناھەقلىقتىن ئەيلىسەڭ خۇناپ ،
ئۇ دۇنيادا سەندىن سورارمەن جاۋاب . »
كۆزىدىن ئاققۇزار توختىماي گۈلاپ ،
گويا نىل سۈيىگە پاتقاندەك ئاپتاپ .
ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن چۈشۈپ دىلگە غەم ،
پادىشاھ يىغلىدى ئۇ بىلەن ھەمدەم .
سۇدابەنى قويۇۋەتتى ، كېسەل ـ خەستە ،
بۇ ئىش باش ـ ئاخىرىن ئويلار پەيۋەستە .
ئويلايتتى : « تەكشۈرەي بۇ ئىش ئاخىرىن ،
تۇنۇ كۈن ئۇخلىماي ، ئاچاي مەن بىسىرىن . »
مۇبەدلەرنى يىغىپ قۇردى مەسلىھەت ،
سۇدابە سۆزلىرىن قىلىپ تىلاۋەت .
دانىشمەنلەر ئېيتتى : « ئەي شاھى جاھان ،
سىپاھدار تەشۋىشى قالمىسۇن نىھان .
ئېچىلسۇن دېسەڭ گەر گەپنىڭ ئۆزىنى ،
تاشقا ئۇرۇش لازىم بولار كۆزىنى .
قانچىلىك بولسىمۇ پەرزەنتىڭ ئەزىز ،
دىلىڭنى دەز قىلار گۇمان شۇبھىسىز .
ھەماۋەران شاھى قىزى ماھتىن ھەم
كۆڭۈل ئۆزەلمەيسەن ، خاتىر ئەمەس جەم .
ھەققەت تالىشار ئىكەن ئىككىسى ،
ئاجراتسۇن ئوت ـ ئاتەش ھەق ۋە ناھەقنى .
شۇنداق بولۇر يۇكسەك ئاسمانى پەرمان :
« كىمكى بىگۇناھتۇر يەتمىگەي زىيان . »
سۇدابەنى يەنە بايقاپ جاھاندار ،
ئوغلىغا ھەم ئېيتتى بۇنداپ نې گەپ بار :
« گۇمانۇ شۇبھىدىن دىل بولدى پاچاق ،
بىلەلمەي قالدىم مەن ، كىم ھەق ، كىم ناھەق .
ھەر ئىككىڭ قىلساڭ ھەقلىقنى داۋا ،
كىم ھەقۇ كىم ناھەق ئاجراتسۇن لاۋا . »
سۇدابە دېدى : « مېنىڭ گېپىم ھەق ،
سۆزۈمگە ئىشەنگىن ، پادىشاھ مۇتلەق .
بوۋاقلار جەستىنى كۆردۈڭغۇ ، ئەي شاھ ،
مەندە بولسۇن يەنە ، قانداقچە گۇناھ ؟ ! »
ئوغلىغا قادىلىپ دەر شاھى زېمىن :
« سېنىڭ پىكرىڭ قانداق ، سۆزلە بار سىرىڭ . »
ئاتىسىغا دېدى شۇنداپ سىياۋۇش :
« دوزاق ئازابىدىن بەتتەرغۇ بۇ ئىش .
تاغدەك ئاتەشتىن ئۆتكىنىم ياخشى ،
بۇنداق دەرد تارتقۇچە كۆيگىنىم ياخشى . »

سىياۋۇشنىڭ ئاتەشتىن ئۆتكەنلىكى

ئايلىنار كاۋۇسنىڭ پىكرى ، ئويى ھەم ،
نېمە بولۇر ئوغلىيۇ ، خوتۇن شۇم قەدەم .
« ئىككىسىدىن بىرى چىقسا بەك ناچار ،
بۇندىن سوڭ مېنى كىم ئاتار شەھرىيار .
بىرى قېنىم بولسا ، بىرىدۇر يىلىك ،
قايىسىسى ئۆتسىمۇ كەلمەيدۇ شادلىق .
ياخشىسى ، كۆڭلۈمنى بۇ بەتخىيالدىن
چارە تېپىپ ، پاكلاپ ئالسام ئىكەن .
دانىشمەن دېگەن ئىدى خۇشتىل بىلەن :
« شاھلىق قىلمىغىنىڭ بەتكۆڭۈل بىلەن . »

بۇيرۇق بەردى : « يولغا تېز چىقسۇن ساربان .
تۆگىلەر كەلتۈرسۇن چۆلدىن يۈز كارۋان .
كارۋانلار توختىماي توشۇسۇن ئوتۇن ،
چوڭ گۈلخاننى كۆرسۇن ئىران شەھەر پۇتۇن ،
يۈز كارۋان بولۇشۇپ تۆگىلەر بىلەن
ئوتۇن توشۇپ كەلدى يىراق ـ يېقىندىن .
ئېگىز ئىككى تاغدەك دۆۋىلىدى ئۇنى ،
ھېسابلاپ كۆرۈشتى ئېنى ـ بوينى .
ئىككى پەرسەڭ جايدىن كۆرەر ھەر كىشى ،
ئىش ئاچقۇچىن شۇنداق تاپماق شاھ ئىشى .
شۇنداق بىلمەكچى ئۇ ئىشنىڭ راستىنى ،
تاقەت يوق بىلمىسە كەم ـ كۈتسىنى ،
داستاننى ئاڭلىساق باشتىن ۋە ئاياغ ،
خوتۇنلار سۆزىگە سالمايسەن قۇلاق .
پاك ئايال تاپالساڭ ، ئېتىكىنى تۇت ،
خارلىق يەتكۈزىدۇ ، ناپاكنى ئۇنۇت .
ئەلقىسسە ، ئوتۇندىن پولدى ئىككى تاغ ،
دۆۋە چوڭ ، كۆرگەنني باسىدۇ تىترەك .
ئىككى تاغ ئارىسى بەكمۇ قىس ۋە تار ،
ئارانلا ئۆتەتتى ئۇندىن بىر سۈۋار .
يەنە : پەرمان قىلدى كاۋۇسى كەي :
« ئوتۇنلارغا قۇيۇڭ دېدى قاراماي . »
قولىدا مەشئىلى ، ئىككى يۈز كىشى ،
ھەر تەرەپتىن پۈۋلەپ ئوت قويۇش ئىشى .
كۈن يۈزى توسالدى ، بولدى قارا تۈن ،
ئاندىن شولا كۆرۈندى ، تارقىلىپ تۇتۇن .
يەر يۈزى يورۇدى ئاسمان مىسالى ،
چوڭ لىملار يانار خەس ـ ساماندىسالى .
تەپتىدىن قاغجىرار ئەتراپ بوستانى ،
كۆككە يېتىشىدۇ خەقنىڭ پىغانى .
ئاتا ئۇدۇلىغا كەلدى سىياۋۇش ،
باشتا زەر دۇبۇلغا ، قامىتى خوپ خۇش .
چىرايى گۈلگۈنۇ كىيىمى سەفىد ،
لەۋلىرىدە خەندە ، كۆزلەردە ئۇمىد .
ئاستىدا ئويناقلاپ تۇرار قارا تاي ،
تۇيىقى چېكىدىن پەستە قالار ئاي .
لىباسقا پۇتۇنلەي كافۇز چېچىلغان ،
بۇ ئادەت ئەمەسمۇ كىيگەندە كېيەن .
گويا ئوت ئىچرە مەس ، جەننەت ئىچرە يول
ئالماقچى بولغاندەك شاھزادە نوقۇل .
كاۋۇس ئۇدۇلىغا كېلىپ توختىدى تەق ،
سالامدىن پېشانە يەرگە تەگدى نەق .
كاۋۇس شاھنى بەك قىينايتتى شەرم ـ ھايا ،
سۆز باشلار ئوغلىغا يۇمشاق ، جانداۋا .
سىياۋۇش ئاڭا دەر : « تارتما كۆپ ھەسرەت ،
دۇنيا ئىشلىرىغا قىلغىنسەن بەيئەت .
شەرمەندىلىك چۈشمىش بېشىمغا بۇگۈن ،
مەيلى ، ئىجرا بولسۇن ساماۋى ھۆكۈم .
قۇتۇلۇپ چىقارمەن بولسام بىگۇناھ ،
ناچار بولسام ، تەگرى سالمىغاي نىگاھ .
تەگرى يۈرىكىمگە سالمايدۇ غۇم ، ئۆچ ،
ئۆزى مېھرىباندۇر ، بىلمەيمەن قورقۇش . »
گۈلخانىنىڭ ئۈستىگە كەلدى سىياۋۇش ،
ئادالەتلىك زاتتىن ئىزدەپ ئاسان ئىش .
دېدى : « ئامان ئۆتكۈز ئاتەشتىن مېنى ،
قۇتقۇز ئاتام سالغان تەشۋىشتىن مېنى . »
يەنە قانچە سۆزلەپ قىلدى ئىلتىجا ،
ئوت ئىچرە ئات سالدى مىسلى ئەجدىھا .
چۇقان ، سۇرەن ، ئاھۇ ۋايىغا تولدى دەشت ،
خەلق يۇندىن نارازى ، ئەلنىڭ دىلى غەش .
سۇدابە ئاڭلاپ دەشتتىن ئاھۇ ۋاي ،
تامغا چىقتى مىسلى ئون تۆت كۈنلۈك ئاي .
كۆزىگە كۆرۈندى ئۇلۇغ بىر ئاتەش ،
ۋە قورقۇشتىن باشلىدى قارغىش . . .
كاۋۇسقا چۈشكەندە ئادەملەر كۆزى ،
دىلدا نارازىلىق ۋە غەزەپ سۆزى ،
سىياۋۇش ئېتىغا ئۇرغاندا قامچا ،
گويا ئات بولغانتى ئاتەشكە ئاشنا .
ھەر ياقتىن يالقۇنۇ ، دۇت ئوراپ ئالدى ،
سىياۋۇش ۋە ئېتى كۆرۈنمەي قالدى .
خالايىق كۆزىدە قان ـ يېشى بىلەن ،
يۇتتى شاھزادىنى ، دېيىشەر گۈلخان .
شۇ زامان گۈلخاندىن چىقتى شاھزادە ،
تەبەسسۇمدا كېلەر ئۇ مەرد ـ ئازادە .
ئۇنى كۆرۈپلا خەلق كۆتۈردى غوۋغا ،
شاھزادە چىقتىكىم بولماي ھېچنېمە .
گويا قۇچمىش ئۇنى ئاتەشمەس ، سەمەن ،
چىرايى ئېچىلىپ بولۇپتۇ چىمەن .

ئاڭا نه بىرەر ئىس ، قارا تەگمىگەن ،
سەردارلار پىيادە ، پىيادە سپاھ .

جەننەت بېغى بولغان ئاڭا بۇ گۈلخان .
سىياۋۇش كۆرۈپ شاھ ئالدىدا ئۆزىن ،

پۈشت ـ پاناھلىك ئەگەر تەگرى بولۇپتۇ ،
سالام بېرىپ ، ياقتى تۇپراققا يۈزىن .

شامال ، ئاتەش دېمى يەكسان بولۇپتۇ .
ئوت ـ ئاتەش تېغىدىن ئۆتۈپ ساق ئامان ،

ئېلىشىپ گۈلخاندىن چىقتى ئۇ ئامان ،
دۈشمەنلەر نىيىتىن قىلدى ئۇ يەكسان .

شادلىقتىن گۈركىرەر شەھەر ، بايراۋان .
شاھ دېدى : « جاھاندا يېگانە پالۋان .

ھەر ياقتا لەشكەرۋ ھەر ياقتا ئادەم ،
تۇخۇمۇك پاكىزە زور ۋە روشەن راۋان .

ئاياغلار ئاستىدا ئالتۇن ۋە دىرھەم .
سېنىڭدەك ئاتىسى ، ئانىسى پەرسا

شادلىقتا تولغاندى جاھان سەراسەر ،
پەرزەنتلەر جاھانغا بولۇر پادىشاھ ! »

شادلىنار كاتتايۇ كىچىك باراۋەر .
ئۇنى چىنك قۇچاقلاپ ، ئېلىپ باغرىغا ،

يەتكۈزەتتى بىرى بىرىگە مۇجدا ،
كەچۈرۈم سۆزلىرىن دەر سىياۋۇشقا

گۈناھسىزغا قىلار ئاتەش ھەم سەجدە .
سارايغا كېلىشىپ ئولتۇرۇشتى شاد ،

سۇدابە ئەلەمدىن چېچىن يۇلاتتى ،
بېشىنى شاھانە تاج قىلدى ئاۋات .

ياش تۆكۈپ ، يۈزىنى يارا قىلاتتى .
سازەندىلەر كەلدى ، قۇيۇلدى مىنا ،

سىياۋۇش كەلدى شاھ يېنىغا پاك ،
سىياۋۇش خاھىشى قىلىندى بەجا ،

لىباسىدا نە دۇت ، نە ئىس ۋە نە خاك .
خەزىنە ، ئامبارلار قۇلۇبنى بىلمەي ،

ئېتىدىن پىيادە بولدى كاۋۇس شاھ ،
ئۇچ كۈن مەي تارتىلدى ، بەزم پەيدىنپەي .

سىياۋۇشنىڭ ئۆز ئاتىسىدىن سۇدابەنىڭ قېنىدىن كېچىشنى سورىغانلىقى

تۆتىنچى كۈن تەختكە چىقتى شەھرىيار ،
سۆزداق بىئاراملىقنىڭ كۆزمەي كېتەي مەن .

قولىدا شاھانە ئۆكۈز باش چوقمار .
نېمە دېسەم بارى ھەق سىياۋۇش ئۆزى ،

سۇدابەنى غەزەپ بىلەن چاقىرىپ ،
دىلىدىكى ئاتەشنى باسار ھەر سۆزى .

كونا گەپ باشلىدى دوق قىپ ۋارقىراپ :
ئاتەشتىن ساق چىقتى ، سۇنماي كۈلكىسى .

« دىلىمنى رەنجىتتىڭ ، بىلمىدىڭ ھايا ،
بىلكى ، بۇنىڭ بارى زالنىڭ جادۇسى . »

نومۇس ، ئار يوق ئىكەن سەندە پەقەتلا .
شاھ دېدى : « يەنە باشلىدىڭ يالغان سۆز ،

سەن ئىختىيار قىلغان ئىشلار ئالامەت ،
دوكلارنى قەبرىمۇ قىلالمايدۇ تۇز . »

پەرزەنتىم جېنىمغا قەستۇر مالامەت .
ئىرانلىقلارغا دەر جاھان ئەمىرى :

پاكىزە پەرزەنتىم ئاتەشكە سالدىڭ ،
« سىزلەرگە مەلۇمدۇر قىلمىشى سىرى .

جادۇ بىلەن گويا سىناشقا سالدىڭ .
نې قىلاي ، بەدىلى نې تۇرلۇك جازا ؟ »

ئەمدى بولماس ساڭا ھېچ رەھمۇ شەپقەت ،
ھەممە شاھقا تەھسىن ئوقۇپ ئالدىدا ،

ھازىر بول ، كۆتىدۇ سېنى ئاخىرەت .
ئاندىن دېدى : « بۇنىڭ جازاسى ئۆلۈم ،

سەندەكلەر دۇنيادا قالمىقى دېشۋار ،
قىلمىشىدىن دىلى بولسۇن مىڭ بۆلۈم ! »

سېنىڭ مۇكاپاتىڭ داردۇر ، پەقەت دار ! »
جاللاتقا دېدى : « ئېلىپ چىقىپ دارغا ئاس ،

ئاڭا سۇدابە دېدى : « ئەي شەھرىيار ،
جادۇ ـ يالغىنىدىن بىزنى قىل خالاس ! »

غەزىپىڭ ئالدىدا ھېچ نەرسىمەس دار .
سۇدابەنى ئېلىپ چىقاردا جاللات ،

بېشىم ئالماق بولساڭ ، ئېلىۋەتكىن پات ،
كۆتۈرۈلدى ھەرەم تەرەپتىن پەريات .

قىلمىشىمغا لايىق شۇدۇر مۇكاپات .
كاۋۇس شاھ دىلىدا كۆپ دەرد ئىدى ،

قانداق پەرمان قىلساڭ ئادا قىلاي مەن ،
دەردىن نېمان تۇتار ، رەڭگى زەرد ئىدى .

سۇدابەگە تەنە قىلىشتى ، يۈردى ،
دىلىدا ئىشق شۇنداق قىلدىكى غەلىيان ،
ھەممە ئۇندىن ئەمدى يۈزىن بۇردى .
يۈزىدىن ئۇزمەيتتى كۆزىن بىرمۇ ئان .
سىياۋۇش ئويلايتتى : « بۇگۈن شەھرىيار ،
ئۇ بولسا پادىشاھقا يېگىدىن ، قاراڭ ،
ھەيدەر سۇدابەنى قىلىپ گۇناھكار .
قىلىشقا باشلىدى ھىيلەيۇ نەيرەڭ .
ۋە لېكىن ئاخىر ئۇ پۇشايمان قىلار ،
تېگى پەس ، پەسلىككە يەنە سوزدى قول ،
جان قېينالسا ، مەندىن دەر گۇمان بولار . . . »
سىياۋۇشقا قارشى ئىزدەيتتى ئۇ يول .
شاھ يېنىغا باردى شۇ خىيال بىلەن ،
ئۇنىڭ سۆزى بىلەن يەنە شەھرىيار ،
دېدى : « كۆپ رەنج چەكمە بۇ پالاكەتتىن .
سىياۋۇشتىن بولۇپ قالدى گۇماندار .
گۇناھىدىن كەچ ، بۇنى مەن ئۇچۇن قىل ،
شۇنداق بولۇر دائىم ، مەردۇمى ناچار ،
توغرا يولغا سالار ئالىيجاناب دىل . »
ھېچنېمە قىلالماس ، دىل بولسا ھوشيار .
ئۇنىڭ گۇناھىنى كەچۈرمەك ئۇچۇن شاھ ،
ئەگەر زەھەر بىلەن تولدۇرسا پەلەك ،
ئۇزىمۇ باھانە ئىزدەيتتى ، ھەرۋاخ .
ئۇ قاچىدىن شەربەت ئىزدىمە پەقەت .
سىياۋۇشقا دېدى : « كەچتىم سەن ئۇچۇن ،
تەقدىردىن زادىلا ئاغرىنمىغىن ھېچ ،
مەن كۆرۈپ يەتتىمكى راستلىقنىڭ كۆچىن . »
ياراتقۇچىمسەن ، يوق داۋادىن كەچ .
سىياۋۇش ئاتىسى تەختىنى سۆيدى ،
شۇنداق ئىكەن ئەسلى پەلەك قىلمىشى ،
ئاندىن تۇرۇپ ئاستا ئۇ يەردىن كەتتى .
سەندىن يۇز ئۆرۈمەك بولۇپتۇ ئىشى .
قايتۇرۇپ كېلىشتى سۇدابەنى ھەم ،
دانا رەھبەر قىلمىش بىر ھېكمەت تارتۇق :
شاھ ئەمرى بىلەن قويدى بارايغا قەدەم .
« قانداشلىق مېھرى ھەر نەرسىدىن ئارتۇق .
ھەرمەدىكى چاكار ، مالاي ، كېنىزەك ،
ئۆزۈگگە لايىق تاپتىگمۇ پەرزەنت ،
كېلىپ سۇدابەگە باش قويدى بىردەك .
ئايالار ئىشقىغا دىلىگ قىلما بەند .
يەنە ئۆتكەنسېرى ئاردىدىن زامان ،
ئۇلارنىڭ تىللىرى ، دىللىرى باشقا ،
سۇدابەگە ئارتتى شاھ ئىشقى ھامان .
بۇرنۇڭ قانار ، قولۇڭ يەتكەندە ئاشقا .

كاۋۇسنىڭ ئەفراسىياپنىڭ كېلىشىدىن خەۋەر تاپقانلىقى

ۋۇجۇدى ئىشق ئوتىغا تولغان شاھ ،
ئەمما قوشۇن يىغسا ئۇ شۇ تۇراندىن ،
يېڭى ئىشتىن ئۇنى قىلىشتى ئاگاھ .
شۇ ھامان يانىدۇ ئەھدۇ پەيماندىن .
ئەفراسىياپ كېلەر ، ئەسكىرى يۈزمىڭ ،
ئۆزۈم جەڭگە كىرەي ئەمدى ، ـــ دەيتتى شاھ ، ـــ
تۇركلەردىن تاللىغان لەشكىرى يۈزمىڭ .
يورۇق كۈنىن ئەمدى قىلاي قاپقارا .
بۇ خەۋەردىن كاۋۇس دىلى پارە ، تەڭ ،
نامىنى جاھاندىن تامام ئۆچۈرەي ،
بەزم تۇگەپ ئەمدى باشلىناتتى جەڭ .
ئۇنى ئوقيا ئوخشاش يىراق ئۇچۇراي .
شاھنشاھقا كىم ئىراندا نىكخاھ ،
بولمىسا ئىراننى ۋەيران قىلار ئۇ ،
ھەممىسىن توپلىدى بىر مەجلىسكە شاھ .
خەلقنى غېرىبۇ خار ـ زار قىلار ئۇ . »
ئۇلارغا شاھ دېدى : « بۇ ئەفراسىياپ
مۇبەدلەر ئاڭا دەر : « سىياھ نە ئۇچۇن ؟
تەركىبىدە يوقمۇ توپا ، ئوت ، ھاۋا ، ئاب .
جەڭگە سەن باربسەن بۇمۇ نە ئۇچۇن ؟
تەڭرى ئۇنى بىلمىدىم ، نېدىن ياراتقان ،
نېمىشقا بايلىقنى قىلىسەن بەربات ؟
يا باشقا ئۇرۇقتىن تېرىپ ياراتقان ؟
خەزىنە ئىشكىن ئاچىسەن كۇشاد ؟
نەچچە پەيمان بىلەن ئىچتى ئۇ قەسەم ،
ئىككى قېتىم شۇنداق سۇرئىتىڭ بىلەن ،
گۆرۈگە قويدى تىلىن ھەم ، دىلىن ھەم .
جەڭگە چىقتىڭ ، ئەسىر ئالدىغۇ دۇشمەن .

بۇگۈن تاللا بىرمۇ كاتتا پەھلىۋان ،
رەقىبكە ماس كېلەر گۈرزىسى گەران . »
ئۇلارغا شاھ دېدى : « ئۆزۈمدىن ئۆزگە
ئاڭا تەڭ ـ باراۋەر كۆرۈنمەس كۆزگە .
ئەفراسىياپ ماڭا بابتۇر ، غەم يېمە ،
مەن چىقاي مىسالى سۇ ئارا كېمە ،
ساڭا ئەمدى جاۋاب ، مەن كېڭەش قۇراي ،
ئاشۇ كېڭەش بىلەن ئىشنى پۈتكۈزەي . »
يەنە ئەندىشىدە سىياۋۇشى كەي ،
خىياللار چۈۋۈلغان مىسالى توقاي .
ئۆزىچە دەر ئىدى : « بۇڭا مەن بارسام ،
شاھ خوپ دەر ، يۈمشاق سۆز بىلەن يالۋۇرسام .
سۇدابە ھېيلىسى ، ئاتام سۆزىدىن
ئېھتىمال قۇتۇلسام كېتىپ كۆزىدىن .
ئىككىنچى ، بۇ ئىشتىن ئارتار شۆھرىتىم ،
شۇنداق لەشكەرنى زېر قىلسا جۇرئىتىم . »
شاھ ئالدىغا باردى بېلىدە كەمەر ،
« مەن باراي ، ـــ دېدى ئۇ ، ـــ ماڭا بەر ئەسكەر .
تۇران شاھى بىلەن مەن باشلاي ئۇرۇش ،
پالۋانلار بېشىنى قىلايمەن ئۆزۈش . »
ئەمما پەرۋەردىگار يازمىشى باشقا ،
نېمە كەلسە كۆتۈرسەن پەلەكتىن باشقا .
ئۇ ئۆزى تۇراندا ئاجرىدى جاندىن ،
شاھ شۇنداق ئاجرىدى ئەزىز ئوغلىدىن .
ئەلقىسسە ، سىياۋۇش سۆزىنى پەدەر
ماقۇل كۆرۈپ دېدى : « باغلىغىن كەمەر .

ئەركىلەتتى ئوغلىدىن بولۇپ كۆپ خۇرسەند ،
ئاتىسى كۆڭلىنى تاپقاندا پەرزەنت .
ئاڭا دەر : « سېنىڭدۇر خەزىنە ، گۆھەر ،
ئەمرىڭگە مۇنتەزىر قوشۇن ، سەر ـ بەسەر . »
چاقىرتىپ كەلدى پىلتەن رۇستەمنى ،
پەھلىۋانلار ئىچرە ھاتەم ، ئۆكتەمنى .
ئۇنى ماختاپ دېدى : « ھەتتا جەندە پىل
سەندىن ئاجىز كېلەر ، ھەر بىر قولۇڭ نىل .
سىياۋۇشنى ئۆزۈڭ قىلدىڭ پەرۋىرىش ،
ئۇ سەندىن بەكمۇ كۆپ ھۇنەر ئۆگەنمىش .
تۆمۇر قازغان كاندىن چېچىلار گۆھەر ،
ئەگەر سەن ھىممەتتە باغلىساڭ كەمەر .
سىياۋۇش تۇرىدۇ بېلىنى باغلاپ ،
ئۇرۇشقاق شىر كەبى ، مەيداننى تاللاپ .
ئەفراسىياپ جېڭىنى ئەسلەپ دېدى سۆز :
« ئۇنىڭ بىلەن بارغىن ، ئۆرۈمگىن يۈز .
قاچان سەن ئويغاقسەن ، ئۇيقۇم خاتىرجەم ،
سەن ئۇخلىغان چاغدا دىلدا ۋەھىمە ، غەم .
جاھانىنىڭ تىنچلىقى گۈرزىڭ كۈچىدىن ،
پەلەك ماھى پەستتۇر پەيزىڭ كۈچىدىن . »
« سېنىڭ قۇلۇڭدۇرمەن ، ـــ دېدى تەھمىتەن ، ـــ
پەرمانىڭ ئورۇنداي جان ۋە تەن بىلەن .
سىياۋۇش كۆز نۇرۇم ، جانۇ جاھانىم ،
ئۇنىڭ تاجى بولۇر مېنىڭ ئاسمانىم . »
ئاڭا ئاپىرىنلار ئېيتىپ دېدى شاھ :
« ئەقىل بولسۇن دائىم جېنىڭغا ھەمراھ ! »

سىياۋۇشنىڭ لەشكەر تارتقانلىقى

ناغرا ئاۋازلىرى ئالدى سامانى ،
يېتىپ كەلدى مەشھۇر ئۇ تۇس پالۋانى .
بارگاھ ئەتراپىدا ساناقسىز سپاھ ،
خەزىنىلىرىنى كەڭ ئاچتى پادىشاھ .
پىچىلمىغان كىيىم ، تۇرلۇك ماللىرىن ،
سىياۋۇشقا بەردى ئاچقۇچىنىڭ بارىن .
دەر : « ھەممىسى سېنىڭ ، چوڭ يۇرەڭ بالا ،
نېمە قىلساڭ قىلغىن ، ساڭا ھاۋالە .
تاللاپ ئون ئىككى مىڭ ئاتلىق جەڭچىنى ،
قەتئىي ۋە ھۇنەرۋەن ھەم چاماباشچىنى .

يەنە پەھلەۋى ، پارس ، بەلۇچ ، گىلاندەن ،
سەرۇچ دەشتىدىن ، ھەمە تەرەپتىن .
يىغدى ئون ئىككى مىڭ پىيادە ئەسكەر ،
ھەممىدە قىلىچۇ قالقانۇ شەمشەر .
ئىراندىن كىم ئەگەر نامزادە بولسا ،
ئەقىللىق ۋە ھوشيار ، ئازادە بولسا ،
ياشتا ۋە قامەتتە سىياۋۇشقا تەڭ ،
بېدارۇ جەڭگىۋار ، چىڭ قالقانغا تەڭ ،
داڭقى جاھانغا كەتكەن پەھلىۋان ،
مىسلى بەھرام ، زەنگە ئىبنى شاۋەران ،

بەش مۇبەدكې ئىران شۆھرىتى دەپ بىل ،
كاۋىيان بايرىقى كۆتۈرمەك دادىل .
شاھ بۇيرۇقى بىلەن يۇرۇشتى يولغا ،
ئادەم تولۇپ كەتتى بىپايان چۆلگە .
بوش كۆرۈنمەس ئىدى بارچە يەر يۈزى ،
ھەر ياق ئات تۇيىقى ، پىيادە ئىزى .
ئوتتۇرىدا كاۋىيان بايراق قادالغان جاي ،
بايراقلار گويياكى ئون تۆت كۈنلۈك ئاي .
تورۇق ئاتنا ياندىن چىقىپ بەناگاھ ،
سپاھىن ئايلىنىپ چىقتى شاھىنشاھ .
كۆردى ، كىلىنچەكتەك قوشۇن ئارەستە ،
ناغرىلار چېلىنار ، پىللار بەرۋەستە .
كەيكاۋۇس تەبرىكلەپ قىلدى سۆز ئادا :
« ئەي فەرخۇندە قەدەم ، سەردار فۇزەلا .
ھەمراھلىرىڭ بولسۇن بەختۇ سائادەت ،
دۇشمەن يۈزى قارا بولسۇن جىن سۈپەت .
ئىقبالىڭ پارلاق ۋە يۇلتۇزدەك يورۇق ،
ۋەتەنگە ساق قايتقىن قازىنىپ ئۇتۇق .
ئاندىن داپ ـ ناغرىلار ئارتىلدى پىلغا ،
شاھ ئالدىدا ، ھەممە چۇشۇشتى يولغا .
كۆزلىرى لىقمۇلىق ياش ، ئىچتىن چىقار ئاھ !
بىر كۈنلۈك مەنزىلگە باردى كاۋۇس شاھ .
ئاندىن ئاتنىن چۈشتى ، ياشىندى زېمىن ،
باھار بۇلۇتىدەك قۇچتى بىر ـ بىرىن .
كۆزلىرىدىن خۇن تۆكۈپ ، يەرنى ھۆل قىلدى ،
ئاھۇ ۋاھ نەغمىسىن مولۇ كۆل قىلدى .
دىل گۈۋاھلىق بېرىپ تۇراتتى ، گويا ،
ئاتا ـ ئوغۇل ئەمدى كۆرۈشمەس ئەسلا .
شۇنداقتۇر تەقدىرنىڭ ، دۇنيانىڭ ئىشى ،
گاھى شەربەت ئىچەر ، گاھى زەھەر كىشى .
كاۋۇس شاھ قايتتى ئۆز سارىيىغا ،
سىياۋوش ، تەھمىتەن ياشانغان جايغا .
لەشكەرلىرىنى باشلىدى زابۇلستانغا ،
يولۇقماقچى ئۇستاز رۇستەم داستانغا .
جەم قىلدى سازەندە ، ناخشىچى ۋە مەي
نەچچە ۋاخ بەزمىدە ئىچىپ پەيدىنپەي .
گاھ تەھمىتەن بىلەن قولىدا شاراب ،
گاھ زاۋەرە بىلەن ئاڭلىشار زاۋاب .
گاھ داستان تەختىدە ئولتۇرار خۇرسەند ،
گاھ ئوۋدا كېيىككە تاشلايدۇ كەمەند .
بىر ئاي ئۆتكەچ يەنە سۇردى لەشكىرىن ،
پىلتەن قۇتاس كەتتى تاشلاپ دوستلىرىن .
زابۇل ، كابۇل ۋە ھىندى يېرىدىن يەنە
ئەسكەرلەر قوشۇلدى ئەسكەرلىرىگە .
ئەتراپتىن قوشۇلۇپ سەرباز ۋە نۆۋكەر ،
ھىرات ياققا كىرىپ باراتتى لەشكەر .
ئاتلىقتىن پىيادە كۆپىيىپ كەتتى ،
زەڭگىنى ئۇلارغا قوماندان ئەتتى .
بېرىشار تالىقان ، مەرۋرۇد تامان ،
ئۇلارغا ئاپىرىن ئوقۇيتتى ئاسمان .
شۇنداق يېقىن كەلدى بەلخ يېرىگە ھەم ،
ھېچ قوپال سۆزلىمەس ، رەنجىتمەس ئادەم .
ئۇ تەرەپتىن بولسا گەرسۇھەز ، بارمان ،
لەشكەر تارتىپ كېلەر مىسالى بوران .
بارمان پېشۋاز كېلەر ئارتتا سىپاھرەم ،
يېڭى باھادىرىدىن خەۋەر تېپىپ جەم .
« ئىران ئەۋەتكەنمىش ھەيۋەت بىر لەشكەر ،
باتۇرلار گۈرزىسى ئېغىر شۇ قەدەر . »
گەرسۇھەز بەك چاپسان چاپار ئەۋەتتى ،
ئۇنى يېرىم تۇندە ئۇيقۇدىن تاپتى .
دېدى : « زور قوشۇن ئەۋەتمىش ئىران ،
سەردارى سىياۋۇش نۆۋكەر قەھرىمان .
سپاھدار رۇستەمدەك پەھلىۋان پىلتەن ،
بىر قولدا خەنجەرۇ بىرىدە كېپەن .
ئەگەر ماڭا رۇخسەت قىلسا شەھرىيار ،
قوشۇنۇم قاتتىق جەڭ باشلاشقا تەييار .
سەنمۇ قوشۇن بىلەن يارەم ئۇچۇن شاش ،
شامالدىن ئەۋج ئالار يالقۇن ۋە ئاتەش . »
يالقۇنلۇق قۇيۇندەك ئالدىراش چاپار ،
سەردارى بۇيرۇقى چاپارغا رەھبەر .
سىياۋۇش جايدا تۇرمايتتى توختاپ ،
بەلخكە كىرىپ بارار ئېتىنى چۇ دەپ .
چاپارنى كۈتمەككە قالمىدى تاقەت ،
ۋاقىت زىق كەلمەكتە ، ۋاقىت بىشەپقەت .
گەرسۇھەز كۆردىكى قوشۇن ھالى تەڭ ،
باشتا ئىلاج يوق باشلىمسا جەڭ .
ئىرانلىقلار تۇران كەرانەسىدە ،
جەڭ باشلاندى بەلخنىڭ ئاستانەسىدە .

ئۇچ كۈن داۋام قىلىپ ئۇرۇش ۋە قىرغىن ،
تۆتىنچى كۈن ئىران سپاھى ھارغىن ،
سىياۋۇش پىيادە ، بەلخنى ئالدى ئۇ ،
بەكمۇ كۆپ لەشكەرنى ئىشقا سالدى ئۇ .
سپاھىرەم قىچىپ ئۇنىدىن ئاشكارە ،
ئەفراسىياپ تامان بولدى راۋانە .

سىياۋۇشنىڭ كاۋۇسقا مەكتۇپ يوللىغانلىقى

سپاھ بىلەن بەلخنى ئالغان زامان ،
كاۋۇس شاھقا خەۋەر ئەۋەتتى ئوغلان .
مۇشكى ئەنبەر ئىدى مەكتۇپ سىياھى ،
شاھانە نامەنىڭ قەغىزى شايى .
« ئاۋۋال پەرۋەردىگار نامنغا شۈكۈر ،
ئۇ بىلەن غەلبە ۋە روشەن پىكىر .
ئۇ قۇياش ئىگىسى ھەم ماھ ئىگىسى ،
تاجۇ تەخت بەخش ئېتەر كۈلاھ ئىگىسى .
خالىغان كىشىنى قىلىدۇ بەلەن ،
باشقىنى ماتەمدە قىلىدۇ دەردەمەن .
ئۇ بىلەن تالاشماق ، تارتىشماق نېچۈن ،
ئۆزى خالار بولسا ئەقىل رەھنەمۇن .
بۇ يورۇق جاھاننى ياراتقان ئۆزى ،
ئاشكارۇ نىھاننى ياراتقان ئۆزى .
شاھىنشاھىمىزغا شان ـ شەرەپ بولسۇن ،
ئىش ئاخىر ياخشى ، كۆڭۈللەر تولسۇن .
بەلخكە كەلدىم شاد ھەم كۈلۈپ بەخت بىلەن ،
جاھاندار ئىقبالى ، تاجۇ تەخت بىلەن .
ئۇچ كۈن داۋام قىلدى قىرغىن ۋە ئۇرۇش ،
تۆتىنچى كۈن خۇدا قىلدى پەرۋەرىش .
سپاھىرامۇ تىرمىدى ، بارماندەك پالۋان ،
قېچىشتى مىسالى ئوقيادىن چىققان .
جەيھۇنغىچە يەتتى بۇگۈن سپاھىم ،
جاھانغا سايىسىن سالدى كۈلاھىم .
ئەفراسىياپ سۇغدىدا لەشكەر بىلەن خۇن ،
ئارىمىز ئاجرىتىپ ئاقىدۇ جەيھۇن .
بۇ ياقتا تۇرىمىز بۇيرۇقۇڭ كۈتۈپ ،
ئەمر قىلساڭ ، جەڭ قىلاي دەريادىن ئۆتۈپ . »

سىياۋۇش مەكتۇبىغا كەيكاۋۇسنىڭ جاۋابى

بۇ نامە يەتكەندە شاھى ئىرانغا ،
تاجۇ تەختتىن بېشى يەتتى ئاسمانغا .
خۇدادىن سوۋىدى ئاڭا شانۇ بەخت :
بەرق ئۇرۇپ ، ياشارسۇن بۇ نوتا دەرەخ .
شاد ـ خۇرام يازدۇردى جاۋابقا بىر خەت ،
مىسلى باھار ، گۈل ئېچىلىپ قات ـ قات :
« ئالەمنى ياراتقان خۇدا ـ ئىگەمدىن ،
تاجۇ تەختنى ئىنئام قىلغان ئىگەمدىن ،
ئەبەدىلئەبەدكە دىلىڭ بولسۇن شاد ،
كۆڭلۈڭ دائىم غەمۇ ئەندىشىدىن ئازاد .
ھەمىشە غەلبە ساڭا يار بولسۇن ،
باشتا شاھلىق تاجى دائىم بار بولسۇن .
سپاھ قوغلاپ ، دادىل ئۇرۇش باشلىدىڭ ،
بەختىڭ كۈلۈپ ، دۈشمەن كۆزىن ياشلىدىڭ .
ئانا سۈتى كەتمەي تېخى ئاغزىڭدىن ،
ياۋغا ئوق ياغدۇرۇپ تارتىسەن كامان .
تېنىڭ بولسۇن جەڭدە دائىم مۇزەپپەر ،
روشەن دىلىڭ قۇچسۇن زەپەر مۇقەررەر .
ياۋنى يېڭىپ قىلغاچ باراۋەر يەرگە ،
بىردەم توختاپ تۇرۇش لازىمدۇر ئەرگە .
قوشۇن چېچىلمىسۇن ، قىل بىر جايغا جەم ،
بىر قارارگاھ قۇرغىن سەن ئۆزۈڭگە ھەم .
ئۇ تۇرك ئىشى رىيا ، بۇزۇقلۇق ئىرۇر ،
بوۋىسى ئەھرىمەن ، بەدئەجداد ئىرۇر .
تاجۇ تەخت ئىگىسى ، شەرىپى بەلەند ،
بېشى ئاسماندۇر ، شانى ئەرجۈمەند .
ئۇرۇشنى قېدىرىپ ئەتمە ھېچ شىتاب ،
ئۆزى جەڭگە كېلەر ئۇ ئەفراسىياپ .
ئۇ كەلسە سەن ياقتا گەر كېچىپ جەيھۇن ،
بەلكى ئۆز ئېتىكى خۇن بولىدۇ ، خۇن ! »
مۆھۈر باستى خەتنى قىلدۇرۇپ ئادا ،
چاپارنى قىچقىرىپ ئەيلىدى ندا :
« ئەمدى تېز قايتىپ كەت ، ھەرگىز توختىما ،
ئۆرۈ قىر كەلسە ھەم يولدا ئاب ـ دەريا ! »

سیاۋۇش يېنىغا يەتتى تېز چاپار ،
ئوغۇل ئوقار ، نېمە يازدىكىن ئۇ پەدەر .
يەر سۆيۈپ ، دىلىنى ئاۋات قىلدى ئۇ ،
غەمۇ ئەندىشىدىن ئازاد بولدى ئۇ .
جان بىلەن قۇلاق سالدى شاھ پەرمانىغا ،
دىلىنى باغلىدى شاھ پەيمانىغا .
ئۇ ياقتا گەرسۆھز باھادىر ، شىرمەرد ،
تۇران شاھ يېنىغا باردى مىسلى گەرد .
ئاپارغان خەۋەردىن بولدى غايەت تەلخ ،
« سياۋۇش قولىغا تەسلىم بولدى بەلخ .
سپاھدار رۇستەمدۇر ، سپاھ ساناقسىز ،
پالۋانلار ساۋاتسىز ، سۆزۈم بوياقسىز .
پىيادىلەر بولسا مىسالى چاقماق ،
قوللىرىدا قالقان ، كامان ئوق ، بايراق .
ئۇلارنىڭ يېنىدا ئۇچالماس بۇركۈت ،
بۇركۈتكە ھەم سىلىشار تەھدىت .
تۇرانلىقلار كۈن ـ تۈن يۈمماي كۆزىن ،
ئۇچ كۈندە بىمادار قىلىشتى ئۆزىن .
ئەمما ئىران تەرەپ ئۇخلىسا بىرى ،
ئالمىشىپ تۇرىدۇ ئورنىغا بىرى .
ئۇخلاپ كۆچكە تولۇپ ، بىرجەڭ باشلىدى ،
دۇچ كەلگەن قوشۇننى قىرىپ تاشلىدى . »
سەكرەر ئەفراسىياپ ئوت يالقۇن ئېلىپ ،
ئارامۇ ئۇيقۇسى بىر ياقتا قېلىپ .
ئۇكسىغا شۇنداق تاشلىدى نىگاھ ،
گويا قىلىچ بىلەن كەسمەك بولدى شاھ .
ۋارقىراپ ئۇكسىنى قوغلاپ چىقاردى ،
ئاچچىقتا پايلىماي ھەيدەپ چىقاردى .
« كاتتىيۇ ئاقىللار يىغىلسۇن ھازىر ،
بەزمە ھازىرلانسۇن ! » دېدى شەھرىيار .
كۆزىن قاماشتۇرار ئۇلكە بېزىكى ،
پۈتۈن سۇغدىن ئورار چىننىڭ يىپىكى .
پۈتۈن كۈن بەزمىدە ئۆتتى شادىمان ،
نۇر چەشمىسىدىن كۆز يۇمۇلغان ھامان .
ئارام ئىزدەپ ، ئۇيقۇ باشلىدى شىتاب ،
ئۇيقۇغا غەرق بولدى شاھ ئەفراسىياپ .

ئەفراسىياپنىڭ قورقۇنچلۇق چۈش كۆرگەنلىكى

تېخى تۇنىنىڭ ئۇچتىن بىرى ئۆتمەيلا ،
شاھ ئويغاندى ، تېنى بەزگەك ، تىترەپلا .
جالاقلاپ ، ۋارقىراپ ئويغىنىپ كەتتى ،
ئۇنىڭ داد ـ پەريادى ئەتراپقا يەتتى .
ئويغىنىپ كېتىشتى ، چاكار ، غۇلاملار ،
ۋاي ـ داد كۆتۈرۈشتى ھەم كېنىزەكلەر .
دەرھال گەرسۆھزگە قىلدى ئۇ ئاگاھ :
« ھالى ئېغىرلىشىپ قىڭغايدى ، دەپ ، شاھ . »
دەرھال يېتىپ كەلدى شاھنىڭ يېنىغا ،
ئارا چۈشەي مەن ، دەپ ، ئۇنىڭ جېنىغا .
يەردە ياتار ئىدى ، كۆتۈرۈپ ئالدى ،
« نېمە گەپ ، سۆزلىگىن ؟ » دەپ سوراپ قالدى .
شاھ دەر ئۇكسىغا : « سورىما ئەسلا ،
ماڭا بىرئاز ئارام بەرگىن ئالدىدا .
سەۋر قىل ، يىغىۋالاي بىرئاز ئەس ـ ھوشۇم ،
باغرىڭغا بېسىپ تۇر ، سەن يېقىن كىشىم . »
بىر زامان ھوشىغا كېلىپ كۆردى شاھ ،
ئەتراپىنى بېسىپتۇ ناله ، ئاھۇ ۋاھ .
تەختكە كەلتۈرۈشتى ، تۇتۇپ قولدا شام ،
تىترەر تېنى ، ھالى ياپراقتەك ھەم .
يەنە سوئال قويدى گەرسۆھز داڭدار :
نېمە ھادىسە ئۆتتى ، سۆزلە بۇرادەر ؟ »
ئەفراسىياپ دېدى : « نېمانچە مۇدھىش ،
ھېچكىم ھېچ كۆرمىسۇن بۇنداق يامان چۈش .
بۇ كېچە مەن كۆرگەن چۈشنى ھېچقاچان ،
نە قېرى كۆرمىگەن ، نە بىر ياش ـ قىران .
بايا‌ۋان مىڭ ـ مىڭلىغان يىلانمىش ، يىلان ،
يەر چاڭ ۋە سارغا تولغانمىش ئاسمان .
ئەتراپتا تىك قىيا ، قۇرام تاش تېغى ،
گويا‌كى جاھاننىڭ يېپىق قاپقىقى .
بىر چەتتە تۇرغۇدەك مېنىڭ چېدىرىم ،
ئەتراپتا سپاھىم ـ باتۇر ، قادىرىم .
كۆتۈرۈپ شۇدەم شىددەتلىك بوران ،
بايرىقىمنى يۇلۇپ يىقتتى شۇئان .
ھەر تەرەپتىن ئاقتى دەريا ـ دەريا خۇن ،
قارارگاھ چېدىرىم بولدى كۆمپەيكۇم .

لەشكىرىم ئىچىدىن ساناقسىز مىقدار ،
باشلىرى كېسىلگەن ، تەن ـ جەسىتى خار .
ئىران سىپاھلىرى مىسالى بوران ،
بېسىپ كېلەر قولدا نەيزەيۇ كامان .
ھەر نەيزە ئۇچىغا بىر باش ئېسىلغان ،
ھەركىم قولتۇقىغا بىر باش قىسىلغان .
ئاتلىقلار ھەممىسى تۇم قارا كىيىم ،
نەيزىدە تەختىمگە قىلىشتى ھۇجۇم .
تەختىمدىن ئېلىشىپ ، قولۇمنى باغلاپ ،
سۆرەپ كەلتۈرۈشتى ، دىلىمنى داغلاپ .
سىنچىلاپ قارىسام زار ـ زار ھەر تامان ،
كۆرۈنمەيتتى ماڭا تۇغقان بىرەر جان .
كاۋۇس ھۇزۇرىغا يەتكۈزدى شۇئان ،
مېنى يۈگۈرگۈزۈپ بىر ياش پەھلىۋان .
بىر تەخت ئىدى ، ئۇندىن پەس تۇراتتى ماھ ،
ئۇندا ئولتۇراتتى باتۇر كاۋۇس شاھ .

كاۋۇس شاھ يېنىدا بىر ياش خۇش چىراي ،
يىگىت ئولتۇراتتى مىسلى تولۇن ئاي .
ئون تۆتتىن ئاشمىغان يىگىتنىڭ يېشى ،
مېنى باغلاق كۆرۈپ تۇرۇلدى قېشى .
بىر نەرە تارتتىيۇ دىۋە غەرراندەك ،
تىغ بىلەن ئەيلىدى نەق ئىككى بۆلەك .
زارلاپ تاشلاپتىمەن ئاغرىق دەستىدىن ،
ئۆز ئاۋازىم بىدار ئەتمىش ئۇيقۇمدىن . »
گەرسىۋەز ، ئاڭا دەر : « بۇ شاھنىڭ چۇشى ،
گۇۋاھلىق بېرىدۇ ، ياخشىدۇر ئىشى .
دىل كامى ھاسىلۇ گۈللەر تاجۇ تەخت ،
سېنىڭ ياۋلىرىڭدىن يۇز ئۆرەر بەخت .
تەبىرچىلەر چىللاپ چۇشۇڭنى يەشتۇر ،
سىرنى ئېچىپ ، ئەيلەپ بېرىشەر تەبىر .
چاقىرايلى مۇبەد ، مۇنەججىملەرنى ،
دانىشمەن تەبىرچى ۋە ھەكىملەرنى . »

ئەفراسىياپنىڭ مۇبەدلەردىن چۇش تەبىرنى سورىغانلىقى

بۇنداق ۋەقەدىن تېپىلا خەۋەر ،
يىغىلدى يېقىنۇ يىراق مۇبەدلەر .
بىرى ھازىر ئىدى شاھ پەرمانىغا ،
بىرى ئارا چۇشمەك بولدى جېنىغا .
تەختى ئەتراپىدا پالچى خالايىق ،
شاھ مۇئامىلىسى ھەممىگە لايىق .
مۇنەججىمۇ مۇبەد ، رامچىلارغا شاھ
سۆز باشلاپ دېدىكى : « بولۇڭلار ئاگاھ .
مېنىڭ كۆرگەن چۇشۇم ، سۆزۈمنى زىنھار
ھېچكىمگە سۆزلىمەڭ نەھانۇ ئاشكار !
بېشىنى تېنىدىن قىلىمەن جۇدا ،
ھەر كىمكى بۇ سىرنى قىلسا ئاشكارا . »
ئۇلارنى چۆچۈپ قېلىشمىسۇن دەپ شاھ ،
كۆپ ئالتۇن ، كۈمۈش چاچتى قىلىپ خەيرىخاھ .
ئاندىن چۇشىن بىر ـ بىر قىلدى ئۇ بايان ،
مۇبەد باش بۇ سۆزنى ئاڭلىغان ھامان
ۋەھىمگە چۇشۇپ دېدى يەر سۆيۈپ :
« بۇ چۇش راستتىن ئېيتساق ئەگەر سۆز تېپىپ ،
بىزنىڭ قېنىمىزدىن كېچەرسەنمۇ ، ئېيت ،
بىزگە شەپقەت قىل ، زۇلۇم يولىدىن قايت .

ئادالەت ھەققىدە سەندىن سۆز ئالساق ،
ساڭا ئېيتارمىز نېمىكى بىلسەك . »
دېدى : « سۆزلەۋەرگىن ، نېم گۇناھ سەندە ؟ »
كۆپىنى كۆرگەن مۇبەد شۇئان چۇشتى سۆزگە .
دېدى مۇبەد : « ئەي پادىشاھى جاھان ،
ساڭا ئوچۇق ئېيتاي نېمە بولسا نىھان .
ئوڭۇڭدا كۆرەرسەن ئەمدى كۆپ لەشكەر ،
ئىراندىن كېلىدۇ سەرداری ئەجدەر .
باشلاپ كەلگۈسىدۇر ياش بىر شاھزادە ،
قېرى رەھنەمالەر يېنىدا شادە .
ئۇنىڭ بەختى يۇلتۇزى ھەممىدىن پارلاق ،
دىيارىڭ كۆيدۈرەر مىسالى چاقماق .
ئەگەر شاھ سىياۋۇش بىلەن جەڭ قىلار ،
جاھاننى قىپقىزىل مەخمەلرەڭ قىلار .
تۇركلەردىن بۇ تەختتە قالماس بىر كىشى ،
بۇ جەڭدىن ئارتقۇسى شاھىم تەشۋىشى .
شاھىمىز قولىدا گەر بولسا ھالاك ،
تۇرانلىقلار دىلى بولۇر نەچچە چاك .
سىياۋۇش سەۋەبچى بولۇر بۇيۇك جەڭ ،
ئۇروش ، ئاداۋەتتىن جاھان يەرگە تەڭ .

يۇرتۇڭ ۋەيران ، سۇنغاچ ئىقبال يۇلتۇزۇڭ ،
سۆزلىرىم راستلىقىن كۆرەرسەن ئۆزۈڭ .
قاناتلىق بولسىمۇ شاھ مىسالى قۇش ،
مۇمكىنمۇ بۇ چاقى پەلەككە يېتىش .
شۇنداق ئۆتۈپ تۇرار ئايلانغان سىپىر ،
گاھى ئەلەم قىلار ، گاھىدا مېھىر . »
بۇ سۆزلەردىن خاپا شاھ ئەفراسىياپ ،
جەڭگى ـ جېدەلگە ھەم قىلمايدۇ شىتاب ،
گەرسۇمزگە ئېيتىپ سىرىنى ئاشكار ،
ئاڭا سۆزلەر ئىدى دىلدا نېمە بار :
« سىياۋۇشقا قارشى تارتمىسام لەشكەر ،
كىم بولۇر مەن بىلەن ياۋۇ جادۇگەر .
جەڭدە نە ئۇ ئۆلەر ، نە ماڭا زاۋال ،
قاتتىق جەڭدە خەلقە بار ھەمدە مالال .
كاۋۇسمۇ قىلمىغاي ماڭا ئاداۋەت ،
يەر يۈزى ئۇرۇشتىن تاپمىغاي غارات .
جاھانگىرلىك ئىزدەپ قىلغاندىن ئۇرۇش ،
ئىشىم بولۇر پەقەت تىنچلىق قېدىرىش .
ئاڭا تارتۇق قىلاي نەچچە كۈمۈش ـ زەر ،
ئەۋەتەي تەختۇ تاج ، ئەۋەتەي گۆھەر .
دۇنيانى بۆلگەندە مەنۇچېھر نامدار ،
ئۈلۈشۈمنى ماڭا بەرگىنى ھەم بار .
ئاشۇ يەرلەرنىمۇ ئاڭا بېرەي مەن ،
شۇندا قېلىپ مېھىر گۈلىن تېرەي مەن .
كاشكى قايتۇرالسام كەلگەن بالانى ،
قولغا كەلتۈرەلسەم ساز مۇددىئانى .
زامان كۆزىن بايلىق بىلەن تورىسام ،
پەلەك غەزىپىگە گەنج قالقان قىلسام .
قىلماقچى ئەمەسمەن چەرخكە ھەم ئىسيان ،
مەيلى ، ئۇزسۇن نېمە تېرىسا ئاسمان . »

ئەفراسىياپنىڭ ئەربابلىرى بىلەن مەسلىھەت قىلغانلىقى

ئايلانغۇچى ئاسمان يېرىم ئايلانغاچ ،
ئالەمگە نۇر چاچتى يەنە ئۇ قۇياش .
ئەربابلىرى كېلىشتى شاھ دەرگاھىغا ،
ياسىنىپ يۈقتۇرماي كىر كۈلاھىغا .
دانىشمەنلەردىن شاھ يىغدى ئەنجۈمەن ،
ھوشيار ، ئىش بىلەر ۋە دانالاردىن .
ئۈلارغا دېدى : « بۇ بوينۇمدا پەلەك ،
قىسمىتىم قىلمىدى ئۇرۇشتىن بۆلەك .
قانچىلىگەن پالۋان مېنىڭ قەستىمدە
كېلىپ خاكى تۆپراق بولدى دەستىمدە .
نەچچە باغ ـ بوستانىنى قىلدىم بايۇاۋان ،
شەھەر ، كوچىلاردىن ئاقتى قىزىل قان .
ھەممە يوللار ماڭا بولدى رەزمگاھ ،
ھەر يەردە نىشانىن قالدۇردى سىپاھ .
جاھان شاھى قىلسا گەر بېدادلىق ،
ياخشىلىق يوق بولۇر ، يوق بولۇر شادلىق .
ۋاقتىدا بالىسنى تۇغالماس قۇلان ،
بۇركۈت بالىسى كور تۇغلار كۆپ زامان .
كېيىك ئەمچىكىدە سۈت قالماس سىرە ،
بۇلاق سۇلىرى ھەم بولىدۇ خىرە .
سۇزۈك سۇلار تىنىپ ، قۇرۇپ قالىدۇ ،
ئەتىر مۇئەتتەرلىكىنى نەدىن ئالىدۇ ؟
تەتۇرلۇك ئۇلغىيار ، قالماس توغرىلىق ،
ھەرياندا ئەۋج ئالار يالغان ، ئوغرىلىق .
جېنىدىن تويدۇردى زورلۇق ، جەڭ ـ جېدەل ،
ياخشىلىققا باشلىدى ئۇ يەزدان ئەزەل !
بۇگۈن جارى قىلاي سۇلھۇ ئادالەت ،
ئەندۇھ غارات ئەمەس ، راھەت كامالەت .
مەندىن ئارام تاپسۇن جاھان بىر زامان ،
بازار قىزىتمىسۇن ئەجەل ناگاھان .
ئۇچتىن ئىككى جاھان زىرى پايىمدۇر ،
ئىران بىلەن تۇران ھەم سارايىمدۇر .
قانچە سەركەش باتۇر ، باشلىرىدا تاج ،
تۆلەپ تۇرۇشىدۇ ماڭا كاتتا باج .
ئەگەر سىلەر ماقۇل كۆرسەڭلار ، يېزىپ
ئەۋەتەي رۇستەمگە بۇگۈن بىر مەكتۇپ .
سىياۋۇش بىلەن سۇلھ ئىشىكىن ئاچاي ،
سۇۋغاتلار ئەۋەتەي ، ئالتۇنلار چاچاي . »
بىر ـ بىر تۇرۇپ ، سۆزگە كىرىشتى ئەرباب ،
ئەھۋالنى قىلىشتى تەھلىل بابمۇ باب ،
دېيىشەر : « سۇلھ يولى ھەق يول ، شەھرىيار ،
قۇلۇڭمىز ، تۇرۇپتۇق پەرمانىڭغا زار . »

هەممە قايتتى بولۇپ ئادالەتتىن شاد ،
غەم ـ ئەندىشە ، ئەلەمنى ھېچكىم قىلماس ياد .
گەرسۇئەزگە پەرمان يەتتى شاھانە :
« ئىشنى يېغىپ يولغا بولغىن راۋانە .
ئەنجامىڭ تەييارلاپ ، يولغا جېدەللە ،
لەشكەردىن ئىككى يۈز ئاتلىقنى تاللا .
ئېتىڭنى سىياۋۇش ياققا يولغا سال ،
خەزىنىدىن تۇرلۇك سوۋغا ـ سالام ئال .
تۇلپار ـ ئاتلاردىن ئال دەريا دولقۇنى ،
ھىندى قىلىچلىرىدىن ، ئالتۇندىن قېنى .
شاھانە تاج ئالغىن قۇياشتەك جۇلا ،
يۈز تۆگە يۈك بولسۇن تۇرلۇك مال ـ دۇنيا .
كېنىزەك ، غۇلام ھەم بولسۇن ئىككى يۈز ،
دېگىن : « سەن بىلەن يوق ئۇرۇشقىمىز .
دېگىن ئىرانغا ھېچ داۋايىمىز يوق ،
دېگىن ، سۆزىمىز چىن ، كۆڭۈل بولسۇن توق .
بىزنىڭكى چىندىن تاجەيھۇن قىرغىقى ،
بىزگە خاس سۇغدىلار يېرى ـــ تۇز تېغى .
بىگۇناھ ئەراجنىڭ قېنى تۆكۈلدى ،
قانچىلاڭ ئەقلى سۇندى ، دىلى سۆكۈلدى .
ئىران بىلەن تۇران بىر ئىدى دائىم ،
ئىزا بىلمەي ياشار ئىدى مۇلايىم .
تېخى سۇنمىغاندۇر تەكىرىدىن ئۇمىد ،
بەختلىك سۇلھ كۇنىگە دىل ـ جاندىن ئۇمىد .
بىكار چىقارمىغان سېنى ئىراندىن ،
پەھلىۋانلارغا مېھىر ۋە كەرەم بىلەن .
سېنىڭ شەرىپىڭدىن سۇلھ تاپار جاھان ،
جەڭ ۋە ئۇرۇش ، نىزا بولىدۇ نەھان .
گەرسۇئەز بارىدۇ ھۇزۇرۇڭغا بىل ،
تەلىپىڭ ئەۋەتكىن نېمە بولسا ئەقىل .
فەرىدۇندەك ئاقىل بولساق بولماسمۇ ،
جاھاننى ئۇرۇشسىز بۆلسەك بولماسمۇ .
ئەپۇ قىلىپ ، يۇزلەنسەك ئىزگۈلۈك تامان ،
ئۇرۇش ئۇنتۇلسايۇ ، يوقالسا يامان .
سەن ، شاھزادە ، ئىران شاھىغا دېگىل ،
ئاداۋەتتىن قايتسۇن ، شۇنى دەر ئەقىل .
پىلتەنگە ياخشى سۆز ئېيتىپ بۇ سەپەر ،
ئۇرۇش ، ئاداۋەتتىن رايىنى قايتۇر .
تۆھپىلەرگە كۆمۈپ تاشلا ئۆزىنى ،
ئۇ ئاداۋەتتىن بۇرسۇن يۈزىنى .
پەقەت تەختىن ئاڭا كۆرمىگىن راۋا ،
چۇنكى شاھ نەسلىدىن ئەمەس ئەجدىھا . »

گەرسۇئەزنىڭ سىياۋۇش ھۇزۇرىغا بارغانلىقى

گەرسۇئەز بارىدۇ ، سوۋغاتلار كارۋان ،
سوۋغاتلار جۇلاسىدىن روشەندۇر جاھان .
بەك ئالدىراش باردى جەيھۇنغا يېتىپ ،
باتۇرلاردىن بىرىنى ئۇ ئەلچى ئېتىپ .
دېدى : « بېرىپ شاھنى قىلغىن ئاگاھ ،
گەرسۇئەز كەلدى سۇلھكە ئىزدەپ راھ . »
ئەلچى كېمە بىلەن دەريادىن ئۆتتى ،
بىر كۇن تېز مېڭىپ بەلخكە ھەم يەتتى .
شاھ ئالدىغا كىرىپ ، تۆكۇپ سۆزدىن زەر ،
گەرسۇئەز كېلىشىن قىلدى تېز خەۋەر .
سىياۋۇش چاقىرتىپ رۇستەمنى پەقەت ،
ئىككىسى ئولتۇرۇپ ، قىلىشتى مەسلىھەت .
گەرسۇئەزمۇ يېتىپ كەلدى شۇ چاغ ،
ئاڭا يوللار ئۇچۇق ، ئېچىشار قۇچاق .
سىياۋۇش كۆرۈپلا ئورنىدىن تۇردى ،
مېھرىبان كۆلكىسى ھەريان تارىدى .
گەرسۇئەز ئۇزۇندىن سۆيەتتى زېمىن ،
ۋەھىمىدىن زادى ئۇزەلمەس دىلىن .
ئۆز تەختى يېنىدىن بېرىپ جاي ئاڭا ،
ئەفراسىياپتىن سورار بېپەرۋا .
گەرسۇئەز ئولتۇرار تەختى زەر ، زۇمرەت ،
شاھزادىگە باقار ، كۆزىدە ھەيرەت .
رۇستەمگە قاراپ دېدى : « ئەفراسىياپ
كەلگىنىڭدىن خەۋەر تېپىپلا ، شىتاب ،
شاھزادىگە ئاتاپ بىرنەچچە يادىكار ،
سوۋغىلار ئەۋەتتى مەندىن شەھرىيار . »
ئەمر قىلدى ، سوۋغىلار ئېلىپ كېلىنىپ
سىياۋۇس ئالدىغا قويۇلدى تىزىپ .
شەھەر دەرۋازىسىدىن بارگاھقا قەدەر ،
سپاھ ھەم غۇلامغا تۇتتى ئات ۋە زەر .

هېچكىم قىلالمايتتى ئۇنىڭ قىلغىنىن ،
هېساب قىلالمايتتى سوۋغات هەمىسىن .
غۇلاملار تۇرۇشار ، بېلىدە كەمەر ،
بېشىدا كۆلاھۇ يەلكىسىدە زەر .
شاھزادىگە ياراپ كېتىپ بەغايەت ،
ئوچۇق چىراي بىلەن باشلىدى سۆھبەت .
تەھەمتەن ئاكا دەر : « بەرەر ھەپتە شاد
بەزمىدە بولايلى ، كۆڭۈللەر ئاۋات .
ئاندىن جاۋاب تاپارمىز مەسلىھەت بىلەن ،
ياخشى ئويلاپ كۆرۈپ ، ھەمىيەت بىلەن .
ئەقىللىق گەرسۇمۇز ئورنىدىن تۇرۇپ ،
جايىدىن قوزغالدى يەنە يەر سۆيۈپ .
خانە ئاجرىتىشتى ، شايىدىن بېزەك ،
خىزمىتىدە نەچچە غۇلام ، كېنىزەك .
سىياۋۇش بىلەن رۇستەمى پىلتەن
قايتىپ كەتتى ، بۇندا قالدى توپ ئەنجۇمەن .
ئۇخلىماي ئولتۇرۇپ چىقىشتى باھەم ،
ئەقىل ئەلگىكىدىن ئۆتتى نۇرغۇن كەم .
شۇبھىلەر تۇغۇلدى پىلتەن دىلىدا ،
« گەرسۇمۇز نېمىشقا ئالدىرىماس يولغا ؟ »
ھەر ياققا قاراۋۇل قويۇپ قويۇشتى ،
ئېھتىيات چارىسىن كۆرۈپ قويۇشتى .
سىياۋۇش رۇستەمدىن سورىدى سوراق :
« لازىمۇ ئاۋۇال بۇ سىرنى پاش قىلماق ؟
سۇلھىنىڭ سەۋەبىنى قىلايلى ئىدراك ،
بىلەيلى زەھەرمۇ بۇ ئىش يا تەرياك ؟
يۈز كىشىنى چاقىر قېرىندىشىدىن ،
نامىلرىنى تاللاپ ياز قېرى ـ يېشىدىن .
ئالدىمىزغا ئۇلار كەلسۇن گۆرۈگە ،
شۇبھە ـ گۇمانسىز ئېيتماي بىرىگە .
ئەلچى كەينىدە بارمۇ قاراۋۇل ؟
سۇلھ گىلىمىنى يېيىپ ، چالماسمۇ داۋۇل ؟
ئېيتقان كىشىلەرنى قويسا گەر گۆرۈ ،
ئەۋەتەيلى بىزمۇ يۈز خىل ئەلچى دەررۇ .
ئاكا ياخشىلىقتىن يەتكۈزەر خەۋەر ،
يامان ئويدىن شۇندا قايتماسمۇ مەگەر . »
رۇستەم دېدى : « شۇنداق مەندىمۇ تىلەك ،
شۇنداق قىلساق بولۇر كۆڭۈلدىكىدەك . »

سىياۋۇشنىڭ ئەفراسىياپ بىلەن ئەھدۇ پەيمان قىلغانلىقى

گەرسۇمۇز سارايغا كەلدى تاڭ سەھەر ،
بېشىدا كۆلاھۇ بېلىدا كەمەر .
سىياۋۇش ئالدىدا سۆيدى ئۇ زېمىن ،
ئاندىن : ياغدۇردى ئاكا ئاپىرىن .
سىياۋۇش ئاكا دەر : « قانداق ئۇخلىدىڭ ؟
قىلمىدىمۇ شاۋ ـ شۇۋ قۇلاقلارنى دىڭ ؟ »
ئاندىن يەنە دېدى : « بۇ كارۇ بارىڭ ،
تۇن بويى ئويلايتتى سېنىڭ گۈپتارىڭ .
ئىككىمىز سۆھبەتتە غەمنى قوغلايلى ،
كەڭ ۋە ئاداۋەتتىن دىلنى يۇيايلى .
ئەفراسىياپقا تېز يەتكۈزگىن جاۋاب ،
ئاداۋەتنى دىلدىن چىقارسۇن شۇ تاپ .
ئاقىۋىتى يامان بىلىنسە ، دېمەك
ناباپ ئىشنى باشتىن توختاتماق كېرەك .
ئەقىل ۋە ئىدراكتىن بېزىلسىلا دىل ،
ئۇنى تولغان خەزىنە دەپ قىياس قىل .
ئىچىملىك ئاخىرى بولمىسا زەھەر ،
ئەلەم ـ مۇشەققەتتىن دىلغا نې زەرەر .
سۇلھ ئەھدىسىدە چىڭ تۇرساڭ ئاقىۋەت ،
قېرىندىشىڭدىن يۈز كىشىنى ئەۋەت .
بارىنى رۇستەم بىلگەن باتۇر ـ پالۋاندىن ،
نامى مەشھۇر ، ئىشى بىر جاھانلاردىن .
ئۇلار بولسۇن بۇندا ئەھدىڭگە گۇۋاھ ،
قەدىم ئادىتىمىز شۇنداقتىنغۇ شاھ .
يەنە بىر گەپ ، ئىران شەھرۇ يېرىدىن
نەچچىسى قولۇڭدا ، ھەمىسىن بىردىن
قالدۇرۇپ ، تۇرانغا چاقىر لەشكىرىڭ ،
ئۇرۇش ـ ئاداۋەتتىن قېچىپ كەت پېشىڭ .
راستلىق ھۆكۈم سۈرسۇن ، ئارىمىز ئىناق ،
غەزەپتە يولۇاستەك بولما ئۇرۇشقاق .
نامە بېرەي ، يەتكۈز ، ئېھتىمالكى شاھ
ئۇرۇشماي ، سۇلھ بىلەن قايتۇرار سىپاھ . »
گەرسۇمۇز ئورنىغا قايتتى ـ دە ، دەرھال
بىر چاپار تاللىدى مىسالى شامال .

دېدىكىم : « باھانە ئىزدىمە بىردەم ،
ئات سال ، شاھ ئالدىغا يېتىپ بار ئىلدام .
ئاڭا دە ، بۇندا مەن قىلدىم كۆپ شىتاب ،
ئارزۇيىغا يەتمىش دەپ ئەتكىن خىتاب .
جەڭدىن قولىن تارتسۇن دېسە شەھرىيار ،
گۆرۈگە ئەۋەتسۇن يۈز نەپەر نامدار . »
يول بويى بىرەردەم توختىماي چاپار ،
شاھۇ گەرسۇمزدىن يەتكۈزدى خەۋەر .
خەۋەرنى ئاڭلاپلا ئۇ شاھى زامان ،
ئويغا چۆكۈپ قالدى ، كۆڭلى پەرىشان .
ئويلايتتى ، تۇغقاندىن ئەگەر يۈز كىشى
سېپىمدىن كېمىسە نېم بولۇر ئىشى .
كېيىن جەڭدە ماڭا گەر يەتمىسە شىكەست ،
دادىمغا يېتىشكە كىشى تېپىلماس .
ئەگەر مەندىن گۆرۈ سورىما دېسەم ،
سۆزۈمگە ئىشەنمەس ، ئىچسەمۇ قەسەم .
مەيلى ئەۋەتەي ، راۋا شۇ بولسا ،
ئىشىم ئېھتىياجىغا داۋا شۇ بولسا ! »
ئەۋەتتى سىياۋۇش كۆتكەندىن ئارتۇق ،
بېرىپ قوللىرىغا سوۋغات ۋە تارتۇق .

خەۋەرچى خەۋەر ئالۇر بىرىدىن بىرى ،
ئورنىدىن قوزغالدى شاھنىڭ چېدىرى .
بۇخارا ۋە سۇغدىغا ، سەمەرقەند ھەم چاچ ،
سەججاپ يەرلىرىنى بوشتىپ قويغاچ ،
قوشۇننى كەڭ ياققا سۈرەتتى شىتاب ،
پەيمانىغا سادىق شاھ ئەفراسىياپ .
بۇ ئىشلاردىن ئاگاھ بولۇپلا رۇستەم ،
گۇمانى قالمىدى ، بولدى خاتىرجەم .
سىياۋۇش ئالدىغا يېتىپ مىسلى باد ،
ئالدىدا بار گەپنى قىلدى بىر ـ بىر ياد .
ئاندىن دېدى : « ۋەدىگە قىلىشتى ۋاپا ،
ئىشلار ساز ، گەرسۇمز بولدۇ قايتسا . »
« تون بېرىلسۇن » دەپ پەرمان قىلدى شاھ ،
قورال ۋە پوتا ھەم زەر تونۇ كۇلاھ .
ئەرەب ئېتى ئېگەر توقۇمى زەردىن ،
يەنە مىندى قىلىچ قېنى ساپ ئالتۇن .
گەرسۇمز تونلارنى كۆرۈپ بۇنچە باي ،
چېھرىسى نۇر چاچتى گويا تولۇن ئاي .
كەتتى ، رەھمەتلىرى يوقتۇر ئايىغى ،
كەتتى ، يەرگە تەگمەي ئېتى تۇيىقى .

سىياۋۇشنىڭ رۇستەمنى كاۋۇس ھۇزۇرىغا ئەۋەتكەنلىكى

سىياۋۇش ئولتۇرار ، تەختى پىل سۆڭەك ،
بېشىغا پىل سۆڭەك تاج بېرەر بېزەك .
رۇستەمگە دېدى ئۇ : « قوشۇندىن چاقماق
تېپىلسا بىر كىشى باتۇر سۇخەندان .
شاھ يېنىغا يېتىپ بېرىپ ئۇ چاپار ،
بۇ يەردىكى ئىشتىن يەتكۈزسە خەۋەر . »
تەھەمتەن ئاڭا دەر : « ئەي جەڭگاۋار پىل ،
كاۋۇس ئالدىدا كىم ئاچالايدۇ تىل ؟
كاۋۇس كاۋۇسلۇقىنى قىلار ھېلى ھەم ،
چۈسلۇقى ئەقلىگە بېرىدۇ بەرھەم .
ئۆزۈم بېرىپ بەرسەم ئۇنىڭغا خەۋەر ،
نەھان سىرنى ئاڭا قىلساممەن ئاشكار .
يولغا راۋان بولسام ئەمرىڭ ئېپ تېزرەك ،
ھېچ چارە تاپمىدىم بۇندىن ياخشىراق . »
شاد بولدى سىياۋۇش بۇندىن نەھايەت ،
باشقا چاپار نامى ـ چۆچەك ، رىۋايەت .

سىياۋۇش يېنىدا قېپقېلىپ پىلتەن ،
ئۇندىن ـ بۇندىن ئۇزاق قىلدى كۆپ سۆھبەت .
ئاندىن سىياۋۇش چاقىرتىپ كاتىپ ،
ئېسىل يېپەك ئۆزرە يازدۇردى مەكتۇپ .
ئەڭ ئاۋۋال مەدھىيىلىدى شۇ داد كارنى ،
ئۇندىن بىلەر كۈچ ۋە قۇدرەت ، ھۇنەرنى .
« ئەقلۇ ھوش ، قۇدرەتۇ ماكانۇ زامان ،
ھەممىنىڭ ئىگىسى ئۇ قادىر يەزدان .
ھېچكىم پەرماندىن تولغىيالماس باش ،
كىم باش تولغايدىكەن ، خاھ قېرى ، خاھ ياش ،
زامانىدىن ياخشىلىق كۆرمىگەي ھېچ چاغ ،
كامالەت بەرگۈچى يېگانە خەللاق .
ئۆزى ياراتقاندۇر قۇياش ۋە ئاينى ،
ئاتا قىلمىش تاجۇ تەخت ئۆزرە جاينى .
خۇدادىن ياغقۇسى ساڭا شاپائەت ،
شاھلار شاھى بولۇپ ياشنا پاراغەت .

ياخشىلىق ئاساسى ، رايى ساخاۋەتتىك
ئەقىلگە تۇۋرۇكتۇر گىنگانت قامىتىك .
بەلكىكە يېتىپ كەلدىم مەن پەسلى باھار ،
مېنى خۇشالۇ شاد ئەيلىدى روزخار .
ئەفراسياپ بۇندىن بولغاچقا ئاگاھ ،
جامدىكى شارابى بولدى سىمسياھ .
چۈشەندىكى ئىشى مۇشكۈل بولۇپتۇ ،
جاھان قارا ، بەختى خوپ خار بولۇپتۇ .
ئەلچى بولۇپ كەلدى ئۆز بۇرادىرى ،
گۈزەل كېنىزەكلەر ، كۆپ سوۋغىلىرى .
سەندىن شەپقەت تىلەر ، ئىزدەر بەختىنى ،
ساڭا تەقدىم ئېتەر تاجۇ تەختىنى .
ئەمدى بىلەر يۈرتى چېگرىسىنى ئۇ ،
ئۆز جايى ، قىممىتى ۋە تۇپ ـ غولىنى ئۇ .
ئىران يېرىن ئەمدى ھېچ قىلماس ئارزۇ ،
دىلدىن ئاداۋەتنى پاكلاپ يۇيار ئۇ .
قېرىنداشلىرىدىن يۈز نەپەر كىشى
ئالدىمدا ، گۆرۈدە ، رۇستەم خاھىشى .
ئەپۇ قىلىشنى سەندىن ئىلتىماس قىلىش ،
چىرايلىرىدا يوق ئۇرۇشقا رايىش . »

رۇستەم يېتىپ كەلدى شاھ ساريىغا ،
تۇغ ، قوشۇن ، ئادەتنى قويۇپ جايىغا .
ئۇ تەرەپتە بولسا گەرسۇمز نىكخاھ .
باقار نەدىدۇر ، دەپ ئەفراسياپ شاھ .
گەرسۇمز يەتكەچكە قىلىپ كۆپ شىتاب ،
ئۆز يېنىغا ئالدى شاھ ئەفراسياپ .
سىياۋۇش تەرىپىنى سۆزلەر زەرشۇناس ،
دېدى : « ئاڭا ئەسلا تېپىلماس قىياس . »
سۆزلىدى ئەقلۇ ھوش ۋە گۈپتارىدىن ،
سۆزلىدى ياخشى خۇلق ، ساز كىردارىدىن .
باتۇرۇ سۇخەندان ، چاققانلىقىدىن ،
ئەقىل ۋە بىلىمگە تولغانلىقىدىن .
خۇشال كۆلۈپ ئاڭا سۆز باشلىدى شاھ :
« بىل ، ئۇرۇشتىن چارە ياخشى ، ئەي نىكخاھ .
ۋەھىمىدە قالدى دىل مۇدھىش چۈش بىلەن ،
يۇقىرىدىن كۆردۇم چۈشكۈنلۈكنى مەن .
شۇندىن چارە ئىزدەپ ، ياد ئەتتىم قەسەم ،
يەم بولمىسۇن دەپ مەن بالاغا تېنىم .
بايلىقىم ئايماي ، بەردىم ئارايىش ،
كۆتكىنىمدەك بولۇپ چىقتى ھازىر ئىش .

رۇستەمنىڭ كاۋۇسقا سىياۋۇش نامەسىنى تاپشۇرغانلىقى

بۇ تەرەپتە بولسا ، رۇستەمى شىرمەرد
ئىران شاھ يېنىغا كەلدى خۇددى گەرد .
سارايغا كىردى ئۇ ، قوۋۇشتۇرۇپ قول ،
شاھ ھەم رۇستەم تامان تەختتىن ئالدى يول .
كېلىپ تەھمىتەننى ئالدى قۇچاقلا ،
ئوغلى ، سىپاھىدىن چۈشتى سوراشقا .
سورار ئىشلار ، باتۇر پالۋانلىرىدىن ،
قانداق تاشلاپ كەلمىش جەڭنى تەھمىتەن ؟
قىسقىچە يەتكۈزۈپ ئوغلى ھالىدىن ،
مەكتۇپنى ئۇزاتتى ، ئېيتىپ ئاپىرىن .
خەتنى بىر ـ بىر ئوقۇپ بەرگەندە كاتىپ ،
شاھ يۈزى كۆمۈردەك كەتتى قارىيىپ
ۋە رۇستەمگە دېدى : « ئۇ ياشتۇر تېخى ،
تەجرىبە كۆرمىگەن ، نارەسىدە ئۆزى .
سەنچۇ ، ئىسسىق ـ سوغۇق تېتىپ كۆرگەن ئەر ،
سېنى ھەركىم ئەقلۇ تەجرىبىلىك دەر .

سەن ئەمەسمۇ جاھاندا يېگانە كىشى ،
شىرغا جەڭ ساۋىقىن بەرمەك ئۆز ئىشى .
نې ياۋۇزلۇق قىلدى ئۇ ئەفراسياپ ،
كۆرگەنتىڭمۇ ھارام بولۇپ تاماق ـ ئاب .
ئارامىم قالمىغان . . . بارمىسام بولماس ،
جەڭ قىلىپ بېشىنى بارمىسام بولماس .
باشتىلا نېمىشقا ئۆزۈم بارمىدىم ،
ياش شاھ بارسۇن دېدىڭ ، ئەمدى بۇ قېتىم . . .
يامانلىق تاپىدۇ ئادىل بىر جازا ،
يامانلىققا بولسا يامانلىق راۋا .
كۆزىڭىزنى توسقاچ ئېسىل سوۋغىلار ،
ئۇنتۇلۇپتۇ ـ دە ئەستىن غوۋغىلار .
بىر گۈناھ خەلق مېلىنى تاللاپ ، ئەۋەتىپ ،
سىزنى ئېلىپ ماڭمىش يولدىن ئازدۇرۇپ .
يەنە ئۇ يۈز نەپەر تۇرك بەد ئەجداد
ئاتىسى نامىنى ئېيتىشالماس ياد . . .

ئىشەنچلىك بىر گۈرۇھ بولامدىكەن شۇ ، ئەمما ئۇ ئاچتى سۇلھ ـ ياراش ئىشكىن ،
شاھ ئالدىدا قەدرى ئېرىقتىكى سۇ . يەنە بىر گەپ ، پادىشاھ بولسا قەسەمخور ،
سىز ئەگەر ئەقىل بىلەن تۇتمىسىڭىز ئىش ، ياخشىلار ئالدىدا ئابرويى يوقتۇر ،
ماڭا ئادەت ئەمەس ئۇرۇشتىن قېچىش . سىياۋۇش گەر بولۇپ غەلىبىدىن مەست ،
سىياۋۇس يېنىغا ئەۋەتەي بۇگۈن ، تۇرانغا يولۇاستەك ئۇرسا ئەگەر دەست ،
بىر مەرد باتۇرنى ، ئەس ـ ھوشى پۈتۈن . تەختۇ تاجۇ تامغا ، بايلىقتىن بۆلەك ،
ئەۋەتەي گۇلخانىنى ئەۋجىگە چىقارسۇن ، ئىراندىن ، ئېيت ، يەنە نېمىدۇر ئىستەك .
تۇركلەر ئايىغىغا كىشەن سالدۇرسۇن . ھەممىسىن كىرگۈزۈپ تەلتۆكۈس قولغا ،
سۇغىسىن ئاتەشتە كۆيدۇرسۇن تامام ، ئەمدى كىرەي قانداق جەڭ ـ جېدەل يولغا .
قولىن تەگكۈزمىسۇن بىرىگىمۇ ھەم . ئەگەر ئەفراسىياپ بۇزسا قەسەمنى ،
ئەۋەتسۇن قولدىكى تۇرك بارىنى ، يەنە قوزغىسا دىل ئازار ـ غەمنى ،
بىر ـ بىرلەپ ئۇزدۇرەي تەندىن بېشىنى . ئۇرۇشقا ھازىرمىز نەق قەھرىلىك شىر ،
ئۆزى لەشكەر بىلەن قىلماستىن ھايال ، بىلىكىمىز كۆچلۈك ۋە ئۆتكۈر شەمشەر .
جەڭگە راۋان بولسۇن ، كېچىكتۇرمەي سەل . سەن ئۆزۈڭ زەر تەختتە ئوغلۇڭ بىلەن شاد ،
نەگە قولى يەتسە ، قۇرۇتسۇن شورى ، ئىراندا ئولتۇرغىن ، شاد ئۆمۈرۈڭدە .
مىسلى قوي قوتىنى ئىچرە ئاچ بۆرى . ھە دېسەڭ ، زابۇلدىن ئاتلىشىپ لەشكەر ،
قاچانكىم دەھشەتلىك قىلىچى چاپار ، تۇرانىنىڭ تەختىنى قىلاي مەن تارمار .
يەرلىرى ئوت ئىچرە كۈلگە ئايلىنار . گۈرزىم زەربىدىن ئۇ ئەفراسىياپ ،
ئۇرۇش باشلار ئاڭا زىت ئەفراسىياپ ، كۆزىگە قاپقارا بولغۇسى ئاپتاپ .
كۆزىگە بېگانە بولۇپ ئۇيقۇ ـ خاب . » مەن بىلەن بەكمۇ كۆپ قىلدى ئۇ غەلىيان ،
تەھەمتەن كاۋۇسقا دەر : « ئەي شەھرىيار ، يەنە سىناپ كۆرسۇن ، بولسا پەھلىۋان .
غەم يېمە ، بۇ ئىشنى ئويلىما زىنھار . تىلىمە ئوغلۇڭدىن قەسەمخورلۇق ھېچ ،
ئاۋۋال مېنىڭ سۆزۈم ئاڭلا ، پاكلا دىل ، بۇ گۇناھقا يۇرمە ، بۇ ئارزۇدىن كەچ .
ئاندىن جاھان سېنىڭ ، بىلگىنىڭنى قىل . بۇنى سىر تۇتۇشقا يوقتۇر ھېچ ھاجەت ،
دېگەن ئىدىڭ ئۆزۈڭ ، تا ئەفراسىياپ سىياۋۇش قەيسەرۇ راست سۆزلۈك غايەت !
سۆدىن ئۆتكۈچە ، قىلماڭلار شىتاب ، ئويلىغان ئىشىڭنى ئاڭلىسا ، بەھەد ،
توختاپ تۇرۇڭ ، تا ئۇ باشلىغاي ئۇرۇش ، غەزەپ بىلەن ئېتەر بۇنى ئوغلۇڭ رەت .
ئۇ ئۆزى باشلىسۇن چىدالماي يۇرۇش . پەرزەنتىڭ بەختىنى قىلمىغىن قارا ،
بىز كۆتتۇق ، تەۋرىتەر دەپ جەڭ بۆشۈكىن ، ياغمىسۇن يەنە بىر بېشىڭغا بالا ! »

كاۋۇسنىڭ رۇستەمنى سىيىستانغا قايتۇرغانلىقى

بۇ سۆزنى ئاڭلاپ كاۋۇس قارايدى ، رۇناق ئىزدىمەپسەن تەختۇ تاج ئۈچۈن .
ئاچچىقتىن تىترىدى ، كۆزلەر ئالايدى . ئەمدى سەن بۇندا قال تا باھادىر تۇس
رۇستەمگە مۇنداق سۆز دېدى شاھى جاھان : ئۇرۇش ناغرىسىنى پىلغا ئارتار چۈس .
« ئەمدى ئارىدا سىر قالمىدى نىھان . چاپار ئەۋەتمەن بەلخكە شۇ سائەت ،
ئەمدى بىلدىم ، ئاڭا سەن ئۆگىتىپسەن ، ئاچچىق سۆزلەر بىلەن يوللايمەن ھەم خەت .
ياۋغا نەپرىتىڭنى سەن يوقىتىپسەن . ئەمرىمدىن باش تارتسا ئەگەر سىياۋۇش ،
ئۆز ئارامىڭ كۆزلەپ قاپسەن ، نېچۈن ؟ ئەھدۇ پەيمانىمنى ئەتسە فەرامۇش ،

لەشكەرنى تاپشۇرۇپ تۇسقا تېز قايتسۇن ،
قەيسەر بولسا ، دادىن خۇداغا ئېيتسۇن .
ئەقىل نې بۇيرۇسا مەندىن كۆرەر ئۇ ،
سەركەشلىكى ماڭا ماقۇل كەلمەيدۇ .
سېنىمۇ ئەمدى دوست دېمەيمەن بىلسەڭ ،
ئەمدى سەن مەن ئۈچۈن قىلمايلا قوي جەڭ . »
ئەلەمدىن رۇستەمنىڭ ئۆرلىدى ئاھى ،
دېدى : « قىسمەت مېنىڭ بېشىم پاناھى .
ئەگەر سەن تۇسنى بىر پەھلىۋان دېسەڭ ،
بىلىپ قوي ، رۇستەم بۇ ! رۇستەم ، ھە ، رۇستەم . »

شۇنى دەپ يۈردى تىك ئىشككە قاراپ ،
قوشۇمسى تۇرۇڭ ، كۆزىدە غەزەپ .
تەھەمتەن كەتتى سپاھ سەپ ـ سەپ ،
يول ئالدى ئۇدۇل سېيىستان تەرەپ ،
تۇسنى چاقىرتتى پادىشاھ شۇئان :
« لەشكەر تارت چاپسان » دەپ بەردى ئۇ پەرمان .
كاۋۇس ھۇزۇرىدىن تۇس چىقىپ كېلەر ،
ناغرىلار چېلىنار ، سەپلىنەر ئەسكەر .
ھەممە خىيالدا جەڭ ، يول تەييارلىقى ،
ئۇنتۇلدى تىنچلىق ، سۇلھ ، دىل ئارامى .

سىياۋۇش مەكتۇپىغا كاۋۇسنىڭ جاۋابى

يورغا تۆگە تېپىپ ، تەيىنلەپ چاپار ،
كاۋۇس شاھ پەرمانىغا ھازىرلىق كۆرەر .
كاتىپىنى چاقىرىپ ، ئېچىپ خۇش چىراي ،
تەخت يېنىدىن ئاڭا كۆرسەتتى بىر جاي .
بۇيرۇدى ، بىر خەتكى غەزەپ ـ جەڭ تولا ،
نامە كىم ، زەھەرلىك ئوقدۇر بىر گويا .
ياراتقۇچىغا كۆپ شۈكۈرۇ سانا ،
سۇلھ جەڭ ئىگىسى يېگانە خۇدا .
ئەي ـ يۈلتۇز ، بەھرامۇ كەيۋان ئىگىسى ،
تەختۇ تاج ، ياخشىيۇ يامان ئىگىسى ،
ئۇنىڭ ئەمرى بىلەن ئايلىنار ئاسمان ،
ئەمرى بىلەن قۇياش يورۇتار جاھان .
ساڭا ، ئەي ياش ئوغلان ، دائىم بەخت كۈلسۇن ،
ھەمىشە نېسىۋەڭ تاجۇ تەخت بولسۇن .
ئەجەب ئۇنۇتۇپسەن پەرمانىم مېنىڭ ،
ھەق يولدىن كېتىپسەن ، ئوغلانىم مېنىڭ .
ئېسىڭدىمۇ دۈشمەن ئىران بېشىغا
نېم سالغان ئىدى ، زەپەر قېشىدا .
بۈگۈن دۈشمەن بىلەن ياراش ئىزدىمە ،
ئەل بېشىغا بالا ، تالاش ئىزدىمە .
ياشلىق قىلىپ ھىيلە ـ ئالداشقا ئۇچما ،
پەلەك چەرخىنىڭ جازاسىن قۇچما .
گۆرۈدىكى تۇركلەر ئاياغ ـ قولىنى
كىشىنلەپ ، مەن تەرەپ قىلغىن يولىنى .
سېنى ئالدىسا گەر ئەمەس بۇ ئەجەب ،

مەن قىياس قىلمەن ئۆزۈمگە قاراپ .
بۇ ھاياتتىن مەن ئۆزۈم نەچچە قېتىم ،
يالغان ۋەدىلەردىن بار پەند يېگىنىم .
قىساسقا ئەۋەتتىم سېنى ، سۇلھ ئەمەس ،
ياخشى ئوغۇل مەندىن يۇزىن ئۆرۈمەس .
گۈزەللەرگە كۆڭۈل بېرىپ ئەزەلدىن ،
يۈزۈڭ ئۆرۈپ كەلدىڭ جەڭگى ـ جېدەلدىن .
رۇستەم سۇۋغىلارغا كېتىپتۇ ئۇچۇپ ،
ئەسلا تويمايدىكەن دۇنيانى قۇچۇپ .
سەن بولساڭ ، تاج ئىزدەپ قىلىپسەن ياشلىق ،
جەڭدىن باش تارتقىنىڭ بوپتۇ بەگباشلىق .
مۇستەقىللىق يولىنى شەمشەر بىلەن ئاچ ،
شاھ ئابرويى شۇندا ، بوشاڭلىقتىن قاچ .
سەردار تۇس بارىدۇ يەپ سېنىڭ غېمىڭ ،
جايىدا تۈزەيدۇ ھەر كۆپۈ كېمىڭ .
سىلىپ گۆرۈ تۈرك ھەممىگە كىشەن ،
ماڭا ماڭدۇر ئېشەك كارۋانى بىلەن .
بۇ سۇلھتىن يۈكسەك پەلەك رايى بىلەن
جانىڭغا يەتكۈسى ئەلەم توساتتىن .
بۇ ئىش خەۋىرى گەر ئىرانغا يېتەر ،
ئەلدىن ئارام ـ تىنچلىق ، بىر نىيەت كېتەر .
دۈشمەنگە دۈشمەن بول ، گەپنى كۆپ سوزما ،
شاھلىق زورلۇق ئىستەر ، ئادەتنى بۈزما .
قاتتىق جەڭ بەرپا قىل ، قىل تېز شەبىخۇن ،
قېقىزىل قان بولسۇن يەر ، ئاسمان ، جەيھۇن .

ئەفراسیاپ ئاجراپ ئارام ، ئۇيقۇدىن ، يۈز تۇرك پالۋانى تەقدىرىن ئويلار ،
جەڭ قىلىپ قوزغالسۇن قوشۇنى بىلەن ، تۇرك شاھى دوستلۇقىن ، ھەر بىرىن ئويلار .
ئەگەر مېھرىڭ ياۋغا بولسا خاپىلىقتىن ، ھەممىسى ئاق كۆڭۈل ، ھەممە بىگۇناھ ،
قاچساڭ ياۋ ئالدىدا قەسەمخورلۇقتىن ، كىشەنلەپ ئەۋەتسە ، ئۇندا كاۋۇس شاھ ،
سېپاھنى تاپشۇرۇپ تۇسقا ئۆزۈڭ قايت ، نە سوراق ، نە ئازراق قىلماس ئېتىبار ،
ئەسلىدە مەن جەڭچى ئەمەسمەن ، دەپ ئېيت . » ھەممىسىن سوراقسىز تىرىك دار قىلار .
نامەگە شاھ مۆھرى بېسىلدى دەرھال ، خۇداغا يېتەرمۇ ئۇندا دىل ئاھى ،
چاپار ئېلىپ ئۇچتى مىسالى شامال . بېشىمغا چۈشمەسمۇ ئاتام گۇناھى .
سىياۋۇشقا قاچان مەكتۇپ يېتىپ باردى ، ئەگەر جەڭ باشلىسام ، ئۇن ــ تىنسىزلا ،
يېقىمسىز سۆزدىن باغرىغا ئوت چۈشتى . نە ئەھۋالدا قالۇر تۇران سېپاھلار .
چاپارنى چاقىرىپ سورىدى سوئال ، بۇ ئىشىم كەلمەيدۇ خۇداغا ماقۇل ،
ئۇ بىر ــ بىر سۆزلىدى نەھال ، نە ئەھۋال . خالايىق غەيرەتتە يورغىلىتار تىل .
رۇستەم بىلەن بولغان سۆزدىن ، ھالەتتىن ، ئەگەر قايتىپ كەتسەم شاھ قورغانىغا ،
تۇستىن ، كاۋۇستىكى چوڭ جاھالەتتىن ، سېپاھلارنى بېرىپ ئۇ تۇس پالۋانغا ،
سىياۋۇش ئاڭلاپ بۇنى چەكتى كۆپ غەم ، ئۇ چاغ ھەم چارە يوق ، دەردىم بىداۋا ،
رۇستەم ئۇچۇن بولدى كۆزىدە كەڭ نەم . تەتۇر ، ئوڭمۇ بالا ، كۆز ئالدىم يالا .
ئاتىسى ئىشىدىن دىلدا ئەندىشە ، سۇدابەمۇ سالغاي بېشىمغا ماجىرا ،
تۇرك ، سۇلھ ھەققىدە ئويلار ھەمىشە . بىلمىدىم ، تەقدىرىم نې يازمىش قازا .

سىياۋۇشنىڭ بەھرام ۋە زەنگىگە مەسلىھەت سالغانلىقى

باھادىرلارغا ئۇ يوللىدى كالام ، يىراق كەتتىم تىمساھ ئاغزىدىن دەرھال .
بىرى زەنگە ئىدى ، بىرىدۇر بەھرام . بەلخ ئىچرە تۇراتتى ساناقسىز سېپاھ ،
ھۇزۇرىغا چىللاپ ئاچتى دىلىنى ، باشلىقى پەھلىۋان گەرسۇمۇز نىكاھ .
ئۇلار بىلەن يەشمەكچۇن دىل چېچىكىنى . سۇغدىدا تۇراتتى ساتقىن شەھرىيار ،
رۇستەمدىن قالسا ئۇ بىر قوشۇنغا باش ــ قاش ، ئاداۋەت تاۋلىغان يۈزمىڭدەك تىغدار .
سىياۋۇشقا پەقەت ئىككىسى سىرداش . ئۇچۇپ ، بېسىپ باردۇق مىسالى بوران ،
ئۇلارغا سىياۋۇش دەر : « بەختىم قارا ، دۇشمەنلەرگە بەرمەي پۇرسەت بىر زامان .
شۇنىڭچۇن دەمۇ دەم بېشىمدا بالا . يەرلىرىمىز تاشلاپ چىقىپ كېتىشتى ،
شاھنىڭ ماڭا مېھرى بىغۇبار ئىدى ، گۇرزىلەر ، سوۋغىلار تەقسىم قىلىشتى .
دەرەختەك سايەۋەن ، مېۋىدار ئىدى . دانىشمەن مۇبەدلەر تاللىغان بىر يول ،
بۇ مېھرگە قوشتى سۇدابە زەھەر ، ئۇرۇشتىن ، چېپىشتىن تارتماق بولدى قول .
شاھنى يولدىن چىقاردى ھەييار ــ ھىيلىگەر . مۇلۇك توپلىماقتا ئىستەر جەڭ ، دېسەڭ ،
شەبىستانى بولدى زىندانىم مېنىڭ ، ھەممىسى قولىغا چۈشتىغۇ بىجەڭ .
سۇلۇپ قالدى بەختىم ، خەندانىم مېنىڭ . بىكاردىن قان تۆكۈش ۋە تالان نېچۇن ،
شۇنداق بولدى ماڭا زامان ئادىتى ، كۆڭۈلدە بۇنچىلىك ئاداۋەت ، نېچۇن .
ئوت ياغدۇردى ئاتام مېھرى مېۋىسى . قايسى باشتىن ئۇچسا ئەگەر ئەقلۇ ھوش ،
شەرمەندىلىكتىن جەڭ كۆرۈندى ئەۋزەل ، ياخشىدىن ياماننى قىيىن ئاجرىتىش .

كەيقۇبادمۇ كەتتى تەختتن تاپشۇرۇپ ،
ھەمە ھەم كېتىدۇ بىرمۇ بىر چىرىپ .
ئاتامغا ياقمىدى بۇ كارى بارىم ،
ئىستەپ قالدى مېنىڭ ئەلەم ئازارىم .
ئاچچىق بىلەن : جەڭ قىل ! دەپ بۇيرۇق قىپتۇ ،
قەسىمىدىن قايتسام ، قانداق بولىدۇ ؟ !
خۇداغا ئاسىيلىق ئۇيات ئەمەسمۇ ،
ئاتىلار سۆزىدە ھېكمەت ئەمەسمۇ ؟
ھەر ئىككى ئالەمدە سالماقچى بالا ،
ئەھرىمەن كامىغا بولۇپ مۇپتىلا .
يەنە كىم بىلىدۇ ، بۇ ناچار جايدىن ،
كىمنىڭ بېشى ئامان چىقار كارزاردىن .
ئانىدىن تۇغۇلمىغان بولسامچۇ كاشكى ،
ياكى بالدۇرراق ئۆلسەمچۇ كاشكى !
تارتقىنىم غەم ـ ئەلەم ، نوقۇل بالامۇ ،
شۇنچە زەھەر يۇتماق ماڭا راۋامۇ ؟ !
بۇ ياش ـ يۇمران دەرەخ ھىممەتتىن مەھرۇم ،
مېۋىسى زەھەرۇ ياپرىقى زەققۇم .
ۋىجدانىم ئازابتا ، ئىچكەنمەن قەسەم ،
تىلغا ئالغانىدىم تەگرى نامىن ھەم .
ئەگەر ، راستلىقتىن باش تارتسام نېم بولۇر ،
بېشىمغا گۇنانى ئارتسام نېم بولۇر !
يامان سۆز نامىمغا يېزىلار ، جازا ،
ھەر جايدا بىرىلەر شەنىمگە سازا .
تارالماسمۇ يامان مىش ـ مىش جاھانغا ،
ساتقۇنلۇق قىلدى دەپ شاھى تۇرانغا .
ئاداۋەت باشلىسام نەدە قالار دىن ،
ئالدىمدا ئاسماندىن چوڭ كېلەر زېمىن .
ئىشىم ماقۇل بولماس تەگرىگە ئازراق ،
نېم ئىشلار بېشىمغا كەلتۈرەر پەلەك .
بىر خالىي تاپايمەن كاۋۇستىن نېھان ،
نامىم ئاڭلىنمىسۇن بىرەر تىرىك جان .
ھايات گاھ قاراڭغۇ ، گاھ بەكمۇ يارقىن ،
بۇزغىلى بولامدۇ خۇدا خاھىشىن .
سەن ئەي زەنگە باتۇر ، شاۋەرانزادە ،
خىزمەت قىل مەن ئۈچۈن ھەددىن زىيادە .
ئۇخلىماي ئالدىراپ تېپىپ چارەسىن ،
ئەفراسىياپ ياقتا يېتىپ بارغىنىمەن .
گۆرگۈلىرى بارمۇ ، سوۋغا ـ سالامىن ،
تەختۇ تاجۇ ئالتۇن ـ كۈمۈش ، تاماسىن ،
ھەممىسىنى ئېلىپ ھۇزۇرۇڭغا بار ،
ۋەقەنى ئېيتىپ دىل مەخپىيىتىنى يار . »
ئاندىن گۇدەرز ئوغلى بەھرامغا ئېيتار :
« ئىختىيارىڭدىدۇر بۇگۈندىن ئەسكەر ،
ساڭا تاپشۇرۇلار پۈتۈن ئەل ـ ئۇلۇس ،
قاراپ تۇر تا يېتىپ كەلگۈچە تۇس .
ئاڭا تاپشۇرارسەن ئاشقان ـ تاشقانىنى ،
لەشكەرۇ ئولجىلار ، ئوت ، قوراللارنى .
نېمە بار ، ھەممىسىن ساناپ بىرمۇ بىر ،
تاجۇ تەخت ، كۈمۈش ، زەر ھەممىنى تاپشۇر . »
بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئۇ باتۇر بەھرام ،
يۈرىكى غەش ، دىلدا قالمىدى ئارام .
زەنگە قان يىغلايتتى ، دىلدا ئەلەم ،
نەپرىتىگە ئۇچرار ھەممە نەرسە ھەم .
ئىككىسى ئولتۇرار ، كۆزلىرىدە ياش ،
روھلىرى بەك چۈشكۈن يۈرەكتە ئاتەش .
بەھرام دەر : « ياخشىمەس مۇشۇنداق قارار ،
جاھاندا ئاتاڭسىز تاپمايسەن قارار .
بىر نامە ئەۋەتكىن ئاتاڭغا ئىلدام ،
قايتىپ كەلسۇن خاپا كەتكەن ئۇ رۇستەم .
جەڭ قىل دېسە قىل ئاتاڭ شەھرىيار ،
ئۇزۇن سۆزنى قىسقا قىلماقلىق دەركار .
سوغۇق قان ئىش باشلا ، ھالىڭ يەر بولماس ،
ئاندىن كەچۈرۈم سورىغان ئۆلمەس .
گۆرۈدىكىلەرنى ئەۋەتسەڭ ئەگەر ،
كۆڭلى چاغ ، دىل رازى ، لەۋلىرى كۈلەر .
ئەگەر ئېچىنارلىق بولسا بۇ گۆرۈ
قويۇۋەتكىن ، گۈۋاھ بولالماس بىراۋ .
ئاتاڭ خەتتە جەڭگە قىلىدۇ پەرمان ،
ئالەمدە دەرد يوقكى ، يېتمىسۇن دەرمان .
كاۋۇس ئەھدى بىلەن جەڭ باشلىغايمىز ،
يامانغا دۈنيانى تار ئەيلىگەيمىز .
قاپاق تۇرمە ، باققىن ئىللىق يۈز بىلەن ،
ئاتاڭنى يۇمشاتقىن ياخشى سۆز بىلەن .
بەختىمىز غۇۋا قىلمىسۇن بۇ ئىش ،
ئۇلۇغلۇق دەرىخى مېۋىگە كىرمىش .
يىلتىزدىن غۇلىمىسۇن شاھانە دەرەخ ،
قانغا بويالمىسۇن كۆز ۋە تاجۇ تەخت .

تەختۇ تاجۇ بارگاھ سەنسىز خۇنۇكتۇر ،
سەركەردەيۇ سپاھ سەنسىز خۇنۇكتۇر .
كاۋۇس مېڭسى قىزىپ كېتىپتۇ ،
مەكتۇبۇ پەرمانى ئەقىلگە ياتتۇر .
ئەگەر باشقا بولسا ئاسماننىڭ رازى ،
ئېسىل سۆزنىڭ بۇندا نېمە لازىمى ؟ »
ئەمما كۆڭۈلگە ماس كەلمەيتتى بۇ پەند ،
باشقا تەقدىر يازمىش ئاسمانى بەلەند .
جاۋاب بەردى : « بۇ شاھ پەرمانى ھەرچەند ،
نەزەرىمدە ئايدىڭ ، قۇياشتىن بەلەند .
كىم تەڭرى ئەمرىدىن تولغىسا بېشىن ،
يوقتىار يولىنى ، سەۋر ـ بەرداشىن .
ئەمما تەڭرى ئەمرى ھەممىگە ۋاجىپ ،
پىلغىچە كىچىك بىر ساماندىن تارتىپ .
قوللىرىم ناھەق خۇن تۆكسە نەھات ،
ئىككى خەلق ئارا جەڭ باشلىسام ، ھەيھات .
گۆرۈلەر قېنىغا تەشنا پادىشاھ ،
ئۇنتۇلغان سۆزلەردۇر ئاڭا رەھنەما .
ئەگەر شاھ يېنىغا قايتسام بۇ سەپەر ،
جەڭ قىلماي ، بارغىنىم ئېيتسام بۇ سەپەر ،
تەكرار باشلىغۇسى جاھالەت ـ توڭلۇق ،
دىلىمغا ئوت يېقىپ ، قىلغۇسى خورلۇق .
ئەگەر سۆزلىرىمدىن دىلىڭلاردا غەم ،
ئەگەر بۇ ئىشىمدىن كۆڭۈلدە ئەلەم ،
ئۆز ـ ئۆزۈمگە ئەلچى ، ئۆزۈمگە ھاكىم ،
شۇ دەشت ئىچرە قالاي تىكىپ چېدىرىم .
بولمىسا سىلەرگە ئاتىغان گەنجىم ،
نېمىشقا تارتمىقىڭ كېرەككەن رەنجىم ؟»
سىياۋۇش سۆزىنى ئاڭلىغان ھامان ،
غەمدىن سۇلغۇن بولدى ئىككىلا پالۋان .
جۇدالىق غېمىدە يىغلاپ كېتىشتى ،
گويا تېز يالقۇندا كۆيۈپ كېتىشتى .
ئالدىدىن سېزىشتى پەلەك ئازابىن ،
بۇ ئىشتىن قوزغىدى كاۋۇس غەزەپىن .
دىل سېزىر ، باشقىدىن كۆرۈشمەك قىيىن ،
نېچۈك خۇن تۆكمىسۇن كۆز شۇندىن كېيىن .
زەنگە دەر : « شاھزادە بىزلەر غۇلامىڭ ،
دىلدا مېھرىڭ ، تىلدا شۇ ئەزىز نامىڭ .
پىدايىڭ بولسۇن بۇ تەن ۋە جېنىمىز ،
ئاخىرقى دەمگىچە شۇ پەيمانىمىز . »
باتۇرلاردىن مۇنداق جاۋاب ئاڭلاپ ئۇ ،
يەنە سۆز باشلىدى ، بىر سۆزكى ئىزگۇ :
« بېرىپ ئەفراسىياپ شاھقا بەر دېرەك ،
بېشىمغا نې ئىشلار سالدى بۇ پەلەك .
ياراش ، تىنچلىقنى دەپ مەن باشلىدىم جەڭ ،
سېنىڭ راھىتىڭ دەپ ھالىم يەرگە تەڭ .
تەختتىن ئاجرىشىمنى بىلسەمۇ ، ئەمما
ساڭا پەيمانىمدىن قايتمىدىم ئەسلا .
بىر جاھاندار يەزدان پاناھىم مېنىڭ ،
زېمىن ، تەختۇ ئاسمان كۇلاھىم مېنىڭ .
يەنە بىر گەپ ، ئاتا پەرمانىنى ئوغۇل
بەجا قىلماي قايتىپ بارمىقى مۇشكۇل .
ماڭا يول ئېچىپ بەر ، ئۆتۈپ كېتەيمەن ،
بىرەر ئارامگاھقا بېرىپ يېتىمەن .
بىرەر يوشۇرۇن جاي تاپاي بۇ زامان ،
ئۆمرۈمنى ئۆتكۈزەي كاۋۇستىن نىھان .
ئۇنىڭ پەس خۇلقىدىن سۆز ئاڭلىمىسام ،
پەيكارى سالمىسا بېشىمغا ستەم . »

زەنگەنىڭ ئەفراسىياپ ھۇزۇرىغا بارغانلىقى

زەنگە يولغا چىقتى يۈز مەشھۇر بىلەن ،
ئۇلار بوشىغانتى ئەمدى گۆرۈدىن .
گەرسۈمز ئېپ كەلگەن سوۋغىلارنى ھەم
ئېلىپ بېرىشاتتى ھەممە جەمۇ جەم .
تۇرك شاھى شەھرىگە يەتكەندە كۆردى ،
دىدبان مۇنارىدا تۇرۇپ چاڭ ئۇردى .
ئۇنى كۈتۈپ چىقتى جەڭگىۋار تۇۋۇرگ ،
قارشى ئالدى پۈتۈن نامدارى بۇزرۇك .
زەنگە شاھ ئالدىغا كىرىشى بىلەن
شاھ ئۇنى ئالقىشلاپ تۇردى ئورنىدىن .
قۇچاقلاپ ھەم كۆرسىتىپ كۆپ ھۆرمەت ،
يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ ئەيلىدى ئىززەت .
زەنگە شىر تاپشۇرۇپ شاھقا نامەنى ،
بىر ـ بىر ئېيتىپ بەردى بولغان ئىشلارنى .

خەتكە يۈگۈرتتى كۆز ئەفراسياپ ،
قەلبىگە تولدى دەرد ، ھەسرەتۈ ئازاب .
پەرمان قىلدى : « تەييار قىلىڭ ياخشى جاي ،
ئەلچىنى ھۆرمەتلەپ كۈتۈڭ كۈنۈ ئاي . »
سەردار ، سىپاھدارنى چاقىرتتى ئۇ تېز ،
پىران يېتىپ كەلدى كېچىكمەي ھەرگىز .
پىران كېلىپ خالي قېلىپ ئىككىسى ،
بىر ـ بىر سۆزلىشىشتى : ئىش مۇشكۈل بولدى .
سۆزلىدى كاۋۇستىن ۋە گۈپتارىدىن ،
ياماڭ خۇلقىدىن ۋە بەدرەپتارىدىن .
شاھ سۆزلەر ، يۈزىدە قورۇقلار تارام ،
سىياۋۇش ھالىغا ئېچىنىشار ھەم .
زەنگە ئەلچى بولۇپ كەلگىنىن بىر ـ بىر ،
ئېيتىپ پۈتۈن ئىشنى ، بېشىدىن ـ ئاخىر ،
شاھ سورار : « بۇ ئىشقا دەرمان نېمىدۇر ،
قانداق يول تۇتماقلىق ، پەيمان نېمىدۇر ؟ »
ئاڭا پىران دېدى : « ئەي شەھرىيار ،
دۇنيا بىلەن تەڭ تۇر ، بەختلىك بولسۇن يار .
ھەر ئىشتا سەن بىزدىن داناسەن ، دانا ،
بايلىقتا ، مەردلىكتە بىزدىن مىڭ ئەلا .
خىيالىڭ ، بىلىمىڭ ، پىكرىڭ ۋە رايىڭ ،
ھېچكىم بۇ ساھەدە ئالالماس جايىڭ .
كىمكى ياخشىلىققا جاھاندا قادىر ،
ئاشكار ـ نىھان كۆچتىن تىككۈسى چېدىر .
ئاڭلىدىم جاھاندا ساھىبى جامال ،
سىياۋۇش ئۇلۇغلار ئىچرە بىمىسال ،
قامەت ۋە ھۆسنىدە ھەم سالماقلىقتا ،
بىلىم ۋە ئەقىلدە ، شەيىستالىقتا ،
ھۈنەردە ، مەردلىكتە يالغۇز ، پاك ئەجداد ،
شاھزادىلەر ئىچرە يوقتۇر ئۇنداق زات .
ئاڭلىغاندىن كۆرگەنىڭ پەرقى كاتتا ،
كۆرسەڭ خىسلىتى كۆڭلۈڭ ئالۇر ئەلۋەتتە .
ئەگەر باشقا ئىشى بولغىنىدا ھەم ،
يۈز گۆرۈ قېنىغا شەپقەتتە بول دەم ،
ئاتىسى بىلەن جەڭ قىلغىنى ئۈچۈن ،
تەختتىن كېچىپ ، بىزگە كەلگىنى ئۈچۈن ،
بۇ ئۆلكىدە ئىززەت تېپىشى لازىم ،
چوڭلار ئارا ھۆرمەت تېپىشى لازىم .
مەملىكەتتىن ئۆتۈپ كەتسە مۇنداق زات ،
ئەقىل بۇنى ماقۇل تاپمايدۇ ، ئىسىت .
يەنە بىلگىن ، كاۋۇس قېرىپتۇ بىسيار ،
تەختۇ تاج قولىدىن كېتىشكە تەييار .
سىياۋۇش نەۋقىران ، پارلاق ئىقبالى ،
تەختكە يارىشىملىق ئۇنىڭ نىك پالى .
سىياۋۇش رەنجىسە دىلدا قالۇر غەش ،
ئەربابلار ئاغزىدىن ياغدۇ قارغىش .
ئەگەر شاھنىڭ بولسا خىيالى بەلەند ،
بىر نامە ئەۋەتەر نەسىھەتۇ پەند .
ئەركىلەپ ، كۆتۈپ ئال بىر پەرزەنت كەبى ،
سۆھبەتلەش ، ئىززەت قىل دانىشمەن كەبى .
مەملىكتىمىزدە بىر جاي قىل تەييار ،
ئىززەتۇ ھۆرمەتكە بولسۇن سازاۋەر .
رەسىم ـ قائىدىمىزنى قىلىپ نامايان ،
قىزىڭ بەرسەڭ ھەتتا ، بولمايدۇ ياماڭ .
ئەگەر ياشاپ قالسا يېنىڭدا ، ئەي شاھ ،
سېنىڭ ۋەتىنىڭدىن تاپسا ئارامگاھ ،
كېيىن يۇرتقا قايتىش بولسا تىلىكى ،
شۇنداىمۇ ئاينىيدۇ ئۆمرۇڭ مېۋىسى .
ئالقىشلار سېنى ئۇ پادىشاھى زېمىن ،
زامان ئەربابلىرى ئېيتار ئاپىرىن .
نىھايەت سۇلھ قىلۇر ئىككى چوڭ لەشكەر ،
سىياۋۇشنى شۇڭا ئەۋەتمىش دادگار .
خۇدا ھەققى ، ئىككى ئۇلۇغ بۇ كىشۋەر
سۇلھ قىلىشىپ گۈل ئېچىپ ياشار . »
پىران سۆزى تامام ، ئېنىق مۇددىئا ،
ئەما سۆز تېگىگە يەتمەككە پادىشاھ .
ئويغا چۆكۈپ قالدى ، جىمىپ بىر زامان ،
خىيالدىن كېچەر بار ياخشى ـ ياماڭ .
ئاندىن دېدى پىرانغا : « ئەي دانىشمەن پىر ،
سۆزلىرىڭ ھەممىسى ئاقىل ، دىلپەزىر .
ئۇلۇغلار ئارا ئىش كۆرگەن دانا ،
سەن كەبى سەردار تېپىلماس ئەسلا .
لېكىن بىر نەسىھەت ئاڭلىغىنىم بار ،
قانچە دانىشمەنلەر بۇ پىكىرگە يار .

شىر بالىسنى سەن قىلساڭ پەرۋەرىش ،
چىقرار بەربىر ئۇ ئۆتكۈر چىش .
كۈچ ـ قۇدرەت ، شىر رايى كېلىدۇ غالىب ،
ئىگىسىن پارچىلار ئۇ چاڭگال سېلىپ . »
« ئەي باتۇرلار شاھى ، ـــ دەر ئاڭا پىران ،ـــ
گېپىمگە قۇلاق سال ، شاھىم بۇ زامان ،
قىلىقسىز ئاتىدىن يۇز ئۆرسە ئوغۇل ،
ئۇنى ياخشى خۇلقلىق ۋە ئەدەبلىك بىل .
قارىغىنا ، كاۋۇس قېرىپ قالغان چاغ ،
تەخت ئۈستىدىن ئۇچۇپ كەتكۈسى ئەلھال .
سىياۋۇش ئىگىلەر جاھان تەختىنى ،
ئەمگەكسىز تاپقۇسى بايلىق ، بەختىنى .
ئىككى ۋەتەن تەختى ساڭا بۇيرۇغاي ،
قېنى ، كىمنىڭ بەختى بۇ ، قوبۇل بولغاي . »

ئەفراسىياپنىڭ سىياۋۇشقا مەكتۇبى

بۇ سۆزلەرنى دىققەت بىلەن ئاڭلاپ شاھ ،
ئىشقا ئاساس سالدى ، بىلىمى گۇۋاھ .
دېدى : « ئىش بىلەرمەن كاتىپنى چاقىر . »
ئالدىغا ئولتۇرغۇزۇپ چاچتى سۆزدىن دۇر .
شاھ مەكتۇپقا ئاغزىنى ئاچقان زامان ،
قەلەمدىن مۇشىك ـ ئەنبەر تارقىدى ھەريان .
ئاۋۋال جاھاندارغا ئۇ ئېيتتى سانا :
« ئۇلۇغلۇقۇڭ تىلغا سىغماس ، رەببىنا !
سەندىن تاشقىرىدۇر ماكانۇ زامان ،
ساڭا ھېچ يېتەلمەس خىيالدا گۇمان .
ئەقلۇ ھوش ئىگىسى ئۆزۈڭسەن ، خەللاق ،
ئادىلىڭ بىلەن ئەقىل روشەندۇر ، راززاق . »
ئاندىن شاھزادىگە دېدى ئاپىرىن ،
ۋەسىيەن كۆتۈرۈشتى قورال ـ يارىغىن .
« سەنسەن شەرمى ھايا ، پاكلىق ئىگىسى ،
شەمشەر ، تىغ ، گۈرزە قەيسەرلىك ئىگىسى .
قىسمىتىڭ ئاڭلىدىم باشتىن ـ ئاياغ ،
ھوشيار زەنگە شاۋەر ئوغلىدىن ئۇزاق .
دىلىم غەمگە تولدى نېچۈن شاھ جاھان ،
ساڭا قارشى بولۇپ قېلىپتۇ نىھان .
ۋە لېكىن دۇنيادا تەختتىن باشقا بەخت
ئىستەمدۇ باھادىر ، بەختى بولسا تەخت .
بۇلارنىڭ ھەممىسى ساڭا مۇنتەزىر ،
خەزىنە ، دەپنە ، شاھلىق بەربىر .
سەن ماڭا پەرزەنت بول ، مەن ساڭا پەدەر ،
ئاتىلىققا باغلاي ئالدىڭدا كەمەر .
شۇنى بىلگىن ، كاۋۇس بۇنداق مېھرىدە ،
بىرەر كۈن باقمىغان ساڭا خۇشقىنا .
ساڭا كەڭ ئاچاي مەن دىل ، خەزىنە ، بەخت ،
ساڭا تاپشۇراي مەن شاھلىق ۋە تەخت .
ھەممىسىن قوبۇل قىل خۇشال ، پەرزەنتۋار،
دۇنيادا قالارسەن مەندىن سەن يادكار .
ئەمما ۋەتىنىمدە توختىماي كەتسەڭ ،
باشقىلار قارغىشىدىن دىلىم يەرگە تەڭ .
ھەم بۇ تامان يولى قىيىندۇر ، دىشۋار ،
گەر باشچى بولمىسا پاك پەرۋەردىگار .
بۇ تەرەپكە ئۆتكەچ ، كۆرۈنمەس زېمىن ،
يولۇڭ توسۇپ تۇرار ئۇ دىيارى چىن .
تەڭرى ئۆزى ساڭا بولۇپ مېھرىبان ،
ئۇندا قېلىشىڭغا ئۇندەيدۇ ، ئىشەن .
سىپاھ ، شەھەر ، خەزىنە سېنىڭدۇر پۈتۈن ،
باھانە ئىزدىمە ، رەد ھەم ناماقۇل .
گەر ئەپلەشمەك بولساڭ پەدەرلىك بىلەن ،
ئۇزىتاي تاجۇ تەخت ، كەمىرلىك بىلەن .
تۇراندىن ئىرانغا سىپاھ بىلەن بار ،
قەلبىم ئوت بوپ ، يولغا ئۇزىتاي تەكرار .
قاچانغىچە بوينىڭ ئاداۋەت ئىگەر ،
ئاتاڭ قېرى ، بۇ ئىش جېنىڭغا تېگەر .
ياشلىقتا بولسا ھەم ئوت ـ ئاتەش ، چەبدەس ،
ئاتمىش بەشتىن كېيىن ئوت ـ يالقۇنى پەس .
ئىرانىڭ سىپاھ ، تەخت ، باجى سېنىڭكى ،
ھەر ئىككى مەملىكەت تاجى سېنىڭكى .
شاھىدىم پاك تەڭرى ، قەسەم ئىچەي مەن ،
ئېزگۈلۈككە خىزمەت قىلار جان ۋە تەن .
ساڭا ياماناتلىقنى تىلىمەس دىلىم ،
خىيالغا كەلتۈرمەر بەتنىيەتنى كىم ! »
مەكتۇپ تامام بولدى ، بېسىلدى مۆھۈر ،
شاھ دېدى : « پاك نىيەت زەنگەنى چاقىر .

ئەلچىگە بېرىڭلار كېيىم ، كۆمۈش ـ زەر ،
بېلىگە باغلاڭلار ئالتۇندىن كەمەر .
ئات بېرىڭ شامالدىن تېز ، ئالتۇن يۈگەن ،
شامالدەك تېزلىكتە خەتنى ئېپ ئۇچسۇن . »
زەنگە ئۇچۇپ كەتتى سىياۋۇش تامان ،
بېرىپ سۆزلەپ بەردى ھەممىنى پالۋان .

سىياۋۇش بىر ياقتىن بولدى بەكمۇ شاد ،
بىر ياقتىن ئەلەمدىن دىل قىلار پەريات .
چۈنكى ، دۈشمىنىنى دوست ئاتماق دەركار ،
ئاتەشتىن سالقىنلىق چىقمايدۇ زىنھار .
دۈشمەندىن دۈشمەنلىك بولىدۇ پەيدا ،
ھەرقانچە قىلساڭمۇ ئاڭا جان پىدا .

سىياۋۇشنىڭ قوشۇنلارنى بەھرامغا تاپشۇرغانلىقى

ئاتىسىغا مەكتۇپ يېزىپ سىياۋۇش
ھەممە ئىشتىن خەۋەر ئەۋەتىنى بەخۇش :
« مەن ياش چېغىمدىن بىلىپ ئەس ـ ھوشۇم ،
يامانلىقتىن قېچىش بولغانتى ئىشىم .
غەزەپ ئاتەشىدە ، ئەي شاھى جاھان ،
جان ـ دىلىم كۆيىدۇ ئاشكارا نىھان .
شەبىستانىڭ بولدى دىلىم زىندانى ،
يۈزلىرىمنى يۇدى كۆزلىرىم قانى .
ستەمدە ئۆتكۈزدۈڭ ئاتەش تېغىدىن ،
كېيىكلەر يىغلىدى يۈرەك دېغىدىن .
بۇ ئۈيات ـ خورلۇقتىن بۇ جەڭگە كەلدىم ،
ئۆز ئايىغىم بىلەن زىندانغا كەلدىم .
ئىككى ۋەتەن سۈلھىتىن خۇشال ، شاد بولدى ،
ئەمما شاھ يۈرىكى غەزەپكە تولدى .
بىرەر ئىشىم پايدا بەرمىدى ئەسلا ،
بىر بالادىن قاچسام ، يەنە بىر بالا .
ئىشىم يۇرۇشمىدى ، بولمىدى ئۇنۇم ،
بىر تۈگۈننى يەشسەم ، يەنە بىر تۈگۈن .
تىكەن كۆرۈنمەن شاھىم جېنىغا ،
بۇنداق ھالدا بىئەپ قايتماق يېنىغا .
شادلىق كەتمىسۇن دىلىڭدىن بىردەم ،
ئەجدىھا كامىغا تاشلار مېنى غەم .
بىلمىدىم ، نېم بېرەر پەلەك كاج رەپتار ،
كەڭ ۋە مېھىر ئارا قانداق سىرلار بار ؟ »
ئاندىن بەھرامغا ئېيتتى : « قۇتلۇق ئايىغىڭ ،
جاھاندا شان تاپار پاكىزە نامىڭ .
ئۆزۈڭگە تاپشۇردۇم ، چېدىرۇ رەختىم ،
ھەممە بايلىق ، جايىم ، تاجىم ۋە تەختىم .
بايراق ۋە ناغرا ،پىل ، ئاتلىق ئەسكەر ،
باھادىر تۇس يېتىپ كەلسىلا ئەگەر ،

ساقلاپ ھەممىسىنى سەن ئاڭا تاپشۇر ،
سەگەك ۋە ھوشيار بول ، بەختلىك بول ، خەير . »
لەشكەردىن ئاجراتتى ئۈچ يۈزدەك كىشى ،
ھەممىسى چەۋەنداز ، باتۇرلۇق ئىشى .
قانغۇچە ئالدى دىنارۇ دىرھەم ،
گۆھەر ۋە شەھۋارۇ قىممەت تاشتىن ھەم .
يۈزچە تاللانغان ئات ، ئالتۇن يۈگىنى ،
يۈز زەر كەمەر غۇلام خىزمەت قىلغىلى .
بۇيرۇدى ، ئالدىغا قاتار تىزىلدى ،
يەنە ھېساب قىلدى ، ھەممە چىقىشتى .
ئاندىن خادىم ۋە قوشۇن ھەممىسىن توپلاپ ،
تەكەللۇپ سۆزلەرگە ئاستا ئېچىپ لەۋ :
« ـــ ئەفراسىياپ ، ـــ دېدى ئۇ تاشلاپ كۆز قىرىن ، ـــ
بىر ياققا ئەۋەتمىش پىران باتۇرىن .
بىز ياققا كېلەرمىش سوۋغاتلار بىلەن ،
ئۇ تەرەپ ئىشەنگەن شىرى شۇ ئىكەن .
مەن ئۇنى كۈتۈۋالاي ، بېرىپ ئېتىبار ،
سىلەر بۇندا قېلىپ ، تۇرۇڭلار ھوشيار .
قىلچە يۇز ئۆرۈمە ئۇنىڭ يۈزىدىن ،
ھېچقايسىڭ چىقمىغىن ئۇنىڭ سۆزىدىن . »
سىياۋۇش ئالدىدا ئېيتىپ ئاپىرىن ،
ھەممە پەھلىۋانلار سۆيۈشتى زېمىن .
پېتىپ كەتكەندە كەچتە قۇياش ، نۇر ،
ھەممە ياق قاراڭغۇ ، يەر ئويمان ، چوڭقۇر .
جەيھۇن ياققا چۈشتى سىياۋۇش ئىزى ،
قان يىغلار ، كۆز ياشتىن كۆرۈنمەس يۈزى .
تېرمىزگە كەلگەندە كۆردى ئۆي ۋە تام ،
باھاردەك رەڭمۇ رەڭ ياسالغان تامام .
چاچقۇچە شۇنچىلىك تاقىغان بېزەك ،
دەيتتىڭكى ، كېلىن بۇ كىيگەن تاجۇ تەۋق .

ھەر مەنزىلدە مولدۇر دائىم داستىخان ،
يېمەك ۋە ئىچمەكلىك ئەجەب پاراۋان .
شۇ زەيىل يەتكەندە قاچەر باشىغا :
« شۇ جايدا قونايلۇق » دەر يولداشىغا .
بۇ تەرەپتە بەلخكە يېتىپ كەلدى تۇس ،
يامان مىش ـ مىشلارغا تولدى ئەل ـ ئۇلۇس .
كاۋۇس شاھنىڭ پەخرلىك شۇ يالغۇز ئوغلى
تۇران ياققا كەتتى ، كۆيەر يۇرىكى .
سىپاھلارنى يىغدى ، ھەممە تارتتى سەپ ،
ھەممىسى قايتۇردى كەيكاۋۇس تەرەپ .
بۇنى ئاڭلاپ شاھنىڭ يۇزلىرى سامان ،
نالە قىلار ، يۇرەكتىن چىقار ئاھ ـ پىغان .
غەزەپتىن دىلدا ئوت ، كۆزدە ياش كاۋۇس ،
ئېزەر ئەفراسىياپ ، قېينار سىياۋۇش .
ئاخىر نېمە قىلار بۇ چاقى پەلەك ،
يا دوستلۇق كۆرسىتەر ، يا ئاداۋەت ، دېمەك .
كەك ۋە ئاداۋەتنى تاشلاپ بىر تامان ،
غوۋغانى ئېسىدىن چىقاردى بىر زامان .
ئەلقىسسە ، خەۋەردار شاھ ئەفراسىياپ ،
سىياۋۇش سۇ كېچىپ كېلەرمىش شىتاب .
ئەسكەر بىلەن سۇدىن ئۇ ئۆتكەن ھامان ،
چاپارى كەتمىش شاھ دەرگاھى تامان .
شاھ پەرمانى : « كۆتۈڭ ، ـــ دەر ، ـــ چىقسۇن ئەسكەر ،
سەپكە تىزىلىشسۇن بار ناغرىچىلار .
تۇغقانۇ ئاغىنە مىڭلاپ يىغىلار ،
پىران باشلىق ، قولدا سوۋغا ـ سالاملار .
سىپاھ خوپ ياسانغان ، يىگىتلەر سەرخىل ،
ئالدىدا ئىككى جۈپ قەغەزدەك ئاق پىل .
بىرى ئېلىپ ماڭار ھاۋا رەڭلىك تەخت ،
كەينىدە بايرىقى بەئەينى دەرەخ .
بىنەپشە رەڭ ، ياغاچ ئۇچىدا زەر ئاي ،
زەربابتىن كىمخابتۇر رەڭگى بەكمۇ باي .
ئالتۇن تەخت يېنىدا زەردىن ئۇچ ئورۇن ،
يىپەككە ئورالغان ھەممە ياق پۇتۇن .
قىممەتلىك يۇزچە ئات ، ئېگەرلىرى زەر ،
ئالتۇنغا قادالغان ياقۇت ۋە گۆھەر .
سىپاھنىڭ شەۋكىتى ئاسماندەك بەلەن ،
يەر يۈزىن قۇياشتەك قىلاتتى روشەن .
سىياۋۇش ئۇلاردىن تېپىپ تېز خەۋەر ،
ئىستىقبالغا چىقتى ، قوشۇنغا سەرۋەر .
پىران بايرىقىنى كۆرۈشى ھامان ،
پىل ، ئاتلار تەۋىشىن سەزگەنلا ھامان ،
ئاتتىن چۈشۈپ ئاچتى پىرانغا قۇچاق ،
شەھرىيار ھەققىدە باشلىدى سوراق .
ۋە دېدى : « ئەي باتۇر ، سىپاھ سەرۋەرى ،
يول ئازابى چېكىپ كېلىپسەن بېرى .
قەلب ئارزۇسى ئىدى سېنى ساق كۆرمەك ،
سالامەت ئۇچراشماق ، يېنىڭدا تۇرماق . »
پىران سۆيەر ئىدى يۈزۈ كۆزىنى ،
چىڭ قۇچاقلاپ ئۇنىڭ ئۆزىنى .
دەيتتى ئۇ : « جاھاننىڭ ئىسىسق ـ سوغۇقىن
تېتىپ كۆرۈپ ، بىلدىڭ ئوچۇق ـ يېپىقىن .
مەن بۇنداق ئىش كۆرسەم چۈشۈمدە ھەتتا
بەختىمدىن ياشىرىپ ، تاپاتتىم ساپا .
سېنى كۆرگىنىمگە ساق ۋە سالامەت ،
تەڭرىگە شۈكۈرلەر قىلدىم نەچچە رەت .
ئەفراسىياپ ـــ ئاتاڭ ، ۋەتەن بەتامام ،
سېنىڭكى ، خادىملار ھەممىسى غۇلام .
بۇندا ئېسىل زاتلار مىڭدىن ئارتۇق بار ،
ھەممىسى بەل باغلاپ ئەمرىڭگە تەييار .
پۇتۇن بايلىقىمىز يولۇڭغا نىسار ،
ساڭا ئەبەدىي بەخت ، ساقلىق بولسۇن يار .
تىلىكىڭگە يەتمەي ، توختىما ھېچ چاغ ،
قۇل بولسۇن ساڭا ئەر ـ ئاياللار ھەر چاغ .
ئەگەر قوبۇل قىلساڭ ئاق بېشىم بىلەن ،
خىزمىتىڭگە كەمەر باغلاي راستلىق بىلەن . »
ئىككىسى شاد ، قۇۋناق كېتىشتى ھەمدەم ،
قىزىپ كەتتى يولدا سۆھبەتلىرى ھەم .
ھەر ياقتا ياڭرايدۇ راۋاب ۋە چالغۇ ،
ھېچكىمنىڭ كۆزىگە كەلمەيدۇ ئۇيقۇ .
ئىپار ھىدىنى تارقىتار زېمىن ، سەماۋات ،
چىقارمىش ئەرەب ئاتلىرى قوش قانات .
سىياۋۇش بۇلارغا باقتى بىمادار ،
ئاچچىقتىن ، ئەلەمدىن كۆزدىن ياش ئاقار .
زابۇلىستاندىكى چاغلىرىن ئەسلەر ،
قېنى كابۇلستان ، قېنى شاد دەملەر ؟
پىلتەن ھۆزۈرىدا مېھمان بولغىنى ؟
باتۇرلار بىلەن بىر تەن ، بىر جان بولغىنى ؟

كۆپ چاچقان ئىدىغۇ ئالتۇن ۆە گۆھەر ،
كۆپ سەپكەن ئىدىغۇ مۇشك بىلەن ئەنبەر .
ھەممە ئىران شەھرىنى ياد قىلاي ياد ،
بىر ئاھ ئۇردى ، ئاھى مىسلى سوغۇق باد .
ئىران دېسە ئوت كېتەر پۈتۈن تېنىگە ،
گويا تېنىگە يېقىلغاندەك سەرەڭگە .
پىراندىن يوشۇرۇپ يۈرەر يۈزىنى ،
سىپاھدار سېزىدۇ ئەلەم ئىزىنى .
چۈشىنەر دىلدا ۆەتەن تەشۋىشى ،
شۇنىڭ ئۈچۈن لېۋىگە پاتار چىشى .
قاچەر بېشىدا چۈشتى ئۇ ئاتتىن ،
ئارام ، راھەت ئېلىپ شېرىن سۆھبەتتىن .
پىران قارار ئۇنىڭ ئاي دىدارىغا ،
كۆپتى ، شىر سىياقى ، گويتارىغا .
ئۇنىڭ كامالىغا باقار ئۇ ھەيران ،
كۆڭۈلدىن ئۆتەتتى : « ياراتقان يەزدان ! »
ئاڭا دېدى : « ئەي داڭلىق شەھرىيار ،
جاھان شاھلىرىدىن سەن ئۆزۈڭ يادىكار .
ئۈچ خۇسۇسىيەتكى ، بارى سەندە جەم ،
بۇلار يوق شاھلارنىڭ بىرىدىمۇ ھەم .
بىرى شۇكى ، ئاشۇ ئۇلۇغ كەيقۇباد
تۇخۇمدىن ئىكەنسەن ، ئۇ ساڭا ئەجداد .
ئىككىنچىسى ، راستلىق زۇۋانىڭغا يار ،
سېنىڭ راست سۆزۈڭدە گۈزەللىك بىسيار .
ئۈچىنچى ، سۆزلىگەن چېغىڭدا پەقەت
ئالەمگە تارقىلار مېھرۇ مۇھەببەت . »
سىياۋۇشمۇ ئاڭا جاۋابىدا دەر :
« ئەي پاكىز ئاقساقال ، ئەي راست سۆزلۈك ئەر ،
جاھانغا مەشھۇردۇر سەندىكى ۋاپا ،
سەندىن يىراق مىكرۇ ھىيلەيۇ جاپا .
بۇگۈن قىلىدىكەنسەن ماڭا ئەھد ـ پەيمان ،
بىلىمەن ، بۇزۇلماس بۇ ئەھد ھېچقاچان .
بۇگۈن تاللايمەن شۇ يەردىن ئارامگاھ ،
سېنىڭ مېھرىڭ بىلەن ، ئايا نېكخاھ .
بۇ ئىش ئاقىۋىتى يامانلىق بولماس ،
پۇشايماندىن ئاخىر كۆز ياشقا تولماس .

گەر بۇنداق بولمىسا ئۆتكۈزۈۋەتكىن ،
باشقا دىيار يولىن كۆرسىتەۋەتكىن . »
« بۇنداق خىيالالاردىن قايت ، ـــ دېدى پىران ، ـــ
سەندىن خالىي قالدى بۇ كۈنى ئىران .
مېھىر كۆرسەتەركەن شاھ ئەفراسىياپ ،
ئۇندىن يۈز ئۆرۈمە ، قىلمىغىن شىتاب .
يامان دەپ تارقىلار دۇنياغا نامى ،
ئەمما مەرد ئىشەنمەس ياخشىلىق كامى .
ئەقىل ۆە ھوش ئاڭا يار ، شان ـ شۆھرىتى بار ،
كاززاپلىق قىلمايدۇ بىكاردىن ـ بىكار .
مەن ئاڭا قېرىنداش ، تۇغقان ، بۇرادەر ،
ھەم پەھلىۋانمەن ، ھەمدە سەرەسكەر .
ئابرويۇم ، مەرتىۋەم ئۇلۇغدۇر ـ ئۇلۇغ ،
خەزىنەم ، بايلىقىم ، ئەسكىرىم تولۇق .
بۇ يەرنىڭ ئۆزىدە يۈزمىڭ نەيزىدار ،
ئاتلىق ئەسكەر تۇرار پەرمانىغا تەييار .
ئۇندىن ئون ئىككى مىڭ ئاتلىق ماڭا نەق ،
تۇنۇكۇن ئالدىمدا تۇرار تەقمۇ تەق .
چېگرىسىز يەر ـ سۇ ، ھېسابسىز مال ، ئات ،
ھەم قورال ـ ياراغلار ، ئارقان ۆە پولات .
يەنە قانچە مېنىڭ گەنجى نەھانىم ،
ھېچكىمگە ئېگىلمەس بۇ تىك قامىتىم .
ساڭا قۇربان ھەممە ، بۇ بايلىق ـ ھەشەم ،
ئەگەر بىزدە قالسا بولغۇڭ شاد ـ خۇرام .
قوبۇل قىلىپ ئېلىپ سېنى پاك تەڭرىمدىن ،
سېنى سۆيۈپ قالدىم يۈرەك ـ باغرىمدىن .
ھېچكىمدىن يامانلىق كۆرمىگىن ھەر چاغ ،
كىم بىلەر ، نې ئىستەر بۇ چەرخى پەلەك . »
بۇ سۆزدىن سىياۋۇش بولدى خۇشال ـ شاد ،
خىيال ، ئەندىشىدىن دىل بولدى ئازاد ،
ئىككىسى ئولتۇرۇپ تاماق يېيىشەر ،
سىياۋۇش ئوغۇلدەك ، پىران نەق پەدەر .
يەنە شادۇ خەندان بولۇشۇپ راۋان ،
ھېچ يەردە توختىماي ، ئىشىپ كۆپ داۋان .
گەڭدىج تامان مىسلى شامال مېڭىشتى ،
ئۆلكە مەركىزىگە كىرىپ بېرىشتى .

سياۋۇشنىڭ ئەفراسياپ بىلەن ئۇچراشقانلىقى

سياۋۇشنىڭ كەلگىنىن ئەفراسياپ
ئاڭلاپ تەختىدىن ئۇ چۈشتى ئالدىراپ .
كوچىغا يۈگۈرۈپ ئۆزى پىيادە ،
قارشى ئالدى ، ھۆرمەت ھەددىدىن زىيادە .
سياۋۇشمۇ كۆرۈپ ئۇنى پىيادە ،
ئاتتىن چۈشۈپ ، چاققان يۈردى ئازادە .
بىر ـ بىرىنى مەھكەم قۇچاقلاپ ئالدى ،
يۈز ـ كۆزىن سۆيۈشۈپ ، باغرىنى ياقتى .
ئاندىن ئەفراسياپ دەر : « تۈگەيدۇ قايغۇ ،
يامانلىقنى ئەمدى باسىدۇ ئۇيقۇ .
ئەمدى كۆتۈرۈلمەس نە ئۇرۇش ، نە جەڭ ،
يايلاققا بىر كېلەر ئاھۇ ۋە پەلەك .
تۆردىن باشلانغانتى بۇ غوۋغا ـ تەشۋىش ،
ئالەم ئەھلىن بىزار قىلدى بۇ ئۇرۇش .
ئىككى ۋەتەن جەڭدە ، قايغۇ بىساناق ،
جاھان دىلى سۇلھ ـ ياراشتىن يىراق .
ساڭا رام بولغۇسى زامانە بۇ كۈن ،
تىنچلىق ھۆكۈم سۈرەر ، ئەمدى ئاقماس خۇن .
بۇگۈن تۇران ئەھلى قۇلۇڭدۇر سادىق ،
پۈتۈن دىللار سېنىڭ مېھرىڭگە تولۇق .
خىزمىتىڭگە ھازىر قېرى تەن ۋە باش ،
سىپاھدار پىران ھەم ساڭا قېرىنداش .
ئاتىلارچە مېھرىم ، سۆزۈم سېنىڭكى ،
كۆلەر چېھرە ، ئوچۇق يۈزۈم سېنىڭكى ! »
سادىق دىلدىن ئۇنى ئاڭلار شاھزادە ،
دەيدۇ : « بەختلىك بولسۇن بۇ دىدىن زىيادە !
شۇكرانە ئېيتايلى تەڭرىگە بۇ دەم ،
ئۇرۇش ـ جەڭ شۇنىڭدىن ، شۇنىڭدىن سۇلھ ھەم . »
شاھ ئېلىپ سياۋۇش قولىنى قولغا ،
ئۇلۇغلۇق ، تەخت تامان باشلىدى يولغا .
سياۋۇش يۈزىگە سېلىپ ئۇ نەزەر ،
دەر : « بۇنداقنى ئالەم كۆرمىگەي دېگەر .
بۇنداق چىراي ، قامەت ئوخشاش كەمدىن كەم ،
يۈزى پارلاق ، تەڭرى ياغدۇرار كەرەم . »
پىرانغا قاراپ دەر : « بۇ ئىش بولماپتۇ ،
كاۋۇس قېرىسىمۇ ئەقلى تولماپتۇ .
ئۆرۈسە يۈزىنى شۇنداق ئوغۇلدىن ،
باتۇر ، ساداقەتلىك ، ھۈنەرۋەن قۇلدىن .
سىياۋۇش دىدارىن كۆرگىنىم ھامان ،
كەيكاۋۇس ئىشىغا بولدۇم كۆپ ھەيران .
شۇنداق ئوغۇل ئاتا قىلسا گەر يەزدان ،
باشقىغا كۆز تىككەن نائەھلى ، نادان ! »
ئاندىن سارايلاردىن تاللىدى بىرسىن ،
بېزەتتى ئىشلىتىپ گۆھەر ۋە ئالتۇن .
تۆرگە ئورناتقۇزدى تىللا قاشلىق تەخت ،
تۆت پۇتى ھەممىسى ئۆكۈز باشلىق تەخت .
چىن شايىسى ئۇ باشتىن بۇ بېشى ،
باشلىدى ھەر ياقتىن تۇرلۇك چالغۇچى .
ئاندىن سياۋۇشنى باشلىدى ئاڭا ،
بەخت تىلەپ ، چاقىردى مۆتىۋەر چايغا .
سياۋۇش كىرگەندە ئالىي ئايۋانغا ،
ئايۋان تورۇسى يەتتى گويا ئاسمانغا .
كېلىپ ئولتۇرغاندا تەخت ئۆزرە بەلەند ،
دىلىنى خۇش خىياللار قىلغاندى بەند .
ئەفراسياپ سالدۇردى تۆكمە داستىخان ،
سياۋۇشنى باشلاپ كەلدى ساھىبخان .
ھەر تەرەپتىن قىزىپ كەتتى سۆھبەت ،
ھەممىسى خۇشالۇ ، جانجان ئۇلپەت .
« قېنى داستىخانغا ! » دەيتتى ـ ئەفراسياپ ،
قەدەھلەر لىپمۇلىپ ، لىپلدار شاراب .
ئولتۇرار سەردار قوللىرىدا مەي ،
يېقىملىق كۈي ياڭرىتار راۋاب ، ئۇد ، نەي .
ئىچىشتى تا جاھان بولغۇچە خىرە ،
باشلىرىدا ئەس ـ ھوش قالمىدى بىزە .
سياۋۇش سارايغا ياندى مەستۇ شاد ،
مەستلىكتە ئىرانىنى ھېچبىر ئەتمەس ياد .
پىدا قىلار جانۇدىل ئەفراسياپ ،
ئۇنىڭ خىيالىغا كۆزگە كىرمەس خاب .
بەزمىدىكىلەرنى چىللىغاندا شاھ ،
شېدە يېتىپ كەلدى ، پەھلىۋان نىكخاھ .
شېدەگە شۇنداق دېدى ئەفراسياپ :
« پالۋان ، تۈغقانلاردىن قىلغىن ئىنتىخاب ،
سياۋۇش ئۈيقۇدىن تۇرۇشى بىلەن ،
سارايدا ھازىر بولسۇن ئەنجۇمەن .
كېلىشسۇن سۆزغىلار غۇلاملار بىلەن ،
قىممەتلىك ئات ـ ئۇلاغ ، ئىنئاملار بىلەن .

مېهمان هۇزۇرىدا تۇرۇڭ سەراسىمە ،
ئۇنىڭ ماختىشىغا بولۇڭ مۇيەسسەر .
لەشكەرنىڭ ھەربىرى ئىنئام كەلتۈرسۇن ،
دىنارۇ گۆھەر ۋە تائام كەلتۈرسۇن . »

شۇنداق سوۋغىلارنى يىغىپ قويۇشتى ،
مېهمان رۇخسارىغا قاراپ قويۇشتى .
شاھمۇ ئەۋەتتى كۆپ سوۋغا ـ سالام ،
شۇنداق ھەپتە ئۆتتى خۇلاسى كالام .

سىياۋۇشنىڭ ئەفراسىياپ ھۇزۇرىدا ئۆز ھۇنىرىنى نامايىش قىلغانلىقى

بىر كەچ سىياۋۇشقا شاھ دېدى : « ئەتە ،
تاڭ ئېتىشى بىلەنلا چىقىپ بىللە ،
چەۋگەن ئويناپ دىلنى شادىمان قىلايلى ،
ئات قويۇپ مەيدانغا جەۋلان قىلايلى .
كۆپلەردىن ئاڭلىدىم چەۋگىنىڭ سېنىڭ ،
ئاتلىقلارنى قىستار مەيدانىڭ سېنىڭ . »
ئاڭا دېدى : « ئەي شاھ ، كۆرمە يامانلىق ،
پۈتۈن ئۆمرۈڭ بولسۇن شادلىق ـ ئامانلىق .
ھەممە ھۇنەرلەرنىڭ ئۇستازى ئۆزۈڭ ،
ھەممە باھادىرلار سىردىشى ئۆزۈڭ .
مېنىڭ كۆزۈم روشەن سېنىڭ يۈزۈڭدىن ،
قانداقچە يامانلىق ئىزدەي ئۆزۈڭدىن . »
ئاڭا ئەفراسىياپ دېدى : « ئەي ئوغۇل ،
ھەمىشە خۇشال يۈر ، زەپەر تاپ نوقۇل .
شاھىنشاھ پەرزەنتى ، سەن تەخت بېزىكى ،
سەن شاھىنىڭ ئەۋلادى ، شەۋكەت نېگىزى . »
سەھەردە كۆپ پالۋان چىقتى مەيدانغا :
ھەممىسى شادۇ خەندان چىقتى مەيدانغا .
تۇران شاھى دېدى : « تاللايلۇق مەيدان ،
بۇ تەرەپ سەن بولساڭ ، ماڭا ئۇ تامان .
ئۆزۈڭگە شېرىكلەر تاللاپ ئال ، سەن باش ،
مەن ئۇ تەرەپتە باش ، تاللايلۇق يولداش . »
سىياۋۇش ئاڭا دېدى : « ئەي شەھرىيار ،
سەن تۇرغاندا ، ماڭا يول بولماس زىنھار .
چەۋگەندە باراۋمۇ كەلمەسمەن ساڭا ،
سەن تەرەپتە بولاي ، رۇخسەت قىل ماڭا .
مەن سېنىڭ ھەمراھىڭ ، ھەمكارىڭ بولاي ،
سېنىڭ مەيدانىڭدا سۆزۈڭ بولاي . »
شاھ ئۇنىڭ سۆزىدىن بولدى شاد ـ خەندان ،
ئەمما ئەمدى ئۇنىڭ سۆزلىرى پەرمان :
« كاۋۇس بېشى ھەققى ، ـــ دېدى ئاڭا بېقىپ ، ـــ
پەقەت سەنسەن ماڭا باراۋمۇ رەقىب .

مەردلەر ھۇزۇرىدا ھۇنىرىڭ كۆرسەت ،
مېنى يەر قىلما ، قۇچ شانۇ شەۋكەت .
سېنى ئالقىشلايدۇ مەردى مەيدانىم ،
ئېچىلىپ كېتىدۇ دىلى خەندانىم . »
سىياۋۇش ئاڭا دېدى : « پەرمان سېنىڭكى ،
چەۋەندازۇ مەيدان ، چەۋگەن سېنىڭكى . »
شاھ ئۆزىگە تاللاپ ئالدى گۇلبادنى ،
گەرسىۋەز ھەم جاھنى يەنە پۇلادنى .
مۇشتلاشچى نەستېخەن ھەمدە پىرانىنى ،
دېڭىزدىن توپ ئالار چاققان ھۇماننى .
سىياۋۇش تەرەپكە شېدە ۋە رۇيىن ،
ئېتى تۇيغىدىن تىترەيدۇ زېمىن .
يەنە ئەندىرېمان ، خوپ چەۋەنداز ئەر ،
پىلنى تىز چۆكتۈرەر ئەرجەس باتۇر شىر .
سىياۋۇش شاھقا دېدى : « بارسەن مەيدانغا ،
بۇلارنى قاي بىرى تېگەر چەۋگەنگە ؟
ھەممە ساڭا ھەمدەم ، بۇندا مەن تەنھا ،
شېرىكلىرىم مەندىن ، مەن ئۇندىن جۇدا .
ئەگەر پەرمان بولسا ، ئىرانلىق چېرىك
ئىچىدىن تاللىسام ئۆزۈمگە شېرىك .
مەن تەرەپتە قەتئىي مەيدان قىلمىسا ،
قائىدىگە ئاساسەن جەۋلان قىلىشسا . »
شاھ ئۇنىڭ ئاڭلاپ ئادىل سۆزىنى ،
رازىلىق بىلدۈرۈپ بۇرىدى يۈزىنى .
سىياۋۇش تاللىدى يەتتە كىشىنى ،
كۈرەشكە لايىق دەپ قاراپ ئىشىنى .
دۈمباقلار ئاۋازى ياڭرار مەيدانغا ،
ئاتلار ئويناپ ، تۇياق چېڭى ئاسمانغا .
ناغرا ۋە كانايلار تارقىتار سادا ،
مەيدان لەرزىگە كەلگەندەك گويا .
شاھ توپقا ئەڭ ئاۋۋال چەۋگەنى سالدى ،
توپ بۇلۇت ئىچىدە كۆرۈنمەي قالدى .

شاهزاده ئۇرۇندى ئوخشاپ نەق شىرغا ،
توپ چۈشەر جايىدا تەگمەيدۇ يەرگە .
چەۋگەن ئۇرار ، يۈگەن تارتماي ، ئاجايىپ ،
توپ بولۇر پۈتۈنلەي نەزەردىن غايىب .
شۇنداً شاھنىڭ ئەمرى ياڭرىدى شاد ، خوپ :
« شاھزادىگە يېڭىدىن بېرىڭلار توپ ! »
سىياۋۇش توپنى ئالدى ـ دە ، سۆيدى ،
ناغرا ئاۋازى شۇئان ياڭرىدى .
باشقا ئاتقا مىنىپ ، ئۆتۈپ قاق چۆلدىن ،
شاھزادە تاشلىدى توپنى قولىدىن .
ئاندىن چەۋگەن بىلەن ئۇرغان زەربىدىن ،
توپ چىقىپ ئۇچراشتى كۆكتە ئاي بىلەن .
توپ يەنە يوقىدى ، كۆرۈنمەي قالدى ،
گويا ئاسمان ئۆزىگە تارتىپ ئالدى .
مەيداندا ئۇنىڭدەك ئىنسان يوق ئىدى ،
ئۇنىڭدەك چېھرىسى خەندان يوق ئىدى .
بۇ توپتىن سۆيۈندى ئەفراسىياپ ھەم ،
كۆزلىرى ئېچىلىپ غەپلەتتىن بىر دەم .
بىر ئېغىزدىن دەيتتى : « بۇنداقنى زىنھار
كۆرمىگەن ئىدىغۇ ، بۇ قانداق داڭدار؟! »
شاھ دېدى : « كىمىكىم ھەق ئىنايىتى
يۇقسا ، شۇنداق بولۇر قۇدرەت ، قامىتى .
بۇندىكى گۈزەللىك ، ھەممەت ، كۈچ ـ قۇۋۋەت ،
ھەر قانداق مىش ـ مىشتىن ئارتۇقراق قەۋەت . »
بىر تەرەپكە قويۇپ تەختى ببابا ،
تەخت ئۆزرە ببرىپ ئولتۇردى پادىشاھ .
ئاندىن لەشكەرگە دەر شەرەپلىك سۆلتان :
« ئەمدى سىزنىڭكىدۇ مەيدان ۋە چەۋگەن ! »
باشلاندى ئىككىلا ئەسكەر ئويۇنى ،
قۇياشقىچە چىقتى توزان ، قۇيۇنى .
گاھ ئۇ تەرەپ ئۇستۇن ، گاھى بۇ تەرەپ ،
توپنى ئۇرار ئىدى بۇلۇتقا قاراپ .
مانا ئىرانلىقلار قولىدا كالتەك ،
تۈركلەر ئالالماي بولۇشار غەمناك .
بۇ ھالدىن بىئارام بولۇپ سىياۋۇش ،
پەھلەۋىچە ئاستا چىقاردى تاۋۇش :
« ئويۇن مەيدانىمۇ ياكى يىغا ـ زار ؟
ياكى ئۇنتۇلدىمۇ پاك پەرۋەردىگار ؟
يول قويۇڭ ، قىزىما ، مۇنداق بارغانچە ،
تۈركلەرگە ھەم توپ بېرىڭلار بىزە ! »
ئەسكەرلەر بوشاتتى ئاتلار تىزگىنىن ،
ئاندىن تېزلەتمىدى ئاتلار ھەركىتىن .
مانا تۈرك چەۋگىنى توپقا يەتتى ،
تۈركلەر بېشى ئاسمان ـ پەلەككە يەتتى .
شاھقا يەتكەندە شادلىق خەۋىرى ،
سىياۋۇس ئېيتقانىنى تازا چۈشەندى .
ئاندىن تۈران شاھى مۇنداق سۆز قىلدى :
« ماڭا بىر خەۋەردار سۆزلىگەن ئىدى .
سىياۋۇس كۆكرەكتە ، بەستى قامەتتە ،
كامان تارتىشتا تېڭى يوق ئۆلكىدە »
سىياۋۇش بۇ سۆزنى ئاڭلىغان ھامان ،
يېنىدىن چىقاردى شاھانە كامان .
سەردار جەزم قىلدى سىناپ كۆرۈشكە ،
ئۇنى ئەگمەك بولۇپ كىرىشتى ئىشقا .
ئەما ئۇنى كۆرۈپ ھاڭۇېقىپ قالدى ،
ئاپىرىنلار ئوقۇپ ، ھەيرەتتە قالدى .
نەيزىچى گەرسۇەز قولىغا بەردى :
« قېنى ، ئېگىپ قارىغا ئېلىپ كۆر » دېدى .
قانچە كۈچسىمۇ ئېگىلمەس كامان ،
جىلى بولۇر ئىدى بۇنىدىن ئۇ پالۋان .
شاھ ئېلىپ ھەممە كۈچىن ئىشقا سالدى ،
تىزلىپ ، كامانىنى بىر ئىزغا سالدى .
سىياۋۇشقا دېدى خۇرسەن بولۇپ شاھ :
« ئوق ئاتساڭ ، نىشانىڭ ئاسماندىكى ماھ .
ياش چېغىم مېنىڭ شۇنداق كامانىم ،
بولدىغۇ ئەمدى باشقا زامانىم .
ئىران ، تۇراندا بۇنداق كامانىنى
ھېچكىم تارتالمايدۇ ئۇرۇش زامانى .
بۇ كامان سىياۋۇش بىلىكىگە خاس ،
پەقەت سىياۋۇشنىڭ ئېگىرىگە ماس . »
ئاتچاپار مەيدان چېتىگە قويدى نىشان ،
سىياۋۇش ئالدىغا چۈشەلمەس ئىنسان .
ئوچقۇر ئاتقا مىنىپ ، دېۋىتەر پالۋان ،
سالغان چوقىنىدىن چىقىدۇ بوران .
بىر ئوق بىلەن نىشان مەركىزىن ئالدى ،
مەغرۇر مەرگەنلەر ھاڭۇېقىپ قالدى .
تۆت دانە ئوق ئالدى ئىككىنچى نۆۋەت ،
چەرخ ئۇرۇپ ، مەيدانىنى قىلىپ نازارەت .

توختىماي كامانغا ئوقنى جايلىدى ،
نىشان ياققا ئاتنى توغرا بوُرىدى .
ئوك قولىدا تىزگىن ، كامانىن ئەگدى ،
بوُ قېتىم ئوقمۇ نىشانغا تەگدى .
ئاندىن ئۇ كامانىن مۇرىگە ئېسىپ ،
شاھ يېنىغا كەلدى بىر ـ بىرلەپ بېسىپ .
ئاتتىن چۈشكەندە شاھ تۇردى ئورنىدىن ،
دەر : « زاتىڭ ئاقلىدىڭ ھۈنىرىڭ بىلەن ! »
سارايغا مېڭىشتى شادان بولۇشۇپ ،
سۆزلىرى ماسلىشىپ ، خەندان بولۇشۇپ .
ئولتۇرۇشار ، بەزمە قىزار ، مەي ، چالغۇ ،
قوشاقچى ، ئۇسسۇلچى ، قىزىقچى ، كۈلكۇ .
سىياۋۇش شەنىگە قەدەم دەممۇ دەم ،
خۇشاللىق ئاتا قىلار ھەممىسگە ھەم .
سىياۋۇشقا تارتۇق قىلدى شاھ سوۋغا :
ئات ، ئېگەر ، تەخت ، كۈلاھ ۋە زەرلىك سەرپا .
كىيىملىككە كىمخاب ، شايى مۇھەييا ،
جاھاندا ھېچ كىشى كۆرمىگەن ماتا .
يانچۇقلار لېقمۇلىق دىنارۇ دىرھەم ،
ياقۇتۇ ۋە گۆھەرگە ئوخشاشلار بار ھەم .
نەچچە كېنىزەك ۋە قانچىلىك غۇلام ،
كۆز يېغىنى يەر دۇر تولغان بىر جام .
پەرمان بەردى : « كىمدە دۆلەت ، بايلىق بار ،
سىياۋۇشقا سوۋغا بېرىش بەرقارار .
كىمنىڭكى تۇراندا بار قېرىندىشى ،
ئاڭا مېھرىباندۇر قېرى ھەم يېشى . »
ئەمر قىلدى : ھەر كىم بىر سوۋغا قىلسۇن ،
داستىخان سالسۇن ، بىللە ئولتۇرسۇن .
ئاندىن لەشكىرىگە ئەمر قىلدى سۇلتان :
« سىز پادا بولسىڭىز ، ئۇ سىزگە چوپان ! »

ئەفراسىياپ بىلەن سىياۋۇشنىڭ ئوۋغا چىققانلىقى

ئاندىن شاھزادىگە شۇنداق دەر سۇلتان :
« بىر كۈن ئوۋغا چىقىپ قىلايلى جەۋلان .
روھىمزنى شادۇ خۇرام قىلايلى ،
ئوۋ ئوۋلاپ كۆڭۈلنى بىغەم قىلايلى .
ئاڭا دەر : « ھەر قاچان توسسا كۆڭۈل ،
قايسىسنى تىلىڭ كۆرەركىن ماقۇل . »
بىر كۈن يول يۈرۈشتى ، قولدا بۇركۈتى ،
ئوۋ ئوۋلاشقا بارار كەينىدە ئىتى .
ئەتراپتا باراتتى ھەر تۈرلۈك چېرىك ،
ئىرانۇ تۇرانلىق سپاھلار شېرىك .
سىياۋۇش ئالدىدىن چىقتى بىر قۇلان ،
ئۇنى قوغلىدى ئۇ مىسالى بوران ،
تىزگىن قويۇپ بەردى ، ئۇزەڭگە ئېغىر ،
دۆڭ ۋە يارلىقلاردىن ئۆتىدۇ غىر ـ غىر .
قىلىچ بىلەن ئۇنى كۆپ پارچە قىلمىش ،
قولى تارازىدۇر ، قۇلان نەق كۈمۈش .
تېرىنچە ئېغىرلىق قىلماس بىر تامان ،
پۈتۈن لەشكەر ھەيران ، پادىشاھ ھەيران .
بىر ئېغىزدىن ئېيتار ئاپىرىن سەرباز ،
باتۇر سەرەپراز ، باتۇر قىلىچۋاز .
شۇۋ ـ شۇۋ كۆتۈرۈلدى ئەسكەرلەر ئارا :
ئىراندىن كەلدىمۇ باشقا بىر بالا .
باھادىرلىرىمىز ئۇياتقا قالدى ،
شاھىمىز ئەمدى نې ئاتاققا قالدى ؟ . . . »
شاھزادە جىراغا ، چۆل ـ تاغقا چاپتى ،
پاناھتىن ئۇۋ تاپتى ، ئوچۇقتىن تاپتى .
ئولجىسىن توپلىدى ھەر جاي ، ھەر جايدا ،
قوشۇن تۈگىتەلمەس يېسە بىر ئايدا .
ئاندىن شىكارگاھتىن شاھ سارىيى تامان
ھەممە قايتىپ كەلدى ، خۇشال ۋە شادان .
ئەمدى شاھ كۆڭلىدە شادلىقۇ ئەلەم ،
پەقەت سىياۋۇشلا بولاتتى ھەمدەم .
جەھنۇ گەرسۇەزنى ياد ئەتمەس بولدى ،
ئۆزگە بىلەن دىلنى شاد ئەتمەس بولدى .
ئۇ بىلەن سۆھبەتتە كېچە ـ كۈندۈزى ،
دىداردىن يورۇق كۆڭۈل يولتۇزى .
شۇنداق ئۆتتى ئاردىن بىر يىل ،
غەم ـ شادلىقتا بىللە ئاتايۇ ئوغۇل .

بىر كۈنى پەران سىياۋۇش بىلەن سۆھبەتلىشىدۇ . ئۇ بۇ يەردە يالغۇزسىراپ قېلىۋاتقانلىقىنى ، ئىران

دىن كۆڭۈل ئۈزەلمەيۋاتقانلىقىنى ۋە ئۆيلەنمەكچى ئىكەنلىكىنى ئېيتتىدۇ .

سىياۋۇشقا تەكلىپ قىلىنغان قىزلاردىن پىران قىزى جەزىرە ياراپ ، ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىدۇ ، ئاندىن شاھ قىزى فەرەنگىسنىمۇ ئالىدۇ .

ئەفراسىياپ سىياۋۇشقا ئۆز ئۆلكىسىدىن بىر قىسمىنى تەقدىم قىلىدۇ . سىياۋۇش ئەمدى ئىرانغا قايتىش مايمەن ، شاھ كاۋۇسنىمۇ ، باھادىر رۇستەمنىمۇ ، گېۋنىمۇ ، شاپۇرنىمۇ ، بەھرامنىمۇ كۆرمەيمەن ، ئەمدى تۇراندا يىلتىز تارتىشىم كېرەك دەپ ئويلايدۇ .

سىياۋۇشنىڭ گەنگ قەلئەسىنى قۇرغانلىقى

داستان دەرۋازىسىن ئاچاي باشقىدىن ،
يېڭىدىن باشلايمەن قەدىمىي سۆزدىن .
سىياۋۇش گەنگىدىن سۆزنى باشلايمەن ،
قەدىمىي رىۋايەتنى تىزىپ تاشلايمەن .
تەڭرىگە مىڭ شۈكۈر ، جاھان ياراتقان ،
بارلىقنى ئاشكارۇ نىھان ياراتقان .
جاھاندا نېمە بار ، ئىگىسى خۇدا ،
ھەممە جانلىق جۈپ ـ جۈپ ، ئۇ ئۆزى تەنھا .
پەيغەمبەرگە دىلدىن مىڭ ـ مىڭ شۈكۈر ،
يارانلارغىمۇ ھەم شۈكۈر بىرمۇ بىر .
بۇ دۇنيادىن كەتتى نى ـ نى مەرد ئادەم ،
مەڭگۈلۈك لاپنى ئۇرمىغىن سەن ھەم .
قېنى ، شاھنشاھلار بېشى قاياقتا ؟
ئۇلۇغلار قەبرىسى ، يېشى قاياقتا ؟
نەدە ئۇ ھېكمەلەر ، دانالار قېنى ؟
دىلدىن بىلمىگە شەيدالار قېنى ؟
ناز ، ھايا ئىگىسى گۈزەللەر قېنى ؟
سۆزى بار ، ئاۋازى غەزەللەر قېنى ؟
تاغ ۋە تاشلار ئارا قاچقانلار قېنى ؟
ئارام ، شۆھرەت ـ شاندىن كەچكەنلەر قېنى ؟
غۇرۇردىن كۆكرىكى ئاسمانلار قېنى ؟
شىر بىلەن جەڭ قىلغان پالۋانلار قېنى ؟
ھەممىنىڭ جايى تۇپراق ، ياستۇقلىرى خىش ،
ياخشىدۇر ياخشىلىق ئۇرۇقىن تېرىش .
تۇپراقتىن چىقىپ بىز بولمىز تۇپراق ،
لازىم يامانلىقتىن چۆچۈپرەك تۇرماق .
سەن كېتىسەن ، قالار بۇ دۇنيا ئەبەد ،
سىرىن چۈشىنىشكە بارمۇ سەندە ھەد ؟
جاھان باشتىن ـ ئاياغ ھېكمەتقۇ ھېكمەت ،
نېچۈن غەپلەت بولمىش بىزلەرگە قىسمەت .
ياش ئاتمىش ئالتىدە ، ئىزدە چارەڭنى ،
دۇنيا ئاز ـ كۆپىدىن يۇزۇڭنى ئۆرى .
ھەمراھلىرىڭ بىر ـ بىرگە كەتكەندە سەن ھەم ،
ئەبەدىي قېلىشنى ئويلىما ھېچ ھەم .
بۇ سۆزلەرگە ئەگەر بولسا شەك ـ گۇمان ،
ئاڭلا ، سۆزلەپ بېرەي قەدىمىي داستان .
شۇلاردىن بۇ جاھان بوش قالغانىكەن ،
ئەبەدىيلىك تاجىنى ئىزدىمىگىن سەن .
ئۇ چاغلار ئادالەتتىن ھەممە شاد ئىدى ،
ئۇلارنىڭ ئىشىدىن يۇرت ئاۋات ئىدى .
ئەمدى گەنگ قەلئەدىن ئاڭلىغىن داستان ،
ئاڭا ئەقلىڭ ئىشەنچ قىلغۇچە ئىشەن .
چۈنكى گەنگدىج ئوخشاش جاي ئالەمدە يوق ،
ئۇنىڭ زېمىنىدەك ئارامبەخش يوق .
ئۇنى بەرپا ئەتتى ئادىل سىياۋۇش ،
قۇرغۇچە چەكتى تالاي رەنجۇ تەشۋىش .
دەريادىن ئۆتكەندە باردۇر بىر ماكان ،
قىرغىقى كۆرۈنمەس ، سۇسىز باياۋان .
ئۇندىن كېيىن ئۇچرار بىر ئاۋات شەھەر ،
دىل ئالىدۇ ئۇنىڭ پەيزىدىن بەھىر .
كەينىدە كۆرۈنەر سالاپەتلىك تاغ ،
چوققىسى ئاسماندا ، بۇلۇتلار بەلباغ .
گەنگدىج قەلئەسى بار تىك تاغلار ئىچرە ،
تاغلىققا ئۇ قەلئە بېرەر ئىشەنچە .
ئەتراپى يۇز پەرسەڭ تاغلىق ۋە تاشلار ،
قارىساڭ ئۇزاقراق كۆزلىرىڭ ياشلار .
ئەمما قەلئە يولى كۆرۈنمەس ئەسلا ،
ھەر تەرىپى بىردەك ، قىيا تاش تەنھا .
ھەر تەرىپى بىردەك ئوتتۇز ئۇچ پەرسەڭ ،
ئۆرۈلگەن سېپىلى بەك ئېگىز خەرسەڭ .
ئەگەر بۇ سېپىلغا بىرنەچچە كىشى
چىقسا گەر ، قەلئەنى قوغدىماق ئىشى .

يۇز مىڭ چەۋەنداز ۋە يۇز مىڭ زىرىھدار ،
كۆزى چۇشۇپ ، شۇنىدىن تاللىدى زېمىن .
بۇ سېپىلدىن ئارتىلىپ ئۆتەلمەس زىنھار .
ئەقىل بىلەن شۆھرەت تاپقان شەھرىيار ،
سېپىل كەينىدە شەھەر ، ئاۋات جاي ،
قەلئەگە سوقتۇردى يەنە بىر دىۋار .
گاھ كۆكلەم گۈلزارۇ ، گاھ گۈزەل ساراي .
تاشلاردىن ، گەجلەردىن ، يەنە مەرمەردىن ،
ھەرياقتا زىلال سۇ ، ئېرىق ۋە ھاممام ،
يەنە نامى ئۇنتۇلغان جەۋھەردىن ،
كوچىلار بايرامدەك بېزەلگەن تامام .
يۇز رەشتىن ئارتۇقراق بويىن ئۆلچىسە ،
تاغلاردا ئۇچار قۇش ، دەشتلەردە ئاھۇ ،
ئوتتۇز يەتتە رەشتۇر كەڭلىكى راسا .
كۆركەنگە قىزىقىش بولىدۇ ئازىۇ .
نە سالما تېشى يەتمەيدۇ ، نە ئوق ،
تاغلارنىڭ باغرىدا تاۋۇس ، قىرغاۋۇل ،
خالىساڭ بېرىپ كۆر ، ئەسلا تېگى يوق .
كەكلىكلەر سايرايدۇ ناغرا كەبى مول .
تا كىشى كۆرمىسە ئۆز كۆزى بىلەن ،
يوق ئىسسىق ـ سوغۇقى ، دائىم مۆتىدىل ،
يالغانچى دېيىلەر ئۇنى سۆزلىگەن .
ھەممە ئارامۇ شاد ، لەززەتتە كۆكۈل .
سېپىل بويى ئىككى پەرسەڭ تەقمۇ تەق ،
ئۇ يەردە ئۇنتۇلغان كېسەللىك سۆزى ،
ئەتراپىنى ئورىغان چوڭقۇر يار ـ خەندەك .
بۇ بوستان شەھەرمەس ، بېھىشنىڭ ئۆزى .
چوققىسىدىن ئاستى كۆرۈنمەس كۆزگە ،
سۇلىرى زىلال ۋە بال ـ شېكەر ئەنھار ،
قۇش ئۇچۇپ چىقالماس بۇركۈتتىن ئۆزگە .
يەرلىرى كۆكەرگەن ، ھەمىشە باھار .
شۇنچە كۆپ جاپا تۇران يېرىدىن
پارسچە ئۆلچەمدە ئۆلچىسەڭ ئەگەر ،
تەختۇ تاج شەۋكىتىن يايماق مۇددىئا .
ئوتتۇز كەررە ئوتتۇز ئەن بوي كېلەر .
شۇنداق دىلئارام جاي قىلاي بىنا ،
ئەگىز يېرى بىر يېرىم پەرسەڭ ،
ئۇنىڭدەك شەھەرىستان ئالەمدە بىرلا .
چىققان كىشى ھارار ، ھالى يەرگە تەڭ .
ئۇ ساراي ئۆيلەر ، ئايۋانلار قۇردى ،
داۋان ئېشىپ ئۆتسەڭ ، تەپ ـ تەكشى دالا ،
دەرەخلەر تىكتۇردى ، مەيدانلار قۇردى .
گۈزەللىكتە يالغۇز ، تولغان گۈل ـ لالە .
جەننەت بېغى گويا ، ياشنار رەڭدار گۈل ،
سىياۋۇش شۇ جايغا تۇران يېرىدىن
ھەر ياقتا نەرگىسۇ لالە ۋە سۇنبۇل .

سىياۋۇشنىڭ پىران بىلەن كېلەچەك ھەققىدە سۆھبەتلەشكەنلىكى

ئاۋات ماكانىدىن قايتتى ئۇ شاھباز ،
ئاڭا بېقىپ پىران دېدى : « ئەي شەھرىيار ،
دىلىنى ئېزەتتى ئەجەب تۇيغۇ ـ راز .
نېم بولدى ، جىم بولدۇڭ مىسلى ھازىدار ؟ »
مۇنەججىملەرگە تاشلىدى سوئال :
ئاڭا جاۋاب بەردى : « گەردىشى بەلەند ،
« شۇنداق جاي سالدىم نەق جەننەت مىسال .
دىلىم ئەزدى ، قەلبىم ئەلەم ئەتتى بەند .
ئېيتىڭ ئۇندىن بەختىم دۇرەخشان بولۇر ،
ئىشىدۇر توپلىماق بايلىق بېھىساب ،
ياكى ئۆمرۇم قايغۇ ـ پۇشايمان بولۇر ؟ »
ساراىۋ خەزىنە ، گۆھەرۇ ئاپتاپ .
مۇنەججىملەر جاۋابى بولدى شۇنداق تەخ :
لېكىن ئاخىر ھەممە قالار دۇشمەنگە ،
« ئۇ شەھەردە ساڭا كۆتۈپ باقماس بەخت ! »
ئەجەل زەھەر سالار پاك ـ تازا تەنگە .
مۇنەججىملەرگە قوزغالدى قەھرى ،
بۇ گەنگدىج ئوخشاش جاي يوقتۇر جاھاندا ،
كۆزدىن چاچراپ ئۇچقۇن ، دىلدىن زەھرى .
ئازادە بۇ ساراي يوقتۇر جاھاندا .
ئازغىنا بوشاتتى ئات تىزگىننى ،
ماڭا تەگرى مېھرى دائىم يار ئىدى ،
كۆز يېشىدا باستى يۈرەك ئوتىنى .
ئەقلىم ئويغاق ئىدى ، بەخت بىدار ئىدى .

شۇنىڭ ئۈچۈن قۇردۇم ئاجايىپ شەھەر ،
قورغانىنىڭ چوققىسى ئاسمانغا يېتەر .
دائىم جاپادىمەن بېزەشتە ئۇنى ،
دىل ياشنار ھەرياندىن كۆزىتىپ ئۇنى .
ئەمما ھۆسىنگە خوپ بوي بولغاندەك ،
بايلىققا يالغۇزلا جاي بولغاندەك ،
ماڭا نېسىپ قىلماس خۇشاللىق ـ شادلىق ،
بۇ سارايدا ئۆزگە تاپار ئاۋاتلىق .
نە ماڭا بۇيرۇماس ، نە پەرزەنتىمگە ،
نە مېنىڭ پەھلىۋان جانجىگىرىمگە .
مېنىڭ ئۆمرۈم ئۇزۇن بولماسمىش ئانچە ،
بۇ ھىجران قەلبىمگە سانجارمىش نەيزە .
بۇ سارايدا يايرار شاھ ئەفراسىياپ ،
بىگۇناھ جېنىمغا ئەجەل يېتەر شىتاب .
ئەزەلدىن بۇ بەلەنت پەلەك ئىشى شۇ ،
گاھ شادلىق بېغىشلار ، گاھى غەم ـ قايغۇ . »
ئاڭا پىران دېدى : « ئەي سەرپەراز ،
دىل قايغۇسىن ئانچە قىلمىغىن دەراز .
ئەفراسىياپ پىدا سېنىڭ يولۇڭغا ،
گويا شاھ ئۇزىكى سېنىڭ قولۇڭدا .
ناۋادا بولسىلا تېنىمدە جېنىم ،
بۇزۇلماس سەن بىلەن ئەھدۇ پەيمانىم .
شامال چىقسا سېنى قىلاي ھىمايە ،
ھەر مويۇڭ قىممىتى گۆھەر بىباھا ! »
سىياۋۇش ئاڭا دەر : « بەللى ، ئەي نىكنام ،
ھىممىتىڭدىن ئىشىم تاپار سەرەمجان .
پەقەت ساڭا مېنىڭ سىرلىرىم ئاشكار ،
دائىم سالامەت بول ، ھەمىشە ھوشيار .
تەڭرىم مېھرىبدىن ئاگاھلىقىم بار ،
ئۇلۇغ پەلەك سىرىدىن خەۋىرىم بىسيار .
بىلىپ قوي بىر كۈنى بولۇرسەن گۇۋاھ ،
شۇندا ، ئېيتماپسەن ، دەپ قويمىغىن گۇناھ .
سەن ئەس ـ ھوشى تولۇق پىران پەھلىۋان ،
قۇلاقفا قۇيۇۋال بۇنى شۇ زامان .
كۆپ زامان ئۆتمەيلا ھوشيار شەھرىيار ،
مېنى تۇتقۇن قىلغۇسى قان يىغلىتىپ ، زار .
قولىدا تۆكۈلەر بىگۇناھ قېنىم ،
باشقىغا نېسىپ بولۇر ساراي ـ ئايۋىنىم .
سەن ئەھدىڭگە سادىق ، ياخشىلىق ئويۇڭ ،
ئەمما باشقىچىدۇر رايى پەلەكنىڭ .
ئىغۋاچى سۆزىدىن ، قارا بەختىمدىن ،
بىگۇناھ كېتەرمەن تاجۇ تەختىمدىن .
ئىران ۋە تۇراندا باشلىنىدۇ جەڭ ،
يەنە ئاداۋەتتىن ھەممە يەرگە تەڭ .
يەر يۈزى پۈتۈنلەي غەمگە تولىدۇ ،
ھەر ياقتا قىلىچ ۋە ياۋلىق بولىدۇ .
بەك كۆپ سېرىق ، قىزىل ، زەڭگەر ، قارا ، ئاق ،
ئىراندىن تۇرانغا كېلىدۇ بايراق .
بەك كۆپ تالان ـ تاراج ، ۋەيرانلىق يېتەر ،
قانچە خەزىنىلەر چېچىلىپ كېتەر .
بەك كۆپ مەملىكەتلەر پايخان بولغۇسى ،
دەريا ھەم ئېرىقلار قانغا تولغۇسى .
تۇران ئەمەلدارى قىلمىشلىرىدىن ،
پۇشايمان قىلغۇسى ئۆز گۇپتارىدىن .
ئەمما پۇشايماندىن بولماس ئۇ چاغ سوت ،
ئاۋات يۇرتتىن كۆككە كۆتۈرۈلەر دۇت .
غوۋغا چىقار تۇران ۋە ئىراندىن ،
جاھان تەۋرەپ كېتەر ناھەق قېنىمدىن .
شۇنداق ئىكەن ئەسلى تەقدىر يازمىشى ،
ئەزەل ئېگىلگەننى ئۇرار ھەر كىشى .
ئەمدى شاد ـ خۇرام يەپ ـ ئىچەيلى ، مەيلى ،
كېتەر ۋاقتىم كەلسە كېتەيلى ، مەيلى .
بەش كۈنلۈك دۇنياغا كۆڭۈل باغلىما ،
ئازار ستەملەردىن كۆيۈپ يىغلىما .
ئەمگىكىڭ مېۋىسى باشقىغا قالار ،
يەپ ـ ئىچمەي توپلىساڭ ، دۇشمىنىڭ ئالار . »
پىران بۇ سۆزلەردىن پىكىرگە تولدى ،
دىلدا شادلىق ئورنىن قايغۇ ـ دەرد ئالدى .
ئۆزىچە ئويلايتتى : « راست بولسا گېپى ،
چۈڭلار مېنىڭ ھەم ھاياتىم يېپى .
ئۇنى مەن چىللاپ كەلدىم تۇرانغا ،
ئاداۋەت ئۇرۇقىن چاچتىم جاھانغا .
تۇرانغا ئېپ كەلدىم ، چېكىپ قانچە رەنج ،
ئاڭا تاپشۇرغۇزدۇم ۋەتەن ، تاج ۋە گەنج .
شاھ سۆزىگە قىلماي قويدۇم ئېتىبار ،
ئاگاھلاندۇرىدىكى ، نەچچە قېتىم بار . »
ئاندىن يەنە ئۆزىگە بەردى ئۇ تەسكىن :
« كىم بىلەلەيدۇ ئاسمان سىرلىرىن ،

ئىرانىن سېغىنىپ قالغاندەك تۇرار ، يول بويى سۆزلىشىپ بارار ئىككىسى ،
ۋەتەن مېھرى ھوشىن ئالغان كۆرۈنەر . ئىستىقبال تاۋۇزىنى يارار ئىككىسى .
كاۋۇس بىلەن ئۇنىڭ تاجى ۋە تەختى ، يېتىپ بېرىپ ئاتتىن چۈشكەنلا ھامان ،
ئېسىگە چۈشتىمۇ ئۇندىكى بەختى . » سۆھبەتتىن ئىككىسى باغلىدى زۇۋان .
شۇ بىلەن دىلىنى ئەيلىدى خۇرسەند ، راسلىششتى زەرلىك تۆكمە داستىخان ،
يولغا ئەقلىنى قىلمىدى بەند . ئاڭا چالغۇ ، كۈي ، مەي ، قەدەھلەر تولغان .

ئەفراسىياپنىڭ پىرانىنى مەملىكەتلەر بويلاپ سەپەرگە ئۈۋەتكەنلىكى

شۇنداق ھەپتە ئۆتتى دىلىنى شاد قىلىپ ، پىران ھويلىسىدىن ياڭرار چاقىرىق ،
جاھان شاھلىرىنى بىر ـ بىر ياد قىلىپ . ناغرا ئاۋازىغا تولدى چۆل ـ قورۇق .
سەككىزىنچى كۈنى شاھتىن كەلدى خەت ، ھەر تەرەپتىن يېتىپ كەلدى ئەسكەر ،
پىرانغا بۈيرۇق شۇ : « ئۆتكۈزمەي مۇددەت ، بارى جەڭدە پىشقان پالۋان ، مەدەتكار .
لەشكەر تاللاپ ، يولغا راۋان بولسۇن ، پىران دەرگاھىغا يېغىلغاچ لەشكەر ،
مەقسىتى بۇ سەپەر نەق دىيارى چىن . شاھ ئېيتقان باغقا يول ئالدى ئەسكەر .
ئۇندىن بارسۇن ئۇدۇل ھىندىستانىڭ ئۆزىگە ، سىياۋۇشقا تەقدىم قىلدى كۆپ سوۋغا ،
ئۇندىن ئۆتسۇن يەنە سىند دېگىزىگە . دىنار ۋە ئات ـ ئۇلاغ ، گۆھەر ۋە تىللا .
يۈرتۇم ئايلىنىپ ، يېغىپ كۆپ باجنى ، سىياۋۇشنى قۇچاقلاپ ، قول ئېلىپ قولغا ،
لەشكەر تارتىپ ، يېقتىسۇن ھەزەر تاجنى ! » خوشلىشىپ سالدى سىپاھىن يولغا .

سىياۋۇشنىڭ سىياۋۇشگىرد شەھرىنى بىنا قىلغانلىقى

تۇندە چاپار كەلدى ئەفراسىياپتىن ، ئىران ۋە تۇراندىن ئون مىڭ قىلىچۋاز ،
ئوتتەك ھارارەت ۋە زور شىددەت بىلەن . سەپ تارتىپ بېرىشار ھەممە چەۋەندىاز .
سىياۋۇشقا مېھىر تولغان خەت ، سۇلتان سىپاھىنىڭ ئالدىدا رەڭگا رەڭ مەپە ،
يازاتتى گويا كى قۇياشلىق ئاسمان : ئۇندا كېنىزەكلەر ، گۈزەل ، ئالىپتە .
« ئارامىم يوقتۇر سەن كەتكەندىن بۇيان ، گۆھەر ۋە مەرۋايىت ، شاھانە ياقۇت ،
ئوي ـ خىيالدىن ئازاد ئەمەسمەن ھەرئان . مارجانلار تاجىغا بېرەر جۇلا ، قۇت .
ئەمما بىلگىن ، سېنىڭ تىنچلىقىڭ ئويلاپ ، يۈكلەردە ئەنبەرۇ مۇشىك ۋە ئۇد ، ئەتىر ،
بىر جاي تاپتىم تۇران يېرىدىن تاللاپ . يىپەك ھەمدە شايى ـ ماتالار تەييار .
بېرىپ كۆرسەڭ ئۇ جاي خۇشۇاق ـ خۇررەمدۇر ، مىسىر ، چىن ۋە ئىران رەختلىرى لىق ـ لىق ،
بارغانىڭ كۆڭلى شاد ، دىلى بەغەمدۇر . ئوتتۇز نار تۆگىگە يۈك بولدى تولۇق .
شۇندا پادىشاھ بول ، تارتما دەرد ئەسلا ، سەردار خۇررەمبەھار ياقتا ئات سالدى ،
دۇشمەنلەر بېشىنى قىل پارە ـ پارە ! » داڭدار لەشكىرىمۇ كەينىدىن ماڭدى .
سىياۋۇش شۇ ھامان ھازىرلاپ كارۋان ، ئۇ جايغا بېرىپلا ئېتىن توختاتتى ،
يول ئالدى شاھىنشاھ كۆرسەتكەن تامان . ئىككى پەرسەڭ يىراق ئارىلىق ئاجراتتى .
مىڭچە قىزىل تۆگە ، يۈكى رەڭگا رەڭ ، ئۇندا شەھەر سالدى ، ھەيۋەتتۇر ساراي ،
ھەممىسگە تاي ـ تاي يۈك ئارتقان تەڭمۇ تەڭ . باغۇ ئىرەم ، گۈلزار ، سايە ـ سالقىن جاي .
يۈز تۆگىدە پەقەت بايلىق ، دىرھەم بار ، ئايۋان تاملىرىغا سىزدۇردى سۈرەت ،
ئۇنىڭدىن قىرىقىدا پۇتۇنلەي دىنار . شاھلار بەزم ، رەزمىدىن بېرەر شاھادەت .

تەخت يېنىدا تۇرار پىلتەنلىك رۇستەم ،
زال ۋە گۇدەرز ، ھەممە پالۋانلار جەم .
بىر تەرەپتە تۇرار ئەفراسىياپ شاھ ،
پىران ۋە گەرسۋەز ، ئەتراپتا سپاھ .
شەھەر بەرپا بولۇپ مىسالى جەننەت ،
ئىران ۋە تۇرانغا تارقالدى شۆھرەت .

ھەر دوقمۇشقا سالدى ئېگىز مۇنارە ،
بۇلۇتلار يېتەلمەي بولدى ئاۋارە .
ئۇنىڭ باتۇرلىرى ئالەمگە مەشھۇر ،
ئۇندا بەزم قىزار ، غەزەل ئوقۇلار .
ئاڭا سىياۋۇشگىرد دەپ قويۇشتى نام ،
بۇندىن پۈتۈن خەلق دىلى شاد ـ خۇرام .

پىرانىڭ سىياۋۇشگىردقا كەلگەنلىكى

ھىندى ۋە چىندىن قايتىپ كېلىپلا پىران ،
ئەۋلادلىرىڭ ئوقۇر ساڭا تەسەننا ،
شەھەر شۆھرىتىنى ئاڭلىدى شۇئان .
جاھاندار ، مۇزەپپەر بولغىن دائىما ! »
پۈتۈن تۇران ماختار سىياۋۇش شەھرىن ،
شەھەرنى ئايلىنىپ كەلگەچ سىياۋۇش ،
ئىقبال يۇلتۇزىن ، زېمىن ۋە نەھرىن .
ساراىيى ، كۆكتاتلىق ، باغ ۋە راغىنى ،
ساراىيى ، كۆكتاتلىق ، باغ ۋە راغىنى ،
كوچا ـ كوي ، ئېتىزى ، دالا ، تېغىنى .
ئاتاتىن سۇلتانغا ئاھزات چىقتى شادانە .
دىلىدا شۇنداملا ھەۋەس قوزغالدى ،
سىياۋۇشنى كۆرۈپ يىراقتىن پىران ،
شاھ شەھرىن كۆرۈشكە ئالدىراپ قالدى .
ئاتتىن چۈشۈپ ، بولدى پىيادە راۋان .
مىڭ نەپەر دانىشمەن پەھلىۋانلاردىن
سىياۋۇشمۇ چۈشتى قارا ئېتىدىن ،
ئۆز يېنىغا ئېلىپ زور كارۋان بىلەن ،
قۇچاقلاشتى ئۇلار قايتا ـ قايتىدىن .
سىياۋۇش ۋە پىران پالۋان ، تەڭ قامەت .
شەھەرگە كىرىشتى ئىككى ئەزىمەت ،
شەھەر ۋە ئەتراپنى كۆرۈشتى تولۇق ،
سىياۋۇش ۋە پىران پالۋان ، تەڭ قامەت .
بۇ يەرلەر يېقىندا ئېچىلغان قوروق .
شەھەر ۋە ئەتراپنى كۆرۈشتى تولۇق ،
ساراىۋ ئىمارەت ، گۈلزار ، ئېتىز ، باغ ،
بۇ يەرلەر يېقىندا ئېچىلغان قوروق .
پارقىراپ تۇرىدۇ مىسالى چىراغ .
ساراىۋ ئىمارەت ، گۈلزار ، ئېتىز ، باغ ،
ھەر تەرەپكە ئېتىن سالاتتى پىران ،
پارقىراپ تۇرىدۇ مىسالى چىراغ .
ئاپىرىن ئوقۇيتتى ئەس ـ ھوشتا ھەيران .
ھەر تەرەپكە ئېتىن سالاتتى پىران ،
سىياۋۇشقا دەيتتى : « شاھانە كۆڭلەم
ئاپىرىن ئوقۇيتتى ئەس ـ ھوشتا ھەيران .
ۋە ئىدراك بولمسا گەر ساڭا ھەمدەم ،
سىياۋۇشقا دەيتتى : « شاھانە كۆڭلەم
بولاتتىمۇ بۇنداق شىجائەت راۋا ،
ۋە ئىدراك بولمسا گەر ساڭا ھەمدەم ،
بولاتتىمۇ بۇنداق كۆركەم جاي بەرپا .
بولاتتىمۇ بۇنداق شىجائەت راۋا ،
ئەبەدىلئەبەدكە قالىدۇ يادىكار ،
بولاتتىمۇ بۇنداق كۆركەم جاي بەرپا .
كىمكى بولسا مەرد سېنى ياد ئېتەر .
ئەبەدىلئەبەدكە قالىدۇ يادىكار ،
كىمكى بولسا مەرد سېنى ياد ئېتەر .

سیاۋۇش شەھرىنى قىلساڭ تاماشا ،
بېھىش باغى شۇنىڭ ئۆزىدۇر تەنھا .
سیاۋۇش ئۆزىمۇ مىسالى قۇياش ،
تەختتە ئولتۇرار چىرايلىق ۋە ياش .
دىلىڭغا ئىزدىسەڭ شادلىق ۋە ھەشەم ،
سیاۋۇش شەھرىنى بېرىپ كۆر سەن ھەم .
شەھرىدىن ئىگىسى كۆركەمدۇر ئوبدان ،
چېھرىسى كۆكتىكى قۇياشتىن روشەن .
فەرەنگىسنى كۆرسەڭ ، ئېچىپتۇ چىراي ،
ھۆسنى ياشنار مىسلى ئون تۆت كۈنلۈك ئاي . »
ئاندىن ئەفراسىياپ يېنىغا كەتتى ،
سۇدىكى كېمىدەك بىرىدەمدە يەتتى .
بېرىپ ئېيتتى قانداق يەردە بولغىنىن ،
باجلار يىغقانلىرىن ، نېمە قىلغىنىن .
ھىندى يۇرتىدا قانداق ئۇرۇش قىلغىنىن ،
يامانلار ئۇستىگە يۇرۇش قىلغىنىن .
ئاندىن سیاۋۇشگىردقا سەپەر قىلغىنىن ،
كۆرگىنىن سۆزلىدى ، ئېيتىپ ئاپىرىن .
سیاۋۇش ئىشىدىن شاھ قىلدى سوئال ،
دېدى : « تاجۇ تەختى ، شەھرىدە نېم ھال ! ؟»
پىران دېدى ئاڭا : « ياشىنغان جەننەت ،
جەننەتمۇ يېتەلمەس ، بەركامال غايەت .
ئادەم تاپالمايدۇ ئۇندىن گۈزەل جاي ،
باشقا ئۇنداق جايىنى بىلمەس قۇياش ـ ئاي .
شۇنداق بىر شەھەركى كەزسەڭ يەر يۈزىن ،
نە تۈران كۆرمىگەن ، نە ھىندى ، نە چىن .
ياشناپ تۇرغان باغلار ۋە ئابىراۋان ،
ھۆسنۇ كامالىغا ئەقلۇ روھ ھەيران .
نەگىكى تاشلىما سىنچىلاپ نەزەر ،
بىر نۇقسان تاپالمايسەن ، ئەقلىڭنى ئالار .
فەرەنگىس سارىيىن كۆردۈم يىراقتىن ،
نۇر چاچار يىراقتا دۇر گۆھەر بىلەن .
ئەگەردە ئاسماندىن چۈشسە پەرىشتە ،
ھۆسنىدە ئەقلۇ ھوش ، يۇرۇش ـ تۇرۇشتا
سېنىڭ كۆيۈغلۇڭغا ھېچ تەڭ كېلەلمەس ،
ئۇ شىر تەنلىكىگە ھېچكىم قىلماس بەس .
يەنە بىر گەپ ، ئىككى يۇرت ئارا ئۇرۇش
تىنچىپ ، گويا كەلدى ھوشىغا بىھوش .
ئەبەدىي ئىقبالۇ بەخت يارىڭ بولسۇن ،
دائىم ئادالەت مادارىڭ بولسۇن ! »
ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن شاھ شادۇ خەندان ،
مېۋىلىك شاخ تۆكتى ھوسۇل پاراۋان .

ئەفراسىياپنىڭ گەرسۇەزنى سیاۋۇش ھۇزۇرىغا ئەۋەتكەنلىكى

گەرسۇەزنى سورىدى شەھرىيار ،
سیاۋۇشگىرد ھەققىدە نېي گەپ ـ سۆز بار .
« سیاۋۇش شەھرىنى بېرىپ كۆر ئۆزۈڭ ،
ئايلىنىپ بىلىپ كەل ، نېي كۆرسە كۆزۈڭ .
سیاۋۇش تۇرانغا كۆچۈل بېرىپ شاد ،
ئىرانىنى قىلمايدۇ بىرەر قېتىم ياد .
خەير ـ مەئزۇر قىلدى تەخت ، كۈلاھ بىلەن ،
گۇدەرز ، بەھرامۇ ، كاۋۇس شاھ بىلەن .
ئەمدى كۆرەلمەيدۇ رۇستەم ۋە زالنى ،
قولىغا ئالمىغاي گۇرزە ، قورالنى .
چۆل ـ بایاۋان ئىدى ، كەتكەن تىكەنزار ،
شەھەر ساپتۇ مىسلى ياشىنغان باھار .
فەرەنگىسكە ئوتلار سېلىپ شان ساراي ،
مۇھەببەتتە بەردى دىل تۆرىدىن جاي .
نەرسەڭنى تەييارلا تېزلا يولغا چۈش ،
بېرىپ كۆر نې ئىشلار قىپتۇ سیاۋۇش .
تەخت ئۇزرە كۆرەرسەن ، گەپنى كۆپ سوزما ،
ئۇلۇغلار ئەنئەنە ـ ئادىتىن بۇزما .
ئۇلۇغلار ئالدىدا ئۇلۇغلا ئۇنى ،
ماختاپ ئىززىتىن قىل ، تۆك سۆز ئۇنچىنى .
سوۋغات ھازىر قىلغىن كۈمۈش ھەمدە زەر ،
ئات ـ ئۇلاغ ، تاج ۋە تەخت ھەم ئالتۇن كەمەر .
گۆھەر ۋە كىمخاب ھەم چىنچە شايە ،
قورال ۋا ياراغلار ، ئۈزۈك بەك زىبا .
خەزىنە ئىچىدە نېمە بار نەزەر سال ،
يارىسا قولۇڭغا سىغقىنىچە ئال .
فەرەنگىسكىمۇ ئال ھەدىيىلەردىن ،
تىلىڭدىن چۈشمىسۇن ئالقىش ـ ئاپىرىن .
گەر ساھىبخان بولسا خۇش خۇي ۋە خەندان ،
ئىككى ھەپتە ئۇندا قال بولۇپ مېھمان . »

يولغا هازىرلاندى گەرسۇمز شەۋزاز ،
تۇراندىن تاللاندى مىڭدەك چەۋەنداز .
يەردىن چاڭ توزۇتۇپ ، بەئەينى قۇيۇن ،
سيياۋۇش شەھرىگە يەتتى شۇ ھامان .
سيياۋۇشقا خەۋەر يەتكەنلا ھامان ،
كۈتۈۋېلىشقا چىقتى دىلدا ھاياجان .
ئۇلار قۇچاقلاشتى ، ئەسكەر ئوردىدى ،
سيياۋۇش شەھرىيار ھالىن سورىدى .
ئۇ يەردىن مېڭىشتى ئۇدۇل سارايغا ،
سيياۋۇش ئاجراتقان ئارامبەخش جايغا .
ئەتىسى سيياۋۇش ھۇزۇرىدا شاد ،
سۇئغلار تاپشۇردى گەرسۇمز ئازاد .
سيياۋۇش كۆرگەندە مۇنچە ئەتىۋار ،
چىرايى خۇش بولدى ، مىسالى باھار .
ئېتىنى ئېگەرلەپ مىندى سەرەپراز ،
ئەتراپىن ئوردىدى ئىرانلىق سەرباز .
ئايلاندۇردى كوچا ـ شەھەرنى بىر ـ بىر ،
ئاندىن يەنە بولدى سارايدا ھازىر .

سيياۋۇش ئوغلى فۇرۇدنىڭ تۇغۇلغانلىقى

شۇ دەمدە سيياۋۇش ئالدىغا چاپار
شامالدەك كەلدى ـ دە ، ئېيتتى خۇش خەۋەر :
سيياۋۇش كۆرۈپتۇ ئايدەك بىر ئوغلان ،
نەۋرە كۆرۈپتۇ ، ئۇ پالۋان پىران .
بەختيار نامىنى قويۇشتى فۇرۇد ،
پىران ئاڭلىغاندا بولدى كۆپ خۇشنۇد .
شۇئان ماڭا قوشۇپ يەنە چەۋەنداز ،
« سۆيۈنچە ببرىڭ ! » دېدى سەرەپراز .
بوۋاقنىڭ ئانىسى جەربزە تېخى
ئورنىدىن تۇرماستىن ياتماقتا ئىدى .
ئەمما بوۋاق قولىن قىلىپ زەپىران ،
نامەگە مۆھرىنى باستى پىران
ۋە مەكتۇپقا قوشۇپ ساڭا ئەۋەتتى ،
شادلىقى ئىچىگە سىغماي ، سۆز قاتتى .
دېدى : « مەن قېرىغان چېغىمدا يەزدان
مېنى شاد ئەيلىدى ، دىلىمنى خەندان . »
سيياۋۇش ئاڭا دەر : « پادىشاھلىق تەختى
بولسۇن شۇ بوۋاقنىڭ ئەبەدىي بەختى . »
چاپارلارغا تەقدىم قىلغاندا دىرھەم ،
ھاسىراپ قالاتتى كۆتۈرگەن ئادەم .
فەرەنگىس سارىيى تامان سيياۋۇش ،
شاد ببرىپ يەتكۈزدى خەۋەرنى دىلخۇش .
گەرسۇمز تەخت ئۈزرە كۆردى : فەرەنگىس
تاج كىيىپ ئولتۇرار ، ھۆسنىدۇر تەڭسىز .
تىللادىن تاج كىيگەن نەچچە كېنىزەك ،
خىزمەتتە ، ھەممىنىڭ چىرايى ئايدەك .
تەختتىن چۈشۈپ ، سالام ببرىپ بىمالال ،
يىراق يول جاپاسىن ئەيلىدى سوئال .
گەرسۇمز دىلدا ئويىندى ھەسەت ،
ئەس ـ ھوشى ئۆزگەردى ، ئەقىلسىز جەسەت .
كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى : يىل ئۆتمەي تېخى ،
شاھزادە مەنستەمي قويدى كىشىنى .
شاھىنشاھلار كەبى تەختى ۋە جايى ،
ۋەتىنى ، ئەسكىرى ، بايلىق ، سارىيى . »
ئەمما دىلدا بارىن قىلمىدى ئاشكار ،
ئىچىدىن كۆيۈپ ، بىرئاز سارغايدى رۇخسار .
سيياۋۇشقا دېدى :« دەرد تارتىپ بىسيار ،
مېۋىسىن كۆرۈپسەن ، بەخت بولسۇن يار . »
سارايغا ئورنىتىپ ئىككى ئالتۇن تەخت ،
ئۇندا ئولتۇرۇشار ئىككى نىكبەخت .
يېتىپ كەلدى چالغۇ ، نەيچى ۋە ساقي ،
گۈھەر تەخت ئۈستىدە شادلىقلار باقي .
ناخشىچى ، سازەندە ، نەغمىيۇ ناۋا
دىلغا بەخش ئېتەتتى ئارامۇ داۋا .

سيياۋۇش چەۋگەن ئويناشقا باردۇ . ئۇ يەردە گەرسۇمزمۇ بار ئىدى . چەۋگەندە غالىب چىققان سيياۋۇشنى گەرسۇمز قوشۇنلىرىنى سەپ تۈزۈپ مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىدا ئېلىشىشقا چاقىردۇ . ئەمما سيياۋۇش : « سەن شاھنىڭ ئوكسى بولسەن ، مەن كۈيئوغلۇڭلار بولىمەن ، ساڭا قارشى قول كۆتۈرەلمەيمەن . بولدى ، قوشۇنىڭدىن بىر ئەمەس ، ئىككى پالۋان چىقسۇن ، چېلىشاي » دەيدۇ .

گەۋدىلىك ئىككى پالۋان چىقىدۇ ، سىياۋۇش ئىككىسىنى ئېگەردىن يۇلۇپ ئېلىپ ، يەرگە ئۇرىدۇ . ئۇلار ئەلەم بىلەن قوشۇن ئىچىگە كىرىپ ، كۆزدىن غايىب بولىدۇ . ماختانغان گەرسۆمزمۇ ئىزادىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولىدۇ ۋە يۈرىكىدە ئادالەت ئۇتى يالقۇنجايدۇ . بىر ھەپتىلىك بەزمىدىن كېيىن سىياۋۇش ئۇلارنى سوۋغا ـ سالام بىلەن ئۇزىتىپ قويىدۇ . ئەمما ، گەرسۆمز ئەفراسىياپ ئالدىدا سىياۋۇشنى خائىن ، كەيكاۋۇس بىلەن ئالاقىسى بار دەپ ئەيىبلەيدۇ .

ئەفراسىياپ گەرسۆمزنى بېرىپ سىياۋۇشنى ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇيدۇ . گەرسۆمز سىياۋۇشگىردقا بېرىپ ، سىياۋۇشقا ئەفراسىياپنى يامانلاپ بېرىپ بارما دەيدۇ . ئاندىن ئەفراسىياپقا كېلىپ ، « ئەمرىڭىزگە بىنائەن كېلىشتىن باش تارتتى . ئىران بىلەن باغلىنىپ قاپتۇ . تۇيۇقسىز سىزگە قارشى جەڭگە چىقىدۇ » دەيدۇ .

بۇ ئاردا سىياۋۇش مۇدھىش چۇش كۆرۈپ ، خوتۇنى فەرەنگىسكە ۋەسىيەت قىلىدۇ ۋە ئۆز ئەسكەرلىرى بىلەن ئىرانغا كەتمەكچى بولىدۇ . ئەمما ، يېرىم يولدا قېيىن ئاتىسى ئەفراسىياپ قوشۇنى بىلەن ئۇنىڭ ئالدىنى توسىدۇ . سىياۋۇش ئۇنىڭغا قول كۆتۈرمەيدۇ . ئەسكەرلىرىگىمۇ ئۇرۇش قىلماسلىققا پەرمان بېرىدۇ . ئەمما ، غەزەپلەنگەن ئەفراسىياپ ئۇلارغا ھۇجۇم قىلىدۇ ۋە سىياۋۇشنى ئەسىر ئالىدۇ . ناھەق تۆكۈلگەن قاندىن يەر يۈزى قىپقىزىل بولىدۇ .

فەرەنگىس ئۆز ئاتىسى ئالدىدا يىغلاپ بىگۇناھ سىياۋۇشنى ئازاد قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ . ئەمما ، غەزىپى غالىب كەلگەن شاھ گەرسۆمزنىڭ يارىدىمى بىلەن ئۇنى زىندانغا تاشلايدۇ .

سىياۋۇشنىڭ گۇرۇي دەستىدىن ھالاك بولغانلىقى

گەرسۆمز گۇرۇيغا تاشلىدى كۆزىن ،
گۇرۇيغا ھەسرەتتە ئۆرۈدى يۈزىن .
سىياۋۇش يېنىغا ئىتتىنىڭ باردى ئۇ ،
ئار ـ نومۇسنى ھەم قايرىپ قويدى ئۇ .
چاڭ سالدى سىياۋۇش ساقىلىغا ئۇ ،
يەرگە بېسىپ ، سۆرەپ قىلدى خار ئۇ .
سىياۋۇش خۇداغا قىلاتتى ناله :
« ئەي گەردىشى پەلەك ، ساڭا ھاۋاله .
بىر شاھزادە ياراتقىن مېنىڭ پۇشتۇمدىن ،
ئىزىمغا ۋارىس بوپ چىقسۇن ئارقامدىن .
مەردلىك ۋە ھۇنەرنى ئادەت قىلسۇن ئۇ ،
ئاداۋەت ، ئەلەمنى بەرباد قىلسۇن ئۇ . »
باش ئۇستىدە پەيدا بولدى پىلسەم ،
دىلى ئوتتەك يانار ، كۆزلىرىدە نەم .
سىياۋۇش ئاڭا دەر : « ئۇكام ، ئەلۋىدا ،
جاھان ئۆرۈش ، سەن بول ئارقاق ، ئەلۋىدا !
مەندىن يەتكۈزەرسەن پىرانغا سالام ،
دۇنيا ئۆزگىرىدۇ ـ دە ، خۇلاسى كالام .
پىرانىدىن ئۇمىدىم چوڭ ئىدى ، ئەلھال ،
مەن يوپۇرماق ، ئۇنىڭ سۆزلىرى شامال .
ماڭا دەيتتىكى ئۇ : « يۈز مىڭ چەۋەنداز ،

پالۋان ھەم قىلىچۋاز ، ساۋۇتلىرى ساز ،
تەس كۈنلەردە ساڭا بولىدۇ ئىناق ،
سەن ئوتلاي دېسەڭ گەر مەن بولاي ئوتلاق . »
بۇگۈن شۇ گەرسۆمز قوللىرىدا خار ،
تۇپراققا تەڭ بولدۇم ، يىغلاپ زارۇزار .
ياتسەمەن ، غەمدىن پەس بۇ ئەزىز بېشىم ،
مەن ئۇچۇن يىغلار يوق ، يوق قېرىندىشىم . »
شەھەر ۋە لەشكەردىن نېرى ئۆتۈشتى ،
سىياۋۇشنى سۆرەپ دەشتكە يېتىشتى .
پىيادە يول ئالدى چېچىدىن تارتىپ ،
نىشانغا يېتىشتى ، ئەلىمى ئارتىپ .
شۇ نىشان ئاستىدا ئاقتۇردى قېنىن ،
ۋەھشىي گۇرۇي بولدى ئۆمرىگە زامىن .
ئاياغ ـ قولىن باغلاپ قوي كەبى سويدى ،
بوينى ئاستىغا زەر ئىدىش قويدى .
سەرۇ بېشىنى قىلدى تېنىدىن جۇدا ،
ساپ قانلار ئىدىشقا تولدى ، بىنىدا .
بۇيرۇغان جايىغا ئىدىشنى جاللات ،
ئېلىپ بېرىپ ، تۆكتى پاك چۇنىنى بىدات .
ئەجەبا ، ئىدىشنى قەيەرگە قاتىل
تۆككەن بولسا ، ئۇندىن ئۇندى گۇل .

سىزگە ئېيتىپ بېرەي ئۇنىڭ نامىنى ،
بۇ گىياھنىڭ نامى « سىياۋۇش قېنى . »
سەرۇ بېشىدىن كەتكەچ نۇرلۇق ئاپتاپ ،
شەھرىيارنى باستى پايانسىز بىر خاب .
بۇ نېم تۇيغۇ ، ئۆتتى ئۇزۇن زامان ،
شاھ قىمىرلىماس ، ئويغانماس ھامان .
بىردىن كۆتۈرۈلۈپ توزانلىق بوران ،
قۇياش ، ئاي يۇزىنى توستى ناگاھان .
ئادەملەر بىر ـ بىرىنىڭ كۆرەلمەس يۈزىن ،
گۇرۇيغا ياغدۇرار نەپرەتلىك سۆزىن .
تەخت ئۇزرە شاھ ئورنىن قايغۇ ـ غەم ئالدى ،
نە قۇياش يوق ، نە سەرۇ ناز قالمىدى .
ئوڭ ـ سولغا چەرخ ئۇرۇپ ، بەك ئالاقزادە ،
جاھان باش ـ ئايىغىن تاپالماس قىلچە .
بىرى يامانلىقتىن تاپار ياخشىلىق ،
جاھان ئاڭا بەندە ، بەخت باقار ئىللىق .
بىرىنىڭ ئادالەتتىن باشقا ئىشى يوق ،
لېك ئۆز ئىشلىرىنىڭ ھېچ نەتىجىسى يوق .
دۇنياغا ئىشەنمە ، كۆڭۈل باغلىما ،
دۇنيا ئەلنىمىدىن دىلىڭ داغلىما .
ئۇندا رەھىم يوقتۇر ۋە يوقتۇر ۋاپا ،
شۇنداقتۇر باشتىن ـ ئاخىر بۇ دۇنيا .
بىر بىلىپ قويۇل قىل نې ھەدىيە ئېتەر ،
ئۇ ئەبەدىي بولماس ، تېز ئۆتۈپ كېتەر .
سىياۋۇش سارىيىنىڭ ئەيغانى چىقتى ،
گەرسۇزدىن جاھان پىغانى چىقتى .
ھەممە پۇقراسى چۈۋۈدى چېچىنى ،
فەرەنگسمۇ ئىپار ھىدلىق چېچىنى
كېسىپ ئېلىپ ، بېلىن چېچىدە باغلاپ ،
يۈزلىرىنى تاتلاپ ، دىلىنى داغلاپ ،
ئوچۇقلا قارغىدى ئەفراسىيابنى ،
تىنماي ئاققۇزاتتى كۆزىدىن ياشىنى .
مەھرۇلار ھەممىسى شارت كېسىپ چېچىن ،
يۈزلىرىن تاتلاپ ، يايار غۇلچىن .
پادىشاھ قۇلىقىغا يەتتى نالىسى ،
قارغىش ـ نەپرەت يوللاپتۇ ئۆز بالىسى .
ۋەھشىي گەرسۇزگە دېدى ئۇ نەھان :
« زىندانىدىن ئېلىپ چىق ، ئۇنى شۇ زامان .
چېدىرىنى يىرتىپ ، گەرسۇزەز شىرگىر ،
چېچىدىن سۆرەپ ، جاللاتقا تاپشۇر .
بۇيرۇ ، يۇلۇپ ئالسۇن بېشىدىن زۇلپىن ،
كىيىملىرىنى يىرتسۇن بىر ـ بىردىن .
تازا ساۋسۇن ، ئاداۋەت ئۇرۇقىن
تۇران يەرلىرىگە چېچىپ يۇرمىسۇن .
سىياۋۇش يىلتىزىدىن ئۇنمىسۇن دەرەخ ،
نە شاخ ۋە نە ياپراق ، نە تاج ۋە نە تەخت . »
بۇ سۆزدىن چوڭلارنىڭ ھەممىسى بىر ـ بىر
پادىشاھقا دىلدىن لەنەتلەر ئوقار .
چۈنكى بىنا بولۇپ شاھلىق ، ھېچ ئادەم ،
شاھلاردىن بۇنداقنى كۆرمىگەن ھېچھەم .
پىلسام كەلدى چىرايى بەك سولغۇن ،
روھى چۈشكۈنۈ قاپقى تۇرگۇن .
فەرشىرۇەرد ۋە لەھھاك سەربازلارغا ئۇ
بولغان ئىشنى سۆزلەر ، دىلدا قايغۇ .
« بۇ شاھلىقتىن ئارتۇق دوزاخ ئاتىشى ،
كۇندىن ـ كۈن ئاشماقتا كۆڭۈلنىڭ غەشى .
تېزلىك بىلەن پىران ياققا بارايلى ،
ئەسىرە دەردىگە دەرمان بېرەيلى ! »
ئۇچ ئاتقا راسلىدى جابدۇق ۋە ئېگەر ،
ئاتلار يەرگە دۇتتەك يېيىلىپ بارار .
پىرانغا يېتىشتى ئۇ ئۇچ ئاتلىق ،
يۈزلىرى قانلىق ياش ، دىللار ئۇياتلىق .
ئاڭا بولغان ئىشنى سۆزلەيتتى بىر ـ بىر ،
بەخت يۈز ئۆرۈپ نېمە كەلگىنىن ئاخىر .
پىران تىڭلار ، ھالاك بولمىش سىياۋۇش ،
تەختىدىن يىقىلدى ، باشتىن كەتتى ھوش .
ھوشقا كېلىپ ، قىلدى ياقىسىنى چاك ،
ساقاللىرىن يۇلۇپ ، باشقا چاچتى خاك .
نادامەتتە دېدى : « ئەي سازاۋەرى تاج ،
سېنىڭدەكنى كۆرمەس ئەمدى تەختى ئاج ! »
ئاڭا لەھھاك دېدى : « شىتاب ئەت ، شىتاب ،
بولمىسا ھالىمىز بۇندىنمۇ خاراب .
فەرەنگىس بانۇمۇ قىلىنار زىندان ،
تەن ـ جىسمى مىسالى نوتىدەك لەرزان .
خار قىلىپ ، سۆرۈشۈپ كېتىشكەنىدى ،
جاللات ھۇزۇرىغا يېتىشكەنىدى . . . »

بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ، پىران ئاھ ئۇرۇپ ،
ئۇدۇللا كوچىغا چىقتى يۈگۈرۈپ .
« ئوقۇردىن چىقارغىن ، ـــ دېدى پەھلىۋان ، ـــ
چېنىققان ، سىنالغان ئون ئاتنى چاقتان ! »
ئۆزى بىلەن رۇيىن ھەم فەرشىرۇمەرد
ئاتقا مىندى ، يولدىن كۆتۈرۈلدى گەرد .
ئىككى كېچە ـ كۈندۈز يول يۈرۈپ ئىلدام ،
دەرگاھقا يېتىشتى ، ھەرياق دەرد ۋە غەم .
فەرەنگسىنى كۆردى ھوشسىز ، باغرى قان ،
سۆرەپ بارار ئىدى جاللاتقا پاسبان .
ھەربىرى قولىدا ئۆتكۈر تىغ ـ ئالەت ،
ساراي ئىچرە قوپمىش روزى قىيامەت .
ھەممە دىلدا دەرد ۋە كۆزدە قانلىق ياش ،
ئەفراسىياپ شاھنى قاغار قېرى ـ ياش .
ھەممە بىر ـ بىرىگە سۆزلەر دەرد بىلەن ،
ئايال ئايال بىلەن ، مەردلەر مەرد بىلەن :
« بۇ ئىش ئادالەتتىن ئەمەس ، بەك دەھشەت ،
فەرەنگسىنى پارچە قىلىشسا ، ۋەھشەت .
زالىملىقتىن بولۇر پادىشاھلىق تەباھ ،
ئاندىن ئۈنى ھېچ كىشى دېمىگەي : « پادىشاھ ! »
شۇندا پىران يېتىپ كەلدى مىسلى باد ،
ئەقىل ئىگىلىرى كۆرۈپ بولدى شاد .
پىرانغا چۈشكەندە فەرەنگس كۆزى ،
كۆز ياشتىن كۆرۈنمەي قالدى گۈل يۈزى .
ئاڭا دېدى : « نېمىشقا شۇنچە زۇلۇم ،
بۇ ئازابتىن ياخشىتى تىرىك ئۆلۈم ! »
ئاتتىن سەكرەپ چۈشتى پىران ئەلەمدە ،
پەھلەۋى كىيىمىن قىلىپ پارە ـ پارە .
ئاندىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ، باھادىر جانباز ،
باسىبانلارغا دېدى : « سەۋر قىل بىرئاز ! »
ئەفراسىياپ تامان سوك قىلدى شىتاب ،
دىلى دەردىتىن خەستە ، كۆزلىرى گۈلاب .
ئاڭا دېدى : « شاھا ، شاد بول دائىما ،
سەندىن يىراق بولسۇن ياۋۇزلۇق ، بالا .
نېچۈن بۇ ئىشلارنى قىلدىڭ ئېختىيار ؟
بۇ زۇلۇم ، ستەمدە كىمنىڭ قولى بار ؟
قانداق ياماناتلىققا دىلدىن بەردىڭ جاي ،
دىلدىن ھايا كەتسە ، نېمە دەر خۇدا ؟
بىگۇناھ سىياۋۇش ئۆلۈمگە مەھكۇم ،
شۆھرىتى پاكىزە ، دىل يۇتمىش زەققۇم .
ئىرانغا تارالسا شۇملۇق خەۋىرى ،
ئاستىن ـ ئۈستىن بولۇر ئەل ـ يۇرتنىڭ جەمى .
ئىران يەرلىرىدىن لەشكەر بىقىياس ،
پالۋانلار كېلىشەر ، دىلدا كەك ـ قىساس .
جاھان يامانلىقتىن خالىي ، شاد ئىدى ،
تەگرى ئەمرى بىلەن ، دىل ئاۋات ئىدى .
دىۋە ھىيلە بىلەن چىقتى دوزاختىن ،
تۇران شاھى دىلىن قارماپ توساتتىن .
نەپرەتكە سازاۋەر ئاشۇ ئەھرەمەن ،
سېنى ئالداپ ، يامان يولغا باشلىغان .
ئۇزۇن يىللار بۇندىن بولۇپ پۇشايمان ،
جېنىڭ قىينار ئەلەم ، قايغۇ ۋە ئارمان .
بىلمىدىم ، كىمدىندۇر بۇنداق يامانلىق ،
ياراتقۇچى روھى بىرمۇ ئامانلىق .
بۇگۈن مانا زورلۇق پەرزەنتىگە يېتىپ ،
ئازارلىڭ نۆۋىتى دىلبەندكە يېتىپ ،
جايىڭدىن قوزغىلىپ دىۋانە كەبى
ياۋۇزلۇق قىلىپسەن ، بىگانە كەبى .
فەرەنگس خالىماس نە دۇنيا ، نە بەخت ،
نە شاھ ئايۇانىيۇ ۋە نە تاجۇ تەخت .
يوق قىلىپ ھامىلە بىلەن پەرزەنتىڭ ،
شۇملۇقتا بۇلغىما يەنە ئابرويىڭ .
تا تىرىكسەن ، ساڭا ياغدۇ نەپرەت ،
ئۇ دۇنيادا دوزاخ ئوتى ئاقتۇمەت .
ئەگەر پادىشاھ قىلسا روھىمنى خۇشنۇد ،
ئۇلارنى ئەۋەتكىن سارايىمغا زۇد .
ئەگەر گۇمان سالسا دىلىڭغا گۆدەك ،
ئۇنىڭ ئىشى ئاسان ، چارىسى مۇنداق :
كۈت ئانا باغرىدىن ئاجراپ چىققۇچە ،
ئاندىن ئېلىپ باراي ، قىل بىلگىنىڭچە . »
شاھ دېدى : « مەيلى ئۆز بىلگىنىڭچە قىل ،
بىر قوشۇق قېنىدىن كەچتىم ، مەن كېپىل ! »
ئەمەلدار پىران شاد بولدى بۇ ئىشتىن ،
دىل ـ جېنى قۇتۇلدى ئېغىر تەشۋىشتىن .
ياساۋۇللارنى بۆسۈپ ، كەلدى بەكمۇ تېز ،
فەرەنگسىنى ئېلىپ ، كەتتى بەكمۇ تېز .

ساق ـ سالامەت كەلدى خوتەنگە لۇتفەن ،
كېيىن ئىلاج قىلارمىز ، تاپارمىز داۋا .
يېغلاپ كۆتۈۋالدى ئۇنى ئەنجۇمەن .
يېنىدا بول دائىم مىسالى خىزمەتكار ،
سارايغا كىرىپ گۈلشەھرگە دەر :
نېمە ئوبۇن كۆرسىتەر ئاخىر روزىغار . »
« گۈلرۇخقا ھازىرلا يوشۇرۇن بىر يەر ،
كۈنلەر بىر ـ بىرىنى قوغلار ئىزمۇ ئىز ،
بۇندىن خەۋەر تاپماي تۇرسۇن پادىشاھ ،
ئېغىرلاشتى كۈندىن ـ كۈنگە فەرەنگىس .

كەيخۇسرەۋنىڭ تۇغۇلغانلىقى

تۇم قارا تۇن ، ھەتتا ئاي بولمىش پىنھان ،
بىر ياشلىق بالىدەك مۇرە ـ كۆكرىكى .
غەرق ئۇيقۇغا كەتكەن قۇش ، ۋەھشىي ھايۋان .
سىياۋۇشنى ئەسلەپ ، دىلىدا ئازاب :
سپاھدار پىران كۆردى قالتىس بىر چۈش ،
« لەنەت قارغىش تەگكۇر ، ـــ دەر ، ـــ ئەفراسىياپ ! »
ئاپتاپتىن بىر كىچىك شام ياققان ئىمىش .
ئاندىن يىغلىغانلارغا شۇنداق دەر سەردار :
سىياۋۇش تەختىدە ، قولىدا قىلىچ ،
« جېنىم تەندىن جۇدا قىلسىمۇ زىنھار ،
ۋاراقىرار ئاۋازى بەكمۇ قاقشاتقۇچ :
بوۋاقنى قولۇمدىن ئالالمايدۇ شاھ ،
« غەپلەت ئۇيقۇسىدىن بېشىڭنى كۆتەر ،
مەيلى مېنى يالماپ تاشلىسۇن تىمساھ . »
ئىش ئاقىۋىتىدىن قالما بىخەۋەر .
ئاخىر چىقارغاندا قۇياش قىلىچىن ،
خۇشاللىق ۋە بايرام كۈنىغۇ بۇگۈن ،
ئالەمدىن سۈپۈرۈپ سايىلار ئۈچىن ،
كەيخۇسرەۋ تۇغۇلار تۇندۇر بۇ تۇن ! »
ئاتىنى كۇچەپ چاپتى باھادىر پىران ،
سپاھدار تەرك ئېتىپ ئۇخلىغان جايىن ،
شاھ ئالدىغا يېتىپ باردى چاققان .
ئويغاتتى گۈلشەھرى ، ئۇ تولۇن ئايىن .
ئويلايتتى نېم بولۇر بوۋاقنىڭ پالى ،
ئاڭا پىران دېدى : « تۇر ، ئورنۇڭدىن تۇر ،
كۈتۈپ تۇردى تا شاھ قالغۇچە ھالى .
ئاقىلە ، فەرەنگىس ، يېنىغا يۈگۈر !
ئاخىر سۆز باشلىدى : « ئەي قۇياشقا يار ،
سىياۋۇشنى كۆردۈم چۈشۈمدە شۇ تاپ ،
ئېسى ـ ھوشى پۈتۈن ، ئاقىل جاھاندار .
ئۇنىڭ قارىشىدا نۇرسىز ئاي ، ئاپتاپ .
بەختىگە قېتىلدى پۇقرايىڭ يەنە ،
ماڭا دېدى : 〈 ئۆلۈك ئۇخلىما زىنھار ،
ئۇنىڭ قامىتىن سەرۋ ، ھۆسنىن ئاي سانا .
كەيخۇسرەۋ تۇيىغا ، تېز تۇر ، يېتىپ بار ! 〉
چىرايدا ئاڭا ھېچكىممۇ يېتەلمەس ،
گۈلشەھر يۈگۈرۈپ يېتىپ بارسا ، ماھ ،
تولۇن ئاي بۆشۈكتە بالقىپ ياتار ، بەس .
كۆز يېرىپ ياتار قويىندا ياش شاھ .
ئەگەر تىرىك بولسا ئىدى تۇر مەرگەن ،
كۆردى ـ دە ، شادلىقتا قايتتى سارايغا ،
ھۆسنىدىن كۆز ئۇزمەي تۇراتتى زاتەن .
شاۋقۇن ـ سۈرەنى چىقاتتى ئايغا .
ساراي تاملىرىدا يوق ئۇنداق سۈرەت ،
كېلىپ خەۋەر قىلدى پىرانغا شۇ دەم :
ئۆتكەنلەر ھۆرمىتى قايتار نىھايەت .
« ماھقا ئۇ بوۋاق شاھ بوپتۇ ھەمدەم .
فەرىدۇنغا ئوخشار ئۇنىڭ ھەر جايى ،
تېز يولغا چىق ، بېرىپ گۈلشەھر ھالىنى كۆر ،
شەۋكىتى ، چېھرىسى ، دەستى ۋە پايى .
تەڭرى قۇدرىتى ۋە ئۇلۇغلۇقىن كۆر .
يامانلىق خىيالىن ئۇنتۇسۇن دىلىڭ ،
خۇددى يارىتىلغان تاج ۋە تەخت ئۈچۈن ،
خۇشال بولغىن ، تاج كىيدۇرسۇن قولۇڭ . »
گۈرزە ـ قالقان ئۈچۈن ، جان ـ ھايات ئۈچۈن . »
ياراتقۇچى سېلىپ دىلىغا ياخشىلىق ،
بالىنى كۆرۈشكە ئالدىرار پىران ،
يوقالدى ئاداۋەت ، زۇلۇم ، بەتقىلىق .
تەڭرى قۇدرىتىگە قالدى ئۇ ھەيران .
دىلدا غەم قىلمىشىن قىلغىنىمدا ياد ،
قالتىس بويى ـ بەستى ، ھۆسن ـ جامالى ،
ئاھ تارتار ، لېۋىدىن چىقار سوغۇق باد .

ياۋۇز ئىشلاردىن بولدى پۇشايمان .
ئويلىسا ، ئۆز دىلى قىينىلار ھامان .
دېدى : « يامانلىقتىن بولدۇم خوپ بەتنام ،
ھەر كىمدىن ئاڭلىدىم تەنەيۇ دەشنام .
توختىماس بىر جەڭدۇر ئەسلى بۇ ھايات ،
ئۇستاز ساۋاقلىرىدىن قىلغانىدىم ياد .
كەيقۇباد تۇخۇمىدىن ۋە تۇر نەسلىدىن ،
بىر شاھ كېلەر تاجۇ تەختىم قەھرىدىن .
ئۇنىڭ مېھرى بىلەن ياشنىغاي جاھان ،
ئاڭا باش ئەگكۈسى ئىران ۋە تۇران .
بۇگۈن نېمە بولسا ، بولۇر ئاخىرى ،
پايدا بەرمەس ئىكەن قايغۇ ، دىل كىرى .
لېكىن ئادەم ئارا ساقلىما پەقەت ،
تاغدىكى چوپانلار ئىچىگە ئەۋەت .
ئۇندا تۇرسا بىلمەس كىملىكىن ھېچكىم ،
نېچۈن ئۇنى تاغقا ئەۋەتكىنىم ھەم .
ھېچكىمدىن بىلەلمەس كىم ئاڭا ئەجداد ،
ئۆتكەن ئىشلارنى ھەم قىلالماس ھېچ ياد . »
دىلدا شۇنداق پىكىر ئالغانىدى جاي ،
گويا ئۆزگەرگەندەك بۇ كونا ساراي .
نې ئامال قولۇڭدا بولمىسا چارە ،
چارىسىز يۈرەكنى قىلمىغىن پارە .
تەقدىر يامانلىقنى كۆرگەندە راۋا ،
ساۋاق ئال ، ئۇندىن ھەم مول بولسۇن زىيا .
ئۆز پېرىڭە خۇشال قايتار ئۇ پالۋان ،
دىلدا خۇش خىياللار ئويناپدۇ چەندان .
ياراتقۇچى ھەققىدە ئوقار ئاپىرىن ،
يېڭى شاھ تەرىپىگە بەند قىلار تىلىن .
يول ماڭار ، بېشىدا مىڭ تۇرلۇك خىيال ،
نې ئىشلار كۆرسىتەر بۇ ساھىبجامال .

پىراننىڭ كەيخۇسرەۋنى چوپانلارغا تاپشۇرغانلىقى

كولۇ تاغلىرىدىن چاقىرىتىپ چوپان ،
شاھزادە ھەققىدە سۆزلىدى پىران .
ئۇلارغا تاپشۇردى كۆز قاراقىنى ،
بۇنداق قالتىس ئوغۇل ئادەمدە قېنى ؟
« بۇنى ساقلاڭ ، ـــ دېدى ، ـــ مىسلى جانى پاك ،
ئاسراڭلار تەگكۈزمەي نە شامال ، نە خاك .
بۇندىن ھېچ نەرسىنى ئايىماڭ ھېچقېم ،
يۈرەك كۆز نۇرىدىز تەلەپ قىلسا ھەم . »
دېيىشتى : « پەرمانىڭ بىزلەرگە قانۇن ،
پۈتۈن ئۆمۈر بىزگە ئەمرىڭ رەھنامۇن ! »
ئۇلارغا بەردى كۆپ سوۋغا ـ سەرمايە ،
بوۋاقتا قوشتى بىر ئاقىلە دايە .
كۆزگە ، پېشانىگە تەگكۈزۈپ بارماق ،
شاھزادىنى ئېلىپ مېڭىشتى شۇ چاغ .
شۇنداق ئۆتەر كۈنلەر ، ئايلىنار پەلەك ،
تەڭرى مېھرىنى ئىمپ ئۆسمەكتە گۈدەك .
يەتتە ياشقا كىرىپ ، شاد ـ خۇرام قۇتاس ،
ھۇنەرلەر كۆرسەتتى بوۋىلارغا خاس .
ياغاچتىن كامان قىپ ، ئۇچەيدىن كىرىش ،
ھەر ياققا ئوق ئېتىپ كۆرسەتتى كۆپ ئىش .
ئۇقى ئاددىغىنا ، ئەمما ھەيۋەتلىك ،
ياياقتا قىيغىتىپ ، قىلار ئوۋ چىلىق .
ئون ياشقا تولغاندا بولدى ئۇ پالۋان ،
دادىل جەڭ باشلىدى دۇچ كەلسە قاۋان .
ئاندىن تىك تاشلىدى كۆرۈنسە پەلەڭ ،
شۇ ئەگمەك ياغاچتا ياشلار ئىدى جەڭ .
شۇنداق كۈنلەر ئۆتتى ئارتتى شىددەتتى ،
سۆزىن ئۇقتۇرالماس ۋەلى ، نېمىتى .
چوپان تاغدىن چۈشۈپ ، يول يۈرۈپ يىراق ،
پىران سارىيىغا باردى بىسوراق .
دېدى : « مەن سەرەپراز شىردىن بەغايەت ،
ئەنسىرەپ كەلدىممەن ، قىلىپ شىكايەت .
ئەڭ ئاۋۋال ئاھۇنى ئوۋ قىلىپ يۈردى ،
ئاندىن بۆرە ـ يولۋاس كۆرسە يۈگۈردى .
ھازىر ئاڭا شىر ھەم ، ئاھۇ ھەم بىردۇر ،
ئارامىم يوقالدى ، بۇندىن مەن دىلگىر .
ئاڭا بىرەر ئەھۋال بولسا نە قىلغۇم ؟
پىران مەندىن تەلەپ قىلسا نە قىلغۇم ؟ »
بۇ سۆزنى ئاڭلاپ كۈلۈپ دەر پىران :
« قالمايدىكەن ئەسلى ھۇنىرى پىنھان ! »
ئېتىغا مىندى ـ دە ، يولغا چىقتى ئۇ ،
قۇياش يۇزلۇك شىرغا بولدى روبىرو .

شاهزاده قارشى ئېپ چىقتى كەلگەن ئان ،
كۆزىده ئاتەش ، دىلدا ئەلەم ئويغاندى .
قەددى ـ قامىتىگە باقار ئۇ پالۋان .
ئاڭا دەر : « ئۇلۇغلار يادىكارى ، جېنىم ،
يۈگۈرگەن پېتى كېلىپ ئۇ ساھىبجامال ،
پىدا بولغاي ساڭا جانۇ جاھانىم .
پىران قولىنى سۆيدى مىسلى شامال .
ئەجدادىڭدىن ھېچكىم چوپان بولمىغان ،
ئۇلۇغۋار چېھرىسىن كۆرۈپ شۇ پالۋان ،
سىلەرگە تەئەللۇق داستان بولمىغان . »
كۆزده ياش ، دىلدا مېھر پاراۋان .
شاھزادىگە بېرىلگ دېدى تۇلپار ئات ،
باغرىغا باستى ئۇ ئۇزۇن بىر مۇددەت ،
ھەر بىر قەدىمگە تىلەپ ھەسەنات .
ياراتقانغا شۈكۈر ئېيتتى قاتمۇقات .
يولغا راۋان بولدى شاھزاده بىلەن ،
خۇسرەۋ ئاڭا دېدى : « ئەي پاك دىن ،
سىياۋۇشقا كۆيەر پىران دىلدىن .
ساڭا كۇلۇپ باقسۇن بۇ تۇران زېمىن .
پەرۋىشلەر قىلدى ئۇ ئۆز قۇچىقىدا ،
سېنى بۇ تاغ ئارا كۆرسە ھەر ئىنسان ،
شادلىقتىن ئوت يانار يۈز ـ كۆز ، چېھرىده .
باھادىر دېيىشەر ۋە ھەم مېھرىبان .
ئارامىن تاپالماي قىينىلار زېھنى
چوپان بالىسىنى قۇچاقلاپ زىنھار ،
ئەفراسىياپ قەھرى ، شاھزاده مېھرى
ئادەملەردىن نېچۈن ئار قىلمىدىگ ئار ؟ »
دىلىن بەند قىلاتتى ، ئۇيقۇسىز تۈنلەر ،
دانىشمەن پىرانىنگ يۈرىكى ياندى ،
بىر ـ بىرىنى قوغلاپ ئۆتەتتى كۈنلەر .

پىرانىنگ كەيخۇسرەۋنى ئەفراسىياپ ھۇزۇرىغا كەلتۈرگەنلىكى

قارا تۇن ، كۆرۈنمەس كۆزگە ھېچ نەرسە ،
بىر ۋەھشىي مىسالدۇر ، ئەس ـ ھوشى بىگانە .
ئەفراسىياپ ياقتىن كەلدى بىر كىمسە .
كېچە چوپانلاردىن ئاڭلىغىنىم بار :
داڭلىق شاھ چاقىردى پالۋانلىرىنى ،
ئاڭا ئەقىل ئەمەس ، خۇش چېھرىلىگ يار .
بەند قىلىپ ئۆتكەن ئىش دىلۇ جانىنى .
چېھرىده ، قامەتتە كۆپ ئامىتى بار ،
دېدى : « دىلىمدا دائىم قايغۇ ـ ئەلەم ،
ئەمما ئەس ـ ھوش ئانچە ئەمەس ، ئەي تاجدار .
ياۋۇز خىياللار ۋە دائىم دەردۇ غەم .
سەن كۆپ ئوي ـ ئەلەمگە دىلىگ ئەتمە بەند ،
خۇسرەۋنى ئويلىسام ، دىلىم قاراڭغۇ ،
ئەسكە ئال ، نې دېگەن قېرى خىرادمەند :
سىياۋۇشنى ئەسلەپ ، كۈنۈم قاراڭغۇ .
تەربىيىچى ئەسلى ئاتىدىن ئەۋزەل !
چوپانلار قولىدا فەرىدۇن زاتى ،
بۇمۇ ئانىسىنگ ئۆزىمىش تۇگەل .
ۋىجدانىمىز قىينار يۈنگ ئۇياتى .
ئەگەر شاھ پەرمانى بولسا بۇ زامان ،
گەر ئۇنگ قولىدا بولسا تەقدىرىم ،
سارايدا مۇھەييا بولغۇسى ئوغلان .
قازادىن ساقلارمۇ ھېچ ئىرىم ـ پىرىم .
ئاۋۇال ماڭا پەيمان قىلىپ ، شاد ئەيلە ،
قەدىم ئاداۋەتنى ئۇ قىلمىسا ياد ،
شاھانە قەسىمگ يەنە ياد ئەيلە .
مەن شاد خۇشالدۇرمەن ، ئۇمۇ بولسۇن شاد .
فەرىدۇن تاجۇ تەخت ھەققىگە قەسەم ،
ئەگەر زاھىر بولسا ئۇندىن يامانلىق ،
كەلتۈرىدۇ راستلىق ، كېتىدۇ ئەلەم .
ئاتىسىدەگ ئۇمۇ تاپماس ئامانلىق . »
تۇر بەخت قۇشى ئېگىز ـ ئېگىز ئۇچاردى ،
ئاڭا پىران دېدى : « ئەي شەھرىيار ،
ئاسمانغا ، تەڭرىگە قەسەم ئىچەردى .
ھەممە سەندىن ئەقىل ئۆگىنىشكە زار .
ياد قىلىشار ئاتا ـ بوۋا شۆھرىتىن ،
تاغدا ئۆسكەن بالا ، بىئەقىل گۆدەگ ،
كىم شان ـ شەرەپ بەرمىش ، ياراتمىش زېمىن ؟ »
ئۆتكەن ئىشنى ئەسلەپ ئالارمۇ جىندەگ ؟
ئەفراسىياپ ئاڭلاپ پىران پاك سۆزىن ،
تاغدا ئۆستى كۆرمەي خەلقتىن نىشانە ،
يۇمار بولدى ئارام ئۇيقۇغا كۆزىن .

قاتتىق قەسەم ئىچتى ، شاھانە قەسەم ،
ئۇندا ئاپئاق كۈن ھەم قاراڭغۇ تۈن ھەم .
جاھاننى ياراتقان بەرھەق نامىغا ،
ئاسماننى ياراتقان رەززاق نامىغا .
پىران يەر سۆيۈپ دەر : « شاھى پاك تىلەك ،
ئادالەت سەن بىلەن دائىم قوشكىزەك !
ئەقلۇ ئىدراك ساڭا يولباشچى بولسۇن ،
زېمىن ، زامان ساڭا خاكى پاك بولسۇن ! »
كەيخۇسرەۋ يېنىغا كەلدى شۇ زامان ،
يۈزلىرى ئاناردەك ، دىلى شادۇمان .
ئاڭا دەر : « دىلىڭدىن ئەقىلنى سۈپۈر ،
ئۇ باغدىن سۆزلىسە ، سەن تاغدىن گەپ ئۈر .
سەن ئۇنى تونۇما ، گويا بىگانە ،
سۆزلىرىڭدىن دېسۇن سېنى دىۋانە .
بۇگۈن سەن ئەقىلدىن ، ھوشۇڭدىن جۇدا ،
بولۇپ تۇرساڭ ئەجەبمەس تەرك ئەتسە بالا . »
بېشىغا تاج كىيدى ، شاھانە گۆھەر ،
بېلىگە باغلىدى شاھانە كەمەر .
ئاتمۇ كەلتۈرۈلدى ، يۈرۈشى راۋان ،
ئاڭا مىندى پاك دىل ئۇ كىچىك پالۋان .
دەرگاھقا كېلىشتى ھەممە قېرى ـ ياش ،
شاھزادىگە قارار ، كۆزلىرىدە ياش .
جارچىلار قىچقىرار : « يول ئاچ ، خالايىق !
ياش پالۋان كېلىدۇ ، تاج ـ تەختكە لايىق ! »
شاھ ئالدىغا باردى شاھزادە دادىل ،
باشلاپ بارار ئۇنى پىران دەردەمەن دىل .
شۇ چاغ ئەفراسىياپ يېنىغا يەتتى ،
بوۋىسىن ئۇياتتىن تەر بېسىپ كەتتى .
تۇراتتى تېرەكنىڭ ياپرىقىدەك لەرزان ،
كەيخۇسرەۋ جېنىدىن نا ئۈمىد پىران .
يۈزلىرى ئاقىرىپ كەتكەن ، نېم بالا ؟
خىيالىدا گاھ ۋاپا كۆرەر ، گاھ جاپا .
شاھ قارار شاھزادە تىك قامىتىگە ،
يۈرۈش ـ تۇرۇش ، ئەقلۇ زەكاۋىتىگە .
باقىدۇ چېھرىسى ئېچىلىپ شادان ،
مېھرى غالىب كەلدى دىلدا بىر زامان .

دېدى : « نارەسىدە چوپان بالا ئېيت ،
نېم بىلىسەن كېچە ـ كۈندۈزدىن بۇ پەيت ؟
ئېيت ، مالىلار مېھرىگە قانائەتلىك قانداق ؟
قوزا ، ئوغلاقلارنى سانايىتتىك قانداق ؟ »
جاۋابىدا دېدى : « ئۇۋلاق يوق ئىدى ،
كامانىم بار ئىدى ئەمما ئوق يوق ئىدى . »
شاھ ئۇندىن سوردى ياخشى ـ ياماندىن ،
ئۇنى ئېلىپ بېرىپ باققان چوپاندىن .
ئۇ دېدى : « گەر بولسا غار ئارا پەلەك ،
پارە ـ پارە قىلار ، كىم ئىزدىسە جەڭ . »
ئىراندىن ، تۇراندىن سۆز باشلاپ دەرھال ،
ئاتا ـ ئانىسىدىن سوردى سوئال .
ئۇ دېدى : « دوچ كەلسە ئەگەر ئەركەك شىر
خېلى داڭلىق ئىتلارمۇ قىلالمايدۇ زىر ! »
شاھ دەر : « ئىران ياققا بېرىش خالامسەن ،
گۇرد شاھى قېشىدا تۇرۇش ئىستەمسەن ؟ »
« ئاخشام چۆلدە كۆردۈم بىر ئاتلىقنى ، ـــ دەر ، ـــ
قامىتى ۋە بەستى خوددى ئەركەك شىر . »
شاھ قاقاقلاپ كۈلدى ، گۈلدەك ئېچىلدى ،
كەيخۇسرەۋگە سۆزى دۇردەك چېچىلدى .
« ئىلىم ـ پەن ئۆگەنمەك بۇرچىن تىلەمسەن ؟
يا ياۋدىن قەست ئالماق خىيال قىلامسەن ؟ »
دېدى : « سۆتكە باقسام قالماپتۇ يېغى ،
پادىنى ھەيدەيمەن بۇندىن بۇياقى ! »
بۇ سۆزلەردىن شاھنىڭ كۈلكىسى قىستار ،
پىران ياققا قاراپ ، ياخشىلىق ئىستەر .
« بۇ كاللىدىن ئەقىل ئالالماپتۇ جاي ،
باغدىن دېسەم ، تاغدىن كېلەر پەيمۇ پەي .
ياخشىلىق ـ ياماڭلىق بۇندىن كەلمەيدۇ ،
ئاداۋەت ئىزدەش بۇنداق بولمايدۇ .
ئانسى قولىغا تاپشۇرغىل ببابك ،
بىر مۇرەببى تاللا خۇشرۇي ، دىلى پاك .
سىياۋۇشگىردىغا يەتسۇن ساق ، ئامان ،
ئۆتكەن ئىشنى ئەسكە سالمىسۇن زامان .
قانچە دېسە شۇنچە بەر بايلىق دىرھەم ،
ئات ھەم خىزمەتچى بەر ، ئايىما ھېچھەم . »

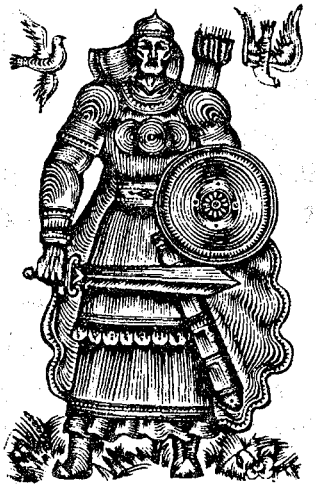
كەيخۇسرەۋنىڭ سياۋۇشگىردىغا قايتقانلىقى

سارايدىن چىقىشتى ئىتتىنىك ئالدىراپ ،
كۆزىتىپ قالدى شاھ ئەفراسىياپ .
پىران سارىيىغا ئىلىشتى ئۆزىن ،
نېرى قىپ يامانلىق ، ياۋۇزلۇق كۆزىن .
تەڭرىگە شۈكۈر ئېيتار ، بەختتىن بوپ مەست ،
ھوسۇلغا كىرگەنتى شاھانە دەرەخ .
قەدىم خەزىنىلىرىن ئېچىپ تاشلىدى ،
ھەر تۈرلۈك سوۋغىلار يىغار باشلىدى .
مەرۋايىت ۋە مارجان ، خالتىلاپ كۆمۈش ،
كىيىملىك ماتالار ، كۆپ ئالتۇن ئىدىش .
كەيخۇسرەۋ ئالدىغا قويىدى بارى مول ،
قول ئېچىپ ، پاك دىلدىن تىلىدى ئاق يول .
بالىنى ئانىغا تاپشۇرۇپ شۇئان ،
ئۇزاتتى ئانىسى شەھىرى تامان .
ئىلگىرى بايا‌ۋان بولغان جاي تامان ،
ئۇلار يول ئىلىشتى خۇشال ۋە شادان .
ئاڭا يېتىپ باردى فەرەنگىس ، خۇسرەۋ ،
پۈقرا پەيدا قىلدى ئەتراپتا قورشاۋ .
شاۋ ـ شۇۋاغا تولدى لىق ئاسمانۇ زېمىن ،
ھەممىنىڭ ئاغزىدا « سالام » ، « ئاپىرىن » .
ئاشۇ يىلتىزلىرى پاكىزە دەرەخ ،
شۇنداق نوتا بەرمىش بۇ نې ئالىي بەخت .
شاھزادىدىن يامان كۆز يىراق بولسۇن ،
سياۋۇشنىڭ روھى نۇرلارغا تولسۇن .
شەھەر ئىچرە سەرۋى ئازاد كۆكەردى ،
تىكەنلەر ئورنىغا شەمشات كۆكەردى .
ھەتتا قۇش ۋە جاندار شاد ـ خەندان بولدى ،
ھەممىسگە سياۋۇش ئەزىز جان بولدى .
قاچانكىم تۆكۈلمىش سياۋۇش خۇنى ،
كۆككە بوي ئۇزاتتى بىر دەرەخ شۇ كۈنى .
ياپراقلاردا گويا ئۇنىڭ چېھرىسى ،
مۇشكى ئەتىر چېھرى ئۇنىڭ چېھرىسى .
دەرەخ كۆپكۈك تۇرار ھەتتا قىشتا ھەم ،
تېگىدە پادىشاھقا تۇتىشار ماتەم .
قېرى پەلەك ئىشى شۇ ، بۇۋاقنى قويماي ،
ئەمچەكنى تارتىۋالار سۈتىگە تويماي .
ئەمدى مېھىر قويۇپ تۇرغاندا جاھان ،
تۇيراقتا تەڭ قىلار ئۇنى ناگاھان .
دۇنياغا يېپىشما ئاچكۆزلۈك بىلەن ،
دائىم ياۋۇزلۇققا تولۇق بۇ چىمەن .
شادلىقتىن ئۆزگىگە دىلىڭ قىستىما ،
غەم بەرگىن پۈرىما ، ئەلەم ئىزدىمە .
باشتىكى ئالتۇن تاج ، چورۇق ئاياغتا ،
بەربىر ئەبەدىي ئۇشبۇ ھاياتتا .
كۆيمە ، ئۆتكۈنچىدۇر سۆيگەن سارىيىڭ ،
تار تاۋۇت ئىچرەدۇر ئاخىرقى جايىڭ .
يەپ ـ ئىچىپ ياشىغىن ، يىغىش نە دەركار ؟
رىزقىڭ باسىبانى پاك پەرۋەردىگار .
ھاياتىڭدا شادان ياشالساڭ بەس ،
پەلەك مۇھەببىتىن ھېچكىم كۆرەلمەس .
بىرى بەختى كۈلگەن ، بېشى ئاسماندا ،
لېكىن تېنى خاكقا باقار بىر ئاندا .
شۇنداق ، تاڭ قالسەن قاراپ پەلەككە ،
گاھ ئاڭا باقدىۋ ، گاھ باقار بۇڭا .
ئەمدى تىڭلا قانداق ئالدى ئۇ قىساس ،
قىساس بولدى قانداق ئۇرۇشقا ئاساس ؟
كەيخۇسرەۋنى ئېلىپ قېچىشتى قانداق ؟
ئاداۋەت ئىشكىن ئېچىشتى قانداق ؟

فىردەۋسنىڭ قېرىلىقتىن شىكايەت قىلغانلىقى

ئۆمرۈڭ ئاتمىشى بولسا گەر پەيۋەست ،
مەي بەرمە ، ئۇ كىشى قېرىلىقتىن مەست .
تىزگىن تۇتار قولدا ھاسا ، بۇ نې ھال ؟
مۇڭلۇق بولدى ئەھۋال ، پاراكەندە دىل .
چوققىدىكى دىدبان ـ كۆزلىرىم خىرە ،
پۈتۈن لەشكەر كەلسە كۆرەلمەس بىزە .
ياۋدىن ساقلاپ تىزگىن تارت دېمەس پاسىبان ،
يېنىمدىن ئۆتسىمۇ گەر ئوقلار چەندان .
ئىككى چاپقۇر ئاياغ مىسالى سەمەند ،
ئاتمىش كىشەنگە بۇگۈن بولدى بەند .
ئاۋازىم ئاڭلىغان بۇ نې تاۋۇش دەر ،
قېنى خۇشخان بۇلبۇل ، قېنى باتۇر شىر ؟

ئەللىك سەككىز جامىن كۆتۈرگەندە بۇت ،
خىيالىمدىن چىقماس قەبرىستان ، تاۋۇت .
ۋادەرىخا ، نەدىسەن ، ئەي ئۇتتۇز يېشىم ،
گۈل ۋە ئەتىر ئىنگىسى ئۇ ئەزىز بېشىم .
تىلىكىم ياراتقان ئادىل ئۇ يەزدان ،
يەنە بىر نەچچە يىل قالدۇرسا ئامان ،
باھادىرلار ھەققى قەدىم رىۋايەت
داستانلارنى توقۇپ قىلاي ھېكايەت .
كىم ئوقۇسا قىلىپ ئادالەت ئاۋات ،
مېنى ياخشىلىقسىز قىلىشمىسۇن ياد . . .

كەيخۇسرەۋ

(ئاتمش يىل پادىشاھلىق قىلغان)

داستاننىڭ باشلىنىشى

ھېكايىچى باشلاپ قەدىمىي داستان ،
بىرلەشسە ئاجايىپ مەۋىلەر بېرەر.
ئۆزگە رىۋايەتنى ئەيلىدى بايان .
نەسەب ھەم پايدىسىز ، بولمىسا ھۇنەر،
نېچۈك تەختتە سۈردى دەۋران خۇسرەۋ شاھ ،
زاتى ـ گۆھىرى پاك بولسىمۇ ئەگەر.
نېچۈك تۈران تامان ئۇ سۈردى سپاھ .
تەگرىنىڭ نىيىتى كىشى گۆھىرى ،
دۇنيانى ياراتقان ئەيلەپ مەرھەمەت ،
يامانغا يولۇقماي ، قاچار ئۇ نېرى .
كاشكىتى كۆرمىسە ھاياتلىق كۈلپەت .
ئاتا تۇخۇمىدىنۇر نەسەب ئەسلىدە ،
قەدىم نامەلەردىن يازاي بىر داستان ،
تۇخۇمغا قاراپ ئۇ بېرىدۇ مېۋە .
ئەبەدىي قالسۇن ئۇ بولۇپ نەۋقىران .
ھۇنەر ئۆگىنەرسەن ھەر خىل كىشىدىن ،
زېمىندىن ئۆرلىسە سەرۋ دەرىخى ،
قاچمىسا جاپا ھەم رەنج تەشۋىشتىن .
ئاسمان پەشتىقىنى قۇچاقلار شېخى .
بۇكا ساھىب بولسا قايسى بىر گۆھەر ،
شۇنداق شاد ئۆسەركى يايراپ دەرەخزار ،
زىيالىق كۆركىگە بولۇر مۇيەسسەر .
گەر كۈلگەن بەختتىن تاپسا ئەتىۋار .
بۇ ئۇچىدىن بۆلەك كېرەكتۇر ئەقىل ،
ھايات پەرۋىشى قىلىپ ئۆستۈرسە ئامان ،
ئۇنى پەس ـ ئېگىزنى ئاجراتقۇچى ئەقل .
ئۇنىڭ مېۋىسىدىن بەھرىمەن جاھان .
بۇ تۆت نەرسە تەندە بولسا مۇجەسسەم ،
ئەگەر پاك بولسا پادىشاھ زاتى ،
تەمەدىن خالاسسەن ، چەكمىگەيسەن غەم .
ياخشىلىقتا قالۇر جاھاندا ئاتى .
ئۆلۈم ھەقتۇر ئاكا چارە تېپىلماس ،
ئۇنىڭغا ئۇچ نەرسە بولغۇسى ئارزۇ ،
ئاپەتمۇ ئۇنىڭدىن ئارتۇقراق بولماس .
ئەگەر ئۇچتىن ئاشسا تۆت بولىدۇ ئۇ.
بۇ تۆتى تۇپەيلى جاھان بىموھتاج ،
پاك زات ھەم ھۇنەر ، ھەم نەسەبلەر ئەگەر
تەلىيى ئۇنىڭدا يايار كەڭ غۇلاچ .

ئۇلۇغلارنىڭ كەيخۇسرەۋنى قۇتلۇقلىغانلىقى

كەيخۇسرەۋ تەختكە ئولتۇرغان زامان ،
جاھاندا يوق ئىدى ئاكا ھېچبىر زات
خەۋەر تاپتى ئۇنىڭ ئىشىدىن جاھان .
تەۋە بولماي چەتتە كەچۈرگەن ھايات .
تەختكە ئولتۇردى شاھىنشاھ كېلىپ ،
قەيەر ۋەيران بولسا ئەيلىدى ئاۋات ،
بېشىغا يالتىراق تاج ـ كۈلاھ كىيىپ .
غەمناكلارنى قىلدى ئەلەمدىن ئازاد .
جاھاندا ئادالەت ، ھەق بەرپا قىلدى ،
يازدىكى بۇلۇتتەك تۆكتى يامغۇر ـ نەم ،
زېمىندىن ناھەقلىق يىلتىزىن يۇلدى .
كۆچتى يەر يۈزىدىن غەم ـ قايغۇ ، ئەلەم .
نېسىپ بولغان ئوكا بۇ ئازادىلىك ،
يەر بولدى جەننەتتىن بېزەكرەك گۈزەل ،
خۇدا بەخش تاج ھەم شاھزادىلىك .
ئادالەت تۆھپىدىن زەر قۇچۇپ تۇگەل .
جاھاندا ئارزۇلۇق شەھرىيار ئىدى ،
ياخشىلىق ، تىنچلىققا پۇركەندى جاھان ،
شۆھرىتى تارقالغان ئۇلۇغۋار ئىدى .
باغلاندى دۈشمەن نىيىتى ـ يامان .

نى مەشھۇر زاتلاردىن ، نى ئۇلۇغلاردىن ،
ئەلچىلەر كېلىشتى يىراق يۇرتلاردىن .
خەۋەرلەر يېتىشتى نىمرۇز سەردارغا ،
جاھانغا نۇر چاچقان ئۇ سېپاھدارغا .
كېلىپ ئولتۇرغاندا تەختىگە ناگاھ ،
يۈكسەكلىك كۆكنى ياراتتى پادىشاھ .
لەشكەرگە ھەر جايدا ئۇقتۇردى دائىم ،
شاھقا ئەيلەگلار دەپ ئىتائەت ، تەزىم .
شاھ تامان قاراتتى يۈزىن تەھەمتەن ،
شادلىقىن بىلدۈرۈپ چىن يۈرىكىدىن .
نەرىمان سامى زال يېنىدا ھەمدەم ،
قوبۇلدا دىيارنىڭ ئۇلۇغلىرى ھەم .
كەڭ دەشتتە كۆرۈندى قوشۇن قارىسى ،
ياگىرىدى ناغرىنىڭ ھەيۋەت نەرىسى .
زال لەشكەرلىرىنى ئالدىغا باشلار ،
بىنەپشە تۇغ ـ ئەلەم ئارقىدا چاقنار .
شاھنىڭ قوللىقىغا يەتتى بىر خەۋەر :
كېلەرمىش رۇستەم ئۇ ياخشىلىقپەرۋەر .
لەشكەر ئۆز جايىدىن دەرھال قوزغالدى ،
كۆتۈپ ئالماق ئۈچۈن شۇئان يول ئالدى .
خۇش خەۋەر بىلەن شاھ بولدى شادىمان ،
خەۋەرچىگە دېدى : « بول دائىم ئامان !
ئۇ ئىرۇر ئاتامنىڭ قۇدرەت ـ مادارى ،
ئۇنىدىدۇر جاھاندا ھۈنەرنىڭ بارى . »
بۈيرۇدى : گېۋ، گۇدەرز، تۇس چىقىپ يولغا ،
ياگىرىتىپ بارسۇن ، دەپ سۇنايى ھەم ناغرا .
قەسرىدىن ياگىرىدى ناغرا ساداسى ،
تاج ـ كۆلاھ كىيىشتى مەردلەر بارچىسى .
كۆتۈشكە چىقىشتى بولۇشۇپ سەپراز ،
ھەممىنىڭ قولىدا تۇغ ۋە ناغرا ، ساز .
ئۇچرىشىش جايىغا ئىككى كۈنلۈك يول ،
قوشۇنلار يول ئېلىشقان ئۇپ ـ ئۇدۇل .
تەھەمتەن بايرىقى كۆرۈنگەن زامان ،
لەشكەرلەر توزىگى ياسىدى تۇمان .
ناغرا ھەم سۇنايلار چىقتى ئەۋجىگە ،
گېۋ،گۇدەرز ، تۇس چۆمدى كۈتۈش مەۋجىگە .
پىلتەن باتۇر تامان چېپىشتى ئۇلار ،
ھەممىسى روھلىنىپ پىلتەننى قۇتلار .
ئۇچىنى باغرىغا يېقىشتى خۇشال ،
شىرزاد شەھرىياردىن سوراشتى ئەھۋال .
رۇستەمدىن زال تامان كېلىشتى ئۇلار ،
دىللىرى ئوچۇق ھەم شۇنچە شاد ئۇلار .
فەرامەرز تامانغا نەزەر سېلىشتى ،
ئۇنىڭ رۇخسارىدىن خۇرسەن بولۇشتى .
ئۇ يەردىن كېلىشتى شاھنىڭ قېشىغا ،
بىر شاھكى ، بەخت تاجى كىيگەن بېشىغا .
پىلتەن مەردكە چۇشكەچ خۇسرەۋنىڭ كۆزى ،
كىرپىكتىن ياش تېمىپ پارلىدى يۈزى .
تەختتىن چۇشۇپ ئۇ ئېيتتى ئاپىرىن ،
تەھەمتەن ئېگىشىپ سۆيدى ھەم زېمىن .
رۇستەمگە دېدى ئۇ : « سەن ، ئەي پەھلىۋان ،
مەن بىلەن مۇلكۇمدە بولغايسەن ھامان !
ئۆزۈڭسەن سىياۋۇش بۇزرۇكۋارى ،
جاھاندا دانالىق ، مەردلىك مادارى . »
قۇچۇپ زالنى زەرىنىڭ بېشىنى سىلار ،
مېھر بىلەن ئۇنىڭكى ئاتىسىن ئەسلەر .
باھادىرلارغا جاي كۆرسەتتى ياندىن ،
دېدى : بەخت يار بولسۇن سىزگە يەزداندىن .
رۇستەم قارار ئۇنىڭ ئۇستىبېشىغا ،
ئولتۇرۇپ ـ قوپۇشى ، سۆز ، قارىشىغا .
يۈزىگە قان ئۆرلەپ ، دىل دەردكە تولدى ،
سىياۋۇش ئىشلىرىن يادىغا ئالدى .
جاھان شاھىغا دەر : « سەن ئەي شەھرىيار ،
ئاتاڭدىن جاھانغا قالغان يادىكار .
ئاتاڭغا ئوخشاش چوڭ شۆھرەتلىك ، دانا ،
تاجدارنى جاھاندا كۆرمىدىم ئەسلا . »
تەختتىن چۇشۇشۇپ ، ئۇلار يۈرۈشتى ،
سورۇن تۈزۈشۇپ كەيپ سۈرۈشتى .
تۇن يېرىم بولسىمۇ شاھ ئالماي ئارام ،
شۇنداق بىر ئادەتنى قىلدۇردى داۋام .

كەيخۇسرەۋنىڭ مەملىكەتنى ئايلانغانلىقى

قۇياش تارتقان چېغى يالقۇن شەمشىرىن ،
قارا تۇن كۆتۈردى يەردىن چېدىرىن .
دەرگاھتىن ياڭرىدى ناغرا ھەم شۇدەم ،
ئۇلۇغلار شاھ تامان تاشلاشتى قەدەم .
يۈردى تۇس ،گۈدەرز ، گېۋ ـــ قورقماس قەيسەر ،
گۇرگىنۇ گۇستەھمۇ ھەم رۇھھامى شىر ئەر .
شۆھرەتلىك بۇ زاتلار كېلىشتى شاھقا ،
كېلىشتى شەرىپى زور بۇ دەرگاھقا .
يىغىلدى جامائەت ئايۋان ـ سارايغا ،
جاھان شاھى مۇنداق دېدى ئۇلارغا :
« قۇرماق ئىستەر ئىدىم دۆلەت مۇكەممەل ،
قۇتلۇق ئىران ئېلىن ئاڭا قىلىپ تەل .
ئاندىن ئۇۋ رايىغا ئەيلەپ ئىشتىياق ،
ئۆتسۇن شۇ ئەلپازدا ۋاقتىمىز قۇۋناق . »
ئۇلۇغلار بۇ رايىغا قوشۇلۇپ يەكسەر ،
جاھاندىن بەھرىمەن بولۇشنى ئىستەر.
جاھان شەھرىيارى ئۈۋغا قوزغالدى ،
پەھلىۋان رۇستەمنى يېنىغا ئالدى .
لەشكەرلەردىن كەلدى شۆھرەتلىك زاتلار،
گېۋ، گۈدەرز ھەم كەشۋادتەك ئەزىمەتلەر.
قىلىچۋاز باھادىر شاپۇر ۋە بەھرام ،
گۇرگىن ۋە بېجەندەك ئۇلۇغ داڭدار ھەم .
فەرھادۇ زەنگە ھەم شاۋەرلەرمۇ بار ،
گۇرزىدار ، جەڭلەردە غالىب ـ شىددەتكار.
لەشكەردىن قارايدى ئاي بىلەن قۇياش ،
دۇبۇلغا ، ساۋۇت ھەم گۇرزىلەر تۇتاش .

ئۇۋنىڭ يوق ھېسابى ، باسقان يولىنىڭ ھەم ،
جەڭگاھتەك غەنىيمەت مول بولدى شۇ دەم .
پۈتۈن ئىران يېرىن ئايلىنىپ يۈردى ،
ئاۋات ھەم ۋەيرانە جايلارنى كۆردى .
قانچە يۈرتلار ئەبگار ، خارابە ئىدى ،
يوقسۇللۇقتىن خاراب بولۇشقانىدى .
ئاۋات قىلماق بولدى خەزنە ئېچىپ شاھ ،
ئىنئامۇ تۆھپىلەر قىلىپ خەيرخاھ .
ھەر بىر يۈرتتا تۇرۇپ ، ئۇندا قۇردى تەخت ،
تاپسۇن دەپ يۈرت ئەھلى مۇشۇ ۋەجدىن بەخت .
ھەمياننى ئاچاتتى ، شاراب ئىچەتتى ،
ئەلگە دىنار چېچىپ ، راۋان كېتەتتى .
يەنە يول تۇتاتتى ئۆزگە شەھەرگە ،
دۆلەتۇ تاج بىلەن چىقىپ سەپەرگە .
ئازەرئاباد دېگەن بىر يەرگە كەلدى ،
ئۇلۇغ زاتلار بىلەن ھەم سۆھبەت بولدى .
شاراب ئىچىپ يۈردى ، ئات چېپىپ يۈردى ،
ئاندىن ئازەرگۇشەسپ ئۆيىگە كىردى .
ئاتەشدان ئالدىدا قىلدى ئىبادەت ،
تەڭرىنىڭ يولىغا خەيرى ـ ساخاۋەت .
ئۇ يەردىن قوزغىلىپ يول ئالدى چاققان ،
سوڭ يېتىپ كېلىشتى كاۋۇس شاھ تامان .
ئولتۇرۇشتى ئۇلار بىرلىكتە شادىمان ،
شادلىقتىن بوشانماي قالدى بىر زامان .
ساپ گۈلاپ ئىچىشىپ ، باش قايغان چېغى ،
ئۇلارنى ئېپ كەتتى ئۇيقۇ ئارامى .

كەيخۇسرەۋ بىلەن كاۋۇسنىڭ ئەفراسىياپقا قارشى ئەھدۇ پەيمانى

زۇمرەتتەك كۇن تاڭدا ياشناپ چىققان چاغ ،
قارا يەر يورۇدى ياقاندەك چىراغ .
ئولتۇرار جاھاندار ، كاۋۇس شەھرىيار ،
تەڭمۇ تەڭ ئىككى شاھ بىللە بەختيار.
كۆرۈپ رۇستەم داستان يېتىپ كەلگىنىن ،
سۆزلىدى ئۇنىڭغا كاۋۇس بىلگىنىن .
ئۇ ئەفراسىياپتىن ئاچتى سۆزىنى ،
قان بىلەن يۇغاندەك قىلىپ يۈزىنى .
دېدى : « نە قىلمىدى سىياۋۇشقا ئۇ ،
ئىرانغا سالمىدى نە كۇلپەت ـ قايغۇ ؟
قانچە پەھلىۋانلار بولۇشتى قۇربان ،
ئايالار ، گۆدەكلەر بولۇشتى گىريان .
ئىران شەھەرلىرى بولدى كۆپ خاراب ،
بۇلارنى خاراب قىلغان ئەفراسىياپ .
تەڭرى بەخش ئەتكەن ھەممە نەرسەڭ بار،
باھادىر ، دانا سەن ، قولۇڭ قۇدرەتدار.
تەلىيىڭ پارلىغان ، زاتىڭ ئۇلۇغدۇر ،
شاھلاردىن ئۇستۇنرەك ، كۆچۈڭ تولۇقتۇر.

ئىستەيتتىم سېنىڭدىن بىر ئەھدۇ پەيمان ،
كەچمىگىن ئادالەت ، ھەقتىن ھېچقاچان .
دىل ئەفراسىياپقا ئۆچلۇككە تولسۇن ،
غەزەپنىڭ يالقۇنى ئۆچمەي ئۇلغايسۇن .
ئانا قېرىنداشلىق بولسۇن ساڭا يات ،
ئۆچلۇكتىن ئۆزگىسى بولمىسۇن قانات .
بايلىققا ببرىلىپ ئالدانما يەنە ،
ئېگىز ـ پەس دۈچ كەلسە داجما يەنە .
گۈرزىيۇ قىلىچۇ تەختۇ كۇلاھتىن ،
ۋاز كەچمە سۆزۈڭدىن تېيىپ جەڭگاھتىن .
قىساس ئۇ نېمە ، مەن سۆزلەي قۇلاق سال ،
قىساس ـ ئەقلۇتەنگە مەزمۇن ، بىلىپ ئال .
ئاي ، كۈننى يارالقان تەڭرىگە قەسەم ،
ئىچ تاجۇ تەختىڭنىڭ شۆھرىتىگەھەم .
فەرىدۇن ئىنسابى ، ياخشى يول ، ئادەت ،
سىياۋۇش قانۇنى جېنىڭ ئۈچۈن تەخت .
يەزدان بەخت يۇلتۇزى ، ئۇ چىن ياخشىلىق ،
پەرق ئېتەر ئۇنىڭدا ياخشى ـ يامانلىق .
مەدەتكارىڭ بولسۇن تىغ ، گۈرزە قولدا ،
بولسۇن كۆركەم قەددىڭ غالىب بۇ يولدا . »
ياش شەھرىيار ئاڭلاپ ئۇنىڭ سۆزىنى ،
ئاتەشكە ئايلاندى قېنى ھەم يۈزى .
ئادالەت پاناھقا ئۇ ئىچتى قەسەم ،
ئاپئاق كۈندۈزگە ھەم ، قارا تۈنگەھەم .
قۇياشقا ، ئايغا ھەم تەخت ، كۇلاھقا ھەم ،
مۆھۈر ، قىلىچقا ، شاھ تاجىغا ھەم .
« ئالدانمايمەن ئۇنىڭ سېھرىگە ئەسلا ،
ۋە ھەتتا چۈشۈمدە مېھرىگە ئەسلا ! »
شاھانە دەپتەرگە شۇندا نەھايەت ،
يېزىلدى پەھلەۋى تىلىدا بىر خەت .
ئاڭا بولدى گۇۋاھ رۇستەمى داستان ،
ھەممە ئۇلۇغلار بىلەن لەشكەرلەر شۇئان .
بۇ خەتنى ھەق قەسەم ، ساداقەت ئۈچۈن ،
ساقلىغىن دەپ بەردى رۇستەمگە پۈتۈن .
ئۇندىن سوڭ يېيىشتى شاراب ، داستىخان ،
بۇ ئۆزگە سۆھبەتتىن بولۇپ شادىمان .
بىر ھەپتە مەي ئىچىپ ، ئاڭلاپ كۈي ـ ناۋا ،
كاۋۇسنىڭ قەسىرىدە بولۇشتى يەنە .
سەككىزىنچى كۈنى تۇرۇپ شەھرىيار ،
يۇيۇنۇپ ، ئىبادەت قىلدى ئىختىيار .
تەڭرىگە سېغىنىپ ، قىلدى ئۇ دۇئا ،
ئوقۇدى ھەققىدە ئۇ ھەمدۇ سانا .
تۈن پەردى يىرتىلىپ چىققاندا ئاپتاپ ،
پەرياد قىپ ، ياش تۆكتى كۆزدىن بىھېساپ .
دېدى : « بىر ئۆزۈڭسەن ، ئەي ئادىل خۇدا ،
جاھاندار ، رىزقبەخش ھامىسەن تەنھا .
ياشلىقتا قۇتقۇزدۇڭ مېنى بالادىن ،
يالغۇز بۇ بېشىمنى ئۇ ئەجدىھادىن .
تۇران سەرلەشكىرى ساڭا ئايانمۇر ،
پاتقاچقا گۇناھقا ھالى يامانمۇر .
ھەر جايدا ئېيتىشار ئاڭا نەپرەتلەر ،
بىگۇناھ كۆكۈللەر غەزەپتىن تەۋرەر .
ئۇ قىلدى بۇ ئاۋات دىيارنى ۋەيران ،
غەم بىلەن باتۇرلار قەلبىن قىلدى قان .
زۇلۇكتەك سىياۋۇش قېنىن سۈمۈردى ،
جېنىمىز گۆھىرىن كۆككە سوردى .
شەھرىيارلار دىلى تىترەر ھەر قاچان ،
تاجىغا ئامانلىق يوق ھېچبىر زامان .
بىل ، ئۇلكىم يامانمۇ يارالغان بىر شەخس ،
ئۆزى ئەپسۇنچى ھەم ئەسلىدىن ناكەس . »
يېنىشلاپ توپىغا سۇرۇپ يۈزىنى ،
تەڭرىگە ئەرز قىلدى كۆكۈل سۆزىنى ،
ئاندىن قايتتى يەنە تەختى تامانغا ،
پەھلىۋانلىرىغا ، مەغرۇر زاتلارغا
دېدى ئۇ : « سىلەر ، ئەي باھادىرلىرىم ،
خەنجەر كەشلىرىم ھەم جاھانگىرلىرىم .
بۇ ئىران ئېلىدىن ئات مىنىپ ئۆتتۇم ،
مۇندىن ئازەرگۇشەسپ جايىغا يەتتىم .
كۆرمىدىم بىرەرمۇ كىشىنى خۇش ۋاق ،
كۆچلۇكلەر يېرىمۇ ۋەيرانە شۇنداق .
ئەفراسىياپ دېسە قاقشار قېرى ـ ياش ،
دىلىغا قان تولۇپ ، كۆزدىن ئاقار ياش .
ھەممىدىن ئارتۇقراق مەن جەبىر كۆردۇم ،
بۇ جاننى غەم بىلەن تولدۇرۇپ يۈردۇم . »
شۇنداق دەپ ئانا شاھ ، مۆتىۋەر ئىنسان ،
دىلىدىن چىقاردى غەملىك ئاھ پىغان :
« ئىران ئېلى ئۇندىن قايغۇدا بىزار ،
ئەمدى جەڭ ، ۋەيرانلىق توپانىن كېچەر .

سىلەر راست دوستلىرىم بولساڭلار ئەگەر ،
بۇ مۇشكۇل ھالىمغا سالساڭلار نەزەر ،
ئاتامنىڭ قىساسى ئۈچۈن باغلاي بەل ،
ئىرانىنى كۈلپەتتىن قۇتقۇزاي تۈگەل .
گەر سىلەر بىرلىشىپ باشلىساڭلار جەڭ ،
جەڭگە ئاتلىنىڭلار يولۋاس بىلەن تەڭ .
چىقار مەندىن جەڭنى باشلاشقا سادا ،
تاغنى تالقان قىلماق سىلەر بىلەن ئادا .
مەيداندا تۆكۈلگەن قەترە قان ئۈچۈن ،
كىم بولسا گۇناھكار ، ئېسىلار پۇتۇن .
ئەگەر لەشكىرىمدىن كىم بولسا شېھىت ،
جايى جەننەتىدۇر ـــ بۇ ياخشى ئۈمىد .
بۇنىڭغا نېمە دەپ بېرىسىز جاۋاب ؟
ئويلاپ كۆرسۇن ھەممە بۇنى ياخشىلاپ .
بىلىڭ : ئۇ قول سالدى بىزلەرگە ئاۋۋال ،

تارتمىقى كېرەكتۇر جازاسىن تۈگەل . »
ئۇلۇغلار جاۋابقا شۇندا سۆز ئالدى ،
ئورنىدىن دەرغەزەپ بولۇپ قوزغالدى .
دېيىشتى : « ئەي ، شاھىم دىلىڭنى شاد تۇت ،
مۇشەققەتتىن ئۇنى دائىم ئازاد تۇت .
جېنىمىز ـ تېنىمىز يولۇڭدا بۇگۈن ،
شادلىق ۋە قايغۇمىز سەندىدۇر پۈتۈن .
ئانىدىن تۇغۇلدۇق ، ئۆلەرمىز بىر كۈن ،
گەر ئازاد بولساقمۇ ، قۇلۇڭ بىز پۈتۈن .
شۇ خىل جاۋاب ئالدى شاھ ئەنجۇمەندىن ،
تۇس بىلەن گۇدەرزدىن ، باتۇر پىلتەندىن .
قىزىلگۈلدەڭ بولدى شاھىنشاھ يۈزى ،
نەۋقىران ، بەختىيار ئىدى ھەم ئۆزى .
ئۇلارغا شۇنچە كۆپ دېدى ئاپىرىن ،
دېدى ئاۋات بولسۇن بۇ باتۇر زېمىن .

كەيخۇسرەۋنىڭ پالۋانلارنى سىناپ كۆرگەنلىكى

سۇنبۇلا كەينىدىن باققان چېغى كۈن ،
نەچچە رەت ئايلاندى بۇ چەرخى گەردۇن .
ھەممە خادىملىرىن يانغا چاقىردى ،
ئۇلارغا شاھ زۆرۈر سۆزىنى دېدى .
ئىككى ھەپتە قوبۇل ئىشىكىن ياپتى ،
بۇ يېڭى دەپتەردىن سەھىپە تاپتى .
نوچىلار ئىچىدىن يازدى نوچىنى ،
پەھلىۋان ، ئەزىمەت ھەم باشلامچىنى .
كاۋۇس تۇخۇمىدىن باھادىر ، ئۆكتەم ،
بىر يۈز ئون سەركەردە كېپ قوشۇلدى ھەم .
كاۋۇسنىڭ فەرىبۇرز ئوغلىمۇ كەلدى ،
ئۇ يېڭى شاھنىڭكى تاغىسى ئىدى .
نۇزەر ئۇرۇقىدىن بۇ سەكسەن نەپەر ،
كېلىشتى تاللانغان گۇرزىدار لەشكەر .
زەرەسىپ سەركەردە ئۇلارغا سەردار ،
ھەمىشە ھەر ئىشتا ئىدى مەدەتكار .
شاھلار تاجى ئىدى تۇس پەرزەنتى ،
قولىدا گۇرزە ھەم قىلىچ تۇتقانىدى .
ئۇچىنچىسى گۇدەرز ـ كەشۋادنىڭ ئوغلى ،
شان قۇچقان قوشۇنى ئۇنىڭ تۇپەيلى .
يەتمىش سەككىز ئوغۇل ، نەۋرىلىرى بار ،

تاغلاردا ئۆكتەم ، چۆلدە ئاتلىق شۇڭقار .
كاۋە بايرىقىغا ئەتكەن شەرەپ ـ شان ،
شاھلار تاجى ، بەختى ئۇ بىلەن ئامان .
گەجدەھەم ئەۋلادى ئاتمىش ئۈچ ئۆكتەم ،
ئۇلۇغلار تاللاندى ، باشلىقى گۇستەھەم .
مىلاد تۇخۇمىدىن يۈز ئاتلىق كەلدى ،
ھەممىسى بەرقارار ۋە غالىب ئىدى .
تەۋابە جەمەتى سەكسەن بەش نەپەر ،
خەزىنە ساقلاشقا ئۇلاردا ھۇنەر .
بەرتەدۇر ئۇلارغا باشچى ـــ پاسىبان ،
ئۇلارغا جەڭلەردىن بەخش ئەتكەن شان .
ئوتتۇز ئۈچ جەڭگاۋار پەشەڭ ئەۋلادى ،
جۇپىنىڭ ھۆكمىدىن چىقماستى زادى .
ئۇلارغا رېۋ بولدى سەزگۈر پاسىبان ،
ئۇ ئىدى غالىب ھەم قەيسەر قەھرىمان .
جەڭ كۈنى ناغرىنىڭ ئالدىدا قەيسەر ،
كۆيئوغۇل تۇسنى قوغداپ تۇردى مەردلەر .
بەرزىن تۇخۇمىدىن يەتمىش مەرد ھازىر ،
جەڭگاھتا دۈشمەننى يېڭەر گويا شىر .
ئۇلارغا پاسىبان ئىدى ئۇ فەرھاد ،
جەڭگاھنىڭ ئوچىقى تاۋلىغان پولاد .

گۇرازە ئەۋلادى يۇز بەش پەھلىۋان ،
ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئۆزى پاسبان .
كۇنارەڭ پالۋانلار ئىچرە سەر خىلى ،
قۇتلاشتىن تىنمايتتى دانالار تىلى .
بۇ كۆركەم ، خسلەتلىك ناملارنىڭ شۇ تاپ
كۆپلۈكى تۇپەيلى ئاداشقاي ھېساب .
ھەممىنىڭ نامىنى يېزىشتى پۈتۈن ،
پادىشاھ دەپتىرىگە بولمىش جەڭ ئۇچۇن .
بۇيرۇدى ، شەھەردىن چىقىشسۇن دېدى ،
چۆل ـ دەشتتە چوڭ بىر سەپ تۇزۇشسۇن دېدى .

دېدى : ئەۋج ئېلىشسۇن ، چىققان ھامان ئاي ،
ھىندى قوڭغۇرىقى ، ھېسابسىز كاناي .
ھەممە بارسۇن ، دېدى ، جەڭگە ، تۇرانغا ،
ھەممە شادلىق بىلەن يۇرسۇن ئۇ يانغا .
شاھ ئالدىدا باشلار يەرگە ئېگىلدى ،
لەشكەردىن شاھىغا تەبرىك ئېيتىلدى .
دېدىكىم : « ئەي زىبا يۈزلۈك شەھرىيار،
تاجۇ كەمەر بولدى سەندىن ئىختىيار .
ھەممىمىز بەندىمىز ، سەن شاھ ئىرۇرسەن ،
يەر ـ كۆكتە دائىما پاناھ ئىرۇرسەن ! »

كەيخۇسرەۋنىڭ پالۋانلارغا خەزىنە تارتۇق قىلغانلىقى

ئەتراپتا تۇراتتى ئاتلار بىر پادا ،
چوپان بارگاھقا كىردى شۇ چاغدا .
پادىشاھ بۇيرۇدى : كىم تاشلار سالما ،
گاڭ كۆكرەڭ قەھرىمان بولۇر جەڭ ئارا .
ئاتلارغا سالمىلار ئېتىپ تاشلانسۇن ،
باشلىرى ئارقاندا مەھكەم باغلانسۇن .
ئۇندىن سوڭ بۇ غالىب جاھاندار تۇردى ،
ئالتۇن تەختكە گۆرزە تۇتۇپ ئولتۇردى .
گەنج ، دىنار ئىشكىن ئېچىپ سۆزلەر شاد :
« ئۇلۇغلاردىن ئۇنى ئايىماق ئۇيات !
گاھىدا جەڭگاھتا جەڭ بارار شىددەت ،
گەنج ، دىنار ئەرزىمەس نەزىرگە پەقەت .
مەردلەرگە ھەدىيەمدۇر بار تاجۇ تەختىم ،
قۇياشقا تەڭ بولغاي ئىقبالۇ بەختىم .
شۇ خەزىنە جاھاندا قوزغار جەڭ ھەردەم ،
ئىلكىڭدە بولسا ئۇ كۆرستەر ياردەم . »
بۇ يەرگە تەق بولدى ، يۈز تاي رۇم مېلى ،
گۆھەرۇ زەر بىلەن بېزەلگەن بارى .
تەق بولدى تۆۋت ھەم يىپەك بۇيۇملار ،
شاھانە بىر جامدا لىپمۇ لىق گۆھەر ...
ھەممىنى تۆكتى ئۇ تەخت پايگاھىغا ،
مۇنداق دەپ سۆزلىدى شاھ سپاھىغا :
« بۇلار شۇ ئەجدىھا ، جاللات پەلاشان ،
بېشىنىڭ باھاسى يۈكسەكتۇر ئايان .
ئۇنى ئەفراسىياپ پەھلىۋان بىلمىش ،
ئۇيقۇسىز چېغى ئۇ دەم ئالار ئىمىش .

بېشىغا تەڭ ئالتۇن بېرەرمەن پۈتۈن ،
كەلتۇرسە بېشىنى بۇ يەرگە شۇ كۈن . »
جەسۇر گېۋ بېجەنى سەكرەپ لىككىدە ،
تۇردى ئەجدىھانى پاچاقلىماققا .
ئالدى ئۇ جام بىلەن ھەم جامى زەرنى ،
شۇ جامنىڭ ئىچىگە تولغان گۆھەرنى .
سۇغرە قۇللۇق قىلدى ئۇ شەھرىيارغا ،
مەڭگۈلۈك تىل بىلەن شۇ تاجدارغا .
ئاندىن ئۇ جايىغا كېلىپ ئولتۇردى ،
شۇ گۆھەر جامىغا تىكىلىپ تۇردى .
خەزىنىچىگە بۇيرۇق بەردى شەھرىيار ،
كەلتۇر ، دېدى ئىككى يۈز جامە زەر نىگار.
يۈز تاي شاھانە يۇڭ ھەم يىپەك كىيىم .
زۇنnار تاقىغان ئىككى گۈلىيۈزنى ئاندىن .
دېدى شاھ : « بۇ مېنىڭ تارتۇق بەرگىنىم ،
يەنە ھەم ئۇنىڭغا قۇت تىلىگىنىم .
كىم تەجاۋۇ تاجىنى ماڭا كەلتۇرسە ،
ياكى بۇ شۆھرەتلىك جايغا ئېپ كەلسە .
ئەفراسىياپ ئاڭا تاج كىيدۈرمىش ،
تەجاۋۇنى بەختىيار كۆيۈغۇل بىلمىش . »
يەنە گېۋ بېجەنى قوزغالدى شۇ دەم ،
جەڭگاھقا ئۆزىنى تاشلىغاندەك ھەم .
تارتۇقلارنى قويماي قولىغا ئالدى ،
ئۇنىڭ بۇ ئىشىدىن ئەل ھەيران قالدى .
شاھقا بەخت تىلەپ ئۇ ئولتۇردى شاد ،
جاھان خۇسرەۋ بىلەن بولسۇن دەپ ئاۋات !

بۇيرۇدى : كەمەرلىك ئون قۇل دەل شۇئان ،
زەرنىگار ئون ئاتنى تەخ قىلسۇن بۇئان .
ئاي يۈزى نىقابلىق ئون ساھىبجامال
كەلتۇرسۇن خەزىنىچى ، دېدى ئۇ دەرھال .
مۇنداق دېدى ئەلگە ھوشيار شەھرىيار :
« ئات بىلەن تەڭداشسىز بۇ گۈزەللەر بار .
نېسىپ بولغاي ، كىمكىم تەجاۋ تامان
نەرە تارتىپ بارسا گويا ئارسلان .
ۋە ئەتسە بەند ئۇنىڭ ئەسىرەسىنى ،
ئۆچۈرۈپ ئارسلاندەك چوڭ نەرسىسىنى .
يۈزى باھار كەبى ، قەددى سەرۋ ھەم ،
بېلى قومۇشتەك نازۇك ، قەددى تۈز ، كۆركەم .
يۈزى ئاي گۈزەلنىڭ ئىسمى ئىسمەپۈي ،
سۇمەندەك بۇ دىلبەر ئىپارەك خۇش بۇي .
تىخ بىلەن تەھدىت سالماق مۇشكۈل ، ئەلھال ،
مۇنداق ئاي يۈزلۈككە تىخ ئۇرماق ئۇۋال .
ئارقان تاشلاپ ياكى توتۇپ كەمەرنى
ئېلىپ كەلمەك ، دەركار پەرى پەيكەرنى !
قولىنى كۆكسىگە قىلىپ بېجەن جەم ،
كەلدى غالىب شاھنىڭ يېنىغا شۇ دەم .
جاھان شاھىغا ئۇ ئاپىرىن دېدى ،
تەڭرى سەجدىسىگە بېشى ئېگىلدى .
ئۇندىن خۇرسەند بولدى ئۇلۇغ شەھرىيار ،
ئاندىن مۇنداق دېدى : « ئەي ئۇلۇغ نامدار ،
سەندەك پەھلىۋانغا دۇشمەن تەڭ كەلمەس ،
جېنىڭ ئامان بولغاي ، ھېچقاچان ئۆلمەس !»
خەزىنىچىگە بۇيرۇق قىلدى شاھ شۇئان :
« خەزىنىدىن ئون زەر جام كەلتۈرگىن بۇيان .»
زەرجامغا سالدى ئۇ مۇشكى ئەنبەر ،
ئون سىقىم كۈمۈش ھەم ئەڭ ئېسىل گۆھەر .
بىر جام ياقۇت بىلەن ئىپارغا تولدى ،
باشقا جامدا گۆھەر نۇر جۇلا قىلدى .
ھېقىق ھەم زۇمرەتلەر ئاڭا تۆكۈلدى ،
ئاندىن مۇشكى گۈلاب ئاڭا قوشۇلدى .
تەييار بولدى ئون قۇل ، ئون نەپەر ھۆرزات
ۋە ئالتۇن جابدۇقلۇق ئون تاللانغان ئات .
دېدى : « كىم تەجاۋغا جەڭدە كەلسە زور ،
شۇنىڭغا بۇ نەرسە تارتۇق قىلىنۇر .
شەرت شۇلكى ، ئۇ غالىب چىقىپ ئۇ ياقتا ،
تەجاۋنىڭ بېشىنى قويسۇن بۇ ياقتا . »
گۈدەرز، گېۋ بۇڭا قول قويدى شۇئان ،
زەنجىرلەپ كېلىشكە پالۋانىنى بۇيان .
قېشىغا كەلتۈردى چۈنق بەللەرنى ،
زىبۇ زىننەتلەنگەن قىز ـ گۈزەللەرنى .
شەھرىيارغا ئۇلار ئېيتتى ئاپىرىن :
« سەنسىز بۇ ھۆرمەتنىڭ يەتمىگى قېيىن ! »
سوڭ ، خەزىنىچىگە شاھ چۈشۈردى پەرمان ،
تەخت ئالدىغا ياي ئون زەر داستىخان .
كەلتۇر بىزگە مۇشكى گۆھەر ھەم دىنار ،
كۈلاھ ھەم كەمەرلىك ئون پەرى رۇخسار .
ئىككى يۈز تاي شاھى ماتا بىلەن زەر ،
بىر شاھلىق تاجى ۋە ئون ئالتۇن كەمەر . »
دېدى ئۇ : « بۇ تارتۇق خەزىنە شۆھرىتى ،
مۇشكۈلسىز ئېرىشمەكلىكنىڭ ھۆرمىتى .
بۇ يەردىن كاسەرۇد تەرەپكە يۈرسۇن ،
سىياۋۇش روھىغا دۇئالار قىلسۇن .
جاڭگالدىن كۆرۈنەر ھەيۋەتلىك بىر تاغ ،
يۈز ئارقان بويىدىن ئۇ تاغ ئېگىزرەك .
ئۇنى ئەفراسىياپ ئەتكەندۇر ماكان ،
ئاڭا يەتكەي سۇدىن ئۆتەلەر ئىنسان .
ئىستەيدۇ بۇ يەرگە ھېچكىم ئۆتمىسە ،
ئىراندىن تۇرانغا بىرى كەلمىسە .
ئىراندىن باتۇرلار ئاڭا يۈرۈشسۇن ،
پۈتكۈل كاسەرۇدنى ئوتقا كۆمۈشسۇن .
ئەگەر جەڭ باشلانسا ئۇ يەردىن ناگاھ ،
جەڭگاھنىڭ سىرتىدا قالمىسۇن سىپاھ . »
گېۋ دېدى : « بۇ سەپەر ـــ شىكارىم مېنىڭ ،
ئۇ تاغنى كۈل قىلىش قارارىم مېنىڭ .
ئەگەر لەشكەر كەلسە جەڭدىن قورقمايمەن ،
جەڭدە لاچىن بىلەن بەزمە قۇرغايمەن . »
ھەممە خالىغىنىن گېۋگە بېرىپ شاھ ،
دېدى : « ئەي مەرد سەركەر ، ئۆزۈڭ بول ئاگاھ .
سېنىڭ تىغىڭسىز تاج بولمىغاي روشەن ،
بولمىغاندەك گويا بۇتسىز بىراخمان ! »
بۇيرۇدى رەڭمۇ رەڭ يۈز خىل ماتانى ،
خەزىنىچىگە دېدى : « كەلتۇر سەرپانى ! »
ئىزدىدى خەزىنىدىن ساپ دۇر يۈز دانە ،
سۇزۇكلۇك جەھەتتە تەنھا ـ يېگانە .

كەلتۇردى بەش قىزنى ، چۆرە ھەم قوشۇپ ،
چاچلىرى يىپەكتەك تۇرغان يۆگىشىپ .
« كىمنىڭ پاك جېنىغا ئەقىل ھاكىمدۇر ،
بۇ سوۋغا ، ـــ دېدى ئۇ ـــ ئۇنىڭا لازىمدۇر .
ئۆزى باتۇر بولسۇن ، سادىق ھەم ناتىق ،
شىردىن غالىب كەلسە ئاڭا بۇ تارتۇق .
ئەفراسىياپتىن كىم ئالالىسا دېرەك ،
كۆكسىدە ھودۇقماي سوقالىسا يۈرەك .
ئاشۇ تاغدىن خەۋەر كەلتۈرسە ماڭا .
بۇ توپنىڭ ئىچىدىن كىم بارار ئاڭا ؟ »

مىلاد ئوغلى گۈرگىن ئۆزىن چاغلىدى ،
بۇ يولغا چىقىشقا بېلىن باغلىدى .
ئالدى چۆرىلەر بىلەن قىزلارنى تۇنجەل ،
شاھلىق سوۋغاتلىرىن بۇ ئىشقا بەدەل .
پادىشاھقا رەھمەت ئوقۇپ پەھلىۋان ،
دېدى : ئاقىل شاھىم بولغايسىز ئامان .
يەر بولدى قاغىنىڭ قانىتىسىمان ،
چىراغلار كۆرۈندى تاغ چوققى تامان .
سەركەردە قايتىشتى ئۆز سارىيىغا ،
باتۇرلار ھەممىسى يۈردى جايىغا .

كەيخۇسرەۋنىڭ رۇستەمنى ھىندى دىيارىغا ئەۋەتكەنلىكى

قۇياشتىن تاغ تۇرقى بولدى كەھرىۋا ،
خورازلار ئۇنىدىن ئويغاندى ساما .
پادىشاھ قېشىغا كەلدى تەھمەتەن ،
ئىرانىنىڭ تەختىدە سۆزلەندى سۇخەن .
زەۋارە ، فەرامەرز ئۇ بىلەن بىرگە ،
ئۇلارنىڭ سۆھبىتى يەتتى بىر يەرگە .
مۇنداق دېدى شاھى زېمىنغا رۇستەم :
« ئەي نامدار ، شۆھرەتنىڭ مۇيەسسەرى ھەم .
بىر شەھەر بار ئىدى زابۇلستاندا ،
بەھرىمەن ئىدى تۇر ئاشۇ ماكاندا .
تۇركلەردىن قۇتقۇزدى مەنۇچېھر ئۇنى ،
ئۇ ئەجەب كۆڭۈلگە ياقار جاي ئىدى .
قېرىغان كاۋۇسنىڭ كەتكەچ قۇۋۋىتى ،
يوقالغاچ شەۋكىتى ، شانى ـ شۆھرىتى .
ئېلىشتى شەھەرنى ئۇ تۇرانلىقلار ،
دىياردا قالمىدى مەرد ئىرانلىقلار .
باج ـ سېلىق يوللىنار ئۇندىن تۇرانغا ،
بىر نەزەر ھەم سالماس شاھى ئىرانغا .
ئۇ ئەلدە كۆپ ئىرۇر پىللار بىلەن گەنج ،
ئۇلاردىن تارتىشار بىگۇناھ خەلق رەنج .
باسقۇن ھەم ، قىرغىن ھەم ، تالان ـ تاراج ھەم ،
تۇرانغا باج بەرمەسلىك غوۋغا ھەردەم .
ئىران پادىشاھلىقى ئىلكىدە مانا ،

چاڭگىلىك شىر كەبى ، جىسمىك پىل گويا .
ئەمدى تەشكىل قىپ قوشۇن قۇدرەتۋار ،
شانلىق سەركەردىنى ئەۋەتمەك دەركار .
شۇ كۈنى سېلىقنى يوللىغاي دائىم ،
ۋە ياكى بېشىنى ئەۋەتكەي ، شاھىم .
گەر خوجا بولساق بىز ئاشۇ ماكانغا ،
تەھلىكە سالغايمىز شۇ دەم تۇرانغا . »
رۇستەمگە پادىشاھنىڭ جاۋابى شۇل :
« ئامان بول ، توغرىدۇر سەن كۆرسەتكەن يول .
بۇ ئىشقا قانچىلىك ئەسكەرلەر يېتەر ،
قوشۇندىن تاللىغىن ، بولسۇن مەرد ـ چېۋەر .
ئېلىگە قوشۇلغان زېمىن قىممىتى ،
قەدىرىگە مۇناسىپ مەردنىڭ خىزمىتى .
فەرامەرزگە تاپشۇر سەن كۈچلۈك قوشۇن ،
ئۇلار جەڭلەردە مەرد ھەم ھوشيار بولسۇن .
بۇ ئىشنى باشقۇرۇش كېلۈر قولىدىن ،
جەڭگاھنىڭ جەبرىدە قايتماس يولىدىن . »
بۇ سۆزدىن تەرلىدى پەھلىۋان يۈزى ،
پادىشاھنى ماختاپ ھەر سۆزدە ئۆزى .
ساراي سەردارىغا خۇسرەۋ بۇيرۇدى :
« كەلتۇرگىن داستىخان ھەم تائام » دېدى .
مەي كەلدى ، كېلىشتى ناخشىچىلار ھەم ،
جەم بولدى ھەتتاكى بۇلبۇللار شۇ دەم .

قۇياش تاغ ئۈستىدە ئاچقاندا يۈزىن ،
هېكايىچى دەرهال توختاتتى سۆزىن .
ياڭرىدى ناغرىلار شاه دەرگاهىدىن ،
كاتتىلار جاي ئالدى تەخت هۇزۇرىدىن .
پىللارغا باغلاشتى مىس ناغرىلارنى ،
كانايلار ياڭراتتى هەم نەرىلەرنى .
پىل دۈمبىسىگە ئورناتتى كاجۇۋا،
بېزەلدى ياشىنغان دەرەختەك گويا .
بېشىغا كىيىشتى گۆهەرلىك كۈلاه ،
دەرگاهتىن چىقىپ پىلغا ئولتۇردى شاه .
بويىندا شاهانە بېزەك پارىلدار،
ئۆكۈز باش گۈرزىسى قولىدا ئويناز .
تاجىدا قىلىدۇ ياقۇت ، زەر جۇلا ،
بويىندىن بىر هالقا چاچىدۇ زىيا .
بىلىكى ئۈستىدە ئىككى ياقۇت زەر ،
بېلىدە يالتىراز زەر زىننەت كەمەر .
قوشۇننى ئارىلاپ پىل باستى قەدەم ،
تىللادىن جابدۇقى ، يېپىنچىسى هەم .
شاهانە بىر جامنى شاه تۇتتى شۇئان ،
قوشۇن زور زۇهەلگە تۇتاشقانسمان .
تىغ ، گۈرزە ، ناغرىدىن ئۆرلەپ چاڭ ــ توزان ،
لەرزىدە قوڭۇر يەر ۋە نىل رەڭ ئاسمان .
كۇن قايان كەتتى دەپ قىلماڭلار گۇمان ،
گويا سۇ تېگىگە ئۇ بولدى پىنهان .
ئۆتكۇر كۆزلەرگە هەم كۆرۈنمەس جاهان ،
كۆرۈنمەس كۆك ، يۇلتۇز ، نەيزىلەر شۇئان .
گويا كى دەريادا مەۋج ئۇردى دولقۇن :
توپ بولۇپ قوزغالدى ئورنىدىن قوشۇن .
چېدىرلار يۆتكەلدى مۇندىن دەشت تامان ،
غوۋغادىن تىنچلىقىن يوقاتتى ئاسمان .
پىلنىڭ ئارقىسىدا ئۇ شاهى نامدار ،
جامغا مۆهرىن تاشلاپ ، باغلىدى كەمەر .
پادىشاه ئىشىدىن يوقتۇر باشقا كار ،
ئۆزگە هەۋەسكە قىلماس ئىختىيار .
هەم ئۇندىن ئارتۇقراق هۆكۈمدار يوقتۇر،
پەقەت ئۇندا پەرمان ، ئۇندا هوقۇقتۇر .
پىل بىلەن چوڭ دەشتكە كەلدى يول كېزىپ ،
دېدى ئۇ : « قوشۇنلار تۇرسۇن سەپ تىزىپ .»

باهادىر فەرىبۇرز ئالدىدا يۈردى ،
جاهاندار ئالدىدا ئەپچىل يۈرەتتى .
گۇرزە هەم تىغلىقلار كىيگەن زەر باشماق ،
قۇياشنىڭ نەقشىدە تاۋلانغان بايراق .
بىر ئاتقا مىنىدىكى چاپچىتىپ مانا ،
چۇلۇۋۇرىن تارتقاندا گويا بولدى يا .
بىر تەكشى ماڭاتتى مەغرۇر بۇ قوشۇن ،
زەر كۇموش بېزەكلەر قوشقانتى هۆسن .
ئۇلارغا ئاپىرىن ئېيتتى شەهرىيار :
« ئۇلۇغلار شەۋكىتى دائىم بولسۇن يار .
هەممە ئىشتا بولسۇن بەختىڭ بەرقارار ،
ئۆتكۈزگەن هاياتىڭ بولسۇن نەۋباهار !
باسقان هەر ئىزىڭدا بولغىن سالامەت ،
غەلبە قۇچ قايتقاندا كۆرمەي مالامەت . »
ئارقىدىن كېلەتتى گۇدەرزى كەشۋاد ،
باسقان هەر قەدىمى بولغانتى ئاۋات .
ئارقىدىكى تۇغقا شىر نەقشلەنگەن ،
قولىدا گۈرزىسى ، شەمشىرى بىلەن .
گۇدەرزدىن سول ياندا كېلەتتى رۇهھام ،
يېنىدا كېلەتتى باهادىر گېۋ هەم .
ئارقىدا بايراقدار شېدۇش يېگىت ، ئەر ،
شىرانە تۇرقىدىن رەڭ ئالغانتى يەر .
ئارقىدىن كېلەتتى لەك مىڭلاپ لەشكەر ،
قولىدا نەيزىلەر تۇتقان ئاتلىقلار .
يەنە بۆره سۇمبات بىر قارا بايراق ،
گېۋ كەينىدىن كېلەر هەدەپ يالتىراق .
رۇهھام بايرىقىنىڭ نىشانى ئارسلان ،
ئېگىز ئۆرلىگەن بۇلۇتلار تامان .
يەتمىش سەككىز ئوغلى هەم نەۋرىسى بار ،
جاي يەتمەي ئۇلارغا كەڭ دەشت بولدى تار .
هەر بىرى كەينىدە ئۆزگە بىر بايراق ،
هەر لەشكەر قولىدا تىغلار يالتىراق .
گۇدەرز قول ئاستىدا گويا بۇ جاهان ،
باتۇرلىڭ خىزمىتىن قىلاتتى هەر ئان .
كەلگەندە ئۇ شاهنىڭ تەختىگە يېقىن ،
تاجۇ بارگاهىغا ئېيتتى ئاپىرىن .
ئۇ سانا ــ ئاپىرىن ئوقۇر گۇدەرزگە،
تەبرىكلەر تىلىدى گېۋ لەشكىرىگە .

گۈدەرزنىڭ كەينىدىن كېلەتتى گۈستەھەم ،
ئۇنىڭغا ئاتا ئىدى ھوشيار گەجدەھەم .
جەڭ چېغى ئىلكىدە نەيزە بار ئىدى ،
كامانغا ئوقتكۇر ئوقلىرى يار ئىدى .
يا ئوقى قولىدىن قىلغاندا پەرۋاز ،
تاغ ـ تاشتىن كېلەتتى زارلىغان ئاۋاز .
قوراللانغان قوشۇن باراتتى سىقىق ،
ھەممە ياقتا ھازىر ئىدى گۈرزە ، تىغ .
بىر ئايىنىڭ سۈرىتى چۈشكەن توغ ـ ئەلەم ،
يالتىرايتتى كۆكتە ، باش ئۈستىدە ھەم .
شەھرىيارغا ئېيتار ئىدى ئاپىرىن ،
شاھمۇ ھەم يوشۇرماس خۇرسەن بولغىنىن .
گۈستەھەم ئارقىدىن كېلەتتى ئەشكەش ،
ھوشيارلىق ، بەقۇۋۋەت ، خىسلەتلەر تەڭكەش .
ھۇما ئەۋلادى ئۇ زور گۈرزىدار ،
قەيەرگە بۇيرۇسا شۇ يەردە تەييار .
بەلۈچلەر ئېلىدىن ئىدى قوشۇنى ،
پالتىدا جەڭ قىلىپ قوغدايتتى ئۇنى .
چېكىنگەن ھالىتىن كۆرمىگەن ھېچكىم ،
چېلىشۋاز قوللىرى دەم تۇرمىغان جىسم .
ئارسلان نۇسخا بايراق تۇتقان قولىغا ،
زەپەرلەر كېلەتتى ئۇ ماڭغان يولغا .
شەھرىيارغا ئېيتتى ئاپىرىن تەكرار ،
قىلدى ھەم تەقدىردىن ، شادلىقتىن ئىزھار .
خۇسرەۋ پىل ئۈستىدە يولغا زەن سالدى ،
قوشۇن ئىككى مىل يولغا يېقىنلاپ قالدى .
بۇنىڭدىن مەمنۇن بوپ ئېيتتى تەسەننا ،
دېدى : بەختى كۈلسۇن ، ئاڭا خاس دۇنيا .
قوشۇندىن شاد ئىدى جاھاندار ئۇ شاھ ،
تىلەيتتى شادلىقنى ، بەختنى ھەر چاغ .
يەنە بىر تاللىغان باتۇرى فەرھاد ،
ئۇنىڭدىن خۇسرەۋنىڭ لەشكىرى ئاۋات .
قوشۇنغا ئۇ ئىدى مۇرەببى ، ھەمكار ،
ئۇنىڭ خىزمىتىگە ھەر يەردە تەييار .
ئاھۇ سۈرەت بايراق لەپىلدەر بەلەن ،
باشلارغا بولۇپ ئۇ كۆكۈش سايەۋەن .
قوشۇننىڭ ھەممىدە ھىندى تىغى بار ،
تۈركچە ساۋۇتۇ سۇغدى ئېگەردار .
قۇبادنىڭ نەسلىدىن بۇ شاھزادىلەر ،

ئۇلاردا يەزدانىنىڭ نۇرى جىلۋىدار .
ئۇلارنىڭ چېھرىسى ئاي كەبى گۈزەل ،
جەڭگاھتا ياللىرار بەئەينى مەشئەل .
يېڭى تاجۇ تەختنى كۆرگەندىن كېيىن
يېڭى پادىشاھقا دېدى ئاپىرىن .
كېلەتتى پەھلىۋان بىر يىگىت ھازىر ،
فەرھادنىڭ كەينىدىن مىسلى ھەيۋەت شىر .
گۈرزە ، ئۇ گېۋىنىڭ لايىق ئەۋلادى ،
باراتتى ئىنتىلىپ ، تالاڭ ئىدى يادى .
ئېگەردىكى ئارقان ھالقىسىدىن شاھ ،
خۇش ئىدى ، ئۇلارنى خۇش كۆرۈپ ھەرگاھ .
لەشكىرى قولىدا توڭگۇز سۈرەت توغ ،
سالما ـ ئارقان جەڭدە قۇچاتتى ئۇتۇق .
شاھقا يېقىنلاپ ئۆتتى دەشت قەيسەرلىرى ،
ئاپىرىن ئوقۇشتى ئۇلار ھەر بىرى .
ھۇما سۈرەت توغ ئارقىدىن شۇئان ،
ئىزىدىن قوزغىلىپ ماڭدى تاغسىمان .
ئاندىن زەنگە شاھنى قۇتلىدى پۈتۈن ،
مۇشۇ قەد ، مۇشۇ كۆرك ، تىغ ، ئوزۇق ئۇچۇن .
ھەر كىمكى ئەسلىدە باغداتلىق ئىدى ،
نەيزىسى ، قىلىچى قۇرچ ـ پولات ئىدى .
ھۇماي ئاستىدا ئۆتۈشتى ھەممە ،
شاھ پىلدە قوزغالماي تۇرار شۇ يەردە .
فەرامەرز تۇراتتى شاھ ئارقىسىدا ،
بىر شەۋكەت ياللىراپ ئۇنىڭ ھۆسنىدە .
قوشۇن ، پىل ۋە ھەتتا ناغرىلار شۇئان ،
جەڭ ئۇچۇن تەلپۈنۈپ تۇراتتى ھامان .
بارچە قەھرىمانلار ئاپتاپ تۇسىدە ،
كەشمىرۇ كابۇلۇ يېرىم كېچىدە .
باتۇر ئاتىسىدەك بىر ساھىب ھۈنەر ،
رۇستەمدىن يول تارتىپ ئالالماس ھېچ ئەر .
مېۋىلىك دەرەختەك ئېگىلىپ شۇئان ،
شەھرىيارغا دېدى كۆپلەپ ئاپىرىن .
فەرامەرزدىن شاھنىڭ بولدى كۆڭلى شاد ،
ئۇنىڭغا نەسىھەت ئېيتتى كەڭ كۇشاد .
دېدى : « پىلتەن ئاتاڭ پەرۋىشى بۇ ،
ئالىي ئەنجۈمەننىڭ ئاسايىشى بۇ .
سەن ھوشيار رۇستەمنىڭ ئوغلانىدۇرسەن ،
نەيرەمدىن بولغان سام داستانىدۇرسەن .

ئەمدى كۆر ، سېنىڭدۇر ھىندىستان ئېلى ،
كەنئوجدىن تارتىپ تا سېيىستان ئېلى .
ساڭا ھېچ قارا قول قەست يەتكۈزمىسۇن ،
بىر ئىش قىل ، ئۇنىڭدىن زىيان كەلمىسۇن .
ھەر جايدا بولغۇنكى ، دەرۋىش يارى بول ،
قېرىنداشلىقىڭ سېخىي مەدەتكارى بول .
كىم ساڭا دوست بولسا ، ئەيلە ئېتىبار ،
بىل كىمدۇر دانىشمەن ، كىمدۇر غەمگۇزار ؟
سەن ئىشنى ئەتىگە قالدۇرما زىنھار ،
بىل بۇنى : كېچىككەن ئىشقا ياغار قار .
ساڭا بۇ شاھلىقنى بېرەي ، ئۇنى تۇت ،
بىكاردىن بىكار جەڭ قىلىشنى ئۇنۇت .
ياشلىقتا بولمىغىل پۇل كەينىدىن خار ،
ئازار يەتكۈزمىگىن كىم تارتسا ئازار .
ئەپسۇسلۇق قەسرىدىن بولما خاتىرجەم ،
بىر خىلدا تۇرماس ئۇ ، ئۆزگىرەر ھەر دەم .
سەندىن نام قالغۇسى ، قالۇر يۇكسەك نام ،
دىلىڭنى دۇنياغا باغلىما تامام .
مېنىڭ ھەم ، سېنىڭمۇ كۇنىمىز تۈگەر ،
نەپەسنى چەرخ ـ پەلەك ھېسابلاپ يۈرەر .
دىلىڭ شاد بولسۇنۇ ، بەدىنىڭ ساغلام ،
ئەڭ زۆرۈر نەرسىنى ئويلىساڭ مۇدام .
جاھاننى ياراتقان سەندىن شاد بولسۇن ،
يامانلارنىڭ دىلى دۇتقا كۆمۈلسۇن ! »
نەسىھەتنى ئاڭلاپ يېگى تاجدار دىن ،
ئۆزىن يەرگە قويدى ئۇچقۇر تۇلپاردىن .
يېگى شاھقا ئوقۇپ ئاپىرىن بىسيار ،
دېدى : يېگى ئايدەك بول كۆكتە دەركار !
يەرنى سۆيۈپ شاھقا ئوقۇدى دۇئا ،
ئالدىراپ ئاتلاندى ئۇ يىراق يولغا .
ئۇ بىلەن رۇستەممۇ بىر ھازا يۈردى ،

يېنىدا يۈرگەندە پىكرى جۇش ئۇردى .
ئۆگەتكەن ئۇنى جەڭ ، بەزمە ، ئەقىلگە ،
ئىستەپتتى ئوغلىغا ئارام دائىما .
قوزغالدى دىلىدا ئوتلۇق دەرد شۇئان ،
قايتىپ كەلدى دەشتتىن بارىگاھ تامان .
سەركەردە مەست پىلدىن چۈشۈپ تۇردى تىك ،
تېز يۈرەر ئېتىغا ئۇ مىندى تېتىك .
چېدىرغا كەلدى ئۇ ۋەزمىن ، ئۇلۇغۋار ،
بېشىدا كۆپ پىكىر ، قەلبى دەردكە يار .
رۇستەم كەلگەن ھامان مەي كەلتۈرۈلدى ،
ئالدىدا زور جامغا مەي تولدۇرۇلدى .
دېدى : شادلىق بولسۇن ساڭا دائىم يار ،
ئەتىدىن سۆز ئاچماس دانا زات زىنھار .
قەيەردە ئۇ تۇر ھەم سەلىم ، فەرىدۇن ؟
ھەممىسى تۈپراقتا يوق بولدى پۈتۈن .
رەنجىمىز مال ـ مۈلۈك توپلىغۇچە چوڭ ،
خاھىشىڭ كەينىدىن يۈگۈرىمىز سوڭ .
تۈپراققا ئايلانماق ئاقىۋەت قىسمەت ،
ھېچ كىشى تەقدىردىن قاچالماس پەقەت .
مەي ئىچىپ يايرىساق گەر قارا تۇندە ،
كۈنلەرنىڭ نۆۋىتى تاڭ ئاتقان كۈندە .
تۇس نەي ناۋاسىنى دىللار ئاڭلىسۇن ،
سۇناي ھەم ناغرىلار ، سازلار ياڭرىسۇن .
قارايلى بۇ چەرخى پەلەك قولىغا ،
جەڭدە شەپقەت چاچار كىمنىڭ يولىغا .
ئىنتىلگەن ھەۋەسته نېمە پايدا بار ،
نېمە قىسمەت بولسا ، بولۇر بەرقارار .
ياخشىلىق ، يامانلىق بىز بىلەن ھامان ،
دانا كىشى نېچۈن قىلمىغاي ئارمان ؟
جاھاننى ياراتقان بولسا بىزگە يار ،
ئاتا قېنى ئۇچۈن قىساس ئالماق بار.

سىياۋۇشنىڭ ئوغلى فۇرۇد ھەققىدە داستان

جاھاندار گەر بولسا سەر خىل پەھلىۋان ،
قورالنى تاپشۇرماس ياۋغا ھېچقاچان .
ھەسەتتىن كىرپىككە ياش قونسا بىر ئان ،
ئۇ ياشقا تاپالماس تېۋىپ ھېچ دەرمان .
ئۇلۇغلاردىن بولسا زاتى كىم ئەگەر ،
ئارتۇقلۇقتا ئۆزىن تەڭسىز ھېس ئېتەر .
ئىستەكسىز دىل تۇتقۇن بولمىقى باردۇر ،
مەقسەتلىك كىشىگە شان ـ شەرەپ ياردۇر .
سەركەردە ئۇنى دوست دېسە ئۆزىگە ،
كىرمەس ئەسلا كۆڭۈل ئاقىل سۆزىگە .

گەر پەلەك كۆندۇزنى قايتۇرغاندا ھەم ، ئەگەركى كىشىدە بولمىسا ئەقىل ،
قۇياشقا مىننەتدار بولمايدۇ ئۇدەم . ئۇنى دانا ئەلگە قوشمايدۇ پۇتكۇل .
ئۇنىڭچۇن ياخشىلىق ئىستىمەس دىلدا ، پۇتۇن بۇ داستاننى ئاڭلىساڭ ئەگەر ،
ئىستىكى دىلىدىن كەتمەي شۇ خىلدا . بەتقىللىق ھەققىدە تاپۇرسەن خەۋەر .

تۇسنىڭ تۇركستانغا سەپەر قىلغانلىقى

چوققىدىن رەڭ بېرىپ كۆك چىراينغا ، بۇيرۇدى قوشۇندا بولغان قەھرىمان ،
كۆتۇرۇلدى قۇياش بەلەند جايىغا . نامدارلارنى كەلتۇر پادىشاھ تامان .
كۆكسىگە ئالدى ھەمەل بۇرجىنى ، زېرەك شاھ سۆزلىدى بولۇپ زەردە :
بىر يوللا يورۇتتى جاھان يۇزىنى . « قوشۇن ئالدىدىكى تۇسلۇق سەركەردە .
ياڭرىدى ناغرا تۇسنىڭ دەرگاھىدىن ، تۇرار كاۋە تۇغىن تۇتقانچە قولدا ،
لەرزىگە كەلدى دىل سۇناي ئاھىدىن . ھەممىسى ماڭىدۇ ئۇ دېگەن يولغا . »
قۇتۇلدى غوۋغادىن شۇ دەم ئەل ـ جاھان ، ئاندىن بەردى مۆھرىن سىپاھ ئالدىدا :
يەر قاينار ، ئەۋجىگە مىنگەندە ئاسمان . « ئۇ باشلىق ، سەركەردە سىزگە پەقەتلا . »
ئاتلار كىشنىشىدۇ ، قوشۇن چېڭىدىن ئاندىن دېدى : « يانما سەن پەيمانىمدىن ،
يورۇقلۇق يوقالدى ئاي ، كۈن رەڭگىدىن . قول تارتما سەن ئادەت ھەم پەرمانىمدىن .
قوراللار شاراقشۇر ، پىلدە تەر ـ پۇراق ، ئازار بەرمە بىرمەر كىشىگە يولدا ،
جاھان رەڭ ئالغانكى نىل رەڭلىك سىياق . تاج ـ كۆلاھ ئادىتى ئىرۇر شۇ خىلدا .
كاۋەنىڭ بايرىقى يالتىرار تېمەن ، دېھقان بولسا ياكى ھۈنەرۋەن كىشى ،
كۆك ، سېرىق ، بىنەپشە ، قىزىل نەقىش بىلەن . قەستىمدە بولمىسا ئۇنىڭ خاھىشى ،
ئەتراپتا گۈدەرزىنىڭ تۇغ ـ نىشانلىرى ، قوزغىلار ئۇنىڭغا ئەل ئاپەت سېلىپ ،
ئورتىدا كاۋەيان تۇغى يۇقىرى . بەس قىلغىن ئۆزۈڭگە تەڭتۇشنى تېپىپ .
سىپاھدار باشتا تاج ، گۈرزە ، نەي تۇتقان ، بىچارە دۇچ كەلسە رەنجىتمە ئەسلا ،
كەلدى شاھ چېدىرىنىڭ دەھلىزى تامان . كىشىگە مەڭگۈمەس باقىيسىز دۇنيا .
تۇس كاۋە بايرىقى يېنىدا بولدى ، كەلاتتىن ئۆتۈشنى ئويلىما ھېچبىر ،
ئالتۇن كاجىۋادا ئۇ ئالدىراپ كەلدى . گەر ئاڭا يول ئالساڭ ، خۇش كۆرمەس تەقدىر .
بىلەزۈك تاقىغان تاجدار ئۇلۇغلار ، قۇياشقا ئايلانسۇن سىياۋۇش جېنى ،
نۇزەرنىڭ نەسلىدىن نامدار ئۇلۇغلار . ئۇ دۇنيادا بولسۇن ئۇمىد ماكانى !
سىپاھنىڭ ئالدىدا مېڭىشتى ئۇلار ، پىران قىزىدىن بىر ئوغۇل بار ئىدى ،
پادىشاھقا تەزىم قىلىشتى ئۇلار . ئاتىسىغا ئۇ بەكمۇ ئوخشار ئىدى .
پىل سۈرەت بايراقنى قولىدا تۇتقان ، ئۇ ماڭا ئوخشىغان بۇرادەر ئىدى ،
ئالتۇن تۇغنىڭ ئۇچى بۇلۇتقا پاتقان . ئۆزى ياش ، ھەم قۇرداش ، شاد ياشار ئىدى .
مەنۇچېھر نەسلى بولغان ھەر ئادەم ، ئەمدى ئۇ كەلاتتا ، ئانا بىلەن بىرگە ،
تۇسقا جان ـ دىلىدىن شاد ئىدى شۇ دەم . ئۇ يەنە جاھاندار قوشۇنغا ئىگە .
يۈرۈشتى تاغ كۆچۈپ ماڭغانغا ئوخشاش ، بىلمەس ئىرانلىقلار ھېچبىر نامىنى ،
نۇرىدىن ئايرىلغان سۇيەت ئاي ـ قۇياش . ئەۋەتمەڭ ئۇ يەرگە ئات ـ ئۇلاغلارنى .
شاھ قېشىغا بارچە ئەسكەرلەر كەلدى ، جەڭگىۋار ھەم داڭدار قوشۇنى پۇتكۇل ،
كۆلاھلىق ، بايراقلىق قەيسەرلەر كەلدى . يولدا تار جىلغا بار ، ئۆتمەك بەك مۇشكۇل .

ئۆزى ھەم جەڭدە مەرد ، ئاتلىق پەھلىۋان ،
نەسەبتە ئۇلۇغ ھەم كۆچتە قۇچقان شان .
باياۋان ـ چۆل كېزىپ ئۆتسىڭىز ماقۇل ،
شىر يۈرگەن يوللاردىن ئۆتمەك ناماقۇل . »
ئاندىن مۇنداق دېدى تۇس شەھرىيارغا :
« تەقدىرىمىز ئالغىل سەن ئىختىيارغا .
ھەممىمىز سەن بەرگەن بۇيرۇققا تەۋە ،
ئامەتلەر كەلتۈرگەي بۇ بۇيرۇق بىزگە . »
سەركەردە تېز ئۆتتى شاھنىڭ ئارقىغا ،
قوشۇن باشلاپ رۇستەم كەلدى سارايغا .
پىلتەن بىرلەن بىللە يىغىن ئۆتكۈزدى ،
خۇسرەۋ دانالارنىڭ ھەممىنى يىغدى .
ئەفراسىياپتىن شاھ سۆزلىدى بىر دەم ،
ئۆز دەردى ، ئاتىسى ئازابىدىن ھەم .
ئۇ ياندا تۇس بىلەن قوشۇن باراتتى ،
ئۇدۇلدىن بىردىنلا ئاچا يول چىقتى .
بىر تەرەپ چۆل بولۇپ ، يوقتۇر قەتىرە نەم ،
كەلات باشقا ياقتا ، ئۆزگە يول چەرەم .
جايىدا قېلىشتى پىللار ھەم سازلار ،
تۇستىن ، سىپاھداردىن كۈتۈپ ئاۋازلار .
قايسىسىنى تاللار ، مانا ئىككى يول ،
قايسى خوپ ، قايسىسى قولايسىز ـــ مۇشكۈل .
ئۇلۇغلاردىن كەلدى تۇس تىنچ ، يېقىنراق ،
سۇسىز ئىسسىق يولدىن سۆز ئېچىپ شۇ چاغ ،
گۈدەرزگە دېدى : « بۇ دەشتتۇر بىپايان ،
گەر بولسا گەرد ئەنبەر ، خاھى مۇشك چەندان ،
ئۆتمەك لازىم بولۇر ئوڭايراق ، تېزراق ،
زۆرۈردۇر بىزگە سۇ ، ھەم ئارام ئالماق .
يول تۇتماق ماقۇلدۇر كەلات ، چەرەمگە ،
دەم ئېلىپ توختىساق كېيىن مەيەمگە .
ئوك ، سولى ئاۋاتتۇر ، سۇلىرى راۋان ،
گەر چۆلدىن يول ئالساق قېينالماسمۇجان ؟
بۇ يولدىن كۆپ ئۆتتۇم دېدى يولچى ھەم ،
قوشۇننىڭ ئالدىغا چىقىپ گەجدەھەم .
يىراق يول ئازابىن تارتمىدۇق ئۇندا ،
ئېگىزلىك بىر قەدەم تۇيۇلدى مۇندا .
ماقۇلدۇر قوشۇننى باشلاش شۇ تامان ،
خىيالغا كەلمىسۇن دەشتى بىپايان . »
ئاندىن دېدى گۈدەرز :« ئەي مۆتىۋەر شاھ ،
سەن باشچى ، ئەگىشەر ساڭا بۇ سىپاھ .
شۇ قوشۇننى سەن ئەمدى يۈرگۈز ،
بۇ يولدىن يەتمىگەي ھېچ زىيان ھەرگىز .
پادىشاھ سۆزىدىن قايتۇرمىغىن باش ،
بولمىسۇن قوشۇندا يولدا غەم يولداش . »
ئاندىن ئاڭا دەر تۇس: « نامدار باھادىر ،
بۇ ھەقتە ئوي قىلىپ بولما خاۋاتىر .
چۈنكى شاھ دىلىنى غەزەپ قۇچمىسۇن ،
قەلبىڭگە ئۇنىڭدىن ھېچ غەم كۆچمىسۇن . »
دېدى ھەم چۈشۈردى قوشۇنغا پەرمان ،
كەلات ھەم چەرەمگە يول تۇتۇپ شۇئان .
خۇسرەۋ پەرمانلىرىن ئەيلىمدى ياد ،
ھەم قالايمىقاندا بۇزۇلدى ھايات .

تۇسنىڭ كېلىشىدىن فۇرۇدنىڭ خەۋەردار بولغانلىقى

خەۋەر يەتكەن چېغى فۇرۇدقا شۇئان ،
قاپلىدى قۇياشنىڭ يۈزىن چاك ـ تۇمان .
ئاتلارنىڭ تۇيقى ، پىللار چېكىدىن ،
نىل رەڭگى ھالىغا كەلدى ھەم زېمىن .
بۇ ئىران يېرىدىن ئىران قوشۇنى ،
تۇرانغا يۈرمەكتە ئىزدەپ ئۆچىنى .
كەلات يوللىرىدا ئۇنىڭ لەشكىرى ،
قەيەرنى باسارىن جەڭ ـ جېدەللىرى .
ئىش كۆرمىگەن ئۇ ياش ئاڭلاپ بۇنى دەم ،
تاۋى خىرە بولۇپ ، باستى قايغۇ ـ غەم .
مەھبۇسنى بوشتىپ قەلئەدىن يېنىپ ،
چۈشتى ۋە ئورناشتى تىك تاغقا كېلىپ .
بۇيرۇدى يايلاقنى بوشاتماققا تېز ،
تۆگە ھەم قويلارنى ھەيدىمەككە تېز .
ھەممە مال ـ پادىنى قايتۇرۇڭ دېدى ،
ھېچ نەرسە بۇ تاغدا ، دەشتتە قالمىدى .
ھەممىنى ھەيدىدى سىپەدكۇھ تامان ،
تۆگىگە ئارتىپ ھەم تېگىپ تىنچ ـ ئامان .

كېلىپ ئۇ تاقىدى قەلئە ئىشكىن ،
بىر ئۇچقۇر تۇلپارغا مىندى ئۇ ئاندىن .
ئاڭلاندى ناغرىنىڭ ئۈنى مەيەمدىن ،
قارا چاڭ ئۆرلىدى يېقىن چەرەمدىن .
قەلئەنىڭ ئۈستىدىن كۆردى جەربىرە ،
لەشكەرلەر ئوقىدىن قەلبى مىڭ پارە .
جەربىرە ـــ فۇرۇدنىڭ غەمكىن ئانىسى ،
سىياۋۇشتىن دىلدا يانار نالىسى .
يېتىپ كەلدى فۇرۇد ئانىسى تامان ،
دېدى ئۇ :« ئەي ئانا ، ئەزىز مېھرىبان ،
ئىراندىن كەلمەكتە قوشۇن ۋە پىللار ،
ئۇلۇغلار ئالدىدا سەردار تۇس كېلەر .
ئېيتقىنچۇ بۇ ئىشنىڭ چارىسىنى ھەم ،
باشلانماسمۇ ھۇجۇم دېگەن غەمدە مەن . »
جەربىرە ئاڭا دەر : « ئەي جەڭچى باتۇر ،
ئاڭا دۇچ كەلمەيسەن ، بولغىن خاۋاتىر .
ئىراندا يېڭى شاھ بۇرادىرىڭ بار ،
ئۇ زېرەك كەيخۇسرەۋ دېگەن جاھاندار .
نامۇ نەسەبىڭنى ئۇ بىلەر ياخشى ،
يات ئەمەس ، سەن ئۇنىڭ ئۆز قېرىندىشى .
جاھاندا باتۇر يوق سىياۋۇشسىمان ،
تەرىپى يېيىلغان ئۇنىڭ بۇ زامان .
ئاندىن ئاڭا بەردى مېنى ئۇ پىران ،
تۇركلەرگە ئۆيلەنمەس ئىدى ھېچقاچان .
ئاتا ھەم ئاناڭنىڭ ئەۋلادى سۆزار ،
ئىدى ناملىرى مەشھۇر تاجدار .
ئىستىسە قىساسنى قېرىندىشىڭ گەر ،
سىياۋۇش روھىدىن سېنى شاد ئېتەر .
قىساس دەپ ئالدىڭغا ـــ جەڭگە بارارسەن ،
تەق بولۇپ بېلىڭگە كەمەر باغلارسەن .
بارغىن جەڭگە دەرھال ، ئۆزۈڭنى چاغلا ،
قىساسنىڭ كەمىرىن بېلىڭگە باغلا .
ئۇستۈڭگە كىيىپ ئال رۇمى لىباسىن ،
دېڭىزدەك چايقالسۇن دىلدا قىساسىڭ .
گەر ئۇ ئۆچ ئىستىسە بوۋىسى ئۇچۇن ،
سەن ھەم ئۆچكە ئىشلەت ھۇنەرىڭ پۈتۈن .
يولۋاسمۇ ناللىلەر قىلسۇنكى شۇنداق ،
ۋە ھەتتا ئېتىلسۇن دەريادىن تىمساھ .
قۇشلار ھەم بۇلبۇللار ئەفراسىياپقا ،
قىساس دەپ قوزغالسۇن ھەتتاكى دەريا .
جاھاندا بېلىنى سىياۋۇشسىمان ،
باغلىغان جاھان بەخش بولماس ھېچقاچان .
تېڭى يوق مەردلىكتە ، بەخت ـ نىجاتتا ،
تەخت ، ھەق ، سالاپەت ھەم مەرىپەتتە .
ئاشۇنداق زور نامدار زات ئوغلانسەن ،
كەيانلار نەسلىڭنىڭ پەھلىۋانسەن .
ئاتاڭ ئۆچى ئۇچۇن كەمەر باغلىغىل ،
نىجاتلىق يولىدا ئۆزۈڭ چاغلىغىل .
قوشۇنغا قاراپ كۆر كىمدۇر سەردارى ؟
ئۇ ئۇلۇغ زاتلاردىن كىمدۇر نامدارى ؟
ئۇ مەغرۇر زاتلارنى قىلغىل شاد ـ خەندان ،
مەي ، سوۋغاتلار بىلەن بېزەت داستىخان .
شەھىر ھەم دۇبۇلغا ، ساۋۇت كىيىملەر ،
جەڭگىۋار لىباسلار ، ھىندىچە خەنجەر .
دۇنيادا ئاغاڭ بار ، ساڭا گەنج ئىرۇر ،
غەرىزلىك ياتلاردىن ئۇ قىساس ئالۇر .
قوشۇن ئالدىغا بار ، شۇ لايىق بۇ دەم ،
سەن بىر ياش قىساسكار ، ئۇ ياش شاھتۇر ھەم .»
فۇرۇد ئانىسىدىن شۇنداق سورىدىكىم :
« ئىرانلىقتىن ماڭا قارشى چىقار كىم ؟
ئۇلاردىن كىم بولغاي ماڭا مەدەتكار ،
ئۇ باتۇرلاردىن كىم جەڭدە بولغاي يار ؟
ئۇلاردىن ھېچكىمنىڭ بىلمەي نامىنى ،
قانداق يوللاي قۇتلاش ـ دىل سالامىنى ؟ »
جەربىرە باتۇرغا شۇئان مۇنداق دەر :
« كۆرگەندە قوشۇندىن چاڭ ـ توزان ئەگەر ،
نەزەر سال بىر باشتىن باھادىرلارغا ،
بەھرامغا ، زەڭگە ھەم ئۇ شاۋەرلەرگە .
بۇ ئىككى باتۇرنى ئەيلە خەۋەردار ،
ئۇلار بىزگە سىرىن يوشۇرماس زىنھار .
دائىم ئامان بولغىل ، دائىم بەختيار ،
سىياۋۇش روھى ھەم بولسۇن مەدەتكار !
سىياۋۇش ئۇلاردىن بولماستى جۇدا ،
ئۇلار سەركەردىيۇ سىياۋۇش پادىشاھ .

تەھار بىرلە بارغىن قوشۇن ئالماي تېز ،
سۆزلىرىم دىلىڭنى رەنجىتمىسۇن ھېچ .
مەغرۇر باتۇرلاردىن سورىساڭ شۇئان ،
ئۇ باتۇر تەھارگە ئەيلىگەي بايان .
ئىرانىنىڭ كاتتىسى ـ كىچىكى تونۇر ،
ۋە ھەتتا پادىچى ـ چوپانلار بىلۇر . »
ئوغلى دېدى : « ئانا سۆزلىرىڭ بەلەن ،
ئەۋلادىڭ ئايانداۋۇر بۇ سۆزۈڭ بىلەن . »
كۆزىتتىش ئورنىدىن كەلدى بىر دىتبان ،
ئىرانلىق قوشۇندىن يەتكۈزۈپ بايان .
دەشتى ـ چۆل ، تاغ ـ دەريا تولغان قوشۇنغا ،
گويا كۆز تولغاندەك زېمىن خازانغا .
قەلئەدە دەرۋازىدىن تا دەشتكە قەدەر ،
پىل بىلەن لىق تولغان بايراقدار لەشكەر .

فۇرۇد بىلەن تەھارنىڭ لەشكەرلەرنى كۆرگىلى بارغانلىقى

تەھار بىلەن فۇرۇد كەتتى چېپىشىپ ،
تەلەي ـ بەخت قۇشىنى تەرك ئېتىشىپ .
يالتىراپ كۆرۈنەر چېكى يوق ئاسمان ،
پىكىر ھەم تېزلىكتىن چارچىماس ئوغلان .
ياشلىقتا ئىستەر دىل ئېگىزلەپ ئۇچماق ،
نە ئۇچماق ئىلاجى ئۇ قېرىغان چاغ .
يۈكسەك تاغ ئۈستىگە چىقىشتى ئۇلار ،
ئۇندىن كۆرۈنەر ئىدى ئىرانلىق لەشكەر .
ئۇ لەشكەر، ياراغۇ قورالدىن ئازار
تارتىشىپ تۇرۇشنى فۇرۇد ۋە تەھار .
شۇ ھامان تەھارغا ئۇقتۇردى ئوغلان :
« سورىسام نېمە سەن سىر تۇتما پىنھان .
ئۇ قايسى قەھرىمان ، ماڭغان بايراقدار ،
چوڭ گۈرزە ئىگىسى ، ئالتۇن كەشى بار ؟
گەر كۆرگەن بولساڭ ئېيت : ئېتى نېمىدۇر ؟
ئىرانلىق كىشىنىڭ زاتى نېمىدۇر ؟
قالپاقلار ئالتۇندىن ھەم ئالتۇن قالقان ،
گۈرزە ۋە پالتىلار ھەم ئالتۇنسىمان .
قان ئىچرە قالمىدى دېيەر ئىدىڭ زەر ،
بۇلۇتلار قوينىدىن تۆكۈلۈپ گۆھەر .
ناغرىنىڭ ئۇندىن ئىككى تاغ ئارا ،
لاچىنلار يۇرىكى بولغاندۇر يارا . »
قوشۇندا قىلىچۋاز ئوتتۇز مىڭ لەشكەر ،
بىرلىشىپ جەڭ ئۇچۇن ئىنتىلىپ تەۋرەر .
قوشۇننىڭ سەردارى كۆرۈنگەن زامان ،
شاھزادە بۇ ھەقتە سۆز سورىدى شۇئان .
مۇنداق جاۋاب بەردى دانىشمەن تەھار:
« ساڭا بىلگىنىمنى ئەيلەيمەن ئاشكار .
ئۇلارنىڭ بەلگىسى پىل سۈرەت بايراق ،
قىلىچى بىنەپشە ئاتلىرى ئۆيناق .
سەپ تارتىپ كەلمەكتە تۇسىنىڭ قوشۇنى ،
قۇت تاپماس جەڭدە كىم چارلىسا ئۇنى .
ئۇنىڭ كەينىدىكى باشقا بىر بايراق ،
ئۇندىكى سۈرەتتە قۇياش يالتىراق .
ئاتاڭنىڭ ئاكىسى ، شۇنچە شەۋكەتدار ،
كاۋۇسى فەرىبۇرز ناملىق سەردار .
كەينىدە ئاي سۈرەت چوڭ بايراق تۇرار ،
ئۇلار پەھلىۋانلار ، چەپدەس باتۇرلار .
ئۇنى گەجدەھەم ئوغلى گۇستەھەم دەيدۇ ،
ئۇنىڭدىن پىلىنگمۇ يۇرىكى تىترەيدۇ .
بۆرە سۈرەت بايراق چاچىدۇ نۇرىن ،
قورشىغان جەڭگىۋار لەشكەر ئەتراپىن .
زەنگە شاۋەرانىنىڭ بايرىقىن تۇتۇپ ،
مەردلەر ۋە باتۇرلار تۇرار جەڭ كۆتۈپ .
ئارقىسىدا بايراق كۆركى خۇددى ئاي ،
زۇلفى قارا مۇشكۇ تېنى لەھەل چىراي .
ئۇنى گېۋ بېجەنى دەيدۇ ئەل ـ جاھان ،
جەڭگە كىرسە قان رەڭ بويالغاي ئاسمان .
يولۋاس سۈرەت بايراق بولسا قەيەردە ،
سۇندۇرار شىرىنگمۇ بېلىن شۇ يەردە .
ئۇنى باتۇر شىدۇش ئالسا قولىغا ،
ھەممە نەرسە تەۋە باسقان يولىغا .
توگگۈز سۈرەت بايراق تۇرار يېنىدا ،
پەلەكنى گويا كى تىغى پارچىلار .
گۇرازە ناملىق ئۇ باتۇر پەھلىۋان ،
شىر جېڭىن ئويۇنچۇق ھېسابلار ھامان .
قوتاز سۈرەت بايراق ئاستىدا تۇرار ،
ئەپچىل كۆرەشچىلەر ، جەڭدە نامدارلار .

بىقياس پەھلىۋان ، شۆھرەتلىك قەرھاد ،
ئەجدىھانى ئىشقا سالغىنىم ۋامان ،
بويى كۆككە يېتەر ، ھۇجۇمدا ئازاد .
ئۇلار بولغۇسىدۇر يەر بىلەن يەكسان . »
بۆرە سۈرەت بايراق بار جايدا ھەر دەم ،
ئىرانلار تاغنىڭ باغرىدا ناگاھ ،
سەركەردە ئۇلۇغ گېۋە تاشلايدۇ قەدەم .
قۇرۇدۇ تەھاردىن بولۇشتى ئاگاھ .
يەنە زور شىر سۈرەت بايراق بەھەيۋەت ،
سپاھدار تۇس شۇندا غەزەپكە تولدى
گۈدەرز كەشۋاد ئاڭا بەرگەچكە سۆلەت .
ۋە ھەتتا پىللارمۇ تاقەتسىز بولدى .
ئۇزۇن سۈرەت ئىرۇر قاپلانلىق بايراق ،
تۇس دېدى :« ئەڭ مەشھۇر لەشكەردىن بۇدەم ،
ماڭار ئۇندا رېۋنىز خۇش خۇي ھەممە ۋاق .
كېرەك ماڭا يولداش بولماقتا ھەمدەم .
ئاھۇ سۈرەت بايراق لەپىلدەپ كېلەر ،
بۇ قوشۇن ئىچىدە ئەيلسۇن جەۋلان ،
ئۇنىڭغا گۈدەرز ئوغلى نەستۇھ سەركەر .
ئات سېلىپ تاغلارغا ھەم چىقسۇن چاققان .
تاغ تېكە سۈرەتتە بايراق لەپىلدەر ،
بىلسۇن ئۇ :ئاۋۇ . . . ئىككى باتۇر كىم ئۇزى ؟
كەشۋاد گۈدەرز ئوغلى بەھرامغا قارار .
نېمە ئىزلەر مۇندىن ئۇلارنىڭ كۆزى ؟
ئەنە شىرلار ، مەردلەر ، ئاتلىقلار ـ بىسان ،
گەر بىزنىڭ لەشكەردىن بولۇشسا شۇ چاغ ،
ئۇلارنى سانىماق ئەمەستۇر ئاسان . »
ئۇرۇلسۇن بېشىغا ئىككى يۇز تاياق !
خۇسرەۋلەر پادىشاھى قۇرۇدقا ئوغلان ،
ئۇرۇشماق ئىستىگەن زات بولسا ئەگەر ،
ئېيتتى ئۇ مەردلەرنى بىرمۇ بىر بايان .
باغلاپ كەلتۈرۈڭلار بۇڭا مۇقەررەر .
كاتتا يۇ كىچىكۇ ھەممىگە باقتى ،
گەر ئۇلار جان ئۈزسە كۆمۈڭلار شۇئان ،
يۈزى ياشناپ دىلى زەۋق ئوتىنى ياقتى .
يۈرەكلىك بېرىڭلار ئۇ تەرەپ تامان .
مۇندا دەر تەھارغا ئول جاھان خانى :
ئۇلاردا گەر بولسا سىر ئالار ئوغلان ،
« ئاتىچۇن قىساس ئالماق ـ كۆڭۈل ئارمانى .
سىنىماقچى بولسا قوشۇننى پىنھان ،
چىنۇ ماچىن ئارا قالماس سۆزارى ،
ئۇ يەردە تېنىنى ئىككى بۆلۈڭلار ،
قەھرىمگە يولۇقار جەڭگاھتا بارى .
سوڭ ، تاغدىن بۇ يەرگە قايتىپ چۈشۈڭلار . »

بەھرامنىڭ تاغقا ـــ قۇرۇدنىڭ يېنىغا كەلگەنلىكى

گۈدەرز ئوغلى بەھرام باشلىققا دېدى :
نامۇ نىشانىنى بىلمەيمەن زىنھار ،
« بۇ ئىشنى يوشۇرماق مۇمكىنمەس ئەمدى .
گۈدەرز ئەۋلادى دەپ تەخمىنىملا بار .
بولدى ، بەس ، بارايمەن تاغنىڭ بېشىغا ،
تۇراندىن ئىرانغا كەلگەندە خۇسرەۋ ،
نېمە دېسەڭ ئۇنى ئېيتاي ئۇنىڭغا ».
شاھنىڭ بىر قالپىقىن ئالغاندى بىراۋ .
ئات چاپتۇرۇپ كەلدى توپنىڭ قېشىغا ،
بەلكى ئاشۇ قالپاق ئۇنىڭ بېشىدا ،
چوڭ يول بىلەن ماڭدى تاغنىڭ بېشىغا .
شاھانە ساۋۇتى پارلار تېشىدا .
مۇنداق دېدى نامدار تەھارغا شۇئان :
گۈدەرز ئۇرۇقىدىن بولسا ئېھتىمال ،
« كىم ئۆزى بۇ كەلگەن غەزەپلىك ئوغلان ؟
قېنى ئۇنىڭغا بىز تاشلايلى سوئال . »
نېمىشقا بىز ھەقتە ئويلانماي بۇ دەم ،
بەھرام تاغ بېشىغا چىقىپلا شۇئان ،
يۇقىرىغا تېزلەپ قويىدۇ قەدەم ؟
گۈلدۇرماما يەڭلىغ كۆتۈردى چۇقان .
ئاستىدا ئۇيناقلاپ ساماۋى ئۇچقۇر ،
« ھەي ، كىمسەن ، ـــ دېدى ئۇ ، ـــ تاغدىكى ئوغلان ،
قېيىشتىن باغلاغلىق ئارقان كۆرۈنەر . »
قاراپ كۆر ، قوشۇن كۆپ ، بىھىساب ـ بىسان !
مەسلىھەتچى دېدى قۇرۇدقا شۇئان :
ئەي ، ناغرا ساداسىن ئاڭلاپ ياخشىراق ،
« بۇنى تېزدىن بىلمەك ئەمەستۇر ئاسان .
ئۇلۇغ باشلىق تۇسقا سالساڭچۇ قۇلاق ! »

فۇرۇد مۇنداق جاۋاب قىلدى ئەتتەيىن :
« تېزلىكنى بىلمەستىن تېزلىك قىلمىغىن .
مۇلايىم سۆز ئېيتقىن جاھان كۆرگەن ئەر ،
لەۋ ئاچما سوغۇق بولسا سۆزۈڭ ئەگەر .
بولساقمۇ سەن شىر ، مەن چۆلدىكى قۇلان ،
مۇنداقچە كەلمىكىڭ غەلەت بىز تامان .
ئارتۇقچە ھېچ يېرىڭ يوق سېنىڭ يەنە ،
مەردلىك ھەم شەۋكەت ھەم قامەتتە ھەتتا .
مەيلى باش ، دىل ، ئەقىل ، ھوش ، قول ، ئاياغ ،
بولمىسۇن مەيلى تىل ، كۆز بىلەن قۇلاق .
ھەممىسى بار بولغاچ مەندە مۇھەييا ،
چۈشەنگىن ، ئارتۇقچە ئۇرۇنما ئەسلا .
سەندىن سۆز سورايمەن ، جاۋاب بەرسەڭ گەر ،
ئىزگۈ جاۋاب بەرسەڭ شادمەن مۇقەررەر . »
دېدى ئاڭا بەھرام : « تېز سۆزلە ، تېز دە ،
سەن كۆكتە بولساڭمۇ ، گەر مەن زېمىندا . »
فۇرۇد دەرھال سوئال قويدى : « باشلىق كىم ؟
جەڭدە شۆھرەت قۇچقان چوڭ بەرداشلىق كىم ؟ »
بەھرام جاۋاب قىلدى :« باشلىق تۈس بولۇر ،
يېنىدا كاۋە تۇغى ، ناغرا ئۇرار .
باتۇرلاردىن گۈدەرز ، رۇھھام ، گېۋدەك زات ،
شېدۇش ھەم گۇرگىن ھەم قەھرىمان فەرھاد .
بار يەنە گۇستەھەم ، زەنگە شاۋەران ،
گۇرازە ـ باتۇرلار سەرداری تامام . »
فۇرۇد دېدى : « نېچۈن بەھرامنىڭ نامىن ،
دېمەستىن باشلىدىڭ سوئال جاۋابىن ؟
گۈدەرز ئۇرۇقىدىن بىز ئىدۇق كۆپ شاد ،
ئەقەللى سەن ئۇنى ئەيلىمىدىڭ ياد . »
دېدى بەھرام ئاڭا : « ئەي ، شىر سۈپەت ، ئېيتقىل ،
كىم ساڭا بەھرامدىن سۆز ئاچتى بۇ خىل ؟ »
فۇرۇد مۇنداق جاۋاب قايتۇردى ئاڭا :
« بۇ داستاننى ئانام ئېيتقانتى ماڭا .
ئۇ دېگەن : ‹ دۇشمەن زامىن بولسا ساڭا ،
بەھرامنىڭ نامىنى تىلغا ئال ئاڭا .
يەنە بىر باتۇر بار ـ بىر مەردۇ مەيدان ،
ئۇنىڭ ئىسمى ئىرۇر زەنگە شاۋەران .
ئاتاڭغا ئىرۇر ئۇل قېرىنداش ، ئۇ جان ،
بېرىپ سەن خەۋەر ئال ئۇلاردىن ئوغلان . ›
بەھرام دەر ئۇنىڭغا : « بەخت ئىگىسى ،
شاھانە دەرەخنىڭ سەنسەن مېۋىسى .
سەن فۇرۇد ئىرۇرسەن ، ئەي ياش شەھرىيار !
سەن مەڭگۇ ئىرۇرسەن ئەقىلدار ـ ھوشيار ! »
فۇرۇد دېدى :« ھە ، مەن فۇرۇدمەن بەرھەق ،
يېگى بىخ چىقارغان ، ياشىنغان دەرەخ ! »
بەھرام دېدى ئاڭا: « كۆرسەت يەلكەڭنى ،
سىياۋەخشتىن قالغان نىشان ـ بەلگەڭنى ! »
بەھرامغا كۆرسەتتى يەلكىسىن فۇرۇد :
گۈلدىكى ئەنبەردەك خال ئۇندا مەۋجۇت .
دەل ئۆز ئەينى بىلەن ئوخشىتىپ ھېچ ئان
مۇنچىلىك سىزالماس بۇ خالنى ئىنسان .
قۇباد ئەۋلادىدىن ئىكەنىن بىلدى ،
سىياۋەخش تۇخمىدىن بولغىنىن بىلدى .
ئاڭا دۇئا ئوقۇپ ، تىلىدى شۆھرەت ،
ئېگىز تاغ ئۈستىگە يۈردى بۇ نۆۋەت .
ئاتتىن چۈشۈپ كەلدى ياش شاھ ئۇشبۇدەم ،
روھى روشەن ، تاشتا ئالدى ئاندىن دەم .
بەھرامغا دېدى : « ئەي مەردانە نامدار ،
جەڭلەردە ھوشيار ، شىر سۈپەت جاھاندار .
ئاتامنى كۆرسەمۇ ئەگەر مەن شۇنداق ،
شادلىقىم بولماستى مۇندىن ئارتۇقراق .
سېنى كۆرگەچكە مەن شادلاندىم مانا ،
ئەي زېرەك باھادىر ، ئەزىمەت قارا .
كەلگەن ئىدىم بۇ تاغ ئۈستىگە بۇگۈن ،
سىپاھلارغا بولۇپ باشلامچى پۈتۈن .
سوراپ بىلمەك ئىدىم كىم ئۇ سەردارى ؟
جەڭدە كىم ئۇ جەۋلان قىلغان نامدارى ؟
ئۇيۇشتۇرماق ئىدى زىياپەت بۇئان ،
بۇنىڭدىن شادلىنار ئىدى پەھلىۋان .
بېغىشلار ئىدىم مەن ئاڭا كۆپ سوۋغا ،
ئات ، قىلىچ ، گۈرزە ۋە كەمەرلەر يەنە .
شۇندىن سوڭ ماڭاتتىم پادىشاھ تامان ،
تۇرانغا قىساسچۈن بولاتتىم راۋان .
بۇ قىساس ئۆچىنى چوقۇم ئالغايمەن ،
گۈلخاندەك جەڭلەرگە مەن سازاۋەرمەن .
سەن بېرىپ خەۋەر قىل ئۇ پەھلىۋانغا ،
روھى روشەن كەلسۇن بۇ تاغ ـ داۋانغا .
بۇ يەردە بىر ھەپتە بىللە بولۇرمىز ،
رېجەلەر ھەققىدە ئويلاپ كۆرەرمىز .

ناغرا باڭ ئۇرغاندا سەككىزىنچى كۈن ،
سپاھدار تۇس ئاتقا مىنگەيلەر شۇئان .
ئاتا قەستى ئوچۇن بېلىم باغلارمەن ،
دىلدا دەرد ، ئۆزۈمنى جەڭگە چاغلارمەن .
شىر كۆرسىتەر جەڭدە ئىقتىدارىنى ،
كۆرسىتەر قۇدرىتىن ، باتۇر ھالىنى .
ئۇلۇغلاردىن جەڭگە مۇناسىق بىر ئىنسان ،
جاھاندا باغلىماس بېلىن ھېچقاچان . »
ئاندىن بەھرام ئېيتتى : « سەن ئەي شەھرىيار ،
ياش سەن ھەم باھادىر ھەممە بىلىمدار .
ھەرنەكى سۆزۈڭنى يەتكۈزمەي تۇسقا ،
قوللىرىڭ سۆيەرمەن ، ئىشىنەر سۆزگە .
دانىشمەن ئەمەستۇر سەركەردە بىراق ،
نەسىھەت سۆزلەرگە سالماس ئۇ قۇلاق .
بىلىمى ، بايلىقى كۆپ بىر ئېسىلزات ،
ۋە لېكىن لەۋ ئېچىپ شاھنى قىلماس ياد .
فەرىبۇرز بەھرىيۇ كۆلاھى ئوچۇن
گېۋ ، گۇدەرز شاھ بىلەن تارتىشتى پۇتۇن .
دەيتتى ئۇ : بۇ نۇزەر نەسلىدىن زاتىم ،
جاھانغا شاھ بولماق ـ شۇدۇر مەقسىتىم .
سۆزلىرىمدىن بەلكى ئۇ ئازاب چېكەر ،
بۇ ئىشمدىن بەلكى غەزەپكە كېلەر .
مەندىن باشقا ساڭا كىم بولسا ۋەكىل ،
باش ۋە قالپىقىڭنى كۆرسەتمە سەن بىل !

ئۇ بىر ئۆز بىلەرمەن ، ئىنسانىنى بىلمەس ،
باشقا كىشى كەلسە ، بەلكى پاك ئەمەس .
ئۇ باشقا كىشىنىڭ قەلبى يات بىزگە ،
شاھلىقنى ئىستەيدۇ ئۇ فەرىبۇرزگە .
ماڭا دېدى : « قارا ، ئۇ تاغدا كىم بار ،
بارسا ڭ مەقسىتىنى سورىما زىنھار .
ئۇنىڭ تاغدا نېچوڭ يۈرگەنلىكىن بىل ،
گۇرزە ، خەنجەر بىلەن مۇئامىلە قىل ! »
خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈم گەر بولسا ئۇ چاغ ،
سېنى توپ قېشىغا باشلايتتىم شۇنداق .
مەندىن باشقا كىشى كەلسە قوشۇندىن ،
ھەردەم ئېھتىيات قىل ئۆزۈڭگە ئۇندىن .
ساڭا بىر ئاتلىقتىن ئۆزگە زات كەلمەس ،
نامدار بۇ ئادەتتىن ئۆزگىسىن قىلماس .
ئۇ كەلگەن چېغىدا ياخشى ئويلاپ كۆر ،
قەلئەنى چىڭ تاقاپ ، ئىستىھكامدا تۇر . »
دەستىسى گۆھەرلىك ئالتۇن گۇرزىنى ،
فۇرۇد تېز كەمەردىن ئاجراتتى ئۇنى .
ئاڭا بېرىپ دېدى : « مەندىن يادىكار ،
يېنىڭدا ئېلىپ يۈر ، بوپ قالار دەركار .
سەركەردە تۇس ئەگەر كەلسە بۇ تامان ،
بولايلۇق دىل ئارام ھەم شادۇ خەندان .
بۇ تارتۇقتىن باشقا بېرەي ئات ـ جابدۇق ،
يەنە ئالتۇن تاج بىلەن شاھانە ئۇزۇك . »

بەھرامنىڭ تۇس يېنىغا قايتىپ كەلگەنلىكى

بەھرام تۇسقا قايتىپ دېدى شۇ يوسۇن :
« پاك جېنىڭغا ئەقلىڭ مەڭگۇ يار بولسۇن .
بىلگىنكى ، فۇرۇدنىڭ ئاتىسىدۇر شاھ ،
سىياۋۇش سۆيلىگەن ئىدى بىگۇناھ .
زۇرياد بەلگىسىنى كۆرسەتتى ماڭا ،
كاۋۇس كەيقۇبادتىن قالغاندۇر ئاڭا . »
مۇناسىق جاۋاب بەردى تۇس ستەمكار :
« مېنىڭ شۇنچە لەشكەر، گۇرزىلىرىم بار ،
ساڭا دېدىم ئۇنى يېنىمغا كەلتۇر ،
سەن بۇ توغرىسىدا سۆز ئاچما ھېچبىر .
ئۇ شەھرىيار بولسا ، مەن زادى كىممەن ؟
لەشكەر باشلاپ بۇڭا نېچوڭ كېلىپمەن ؟

قاغىدەڭ قايقارا تۇركزادە نېچوڭ ،
تاغدا لەشكەر يولىن توسايدۇ پۇتۇن ؟
ئۆز بىلەرمەن گۇدەرز زۇرياد تىن بۇ ئان ،
كۆرگەيمىز قوشۇندا بىز زور بىر زىيان .
قورقتۇڭ سەن ئىلىمسىز ئاددىي ئادەمدىن ،
دەھشتى ئۇنچە ئەمەس ، قورقما بارىدىن .
قوشۇننى كۆرۈپلا چۈشەر ئالداشقا ،
نېمىشقا قويدۇڭسەن ئۇنى يالاۋغا ؟ »
باتۇر زاتلارغا ئۇ مۇناسىق تەكىتلەر :
« دۇشمەننى بەربات قىلغۇچى ئەي مەردلەر !
ماڭا كېرەك بىر مەرد ، مەشھۇرى جاھان ،
ئۇ بارسۇن تاغدىكى تۇركلەر تامان .

بېشىنى تېنىدىن ئەيلىسۇن جۇدا ،
مۇشۇ ئولجا بىلەن تېز بولسۇن پەيدا ! »
بېلىنى باغلىدى بۇ ئىشقا رېۋنىز ،
ئۇ جەڭگە ئىنتىلەر ئىدى تاقەتسىز .
ئۇنىڭغا بەھرام دەر :« سەن ئەي ، پەھلىۋان ،
بىكاردىن بىكارغا قىينىمغىن جان .
قورققىن سەن خۇدادىن ، قۇياش ھەم ئايدىن ،
ئۇيالمىقىڭ كېرەك شاھۇ سارايدىن .
ئۇ شاھنىڭ ئەۋلادى ، شاھقا بۇرادەر ،
نامداردۇر ھەممىسى ، قەيسەر جەڭگىۋار .
ئەگەر يۇز پىداكار بۇ توپتىن تاقلاپ ،
تاغ تامان يول ئالسا ئۇلار ئالدىراپ .
قولىدىن كەلمىگەي ئاڭا قەست قىلماق ،
ئۇنىڭ روھلۇق دىلىن غەمدە پەس قىلماق . »
سەركەردە غەم چەكتى ئۇنىڭ سۆزىدىن ،
بەھرام پەندى تىغدەك ئۆتتى جېنىدىن .
بۇيرۇدى بىر قانچە نامدار پەھلىۋان
يول ئالسۇن دەپ شۇئان ئېگىز تاغ تامان .
شۇنچە كۆپ باتۇرلار چېپىپ كېتىشتى ،
تاغدا جەڭ باشلاشنى ئۈمىد قىلىشتى .
ئۇلارغا مۇنداق دەر بەھرام پەھلىۋان :
« بۇ ئىشنى خام ساناپ ، يېمەڭ پۇشايمان .
ئۇ تاغدا كەيخۇسرەۋ قېرىندىشى بار ،
يۈز مەردكە باراۋەر ئۇندا ئېتىبار .
كىمكى كۆرمەك بولسا سىياۋۇش يۈزىن ،
ئۇنىڭغا باقسا بەس ، تۇتالماس ئۆزىن . »
فۇرۇد تەرىپىنى ئېيتقاندا بەھرام ،
باتۇرلار كەينىگە داجىدى تامام .

رېۋنىزنىڭ فۇرۇد قولىدا ھالاك بولغانلىقى

تۇسنىڭ كۈيئوغلى قايتقان ئاشۇئان ،
مەسخىرە قىلغاندەك ھىجايدى ئاسمان .
ئىستېھكامغا ماڭدى چەرەم يولىدىن ،
كەتمىگەن قىساسلىق غەزەپ دىلىدىن .
تاغ ئۇستىدە فۇرۇد كۆردى شۇ زامان ،
شاھ يايىنى ئوقلىدى نىشانلاپ كامان .
جەنگەرى تەھارغا ئۇ مۇنداق دېدى :
« تۇس بەھرام سۆزىگە پىسەن قىلمىدى .
باشقىسى كەلدى ، ئۇ بەھرام كەلمىدى ،
دىلىمدا غەزەپلىك قىساس قايىندى .
قاراپ ئەسكە ئالچۇ ، كېلىۋاتقان كىم ،
نېمىشقا كېيىنگەن تۆمۈردىن كىيىم ؟ »
مۇنداق جاۋاب بەردى ئاڭا سوڭ تەھار :
ئۇ رېۋنىز دېگەن شۇ ، قەھرىمان نامدار .
قىرىق سىڭلىسى بار ، رەڭگى گويا گۈل ،
ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئۇ يالغۇز ئوغۇل .
ئۇ ھەييار ، ھاياسىز ، خەتەرلىك ئىرۇر ،
تۇسقا بۇ ياش يىگىت كۈيئوغۇل بولۇر . »
ئۇ دانا كىشىگە فۇرۇد دەر شۇئان :
« بۇ قاتتىق جەڭدە ئۇ ساق قالماس ، ئامان !
ئوقۇمدىن ئات مۇدۇرەر ، يىگىت يىقىلار ،
بۇنىڭغا پىكرىڭ ئېيت كۆپ كۆرگەن تەھار ؟ »
تەھار دەر : « مەيلى ئاچ يىگىتكە باغرىڭ ،
ئەجەبمەس يۇمشاتساڭ كۆڭلىنى تۇسنىڭ .
بەلكى ئۇ بىلمەس سېنىڭ يول قويغانلىقىڭ ،
ياراشماق نىيەتتە قول قويغانلىقىڭ .
ئويلىماي سەن بىلەن ئەگەر جەڭ قىلسا ،
ئەجەبمەس ئۇياتتىن سېنى تەڭ قىلسا . »
تىغ تۇتۇپ يېقىنلاپ كەلگەندە رېۋنىز ،
تارتتى يايىنىڭ تانىسىنى تېز .
تۆپىدىن ئۇچقاندا ئاڭا ئوق شۇنداق ،
بېشىغا مىخلاندى ئۇ رۇمى قالپاق .
يىقىلدى ، ئېتى ھەم چېپىپ قاچتى تېز ،
بېشىنى تۇپراققا قويغاندا رېۋنىز .
سەردار تۇس مىيامدىن باقتى تاغ تامان ،
كۆزىگە كۆرۈنمەي قالدى تاغ شۇئان .
بۇ ھەقتە بىر دانا ئېيتقان بىر كالام :
يامان خۇيدىن تاغ ھەم ئالۇر ئىنتىقام .

زەرەسپنىڭ فۇرۇد قولىدا ھالاك بولغانلىقى

زەرەسپكە دېدىكىم ئاندىن پەھلىۋان :
« ئازامرگۇشەسپتەك ئوت بوپ يان هامان .
جەڭگىۋار مەردلەرنى تېز قورالاندۇر ،
دىلىڭ نېمە خالار ، دىل مەيلىگە كىر .
خالىساڭ قىساس ئال ئۇ نامدار ئۇچۇن ،
بۇ بولۇر مېنىڭمۇ خاھىشىم پۈتۈن . »
زەرەسپ شىددەتتە كېيىدى قالپىقىن ،
دىلىغا ئوچ تولدى كۆچلۈك غۇرۇردىن .
ئۆرۈدى سېپەدكۇھ تامان ئۆزىنى ،
غەزەپلىك شىر چاغلاپ زەرەسپ ئۆزىنى .
ۋارقىراپ ـ جارقىراپ ، سەزمەي خەۋپ ـ خەتەر ،
پەسلىكتىن ئېگىزگە يۈگۈردى بەدەر .
بۇنى كۆرگەن فۇرۇد گويا شىر ئىدى ،
تەھارغا : « قاراپ كۆر ، زادى كىم ؟ ـــ دېدى ،ـــ
قارا كىم ئىرۇر ئۇ ئىرانلىق شاۋۇاز ،
بۇ تاغقا يېقىنلاپ ئاڭلانغان ئاۋاز ؟ »
تەھار تونۇپ ئۇنى ئاچتى لېۋىنى ،
يوشۇرماي بىر ـ بىرلەپ دېدى گېپىنى :
« بۇ تۇس ئوغلى ئىرۇر ، نامدار زەرەسپ ،
پىلدىنمۇ قايتماسلىق ئۇنىڭغا كەسىپ .
رېۋانىز سىڭلىسىنىڭ جۇپتىدۇر يەنە ،
ئېتىلغان ئوقسىمان كەلمەكتە ئەنە .
نىشانلاپ چەنلەيدۇ ئۇ قالپىقىنى ،
كىرىچنى بەتلىگىن ، رۇسلاپ هالىنى .
ئات ئۇستىدىن غۇلاپ يەرگە يىقىلسۇن ،
قارا يەرگە ئۇنىڭ ھېشى تىقىلسۇن .
ئۆلۈم يەتكەن ئاڭا بۇگۈن بىگۈمان ،
بولغۇسى تۇس قەلبى سولغان بەرگسمان .
بولغاي تەنتەك تۇسقا تەۋە سپاھدار ،
ئاخىر ھېچ ئىشقا ئەرزىمەس ، بىكار .
يېقىن كۆرۈنگەندە تاغنىڭ چوققىسى ،
ئىرانلىقلار قالغاي چەكچىيىپ كۆزى . »
باتۇر فۇرۇد قويىدى ئېتىنى ئىلدام ،
زەرەسپكە ئوقنى ئۇزدى ئۇ شۇدەم .
ساۋۇت ھەم ئېگەرگە چاپلىشىپ قالدى ،
فۇرۇدنىڭ شۇ ئوقى جېنىنى ئالدى .
يىقىلدى ، ئېتى تېز كەتتى يېنىدىن ،
پۇشقۇرۇپ كىشىندى تويۇپ جېنىدىن .

تۇسنىڭ فۇرۇد بىلەن جەڭ قىلغانلىقى

ئىران قوشۇنىدا قوزغالدى غوۋغا ،
قەيسەرلەر كۇلاھىن ئېلىشتى قولغا .
تۇس دىلىن باستى غەم ، كۆزلىرىدە ياش ،
ساۋۇتىن كىيىدى تېز ، تۇگىدى بەرداش .
جەڭگىۋار مەردلەرگە قارىدى شۇئان ،
تىترەيتتى ۋۇجۇدى يوپۇرماقسىمان .
زور بىر پىل ئۇستىگە ـــ گويا تاغ مىسال ـــ
جايلاشقان ئېگەرگە مىندى بىمالال .
يۈگەننى بۇرىدى فۇرۇد تەرەپكە ،
يۈرىكى لىق تولۇپ ئۆچكە ـ غەزەپكە .
سۆزلىدى فۇرۇدقا تەھار شۇ زامان :
« شىددەتلىك تاغ كەلمەكتە بۇ تاغ تامان .
سپاھدار تۇس بۇدەم كەلمەكتە جەڭگە ،
چىداش بېرەلمەسسەن دەھشەت بۇدەمگە .
يۇر ، قەلئە ئىشكىن تاقايلى مەھكەم ،
كۆرەيلۇق ، بەخت بىزگە نېمە دەر بۇدەم .
ئوغلى ، كۆيئوغلىنى ئۆلتۈردۈك جەڭدە ،
ئەمدى بەزم كۆتمىگىن سوڭغى قەدەمدە . »
قىزىرىپ ياش فۇرۇد تەھارغا دېدى :
« گەر جەڭگە ئاتلانماق دۇچ كەلسە ئەمدى ،
تۇس نېمە ، پىل نېمە ، نېمە ئارسلان ،
نېمە يولۋاس جېڭى ، نېمە ئۇ تۇغيان ؟
باتۇرغا بېرىلگەن جەڭ ئۆچۇن يۈرەك ،
بۇ يولدىن چېكىنمەك نېمىگە كېرەك ؟ »
مۇنداق دېدى ئاڭا تەھار بىلىمدان :
« شاھلار مەسلىھەتكە كىرمەس ھېچقاچان .
ئۆزۈڭنى كۆچلۈكرەك چاغلاپ تۆمۈردىن ،
كۆچۈرمەك ئىزدەيسەن تاغنى زېمىندىن .
ئىرانلىقلار تۇرار ـــ ئوتتۇز مىڭ نامدار ،
سەنلا يالغۇز - يەككە چېقىشقا تەييار .

نه قەلئە قالماس ، نه قالماس تاش - تۇپراق ،
يەر بويلاپ تەپتەكشى بولۇر ھەممە ياق .
ئەگەر مۇندىن تۇسقا يەتسە بىر خەتەر ،
دەرددىن شاھ خۇسرەۋ شۇنچە خەۋپلىنەر .
ئاتاڭ ئۇچۇن قىساس كەلتۇرگەي زىيان ،
بۇ ئىشنى تولدۇرۇپ بولماس ھېچقاچان .
بۇ ئىشنىڭ ئويلىغىن ئاقىۋىتىنى ،
جەڭ قىلماي ، ساقلىغىن پەقەت قەلئەنى . »
شۇنداق دېدى ، ئەمما بىر سىرنى ئايان
قىلماستىن ساقلىدى دىلىدا پىنھان .
ياش فۇرۇد قەلئەسى ئاۋات ، ساز ئىدى ،
ئۇندا سەكسەن چۆرە سەرەپراز ئىدى .
قەلئە تېمىغا ئۇ ئاي يۇزلەر چېقىپ ،
سۆزلىشىپ تۇراتتى ھەر ياققا بېقىپ .
ياش فۇرۇد قايتقاندا جەڭگاھتىن ئۆزى ،
ئۇلاردىن ئۈيلىپ قىزاردى يۈزى .
ئۇ ئاخىر كەينىگە قايتتى يۈگۈرۈپ ،
كامانغا يېڭى ياي ئورناتتى تۇرۇپ .
شاھزادىگە مۇندا سۆزلىدى تەھار :
« جەڭ قىلماقنى ئەگەر قىلساڭ ئىختىيار ،
نامدار تۇسقا ئەسلا يەتكۈزمە زىيان ،
ئېتىنى يىقتىساڭ بەستۇر بىگۈمان .
شاھلار ئەسلا ياياق قىلالمايدۇ جەڭ ،
ئات مىنمەي جەڭگاھتا ھالى يەرگە تەڭ .
باشقا كىملەر كەلسە ئۇنى شۇ زامان
يىقىن كەلتۇرمىسۇن قولۇڭدا كامان .
تاغ ئۈستىگە كەلسە سەركەردە قاچان ،
ئارقىدىن توپ قوشۇن كېلەر بىگۈمان .
ئۇ بىلەن جەڭ قىلساڭ ھالدىن كېتەرسەن ،
تۇرۇلگەن قېشىغا نە جاۋاب دەرسەن ؟ »
فۇرۇد بۇ سۆزنى تەھاردىن ئاڭلاپ ،
نەيزىدەك ئوق سالغان كامانىنى تەڭلەپ ،
سەركەردە ئېتىغا ئوق ئۇزدى شۇئان ،

ئېتىلدى ئۆزىمۇ شۇ كامانسىمان .
تۇس ئېتى يىقىلىپ ، دەرھال ئۈزدى جان ،
تۇسنىڭ تولدى دەم قەلبىگە پىغان .
لەشكەر گاھقا قايتتى ، بەلدە توقمىقى ،
پەرىشان ، پىيادە ، جەڭ ھەممە يېقى .
ئۇنىڭ ئارقىسىدىن فۇرۇد ۋارقىرار :
« نېمە بولدى بۇ جەڭ ، چېكىندى سەردار ؟
يالغۇز بىر يىگىتتىن چۆچۈپ قالغاچ ئۇ ،
قايتىدىن جەڭگاھقا قەدەم قويارمۇ ؟ »
چۆرىلەر كۆتۈردى سۈرەن ھەر ياقتىن ،
قاقاقلاپ ، دەريادەك تېشىپ قىرغاقتىن .
بىر ياش ئالدىدا بىر مويسىپىت، پەھلىۋان
ئوقتىن قورقۇپ تاغدىن چېكىندى شۇئان .
تاغدىن چۈشۈپ كەلدى پەسكە سەركەردە ،
جاسارەت قالمىدى ھەممە مەردلەردە .
« ھېلىمۇ جەڭگاھتىن چىقتى ئۇ ئامان ،—
دېيىشتى ،— دائىما بولغىن سايىۋەن . »
ئىنتايىن قايغۇردى گېۋۇ ، شۆھرەتلىك زات ،
جەڭگاھتىن قايتتى دەپ پىيادە ، بىئات .
دېدى ئۇ : « بۇنىڭدەك بولمىغىن ئەسلا ،
نومۇسنى ئاڭلىغاي ھەممە تەڭ ، مانا .
بولسا گەر ئىسىرغەدار ئۇ شەھرىيار ،
چېكىنمەي تۇراتتى قوشۇن بەرقارار .
ئويىغا كەلگەننى ئەيلىسە ئايان ،
رازى بولالماسمىز بۇڭا ھېچقاچان .
ئەنە ، تۇسنىڭ ئۇتتەك يانغانتى قەلبى ،
فۇرۇد بېرىپ قويدى ئۇنىڭ ئەدىبىنى .
جانىنى سىياۋۇشقا ئەيلەيلى پىدا ،
قىساسىن ئۇنتۇلماي ساقلايلى دىلدا .
نۇزەر ئەۋلادىدىن تونۇلغان پالۋان ،
ئىسلزادە زەرەسپ ئۇندىن بەردى جان .
رېۋىنز تېنى قانغا غەرق بولدى پۈتۈن ،
كۆپ نادانلىق ئۆتتى جەڭدە ئۆزىدىن . »

گېۋنىڭ فۇرۇد بىلەن كۈچ سىناشقانلىقى

بۇ سۆزنى ئېيتتى ئۇ ساۋۇتىن كىيىپ ،
تاغقا كەلدى گويا شامالدەك يېتىپ .
سىياۋۇش فۇرۇدى ئۇنى كۆرگەن دەم ،

قەلبىنى قاپلىدى ئىغىر دەردلىك غەم .
جەڭلەردە لەشكەرنى ئويلايتتى ھامان :
« ئېگىز - پەس يوللارنى بىلمەس ئۇ تامان .

ھەممە بىر ـ بىرىدىن زورراق ، پالۋانراق ،
لەشكەرلەر بېشىدا تاجلىرى پارلاق .
ۋە لېكىن ئەقىل يوق بۇ باھادىردا ،
ئەقىلسىز باش مىسلى تونۇردۇر گويا .
تۇرانغا شاھ خۇسرەۋ كەلمىسە ئەگەر ،
مەيداندا بولالماس ئۇلار مۇزەففەر .
ئاتا ئۆچى ئۇچۇن تۇرۇپ يانمۇ يان ،
دۇشمەننى قىلايلى يەر بىلەن يەكسان .
قېنى كىم ئېيتىڭلار قانچىلىك قەيسەر ،
قولىغا تىغ تۇتۇپ قۇچقۇسى زەپەر ؟ »
ئېگىز دۆڭ ئۇستىگە كۆز تىكتى تەھار :
غارلارنىڭ ئىچىگە تولغان نەيزىدار .
فۇرۇدغا دېدى ئۇ : « بۇ شۇم ئەجدىھا
قوشۇنى دەم تارتار ئاسماندىن ھەتتا .
ئۇدۇر بوۋاڭ پىران قولىن باغلىغان ،
تۇران قوشۇنلىرىن زەبۇن ئەيلىگەن .
كۆپ ياش گۆدەكلەرنى ئاتىسىز قىلدى ،
دەريا ، تاغ ، چۆللەردىن خەتەرسىز ئۆتتى .
قالدى قانچە ئاتا شۇندىن ئوغۇلسىز ،
ئەركەك شىر بوينىنى ئەزدى ئۇ ئەسىز .
ئىرانغا ئىنتىقنى ئېلىپ كەتتى ئۇ ،
جەيھۇندىن قېيىقسىز كېچىپ ئۆتتى ئۇ .
ئۇنى گېۋ ئاتايدۇ ، كۆچى گويا پىل ،
دەھشەتلەر قوزغىسا تاشار ھەتتا نىل .
كامانغا ئوق بەتلەپ تارتقىنىڭ بىلەن ،
ئۆتكۈزمەس ئوقۇڭنى ئۇ ساۋۇتلۇق تەن .
كامان تارىن تارتىپ ئوق يوللار ئاتقا ،
شۇ چاغدا يېتەرسەن كۆتكەن مۇرادقا .
پىيادە قالسا ئۇ قايتار ئارقىغا ،
گېۋ كەبى گۈرزىنى ئېپ يانار يەنە . »
كامانغا ئوق سېلىپ فۇرۇد بەتلىدى ،
كىرىچنى چىڭ تارتىپ مۆلچەللەپ ئاتتى .
گېۋ ئېتى كۆكسىگە ئوق تەگدى شۇدەم ،
ئاتتىن غۇلاپ ، ئارتقا گېۋ قويدى قەدەم .
بارىگاھ ئۇستىدە ئۆرلىدى چۇقان ،
قىزلار كۈلدى ، گېۋنىڭ ھالى پەرىشان .
باتۇرلار يۈرۈشتى شۇندا گېۋ تامان :
« يەزدانغا شەرىپلەر بولسۇن ، قەھرىمان !
ئات زەخىم يېدى ، سەن قالدىڭ ساق ـ ئامان ،
يۈرۈشكە قادىرسەن ، سەن جەڭگاھ تامان . »
گېۋ يېنىغا كەلدى باھادىر بېجەن ،
ئاڭا جەڭ ھەققىدە ئېيتتى كۆپ سۇخەن :
« ئەي شىرنى يەڭگۈچى جەسۇر پەھلىۋان ،
ساڭا پىلنىڭ كۈچى يەتمەس ھېچقاچان .
نېمىشقا شۇنچىلا بوشاتتى روھىڭ ،
جەڭلەردە جۇشقۇنلۇق سەن ئەمەسمىدىڭ ؟
ئېتىڭ زەخىملەندى بىر تۇرك قولىدىن ،
شۇ ۋەجىدىن داجىمسەن بۇ جەڭ يولىدىن . »
گېۋ دېدى : « شىكەستە تاپقاندا ئېتىم ،
تەييارمەن بېرىشكە ھەتتاكى جېنىم . »
ئۇ ھامان تەكرارلار شۇ خىل سۆزىنى ،
بېجەن بۇنى كۆرۈپ بۇرىدى يۈزىنى .
گېۋ غەزەپكە كەلدى ئۇنىڭ ئىشىغا ،
قامچا بىلەن ئۇردى ئۇنىڭ بېشىغا .
ئاڭا دەر : « سەن ياخشى بىلمىكىڭ لازىم ،
جەڭلەردە كېرەكتۇر ئەندىشە دائىم .
سەندە بار نە ئەقىل ، نە پىكىر ، ئىدراك ،
قىساس دەپ ئېيتىلۇر مۇنداق سۆز دېمەك . »
بېجەن دىلى رەنجىپ قەھرىدىن شۇ دەم ،
قۇدرىتى ئالىيگە ئىچتى ئۇ قەسەم :
« زەرەسىپ ئۆچىچۇن تا تەندە جان بار ،
ئات ئۇستىدە دائىم تۇرغايمەن تەييار . »
گۇستەھەمگە غەزەپ تولدى قەلبىدە ،
ئۇ يەرگە ھازىر بوپ كەلدى شۇ دەمدە .
يىلقىڭدا بارمۇ ئات ـ كۆندۇرۇلگەن ئات ،
تاغلاردىن ـ داۋاندىن ئۆتۈپ كۆنگەن ئات ؟
ماڭا بەر ، تەييارلاي ئۇرۇش جابدۇقىن ،
تىڭ تۇتۇپ بارغايمەن زەپەرنىڭ تۇغىن .
چوققىغا بىر تۇرك چىقىپتۇ ئۇندا ،
ھەيران بوپ تۇرۇپتۇ ھەممىسى مۇندا .
ھەددىدىن ئاشقىنى تەگدى جېنىغا ،
بارغايمەن تاقابىل بولۇپ ئۇنىڭغا . »
ئاڭا دەر گۇستەھەم : « بۇ ئەمەس ماقۇل ،
تەۋەككۇللۇك بىلەن تاغقا ئالما يول .
ئەگەردە بۇ يەردىن كەتمەك بولساڭ ، بىل ،
جاھاندا كۆپتۇر تاغ ـ داۋان ، دەشتى ـ چۆل .
ئىككىلا ئېتىم بار ، ئالمىقىڭ ئوڭاي ،
بىرى ئۆلتۈرۈلسە ، بىرى نە بولغاي ؟

ئۇنىڭغا ئوخشاش ئات تاپالماسمەن راست ،
روشەنكى ، رەقتارى دېمەك بىقىياس .
جاھاندار زەرەسپ بىلەن ئۇ رېۋنىز ،
تۇس كىمدۇر ؟ لەنەتلەر ئالەمچە - چەكسىز .
ئاتام كىمدۇر ياۋۇز پىلنى غۇلاتقان ،
چەرخۇ پەلەككە باقماي جاھاندىن كەتكەن .
ئۇلار جەڭدىن قايتتى دىلغا يېغىپ غەم ،
چىقالمىدى قېيا تاغقا ھېچ ئادەم .
يەتمىگەن ھەتتاكى ھۇما قانىتى ،
يېتەرمۇ قەلئەگە ئادەمنىڭ زاتى ؟ »
ئاڭا دېدى بېجەن : « ئەزمە دىلمىنى ،
كۆتۈرەلمەي قالغاي تېنىم بېشىمنى .
جاھان ، تاج ، شاھلارنى ياراتقان جايغا ،
مەن قاتتىق بىر قەسەم ئىچتىم ئۇ ئايغا .
ئەگەر زەرەسپ كەبى جەڭدە ئۆلمىسەم ،
تاغدىن يانماسلىققا ئىچەرمەن قەسەم . »
ئاندىن دېدى گۈستەھەم : « ئىش بولماس بۇ خىل ،
مۇنچىلىك تېزلىكنى سىغدۇرماس ئەقىل . »
ئاندىن دېدى بېجەن : « زەرەسپ ئۆچىچۇن ،
ئات كېرەكمەس ، ياياق ماقۇل مەن ئۇچۇن . »
ئاڭا جاۋاب بەردى شۇندا گۈستەھەم :
« چۈشمىسۇن بېشىڭدىن بىر تال چېچىڭ ھەم .

ئىلكىمدە بولغاندا يۈز مىڭ ئات ئەگەر
ۋە ھەتتا جابدۇقى بولسىمۇ گۆھەر .
ئايانماس ئىدىم مەن سەندىن پەقەتلا ،
بولسا گەنج ، تاج ، ئات ھەم قوراللار ھەتتا .
بېرىپ سەن ئاتلارغا بىر - بىر نەزەر سال ،
قايسىنى خالساڭ شۇنى تاللاپ ئال .
ياراتقان ئېتىڭنى ئېگەرلەپ بەرسۇن ،
مەيلى ئۇ جەڭگاھتا يىقىلسۇن ، قالسۇن .
مىجەزى بۆرىدەك بىر ئات بار ئىدى ،
تاقەت ھەم چىدامدا گويا نار ئىدى .
شۆھرەتلىك ياش باتۇر خىزمىتى ئۈچۇن ،
ئۇ ئاتنى ئېگەرلەپ بېزىدى پۇتۇن .
گېۋۇ دىلى بۇ سۆزدىن ئاتاشتەك ياندى ،
فۇرۇد قۇدرىتىنى ئۇ ئويلاپ قالدى .
يوللىدى گۈستەھەمنى خەۋەر ئۈچۇن ،
جەڭ لىباسىن ئېلىپ كەلمەككە پۇتۇن .
ئەۋەتتى سىياۋۇش نىشانلىق لىباس ،
شاھانە قالپىقىن - مەردلىككە ئاساس .
كەلتۈردى گۈستەھەم لىباسىن شۇئان ،
ئۇنى كىيدى بېجەن شامالدىن چاققان .
يۈزىنى قاراتتى جەڭ يولى تامان ،
غەزەپى تاشقىنلىق دەريايى ئۇمان .

بېجەننىڭ فۇرۇد بىلەن جەڭ قىلغانلىقى

تەھارغا مۇنداق دەر ئول شاھى جاھان :
« يېڭى بىر باھادىر كەلمەكتە بۇيان .
قارىغىن ، كىم ئىكەن باھادىر ئۆزى ،
ئۇنىڭچۇن ياش تۆكەر كىملەرنىڭ كۆزى ؟ »
زەن سېلىپ تەھار سۆز ئېيتتى شۇ ئاندا :
« تېپىلماس ئاڭا تەڭ كىشى ئىراندا .
گېۋۇ پەرزەنتى ئۇدۇر ، باھادىر تەنھا ،
جەڭلەردە تەڭداشسىز ئەركەك شىر گويا .
گېۋۇنىڭ يوقتۇر بۇنىڭدىن ئۆزگە پەرزەنتى ،
ھەممىدىن ئەزىز ھەم دىلغا پەيۋەندى .
ئۇنىڭ ئېتىغا ئوق ئات ، ئېتى يىقىلسۇن ،
ئىران شاھى دىلى ئازار چەكمىسۇن .
ئۇستىدە گېۋۇ كىيىپ يۈرەر لىباس بار ،
تۆمۇر ساۋۇتىغا ئەيلە ئېتىبار .

ئۇنىڭ چەنلەپ ئاتما نەيزە ، يا بىلەن ،
پىيادە جەڭ قىلسۇن ، تەلەپ قىل ئۇندىن .
جەڭگە كىرسە ئۇڭا تەڭ كېلىش دىشۋار ،
قولىدا ئالماس بار ، بول بۇندىن ھوشيار . »
بېجەن ئېتىغا ئوق يوللىدى فۇرۇد ،
يىقىلدى مىنگەن ئات ، جېنىدىن بىخوت .
ئۇچۇپ كەتتى بېجەن ئاتتىن ئايرىلىپ ،
تىغ تۇتۇپ تاغ تامان كەلدى قايرىلىپ .
بىر نەرە تارتتى : « ئەي ، مەرد بولساڭ ئەگەر ،
بىلىپ قوي قانداقچە جەڭ قىلىدۇ ئەر .
بىلىپ قوي ئات مىنمەي قازانغاي زەپەر ،
باتۇرلار قولىغا ئالغاندا خەنجەر .
كۆرەرسەن جايىڭدا گەر قالساڭ ئامان ،
جەڭنى تاشلاپ ئەگەر كەتمىسەڭ ھېچ يان . »

بېجەن سۆزى ئۆتتى فۇرۇد جېنىدىن ،
بىر غەزەپ ئۆرلىدى شۇدەم قېنىدىن .
ياۋغا قاراپ بىر ئوق ئاتتى ئۇ شۇندا ،
بېشىنى يوشۇردى بېجەن قالقاندا .
قالقان تېشىلسىمۇ نىشانى قالدى ،
بېجەن بىر دەقىقە سۈكۈتتە قالدى .
ئۇ ئېگىز چوققىغا يۈگۈردى شۇئان ،
قىلىچنى غىلاپتىن سۇغۇردى چاققان .
ئاڭا قارشى چىقتى فۇرۇد قەھرىمان ،
قەلئە ئەھلى شۇئان كۆتۈردى چۈقان .
بېجەن چەتلەپ قاچتى ئۇدۇل يولىدىن ،
قىلىچنى چۈشۈرمەي دائىم قولىدىن .
جابدۇققا تېغ ئۇرۇپ ئەتتى ئۇنى چاك ،
ئۆلۈپ ئات يىقىلدى ، چاچرىدى توپراق .
قەلئەنىڭ ئىچىگە يۈگۈردى فۇرۇد ،
مەردلەر ياپتى قەلئەنى ئۆتەمەي مىنۇت .
قەلئەدىن توختىماي ياغاتتى تاشلار ،
ئۇ يەردە تۇرماقلىق خەۋپ ئىدى زىنھار ،

بېجەن نەرە تارتتى : « ئاڭلا ئەي نامدار ،
مېنىڭدىن قاچماقنى سەن كۆرمەمسەن ئار .
ئارقىغا داجمىشىڭ شەرمەندىلىكتۇر ،
فۇرۇدنىڭ جەڭگاھتا شانى قايىدۇر ؟ »
قايىتتى ئۇ جەڭگاھتىن تۇس دەرگاھىغا ،
جەڭ ھالىن سۆزلىدى پادىشاھىغا .
مۇنداق بىر باتۇر بىلەن گەر جەڭ قىلىپ ،
يېڭىلگەن تەقدىردە سانالماس ئەيىب .
تاغۇ تاشلار ئۇنىڭ جېڭىدىن شۇئان ،
دەريا بولۇپ ئاقار گويا تولۇپ قان ،
سەركەردە بولمىغاي بۇڭا ھېچ ھەيران ،
مۇندىن ئارتۇق مەردلىك بولماس ھېچقاچان .
سەركەردە تەڭرىگە ئەيلىدى قەسەم :
« قەلئەنى ئاسمانغا سورۇيمەن بۇدەم .
زەرەسپ قىياسى ئۇچۇن قوشۇن تەق ،
جەڭلەردە قىلارمەن جەۋلان مۇئەللەق .
بەتنىيەت تۇرك جېنىن ئەيلەرمەن بىجان ،
قېنىدىن تاشلارنى قىلارمەن مارجان ».

فۇرۇدنىڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىكى

كۆرۈنمەي قالغاندا پارلاپ تۇرغان كۈن ،
چىقاردى لەشكىرىن كۆككە قارا تۈن .
قەلئە باتۇرلىرى ـــ بىرمىڭ پەھلىۋان ،
سۈۋارى كېلىشتى بۇ مەيدان تامان .
ئېتىلدى قەلئەنىڭ ئىشكى مەھكەم ،
قوڭغۇراق ، جەڭ سازى ياڭرىدى شۇ دەم .
پىران قىزى ـــ فۇرۇد مومىسى گىريان
بولدى قەلبىدە دەرد كۆتۈرگەچ تۇغيان .
پەرزەنتى يېنىغا كېلىپ جاي ئالدى ،
قارا تۈن دەردۇ غەم ئىچرە تولغاندى .
چۈشىدە ئوت كۆردى قەلئەدە يانغان ،
پەرزەنتى بېشىدا لاۋۇلداپ تۇرغان .
ئىستىھكام بولغانمىش ئاستىن ھەم ئۈستۈن ،
گۈركىرەپ كۆيەرمىش بۇ قەلئە پۈتۈن .
دىلىغا دەرد تولۇپ ئويغىنىپ كەتتى ،
زەنجىگەن جىسمىغا يېڭى دەرد يەتتى .
ئېگىزلىككە چىقىپ باقتى ھەر تامان ،
كۆردى ساۋۇت ، نەيزىلىك ئورمان .

يۈزىگە قان ئۇرۇپ دىلى بولدى قان ،
فۇرۇدنىڭ قېشىغا يۈگۈردى شۇئان .
ئاڭا دېدى : « ئوغلۇم ، كۆز ئاچ پەھلىۋان ،
يامانلىق يۈزلەندى بېشىمغا يامان .
ھەممە ئەتراپنى ياۋ قورشاپ ئېلىپتۇ ،
تاغ قالقان ، تېغ ، خەنجەر بىلەن تولۇپتۇ . »
ئويغىنىپ ئانىغا سۆزلىدى ئوغلان :
« غەمدىن بولدۇڭ نېچۈن مۇنچە ناتىۋان ؟
ئەگەر كەلگەن بولسا ئۆمرۈمگە يەكۈن ،
قىلالماسمەن ئۇنى تەقدىردىن ئۈزۈن .
ئاتام ئۆلتۈرۈلدى ياشلىق پەيتىدە ،
بۇ قىسمەت بار ئىكەن مەن پەرزەندىدە .
كۈچلۈك قولىدا ئۇ ئايرىلغان جاندىن ،
بېجەن يېقىنلاپ كەلدى جېنىمغا ياندىن .
تىرىكلىك ئاخىر ـــ ئۆمۈردىن قايتىش ،
تىرىكلىك ـــ نەپەسنى سانىغاندەك ئىش . »
قوشۇنغا گۈرزە ھەم ساۋۇتلار بەردى ،
ئۆزى چوڭ دۈبۈلغا بېشىغا كىيدى .

رۇمچە كىيىم كىيىپ ، بېلىن باغلىدى ،
شاھانە كاماننى قولىغا ئالدى .
تاغ كەينىدىن قۇياش ئاچقاندا جامال ،
ئۇيۇق ئېتىكى ھەم بولدى بەركامال .
ھەريانىدىن ئاڭلاندى نەرە ۋە چۇقان ،
ھەيۋەتلىك گۈرزىلەر ئۇرۇلدى شۇئان .
ناغرا ھەم كانايلار ئاۋازى ياڭراپ ،
ھىندىچە سۇنايمۇ ، نەيمۇ ھەم ئىڭراپ .
فۇرۇد چۇشۇپ كەلدى قەلئە ئۈستىدىن ،
ياۋ لەرزىگە كەلدى تۇركلەر دەستىدىن .
ئاتلىقلار توزۇتتى راسا چاڭ - توزان ،
چوققىدىن قان تاشتى مىسالى ئۇممان .
ئۇرماق ھەم چاپماقتا تولدى بۇ جەڭگاھ ،
تاغۇ تاش تۇياقتىن تاپىدى پاناھ .
بۇ ياقتا ، ئۇ ياقتا قىرغىن بىر قاينام ،
پالۋانلار جان - جەھلىن كۆرسەتكەن تامام .
قوشۇن ئالدىدا تۇس ، بېلىدە كەمەر ،
قولىدا يالتىراپ تۆتكۈر بىر شەمشەر .
ياۋلار ئەتراپىنى ئېلىشتى ئوراپ ،
ئۇلارمۇ قەلئەگە قېلىشتى قاراپ .
شۇ يوسۇن جەڭ بولدى ، ئۇر - يىقىت بولدى ،
باھادىر فۇرۇدنىڭ كۆچى ئاز قالدى .
ئېگىزلىكتە قوشۇن پۈتتى قىرىلىپ ،
ياش باتۇر تەلىيى خەتەرگە يېتىپ .
ئۇندا شىر غەزىپىن كۆرمەستىن بۇ ئان ،
ئىرانلىقلار بۇڭا بولۇشتى ھەيران .
فۇرۇد كۆردى : جەڭدە ئەھۋالدۇر ياماں ،
بىلدىكى ، باقمىدى بەخت ئاڭا ھامان .
تۇركلەردىن بولمىدى ياندا مەدەتكار ،
تەنھا جەڭ قىلماقتىن قاندىق پايدا بار .
چۇلۇۋۇرىن بۇراپلا بىر ئۆزى كەتتى ،
قەلئە تۆپىسىدىن يۈگۈرۈپ ئۆتتى .
رۇھھام بىلەن بېجەن بولۇشتى پەيدا ،
تۆپىگە يۈگۈرۈپ چىقىشتى ئۇندا .
بېجەن پەستە پەيدا بولغان شۇ چېغى ،
ئوقتەك ئۇچۇپ كەتتى ئۇل ئارغىمىقى .
ياش فۇرۇد بېجەننىڭ كۆرۈپ قالىپقىن ،
بېلىدىن چىقاردى گۈرزە توقمىقىن .
غەزەپلىك شىر كەبى بېجەنگە يۈردى ،
ۋە لېكىن پەلەكنىڭ قەستىن بىلمىدى .
بېشىغا گۈرزىنى ئۇرماقچى بولدى ،
بىر زەربىدە ھالاك قىلماقچى بولدى .
زار چەكتى گۈرزىنىڭ زەربىدىن بېجەن ،
ئايرىلدى ھوشىدىن گويا چىقىپ جان .
رۇھھام بۇنى كۆرۈپ ئارقىدىن كەلدى ،
غەزەپ بىلەن ھىندى خەنجىرىن ئالدى .
فۇرۇدنىڭ تېنىگە ئۇردى شۇ زامان ،
بىر قولى ئۇزۇلۈپ ، ئوقچۇپ چىقتى قان .
ياش مەرد يارىلاندى جەڭگاھتا شۇنداق ،
ئېتىنى چاپتۇرۇپ چېكىندى شۇ چاغ .
ئاڭا يەتتى بېجەن قەلئە يېنىدا ،
ئېتىنىڭ سانىنى چاپتى قىلىچتا .
ياۋ قالدى ، فۇرۇدنىڭ ھالىمۇ ناچار ،
دۇشمەندىن يىقىلغان نەچچە مەدەتكار .
قەلئەنىڭ ئىشىكىن دەرھال تاقاشتى ،
باھادىر فۇرۇدنىڭ ھالى ئېغىرتى .
چۆرىلىرى بىلەن كەلدى ئانىسى ،
باغرىغا ئېلىشتى ئۇنى ھەممىسى .
ئۇنى ياتقۇزۇشتى پىل سۆڭەك تەختكە ،
پەريات چېكىپ خازان بولغان ياش بەختكە .
چۆرىلەر ئانىنى يۆلەپ تۇرۇشتى ،
چېچىنى چۇۋۇشۇپ ناله قىلىشتى .
فۇرۇدنىڭ تېنىدىن چىقار ئىدى جان ،
تەخت ئەھلى كۆتۈرەر ئىدى داد - پىغان .
كۆزىنى سەل ئېچىپ ئاھ چەكتى ئانا ،
غەمكىن چۆرىلەرگە كۆز تىكتى يەنە .
لېۋىنى قىمىرلىتىپ ، سۆزلىدى ئاستا :
« ئەمدى ئىقبالىمز مەجرۇھ ، شىكەستە .
ئەمدى ئىرانلىقلار قەلئەگە كىرەر ،
تالان - تاراج قىلار ، ھەممىنى قىرار .
قەلئە سېپىللىرىن قىلىشار ۋەيران ،
چۆرىلەر ئەسىرە ، بولۇر باغرى قان .
كىمنىڭ دىلى ماڭا ئۆرتەنسە ھامان ،
دىلىمدىن ئېيتايكى ، ئىشىمىز ئاسان .
چوققىدىن ئۆزىنى تاشلىغاي پەسكە ،
ئەرزىمەس بۇ ھايات ئەمدى ھەۋەسكە .
ھېچ نەرسە قالمىسۇن بېجەنگە مۇندا ،
ھېچ نەرسە تاپمىسۇن بۇ تاغدىن تۇنده .

مېنىڭ پاك جېنىمنى جۇدا قىلدى ئۇ ،
مۇرادى ـ مەقسەتكە شۇندا يەتتى ئۇ . »
شۇ سۆزلەر دەپ ئۇنىڭ يۈزى تاتاردى ،
دەردۇ ئەلەم بىلەن يۇمۇلدى كۆزى .
بۇ مەست چەرخى پەلەك شۇنداق ئالدامچى ،
ئوينىتار يەتمىش قول بىلەن ئۇ قامچى .
گاھ شامال ئويناتار ئۇ ، گاھ بۇلۇت ئوينار ،
گاھ ھېيلە ئىشلىتەر ، گاھ خەنجەر تۇتار .
بىر رەزىل قول بىلەن قىلار مەككارلىق ،
گاھ ئاسان ئىشقىمۇ سالار دىشۋارلىق .

تەختى تاج ، كۆلاھلار بېرەر بىر زامان ،
غەم ـ قايغۇ ، كىشەن ، بەند يوللار بىر زامان .
كىشىدە نە بولسا ئالار بارىنى ،
يۈرەككە سالار ئۇ غەم ئازارىنى .
تۇغۇلمىغاندا گەر باھادىر ، ئاقىل ،
ئىنسىق ـ سوغۇقنى ئۇ كۆرمەستى بۇ خىل .
جاپالىق ھەم قىسقا ئۆمۈر كۆرەرمىز ،
ئۆمۈرگە ئېچىنىپ كۆز ياش تۆكەرمىز .
تۇپراقتا ئاقىۋەت قويۇلغاي بۇ باش ،
ئاچچىق بۇ ئۆمۈرگە بىرلا يول ـــ چىداش .

جەربىرەنىڭ ئۆلۈۋالغانلىقى

سىياۋەخش فۇرۇدى ببەختۇ بىنام
بولدى بۇ جاھاندا ئۇلغايماي تامام .
چۆرىلەر چىقىشتى قەلئە ئۈستىگە ،
ئۆزىنى تاشلاشتى قىيا ئاستىغا .
جەربىرە بەھەيۋەت گۈلخان ياقتۇردى ،
ھەممە بار خەزىنىنى قويماي ياندۇردى .
ئاندىن سوڭ قولىغا بىر قىلىچ ئالدى ،
ئاتلار ئېغىلىغا چوڭ قۇلۇپ سالدى .
ئاتلارنىڭ بىر ـ بىرلەپ كەستى بېشىنى ،
يۈزىدىن يۇلتۇزدەك تۆكتى يېشىنى .
ئاندىن كەلدى فۇرۇد قېشىغا ئانا ،
قولىدا يالتىرار قىلىچى يەنە .
قويدى ئۇ يۈزىنى ئوغلى يۈزىگە ،
جان بەردى قىلىچنى ئۇرۇپ ئۆزىگە .
ئىرانلىقلار ئاچتى قەلئە دەرۋازىسىن ،
بۇلاشقا كىرىشتى فۇرۇد قەلئەسىن .
قەلئەنىڭ تېمىغا كەلگەندە بەھرام ،
دىلى غەم تۈپەيلى بۇزۇلدى تامام .
كەلدى فەررۇخ فۇرۇد قېشىغا شۇئان ،
كۆزىگە ياش تولۇپ ، بولدى باغرى قان .
ئىرانلىقلار دەر :« ئاتامدىن كۆرە ،
بۇ ئۆلدى خارۇ زار بولۇپ مىڭ كەررە .
سىياۋەخش مۇنچىلىك ئۆلتۈرۈلمىگەن ،
ئانىسى بېشىدا يېتىپ ئۆلمىگەن .
ئاتەشتە ساربىيى كۆيۈپتۇ تامام ،
ئۇنىڭ خانۇ مانى يېنىپتۇ تامام .

يامانغا ئۇزۇندۇر ئالەمنىڭ قولى ،
ئۇلارغا ئېچىلماس شەپقەتنىڭ يولى .
كەيخۇسرەۋدىن ئەمدى تارتمايسىز ئۇيات ،
تۇسقا ئېيتتى ئىللىق سۆزلەرنى غايەت :
« سىياۋۇش قىساسى دەپ كەلدۇق بۇگۈن ،
سىزگە بەردى يۈرەك مەسلىھەت پۈتۈن .
بولسا تۆكۈلگەن قان ، بۇرادەر قېنى ،
قانداقچە ئاقلانسۇن نومۇس ، ۋىجدانى .
رۇھھامدىن ، بېجەندىن ئوخشاشلا بۇ دەم ،
ياخشىلىق كەلمىگەي جاھانغا ھېچ ھەم . »
شۇ چاغدا قوشۇندار تۇس يېتىپ كەلدى ،
كالەت يولىغا كۈس تېز ئەۋەتىلدى .
باردى گۈدەرز بىلەن گېۋ ئۇ قەھرىمان ،
ئىران مەردلىرىدىن زور قوشۇن شۇئان .
سەركەردە يول ئالدى بارگاھ تامان ،
ئۇ كەلگەچ ئەھۋالنۇ تىنجىدى شۇ ئان .
كەلدى ئۇ جان ئۈزگەن فۇرۇد قېشىغا
ۋە ئانا سىلىنغان تاۋۇت بېشىغا .
بەھرامنى كۆردى ئۇ كۆزىدە لىق ياش ،
ئولتۇرار ئىدى ئۇ يوقىتىپ بەرداش .
تۇراتتى بۇ يەردە زەنگە شاۋەران ،
تۇراتتى يېنىدا نەچچە پەھلىۋان .
دەرەختەك ياتاتتى بىر زات تەختىدە ،
ئاي كەبى نۇر بەرگىپ تۇرار مەڭزىدە .
سىياۋۇش ئىدى ئۇ زەر تەختتە ياتقان ،
ساۋۇت ، گۈرزە ، كەمەر ، تىغى قويۇلغان .

گۈدەرز ھەم گېۋ يىغلار ئەتراپىدا زار ،
يىغلايتتى قانچە مەرد ، جەڭلەردە نامدار .
تۇس يۈزى قان رەڭلىك بولدى شۇ زامان ،
فۇرۇدنىڭ ھالىدىن ، مەرد ئوغلانىدىن .
ھەممە كۆزدە لىق ياش ، يۈرەك تولغان قان ،
يۈزىنى قاراتتى ئۇلار تۇس تامان .
گۈدەرز ھەم گېۋ دېدى تۇسقا بۇ يوسۇن ،
قانچە پەھلىۋانلار ، نامدارلار ئۇچۇن :
« ئىتتىكلىك كەلتۇرمەر سىزگە پۇشايمان ،
يەڭگىللىك تېرىما بوستانغا ھېچ ئان .
سەركەردە ئىشىغا يەڭگىللىك زىيان ،
سەركەردە گەر يەڭگىللىك قىلسا بۇ ياماڭ .
كەيلەر ئۇرۇقىدىن بولسا مۇنداق ياش ،
بولسا قەددى ـ قامەت ۋە شەۋكەت يولداش ،
زەربەگدىن بىرەمدە يوق قىلدىك بۇدەم ،
نوزەرنىڭ نەسلىدىن زەرەسپىنى ھەم .
ھودۇققانلىقىدىن رېۋنىز ھەم ئۆلدى ،
بەختى قارىلىق ئۇنى ئىلكىگە ئالدى .
ئالدىراقسانلىقتىن بولۇر مەرد ئوسال ،
بەئەينى دات باسقان ، ئۆتمەس تىغ مىسال . »

قانچە سۆز سۆزلىدى ، تۆكۈپ قانچە ياش ،
غەزەپتىن تۇس رەڭگى بولغانتى ئوتقاش .
مۇنداق جاۋاب قىلدى : « قارا بەخت ھەردەم
كەلتۇرگەي مەردۇمغا قاتتىق ئازاب ، غەم . »
بۇيرۇدى شاھانە لەخمە قېرىشقا ،
ئۇستىلار چۇشۇشتى ئۇندا بۇ ئىشقا .
قويۇشتى ئاستىغا ئالتۇن تەخت زەر ،
قويدى ھەم بۇ تەختكە گۇرزە ، تىغ ، كەمەر .
فۇرۇدنىڭ بېشىغا چېچەك قويۇلدى ،
بەدىنى گۈل سۇيى بىلەن يۇيۇلدى .
تەختكە ياتقۇزۇپ ، كۆتۇردى ئۇنى ،
باتۇر تۇس يېنىدا تۇردى شۇ كۇنى .
رېۋنىز بىلەن زەرەسپ باتۇرنى بىرگە
ياتقۇزدى شاھنىڭ يان تەرىپى ، يەرگە .
سەركەردە ساقلى ئۇستىگە شۇئان
كۆزىدىن تۆكۈلەر ئىدى زەرداب قان .
ئۆمۇر شۇ ، قانچىلىك ياشىمايلى بەس ،
مەيلى پىل ، شىر بولسۇن ئۆمۇر بىر نەپەس .
تاشلارمۇ چۆچۈيدۇ ئۆلۈمدىن مۇتلەق ،
تىرىكلىكچە قالماس ھەتتا بىر ياپراق .

تۇسنىڭ كاسەرۇدغا قوشۇن ئەۋەتكەنلىكى ۋە بېجەننىڭ پەلاشانىي ئۆلتۇرگەنلىكى

سەركەردە تۇس فۇرۇد جېڭىدىن كېيىن ،
چۇشۇپ كەتتى جەڭلەر پۈتكەن بۇ تاغدىن .
چەرەمدە دەم ئېلىپ ئولتۇردى ئۇچ كۇن ،
ياڭرىدى تۆتىنچى كۇن كانايدىن ئۇن .
ناغرىلار ئۇرۇلۇپ قوزغالدى قوشۇن ،
قوشۇندىن كۆرۈنمەس يەر يۈزى پۈتۇن .
تۇرانلار تەرەپتىن كىم كەلسە ئۇدۇل ،
ئۆلتۇرۇپ ئالدىغا ماڭاتتى تېز يول .
يولدىكى يۇرتلارنى قىلىپ ئۇ ۋەيران ،
كاسەرۇد تەرەپكە بولۇشتى راۋان .
ئۇ يۇرتتا قوشۇنى توختاپ دەم ئالدى ،
چېدىرنىڭ كۆپىدىن زېمىن يوقالدى .
تۇرانغا تارقالدى ئىراندىن ئەسكەر ،
كاسەرۇد تەرەپكە كەلدى دەپ خەۋەر .
تۇركلەردىن كەلدى ياش باھادىر شۇئان ،
پەلاشان ناملىق بىر ھوشيار پەھلىۋان .

كەلدى لەشكەرلەر جەمىن كۆرگىلى ،
چېدىر ھەم بايراقلار سانىن بىلگىلى .
لەشكەرگاھقا يېقىن بار ئىدى بىر تاغ ،
بىر يېقى ئېگىزلىك ، بىر يېقى پەس باغ .
باغدا ئولتۇرۇشۇپ گېۋ ، بېجەن شۇئان
قىلاتتى سۆھبەتلەر ، پاراڭلار بايان .
تۇران قوشۇنىدا كۆرۈندى شۇ چاغ ،
باتۇر پەلاشانغا قاراشلىق بايراق .
بىردىنلا گېۋ كۆرۈپ قالغاندا شۇ دەم ،
قىلىچىن قىنىدىن سۇغۇردى ئىلدام .
« بارسام ، ـــ دېدى ، ـــ بېشىن تەندىن ئالۇرمەن ،
يا باغلاپ قوشۇنغا سۆرەپ كېلۇرمەن . »
ئاندىن ئاڭا دېدى بېجەن : « ئەي نامدار ،
بۇ كېيىمنى ماڭا بەرگەن شەھرىيار .
مەن بۇيرۇق يولىغا بەلنى باغلىغان ،
مېنىڭدىن قۇتۇلماس ئەمدى پەلاشان . »

بېجەنگە باتۇر گېۋ مۇنداق دەر شۇئان :
« ئەركەك شىر جېڭىگە ئىنتىلمە چاققان .
مۇبادا ئۇ بىلەن قىلالمىساڭ جەڭ ،
قارا كۆن باشلىنىپ ھالىڭ يەرگە تەڭ .
ئۇ بىر شىر ، بۇ سەھرا ئاڭا چىمەنزار ،
مۇنداق جەڭ مەردنىمۇ قىلىدۇ شىكار . »
بېجەن دېدى : « سۆزلە ، قىلمىغىن تەنە ،
جاھاندار ئالدىدا قىلما شەرمەندە .
سىياۋۇش قورالىن ماڭا بېرىپ تۇر ،
ئارسلانىم شىكارىنى ئاندىن كۆرۈپ تۇر ! »
زەرھىنى ئۇنىڭغا بەردى گېۋ باتۇر ،
بېجەن ئۇنى باغلاپ ئالدى خۇش ـ مەغرۇر .
ئۇچقۇر بىر ئاتقا ئۇ دەس مىنىپ ئالدى ،
نەيزىنى كۆتۈرۈپ چۆلگە قوزغالدى .
بىر كېيىكنى سويۇپ پەلاشان شۇ تاپ ،
ئوتقا قاقلاپ قىلار ئىدى كاۋاپ .
پەلاشان يەلكىدە ئېسىلغان ئوقيا ،
تۇلپىرى ئوتلايتتى چىشلەپ چۆپ ـ گىياھ .
تۇلپار بېجەن ئېتىن يېراقتىن كۆردى ،
تىپىرلاپ ئالدىغا سەكرەپ كىشنىدى .
بىرىنىڭ كەلگىنىن بىلدى پەلاشان ،
بۇ يەرگە جەڭ ئۇچۇن كەلمىش بىگۇمان .
ئۇ شۇ چاغ بېجەنگە ياگراتتى نىدا :
« شىر يېڭىپ ، دۇنىنى باغلىدىم ھەتتا .
ئىسمىڭ كىم ، سۆزلىگىل ، كىم زادى ئۆزۈڭ ؟
ياش تۆكەر ھالىڭغا تەلەي يۇلتۇزۇڭ . »
كەلگۈچى ئاڭا دەر :« بېجەن بولۇرمەن ،
پىلدىنمۇ قۇدرەتلىك ، مىس تەن بولۇرمەن .
بوۋام بىر شىر ئىدى ، ئاتام گېۋ باتۇر ،
كۆرەرسەن كۈچۈمنى ، ئەي تولا مەغرۇر .
مەردلىكنى بىلەرسەن جەڭدە ، سىناقتا ،
تۇرساڭمۇ جەسەت يەر بۆرىدەك تاغدا .
چاڭ ـ توزان تارقىتىپ ، تۆكۈپ يۇردۇڭ قان ،
پەيت كەلدى ، قوشۇننى كەلتۇر چۆل تامان . »
جاۋاب قايتۇرمىدى ئاڭا پەلاشان ،
پىلدەك زور ئېتىنى ئۇچقۇزدى شۇئان .
پالۋانلار كۆتۈرۈپ نەيزىلىرىنى ،
پېتىقلىدى دالا مايسىلىرىنى .
نەيزىلەر سۇنۇشتى ئۇرۇشتا بۇ دەم ،
باتۇرلار ئېلىشتى قىلىچ بىلەن ھەم .
پارچە ـ پارچە بولدى قىلىچلار يەنە ،
باتۇرلار تىترىشەر ياپراقتەك گويا .
ئاتلارمۇ تەرلىدى ، ئاقتى سۇ بولۇپ ،
كۆگۈللەر قارايدى ، جەڭلەر سوزۇلۇپ .
ئىككى شىر ئېتىلدى بەھەيۋەت شۇنداق ،
قولىدا تۇتۇشۇپ ئىككىسى توقماق .
ئېغىر توقمىقىنى يەلكىدە تۇتۇپ ،
بېجەن زەربە پەيتىن تۇراتتى كۆتۈپ .
پەلاشان بىلىگە توقماقنى ئۇردى ،
رەقىبى بىلىنى بىردىن سۇندۇردى .
غولاپ چۈشتى تۇلپار ئۈستىدىن شۇئان ،
يىقىلدى ساۋۇتى ، قالپىقى بىلەن .
بېجەن دەرھال چۈشۈپ يەرگە ئېتىلدى ،
جۇدا قىلدى بېشىن ئۇنىڭ تېنىدىن .
گېۋ دىلى بۇ جەڭدە تولدى كۆپ غەمگە ،
بىلمەستى دۈچ كېلەر قانداقچە دەمگە .
جەڭنى كۆزىتەردى چېكىپ ئاھ ـ پىغان ،
يول كۈتتى قايتار دەپ قايسى چاغ بېجەن .
ئولجا بولدى ئاڭا باش ، ئات ھەم قورال ،
كەلتۈردى ئاتىسى قېشىغا دەرھال .
ئۇلارنى قويغاندا ئاتا ئالدىغا ،
« بەختيار بول ! » دېدى ئاتا ئوغلىغا .
ئۇزاشتى بۇ يەردىن شادلىنىپ شۇئان ،
يولىنى توغرىلاپ چېدىرلار تامان .
سەركەردە ئالدىغا قويدى كاللىنى ،
قويدى ھەم ئۇ ساۋۇت بىلەن قالپاقنى .
بۇ ئىشتىن كۆپ خۇشال بولدى قەھرىمان ،
سەدىقە قىلىشقا تەييار ئىدى جان .
ئاڭا دېدى : « ئوغلۇم قوشۇن تايانچى ،
نامدارلار سەردارى ، پادىشاھ تاجى .
دائىما خۇشال ئۆت ، قۇچ ئۇلۇغ ئىقبال ،
يىراق بولسۇن سەندىن يامانلىق ، زاۋال . »

قار يېغىپ ئىرانلىقلارنىڭ يامان ئەھۋالدا قالغانلىقى

ئەفراسىياپ ئالدى مۇنداق خەۋەرنى :
تاشقىن دەريا بولدى تۇران زېمىنى .
كاسەرۇد تەرەپكە يول ئالدى قوشۇن ،
بويالغان بۇ زېمىن قان رەڭلىك پۈتۈن .
سەركەردە سۆزلىدى سەردار پىرانغا :
« خۇسرەۋنىڭ سۆزلىرى يەتتى ئايانغا .
بىزلەردىن ئۇ سۆزگە بولسۇن بىر جاۋاب ،
بايراقلار لەپىلدەپ ، ناغرىلار ياڭراپ .
ئىراندىن بۇ ياققا گەر كەلسە قوشۇن ،
بىزگە ئاي بىلەن كۈن قانداق كۆرۈنسۇن .
ھەر تەرەپكە بېرىپ توپلايلى ئەسكەر ،
سۆزىمىز سۆز بولسۇن دېسەك بىز ئەگەر . »
ئۈيانىدىن ئۆرلىدى كۈچلۈك بىر شامال ،
ئىرانلىقلار جەڭنى قىلماستى خىيال .
كۆچتى ئۇچقۇر بۇلۇت مىسلى چاڭ ـ توزان ،
لەۋلەر چىشقا تېگىپ چاپلاشتى شۇئان .
تىكلەنگەن چېدىرلار مۇزلىدى مۇندا ،
قار يېغىپ يوتقاندەك بولدى يەر گويا .
قاردىن كۆرۈپ بولماس ئىدى ھېچ يانىنى ،
بىر ھەپتە كۆرمىدى كىشى ئاسمانىنى .
قىينىلاشتى تاماق ، ئۈيقۇ ۋە ئارام ،
گويا يەر تاش بولۇپ قاتقاندەك تامام .
ھېچكىمنىڭ ئېسىگە كەلمەس جەڭ ئەسلا ،
سويۇلغان ئاتلاردىن ئۆزگە يوق غىزا .
ھالاك بولدى كۆپلەپ ئادەم ۋە چارۋا ،
جانسىزدەك يەلكىلەر ، بىلەكلەر گويا .
سەككىزىنچى كۈندە كۆردى قۇياشنى ،
ئالەمنى قاپلىدى قارنىڭ تاشقىنى .
سەركەردە قوشۇننى بىر جايغا يېغىپ ،
سۆزلىدى جەڭ كۆنىن ئېسىگە ئېلىپ :
« قوشۇن زور زەخمەتكە ئۇچرىدى بۇ دەم ،
باشقا بىر مەنزىلگە تاشلايلى قەدەم .
بۇ مال ، بۇ جاھانلار يوقالسۇن تامام ،
كەلات ھەم كاسەرۇد بولۇشسۇن بىنام . »
باتۇرلاردىن بەھرام سۆزلىدى شۇئان :
« سەركەردىگە بۇ گەپ بولمىغاي پىنھان .
بىزنى سۆزۈڭ بىلەن قىلماقچىسەن جىم ،
ئۆزۈڭ شاھزادىگە قىلارسەن ھۇجۇم .
توغرا ئىشقا ئەگرى يول تۇتما ھېچ ھەم ،
بۇ يولدا جان ئۈزدى قانچىلىك ئادەم .
كىم بىلەر قانچىلىك يامانلىق كۆتەر ،
نېمە بار ئاقىۋەت ئۇ مەۋھۇم قالار . »
سەركەردە مۇنداق دەر :« ئازەرگۇشەسپ ، بىل ،
جەڭلەردە زەرەسپتىن ئەمەستۇر دادىل .
بىگۇناھ فۇرۇدمۇ ياش ئۆلتۈرۈلدى ،
نېمە يازغان بولسا تەقدىر شۇ بولدى .
قوشۇنغا نەزەر سال ، رېۋانىزگە بۇ دەم ،
مەردلىكتە ، سۆلەتتە ئوخشىغان ئادەم .
ئۇ بىلەن ماي ـ سۈتكە جامىم تولغاندى ،
ئۇ فۇرۇد يېنىدىن كۆڭلۈم شات ئىدى .
ئەمدى ئۆلگەنلەرنى ئەيلىمەيلى ياد ،
مەيلى ھەق ، ناھەقتىن سۇلدى دەپ ھايات .
گېۋ شاھتىن جامەنى قىلدى پىسەندە ،
يولدا ئوتۇن بىلەن ياقتى گۈلخانە .
ئەمدى يەتتى ئۇنى يېقىش ئەييامى ،
ئۇنى كۆك ئوتىدا يېقىش زامانى .
لەشكەر يولى شۇندا ئېچىلسا ئەگەر ،
شۇ چاغدا لەشكەرلەر شۇ يولدىن ئۆتەر . »
ئاكا دەر گېۋ :« ئۇ ئىش مۇشكۈل ئەمەستۇر ،
مۇشكۈل بولسىمۇ خەزىنسىز بولماستۇر ».
بۇ سۆزگە قوشۇلماي بېجەن غەم چەكتى :
ئۇ دەرھال : « قوشۇلمامسەن بۇكا » دېدى .
« زەخمەت ـ مۇشەققەتتە مېنى ئۆستۈردۈڭ ،
ئەسلا رەنجىتمىدىڭ ، تەربىيەت قىلدىڭ .
قېرى تۇروپ بېلىڭگە باغلىساڭ كەمەر ،
ئۇياتتۇر ياش تۇروپ ئولتۇرسام ئەگەر . »
گېۋ دېدى : « بۇ ئىشقا ئۆزۈم تەييارمەن ،
بۇ ئىشنى بېجىرسەم كۆپ بەختىيارمەن .
ئەي ئوغۇل بۇ قەسەم ئۆتەش چاغى ھەم ،
قېرىلىق سەدىقە ، چەكمىگىن ھېچ غەم .
قىلما بۇ ئىشىمدىن ئارتۇق ئەندىشە ،
دېمىمدىن تاغ ـ تاشلار كۆيسۇن ھەمىشە . »
كاسەرۇدتىن ئۇلار تېز ئۆتۈپ ئالدى ،
سوغۇقتا قار ۋە مۇز باغرىدا قالدى .
كەلگەندە دۆۋلەنگەن ئوتۇن تېغىغا ،
كۆز يەتمەيتتى ئۇنىڭ ھېچبىر يېقىغا .

ساداقا يېقىلغان بىر ئوتتىن شۇئان ، ئۇچ ھەپتە ئۆتەلمەي توختىدى قوشۇن .
تاغدىكى ئوتۇنغا تۇتاشتى گۈلخان . بۇ ئاتەش ئاخىرى بىردىن بېسىقتى ،
گۈلخاندىن ئۇرغاچقا ئاچچىق بىر تۇتۇن ، تۆتىنچى ھەپتىدە چوڭ قوشۇن ئۆتتى .

بەھرامنىڭ كابۇدىنى ھالاك قىلغانلىقى

سەركەردە قوشۇننى توپلىغان زامان ، ئوق بەتلەپ يايىغا ، چاپتۇردى ئۇ ئات ،
ئوت بويلاپ يول ئالدى گىرەۋگىرد تامان . ئېتىمۇ يايغاندەك بولدى قوش قانات .
قوشۇن توپلانغاندا بۇ يەرگە شۇئان ، بىر ئوق ئۇچۇردى ئاۋازلىق ئەمەس ،
چېدىرغا لىق تولدى تاغۇ باياۋان . كابۇدە تۇن ئىچرە كۆزگە كۆرۈنمەس .
قوشۇندا بار ئىدى مۇكەممەل قورال ، ئاتتى شاھ چوپانى بەلبېغىغا ئوق ،
توپ بولۇپ يۇرۇشتى ھەر ياقتا دەرھال . كۆرۈندى كابۇدە رەڭگىدە تۇتۇق .
گىرەۋگىردنى تەجاۋ ئەيلىدى ماكان ، ئۇ ئاتتىن يېقىلىپ تىلدى شەپقەت ،
كۈچ سىناپ ئۇ يەردە كۆپ مەردۇ جاھان . بەھرام دېدى ئاڭا : « راست سۆز ئېيت پەقەت !
بار ئىدى ئۇ يەردە يىلقا پادىسى ، سېنى كىم ئەۋەتتى ، ئوچۇق سۆزلە سەن !
تاغدىن تاغقا سەكرەپ ئوتلار ھەممىسى . سەن بۇ باتۇرلاردىن كىمنى كۆزلەيسەن ؟ »
خەۋەر كەلدى : قوشۇن كەلدى ئىراندىن ، كابۇدە دەر : « ئەگەر ئەيلىسەڭ شەپقەت ،
چەتكە ھەيدەلدى مال شۇ يول تاماندىن . سەن نېمە سورىساڭ ، ئېيتۇرمەن ئەلۋەت .
باتۇرنى ئەۋەتتى تېز ھەربىكەتتە ، تەجاۋغا بۇ ئىشتا مەن بىر خىزمەتكار ،
ئەفراسىياپ دەرھال چوپان تەرەپكە . ئۇنىڭ ئىشلىرىغا پەقەت مەدەتكار .
كابۇلدا نامدار ئىدى ئۇ مەرد ئەسكەر ، ئۆلتۈرمە ، ئېيتمەن مەنزىلگاھىنى
ئۇندىكى ئەۋزەللىك ، ئۇ ئىدى كەمتەر . ۋە ھەتتا دەم ئالار ئارامگاھىنى . »
ئۇنىڭغا ئېيتتىكى :« قارىغاچ ئاسمان ، ئۇنىڭغا بەھرام دەر : « تەجاۋ مەن ئۇچۇن ،
يۇزۈڭنى ئېتىپ بار ، ئاچما ھېچقاچان . بىر مالنىڭ سىياقى گويا شىر ئۇچۇن . »
بىر ئىران قوشۇنى قانچىلىك مىقدار ، كابۇدە بېشىنى كەستى ئۇ ئىلدام ،
كىملەردە بايراق بار ، كىمدە كۈلاھ بار . باغلىدى ئېگەرگە ، بولدى ئىش تامام .
بۇ يەردىن بارارمىز ئۇلارغا پىنھان ، لەشكەرگاھقا كېلىپ تاشلىدى باشنى ،
بارچە تاغ يولىنى ئەيلەپ قىزىل قان . خائىن باش تۇراتتى ئەسلىتىپ تاشنى .
تۇن كېچە يول ئالدى ، شۇ بولدى نىشان ، تاڭ ئاتتى ، سايراشتى تورغايلار سەھەر ،
كابۇدە بەئەينى بىر دىۋەسمان . كابۇدە ھەققىدە كەلمىدى خەۋەر .
ئالدىدا كېلەتتى بەھرام بۇ كېچە ، تەجاۋنىڭ كۆڭلىنى باستى قايغۇ ـ غەم ،
باغلانغان پىلنى قولدا تۇتقانچە . خەتەر يۇز بەرگەندەك ھېس قىلدى شۇدەم .
كىشىندى كابۇدە ئېتى شۇ مەھەل ، ئۆزى بىلەن بىرگە لەشكەر قوزغالدى ،
بەھرامنىڭ قۇلىقى ئاڭلاپ قالدى دەل . قوشۇنمۇ جايىدىن ئالغا يول ئالدى .

ئىرانلىقلارنىڭ تەجاۋ بىلەن جەڭ قىلغانلىقى

قۇياش چۆل ئۈستىدە كۆتۈردى بايراق ، قوشۇن بىلەن تەجاۋ قوزغالدى شۇئان ،
تىغدىن تۇن بولدى بىنەپشە سىياق . دىدگاھتىن كېپ قالدى ئۇ ئىران تامان .

جەڭگە كەلدى قوشۇن تۇراندىن يولدا ،
سەركەردە كېلەتتى تۇغ تۇتۇپ قولدا .
ئىرانلار ئىچىدىن گېۋ چىقتى شۇئان ،
يېنىدا بىر نەچچە تەڭسىز پەھلىۋان .
غەزەپكە كېلەتتى ئۇ، ئىسمىڭ كىم ، دېدى :
« ھەي ھەيۋەت قەھرىمان جاۋاب قىل ئەمدى .
نېچۇن چوڭ قوشۇنغا قارشى كېلەرسەن ،
لەھەڭگە يەم بولۇپ چۆلدە قالۇرسەن . »
جاۋاب بەردى تەجاۋ بۇ سۆزگە بىر ـ بىر :
« مەن پىلدەك كۆچلۈكمەن ، جەڭدە مىسلى شىر .
نامىم تەجاۋ ئىرۇر ، جەڭدە ئۇزارمەن ،
ۋە ھەتتا شىرنىڭمۇ بېشىن ئۇزەرمەن .
ئەۋلادىم ـ نەسەبىم ئىمىش ئىراندىن ،
ئىكەنمەن باتۇرلار ، شىرلار نەسلىدىن .
ئەمدى مەن بۇ جاينىڭ شاھانە ئوغلى ،
ئۇلۇغلار ئۇزىكى ، شاھنىڭ كۆيئوغلى . »
گېۋ ئاڭا دەر : « پاھ ،پاھ يۈكسەكتۇ نامىڭ ،
ماختانما ، كۆرۈنۈپ قالمىسۇن ھالىڭ .
ئىراندىن تۇرانغا كىم نەگە كېلەر ؟
قان ياكى ئازابتىن زەردايلار يۇتار .
ئەگەر شاھ كۆيئوغلى ، ھاكىمدار بولساڭ ،
قايسى قوشۇن بىلەن قىلماقچىسەن جەڭ ؟
سەن بۇ قوشۇن بىلەن جەڭدە ئويناشما ،
يەڭگىلتەكلىك قىلىپ يۈزمۇ يۈز چىقما .
بىلگىل شان ـ شۆھرەتلىك نامدار قەھرىمان ،
بولۇرسەن بۇ يەردە يەر بىلەن يەكسان .
سەن ئۆز قوشۇنىڭغا ئەيلىسەڭ پەرمان ،
يول ئالساڭ ئىرانغا ـــ پادىشاھ تامان .
ئۇ دېگەن سۆزلەرنى ئاڭلىساڭ شۇ دەم ،
سەردار تۇس يېنىغا قويساڭ گەر قەدەم .
ئالارمەن چارۋا ـ مال ھەم بايلىق تۇگەل ،
چۆرە قىزلار بىلەن ئاتلاردىن بەدەل .
كۆرمىگەن ھېچ كىشى ئازراق مەرد تۇركىنى ،
جەڭ كۈنى كۆرەرمەن ئۇلار تۇرقىنى . »
بۇ سۆزگە تەجاۋ دەر : « ئاڭلا پەھلىۋان ،
بايرىقىم ئاتالماس يەرگە ھېچ ئىنسان .
بۇ يەردە بار شۇنداق ياخشى بىر دەرگاھ ،
ئات ، قوي ، تاج ـ تەخت ، قوشۇن ـ سىپاھ .
ئەفراسىياپ كەبى شاھنى بۇ ئىران
ئېلىدە كۆرمەس ھەم چۈشىدە ئىنسان .
چوپانلار ، توپ ـ توپ يىلقىلار بار مۇندا ،
يايرىشىپ ئوتلىشار دەشتى قىر ، تاغدا .
سەن بۇ لەشكىرىمنى ئاز دەپ ئويلىما ،
گۈرزە تۇتقان چېغى نەزەرسال ئاڭا .
بۇ ياقتا كېلىپتۇ بۇ قوشۇن ئاسان ،
شۇنچىلىك بولدۇمكى بۇنىڭدىن ھەيران . »
مۆتىۋەر ئاتىغا مۇنداق دەر بېجەن :
« سۆزۈمنى ئاڭلىغىن ، ئاتا مېھرىبان .
سەن دانا ھەم مەغرۇر ئىدىڭ پەھلىۋان ،
قەيرىدىڭ ، ياشلىقىڭ كەتكەندۇر قاچان .
تەجاۋغا كېرەكمەس مۇنداق نەسىھەت ،
كار قىلماس بىلدۈرگەن مېھر ۋە شەپقەت .
گۈرزە ھەم خەنجەرنى ئالمىقىڭ دەركار ،
بېشىغا ئەلەملەر سالمىقىڭ دەركار . »
ئات بېشى بۇرالدى ، سېلىندى چۇقان ،
قوللارغا قوراللار چىقىشتى شۇئان .
ئىككى ئوتتۇرىدا توزان توزىدى ،
كۆرگىلى بولمىدى قۇياش يۈزىنى .
قارا بولدى بەھەمەن ئايدەڭ جاھان ،
نە ئاي ، نە يۇلتۇزلار كۆرۈنمەس ، پىنھان .
قوشۇن ئىچرە تۇرار ئۇ گېۋ پەھلىۋان ،
ئۆزىگە بارچە نۇرنى يىغقانسىمان .
ئالدىدا تۇرىدۇ بېجەن ئۇ مەرگەن ،
ئاڭا جەڭ بەئەينى بىر تاتلىق ئويۇن .
ئۇياندا تاج كىيگەن تەجاۋ تۇراتتى ،
ئىككى شىر بەئەينى كۈچ سىنىشاتتى .
جەڭگە چۈشتى ئەرجەڭ ئىككى باتۇرى ،
كۆپ ئىدى جەڭلەرگە چۈشكەن خاتىرى .
ۋە لېكىن بۇ جەڭدە پەھلىۋان ئەرجەڭ ،
تەلەيسىزلىكتە بولدى يەرگە تەڭ .
تۇركلەر قولىدا ئۆلدى نەچچە مەرد ،
يۈزىنى ئۆرۈگەچ ئۇلارغا ئامەت .
قېچىپ قالدى بىردىن تەجاۋ باھادىر ،
قوغلىدى ئارقىدىن بېجەن ـــ نامدار شىر .
ۋارقىراپ قىزىرىشار ، قولدا نەيزىسى ،
گويياكى شىر كەبى ئۆرلەپ ھەيۋىسى .
تەجاۋ بىقىنىغا بىر نەيزە سالدى ،
شۇ زەربە تەجاۋنىڭ مادارىن ئالدى .

ئېچلىماي قالغاندەك بەئەينى تۇگۇن ،
كارغا ھېچ كەلمىدى قۇدرىتى پۈتۈن .
نەيزىنى ئىرغىتىپ ، چاك سالدى ئاڭا ،
كېيىككە تاشلانغان ئارسلان گويا .
بەئەينى سار ئالدى تورغاي تۆشىدىن ،
تاجىنى يۇلدى ئۇ تەجاۋ بېشىدىن .
بىر تاجكى ، كىيگۈزگەن ئەفراسىياپ ،
بەلكى بۇنى كۆرمەس ئۇنىڭ ھەببى .
قەلئەگىچە قوغلاپ ، بېجەن ئات چاپتى ،
ئازمەرگۈشەسپ كەبى ياندىن قىستىدى .
قەلئەگە يېقىنلاپ كەلدى داد سېلىپ ،
ئىسپەنوي كۆرۈندى كۆزگە ياش ئېلىپ .
ۋارقىرىدى ئىسپەنوي : « ئەي تەجاۋ شورلۇق ،
قوشۇندىن يىراقلاپ ، بۇ قانداق زورلۇق ؟
نە ئۈچۈن قايتتىڭ سەن جەڭدىن بۇ ھالدا ،
مېنى بۇ قەلئەدە غەمكىن قىپ مانا ؟
مېنى يانداپ كەتكىن ، ئۆلتۈرمە مېنى ،
قەلئەدە دۈشمەنگە قالدۇرما مېنى . »
تەجاۋ پەھلىۋاننىڭ دىلى ئوت ئالدى ،
ئاتەشتەك جەڭگاھقا يەنە قوزغالدى .
تۆپىدە ئىسپەنوي ، تەجاۋ تۆۋەندە ،
تۇلپارنىڭ چۇلۇۋۇرنى ئاتتى ئۇنىڭغا .
ئىسپەنوي تەجاۋنىڭ كەينىگە مىندى ،
غۇلىچى تەجاۋنىڭ بېلىدە ئىدى .
ئۇچۇشتى بەئەينى شامالغا ئوخشاپ ،
تۇراننىڭ يولىدىن يۇزىنى بۇراپ .
تەجاۋنىڭ جەڭ ئېتى ئۇچاتتى چاپسان ،
ئاخىر قالمىدى ئۇلاردا دەرمان .
تەجاۋ دېدى چۆرە ئايالىغا شۇئان :
« ئاي يۇزلۇك گۈزىلىم ، ھالىمىز يامان .

كەتتى ئۇ ئۇچقۇر ئات تېنىدىن مادار ،
ئارقىدىن ياۋ قوغلار ، ئالدىمىز چوڭ غار .
گەر مۇندىن يىراقتا بېجەن ئۇچرىسا ،
دۈشمەننىڭ نىيىتى يامان ئۇ چاغدا .
ئۇلارغا ھېچقانداق سەندىن يوق خەتەر ،
سەن قالغىن ، مەن كېتەي ، خالىساڭ ئەگەر . »
ئات ئۈستىدىن چۈشۈپ ئىسپەنوي قالدى ،
تەجاۋ ئۇنى ئويلاپ كۆزگە ياش ئالدى .
كەتتى ئات چاپتۇرۇپ ئەفراسىياپقا ،
ئارقىدىن بېجەنمۇ كېلەر شۇ تاپتا .
ئاي يۈزلۈك ئىسپەنوي ، غەم ئىدى ئىچى ،
يەلپۇنۇپ تۇراتتى خۇش پۇراق چېچى .
شۇ جايدىن تۆپىگە بېجەن ئات سالدى ،
گۈل يۈزلۈك نازۇكنى بېلىدىن ئالدى .
ئېگەرنىڭ كەينىدىن ئاڭا جاي بېرىپ ،
لەشكىرى تەرەپكە ماڭدى چاك بېرىپ .
تۇس دەرگاھىغا ئۇ كىرىپ كەلدى شاد ،
دەرگاھنى ناغرىلار ئەيلىدى ئاۋات .
ئۇ زېرەك جەڭگاۋار شۇ يەردىن دەرھال ،
شىكارغا يول ئالدى بەئەينى شامال .
ئۇ يىغىپ ئەتراپقا شۇنچە پەھلىۋان ،
يۈردى تېز قەلئەنى قىلماققا ۋەيران .
يۈردى ھەم ئىز قوغلاپ يىلقىلار تامان ،
تۇرانلار شىددەتتە ھېسابسىز قۇلان .
ھەر باتۇر قولىغا سالمىلار ئالدى ،
قۇلانلار بېشىغا سالمىلار سالدى .
لەشكەر ئاتلارغا مىنىشتى شۇئان ،
قۇش كەبى ئۇچماققا تۇغۇلدى ئىمكان .
ئىران قوشۇنلىرى بەل باغلاپ شۇئان ،
تەجاۋ يەرلىرىنى قىلماققا ۋەيران .

ئەفراسىياپنىڭ تۇس ۋە ئۇنىڭ قوشۇنىدىن خەۋەر تاپقانلىقى

تەجاۋ كۆزىدە ياش ، چېكىپ دەرد ـ ئەلەم ،
كەلدى ئەفراسىياپ قېشىغا شۇ دەم .
دېدى : « سەركەردە تۇس زەربە قىلدى بۇگۈن ،
كەلتۈردى ناغرىلار ئاستىدا قوشۇن .
پەلاشان ۋە قانچە باتۇرلار شۇ چاغ ،
بىدەرمان قۇچاقلاپ ياتماقتا تۇپراق .
ياندۇرۇپ كۆيدۈرۈپ يۇرت ـ ئەھلىمىزنى ،
غەنىيمەت ئېلىشتى مال ـ مۈلكىمىزنى . »
ئەفراسىياپ بولدى بۇ سۆزدىن ھوشيار ،
تەدبىرلەر ئىزلەيتتى تىنماستىن زىنھار .
پىرانى ۋەسەگە ئۇل شاھ مۇنداق دەر :
« بۇرۇنلا ئېيتقانتىم توپلاشقا لەشكەر .

ماقۇل دەپ ، ھۇرۇنلۇق قىلدىڭ سەن يەنە ،
بۇ بەخۇدلۇق يا ، قەرىلىقمۇ يا ؟
كۆپلەپ ئۆلتۈرۈلدى ئۇرۇق ـ تۇخۇمسىز ،
بەختسىز تىترىدى ھەتتا تۇغمىز .
ئەرزىمەس خىيالغا ، بەس ئەمدى بۇگۈن ،
بۇ جاھان تار كەلگەي ھوشيار ئەر ئۇچۇن . »
ئەفراسىياپ تۇرغان قەسىردىن شۇئان ،
چېپىپ چىقىپ كەتتى سەركەردە پىران .
ھەر يۇرتتىن جەڭگىۋار مەردلەر توپلىدى ،
قورال ۋە پۇل بېرىپ لەشكەر توپلىدى .
ئورتىدىن ئالدىغا چىقىپ پەھلىۋان ،
سەپلەرنى تەكشۈرۈپ يول ئالدى راۋان .
بارمان بىلەن تەجاۋ ئوق ياندا تۇردى ،
چاققان يىگىتلەردىن لەشكەرلەر قۇردى .
سول تەرەپتە پەھلىۋان نەستېھان تۇرار ،
قولىدا شىر تۇتۇپ كۆتۈرۈپ ئۇرار .
كاناي ساداسىدىن تىترىدى ئالەم ،
چېلىندى ناغرىلار ، قوڭغۇراقلار ھەم .
نەيزىلەر ، بايراقلار تاۋلاندى ھەر خىل ،
ھاۋا بولدى سېرىق ، بىنەپشە ، قىزىل .
دەريادىن دەريا غا قالمىدى ھەم يول ،
پىل ، تۆگە ، ئات ، قوشۇن قاپلىدى تۆگەل .
يوللارنى قامال قىلدى پىران شۇ تاپ ،
قەسىردىن دەشتكە كەلدى ئەفراسىياپ .
قوشۇننى بىر ـ بىرلەپ كۆزدىن كەچۈردى ،
قامەتلىك مەردلەرگە نەزەر سېپ كۆردى .
قوشۇننىڭ مىقدارى يۈز مىڭغا يېتەر ،
ھەممىسى شىر سۈپەت تۆمۈرنى ئېگەر .
بۇلاردىن ئارتۇقچە روھلاندى سەردار ،
ئاپىرىنلار ئېيتتى مەردلەرگە تەكرار .
غالىبلىق بىلەن بېرىڭلار شادىمان ،
كۆرمەڭلار ئەسلا دەرد ، رەنج ھېچقاچان .
بەختيار كۈندە ئۇ قوشۇن ئەۋەتتى ،
جاھاندار قېپقالدى ، سەردارلار كەتتى .
توپ ـ توپ بوپ باراتتى ئالدىغا قوشۇن ،
قاپلاندى دەشتى چۆل ، تاغ ـ دەريا پۈتۈن .
بۈيرۇدى پىران : « يول چەتلەپ ئۆتۈلسۇن ،
يېقىنراق يول بىلەن تېزرەك يېتىلسۇن !
شۇنداق يول يۈرۈڭلار تالمىسۇن لەشكەر
ۋە بۇندىن دۇشمەنمۇ ئالمىسۇن خەۋەر .
دۇشمەننى باسارمىز خۇددى تاغسىمان ،
مەقسەت شۇ ، يەتكەيمىز بۇ ئىشقا ئامان . »
جاھاننىڭ ھالىدىن خەۋەردار سەردار ،
لەشكىرىن باشلايدۇ يولغا بەك ھوشيار .
تېزلىكتە يول ئالدى يۈزىنى بۇراپ ،
گىرەۋگىرد يولىدا بارار ئالدىراپ .
ئادەملەر ئۇنىڭغا كەلتۈردى دېرەك ،
پىرانغا بۇ ئىشتا ھوشيارلىق كېرەك .
بىر جايغا تۇس قونۇپ رۇسلىدى نەپەس ،
ئىشرەتكە شۇنچىلىك قىلغانتى ھەۋەس .
شارابلار ئىلكىدە بولدى بارى مەس ،
مەستلىكتىن ئەتراپنىڭ ئىشىنى بىلمەس .
ھەر جايدا ياساۋۇل تۇرار قىمىرماي ،
تۇران قوشۇننىڭ كېلىشىن بىلمەي .
شۇنى خەۋەر قىلدى ئاڭا فەراۋان ،
مەردلەرنى چاقىردى شۇ ھامان پىران .
« ئىران قوشۇنىغا جەڭ قىلماق ئۇچۇن ،
شۇنداق بىر ئىمكانغا موھتاجمەن بۇگۈن . »

پىراننىڭ ئىرانلىقلارغا كېچىدە ھۇجۇم قىلغانلىقى

تاللاپ ئالدى نامدار لەشكەرلەردىن ئۇ ،
ئوتتۇزمىڭ تېز يۈرەر مەرد ئەرلەردىن ئۇ .
ئۇلار يول ئالدىكى ، قارايغاندا كۈن ،
چىقارماستىن ناغرا ، سۇنايلاردىن ئۈن .
جايلاشتۇردى زېرەك سەردار لەشكەرنى ،
بىر توپ ، بىر توپ يەرگە مۆكتۈردى ئۇنى .
قوشۇننىڭ ئالدى قىسمى چەكسىز تۇران
دەشتىگە تۇتاشقان ، شۇنچە بىپايان .
يولدا كۆپ نەرسىلەر ئىدى مۇيەسسەر ،
بەخت كۈلۈپ بېقىشى ئىدى مۇقەررەر .
سويۇلدى چوپانلار مالىلىرى تەكشى ،
ئىرانلىقلار بەختى بۇ ئىشنىڭ ئەكسى .
شۇ چاغدا ئىرانلىق بەزمىگاھى تامان ،
شۇڭغۇشتى بەئەينى بۇلۇتتەك چاققان .

ئارقا ـ ئارقىدىن مەي ئىچىپ دىلىنى ،
ئاچاتتى ئىرانلار ئېگىپ ببلىنى .
چېدىردا ئولتۇرار گېۋ ئۇ دەم بىدار ،
سەركەردە گۈدەرز ھەم ئولتۇرغان ھوشيار .
غوۋغا كۆتۈرۈلدى ، كىمدۇر باڭ ئۇردى ،
تۇيغۇن گېۋ شۇ ھامان ئورنىدىن تۇردى .
چېدىرنىڭ يېنىغا يېتىپ كەلدى پات ،
ئۇ يەردە تۇراتتى ئېگەرلەنگەن ئات .
سىياۋەخش ئۇمىدى شۇ گېۋدە ئىدى ،
يېپىندى ئۇ ئۇستىگە تۇرقى شىر خۇددى .
ئۇيقۇسىز كېچىدە ئۇ ئازاب چەكتى ،
يولۋاستەك تولغىنىپ ئىزتىراپ چەكتى .
دېدى : « تۇرۇڭ ، مۇنداق كۆرۈندى قوشۇن ،
خۇددى پالدا مۇشكۇل كۆرگەندەك بۇگۈن . »
ئۇزەڭگە دەسسەپ ئۇ ئات مىندى دەرھال ،
بېشىدا پىرقىرار بىر جەڭدىن خىيال .
جەڭ تۇنى شۇنچىلىك قاراڭغۇ ئاسمان ،
شاھ چېدىرىغا كەلدى سەردار شۇئان .
دېدى شاھقا: « قوزغال ، كەپقالدى قوشۇن ،
باتۇرلار ئۇيقۇدا ، ياۋ باستى بۇ تۇن . »
ئۇ كېلىپ تۇردى تېز ئاتا ئالدىدا ،
ئۆكۈز باش گۈرزىنى تۇتۇپ قولىدا .
تۇتۇندەك تارالدى لەشكەر ئەتراپقا ،
قوزغالدى ھوشياردىن نەچچىسى شۇندا .
يۇردى بېجەن بىلەن بىر جەڭ قىلغىلى ،
بىر جەڭگاھ ئىچرە بىللە تۇرغىلى .
قوشۇن پەيدا بولدى قوشۇن قېشىدا ،
زور باڭ كۆتۈرۈلدى جەڭ مەيدانىدا .
ئۇر ـ يىقىت ئىچىگە غەرق بولدى ھەممە ،
گويا چاقماق چېقىپ ، ئوت كەتتى دەمدە .
يېنىدا شەمشىرى ، گۈرزە ۋە پىچاق ،
ۋە لېكىن ، مەستخوش باش ئەقىلدىن يىراق .
شىر بۇرجىدىن كۆزىنى ئاچتى سۈبھىدەم ،
لەشكەرگە قارىدى باتۇر گېۋ شۇ دەم .
شۇنچە كۆپ ئىرانلىق دەشتتە قاپتۇمىش ،
بەختى قايتىپ ، كۆيۈپتۇ گويا كى قومۇش .
زېرەك كۆز سالاتتى گۈدەرز ھەر تەرەپ ،
كۆپىيىپ باراتتى دۈشمەنلەر ھەدەپ .
جەڭگە سەپ تارتىشتى بىر ئازدىن كېيىن ،
چۈمۈلە سىياقى كۆپ ئىدى لېكىن .
مەردلەرنى كۆرمىدى قاراپ سەرلەشكەر ،
يوق ئىدى قوشۇندا مەردلەردىن خەۋەر .
بايراقلار يىرتىلغان ، خامۇش داپ ـ ناغرا ،
تىرىكلەرنىڭ يۈزى بولمىش قاپقارا .
ئاتا ئوغۇلسىز ھەم ئوغۇل بېپەدەر ،
ھەممە لەشكەر تاپمىش بۇندا كۆپ زەرەر .
شۇ خىلدا بۇ پەلەك ئەزەلدىن كاج ھەم ،
شادلىقنى بەخش ئەتسە ، بەزەن بىر غەم .
ئاجىزلىققا مەھكۇم بولۇپ ، بىمەھەل ،
چېدىرلار يىغىلدى ئالدىراپ دەرھال .
لەشكەردە نە غەيرەت ، نە ناغرا جۇشقۇن ،
ئوڭ ـ سولغا دەسسىشپ بارادى سولغۇن .
لەشكەر شۇ يوسۇن كاسەرۇد تامان ،
يول ئالدى قورالسىز ، ھارغىن ـ بىدەرمان .
تۇرك جەڭچىلىرى تۇسنى قوغلايتتى ،
ئۆچ ئېلىش قەستىدە تۇتسا ئۇراتتى .
يەلكىگە ، ساۋۇتقا ، لىباسقا بۇئان ،
گۈرزىلەر زەرب بىلەن چۇشەتتى ھامان .
ئامان قالالمىدى جەڭدە بىر سىپاھ ،
ھەممە تاغقا ئۆتۈپ ئىزلەيتتى پاناھ .
مەردلەر تالدى ، ھالدىن ئاتلار كېتىشتى ،
شۇنچە كۆپ يول يۈرۈپ ئەقىل ئاداشتى .
قوشۇن تاغ باغرىدىن چەتكە بۇرۇلدى ،
بەدەنىدە نە دەرمان ، نە غەيرەت قالدى .
تاغ تامان ئۆتكەچكە سەھرادىن لەشكەر ،
تۇركلەردىن زەربە يەر يەتكەنگە قەدەر .
ئىرانلىقلاردىن يوق بولدى كۆپ كىشى ،
كۆتۈرۈلدى دىلدىن پەريات ، نالىسى .
يارىلانغان ، باغلانغان ، مەجرۇھ تىرىك جان ،
يارىنىڭ ئازابى ھەممىدىن يامان .
پىيادە ماڭاتتى ئىران باتۇرى ،
نەدە تاج ، نەدە تەخت ، قالغان چېدىرى .
نە ئاۋات ئۆلكىلەر ، نە جەڭدە سەردار ،
بۇ مەجرۇھ تەنلەرگە نەدە غەمگۇزار .
ئوغۇل ئاتا ئۇچۇن زارۇ گىريانىدۇر ،
يارىدارلار كۆپىي جىمجىت بىجانىدۇر .
شۇ خىلدا يارالغان چۇشەنسەڭ جاھان ،
پەرق شۇكى سىرىنى تۇتار ئۇ پىنھان .

قەيەردە قىسمىتىڭ باشلىسا ئويۇن ،
نە ئۇنىڭ ئوغلى ، نە نەۋرىسى قالدى .

يوق يەردىن كارامەت كۆرسەتەر پۇتۇن .
كېلىشتى قېشىغا كۆپىنى كۆرگەنلەر ،

تەمە چاڭگىلىدىن تارتقاندا ئازار ،
دىللىرى شىكەستە ، يولنى بىلگەنلەر .

بىلەرمىز بۇ سىرنىڭ راستىنى ئاشكار .
تاغ ئۈستىگە چىقتى بىر دىتلىق شۇئان ،

شامالدەك كەلدىگۈ بولۇرسەن توزان ،
سىنچىلاپ كۆز سالدى ئۇ جەڭگاھ تامان .

ساڭا نە قالغۇسى بىلەرسەن ئايان .
ياساۋۇل ئەۋەتتى ھەر بىر تەرەپكە ،

ئىرانلىقلار يېرىمى جەڭدە بەردى جان ،
بىر چارە ئىزدىشىپ بۇندىكى دەردكە .

قالغىنى ياردار قايتتى بىدەرمان .
ئىرانلىقلاردىن ئۇ تاللاپ بىر ئادەم ،

نە تېۋىپ ، نە داۋا يارىدارلارغا ،
بۈيرۇدى بېلىڭنى باغلا دەم مەھكەم .

كىم قۇلاق سالغۇسى ئاھۇ زارلارغا .
بايان قىل ياۋ ھالىن سەن شاھقا تېزرەك ،

جەڭدە تەلۈە بولۇپ قايتتى سەر لەشكەر ،
لەشكەرنىڭ سەردارى يول تاپماق كېرەك .

تېنىدە قالمىدى ئەقىلدىن ئەسەر .
ئىران لەشكىرىگە كۈن كەلدى يامان ،

كۆپىنى كۆرگەن گۈدەرز قەددى ھەم تالدى ،
بۇ جەڭدە تارتتى ئۇ بەھىساب زىيان .

كەيخۇسرەۋنىڭ تۇسنى يەنە چاقىرغانلىقى

شاھقا يەتكەن خەۋەر بولغاچقا قايغۇ ،
ئەقىل بەردى ، جاندىن تەن تاپتى مادار ،

بەئەينى يورۇق كۈن بولدى قاراڭغۇ .
ئۇلۇغ تەخت تۇزمەككە ئۇندا ئىقتىدار .

خەۋەرنى ئاڭلىدى باتۇر شەھرىيار ،
ئۇنىڭ پەنجىدىن ئىنسانلار بېشى ،

چەكسىمۇ ھەر سۆزدىن دىلى كۆپ ئازار .
ئۇندىندۇر ھەر كىمنىڭ شەۋكەت قۇياشى .

ئىنسى ئىشىدىن قايغۇرغان بەھەد ،
ئۇندىندۇر بەزىلەر غەمناك ، بىناۋا ،

لەشكەرلەر خەۋىرى قوشتى يېڭى دەرد .
بەختى شور ، ھەم موھتاج ، چەككۈچى جاپا .

قارا تۇندىن خوراز قىچقىرغان قەدەر ،
پارلىغان قۇياشتىن قارا يەرگىچە ،

ئوقۇدى ئۇ سەردار تۇسقا لەنەتلەر .
شۇ تازا يەزداندىن يارالغان بارچە .

بىر دانا مىرزىنى دەرھال چاقىرىپ ،
كاۋە بايرىقىنى تۇس تۇتۇپ قولغا ،

بىر نامە يازدۇردى دىلدىن چىقىرىپ .
ئالتۇن كەش قىرىق مەردكە يول باشلاپ يەنە

ئىنسى غېمىدىن ياشقا تولسا كۆز ،
تۇرانغا يول ئالدى قوشۇنى بىلەن ،

لەشكەرلەر ھالىدىن يېزىلدى بار سۆز .
ۋە لېكىن ئىقبالى كەلمىدى بەلەن .

كاۋۇس پەرزەنتى شاھ فەرىبۇرزغا بۇ ،
ئۇنچىلىك ئۇلۇغزات ئىراندا بولماس ،

قوشۇن باشلىقىغا ئىزھارى تۇيغۇ .
قوشۇنغا ئۇنىڭدەك سەردار تېپىلماس !

خەت بېشىدا ئىزگۈ ئاپىرىن ئوقۇر ،
خەپ ، كەتتى ياش فۇرۇد ، شۇ جەۋلان قانات ،

جاھاننى ياراتقان يەزدانغا شۈكۈر .
نامدارلار سەردارى ، ئېسىلزادە زات .

قۇياش ، ئاي تەڭرىنىڭ نامىغا سانا ،
ئاتام ئىشىدىن مەن زارۇ گىريانمەن ،

ياخشىلىق ـ ياماڭلىق ئەيلىگەن پەيدا .
دىلى دەردكە تولغان باغرى ۋەيرانمەن .

ئۇندىندۇر ياخشىلىق ،ياماڭلىق شۇنداق ،
ئەمدى نە كۆز يېشى كېرەكتۇر بۇگۈن ،

ياخشىلىق ، ياماڭلىق قەدەمدە ھەر چاغ .
بىلمىدىم كىم دۈشمەن ، كىم دوست مەن ئۇچۇن .

جاھان ھەم ماكاننى تەڭلا ياراتقان ،
ئۇ چەرەم يولىغا سەن يۇرمە دېدىم ،

چۈمۈلىگە ھەتتا ئايىغ ياراتقان .
كەلات لەشكەرگاھىدا دەم ئالما دېدىم .

ئۇ يەردە فۇرۇد بار ئانىسى بىلەن ،
ئۇ باتۇر شاھزادە ، پەھلىۋاندۇر ھەم .
بىلمىدى بۇ لەشكەر كىملەر ئىكەنىن ،
ئىراندىن ۋە ياكى قايدىن كەلگىنىن .
ئۇ تاغقا چىقار ھەم دەرھال جەڭ باشلار ،
تىغدىن تىك چۈشەر دۈچ كەلگەن باشلار .
خۇسرەۋ نىجات باتۇر ، ئەپسۇس بولدى خار ،
تۇس ئۇنى قەدىرسىز يوقاتتى بىكار .
بۇندىن ئىلگىرى ئۇ سەرلەشكەر ئىدى ،
كاۋۇس شاھقا ئايەت ھەم خەتەر ئىدى .
جەڭ ئىچرە دادىلتى ، يۈگۈرۈك ، چاققان ،
كېلەتتى جەڭلەرگە خۇش خۇي ھەر قاچان .
ئۇنىڭغا ئايانتى ھەممە ئىش ـ ھۇنەر ،
جان بولسا گويا كى يوقتەك كۆرۈنەر .
بۇ خەتنى تېز ئوقۇ ، تېز يېشىل شۇ چاغ ،
چىقارغىن كۆكسۈڭدىن ئارمانىنى تېزرەك .
تۇسنى تېزرەك يەنە ئورنىغا ئەۋەت ،
بۇيرۇقنى قايتۇرما ئويلىنىپ يەقەت .
شۇ ئالتۇن كەش كىيگەن قوشۇندا بار باشلىق ،
كاۋە بايرىقىغا ئۆزۈڭسەن لايىق .
تېزلىكنى جەڭدە قوي ، دەسلەپ سالما قول ،
سەۋر قىل ، ساقايسۇن مەجرۇھلار پۈتكۈل .
بولغاي جەڭدە ساڭا گېۋ يۆلەك دادىل ،
سەپەرگە ئۇ ماھىر ، قاپلاندەك ئەپچىل .
ھەر تەرەپتىن قورال تېپىپ جەڭ باشلا ،
يۈرەكتىن ئىشرەتنى چىقىرىپ تاشلا . »
نامىگە بېسىلدى شاھانە مۆھۈر ،
خەتچىگە دېدى ئۇ : « شامالدەك يۈگۈر !
ئېتىڭنى ئالماشتۇر ھەر بىر مەنزىلدە ،
قونماستىن ئىلگىرلە ئۆتەڭدە تۇندە ! »
ئالدىغا ئۇچقاندەك تېز كەتتى چاپار ،
ئۇنىڭدىن سەردارغا بىر خەۋەر يېتۈر .
فەرىبۇرز يېنىغا تېز باردى ۋەكىل ،
شەھرىيارغا خەتنى تاپشۇردى دادىل .
فەرىبۇرز مەردانە تۇسنى كەلتۈردى ،
ئۆتكەن ئىشنى سۆزلەپ ئۇزاق ئولتۇردى .
نامدار گۇدەرز گېۋنى يوقلىدى شۇ دەم ،
مۇندىكى مەردلەرنى ، باتۇرلارنى ھەم .
ئوقۇپ شەھرىيارنىڭ ئەۋەتكەن خېتىنى ،
كۆردىكى يۈرتتىكى مېۋە دەرىخىنى .
ئىرانىنىڭ شىر قامەت پەھلىۋانلىرى ،
تەشەككۇر ئېيتىشتى شاھقا ھەر بىرى .
سەركەردە تۇس تۇتۇپ شاھلىق بايرىقىنى ،
بېلىگە باغلانغان مەردلىك بەلبېغىنى .
فەرىبۇرز قولىغا تاپشۇرۇپ دېدى :
« تارتۇققا لايىق خوپ قەيسەر زات كەلدى .
ھەممە ۋاقىت بەختىڭ شادىمان بولسۇن ،
ھاياتىڭ گۈل بولسۇن ھەم ئامان بولسۇن ! »
فەرىبۇرز باشلىدى نوزەر ئۇرۇقىن ،
جەڭگىۋار لەشكەرنىڭ كۆچكە تولقىن .
يولدا بەرەر جايدا دەم ئالماي ئوغلان ،
جەڭ دەشتىدىن قايتتى تۇس دەل شاھ تامان .
كىرىپ يەرنى سۆيدى شاھنىڭ قېشىدا ،
شاھمۇ ھەم تۇردى ئۇنىڭ بېشىدا .
ھاقارەتكە ئېغىز ئاچتى شەھرىيار ،
بىر دەمنىڭ ئىچىدە تۇسنى ئەيلەپ خار .
شاھ دېدى : « بىل شۇنى بەدكەردە بۇگۈن ،
ئۆچكەي نامىڭ مەردلەر ئىچىدىن پۈتۈن !
قورقماسسەن پاك كەتكەن ئەرۋاھتىن ، باردىن ،
ئايرىلىپ قالغاچقا نومۇستىن ، ئاردىن .
ساڭا شاھلىق ، كۆلاھ ۋە كەمەر بەردىم
ۋە دۇشمەنگە قارشى جەڭگە ئەۋەتتىم .
ئۇ يولدىن بارمىغىن دېدىم چەرەمگە ،
سۆزۈمنى ئاڭلىماي دۈچ كەپسەن غەمگە .
ئەۋۋەلدە مەندىن ئۆچ ئېلىشقا كىردىڭ ،
سىياۋۇش ئەۋلادىن كەمىستىپ قىردىڭ .
بۇرادەر ـ فۇرۇد بىر قەيسەر ئىدى ئۇ ،
شۆھرىتى ئالەمدە ياشايدۇ مەڭگۇ .
قوشۇنغا دائىم تىلەيتتى ئىقبال ،
ئۆلتۈردۈڭ سەن ئۇنى شۇنچىلىك ئۇۋال .
شۇ جەڭنى تۈگىتىپ كەتكەندىن كېيىن ،
بولۇپتۇ قىلمىشىڭ كەيپ ـ ساپا ، ئويۇن .
قەسىردە ساڭا جاي يوقلىقىن بىلگىن ،
ئەمدى ئۆز مەيلىڭگە قويۇلماس ئەركىن .

پاك زاتلار يېنىدا ساڭا بولماس ئىش ،
يۈرەلمەسسەن ئەمدى ئەسلا بىتەشۋىش .
مەنوچېھر نەسلى ، ئاق چېچىڭ بۇگۈن ،
ساڭا ئۈمىد بەردى ياشىشىڭ ئۇچۈن .
بولمىسا بۇيرۇيتتۇم ، ئاشۇ بىداۋا
بېشىڭنى تېنىڭدىن ئەيلەشكە جۇدا .
يوقال ، بۇندىن جايىڭ زىنداندا بولسۇن ،
جىسمىڭگە ئۆز سايەڭ ھەمرايىڭ بولسۇن . »
شۇنداق دەپ كىشەنگە ئۇنى بەند قىلدى ،
دىلىدىن شادلىقنى پۈتۈنلەي يوقلدى .

فەرىبۇرزنىڭ پىراندىن جەڭنى كېچىكتۈرۈشنى تەلەپ قىلغانلىقى

ھەم ئۇلۇغ پەھلىۋان ، ھەم ئۇلۇغ شاھقا ،
فەرىبۇرز بېشىنى قويىدى كۆلاھقا .
ئارقىدىن رۇھھامغا بەردى ئۇ پەرمان ،
شۆھرىتى گۆھەردەك چاقنىسۇن ھامان .
مۇشۇ تاغدىن كەلسۇن پىرانغا قارشى ،
سۆز ياخشى ، ئۇنى ھەم ئاڭلىغان ياخشى .
دەر ئاڭا : « پىرانغا يېتىپ بارغىن تېز ،
ئۇنىڭغا دەرھاللا خۇش خەۋەر يەتكۈز .
دېگىن شۇنداق ھامان پەلەكنىڭ ئىشى ،
ھەم جاپا ، ھەم مېھىر ئۇنىڭ قىلمىشى .
بىرىنى كۆتۈرسە ئەگەر بېشىدا ،
بىرىنى قاقشىتار غەزەپ تېشىدا .
كىم ئەگەر شان ئىزدەر ، خەتەردىن قايتماس ،
كەچلىك جەڭنى مەردلىك ئادىتى ئەتمەس .
كەچكى جەڭ پەھلىۋان ئىشى ئەمەستۇر ،
كەچكى جەڭ شان ـ شۆھرەت بېشى ئەمەستۇر .
چېكىنمەك ئىزدىسەڭ بىز ھەم كېتەرمىز ،
ئەگەر جەڭ ئىزدىسەڭ جەڭگە چۈشەرمىز .
بىر ئاي كېرەك بولغاي ئارايىش ئۈچۈن ،
ياردار ـ مەجرۇھلار ساقىيىش ئۈچۈن . »
فەرىبۇرز تەرەپتىن رۇھھام پەھلىۋان ،
بۇ خەۋەر نامىنى يەتكۈزدى شۇئان .
كېلىپ ئالدىن قوشۇننى يولدا كۆردى ،
ئۇندىن كىمسەن ، قايدىن سەن ، دەپ سورىدى .
دېدى ئۇ : « جەڭ مەردى رۇھھام بولۇرمەن ،
بىلىمدان ، زېرەك ھەم ئۆكتەم ئىرۇرمەن .
كاۋۇس شاھ فەرىبۇرزدىن بىر خەۋەر بار ،
پىراننىڭ قولىغا بەرمەككە دەركار . »
ياساۋۇل سوئالى تېپىپ ئۇندىن شان ،
يەتكۈزدى ئۇچۇرنى سەركەرگە شۇئان .
« كېلىپتۇ جەڭگاھتىن گۇدەرز رۇھھام ،
قوشۇن سەردارىغا ئېيتماققا كالام . »
فەرىبۇرز نامىنى ئاڭلاپ روھلاندى ،
ياساۋۇلنى ئالدىغا تېز چاقىرتتى .
ئۇدۇلدىن كەلگەندە رۇھھام ئالدىغا ،
دۇشمەننىڭ نەپرىتى كەلدى يادىغا .
پىران ئۇنى دەسلەپ تەختكە باشلىدى ،
ئارقىدىن ھال سوراپ ناشلىدى .
رۇھھام پىنھان سۆزىنى يەتكۈزدى شۇئان ،
فەرىبۇرز تەكلىپىن ئەيلىدى بايان .
رۇھھام پەھلىۋانغا سۆز ئېيتتى پىران :
« بۇ جەڭنى ئويلىما سەن مۇنچە ئاسان .
جەڭنى قوزغىغان ھەم تىكىۋەتكەن سىز ،
سۇسلۇق قىلغىنى يوق سەردار تۇسىڭىز .
ئەلگە چۈشتى دەھشەت بىر بۆرىسىمان ،
قالمىدى قۇتۇلۇپ ياش ـ قېرى ئامان .
ئۇ ياخشى ـ ياماننى ئەيلىمىدى پەرق ،
ئەسىر ئالدى ، قانغا كۆپنى قىلدى غەرق .
تۈيۈقسىز زەربىدە ئاچتى كۆزىنى ،
قانغا بويالغان ھال كۆرۈپ يۈزىنى .
قوشۇن پەھلىۋانى گەر بولساڭ ئۆزۈڭ ،
تىلىكىڭنى تىلە ، دېگىن ئۆز سۆزۈڭ .
بىر ئايلىق تىنچلىقنى ئەگەر ئىستىسەڭ ،
مەيلى ، لەشكىرىمىز باشلىمايدۇ جەڭ .
ئەگەر جەڭ ئىستىسەڭ ، تەييارمەن بىلگىن ،
قوشۇنۇڭنى سەپلەپ جەڭگاھقا كەلگىن .
بىر ئاينى خالىساڭ ، دەم ئالغىن بىر ئاي ،
ئاي ئۆتۈپ داجىما ، جەڭنى باشلىماي .
جەڭدە ئەھۋالىڭىز ئوسال بولسا گەر ،
ئارقىغا قايتىشتىن ئەيلىگىن ھەزەر . »
رۇھھامغا كىيگۈزدى گۈزەل بىرلىباس ،
نۇرانە نامىغا يارىشىملىق خاس .

فەربىۇرزغا مەكتۇپنى يەتكۈزدى رۇھھام ،
يەنە فەربىۇرزدىن يەتكۈزدى كالام .
فەربىۇرز جەڭ قىلماي يۈردى بىر ئاي جىم ،
ھەر يانغا قول سوزدى شىردەك بىتىنىم .

زىندانىدىن مەھبۇسلار ئازاد قىلىندى ،
ئۇقيالار ياسالدى ، سالما تېشىلدى .
لەشكەر قوراللىنىپ تۇزەلدى ئاستا ،
قورال ـ ئۇسكۈنىلەر پۈتۈپ بىر باشتا .

ئىرانلىقلارنىڭ تۈركلەر بىلەن بولغان جەڭدە زەخمىلەنگەنلىكى

يېڭى ئايدا كەلدى جەڭ باشلىنار دەم ،
جەڭگاھقا قوشۇنلار قويۇشتى قەدەم .
ھەرياندا ناغرىلار ، كېلەتتى قوشۇن ،
كۆرمەك تەس جەڭگاھنىڭ يۈزىنى پۈتۈن .
ناغرا ، سۇناي ، كاناي ياڭرىدى ھەريان ،
لەرزىگە كەلدى خوپ ئۇنىڭدىن ئاسمان .
يەر تولغان پىيادە ، ئاتلىقلا پۈتكۈل ،
توقماق ، ئوقيا بىلەن بىكار ئەمەس قول .
يەر تولغاچ تىغ ، گۈرزە ، ئارقان ، توقماققا ،
پاشىغا ئورۇن يوق قانات قاقماققا .
گويا كى دەم تارتقۇچ ئەجدىھا جاھان ،
يەر باغرى يېقىلغان گويا كى ئاسمان .
ئوڭ قاناتتا تۇرار گۈدەرز ، گېۋ ئەنە ،
ئەلگە ئۇ مۇتىۋەر ھۆكۈمدار يەنە .
سول قاناتتا ئەشكەش چاققان پەھلىۋان ،
جەڭگاھتا تۆكەتتى دەريا ـ دەريا قان .
باتۇرلار فەربىۇرز يېنىدا تۇرار ،
بايراقلار ھەر توپتىن بالقىپ يالتىرار .
لەشكەرگە فەربىۇرز بېرەتتى پەرمان :
« باتۇرلۇق بولمىسۇن بىزلەردىن پىنھان .
بىز بۇگۈن شىردەك جەڭ قىلايلى تۈگەل ،
يامانلار ھالىنى قىلايلى مۇشكۈل .
ئۇياتنى يۇيايلى قوشۇن شەنىدىن ،
رۇمى كۆلاھ ھەققى ، گۈرزە جېڭىدىن . »
قىلىشتى ئۇلار بىر زىلزىلە شۇئان ،
گويا شاختىن ئاجراپ تۆكۈلگەن خازان .
ھېچبىر ئۇچار قۇشقا يوق ئىدى پاناھ ،
تىغ ـ نەيزە زەربىگە تولغانتى جەڭگاھ .
تىغلارنىڭ شولىسى بەئەينى گۈلخان ،
يالتىراق نۇرلارغا تولغانتى ئاسمان .
نەيزىلەر ، گۈرزىلەر ، قىلىچ دەستىدىن ،
كېچىشكە تەييارتى ھەممە جاھاندىن .

قوشۇننىڭ كەينىدىن گېۋ ئالغا كەلدى ،
لېۋىگە چىڭ بېسىپ كانايىنى چالدى .
گۈدەرز بىلەن بىللە بولغان نامدارلار ،
جاپانى تەڭ تارتقان سادىق ھەمراھلار .
ئوق ۋە نەيزىلەرنى تۇتۇشۇپ تۇردى ،
ئوتلارنى قالقانلار بىلەن ئۆچۈردى .
گۈدەرز پىران بىلەن جەڭگە دۈچ كەلدى ،
پىرانىنىڭ توقۇزغا يۈز مەردى يېقىلدى .
لەھھاك فەرشېۋەرد كۆز سالدى ھەر يان ،
لەشكەرلەر چۇقانىن ئاڭلىدى شۇئان .
زور ھۇجۇم باشلىدى ئۇ گېۋ تامانغا ،
گۈرزىلەر كۆتۈرگەن نەچچە پالۋانغا .
ئوقيادىن ئۇچاتتى ساداقلار ھامان ،
تۆمۈر ساۋۇت كىيگەن نامدارلار تامان .
شۇنداق جەڭ بولدىكى ، تەسۋىرلەش قىيىن ،
ئۆلۈكلەر ئاستىدا كۆرۈنمەس زېمىن .
دۈشمەنلەر دۈشمەنگە دەم بەرمەس بىردەم ،
ھېچقايسى چېكىنمەس ، يا باسماس قەدەم .
فەرشېۋەردكە شۇنداق سۆز قىلدى ھۇمان :
« بىز دۈشمەننى يېرىپ كىرەيلى چاققان .
فەربىۇرز چىدالماي بۇ ئىش زەپتىگە ،
ئېھتىمال چېكىنسە دەرھال كەينىگە .
ئاسانلا كۆچەتتى جەڭ ئوڭ تامانغا ،
مۇيەسسەر بولاتتۇق قولاي مەيدانغا . »
جەڭ قىلدى كىرىشتى ئورتىدىن يېرىپ ،
قوشۇنغا كاۋۇس فەربىۇرزغا دەل بېرىپ .
فەربىۇرز ئارقىغا قاچتى ھۇماندىن ،
قوشۇنى زەربىگە ئۇچرىدى ئاندىن .
شۇنداق چېكىندىكى مەغرۇر باتۇرلار ،
بېرىشكەن ۋەدىدە تۇرالماي ئۇلار .
دۈشمەنگە بىر ـ بىرلەپ بەردى ئىستىھكام ،
ئىرانىنىڭ مەردلىرى قالمىدى تامام .

ئۇ يەردە قالمىدى نە ناغرا ، بايراق ،
ئېقىشتى ياشلىرى بىنەپشە سىياق .
باتۇرلار دۇشمەنگە كەينىنى قىلدى ،
دۇشمەنمۇ يېڭىشنىڭ پەيتىنى بىلدى .
بايراقلار ، نەيزىلەر باش ئەگدى تۆۋەن ،
قالمىدى ئۇلاغلار ، ئاتلار جەڭ بىلەن .
كۆكۈلنى باستىكى بىر يولى خۇپتەن ،
چۆلنى قان قاپلىدى چانالغاچقا تەن .
دۇشمەنلەر تۇش ـ تۇشتىن كۆپىيىپ كەلدى ،
فەرىبۇرز ئىلاجسىز تاغقا يول ئالدى .
قېچىشتى ئىرانلىق تىرىك قالغان جان ،
مۇنداق تىرىكلىككە يار ئەلەم ھامان .
گۈدەرز ھەم گېۋ قالدى شۇ يەردە ئامان ،
بىر قىسىم لەشكەر ھەم نامدار پەھلىۋان .
كەشۋاد گۈدەرز شۇ چاغ ئالدىغا يۈردى ،
كاۋۇس فەرىبۇرزنىڭ بايرىقىن كۆردى .
تاپالماي قالدى مەرد سپاھىنى ئۇ ،
باسالمىدى يانغا دىل ئاھىنى ئۇ .
قېچىشنىڭ پەيلىگە چۈشتى شۇ زامان ،
ئاڭلاندى گۈدەرز قوشۇنىدىن بىر چۇقان .
گېۋ دېدى ئۇنىڭغا : « پېشقەدەم سەركەر ،
گۈرزە ، توقماق ، ئوقنى كۆپ كۆرگىنىڭ بار .
ئەگەر سەن پىراندىن ئىزدىسەڭ قاچماق ،
ئەڭ ئاۋۋال چاچارمەن بېشىڭغا تۇپراق .
ئىش كۆرگەن باتۇرلار ، مەردلەردىن بۇ دەم ،
شەرەپقۇ ، جاھانغا قالسا ياخشى نام .
مەن ۋە سەن ئۆلۈمدىن مۇنچىلىك قورقساق ،
ئۇمىدتىن كۆز يۇمۇپ ، شۇ كويدا قالساق .
دۇچار كەپتۇ دېمەك قارا كۇن بۇ چاغ ،
ئويلىغىن شۇ كۇندە قايسى ياخشىراق .
كەشۋاد تۇپرىقىغا ئار كەلتۈرمەسمىز ،
چېكىنمەي قاچقىلى ، جەڭگە كىرگەيمىز .
كونا قىسسىلەرنى ئېيتقۇچى بايان ،
قىلدىكى ، بۇ ھېكمەت ئەزەلدىن ئايان .
« گەر ئىككى بۇرادەر بەرسە قولغا قول ،
غۇلاپ تاغ ، ئېچىلغاي ئۇلار ئۇچۇن يول .
سېنىڭدە يەتمىش جەڭ ئوغلانى باردۇر
ۋە بىر ئائىلىدىن نەچچە باھادىر .
بىز تىغ بىلەن ياۋنىڭ باغرىن ئېزەرمىز ،
ئەگەر ئۇ بولسا تاغ ، تۇپتىن بۇزارمىز . »
گېۋ ئېيتقان سۆزلەرنى گۇدەرز ئاڭلىدى ،
كىيىنگەن شاھانە تونىغا كۆز سالدى .
ئويلىغان ئويىدىن قىلىپ پۇشايمان ،
قويدى ئۇ قەدەمنى بۇ جەڭگاھ تامان .
گۇرزاە ھەم كەلدى ، كەلدى گۇستەھەم ،
بەرتەۋ بىلەن بىللە زەنگە كەلدى ھەم .
ئۇلار بىرلىكتە قىلىپ قەسەمىيات ،
ئەھد تۇزۇپ دىلىنى قىلىشتى ئاۋات .
دېيىشتى : بىز جەڭدىن يۈز ئۆرۈمەيمىز ،
دەريادەك قان ئاقسا ھەم داجمايمىز .
ياۋلارغا تۇشمۇ تۇش قىلمىز ھۇجۇم ،
جاجىسىن بېرىمىز ئۇلارنىڭ چوقۇم .
ئورنىدىن تۇرۇشۇپ گۇرزە ئېلىشتى ،
توختىماي جەڭگاھقا قاراپ مېڭىشتى .
ئۆلتۈردى شۇنچە كۆپ دۇشمەننى قىياس ،
يامانلىق ئورنىغا ئېلىنىدى قىساس .
بېجەنگە شۇ چاغدا دېدى گۇدەرز چال :
« قېنى ئۇچ ئوق كەبى بۇ يەردىن دەرھال !
فەرىبۇرز تەرەپكە يۈزۈڭنى قارات ،
كاۋەنىڭ تۇغىنى بۇڭا كەلتۈر پات .
فەرىبۇرز بىلەن تۇغ كەلتۈرۈلسە گەر ،
ئەيلەرمىز دۇشمەننىڭ يۈزىن شەرمسار . »
بېجەن بۇ سۆز بىلەن قوزغالدى دەرھال ،
ئۇچاتتى تۇلپار ئات بەئەينى شامال .
فەرىبۇرز ئالدىغا كەلدى ۋە دېدى :
« نېمىشقا بەرمەيسەن بايراقنى ئەمدى ؟
ئېتىڭنىڭ چۇلۇۋرىن باتۇردەك تۇتقىن ،
بۇ تاغدا مۇنچىلىك ئۇزاق تۇرمىغىن .
ئەگەردە يۈرمىسەڭ تاپشۇر بايراقنى ،
ئەۋەت ھەم بىز تامان قوشۇن ـ ياراغنى ! »
بېجەن سۆزىنى فەرىبۇرز ئاڭلاپ ،
بىئەقىل غەزەپنى ئۆرلەتتى شۇ تاپ .
ۋارقىراپ بېجەنگە دېدى : « ماڭ ، يوقال !
سۆزدە سەن مۇغەمبەر ، جەڭدە بەڭ ئوسال .
شاھ بەرگەن قوشۇن ھەم بايراقنى ماڭا ،
پەھلىۋان نامىگە مەنسۇپ تاج يەنە .
بايراق گېۋ ، بېجەنگە بېرىلمەس ئەسلا ،
جاھاندا قەھرىمان ئەمەس بىر سەنلا . »

بېجەن قولىغا كۆك قىلىچىن ئالدى ،
بايراق ئوتتۇرىغا شۇ دەم تىغ سالدى .
ئىككىگە ئايرىلدى كاۋە بايرىقى ،
قوزغالدى قولىدا دەستە ـ تايىغى .
قوشۇنغا يول ئالدى بايرىقى قولدا ،
تۇركلەر بايراقنى كۆرۈشتى يولدا .
قانچىلىك شىر يۈرەك لەشكەرلەر شۇئان ،
بېجەنگە ئەگىشىپ بولۇشتى راۋان .
بىنەپشە رەڭدار تۇغ دەستىسىن تۇتقان ،
كاۋە بايرىقىنى ئېلىشنى كۆتكەن
ھۇمان مۇنداق دېدى : « بۇ بايراق ئىران
كۈچ قۇدرىتىدۇر ، نىشانى ھامان .
بىنەپشە بايراقنى قولغا ئالساق بىز ،
شاھقا بۇ نىشاننى تارتۇق قىلغايمىز . »
ئوقيادىن ئوق ئۇزۇپ ماڭدى تېز بېجەن ،
دۈشمەننىڭ قەستىنى ئەيلىدى ۋەيران .
قاچۇردى ئوق بىلەن ئۇلارنى يىراق ،
جەسەتلەر قېپقالدى بۇ يەردە شۇنداق .
گېۋگە ، گۈستەھەمگە كەلدى بۇ خەۋەر ،
بارچە چەۋەندازلار قۇچتى دەپ زەپەر .
يىراقلاپ كېتىشتى تۇران قوشۇنى ،
كۆرۈڭلار بېجەننىڭ قىلغان ئىشىنى .
ئىران قوشۇنلىرى باتۇر قەدەملەر ،
تاشلىدى ، گۈرزلەر تۇتۇپ ئۆكتەملەر .
ئۆلتۈردى دۈشمەندىن كۆپلەپ چەۋەنداز ،
قىلغاچقا جەڭگاھتا ئۇل بېجەن پەرۋاز .
ئۇ يەردىن قوزغىلىپ چوڭ قوشۇن تامان ،
ئۇلۇغلار باراتتى يوللاردا راۋان .
غەزەپلىك بىر شىرغا ئوخشايتتى بېجەن ،
كاۋە بايرىقىنى تىك تۇتۇپ ھامان .
شۇ بايراق چۆرىگە توپلاندى قوشۇن ،
چاڭ ـ توزان قاپلىدى ئاسمانىنى پۈتۈن .
يەنە قايتا جەڭگە يۈرۈشتى ئۇلار ،
دەشتتە دۈشمەنلەرنى قىرىشتى ئۇلار .
لېكىن ، جەڭدە دەسلەپ جان ئۈزدى رېۋنىز ،
كاۋۇس ئۆز جېنىدىن كۆرەتتى ئەزىز .
شاھ تاجدارى ۋە كىچىك ئوغلانى ،
فەرىبۇرز ئۈمىدى ، جىسمىدە جېنى .
بېشى ، تاجى يەرگە يىقىلدى غۇلاپ ،
نامدارلار پەريادلار چېكىشتى توۋلاپ .
كۆتۈردى ئارقىدىن گېۋ پەريات شۇئان :
« ھەي نامدار باتۇرلار قاراڭلار بۇيان !
يوق ئەمدى جەڭگاھتا رېۋنىزدەك ئادەم ،
كاۋۇس فەرىبۇرزنىڭ قېشىدا ھېچقەھم .
چال كاۋۇس ئىزىدىن بۇ نەۋرە ئوغلان ،
جەڭگاھتا بولدى ھەم بىكاردىن يەكسان .
سىياۋۇش فۇرۇدى ، رېۋنىزدەك كىم بار ،
كىم بار ئۇ ئوغلاندەك ئەزىز ، ئۇلۇغۋار ؟
ئۇ ياش شەھرىيارلار ئۇچۇن تاجدار ،
دۈشمەنلەر قولىدا قالسا بولمۇر ئار .
ئەگەر مەن بۇ يەردىن كەتسەم بولمىغاي ،
ئۇ چاغدا قوشۇن زەخمە يەپ قالغاي .
شەھرىيارنىڭ تاجى ئۇشبۇ مەيداندا ،
چۈشمىسۇن ھېچقاچان دۈشمەن قولىغا . »
گېۋ ئاۋازىن شۇندا ئاڭلىدى پىران ،
تۇركلەر سەردارى ، باتۇر ـ پەھلىۋان .
قايتىدىن جەڭگاھقا ئۇ بۆسۈپ كىردى ،
قوشۇننى زەپەردەست قىلماق ئۈمىدى .
ئۆلتۈرۈلدى ئىككى يانداىن كۆپ قوشۇن ،
ئىرانلىقلار بەختى قايتقانتى پۈتۈن .
شۇ كەبى جەڭگاھتا جەڭ قىلدى بەھرام ،
قولىدا نەيزىنى ئويناتىپ بىردەم .
تاجىنى نەيزىگە ئۇ ئىلدى چاققان ،
ئىككى لەشكەر بۇندىن بوپقالدى ھەيران .
ئۇنىڭدىن روھلاندى ئىرانلىق قوشۇن ،
ئۇ ئالدى يەنە بىر كۈلاھ باشقىدىن .
يېنىدا مەۋج ئۇردى ھوجۇم شۇ زامان ،
جەڭگاھتىن داجىشنى بىلمەي ھېچقاچان .
شۇ خىلدا جەڭگاھتا توختىمدى جەڭ ،
باشلارغا چۈشەتتى گۈرزە ، توقماق تەڭ .
جەڭ بولدى شۇ يوسۇن تاكى تۈنگىچە ،
زۇلمەتتە چارچىغان كۆز يۇمۇلغۇچە .
ساق ئىدى سەككىز مەرد گۈدەرز نەسلىدىن ،
قالغانلار ئايرىلغان ھايات ۋەسلىدىن .
يىگىرمە بەش باتۇر گېۋ ئۇرۇقىدىن ،
ئايرىلدى دۇبۇلغا ھەم ئۇلۇغىدىن .
كاۋۇس پۇشتىدىن ھەم يەتمىش جان ئۆلدى ،
بۇ جەڭدە نۇرغۇنلار تەڭ ھالاك بولدى .

ئۇ تاجدار رېژنىزدىن باشقا ھېچ ئادەم
نامىنى يازماستىن ئۆتسەڭ بولۇر ھەم .
پىران ئۇرۇقىدىن توققۇز يۇز كىشى ،
جەڭگاھتا قېپقالدى مىدىرماي بېشى .
ئۈچ يۈز ئەفراسىياپ ئۇرۇقىن ئەر ،
بەختسىزلىك بىلەن چىشلەپ قالدى يەر .
پىراننىڭ تەرىپى ئىدى دەشت ئۇ كۈن ،
ئالەمنى يورۇتقان يۈلتۇزى پۈتۈن .
خۇلاس : ئىرانلىقلار بەختى كۈلمىدى ،
زىياندىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرمىدى .
يۈزىنى ئۆرۈشتى جەڭ مەيدانىدىن ،
ياردار ، مەجرۇھلار كەچتى جېنىدىن .
تەلىيى جەڭگاھتا تۇگەپ شۇ مەھەل ،
يەتتى گۈستەھەمنىڭ ئېتىغا ئەجەل .
پىيادە ماڭدى ئۇ نەيزە قولىدا ،
ساۋۇت ، توقماقلىرى ، مەستەك بۇ يولدا .
گۈستەھەمگە يېقىن كەلگەندە بىجەن ،
كۈندۈزدىن ۋاز كېچىپ قارايغان ئاسمان .
دېدى ئاڭا : « مىنگىن كەينىمگە تېزراق ،
مۆتىۋەر كىشىم يوق مۇندا سەن سىياق . »
ئىككىسى مىنگەشتى ئاتقا شۇ زامان ،
تۈن بولدى بىردىنلا قاپقارا زىندان .
ئۇرۇش مەيدانىنى تاشلاپ بىر توپ جان ،
چاپاتتى كۆرۈنگەن ئاشۇ تاغ تامان .
تۈرك چەۋەندازلىرى قەلبى شاد ئىدى ،
قايغۇ ۋە ئازابتىن ھەم ئازاد ئىدى .
ئۆز لەشكەرگاھىغا قايتىشتى يەنە ،
قايتىشتى جەڭلەردە قىلىچ تەنتەنە .
ئىران باتۇرلىرى چېكەر ئاھ ، پىغان ،
نالىدىن قۇلاقلار پاك بولۇپ شۇئان .
ئۇلار بىلەن يەنە يېقىن ئۇرۇقلار ،
تاغ باغرىدا چېچىن چۈۋۈپ يىغلار زار .
شۇ يەڭلىغ بۇ قېرى پەلەكنىڭ ئىشى ،
يوق قارشىلىق بىلەن نەپ كۆرگەن كىشى .
گەر كىشى قويمىسا مېھىر پەلەككە ،
پەلەكتە نە قىلسۇن مېھىر ئەسلىدە .
تۆپىدىن چۈشەتتى پەسكە كېسىك باش ،
تۆكەتتى ئۇلارنى كۆرۈپ مەردلەر ياش .

بەھرامنىڭ قامچىسىنى ئىزدەپ جەڭگاھقا يەنە كەلگەنلىكى

ئارامغا چۈشكەندە ھەر ئىككى قوشۇن ،
يېرىم بولغاندى كەچكى قارا تۈن .
بەھرام يۈگرۈپ باردى ئاتىسى تامان ،
ۋە دېدى : « ھۈنەرۋەن ، ئاتا قەدىردان .
شۇ جايدا نەيزەمدە تاج ئالغان چاغدا
ۋە ئۇنى كۆتۈرگەن چېغىم ئاسمانغا .
چۈشۈپ قاپتۇ قامچام يولدا بىدىققەت ،
تۈركلەرگە كۆرسە بولۇر غەنىيمەت .
قۇدرەتلىك بەھرامغا بۇ نوموس ـ ئىزا ،
بۇ بىر غەش بوپ تۇرۇر ماڭا جاھاندا .
قامچىنىڭ دەستىدە مېنىڭ نامىم بار ،
تۈركلەر قولىغا چۈشسە يامان بار .
تېز بېرىپ قامچىنى مەن تېپىپ كېلەي ،
مۇشكۈللۈك يۇز بەرسە ئۇنىمۇ كۆرەي .
نەكەلسە تەقدىردىن كېلىدۇ شۇنداق ،
ۋە ھەتتا بەدەننى يۇتىدۇ تۇپراق . »
چال گۈدەرز ئاڭا دەر : « ئاڭلا ھەي ئوغۇل ،
ئۆز بەختىڭنى ھەرگىز قولدىن بەرمىگىل .
دەستىگە تېڭىلغان قېيىش تاسما دەپ ،
يامانلار قولىغا چۈشمە ئەتەيلەپ . »
بەھرام ئاڭا جاۋاب قىلدى : « بۇ چاغ مەن ،
ئەلدىنمۇ قىممەتلىك بىر جان ئەمەسمەن .
كۈچ ـ قۇدرەت ئورنىغا دۈچ كەلسە ئەگەر ،
قىڭغىرلىق كىم ، ئۇنى ئۆزى تەرك ئېتەر ؟ »
ئاندىن ئاڭا دېدى گېۋ : « بارما ، جىگەر ،
مەندە كۆپ خالىسالىك ھەر خىل قىلىچ بار .
بىرىنىك دەستىدە قۇيما ئالتۇن ـ زەر ،
بىرىنىك دەستىدە بار تازا گۆھەر .
بىر فەرەڭ بىر كۈنى خەزىنىنى ئېچىپ
قامچىلارنى بەرگەن ، تۇرغان رەڭ چېچىپ .
شۇ ئېسىل قامچىنى ئالدىم شۇئاندا ،
قالغىنى يوقالغان يولى تۇراندا .
كاۋۇس شاھ شۇنداق بىر سوۋغا بەرگەنكى ،
ئاي جۇلا قىلالماس ئۇنچىلىك بەلكى .

يەنە بەش زەر نەقىش ئېسىل كەمەر بار ،
ھەممىدە تىزىلغان قىران گۆھەر بار .
يەتتىسىن مەن بېرەي بۇ يەردىن كەتمە ،
يېڭى بىر ئاۋارە ئىشتىن نەپ نېمە . »
گېۋگە مۇنداق دېدى بەھرام پەھلىۋان :
« بۇ ئۇيات ، يول قويۇپ بولماس ئاتاخان .
سىزگە نېسىپ بولسۇن ئېسىل سوۋغىلار ،
مەن نومۇس ئاقلاشنى قىلدىم ئىختىيار .
مەن ياكى قامچىنى تېپىپ كېلۇرمەن ،
ياكى بېشىم كېتىپ ئۇندا قالۇرمەن . »
ئۇنىڭغا يەزداننىڭ رايى باشقىچە ،
تەلىيى چەپ كۆزدە باققانتى ئاڭا .
ئەگەر بەختسز قاچماقچى بولسا ئادەمدىن ،
مەردىنىڭمۇ ئايلىنار بېشى ئېلەمدىن .
ئاي نۇرى چۈشكەندە چەكسىز جاھانغا ،
ئات چاپتۇرۇپ كەتتى بەھرام مەيدانغا .
مەيداندا ياتاتتى سانسىز مۇردىلار ،
بەختسز تەقدىردىن دىلى بۇردىلار .
رېۋنىز ياتار ئىدى توپىدا ، قاندا ،
كىيىملىرى يىرتىق خاراب مەيداندا .
ۋاقتىسز ھالاك بولغان ياش پەھلىۋان ،
ئۇنى كۆرۈپ بەھرام چەكتى ئاھ ــ پىغان .
ئەي ئوغلان ، بولۇپسەن بىر سىقىم تۇپراق ،
ئۇلۇغلار ئايۇاندا ، سەن پەستە مۇنداق .
كەڭ دەشتتە ياتاتتى جانسىز باھادىر ،
ئەتراپىنى ئاكسى ئايلاندى گىر ــ گىر .
ياردىار نامدارلار قاتار ياتاتتى ،
جاراھەتلىرىدىن قانلار ئاقاتتى .
ياردىار بىر باتۇر شۇ دەم تولغاندى ،
بەھرامغا بىر قاراپ ھەم تونۇپ قالدى .
ئۇ دېدى :« ئەزىمەت ، تىرىك قالغانمەن ،
ئۆلۈك ئىچىدە تىنىق ئالغانمەن .
ئۇچ كۈن بولدى زارمەن سۇ بىلەن نانغا ،
موھتاجمەن بىر نەپەس ئۇيقۇ ــ ئارامغا . »
بەھرام تېزدىن كەلدى ئۇنىڭ ئالدىغا ،
كۆيۈندى ، ئېچىندى مەجرۇھ ھالىغا .
ئاڭا گىريان بولۇپ دىلىن داغلىدى ،
كۆكلىكىن يىرتىپ زەخمىن باغلىدى .
ھەم دېدى :« يارائىنى ئويلىما بۇئان ،
ۋاقتىدا تېڭىلماي بولۇپتۇ يامان . »
بىرنى سەرسانلىقتىن ئۇ خالاس ئەتتى ،
ئۆز سەرسانلىقىنى بولسا ئۇنۇتتى .
بىچارىگە دېدى بەھرام :« ئەي يىگىت ،
مەن تېزدىن كېلەرمەن ئۆتمەي كۆپ ۋاقىت .
بۇ يەردە شاھانە نەقىشلەر قىلغان ،
مېنىڭ بىر قامچام بۇ جەڭدە يوقالغان .
ئۇنى تاپسام دەرھال قايتىپ كېلۇرمەن ،
سېنى لەشكىرىمگە ئېلىپ كېتۇرمەن . »
ئۇ مەيدان ئىچىگە تېز كىرىپ كەتتى ،
ئۇ جايدىن قامچىنى تاپتى ــ دە ، قايتتى .
تۇپراقلار ئويۇلغان ، تۆكۈلگەن كۆپ قان ،
ياردىارلار ياتار كەڭ ئېدىر تامان .
ئۇ ئاتتىن چۈشتى ــ دە ، دەرھال يول ئالدى ،
ۋە لېكىن يات ئاتلار كىشىنىشپ قالدى .
ئۇنىڭ ئېتى بايتال ھىدىدىن سەرمەست ،
ئازەرگۈشەسپ ئوتى قىلغان چېغى قەست .
ئات بايتال تەرەپكە يۈگۈردى ئىلدام ،
ئارقىدىن يۈگۈردى بەھرام بىئارام .
ئېتىنىڭ كەينىدىن تىنماي يۈگۈردى ،
بەدەن ھەم كىيىمى تەرگە چۆمۈلدى .
ئېتىنى تۇتتى ئۇ مىندى شۇ ھامان ،
ھىندى قىلىچىنى ئويىنىتىپ چاققان .
ئېتىنى « چۇ » دېسە قويمىدى قەدەم ،
ئۇنىڭمۇ تېنىدىن ئۆرلەر ئىدى نەم .
بىردىن خاپا بولۇپ قىسلدى بەھرام ،
ئېتىنىڭ بېشىغا تىغ ئۇردى تامام .
پىيادە يول ئالدى ئۇ جەڭگاھ تامان ،
مۆدۈرۈپ ھەر تەرەپكە ، بولۇپ سەرگەردان .
كۆردىكى ، يەر بويلاپ ياتار كۆپ مۇردا ،
ۋاقىتسز تۆكۈلگەن چېچەكتەك گويا .
پىيادە نە بولۇر ئەھۋالىم دەيتتى ،
بۇ چۆلدە نېمىدۇر ئىقبالىم دەيتتى .
تۇرانلىقلار ئۇندىن تاپقاچقا گۇمان ،
يۈز ئاتلىق تېزلىكتە كېلىشتى بۇيان .
بەھرامنى جەڭگاھتىن ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن ،
قوشۇن سەردارىغا يەتكۈزۈش ئۈچۈن ،
بەھرام تېز ئوق سالدى شۇئان كامانغا ،
دۈشمەننى مولجاللاپ ئالدى نىشانغا .

ئوق ئۇزسه باهادىر قولىدا كامان ،
ئەتراپتا قالمايتتى تىرىك جان ئامان .
پىيادە بولسمۇ بەھرام شۇ زامان ،
دۇشمەنگە ئېتىلدى مىسلى قۇش قىران .

ئاتلىقلار يىراقلاپ كېتىشتى خېلى ،
پىران مەنزىلگە يېتىشتى خېلى .
با ھرامنى شىر سۈپەت ، دەپ قىلدى خەۋەر ،
جەڭگاھتا ئەر سۈپەت ، دەپ قىلدى خەۋەر .

بەھرامنىڭ تەجاۋ قولىدا ئۆلتۈرۈلگەنلىكى

پەھلىۋان ئالدىغا كېلىشتى لەشكەر ،
بەھرامنىڭ ئىشىدىن يەتكۈزدى خەۋەر .
ئاشكارا سۆز بولدى ، مەخپىي سۆھبەت ھەم ،
ماختاشلار ھەم بولدى ، ئاچچىق غەيۋەت ھەم .
سوربىدى ئۇلاردىن : « كىم بۇ پەھلىۋان ؟
قايسى نامدارلاردىن ، قىلىڭلار بايان ؟ »
كىمدۇر بىرى دېدى : « ئۇ شىردەك باتۇر ،
لەشكەرلەرگە ئۆندىن كېلەر خاۋاتىر . »
ئۇلارغا مۇنداق دەر پىران : « بولدى بەس ،
ئۇ بەھرام قېچىپمۇ ئەمدى قۇتۇلماس .
ئۇنى تىرىك تۇتۇپ كەلتۈرسەڭ ئەگەر ،
زامان تەنسىدىن قالمىغاي ئەسەر .
لەشكەرنى يېنىغا ئېلىپ بارار كىم ،
ئۇ بىلەن كۈرەشكە زادى يارار كىم ؟ »
سۆزىنى ئاڭلاپلا دەس تۇردى چاققان ،
كۆكلىدە ئۆزىگە يوق ئىدى گۇمان .
بەھرام جەڭگاھ ئىچرە كۆردى ـ دە توزان ،
شۇ ياققا ئوق ئېتىپ قىلدى تىرباران .
شۇ توپقا ئېتىلىپ كىردى بەھرام ئەر ،
قولىدا قالقىنى ، ئايبغىدا يەر .
يارىلاندى ئوقتىن رويىن شۇ زامان ،
لەشكەرلەر چۆچۈشۈپ قېلىشتى بۇئان .
غەم بىلەن كېلىشتى سەرداری تامان ،
دىلىدا غەزىپى ، قاينار ئىدى جان .
بەھرامدەك باتۇرنى كۆرمىگەن ھېچ جەڭ ،
مۇنداق جەڭ قىلالماس دەريادا لەھەڭ .
بۇ سۆزنى ئاڭلىغاچ غەم چەكتى پىران ،
تىترىدى دەرەخنىڭ ياپرىقسىمان .
ئۇ مىنىپ قوش قانات ئېتىنغا شۇ دەم ،
بەھرام بار تەرەپكە ئۇچۇردى قەدەم .
ئۇ دېدى بەھرامغا : « ئەي ئۇلۇغ زاتىڭ ،
جەڭگاھتا پىيادە ، قەيەردە ئېتىڭ ؟

يۈرگەندە تۇرانغا سىياۋۇش بىلەن ،
سەن ئىش كۆرەتتىڭغۇ ئەقلى ھوش بىلەن .
سەن بىلەن تۇز ۋە نان يېيىش ئىستەرمەن ،
مېھرىبەرۋەرلىكنى قىلىش ئىستەرمەن .
خالىماسمەن سەندەك مىسلىسىز شىرزات ،
بىلىملىك ، باھادىر ۋە ئېسىل ئەۋلاد .
تۇپراققا بېشىنى قويۇپ بولسا خاك ،
قېرىنداشلىرىڭنىڭ باغرى بولسا چاك .
كەل بىللە ئەيلەيلى بىز ئەھدۇپەيمان ،
كۆڭۈلدىن بۇ ئىشقا ماقۇل بول بۇئان .
ئۇنىڭدىن كېيىن مەن قېرىنداش بولاي ،
قېرىنداش بۇرچىدىن كۆپ خىزمەت قىلاي .
ياياقسەن ، سەن بىلەن بۇ غالىب لەشكەر ،
جەڭ قىلسا يېتىدۇ ساڭا خەۋپ ـ خەتەر . »
جاۋاب قىلدى بەھرام : « ئاڭلا ،ئەي پالۋان ،
زېرەكلىك داناسى ، ئاقىل ـ بىلىمدان ،
مانا ئوچ كۈن بولدى غىزا كۆرمىدىم ،
كېچە ـ كۈندۈز جەڭدىن داجىپ يۈرمىدىم .
سەندىن ساڭا پەقەت بىرلا ئات كېرەك ،
مەندىكى غەم پەقەت ئاتسىزلىق دېمەك .
ئات بەرسەڭ ئازادلار تامان كېتەرمەن ،
كەشۋاد گۈدەرز تۇرغان جايغا يېتەرمەن . »
پىران جاۋاب قىلدى :« ئاڭلا ، ئەي نامدار ،
مۇنداق ئىش قىلىشقا بولمىغاي زىنھار .
سۆزۈمگە قۇلاق سال تېڭىرقىمای دەرھال ،
مەردلىكىڭ خارلىما ، قىلىپ يوق خىيال .
قارىغىن بۇلار ئۆز ، ئەل چەۋەندازى ،
يۈرتىدىن ئارتۇقراق يوقتۇر ئەزىزى .
ئۇلۇغلار نەسلىدىن قانچە باتۇرلار ،
قانچىلىك تاجدارلار ، قانچە نامدارلار .
جەڭدە زەخمىلىنىپ ، كۆپى بەردى جان ،
قانچىسى تۇپراقنى تۇتۇشتى ماكان .

ئەگەر كىم يول ئالسا بۇدەم ئىرانغا ،
ئىرانغا قايتماقلىق ئويۇڭ ئەلۋەتتە ،
جاۋاب سورايدۇ بۇ تۆكۈلگەن قانغا .
ئۆزۈڭنى چاغلىما قالتىس ھەيۋەتتە !
ئەفراسىياپتىن سەن خەۋپلەنمىگىل ،
قانچىنى ئۆلتۈردۈڭ ، مەردلەر يىقىلدى ،
سۆزۈمگە ئىشەنگىن ئاڭلاپ ئەستايىدىل .
بۇ نۆۋەت بۇ قىسمەت بېشىڭغا كەلدى . »
ئەي يىگىت ساڭا ئات بېرمەن شۇئان ،
شېرىكلىرىگە ئۇ دېدى : « تۇرۇڭلار !
بارغايسەن ئىرانلىق پەھلىۋان تامان . »
بېشىغا نەيزە ھەم خەنجەر ئۇرۇڭلار . »
شۇ سۆزنى ئېيتىپ ئۇ ياندى ئورنىغا ،
نەچچىلەپ يىقىلدى لەشكەر شۇ زامان ،
لىق تولدى ھەيرانلىق ، غەزەپ كۆڭلىگە .
لەشكەركى ، ھەر بىرى قاۋۇل پەھلىۋان .
تەجاۋ قوشۇننىنى جەڭگە كىرگۈزدى ،
ئوقيانى ئوقلىدى بەھرام شۇ ھامان ،
ئۇنىڭدا كۆپلىگەن پالۋان كېلەتتى .
قاپلاندى ئۇ ئاتقان ئوق بىلەن ئاسمان .
پىراندىن سورىدى ۋە دېدى پىران :
ياغاتتى ئوق ، نەيزە يامغۇردەك گويا ،
« بەھرامدەك يوق تېخى كۆچلۈك پەھلىۋان .
تاغ ـ دەشتتە ئاقاتتى قان بولۇپ دەريا .
ئۇنىڭغا مېھرىمدىن قىلسام نەسىھەت ،
گۈرزىلەر گۈمبۈرلەپ ، سانجىلار تىغلار ،
قېرىنداش بولماقتا بەرسەم مەسلىھەت .
قاپقارا بۇلۇتمۇ قان تۆكۈپ يىغلار .
ئەپسۇسكى ، مەن ئېيتقان سۆز يەردە قالدى ،
تەجاۋ باشلىغان جەڭ قىلاتتى داۋام ،
ئىران قوشۇنىغا قاراپ يول ئالدى . »
ئوق تەگكەن تەنلەردە يوق ئىدى ئارام .
پىرانغا باتۇر تەجاۋ شۇنداق دەر :
قەھرىمان بەھرامدا قالمىدى تاقەت ،
« مېھرۇ نەسىھەتكە ئۇندا تاۋ يوقتۇر .
ئۇنىڭ كەينىگە ئۆتكەن تەجاۋ بۇ رەت .
مەن دۇشمەن مەرتىنى بېرىپ بابلارمەن ،
يەلكىسىگە ئۇردى ئۇ قىلىچ شۇئان ،
بېشىنى تۆپراققا شۇنداق تىقارمەن . »
بۇ زەربىدىن يەرگە مىندى قەھرىمان .
تەجاۋ چېپىپ باردى شۇ دەم جەڭگاھقا ،
خەنجەر تۇتقان قولى قايرىلدى تەندىن ،
بەھرام ئەمەس ئىدى ئىگە سىپاھقا .
يىقىلدى ئاخىر ، بوشاشتى جەڭدىن .
تەجاۋ ئۇنى كۆرۈپ نەيزىسىن ئالدى ،
ئۇ دەردلىك ئوت بىلەن ھامان ياناتتى ،
مەست پىلدەك بەھرامغا دەرھال چاڭ سالدى .
ئۆمرىنى تاماملاپ يەردە ياتاتتى .
دېدى ئاڭا :« نامدار ، قوشۇنۇمغا باق ،
ئۇنىڭدىن ئىللىق قان ئۇرغۇپ بولغاچ جۇش ،
قۇتۇلالماسسەن ھېچ ، ئەھۋالىڭ چاتاق .
يۈزىنى پەلەكمۇ ئۆردى ناخۇش .

گېۋنىڭ تەجاۋنى ئۆلتۈرۈپ بەھرام قىساسىنى ئالغانلىقى

قۇياش پارلاق يۈزىن ئۆردى دەمدە ،
باتۇرلار بەھرامنى تاپقان شۇ چاغدا ،
گېۋ دىلى ئىنسى ئۇچۇن ئەلەمدە .
كۆزلەردىن ئاقتى قان پاتماي چاناقتا .
بېجەنگە مۇنداق دەر : « ئاڭلا جىگىرىم ،
تۇپراق قارا قانغا تولغانتى ، بەھرام
ئېھتىمال كېلەلمەس قايتىپ جان ئىنىم .
قولىدىن ئايرىلىپ ياتار سۇرمەي دەم .
ئۇ ھاياتلا بولسا قايتاتتى ھامان ،
ئېتىدىن گېۋ سەكرەپ چۈشتى شۇ ھامان ،
گەر ئۆلگەن بولسا لازىم يىغا بۇ ئان . »
شىر كەبى كۆتۈردى بىر ناله ـ چۇقان .
ئىككى باتۇر ماڭدى شۇندا تېز راۋان ،
ئاۋازىن ئاڭلىغاچ بەھرام قىمىرلاپ
توقۇنۇشقان جايغا بىر شامالسىمان .
ئىڭىردى ، ھوشىغا كېلىپ ئېچىپ لەۋ .
ھەر ياقتا كۆز تاشلاپ ئىزدىشەر ئىدى ،
شۇنداق دېدى گېۋگە : « ئاڭلا پەھلىۋان ،
بەھرامنى تاپماقنى تەڭ تىلەر ئىدى .
سەن مېنى تاۋۇتقا ياتقۇزغان زامان

تەجاۋدىن ئىنىڭنىڭ قىساسىنى ئال ،
ئۆزۈڭ شىر ، شىرلىكىڭ كۆرسەتكىن دەرھال .
مېنى كۆردى ئۇ ۋەس پىرانى مۇندا ،
ئۇچراشقان مەن بىلەن ئۇ ياخشى كۈندە .
ھەممە نامدارلارۇ چىن باتۇرلىرى ،
مەن بىلەن جەڭ ئۇچۇن قېلىشتى باردى .
ۋە لېكىن ماڭا تەجاۋ بەردى زەربە ،
نەسەب ـ زاتىم ئۇچۇن قازدى گۆر ـ لەخمە . »
بۇ سۆزىنى قىلغاندا كۆز ئېچىپ بەھرام ،
گېۋ كۆزىدىن سەل بوپ ئاقتى يېشى ھەم .
ئاتىلار نامىغا ئۇ ئىچتى قەسەم ،
قۇياشلىق كۈندۈزگە ، ماھى تۈنگە ھەم :
« بەھرام ئۇچۇن ياۋدىن ئالغايمەن قىساس ،
يا بېشىم بولغۇسى تېنىمدىن خالاس . »
قىساستىن ئوت بولۇپ باراتتى يولدا ،
بار ئىدى بىر ھىندى قىلىچى قولدا .
كۈن پېتىپ ، چەكسىز دەشت بولغاندا قارا ،
تەجاۋ لەشكەرلەردىن ئاجرالدى تەنھا .
يىراقتىن گېۋ ئۇنى كۆرگەندە شۇ دەم ،
ھوشىنى يىغدى ھەم تارتتى ئېغىر دەم .
لەشكەردىن يىراقلاپ كەتكىنىن بىلدى ،
ئۇنى باغلاشقا پەيت يەتكىنىن بىلدى .
ئۇ دەرھال تاشلىدى سالما ـ ئارغامچا ،
تەجاۋنىڭ جىسمىنى باغلىدى راسا .
ئېتىغا باغلىدى ئارقاننى مەھكەم ،
ئېگەردىن يېقىتىپ چۈشۈردى شۇ دەم .
يەرگە يېقىلغاندا تەجاۋ بولدى خار ،
ياتاتتى قوللىرى باغلاق بىمادار .
گېۋ ئاتقا مىندى ۋە سۆرىدى ئۇنى ،
ئارقىدىن كېلەتتى ھالسىز تۇتقۇنى .
گېۋگە مۇنداق دېدى تەجاۋ ئۇمىدتە :
« ئەي باتۇر ، قالمىدى ھېچ ماغدۇر مەندە .
نېمە قىلدىم مېنى مۇنچە خار قىلدىڭ ،
بەئەينى قىيامەتكە دۇچار قىلدىڭ . »
« سۆزلىمە ! » گېۋ ئاڭا ۋارقىرار ئىدى ،
بېشىغا ئىككى يۈز قامچا ئۇراتتى .
« بىلمەيسەن سەن ئۇنى ئەي بەختى قارا ،
قىساسنىڭ دەرىخىن ئۆستۈردۈڭ مانا .
ئۇنىڭ بېشى ھەتتا پەلەككە يېتەر ،
تېنى قان ، مېۋىسى مىسلىسىز زەھەر .
بەھرام شىر ساڭا ئوۋ بولغان بولسا گەر ،
تەقدىر ئەمدى لەھەڭ كۆچىن كۆرسىتەر .
قىساس دەپ ئۇ بەھرام يېتىپتۇ بىجان ،
دەردىدىن گېۋ دىلى بولۇپتۇ گىريان . »
مۇنداق دېدى گېۋغا تەجاۋ شۇ چاغدا :
« مەن تورغاي بولسام ، سارسەن ئۆزۈڭ گويا .
بەھرامغا يامانلىق قىلمىدىم ئىشەن ،
جەڭدە ئۇنى قۇربان قىلغان ئەمەسمەن .
ئاڭا يەتكىنىمدە ، چىن ئاتلىقلىرى
جەڭ دەشتىدە ئۇنى ئۆلتۈرگەندى . »
گېۋ دېدى ئۇنىڭغا : « ئەي خارۇ زار زات ،
يىلىنىپ بۇ سۆزىنى ئېيتمىغىن ئۈيات . »
توختىماي ماڭاتتى گېۋ ئۇنى سۆرەپ ،
بەھرامنىڭ ئالدىغا تۇرغۇزۇپ تىرەپ .
ئاڭا دېدى : « رەزىل ، مۇنداق باش ئۇچۇن ،
ئۆلمىكىڭ مۇكاپات ، ئامىتىڭ پۇتۇن .
قانچە زامان ئۆتتۇم ھاياتتىن مەمنۇن ،
مەرھەمەت قىلغاچقا ئاللا مەن ئۇچۇن .
مەن سەندىن بۇرۇنراق كۈشەندەمنى دەل
قەتلى ـ ئام قىلماقتا باغلىغانمەن بەل .
تەجاۋ ئاڭا ھامان يالۋۇرار ئىدى ،
تىرىكلىك پەندىدە ئىنتىزار ئىدى .
ئۇ دېدى : « بەرىبىر بولار ئىش بولدى ،
بېشىمنى ئېلىشتىن نە پايدا قالدى ؟ »
يەردە ياتقان پېتى يالۋۇرار ھامان ،
بەھرامغا دېدى ئۇ : « ھەي سېخىي ئوغلان .
سېنىڭ جېنىڭغا مەن قۇربانلىق بولاي ،
جان تەندە بولسىلا دەرمانىڭ بولاي . »
گېۋگە باتۇر بەھرام ئەسلەتتى بۇنى :
« ھەر كىمكى تۇغۇلسا ئۆلەر بىر كۈنى .
گەر ئۇندىن تېنىمگە يەتكەندە زىيان ،
ئۆلۈم دەردىن تارتماق ئەمەستۇر ئاسان .
گۇناھكار بېشىنى تەندىن ئاجراتما ،
تاكى ئۇ ئالغۇچە نامىمنى دىلغا .
ئاكسى ئىنىنىڭ ئازابىن كۆردى ،
تەجاۋ يەردە ھامان سۆرۈلەر ئىدى .
ئۇ تۇتتى تەجاۋنىڭ ساقلىن شۇئان ،
ئايرىدى بېشىنى تېنىدىن شۇئان .

بەھرام كۆزىدىن مۆلدۈرلىدى قان ،
جاھانىنىڭ ئىشىدىن ئۇ ئىدى ھەيران .
ئۇ پەرياد كۆتۈردى : « ئەي ، پانىي جاھان ،
كۆردى بۇ ھەيرەتنى كىم ئوچۇق ، نىھان ؟!
ئۇنى مەن ئۆلتۈرسەم يا سەن ئۆلتۈرسەڭ ،
ئىنىڭ يا قېرىندىشىڭ چىقار ئۇ بىلسەڭ . »
شۇ سۆزنى دېدى ـ دە ، بەھرام بەردى جان ،
قاچان بۇ ئادەتنى ئۆزگەرتكەن جاھان .
تاجۇ تەخت ئىزدەركەن قايسى بىر كىشى ،
قولىنى قان بىلەن بويىمىغان ئىشى .
ئۇ ئەگەر ئولتۈرسا ، يا بولسا غەملىك ،
جاھان سەھنىسىدە بولماس قۇدرەتلىك .
ئۆلتۈرگەن يېرىدە تۇرۇپ گېۋ بىر ئان ،
يەنە قايتىپ كەلدى شىر بەھرام تامان .

گېۋ پەرياد كۆتۈردى ، بىردىنلا شۇ چاغ ،
بېشىغا توختىماي چېچىپ قۇم ـ تۇپراق .
ئاھ ئۇرۇپ ، بەھرامنى ئاتقا قوندۇردى ،
يۆلەپ ماڭماقنى بېجەنگە تاپشۇردى .
ئۇنى بۇ جەڭگاھتىن ئېلىپ كېتىشتى ،
شاھانە يوسۇندا دەپنە ئېتىشتى .
مۇشكى ئەنبەر بىلەن يۇدى تېنىنى ،
چىن شايىسىدىن پىچتى كېپەننى .
بوينىغا تاج ئېسىپ ، پىل سۆڭەك تەختكە ،
ئۇنى ياتقۇزۇشتى شاھلىق لەھەتكە .
دەخمەمنىڭ ئىشكى تىنىق ، سېرىق ، كۆك ،
ھەممىسى جايىدا ، پەقەت بەھرام يوق .
ھازىدار بولۇشتى لەشكەرلەر بېشى ،
ئەزىلدىن شۇنداقتۇر پەلەك گەردىشى .

ئىرانلىقلارنىڭ خۇسرەۋ ھۆزۈرىغا قايتىپ كەلگەنلىكى

تاغ ئۇستىدە قۇياش ياشناپ باققان چاغ ،
بولدى كۇننىڭ تاجى نامايان ، ئاپئاق .
بىر جايغا توپلاندى تارقالغان قوشۇن ،
ۋەقەنى ھەر كىمگە ئۇقتۇرۇپ پۇتۇن .
دېدىكى : « ئىرانىدىن كۆپ ئۇلدى لەشكەر ،
باشلىغان بۇ جەڭدە يوقاتتۇق زەپەر .
جەڭدە تۇركلەر كەلدى بىزلەردىن ئۇستۇن ،
بولمىدى سۇسلۇققا قىلچىلىك ئورۇن .
شاھ ئالدىغا قايتماق زۆرۈر ، بىگۇمان ،
كۆرەرمىز كىملەرگە ياقار بۇ زامان .
ئەگەر شاھ قىلمىسا جەڭنى كۆپ ھايال ،
بىزلەردىن ئۇنىڭغا سۆز قىلماق مەھەل .
ئاتا ئوغۇلسىز ھەم ، ئوغۇل ئاتسىز ،
كۆپلەر يارىلاندى ۋە كۆپلەر جانسىز .
ئەگەر جەڭگە پەرمان قىلسا شەھرىيار ،
ئۇ كۆپ لەشكەر قوشۇن توپلاشقا دەركار .
ئۇ چاغدا كىملەرمىز ئالماقتا قىساس ،
دۇشمەنلەر ھەيرەتتىن سىلىشسۇن قىقاس .
شۇ خىيال تۇپەيلى بۇندىن كېتەرمىز ،
كۆزدە ياش ، كۆڭۈلدە غۇسسە چېكەرمىز .
ئاكا ئىنىسىنى ئويلاپ ئېزىلەر ،
تىللارغا ئەلەملىك سۆزلەر تىزىلار .

ئۆلگەنلەر ھەققىدە دۇئا ئوقۇشتى ،
كاسەرۇد تەرەپكە قوشۇن يۈرگۈشتى .
ياساۋۇل قوشۇندىن بۇرۇن يول ئالدى ،
جەڭگاھتا ئادەم ، ئات بىرىمۇ قالمىدى .
شاھ ۋىس پىرانغا يەتتى بىر خەۋەر ،
ئىرانلىقلاردىن پاك بولدى دەپ كىشۇەر .
پىران يەڭگىل تىندى خەۋەردىن شۇنىڭ ،
جاسۇسلار يەتكۈزەر خەۋەر ھەر تامان .
لەشكەرلەر قايتتى دەپ تىنسىمۇ يەڭگىل ،
يېڭى بىر تەشۋىشكە تولغاندى دىل .
ئۇ قوشۇن بىلەن يۈرۈپ تاڭ سەھەر ،
جەڭگاھنى ئايلىنىپ ، تاشلىدى نەزەر .
ئەتراپ تاغ ۋە سەھرا ، ھەيۋەت دەشت ۋە يار ،
شايى چېدىرلارغا لىق تولۇپ ياتار .
جاھانىنىڭ ئىشىدىن ئۇ بولدى ھەيران ،
قوشۇن جەڭگاھنى قورشىغان زامان .
بىر كۇنى ئۆركەشتە ، بىر كۇنى پەستە ،
گاھى دىل غەم بىلەن ، گاھى ھەۋەستە .
ئالەم ئارا جامنى كۆتۈرۈۋېلىپ شاد ،
كۇننى كۇنگە ئۇلاپ سۈرىمىز ھايات .
شۇندىن كېيىن پىران قەسىدە يازدى ،
ئەفراسىياپقا تېز يەتكۈزگىن ، دېدى .

خەۋەردىن روھلاندى ئۇ سەردار شۇئان ،
قايغۇ ۋە تەشۋىشتىن خالاس ، بىگۇمان .
ھەممە لەشكەرلىرى بولدى شاد ـ خۇرام ،
باتۇرلار يولىنى زىننەتلەپ شۇ دەم .
تام ، دەرۋازىلارغا كىيىملەر ئاستى ،
باشلارغا بىتىنىم دىرھەم ـ پۇل چاچتى .
كەلگەندە شەھرىيار يېنىغا پىران ،
سەردار ھەم ئالدىغا يۈردى شۇ زامان .
ئۇنىڭغا ئاپىرىن ئېيتتى ۋە دېدى :
« پەھلىۋانلار ئىچرە تېڭىڭ يوق ئەمدى . »
ئەفراسىياپ قۇشتەك ، زوقى بەھىساب ،
ئون بەش كۈن ياڭرىدى چاڭ ، ساز ۋە راۋاب .
ئۇچىنچى ھەپتىدە پىران ئويلىدى ،
شادلىقتا يۇرتىغا قايتماقچى بولدى .
ئەفراسىياپ ئاڭا ياپتى زەر چاپان ،
تەرىپىن سۆزلىسەم بولمىغىل ھەيران :
دىنار ھەم گەۋھەردە يالتىرار لىباس ،
ئالتۇن كەمەردە ياقۇت بىقىياس .
بىر ئالتۇن جابدۇقلۇق ئات قىلدى سوۋغا،
بىر ئالتۇن غىلاپلىق قىلىچ ئۇنىڭغا .
پىل سۆڭەك نەقىشلىق بىر تەخت بەردى ،
كەھرىۋا تاج بىلەن شۇنچە بەخت بەردى .
چىنلىق كېنىزەكلەر ، رىملىق قۇللار ھەم ،
قىلدى سوۋغا ئاڭا كۆپ دۇلدۇللار ھەم .
شۇنداق نەرسىلەرنى بەردى پىرانغا ،
تارقاتتى ئۇندىن كۆپ نەرسە ئېھسانغا .

شاھ ئالدىدا تۇرغان چېغى ئۇ سەركەر ،
ئاڭا كۇلۇپ دېدى :« ساپ دىل ، باتۇر ئەر .
سەن شادلىق ئىچىدە بول ئارتۇق زېرەك ،
قوشۇننى دۇشمەندىن ئاسرىماق كېرەك .
ئەقىلدان جاسۇسلار ئەۋەت ھەر تامان ،
دۇشمەننىڭ جاسۇسى بار ، بۇ بىگۇمان .
كەيخۇسرەۋ خالايدۇ خۇشال بىر كۈننى ،
سوۋغاتقا پۇر كەشكە پۇتۇن قوشۇننى .
ئۇلۇغلۇق نەسەبى ۋە شاھى كۇلاھ ،
خىسلىتى ئىستەيدۇ بولماقنى ئاگاھ .
دۇشمەننىڭ قايتقىنىدىن بولما خاتىرجەم ،
ئۇنىڭدىن بىخەۋەر قالمىغىل بىر دەم .
قايسى يەردە بولسا رۇستەم پەھلىۋان ،
خاتىرجەملىك قۇچۇپ ئارام تاپماس جان .
ئۇندىن باشقا زاتقا ئەندىشەم بولماس ،
ئاڭا قارشى جەڭگە كىرمەسەم بولماس .
قورقمەن جايىدىن قوزغالسا ئەگەر ،
ئىراندىن تۇرانغا ماڭدۇرار لەشكەر . »
ئۇنىڭ نەسىھەت سۆزىنى ئاڭلىدى پىران ،
ئاڭا سادىق سەردار ، ئەزىز ، قەدىردان .
سەرلەشكەر پىران ۋە قوشۇن تۇرۇشتى ،
خوتەن ئۆلكىسىگە ئۇلار يۈرۈشتى .
قوشۇن ھەم سەركەردە شۇنچە خۇش ئىدى ،
يۈرۈشى قۇشلاردەك پەرۋاز ـ جۇش ئىدى .
شۇنداق پۇتتى فۇرۇد ھەققىدە داستان ،
ئەمدى كامۇس جېڭىن قىلىمەن بايان .

رۇستەم داستانىنىڭ قىسقىچە بايانى

ئىرانلىقلار تۇرانغا قىلغان يۈرۈشى مۇۋەپپەقىيەتسىزلىككە ئۇچراپ ، مەغلۇبىيەت بىلەن قايتقاندىن كېيىن ، كەيخۇسرەۋ تۇرانغا يەنە يۈرۈش قىلىشنى قارار قىلدۇ .

رۇستەمنىڭ ئىلتىماسى بىلەن شاھ تۇسنى زىندانىدىن ئازاد قىلىپ ، ئۇنى لەشكەر بېشى قىلىپ تەينىلەيدۇ . ئىرانلىقلار سىياۋۇش قىساسى ئۈچۈن تۇرانغا بېسىپ كىرىپ مەملىكەتنى ۋەيران قىلدۇ .

پىرانغا قارشى جەڭدە تۇس يېڭىلىپ ، جەڭگاھتىن چېكىنىدۇ ۋە ھەماۋەن تېغىدا يوشۇرۇنۇپ ياتىدۇ . ئىران سەركەردىلىرى پادىشاھقا كىشى ئەۋەتىپ ئۇندىن مەدەت تىلەيدۇ . كەيخۇسرەۋ رۇستەمنى يارىدەمگە ئەۋەتىدۇ .

تۇرانغا كامۇس كۇشانى بىلەن چىن خاقانى ۋە كۆپلىگەن مەملىكەتلەر يارىدەم بېرىدۇ .

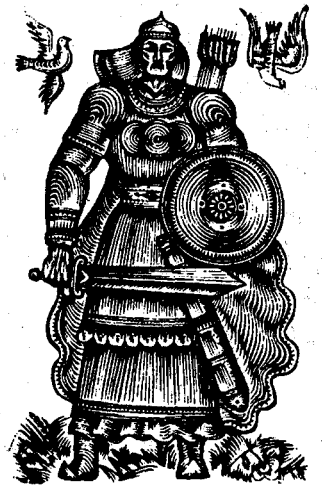
رۇستەم دەسلەپ پىيادە جەڭگە كىرىدۇ ، چۈنكى ئۇنىڭ دۇلدۇلىنىڭ پۇتى تۇران يولىدا سۇنغانىدى . رۇستەمگە قارشى جەڭ قىلغان ئەشكابۇز رۇستەمنىڭ پىيادە جەڭگە كىرگەنلىكىنى مەسخىرە قە-

لىدۇ . رۇستەم ئەشكابۇزنى ئوقيادا ئۆلتۈرىدۇ .

رۇستەم كامۇس بىلەن سوقۇشقاندا ئۇنى سالما بىلەن باغلاپ ، « قىلىچ بىلەن چېپىپ تاشلاڭلار ! » دەپ ئىرانلىق چېرىكلىرىگە يوللاپ بېرىدۇ .

رۇستەم بىر قانچە مەملىكەت پەھلىۋانلىرىنى يېڭىپ ، چىن خاقانىنى تارمار قىلىپ ، تەنتەنە بىلەن دەسلەپ ئىرانغا ، كېيىن ئۆز يۇرتى سېيىستانغا كېتىپ قالىدۇ .

« شاھنامە » نىڭ كىچىك بىر قىسىسىدە رۇستەمنىڭ شاھ ئەمرى بىلەن دەھشەتلىك ئاقۇۋان ـ دىۋىنى ئۆلتۈرگەنلىكى ھېكايە قىلىنىدۇ . ئۇندىن كېيىن بېجەن ۋە مەنىجە داستانى بايان قىلىنىدۇ .

بېجەن ۋە مەنسۇر داستانى

داستاننىڭ باشلىنىشى

يۇزىنى كۆمۈردە تۇن يۇغان مەھەل ،
پىنھان بولدى مارس ، مېركۇرىي ، زۇھەل .
ئۆزگىچە كۆرسەتتى كۆكتە ئۆزىن ئاي
ۋە ئالدى پەرىشان پەشتاقتىن ئۇ جاي .
كۆكەرگەن ئاي تاجىنىڭ ئۇچىتىن تۆتى ،
ھاۋامۇ قارايغان زەڭگى سياقى .
قارا تۇن بىر پالاس يايدى تاغ ـ دەشتكە ،
سېلىپ قاغىنىڭ قانىتىن ئەسكە .
دات باسقان پولاتقا ئوخشايتتى ساما ،
يۇزىنى قۇرۇمدا بويالا قاپقارا .
قاپقارا يىلاندەك دەم ئۇرۇپ يەنە ،
كۆرۈنەر ھەر ياقتىن ئەھرەمەن دۆە .
سوغۇق بىر نەپەسنى پۈركىدى ئاسمان ،
چېچىشتى تىرناقلار قاپقارا توزان .
ئېرىقلار ـ ئېقىنلار ، باغ ـ ئېتىزلار ھەم
قاپقارا دەريادەك مەۋج ئۇردى شۇ دەم .
چەرخ ـ پەلەك ھەيرەتتە قاتقانچە قالدى ،
ۋە ھەتتا قۇياشتىن ماغدۇر يوقالدى .
يەر مۇشۇ قاپقارا چېدىر بۇرجىدە ،
تىترەيتتى چۈشەكەپ ئۈيقۇ ئىچىدە .
بىر قورقۇش بار ئىدى جاھان قەلبىدە ،
پاسىبان قوڭغۇراق چالسىمۇ ئۇندا .
گاھ يىرتقۇچ ھۇۋلىغان ، گاھ قاقىرىغان سار ،
بىپەرۋا ياخشى ۋە يامانغا دۇنيا .
كۆرۈنمەس ئېگىز ـ پەس ، ئالەم تۇمانلىق ،
دىلىمنى تاڭ قىلغان ئىدى ھەيرانلىق .
غەم ـ غۇسسىدىن تۇرۇپ جايىمغا كەتتىم ،
سېغىنغان يارىمنى ئىختىيار ئەتتىم .
مەن ئۇنى قىچقىرىپ ، سوردىم چىراغ ،
ئۇ باغدىن كېلەرمىش بىر پەرى سىياق .
ئۇ دېدى : « نېمىشقا ساڭا كېرەك شام ،
قاراڭغۇ كېچىدە يېتىپ ئال ئارام . »
دېدىم :« ئاھ ، سەنەمم ! ئۈيقۇ يار ئەمەس !
قۇياشتەك شام كەلتۇر ، بۇ تۇن يارىماس !
ئالدىمغا شامنى قوي ، بەزمە ساز ئەتكىن ،
مەي تۇتۇپ ، چاڭ چېلىپ دىلناۋاز ئەتكىن . »
مېھرىبان سەنەمم شامنى كەلتۇردى ،
ئەتراپنى شۇ شامنىڭ نۇرى تولدۇردى .
كەلتۇردى مەي ، ئانار ، بەھى ۋە لىمۇن ،
شاھانە قەدەھ مىسالى غاز بويۇن .
دېدى : « تۇر ئورنۇڭدىن كۆڭلۈڭنى شاد ئەت ،
روھىڭنى قايغۇدىن تامام ئازاد ئەت .
تەقدىردىن زارلانما باغرىڭنى يۇمشات ،
ھەر تۇرلۇك تەشۋىشتىن دىلىڭنى بوشات !
ئاقىل ئەركەك ئۇچۇن ياراشماس غۇسسە ،
كۆرمىسەن قىسمەتتە يېزىلغان بولسا . »
گاھى مەي ئۇزاتتى ، گاھى چاڭ چالدى ،
گويا ھارۇت مېنى سېھرىگە ئالدى .
بۇ كۆڭۈل شادلىقتىن تولا بولدى ئۇز ،
قارا تۇن كۆرۈندى بەئەينى نەۋرۇز .
دېدىم : « سەرۋىقامەت ، ئەي ماھىتابان ،
بۇ كېچە سەن ماڭا سۆزلە بىر داستان .
سۆزلىگىل ، دىلىمدىن ھەسرەت يوقالسۇن ،
قىسسەڭدە ئاسمان ھەم ھەيرەتتە قالسۇن .
ۋىسالدا تولغىنىپ سوۋۇغاچ قېنىم ،
ماڭا مۇنداق دېدى ئاي يۇزلۇك خېنىم :
« مەي ئىچ ، سۆزلەپ بېرەي ساڭا بىر داستان ،
قەدىمكى قىسسىنى مەن قىلىپ بايان .
بۇ ـــ مېھرىنىڭ جېڭى تەدبىر مېۋىسى ،
بىلىمدان ئەللامە مەردلەر شېۋىسى ».
دېدىم : « مەيلى سۆزلە ، ئەي ساھىبجامال ،
قىسسەڭدىن ئىشقىمىز تاپقۇسى كامال . »
سۆزلە ئادەملەرنىڭ سەرسانلىقىدىن ،
پەلەكنىڭ ياخشىلىق ، يامانلىقىدىن .
پەقەت كايىتمىغىل ئۆزۈڭنى جانان ،
ئېھتىيات قىل ، قىلچە قىينالمىسۇن جان .

بىزدىن سىرلىرىنى يوشۇرغان جاھان ،
دەرد بېرەر ۋە لېكىن بەرمىگەي ئامان . »
دېدى : « مەندىن قىسسە سەن ئاڭلاپ بىرئاز ،

پەھلىۋان ئۇسلۇبتا شېئىر قىلىپ ياز .
مەن سۆزلەي ، ئەگەر سەن مىننەتدار بولساڭ ،
ئەگەر مېھرىبانىم ، بەختيار بولساڭ . »

ئىرمانلىقلارنىڭ خۇسرەۋدىن ياردەم سورىغانلىقى

كەيخۇسرەۋ ئىستىسە ئاتا قىساسىن ،
جاھان ئىستەر كۆركتە بېزەشنى ئۆزىن .
شاھ تاجى قۇياشقا يېقىن تۇتتى جاي ،
تۇراندىن يوقالدى تاج ـ تەخت ، ساراي .
ئاسمان كۈلۈپ باقتى ئىران شاھىغا ،
ئىرانلىقلار قاندى مېھىر ـ نىگاھىغا .
زامانە قەدىمدەك كۆرۈپ ئۆزىنى ،
شەپقەت سۇيىدە يۇدى خۇسرەۋ يۈزىنى .
سۇ ئېقىپ ئۆتسە گەر يارلىقىتىن يەكبار ،
مۇگدىمەس ئۇ يەردە دانىشمەن زىنھار .
مەي ئىچىپ كۈنىنى ئۆتكۈزدى دىلشاد ،
لەشكەر باشلىقلىرىن بىر ـ بىر قىلدى ياد .
گۈلدار شايى بىلەن يوپۇقدالدى تەخت ،
شاھانە تاج كىيدى قايتا كۈلگەچ بەخت .
قولىدا ياقۇت جام ، كۈلەر مەي ئۈندا ،
يېنىدا ياڭرايتتى چاڭ ، نەغمە ـ ناۋا .
ئۇلۇغلار يېنىدا خۇشال ئولتۇرۇر ،
كاۋۇس فەرىبۇرزى ، گۇستەھەم باتۇر .
گۇدەرز بىلەن كەشۋاد ، گېۋ بىلەن فەرھاد ،
باھادىر شاپۇر ھەم گۇرگىن مىلاد زاد .
نوزەرلەر شاھىيۇ تۇسلۇق باتۇرلار ،
رۇھھام بىلەن بېجەن ، چېلىشچان شىرلار .
ھەممىنىڭ قولىدا شاھلارغا خاس جام ،
ھەممىسى خۇسرەۋگە سادىقتۇر مۇدام .
يەمەن ياقۇتىدەك قەدەھلەردە مەي ،
ئۇنىڭدا پارلىغان لالىدەك تەلەي .
خۇسرەۋ يانىپىشىدا گۈلچېھرە قىزلار ،
چېچىدىن سۈمەندەك خۇش بۇي تارقىلار .
كەيپ ـ ئىشرەت ئەۋجىگەن ، يوق ئۇڭا قىياس ،
ھەممىسى ئاڭا كۆرسەتەر ئىخلاس .
ئىچكىرىگە كىرىپ ياساۋۇل يۈمشاق ،
سەردارنىڭ ئالدىدا توختىدى شۇ چاغ .
« ئىرمانلىقلار كۈتەر ئىشكىتە ،ـــ دېدى ،ـــ

ئىرانۇ تۇراندىن كېلىشكەن ئىكەن .
شاھىمنىڭ ئالدىغا كىرمەكنى سورار ،
ئادالەت ئىزدىشىپ كېلىپتۇ ئۇلار .»
زېرەك سەردار خەۋەرنى ئۇقتى شۇئان ،
خۇسرەۋنىڭ ئالدىغا ئۇ ماڭدى چاققان .
ئاڭلىغانىنى ئېيتىپ ، ئۇ كۈتتى پەرمان ،
كەلگەنلەر كۆشۈككە باشلاندى شۇ ئان .
ئۇلار شاھ ئالدىدا قىلىشتى تەزىم ،
ياش تۆكۈپ ئېيتىشتى ھال ـ زارىن ، ئەرزىن .
قوللىرى كۆكسىدە ، يەردە يۈزلىرى ،
كۆكۈلنى سىرقىرىتاتتى سۆزلىرى .
« ئەي غالىب شەھرىيار ، بول دائىم ئامان ،
ھاياتىڭ شەۋكەتلىك بولسۇن دائىمان .
بۇ ئادىل شەھەرگە كەلدۇق يىراقتىن ،
بۈياقتا ئىرانۇ ئۈياقتا تۇران .
ئىرمان دىيارىدۇر يۇرتىمىزگە نام ،
خۇسرەۋ شاھقا بىزنىڭ يۇرتتىن كۆپ سالام .
ئەي شاھ ، مەگگۇ ياشا ، دېدى ئۇ دىيار ،
يامانلارنى يوقات ، ئەيلە خارۇ زار .
سەن يەتتە مەملىكەت شەھرىيارىسەن ،
ئامانلىق ئىزدىگەن ئەللەر يارىسەن .
يۇرتىمىزدىن ئۆتەر تۇران چېگرىسى ،
ئۇلارنىڭ دەستىدىن تاقەت قالمىدى .
ئىران تەرىپىدە ئورمانىمىز بار ،
ئۇ بىزنى ھەمىشە ئۆزىگە تارتار .
ئۇنىڭدا مەۋجۇتتۇر قانچە ئېكىنزار ،
بار ئۇندا دەرەخلەر شۇنچە ھوسۇلدار .
ئۇندا يايلىقىمىز ، بەخت ـ بارىمىز ،
ئەي ئىران شاھى بول مەدەتكارىمىز !
ئۇ يەرگە يېپىلىپ كېلىشتى قاۋان ،
پۈتىدا چەيلەندى يايلاق ھەم ئورمان.
چىشلىرى پىل چىشى ، تاغدەك تەنلىرى ،
نابۇت بولدى ئىرمان باغ ـ بوستانلىرى .

چارۋىمىز ئاپەتتە ، ئېكىنزار خاراب ،
ئۇلار دەشتىدىن كۆپ چەكتۇق ئازاب .
كۆچەتلىرىمىزنى يولۇشتى ئۇلار ،
قاۋانلار دەستىدىن دەرەخلەر غۇلار .
چىشىدىن ساق قالماس ھەتتا رەڭدار تاش ،
تالاي يۇز ئۆرۈدى ، قالمىدى بەرداش . »
خۇسرەۋ ئەرزچىلەردىن ئاڭلاپ سۆزىنى ،
ئېچىنىپ ، كۆپ غەمكىن سەزدى ئۆزىنى .
ئۇلارغا پادىشاھ ھېسداشلىق قىلدى ،
مەغرۇر باتۇرلارغا مۇنداق سۆزلىدى :
« ئەي مېنىڭ شۆھرەتلىك پەھلىۋانلىرىم ،
شان ـ شەرەپ قۇچاقتا بارار قېنى كىم ؟
قاۋانلار قۇترىغان جايغا كىم بارار ،
شۆھرەت ـ نامنى ئىستەپ كىم جەڭگە كىرەر ؟
قاۋانلار بېشىنى كىم چېپىپ كەلگەي ،
مۇكاپات ئېلىشقا كىملەر ئەرزىگەي ؟ »
بۇيرۇدى يېيىشقا زەردىن داستىخان ،
زەر ـ جەۋھەرلەر بىلەن تولسۇن دەپ شۇ ئان .
ئاڭا تۇرلۇك گۆھەر تاشلار تۆكۈلدى ،
ھەر بىر تاش تەبەسسۇم قىلىپ تۇراتتى .
كەلتۇر زەر جابدۇق ، يەنە خىل ئون ئات ،
كاۋۇس تامغىلىق ئۇ ئاتلار يەلقانات .
رۇم شايىلىرىدە بېزەپ بارىنى ،
قىچقاردى قوشۇننىڭ باتۇرلىرىنى .
زېمىن پادىشاھى دېدى ئۇلارغا :
« باتۇرلار پۇركەنگەي گۈل ـ غۇنچىلارغا !
دەردىمنى ئۆز دەردى بىلسە كىم مۇندا ،
ئايىماسمەن ئۇندىن خەزنەمنى ئەسلا . »
ئېسىلزاد بېجەندىن ئۆزگە ھېچ ئەرباب
بۇ مەجلىس ئىچىدىن بەرمىدى جاۋاب .
باتۇرلار ئىچىدىن چىقتى ئالدىغا ،
شەھرىيارنى قۇتلاپ تەڭرى نامىدا :
« ھەمىشە ئامان بول ، غالىب ، بەختيار !
ئادالەت ھامىيسى ئۇلۇغ شەھرىيار !
دائىما قولۇڭدا بولسۇن ئالتۇن جام ،
شۆھرىتىڭ ئەبەدىي ئەيلىسۇن داۋام .
سەن ئەبەد ، ئەي شاھىم جەننەت ماكان بول ،
جاھان ئىقبالىغا سەن سايىۋەن بول .
ئەمرىڭگە مەن جېنىم بىلەن تەييارمەن ،
قەيەرگە بۇيرۇساڭ شۇڭا بارارمەن ! »
بىر قاراپ قويدى گېۋ شۇندا بېجەنگە ،
ھەم شۇئان ئۆزىنى سەزدى ئۆزگىچە .
ئاۋۋال شاھقا ئېيتتى تەھسىن ـ ئاپىرىن ،
بېجەنگە نەسىھەتلەر قىلدى ئاندىن .
پەرزەنتىگە دېدى : « ياشلارچە قىلىق ،
ئۆزىنى ماختىماق ئۆز بېشىمچىلىق !
ئەگەر ياش بولسىمۇ دانا ۋە مەشھۇر ،
تەجرىبىسىز بولسا ، ئۇ داغدا قالۇر .
سىنىماق كېرەكتۇر ياخشى ـ يامانىنى ،
ئاچچىق ـ چۈچۈك بىلەن مۇشكۈل ـ ئاسانىنى .
باسمىغان يولۇڭدىن ئۆتمىگىل ئەسلا ،
پادىشاھ ئالدىدا بولمىغىل رەسۋا . »
نەۋقىران ، بىلىمدان ، غالىب ۋە ھوشيار ،
بېجەن يېدى ئاتا سۆزىدىن ئازار .
شاھقا دېدى : « ئاڭلا ، مويىسپىت پەدەر ،
بوشاڭ دەپ ئويلىما مېنى ئۇ قەدەر .
مەن دېگەن بۇ سۆزگە ئىشەنچ ھاسىل قىل ،
مېنى ئەقلى قېرى ، ئىشتا ياش دەپ بىل .
قوشۇندا ھەيۋەتلىك گېۋنىڭ ئوغلىمەن ،
قاۋانىنى بېشىدىن جۇدا قىلغايمەن . »
بېجەننىڭ سۆزىدىن شاھ بولدى شادىمان ،
مىننەتدارلىق ئېيتىپ ئۇ قىلدى پەرمان .
خۇسرەۋ مۇنداق دېدى :« سەن چىن قەھرىمان ،
يامانلىق دۇچ كەلسە بولۇرسەن قالقان .
لەشكەرگە سىنىگدەك ساھىب قوماندان ،
دۇشمەندىن گەر قورقسا دېمەك ئۇ نادان . »
ئاندىن دېدى مىلاد ئوغلى گۇرگىنگە :
« بېجەن ئىرمان يولىن بىلمەيدۇ . ساڭا
بۇيرۇق شۇ ، توغانغا قەدەر بىللە بار ،
ئاڭا يول كۆرسىتىپ بولغىل مەدەتكار . »

بېجەننىڭ قاۋانلارغا قارشى جەڭ قىلغانلىقى

بېجەن دەرھال يولغا ھازىرلىق كۆردى ،
كەمەر باغلاپ ، باشقا كۇلاھىن كىيدى .
مىلاد ئوغلى گۇرگىن بولدى يولدىشى ،
بېجەننىڭ دوستى ھەم يېقىن قولدىشى .
قاپلان ، لاچىن چىقتى قەسىردىن شۇ چاغ ،
ئوۋ قىلىپ يۈرۈشتى خېلى يول ئۇزاق .
بېجەن قاپلانلارنى يىغماقتا چاققان ،
كۆپۈكلەر چاچراتىپ ماڭار پىلىسمان .
قاپلانلار يۈگۈرەر مىسالى شامال ،
ياۋا ئۆچكە بىلەن تولغان دەشت ـ جاڭگال .
قۇلانلار بويىنغا سىرتماق تاشلانغان ،
ئۇلارنى تەھمۇرەس دۈشە بەند قىلغان .
ھەممە يولنى شۇ خىل بېسىپ ئۆتۈشتى ،
ھەتتا چۆلنى باغ دەپ پەرەز ئېتىشتى .
يەتكەن چېغى ئۇلار ئاشۇ ئورمانغا ،
بېجەننىڭ يۈرىكى كەلدى تۇغيانغا .
ئورمانغا بېجەننىڭ كۆزى چۈشكەندە ،
غەزەپتىن قانلىرى ئۆرلىدى تەندە .
بېجەن بۇ ئورمانغا قىلغاندا سەپەر ،
قاۋانلار ياتاتتى بۇندىن بىخەۋەر .
گۇرگىنگە دېدى : « جەڭگە كىر ئەلۋەتتە ،
گەر جەڭگە كىرمىسەڭ تۇرغىن بىر چەتتە .
قاۋانلارنى چاناپ ئۆلتۈرگەن چېغىم ،
يېقىنراق بار كۆلنىڭ تۈۋىگە گۇرگىن .
ئورماندا توپىلاڭ قىلىشقان زامان ،
قولغا گۆرزە ئېلىپ ، راسا ئۇر چاققان . »
بېجەنگە مۇنداق دەر گۇرگىن پەھلىۋان :
« مۇنداق ئەمەس ئىدى شاھ قىلغان پەرمان .
سەن ئۇندىن ئېلىنشتا گۆھەر ، ياقۇت ، زەر ،
بۇ جەڭگە باغلىغان ئىدىڭغۇ كەمەر .
ئەمدى مەن كۆتمەسمەن مۇنداق ياردەم ،
ئۆزى ئۇچۇن ئۆزى جەڭ قىلار ئادەم . »
بۇ سۆزنى بېجەن ئاڭلاپ بولدى خاپا ،
كۆزلىرى تۇن كەبى قارايدى شۇندا .
يۈگۈرۈپ شىرسىمان كىردى ئورمانغا ،
ئوقلارنى تەق قىلدى بەتلەپ كامانغا .
باھار گۈلدۈرىدەك نەرە تارتتى ئۇ ،
ئۇچقان ياپراق كەبى ئوقلار ئاتتى ئۇ .
قاۋانلار قوزغىلىپ مەست پىلدەك چاپتى ،
ئۇدۇل كەلگىنگە ئۇ خەنجەر سانجتى .
قاۋانلار ئۆنىڭغا كەلدى توپلىشىپ ،
چىشلىرىنى بىلەپ تېز يۈگۈرۈشۈپ .
چىشلىرىدىن ئۇچار ھەر يانغا ئۇچقۇن ،
گويا ئوت كېتەردەك ئالەمگە پۈتۈن .
چېپىپ كەلدى قاۋان ئەھرەمەنسىمان ،
بېجەن ساۋۇتىنى ئەيلىدى ۋەيران .
قاۋان چىشى دەرەخ قوۋزىغىن شىلار ،
بەئەينى ئىكەكتەك تاشلارنى تىلار .
چاڭ ـ توزان ئۆرلىدى ئورماندا شۇئان ،
قارىيىپ كۆرۈندى توزاندىن ئاسمان .
بېجەن خەنجەر ئۇردى قاۋانغا بارچە ،
بولدى قاۋانلار تېنى دەل ئىككى پارچە .
شۇندا شۇم يىرتقۇچلار قورقتى تۈلكىدەك ،
تىغىدىن يارىلىنىپ ، بولدى ئۆلگۈدەك .
بېشىنى تېنىدىن ئۇزۇپ تاشلىدى ،
غانجۇغىغا ھەتتا باغلار باشلىدى .
يولدا قالدى شۇنچە باشسىز تۆشلىرى ،
پادىشاھقا سوۋغا بولۇر چىشلىرى .
ئۇرۇشقاق قەبىلىنىڭمۇ بېشى ئۆزۈلگەي ،
ئىرانلىق باتۇرلار غەلىبىلىك يۈرگەي .
ھارۋىغا تۆككەندە ئۇلار تاغ بولدى ،
كالىلار سۆرىشىپ ، دىل خۇشچاغ بولدى .

گۈرگىننىڭ بېجەننى ئاداشتۇرغانلىقى

يامان نىيەت گۈرگىن ئۇياتتا قالدى ،
قوزغىلىپ ئورمانغا ئاستا يول ئالدى .
كۆك بولۇپ كۆرۈندى كۆزىگە ئورمان ،
بېجەنگە ئاپىرىن ئېيتتى شادىمان .
لېكىن بۇ مەردلىكتىن چېكەتتى قايغۇ ،
ئۆز بەتنامىلىقىدىن خىجىل ئىدى ئۇ .
دىلىنى سېھىرلىك قىلغان ئەھرەمەن ،
بېجەنگە بىر شۇملۇق ئىزدىمەك بىلەن .

لېكىن باشقا ئىدى ئۇندىكى قىسمەت ،
سۇلىرى گۈلاپتەك ، دەردىنىڭ داۋاسى .
يادىغا تەگرىنى ئالمايتتى پەقەت .
تۇپرىقى زەر دىيار ، تېشى دۇردانە ،
كىشى ئورا كولاش ئىزدىسە ئەگەر
مۇشكى ئەنبەر چىمەن مىسلى ئەپسانە .
ئۆزگىگە ، ئورىغا ئۆزى كەپ چۈشەر .
باغلىرى بېھىشتەك ، گۈللىرى ئىپار ،
ئۆز شانى ، شۆھرىتى يولىدا شۇ چاغ ،
مېۋىسى شاخلاردا چوغدەك تاۋلىنار .
نەۋقىران يىگىتكە ئۇ قويىدى تۇزاق .
سەرۋىلەر شېخىدا بۇلبۇل غەزەلخان ،
بېجەنگە دېدى ئۇ : « ئاڭلا پەھلىۋان ،
گۈلزارىدا كەكلىكلەر ئۇيناپدۇ راۋان .
جاسارەت يار ساڭا ، يوللىرىڭ راۋان .
ئەمدى مۇندىن كېيىن ئۆتمەي كۆپ مۇددەت ،
ساڭا يەزدان كۆچى ، بەختى يار بولدى ،
ئۇ يەرلەر بولغۇسى مىسلى يوق جەننەت .
تەگداشسىز جاسارەت بەرقارار بولدى .
ھەممە ساي ، تاغلاردا كۆپ ساھىبجامال ،
ئەمدى باشقا سۆزنى مەن ساڭا ئېيتاي ،
توپلىشىپ يۈرىدۇ ئاھۇدەك مىسال .
بۇياقلاردا بولغان مەن تالاي ـ تالاي .
ئەفراسىياپ قىزى گۈزەل مەنىجە ،
رۇستەم ، گېۋ ، گۇستەھەم بىلەن بولغانمەن ،
باغدا ئاپتاپسىمان پارلار ھەمىشە .
تۇس ۋە گەجدەھەم بىلەن بولغانمەن .
تۇران قىزلىرىنىڭ يۈزىدە پەردە ،
بىز مۇندا كۆرسەتكەن مەردلىك بىھىساب ،
قامىتى سەرۋىدەك ، چاچلىرى ئەتىرە .
دەۋر ـ دەۋران ئۆتتى ، كىم قىلغاي ھېساب ؟
يۈزلىرى گۈل ـ چېچەك ، كۆزلىرى خۇمار ،
داڭقىمىز كۆكلەرگە يەتتى ئۇ زامان ،
شېرىن لەۋلىرىدە گۈلاپ ھىدى بار .
خۇسرەۋ ھۆزۇرىدا تاپتۇق شەرەپشان .
ئىستىسەك ئۇ يەردە ھۆزۇر ـ ھالاۋەت ،
شۇ يېقىن ئەتراپتا بار بىر گۈلبوستان ،
يولنى بىز تېز يۈرسەك ، بىر كۈنلۈك پەقەت .
ئىككى كۈن يول يۈرسەڭ كۆرۈنەر توزان .
بىز بىلەن بۇ ياقتا كېلەر قانچە قىز ،
سەن بىر دەشت كۆرىسەن زۇمرەتتەك چىمەن ،
ۋە خۇسرەۋ ئالدىدا بولۇرمىز ئەزىز . »
كۆپ بولغان ئۇ يەردە بەزمە ـ ئەنجۇمەن .
گۇرگىن ياش بېجەنگە سۆزلىدى شۇنداق ،
ئەتراپى دەرەخزار ، سۇلىرى راۋان ،
پەھلىۋان قەلبىدە قوزغالدى پىراق .
قەھرىمان سەيلىگە راسا خوپ ماكان .
گاھ شۆھرەت ئىزدىدى ، گاھ كەيپى ـ ساپا ،
يەرلىرى يىپەكتەك ، خۇش بۇي ھاۋاسى ،
ياشلىقتىن بۇ سۆزنى ئەيلىدى راۋا .

بېجەننىڭ ئەفراسىياپ قىزى مەنىجەنى كۆرگىلى بارغانلىقى

ئىككىسى قوزغالدى بۇ پىراق يولغا ،
« ئۇ يەرگە بارغىنىم ياخشىكەن تېزراق .
بىرى قىسمەت بىلەن ، بىرى ئويۇنغا .
بەزمىگاھلىرىنى پىراقتىن كۆرەي ،
بىر كۈنلۈك يول ئىككى ئورمانلىق ، بىراق ،
تۇركلەر مەجلىسى قانداقتۇر بىلەي .
ئېتىنى يېتىلەپ مېڭىشتى يالياق .
يەنە شۇ نەيزەمنى تاشلاپ يەلكىگە ،
ئىرمانلار يۈرتىدا ئىككى كۈن بولدى ،
قايتىپ كەلمەمدىمەن يەنە ئارقامغا .
بۇركۈت ، توز بىلەن ئويناشتى ، كۈلدى .
ئاندىن بىز سەن بىلەن سۆھبەتلىشەرمىز ،
گۈرگىن ئۆزگىچە سېزىپ دەشتنى شۇ ھامان ،
كۆز بىلەن كۆرگەندە ئەينەن بىلەرمىز . »
قىز بۇيان كەپتۇ دەپ ئەيلىدى گۇمان .
خەزىنىچىگە ئۇ بۇيرۇدى ناگاھ :
ئۆتكەن بايراملاردىن شۇنچە زوق بىلەن
« كەلتۇر بەزمە ئۇچۇن ماڭا زەر كۇلاھ .
گۈرگىنىڭ مەجلىسى يالتىراپ كەتكەي ،
ئاڭلاپ ئۇ گۈرگىنگە سۆز قىلدى شۇ چاغ :
ئامەت بىزگە بېقىپ ، ئىشىمىز پۈتكەي .

كەلتۇر كەيخۇسرەۋنىڭ گۆھەر سىرغىسىن ،
گېۋە بىلەزۈكىنى كەلتۇر ، پارلىسۇن . »
كىيدى ئۇ يالتىراق رۇم لىباس شۇدەم ،
ئورناتتى تاجىغا ھۇما پېيىن ھەم .
قارا ئاتقا مىندى چاققان شۇ قەدەر ،
مەردلىك ئۇزىكىن تاقاپ ، باغلىدى كەمەر .
پۇتىنى ئېگەردىن ھالقىتقان مەھەل ،
مەنزىلگە چاپتى ئات خۇددى شامال ـ يەل .
يېتىپ كەلدى ئاشۇ ئورمان يېنىغا ،
بىر ھاياجان چۇشۇپ قاينىق جېنىغا .
ئېگىز سەرۋى ئاستى بولدى ئاڭا جاي ،
بولمىسا كۆيەتتى ئاپتاپتا تالاي .
گۈلچېھرە چېدىرى يېنىغا كەلدى ،
يۈرىكى مۇھەببەت ئوتىغا تولدى .
دالانى قاپلىغان ئىدى ناخشا ـ ساز ،
ھاياتلىق ھۇزۇرىن قۇتلىغان ئاۋاز .
مەنجە چېدىردىن باققاندا قىيا ،
كۆرۈندى ياش گۈزەل سەركەردە ئاڭا .
يەمەن سۇھەيلىسىدەك كۆرۈندى يۈزى ،
ياڭىقى بىنەپشە ، يوپۇرماق ئۆزى .
بېشىدا پەھلىۋان كۈلاھى پارلار ،
رۇمچە لىباسى زەردەك يالتىرار .
چېدىردا يۈزىگە پەردە ئاسقان قىز ،
دىلى ئېرىپ بولدى مىسالى نەرگىز .
دېدەكنى ئالدىغا ئەۋەتتى دەرھال ،
دېدى : « سەرۇنقامەتتىن تېز خەۋەر ئال .
بىلىپ كەل ، كىم ئۆزى ، ئاي يۈزلۈك ئوغلان ؟
سىياۋۇش تېرىلىپ بولغانمۇ غۇلمان ؟
سورىغىل كەلمىكى ئۇنىڭ نە سەۋەب ؟
بەزمىگە كىرمەستىن تۇرۇپتۇ قاراپ ؟
سورا سىياۋۇشمۇ ياكى پەرىزات ،
يۈرىكىم ئىشقىدىن تولغاندى ھەيھات .
ئۇ سۆيگۈ ئوتىنى ياقار نە ئۈچۈن ؟
ۋە ياكى قىيامەت بولغانمۇ بۇگۈن ؟
كۆپ يىللار بولدىكى مەن بۇ چېمەندە ،
بەزمىلەر قۇردۇممەن باھار كەلگەندە .
بۇ بەزمىدە ئۆزگە كۆرمىدىم ئەسلا ،
كۆرگىنىم پەقەت سەن ، ئەي سەرۋى بەرنا ! »

بېجەن ئالدىغا تېز كەلدى ئۇ دېدەك ،
ئېگىلىپ تەزىملەر يەتكۈزدى دېمەك .
مەنىجە سۆزلىرىن ئېيتتى بېجەنگە ،
بېجەن يۈزى ياندى ئوخشاپ چىمەنگە .
دېدەك سوئالىغا ئۇ قىلدى جاۋاب :
« ئەي پەرى ئەلچىسى ، سۆزلىدىڭ ماختاپ .
ئەمەسمەن سىياۋۇش ياكى پەرىزات ،
مەن ئىسىلزادىمەن ، ئىرانلىق ئەۋلاد .
گېۋە ئوغلى بېجەنمەن كەلدىم ئىراندىن ،
قاۋانلار جېڭىچۈن كەلگەن ئۇ ياندىن .
باشلىرىنى كېسىپ تاشلىدىم يولغا ،
چىشلىرىنى ئالدىم شاھ ئۈچۈن ئولجا .
بولغاچ بۇ بەزمىگاھ چىمەندىن ئاگاھ ،
گۈدەرز گېۋى تامان قايتمىدىم ناگاھ .
بۇياقلارغا كەلدىم شۇنچە يول بېسىپ ،
بولۇرمىكىن ماڭا بۇ چىمەن نېسىپ .
ئەفراسىياپ قىزى چېھرىسىن كۆرسەم ،
خۇددى چۈشتىكىدەك بەختيار بولسام .
مۇندا بىر چىمەنكى دەفنە كۆردۇم ،
چىن بۇتخانىسىدەك خەزىنە كۆردۇم .
مۇندا ماڭا قىلساڭ ياخشىلىق ئەگەر ،
بېرۇرمەن ئالتۇن تاج ، سىرغا ھەم كەمەر .
مېنى باشلا ئاشۇ گۈلىيۈز يېنىغا ،
جېنىمنى پەيۋەندە قىل ئۇنىڭ جېنىغا . »
بېجەننىڭ سۆزىنى دېدەك ئاڭلىدى ،
ئاندىن مەنجەنى خەۋەردار قىلدى .
يۈزى شۇنداق ، بويى مۇنداق ، دېدى ئۇ ،
تەڭرى يارىتمىشتۇر شۇنداق ، دېدى ئۇ .
مەنجە ئاڭلىغاچ دېدەك سۆزىنى ،
ۋە دەرھال ئەۋەتتى ئۇنىڭ ئۆزىنى
جاۋاب يەتكۈزۈشكە ئاشۇ ئوغلانغا :
« بۇگۈنلا يېتەرسەن ئارزۇ ـ ئارمانغا .
قېشىمغا كەلگەيسەن روھلىنىپ شۇ چاغ ،
قاراڭغۇ دىلىمغا يېقىپ شام چىراغ .
دىدارىڭدىن كۆزۈم روشەن بولغۇسى ،
بۇ دەشتۇ مەنزىلگاھ گۈلشەن بولغۇسى . »
بۇ جاۋابتىن بېجەن دىلى ياشنىدى ،
قىز چېدىرى تامان قەدەم تاشلىدى .

بېجەننىڭ مەنجە چېدىرىغا كىرگەنلىكى

سەرۇننىڭ ئاستىدىن بېجەن قوزغالدى ،
قىز چېدىرىغا قاراپ يېگىت يول ئالدى .
ئەفراسىياپ قىزىنىڭ چېدىرى گۈزەل ،
پىيادە ھەر قەدەم راھىتى ئەۋزەل .
زەر نەقىش كەمەردە بېلىنى باغلاپ ،
چېدىرغا كىردى ئۇ ئۆزىنى چاغلاپ .
مەنجە يېقىنلاپ ھۆسنىنى ئاچتى ،
شاھانە كەمەرنى بېلىدىن يەشتى .
ھال ـ ئەھۋال سورىدى يول ، جەڭدىن لېۋەن :
« كىم كەلدى قاۋانغا جەڭگە سەن بىلەن ؟
نېمىشقا شۇنچىلىك قەددۇ كامالىڭ ،
گۈرزىدىن قىينىلار كېتىپ ماجالىڭ ؟ »
مۇشكى گۈلاپ بىلەن يۇيۇلۇپ ئاياغ ،
ئالدىغا تىزىلدى لەززەتلىك تاماق .

سېلىندى ناز ـ نېمەت تولغان داستىخان ،
ئاڭا تولغان ئىدى تاماق ، شېرىن نان .
ناخشىلار ئاڭلاشتى ، ئىچىشتى شاراب ،
تەنھا قېلىشتى ، ھەم باشقىلار تاراپ .
چېدىردا چۆرىلەر قېپقالدى پەقەت ،
چاڭ ، ناغرا چېلىشقا كەلگەنتى نۆۋەت .
يەر گويا توز كەبى ياسانغانىدى ،
دەرەخلەر يولۇاستەك چاقنىغانىدى .
يالتىراپ ياناتتى بۇ ماتا چېدىر ،
مۇشك ـ ئەنبەر چاچاتتى سۆزلەر بىرمۇبىر .
بىللۇر جامغا ساقلانغان شاراب قۇيۇلدى ،
بېجەن ۋە مەنجە بەختيار بولدى .
ئۇچ كېچە ، ئۈچ كۈندۈز ۋىسال ئۆتتى غەمسىز ،
مەنجە شادلىقتىن يىقىلدى ھالسىز .

مەنجەنىڭ بېجەننى ئۆز سارىيىغا ئېلىپ كەلگەنلىكى

بېجەن ئەمدى كېتىشنى خالىغان زامان ،
مەنجە كۆرۈشۈشنى خالىدى شۇئان .
چۆرىنى قىچقىرىپ كىرىپ قېشىغا ،
ئۇيقۇ دورىسى سالدۇردى يېگىت ئېشىغا .
مەست قىلىپ ئازدۇرۇپ ئۇنىڭ كۆڭلىنى ،
راسا رام قىلدى گېۋىنىڭ ئوغلىنى .
بېجەننىڭ ئۇيقۇغا كەتكىنىن كۆرۈپ ،
قىز چۆرىلىرىنى يىغدى قىچقىرىپ .
ياستۇكلار دېدى ، ئۇ تەختىراۋان ،
ئاڭا ياتقۇزۇلسۇن دېدى بۇ ئوغلان .
بىر تەختىراۋانكى بەئەينى ھۇجرا ،
ھەم ئۇيقۇ ، ھەم كەيپى ـ ساپا جەم ئۇندا .
تۆشەكلەرگە خۇش بۇي كافۇر سېپىلگەن ،
سەندەل دەرىخىدىن ھەم ئۆزى ئېتىلگەن .
پايتەختكە يەتكەندە ئۇ تەختىراۋان ،
يېپىپ قويدى يېگىت چېدىرىن جانان .
تۆشەككە كېچىدە پىنھان كىردى قىز ،
بىگانە كىشىگە ئاچمىدى ئېغىز .
ئايۇاندا ئۇيقۇلۇق ئورۇن راسلاندى ،
بېجەننى مەنجە باغرىغا ئالدى .

بېجەن كۆزىن ئېچىپ ھوشىغا كەلگەندە ،
چۆچۈپ ياتقاندى يۇمشاق بەدەنگە .
قېلىپ ئەفراسىياپ قەسرىدە بېجەن ،
ياتاتتى ئاي يۇزلۇك بىر پەرى بىلەن .
بېجەن ئۆز ھالىغا ئېچىنىپ جاندىن ،
ئەھرەمەنگە دېدى : « قۇتقۇز بالادىن !
بالادىن خالاس قىل ئەي پەرۋەردىگار ،
بۇ يەردىن كېتەلمەي قالمىشىم ناچار .
گۇرگىندىن ئۆچۈمنى ئال ، ئۇ قارا يۇز
قىلدى ئاقىۋەت مېنى چارىسىز . »
مەنجە ئاڭا دەر : « كۆڭلۈڭنى قىل شاد ،
بولمىغۇر قايغۇدىن دىلىنى ئەت ئازاد .
مەردلەرگە دۇچ كېلۇر ھەر خىل ئىمتىھان ،
گاھى بەزمى جەمشىد ، گاھى جەك مەيدان . »
گۈلىيۈزلەر ھەر ياندىن بولۇشتى تەييار ،
رۇمچە كۆڭلەكلىرى رەڭدار يالتىرار .
قولىغا ساز ئېلىپ چالدى گۈزەللەر ،
ياڭرىدى بېيىتلار ، ناخشا ـ غەزەللەر .
شۇ خىل داۋام قىلغاچ بۇ بەزمە تەكرار ،
مۇندىن ساراي بېگى بولدى خەۋەردار .

هوشيارلىق هالىنى يوقاتقان ئىنسان ، بۇ قىزغا ئەڭ ياخشى ئەر بولۇر كېپەن . »
پالاكەتكە دۇچار بولىدۇ ئاسان . مەنىجە ئىشىدىن دىلى قان بولدى ،
ھەممە سىرنى بىلدى بىر ـ بىرلەپ ئايان ، قارەخان سەردارنى چاقىرىپ ئالدى .
قايسى مەملىكەتتىن كەلگەن بۇ ئوغلان . ئاڭا دېدى :« ناكەس قىز ھەققى سۆزۈم ،
تۇراندا نە قىلسۇن ئىران پەرزەنتى ، سەن بىلەن مەسلىھەت خالىدىم ئۆزۈم . »
ئۇنىڭ بۇ كەلمەكتىن نېمە مەقسىتى ؟ مۇنداق دېدى جاۋاب بېرىپ قارەخان :
بىلىپ چۆچۈپ كەتتى ئۆزى ئۇچۇن ھەم ، « بۇ ئىشتا بېرىدۇ ئەقىل ئىمتىھان .
دەردىنىڭ دەرمانى ئۇچۇن داۋا كەم . بۇ ۋەقە يۇز بەرگەچ سۆزگە جاي قالماس ،
خەۋەر يەتكۈزمەكلىك ئۇنىڭ چارىسى ، ئاڭلىغان كۆرگەنگە باراۋەر بولماس . »
چېدىرىدىن يوقالدى سايە ـ قارىسى . ئەفراسىياپ بۇ خىل جاۋابنى ئاڭلاپ ،
تۇران شاھىغا ئۇ شۇنداق خەۋەر دەر : قارەخان سۆزىنى ھەم قالدى ئويلاپ .
« قىزنىڭىز تېپىپتۇ ئىرانلىقتىن ئەر ». گەر سېۋەزگە دېدى :« بۇڭا قارا بىر ،
شامال ئۇرغان مەجنۇنتالدەك بولۇپ لال ، ئىراندىن كۆردۇق ، نە كۆتەر تەقدىر .
شاھ ئالدى تەڭرىنى تىلغا بىماجال . تەقدىر نېچۈك كەلتۈردى بۇ پەندىنى ،
كىرپىكىدىن سۈرتۈپ قانداك پېشىنى ، غەمناك قىپ ئىرانىنىڭ بۇ پەرزەنتىنى ؟
غەزەپتىن كۆتۈردى مەغرۇر بېشىنى . ھوشيار چەۋەندازلار بىلەن ماڭ دەرھال ،
« كىمنىڭكى پەردىدە ساقلانسا قىزى ، ساراي ھەم ئىشىكتىن بايقاپ خەۋەر ئال .
تاجدار بولسىمۇ بەتبەختتۇر ئۆزى . ئۇچراتقان كىشىنى تۇتقىن بىرمۇ بىر ،
كىمكى ئوغۇل كۆرمەي قىز كۆرەر ئىكەن ، بىرنىمۇ قالمىسۇن ، بۇ يەرگە كەلتۇر . »

گەرسۆەزنىڭ بېجەننى ئەفراسىياپ ھۇزۇرىغا ئېلىپ كەلگەنلىكى

گەرسۆەز ئىشىككە يېقىنلاشقان چاغ ، قىمىز ، مەي ئىچەتتى خۇشاللىق بىلەن .
كەيىي ـ ساپا بىلەن ئايۇان تولغان چاغ ، گەرسۆەز غەزەپتىن تۇۋلىدى شۇئان :
ياڭرايتتى چاڭ ، راۋاب ، دىلكەش ئاھاڭدا ، « ئۆزىنى بىلمىگەن ئىرانلىق مەردان .
ئەفراسىياپ قەسرى تولغان « جارالڭ » غا . چۇشتۇڭسەن قەھرلىك شىر چاڭگىلىغا ،
چەۋەندازلار بۇ جاي ئەتراپىن دەرھال ئەمدى كىم ئېچىنغاي سېنىڭ ھالىڭغا ؟ »
قورشاپ ھەر تەرەپتىن قىلىشتى قامال . ئۆزىنىڭ ھالىدىن قايغۇردى بېجەن :
گەرسۆەز ئىشكىتىن ھالقىنى ئۆزدى ، « قورالسىز مەن جەڭگە قانداق كىرەرمەن ؟
ئىچكىلىك بەزمىنىڭ كەيپىنى بۇزدى . ئۇ قارا تۇلپىرىم ـ ئۇچقۇرۇم قېنى ؟
شاپىلاق ئۇردى ئۇ ۋە كىردى شۇئان ، يا مەندىن كەتتىمۇ ئۆمرۇم روشىنى ؟
كۆرۈندى ۋەقەلەر ئۇنىڭغا ئايان . گۇدەرزگىۋى ، كەشۋادلار قېلىشتى قايدا ؟
ئۇ خانە ئالدىغا تېز يېتىپ كەلدى ، باش ئېلىپ ئورتىغا چۇشسەم نە پايدا ؟ »
ئۇندا بىگانە زات بارلىقىن بىلدى . ئۇ ئۆتۈك قونجىدا ساقلايتتى خەنجەر ،
ئىشكىتىن بېجەنگە تاشلىدى كۆزىن ، ھەم ئۆتكۈر ، يالتىراق بەئەينى گۆھەر .
قېنى قايناپ ، سىقىمداپ تۇتتى ئۆزىن . قول سوزۇپ خەنجەرنى ئالدى قولىغا ،
ئۇچ يۇز تەننار چۆرە ئويناپ تۇراتتى ، ئۆزىنى تونۇتۇپ چىقاردى نىدا :
راۋابلار چېلىشىپ كۆيلەپ تۇراتتى . « كەشۋاد نەۋرىسى بېجەن بولۇرمەن ،
گۈزەللەر ئىچىدە ئولتۇرۇپ بېجەن ، باتۇرلار ، ئۇلۇغلار باشلىقىدۇرمەن .

بىرەر تىغ ئۇرالماس ماڭا ، بۇ ئايان ،
بېشى تەندىن جۇدا بولۇر بىگۇمان .
قوزغالسا جاھاندا جەڭ ـ جېدەل ، توپان ،
قاچماسمەن ، كەينىمنى كۆرمەس ھېچ ئىنسان . »
گەرسۇئەزگە دېدى ئۇ ئاندىن يەنە :
« چېلىشساڭ ئىقبالىڭ قارا تۇن گويا .
بىلەرسەن ئەجدادىم ، ئۇلۇغ شاھىمنى ،
باتۇرلار ئىچىدە پاناھگاھىمنى .
ئەگەر جەڭ ئىستىسەڭ جەڭگە كىرەرمەن ،
قولۇمنى ياۋ قېنى بىلەن يۇيارمەن .
كەلسە تۇرانلىقتىن قايسى بىر كىشى ،
شۇ خەنجەر بىسىدا ئۇزۇلگەي بېشى .
باشلاپ بار تۇرانىڭ باشلىقى تامان ،
يەتكۈزگىل سۆزۈمنى قىلىپ سەن بايان .
گۇناھىم كەچۈرسۇن ، ئۇنىڭدىن سورا ،
پەقەتلا شۇ يولدا ياخشىلىق تولا . »
ئۇنىڭ چوڭ پەنجىسىن كۆرگەن گەرسۇئەز ،
ھۇجۇمغا چۈشمەكنى قىلمىدى غەرەز .
بىلەتتى بېجەننىڭ چاققانلىقىنى ،
كىم خالار قېنىنىڭ ئاققانلىقىنى .
ۋاپادار بولۇشقا ئۇ ئىچتى قەسەم ،
ئىزھار قىلدى يەنە نەسىھەتلەر ھەم .
شۇ يوسۇن قولىدىن خەنجەرنى ئالدى ،
ۋە شېرىن سۆز بىلەن ئارقىغا سالدى .
باغلانغان قاپلاندەك ئەگەشتى بېجەن ،
ئامەتسىز غەلىبە يوق نە قىلغان بىلەن .
كاج كەلگەن پەلەكنىڭ ئىشى شۇ بولار ،
گەر كەڭلىك تىلىسەڭ ئەكسىنى قىلار .
يالاڭ باش ، قوللىرى باغلاق پەھلىۋان ،
كەلدى شۇ ھالەتتە پادىشاھ تامان .
بېجەن دېدى شاھقا : « سەندە شەھرىيار
راست گەپنى ئاڭلاشقا بولسا ئىختىيار .
چەۋەندازلار دەشتكە يېيىلدى شۇئان ،
يېنىمدىن ئۆتۈشتى كۆپ تەختىراۋان .
تۇران چەۋەندىزى قورشاپ ھەر ياقتىن ،
ھىندىچە بىر چېدىر چىقتى يىراقتىن .
ئورتىدا تۇراتتى بىر تەختىراۋان ،
شامالدا چېدىرى يەلپۈنەر ھەر يان .
ئىچىدە ئۇخلايتتى بىر گۈزەل پەيكار ،
تاجىدا جىلۋە قىپ نۇر چاچاتتى زەر .
پەرى ئەھرەمەننى ياد قىلىپ شۇئان ،
قۇشتەك ئۇچتى ئۇ ئاتلىقلار تامان .
مېنى ئولتۇرغۇزدى ئۇ تەختىراۋانغا ،
ئەپسۇنلار ئوقۇدى ئۇخلاق جانانغا .
ئۇخلىدى سارايغا قەدەر ئۇ گۈزەل ،
مەن بولسام يىغلىدىم ياش تۆكۈپ تۇگەل .
زەررىچە گۇناھىم يوق مېنىڭ مۇندا ،
مەنىجە ھەم ئاقتۇر گۇناھ يوق ئۇندا .
ھېچ يالغان قوشمىدىم ، سۆزۈم راست ، تامام .
بۇ يەردە ھېچكىمسم ، يوقتۇر ۋەسسالام . »
ئەفراسىياپ ئاڭا مۇنداق سۆزلىدى :
« شۇم قىسمەت جېنىڭغا شۇنچە تېز كەلدى ،
ئىرانلىق بىر زاتسەن ، گۈرزە ھەم ئوقيا
بىلەن كەلگەنىدىڭ شان ئىزلەپ گويا .
ئەمدى قولى باغلاقلىق ئايالدەك ئۆزۈڭ ،
مەست كەبى سۆزلەيسەن ، قاملاشماس سۆزۈڭ .
قۇرۇق سەپسەتىنى سۆزلەپ بۇ ھالدا ،
قولۇمدىن قۇتۇلماق ئىستەمسەن يەنە ؟ »
ئاڭا دېدى بېجەن : « ئاڭلا شەھرىيار ،
قۇلاق سال ، دانالىق ساڭا بولسۇن يار .
قاۋانلار چىش ـ تىرناق بىلەن دائمان ،
كۆپ يەرنى قاچاندىن ئەيلىدى ۋەيران .
ئۇلارغا قارشى جەڭ باشلانسا ئەلھال ،
باتۇرنىڭ قولىغا چېقىدۇ قورال .
مۇندا مەن باغلاقلىق ، ھمايىسىزمەن ،
باشقىلار تۇرمامدۇ گاڭ قورال بىلەن .
جەڭ خالاپ تۇرسىمۇ گەر شىرنىڭ دىلى ،
قورالى بولمىسا بولۇر نە ھالى ؟
ئەگەر شاھ بۇ يەردە مەندىن جاسارەت
ئىزدىسە مەيدانغا قىلسۇن ئىجازەت .
ماڭا بىر ئات بىلەن گۈرزە بېرىلگەي ،
جەڭگاھقا تۇركتىن مىڭ باشلىق چۇشكەي .
شۇ جەڭدە مىڭدىن قالسا بىرى ساق ،
باتۇر دەپ ئاتىما سەن مېنى شۇ چاغ . »
بېجەندىن بۇ سۆزنى ئاڭلىغان ھامان ،
ئەفراسىياپ قەھرى ئوت ئالدى شۇئان .
گەرسۇئەزگە قاراپ غەزەپى تاشتى ،
ئىرانلىقلار مۇنداق ھەددىدىن ئاشتى :

« كۆرمەمسەن ، بۇ قانداق ياۋۇز بەدكىردار ،
نېمىلەرنى ماڭا ئېيتماقتا بىئار .
قىلغان ياۋۇزلۇقىنى ئۇ قىلىپ ئىنكار ،
شۆھرەت قازانماقنى ئېتەر ئىختىيار !
قول ـ پۇتى باغلاقلىق مۇشۇ ھالەتتە ،
ئۇ دۇنياغا ئۆزات تېزدىن ئەلۋەتتە .
دار ئورنات ، دەرۋازا ئالدىدا بولسۇن ،
يول ئۈستىدە ئۇنى ئۆتكەنلەر كۆرسۇن .
بۇ بەختى قارانى تىرىك ئاس ، لېكىن ،
بۇ ھەقتە سۆزلىمە باشقىچە كېيىن .
ئىرانلىقلار مۇشۇ كۈندىن باشلاپ ،
تۇرانغا باقمىسۇن سوغ نەزەر تاشلاپ . »
ئۇنى شاھ يېنىدىن سۆرىدى شۇ دەم ،
كۆزىدە ياش ئۇنىڭ ، دىلىدا دەرد ـ غەم .
ئىشكىكە بىچارە بېجەن يول ئالدى ،
كۆز ياشتىن ئۇ باسقان ئىزلار ھۆل بولدى .
بېجەن يىغلاپ دېدى : « ئاللا بىشەپقەت ،
بېشىمغا سېلىپتۇ مۇنداق شۇم قىسمەت .
مەن داردا ئۆلۈمدىن قورقمايمەن ئەسلا ،

ئىران مەردلىرىدىن قىلىمەن ھايا .
شاھانە ئەجدادلار تاكى قىيامەت ،
مېنى قورقۇنچاق دەپ قىلار شىكايەت .
ئۇلار بىلمىستى مەيلىتى ئۆلسەم ،
يارىلانماي ھەتتا يوقالغان بولسام .
دەرىغا ! بۇنىڭدىن كۆلەر دۇشمىنىم ،
ئېسىقلىق تۇرغاندا داردا پاك تېنىم .
ئەپسۇس ، يىراقتىمەن ئاتامدىن يىراق ،
ئەپسۇس ، مەردلىرىمدىن ، ۋەتەندىن يىراق .
ئىران دىيارىغا يول ئالغان شامال ،
ئۇلۇغ شاھقا مەندىن سالام ئېيت دەرھال .
بېجەنگە دۇچ كەلدى پالاكەت دېگىل ،
شىر چاڭگىلىدا ئۇ ھالاكەت دېگىل .
گۈدەرز ھەم كەشۋادغا سۆزلىگىل تەكرار ،
ھالاكەت سەۋەبچىسى گۇرگىن مەككار .
بالاغا دۇچ قىلدى ئۇ مېنى مانا ،
مۇنداق سۇيىقەستنى بىلمەيمەن ئەسلا .
گۇرگىنگە دېگىن : ئەي مەككار پەھلىۋان ،
ئۇ دۇنيادا مەندىن قالمايسەن ئامان . »

پىرانىڭ ئەفراسىياپتىن بېجەننىڭ بىر قوشۇق قېنىنى تىلىگەنلىكى

بېجەن ياشلىقىغا ئېچىندى يەزدان ،
ئەفراسىياپتا ھەم تۇغدۇردى گۇمان .
گۆركارلار قازغاندا دەرەخ تۇۋىنى ،
بېجەننىڭ بەختىگە پىران كۆرۈندى .
ئۇ يەرگە كەلگەندە ۋەس ئوغلى پىران ،
كۆردى بەل باغلىغان تۇركلەرنى ھەريان .
تىكلەنگەن ئۇ يەرگە شۇنچە ھەيۋەت دار ،
ئۇندىن چۇشۇرۇلگەن يوغان ئارقان بار .
تۇرانلىقتىن سورىدى : « نېمە گەپ بۇ دار ،
تۇران شاھى كىمنى بۇ دارغا ئاسار ؟ »
گەرسۇمز ئاڭا دەر : « ئېسىلغاي بېجەن ،
ئىراندىن كەلگەن ئۇ شاھىمغا دۇشمەن . »
ئات بىلەن كەلدى ئۇ بېجەن قېشىغا ،
دەرد ئۇنى سوقماقتا چاقماقتەك گويا .
ئىككى قول دۇمبىگە تاشتەك باغلانغان
يۇزىدىن رەڭ كېتىپ ، باغرى داغلانغان .

پىران ھال سورىدى : « زادى نېمە گەپ ؟
سېنى كەلتۇرۇپتۇ ئەجىلىڭ ھەيدەپ . »
ھەممە گەپنى ئاڭا سۆزلىدى بېجەن ،
مەككار دوست تۇپەيلى بۇ ھالغا چۇشكەن .
پىران قۇلاق سالدى بېجەن سۆزىگە ،
ئېقىپ تۇرار ئىدى يېشى يۇزىگە .
بۇيرۇدى داردىن ئال ، بىر مۇددەت ، دېدى ،
ئۇنى مۇشۇ يەردە سەن توختات دېدى .
« مەن شاھقا ئەھۋالنى ئەيلەيىن بايان ،
ياخشىلىق يۇلتۇزىنى ئەيلەپ نامايان . »
ئېتىغا مىندى تېز ، چاپتۇردى پىران ،
ماڭدى تۇران شاھى سارىيى تامان .
سادىق خىزمەتكارىدەك قەسىرگە كىردى ،
پادىشاھقا تەزىم بەجا كەلتۇردى .
ئۇدۇل تەخت ئالدىغا تېز باستى قەدەم ،
ئۇدۇل ئەفراسىياپقا مەدھىيىلەر ھەم .

تەخت يېنىدا تۇردى ئۇ خېلى مەھەل ،
ئىش كۆتۈپ تۇرغاندەك دەستۇرۇل ـ ئەمەل .
پىران مەقسىتىنى بىلدى ھۆكۈمران ،
ئۇنىڭ ئەھۋالىغا كۈلدى ھۆكۈمران .
كۈلۈپ بولۇپ دېدى : « تىلىكىڭ دېگىل ،
ئابرويلۇق كىشىسەن ، بۇنى سەن دېگىل .
ساڭا نە كېرەكتۇر : زەرمۇ ، گۆھەرمۇ ،
ھاكىملىق كېرەكمۇ ياكى لەشكەرمۇ ؟
ئايىمايمەن سەندىن بار خەزىنەمنى مەن ،
ئايان قىلغىل ماڭا دىل رەنجىگىنى سەن . »
سادىق پىران ئاڭلاپ ئۇنىڭ سۆزىنى ،
يەر سۆيۈپ ، تىك قىلىپ تۇتتى ئۆزىنى :
« ئەبەدىي ياشىسۇن ھاياتىڭ ، بەختىڭ ،
بەرقارار بولسۇن ھەم سەلتەنەت ـ تەختىڭ !
بۇجاھان شاھلىرى يوق ساڭا تەڭداش ،
سېنى قۇتلۇقلار ھەتتا نۇر چاچقان قۇياش .
بەختىمۇ كەلگەندۇر سېنىڭ بەختىڭدىن ،
لەشكىرىم ، بايلىقىم ھەم قۇدرىتىڭدىن .
قېرىندىاش ، ئۇرۇقۇم ئامان ، زار ئەمەس ،
ھەممىسى دۆلەتىمەن ، ئەسلا خار ئەمەس .
پادىشاھلىقىڭدا سادىق مەمۇرمەن ،
مەرتىۋەم يۇقىرى ، شۇكرانىم تۆمەن .
بۇزۇلمىسۇن دەيمەن شۇ خىل ئارامىم ،
ھېچكىمگە ھەم زەخمەت سالمىسۇن نامىم .
ئىلگىرى ھەر ئىشتا شاھقا كۆپ قېتىم ،
پايدىلىق مەسلىھەت مەن بەرگەنىدىم .
لېكىن ، شاھ سۆزۈمگە سالمىدى قۇلاق ،
ئاخىرى شاھىمدىن ھەم بولدۇم يىراق .
ئۆلتۈرمە دېدىممەن كاۋۇس ئوغلىنى ،
قايناتما دېدىم تۇس ، رۇستەم ئوغلىنى .
ئىران پىللىرىدىن چەيلەنمەي زېمىن
ئىتتىپاق ـ ئىناق بولاتتى تەمىن .
شاھلارنىڭ ئەۋلادى سىياۋۇش شۇئان ،
خىزمەت قىلاتتى ئۇ ساڭا بىگۇمان .
لېكىن دورىغا قوشقۇزۇپ زەھەر ،
ئورۇنسىز ئۆلتۈردۈڭ ئەيلىمەي ھەزەر .
ئۇنتۇپ ھەم قالغانسەن ئۇ گېپىنى بۇ دەم ،
باتۇرلار سەرداری مەرد رۇستەمنى ھەم .
ئاقىۋەت نە بالا كەلدى ئىراندىن ،
قىساسلار ئالغاندا ئۇلار تۇراندىن .
ئات سېلىپ بۇ يۇرتتا كۆتۈردى غوۋغا ،
ئىچكىنسىز بولدى زەھەرلىك ئوغا .
سام داستانىنىڭ تىغى ھامان قولىدا ،
ئۆچمەنلىك ساقلاشتى ئۇلار دىلىدا .
رۇستەم دەر غەزەپتە تىغنى ئالغاندا ،
بەئەينى ئۇممانەدەك تاشار قان دەريا .
ئالدىراپ بىر جەڭنى ئىستىسەڭ ئەگەر ،
بال ئەمەس ، ئىچكىنىڭ دېمەك بىر زەھەر .
گەر بېجەن جېنىنى يوقاتساڭ شۇئان ،
تۇرانىنى باسىدۇ مۇقەررەر غەلىيان .
دانىشمەن پادىشاھ ، ئەقلىڭنى ئىشلەت ،
ھىممىتىڭ يوقالسا تۇرمايدۇ ئامەت .
ئويلاپ كۆر ، دۇشمەنلىك نېمىلەر بەردى ؟
ئىران شاھى بىزنى قانچىلىك قىردى ؟
سەن دۇشمەنلەشمەكنى خالايسەن ھامان ،
ئاپەتلىك دەرەختىن كۆتسەن ئېھسان .
دۇشمەنلىك ئۇچۇن يوق بىزدە كۆپ مادار ،
ئەي ئالەم پاناھى ، ئادىل ھۆكۈمدار !
گېپۇ ھالىن كىم سەندىن ياخشىراق بىلۇر ،
پالاكەت لەھەڭگى شۇ رۇستەم بولۇر .
كەشۇاد ئوغلى گۇدەرز يېگانە پالۋان ،
نەۋرەمگە قىساس دەپ كېلەر بىگۇمان . »
بۇ كۆچلۈك يالقۇنغا سۇ سەپكەن زامان ،
ئەفراسىياپ قىلدى جاۋاب سۆز بايان :
« بىلمەيسەن بېجەن نە قىلغانلىقىنى ،
تۇرانىدا ئويناپ ھەم كۆلگەنلىكىنى .
بىلمەيسەن نېمىلەر قىلدى شۇم قىزىم ،
قېرىغاندا يەرگە قارىدى يۈزۈم .
كېنىزەكلىرىمنىڭ شەنىدە بۇ داغ ،
يۈيۇلماي ئالەمدە تۇرىدۇ ئۇزاق .
بۇ شەرمەندىلىكتىن ئەمدى ئۆمۈرىات ،
چەۋەنداز ، لەشكىرىم قىلمامدۇ ئۇيات .
ساقلاپ قالسام ئەگەر كېلىپ ئىنسابىم ،
تىللاردىن چۇشەمدۇ نومۇسلۇق نامىم .

رەسۇالقتا قبلىپ ، ئازابلىنار باش ،
بۇنىڭدىن ئۆزگىمۇ جازا ـــ كىشەن بار .
ۋە ھەتتا كۆزۈمدىن ئاقار قانلىق ياش . »
ئىرانلىقلار ئۈندىن ئالسۇن بىر ساۋاق ،
شاھنىڭ ئاپىرىن ئوقۇدى پىران ،
قويمىسۇن يامانلىق يولىغا ئاياغ .
« راست سۆزلۈك شاھىمىز بولغايسەن ئامان !
سېنىڭ زىندانىڭغا چۈشكەن گۇناھكار ،
سەن دېگەن سۆزلەرنىڭ ھەممىسى ھەم راست ،
ھەتتاكى جېنىدىن كېچىدۇ زىنھار . »
نومۇس ۋە شەرەپنى ئويلايسەن خالاس .
پىران تىلى بىلەن دىلى يېگانە ،
ئەمما قۇلاق سالغىن چىن نىيىتىمگە ،
ئۇ دېگەندەك قىلدى شاھ ئادىلانە .
ياخشىلىق كۆزلىگەن مەسلىھىتىمگە .
توغرا يول كۆرسەتكەن بۇ تازا دەستۇر ،
ئۇنىڭغا ئەمەستۇر ئۆلۈم يالغۇز دار ،
شاھانە شۆھرەتكە يەنە قوشتى نۇر .

ئەفراسىياپنىڭ بېجەننى زىندانغا تاشلىغانلىقى

گەرسۇەزگە شۇنداق پەرمان قىلدى شاھ ،
شاھ پەرمانى شۇنداق ئادا ئېتىلدى .
ئاڭا كىشەن سېلىپ ، قازدۇر چوڭقۇر چاھ .
تۆمۇرچىلەر پولات ھالقىلار تاقتى ،
سال ئۇنىڭغا ئەگرى رۇمى كىشەننى ،
ئاجراتما زەنجىردىن قولى ، بوينىنى .
ئاجراتما زەنجىردىن قولى ، بوينىنى .
قاتتىق مىخلار بىلەن كىشەننى مىخلا ،
بېشىدىن ئاياغقا چىڭ مىخلاپ تاشلا .
بېشىنى پەس قىلىپ شۇ چاھتا ياتسۇن ،
گەرسۇەز باشلىغان توپ بولدى راۋان .
قۇياش ئاي نۇرىنى ئەسلا كۆرمىسۇن .
قىزنىڭ بار ـ يوقىنى بۇلاڭغا سالدى ،
ئەكۆزەنبۇ تېشىنى پىل بىلەن كەلتۇر ،
ئارقىدىن بېشىدىن تاجىنى ئالدى .
شۇ تاشتا ئېتىلسۇن بۇ چاھى ئۆڭكۇر .
مەنىجە كۆڭلەكچان ھەم يالاڭ ئاياغ ،
ئۇندا ئەرجەڭ چاھىنىڭ ئاغزى يېپىلسۇن ،
يالاڭباش لاغىلداپ تۇراتتى شۇنداق .
گۇناھكار تېگىدە بوغۇلۇپ ئۆلسۇن .
چاھقا سۆرەپ كەلدى گەرسۇەز ئۆزى ،
ئاندىن خائىن قىزنىڭ سارىيغا بار ،
ياش بىلەن يۇيۇلغان ئىدى قىز يۈزى .
قولۇڭدىن جازاسىن كۆرسۇن ئۇ بىئار .
گەرسۇەز دەر : « ئۆمۇرلۈك ئۆيۈڭ مانا ،
چەۋەندازلار بىلەن بېرىپ تاجىن ئال ،
ئاپئاق چاچ يار بولۇپ قالغىن مەھبۇسقا . »
ئۇنىڭغا دېگىن سەن بۇ سۆزنى دەرھال :
قىز شۇ چاھ يېنىدا قالدى بىر ئۆزى ،
« شۇم ، بەختى قارا سەن ، لەنىتى بەتبەخت ،
قوش بۇلاق بولدى ھەم ئۇنىڭ قوش كۆزى .
ساڭا بولماس لايىق شانلىق تاجۇ تەخت !
پەرياد چېكىپ دەشتتە ئۆتكۈزدى ئۇ كۈن ،
سەن قېرى ھالىمغا سالمىدىڭ نەزەر ،
زۇلمەت پەردىسىنى يېيىپ كەلدى تۈن .
تاجىمغا داغ سالدىڭ ، ئېشىمغا زەھەر !
ئاھ چېكىپ قىز چاھنىڭ قېشىغا كەلدى ،
بوز كۆڭلەك كىيگۈزۈپ چاھقا سۆرەپ بار ،
بىر قولىن ئۈزىتىپ پەسكە ئېگىلدى .
چاھتا قانداق ياتار ، كۆرسۇن سۆيگەن يار .
قۇياش كۆككە بېشىن كۆتۈرگەن چاغدا ،
دېگىن ئاڭا : ئەنە ، سېنىڭ باھارىڭ ،
مەنىجە نان تىلەپ يۈردى ھەر ياقتا .
قاراڭغۇ زىندانىدا ئاشىق غەمخانىڭ . »
ئۇزۇن كۈن يول يۈرۈپ تېپىپ كەلدى نان ،
گەرسۇەز راسلاندى تېزدىن يەتمەككە ،
ئېگىلدى بۇ چاھنىڭ تۆڭلۈكى تامان .
شاھنىڭ پەرمانىنى بەجا ئەتمەككە .
بېجەنگە ئۇزىتىپ ، پەرياد چېكەتتى ،
دار تۇۋىدىن بېجەن ھەيدەپ كېتىلدى ،
ئۇ شورلۇق كۈنلىرى شۇنداق ئۆتەتتى .

گۈرگىننىڭ ئىرانغا قايتىپ بېجەن توغرۇلۇق يالغان ئېيتقانلىقى

بىر ھەپتە كۈتسىمۇ گۈرگىن ئۇندا گەر ،
بېجەندىن بولمىدى ھېچقانداق خەۋەر .
ھەر يانىنى ئاختۇرۇپ ئۈردى ئۆزىنى ،
ۋە قانلىق ياش بىلەن يۇدى يۈزىنى .
يامانلىق قىلدى ئۇ يېقىن كىشىگە ،
پۇشايمانلار قىلدى ئۆز قىلمىشىگە .
ھەتتا شۇ بەزمىگە بارسىمۇ تەنھا ،
گېۋۇ ئوغلى بېجەننى كۆرمىدى ئەسلا .
جاڭگاللىقنى كېزىپ كۆرمىدى بىر زات .
ۋە ھەتتا قۇشلارمۇ قاقمىدى قانات .
مايسىزارلىقنى ئۇ ئاختۇردى ئۆزاق ،
ھەمسەپەر ئۇ يەردىن چىقمىدى بىراق .
يىراقتىن بېجەننىڭ كۆردى ئېتىنى ،
شۇ ئاتلىق تەرەپكە ئالدى يولىنى .
يۈگىنى ئۈزۈلگەن ، ئېگىرى قىڭغىر ،
تۇراتتى ئۇ تۇلپار ھەم تىترەپ دىر ــ دىر .
بېجەننىڭ خاراپتۇر ھالى دەپ بىلدى ،
ئىرانغا بارالماسلىقنى پەملىدى .
مۇندا ئۇچراپ ئەفراسىياپ قەھرىگە ،
ياچاھقا تاشلاندى ، يا بىر ئەلەمدە .
ئارقانىنى چۆرۈپ ئۇ بېشىنى ئەگدى ،
دوستىنى يوقتىپ كۆپ ئەلەم چەكتى .
بېجەننىڭ ئېتىنى يېتەكلەپ كەتتى ،
چېدىرىدا بىر كېچە دەم ئېلىپ ياتتى .
ئۇ يەردىن ئات سالدى ئىرانغا شۇ دەم ،
ئۇخلىماي ئۈيقۇسىز ، ئاچ بولسىمۇ ھەم .
گۈرگىن قايتتى دەپ خەۋەر تاپتى شاھ ،
بېجەن يوقلۇقىدىن ئۇ بولدى ئاگاھ .
شاھ گېۋىنى بۇ ئىشتىن قىلدى خەۋەردار،
گۈرگىننى سوراق قىل ، دېدى ئۇ ، يەكبار .
گېۋىگە يېتىپ كەلدى شۇنداق بىر دېرەك ،
ئۇنىڭ باتۇر ئوغلى ئىمش بىدېرەك .
ئۆيىدىن كوچىغا چىقتى ئاتلىنىپ ،
تۇراتتى دىلى غەم ، كۆزى ياشلىنىپ .
« بېجەنىم كەلمىدى ،ـــ دەپ زارلار ھامان ،ـــ
ئىرمانلار يۇرتىدا قېپقالدى ئوغلان . »
تەنتەنە قىلماقتا ھازىرلانغان ئات ،
ئېگەرلەندى دەرھال ، ئۇ تۇلپارى كەشۇاد .
ھەدىگە ئېگىرىنى توقۇتتى شۇئان ،
غەزەپتىن نەرىسى چىقتى شىرسىمان .
پۇتىنى ئۈزەڭگە ئۇستىگە دەرھال
قويدى ــ دە ، قوزغالدى بەئەينى شامال .
گۈرگىنگە تاشلاندى بوراندەك گويا :
بېجەنگە نە بولدى ، سەن كەلدىڭ تەنھا ؟
كۆڭلىدە دەيتتى ئۇ : گۈرگىن بىر مەككار ،
بېجەنگە خىيانەت ئەيلىگەن ھەيبار .
بېجەنىم دىدارىن كۆرمىسەم ئەگەر ،
ئالۇرمەن بېشىنى تەندىن مۇقەررەر . »
لېكىن ،گۈرگىن گېۋىنى كۆرگىنى ھامان
ئېگىلىپ يۈگۈردى بەئەينى يىلان .
ئايىغى ئاستىغا ئۆزىنى ئاتتى ،
يۈزىنى تاتىلاپ دەرھال قاناتتى .
گېۋىگە جاۋاب قىلدى :« شۆھرەتلىك نامدار ،
ئىران پەھلىۋانى ، تونۇلغان سەردار !
مېنى يول ئۈستىدە كۆرمەك بولۇپسەن ،
كۆزۈڭگە قانلىق ياش ئېلىپ كېلىپسەن .
ماڭا كېرەك ئەمەس بۇ شېرىن جېنىم ،
مېنى نەپرەتلىگىل ، يوقتۇر ۋىجدانىم .
قايسى يۈز بىلەن قاراي ، ئەي سەردار ،
كۆزۈمدە قانلىق ياش ھەسرەتلىك ئاقار .
قايغۇرما ، بۇ ھەقتە جېنىڭغا زىيان
يەتمىسۇن ، ئەھۋالنى مەن قىلاي بايان . »
ئوغلىنىڭ تۇلپىرى گۈرگىندە ئىدى ،
لايلارغا مىلىنىپ غەمكىن تۇراتتى .
شۇنداق غەمكىن بولۇپ گۈرگىن سۆزىدىن ،
ئېتىدىن يېقىلىپ ، كەتتى ھوشىدىن .
گېۋىنىڭ بېشىنى قاپلىدى زور قايغۇ ،
كىيىمىنى يىرتىپ ، جۇل ــ جۇل قىلدى ئۇ .
چاچ ــ ساقاللىرىنى يىغلاپ يۇلاتتى ،
توپىغا مويىسىپت بېشىن ئۇراتتى .
دەيتتى ئۇ يېنىشلاپ : « ئەي پەرۋەردىگار ،
سەن بەردىڭ ماڭا ئىشق ، ئەقىل ــ ئىقتىدار .
ئەگەر پەرزەنتىمدىن ئەيلىسەڭ جۇدا ،
ئۇنىڭدىن جېنىمنى ئالغىنىڭ راۋا .
سەن خەۋەردار سەنغۇ ھالىمدىن ھازىر ،
بەس ، مېنى ئەجدادىم يېنىغا چاقىر .

دۇنيادا يېگانە ئوغلۇم بار ئىدى ،
كۆلپەتتە غەمگۇزار ، مەدەتكار ئىدى .
قارا بەختىم قىلدى ئوغلۇمدىن جۇدا ،
دەم تارتقان سياقى مېنى ئەجدىها . »
يەنە گۈرگىندىن سورىدى پەدەر :
« نە ۋەقەلەر ئۆتتى شۇ كۈنگە قەدەر ؟
تەقدىر يا ئۇنىلا ئارتۇق كۆردىمۇ ،
يا ئۆزى كۆزۈگدىن غايىب بولدىمۇ ؟
ئېيت ، قانداق پالاكەت ئاڭا يېپىشتى ؟
ئوغلۇمنىڭ بېشىغا نە كۈنلەر چۈشتى ؟
يايلاقتا دۇچ كەلدى قانداق بىر دەۋە ؟
يەڭگەن بولسا نېچۈن قالدى بۇ كۈنگە ؟
ئىگىسىز بۇ ئاتنى قەيەردىن ئالدىڭ ،
ئوغلۇم بېجەن بىلەن قانداق ئاجرالدىڭ ؟ »
ئاڭا دېدى گۈرگىن : « ئەمدى تاقەت قىل ،
كۆڭلۈڭنى جەم قىلىپ ، سۆزۈم ئىشتىكىل .
ساڭا بۇ ۋەقەنى قىلاي ھېكايەت ،
قاۋانلار جېڭىدىن سۆزلە ناھايەت .
شۇندا ، ئەي پەھلىۋان ئاگاھ بولۇرسەن ،
تاجۇ تەختنى مەڭگۈ نۇرغا كۆمەرسەن .
ئىرمانلار يۇرتىغا بىز بېرىپ يەتتۇق ،
قاۋانلار جېڭىگە ئاتلىنىپ كەتتۇق .
كۆردۈڭكى ، ئۇ يەردە تاپتاقىر ئورمان ،
دەرەخلەر كېسىلگەن ، مايسلار پايخان .
قاۋانلار ھەر يانغا ئۇۋا كولاپتۇ ،
ئىرمانىستان خاراب تۇسىنى ئاپتۇ .
قولغا نەيزە ئېلىپ ئورمانغا كىردۇق ،
غەلىيان قوزغاپ ھەر يان نەرىلەر تارتتۇق .
قاۋانلار كېلىشتى تاغدەك ھەيۋەتتە ،
ئۇلار توپ ـ توپ بولۇپ شۇنچە دەھشەتتە .
ئۇلارغا شىر كەبى جەڭ قىلدۇق قاتار ،
كۈن ئۆتۈپ ، جەڭنى بىز قىلدۇق ئىختىيار .
پىل سۈيەت ئۇلارنى ئورۇپ يېقىتتۇق ،
چىشىنى گۈرزىدە سۇندۇرۇپ يۇلدۇق .
ئۇ يەردىن بىز قايتتۇق ئىرانغا دەرھال ،
ئوۋ قىلىپ ، يول بويى كېلەتتۇق خۇشال .
چىقتى ئوتلاق جايدىن گۈزەل بىر قۇلان ،
ئۇنىڭدەك گۈزەلنى كۆرمىگەن ئىنسان .
گۈدەرز تورۇقىغا ئوخشار قامىتى ،
تۇمشۇقى بەئەينى فەرھادنىڭ ئېتى .
پۇتلىرى كۈمۈش رەڭ ، پولات تۇيىقى ،
بېجەننىڭ ئېتىدەك بېشى ، قۇلىقى .
يالىسى شىر گويا ، يورغىسى شامال ،
رۇستەمنىڭ ئېتىغا ئوخشايتتى مىسال .
بېجەنگە ئېتىلدى ياۋا پىل گويا ،
بېجەنمۇ تاشلىدى ئۇنىڭغا سالما .
سالمىنى سۆرەپ ئۇ قېچىپ يول ئالدى ،
قۇلانىڭ كەينىدىن بېجەن ئات سالدى .
قاچقان ، قوغلىغان ئات ـ قۇلاندىن شۇئان ،
يايلاقتا ئۆرلىدى تۇتەكتەك توزان .
زېمىن دەرىيا كەبى تەۋرىنىپ قالدى ،
قۇلانمۇ ، ئاتلىقمۇ كۆزدىن يوقالدى .
ھەممە دەشت ۋە تاغنى ئاختۇرۇپ چىقتىم ،
ھەر ياققا قاتناپ چارچىدى ئېتىم .
ھېچ يەردە بولمىدى بېجەندىن دېرەك ،
ئېگەرنى سۆرىگەن ئېتىدىن بۆلەك .
ئۇنىڭ قايغۇسىدىن دىلىم ئۆرتەندى ،
شۇ قۇلان يىگىتىنىڭ بولۇپ كۈشەندى .
مەن ئاشۇ ئورماندا تۇردۇم كۆپ ئۇزاق ،
ۋە لېكىن چىقمىدى ھېچ دېرەك بىراق .
نائۈمىد قايتتىم مەن ئورماندىن يېنىپ ،
قۇلاننى بەئەينى ئاق دەۋە بىلىپ . »
دانا گېۋ بۇلارنى ئاڭلىغان ھامان ،
گۈرگىن سۆزلىرىگە قىلدى كۆپ گۈمان .
گۈرگىننىڭ سۆزلىرى بىلىندى چىگىش ،
گېۋگە تىك قارالماي ، گېۋنى قىلدى غەش .
گۈرگىن يەرگە قارار ، زەپىران يۈزى ،
ھودۇقۇپ تۇراتتى ، ساختىدى سۆزى .
گېۋ سەزدى يوقالغان سۆيۈملۈك ئوغلان ،
گۈرگىننىڭ سۆزلىرى پۈتۈنلەي يالغان .
گېۋنىڭ خىيالىغا كىردى ئەھرەمەن ،
گۈرگىننى يوقاتماق غەزىپى بىلەن .
ئەزىز ئوغلى ئۈچۈن گەر ئالسا قىساس ،
تەسكىنلىك تاپاتتى يۈرىكى بىر ئاز .
ئاندىن ئويلاپ كۆرۈپ ھاجەتسىز بىلدى ،
ئاساسسىز غەزەپتىن ئەندىشە قىلدى .
« نە پايدا مەن ئۇچۈن ئۆلتۈرگەن بىلەن ،
خۇشال بولغاي ئاڭا پەقەت ئەھرەمەن .

بۇنىڭدىن نە پايدا بېجەن جانىغا ،
باشقا يول چىقماسمۇ دىل ئارمانىغا .
ئۇندىن قىساس ئالماق قېيىن ئىش ئەمەس ،
نەيزەمگە ھېچ نەرسە بەرداش بېرەلمەس . »
ئەھۋالدىن خەۋەردار قىلمەن شاھنى ،
ئاڭلىسۇن ئۇ گۇرگىن قىلغان گۇناھنى .
گۇرگىنگە دەھشەتلىك توۋلىدى شۇ دەم :
« ئەي ، پەسكەش ، يالغانچى ، مەككار ، مۇتتەھەم .

شاھمىنىڭ سۆيۈملۈك لەشكەر بېشىنى ،
يولىدىن ئازدۇردۇڭ دىل قۇياشىنى .
سەن شۇنداق مەككارلىق قىلغاندىن كېيىن ،
بۇ جاھاندا ئارام تاپمىقىڭ قېيىن .
پادىشاھ ئالدىغا مېنىڭ بىلەن بار ،
بولماس ئەمدى ساڭا قىلچە ئېتىۋار .
ئالغايمەن ئوغلۇمنىڭ قىساسىن ھامان ،
يۇرەك ـ پارەم ئۇچۇن سەن تۆلەيسەن قان . »

گېۋنىڭ گۇرگىننى خۇسرەۋ ھۇزۇرىغا ئېلىپ بارغانلىقى

پادىشاھ ئالدىغا ئۇ كەلدى ئىلدام ،
كۆزدە ياش ، دىلىدا قانلىق ئىنتىقام .
ئۇ شاھقا سانالار دېدى : « شەھرىيار ،
ساڭا شاد ـ خۇراملىق مەڭگۇ بولسۇن يار.
دائىم ساق ـ ئامان بول ، دائىم بەختيار !
ئەمدى ئەھۋالىمدىن ئەيلەي خەۋەردار .
بىر ئوغلۇم بار ئىدى جاھاندا تەنھا ،
ئۇنىڭسىز بۇ ئالەم قاراڭغۇ ماڭا .
ھاياتىنى ئويلاپ مەن گىريان بولدۇم ،
جۇدالىق زۇلمىدا ۋەيرانە بولدۇم .
كەپتۇ ئەي شاھ ، گۇرگىن سەپەردىن بۇيان ،
دىلىدا گۇناھى ، تىلىدا يالغان .
دەستۇرۇل ـــ ئەمىلىم ، شەرىپىم مەڭگۇ ،
ئوغلۇمدىن كەلتۇردى بىر شۇم خەۋەر ئۇ .
ئېگىرى قىيسايغان بىر ئېتى قالدى ،
پەقەتلا چۇشۇمدە ھاياتى قالدى .
بۇ ھەقتە سەن ھۆكۈم قىلغاندا ، ئەي شاھ ،
ساڭا بولغاي پەقەت ئادالەت پاناھ .
بۇ ۋەجدىن ھالىتىم شۇنچە ناچار ، خار ،
گۇرگىندىن قەستىمنى ئالغىن شەھرىيار . »
گېۋنىڭ بۇ دەردىدىن شاھ چەكتى قايغۇ ،
بېشىغا غەزەپتىن تاجىن كىيدى ئۇ .
بېجەننىڭ قايغۇسى جېنىغا يەتتى ،
شاھنىڭ يۈزى شۇنداق سارغىيىپ كەتتى .
شاھ گېۋدىن سوردى : « گۇرگىن نە سۆزلەر ؟
دوستىنى يوقتىپ قويغان جاي قەيەر ؟ »
خۇسرەۋگە گېۋ گۇرگىن سۆزىنى دېدى ،
بېجەننىڭ ئۇستىدە يەنە توختىدى .

خۇسرەۋ ئاڭلاپ دېدى گېۋنىڭ سۆزىنى :
« زارلانما ، قىينالما ، تۇتقىن ئۆزۈڭنى .
بېجەن ساق يۇرۇپتۇ ، دىلىنى شاد قىلغىل ،
يوقالغان پەرزەنتىنى كۇتۇشنى بىلگىل .
دانىشمەنلەر دائىم ماڭا سالار پال ،
تىلىشەر خەيرىيەت ، تىلىشەر ئىقبال .
ئىرانلىق ئاتلىقلار بىلەن تۇرانغا
جەڭگە يول ئالغايمەن يېقىندا يەنە .
سىياۋۇش ئۆچىچۇن تارتىمەن قوشۇن ،
تۇرانىنى پىل بىلەن چەيلەيمەن پۇتۇن .
شۇ قىساس جېڭىدە بېجەن بولۇرمىش ،
ئەھرىمەن دۇشمەنىڭ جەڭگە كىرمىش .
غەم يېمە سەن ئوغلۇڭ ئۇچۇن ھېچقاچان ،
قارا ! مەن يېنىڭدا تۇرمامدىم ئامان . »
كەتتى گېۋ كۆكسىنى بېسىپ تۇرغان غەم ،
تاتارغان يۈزىگە قايتىپ كەلدى قان .
خۇسرەۋ شاھ ئالدىغا گۇرگىن كەلگەندە ،
باتۇرلار كۆرۈنمەي تۇراتتى ئۇندا .
بېجەننىڭ دەردىدە ھەممە پەھلىۋان ،
گېۋ بىلەن كېتىشكەن قەسىردىن شۇئان .
يۈز ھەيۋەت خەزىنىنى يوقاتقان كەبى ،
ئەلەمگە گىرىپتار ھەممىنىڭ قەلبى .
دىللار چاك ، خىياللار ئىدى پەرىشان ،
كۆز ياشلار ئاقاتتى بەئەينى ئۇممان .
گۇرگىن بۇ قەسىرده يۈردى شاھ تامان ،
قايغۇلۇق خىيالدا ھالى پەرىشان .
كەيخۇسرەۋ ئالدىغا يەتكەندە گۇرگىن ،
يەر سۆيۈپ ، بىلدۇردى شاھقا ئاپىرىن .

دۆۋلەپ قويغانتى ئۇ تەختكە يېقىن ،
ئىزلەرمەن دېرەكلەر ، ئۇنى ئاختۇرتۇپ .
بىر جايغا قاۋاننىڭ ئۆتكۈر چىشلىرىن .
بۇ ئىشقا بەل باغلاپ كىرىشسەڭ ئەگەر ،
دېدى : « شاھ ، ھەر ئىشتا بولسۇن ئامىتىڭ !
بېجەندىن تاپقايمىز ئەلۋەتتە خەۋەر .
ئۆمۈر بويى نەۋرۇز بولسۇن ئۇلپىتىڭ !
دەرھالغا ئۇنىڭدىن بولمىسا دېرەك ،
كۈچۈڭدىن تەس بولغاي رەقىبىڭ ئىشى ،
ھوشۇڭنى يوقاتماي تۇرمىقىڭ كېرەك .
قاۋانلار بېشىدەك قىرقىلغاي بېشى ! »
كۈت باھار كەلگۈچە ـــ شۇ ھايات بەخش ئاي ،
قاۋانلار بېشىغا شاھ نەزەر سالدى ،
جاھاندا كۈلگۈچە قۇياش ـ نۇر چىراي .
ۋە سوئال تاشلىدى : « ئىش قانداق بولدى ؟
ئۇ چاغدا چىمەنلەر ـ گۈللەر ئېچىلغاي ،
نەدە قالدى سەندىن ئايرىلىپ بېجەن ؟
ئۇ چاغدا گۈللەردىن خۇش بۇي چېچىلغاي .
ئۇنى قايسى كويغا سالدى ئەھرەمەن ؟ »
ئۇ چاغدا مەخمەلدىن تون كىيەر زېمىن ،
بۇ سۆز بىلەن گۇرگىن جايىدا شۇئان
ئۇ چاغدا ئاقىدۇ ئەتىر بوپ ئېقىن .
قېتىپ قالدى گويا قىلالماي زۇۋان .
ھەممە يەردە بولۇر ئەمرىمىز راۋان ،
تىلى سۆزلەلمىدى تولۇپ گۇناھقا ،
يەزداننىڭ سۆزىدەك ياسانغاي جاھان .
سارغىيىپ ، قارالماي قالدى ھەم شاھقا .
جاھان جامىن شۇندا قولغا ئالۇرمەن ،
ئۇ تاغدىن ـ باغدىن سۆزلەيتتى ھامان ،
خىلۋەتتە تىك تۇرۇپ ، ھېكمەت كۆرۈرمەن .
سۆزلىرى قولاشماي ، تىللىرى قاتقان .
جامدا يەتتە دىيار ئەكس ئېتەر ئايان ،
ئۇنىڭ بۇ ھالىنى پادىشاھ كۆرۈپ ،
ھەممىسى كۆزۈمگە بولۇر نامايان .
تەختىدىن ھەيدىدى غەزەپكە تولۇپ .
رەخمەتلەر ئوقۇرمەن ئەجدادلىرىمغا ،
بېشىدا يامان ئوي ، يۈزىدە قارا ،
جاھانغا ھۆكۈمران ئەۋلادلىرىمغا .
دەپ دەشنام بېرەتتى پادىشاھ ئاڭا :
يەتتە ئىقلىم ھالىن جامدا كۆرۈرمەن ،
« ئاڭلىغانمۇ ئۆزۈڭ ، شۇنداق ماقال بار ،
ئوغلۇڭ نەدە ئىكەن ، كۆرۈپ بىلۈرمەن . »
قىياغا يۈگۈرگەن شىر بولۇر تارمار .
بۇ سۆزنى ئاڭلىغاچ گېۋە دىلشاد بولدى ،
يەزدان غەزىپىدىن قورقمىسام ئەگەر ،
پەرزەنت تەشۋىشىدىن ھەم ئازاد بولدى .
يامان ئاتلىق بولماي ـــ دېمىسەم ئەگەر ،
روھلىنىپ خۇسرەۋگە دېدى ئاپىرىن :
بېشىكىنى ئېلىشقا بېرەتتىم پەرمان ،
« شاھىم سەنسىز يوقتۇر زامان ھەم زېمىن !
چۈجىنىڭ بېشىنى ئالغاندەك شۇئان . »
ئەمرىڭدىن ئايلىنار بۇ چەرخى پەلەك ،
خۇسرەۋ تۆمۈرچىگە بۇيرۇدى شۇنداق :
ئەسلا دەرد كۆرمىسۇن كۆكسۈڭدە يۈرەك ! »
« ئېغىر كىشەن ياساپ ، ئۇچىغا مىخ قاق .
گېۋە خۇسرەۋ قەسرىدىن چىققان چېغىدا ،
ئاياغ ـ پۇتلىرىغا دەرھال كىشەن سال ،
ئاتلىق چاپارمەنلەر كەتكەن ھەر ياققا .
كۆزىنى ماشتەك يوغان ئاچسۇن بۇ ئوسال . »
بېجەن ئىزلىرىنى ئۇلار ئىزدەيتتى ،
ئاندىن گېۋىگە دېدى : « ئۆزۈڭنى تۇتقىل ،
شارسىمان زېمىننى كۇن ـ تۇن ئىزدەيتتى .
ئوغلۇڭنى دېرەكلەپ يولغا ئاتلانغىل .
ئىرمان ھەم تۇراننى كېزىپ دائىما ،
مەنمۇ ئاتلىقلارنى ھەر يان چاپتۇرۇپ ، دېرەكسىز ئارقىغا قايتىشتى يەنە .

كەيخۇسرەۋنىڭ جاھاننەمدا بېجەننى كۆرگەنلىكى

يېتىپ كەلگەن چېغى نەۋرۇزى ئايەم ،
گېۋە كەلدى بۇ يەرگە دىلى ناتىۋان .
شاھ جاھان جامىنى ئەسلىدى شۇ دەم .
خۇسرەۋ گېۋىنىڭ سۇلغۇن يۈزىنى كۆردى ،
دىلىغا تولدۇرۇپ ئۇمىد پەھلىۋان ،
غەم بىلەن ياش تولغان كۆزىنى كۆردى .

شۇ چاغدا يۆگىنىپ رۇمى چاپانغا ،
ئىبادەت قىلماقچى بولدى يەزدانغا .
ياراتقانىنى ئەسلەپ كۆتۈردى پەريات ،
ئاندىن نۇرلۇق قۇياشنى ھەم قىلدى ياد .
تەڭرىدىن مېھىر ئىستەپ قىلدى ئىلتىجا ،
ياۋۇز ئەھرىمەنگە سوراپ ھەق جازا .
ئاندىن ئۇ تەختىدە ئولتۇردى دەرھال ،
بېشىغا تاجىنى قوندۇردى خۇشال .
ئاندىن ئۇ قولىغا جام ئالدى شۇئان ،
ئۇندا يەتتە ئالەم بولدى نامايان .
ئۇندا ئايان ئىدى پەلەك رەپتارى ،
بارچە تېپىشماقنىڭ جاۋاب ـ ئىزھارى .
جامدا تا بېلىقتىن يۇلتۇزغا قەدەر
بارچە ھادىسىلەر كۆرۈنەر يەكسەر .
كەيۋان ، ھۇرمۇز ، مىررىخ يەنە شىرمۇھەم ،
قۇياش ، ئاي ، ناھىد ، تىر ئىدى مۇجەسسەم .
ئۇ جامدا مەۋجۇدات ئىدى نامايان ،
بۇلارنى ھۆكۈمدار كۆرەتتى ئايان.
جامغا ئۇ سىنچىلاپ قارىغانىدى ،
ئۇندا كۆپ غارايىب لەۋھە كۆرۈندى .
يەتتە ئالەمگە ئۇ تاشلىدى نەزەر ،
ۋە لېكىن تاپمىدى بېجەندىن ئەسەر .
گۈرگسار كىشۋەرىگە قارىغانىدى ،
يەزدان ئەمرى بىلەن بېجەن كۆرۈندى .
كىشەنلىك ياتاتتى بېجەن بىر چاھتا ،
ئۆلۈمنى ئارزۇ قىپ ئىبغىر ئازابتا .
شاھلار ئەۋلادىدىن مىسلىسىز زىبا ،
ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلاتتى بەجا .
بىلىنى « ئاق چاچتەك » باغلىۋالغانتى ،

راستتىن ھەم بېجەنگە « ئاق چاچ »بولغانتى.
شاھ غەمكىن شۇ گېۋگە تاشلىدى نەزەر ،
چىرايى يەتكۈزۈپ تۇرار خۇش خەۋەر :
« بېجەن ئۇ ھاياتتۇر ، دىلنى شاد ئەتكىن ،
قەلبىڭنى قايغۇدىن سەن ئازاد ئەتكىن .
زىندانىدا ، كىشەندە دەپ سەن غەم يېمە ،
ئوغلۇڭ ئامان ئىكەن ، مۇشۇ كۆپايە .
كىشەنلىك بېجەن بەس ، تۇرانىدا ئامان ،
ئۇنىڭ خىزمىتىدە بىر ئېسىل جانان .
ئۇ چەككەن زور ئازاب ، قىيناق توغرۇلۇق ،
كۆڭلۈمدە گۇمان يوق ، ئىشەنچىم تولۇق .
ئۇنىڭ كۇنى ئۆتۈپ تۇرۇپتۇ شۇنداق ،
جانانى قان يۇتۇپ تۇرۇپتۇ شۇنداق .
بېجەن دوست ـ يارەندىن ئۇمىدسىز تەنھا ،
لەيلىگەن ياپراقتا ئوخشايتتى گويا .
كۆزلىرى يامغۇرلۇق باھارغا ئوخشار ،
ئەجەلنى ھاياتتىن بىلگەن ئەتىۋار .
ئۇنى قۇتقۇزماقتا كىم ئۆزىن چاغلار ،
بۇنى بېجىرمەككە كىم بەلنى باغلار ؟
ئەجدىھا ئاغزىغا كىم بارار قارشى ،
ئازابتىن قۇتقۇزار بولۇپ قۇياشى ؟
بۇڭا قادىر پەقەت زەبەردەست رۇستەم ،
دېڭىزدىن ئېغىر تاش تارتالار شۇ ھەم .
بەلنى باغلاپ يول ئال سەن نىمرۇز تامان ،
يول يۇرگىن كۇندۇز ـ كەچ دەم ئالماي ھامان .
يولدا سىر بەرمىگىن ھېچبىر ئادەمگە ،
ھېنىڭ مەكتۇپىمنى يەتكۇز رۇستەمگە !
ئاڭا بۇ ئىشلاردىن بەرگەيسەن خەۋەر ،
كېمەيسۇن دەيمەن : گېۋ دەردىڭ بىر قەدەر .

خۇسرەۋنىڭ رۇستەمگە نامە يازغانلىقى

شاھ پۇتۇكچىسىنى چاقىرتتى دەرھال ،
ئۇنىڭغا بىر ـ بىرلەپ سۆزلەندى ئەھۋال .
رۇستەمگە بىر مەكتۇپ يېزىلدى شۇندا ،
شاھ خېتى يېزىلدى مۇنداق مەزمۇندا :
« ئەي مەردلەر پەرزەنتى ، زەبەردەست ئۆكتەم ،
لەشكەرلەرگە سەردار بولغان تەھمەتەن !
سەن شاھلار ئىشەنچى ، تەخت تايانچىسەن ،

پەرمانلارغا تەييار ، شاھ ئىشەنچىسەن .
ئۇلۇغ ئەجدادلاردىن ماڭا يادىكار ،
دۇشمەنلەر جاجىسىن بېرىشكە تەييار .
يولۇاستەك يۈرەكنى كۆك بەرگەن ساڭا ،
دېڭىزدا لەھەڭنى قىرغان سەن تەنھا .
دىۋىلەرنى سۈرۈڭ مازەندەراندىن ،
شۇملارنى يوقاتتىڭ يورۇق جاھاندىن .

قانچه تاجدارنى تەختتىن غۇلاتتىك ،
تۇتۇپ قەسرلەردىن يىراققا ئاتتىك .
قولۇڭدا قانچىلاپ دۇشمەن بەردى جان ،
قانچە ئەل ـ يۇرت بولدى قەھرىڭدە ۋەيران .
باتۇرلار باشلىقى ، قوشۇنغا سەردار ،
سەن شاھلار ئالدىدا تاپتىك ئېتىبار .
گۈرزەڭدە يوقالدى قانچىلاپ دۈشە ،
شان قۇچۇپ شاھ تاجى قىلدى تەنتەنە .
ئەفراسىياپ ئېلى ۋە خاقان چىندا ،
نامىڭنى پۈتمىشتۇر ئۇزۇك كۆزىگە .
تۇڭكەن تۇڭۇنۇڭگە باغلانسا ئادەم ،
ئۇنى ھېچ يېشەلمەي چېكىدۇ ئەلەم .
سەن تۇڭۇن ـ چىگىشنى يېشىسەن ئاسان ،
سەن ـــ ھەرنە مۇشكۈلگە تەڭرىدىن ئېھسان .
ساڭا يەزدان بەرگەن پىلدەك كۈچ ـ قۇدرەت ،
قەلبىڭگە ئەقىل ھەم بىلىم ، شان ـ شۆھرەت .
بۇلارنى يېزىشتىن خەيرىلىك مەقسەت :
بېجەننى سەن ئۆزۈڭ چاھتىن ئازاد ئەت .
بۇ ئىشنىڭ مەزگىلى كەلدى ئاقىۋەت ،
سەن ئۇيەرگە بېرىپ ، كۆرسەتكىن خىزمەت .
گېۋ ، گۈدەرز ئۇمىدى سەندىدۇر شۇئان ،
چۈنكى سەن جاھاندا تونۇلغان پالۋان .

ئۇلارنىڭ مەرتىۋىسى ساڭا روشەن ،
ئىككىسى بەئەينى مەن بىلەن بىر تەن .
سەن ئەندىشە قىلمىغىن ھېچ ئىشتىن ئەسلا ،
ئېيت : قانچە مەرد كېرەك ، قانچە مال ـ دۇنيا .
بۇ ئەۋلاد چەكمىگەن ھېچ رەنجى ـ ئەلەم ،
ئۇلاردىن چوڭىنى كۆرمىگەن ئالەم .
گېۋنىڭ ئۇندىن باشقا يوق ئوغۇل ـ قىزى ،
يوق بىرەر مەدەتكار ، ئۇمىد يولتۇزى .
بوۋامنىڭ ھەمكارى ماڭمۇ ھەمكار ،
ئىززەت ـ ھۆرمىتىمگە دائىم مۇيەسسەر .
قەيەردىن بولمىسۇن ئۇنى تاپقايمەن ،
شادلىق ۋە قايغۇنى بىللە تارتقايمەن .
خېتىمنى ئال ، دەرھال ئورنۇڭدىن قوزغال ،
سەن گېۋنىڭ قېشىدىن ئالدىمغا يول ئال .
ھەممىمىز بىر بولۇپ قىلايلى پىكىر ،
تاپايلى ئەقىلگە ماس كەلگەن تەدبىر .
مەردلەر ۋە مال ـ دۇنيا مەن تەييار قىلىپ ،
تۇرىمەن يولۇڭغا قاراپ ، كۆز تىكىپ .
قەدىمىڭ ، تەلىيىڭ ، يۇكسەك شۆھرىتىڭ ،
تۇراندا ھەل بولۇر كۈتكەن نىيىتىڭ .
بېجەننى كىشەندىن قۇتقۇزماق ئۈچۈن ،
قورال ۋە ياراغنى تەق ئەيلە پۇتۇن . »

گېۋنىڭ كەيخۇسرەۋ مەكتۇپىنى رۇستەمگە يەتكۈزگەنلىكى

كەيخۇسرەۋ مەكتۇپقا مۆھۈر باستى ھەم
گېۋ شاھنى ئۇلۇغلاپ قوزغالدى شۇ دەم .
ئۇ سىيىستان يولىغا چىقىشتىن ئاۋۋال ،
سارايدا ھازىرلىق ئىشنى قىلدى تەل .
يەزدانىنىڭ نامىنى ئۇ ئېلىپ يادقا ،
ھەممە ئەركەكلەرنى مىندۈردى ئاتقا .
ئۇلارنى باشلىدى خىرمەند چۆلگە ،
ئۇچقۇر ئاتلار بىلەن چېپىپ ئالدىغا .
ياۋايى قۇشلاردەك بولدى خۇرسەندە ،
ئىككى كۈنلۈك يولنى بېسىپ بىر كۈندە .
ئۇلار تاغ ئېشىشتى ، چۆل كەزدى ھەدەپ ،
مۇشتاقلىق دەردىدە بىر ۋىسال ئىزلەپ .
ئۇنى تۇر ئۇستىدە كۆزەتچى كۆردى ،
زابۇل دىيارىغا خەۋەر يەتكۈزدى .

« خىرمەندگە ئاتلىقلار يېتىپ كەلمەكتە ،
ئۇلارنى باتۇر گېۋ ئېلىپ كەلمەكتە .
قوشۇننىڭ كەينىدە كۈموش رەڭ بايراق ،
قولىدا زابۇلنىڭ قىلىچى پارلاق . »
كۆزەتچى جارىنى ئاڭلىدى داستان ،
ئاتنى ئېگەرلەشكە بۇيرۇدى چاققان .
ئاتقا قامچا ئۇرۇپ ، ئالدىغا ماڭدى ،
كەلگەنلەر دۇشمەن بوپ قالمىسۇن ، دېدى .
يولدا غەمكىن گېۋنى كۆردى ئۇ ئەمما ،
كېلەتتى ئۇ ئاتتا دەرمانسىز ھەتتا .
ئىچىدە دېدى زال : « گېۋ كەلمەس بىكار ،
دېمەك ، شاھنىڭ مۇنداق مۇھىم ئىشى بار .»
قوشۇن پەھلىۋانى يېقىن كەلگەندە ،
ئۇنى تەبرىكلەشتى قىلىپ تەنتەنە .

داستان هال سوربدی ئىرانلىقلاردىن ،
شاهتىن هەم جەڭ قىلغان تۇرانلىقلاردىن .
گېۋ دېدى ئۇلۇغلار سالاملىرىنى ،
پادىشاھ ئېيتقان سۆز ـ كالاملىرىنى .
داستانغا سۆزلىدى كۆڭۈل دەردىنى ،
يوقالغان شۇ ئەزىز ئوغلى ـ مەردىنى .
دېدى : « كۆرگىن مانا ، يۈزۈم زەپىران ،
كۆز يېشىم بەئەينى دەريايى ئۇممان . »
« رۇستەم قەيەردە ؟ــ دەپ سوربدى ئۇندىن ،ــ
ئېيتقىل قەيەردىدۇر ھازىر تەھەمتەن ؟ »
داستان جاۋاب قىلدى : « شىكاردا رۇستەم ،
قۇلان شىكاربدىن ئۇ قايتار كەچكى دەم . »
« ئالدىغا بارايمەن ،ــ دېدى گېۋ ،ــ تېزرەك ،
خۇسرەۋنىڭ مەكتۇپىن بەرمىكىم كېرەك . »
داستان ئاڭا دېدى : « بارماق نە ھاجەت ،
باتۇر شىكاردىن قايتار تېز پۇرسەت .
تا رۇستەم كەلگۈچە سەن ئۆيدە دەم ئال ،
سەن بۇگۈن بىز بىلەن يايرا بىمالال .»
گېۋ يولدىن ئايۇانغا بۇرۇلار چاغدا ،
كۆردىكى : رۇستەم ئوۋدىن قايتقان ئۇندا .
گېۋ چۇشۇپ ئېتىدىن ئۇ تامان كەلدى ،
ماختاشلارنى ئېيتىپ ، دۇئالار قىلدى .
قەلبىدە دەردى كۆپ ، يۈزى زەپىران ،
كۆز يېشى ئاقاتتى سەل بولۇپ راۋان .
گېۋنىڭ دىل دەردىنى بىلدى ئۇ تامام ،
پەرزەنتى تۇپەيلى يوقاتقان ئارام .
كۆڭلىدە ئويلىدى ئۇ : « ھالىكەن يامان ،
ئىران لەشكىرىگە سوغ باقمىش زامان . »
ئۇنى قۇچاقلىدى چۇشۇپ ئېتىدىن ،
سوربدى خۇسرەۋنىڭ ھال ـ ئەھۋالىدىن .
ياش ـ قېرى ھەممىنىڭ ھالىن سوربدى :
« گۈدەرز، تۇس ،گۇستەھەم قەيەردە،ــ دېدى ، ـ
شاپۇر ، فەرھاد ۋە بېجەن ئامانمۇ ساقمۇ ،
رۇھھەم ، گۇرگىنلەرنىڭ كەيپى خۇش ـ چاغمۇ ؟ »
بېجەننىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغان زامان ،
گېۋنىڭ يۈرىكىدىن ئۆرلىدى پىغان .
رۇستەمگە دېدى ئۇ : « مەردلىك بايرىقى ،
ھەممە پادىشاھنىڭ سۆيۈنگەن تېغى !
دىدارىڭنى كۆرۈپ مەن قىلدىم شۇكۇر ،
مېھىر ـ ھىممىتىڭگە مىڭبىر تەشەككۇر .
سەن سوربغان ئۇلۇغلار ساغلام ۋە ئامان ،
سالاملار يوللاشتى ساڭا بىر جاھان .
پەقەت مېنى قىسمەت بۇ كويغا سالدى ،
قېرىغان چېغىمدا ھالىمدىن ئالدى .
كۆز تەگدى گۈدەرزلەر نەسلىگە ، ھەيھات ،
زەھەرگە ئايلاندى بىزگە بۇ ھايات .
بارئىدى جاھاندا يېگانە ئوغلۇم ،
دەستۇرۇ ئەمەلىم ، مەردانە ئوغلۇم .
مەن ئۇنى يوقاتتىم ، دۇنيا قاراڭغۇ ،
ئەۋلادىم كۆرمىگەن بۇ قەدەر قايغۇ .
كۆرگەنسەن ئېگەردىن چۇشمەيمەن ھامان ،
كۇنۇ تۇن چاپارمەن سەييار كۇنسىمان .
مەن بېجەن تۇپەيلى تەلۇمەن گويا ،
ئۇنى سوراقلايمەن تۇنۇ كۇن مانا .
بۇگۇن شاھ كۆتۇرۇپ جاھان جامىنى ،
دىلدا تەكرارلىدى تەكرى نامىنى .
تەكرىنىڭ شەرىپىن قىلغاچ ئىبادەت ،
ئۇ چىقتى تەختكە مەمنۇن بىغايەت .
كۇجە ياققاندىن سوڭ تەختتە ھۆكۇمدار ،
شۇ جامغا تىكىلدى غايەت ئۇمىدۋار .
تۇرانغا ئىشارە قىلدى شەھرىيار :
« ئۇندا بېجەن تۇتقۇن ، تارتماقتا ئازار .
كەيخۇسرەۋ ئۇ جامنى كۆرسەتتى ماڭا ،
ۋە دەرھال بۇ ۋەجدىن ئەۋەتتى ساڭا .
دىلدا زور ئۇمىدىم ، كەلدىم بۇ تامان ،
كۆزۈمدىن ئاقار ياش ، يۈزۈم زەپىران .
ماڭا پەقەت ئۆزۈڭ تەنھا خالاسكار ،
ئۆزۈڭسەن ئىنسانلار ئۇچۇن مەدەتكار ! »
سۆزلەيتتى تىزىپ ئۇ كىرپىككە كۆز ياش ،
ئاھ چېكەر ، جىگىرى كۆيگەنگە ئوخشاش .
رۇستەمگە تاپشۇرۇپ شاھ نامىسنى ،
سۆزلىدى گۇرگىنىڭ ئىش ـ قىلمىشنى .
رۇستەم ئوقۇپ چىقتى كۆزگە ياش ئېلىپ ،
شۇم ئەفراسىياپقا غەزەپى كېلىپ .
بېجەننىڭ دەردىدە چېكىپ ئاھ ـ پىغان ،
رۇستەمنىڭ كۆزىدىن ئاقار ئىدى قان .
يەنە ئۇ بېجەنگە ئۇرۇق ـ قېرىنداش ،
باتۇر قىزى ئىدى گېۋگە ياستۇقداش .

گېۋ ئۇنىڭ سىڭلىسى مەھبۇبى ئىدى ،
مەرد فەرامەرز ئوغلى ئاڭا ئەر ئىدى .
رۇستەمنىڭ قىزىدىن تۇغۇلغان بېجەن ،
ئۇنى پەھلىۋان دەپ تونۇر ھەممەيلەن .
رۇستەم گېۋگە دېدى : « چەكمە مۇنچە غەم ،
ئېگەردىن پۈتىنى بوشاتماس رۇستەم .

تايىنكى بېجەننى ئازاد قىلماق قەرز ،
ئۇنىڭ دىدارىنى ئامان كۆرمەك قەرز !
مەن سېنىڭ دەردىڭگە چارە قىلغايمەن ،
بارچە كىشەنلەرنى پارە قىلغايمەن .
تەگرى ۋە شاھ ئەمرى بولۇپ مەدەتكار ،
ئۇنى زۇلمەت چاھتىن خالاس قىلغۇم بار . »

رۇستەمنىڭ گېۋ شەرىپىگە زىياپەت بەرگەنلىكى

رۇستەم ئايۇانىغا ئۇلار چىقىشتى ،
يول تەدبىرلىرىنى ئويلاپ كۆرۈشتى .
شاھنىڭ مەكتۇپىنى ئوقۇغاچ رۇستەم ،
خۇسرەۋ سۆزلىرىدىن سەزدى رەنجۇغەم .
شاھ شۇنچە ماختاشلار يوللىغانىدى ،
پەھلىۋاننى نۇرغۇن قوللىغانىدى .
رۇستەم گېۋگە دېدى : « ھەممىسى ئايان ،
شاھ ئەمرى ۋاجىپتۇر ، تەييارمىز ھامان .
ماڭا تەسىر قىلدى تارتقان زەخمىتىڭ ،
بارچە ئازابلىرىڭ ، دەردىڭ ، كۈلپىتىڭ .
قەلبىمدە چەكسىزدۇر ساڭا ئېھتىرام ،
سەن قانچە دۇشمەندىن ئالغان ئىنتىقام .
سىياۋۇش جەڭلىرى ، مازەندەراندا ،
يەڭ تۇرۇپ ، زور جەڭلەر قىلدىڭ مەيداندا .
بۇ ئۇزۇن يوللاردىن ئۆتۈش مۇشەققەت ،
يول بېسىپ مەنزىلگە يېتىش مۇشەققەت .
دىدارىڭنى كۆرۈپ شادلاندىم شۇنداق ،
بېجەننىڭ ھالىدىن غەمكىن مەن بىراق .
ئويلىماپتىكەنمەن سېنى بۇ قەدەر ،
خاراب قىلغىنىنى قايغۇلۇق خەۋەر .
مەن شاھنىڭ ئەمرىنى بېجىرمەك ئۈچۈن ،
ھازىرلىق باشلايمەن يول ئۈچۈن بۈگۈن .
ئەھۋالىڭنى كۆرۈپ خەستىدۇر كۆڭلۈم ،
بېجەننىڭ ئىشىغا باغلاندى بېلىم .
ئۇنى خالاس قىلماق مېنىڭ بوينۇمدا ،
تەگرىنىڭ يولىغا جېنىمدۇر پىدا .
بېجەن ئۈچۈن چېكەي ھەر قانچە جەبرى ،
سەرپ بولسا لەشكىرىم ، بايلىقىم مەيلى .
كەمەر باغلاي ، يەزدان بولغاي مەدەتكار ،
غالىب شاھ ئىقبالى ھامان بولغاي يار .

بېجەننى مەن چاھتىن قىلۇرمەن ئازاد ،
ۋە ئۇلۇغ شاھىمنىڭ كۆڭلى بولغاي شاد .
مېنىڭ ئۆيۈمدە سەن تۇر ئۇچ كۈن شۇنداق ،
مەي ئىچكىن ، قايغۇدىن پۈتۈنلەي يىراق .
سېنىڭ ئۆز ئۆيۈڭدۇر مېنىڭ ئۆيۈم ھەم ،
كۆرەيلۇق بايلىقتىن لەززەت ھەر قەدەم .
ئۈچ كۈن شۇ مەقسەتتە بىز بولايلى شاد ،
پەھلىۋانلار بىلەن شاھنى قىلىپ ياد .
تۆتىنچى كۈنى ئىران تامان بارايلى ،
باھادىرلار شاھىن ئامان كۆرەيلى . »
رۇستەم شۇنداق دېگەچ گېۋ شاد قوزغالدى ،
پەھلىۋان رۇستەمنى قۇچاقلاپ ئالدى .
قول ، بېشى ، پۇتىنى گېۋ سۆيدى شۇنداق ،
ماختاشلار ياغدۇرۇپ سۆز قىلدى مۇنداق :
« ساڭا مىڭ تەشەككۇر شانلىق پەھلىۋان !
بەختىمىزگە دائىم بولغايسەن ئامان !
ئېشىپ بارغاي كۈچۈڭ ، شانۇ شەۋكىتىڭ !
ئابرۇيۇڭ ، ھۆرمىتىڭ ، ئىقبال ، دۆلىتىڭ !
ئەزىز ئەۋلىيالار ساڭا يار بولسۇن ،
پەللارنىڭ قۇدرىتى سەندە بار بولسۇن !
كۆڭلۈمنى غۇباردىن ئەيلىدىڭ خالاس ،
ياخشىلىق يار بولسۇن ساڭا بىقىياس . »
گېۋ دىلى شۇ يوسۇن تاپتى تەسەللى ،
رۇستەمدىن كۈچەيدى ئىشەنچى خېلى .
سارايۇەنگە دېدى : « داستىخان سالغىن ،
مەردلەر ، دانالارنى بەزمىگە چاقىرغىن !
زەۋزەرە ، فەرامەرز ، گېۋ بىلەن داستان ،
رۇستەم بۇ مەجلىسگە جەم بولدى شۇئان .
مېھمانلار كېلىشتى پېشايۇانسېرى ،
ساقىي ، سازەندىلەر تولۇق جەم بولدى .

قىرمىز مەي لىق تولغان قەدەھلەر قولدا ،
چاڭ ياڭىرار ، جاراڭلار جام ئوڭدا ، سولدا .

لالىرەڭ شارابتىن يۈزلەر لالىرەڭ ،
ئۇچ كۈندە بۇ بەزمە تۈگىدى ئاران .

رۇستەمنىڭ خۇسرەۋ ھۇزۇرىغا كەلگەنلىكى

تۆتىنچى كۈنگىچە بەزمە قىپ ئەلھال ،
سەپەر تەرەددۇتىنى باشلىدى دەرھال .
« يۈكلەرنى باغلا !ـــ دەپ بۇيرۇدى رۇستەم ،ـــ
ئىران شاھى تامان قويۇلسۇن قەدەم . »
ئۇلۇغ شاھنىڭ چەۋەندازلىرى قاتار ،
قەلئە دەرۋازىدا سەپ تۈزۈپ تۇرار .
ئۇ چىقىپ تۇلپارغا بىر سەكرەپ مىندى ،
كەمەر باغلاپ ، رۇمى ساۋۇتىن كىيدى .
ئېگەرگە ئۇ قويۇپ بوۋا گۇرزىسىن ،
ئويلىدى ئۇرۇشنىڭ مىكرۇ ھىيلىسىن .
تۈلپارنىڭ قۇلىقى كۆككە دىڭ ئىدى ،
تاجبەخش باشلىرى قۇياشتەك خۇددى .
رۇستەم ، گېۋ ۋە يۈزمىڭ زابۇللۇق لەشكەر ،
جەڭ ئۈچۈن تەق بولدى بۇ ئۇلۇغ ئەسكەر .
سارايدا ئارتۇقچە يۈك قالدى بىراق ،
زال ، فەرامەرز ئېپ كېلەر ئۇنى كېيىنراق .
ئىران يۇرتى تامان يولغا چۈشۈشتى ،
دىللىرى قىساستىن يېنىپ كۆيۈشتى .
ئىران دىيارىغا يەتكەندە رۇستەم ،
باتۇرلار يېرىگە قويغاندا قەدەم ،
ئاسمان ئۇنى قۇتلۇقلاپ زەردەڭ پارلىدى ،
خۇش ھاۋا ئۇلارنى سۆيۈپ قۇتلىدى .
رۇستەمنىڭ يېنىغا ئاتلىق گېۋ كەلدى ،
« پەھلىۋان ، شۇ يەردە توختىغىن !ـــ دېدى ،ـــ
مەن كىرىپ شاھىمغا يەتكۈزەي خەۋەر ،
تۇلپاردا كەلدى دەپ ئېيتاي مۇزەففەر . »
رۇستەم جاۋاب قىلدى : « مەيلى بارغىن تېز ،
شادلىقىڭدىن شاھقا سەن خەۋەر يەتكۈز ! »
رۇستەمنىڭ رۇخستى بىلەن پەھلىۋان ،
ئات بىلەن كەتتى ئۇ شاھ قەسرى تامان .
كەيخۇسرەۋ يېنىغا كېلىپ ئۇ يېقىن ،
دۇئالار ئوقۇدى ، ئېيتتى كۆپ تەھسىن .
گۈدەرز ئوغلى گېۋگە دېدى پادىشاھ :
« رۇستەم نەدە قالدى ، ئەيلىگىن ئاگاھ !»

گېۋ جاۋابەن دېدى : « ئەي شەرىپلىك شاھ ،
ئىقبالىڭ تۈپەيلى بەخت كۈلدى ناگاھ .
رۇستەم پەرمانىڭدىن باش تارتمىدى ھېچ ،
ۋەدىگە ساقتىتۇر ، تولۇقتۇر ئىشەنچ .
مەن شاھلىق مەكتۈپىن بەرگىنىم ھامان ،
ئۇنى يۈز ـ كۆزىگە سۈركىدى پالۋان .
مەن بىلەن يانمۇيان يېتىپ كەلدى ئۇ ،
خۇسرەۋگە سادىقلىق نىشانىدۇر بۇ .
رۇستەم يول ئۈستىدە كۈتەر ئىنتىزار ،
سېنىڭ ھۇزۇرۇڭغا كىرىشكە تەييار . »
شاھ يەنە سورىدى : « نەدىدۇر رۇستەم ،
يۇرتىمىز تىرىكى ، ئەڭ سادىق ئادەم ؟
ئەڭ ئالىي ھۈرمەتكە بولسۇن سازاۋەر ،
ئۇنىڭچۇن پادىشاھ خىزمەتكە تەييار .»
بۇيرۇدى كەيخۇسرەۋ دانىشمەنلەرگە ،
شەرىپلىك زاتلارغا ، غالىب مەردلەرگە .
رۇستەمنى لەشكەرلەر بىلەن كۈتمەككە ،
ئۇلارنى ئەزىزلەپ ، ھۆرمەتلىمەككە .
كەشۋاد ئوغلى گۈدەرز بىلەن يانمۇيان ،
نوزەرلەر شاھى تۇس ، فەرھاد پەھلىۋان .
مەغرۇر باتۇرلاردىن ئۈچتىن ئىككى زات ،
رۇستەمنى كۈتۈشكە قوزغالدى ئازاد .
ئۇلار يېشىغا قاراپ سەپكە تىزىلدى ،
كاۋۇسنىڭ نىزامى بەجا قىلىندى .
دەل شۇنداق قىلىشتى گۇرزىدار مەردلەر ،
دۈشمەننى قىرىشتا پىداكار مەردلەر .
بايراقلار لەپىلدەپ ، تىغلار يالتىراپ ،
جاھاننى قاپلىدى رەڭدار توزانلار .
رۇستەمنىڭ يېنىغا يېتىپ كېلىشتى ،
ئاتلاردىن دەس چۈشۈپ تەزىم قىلىشتى .
جاھان پەھلىۋانى ئېتىدىن چۈشتى ،
ئەيىۋھەنناس بىلەن مەردلەرنى قۇچتى .
شاھتىن ھال ـ ئەھۋال سورىدى رۇستەم ،
سۆزلەپ چەرخى پەلەك ، قۇياش ، ئايدىن ھەم .

ئۇلار ئازەرگۇشەسپ ـــ چاقنىغان ئوتقا
ئوخشاپ يالتىرىشىپ مىنىشتى ئاتقا .
ئادىل شاھ ئوردىغا رۇستەم كىرگەن ئان ،
تەزىم قىپ ئېگىلىپ ، كۆتۈردى پىغان .
ئاندىن تەخت ئالدىغا ئىلدام يۈگۈردى ،
ئۇندا دۆلەت پاناھ خۇسرەۋنى كۆردى .
بېشىنى كۆتۈرۈپ ئوقۇدى سانا :
« ئامان بول دۆلەتىنىڭ بەختى دائىما !
تەختىڭدە ھۆرمۈزدەك چاقنا ئۆمۈر باد ،
تاجدار بەھمەن قىلسۇن مەڭگۈلۈك ياد .
دانا ـ دانىشمەنلەر پاسىبان بولسۇن ،
ئەقىل ـ ئىدراك دائىم ھەمراھى بولسۇن .
ئۇلۇغلار شەھرىيار سېنى قوللىسۇن ،
شەۋكەتتە سەن بىلەن تەڭداش بولمىسۇن .
قوغداشتا تەييار بىز خەزىنە ـ مالىڭ ،
ئىشىككە مەدەتكار زېھىن كامالىڭ .
ساڭا پەرۋەردىگار مەدەتكار بولسۇن ،
يامانلىق قاپقىنى ساڭا يېپىلسۇن . »

« بېجەن ۋە مەنىجە » داستانىدىن

« جامالىڭدىن روشەن كۈندۈز كەبى تۇن ،
يالتىرار بېشىڭدا تاجىڭ بولۇپ كۇن .
بوۋىلاردەك ئىشىڭ بەختيار بولسۇن ،
تەلىيىڭ قۇياشى مۇنەۋۋەر بولسۇن .
چارۋىلىرىڭ پۈتۈن بىزاۋال بولسۇن ،
ھەر ئىشقا قۇربىتىڭ بەركامال بولسۇن .
ئەۋلادىڭ ـ ئەجدادىڭ بولسۇن بەختيار ،
ياشىنسۇن ، گۈللىسۇن سەن سورىغان دىيار .
سىر بىلگۈچى بولسۇن سېنىڭ ھەمكارىڭ ،
مۇرادىغا يەتسۇن يۇرتۇڭ ـ دىيارىڭ .
كۈلكە ـ شادلىق مەڭگۈ ھەمدەمىڭ بولغاي ،
تاجىڭ شولىسىدىن كەڭ جاھان كۈلگەي ! »
ئاپىرىنلار ئوقۇپ بولغاندا رۇستەم ،
ئۇنى تەختكە شاھ تەڭ ئولتۇرغۇزدى ھەم .
ئاندىن خۇسرەۋ دېدى :« زەپ كەلدىڭ ئوغۇل ،
بالالار يوقالسۇن ، دائىم ئامان بول !
سەن كەيانىيلەرنىڭ پەھلىۋانىسەن ،
سىر ئاچقان ، سىر ياپقان نۇكتەدانىسەن .
شاھانە لەشكەرگە ئۆزۈڭ سەن سەردار ،
ئىرانىڭ تايانچى سەندىكى مادار .
دىدارىڭنى كۆرۈپ بولدۇم بەھەد شاد ،
روھىڭ قانات يېيىپ تۇرار كەڭ كۇشاد .
زەۋارە ، فەرامەرز ۋە داستان ساقمۇ ؟
ئۇلارنىڭ ھالى خوپ ، كەيپى خۇش چاغمۇ ؟ »
رۇستەم تەختنى سۆيۈپ ، ئېگىلدى ناگاھ :
« قەلبى پاك ، دانىشمەن ، بەختى كۈلگەن شاھ !
بەختىڭنىڭ نۇرىدىن ئۇلار شاد ، ئامان ،
ئەسلەپسەن ئۇلارنى ، رەھمەت شاھ چەندان !»

كەيخۇسرەۋنىڭ پالۋانلار بىلەن بەزمە ئۆتكۈزگەنلىكى

سارايۇەنگە بەردى پادىشاھ پەرمان :
« يىغىلسۇن گۇدەرز ، تۇس ، بارچە پەھلىۋان ! »
قەسىر سەرداری باغ ئىشكىنى ئاچتى ،
شاھانە مەنزىرە شولىسىن چاچتى .
شاھقا تۆردە زەر تەخت قۇرۇلدى شۇئان ،
دەرەخلەر گۈل ئېچىپ تولۇپ ياشنىغان .
شاھانە داستىخان تارتىلغان زامان ،
چەكسىز بىر مەشئەلزار بولدى بۇ بوستان .
تەختىنىڭ يېنىدا شاھلىق ئەرغۇۋان ،
تەختكە ئاپتاپتىن بولغان سايىۋەن .
جىسمى ئاپئاق كۈموش ، شېخى ياقۇت ، زەر ،
ياپراقلار بەئەينى چېچىلغان گۆھەر .
ھېقىقۇ ياقۇتتەك ئۇنىڭ گۈللىرى ،
تاج ۋە زىرىگە ئوخشار دۇرلىرى .
لەمۇن ، بېھىلەرنىڭ رەڭگى نەق تىللا ،
بۇ خۇش بۇي مېۋىلەر چاچاتتى جۇلا .
دەرەخزار زىچلىقى قومۇشلۇق مىسلى ،
خۇشبۇيى بەئەينى نەۋ باھار ھەسلى .
سۇپىغا شاھ كىمنى تەكلىپ قىلسا گەر ،
ئۇنىڭغا چېچىلار ئىدى خۇش ئەنبەر .

كاسا سۇنغۇچىلار تۇراتتى قاتار ،
نەقىشلىك لىباسلار شۇنچە ۋالىلدار .
چىن شايىلىرىگە پۇركەنگەن ساقي
تەخت ئالدىدا خىزمەت ئادا قىلاتتى .
ساقىيلار شۇنچىلىك پەرداز قىلىشقان ،
مارجانلار تاقىشىپ ، زىرە ئېسىشقان .
رۇمنىڭ لاكلىرىدا قىزارغان يۇزلەر ،
خۇش ئاۋاز كۇيلەرگە ياڭرايتتى سازلار .
دىللار شاد ، قەدەھتە شارابلار پەيۋەس ،
يۇزلەردە مەي تەپتى ، ئەمما يوق بىر مەس .
رۇم ھېزەكلىرىدىن ھۆسن رەڭ ئالغان ،
ئۇد بىلەن چاڭ يايراپ ئەۋجىنى ئالغان .
قەسىر سەردارىنى تەيىن قىلدى شاھ ،
تۇس بىلەن گۈدەرزنى قىلماققا ئاگاھ .
دەرەخ ئاستىدىكى تەختكە شاھ كېلىپ ،
رۇستەمنى يېنىغا قىلدى ھەم تەكلىپ .
رۇستەمگە مۇنداق سۆز دېدى شەھرىيار :
« ياخشىلىق تۇپەيلى تاپتىڭ ئېتىبار .
دوستلۇق ـ ئىتتىپاقتا سادىق ئوغلانسەن ،
ئىقبالى يار بولغان مەرد پەھلىۋانسەن .
سۇمۇرۇغتەك پەرۋازدا كەزدىڭ دۇنيانى ،
سەن ئاپەت كەلگەندە ئىران قالقىنى .
كەيانىيلەرگە سەن جۇرئەتلىك كەمەر ،
قۇدرەتلىك قورالسەن دۇشمەننى يېڭەر .
گاھ يەڭگىل ، گاھ ئېغىر ، گاھ پايدا ـ زىيان ،
گۈدەرزلەر ئىشى ئۆزۈڭگە ئايان .
خىزمىتىمگە ئۇلار تەييار دائىما ،
ياخشىلىق قولىدا ئۇلار رەھنەما .
بولۇپمۇ باتۇر گېۋ ماڭا قەدىردان ،
بارلىق رەنج ـ ئاپەتتە ئۇ ماڭا قالقان .
بۇ ئەۋلاد بېشىغا ئەمدى چۈشتى غەم ،
ئوغلىنىڭ ھىجرىدىن ئەڭ قاتتىق ئەلەم .
بۇ ئىشنى بېجىرمەك سېنىڭ بۇرچۇڭدۇر ،
شىردىنمۇ كۈچلۈكرەك سېنىڭ كۈچۈڭدۇر .
بېجەننى قۇتقۇزۇش يولىن ئەلۋەتتە
ئىزدىگىن ، تۇراندا ئۇ تۇرار خەۋپىتە .
نېمە ھاجەت بولسا ، ھەمىسىنى ئال :
پەھلىۋانلار ، ئاتلار ، خەزىنە ، قورال . »
كەيخۇسرەۋ سۆزىنى ئاڭلىغاچ رۇستەم ،
يەر سۆيۈپ ، سۈكۈتتە چۆكتى ئۇ بىردەم .
ئاندىن شاھقا دېدى : « ئۇلۇغ پادىشاھ !
زېمىن قۇياشسىز ، ئالەمگە پاناھ .
سەندىن ئۇزاق بولسۇن بالا ۋە ئاپەت !
دۇشمىنىڭ بېشىغا توپلانسۇن كۈلپەت .
سەن شاھىنشاھدۇرسەن ، شاھلار سەردارى ،
كەيانىي شاھلارنىڭ شان ئېتىبارى .
سەندەك شاھ تەختكە قاچان ئولتۇرغاي ،
ئۆزۈڭسەن ئەڭ پارلاق قۇياش ، پارلاق ئاي .
ياخشىنى ياماندىن ئايرىغان سەنسەن ،
ئەجدىھا بوينىنى قايرىغان ھەم سەن .
كەيانىيلەر كۈچى ، گۈرزىسى بىلەن
مازەندەرانىدا دۈشمىنى يەڭگەنمەن .
ئانام خىزمىتىڭگە تۇغقاندۇر مېنى ،
ئەسلا بەختـ شادلىق تەرك قىلمىسۇن سېنى .
مەڭگۈلۈك پەرز ماڭا سېنىڭ پەرمانىڭ ،
ۋەدىدىن يانمىغاي سادىق ئوغلانىڭ .
تاجىڭدىن كۆزۈمنى ئۈزمەيمەن ، شاھىم ،
ئەھدۇ پەيمانىمنى بۇزمايمەن ، شاھىم .
گېۋنىڭ بۇ ئىشىغا جېنىمدۇر پىدا ،
ئاسماندىن ئوت ياغسا قىلمايمەن پەرۋا .
ئەگەر قوش كۆزۈمگە سانجىلسىمۇ تىغ ،
خۇسرەۋ پەرمانىنى تۇتىمەن ئارتۇق .
سېنىڭ ئىشلىرىڭدۇر خىيالىم دائىم ،
نە سەردار ، نە لەشكەر ئەمەس خىيالىم .
ئۇ چاھقا ھېيلە بىلەن بارماقلىق بەستۇر ،
گۇرزە ۋە توقماقلار كېرەك ئەمەستۇر . »
رۇستەمنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ گۈدەرز ،
گېۋ ، فەرھاد ، فەربۇرز ، شاپۇر بىر نەپەس ،
ئۇنىڭ مەردلىكىگە تەھسىن ئوقۇشتى ،
تەڭرى مەدەتكارىڭ بولسۇن دېيىشتى .
رۇستەمگە شۇ خىلدا قىلىشتى خىتاب ،
قوللارغا جام ئېلىپ كۆتۈردى شاراب .
باھاردا شادلىقنى قىلىپ ئىختىيار ،
ئۇلار بىلەن شاراب ئىچتى شەھرىيار .

رۇستەمنىڭ دېرىكى گۈرگىنگە كەلدى ،
ئۇ دەردىگە چارە بارلىقىن بىلدى .
رۇستەمگە يەتكۈزدى ئۇ شۇنداق خەۋەر :
« ئەي خەنجەرگە غىلاپ ، غىلاپقا خەنجەر ،
يەنى ، ئادالەتنىڭ ئۆتكۈر شەمشىرى !
تۈگۈنلەر يەشكۈچى ئەقىل ـ تەدبىرى !
ئۇلۇغلۇق شەمشادى ، ئەي ۋاپا گەنجى !
سەندىن داۋا تاپقاي ئىنسانىنىڭ رەنجى !
سەن مەردلىك ئىشكى بولۇپ ئېچىلدىڭ ،
بالايى ـ خەتەرنى زەنجىرگە سالدىڭ !
سۆزۈمدىن كەلمىسە ساڭا گەر مالال ،
ئېتىبار بېرىپ سەن سۆزگە قۇلاق سال .
كاج رەپتار پەلەكنىڭ ئىشىغا قارا ،
يول قويماس دىلىمنىڭ خۇشاللىقىغا .
زۇلمەتكە دۇچ قىلدى ، پاتتى قۇياشىم ،
تەقدىرىم تۈپەيلى شۇ بولدى ئىشىم .
شاھ ئۇچۇن تەييارمەن ئۇتقا سەكرەشكە ،
گەر ئىجازەت قىلسا تۇغيان قوزغاشقا .
بەلكى ئۇلۇغ نامىم تىكلىنەر يەنە ،
قەرىغان چېغىمدا ئۇلگۈرۈپ قايتا .
سەن جاھان شاھىدىن ئىجازەت ئالغىن ،
بىللە باراي ، مېنى يولچى دەپ بىلگىن .
بېجەن ئايىغىغا يىقىلاي يېتىپ ،
ۋەسلىدىن قەلبىمنى مۇنەۋۋەر ئېتىپ . »
گۈرگىن مەكتۇپىنى ئوقۇغاچ رۇستەم ،
ئاھ چەكتى ، دىلىنى مۇجۇپ بىر ئەلەم .
ئېزىلدى گۈرگىننىڭ دەرد ـ قايغۇسىدىن ،
بېھۇدە ئارمانى ۋە ئارزۇسىدىن .
خەتچىگە دېدى ئۇ :« سەن قايتقىن شۇئان ،
ئۇنىڭغا بېرىپ ئېيت : « ئەي ،ئەخمەق ، نادان !
ئارسلان تەمسىلىن بىلمەيدىكەنسەن !
ئۇ ئۇمماندەريادا لەھەڭگە دېگەن :
ئەگەر خىرىس ئەقىلدىن چوڭ بولسا ، ئىشەن ،
ھېچكىم قالماس خىرىس ئوتىدىن ئېسەن . »
كىم خىرىس ئۇستىدىن غالىب ، ئۇ دانا ،
ئۇ ھامان بەختيار ياشار شىر گويا .
ئۇنىڭغا ھاشارات ھاجىتى يوقتۇر ،
يىرتقۇچمۇ كېرەكمەس ، ئۇ دائىم توقتۇر .

سەن قېرى تۈلكىدەك مەككارلىق قىلدىڭ ،
ئووچى قاپقىنىنى كۆرمەي ئىلىندىڭ .
سېنىڭ ئارزۇيۇڭ بېھۇدە ، بىكار ،
خۇسرەۋگە نامىڭنى ئېيتىش ماڭا ئار .
لېكىن ، بۇ ھالىڭنى ھېسابقا ئېلىپ ،
قارا ئىستىقبالىڭنى ھېسابقا ئېلىپ ،
خۇسرەۋدىن گۇناھىڭ سورايمەن ، شايەت ،
ئەجەبمەس ئاي كۈلۈپ ، چېكىنسە زۇلمەت .
ئالەمپاناھ تەگرى خاھىشى بىلەن
خالاس بولسا چاھتىن پەھلىۋان بېجەن ،
سەن ھەم قۇتۇلغايسەن زىندانىدىن ئامان ،
غەزەپتىن ۋاز كېچەر شۇنداپەھلىۋان .
گەر ئۆزگە يول تۇتسا بۇ چەرخى پەلەك ،
سەن ھالاك بولۇرسەن ، ئۇمىدسىز دېمەك .
يەزدان قۇدرىتى ھەم شاھ ئەمرى بىلەن ،
ئەڭ ئاۋۋال جاجاگنى ئۆزۈم بېرۇرمەن .
گۇدەرز ، گىيۇ ئۆچىنى ئالماستىن قويماس ،
ئەگەر مەن سېنىڭدىن ئالمىسام قىساس . »
شۇندىن كېيىن ئۆتتى بىر كېچە ـ كۈندۈز ،
لېكىن ، رۇستەم شاھقا ھېچ ئېيتمىدى سۆز .
ئەتىسى قۇياش بالقىغان زامان ،
كۈمۈش ئېرىتمەدەك كۈلگەندە جاھان ،
پەھلىۋان تەھمىتەن كۆكسىنى كەردى ،
قۇياشقا تەڭ شاھنىڭ قەسرىگە كىردى .
گۈرگىندىن سۆز ئاچتى تەھمىتەن شاھقا ،
بىر مەردان تەقدىردىن پاتقان گۇناھقا .
شاھ دېدى : « ئەي مېنىڭ ئۇلۇغ سەركەردەم !
كېشىنلىرىم ئۇزۇپ ، سورايسەن يارىدەم .
مەن قەسەم ئىچكەنمەن تاج ـ تەخت ھەققى ،
قۇياش ، مارس ، زۆھرە ، بەخت ھەققى .
ئەگەر بېجەن بەندىتىن بولمىسا خالاس ،
گۈرگىن مەندىن ئەسلا ياخشىلىق تاپماس .
مۇندىن باشقا نېمە سورىساڭ بېرەي ،
تەخت ، مۆھۈر ، تاج ، شەمشەر خالىساڭ بېرەي . »
شۇنداپەھلىۋان دېدى شاھقا جاۋابەن :
« ئەي ئۇلۇغ شەھرىيار ، سەندىن سورايمەن ،
ئۇ يامان ئىش قىلىپ چەكمەكتە ئازاب ،
ئۇنى بۇ ئەھۋالدىن قۇتقۇزماق ساۋاب .

قوتقوزمساڭ بولۇر مەڭگۈ بىئامان ،
ئۇ تەييار جېنىنى قىلماقتا قۇربان .
ھەر كىمكى ئەقلىنى يوقاتسا ئەگەر ،
قىلمىشى تۈپەيلى ئۇ ئازاب چېكەر .
ئەسلىمەك كېرەكتۇر خىزمەتلىرىنى ،
جەڭلەردە كۆرسەتكەن جۈرئەتلىرىنى .

ئەۋلادلىرىڭ بىلەن سەپكە بەل باغلاپ ،
جەڭگە كىردى دۈشمەن باغرىنى داغلاپ .
مەن ئۇچۇن كەچۈرسەڭ ئۇنى ، پادىشاھ ،
بەلكى بەختە يۇلتۇزى نۇر چاچار ناگاھ . »
غالىب شاھ رۇستەمچۇن قىلدى ئىلتىپات ،
گۇرگىن قاراڭغۇ چاھتىن بولدى ئازاد .

رۇستەمنىڭ ئۆز لەشكەرلىرىنى توپلىغانلىقى

رۇستەمدىن سورىدى ئاندىن شەھرىيار :
« بۇ ئىشقا قانداقچە بېرىش پىكرىڭ بار ؟
قانچە لەشكەر كېرەك ، قانچە خەزىنە .
يېنىڭغا كىملەرنى ئالىسەن يەنە ؟
قورقمەن بەدكىردار شۇم ئەفراسىياپ
بېجەنگە بەرمىگەي دەپ ئارتۇق ئازاب .
يەڭگىلتەك بولسىمۇ شۇم دۈشە يوسۇن ،
ھۈنىرى مەككارلىق ، ئوقۇماق ئەپسۇن .
ئەھرىمەن ئەيۈشكە كەلتۈرسە ئۇنى ،
بېجەن نابۇت بولغاي ، بىلىمەن بۇنى . »
رۇستەم شاھقا دېدى : « ئۇلۇغ شەھرىيار !
بۇ ئىشنى يوشۇرۇن تەييارلاش دەركار .
بۇ چاھنىڭ ئاچقۇچى ھېيلىدۇر پەقەت ،
بۇ ئىشتا ئۇر ـ يىقىت كەلتۈرمە كۆلپەت .
سودىگەر تۈسىگە كىرىپ بارىمىز ،
تۈراندا سەۋر قىپ كۈتۈپ تۇرىمىز .
بۇ ئىشتا گۈرزە ، تىغ ، نەيزە نە ھاجەت ،
بۇندا ئېھتىياتكارلىق كېرەكتۇر پەقەت ،
گۆھەر ، زەر ، كۈمۈشمۇ لازىمدۇر ئازراق ،
ھەممىدىن كېرىكى ھوشيارلىق بىراق .
گىلەملەر ، كىيىملەر تەق ـ تەييار بولار ،
ئىنئام ھەم سوۋغاتقا ئىشلىنەر ئۇلار . »

رۇستەمنىڭ سۆزىدىن رازى بولدى شاھ ،
خەزىنىچى بۇيرۇلدى بولماقتا پاناھ .
خەزىنە ئېچىلدى : ئەنە كۈمۈش ، زەر ،
ھېسابسىز دىنار ـ پۇل ، ھېسابسىز گۆھەر .
تەھەمتەن كۆرۈپ بۇ خەزنە ، بېزەكنى ،
تاللاپ ئالدى پەقەت يولغا كېرەكنى .
يۈز تۆگىگە دىنار يۈكلەندى شۇ دەم ،
يەنە يۈز تۆگىگە يۈكلەندى دىرھەم .
رۇستەمدىن ئاڭلىدى ساراي سەردارى :
« تاللانسۇن مىڭ لەشكەر قوشۇن شۇڭقارى !
ئۇلاردا بولسۇن ھەم بىرنەچچە باتۇر ،
جەڭلەردە چېكىنمەي ھامان جەڭ قىلار .
گۇرگىن ھەم شاۋەران ئوغلى زەنگە ھەم ،
جەڭگاۋار پەھلىۋان باتۇر رۇستەھەم .
تۆتىنچىسى گۇرزە ماھىرى بولسۇن ،
تەختىبان فەرروخى ھەم تەييار بولسۇن .
رۇھھەم بىلەن فەرھاد قاتاردا بولغاي ،
بۇ سەپەردە ئەشكەش بىز بىلەن يۈرگەي .
قوراللانسۇن غالىب يەتتە باھادىر ،
گەنج ساقلاش ۋە لەشكەر باشلاشقا قادىر . »
باشلاردىن تاج ـ بېزەك ئېلىپ تاشلاندى ،
شۇ خىلدا ئاجايىپ سەپەر باشلاندى .

رۇستەمنىڭ خوتەن شەھرىگە ، پىران يېنىغا يول ئالغانلىقى

مەغرۇر باتۇرلارغا كۆز سالدى رەھبەر ،
قىلىچۋازلار تۇتقان قولىدا شەمشەر .
سارايۇمن قوۋۇققا چىققاندا كۆردى ،
باتۇرلار بىلىگە كەمەر باغلايتتى .
نەيزىۋازلار يولغا تەق بولغان مۇندا ،

ئۇلارمۇ بەللەرگە باغلاشقان پوتا .
ئارتىلغان تۆگىلەرگە نەيزەيۇ ئوقلار ،
ئارتىلغان سەپەرگە كېرەكلىك يۈكلەر .
سەپ ـ سەپكە بۆلۈندى ئۇلار تەق بولۇپ ،
قولىنى يۇيۇشتى غەيرەتكە تولۇپ .

خورازلار چىللىغان سۈزۈك سۇبھى دەم ،
تۆگىگە باغلاندى ناغرىلىرى ھەم .
ئاتلىق كەلدى رۇستەم پەھلىۋان شۇئان ،
قولىدا گۈرزىسى ، ئېگەردە ئارقان .
پالۋانلار ئالدىدا ، لەشكەرلەر ئارتتا ،
ئۇلار تەييار ھەتتا سەكرەشكە ئوتقا .
مەدھىيىلەر ئوقۇشۇپ ئانا دىيارغا ،
رۇستەم يولغا چىقتى كىرىپ قاتارغا .
تۇران تۇپرىقىغا يەتكەن شۇ ھامان ،
سەردارلارنى سەپتىن ئاجراتتى چاققان .
لەشكەرگە تەكىتلەپ دېدى پەھلىۋان :
« بىلىڭلار ، كېيىقالدى باشقا ئىمتىھان .
جېنىمنى ئالمىسا تەڭرى تېنىمدىن ،
قوزغالماي تۇرۇڭلار بۇ جايدا جىم ـ جىم .
جەڭگە تەييار بولۇپ تۇرۇڭلار دائىم ،
غەپلەتتىن كېيىنىدۇ قىيامەت قايىم . »
ئىران چېگرىسىدا قالدى بۇ لەشكەر ،
ئۇ سەردارلار بىلەن باشلىدى سەپەر .
ئۇستىگە كىيىشكەن سودىگەر لىباس ،
پوتىلار ، كەمەرلەر شۇ كەسىپكە خاس .
قىممەتلىك ماللارنى ئارتىپ كارۋانغا ،
ئۇلار يول ئېلىشقان شەھرى تۇرانغا .
يەتتە ئات باراتتى بۇ يولدا پۇزۇر ،
بىرى تۇلپار ، ئالتىسى شامالدەك ئۇچقۇر .
لەشكەرلەر كىيىمى يۇز تۆگە ئارتۇق ،
يۇز تۆگە قىممەتلىك مال ـ مۇلۈك ، تارتۇق .
جاراڭ ـ جۇرۇڭ ئاۋاز ياڭرىدى ھەريان ،
ئۇ خۇددى تەھمۇرەس كانىيىسمان .
شەھەردىن شەھەرگە يول ئالغاچ كارۋان ،
ئاقىۋەت قەد ئېلىپ كۆرۈندى تۇران .
خوتەنگە يېتىشتى ئۇلار چۆل ئېشىپ ،
تاماشا قىلار ئەل يولغا چىقىشىپ .
تۇراندا بار ئىدى گۈزەل بىر ماكان ،
ئارام ئالار ئىدى ئۇ يەردە پىران .
ۋەس ئوغلى پىرانىڭ ئالدىدا قاتار
تۇران باتۇرلىرى تۇراتتى تەييار .
پىران ئۇلار بىلەن ئۇۋدىن قايتقان ھەم ،
يولدا تونۇپ قالدى پىرانىي رۇستەم .
گۆھەر تولدۇرۇلغان زەرجام قولىدا ،
رۇستەم تۇرار ئىدى ئۇنىڭ يولىدا .
ئالتۇن جامغا پەردە يېپىپ قويدى ئۇ ،
پەردىنى ئاۋايلاپ سۆيۈپ قويدى ئۇ .
ئاندىن ئون تۇلپارنى توپتىن ئاجراتتى ،
ئالتۇن ئېگەر بىلەن باپلاپ ياساتتى .
تۇتقۇزۇپ چۇلۇۋرنى خىزمەتچىلەرگە ،
يول ئالدى شۇ زامان پىران قەسرىگە .
پىرانغا دېدى ئۇ : « ئەي ، نامدار پىران !
ئىران ھەم تۇراندا نامىڭ بىر داستان !
زېمىندا تېپىلماس سەن كەبى بىر زات ،
شانۇ شۆھرىتىڭنى بىلەر كائىنات . »
رۇستەم ئۆزگەرتكەن ئىدى تۇسىنى ،
پىران تونالمىدى يېڭى كىشىنى .
پىران سورىدى : « ئېيت ، قايسى ئەلدىن سەن ؟
كىمسەن ، يېتىپ كەلدىڭ قايسى يولدىن سەن ؟ »
رۇستەم جاۋاب قىلدى : « مەن بىر خىزمەتكار ،
شاھىڭغا ئەۋەتتى ھەق پەرۋەردىگار .
ئىراندىن تۇرانغا يول بېسىپ كەلدىم ،
تىجارەت يولىدا ئەرزىيەت چەكتىم .
مەن ھەم مال ساتقۇچى ۋە ھەم خېرىدار ،
ساتىمەن ، ئالىمەن قانداق ماللار بار .
دىلدا ئۈمىد بىلەن كەلدىم شەھرىيار ،
ئىلتىپاتىڭغا بار بولغۇم سازاۋەر .
ھمايەڭگە ئالساڭ ئۇلۇغ پەھلىۋان ،
دۇردانىلەر سېتىپ ، ئالۇرمەن ھايۋان .
ئادىلىسەن ، ھېچكىمگە بەرمىگەن ئازار ،
مەرھىمىتىڭ بىلەن قىلىغاي بازار . »
شۇ سۆزلەرنى قىلىپ جامنى ئۇزاتتى ،
پىران باتۇرلىرى ئۇنى كۆزەتتى .
پىرانىڭ ئالدىغا تۆكتى خەزىنە ،
ئون ئات سوۋغات قىلدى ، كۆپلەپ خەزىنە .
ئاتلارکى ، ھەر بىرى ئەرەب تۇلپىرى ،
زەررە نۇقساندىنمۇ خالىي ھەر بىرى .
ئاپىرىن ئوقۇلۇپ ، بېرىلدى ئېھسان ،
رۇستەمنىڭ ئىشلىرى يۇرۇشتى ئاسان .
ئۇ جامدىن تۆكتىكى توكۇرلاپ گۆھەر ،
پىران تاشلار ئىدى يۇمشاق بىر نەزەر .
رۇستەمگە پىران كۆپ ماختاشلار دېدى ،
پىل سۆڭەك تەختىگە مەرھەمەت قىلدى .

دېدى : « ساڭا ئوچۇق يۇرتۇم ، ئويناپ كۆل ،
مەرھىمتىمزگە لايىقسەن پۇتكۈل .
قارشىلىق كۆرسەتمەس ساڭا ھېچكىم ھەم ،
خەۋپ ـ خەتەر توغرۇلۇق يېمە ئارتۇق غەم .
مېلىڭنى ساتىۋەر بىمالال ھەريان ،
خېرىدار تاپىۋەر قىينالماي ئاسان .
ئوغلۇمنىڭ ئۆيىنى قونالغۇ قىلغىل ،
ئۆزۈڭنى قېرىنداش ، تۇغقاندەك تۇتقىل .»
رۇستەم جاۋاب قىلدى : « ئۇلۇغ پەھلىۋان !
بۇ جايدا بىز بىلەن قالماقچى كارۋان .
كارۋاندا بولۇر ھەر تۈرلۈك ئادەملەر ،
مال ـ گۆھەرلىرىمىز بولسۇن بىخەتەر .»

پىران دېدى : « مەيلى ئۆزۈڭ جاي تاللا ،
پاسىبانلىق خىتىن بېرىمەن مەنلا .»
رۇستەم ئۆي تاللىدى ، ئىشقا كىرىشتى ،
ماللارنى شۇ ئۆيگە ئېلىپ كىرىشتى .
خەۋەر تارقالدىكى ، شۇ يېراق ئىران
ئۇلۇغ پادىشاھقا يوللاپتۇ كارۋان .
گۆھەر ساتقۇچىنىڭ داڭقى كەڭ كېتىپ ،
قانچە خېرىدارلار كېلىشتى يېتىپ .
شايى ، گىلەم ، دۇرنىڭ ئىشقىۋازلىرى
ئاقتى ئۇلۇغ پىران سارىيى سېرى .
قۇياش كائىناتنى قىلدى جىلۋىدار ،
كارۋان چۈشكەن جايدا قىزىدى بازار .

مەنىجەنىڭ رۇستەم ھۇزۇرىغا كەلگەنلىكى

مەنىجەگە يەتتى كارۋاندىن دېرەك ،
ئۇ شەھەرگە چاپتى يۈتكەنچە يۈرەك .
ئەفراسىياپ قىزى باشلىرى يالاڭ ،
يېتىپ كەلدى كارۋان قېشىغا ئاران .
ئۇستىبېشى خاراب ، يالاڭ باش ئىدى ،
ھارغىن قوش كۆزىگە تولغان ياش ئىدى .
يېڭىگە سۈرتۈپ ئۇ قانلىق يېشىنى ،
رۇستەمنىڭ ئالدىدا ئەگىدى بېشىنى :
« ئەگەر سەن كەچسەڭ جېنىڭ ، گەنجىڭدىن ،
پۇشايمان قىلمايسەن تارتقان رەنجىڭدىن .
پەلەك ئارزۇيۇڭ تامان ئايلانسۇن دائىم ،
يامان كۆزدىن سېنى ئاسراپ خۇدايىم .
سېنىڭ دىلىڭدىكى ئۈمىد ۋە ئارمان ،
ئىلاھىم ، ئەمەلگە ئاشقاي تېز ، ئاسان .
ئەقلىڭ سېنىڭ مەڭگۈ يولدىشىڭ بولسۇن ،
دانالىقىڭ ياريڭ ، قولدىشىڭ بولسۇن .
ئىران مەملىكىتى گۈزەل دىيارىدۇر ،
سېنىڭدەك مەردلەرگە قۇتلۇق باھاردۇر !
پەھلىۋانلار شاھى ئامانمۇ ، ساقمۇ ؟
گېۋ ۋە گۈدەرزلەرنىڭ كەيپى خۇشچاغمۇ ؟
ئىرانغا بېجەندىن يەتتىمۇ خەۋەر ؟
دادىسى قانداقچە ھىيلە ئىشلىتەر ؟
گۈدەرز ئەۋلادى نەۋقىران باتۇر
چاھ تېگىدە كۈن ـ تۈن قىينىلىپ ياتۇر .

پۈت ـ ئاياغلىرىغا چوڭ كىشەن سالغان ،
قولى چوڭ تۆمۈر مىخ بىلەن مىخلانغان .
ئېغىر زەنجىر بىلەن بەنتتۇر تېنى ،
بويالغان قېنىدىن ئۇ چاھنىڭ تېمى .
شۇ پەھلىۋان ئۇچۇن تۈنلەر مەن بىدار ،
كۈن ـ تۈنلەر كۆزۈمدىن قانلىق ياش ئاقار .»
قىزنىڭ بۇ سۆزىدىن چۆچۈدى رۇستەم ،
ئاڭا بىر ۋاقىراپ قوغلۇەتتى ھەم .
دېدى : « يوقال بۇندىن ! خۇسرەۋ ئۆزى كىم ؟
پەھلىۋانلاردىن يوق ئۇلپەت ـ تونۇشۇم .
نە گېۋ ، نە گۈدەرز ئۇ ، خەۋىرىم يوقتۇر ،
سۆزلىرىڭ مەن ئۈچۈن بىكاردۇر ، ياتتۇر ..»
رۇستەمگە تىكىلدى قىز مەيۈس قاراپ ،
كۆزىدىن ئاقاتتى يېشى تارىلاپ .
ئاڭا دېدى : « ئەي سەن ، دانا پەھلىۋان !
قوپال سۆزلەش ساڭا ياراشماس ھامان .
مەيلى خالىمساڭ سۆزلەشمە ، پەقەت ،
مېنى ھەيدىمگىن ، يېتەرلىك ھەسرەت .
ناھەتكى ، ئىراندا شۇنداق ئادەت بار ،
غەمكىنلەر ئۈستىلەپ چېكەمدۇ ئازار ؟»
رۇستەم سوردى : « ئەي خوتۇن نېمە گەپ ؟
ئەھرىمەن سېنى زار ئەتتىمۇ قىيناپ ؟
سودا ـ سېتىقمىغا يەتكۈزدۈڭ كاشال ،
شۇ سەۋەب گەپلىرىم قاتتىق ۋە ئوسال .

مېنىڭ بۇ سۆزۈمدىن چەكمىگىل ئازار ،
نە چارە ، مۇشۇنداق ئەمەسمۇ بازار .
بىلگىل كەيخۇسرەۋنىڭ شەھرى ماڭا يات ،
مەن كەچۈرمىگەنمەن ئۇ يەردە هايات .
مەن گېۋنى ، گۈدەرزنى كۆرمىگەنمەن هېچ ،
ئۇلارنىڭ يۈرتىدا بولمىغانمەن هېچ .»
رۇستەم ئوزۇق ـ تاماق كەلتۈرسۇن ، دېدى ،
بىچارە ئايالنى تويغۇزسۇن ، دېدى .
رۇستەم ئاستا سورىدى : « ئەي ئايال ،
نېگە تەقدىر ساڭا كەلتۈردى زاۋال ؟
نېچۈن سەن سورايسەن لەشكەرنى ، شاهنى ،
شۇ ئىران تەرەپتىن ئۇزمەي نىگاهنى ؟ »
مەنىجە جاۋابى : « بۇ قانداق سوئال ؟
نېچۈن غەم ـ قايغۇمدىن سورايسەن ئەھۋال ؟
ئاشۇ چاھ يېنىدا دىلىم دائىم قان ،
شامالدەك يېنىڭغا كەلدىم پەھلىۋان .
ئادىللار ئادىلى هۆكمى سەن ئۇچۈن ،
ئەمما سەن توۋلايسەن ، پىسەنتسىز نېچۈن ؟
ئەفراسىياپ قىزى مەنىجە مەنمەن ،
قۇياشمۇ يۈزۈمنى ئوچۇق كۆرمىگەن .
ئەمدى دىلدا قايغۇ ، كۆزلىرىم گىريان ،
سەرسانە يۈرۈپمەن ، يۈزۈم زەپىران .
تەگىرىدىن بېشىمغا كەلدى شور تەقدىر ،
موهتاجلىقتا تىلەپ يۈرىمەن بىر ـ بىر .
مۇندىن ئارتۇق يەنە قانداق خورلۇق بار ؟
جېنىمنى ئالسۇنچۇ شۇ پەرۋەردىگار !
بېجەن چوڭقۇر چاھتا چەكمەكتە ئازاب ،
ئاڭا كۆرۈنمەيدۇ نە ئاي ، نە ئاپتاپ .
كىشەن ـ زەنجىر بىلەن مىخلىنىپ ياتار ،
تەگىرىدىن ئۆلۈمنى ئىلتىجا قىلار .
دەردىم ئېشىپ بارار مېنىڭ كۈن سايىن ،
كۆزۈمدىن قانلىق ياش ئاقار تىنماستىن .
مۇبادا ئىرانغا سەن قىلساڭ سەپەر ،
كەشۋاد گۈدەرزىن گەر تاپساڭ خەۋەر ،
خۇسرەۋ ساريىدا گېۋنى كۆرسەڭ هەم ،
ياكى رۇستەم بىلەن بولساڭ سەن هەمدەم ،
بېجەن چاھتا دېگەن خەۋەرنى ئېيتقىن ،
كېچىكسە ، ئۇ خاراب بولىدۇ ، دېگىن .
تۆمۈر ئۇنى قىينار ، بېسىپ ياتار تاش ،
ئۇلار تېز كېلىشسۇن ، چەكلىكتۇر بەرداش .»
رۇستەم ئاڭا دېدى : « ئەي ساهىبجامال !
تاپسۇن مۇهەببىتىڭ قۇياشى كامال !
نېچۈن سورىمىدىڭ ئاتاڭدىن يارەم ؟
ئاڭا ئەۋەتمىدىڭ مەردلەرنى ئىلدام ؟
بەلكى شەپقەت قىلغان بولاتتى پەدەر ،
قايغۇروپ ، باغرىدا ئۆرتىنىپ جىگەر .
گەر ئاتاڭ ئالمىسا مەندىن ئىنتىقام ،
ساڭا خەزىنىلەر قىلاتتىم ئىنئام !»
ئاشپەزگە ئېيتىپ ئۇ داستىخان تۈزدى ،
بۇ خاراب ئايالنى راسا تويغۇزدى .
پىشۇرۇلغان توخۇ بۇيرۇدى رۇستەم ،
ئىسسىق نان ئىچىگە ئوراپ ئۇنى هەم .
ئۇنى كەلتۈرگەنده ئاشپەز ، پەھلىۋان ،
ئارىسىغا ئۇزۇك يوشۇردى چاققان .
جۇۋانغا دېدى : « تېز چاھقا ئېلىپ بار ،
سەن ئاشۇ يىگىتكە بولغىن خالاسكار .»

بېجەننىڭ رۇستەمنىڭ كەلگەنلىكىدىن خەۋەر تاپقانلىقى

مەنىجە تاماقنى ئېلىپ تېز تۇردى ،
شامالدەك شۇ چاھقا قاراپ يۈگۈردى .
كاتتا تۇگۈن بىلەن ئۇ چاھقا يەتتى ،
تۇگۈننى بېجەنگە دەرھال ئۇزاتتى .
بۇنى كۆرۈپ بېجەن بولدى كۆپ هەيران ،
كۆلۈپ تۇرار ئىدى ئۇ ماهى تابان .
دېدى : « سەن قەيەردىن شامالدەك كەلدىڭ ؟
بۇ نازۇ نېمەتنى قەيەردىن ئالدىڭ ؟
قەيەردە تېلىنىپ يۈردۈڭ مەن ئۇچۈن ؟
قانچىلىك ئازابلار كۆردۈڭ مەن ئۇچۈن ؟ »
مەنىجە : « ئىراندىن كەلمىش بىر كارۋان ،
ئۇندا بىر سودىگەر ئىكەن مېهرىبان .
يولدا كۆپ مۇشەققەت چەككەن بولسا هەم ،
كۆپ پايدا كۆرۈشنى خالار ئۇ ئادەم .
ئۇنىڭ دۇر ـ گۆهىرى ئىكەن بىهىساب ،
ياخشىلىق ئۇنىڭچۇن پەقەت بىر ساۋاب .

ئۇنىڭ ئۆيى خۇددى قەسىر يېنىدا ،
بازىرى ساراينىڭ كەڭ مەيدانىدا .
قولۇمغا داستىخان بېرىپ ئۇ ئادەم :
« دۇئا قىلغىن ، دۇئا ، ـــ دېدى ، ـــ مېنى ھەم .
بۇنى سەن چاھىتىكى كىشىگە بەرگىن ،
نېمە كېرەك بولسا ، بىمالال ئالغىن .»
ئىسسىق داستىخانىنى بېجەن ئاچتى ھەم
تەڭرىنىڭ شەپقىتىن ياد ئېتىپ بەردەم .
دۇئا ئوقۇپ قولىنى سوزدى تائامغا ،
شۇندا كۆزى چۈشتى ئۇزۇڭ ـــ ئىنئامغا .
ئۇزۇڭنىڭ خېتىنى ئوقۇغان ھامان ،
روھلاندى ، كۆلدى ۋە بولدى ئۇ ھەيران .
گۆھەر كۆزدىكى خەت « رۇستەم » دېيىلگەن ،
نەققاش قولىدا خەت نەپىس چېكىلگەن.
ۋاپا دەرىخىنىڭ مېۋىسىن كۆردى ،
غەم ـ قايغۇدىن نىجات شولىسىن كۆردى .
شاھانە بىر كۈلكە دىلدىن ياڭرىدى ،
پەلەككە ئىنتىلىپ ئورنىدىن تۇردى .
قاراڭغۇ چوڭقۇردىن ئۇرغۇغان كۈلكە
تۈپەيلى ھەيرەتتە قالدى مەنىجە .
ھەيرانلىق ئىچىدە قاتقانچە قالدى ،
دىۋانە كۈلكىسى دەپ پەرەز قىلدى .
شۇ سەۋەب سورىدى :« نېچۈن كۈلۈرسەن ؟
ۋە يەنە زۇلمەتتە كۈن ـ تۈن سۈلامسەن ؟
بۇ قانداق سىر بولدى ، ئەيلەگىل ئىزھار ؟
ياكى كۆرسەتتىمۇ قۇت ساڭا دىدار ؟ »
بېجەن ئاڭا دېدى : « راست قىيىن ئەھۋال ،
ئەمما ماڭا كۈلۈپ كۆرۈندى ئىقبال .
ئەگەر قەسەم بىلەن ۋەدە سۆز بەرسەڭ ،
ئەگەر شۇ ئەھدىڭگە سەن ۋاپا قىلساڭ ،
شۇنداقلا بۇ ۋەدەڭ ئەستايىدىل بولسا .
مەن سۆزلەپ بېرىمەن بەتەپسىل ساڭا .
خەتەر كۆپ ، لېۋىڭنى تىككىن سەن يېپسىز ،
چۈنكى ئايالالارنىڭ تىلى سۆڭەكسىز . »
بۇ سۆزدىن مەنىجە يىغلاپ ، دات سالدى :
« مېنىڭ بېشىم قانداق كۈنلەرگە قالدى ؟
ئەپسۇس ، قولدىن كەتكەن قۇتلۇق ھاياتىم !
ئەپسۇس ، كۆز ياشلىرىم ، ئاھۇ پەريادىم !
بېجەنگە قەلبىمنى ، بارىمنى بەردىم ،
ماڭا ئىشەنمىدى ، ئاھ ، نېمە كۆردۈم .
ئاڭا بەردىم ، مۇلكىم ، دۇردانە تاجىم ،
ئەمدى، نە قىلاي ، نېمە ئىلاجىم ؟
ئاتام ، قېرىنداشلار ۋاز كەچتى پۈتۈن ،
ئادەملەر ئىچىدە خارمەن شۇ يوسۇن .
بېجەن دەپ ھاياتتا ئۆتتۈم كۈلكىسىز ،
دۇنيايىم قاراڭغۇ ، كۆزلىرىم نۇرسىز .
ئۇ مەندىن سىرىنى تۇتۇپتۇ پىنھان ،
ئەي تەڭرىم ، بارچىسى ئۆزۈڭگە ئايان . »
بېجەن ئاڭا دېدى : « توغرا سۆزلىدىڭ ،
مېنى دەپ سارغايدى غەمدىن يۈزلىرىڭ .
ئەي مېھرىبان دوستۇم ، دانا ئەزىزىم ،
بولدى ، بەس ! سۆزۈمگە چەكتىم مەن ئەلەم .
ئەقىلدىن ئازدۇردى مېنى دەرد ـ غېمىم ،
ئەرزىيدۇ ھەممە ئىشتا بولساڭ ھەمدەمىم .
بىلگىن ساڭا تاماق بەرگەن شۇ ئىنسان ،
ئاشۇ گۆھەرپۇرۇش ، ئاشۇ مېھرىبان .
تاش ياكى زەر ئەمەس ئۇ ھەۋەس قىلغان ،
مېنى قۇتقۇزماقتا تۇرانغا كەلگەن !
يۇمشىغاچ تەڭرىنىڭ ماڭا شەپقىتى ،
بېرەر ئۇ ھاياتلىق سۇرۇش پۇرستى .
مېنى ئۇ ئازابتىن خالاس ئەتمەكچى ،
سېنىڭمۇ دەردىڭنى ئۇ تۈگەتمەكچى .
بېرىپ سودىگەرگە سەن دېگىن پىنھان :
« ئەي جاھان شاھىنىڭ مەردى ، پەھلىۋان !
يوشۇرۇن مېھرىبان ، ئاشكارا مەككار !
تۈلپار ئىگىسى بولساڭ ، بۇنى قىل ئىقرار ! »
مەنىجە شامالدەك چاپقانچە كەتتى ،
بېجەندىن رۇستەمگە سالاملار ئېيتتى .
ئاي يۈزلۈك سۆزىنى رۇستەم ئاڭلىدى ،
كېلىش سەۋەبىنى ئۇ ئىقرار قىلدى .
سەرۇ گۈلى مەنىجەگە ئۇ سىرىن
ئاچماقتا ئولتۇردى كېلىپ ئۇ يېقىن .
ئاڭا شەپقەت قىلدى : « ئەي ساھىبجامال !
ئىككىڭلار سۆيگۈسى كۆرمىسۇن زاۋال !
ئاڭا دېگىل : ‹ئۇ تۈلپار ئىگىسى ئىكەن !
سېنى قۇتقۇزۇشقا تەڭرى ئەۋەتكەن .
مەن زابۇلدىن ئىران ، ئىراندىن تۇران
سەپىرىن كەزدىم ، سېنى بولغاي دەپ ئامان . ›

ئاڭا يەنە دېگىن : « بىزلەر سەن ئۇچۇن
ھەممىگە تەييارمىز ، شىر كەبى بۇگۇن . »
بۇ سۆزلەر ئېيتىپ ، سىرنى دىلدا تۇت ،
سەن ھەر بىر ئەھۋالغا قۇلاق سېلىپ كۆت .
ئورمانغا ئېلىپ كەل يەتكۈدەك ئوتۇن ،
گۈلخان يېقىپ ئولتۇر كەلگەن چېغى تۇن . »
بۇ سۆزلەردىن بولدى مەنىجە كۆپ شاد ،
دىلى تەشۋىشلىكتىن ھەم بولدى ئازاد .
ئاشىقى ئازابتا ياتقان چاھ تامان ،
يەنە ئۇچۇپ كەلدى مەشۇقى ئامان .
دېدى : « سۆزلىرىڭنى يەتكۈزدۇم ئاڭا ،
ئاشۇ مېھرىبانغا ، شۇ قەدىردانغا . »
ئۇ دېدى : « توغرا ، مەن سەن دېگەن ئادەم ،
ئىسمىم ۋە بەلگەمنى بېجەن بىلگەن ھەم .
يېتەرلىك شۇنچىلىك ئەلەم چەككىنىڭ ،
يېتەر يار ئىشقىدا قان ـ ياش تۆككىنىڭ .
ئەمدى سەن كۆرسەتتىڭ يول ، ئەمدى ئىشەن ،
قىلىچىم كۆچىنى كۆرەرسەن روشەن .
گۈرزەم بىلەن يەرنى قىلۇرمەن پارە ،
ئېغىر تاشنى كۆككە ئاتارمەن يەنە . »
يەنە دېدى ماڭا : « باشلانغاندا تۇن ،
يوشۇرغاندا قۇياش يۈزىنى پۈتۈن .
تاغدەك ئېگىز گۈلخان يېقىپ قوي ئاگاھ ،
كۆرۈنسۇن تاش بىلەن بېجەن ياتقان چاھ .
مەن ئاشۇ يارلىقنى كۆرەيمەن ئايان ،
گۈلخان پۈرىقىدىن مەن تاپاي نىشان . »
بېجەن ئاڭا دېدى : « مەيلى گۈلخان ياق !
بۇ گۈلخان بىز ئۈچۈن نىجاتلىق چىراغ ! »
بېشىنى كۆتۈرۈپ بېجەن ئاسمانغا ،
دىلىدىن تەڭرىگە قىلدى ئىلتىجا :
« ئەي سەن ئادالەتلىك ، شەپقەتلىك تەڭرىم !
مېنى بۇ بالادىن خالاس ئەيلىگىن .
دۈشمىنىم جىسمىنى پارە ـ پارە قىل ،
دەردۇ كۈلپىتىمگە ئۆزۈڭ چارە قىل !
ماڭا ئازاب بەرگەن ياۋنى ئاجىز قىل ،
قىساستا قۇدرەت بەر ماڭا مىسلى پىل !
ئەگەر ، ئانا يۇرتقا مەن بارسام ئامان ،
شۇملۇق يولتۇزىنى قىلاتتىم يەكسان .
ئەي سەن ، شۇنچە جاپا چەككەن رەپىقەم ،
پىدا قىلدىڭ ماڭا بارلىقىڭنى ھەم .
تاجىڭ ، خەزىنەڭنى سەن قۇربان قىلدىڭ ،
تارتقان زىيىنىڭنى پايدا دەپ بىلدىڭ .
مەن ئۇچۇن سەن كەچتىڭ ھەممە سەمەردىن ،
قېرىنداش ـ ئۇرۇقتىن ، ھەتتا پەدەردىن .
تاكى قۇۋۋىتىم بار ، تا مەن نەۋقىران ،
ئەجدىھا ئاغزىدىن قوتۇلسام ئامان ،
جېنىمنى ، تېنىمنى ئايانماي پەقەت ،
رۇكۇدا ئولتۇرغان مۇخلىستەك ئەبەت ،
خىزمەت قىلار ئىدىم ساڭا ئۆمۈرباد ،
شاھلار خىزمىتىنى ئوتۇگەندەك شاد . »
مەنىجە ئوتۇنغا يۈگۈردى چاققان ،
دەرەخلەر شېخىغا چىقتى قۇشسىمان .
قولتۇقتا ئوتۇنى ، قۇياشتا كۆزى ،
تاغ كەينىدىكى تۇننى كۆتەر ئۆزى .
قۇياش كۆزدىن غايىب بولدىمۇ ، دېمەك ،
كېچە تاغقا ئاستا يايىدۇ ئېتەك .
بۇ ئەسنادا ئارامغا چۆككەندە جاھان ،
كۆرۈنگەن نەرسىلەر بولغاندا پىنھان ،
كۈنگە قارشى قوشۇن تارتقان چېغى تۇن ،
نۇرلۇق قۇياش بېشى مۆككەندە پۈتۈن ،
مەنىجە گۈلخانغا ئوت ياقتى دەرھال ،
قاراڭغۇ تۇن تاپتى شۇ يوسۇن زاۋال .
مىس كانايلار ئەمدى ياڭراتتى سادا ،
پولات تاقا تۇلپار دەل بولدى پەيدا .

رۇستەمنىڭ بېجەننى زىندانىدىن قۇتۇلدۇرغانلىقى

رۇستەم چەكمىنىنى يېشىپ تاشلىدى ،
كۆكرىكىگە ساۋۇت تاقار باشلىدى .
ئاي ، كۈننى ياراتقان تەڭرى ئالدىدا ،
سەجدىگە تۇتۇندى ئۈمىد قەلبىدە .
دېدى : « يامانلارنىڭ كۆزى كور بولسۇن !
بېجەن دەپ كۈچىمىز راسا زور بولسۇن ! »
باتۇرلارغا بەردى ئۇ ئەقىل ھەم پەرمان :
پولات ساۋۇتلارنى تاقاڭلار شۇئان .

جەڭ قوراللىرىنى ئېلىشىپ قولغا ،
ئاتلارنى ئېگەرلەپ چىقىشتى يولغا .
تەھەمتەن تىكىلىپ شۇ گۈلخان تامان ،
ئالدىدا يول ئېچىپ ماڭاتتى چاققان .
ئۇ ئەكۆزان تېشىنى ئېنىق كۆرگەندە ،
شۇ زۇلمەتلىك چاھقا يېقىن قالغاندا .
يەتتە قەھرىمانغا بۇيرۇدى رۇستەم ،
« چاھ يېنىدىن يەرنى كولاڭلار ئېلدام !
ئاندىن بۇ ئازگال جاي تەييار بولغاندا ،
كۈچ بىلەن بۇ تاشنى سۈرۈڭلار ئاڭا ! »
قوشۇن باشلىقلىرى ئىشقا كىرىشتى ،
تاشنى سۈرمەك ئۈچۈن كۆپ ئۇرۇنۇشتى .
لېكىن قىمىرلىمىدى ئۇ ئېغىر ـ زىل تاش ،
كەم كەلدى مەردلەردە كۈچ بىلەن بەرداش .
باتۇرلار يۈزىدىن ئاقار ئىدى تەر ،
بىراق تاش مىدىرلىماس ، كۆچسىمۇ گەر .
شۇندا ئاتتىن چۈشتى ئەر شىر ـ پەھلىۋان ،
قالقانىنى ئاستىغا باستى ئۇ چاققان .
ھاياتىمخش تەڭرىنىڭ نامىنى ئېيتتى
ۋە تاشنى كۆتۈرۈپ ئازگالغا ئاتتى .
بۇنىڭدىن سىلكىندى يەر ـ زېمىن ھەتتا ،
بۇ چىن ئورمىنىنى قاپلىدى سادا .
رۇستەم پەريات چېكىپ دېدى بېجەنگە :
« ئاھ قانچە كۈلپەتلەر بار ئىكەن سەندە !
ئاتا قىلساق ساڭا قۇت ئەيىامىنى ،
نېچۈن قولغا ئالدىڭ زەھەر جامىنى ؟ »
قارا چاھتىن بېجەن قايتۇردى جاۋاب :
« پەھلىۋان چېكىپسىز يولدا كۆپ ئازاب !
نەرەڭنى ئاڭلىغان ھامان شۇ زەھەر
ماڭا بولۇپ قالدى شىپا بەخش شېكەر .
كۆرۈپ تۇرۇپسەن بۇ مېنىڭ ماكانىم ،
بۇ زىندان ماكانىم ، شۇ تاش ئاسمانىم .
ۋاپاسىز دۇنيادىن ئۇمىدىم ئۈزۈپ ،
ياشىدىم كۈلپەت دەرياسىدا ئۆزۈپ . »
رۇستەم ئاڭا دېدى : « شۇكۇر تەڭرىگە ،
ساڭا ھايات بەرگەن شەپقەت ، مېھرىگە .
ئەمدى ، ئەي ئاقىل ـ مەرد ، قەيسەر ـ قەھرىمان ،
بىرلا ئىلتىماسىم ساڭا شۇ زامان :
قەلبىڭدىكى نەپرەت ، قىساسىنى ئۇنۇت ،
مەن ئۇچۇن گۇرگىنىڭ گۇناھىدىن ئۆت ! »
بېجەن ئاڭا دېدى :« ئەي ئۇلۇغ ھامىي !
ساڭا مەلۇم ئەمەس جەڭلەر داۋامى .
سەن ، ئەي مەرد پەھلىۋان بىلمەيسەن ئۇنى ،
بېشىمغا سالدى ئۇ قانداق بىر كۇننى .
ئەگەر شۇنى كۆرسەم ئۆچ ئېلىپ ئەلۋەت ،
بېشىغا سالغايمەن ئېغىر قىيامەت . »
رۇستەم ئاڭا دېدى :« ئىش بولسا مۇنداق ،
مەن دېگەن بۇ سۆزگە سالمىساڭ قۇلاق ،
چاھتا قالدۇرىمەن ئالماي كىشەندىن ،
تۇلپارغا مىنىپ مەن كېتىمەن مۇندىن . »
رۇستەم سۆزلىرىنى ئاڭلىغان زامان ،
ئۇ قاراڭغۇ چاھتا كۆتۈردى پىغان .
دېدى ئۇ : « مەن نەيلەي ، شۇدۇر قىسمىتىم ،
يىراقتا دوستلىرىم ، قوۋمىم ، ئۇلپىتىم .
بېشىمغا گۇرگىنىدىن يەتتى بۇ بالا ،
بولغايمەن بالاغا قايتا مۇپتىلا .
كۆپ جەبىرلەر چەكتىم ، يوق ئۆزگە چارەم ،
مەيلى ئۆچسۇن ئاڭا نەپرىتىمۇ ھەم . »
ئارغامچا چۇشۇرۇپ چوڭقۇرغا رۇستەم ،
زەنجىرلىك بېجەننى تارتتى ئۇ مەھكەم .
ئۇ يالىڭاچ ، ئۆسكەن چاچ ـ ساقال ، تىرناق ،
ئازابتىن ئەھۋالى خارابە سىياق .
دات باسقان زەنجىردىن جىسمى كۆكەرگەن ،
قاتقان قان ، زەردابتىن چېكىلگەن بەدەن .
تۆمۇر بېرىپ يەتكەن ئىدى سۆڭەككە ،
رۇستەم كۆرۈپ پەريات قىلدى پەلەككە .
قول بېرىپ ، زەنجىردىن ئۇنى بوشاتتى ،
كىشەندىن ، ھالقىدىن تېز خالاس ئەتتى .
كېتىشتى ئۈي تامان ، مۇندىن ھەممەيلەن ،
بىر ياندا مەنىجە ، بىر ياندا بېجەن .
تەھەمتەن بېجەننىڭ تېنىن يۇدۇردى ،
ئۇستىگە يېڭىدىن لىباس كىيدۇردى .
بېجەننىڭ ئالدىدا تىز چۆكتى گۇرگىن ،
توۋۇلار تەكرارلاپ ياش تۆكتى گۇرگىن .
ناچار قىلمىشىدىن قىلدى پۇشايمان ،
كەچۈرۈم سورىدى سۆزلەپ كۆپ ئارمان .
بېجەننىڭ دىلىدا بىر غۇم قالمىدى ،
گۇرگىننى كەچۈرۈپ ، قىساس ئالمىدى .

ساۋۇت ، قالقانلارغا ئورالدى رۇستەم ،
يولغا تەييارلاندى ئات ، تۆگىلەر ھەم .
باتۇرلار ئاتلارغا مىنىشتى دەرھال ،
قوللاردا يالتىراق يالىڭاچ قورال .
رۇستەم جەڭ چېغىدەك باتۇر ئەرلەرنى ،
كۆزەتتى كارۋانىنى ، گۈرزىدارلارنى .
كارۋان بىلەن ئەشكەش چىققانتى يولغا ،
ئۇ ياۋنى كۆزىتىپ تۇراتتى تەنھا .
رۇستەم بېجەنگە دەر : « سەنمۇ ھەم قوزغال ،

ئەشكەش بىلەن مەنجە ، سەن تەڭ يول ئال !
بۇ تۇن ئەفراسىياپ بىلەن جەڭ بولۇر ،
ئۇ ئەمدى كۆتمىگەن ئەھۋالدا قالۇر .
ئۇنىڭ قەسىردە شۇنداق ئىش بولغاي ،
ئەتىسى ئۇنىڭدىن ئۆز خەلقى كۈلگەي . »
بېجەن ئاڭا دېدى مۇنداق : « پەھلىۋان !
ماڭا بۇ جەڭ پۈرسەت تېپىلمايدىغان .
مېنىڭ باتۇرلۇقۇمنى كۆرۈپ بىلىشسۇن ،
قېنى مەندىن قىساس ئۇ ئېلىپ كۆرسۇن ! »

رۇستەمنىڭ كېچىدە ئەفراسىياپ ئايۇنىغا ھۇجۇم قىلغانلىقى

تاپشۇرۇلدى زېرەك ئەشكەشكە كارۋان ،
رۇستەم بىلەن كەتتى يەتتە پەھلىۋان .
ئاتلارنىڭ چۇلۇۋۇرىن ئېگەرگە باغلاپ ،
مېڭىشتى باتۇرلار قىلىچ يالاڭلاپ .
رۇستەم ئەفراسىياپ قەسرىگە كىردى ،
شاھنىڭ غەمسىز ئۇخلاپ ياتقىنىن كۆردى .
تۇتۇپ قورالنىڭ دەستىسىن مەھكەم ،
شىر كەبى ھۇجۇمغا ئېتىلدى شۇ دەم .
ھەر ياندىن ياڭرىدى چۇقان ۋە نەرە ،
چاناشلار ، ئېتىشلار ئەۋجىدى تۇندە .
قانچە سەردارلارنىڭ بېشى كېسىلدى ،
ئاغزى ـ بۇرنى قاناپ ، يەرگە يېقىلدى .
ساقاللار تۇپراققا مىلەندى راسا . . .
ئاڭلاندى رۇستەمدىن بىر نەرە ـ سادا :
« شېرىن چۇشلەر كۆرۈپ ئۇخلا ، پادىشاھ !
پالۋانلىرىڭ مۇندا تەرك ئەتسۇن ئىگاھ !
تەختىدە شۇ ھالەت ئىدىڭ شاد ـ ئامان ،
بېجەن قاراڭغۇ چاھتا يۇتار ئىدى قان .
گويا نەزەرىدە بەختىڭ مەڭگۇ يار ،
سېنى ساقلار ئىدى تۆمۇر قاپقىلار :
مەن زابۇل رۇستەمى ، زالنىڭ ئوغلانى ،
تۇغىدى سەن ئۇچۇن ئىشرەت زامانى !
چاھنىڭ ئاغزىنى ئاچتىم ، ھېچ گۇمان بولماس ،
ئەمدى ئۇ تاش ساڭا پاسبان بولماس .
كىشەندىن قۇتۇلدى بېجەن ، بول ئاگاھ !
كۆيۈغۇلنى قىيناش ، بىلسەڭ چوڭ گۇناھ !
سىياۋۇش ئۆلۈمى ساڭا بەس يېتەر ،

بۇ دەشتتە رەخش ئېتىم ، كۆر جەۋلان ئېتەر ! »
بېجەن نەرىسىمۇ ئىدى چوڭ چۇقان :
« مېڭىسىز ئەي تۇرك ، ئەي شاھى تۇران !
ئەسلە : تەختىدە شاد ئولتۇراتتىڭ سەن ،
ئالدىڭدا زەنجىرلىك تىك تۇراتتىم مەن .
يولۇاستەك بۇيرۇدۇڭ ماڭا ئۆلۈمنى ،
ئېغىر ـ چوڭ زەنجىردە باغلاپ قولۇمنى .
مانا ئەمدى قارا ، كىشەندىن ئازاد ،
شىر ـ يولۋاس بولسىمۇ قىلۇرمەن بەرباد . »
ئەفراسىياپ دەرھال كىيىنىۋالدى ،
مەردلەرنى ئۇيقۇدا كۆرۈپ تاڭ قالدى .
ئەسكەرلەرگە دېدى :« يولىن توسۇڭلار ،
رۇستەم باتۇرلىرىنى بەنت ئېتىڭلار ! »
ھەر ياندا تىركەشمە جەڭ ئىدى راۋان ،
قەسىردە ئاقاتتى ئۇيۇم ـ ئۇيۇم قان .
تۇران قوشۇنىدىن كىم بولسا پەيدا ،
قىسمەت ئۇنى جاندىن قىلاتتى جۇدا .
جەڭگە ئىنتىلگەنلەر ھالى بەك يامان ،
ئەفراسىياپ قېچىپ قۇتۇلدى ئاران .
تۇلپار مىنگەن كىشى قىلدى تېز زەپەر ،
شايى ، گىلەملەرنى ئېلىشتى مەردلەر .
ئەفراسىياپنىڭ ھۇر ـ پەرىلىرى
ئىرانلىقلار قولىن تۇتتى ئۆزلىرى .
ئولجا بولدى ئاتلار ، ئالتۇن ، گۆھەرلەر ،
ياسداق ياسالغان ، نەقىش ئېگەرلەر .
يۈك ئارتىپ قەسىردىن ئىلدام چىقىشتى ،
تۇراندىن كېتىشكە بەك ئالدىراشتى .

ئۇلار بۇ جەڭدە راسا ھېرىشتى ،
دەم ئالماي كارۋانغا يېتىپ ئېلىشتى .
رۇستەم ئۇزاق يولدىن ھارغىنتى ھالى ،
گەجگىسىدىن باساتتى باشتا كۇلاھى .
ئاتلىقلار ھېرىشتى ، ئاتلار چارچىدى ،
ئۇلارنى نە مادار ، نە كۈچ قالمىدى .
شۇ چاغدا چۆلدىكى لەشكەرگە رۇستەم ،
ئەۋەتتى ئالاقە ئەلچىسىنى ھەم :
« قوشۇنلار بولسۇن جەڭ ئۈچۈن تەييار ،
قىلىچلار قىنىدىن چىقمىقى دەركار .
ئىمانىم كامىلكى ، كۆپ چاغ ئۆتمەستىن ،
ئاتلار تۇيىقىدا قارايغاي زېمىن .
ئەفراسىياپ يوللار قوشۇن بىقىياس ،
نەيزىلەر ئورمانكى ، توسالغاي قۇياش . »
باتۇر بىر چەۋەندەز ئۈچۈپ كەتتى تېز ،
مەردلەر گۈرزىلەرنى تۇتۇشتى ئېگىز .
بارچە نەيزىلىكلەر كۆتۈرۈپ نەيزىسىن ،
تەل بولۇپ كۈتۈشتى جەڭنىڭ لەرزىسىن .
مەنىجە چېدىرىدا خۇشال ئولتۇرار ،
كېنىزەكلەر ئۇنىڭ خىزمىتىن قىلار .
تەھەمتەن ئەسلەتتى ئاڭا بىر ماقال :
« مەي تۆكۈلگەن بىلەن پۇرىقى قالار . »
بۇ پانىي دۇنيانىڭ ئىشى شۇ خىلدۇر ،
گاھى ئەيش ـ ئىشرەت ، گاھى مۇشكۈلدۇر .

ئەفراسىياپنىڭ رۇستەم بىلەن جەڭ قىلىشقا كەلگەنلىكى

قۇياش تاغ كەينىدىن كۆتۈرگەندە باش ،
چەۋەندەز تۇرانلار ئاتلاندى تۇتاش .
شاۋقۇندا كۆز ئاچتى شەھەر سەھەر ـ تاڭ ،
نەرە ، چۇقانلاردىن قۇلاق بولدى پاڭ .
ئەفراسىياپ قەسرىگە مەردلەر كىردى ،
بەللىرىنى باغلاپ ، سەپ ياساپ تۇردى .
تۇرانلىق سەردارلار جەڭ چېغى ئوخشاش ،
پادىشاھ ئالدىدا ئېگىپ تۇردى باش .
ئۇلار شۇنداق دېدى : « بۇ ئۆزى نېمە ؟
كېرەكتۇر بۇ ئىشقا بەرمەك خاتىمە !
مەيلىمۇ بېجەن شۇنچە شەرمەندە قىلسا ،
شاھقا ، سەردارلارغا شۇنداق داغ سالسا !
ئىراندا خوتۇندىن بەتتەر نام ئالدۇق ،
بەئەينى باغلانغان ئايالدەك قالدۇق ! »
ئەفراسىياپ ئارسلان كەبى توۋلىدى ،
جەڭگە ئاتلانماقنى دەرھال بۇيرۇدى .
« قېنى ناغرا ـ دۇمباق چېلىنسۇن شۇئان ! »
ئەفراسىياپ بەردى پىرانغا پەرمان .
غەزەپتىن ئۇ تىترەر ئىدىكى شۇنداق :
« بەس ئىران ئالدىدا شەرمەندە بولماق ! »
مىس كانايلار غازدەك ياڭراتتى سادا ،
تۇران لەشكەرلىرى قوزغالدى شۇندا .
قەسىر لەرزىگە كەلدى لەشكەر مەۋجىدىن ،
قوڭغۇراق ، سۇنايلار سادا ئەۋجىدىن .
تۇران لەشكەرلىرى دەھشەتتە بارار ،
قوشۇندىن يەر يۈزى ئۇممانغا ئوخشار .
كۆزەتكۈچى كۆردى ئۆز مەنزىلىدىن :
يەر كۆچتى دېڭىزنىڭ ئۇ ساھىلىدىن .
ھاسىراپ كېلىپ ئۇ دېدى رۇستەمگە :
« ئاتلىقلار كەلمەكتە سىغماي ئالەمگە .
تۈياقلاردىن يەرنى قاپلىدى توزان ،
قارايدى ھەتتاكى كۆرۈنمەي ئاسمان . »
رۇستەم ئاڭا دېدى : « مۇندىن قورقمايمىز ،
مۇنداقچە جەڭلەردىن بىز تەپ تارتمايمىز . »
ئەۋەتتى مەنىجە بىلەن كارۋانىنى ،
ساۋۇت كىيىپ قولغا ئالدى قالقانىنى .
كۆردى ياۋ قوشۇنىن چىقىپ ئۇ تاغقا ،
شىر كەبى نەرىلەر سالدى ھەر ياققا .
پەھلىۋان چەۋەندەز ئېيتتى بىر ماقال :
« شىرنىڭ پەنجىسىدە تۇلكىدە نە ھال ؟ »
قورقماس باتۇرلارغا بەردى ئۇ پەرمان ،
« جەڭدە شۆھرەت تېپىش ۋاقتى بۇ زامان !
قېنى ئۆتكۈر قىلىچ ، ئۆتكۈر نەيزىلەر ؟
قېنى توقماق ، ئۆكۈز باشلىق گۈرزىلەر .
جاسارەت كۆرسىتىش پەيتىدۇر بۇ پەيت ،
مەردانە جەڭ قىلىش پەيتىدۇر بۇ پەيت ! »
كانايلار سادالار ياڭراتتى بىردىن ،
تەھەمتەن تۇلپارغا سەكرىدى يەردىن .

ياۋ لەشكىرى يېقىن كەلگەچ بۇ تامان ،
سول قانات قوشۇنغا قويدى پىرانىي ،
تەھەمتەن ئالدىغا چاپتى شۇ زامان .
ئوڭ قانات قوشۇنغا باتۇرى ھۇمانىي .
ھەر ياققا يېيىلغان تۇرانلىق ئەرلەر ،
ئورتىنى تاپشۇردى گەرسىۋمز شېدقا ،
بەئەينى بىر تۆمۇر سېپىلدىن خەۋەر .
ئۆزى قاراپ تۇردى ئارقا ـ ئالدىغا .
رۇستەم تاللاپ ئالدى جەڭ ئۈچۈن مەيدان ،
تەھەمتەن قوشۇننى يۇرەر ئايلىنىپ ،
ئاتلار توزىنىدىن قارايدى ئاسمان .
قوشۇن تۇرار تۆمۇر تامنى ئەسلىتىپ .
ئوڭ قاناتتا ئەشكەش بىلەن گۇستەھەم ،
ۋارقىرىدى : « سەن ئەي تۇرك ، ئەي بەختى قارا !
ھېسابسىز چەۋەنداز ئۇلارغا ھەمدەم .
تاجىڭنى ، قوشۇننى ئەيلىدىڭ رەسۋا !
سول قاناتتا زەنگە بىلەن مەرد رۇھھام ،
چەۋەندازغا لايىق جاسارەتكە يات ،
ھەممە جەڭگە ھازىر ، خۇلاسى كالام .
قوشۇننىڭ ئالدىدا قىلمامسەن ئۇيات .
گېۋ ئوغلى بېجەن ھەم رۇستەم ئورتىدا ،
قوشۇن ، ئاتلار بىلەن چەيلەپ زېمىننى ،
ھەر ئىككى قانات سۆيۈنەر ئۇلارغا .
جەڭدە كۆزەتكەن نەچچە رەت مېنى !
ئۇران قوشۇننىڭ كەينىدە شۇنداق ،
ئەسكەرلىرىڭ جەڭگە ئاتلانغان زامان ،
قەد كېرىپ تۇراتتى ئاشۇ بىستۇن تاغ .
ھەر قېتىم قاچتىڭسەن بەئەينى توشقان .
ئۇران قوشۇننىڭ ئالدىدا قاتار
ئالڭلىمغانمۇسەن داستاندىن ئەلھال ،
يالتىراق قىلىچتىن تۆزۈلگەن تام بار .
كۆپ تەكرار قىلىنغان قەدىمكى ماقال :
ئەفراسىياپ كۆردى قوشۇننى شۇ دەم ،
« شىرنىڭ پەنجىسىدە تىترەيدۇ قۇلان ،
ئۇنىڭ مەركىزىدە تۇراتتى رۇستەم .
قۇيۇشتەك پارلىماس يۈلتۈز ھېچقاچان .
قايغۇرۇپ ، ساۋۇتنى تاقىدى شۇئان ،
تۆلكە ئۆزگەرسىمۇ بولماس پەھلىۋان ،
لەشكەرگە : « ئاستا ! » دەپ چۈشۈردى پەرمان .
ۋە شىرگە چاڭ سالماس دۇچ كەلسە قۇلان . »
دۈشمەن قوشۇننىڭ مۇنداق ئەپتىدىن ،
مەن كۆرگەن ئەمەسمەن سەندەك نادان شاھ ،
ئۆز سەپلىرىن تۈزدى تېزدىن ، قايتىدىن .
شاھلىقنى توزۇتتۇڭ شامالدا ناگاھ .
ئاسمان قىزىرىپ بولدى رەڭگى قان ،
ئەمدى قولغا چۈشتۇڭ بۇ دەشت ـ مەيدانا ،
چاڭ ـ توزان ئىچىگە غەرق بولدى جاھان .
تېنىڭمۇ ، جېنىڭمۇ قالماس ئامانا . »

ئەفراسىياپنىڭ ئىرانلىقلاردىن يېڭىلگەنلىكى

ياۋۇز تۇرك بۇ سۆزنى ئاڭلىغان زامان ،
مەردلەر قالقانلىرى قاتار تىزىلدى ،
تىترىدى ، قوشۇنغا ۋارقىراپ شۇئان :
گويا دەشتتە تۆمۇر تاغ تۇرغۇزۇلدى .
« ئەي تۇران مەردلىرى بولۇڭلار ئاگاھ !
ئىككى ياقتا ئاتلىق قوشۇندا چۈقان ،
بۇ مەيدان جەڭگاھمۇ ياكى بەزمىگاھ ؟
لەرزىگە كەلگەن تاغ ، زېمىن ۋە ئاسمان .
بۇ جەڭدە جاسارەت كۆرسەتمەك دەركار ،
قىلىچلار ۋالىلداپ ئۇرۇشار دەھشەت ،
مەن تاج ۋە مال ـ مۈلۈك بېرىشكە تەييار . »
بەئەينى بولغاندەك مەھشەر ـ قىيامەت .
تۇران ئەسكەرلىرى شاھنىڭ نىداسىن
قالقان ، كۇلاھ ، قالپاق ، نەيزىنى يانچىپ
ئاڭلىدى ، ياڭراتتى مەغرۇر ساداسىن .
چۈشەتتى گۈرزىلەر چاقماقتەك سانجىپ .
قوزغالدى ! قارايدى قۇياشنىڭ يۈزى !
ئەجدىھا سۈرەتلىك رۇستەم تۇغىدىن ،
گويا سۇغا چۆكتى پۈتۈن يەر يۈزى .
نۇر سۈندى ھەتتاكى قۇياش چوغىدىن .
پىللارنىڭ ئۇستىدە دۇمباق ، ناغرىلار ،
پىللاردىن چىققان چاڭ ئاپتاپقا نىقاپ ،
ئۇزۇن مىس كانايلار توختىماي ياڭرار .
قارا بوياق بىلەن تورالدى ئاپتاپ .

رۇستەم تۇلپىردا چاپاتتى ئۇچۇپ ، ئەفراسىياپ كۆردى : ئەھۋال بەك ياماں .
باشلىقلارنىڭ بېشى چۇشەتتى ئۇچۇپ . تەقدىر يۇز ئۆرۈدى ، نە ئىلاج ، ئەتتەڭ ،
قولىدا ئۆكۈز باش شۇ دەھشەت گۈرزى ، مەغلۇبىيەت بىلەن تۇگىدى بۇ جەڭ .
گويا ئارقان ئۇزگەن تۆگىنىڭ ئۆزى . ھىندى قىلىچ ئۇنىڭ قولىدىن چۇشتى ،
ئۇ كىرىپ بۆرىلەر ئىچىگە چاققان ، دەم ئالغان ئېتىغا سەكرىدى ، مىندى .
بەھەيۋەت قوشۇننى قاچۇردى ھەر يان . ئۇ ئىرانلىقلاردىن زەربە يەپ دەرھال ،
قوشۇن باشلىقلىرى كېلىشتى شۇندا ، تۇرانغا يول ئالدى بەئەينى شامال .
ئاتلىرى قۇيۇندەك كېلەتتى گويا . ئۇنى قوغلاپ كەتتى شىر پەنجە رۇستەم ،
گۇرگىن ھەم رۇھھام ھېم فەرھاد پەھلىۋان ، تۇرانغا قاچقان كۆپ لەشكەرلەرنى ھەم .
ياۋنىڭ سول قانىتىن قىلىشتى يەكسان . ئىككى فەرسەڭ يولدا ، مىسالى ئەجدەر ،
ئوڭدىن ئەشكەش دەرھال ئاتلىنىپ چىقتى ، رۇستەم قولىدا جان بەردى كۆپ ئەسكەر .
جەڭدە گەرسىۋەزگە قارشى ئېلىشتى . ئۇلارنى سېپىدىن رۇستەمى داستان
ئېغىر گۈرزە بىلەن ئاردا بېجەن يولۇپلا ئالاتتى مىسلى شىرسىمان .
جەڭ قىلار ، ئاڭا جەڭ مەيدانى گۈلشەن . مىڭلاپ تۇرانلىقلار جەڭ ئاخىردا
دۇشمەن چەۋەندازى شامالدا دەرەخ ئۆزىنى كۆرۈشتى ياۋ تۇتقۇنىدا .
شېخىدەك تۆكۈلدى ، مەغلۇپ بولماق تەق . رۇستەم لەشكەرگاھقا قايتتى كۆپ مەمنۇن ،
مەيدان باشتىن ـ ئاياغ قانلار بۇلىقى ، غالىبلارغا ئولجا تارقاتماق ئۇچۇن .
ئاغدۇرۇلدى تۇران شاھىنىڭ تۇغى . قالغان ئولجىلارنى كارۋانغا ئارتىپ ،
تۇران باتۇرلىرى پۇتكۇل ئۇزدى جان ، خۇسرەۋ ھۇزۇرىغا كەلدى ئۇ قايتىپ .

رۇستەمنىڭ كەيخۇسرەۋ ئالدىغا قايتىپ كەلگەنلىكى

كەيخۇسرەۋگە يەتتى جەڭگاھتىن خەۋەر ، يەنە بىر يېقىدا چەۋەنداز ئەرلەر .
شىر ئورماندىن قايتتى قازىنىپ زەپەر . ئاتلىقلار ئات چېپىپ مەغرۇر ۋارقىرار ،
زىندانىدىن ، كىشەندىن بېجەن قۇتۇلغان ، پىللار تۇمشۇقىدا تاشلارنى يۇلار .
ئەجدىھا ئاغزىدىن ئازاد قىلىنغان . كاناي ـ سۇنايلارنىڭ ساداسى ياڭراق ،
پۇتكۇل تار مار بولۇپ تۇران لەشكىرى ، گېۋ ، گۇدەرز مەردلىرى كۆتۇرگەن بايراق .
رۇستەم ئۇنى سۇرگەن جەھەننەم سېرى . قۇدرەتلىك شاھ قىلدى قوشۇنغا پەرمان :
بۇ خەۋەر خۇسرەۋگە يەتكىنى ھامان ، « شۇ يوسۇن كۇتۇلسۇن ئۇلۇغ پەھلىۋان ! »
شۇكرانە سەجدىگە باش قويدى سۇلتان . باتۇرلار سەپلىرى تاغ بولسا گويا ،
گۇدەرز بىلەن گېۋ ھەم خەۋەر تېپىشتى ، لەشكەرلەر بەئەينى مەۋج ئۇرغان دەريا .
ئۇلار شاھ قەسرىگە يېتىپ كېلىشتى . قاتاردا پەھلىۋان كۆرۈنگەن زامان ،
شاۋقۇن ـ دەبدەبىدە كۆردى قوشۇننى ، گېۋ ، گۇدەرز چاپتى ئۇ غالىب تامان .
ناغرا ـ سۇنايلار بىلەن ئەل قۇتلار ئۇنى . ئىرانلىق سەردارلار شۇيان چېپىشتى ،
كانايلار سارايدىن ياڭرار شۇ قەدەر ، غالىبنى تەبرىكلەشكە ئالدىراشتى .
مەيدانغا كىرەتتى شۇ غالىب لەشكەر . شۇندا ئاتتىن چۇشتى ئۇ مەردى جاھان ،
ئاتلار توزىنىدىن قارايدى مەيدان ، باتۇرلار ئۇراشتى رۇستەمنى شۇئان .
ناغرىلار ئۇنگە كۆمۈلدى تۇران . ھال ـ ئەھۋال سوراشتى ، تەبرىك قىلىشتى ،
شاھنىڭ بىر يېقىدا ئارسلان ـ شىرلار ، يول ئازابلىرىنى سوراپ بىلىشتى .

گېۋ ، گۈدەرز ئاڭا دېدى تەسەننا :
« ئەي غالىب سەركەردە ، ساق بول دائىما !
شىر سەندىن باتۇرلۇق دەرسىنى ئالغاي ،
يامان كۆزدىن سېنى تەڭرى ساقلىغاي .
يەزدان دائىم بولسۇن سېنىڭ تايانچىڭ ،
قۇياش ـ ئاي يولدىشىڭ ، كۆكۈل سۆيۈنچىڭ !
سەن بولغاچ بىز تاپتۇق ئوغلانىمىزنى ،
قۇلۇم دەپ قوبۇل قىل ئەۋلادىمىزنى ؟
غەم قاينامىلىرىدىن سەن قىلدىڭ ئازاد ،
ئىراندا بىز ساڭا قۇلمىز ئۆمۈرباد . »
ئەمەلدارلار ئاتقا مىنىشتى چاققان ،
ئۇلار شاھ قەسرىگە بولۇشتى راۋان .
قوشۇننىڭ تايانچى ، ئۇلۇغ پەھلىۋان ،
پادىشاھ قەسرىگە كېپقالدى شۇئان .
ئىران ھۆكۈمرانى ، شۇ مۆتىۋەر شاھ ،
پەھلىۋان ئالدىغا كەلدى ئۇ ناگاھ .
رۇستەم شەھرىيارنى كۆرگەندە دەرھال ،
ئاتتىن سەكرەپ چۈشتى بەئەينى شامال .
ئۇ يول ئازابىنى ئۇنتۇلۇپ شۇندا ،
پادىشاھقا تەزىم ئەيلىدى بەجا .
رۇستەمنى باغرىغا ئالدى پادىشاھ :
« ئەسسالام ، پەھلىۋان ، ئەي دۆلەتپاناھ !
رۇخسارىڭ قۇياشقا ئوخشايدۇ ئوغلان ،
ئۇلۇغلايدۇ جاھان سېنى پەھلىۋان ! »
رۇستەم ياخشى ئاكلاپ پەدەر ، شاھ كۆكلىن ،
قولىدا تۇتتى ئۇ بېجەننىڭ قولىن .
قەددىنى رۇسلىدى ، شاھ تامان يۈردى ،
ئامانەت يىگىتنى شاھقا تاپشۇردى .
ئاندىن مىڭ ـ مىڭلىغان تۇرانلىق تۇتقۇن ،
خۇسرەۋ شاھ ھۆكمىگە تاشلاندى پۈتۈن .
رۇستەمنى ماختىدى خۇسرەۋ شاھ يەنە :
ھەمىشە بەختىڭنى قوللىغاي ساما !
بېشىڭ ئامان بولسۇن غالىب پەھلىۋان ،
تەڭرى پاناھىدا ساقلىغاي ئامان .
بەختلىكتۇر ، ئاتاڭ زال ئۆتسىمۇ گەر
دۇنيادىن ، قالغاچقا سەندەك بىر قەيسەر .
بەختلىكتۇر زابۇللار دىيارى ھامان ،
ئۇ يەردە تۇرمۇلگەچ سەندەك ئارسلان .
بەختلىكتۇر ئىران ھەم ئۇنىڭ بار سانسىز
سېنىڭدەك ئوغلانى ، باتۇر مىسلىسىز .
بۇلاردىن ئۇلۇغدۇر مېنىڭ ھەم بەختىم ،
تەھەمتەن ـــ بىر چىراغ ، يورۇقتۇر تەختىم !
ئىرانىڭ ـــ تاجىمەن ، دۆلەتكە مادار ،
سەنسىز ئەلدە بولماس بىزگە تەلەي يار . »
ئاندىن گېۋگە دېدى شانلىق شەھرىيار :
« تەڭرى ئەمرى بىلەن بولدۇڭ بەختيار .
رۇستەم قولى بىلەن باغرىڭغا يەزدان ،
شەۋكەتلىك ئوغلۇڭنى قايتۇردى ئامان . »
گېۋ شاھقا تەشەككۇر بىلدۈردى شۇئان :
« ياشا ئەي شەھرىيار جاھاندا ھامان !
رۇستەم داستان بولسۇن مەڭگۈ نەۋقىران ،
شەرەپلىك زال بولسۇن دائىم شادىمان ! »

خۇسرەۋنىڭ بايرام ئۈيۈشتۈرغانلىقى

خۇسرەۋ پەرمان قىلدى : « يېپىڭ داستىخان ،
بەزمىگە توپلانسۇن بارچە پەھلىۋان ! »
دەرھال قەسرگە تولدى كۆپ مېھمانلار ،
باتۇرلار ، ساقىيلار ، خۇشال ئادەملەر .
چاڭنى زىل سايرىتىپ چالغۇچىلار ھەم ،
گۈلىيۈز قىزلار ـــ خىزمەت قىلغۇچىلار ھەم .
ھەممىنىڭ بېشىدا زەر تاجلار ياشنار ،
نۇر چېچىپ يالتىرار بىباھا تاشلار .
كىمخابتەك چېھرىلەر ، جىلۋىدار گۈلگۈن ،
چاڭ زوقىدا دىللار شۇنچىلىك مەمنۇن .
كۈمۈش كوزىلاردا خۇش پۇراق شاراب ،
ئالدىدا بىر كۆلگە لىق تولغان گۈلاپ .
سەرۋى ئۈستىدىكى تولۇن ئايسىمان ،
كەيخۇسرەۋ تاجىدىن نۇر ئۇچار ھەر يان .
كەيخۇسرەۋگە سادىق باتۇرلار بىر چاغ
قەسىردىن تارقالدى بولۇپ كەيپى چاغ .
سەھەر يېتىپ كەلدى سارايغا رۇستەم ،
دىلى شاد ، بېلىنى باغلىغان مەھكەم .
ئۆيگە قايتىش ئۈچۈن سورىدى رۇخسەت ،
شاھتىن ئالماق دەركار دانا مەسلىھەت .

تون ـ يوپۇق كەلتۇردى بۇيرۇق بېرىپ شاھ ،
كەلتۇردى گۆھەرلەر قادالغان كۆلاھ .
يەنە گۆھەر نەقىشلىك بىر جام كەلتۇردى ،
يۈز ئات ھەم يۈز تۆگە ئىنئام كەلتۇردى .
يەنە ئىككى ئەللىك چىۋىق بەللىك قىز ،
يەنە ئىككى ئەللىك كۆزلىرى نەرگىز .
ئۇنىڭ خىزمىتىگە بولدى مۇلايىم ،
ھەممىسى سەپ بولۇپ قىلىشتى تەزىم .
ھەممە سوۋغات رۇستەم ئالدىدا پەيدا ،
پادىشاھ پەرمانى قىلىندى ئادا .
زابۇللۇق رۇستەم ئالدى ئۇنىڭ جەمىن ،
شاھقا تەزىم قىلىپ ، سۆيدى ئۇ زېمىن .
بېشىغا ئۇ كىيدى شاھانە كۇلاھ ،
شاھانە كەمەرنى باغلىدى ناگاھ .
شاھقا ئاپىرىنلار ئوقۇپ قوزغالدى ،
سۆيۈملۈك يەر ـ سېيىستان تامان يول ئالدى .
شاد قىلدى يول بويى ئۆزى بىلەن ھەم ،
رەنج چەككەن مەردلەرنى ئەزىمەت رۇستەم .
ھەممىسىگە لايىق قىلدى ئۇ سوۋغات ،
قەسىردىن ئۇزاشتى ئۇلار يارى شاد .
رۇستەمنى ئۇزىتىپ ئۇ شاھى جاھان ،
تەختىدە ئولتۇردى خۇشال ۋە ئامان .
ئاندىن ئۇ بېجەننى ئەسلەپ چاقىردى ،
بۇ سەپەر ھەققىدە سوئال سورىدى .
بېجەن سۆزلەپ ئۆتتى ئۇشبۇ سەپەردىن ،
يوللاردا يولۇققان ھەر خىل خەتەردىن .
تارتقان ئازابلىرى ، زەخمەتلىرىدىن ،
كەچۈرگەن سەرگۈزەشت ، كۆلپەتلىرىدىن .
قاراڭغۇ چاھ ۋە قىز چەككەن ئىزتىراپ ،
شاھقا ئايان بولدى تەسىرلىك كىتاب .
بۇ ئاچچىق قىسمەتنى ئاڭلاپ شاھ ، دېمەك ،
پۈتۈن ۋۇجۇدىنى قاپلىدى تىترەك .
بەختىنى يوقاتقان قىزنىڭ تەقدىرى ،
ھەممىدىن زور بولدى شاھقا تەسىرى .
خۇسرەۋ شاھ پەرمان قىلدى : مۇشۇ قىز ئۇچۇن
رۇمى كىمخابلاردىن يۈز كۆڭلەك گۈلگۈن
كەلتۈرمەكنى ، ئۇنىڭ ئېتەكلىرىگە ،
گۆھەرلەر چېكىشنى يېپەكلىرىگە ،
يەنە تاج بۇيرۇدى قىز ئۇچۇن ئالتۇن ،
يەنە ئون ھەميانغا زەر تولسۇن پۇتۇن .
بېرىلدى ئۇنىڭغا گىلەم ـ يېپەكلەر ،
خىزمىتىگە قانچە قىز ـ كېنىزەكلەر .
بېجەنگە بۇيرۇدى : « بۇ بايلىقنى ئال ،
ئۇنى تۇرك قىزىغا يەتكۈزگىن دەرھال .
ئۇ سېنىڭ تۇپەيلىڭ يۇتۇپتۇ ئاچچىق ،
دىل ئازار قىلما ھەم سۆزلىمە قاتتىق .
شاد ـ خۇرام ياشىغىن ئۇنىڭ بىلەن ھەم ،
چۈشەن ، باقىي ئەمەس بۇ پانىي ئالەم .
بىرىنى كۆكلەرگە كۆتۈرەر دەمدە ،
بىرىنى مۇجۇيدۇ كۈلپەتلىك غەمدە .
بىرىنى ئۇ قىلسا يەر بىلەن يەكسان ،
يەنە بىرىنى مەھكۇم ۋە سەرسان .
بۇ جاھان ھەر قىسما خەتەرگە تولۇق ،
ئۇنىڭ ئىشلىرىغا ئەسلا تەرىپ يوق .
ئۆزى غەرق قىلىدۇ كەيپى ـ ساپاغا
ۋە ئۆزى قويىدۇ يەنە بالاغا .
بىرىنى زىندانىدىن كۆتۈرگەي تەختكە ،
مۇيەسسەر قىلىپ ئۇ تاج كەبى بەختكە .
ئەمما باشقىلارنى زىندانغا تاشلار ،
بېشىغا ياغدۇرار مالامەت تاشلار .
بۇ دۇنيادا يوقتۇر نومۇس بىلەن ئار ،
ھېچكىمنى ھۆرمەتكە ئەتمەس سازاۋەر .
ئۇنىڭ ئىشى ياخشى بىلەن يامانلىق ،
بۇ دۇنيا ھېچكىمگە بەرمەس ئامانلىق .
مەشغۇلى ئۆزگەرمەس بۇ كارۋانساراي ،
گاھى شادلىق ، گاھى غەم ئىشى ، ئايھاي .
سەن مال ۋە دۇنيا ئويلىما ئەسلا ،
غەم ـ قايغۇدىن يىراق ياشىغان دانا . »
بېجەننىڭ قىسسىسى شۇ بىلەن تامام ،
پىران ، گۇدەرز نەقلىن سۆزلەيمىز داۋام .

« ئون ئىككى جەڭ » داستانىنىڭ قىسقىچە بايانى

« شاھنامە » دە « بېجەن ۋە مەنىجە » داستانىدىن كېيىن « ئون ئىككى جەڭ » داستانى سۆزلىنىدۇ .

ئۇنىڭدا ئىرانلىقلارنىڭ تۇرانغا يەنە بىر قېتىملىق يۈرۈشى ھېكايە قىلىنىدۇ .

ئۇن ئىككى قېتىملىق جەڭ يۈز بېرىپ ، تۇران قوشۇنلىرى ئاساسەن تارمار قىلىنىدۇ . پىران ، بەرمان ، ھۇمان ، فەرشىدۋەرد ۋە باشقا كۆپلىگەن تۇران پەھلىۋانلىرى بۇ جەڭدە ھالاك بولىدۇ .

بۇ داستاندا كەيخۇسرەۋنىڭ يولسز ئۆلتۈرۈلگەن ئاتىسى سىياۋۇش ئۈچۈن ئەفراسىياپتىن قىساس ئېلىش يولىدىكى ئۇرۇشقا بۇاستە ئۆزى قاتناشقانلىقى ۋە ئۇزۇن داۋام قىلغان بۇ جەڭلەردە كەيخۇسرەۋنىڭ ئەفراسىياپ قوشۇنلىرىنى بىر ـ بىرلەپ تارمار قىلغانلىقى بايان قىلىنىدۇ . بۇ جەڭدە ئەفراسىياپ بىلەن ئۇنىڭ ئىنىسى گەرسېۋەز غارغا يوشۇرۇنۇۋالىدۇ . ئۇلارنى خەئۇم ئىسىملىك دەرۋىش تۇتۇۋېلىپ كەيخۇسرەۋگە تاپشۇرىدۇ . كەيخۇسرەۋ ئەفراسىياپنى گەرسېۋەز بىلەن بىللە جازالايدۇ .

ئۆز ئاتىسى ئۈچۈن قىساس ئالغان كەيخۇسرەۋ ئىرانغا قايتىپ كېلىپ ، تەختنى يىراق تۇغقىنى لۇخرەسپكە تاپشۇرۇپ بېرىپ ، كۆپلىگەن پەھلىۋانلارنى ئېلىپ قار ـ بوران ئىچىدە غايىب بولىدۇ .

لۇخرەسپنىڭ زەردىر ۋە گۇشتەسپ ئىسىملىك ئوغۇللىرى بولۇپ ، گۇشتەسپ ئاتىسىنىڭ تەختىگە ئولتۇرماقچى بولسىمۇ رەت قىلىنغاچقا ئىراندىن چىقىپ كېتىدۇ . ئۇ رۇمغا كېلىپ كۆپ جاسارەتلەر كۆرسىتىپ قەيسەرنىڭ قىزى كەتايونغا ئۆيلىنىدۇ . گۇشتەسپ رۇمدىن قايتقاندا لۇخرەسپ ئۇنىڭغا تەختنى بېرىدۇ .

گۇشتەسپ ئىرانغا ھۆكۈمرانلىق قىلغان دەۋردە زەردۇشت ئىسىملىك پەيغەمبەر پەيدا بولىدۇ . گۇشتەسپ ئۆز پۇقرالىرى بىلەن زەردۇشت دىنىغا كىرىدۇ . ئەمما تۇران ھۆكۈمدارى ئەرجەسپ گۇشتەسپتىن بۇ دىندىن چىقىشنى تەلەپ قىلىدۇ ھەم مۇشۇ باھانە بىلەن ئىران ـ تۇران ئۇرۇشى يەنە باشلىنىدۇ . بۇ جەڭلەردە تۇران پەھلىۋانى بىدەرەفش نەيزە ئېتىپ پادىشاھ گۇشتەسپنىڭ ئىنىسى زەرىرنى ۋە ئىراننىڭ ئەڭ كۈچلۈك يەنە بىر پەھلىۋانىنى ئۆلتۈرىدۇ . شۇندىن كېيىن ئىران لەشكەرلىرىگە شاھزادە ئىسفەندىيار باشچىلىق قىلىدۇ . ئۇ تۇرانلىقلارنى تارمار قىلىپ ، زەرىر قىساسىنى ئالىدۇ .

بىراق ، ئىسفەندىيارغا ئىچى تارلىق قىلىپ يۈرگەن ئىران پەھلىۋانى گۇرەزم گۇشتەسپكە ئوغلى ئۇستىدىن چېقىمچىلىق قىلىدۇ ھەم ئۇنى گۇنبەدەندىج قەلئەسىگە قاماپ قويىدۇ .

ئىسفەندىيارنىڭ كىشەنلەنگەنلىكىدىن خەۋەر تاپقان تۇران شاھى ئەرجەسپ يەنە ئىرانغا باستۇرۇپ كىرىپ ، شاھ گۇشتەسپنىڭ قېرى ئاتىسى لۇخرەسپنى ئۆلتۈرىدۇ ، گۇشتەسپنىڭ قىزلىرىنى ئېلىپ كېتىدۇ .

گۇشتەسپ دانىشمەن جەمەسپتىن مەسلىھەت سورىغاندا ، ئۇ تۇرانلىقلارنى پەقەت ئىسفەندىيارنىڭ يېڭىشى مۇمكىنلىكىدىن بېشارەت قىلىدۇ . بۇ مەسلىھەت بويىچە گۇشتەسپ جەمەسپنى گۇنبەدەندىجكە ئەۋەتىپ ئىسفەندىيارنى قۇتۇلدۇرىدۇ . ئىسفەندىيار پايتەختكە يېتىپ كەلگەندە گۇشتەسپ ئۇندىن ئەرجەسپنى يېڭىپ ، سىڭىللىرى ھۇماي بىلەن بېھ ـ ئافەرىدنى تۇرانلىقلارنىڭ تۇتقۇنىدىن ئازاد قىلىشنى ئىلتىماس قىلىدۇ . ئىسفەندىيارنىڭ تۇرانغا قىلغان سەپىرى « ئىسفەندىيارنىڭ يەتتە جاسارىتى » ناملىق داستاندا بايان قىلىنغان .

ئسفەندىيارنىڭ يەتتە جاسارىتى

بىرىنچى جاسارەت

ئسفەندىيارنىڭ ئىككى بۆرىنى ئۆلتۈرگەنلىكى

ھېكايىچى دېھقان يېيىپ داستىخان ،
يەتتە جاسارەتتىن ئېيتتى بىر داستان .
قولىن ئېچىپ ئۇندا تۇتتى ئالتۇن جام ،
گۈشتەسىپ ھەققىدە باشلىدى كالام .
رۇئىندەجدىن ، ئسفەندىيار جېڭىدىن ،
گورگسار سىنىقىدىن ، يول ئەھۋالىدىن .
دېدى : ئسفەندىيار بەلخكە كەلگەندە ،
يۈرىكىگە ئاچچىق ئەلەم تولغاندا ،
ئاتا يېنىدىن كەتتى ، دىلى كۆيۈپ مۇندا ،
يول ئالدى شۇم گورگسار بىلەن تۇرانغا .
ئالدىدىن ئاچا يول چىققانچە يۈردى ،
ئۇندا قوشۇن بىلەن بارىگاھ قۇردى .
بۈيرۇدى : سېلىنسۇن بۈگا داستىخان ،
بولسۇن مەي ۋە قانچە كۆيچى ، غەزەلخان .
لەشكەر باشلىقلىرى بەزمە قۇرۇشتى ،
داستىخان چۆرىدەپ تەڭ ئولتۇرۇشتى .
ئاندىن پەرمان بولدى غەمكىن گورگسارغا ،
كېلىپ يولۇقسۇن دەپ ئسفەندىيارغا .
ئسفەندىيار تۆت جام شاراب قۇيدۇردى ،
گورگسارغا بۇ مەينى ئۇلاپ ئىچ ، دېدى .
ئۇندىن كېيىن دېدى : « ئەي بەختى قارا ،
تاجۇ تەختىنى ساڭا كۆرسەن راۋا .
پەقەت توغرا جاۋاب قايتۇرسەن ماڭا ،
شۇ چاغدا تۇراننى بېرۇرمەن ساڭا .
ئەگەر غالىب چىقسام سېنىڭدۇر تۇران ،
بېشىڭنى قۇياشقا يەتكۈزمەك ئارمان .
ئەسلا كەمستەمەيمەن ئەۋلاد ـ پەيۋەندىڭ ،
قەيەردە بولسىمۇ ئۇلۇغ پەرزەنتىڭ .
ۋە لېكىن ، مۇبادا سۆزلىسەڭ يالغان ،
شۇ يالغان سۆز ئۈچۈن قالماسسەن ئامان .
بىلگىنكى ، تېنىڭنى بۆلۈپ تاشلايمەن ،
ئېلىڭ ، ئەۋلادىڭغا تەھدىت باشلايمەن . »
ئاڭا مۇنداق جاۋاب قايتۇردى گورگسار :
« شۆھرەت قۇچقان نامدار ، ئەي ئسفەندىيار ،
ئاڭلارسەن مېنىڭدىن پەقەت ھەق جاۋاب ،
سەن ھەم شاھلار كەبى بول ئالىيجاناب . »
ئسفەندىيار دېدى : « رۇئىندەج نەدە ؟
ئىراندىن ئۇزاق بۇ يۇرت قايسى يەردە ؟
ئۇ يەرگە قانچە يول ، قانچە فەرسەڭ بار؟
بۇ يولنىڭ قايسىسى مۇشكۈلسىز بولار ؟
ئۇندا قانچە قوشۇن تۇرار ، ئېيت ئايان ،
ئۇ قانداق بىر قەلئە ، قانداق بىر قورغان ؟ »
ئاڭا شۇنداق جاۋاب قايتۇردى گورگسار :
« ئەي كۆپ مەرھەمەتلىك ، مەرد ئسفەندىيار !
ئۈچ يول ئېلىپ بارار شۇ پايتەختكە ،
ئەرجەسپ يۇرت سوراپ ئولتۇرغان تەختكە .
بىرى ئۈچ ئايلىق يول ، بىرى ئىككى ئاي ،
قوشۇنغا قىيىندۇر بارماقتا ئۇ جاي .
بىر يولدا كۆپتۇر سۇ ، ئۆتەڭ ۋە شەھەر ،
ئۇ جايلار تۇرانغا باج ـ ئۇلپان تۆلەر .
باشقا بىر يول بار ، ئۇ ـــ ئىككى ئايلىق جاي ،
قوشۇننى باقماقتا بۇ يەر ئەمەس باي .
گىياھمۇ ، سۇمۇ يوق ، تاپ ـ تاقىر پۈتۈن ،
تاپماق تەس لايىق جاي قونماقلىق ئۇچۇن .
ئۇچىنچى يول پەقەت بىر ھەپتىلىكتۇر ،
سەككىزىنچى كۈندە رۇئىندەج ئىرۇر .
بو يولدا كۆپتۇر شىر ، ئەجدىھا ، بۆرى ،
بۇ يولدا يۈرگەننىڭ قورۇيدۇ شورى .
جادۇگەر شىرلارنىڭ مىكرى بىھىساب ،
بۆرى ، ئەجدىھاغا ئادەمدۇر كاۋاپ .
بىرىنى دەم تارتسا دەريادىن ئايغا ،
بىرىنى سۆرەيدۇ تىرەن غارلارغا .

ئۇ يەر چۆل ، سۇمۇرغلۇق ، سوغۇق قەھرىتان ،
شامال چىقسا ئەيلەر دەرەخنى يەكسان .
ئارقىدىن رۇئىندىج بولۇر نامايان ،
بۇ قەلئە تىلسىمىن بىلمەس ھېچ ئىنسان .
قارا بۇلۇتتىنمۇ ئېگىز سېپىلى ،
قوراللىق كۆپ لەشكەر ئۇنىڭ كېپىلى .
سېپىلنى ئايلىنىپ سۇ ئاقار راۋان ،
خەندەككە باققاندا راھەتلىنەر جان .
ئۇندىن كېمە بىلەن ئۆتەر شەھرىيار ،
سەھراغا گەر چىقسا قىلماقتا شىكار .
گەر قەلئەدە يۇز يىل قالسىمۇ ئادەم ،
سىرتقا چىقماق ئۈچۈن ھاجەت بولماس ھەم .
قەلئەدە يايلاق بار ، ھەم ئېكىن مەيدان ،
مېۋىلىك دەرەخلەر ، ھەتتاكى تۇگمەن . »
ئىسفەندىيار بۇنى ئاڭلىغاچ ، ئەلھال ،
جىم بولۇپ ، بىر مەزگىل قىلدى ئۇ خىيال .
ئاندىن ئاڭا دېدى : « ماڭايلى شۇندا ،
جاھاندا ياخشى يول بولىدۇ قىنقا . »
ئاندىن ئاڭا جاۋاب قايتۇردى گورگسار :
« يەتتە مۇشكۈللۈكتىن ھېچكىم ، شەھرىيار
زورلۇق ۋە كۈچ بىلەن ئۆتەلمىگەن ھەم ،
ۋە ھەتتا باش ئېلىپ كېتەلمىگەن ھەم . »
ئىسفەندىيار دېدى : « يۈرسەك مەن بىلەن ،
ئەھرىمەن دىۋىنىڭ كۆچىن كۆرمەرسەن .
سەن ئاۋۋال نە دۇچار بولىدۇ ، سۆزلە ،
ۋە ئاڭا تاقابىل بىر تەدبىر كۆزلە . »
ئاڭا مۇنداق جاۋاب قىلدى گورگسار :
« ئەي مەشھۇر پەھلىۋان ، ئۇلۇغ شەھرىيار !
ئاۋۋال دۇچ كېلىدۇ ئىككى چوڭ بۆرە ،
ئەركەك ۋە چىشسى پىلنىڭ تۇرقىدا .
بۇغىغا ئوخشايدۇ كاللىسىدا شاخ ،
جەڭ قىلسا شىرنىڭمۇ قەلبى چېكەر داغ .
ئۆتكۈر قوش چىشلىرى غەزەپلىك پىلدەك ،
كۆكسى ۋە بوينى كەڭ ، بەللىرى قىلدەك . »
ئىسفەندىيار پەرمان بەرگەچ ، گورگسار ،
چېدىرغا كىشەنلىك تاشلاندى زىنھار .
شاھنىڭ ئەمرى بىلەن بارگاھ بېزەلدى ،
بېشىغا تاج كىيىپ ئۇ ھۆزۇر قىلدى .
قۇياش قىلدى سەھەر تاجىن نامايان ،
زەر نۇرى كۆرۈندى زېمىندا ئايان .
بارىگاھ تەرەپتىن ياگىردى ناغرا ،
تۆمۈردەك جاراڭلاپ كەتتى يەر شۇندا .
يەتتە جاسارەتكە بەل باغلاپ شۇ دەم ،
ئىسفەندىيار تۇرانغا تاشلىدى قەدەم .
مەنزىلگە يەتمەككە يېقىن يول تۇتتى ،
بىر دانا كىشىنى يېنىغا ئالدى .
بار ئىدى بەشۇتەن ناملىق بىر ئاقىل ،
ئەقىلدە قوشۇننى ساقلاشقا قابىل .
شاھ دېدى : « لەشكەرنى بۇ يەردە باشقۇر ،
گورگسار سۆزىدىن يۇرىكىم تاشتۇر .
مەن ئالدىن بارىمەن ، كۆرەي ، نە خەتەر ،
ئەمما بۇ قوشۇنۇم تارتمىسۇن زەرەر ! »
ئۇ جەڭ ساۋۇتىنى كىيىپ قوزغالدى ،
شامالدەك ئېتىدا ئۇچۇپ يول ئالدى .
بۆرىلەرگە يېقىن بارغاندا شۇئان ،
غەزىپى قوزغالدى خۇددى پىلسىمان .
بۆرىلەر كۆرۈشتى بويۇن ، كۆكسىنى ،
بەلبېغى ، توقمىقى ھەم گۈرزىنىسى .
چۆلدىن ئۇ تەرەپكە يۈرۈشتى دادىل ،
گويا ئىككى باتۇر ، گويا ئىككى پىل .
باھادىر ئوق ئالدى ، قولىدا كامان ،
يىرتقۇچمۇ ھۇڭلىدى مەغرۇر شىرسىمان .
ئوق يامغۇرغا تۇتتى بىر جۇپ بۆرىنى ،
ئۇلارغا كۆرسەتىپ مەردلىك زورىنى .
بۆرىلەر يېقىلدى پولات ئوقلاردىن ،
ئۆتمىتۆشۈك بولدى يۈك باسقان بەدەن .
ئىسفەندىيار ئۇلار سوزۇلغىنىنى
كۆردى ، بىلدى جېنى ئۇزۇلگىنىنى .
زەھەرلىك قىلىچنى ئېلىپ قولىغا ،
يۈرىكىنى يارىدى ئۇ بىر يولدىلا .
بېشىنى قىلىچتا چېپىپ تاشلىدى ،
قانلىرى بۇقۇلداپ ئاقار باشلىدى .
ئاندىن پەسكە چۈشۈپ ئۇچقۇر ئېتىدىن ،
يەزدانغا شۈكۈر ئېيتتى چىن يۈرىكىدىن .
قورال ۋە تېنىدىن ئېرىغدالدى قان ،
تاپتى ئۇ بۇ يەردىن بىر پاكىز ماكان .
دىلى دەردكە تولۇپ ، يۈزى چاڭ ، غۇبار ،
كۈنگە قاراپ قىلدى ئەرزىنى ئىزھار .

دېدى ئۇ : « قۇدرەتلىك ، ئەي پەرۋەردىگار ،
بەردىڭ ماڭا قۇدرەت ، شەۋكەت ، ئېتىبار .
قىلدىڭ يىرتقۇچلارغا بۇ جاينى ماكان ،
ئۆزۈڭسەن ياخشىلىق ئۆچۈن پاسىبان . »
بەشۇتەن قوشۇنى يېتىپ كەلگەندە ،
شاھ قىلىپ تۇراتتى نامازدا سەجدە .
بۇ ھالدىن لەشكەرلەر ھەيرەتتە قالدى ،
شاھقا ھۇرمىتى ھەم يەنە ئۇلغايدى .
« بىز ئۇنى كۆرمەستە بۆرىدۇر دېسەك ،
ئۇ ئەسلى دەھشەتلىك پىل ئىكەن دېمەك .
ئامان بولسۇن شاھنىڭ جەسۇر يۈرىكى ،
قىلىچى ، گۈرزىسى ـــ قوشۇن تىرىكى .
ئۇنىڭسىز بولمىغاي شاھ تاجى ـ تەختى ،
بولمىغاي ئۇلۇغلۇق ، بولمىغاي بەختى ! »
ياخشى نىيەت مەردلەر دەرھال شۇ جايدا
ئۇنىڭغا چوڭ چېدىر قىلىشتى پەيدا .
يېيىشىپ ئورتىغا كىمخاب داستىخان ،
يېيىشىپ ، ئىچىشىپ بولۇشتى شادىمان .

ئىككىنچى جاسارەت

ئىسفەندىيارنىڭ شىرلارنى ئۆلتۈرگەنلىكى

بۆرىلەر جېڭى ۋە ئىسفەندىياردىن
غەم چېكىپ ، كەتمىدى تەشۋىش گورگساردىن .
پەرمان بىلەن گورگسار كەلتۈرۈلگەن چاغ ،
كىشەندە تۇراتتى ئۇ تىترەپ شۇنداق .
ئىسفەندىيار تۇتۇپ ئۇچ كاسا شاراب ،
سورىدى : « خوش ئەمدى بۇڭا نە جاۋاب ؟
سۆزلە ، ئەمدىكى يول قانداق ئۆتەركەن ؟
قانداق ئاجايىبات بىزنى كۈتەركەن ؟ »
نامدار شاھقا دېدى شۇنداً گورگسار :
« ئەي بېشىغا تاج كىيگەن شىر ـ شەھرىيار !
ئەمدىكى مەنزىلنى شىر جېڭى كۆتەر ،
مىسلىسىز شىرلاركى لەھەڭدىن ئۆتەر .
مۇشۇ شىر يولىدا ھەتتاكى بۆركۈت
تىك ئۇچۇپ ئۆتەلمەي قىلىدۇ سۈكۈت . »
ئىسفەندىيار كۈلدى مازاق قىپ شۇئان ،
ۋە گورگسارغا دېدى : « ئەي تۈركى نادان !
كۆرگەيسەن ئەتىلا شۇ قانخور شىرنى ،
ۋە ئۇنىڭ جېنىنى ئالغان شەمشەرنى ! »
تۇن يېقىنلاپ كەلگەچ ئۇ جايدىن شۇئان
قوزغالماق ھەققىدە شاھ قىلدى پەرمان .
تۇندە لەشكەر باشلاپ ماڭدى پەھلىۋان ،
دىلىدا غەزەپى ، كۆزىدە ئوت ، قان .
زۇمرەتتەك چېدىردىن چىققاندا قۇياش ،
ساپسېرىق شايىدىن كىيدى ئۇستىباش .
لەشكەر بېشى چۈشتى شىرنىڭ پېيىگە ،
يېتىپ كەلگەن چىغى دېگەن يېرىگە .
بەشۇتەنگە : « ئالدىغا چىق ! » دېدى شاھ ،
ساناقسىز لەشكەرلەر ھەم بەردى ئاڭا .
يەنە دېدى : « ئۇلۇغ لەشكەرنى ساڭا ،
تاپشۇرۇپ ، كېتەرمەن شۇ جەڭگە تەنھا . »
كەتتى شىر يېنىغا قەدەم بېسىپ ئۇ ،
شىر دىلىغا ئالەم بولدى قاراڭغۇ .
ئىككى شىرنىڭ بىرى چىشى ، بىرى ئەر ،
ئۇلار جەڭگە تەييار ئىدى بۇ سەھەر .
ئەركەك شىر ئالدىدا ئۇ چىقاردى تىنچ ،
قىزاردى شىر يۈزى كەھرىۋا يەڭلىغ .
ئىككى پارچە بولدى شىر باشتىن ـ ئاياغ ،
چىشى شىرنى باستى ۋەھىمە شۇ چاغ .
چىشى شىر قوزغالدى ھۆركىرەپ شۇنداق ،
تىنچ چۈشتى بېشىغا بەئەينى چاقماق .
بېشى بىلەن قاققىپ يىقىلدى قۇمغا ،
باتۇرنىڭ يۈز ـ كۆزى بويالدى قانغا .
سۇغا چۈشۈپ يۇدى تېنىنى قەھرىمان ،
ئاڭا شۆھرەت ئاتا قىلغاچقا يەزدان .
شۇنداً ئۇ دېدى : « ئەي ئادىل ھۆكۈمران ،
قولۇم بىلەن قىلدىڭ ۋەھشىينى يەكسان . »
شۇ دەم يېتىپ كەلدى بۇ يەرگە لەشكەر ،
شىرلارنىڭ جەسىتىن قۇچقاندا قۇياش .
بەشۇتەن ،لەشكەرلەر ھەيران قېلىشتى ،
ئىسفەندىيار شاھنى تەبرىك قىلىشتى .

شۇندىن كېيىن كىردى غالىب پەھلىۋان ، يېگىلمەس شاھىنشاھ ئالدىغا شۇئان
ئۆزىگە تىكلەنگەن بارىگاھ تامان . يېيىلدى نېمەتلەر تولغان داستىخان .

ئۇچىنچى جاسارەت

ئىسفەندىيارنىڭ ئەجدىھانى ئۆلتۈرگەنلىكى

بەختى قارا گورگسار ، نىيىتى يامان سانداۋقا باغلىدى ئىككى ئېسىل ئات .
كەلسۇن ، دەپ ئەيلىدى پەھلىۋان پەرمان . سانداۋقا ئولتۇرۇپ سىنماق ئۈچۈن ،
ئەرغۇۋاندەك قىزىل مەي تۇتتى ئاڭا ، شاھ ئاتلارنى ھەيدەپ سىندى كۆچىن .
ئىچسە مەست بولاتتى ئەھرەمەن ھەتتا . قولىدا قالقان ھەم كابۇلچە خەنجەر ،
ئاندىن ئاڭا دېدى : « ئەي بەختتىن خار ، بېشىدا كۆلاھى پارلار مىسلى زەر .
سۆزلە ئەتە قانداق كۆرگۈلۈكلەر بار ؟ » ئەجدىھا جېگىگە تەييارلىق پۈتتى ،
گورگسار دېدى : « ئەي شەھرىيار دانا ، لەشكەرلەر شاھىنىڭ ئەمرىنى كۈتتى .
ياۋۇزلۇق داجسۇن سېنىڭدىن يەنە . زەنگىنىڭ يۈزىدەك قارايدى جاھان ،
جەڭگە ئاتەش كەبى كىرىپ كەلدىڭ سەن ، ھەمەل بۇرجىدىن ئاي بولدى نامايان .
مۇشەققەت ـ توسقۇنلۇق بۆسۈپ ياردىڭ سەن . مىندى ئۇچقۇر ئېتىغا شاھ ئىسفەندىيار ،
ئەتىگە تەلىيىڭ مەدەتكار بولسۇن ، ئارقىدىن قوشۇنى بولۇپ كەلدى يار .
سائادەت دائىما ساڭا يار بولسۇن . ئەتىسى نۇر بىلەن تولغاندا جاھان ،
ئەتىلىك مەنزىلگە سەن يەتكەن زامان ، قارا تۇن بايرىقى بولغاندا پىنھان ،
بىر دەھشەتلىك بالا بولۇر نامايان . جاھاندار باھادىر ساۋۇتىنى كىيدى ،
ئالدىڭغا ئېتىلىپ كەلگەي ئەجدىھا ، قوشۇننى بەشۇتەن ئەمرىگە قويدى .
دەريادىن بىلىقنى دەم تارتقۇچ بالا . سانداۋقلۇق ھارۇنىنى ئىككى ئات تارتتى ،
بەدىنى تاغ كەبى ئۇنىڭ مۇستەھكەم ، ئولتۇردى شەھرىيار ، ھوشيار تۇراتتى .
ئاغزىدىن ئوت پۇركۈپ تۇرار ئۇ ھەردەم . ئەجدىھا ئاڭلىدى ھارۇا ساداسىن ،
بۇ يولدىن قايتقىنىڭ تۇزۇكمىكى ، شاھ ، كۆردى شامال كەبى ئاتلار قاراسىن .
بۇ نەسىھتىمگە جېنىمدۇر گۇۋاھ . جايىدىن قوزغالدى ئەجدەر تاغسىمان ،
بۇ يولدىن چېكىنسەڭ ، يېمەيسەن پۇشمان ، بەئەينى قارايدى پايانسىز ئاسمان .
قوشۇنىڭ بۇ ئىشتىن بەرگۈسى نىشان . » ئىككى كۆزى قاندەك قىزىرىپ ياندى ،
ئىسفەندىيار دېدى : « ئەي بەختى قارا ، ئۆگكۈردىن جاھانغا سەكرەپ چاڭ سالدى .
تۇتقۇنلۇقتا يەنە قىلۇرمەن رەسۋا . ئاغزىنى ئاچتى ئۇ قارا غارسىمان ،
ياۋۇز ئەجدىھاغا ئۇرغىنمدا قول ، پەھلىۋاندىن كۆزنى ئۇزمەستىن ھامان .
شەمشىرىم قۇدرىتىن كۆرمەسەن پۇتكۇل . » ئىسفەندىيار ياۋۇز مەخلۇقنى كۆرۈپ
« ياغاچچىلار كەلسۇن ! » بۇيرۇق قىلدى شاھ ، جىم بولدى ، ئەركىنى يەزدانغا بېرىپ .
ئۇستا ياغاچچىلار بولدى تەڭ ، ئاگاھ ! ئاتلار ئوتلۇق دەمدىن قاچماي قالمىدى ،
ياغاچتىن بىردەمدە ھارۇا ياسالدى ، ۋە لېكىن ، ئەجدىھا ئۇنى يالمىدى .
ئىچىگە ئايلانما تىغلار قادالدى . ئاتلار بىلەن يۇتتى شۇ ھارۇنى ھەم ،
ئالدىغا قويۇلدى يوغان بىر ساندۇق ، سانداۋقا مۆكۈنگەن قەھرىمانىنى ھەم .
ياغاچچى ئىشلەتكەن ھۈنەرگە لايىق . قارىغا شۇ تىغلار قادالغان زامان ،
پەھلىۋان ـ ئاسايىش ئىستىگۈچى زات ، ئاغزىدىن ئېتىلدى دەريا كەبى قان .

قىلىچلار گېلىغا سانجىلدى شۇئان ،
نە يۇتماق ، چىقارماق ئەمەستى ئاسان .
ھارۋا ھەم تىغلاردىن خاراب ئەجدىھا ،
دەرمانسىز يىقىلدى ئىزىغا شۇندا .
ساندۇقتىن تېز چىقىپ شۇ چاغ پەھلىۋان ،
خەنجىرىن قولىغا چىڭ تۇتتى چاققان .
ئەجدىھا بېشىنى ئۇ قىلدى پارچە ،
زەھىرى چېچىلدى تۇپراققا بارچە .
بۇ زەھەر دۇتىدىن يىقىلدى قەيسەر ،
بىھوشلۇق ئىلكىگە قىلغاندا ئەسىر .
يېتىپ كەلدى شۇ چاغ بۇڭا بەشۇتەن ،
قۇدرەتلىك قوشۇننى باشلاپ كەينىدىن .
چۆچۈدى شەھرىيار نېمە بولدى دەپ ،
يۈرىكى قان بولدى ، ئەنسىرەپ ، غەم يەپ .
ھەممە چەۋەندار خەۋەر تېپىشتى ،
ئېتىنى قالدۇرۇپ ، ئۇدۇل چېپىشتى .
ئاڭا يېتىپ كەلگەچ بەشۇتەن شتاب ،
قۇيدى شاھ بېشىغا ئۇستىمۇ ئۇست گۈلاب .
شەھرىيار قايتىدىن ئاچتى كۆزىنى ،
مەغرۇر باتۇرلارغا قىلدى سۆزىنى :
ئۇنىڭ زەربىلىرى ماڭا كار ئەمەس ،
ھوشۇمدىن كەتكۈزگەن زەھەرلىك نەپەس » .
ئۇ يەردىن قوزغىلىپ ، ئېقىنغا ماڭدى ،
ئۇيقۇدىن ئويغانغان مەستەك ماڭاتتى .
يېڭى كىيىم سوراپ خەزىنىداردىن ،
سۇغا چۈشۈپ ، خالاس بولدى غۇبارىدىن .
تەڭرىگە سېغىنىپ چىقتى ئۇ شۇ دەم ،
تۇپراققا باش قويۇپ پىغان چەكتى ھەم .
دېدى : « ئەجدىھانى كىم ئۆلتۈردى ، كىم ؟
ماڭا سۆيۈنگەن قۇل ئۆلتۈردى ، تەڭرىم ! »
قوشۇنى ئېيتاتتى ئاڭا ئاپىرىن ،
ئېگىپ شاھ ئالدىدا ھۆرمەتتە بېشىن .
ھوشىغا كەلگەندە ئۇ ئىسفەندىيار ،
ئۇنى كۆرۈپ يەنە غەم چەكتى گورگسار .

تۆتىنچى جاسارەت

ئىسفەندىيارنىڭ جادۇگەر كەمپىرنى ئۆلتۈرگەنلىكى

دەريا بويىغا شاھ بارگاھ تىكتى ،
ئەتراپىغا بارچە لەشكىرىن يىغدى .
پادىشاھ بۈيرۇدى : « مەي كەلتۈر بۇڭا ،
مەي بىلەن تەڭرىگە قىلايلى دۇئا !
گورگسار كەلسۇن ، ـــ دېدى شاھ ئىسفەندىيار ، ـــ
قۇللۇق قىلسۇن ماڭا يىغلاپ زارۇ زار . »
ئۇ شاھلار مەيىدىن ئۆچ قەدەھ تۇتتى ،
ئەجدىھا توغرۇلۇق ئۇندىن سۆز كۆتتى .
ئاندىن دېدى : « بىلگىن ، قەدىرسىز ئىنسان ،
ئەجدىھا ھالىنى ئويلاپ كۆر ئايان .
مۇندىن كېيىن قويسام مەنزىلگە قەدەم ،
ئۇچرىغاي ماڭا نە زەخمەت ۋە ئەلەم ؟ »
گورگسار دېدى : « ئەي زەپەر قۇچار شاھ ،
ساڭا بەخت يۈلتۇزى ئاچقانكەن نىگاھ .
سەن ئەتە مەنزىلگە قەدەم قويغاندا ،
بىر جادۇگەر كەمپىر بولىدۇ پەيدا .
ئۇ ئاۋۇال خېلى كۆپ لەشكەرنى كۆرگەن ،
جېنىغا ھېچكىمۇ سالمىغان ئېۋەن .
خالىسا سەھرادىن ئاققۇزار دەريا ،
خالىسا كۈندۈزنى قىلار تۈن گويا .
دۈشمەن تىترەيدۇ ئۇنىڭ نامىغا ،
ياشلىقتىن چۈشمىگىن ، شاھىم ، دامىغا .
ئەجدىھانى يەڭدىڭ ، قايتقىن بۇ يېتەر ،
بېشىڭغا چۈشمىسۇن باشقا بىر خەتەر . »
گورگسارغا شەھرىيار دېدى : « ئەي مەلئۇن !
ئىشىمنى كۆرمەرسەن كەلگەندە شۇ كۈن .
ئالۇر جادۇگەرمۇ ئۆز نېسۋىسىن ،
سۈندۈرارمەن رايىن ھەم ئومۇرتقىسىن .
جەڭدە ماڭا تەڭرى ئۆزى مەدەتكار ،
جادۇگەردىن ھەتتا قالمىغاي غۇبار . »
تاڭ ئېتىپ كۈن كېيدى سېرىق تونىنى ،
كۈن پاتار تەرەپكە ئالدى يولىنى .
سەپەرگە ئاتلاندى لەشكەر ، ئۇلۇغ ، ئات ،
يەزدانىنى پەھلىۋان ماڭار ئەيلەپ ياد .
كىيگۈچە بېشىغا كۈن يەنە كۈلاھ ،
كېچىلەپ قوشۇننى يول يۈرگۈزدى شاھ .

ھەمەل بۇرجى ياقۇت يۇزلۈك بولغان چاغ ،
زېمىنمۇ يانداۋرۇپ ئۇلۇغۇردى چىراغ .
قوشۇننى بەشۇتەنگە تاپشۇردى ھەم ،
قولىغا جام ئالدى شەھرىيار شۇ دەم .
ئارقىدىن سوردى نەقشى تەمبۇرنى ،
گويا كى جەك ئەمەس ، خالاز سورۇننى .
كۆرۈندى ئالدىدىن چەكسىز دەرەخزار ،
قۇياشنىك نۇردا گويا لالزار .
دەرەخنىك كۆپلۇكى ، كۆزۈنمەس ئاسمان ،
ئاقار سۇ بەئەينى مەي گۈلابسمان .
ئېتىدىن چۈشتى ئۇ ئەينى پەيتىدە ،
جاڭگالغا كىردى ئۇ بۇلاق چېتىدە .
ئۇ ئالتۇن قەدەھنى ئالدى قولىغا ،
مەيدىن ئىچىپ ئارام بەردى كۆڭلىگە .
نەقشلىق تەمبۇرنى قولىغا ئالدى ،
مۇھەببەت كۈيلەنگەن ئاھاڭغا سالدى .
دەيتتى ئۆز ـ ئۆزىگە مەرد ئىسفەندىيار :
« ئاي يۇزلۈك پەرىنى كۆرمىدىم زىنھار .
كۆرگىنىم پەقەت شىر بىلەن ئەجدىھا ،
ماڭا ئالەم بالا بەرمەيدۇ ئەسلا .
ۋاپاسىز ئالەمدە تاپمىدىم ئىقبال ،
قايدىسەن دىل خۇشى ، ئەي ساھىبجامال ؟
يەزدانىدىن ئىلتىجا قىلىدۇ دىلىم ،
قاچان كېلەر مېنىڭ باھارىم ، گۈلۈم ؟ »
ئىسفەندىيار سۆزىنى ئاڭلاپ جادۇگەر ،
كۆكلەم چېچىكىدەك ياشنىدى دىلبەر .
مۇنداق دېدى : « كەلدى باھادىر دامىغا ،
سازۇ ناۋا بىلەن مەي قۇيۇپ جامىغا . »
قورۇق تولغان ئۇنىڭ خۇنۇك يۈزىگە ،
ئەپسۇن تولغان ئۇنىڭ ھەر بىر سۆزىگە .
بىردىنلا ئۆزگەردى پەردەك خۇش خۇي ،
يۈزى چىن يىپىنكى كەبى ھال ، خۇشبۇي .
ئۆزى سەرۋىقامەت ، چېھرىسى قۇياش ،
ئۇزۇن زۇلپى ـــ چېچى يەر بىلەن تۇتاش .
كەلدى ئۇ يېقىنراق ئىسفەندىيارغا ،
كۆكسىدە گۈل ، ئوخشاپ يۈزى گۈلزارغا .
جاھانشاھ گۈزەلنى كۆرگەن شۇ زامان ،
ئەڭ جىگە چىقاردى كۈي ، مەينى چەندان .

دېدى : « يالغۇز ئۆزۈڭ ، ئەي ئادىل ئاللاھ ،
تاغ ۋە چۆل قوينىدا ماڭا رەھنەما !
پەرى ئىشقى يانغان ھامان قەلبىمدە ،
مەن كۆرۈپ تۇرۇپمەن ئۇنى ئالدىمدا .
ئادالىتىڭ بولدى ئەي تەڭرىم پەيدا ،
دىلىمنى ، جېنىمنى قىلغايمەن پىدا . »
تولدۇرغان قەدەھنى قىزغا ئۇزاتتى ،
ئۇ ئىچكەچ مەي ئۇنى يەنە قىزارتتى .
شاھتا گاڭ ـ پولاتتىن زەنجىر بار ئىدى ،
جادۇگەر بىلمەيتتى ، ئۇ تەييار ئىدى .
گۈشتەسپ جەنىەتتىن كەلتۇرگەن ئۇنى ،
ئۇ باغلاپ تۇراتتى زەردۇشت قولىنى .
جادۇگەر بوينىغا ئۇنى تاشلىدى ،
قىينىلىپ ، ھەرياڭا ئۆزىن تاشلىدى .
جادۇگەر ئايلاندى شىرغا شۇ زامان ،
قىلىچنى قولىغا ئالدى پەھلىۋان .
ئاڭا دېدى : « تىغىڭ تاغ بولسا ئەگەر ،
ماڭا كۆرسىتەلمەس قىلچىلىك خەتەر .
ماڭا ئەمدى ئەسلى تۇرقۇڭنى كۆرسەت ،
قىلىچ بىلەن جاۋاب قىلدۇرمەن ئەلۋەت ! »
زەنجىردە كۆرۈندى بىر كەمپىر شۇئان ،
يۈزلىرى قاپقارا ، قارا قۇرۇمسمان .
قىلىچنى ئۇرغاندا ئاڭا شەھرىيار ،
غۇلغان ئىپلاس باش بولدى خاكسار .
جادۇگەر ئۆلگەچ كۆك قارايدى بىردىن ،
ھېچ نەرسە كۆرۈنمەي قالدى بۇ يەردىن .
كۆتۈرۈلدى قارا بىر بۇلۇت ، شامال ،
كۆرۈنمەستىن قالدى قۇياش يا ھىلال .
ئېگىزگە دەس چىقىپ پەھلىۋان شۇنداق ،
چاقماقتەك بەھەيۋەت سالدى ئۇن ـ نىدا .
يېتىپ كەلدى قوشۇن بىلەن بەشۇتەن ،
دېدى : « پىدا بولسۇن ساڭا جان ۋە تەن !
زەربەڭگە چىدالماس لەھەڭمۇ ھەتتا ،
نە بۆرە ، نە شىر ۋە جادۇگەر يەنە .
ھەممە چاغ ئىلكىڭدىن كەتمىسۇن زەپەر ،
بۇ جانغا مېھرىڭ بولسۇن مۇيەسسەر ! »
ئىسفەندىيار قىلغان جاسارىتىدىن ،
ئوت چىقتى گورگسار جاراھىتىدىن .

ئىسفەندىيارنىڭ سۈمۈرغنى ئۆلتۈرگەنلىكى

ياراتقان تەڭرىچۈن پەھلىۋان ـ قەيسەر
يۈزىن يەرگە ياقتى نەچچە رەت ، سەھەر .
دەرەخزارغا قۇردى يەنە بارىگاھ ،
داستىخان سېلىشقا ئەمر قىلدى شاھ .
چاقىردى شەھرىيار شۇ دەم جاللاتنى :
« كەلتۈرگىن ئالدىمغا ئاشۇ بەتبەختنى ! »
شەھرىيارغا ئۇنى ئېلىپ كېلىشتى ،
شاھنىڭ كۆزى ئۇنىڭ يۈزىگە چۈشتى .
شاھانە ئۇچ قەدەھ مەي قۇيدى شۇدەم ،
گورگسار قىزاردى مەيگە ئوخشاش ھەم .
ئىسفەندىيار دېدى : « ئەي تۈركى بەتبەخ ،
ياخشىراق بىر قارا : ئەنە ئۇ دەرەخ .
ھەم ئۇنىڭ شېخىغا زېھىن سېلىپ باق :
كىم ئاڭا ئېسىلغان چاچلىرى پاخماق ؟
دەپتىڭ : ئايلاندۇرار چۆلنى دەريانا ،
بېشىنى كۆتۈرۈپ باقسۇنچۇ يەنە .
بۇ جادۇ ھالىدىن سەن تاپقىن يەكۈن ،
يېگى مەنزىلدە نە كۆرۈرمەن بۇگۈن . »
گورگسار جاۋاب قىلدى ئۇنىڭغا بۇ خىل :
« ئۆزۈڭسەن جەڭگاھتا قەھرى شىددەت پىل !
بۇ جەڭدە بولغۇسى ھالىڭ مۇشكۈلراق ،
ئۇمىدىم بول شاھىم يەنە ھوشياررراق !
ئالدىڭدا بىر تاغ بار ، بېشى بۇلۇتتا ،
بىر قۇشنى كۆرۈرسەن تۇرغان چوققىدا .
ئۇنى سۈمۈرغ دەيدۇ جەڭ كۆرگەن ئەرلەر ،
ھەتتا ئۇنى جەڭدە ئۇچار تاغ دەرلەر .
ئەگەر پىلنى كۆرسە ئالار چاڭگالغا ،
لەھەڭ قورقار سۇدا ، ئەجدەر جاڭگالدا .
كۆرگەنگە چاڭ سېلىپ ئۇچىدۇ ئىلدام ،
ئوخشاتما بۆرىگە ، جادۇگەرگە ھەم .
بار ئۇنىڭ يېنىدا ئىككى بالىسى ،
جەڭدە قېلىشمايدۇ ئۇلار ھەممىسى .
ئەگەر ئۇ ھاۋادا يايسا قانىتىن ،
يوقالغاي يەر كۈچى ،كۈن ھارارىتى .
ئەگەر قايتىپ كەتسەڭ شۇ پايدىلىقراق ،
دۈچ كەلمەيدۇ ساڭا سۈمۈرغ ـ ئۇچار تاغ . »

سەردار بىر كۈلدى ـ دە ، دېدى : « ئەجەبا !
سۈمۈرغتىن قىلمەن بىر توزان پەيدا .
ھىندى شەمشىرىدە تىلمەن تۆشىن ،
ھاۋادىن توپىغا تىقارمەن بېشىن . »
پارلاپ تۇرغان قۇياش بولدى ھەم پىنھان ،
شەرقمۇ قىزاردى ئۇلگۈرۈپ شۇئان .
سەركەردە سۈمۈرغنىڭ ئىشىن ئويلىدى ،
ئارقىدىن ئالدىراپ قوشۇن توپلىدى .
يول يۈردى قوشۇن بىرلەن سەردار بۇ تۇن ،
يالتىراپ چىققۇچە تاغ ئارقىدىن كۈن .
زېمىننى يورۇتتى ئالەم چىرىغى ،
ياشناپ كەتتى تاغ ـ دەشتىنىڭ ھەممە يېقى .
ئۇنىڭ ئەمرى بىلەن لەشكىرى قالدى ،
ئۇ ساندۇق ، ئات ، ھارۋا بىلەن يول ئالدى .
ئىسفەندىيار خۇددى شامالدەك يۈردى ،
بېشى ئاسمان پەلەك بىر تاغنى كۆردى .
ئات ـ ھارۋىنى سايىگە قويۇپ دەرھال ،
ھارغىنلىق ئىچىدە سۈردى ئۇ خىيال .
ساندۇقنى تاغ ئۈستىدىن كۆردى سۈمۈرغ ،
كۆرۈندى لەشكەرلەر ، ئات ، ئېگەر ـ جابدۇق .
ئۇ قارا بۇلۇتتەك كەرگەندە قانات ،
قاراڭغۇ زۇلمەتكە چۆمكەلدى ھايات .
ساندۇققا شۇڭغۇدى سۈمۈرغ شۇئان ،
ئولجىغا ئېتىلغان ئارسلانسىمان .
پەي ـ قاناتلىرىغا تىغلار سانجىلدى ،
سۈمۈرغنىڭ شىددىتى بىردىن مۇجۇلدى .
يىقىلدى جاڭگالغا تۇمشۇقى بىلەن ،
مادارىن يوقىتىپ قويغان چېغى تەن .
باللىرى كۆرگەندە سۈمۈرغ ھالىنى ،
قانلىق ياش تۆكۈشۈپ قىلدى نالىنى .
ئىنىدىن چىقىشىپ ئۇچۇپ كېتىشتى ،
ئۇلارمۇ دۇنيانى زۇلمەت بىلىشتى .
سۈمۈرغ بۇ زەربىدىن بولغاندا ۋەيران ،
ئات ، ھارۋا ، ساندۇقلار بولغاندى قان .
ئىسفەندىيار چىقىپ ساندۇقتىن دەرھال ،
نەرە تارتىپ ، ئالدى قولىغا قورال .

ئاڭا تىغلار ئۇرۇپ ئەيلىدى پاره ، پەيلەرنىڭ تۈپەيلى كۆرۈنمەس ھېچ يان .
قۇدرەتلىك سۇمۇرغمۇ بولدى بىچاره . پادىشاه بەدىنى قانغا بويالغان ،
ياخشى ، يامانلىقتا دائىم مەدەتكار ، ۋە لېكىن ، تۇراتتى تولۇن ئايسمان .
ئادىل تەڭرى نامىن ئەسلەپ شەھرىيار . ئاڭا ئاپىرىنلار دېدى لەشكەرلەر ،
شۇنداق دېدى : « سەن ئەي ئاداەتپەرۋەر ، بارچە باھادىرلار قازانغان زەپەر .
ماڭا بەردىڭ ئىدراك ، يەتكۈزدۈڭ زەپەر . غالىب چىققانلىقىن جەڭدە شەھرىيار ،
جادۇگەر جىننىنى ئالغان سەن ئۆزۈڭ ، بىلگەچكە تىترەككە چۆمدى گورگسار .
رەھنەمالىق قىلىپ تۇرغان سەن ئۆزۈڭ . » جەھلىنىڭ زوردىن سارغايدى يۈزى ،
ياڭرىدى كانايدىن سادالار شۇئان ، ئەلىمى كۈچەيگەچ يىغلايىتتى ئۆزى .
بەشۇتەن قوشۇننى كەلتۈردى ئامان . چېدىرنى كۆردى ئۇلۇغ شەھرىيار ،
ئۇ قۇشتىن زېمىننى كۆرەلمەي ھېچكىم ، ئۇنى باتۇرلىرى قورشىدى قاتار .
قانلىق تەن ، پەيلىرىن كۆزىتەتتى جىم . كۆگۈللەر شادلىقتىن قىلىشتى پەرۋاز ،
يەر تاغدىن تاغقىچە ئىدى شۇنداق قان ، دىللارغا روھ قوشتى شاراب بىلەن ساز .

ئالتىنچى جاسارەت

ئىسفەندىيارنىڭ قارلىقتىن كېچىپ ئۆتكەنلىكى

پەرمان قىلدى ئۇندىن كېيىن شەھرىيار ، لەشكەرنىڭ خۇنىغا زامىن بولۇرسەن ،
ئالدىغا كەلتۈرۈلدى دەرھال گورگسار . بىر يول بار ، مېڭىشقا مەجبۇر بولۇرسەن .
شاھ ئۇزاتتى ئاڭا ئۇچ جامنى قاتار ، سۆزۈم راست : ئۇ يەردە شامال ـ شىۋىرغان ،
گورگسارنىڭ يۈزىگە ئۆرلىدى ئانار . دەرەخلەر سۇنغان ھەم زېمىن يېرىلغان .
ئاڭا دېدى : « سەن ئەي ، مەلئۇن ، بەدكىردار ، ئەگەر قاردىن ئۆتۈپ سەھرانى يەتسەڭ ،
ماڭا بىر قارىغىن ، بىتەلەي ، بىئار . بىر يول بار ، مۇساپە نەق ئوتتۇز پەرسەڭ .
سۇمۇرغ ، شىر ، بۆرىلەر قايدا ؟ ئېيتقىنا ! بىرى ئۇ ئىسسىق قۇم ، تۇپرىقى تاقىر ،
قەيەردە تىنىقى ئاتەش ئەجدىھا ؟ » قۇش ئۆتمەس ئۇ يەردىن ، ھاشارات ھېچبىر .
بەلەن ئاۋاز بىلەن دېدى گورگسار : ئۇ يەردە كۆرۈنمەس سۇ ھەتتا قەتره ،
« شان ـ شۆھرەتلىك ، نامدار ، ئەي ئىسفەندىيار ! تۇپرىقى يانارکى قۇياش تەپتىدە .
ساڭا نۇر چاچقان ئۇ تەڭرىنىڭ بەختى ، ئۇ سەھرادىن نەبىر شىر ئۆتەلسۇن ،
شۇڭا مېۋە بەرمىش زەپەر دەرىخى . پەرۋاز قىلسا كۆيۈپ كۈل بولۇر قۇزغۇن .
ئەتىگە ئالدىڭدا مۇشكۈل ئىمتىھان ، ئۇ تاقىر قۇملۇقتا ئۆسمەس ھېچ گىياھ ،
ئۇنى جەڭدە ئەسلا كۆرمىگەن ئىنسان . بىر كۆچمە قۇمدۇركى مىسلى تۇتيا .
نە گۈرزە ، نە قالقان ، نە نەيزەڭ بىكار ، شۇ خىلدا يول يۈرسەڭ سەن قىرىق پەرسەڭ ،
قېچىشنىڭ يولىمۇ بولمىغاي دەركار . ئات ، ئادەم ھالى نە بولدۇ كۆرسەڭ .
بىر نەيزە بويى قار ساڭا دۈچ كېلەر ، ئۇندىن رۇئىندىجقا يەتسە گەر لەشكەر ،
سېنى كۈتكەي بارساڭ ئەتە شۇ خەتەر . ئۇ يەردە ئاجايىپ بىر مەنزىر كۆرەر .
شانلىق قوشۇن بىلەن قارغا پاتۇرسەن ، يەرلىرى ئارامبەخش ، بىر گۈلشەن ماكان ،
سوغۇقنىڭ دەستىدىن تاشتەك قاتۇرسەن . ئېگىز دەرۋازىلار كۆككە تۇتاشقان .
ئەگەر قايتىپ كەتسەڭ بۇ بىر كارامەت ، سىرتقا يەم تۈپەيلى چىقمايدۇ پادا ،
ماڭا رەنجىپ يۈرمە ، بولغىن سالامەت . لەشكەردە ھېچ كىشى ماڭماس پىيادە .

ئەگەردە جەڭ ئۇچۇن كەلسە كۆپ ماھىر ،
ئىران ۋە تۇراندىن يۈزمىڭ باھادىر
ۋە يۈز يىل قامالغا ئالسىمۇ ئۇنى ،
تىنماي ئوق ، نەيزىلەر ئاتسىمۇ ئۇنى ،
ئۇندىن ھېچ نەتىجە چىقمىقى گۇمان ،
گويا تۆمۈر سېپىل ئىچىدە قورغان . »
ئىرانلىقلار ئاڭلاپ گورگسار سۆزىنى ،
قايغۇدا ، ھەسرەتتە كۆردى ئۆزىنى .
دېدىكى : « شاھ ، ساڭا ياخشىلىقتۇر يار ،
دەھشەتتىن چەتلەپ ئۆت ، بولمىغىل دۇچار .
ئەگەر گورگسار دېگەن سۆزلەر بولسا چىن ،
(بۇنى كېيىنچىرەك بىلمەكلىك مۇمكىن)
دۇشمەننى يېڭىش مۇشكۈلدۇر بۇ مەھەل ،
يېتەكلەپ يۈرمىسۇن بىزنى شۇم ئەجەل .
شۇنچە ئېغىر يولنى بېسىپ كەلدىڭىزەن ،
قانچە يىرتقۇچلارنى يېڭىپ كەلدىڭ سەن .
شاھلار ، شاھزادىلەر ئارا ھېچبىر زات
كەچۈرمىگەن مۇنداق مەردانە ھايات .
ساڭا دۇچ كەلگەندە يەتتە مۇشەققەت ،
كۆرسەتتىڭ يەتتە رەت يەتتە جاسارەت .
باتۇرلۇق دېگەنمۇ شۇنچىلىك بولۇر ،
تەڭرى مەرھىمىتى مۇنچىلىك بولۇر .
شۇنداق قايتىپ بارساڭ ، بۇمۇ زور غەلىبە ،
شاھمۇ بەخت ھېسابلار بۇنى ئەلۋەتتە .
ئەگەر باشقا يولدىن بارساڭ ئۇرۇشقا ،
تۇران تەييار تەزىم قىلىپ تۇرۇشقا .
گورگسار ئېيتقان سۆزدە بەلكى يوق يالغان ،
بولدى بەس ، ئۆزۈڭنى قىينىما پالۋان .
بولما مۇنچە لەشكەر جېنىغا زامىن ،
رەنجىتمە تەڭرىنىڭ كونا ئالەمىن .
شۇنچىلىك غەلبىنى قۇچتۇق ، بولدۇق شاد ،
ئۆز ھاياتىمىزنى قىلمايلى بەربات . »
بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ شۇ چاغ نەۋقىران ،
قوشۇنغا سۆزلىدى مۇنداق پەھلىۋان :
« مېنى چۆچۈتمەكتىن نېمىدۇر مەقسەت ؟
نېمە ئۆزىمىزگە سالىمىز دەھشەت ؟
سىلەر ئىراندىن نېمە مەقسەتتە بۇ ئا
كەلگەن ، شان ئۈچۈنمۇ ، پەند ئۈچۈنمۇ يا ؟
سۆزۈڭلار پەقەت شۇنچە بولسا ئەگەر ،
نېمىدەپ بۇ يولغا باغلىغان كەمەر ؟
شۇ تۇرك سۆزىدىن تېڭىرقاپ پەقەت ،
تېرەڭ ياپرىقىدەك تىترەش نە ھاجەت ؟
نەدە قالدى شاھنىڭ سۆزى ، سۆۋغىسى ،
زەر كەمەر ، كۈلاھى ، بەرگەن گۈرزىسى ؟
نەدە قالدى تەڭرى نامىغا قەسەم ،
يۈلتۈزلار ھەققىدە ئېيتىلغان ئانت ھەم .
مەردلىكىڭلار شۇنداق بوشاپ قالدىمۇ ،
مەقسەتلەر خىيالغا ئوخشاپ قالدىمۇ ؟
قايتىڭلار شۇ زەپەر بىلەن شادلىنىپ ،
مەن قالاي دۇشمەنگە قارشى ئاتلىنىپ .
جاھان شاھى مېنىڭ پۇشتى پاناھىم ،
ئىقبال يۈلتۈزىغا قارايدۇ رايىم !
جان ئېلىپ ، جان بېرىش تەقدىرىمدە بار ،
مەردلىكتە كېرەكمەس ماڭا مەدەتكار .
مەردلىكىم ، كۆچۈمنى ، زەربەمنى ھامان
مەيداندا دۇشمەنلەر تېتىغاي ئايان .
سىلەر ئۆز يۈرتۇڭلار ئىش ـ ئىقبالىدىن ،
خەۋەردار بولۇڭلار ھال ـ ئەھۋالىدىن .
خۇداۋەندە ، زۇھەل ، قۇياش مەدەتكار ،
قەلئەنى مەردلىكتە قىلغايمەن تارمار . »
ئىرانلىقلار كۆزى ئېچىلدى ھامان ،
ياناتتى شاھ كۆزى چاقماقتەك شۇئان .
ئۆزرە سورىشتى شاھتىن بىرمۇ بىر :
« توۋا قىلدۇق شاھىم ، بىزلەرنى كەچۈر !
پىدا بولسۇن ساڭا بىزنىڭ جانىمىز .
مۇستەھكەمدۇر قىلغان ئەھد ـ پەيمانىمىز !
ئەي شاھىم ، سەن ئۇچۇن تىنماسمىز ئەسلا ،
رەنجۇ مۇشەققەتتىن يانماسمىز ئەسلا .
بىزدىن ساق قالغۇچە تاكى بىر نامدار ،
مەيداننى تەرك قىلىپ كەتمەسمىز زىنھار . »
سەركەردە ئاڭلىغاچ ئۇلار سۆزىنى ،
خېلى دادىل سەزدى ئەمدى ئۆزىنى .
ئىرانلىقلارغا ئۇ ئېيتتى ئاپىرىن ،
دېدى : « مەردلىك قالماس ھامان يوشۇرۇن !
مۇبادا بۇ قېتىم يەڭسەك يەنە بىز ،
بۇ چەككەن زەخمەتكە تەقدىرلىنەرمىز .
ئۇنتۇلماس بۇ يولدا تارتقان شۇنچە رەنج ،
قوشۇلسا قوشۇلغاي ، كېمەيمگەي گەنج . »

شاھ كېڭەش ئۆتكۈزدى تاكى كەچكىچە ،
تاغدىن تۈن شامىلى ئۈچۈپ كەلگۈچە .
چېدىردىن كانايلار ياڭرىغان ھامان ،
لەشكەر قوزغىلىپ مېڭىشتى راۋان .
ئۇلار خۇددى ئوتتەك ئىلدام كېلىشتى ،
ياراتقان تەڭرىنى يادقا ئېلىشتى .
تاغ كەينىدە قۇياش كۆز قىسىپ قالدى ،
تۈن قارا رومالنى بېشىغا سالدى .
يورۇق قۇياشتىن تۈن يوشۇردى يۈزىن ،
كۈن قوغلاپ ماڭاتتى كېچىنىڭ ئىزىن .
شۇندا مەنزىلگە كەلدى يېتىپ قوشۇن ،
گۈرزىدارلار ، ساۋۇت قاپلىغان كۆكسىن .
ئارامبەخش ، نەۋ باھار ، گۈزەل كۈن ئىدى ،
بۇ كۆركەم مەنزىرىگە دىل مەپتۇن ئىدى .
شاھ بۈيرۇدى چېدىر تىكىشكە شۇئان ،
شاراب كەلتۈرمەككە ، يېيىپ داستىخان .
شۇ چاغ تاغدىن سوقتى ئىزغىرىن شامال ،
بىر خەۋپ سەزدى شاھ ، قوزغالدى دەرھال .
ئۆزگەردى يەر يۈزى توپ قاغىسىمان ،
بىلمەك تەس قايسى تاغ ، قايسى بايئاۋان ؟
شۇ قارا بۇلۇتتىن قار ياغدى شۇئان ،
يەر يۈزى ئاقىرىپ ، چىقتى شۇنىرغان .
ئۈچ كېچە ، ئۈچ كۈندۈز بۇ دەشت ئۈستىدە
توختىماي سوغ بوران چىقتى ئەۋجىگە .
چېدىرمۇ يىقىلدى ، ئۇ چاتتى لىباس ،
بوراننىڭ كۈچىدىن قىمىرلاپ بولماس .
ھاۋا ئۆرۈش بولدى ، قار بولدى ئارقاق ،
ناچارلاشتى شاھنىڭ ھالىمۇ بۇ چاغ .
بەشۈتەنگە دېدى ۋارقىراپ شۇئان :
« قارا يۈز تەقدىرنىڭ پەيلى بەك يامان .
ئەجدىھا دامىغا دادىل كىرەرمەن ،
ۋە لېكىن ، بۇ ھالغا نېمە قىلارمەن .
يەزدانغا ئىلتىجا قىلايلى تەكرار ،
ئۇنى مەدھىيىلەيلى ، بولغاي مەدەتكار .
نېمە بولدى مەردلىك ، نە بولدى نوپۈز ؟
بۇ بالا ـ ئاپەتتىن سەن تەڭرىم قۇتقۇز ! »
ياخشىلىق يولدىشى سەردار بەشۈتەن ،
تىز چۆكۈپ ، ئىلتىجا قىلدى تەڭرىدىن .
لەشكەر قول كۆتۈردى شۇندا دۇئاغا ،
ئالەم تەھسىن قىلدى بۇ ئىلتىجاغا .
شۇئەمە سوقتى شىرىن ـ ئارامبەخش شامال ،
بۇلۇتلار ھەيدىلىپ ، كۆك ئاچتى جامال .
ئىرانلىقلار دىلى جايىغا چۈشتى ،
دۇئامۇ داۋاملىق ئەۋجىگە كۆچتى .
باتۇرلار ئۇ يەردە قېلىشتى ئۈچ كۈن ،
تۆتىنچى سەھەردە ، سۈزۈلگەندە تۈن
سەركەردە توپلىدى نامدار مەردلەرنى ،
ئۇلارغا سۆزلىدى مۇھىم پەندلەرنى .
دېدى ئۇ : « بۇ يەردە قېپقالسۇن يۈك ـ تاق ،
پەقەتلا قوللارغا ئېلىنسۇن ياراغ .
كىمكى بولسا ئەگەر قوشۇنغا سەردار ،
ئۇنىڭ بولسۇن يۈزچە ئۇلىغى تەييار .
يېرىمغا ئارتسۇن تۇلۇم ۋە يېمەك ،
يېرىمغا ئارتسۇن ئۇلاغقا خەشەك .
باشقىغا قارىماي مېڭىڭلار راۋان ،
تەقدىر بىزگە قۇرۇپ تۇرۇپتۇ قاپقان .
نا ئۈمىد بولسا كىم ئۇلۇغ يەزدانىدىن ،
تەلىپى كەلمىگەي ئەلۋەتتە ئۇنىدىن .
بۇتپەرەس ئۇ ياۋۇز ھالىن بىگۇمان
يەنچىشتە بىز ئۇچۇن مەدەتكار يەزدان .
ئۇ قەسىرگە كىرىپ باي بولغايسىلەر ،
گەنج ئېلىپ ۋە ھەتتا تاج كىيگەيسىلەر . »
كۈن سارغۇچ چېدىرنى كىيگەندە باشقا ،
كۈنپېتىش ئوخشىدى قىزغۇچ گۈل تاشقا .
ئاتقا يۈكنى ئارتىپ ھەممە پەھلىۋان
پادىشاھ كەينىدىن مېڭىشتى شۇئان .
تۇرنىلار ساداسى كېلەر ئاسماندىن ،
كېلەتتى ئۇچۇشۇپ شەرق تاماندىن .
بۇ غەلەت تۇيۇلدى ئىسفەندىيارغا ،
ئۇ ئادەم ئەۋەتتى دەرھال گورگسارغا :
« بۇ مەنزىلدە سۇ يوق دېگەنىدىڭ سەن ،
ئۇخلاشقا ئارام يوق دېگەنىدىڭ سەن .
كۆكتە تۇرنا كۆيلەپ ئۇچار ھەمىشە ،
نېچۈن سالدىڭ دىلغا سۇدىن ئەندىشە ؟ »
گورگسار جاۋاب قىلدى : « بۇندا ئات ـ ئۇلاغ
ھاياتىن ساقلايدۇ پەقەت شور بۇلاق .
باشقا بۇلاقلار بار ، سۇيى ساپ زەھەر ،
ئۇنىڭدىن يىرتقۇچ قۇش تەنھا سۇ ئىچەر . »

سەرکەردە دېدى : « ئەيىب ئۆزۈمدە ، گورگسار
ماڭا ھەم يولداشتۇر ۋە ھەم قىساسكار . »
شۇنداق دەپ قوشۇننى سۈردى ئىلگىرى ،
مەدەت قىلغاي دېدى شەپقەتلىك تەڭرى .

يەتتىنچى جاسارەت

ئىسفەندىيارنىڭ دەريادىن كېچىپ ئۆتكەنلىكى ۋە گورگسارنى ئۆلتۈرگەنلىكى

لەشكەر تۇندە يەنە بىر مەنزىل يۈردى ،
تۆگە بوزلىغىنى قۇلاققا يەتتى .
ئاتلىق ياش پادىشاھ بىر ئىشنى تۈيدى ،
قوشۇن ئارىسىدىن ئالدىغا يۈردى .
تېزدىن يېتىپ كەلگەن باتۇر سەركەردە ،
بىر دەريا كۆردىكى يارنىڭ تېگىدە .
تۆگىلەر كارۋىنى كۆرمەي خەتەرنى ،
داۋاملىق باساتتى مۇندا سەپەرنى .
ئالا تۆگە تاس قالدى غۇلاپ كەتكىلى ،
سەركەردە كۈچ بىلەن ئۇنى كۆتۈردى .
شاھ بۈيرۇدى : زەنجىرلەنگەن گورگسار ،
مېنىڭ ئالدىمدا دەرھال بولسۇن تەييار !
ئاڭا دېدى : « نېچۇن ، ئەي پەس ، رىياكار ،
زەھەرلىك قىلمىشىڭ يىلاندىن بەتتەر .
دېگەنىدىڭغۇ مۇندا سۇ تاپماق مۇشكۈل ،
قۇياشتىن كۆيىدۇ ھەممە زات پۈتكۈل .
ئەي ، يۈزسىز نېمىشقا سۇنى دېدىڭ خاك ،
قىلماقچى قەستىڭمۇ قوشۇننى ھالاك ؟ »
گورگسار سۆزلىدى : « جەڭچى ئۆلۈمى ،
ماڭىدۇر بەئەينى ئاينىڭ تولغىنى .
كىشەندىن باشقىنى سەندىن كۆرمىدىم ،
ساڭا دائىم ئاپەت ، دەھشەت ئىستىكىم . »
سەركەردە بىر كۈلۈپ ، ئاچتى كۆزىنى ،
ئۇ تۇرككە دەر غەزەپتە تۇتتى يۈزىنى ،
ئاندى دېدى : « سەن ئەي ئەقلى يوق گۆركسار ،
جەڭدىن غالىب قايتىسام ، بولۇرسەن دەركار .
رۇئىندىجقا سېنى باشلىق ئېتەرمەن ،
ساڭا ھېچ يامانلىق قىلماي كېتەرمەن .
توغرا سۆزلىمەكنى سەن كۆرسەڭ راۋا ،
پادىشاھلىق قالۇر ئەلۋەتتە ساڭا .
ھېچ ئازار بەرمەسمەن پەرزەنتلىرىڭگە ،
ھەتتاكى بارچە دىل پەيۋەندلىرىڭگە . »
گورگسار شاھ سۆزىنى ئاڭلىغان ھامان ،
ئۈمىدى كۆچەيدى ياشاشقا ئامان .
شاھنىڭ سۆزلىرىدىن بولۇپ ئۇ ھەيران ،
يەرنى سۆيۈپ ، ئەپۇ سورىدى شۇئان .
شاھ دېدى : « بولۇر ئىش بولۇپ ئۆتتىغۇ ،
سۆزۈڭدىن تۇيراقتا ئۆزگەرمىدى سۇ .
دەريانىڭ كېچىكى قەيەردە ، سۆزلە ،
ئاخىرقى مۇشۇ بىر پەيتىڭنى كۆزلە ! »
گورگسار دېدى : « تۆمۈر سۇدىن ئۆتەلمەس ،
نەيزىلىك ھاۋادا پەرۋاز ئېتەلمەس .
كىشەندىن بوشاتساڭ قول ـ پۇتۇمنى گەر ،
دەريادىن ئۆتۈرسەن مىسلى سەيلىگار . »
پەھلىۋان بۇ سۆزدىن بولۇپ كۆپ ھەيران ،
كىشەننى يېشىشنى بۈيرۇدى شۇئان .
دەريا ئورتىسىغا يول ئالدى گورگسار
ئېتىنىڭ يۈگىنىن تۇتۇپ بەر قارار .
ئۇ يېتىپ بارغاندا كېچىك جايىغا ،
لەشكەرلەر كېلەتتى ئۇنىڭ ئارقىدا .
شاھنىڭ ئەمرى بىلەن تۇلۇملارغا دەل
قاچىلاپ ئېلىشتى لىق تولدۇرۇپ يەل .
ئاتلارنىڭ بېلىگە باغلاندى تۇلۇم ،
دەريا‌غا چۈشۈشتى ، شاھ قىلغاچ ھۆكۈم .
قىرغاقتا چېقىشتى قوشۇن ۋە كارۋان ،
ئوڭ ۋە سول قاناتقا بۆلۈندى شۇئان .
رۇئىندىجقا يېقىن كېلىشتى لەشكەر ،
ئون پەرسەڭ يول قالدى قەلئەگە قەدەر .
تاماققا ئولتۇردى قوشۇن سەردارى ،
كەلتۈردى قەدەھتە مەي خىزمەتكارى .
قىلىچ كەلتۈرۈشكە بەردى ئۇ پەرمان ،
يەنە كەلتۈرۈشكە ساۋۇت ۋە قالقان .
يەنە پەرمان بەردى كەلسۇن گورگسار ،
مېنىڭ خىزمىتىمدە بولسۇن دەپ تەييار .
ئاڭا دېدى : « خەۋپتىن بولدۇق بىز خالاس ،
سۆزلىمەكنىڭ كېرەك ئىدى بىزگە راست .

مەن ئەرجەسپ بېشىن ئۇزۇپ تاشلايمەن ،
لۇخرەسپ روھىنى خۇشال قىلغايمەن .
فەرشۇمرد قېنىنى تۆككەندۇر كوھرام ،
قوشۇننىڭ قەلبىنى خۇن قىلدى تامام .
ئوتتۇز ئىككى ئەزىز شاھزادىمىزنى ،
ئۆلتۈرۈپ ئەندەرمان قاقشاتتى بىزنى .
ئۇلار غالىب چىققان بولسىمۇ ، ئەمما ،
ئۇلارنىڭ قىساسى ئۆچمىدى يەنە .
مەن ئۇلار بېشىنى چوقۇم ئالغايمەن ،
يەنە نەيرەڭلەرنى ئىشقا سالغايمەن .
گۆرلىرىن شىر ئاغزى كەبى ئاچۇرمەن ،
ئىران باتۇرلىرىن مەن شاد ئېتۇرمەن .
جىگەرلىرىن ئوقتا تېشەرمەن بىر ـ بىر ،
خوتۇن ، بالىلىرىن قىلۇرمەن ئەسىر .
بۇنىڭدىن سەن خاپا بولۇرسەن يا شاد ،
كۆڭلۈڭدە بارىنى سۆزلە كەڭ كۇشات ! »
بۇ سۆزدىن گورگسارنىڭ دىلى قىسىلدى ،
دىلى بىلەن تىلى باتۇرلۇق قىلدى .
ئاڭا دېدى : « شۇنچە قىلماق بولساڭ خار ،
سېنى قوللىمىغاي ھېچ پەرۋەردىگار .
كاشكىتى قارايسا بەختى قۇياشىڭ ،
تىغ بىلەن ئىككىگە بۆلۈنسە باشىڭ .
تۇپراققا ئېتىلسۇن بۇ قانلىق تېنىڭ !
قوڭقۇر تۇپراق بولسۇن سېنىڭ كېپىنىڭ ! »
پادىشاھنى مەلئۇن شۇنداق قىلدى خار ،
غەزەپكە چىدالماي قالدى شەھرىيار .
ھىندى تېغى بىلەن كەستى كاللىسىن ،
ئىككى پارە قىلدى ئۇنىڭكى كۆكسىن .
دەريانىڭا تاشلىدى جەسەتىنى شۇئان ،
بېلىقلارغا بولدى ئوزۇق شۇ زامان .
ئارقىدىن بېلىگە باغلىدى كەمەر ،
ئېتىغا بىر سەكرەپ مىندى ئۇ قەيسەر .
ئېگىزلىككە چىقىپ قەلئەگە باقتى ،
ئۇنى تۆمۇر سېپىل ئوراپ تۇراتتى .
ئۇچ پەرسەڭ كېلەتتى ھەم ئېگىزلىكى ،
قىرىق پەرسەڭ ئىدى ۋە ئۇزۇنلۇقى .
ئۇنىڭ تۆپىسىدە تۆت سەپ چەۋەنداز
تۇرغاچقا ، قۇشلارمۇ قىلالماس پەرۋاز .
ئىسفەندىيار كۆرۈپ بۇ مۆجىزىنى ،
ھەيرەتتە قېچىشقاندەك بولدى تېنى .
دېدى : « ئۇنى ئالماق مۇشكۈلدۇر ، ئەلھال ،
يامانلىقىم ئۇچۇن كەلدى بۇ زاۋال .
جەڭلەر ، مۇشەققەتلەر كېتەرمۇ بىكار ،
ئىلاجسىز قىسمەتكە بولدۇممۇ دۇچار . »
ئۇ چەكسىز چۆل ـ دەشتكە قاراپ نىگاران ،
ئىككى ئاتلىق تۇركنى كۆردى شۇ زامان .
ئۇلار بىلەن تۆت ئىت چېپىپ كېلەتتى ،
شۇ ئىتلار ئۇچرىغان ئوۋنى ئالاتتى .
پەسكە چۈشۈپ كەلدى شاھ ئىسفەندىيار ،
قولىدا جەڭگاۋار قورال ـ نەيزىدار .
ئۇلارنى نەيزىدە ئۇرۇپ چۈشۈردى ،
ئىككىسىنى يەردىن تۇتۇپ كۆتۈردى .
سورىدى : « بۇ كۆركەم قەلئە قانداق يەر ؟
قانچە ئەسكىرى بار ، قانچە ئاتلىق ئەر ؟ »
ئەرجەسپ شاھتىن تۇركلەر سۆز قىلىشتى ،
قەلئەنىڭ تارىخىن بايان ئېتىشتى :
« قەلئەنىڭ ئۇزۇن ۋە ئېنىنى كۆرگىن ،
بىر يېقى ئىراندۇر ، بىر تەرىپى چىن .
ھەر ئىككى دۆلەتكە دەرۋازىسى بار ،
بەئەينى تۆمۇردەك بۇ سېپىل ـ دىۋار .
قەلئەنىڭ ئىچىدە يۇزمىڭ نەيزىدار ،
ھەر بىرى چەۋەنداز ، ھەر بىرى نامدار .
ئۇلار ئەرجەسپكە خۇددى قۇل كەبى ،
قانۇندۇر ئۇلارغا شاھنىڭ ھەر گېپى .
قەلئەدە ئاشلىق كۆپ ، ئۇندىن تاشقىرى
بار يەنە يەنچىلمىگەن دان باشاقلىرى .
ئەگەر ئون يىل ياپسا شاھ دەرۋازىنى ،
ئون يىل توق باقالار ئەل ـ پۇقرانى .
ئەگەر ئۇ خالىسا ، چىن بىلەن ماچىن
يۇزمىڭ ئاتلىق بېرەر ، ھەر بىرى لاچىن .
ئۇ ھېچبىر نەرسىگە ئەمەستۇر موھتاج ،
ئۇ ئۆز دوستىغا يەتكۈزەر ئىلاج . »
ئۇلار شۇنداق دېگەچ ، قىلىچ بىلەن شاھ
ئىككى ساددا مەردنى چاپتى بىگۇناھ ...

شاھانە چېدىرغا شاھ كىرگەن زامان ،
ئۇ يەرگە توپلاشتى بارچە قەدىردان ؛
ئىسھەندىيار بىلەن قالدى بەشۇتەن ،
قالغانلار قايتىشتى ، قالدى ئىككىيلەن .
پەھلىۋان دېدى : « كۆپ يىل ئۇرۇنساق ھەم
قەلئەنى ئالماق تەس ، ئۇ ئىكەن مەھكەم .
مەن ئۆزۈم مۇشەققەت چەكسەممۇ يەنە ،
ياۋغا قارشى ئىشلەتمەكچىمەن ھېيلە .
سەن مۇندا بولۇپ تۇر ھەمىشە ھوشيار ،
لەشكەرنى ئاسرىغىل ئۇيقۇسىز ـ بىدار .
پەقەت شۇنداق زاتلار بولۇر مۆتىۋەر ،
شاھلىق ، تاجى ـ تەختكە بولۇر مۇيەسسەر .
جەڭدە ھودۇقمىسا توپ ـ توپ دۇشمەندىن ،
قورقمىسا شىر ـ يولۋاس ، ھەتتا لەھەڭدىن .
گاھى نەيرەڭ كېرەك ، گاھى سۆزمەنلىك ،
گاھى ئالىيجاناب ، گاھى تۆۋەنلىك .
قەلئەگە كىرمەمەن سودىگەر لىباس
كىيىپ ، ئۇندا مېنى ھېچكىم تونالماس .
ھەر خىل دەستۇرلاردىن بىلىم ئالغايمەن
كىيىپ ، ئۇندا مېنى ھېچكىم تونالماس .
ھەر خىل دەستۇرلاردىن بىلىم ئالغايمەن ،
ھەر خىل نەيرەڭلەرنى ئىشقا سالغايمەن .
لەشكەرلەر ئالدىغا ياساۋۇل قويغىل ،
خەۋەر بىلمەك سەنئەت ، ئۇستىراق بولغىل .
ئەگەر ياساۋۇل كۆرسە كۈندۈزدە تۈتۈن ،
تۈندە قۇياش كەبى گۈلخان يا ئۇچقۇن ،
بىلكى ، بۇ دۇشمەننىڭ ھىيلىسى ئەمەس ،
مېنىڭ نەيرەڭمدۇر مۇشۇ گۈلخان ، بەس .
لەشكەرنى چاقىرغان پەيتىمدۇر شۇئان ،
باتۇرلار ئالمىقى لازىمدۇر قالقان .
مېنىڭ بايرىقىمنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ،
سەن يولغا چىقارسەن قوشۇن باشقۇرۇپ .
ئۆكۈز باش گۈرزىنى كۆتۈرگىن شۇنداق ،
سېنى ئىسھەندىيار ماختىسۇن شۇ چاغ . »
ئاندىن باشلىقلارنى چاقىردى بۇ شاھ ،
بەشۇتەنگە تەزىم قىلدى ئۇ ناگاھ .
دېدى : « كەلتۈرۈڭلار ياخشى يۈز تۆگە ،
ئۇ بولۇر مەدەتكار بۇ سەپىرىمگە . »
ئون تۆگىگە دىنار تاغار ئارتىشتى ،
بەشىگە چىن شايى ، تاۋار ئارتىشتى .
بەشىگە ئارتىلدى ئىسىل تاش يەنە ،
بىرىگە ئالتۇن ۋە تاجى ئالىپتە .
سەكسەن جۈپ ساندۇقنى ئېلىپ كېلىشتى ،
ھەممىسىگە سىرلىق قۇلۇپ سېلىشتى .
بىر يۈز ئاتمىش مەردنى تالىۋالدى شاھ ،
بولمىسۇن دەپ ھېچكىم بۇلاردىن ئاگاھ .
ساندۇقلاردىن ئالدى جاي پەھلىۋانلار ،
شۇ سىياقتا يولغا چىقتى كارۋانلار .
باتۇرلاردىن يەنە يىگىرمە نەپەر ،
ھەر بىرى يېڭىلمەس قىلىچۋاز ئەسكەر .
كارۋاننىڭ ئالدىدا بولدى ھەرقايسى ،
ئالدىدا يول باشلار خىل كارۋان بېشى .
پۇتىغا ئاددىي كەش ، ئۇستى بوز كۆڭلەك ،
تۆگىلەر زەر يۈدۈپ باساتتى لەك ـ لەك .
قەلئەگە يول ئالدى ئۇلۇغ پەھلىۋان ،
تىجارەتكە مەشغۇل سودىگەرسىمان .
ئۇزۇن يول باسقاندەك ۋەزمىن بۇ كارۋان ،
يېقىنلاپ ماڭاتتى شۇ قەلئە تامان .
بۇندىن خەۋەر تاپتى قەلئە مەردلىرى ،
ۋە قەدەم تاشلاشتى بۇ كارۋان سېرى .
دېيىشتى : « يىراقتىن كەلگەن سودىگەر ،
دېمەك ئۇ دىنارغا دىرھەم تېگىشەر . »
گەزمالغا خۇشى يوق ئەمەلدارلار ھەم ،
بۇ كارۋان تەرەپكە يۈگۈرتتى قەدەم .
سارايۇەندىن سورار ئىدى ھەر بىرى :
« بۇ كارۋاننىڭ باركەن قانداق مالىرى ؟ »
سودىگەر دېدى : « مەن سودىدىن ئاۋۋال ،
شاھنىڭ دىدارىنى كۆرمىكىم ئەۋزەل .
مەن مېلىمنى ئاۋۋال ئاڭا كۆرسىتەي ،
ئەگەر رۇخسەت قىلسا زىيارەت ئېتەي . »
سودىنى باشلاشتىن ئاۋۋال سودىگەر ،
تۆگىگە ئارتقۇزۇپ ئەڭ ئېسىل مالىلار ،
قولىدا كۆتۈرۈپ مەخسۇس بىر تاۋاق ،
دۇر ـ گۆھەرلەر تىزىپ ئاڭا چوغسىياق ،

يەنە ياقۇت ، گۆھەر كۆز ئۇزۇك سېلىپ ،
چىن چەكمەنلىرىدىن ئون تاي مال ئېلىپ ،
مۇشكى ئەنبەر بىلەن ئۇلارنى خۇشلاپ ،
شاھ ئوردىغا ماڭدى تۆگىنى باشلاپ .
ئۇ ئەرجەسپنى كۆرۈپ چاچتى دىنار ،
دېدى : « دانىشمەندۇر شاھى ھۆكۈمدار !
شەپقىتىڭنى سوراپ كەلدىم پادىشاھ ،
مەرھىمىتىڭ بىلەن تاپارمەن پاناھ ،
ئاددىي سودىگەرمەن ئەي شاھى ئالەم !
ئانام ئىرانلىقتۇر ، ئاددىي تۇرك ئاتام .
مەن تۇرانىدىن ماللار سېتىپ ئالۇرمەن ،
ۋە ئىرانغا ئېلىپ بېرىپ ساتۇرمەن .
بەزىدە چۈشۈرمەن كۆپ يىراق يولغا ،
يىگىتلەرنى باشلاپ يۈرىمەن چۆلدە .
تۆگە كارۋىنىدۇر مېنىڭ بار ـ يوقۇم ،
باردۇر نېمەتلىرىم ، ئېگەر ـ جابدۇقۇم .
مېلىمدۇر ـــ ئېسىل تاش ، تاج ، مۇشكى ئەنبەر ،
قىسقىسى ، مەن شۇ خىل كارۋان سودىگەر .
قەلئەنىڭ كەينىدە قونالغۇ جايىم ،
بىلىمەن ئۆزۈڭسەن ئەڭ يۈكسەك شاھىم .
ئەگەر رۇخسەت قىلساڭ مېنىڭ كارۋىنىم ،
قەلئەگە ئېلىپ كىرەر ھەممە بىساتىم .
ئىقبالىڭ يۈلتۇزى كۆرسەتسۇن جامال ،
مەرھىمىتىڭدىن مەن ياشاي بىمالال . »
شاھ جاۋاب قىلدى : « خوپ ، دېلىڭ بولسۇن شاد ،
ياشىغىن ئەندىشە ، خەۋپتىن ئازاد .
تۇران تۇپرىقىدا چەكمەسسەن ئازار ،
چىن ، ماچىن ھەم ساڭا بولۇر مەدەتكار .
شۇندىن كېيىن شاھنىڭ پەرمانى بىلەن ،
قەلئەدىكى ئۇنىڭ قەسرى يېنىدىن ،
سودىگەرگە كاتتا ساراي بېرىلدى ،
چۆلدىكى كارۋىنى ئېلىپ كېلىندى .
بۇ ساراي ياسالدى بازارەك پۈتكۈل ،
ھەتتا تەيىنلەندى ئاڭا قاراۋۇل .
تۆگىلەر چۈلۈۋرىن تۈتۈپ قولىغا ،
ساندۇقلارنى قويدى بىر ـ بىر ئورنىغا .
خىزمەتكارلار يۈكنى توشۇشتى تىنماي ،
ساندۇقتا نېمىلەر بارلىقىن بىلمەي .
ئەمما ، سوراپ قالدى چاكار قايسى بىر :
« نېمە بۇ ساندۇقلار مۇنچىلىك ئېغىر ؟
ئۇڭا ھېچكىم تۇزۇك قىلمىدى پەرۋا ،
كىمدۇر دېدى : « شۇنداق ئېغىردۇر دۇنيا . »
ئىسفەندىيار ئاچتى ئالىپتە دۇكان ،
دۇكان جابدۇتىلدى گۈلىستانسىمان .
ھەر ياندىن خېرىدار دەۋەت ئېتىلدى ،
بازار قىزىپ ، ئۇلار قىزغىن كۆتۈلدى .
تۇن ئۆتتى ، سەھەردە سودىگەر خۇش دەم ،
پادىشاھ قەسرىگە تاشلىدى قەدەم .
ئۇ ئايۋانغا كىرىپ ، تەزىم قىلدى ـ دە ،
كۆپ مەدھىيلەر ئېيتتى بۇ شاھ ھەققىدە .
دېدى : « يۈك ئارتىلغان كارۋانىنى ئىلدام
سۈرۈپ كەلدىم ، ھاردى كارۋانچىلار ھەم .
تاج ، ئالتۇن بېزەكلەر ئېلىپ كەلگەنتىم ،
مەن بۇلارنى ساڭا لايىق كۆرگەنتىم .
شاھ ، مەن پەرمانىڭغا بولدۇم ئىنتىزار ،
دۇكىنىمغا بارسۇن ، ئۇ خەزىنىدار .
كۆرسە خەزىنىگە لايىق بىرەر مال ،
شۇنى سوۋغا قىلسام شاھىمغا دەرھال .
قوبۇل قىلماق شاھنىڭ مەيلىدۇر ئەلۋەت ،
پېقىرنىڭ خىزمىتى تەشەككۈر پەقەت . »
ئەرجەسپ ماختىدى ئېچىپ خۇشچىراي ،
تەكلىپ قىلدى ئاڭا يۇقىرىدىن جاي .
سورىدى : « ئىسمىڭ نېمە ؟ » « مەن خەررات ،
سەييارە سودىگەر ، بازىرى ئاۋات . »
خەررادقا دېدى شاھ : « ئەي ، ئالىيجاناب ،
ئۆزرىڭنى دېمىگىل ، چېكىپسەن ئازاب .
ئەمدى ياساۋۇلدىن سورىما ئارتۇق ،
سەن ئۇچۇن ئىشىكىم ھەمىشە ئوچۇق . »
يول ئازابلىرىنى سوراپ بىلدى شاھ ،
ئىران ، شاھ ، لەشكەرىدىن ئۇ بولدى ئاگاھ .
سودىگەر دېدى : « مەن بەش ئاي يول يۈردۇم ،
ئۇزاق يولدا خېلى ئازابلار كۆردۇم . »
شاھ سورىدى : « ئىراندا نېمە گەپ ؟ گورگسار
يەڭدىمۇ ياكى يەڭدى ئىسفەندىيار ؟»
جاۋاب شۇ بولدىكى : « ئۇلۇغ شەھرىيار !
ھەر كىم ھەر خىل گەپنى قىلىدۇ تەكرار .
بىرى دەر : « ئىسفەندىيار قوزغالماقچىمىش ،
ئاتىسىدىن رەنجىپ ، ئاڭا قارشىمىش .

بىرى دەر : كۆرستىپ يەتتە جاسارەت ،
ئەرجەسپكە سالماقچىمىش بىر دەھشەت .
ئۇ تۇران ئېلىدە جەڭلەر قىلارمىش ،
مەردلىكتە ئەرجەسپتىن قىساس ئالارمىش . »
ئەرجەسپ كۈلۈپ دېدى : « كۆپ كۆرگەن ئىنسان ،
شۇنداق سۆزلەر سۆزلەپ يۈقتۇرماس نۇقسان !
يەتتە جاسارەتكە ئۇ ئۈمىد قىلسا ھەم ،
يېڭىلسەم ئىبلىستىن ، دېمىگىل ئادەم . »

بۇ سۆزنى ئاڭلاپ يەر سۆيدى سودىگەر ،
ئەرجەسپ قەسرىدىن شاد قايتتى ئۇ ئەر .
كۆركەم دۇكىنىنى قايتا ئاچقاندا ،
ئەرجەسپ قەلئەسى تولدى شاۋقۇنغا .
سودىگەر سودىنى قىزىتتى دەرھال ،
سېھىرگە تارتاتتى ، مال ، رۇمى رومال .
ئېسىل ماتالارغا كەلدى خېرىدار ،
ئالدى ـ ساتتى قىزىپ ، ئەۋج ئالدى بازار .

ئىسھەندىيارنىڭ سىڭىللىرىنى تونۇپ قالغانلىقى

كۆكنى تەرك ئەتكەندە چارچىغان قۇياش ،
خېرىدارلار مۇندىن ئېلىپ كەتتى باش .
ئۇنىڭ سىڭىللىرى قەسرىدىن شۇندا ،
چىقىشتى يەلكىدە كۆتۈرۈپ كوزا .
سودىگەر تەرەپكە ئۇلار كېلىشتى ،
يۈزلىرى تىلىنغان ، دىل يارا ئىدى .
ئىسھەندىيار كۆرۈپ تونۇدى دەرھال ،
يۈزىنى يوشۇرۇپ ، ياپىسىمۇ رومال .
ئۇلار چۈن قەلبىگە تولدى خەۋپ ـ خەتەر ،
يۈزىنى يەڭ بىلەن يوشۇردى بەتتەر .
سىڭىللىرى ئاڭا كېلىشتى يېقىن ،
كۆزىنىڭ قارىچوقى بەئەينى يالقۇن .
سودىگەر ئۇلارغا تونۇش كۆرۈندى ،
سودىگەرگە قىزلار ئىلتىماس قىلدى :
« ئەي تاجدار ، تۇن ـ كۈنۈڭ ئۆتسۇن بەخت بىلەن ،
شاھلارمۇ قۇل بولسۇن ساڭا تەخت بىلەن .
قاي ھالدا ، خەۋەر قىل ، شەۋكەتلىك نامدار ،
ئىران ۋە گۈشتەسپ ، شاھ ئىسھەندىيار ؟
بىز شۇ پادىشاھنىڭ قىزىمىز بىراق ،
دۈشمەن ئەسىر قىلغاچ ، رىزقىمىز پىراق .
بىز مۇندا يالاڭ ، ئاچ ، ئېغىر خىزمەتتە ،
ئاتىمىز يۈرتىدا ئارام ، راھەتتە .
كۆڭلىكىمىز يىرتىق ، ھالىمىز خاراب ،
مۇندىن كۆرە كېپەن كىيىمەك ، ئۇ ساۋاب .
كۆزلەردە قانلىق ياش ، دىلىمىز گىريان ،
داۋا ئەيلەپ قىلغىل مۇشكۈلنى ئاسان .
گەر شاھتىن ، ۋەتەندىن يەتكۈزسەڭ خەۋەر ،
يېگەن ئوغا ـ زەھەر بولغۇسى شېكەر . »

يۈزىنى چەكمەندىن ئالماي توۋلىدى ،
ئىككى قىز قورقۇشتىن تىترەككە تولدى .
دېدىكىم : « يوقالسۇن شاھ ئىسھەندىيار ،
ھەركىمگە يەتكۈزگەن ئۇ شۇنچە ئازار .
گۇشتەسپ بەدگەردە بىر ئادەم ئىرۇر ،
ئۇنداق پادىشاھتىن پەقەت غەم كېلۇر .
مەن بىر سودىگەرمەن كۆرمەك يۈزۈمنى ،
رىزقىم دەپ بۇ يولغا سالغان ئۆزۈمنى .
موماي ئاڭلاپ ئۇنىڭ شۇ تاۋۇشىنى ،
تونۇدى ۋە يىغدى دەرھال ھوشىنى .
ئۇنىڭ كىملىكىنى تونۇغان سىڭىل ،
سىر يوشۇرسىمۇ قەلبى بولدى يەڭگىل .
ئاكىغا تەلمۈرۈپ مەيۈس باقتى ھەم ،
كۆزىدىن يۈزىگە يېشى ئاقتى ھەم .
يۈزى كىر ، ئايىغى چاڭغا پاتقانتى ،
ئەرجەسپ شۇنچىلىك خاراب قىلغانتى .
ئاق كۆڭۈل پەھلىۋان سىرغا پۈركەندى ،
بۇ قىز سىڭلى ھۇماي ، بۇنى چۈشەندى .
يۈزىنى ئاچتى قىز ، كۆزى ئىدى ياش ،
باغرى خۇن بولسىمۇ چىرايى قۇياش .
دۇنيانىڭ ئىشىدىن ئۇ بولۇپ ھەيران ،
لېۋىنى چىشلىدى ، باغرىدا پىغان .
سىڭىللىرىغا ئۇ دېدى : « نەچچە كۈن
ئېغىزغا قۇلۇپلار سېلىڭلار پۈتۈن . »
بۇ يەرگە جەڭ قىلىش ئۈچۈن كەلگەنمەن ،
ياۋدىن قىساس ئېلىش ئۈچۈن كەلگەنمەن .
قىزلىرى سۇ توشۇپ يۈرگەن شەھرىيار
قانداقمۇ ئۇخلىسۇن ، بولماستىن بىدار ؟

ئاسمان ئاتام ، زېمىن ئانام بولسا ھەم ،
ئۇمىدىمگە يېتىپ بولاي بەختيار . »
بۇ ئەھۋالغا تاقەت قىلماسمەن بىر دەم . »
بۇ سۆزدىن ئەرجەسپ شۇنچە شاد بولدى ،
ياش پەھلىۋان چىقىپ دۇكاندىن چاققان ،
خام كاللا ئاجايىپ ھەۋەسكە تولدى .
يول ئالدى ئەرجەسپ قەسىرى تامان .
پەرمان قىلدى : « كىمكى بۇ ئەلدە نامدار ،
شاھقا دېدى : « ئەي سەن ، مەرھەمەتلىك شاھ ،
كىم قوشۇندا تاپقان بولسا ئېتىبار .
دائىم سالامەت بول ۋە دۆلەتپاناھ !
خەررادنىك ئۆيىگە مېھمانغا بارسۇن ،
يولىمىزدا بىزگە دۇچ كەلدى ئۇممان ،
مەي ئىچىپ ، خۇشاللىق كەيپىنى سۈرسۇن . »
قىلمىغان ئۇندىن سودىگەر گۇمان .
سودىگەر دېدى : « شاھ ، دانا شەھرىيار !
ئۇمماندا قوزغالدى بىر ئۇپقۇن دەھشەت ،
غەلبىلەر غالىبى ، مەڭگۇ بەختيار !
خىيالغا ئەزەلدىن كەلمىگەن پەقەت .
ئۆيۈم تار ، سارايدەك ئەمەس ئازادە ،
كېمىدە ھەممىمىز يىغلاپ ، دات سالدۇق ،
نېمە غەم ، مۇستەھكەم تۆمۈرغۇ قەلئە !
ئامان قۇتۇلارمىز دەپ ئىشەنمەي قالدۇق .
كۆز كىردى ياقمساق بولمىغاي گۈلخان ،
مەن تەڭرى ھەققىدە قەسەمياد قىلدىم ،
نامدارلار قانغۇچە يايرىغاي ئوبدان . »
ئەگەر يېتىۋالسام ساھىلغا ، دېدىم ،
شاد دېدى : « خاھىشىك ئەيلىگىل بەجا ،
شاھنىك رازىلىقىن ئېلىپ بىر مۇددەت ،
سارايدا خوجايىن پەقەت پادىشاھ . »
پۇتۇن مەملىكەتكە بەرگۈم زىياپەت ،
پەھلىۋان شاد بولۇپ قايتتى قەسىردىن ،
ھەممىنى چاقىرىپ تارتۇق قىلغايمەن ،
تامغا كۆپ ئوتۇننى توپلىدى يەردىن .
ۋە ھەتتا جېنىمدىن ئارتۇق قىلغايمەن .
كۆپلەپ ئات ، قويلارنى سويدۇردى شۇندا ،
سورىغانغا مەن مالۇ دۇنيا بېرۇرمەن ،
گۆشلەر تام ئۈستىگە ئېلىندى تۇندە .
يېتىم ـ بىچارىلەرنى رازى قىلۇرمەن .
قەلئە تاملىرىدىن ئۆرلىگەن ئىس ـ دۇت ،
ئەمدى سەندىن يالغۇز شۇدۇر ئىلتىماس ،
ئاسماننى قاپلىدى بەئەينى بۇلۇت .
ئىجازەت بەر ، بۇ ئىشتىن مەن بولاي خالاس !
شاراب كەلتۇرۇلدى ، ئىچىلدى بىرئاز ،
قوشۇنۇڭدا باتۇر ئادەملەر كەلسۇن ،
ساقىي مېھمانلارغا خىزمەت قىلدى ساز .
ساڭا ساداقەتمەن خادىملار كەلسۇن .
نامدارلار كۆڭلىنى ئاچتى شۇ قەدەر ،
ھەممىسى مېھمىنىم بولسۇن شەھرىيار ،
ئۇلارغا گۈللەرنى تۇتتى سودىگەر .

بەشۇتەننىك رۇئىندىج قەلئەسگە ھۇجۇم قىلغانلىقى

تۇن باشلاندى ، ھەيۋەت گۈلخان يېقىلدى ،
ناغرا ـ كانايلار ياڭرار بۇندا پۈتۇن .
ئۇنىڭكى ئۇچقۇنى كۆككە چېچىلدى .
قوشۇن دەشتتىن قەلئە تامان يول ئالدى ،
كۆزەتكۈچى قاراپ قەلئەگە شۇ كۇن ،
توزاندىن قۇياشمۇ كۆرۈنمەي قالدى .
كۇندۇز تۇتۇن كۆردى ، تۇندە ئوت ـ يالقۇن .
ھەممىسى كۆكسىگە تاقىغان ساۋۇت ،
كۆزەتچى شاد قايتتى قوشۇنغا شۇئان ،
ھەممىنىك قەلبىدە يانار ئىدى ئوت .
ئۇچۇپ گويا شۇنچە تېز شامالسمان .
قەلئەگە لەشكەردىن كەلگەندە خەۋەر ،
بەشۇتەننى كۆرگەن كۆزەتچى شۇندا ،
جاھان ئىس ، توزان ئىچرە قالغانتى يەكسەر .
تۇتۇن ، ئوت ـ يالقۇندىن ئەيلىدى نىدا .
ئىسفەندىيار نامى ياڭرار قەلئەدە ،
بەشۇتەن دېدى : « ئۇ شانلىق پەھلىۋان ،
زۇلۇم دەرىخى بەرگەنىدى ئاچچىق مېۋە .
پىل ، شىرلاردىن ئۈستۈن تۇرار مىك چەندان . »
تۆمۇر قالقان تۇتۇپ شاھ ئەرجەسپ ھەم ،
پەرمان قىلدى دەرھال قوزغالماق ئۇچۇن ،
ئۇرۇشقا ھازىرلىق كۆردى ئۇ بىردەم .

پەرمان قىلدى : شىرلار غالىبى كوھرام ،
گۈرزىدار قوشۇننى باشلىسۇن ئىلدام .
قىلىچۋاز ، نەيزىۋاز لەشكەرلەر بارسۇن ،
دۇشمەننىڭ سېپىنى تىنىمسىز يارسۇن .
تەرخانغا دېدى شاھ : « ئەي مەغرۇر ئوغلان !
جەڭگىۋار قوشۇننى باشلا ياۋ تامان .
سەن قەلئەدىن ئون مىڭ باھادىرنى ئال ،
ئۆتكۈر قىلىچ بولسۇن ھەممىگە قورال .
سەن كەلگۈندىلەرنى ياخشىلاپ كۆزەت ،
مەقسىتىنى بىلگىل ، كۆچۈڭنى كۆرسەت ! »
مەغرۇر تەرخان دەرھال يولغا قوزغالدى ،
قەلئەدىن چىقاردا تىلماچ ھەم ئالدى .
ئۇ كۆردى قالقان ، گۈرزىلىك قوشۇن ھەم ،
ئارسلان تامغىلىق قارا تۇغ شۇ دەم .
سەركەردە بەشۇتەن ئورتىدا تۇرار ،
مەردلىرى قولىنى قان بىلەن يۇيار .
قولىدا ئىسفەندىيار گۈزىسى بىلەن ،
ئۇچقۇر ئاتتا تۇرار ئىدى بەشۇتەن .
مەرد ئىسفەندىياردىن پەرقى يوق ھېچبىر ،
ئىران شاھى كەبى ئىدى باھادىر .
ئوڭ ـ سول قانىتىنى راسلىغان لەشكەر ،
دەھشىتىن كۆرگەنلەر دېيىشەر مەھشەر .
ئالماس نەيزىلەرنىڭ زەربىدە چېقىن ،
ئۇنىڭدىن ئاقاتتى قان بولۇپ ئېقىن .
ئىككى تەرەپ قوشۇن جەڭگە چاڭ سالدى ،
« ھەيھات ! » دېگەن نەرە ئالەمنى ئالدى .
قىلىچۋاز نۇش ئازار ئېتىدا ئىدى ،
دۇشمەن قوشۇنىغا يۈزمۇ يۈز كەلدى .
شۇنداق چېقىپ كەلدى سەپتىن مەرد تەرخان ،
نۇش ئازار بېشىنى يەنچىشكە شۇئان .

دەشتتە ئۇنى كۆرگەن زامان نۇش ئازار ،
قىنىدىن قىلىچنى سۇغاردى يەكبار .
ۋە تەرخان بېلىگە سالدى زەرب بىلەن ،
ئىككىگە بۆلۈنۈپ ، جانسىز قالدى تەن .
بۇنى كۆرگەن كوھرام دەھشەتكە كۆچتى ،
پۈتۈن تەن ـ جىسمىنى بىر تىترەك قۇچتى .
شۇ بىلەن تۇگىدى مەركەزگە ھۇجۇم ،
ئارىلىشىپ كەتتى ھەممە مىسلى قۇم .
ئىككى لەشكەر كەلدى بىر ـ بىرىگە دۇچ ،
توزان كۆتۈرۈلدى گىرە لەشكەچ كۆچ .
مەغرۇر كوھرام ئۆزىن قەلئەگە ئالدى ،
ئۇ قاچتى ، جەڭگاھتا قوشۇنى قالدى .
ئاتىسىغا دېدى ماجالسىز كوھرام :
« ئەي شاھى قۇياشىم ، ئىش بولدى تامام !
ئىرانىڭ لەشكىرى ھېسابسىز تۇرار ،
ئۇنى ئەڭ مۇزەففەر باتۇر باشقۇرار .
ئۇ ئىسفەندىيارنىڭ ئۆز خىلىدىن ، بىل !
قەلئەگە ئۆزگە مەرد كەلمىگەن كۆپ يىل .
ئۇنىڭ قولىدىكى نەيزە غارايىپ ،
سەن سېپىلدا كۆرگەن سىياق ئاجايىپ . »
بۇ سۆزدىن ئەرجەسپ دىلى رەنجىدى ،
چۈنكى ، كونا قىساس تىكلەنگەنىدى .
ئۇ تۇركلەرگە دېدى : « قەلئەدىن چېقىپ
بېرىڭلار ياۋ تۇرغان جەڭگاھقا ئېقىپ !
ھەممە قوشۇننى توپلاڭ تېزدىن شۇ زامان ،
كۆتۈرۈڭ غەزەپلىك شىر كەبى چۈقان !
ئۇلاردىن ھېچبىرى قالمىسۇن ئامان ،
تىلغا ئېلىنمىسۇن يامان نام ﴿ ئىران ﴾ » .
قەلئەدىن سەھرالىغا يول ئالدى قوشۇن ،
ئەشەددىي دۇشمەندىن ئۆچ ئالماق ئۈچۈن .

ئىسفەندىيارنىڭ ئەرجەسپنى ئۆلتۈرگەنلىكى

قاش قارايغان ئەسنا مەرد ئىسفەندىيار ،
قولىغا قالقان ئېلىپ بولدى تەپ ـ تەييار .
ساندۇقلار ئاغزىنى ئۇ ئاچتى ئاستا ،
ئەركىن نەپەس ئالدى « مەھبۇسلار » شۇندا .
ئۇلارغا مەي ، كاۋاپ ، مېۋە كەلتۈردى ،
جەڭگىۋار ئۇستى ـ باش ، قوراللار بەردى .

باتۇرلار يەپ ـ ئىچتى ، يەنە ئۇچ كاسا
مەي ئىچىپ كەپىنى كۆچەيتتى راسا .
ئۇ تەكرار دەر ئىدى : « بۇ تۇن خەتەرلىك ،
ۋە لېكىن بىز ئۇچۇن بولغاي زەپەرلىك ،
تەڭرىدىن سورايلى ، كەتسۇن پالاكەت ،
مەردلەرگە كەلتۈرسۇن بۇ جەڭ شاراپەت . »

ئاندىن ئۇ شۆھرەتلىك مەردلەرنى ساناپ ،
ئۇچكە تەقسىم قىلدى تۇرقىغا قاراپ .
قەلئە ئۇرتىسىغا بىرىنچى گۇرۇھ ،
قويۇلدى ئۇلاردا پۇختا ئىدى روھ .
قەلئە دەرۋازىغا ئىككىنچى قىسىم
قويۇلدى ، پولاتتىن مۇستەھكەم جىسىم .
ئۇچىنچى گۇرۇھتا دېدى : « باتۇرلار ،
ياۋ مەغرۇرلىرىدىن قالمىسۇن ئەسەر .
ئۇلار ئاخشام ئىچكەن مەستلەر ، بىلىكلار ،
بېشىنى خەنجەردە راسا قىرقىڭلار ! »
يىگىرمە باتۇرنى ئېلىپ يېنىغا ،
ئىسفەندىيار كەتتى شاھ ئايۇنىنغا .
ئەرجەسپ ئوردىسىغا بولدى ئۇ ھازىر ،
نەرە تارتىپ تۆمۇر قالقان تۇتقان شىر .
سارايدا نەرىنى ئاڭلىغان ھامان ،
ھۇماي يۈگرۈپ كەلدى ئاكىسى تامان .
يېنىدا سىڭلىسى بىخاپەرىد بار ،
كۆزىدىن قانلىق ياش توختىماي ئاقار .
يېقىن كېلىپ كۆردى مەرد ئىسفەندىيار ،
سىڭلىلىرى خۇشال مىسلى نەۋ باھار .
مەسۇمە قىزلارغا دېدى پەھلىۋان :
« بۇ يەردىن تېز كېتىڭ ئۇچقان قۇشسىمان .
دۇكىنىمغا بېرىپ ، بېكىنىڭ دەرھال ،
ئۇ يەردە بار دۇنيا ، ئالتۇن ، گۆھەر ، مال .
بۇ جەڭدە يا ھايات ، ياكى ماماتلىق ،
ئۇ يەردە كۈتۈڭلار بولۇپ تاقەتلىك .
بۇ ئېغىر كۈرەشتە ھالاك بولۇرمەن ،
يا ئەزىز بېشىمغا بىر تاج ئالۇرمەن . »
شۇنداق دەپ قىزلاردىن ئاكا خوشلاشتى ،
ئەرجەسپ قەسرىگە ئۇ قەدەم باستى .
ھىندى قىلىچ ئويناپ تۇردى قولىدا ،
دۇشمەننى ئۆلتۈرۈپ ماڭدى يولىغا .
ئۇ شانلىق نامىغا داغ سالدۇرمىدى ،
قاچارغا دۇشمەنگە يول قالدۇرمىدى .
جەسەت ، يارىدارلار يىغىلدى شۇئان ،
يول ـ يولدا دەل ئۇمىان دەريا سىسمان .
ئەرجەسپ ئۇيقۇدىن كۆز ئاچقان زامان ،
كۆڭلىگە لىق تولدى قورقۇنچ ، غەلىيان .
تۆشەكتىن ئۇ غەزەپ بىلەن قوزغالدى ،
قالقان ، ساۋۇتىنى قولىغا ئالدى .
ئۆتكۈر خەنجىرىنى پايپاسلاپ تاپتى ،
لەنەت ئوقۇپ شۇئان ئايۇانغا چىقتى .
ئىشكىتە تۇراتتى مەرد ئىسفەندىيار ،
قولىدا تىغ تۇتقان بىر شىرغا ئوخشار .
شاھقا دېدى : « ساڭا ، تاجدار پەھلىۋان ،
دىنارلار تىغىنى قىلغاي ئەرمۇغان .
لۇخرەسپلەر سۇۋغىتى بۇدۇر ساڭا ،
گۇشتەسپلەر مۆھرى بېسىلغان ئاڭا .
ئۇنى قوبۇل قىلىپ ، دىلىڭ بولۇر قان ،
قارا يەر تېگىدىن تاپقايسەن ماكان . »
ئىسفەندىيار ، ئەرجەسپ چۇشتى ئېلىشقا ،
تىل بىلەن تەس ئىدى تەرىپ قىلىشقا .
قىلىچ ، خەنجەر سالار بىرى بىرىگە ،
گاھ بېشىغا سېلىپ ، گاھى بېلىگە .
ئەرجەسپ تېنىدە ساق يەر قالمىدى ،
ئىسفەندىيار ئۇرۇپ زادى تالمىدى .
ئەرجەسپ زەربىدە بولدى ماجالسىز ،
غولىدى قان ئېقىپ يەرگە ئامالسىز .
ئۇنىڭ پىل قامىتى گۈرس قىلىپ چۇشتى ،
ئىسفەندىيار ئۇنىڭ بېشىنى كەستى .
بۇ پەلەكنىڭ ئىشى شۇنداق دائىما ،
ئۇ زەھەر بېرەرگاھ ، گاھىدا داۋا .
بۇ پانىي دۇنياغا دىل باغلاش نېچۇن ؟
مەڭگۈلۈك بولمىسا ، دىل داغلاش نېچۇن ؟
ئىسفەندىيار ئەرجەسپ جېنىنى ئالدى ،
ئارقىدىن قەسرىگە يەنە قوزغالدى .
شاملار يېقىلسۇن دەپ ئۇ قىلىدى پەرمان ،
پۇتكۈل ياندۇرۇلدى ساراي ھەم قورغان .
خىزمەتكارغا بېرىپ شاھ ھەرىمنى ،
سۇندۇردى دۇشمەننىڭ خۇش كۆكلىمنى .
خەزىنە شۇ ھامان پېچەتلەندى ، بەس ،
ئۇ يەردە لەشكەر تۇرماق ھاجەت ئەمەس .
ئېغىلغا كىرىپ ئۇ ئېتىغا مىندى ،
ھىندى قىلىچىنى قولىغا ئالدى .
ئەرەب ئاتلىرىدىن تاللىدى نەچچە ،
ئېلىپ كەتمەك بولدى توقۇق پېتىچە .
ئۇ يەردىن يۈز ئاتمىش مەرد يولغا چىقتى ،
قوشۇنغا يېتىشكە ئۇلار مېڭىشتى .

سىڭىللىرىنى ئۇ مندۇردى ئاتقا ،
قەلئەدىن ئايرىلدى ئۇلار شۇ تاپتا .
ئىرانلىق مەدلەردىن بىر قانچە كىشى
قېپقالدى ، خەزىنە ساقلىماق ئىشى .
ئىسفەندىيار دېدى : « جەڭگە چىققايمىز
باھادىر بەشىۋتەن بىلەن ئىككىمىز .
تۇركلەرگە دەرۋازىنى تاقاڭلار مەھكەم ،
قوللىسۇن ئىلاھىم ئىشىمنى ھەردەم .
مۆلچەرلەپ كۆرۈڭلار يولۇمنى شۇئان ،
مەن شانلىق قوشۇنغا يېتەرمەن قاچان .
ئايۇاندا ياساۋۇلغا شۇ بولسۇن شوئار :
گۇشتەسپ تاجدۇر شاھ مەڭگۇگە ياشار ! »

ياۋ قوشۇنى قېچىپ بۇڭا كەلگەندە ،
چېكىنىپ قەلئەگە ئۇلار كىرگەندە ،
تۇران شاھ بېشىنى قولغا ئالدى ـ دە :
« تاشلاڭلار ، ـــ دېدى ئۇ ، ـــ قوشۇن ئالدىغا ! »
شۇلارنى تاپىلاپ ماڭدى پەھلىۋان ،
يول بويى دۇشمەننى ئۇ قىرىپ ھامان .
يۈز ئاتمىش مەرد بىلەن چىقتى قەلئەدىن ،
ۋە جەڭ مەيدانىغا كىردى سۇر بىلەن .
شاۋقۇن ـ سۇرەن بىلەن قوشۇنغا يەتتى ،
ئۇنى كۆرۈپ ھەممە ئاپىرىن ئېيتتى .
ياش قەھرىمان تەڭسىز ئىدى شەۋكەتتە ،
باقاتتى زور قوشۇن ئاڭا ھەيرەتتە .

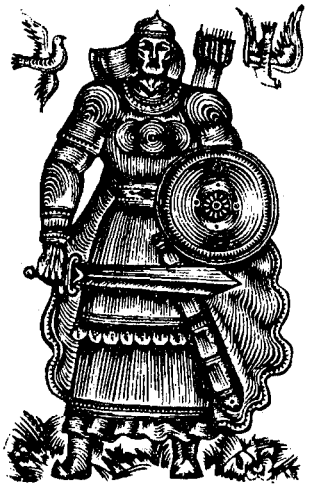
ئىسفەندىيارنىڭ كوھرامنى ئۆلتۈرگەنلىكى

ئاي كۆمۈش تەختىنى تەرك ئەتكەن زامان ،
ئۇچ قېتىم ئالماشقاچ تۈن بويى پاسبان ،
ئاۋازى بارىچە كۆزەتچى سالدى جار :
« گۇشتەسپ شاھىمىزدۇر مەڭگۇ مۇزەففەر !
ئىسفەندىيار بولسۇن مەڭگۇ نەۋقىران ،
ئاڭا مەدەت قىلسۇن تەقدىر ، ئاي ، ئاسمان .
« ئەرجەسپتىن ئالدى لۇخرەسپ قەستىن ،
ئىجرا قىلدى ئەجداد قانۇنىي رەسمىن .
شاھ كاللىسىنى ئېلىپ تەختتىن غۇلاتتى ،
گۇشتەسپ شۆھرىتىن بەر قارار ئەتتى . »
بۇ جارنى ئاڭلىغان تۇركلەر يەكپارە
قاتقاندەك ئاڭلاشتى بولۇپ دىل پارە .
بۇ جاردىن كوھرامنىڭ قىسلدى دىلى ،
تەشۋىش ھەم غەزەپكە ئۇ تولدى خېلى .
ئەندىرىمانغا دەر ئۇ چېكىپ مالال :
تۇندە سىر ساقلىماق مۇھىم ئىش ـــ ئەمەل .
بۇ كېچە قانداقچە بولۇر ئەھۋالات ؟
لەشكەرگە خەۋەرنى بەرمەك كېرەك پات .
شاھىيېقىن تۇرغاندا ، قاراڭغۇدا ، ئېيت ،
كىم خەۋەر يەتكۈزەر بايقاپ لايىق پەيت ؟
ئۇرۇشتا كۆزەتچى مىكرى زور بولۇر ،
بۇ تۇن نامدارلارنىڭ ھالى شور بولۇر .
ئەۋەتمەك لازىمدۇر شۇنداق كىشىنى ،
دىل ئۇدۇل كەلسۇندە ، ئالسۇن بېشىنى .

ئەگەر قەلئەمزگە كىرگەن بولسا ياۋ ،
بىزنى يوقاتماقتا يۇرگەن بولسا ياۋ .
تۇزلۇققا تۇكۇرسە ئىچىپ تۇزىمىز ،
ئۇنىڭ كاللىسىنى يەنچەر گۇرزىمىز . »
جار تەكرار جاراڭلاپ قىلدۇ داۋام ،
ئۇنىڭدىن تىترەككە چۈشكەنتى كوھرام .
ئەكس سادا بېرىپ ياڭرار ئىدى جار ،
قۇلاقتا غۇڭۇلداپ شۇ سادا ياڭرار .
ئەسكەرلەر دېيىشتى : « ئۇ ئەمەس تەنھا ،
ئاۋازلارغا تولدى زىمىستان سەھرا .
يۇرۇڭلار ، دۇشمەننى سۇرۇپ تاشلايلى ،
قوشۇنغا قارشى بىر نەيرەڭ باشلايلى . »
كوھرام تىترەر ئىدى تاپالماي چارە ،
يۈزلىرى پۇرۇشكەن ، يۇرىكى پارە .
ئۇ لەشكەرگە دېدى : « قورقمەن شاھتىن ،
قەلبىم ئازابتىدۇر مۇشۇ سىپاھتىن .
قايتىپ كەتمەك كېرەك ئەمدى بىگۇمان ،
بىلمىدىم ، كۆپ مۇشكۈل قالماقلىق ئامان . »
سەركەردىلەر شۇندا قايتتى ئارقىغا ،
جەڭ مەيدانىنى تەرك ئېتىشتى شۇندا .
ئىسفەندىيار قوغلاپ ماڭدى ئىز بېسىپ ،
ئۆكۈز باش گۇرزىنى تۇتۇپ تېز بېسىپ .
قەلئە دەرۋازىسىغا يەتكەندە كوھرام ،
ئىرانلىق لەشكەرنى كۆردى ئۇ تامام .

دېدى : « ئىسفەندىيار ئېلىپتۇ قورشاپ ،
جەڭگە مەجبۇر قىپتۇ شۇنچىلىك قىستاپ .
قىلىچنى قىنىدىن ئېلىڭلار مەردلەر ،
بىر چارە : تىغ بىلەن بېرەيلى خەۋەر . »
تەقدىر تىك باققاندا ئۇلار يۈزىگە ،
يەر يۈزى قارايدى مەردلەر كۆزىگە .
ئىككى قوشۇن بىردىن تاشلاشتى نەزەر ،
بىر ـ بىرىنى مۇشتلاپ تالاشتى زەپەر .
تاكى تاڭ ئاتقۇچە جەڭ قىزىدى پۈتۈن ،
بۇ چىن قوشۇنغا شۇ بولدى يەكۈن .
شۇندا ئىسفەندىيار پەھلىۋانلىرى ،
باراتتى شاھنىڭ تىك سېپىلىسىرى .
لۇخرەسپ قاتىلى ، ئۇلۇغ ، پەھلىۋان
ئەرجەسپنىڭ تەنسىز بېشىنى شۇئان
ئاتتىكى ئۇنىڭ ئۆز قوشۇنى تامان ،
تۇركلەر تەسلىم بوپ ، جەڭ پۈتتى تامام .
تۇران قوشۇنىدا كۆتۈرۈلدى داد ،
باشلاردىن كۇلاھلار ئېلىندى كۇشات .
قان يېغلاپ ئەرجەسپنىڭ ئىككى ئوغلى ،
غەم ئىچرە جان ئۈزدى ئۇلار بىر يولى .
بۇنىڭ مەنسىنى قوشۇن بىلەتتى ،
ئۇلار شاھى ئۇچۇن ھازىلىق تۇتتى .
دېيىشتى : « ۋادەرىخ ، ئەي شاھى جاھان !
سەركەردە ، شىر يۈرەك ، باتۇر پەھلىۋان !
كىم سېنى ئۆلتۈردى ؟ باھارى سولسۇن !
سېنىڭ قاتىلىڭغا لەنەتلەر بولسۇن !
ئەمدى كارۋىنىڭنى كىمىمۇ يېتەكلەر ؟
غالىب بايرىقىڭنى كىمىمۇ كۆتۈرەر ؟
شاھتىن يالغۇز قالغان تەخت ھالىغا ۋاي !
قوشۇن ، تاج ، ئۆتكۈنچى بەخت ھالىغا ۋاي !
خەللۇختىن تەرازغا قەدەر كەڭ دىيار ،
ھازىدىن ياش تۆكۈپ يىغلاشتى زار ـ زار .
ئاندىن ھەممە لەشكەر ئۆلۈم تىلەشتى ،
قالقان ، كۇلاھلارنى يەرگە تاشلاشتى .
جەڭ مەيدانى تولدى شاۋقۇن ، چۇقانغا ،
قاراپ بولماس ئىدى قارا ئاسمانغا .
دۆۋە ـ دۆۋە جەسەت ھەر ياندا ياتار ،
ھەركىمنىڭ ھەر جايدا قۇيۇشى پاتار .
دەشتكە باش ، گەۋدىلەر تولۇپ ياتاتتى ،
گۈرزىلەر گۈمبۇرلەپ يەرگە پاتاتتى .
قەلئە دەرۋازىسىدىن ئاقار قان دەريا ،
خۇددى دۇم بولغانغا ئوخشايتتى دۇنيا .
ئىسفەندىيار ئاتلىق ئۇچۇپ كەلگەندە ،
سەركەردە كوھرام بىر كۈچ سەزدى تەندە .
ئىككىسى ئېلىشىپ كېتىشتى شۇندا ،
گويا كى ئەرىشىپ كېتىشتى شۇندا .
باھادىر كوھرامنى كۆتۈردى بەلەن
تۆمۇرده قۇيۇلغان قوللىرى بىلەن .
بېشىدىن كۆتۈرۈپ ئۇردى شۇ زامان ،
قوشۇنى قىچقىرىپ دېدى : ئالامان !
كوھرام قوللىرىنى باغلاشتى دەرھال ،
ۋە سۆرەپ كېتىشتى ـــ شۇ بولدى ئەھۋال .
ئۇنىڭ بىر زامانلار شانلىق لەشكىرى ،
خازانده‌ك چېچىلىپ كەتتى ھەممىسى .
گۈرزىلەر تورۇكلاپ چۈشەتتى ھامان ،
جەسەتلەر ھىدىدىن قارايغان ئاسمان .
تىغلار يامغۇر ئىدى ، باشلار يوپۇرماق ،
بىرىنى تەخت چىللار ، بىرىنى تۇپراق .
جەڭگاھ بولغان تامام قانلار بۇلىقى ،
ئاتلارنىڭ تۇيىقى مەردلەر بېشىنى
بېسىپ ، يانچىپ ئۆتەر ئىدى بىئامان ،
باشلار ئاياغلارنىڭ ئاستىدا يەكسان .
جاھان خاھىشىنى بىلگۈچى يوقتۇر ،
بۇ ئالەم تېپىشماق سىرغا تولۇقتۇر .
تېگىدە ئۇچقۇر ئات بولغانلار شۇ چاغ
تېز قېچىپ كېتىشتى جەڭگاھتىن ئۇزاق .
كىمكى شىر ئاغزىغا ئۇدۇل كەلسە گەر ،
قالمىدى ئامان ، يوق ھاياتتىن ئەسەر .
ئاز قالدى بۇندا تۇران تۇركلىرىدىن ،
تونۇماق تەس ئىدى تۇرۇقلىرىدىن .
قالغاندۇر ئۇلاردىن ئازراق ، ئېھتىمال ،
ئۆز نامىلىرىن ئېيتماق بولاتتى مالال .
ئۇلار كەتتى ئىككى كۆزىنى ياشلاپ ،
ساۋۇت ھەم دۇبۇلغىلىرىنى تاشلاپ .
ئۇلار ئىسفەندىيار ئالدىغا كېلىپ
يىغلىغانچە تۇرۇپ قالدى ئېگىلىپ .
قان تۆككەن سەركەردە ئىدى بىئامان ،
قوشۇنى ئىدى بۇ ئىشىدىن شادمان .

ھېچكىمنى كەچۈرمەي تەرسالىق قىلدى ،
ياردىار ـ مەجرۇھلار تېنىنى تىلدى .
قالمىدى بىرەرمۇ نامدار زات بۇندىن ،
بىرەرمۇ شاھزادە تۇران زېمىندىن .
شاھ چېدىرى ، ھەممە چېدىر يىغىلدى ،
بۇ مەيداندا پەقەت جەسەتلەر قالدى .
شۇندا پەرمان قىلدى غالىب شەھرىيار ،
قەلئە دەرۋازىسىغا تىكلەپ ئىككى دار .
ئۇزۇلمەس ئارغامچا تارتىلسۇن ، دېدى ،
ئاندىن شاھزادىلەر ئېسىلسۇن ، دېدى .
ئەندەرمان ئېسىلدى بېشى تۆۋەنگە ،
ئۇكىسى ئېسىلدى تىرىك پېتىچە .
ھەر يەردە چاپارمەن ئىزدەپ يۈرەتتى ،
ئۇچرىغان دۇشمەننى تۇتۇپ كېلەتتى .
ئىسفەندىيار بەرگەن چېغىدا پەرمان ،
تالاپ ، كۆيدۈرۈلدى پۈتۈنلەي تۇران .
ئۇ يەردە قالمىدى بىرەرمۇ نامدار ،
چىن بىلەن تۇراندا ئىسمى جىلۋىدار .
گويا قارا بۇلۇت قاپلىدى يۈرتنى ،
جەڭگاھقا ئاسمان ياقتى گويا ئوتنى .
شادلاندى بۇ ئىشتىن شاھ ئىسفەندىيار ،
مەي ئىچمەك ئۈلارغا بولغانتى دەركار .

ئىسكەندەر پادىشاھلىقى

(ئون تۆت يىل داۋام قىلغان)

داستاننىڭ مۇقەددىمىسى

ئىسكەندەرنىڭ ئىران تەختىگە ئولتۇرغانلىقى

ئەمدى بۇ داستاننى تىلغا ئالغايمەن ،
ئۇبھسان ئەيلىگەن ئۇ بەخت دەۋرانىنى .

قەدىمىي سۆزلەردىن نەزىم تىزغايمەن .
بەھرە تاپسۇن بىزدىن ھەر بىر ئەسنادا ،

ئىسكەندەر ئولتۇرۇپ تەختكە ئۇلۇغۋار ،
شەھەردە ، چۆلدە ھەم تاغ ۋە دەريادا .

دېدى : « شاھ جېنىغا ئەقىل بولغاي يار .
بەش يىل ئالمىساقمۇ سېلىق ياكى باج ،

دۇنيادا مۇزەففەر يەزداندۇر پەقەت ،
بارچە بىزنىڭكىدۇر ، يوقتۇر ئېھتىياج .

جاھاندار ھەم ئاڭا بەندىدۇر ئەلۋەت .
موھتاجغا بەرگەيمىز بىز مال ۋە دۆلەت ،

شۇبھىسىز ئۆتكۈسى ياخشى ھەم يامان ،
بايدىن كېرەك بولماس بىزگە ئىنايەت . »

جاھان چاڭگىلىدىن كىم قالغاي ئامان .
بارچە پەزىلەتنى ئېيتتى ئىسكەندەر ،

كىمكى بۇ بارگاھقا قويارکەن قەدەم ،
بەرگەچ ئادالەتتىن شاھ قەلبى ئەسەر .

ئادالەت ئىستىسۇن شەكسىز ، ئۇ ئادەم .
« ئاپىرىن ! » ساداسى قاپلار ئىرانىنى ،

يېرىم كېچىدە كىم كەلسە ھەم ئەگەر ،
قۇتلۇقلاپ ھەممە ياق شاھى جاھانىنى .

ماقۇل جاۋابىغا بولسۇن مۇيەسسەر .
شۇندىن كېيىن تارقالدى بۇ خۇش كالام ،

مۇشۇ غالىب بەرگەن بىزگە بۇ شانىنى ،
خاسلار بىلەن قالدى شاھ ــ ئالىي مەقام .

ئىسكەندەرنىڭ رۇشەنەك ئانىسى دىلارايغا نامە يازغانلىقى

خۇش دەۋران سۈرەتتى پادىشاھ شۇ كەز ،
سالدى ئۆلۈمى ھەم دۇشمەنگە دەھشەت ،

تەييار رومىي قەلەم ۋە چىنىي قەغەز .
روھىغا ئاسماندىن چۈشكۈسى رەھمەت .

مىرزىكى ، قولىدا تۇتۇپ بۇلارنى ،
ياخشىلار يېنىدىن ئاڭا جاي بولسۇن ،

دىلاراي نامىغا يازدى نامەنى :
يامانلارنىڭ ھالى ئاھۇ ۋاي بولسۇن .

« مۇرادقا يەتكۈزسۇن سېنى خۇدايىم ،
ئۆلۈم چاڭگىلىدىن كىم قالار يىراق ،

دەردتىن يىراق بولسۇن ۋۇجۇدۇڭ دائىم .
ئۆلۈم بىر بوراندۇر ، ھاياتلىق ــ ياپراق .

ئاۋۋالقى مەكتۇپقا پۇتتۇق شۇنچە خەت ،
جاھان باشتىن ــ ئاياغ ھۆكمىزدىدۇر ،

ئۇلارنىڭ كۆپرەكى ئىدى نەسىھەت .
دارانىڭ شەۋكىتى تامام سىزدىدۇر .

پۇتكەنىكەن جۇپتى ھالالنىڭ كۈنى ،
ماڭا رەۋشەنەكنى سىز قىلىڭ ئىنئام ،

بىر ناكەس جېنىدىن ئايرىدى ئۇنى .
كۆزىڭىز ئۇنىڭدا تاپقاي ئېھتىرام .

شاھلار ئادىتىچە تىكتىم كېپەن ھەم ،
ئۇنى خىزمەتكار ، يول ــ يورۇقلار بىلەن ،

يەرلىككە قويغۇزدۇم تۇتۇپ ماتەم ــ غەم .
ئىرانلىق مەھرەملەر ، ئۇلۇغلار بىلەن

ئۇرۇندۇم بەھۇدە توكمەس ئۇچۇن قان ،
ئالدىمغا ئەۋەتىڭ ، كېچىكمەي دەرھال ،

ئەمما ئۇ غەزەپتىن قايتمىدى ھامان .
يورۇغاي قاراڭغۇ كۆڭلۈم ، ئېھتىمال .

ھۆكمىگىزده بولسۇن مەيلى ئىسفەھان ،
ئىشنى بىلگۈچىلەر بولسۇن ھۆكۈمران .
ئۇلار ئادىل بولسۇن ، ساخاۋەت بىلسۇن ،
دارانى ھەمىشە يادىغا ئالسۇن .
گەر بۇ جاي ناماقۇل بولسا مۇبادا ،
پۇتكۇل ئىران شەھرى سىزگىدۇر ئاتا .
جاھاندا دارادەك نام بېرىلگاي ،
كۆڭلۈم سۆيۈنگەن ئىنئام بېرىلگاي . »
رەۋشەنەك نامىغا بىر سۆز يېزىلدى ،
ئۆزىدە ئىختىيار ئۇنىڭ دېيىلدى .
تەھسىنلەر ئەيلىدى نامىغا ئىزھار ،
يەنە شۇنداق دېدى شاھى جاھاندار :
« ئۇل شاھتۇر ئەگەر ئىسىل گۆھەردەك پەقەت ،
تۇغۇلغاي پاك ئىنسان ئۇنىڭدىن ئەلۋەت .
دىلاراي بولغۇسى ھاياتى ، نازى ،
ئارامبەخش بەرگۈسى سۆزى ، ئاۋازى .
ئاتاگا سېنى ماگا قىلغانتى ئىنئام ،
ئالەمدىن ئۆتتى ئۇ قالدۇرماي بىر نام .
كەل ، مېنىڭ كېچەمنى يورۇتسۇن يۈزۈڭ ،
مېنىڭ ئىزدىگىنىم پەقەت سەن ئۆزۈڭ .
گۈزەللەر سەرداري ، تاجىم ـ زىننىتىم ،
ئۈزۈكۈمنىڭ كۆزى ، تەختىم ـ شەۋكىتىم .
بىز ئاناگا نامىغا يوللىدۇق خەتنى ،
ئىزھار قىلدۇق ئەھدۇ ۋە ساداقەتنى .
قاتتىق تۈتۈپ شاھلار ئۈدۈمىنى بىز ،
ئىسفەھان مۇلكىنى سوۋغات قىلۇرمىز .
سېنىڭدۇر تاجىمدا نېمە ھېكمەت بار ،
سېنىڭدۇر سۈت ، ھەسەل ئىچكەن بۇ دىيار .
بىزنىڭ جېنىمىزغا نۇر قوشسۇن جېنىڭ ،
گۈزەللەر ئىچىدە شۆھرەتتۇر سېنىڭ .
سېنىڭ خاھىشىڭچە ئايلانسۇن دۇنيا ،
سېنى يامان كۆزدىن ساقلىسۇن خۇدا . »
كەلدى بىر پەيلاسوپ شامالدەك شۇئان ،
شاھنىڭ ئېيتقانلىرىن ئەيلىدى بايان .

دىلاراينىڭ ئىسكەندەر نامەسىگە بەرگەن جاۋابى

مەكتۇپنى ئوقۇغاچ مەجرۇھ دىلاراي ،
ھەسرەتلىك كۆڭلىدىن چەكتى ئاھۇۋاي .
دارانىڭ ھىجرىدە شۇنداق تارتتى غەم ،
ئۇنىڭ كۆز يېشىدىن زېمىن بولدى نەم .
كىرپىكتىن ، چاناقتىن تۆكۈلگەن ياش ـ قان
نامە يازغۇچىنى غەرق قىلدى شۇئان .
مەكتۇپقا تېزلىكتە يازدۇردى جاۋاب ،
مەنە دۇرلىرىنى تىزىپ بەھىساب .
ئاپىرىنلار ئوقۇپ ئۇ زاتقا ئاۋۋال ،
مەقسەتنى پىكرىنى ئوقتۇردى تۆگەل .
دېدى ، يەزدان نامىن ئېلىپ ئۇ تىلغا :
« ئۇرۇش ، سۇلھ ، شەپقەت سەندىدۇر ئەلگە .
بىز چۈشۈرمەس ئىدۇق تىلدىن دارانى ،
ھەمە ئىشتا ئىستەر ئىدۇق ۋاپانى .
ئۆتۈپ دارا دەۋرى ، تۈگىگەچ چېكى ،
تاۋۇتقا ئايلاندى تەختى ئۇنىڭكى .
ئەمدى سەن ئامەتنىڭ پاناھگاھى بول ،
شانلىق بول ، غالىب بول ، جاھان شاھى بول .
تىلەيمەن ، بۇ ئالەم ساگا تەن بولسۇن ،
ئارزۇلىرىڭ ھەم ساگا تەن بولسۇن .
ئاگلىدىم مېھرىبان ئىمىش سۆزلىرىڭ ،
ئالەمگە ياخشىلىق بولمىش سۆزلىرىڭ .
كىمكى ئۆز شاھىنىڭ تۆكسە قېنىنى ،
دېمەك ئۇ تۇتقاندۇر ئەجەل جامىنى .
يەنە سۆز ئېچىپ سەن سۇلھ توغرۇلۇق ،
قىلىپسەن شۇنچە كۆپ ئۇگۈت ـ يوليورۇق .
شاھلارغا ياراشماس ئىتائەتمەنلىك ،
ھېچكىم تەلەپ قىلماس ئۇندىن بەندىلىك .
دارانىڭ ئورنىدا شاھىنشاھ ئۆزۈڭ ،
ئۆچكەن بولسا قۇياش ، نۇرلۇق ماھ ئۆزۈڭ .
سېنىڭ پەرمانىڭدىن ئايلانسۇن جاھان ،
نامىڭ دىۋانلاردا بولسۇن دائىمان .
يەنە رەۋشەنەكنى ئېلىپسەن تىلغا ،
ئەجەب بىر ئۇمىدتىن شەۋق چۈشتى دىلغا .
ئۇ ساگا كېنىزەك ، بىز ساگا بەندە ،
ئەمرىڭ ئادا بولسۇن سەن ئىستىگەندە .
ساگا دەپ رەۋشەنەك يوللىدى سالام ،
ۋە ھەتتا بېھىشتىن نازلىق بىر كالام .

جاهان ئەھلىگە ئۆزۈڭ تۇرساڭ شاھ ،
ۋە ئالدى مال ـ دۇنيا ئۇلۇغلارغا خاس .
سۆزۈڭنى بۆلمەس ھېچ كىم بولسا ئاگاھ .
ئۇ رۇمي ئىسكەندەر يېنىغا يەتتى ،
بۈيرۇدۇق ئۇلۇغ زات ، ئەربابلارغا بىز ،
ئاڭلىغان ـ كۆرگەندىن ھېكايەت ئېيتتى .
نامدار پەھلىۋانلار نۇر چېھرىلەرگە بىز .
سۆزلىدى ئۇ دەرگاھ رەسمي يوسۇنىن ،
دارا ئەمرى بولسۇن سېنىڭ پەيمانىڭ ،
بەرھايات كۆرگەندەك دارا ئۇدۇمىن .
ھەركىمگە ۋاجىپتۇر ئەھدۇ پەيمانىڭ .
ئىسكەندەر بۇ سۆزدىن شادلاندى دەرھال ،
قەسىدە يازغۇچى كېيدى شاھ لىباس
گۆھەر تاجىن كېيىپ ، روھلاندى خۇشال .

ئىسكەندەرنىڭ رەۋشەنەككە ئۆيلەنگەنلىكى

ئانىسىن ئويىنىتىپ ئەمۇرىيادا ،
دىلاراي بىساتىن يايدى رەڭمۇ رەڭ .
مۇددىئاسىن ئېيتتى ئوغلى ئۇنىڭغا .
تۆگىلەر بېلىدە قانچە بايلىق جەم ،
« دىلاراي ئالدىغا بارغىن ، ـــ دېدى ئۇ ، ـــ
كۆپ ئىدى ئالتۇن ۋە نازۇك بىسات ھەم .
بىلگىن ئۇنىڭدىن نە مەندىكى ئارزۇ .
ئالەمنىڭ ماتايى ئۇندا بار ئىدى ،
رەۋشەنەك جامالىن سەن كۆرۈپ قايتقىن ،
يەر ـ ئاسمان رەڭگا رەڭ ، ئۇز گۈلزار ئىدى .
ناممىدىن يەتكۈزگىن مىڭلاپ ئاپىرىن .
زەر ئىدى تۈلپارلار ئېگەر قامچىسى ،
ئېلىپ بار ھالقا ھەم سىرغىلار يەنە ،
ئالتۇندىن نەقىشلىق شەمشىرلەر قىنى .
گۆھەرلەر چېكىلگەن بىر تاج شاھانە .
چوقماق ۋە دۇبۇلغا ، ساۋۇت ۋە قالقان ،
يۈز تۆگە يۈكىچە ماتالار يۈكلە ،
گۈرزىلەرمۇ ھەتتا زەردىن ياسالغان .
رۇمچە مەخمەل يۈكلە ، كۈمۈش ـ زەر يۈكلە .
كۆزنى قاماشتۇرار مىڭ رەڭلىك كىيىم ،
ئوتتۇزمىڭ تىللا ۋە دىنار ئېلىپ بار ،
مۇنداقنى ئۆمرىدە كۆرمىگەن ھېچكىم .
بېشىدىن ئاياغقا ئۇنى چېچىپ بار .
چاكارلار خىزمەتكە بولۇپ تەق ھامان ،
ئالتە يۈز كېنىزەك رۇملۇقلاردىن ئال ،
قىرىق ئالتۇن تەختنى كۆتۈرگەن راۋان .
خالىساڭ ھەم كۆپرەك سەن ئۇلاردىن ئال .
بىر تەختكە خادىملار تۇتقان سايىۋان ،
ھەر بىر كېنىزەككە قەدەھ تۇتقۇزغىن ،
رەۋشەنەك ئولتۇرغان ئۇندا شادىمان .
ئۇلۇغ شاھ شەۋكىتى يولىنى تۇتقىن .
دىلاراي قەسىدىن يول يېرىمىغىچە
ئۆزۈڭگە ھەمراھ قىل يۈزلەپ مۇلازىم ،
دىنار ۋە گۆھەرلەر چېچىلدى شۇنچە .
قىل شاھلىق رەسمىنى نە بولسا لازىم . »
يول ئالدى شەھرى سىتەھرسېرى
يولغا چۈشتى ئانا تەرجىماب بىلەن ،
رەۋشەنەك ئاتالغان ئۇ دىلبەر پەرى .
ئون دانا پەيلاسوپ خۇش زەبۇن بىلەن .
كىردى ئۇ شەھەرگە شۆھرەت ـ شان بىلەن ،
يەتتى ئىسفەھانغا بۇ ئەزىز مېھمان ،
لەۋلەردە كۈلكىلەر ، دىلدا قان بىلەن .
ئىززەتۇ ئىكرامدا كۈتتى ساھىبخان .
دەرھەملەر چېچىلىپ ئۇ سايىۋانغا ،
چىقتى يوللىرىغا دىلاراي شۇ كەم ،
خەير ـ ئېھسان يەتتى ھەر بىر ئىنسانغا .
ئۇلۇغلار كۆرسىتىپ ھۆرمەت ھەر قەدەم .
پادىشاھ قەسرىگە كىرگەندە ئاي يۈز ،
مېھمانلار يولغا تەڭگە چېچىلدى ،
ھۆسىندىن ئىسكەندەر ئۇزەلمىدى كۆز .
ساخاۋەت گەنجىنىڭ كۆزى ئېچىلدى .
چېھرىسى گۈل ئىدى ، قامىتى گۈزەل ،
ئايۇاننى تولدۇردى دانا ـ ئەمەلدار ،
مېھىر ۋە زېھىن ـ پەم ئۇندىدى تۆگەل .
قانچە مەسلىھەتچى ، قانچىلاپ داڭدار .
ئۇستېبشى ، تاج ـ تەختى ئىدى ئالتۇن ـ زەر ،
جاھان بازارىنىڭ ئېتىپ ھالىن تەڭ
جېنىنى سەدىقە قىلدى ئىسكەندەر .

هەپتە سلجمىدى يار يېنىدىن شاھ ،
جاھاننىڭ سىرلىرىدىن ھەم ئىدى ئاگاھ .
بەرق ئۇرار ھۆسنىدە ئۇلۇغۋار مەنا ،
ئۇندا ئىدراك ، تەمكىنلىك ، شەرمۇ ھايا .
ياردىن زەررە نۇقسان تاپالمىدى ئۇ ،
قەلبىدە تۇتاشتى ئوتلۇق بىر تۇيغۇ .

سەپ تارتىپ ئىراندىن كەلتۇرمىش ئۇ يار ،
پادىشاھقا لايىق گۆھەر ھەم دىنار .
ئىران بىلەن تۇران ، چىن شەھرى ، بارچە
تەھسىنلەر يوللىدى بۇ شاھقا شۇنچە .
ئادالەت ۋە ئىنساب ئالەمدە بەرپا
بولۇشتى ۋەيرانلىق ئورنىغا بىنا .

قەنۇچ پادىشاھى كەيدىنىڭ چۈش كۆرگەنلىگى

پەھلەۋى داستانى بۇدۇر ، قۇلاق ساق ،
بۇ سۆزگە ئىشەنمەسسەن ئېھتىمال .
ھىندىدا بىر شاھ بار ، كەيد ئىدى نامى ،
تەپپەككۇر ، ئاق كۆڭۈل ئىشى دائىمى .
قەلبى مېھىر ، ئىدرەك ماكانى ئىدى ،
يۇرۇشى ـ تۇرۇشى شاھانە ئىدى .
ئۇ كۆردى ئۇدا ئون كېچە تۇتاش چۈش ،
ئەسلىسە چۈشىنى باشتىن كېتەر ھوش .
ھىندىنىڭ جىمىكى ئاقىل ـ داناسىن ،
ئالىم ھەم ھېكمەتچى زور پېشۋاسىن ،
دەرگاھقا قىچقىرىپ بىر ـ بىر كۆرۈشتى ،
دانالار شاھنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشتى .
كۆرگەن چۈشلىرىدىن پەردە ئاچتى ئۇ ،
دىلىدا بارىنى تۆكۈپ چاچتى ئۇ .
ئەمما ھېچكىم تەبىر بېرەلمەي قالدى ،
دانالارمۇ ھېچ سۆز دېيەلمەي قالدى .
بىرى دېدى كەيدكە : « ئاڭلا شەھرىيار ،
ئۇلۇغلار زاتىدىن سەنسەن يادىكار .
باردۇر بىر دانىشمەن ، مېھراندۇر ئىسمى ،
ئاڭا ئايان ئىرۇر جاھان تىلسىمى .
ئۇيقۇ ھەم راھەتتىن بىگانىدۇر ئۇ ،
ھايۋاناتلار بىلەن ھەمخانىدۇر ئۇ .
تاغدىكى گىياھلار رىزىقتۇر ئاڭا ،
بىزنى تەن ئالماس ئۇ ، ئۆزىدۇر تەنھا .
ئارقار ھەم كېيىكلەر ئۇنىڭ ئولپىتى ،
ئۇنىڭغا ياقمايدۇ ئىنسان سۆھبىتى .
دۇنيادا ھېچكىمدىن يەتمەس زەخمە ، بەند ،
ئۆزى بىر يۇكسەكتۇر ، تەلىيى بەلەند . »
كەيد شاھ ، دېدى ، ئۇنى كۆرمىكىم دەركار ،
ئۇنىڭغا ئۇچراشماي تاپماسمەن قارار .

ئۇ مىندى شۇ ھامان ئۇچقۇر ئېتىنى ،
مېھران تامان قاقتى قوش قانىتىنى .
دەردتىن يىراق بولسۇن دەپ شاھنىڭ بېشى ،
ھاكىملار بولۇشتى ئۇنىڭ يولدىشى .
قوشۇندارلار يەتتى مەنزىلگە ئامان ،
قانداق تاپتىڭلار دەپ سوردى مېھران .
كەيد دېدى : « ئاڭلىغىل خۇداگۇي ئادەم ،
قېشىڭغا يەتكۈزدى مېنى شۇنداق غەم .
قۇلاق سال چۈشۈمنى مەن ئېيتاي بىر ـ بىر ،
ئاۋۋال ئاڭلىغىن ، ئاندىن ئېيت تەبىر .
گۈناھتىن پاك بولۇپ ياتتىم بىر ئاخشام ،
يىراق ئىدى مەندىن قورقۇش ، خىرىس تامام .
چۈشۈمدە بىر ئۆي كۆردۇم ـــ ساماۋى قەسىر ،
ئۆيدە بىر پىل كۆردۇم غەمكىن ۋە ئەسىر .
كۆزگە كۆرۈنمەستى قەسىر ئىشكى ،
پەقەتلا بار ئىدى تۇڭلۇك تۆشۈكى .
ئۆتەتتى تۆشۈكتىن ئاشۇ ۋەھشي پىل ،
زەررىچە مۇشەققەت ئەتمەستىن ھاسىل .
گەۋدىسى تۇڭلۇكتىن ئۆتۈپ بىمالال ،
تۇمشۇقى ئۆي ئىچرە قالاتتى ئەلھال .
يەنە بىر كېچىسى چۈش كۆردۇم : تەختىم
مەنسىز ، خالي تۇرار ئاشۇ قۇت ـ بەختىم .
ئولتۇردى شۇ تەختكە شۇ چاغ بىر كىشى ،
ئەتراپىنى يورۇتتى ھۆسنى بەرقىشى .
ئۇچىنچى چۈشۈمگە تاپالماسمەن سۆز ،
كۆزۈمنىڭ ئالدىدىن ئۆتەر ماتا ـ بۆز .
ئېسىلىپ باراتتى ، ئاڭا تۆت ئەركەك
يۆز ـ كۆزى تامام كۆكىرىپ كەتكەندەك .
ئەمما يىرتىلمىدى بۆزنىڭ ھېچ يېرى ،
ئېسىلغانلارنىڭمۇ يوقتى پەرۋايى .

تۆتىنچى كېچە چۈش كۆردۈم ، ئەي نامدار ،
ئىككى ئاغزى بىلەن ئوتلايتتى ئۇ ئات ،
بىر كىشى ئېرىقتا يۇرەر سۇغا زار .
تېنىدە ھېچ تۆشۈك يوق ئىدى ، ھەيھات .
بېلىقلار ئاڭا سۇ ـ ئۇنچە چېچىشتى ،
سەككىزىنچى كېچە تۇرامىش ئۇچ كۈپ ،
لېكىن ئۇ تەشنا لەۋ كىشى تېز قاچتى .
يانمۇ يان تۇراتتى ، كۆزگە كۆرۈنۈپ .
قاچاتتى ، سۇ قوغلار ئىدى ھامانە ،
ئىككىسى سۇ تولغان ، بىرى بوش ئىدى ،
چۈشۈمنىڭ تەبىرى نېمىدۇر دانا ؟
ئەمما ئەل يىل بويى سۇ ئىچمەس ئىدى .
بەشىنچى چۈشۈمنى نەق سەھەر كۆردۈم ،
ئىككى سۇ تولغان كۈپتىن ئىككى كىشى
سۇ بويىدا گۈزەل بىر شەھەر كۆردۈم .
مۇزدەك سۇ تۆكەتتى ، شۇ ئىدى ئىشى .
ئۇ شەھەر ئەھلىنىڭ كور ئىدى كۆزى ،
قانچە تۆككەن بىلەن سۈيى كەم بولماس ،
بىراق نالىزاردىن يىراقتى سۆزى .
بۇ سۇدىن قۇرۇق يەر قالچە نەم بولماس ...
ئالماق ۋە بەرمەكتە ، سودا ـ سېتىقتا
توققۇزىنچى چۈشتە بىر سىيىر كۆردۈم ،
كۆزى ئوچۇقلاردىن ئىدى ئارتۇقچە .
ئاپتاپتا ياتاتتى ـــ ئەجەب سىر كۆردۈم .
ئالتىنچى چۈشۈم شۇ بولدى ، ئەي ئۇلۇغ ،
يېنىدا مۇزايچاق تۇراتتى يەككە ،
يالغۇز شەھەر ئىمىش كېسەلگە تولۇق .
تېرىسى يېپيىشپ قالغان سۆڭەككە .
تېنى ساق ئۇلاردىن سوراپ ھالى زار ،
سىيىر ئېمەر ئىدى ئاشۇ مۇزاينى ،
ھەمدەرد ئىكەنلىكىن قىلارمىش ئىزھار .
مادارى قالمىغان ئاجىز ـ ئۇششاقنى .
ئۇلار سۆزلەر ئىمىش شىپا تاپسۇن جان ،
تېخىمۇ غەلىتە ئونىنچى چۈشۈم ،
جىسمىڭ دەرد قولىدا ، قەلبىڭ تولغان قان !
ئىلتىماس ، رەنجىمە ، ھالىمنى چۈشەن .
بۇ سۆزنى ئاڭلىغان كېسەللەر تەھقىر ،
بىر بۇلاق كۆرۈپمەن بىپايان چۆلدە ،
ساغلامغا قىلىشار چارە ۋە تەدبىر .
ھەر ياققا يېيىلىپ ئاقارمىش بولدا .
غەلەت بىر چۈش كۆردۈم يەتتىنچى كېچە ،
بايا ۋان سۇ بىلەن تولۇپتۇ ، بىراق ،
ئۇچقۇر بىر ئات تۇرار بايا ۋان ئىچرە .
ئۇزىنىڭ چۆرىسىن نەم قىلماس بۇلاق .
جۇپ ئىمىش تۈيىقى ،ئاغزى ، دۈمبە ، يال ،
ئەگەر بۇ چۈشلەرگە قىلالساڭ تەبىر ،
ئوت ـ چۆپنى يەيمىش ئۇ شۇنچە بىمالال .
ماڭا ئايان بولۇر جاھاندىكى سىر . »

مېھرانىنىڭ كەيدكە بەرگەن جاۋابى

ئاڭلاپ كەيد سۆزىنى بۇ مېھران ئۇلۇغ
تەختىگىنىڭ شولىسى ، تاجىڭ نۇرى ئۇ .
دېدى : « بۇ چۈشلەردىن كۆڭلۈڭ بولسۇن توق .
يەنە بار سېنىگدە پەيلاسوپ ماھىر ،
مۇندىن كەم بولمىغاي مۆتىۋەر نامىڭ ،
ئالەم سىرلىرىنى بىلگۈچى زاھىر .
زەربىلەر كۆرمىگەي شاھلىق كىرامىڭ .
يەنە ئۇچ ئۇلۇغۋار ھېكىم ـ تېۋىپ بار ،
مۇلكۈڭگە يەتكەندۇر شاھى ئىسكەندەر ،
ھۆكۈمالار ئارا ئەزىز ھەم نامدار .
رۇم ئېلى ئىراندىن تارتىپ كۆپ لەشكەر .
تۆتىنچىسى جامىڭ ، سۇ قۇيساڭ ئۇندا
ئەگەر ئاقسا بولساڭ ئۇرۇشما زىنھار ،
مۇزدەك سۇ ساقلىنار ئوت تەپتى كۈندە .
شۇ چاغدا تاپقايسەن ئابروي ـ ئېتىبار .
قانچە ئىچسەڭ يەنە سۈيى بولماس كەم ،
سەندە تۆت نەرسە بار ئۇشبۇ جاھاندا ،
ھەمىشە بىر خىلدا تۇتقايسەن مەھكەم .
ھېچكىممۇ كۆرمىگەن ئوچۇق ـ ئايانداً .
ئۇرۇشنى خالىما ، كەلسە ئىسكەندەر ،
بىرى گۈل قىزىڭدۇر ـــ بېھىش ھۆرى ئۇ ،
ياخشىلىق يولىدا ئەمرىنى بىجەر .

ئۇنىڭ قوشۇنىغا كېلەلمەسسەن بەس ،
بايلىقى ئۇنىڭكى چېكىنى بىلمەس .
مەن سېنىڭ ئىشىڭغا ئامەت تىلەيمەن ،
ئەمدى چۈشلىرىڭگە تەبىر قىلايمەن :
چۈشۈڭدە كۆرگىنىڭ بىر ئۆي ، بىر تۆڭلۈك ،
تۆڭلۈكتىن بىرلا پىل چىقىپتۇ بۇيۇك .
ئۇ ئۆينى مىسالى بىر جاھان دەپ بىل ،
كەلگۈسى شاھ ئىرۇر ئايان بولغان پىل .
پىتنە ۋە ئىغۋالار مەككارنىڭ ئىشى ،
شاھلىققا بولمىغاي لايىق بۇ ئىشى .
ئىككىنچى چۈشۈڭدە كۆرۈپسەن بوش تەخت ،
ئۇ تەختكە باشقا شاھ چىقىپتۇ بىر ۋاقىت .
ئەقىل بۇ چۈشۈڭنى شۇ تەرز يۇيار ،
تەقدىر بىرنى ئېلىپ ، باشقىنى قويار .
كۆڭلى غەرەزلىك ، جىسمى ناتۇۋان ،
خىرىس كۆكىدە قانات قاقسام دەر ئاسان .
ئاقۇۋەت ئالەمدىن ئۆتەر بىر كۈنى ،
لەنەتلەر ياغدۇرۇپ ئەسلەر ئەل ئۈنى .
يەنە بىر چۈشۈڭدە كۆرۈنۈپتۇ بۆز ،
دىلى پاك تۆت كىشى ئاڭا تىككەن كۆز .
تارتىشتىن يىرتىلماس ئەمما ئۇ ماتا ،
تارتىپمۇ تۆتىسى ھارماپتۇ ئەسلا .
ماتا ـــ دىن ، ئۇ ـــ خۇدا ئېھسانى ئىرۇر ،
تارتىشقانلار ئۇنىڭ پاسىبانى ئىرۇر .
بىر يېنى ـــ ئوتپەرەس دېھقان دىنى ئۇ ،
تالاي قىسمەتلەرنىڭ يول ، ئەينىكى ئۇ .
بىر يېنى ـــ مۇساۋەش ـــ يەھۇدى دىنى ،
پەقەت بىزگە دەرلەر يەزدان تەھسىنى .
بىرى مەشھۇر ئىمىش يۇنان ئېلىدە ،
ئادالەت قوزغارمىش شاھنىڭ دىلىدا .
تۆتىنچى دىن ئىمىش ئاجايىپ ئالىي ،
ئاقىللار ماڭلىيىن يورۇتار نۇرى .
ئۆز ئارا تالىشىپ تۇرار بۇ تۆت دىن ،
ھاسىلدۇر ئۇنىڭدىن ياۋلىق ، ناپاك كىن .
ئۇندىن كېيىن كېلەر يەنە بىر ئوغۇل ،
نەيزىلىك ئاتىلىقلار سېپىدىندۇر ئۇل .
ئىنسابلىق ، پاك قەلبى بولۇر ئۇل شەخسىم ،
قىلۇر يەزدان دىنىن تۆت قىسىم تەقسىم .
ئۇسسىغان كىشىنى كۆردۈڭ ئېرىقتىن ،
قاچاتتى سۇ چاچقان نەچچە بېلىقتىن .
بىر زامان كېلەركى ، پاكىزە شائىر
ئىچىپ ئىلىم سۈيىن ، ياشارخار ـ پېقىر .
سۇغا دەۋەت قىلار كىم بولسا چاڭقاق ،
ئىلىمگە تەشنانى ئۇچراتماس بىراق .
بىلىملىك كىشىدىن قاچار ئالامان ،
ئاقىللار قوۋمىنى دېيىشىپ يامان .
بەشىنچى چۈشۈڭدە كۆرۈپسەن قەلئە ،
كۆزۈڭگە چۈشكىنى غەيرىي مەنزىرە .
ئەۋجىدە سودا ـ سېتىق ، بازار زور ئىكەن ،
لېكىن شەھەر ئەھلى كۆزى كور ئىكەن .
ئۇلار كۆرەلمەس ئىكەن بىر ـ بىرىن ،
ئاشكارا ھېس ئەتمەس نۇقسان ھەم كىرىن .
دۇنيا يەتكۈسىدۇر شۇنداق زامانغا ،
قالغۇسى دانانىڭ كۇنى نادانغا .
دانىشمەن خار بولسا بولۇر پەرىشان ،
ئۇنىڭ پەزىل دەرىخى ئۇنۇمسىز ، بىجان .
نادانىنىڭ شەنىگە ئوقۇلغاي دۇئا ،
تىز پۈكۈپ ھەم قىلغاي مىڭلاپ ئىلتىجا .
بۇ مەددالىق يالغان بولسىمۇ گەرچە ،
ھېچكىم قىلىپ بولماس نەسىھەت ، پەندە .
ئالتىنچى چۈشۈڭدە ساق ۋە ئاغرىقلار
پەرقلىنىپ تۇرسىمۇ ئەھۋال سورىشار .
بىر زامان كېلۇركى ، دەرۋىش خارۇ زار ،
چەككەي دۆلەتمەندىن كۆپ رەنجۇ ئازار .
مۇلۇكدار چۆرىدە چەرخ ئۇرار پېقىر ،
ھېچبىر نەپ تاپالماي قالىدۇ ئاخىر .
خىزمەتكار ئەمگىكى بىھۇدە كەتكەي ،
بەندىنىڭ باھاسى تۆۋەنگە يەتكەي .
يەتتىنچى چۈشۈڭدە ئىككى باشلىق ئات ،
يەردىمۇ ماڭغىلى يولى يوق ، ھەيھات .
بىر زامان كېلۇركى ، بېيىپ كېتەر ئەل ،
بايلارنىڭ كۆزى ئاچ ، شۇنچىلىك تار دىل .
نە دەرۋىش كۆرمەيدۇ ئۇندىن ساۋابلىق ،
نە دانا ، نە نامدار كۆرمەس ياخشىلىق .

پەقەت ئۆز پايدىسىن ئويلار سەھەر ـ كەچ ،
باشقىلار زارىنى ئاڭلىمىغاي ھېچ .
ئۇچ كۆپنى چۈشەپسەن سەككىزىنچى تۇن ،
ئىككىسى سۇغا لىق ، بىرى بوش پۇتۇن .
ئىككى كۆپىنىڭ سۇيى ھېچ كەم بولماسكەن ،
ئەمما ئۇچىنچىسى ھېچ نەم بولماسكەن .
مۇندىن كېيىن كەلگەي شۇنداق روزىغار ،
بولۇر دەرۋىش غايەت بىمادار ھەم خار .
ھەتتا سۇغا تولغان باھار بۇلۇت ھەم
ئۇنىڭغا تۆكمىگەي قەتىرە يامغۇر ـ نەم .
بىر قەتىرە سۇ ئۇچۇن تاپالماي چارە ،
دەرۋىش قەلبى دەرتىن بولغاي مىڭ پارە .
بايلاردا ئۆز ئارا گۇمان ، ئەندىشە ،
بىر ـ بىرى ئەيىبىن سۆزلەر ھەمىشە .
دەرۋىش مۇيەسسەرمەس بۇ خىل ئېھسانغا ،
مۇشەققەتتە ئۇلار كېچىنى تاڭغا .
توققۇزىنچى چۈشكە كىرىپتۇ سىيىر ،
ئوروق بىر موزاينى ئېمەر ، نېچۈك سىر ؟
تارازا بۇرجىگە كىرگەندە كەيۋان ،
مۇشتۇمزورلارغا باش ئېگىدۇ جاھان .
كېسەل بولۇپ ياتقان دەرۋىشتىن ، ھەتتا ،
تەمەگەر بولۇرمىش دۆلەتمەن يەنە .
ھېچقاچان ئاچمايدۇ ئاڭا گەنجىنى ،
ئەمما يوقلاۋېرەر بارچە رەنجىنى .
ئونىنچى چۈشۈگدە كۆرۈپسەن بۇلاق ،
ئۆزى سۇلۇق ئەمما ئەتراپى قۇرغاق .
نە ئاڭا قۇيۇلماس چەتتىن سۇ تامچە ،
نە سىرتقا چىقارماس ئۇ قەتىرە ئۇنچە .

دېمەك كەلگۈسىدۇر شۇنداق بىر زامان ،
يالغۇز بىر پادىشاھقا بويسۇنغاي جاھان .
ئىلىمدىن بولمىغاي ئۇنىڭ ئىقبالى ،
ۋە قەلبى قايغۇدىن بولمىغاي خالىي .
جاھان زۇلمەت بولغاي ئۇنىڭ رەنجىدىن ،
بىر ياخشىلىق كۆرمەس مىللەت گەنجىدىن .
قوشۇن تۇزمەك بىلەن بولغاي ئاۋارە ،
شۇ ئىشتىن ئىزدەر ئۇ شۆھرەت دائىما .
ئاقىۋەت نە لەشكەر ، نە شاھ تاپماس ئات ،
يېڭى قانۇن تۇزۇپ چىقار بۆلەك زات .
شۇ چاغدا يامانلىق بولغۇسى پايمال ،
دىللار ياخشىلىقتىن تاپقۇسى كامال .
ھازىر سەلتەنەتتە يەكتا ئىسكەندەر ،
نامدارلار ئالىمى ئىچرە ئۇ رەھبەر .
كەلسە تۆت نەرسەگنى بەرگىن قولىغا ،
قانائەت قىلىپ ئۇ قايتار يولىغا .
ساڭا ئازار بەرمەس قىلساڭ شادىمان ،
كەڭ نەزەر ئادەملا دانا ، بىلىمدان .
شەھرىيارلار ئىچرە ئۇندا كۆپ بىلىم ،
نى ـ نى دانالارغا بەرگۈدەك تەلىم .
شۆكەتتە ، ھۇنەردە ، ئىلىمدە نادىر ،
ھەر ئىشتا ئۆزىگە لايىق باھادىر . »
مېھراندىن ئاڭلىدى بۇ سۆزلەرنى كەيد ،
دۇنيانى كۆردى ئۇ روشەن دەل بۇ پەيت .
بېرىپ سۆيدى ئۇنىڭ مەگزى ـ يۈزىدىن ،
رازىمەن بولدى ئۇنىڭ سۆزىدىن .
شۇ دانا قېشىدىن يولغا چۈشتى شاھ ،
ئوردىغچە بولدى ھېكىملەر ھەمراھ .

ئىسكەندەرنىڭ كەيد تەرەپكە قوشۇن تارتقانلىقى

كۆز تاشلاپ ئىسكەندەر ئىران ئېلىگە ،
ھاكىملىق تۈيغۇسىن سالدى دىلىگە .
ئۇ قوشۇن تارتتى ھەم ھىندى كەيد تامان ،
يولى گاھ مۇشكۈلدە ، گاھىدا راۋان .
قايانقا باسمىسۇن ئىسكەندەر قەدەم ،
ئاڭا شەھەر دەرۋازى ئېچىلدى شۇ دەم .

ئۇ يەردە ھېچكىمگە قىلماي ئېتىبار ،
ئەتىسى سەپەرنى قىلدى ئىختىيار .
بىر غايەت شەھەرگە يەتتى سۈرۈپ ئات ،
بۇ شەھەرنىڭ نامى ئىدى مىلاد .
قوشۇننى توختاتتى بۇ مەنزىل ئارا ،
لەشكەرنى ئۆيمۇ ئۆي قىلدى جا ـ بەجا .

ئسكەندەر ئالدىغا كىشى باردى تېز
ئۇندىن پەيدا قىلۇر ئەقىل ، ئىدراكنى .
ۋە ئۇنىڭ بۇيرۇقىن كۆتتى سەۋرسىز .
بىلەر ئۇ بىزنى تەخت سايىۋانى دەپ ،
بىر مەكتۇپ يازدۇردى ئوقۇسۇن دەپ كەيد ،
سەلتەنەت تەن بولسا ، ئۇنى جانى دەپ .
ئۆزىن ئارسلان دەپ ،كەيدنى بىلىپ سەيد .
بۇ ۋەجدە ئالدۇق بىز تىلغا نامىڭنى ،
غالىبتۇر بۇ جاھان ئىچرە ئىسكەندەر ،
تېخىمۇ روشەن قىلسۇن ئۇ شامىڭنى .
ئۇنىڭغا بۇ تۇغ خاس ، بۇ تاج ، بۇ كەمەر .
ئۇنى زامان ساڭا ئوقۇغان مەھەل
تەڭرىگە تەھسىندىن گەپنى باشلىدى ،
مەزمۇنىن چۈشەنگىل ، دەرھال قىلغىن ھەل .
ئىلىم بىلەن دىلىغا ئۇ يول راسلىدى .
ئەگەر تۇندە يەتسە تاڭنى كۆتمىگىل ،
دېدى : « ئىشنىڭ كۆزىن بىلەر ھەر ئاقىل
تېزدىن ئىجرا قىلغىن ، ئارتۇق تۇتمىغىل .
ۋە گەنجنى رەنج بىلەن قىلار ئۇ ھاسىل .
گەر شۇنداق قىلمىساڭ قارادۇر بەختىڭ ،
ئۇ دىلغا جاي قىلىپ يەزدانىنى ، پاكنى ،
يەر بىلەن يەكساندۇر تاج بىلەن تەختىڭ ! »

ھىندى شاھى كەيدىنىڭ ئىسكەندەر نامەسىگە جاۋابى ۋە تۆت مۆجىزە ھەققىدە خەۋەر يەتكۈزگەنلىكى

مەكتۇپ ھىندى كەيدكە يېتىپ كەلگەن پەيت ،
ۋە غالىب ، بىناكار شاھى جاھانغا .
ئەلچىنى روھلىنىپ قارشى ئالدى كەيد .
ئادالەت ، ساخاۋەت پاناھىدۇر ئۇل ،
ئۇنىڭغا بىلدۇردى شۇنچە ئېھتىرام ،
مەردلىك ۋە ھەقىقەت دەرگاھىدۇر ئۇل .
يېنىدىن جاي بېرىپ باشلىدى كالام .
دېدى خەتكە يەنە : « ئەي نامدار پادىشاھ ،
دېدى : « مەن مەنۇنمەن شاھ پەرمانىدىن ،
خىزمىتىڭ ئۇچۇندۇر ياخشىلار شەيدا .
پەرماندا يېزىلغان ئەھد ـ ئارماندىن .
قىزغانسام ياراشماس دۇنيانى سەندىن ،
ئەما مەن شۇ ھالدا ، شۇ خىلدا لېكىن ،
تىغ تۇتقان لەشكەرنىڭ پەرمانى سەندىن .
ئۇلۇغ زات ئالدىغا بارمىقىم قىيىن .
مېنىڭ بۇ جاھاندا تۆت خىل نەرسەم بار ،
مۇبارەك نىگاھقا ماس كەلمەس بۇ ئىش ،
سىرىن سۆزلەلمىگەن ھېچكىمنۇ ئاشكار .
قۇتلۇق ئاستانىگە قۇپقۇرۇق يېتىش . »
قالغاي مەندىنمۇ ھەم بۇ سىرلار يوچۇن ،
شۇ ھالدا بۇيرۇدى ، كەلدى مىرزىسى ،
ئۇنى بىلمەي كەلدى بۇ دۇنيا پۇتۇن .
قولىدا ھىندى قەلەم ، چىننىڭ قەغىزى .
ئەمىر قىل ، ئەۋەتەي ساڭا ئۇلارنى ،
تېز جاۋاب يازدۇردى مۇشۇ نامىگە ،
ئارتىپ دىلىمدىكى داغ ـ قايغۇلارنى .
جەننەت سۈيى ئاققۇزۇپ ھەر بىر جۈملىگە .
ئاندىن خوپ ، شەھرىيار قولىنى تۇتاي
ئاۋۋال ئاپىرىن ئوقۇدى يەزدانغا
ۋە تاكى ئۆلگۈچە يولىنى تۇتاي . »

ئىسكەندەرنىڭ غەلىتە تۆت نەرسىنى تاپماق ئۈچۈن يەنە ئەلچى ئەۋەتكەنلىكى

ئەلچى يېتىپ كەلدى شامالدەك ئىلدام ،
غايەت مەخپىي بولغان ئۇ تۆت ئەشيا .
ئاڭلىغانىنى سۆزلەپ ، خەتنى بەردى ھەم .
كۆردۈك كۆپ نەرسىنى ئۇشبۇ دۇنيادا ،
ئىسكەندەر ئەلچىگە بۇيرۇدى : « قايتقىل ،
يەزدان ياراتقىنىن ئەتمەس زىيادە . »
بېرىپ ئۇ نامدارغا تەلىپىم ئېيتقىل .
شاھ يېنىدىن ئەلچى يول ئالدى دەرھال ،
سورىغىن نېمىكى بۇ ئالەم ئارا
ئۇ يولنى تېز باستى مىسالى شامال .

كەيدكە ئۇ دېدى : « نېمە تۆت نەرسەكۇ ؟
ئۇلارنىڭ نامىنى شاھقا بىلدۇرسەكۇ .
ئۇلار بار نەرسىمۇ يا يوقمۇ ئۆزى ،
كۆرۈشكە بولۇرمۇ ئىنسانىنىڭ كۆزى ؟ »
كەيد ئاڭلاپ بۇ يەرنى خالىي قىلدۇردى ،
يېنىدا قالدۇردى بىر رەھنەمانى .
ئەلچىنى تېخىمۇ تۆرگە باشلىدى ،
ئاڭا كۆپ ھۆرمەتنى قىلىپ تاشلىدى .
دېدى ئۇ : « سۆزۈمگە قىلغىل ئېتىبار ،
خانىدانىم ئىچرە بىرلا قىزىم بار .
ئەگەر كۆرسە ئۇنى مۇنەۋۋەر ئاپتاپ
ھۆسنىدىن قارايغاي تۇرالماي چىداپ .
كېچىدەك قاپقارا زۇلفى ـ نەرگىسى ،
لېۋىدىن ھەر تىنىق كېلەر سۆت ھىدى .
غۇنچە قامىتىگە سەرۋىمۇ بەندە ،
دۇر چاچار گەپ ئۇچۇن لېۋىن ئاچقاندا .
دىدارىن كۆرگەندە ئاڭ ھەيران قالۇر ،
ئەقلى ـ ئىدرىكىدىن ئىنسان جان ئالۇر .
پۈتكۈل خۇلق ـ ئەتۋارى ھاياتىمسالى ،
بۇ جاھانە ئىچرە يوقتۇر مىسالى .
كىم كۆرمىش مۇنداق بىر ئالىپتە قىزنى ،
شەرم بىلەن يۇغۇرۇلغان مۇكەممەل ھېسنى .
يەنە بىر جامىم بار قۇيساڭ گەر كەۋسەر
ۋە ياكى مۇزدەك سۇ توشقۇزساڭ ئەگەر .
ئىككى كۇن ئىچسىمۇ ئۇلپەت ۋە ئەھباب ،
كېمەيمەس جامدىكى لېيمۇ لىق شاراب .
ئۇ جام ھەم مەي بېرۇر ، ھەم زىلال ـ ساپ سۇ ،
كەم بولماس ئىچكىنىڭ بىلەن بۇ ئىنجۇ !
ئۇچىنچى ، مېنىڭ بىر ھەكىمىم بار ،
كۆز يېشىگدىن قىلغاي دەردىگنى ئىزھار .
بار ئىكەن دەرگاھتا شۇنداق دانا مەرد ،
جاھاندار شاھ بىلمەس نېمە ئىكەن دەرد .
تۆتىنچىسى ، دانا پەيلاسوپ كىشى ،
بېشىدا ئايلانغاي كائىنات ئىشى .
ۋاقىپ قىلغاي ئالەم سىرىدىن شاھنى ،
ئايان قىلۇر ھەتتا قۇياشنى ، ماھنى . »
ئەلچى يولغا چىقتى شۇ چاغدا دەرھال ،
يول يۇردى شۇنچە تېز ، شامالدۇر مىسال .
كېلىپ ئىسكەندەرنى خەۋەردار قىلدى ،
شاھ دېلىن شادلىقتىن نەۋ باھار قىلدى .
شاھ دېدى : « بۇ سۆزۈڭ راست بولسا ئەگەر ،
بۇ تۆتىنىڭ باھاسى دۇنيا باراۋەر .
ئەگەر كەيد تۆتنى قىلسا سوۋغات گەر ،
قاراڭغۇ دىلىمنى دېمەك يورۇق ئېتەر .
ئۇنىڭ مال ـ مۇلكىگە يەتكۈزمەي زەخمەت
ياخشىلىق بىلەن قايتىمسا ـ نامەرد . »

ئىسكەندەرنىڭ غەلىتە تۆت نەرسىنى كۆرۈشكە توققۇز دانانى ئەۋەتكەنلىكى

رۇملۇقلاردىن نەچچە ئېسىلزات تاللاپ ،
ئۇلارنىڭ ئەقلى ، خۇلق ، بىلىمىن چاغلاپ ،
شەھرىيار يازدۇردى كەيدكە خەت پۈتۈپ ،
ھەر بىر جۇملە خەتكە شېرىن سۆز تۆكۈپ .
دېدى : « يوللىدىممەن توققۇز نامدارنى ،
ئالەمدىن خەۋەردار ، دانا ، ھوشيارنى .
ئۇلاردۇر ھەر ئىشتا يېتەرلىك ماھىر ،
بىلىم ۋە ئەقىلدە ھەممىگە قادىر .
ئۇلارنى قوبۇل قىل ، يەتكۈنچە پۇرسەت ،
ۋە نازۇك ئىشلىرىڭ ئاشكارا كۆرسەت .
تۆت نەرسەڭ نېمىدۇر ئۇلار كۆرسۇن ھەم ،
ھەر بىرىگە بىر ـ بىر ئۆلچەم قىلسۇن ھەم .
بىز جاۋاب ئالغاندا بۇ يارانلاردىن ،
مۇشۇ جاھان بىلگۈچى قەدىردانلاردىن ،
دېسۇنكى ، كۆردۇق بىز تۆت خىل مۆجىزە ،
ھەر بىرى جاھاندا تېڭى يوق ، يەككە .
ئاندىن بىز ساڭا بىر مەكتۇپ پۈتكەيمىز ،
كەيد ھىندى شاھى دەپ مەشھۇر ئەتكەيمىز . »
ئىسكەندەر تەرەپتىن كەيد تامان شۇ تاپ ،
يول ئالدى بۇ توققۇز رۇملۇق مەرد ئەرباب .
ھىندى شاھى كۆرگەن چاغ توققۇز سەردارنى ،
ھال سوراپ ئاڭلىدى بارچە ئەخبارنى .
مۇناسىپ ھۆرمەتتە كۈتتى ئۇ قىزغىن ،
ئۇلارغا ياخشى جايىنى قىلدى تەيىن .
ئەتىسى ئاسمانغا نۇر بولغاندا پاش
نەيزىسىن كۆتۈرۈپ بالقىدى قۇياش .

شاھ قىزىغا زىننەت بېرىلدى غايەت ،
ئۇ تۇرسا ئايغا زىننەت بەرمەك نە ھاجەت ؟
ئۆيگە ئورنىتىلدى بىر تەخت زەردىن ،
زىننەتلەنگەن ئۇ تەخت چېكىپ نەقشى چىن .
ئۇ تەختكە ئولتۇردى ئاپتاپ يۈز گۈزەل ،
چىرايى قېشىدا ئاجىزدۇر زۇھەل .
سارايدا بار ئىدى توققۇز دانا ھەم ،
تىلىدىن بال تامار ھەم پىكرى ئۆكتەم .
ئۇلارنى ئەۋەتتى شۇ قىز تامان شاھ ،
ئىسكەندەر ئەمرىدىن ئۇ ئىدى ئاگاھ .
ئۇلار قىز جامالىن كۆرۈشتى بىر ۋاقىت ،
چاقنايىتتى ھۆسنىدىن بۇ ئۆي ، بۇ تاج ـ تەخت .
ئەقلىدىن ئازغۇدەك ئۇلار قالدى لال ،
تەندىن دەرمان كېتىپ بولدى بىماجال .
ئۇ توققۇز رۇملۇقتا قالمىدى تاقەت ،
خۇداغا ئاپىرىن دېيىشتى پەقەت .
بۇ ھۆسن جەلپ ئەتكەچ ھەممىنى خىلى ،
ئۇندىن كۆز ئۈزمەككە يوق ئىدى ھالى .
ئەلچىلەر كېچىكىپ قالغىنىن بىلىپ ،
پادىشاھ چاقىرتتى كىشى كىرگۈزۈپ .
رۇملۇقلاردىن سورىدى پادىشاھ شۇندا :
« نېمىشقا ھايال بوپ قالدىڭلار ئۇندا ؟
ئىنسان زاتىدىنغۇ ئاشۇ بەرنا يۈز ،
نۇرىنى بەخش ئەتكەن كۆپلىگەن يۇلتۇز . »
رۇملۇق جاۋاب قىلدى : « ئەي شەھرىيار ،
ھېچكىم كۆرمىگەندۇر بۇ يەڭلىغ نىگار .
بۇ چىراي مەدھىيىدە بىز سۈرۈپ ئەقىل ،
شاھىمىزغا نامە يوللايمىز شۇ خىل ... »
ئاندىن پەيلاسوپلار ئۆيگە كىرىشتى ،
قولىغا قەغەز ھەم قەلەم ئېلىشتى .
ئۆز پىكرىنى يازار ئىدى ھەر دانا ،
باش ـ ئاياغ سۆزلەنگەن تەھسىن ۋە سانا .
رۇملۇقلار يېنىدىن چاپارمەن شۇ دەم
ئىسكەندەر ئالدىغا يول ئالدى ئىلدام .
ئوقۇپ نامەلەرنى جاھانىنىڭ شاھى ،
كۆكسىدىن پۇرقۇدى تەئەججۇپ ئاھى .
ھەر بىر مەكتۇپتا شۇنداق ماختالغان چىراي ،
ماختالغان بەئەينى شۇ مىسلىسز ئاي .
جاھاندار ئۇلارغا يازدى جاۋاب خەت ،
دېدى : « كۆرگىنىڭلار ھۇرىدۇر جەننەت .
مۇشۇ تۆت نەرسىنى ئېلىڭلار پەقەت ،
بۇنىڭدىن ئارتۇقى ئەمەس ھېچ ھاجەت .
مېنىڭ پەرمانىمغا قىلغايسەن ئەمەل ،
ھەرەمدىن كۇچ ئېلىپ قايتىڭلار دەرھال .
ئۇلارغا قىلماڭلار ئازار ، ئاداۋەت ،
ئۇلاردا ئۇچراتتىم ئىنساب ، ئادالەت . »

توققۇز دانانىڭ ھىندى شاھى كەيدىتىن ئىسكەندەرگە تۆت نەرسىنى ئېلىپ كەلگەنلىكى

شۇ يىراق مەنزىلدىن قايتتى دەپ ئاڭلاپ ،
ئالدىغا ئەۋەتتى شاھ ئەلچى شۇ تاپ .
شەھرىيار خېتىنىڭ مەزمۇنىن بىلدى ،
ئەرزىيەت چەككەنلەر خۇش كەلدىڭ دېدى .
دانالار بارگاھقا يول ئالدى ، ئەلھال
ۋە شاھنىڭ ئالدىغا كىرىشتى دەرھال .
يەتكۈزدى ئۇنىڭغا شاھنىڭ كالامىن ،
خۇدىنىن جاھاندارنىڭ ئەھدۇ پەيمانىن .
ھىندىنىڭ سەرداری بۇندىن بولدى شاد ،
ئىسكەندەر جەبرىدىن بولدۇم دەپ ئازاد .
ھىندىلاردىن تاللاپ ئالدى يۈز مەردنى ،
ئاقىل ، خۇش سۆھبەتلىك ، شېرىن سۆز مەردنى .
ئاچتى گەنج ئىشكىن ، خۇشال بولدى كۆپ ،
ئالدىغا زەر ـ زىۋەرلەرنى كۆپ تۆكۈپ .
قانچە گۆھەر ئالدى ، لىباس ۋە كىمخاب ،
قايىسىسى يارىسا ئالدى ھەم تاللاپ .
مۇنچىلىك شاھانە قىممەت نەرسىگە
تەقلەندى يۈكلەشكە ئۈچيۈز نار تۆگە .
يۈكلىدى ئون تۆگىگە ساپ دىنار ھەم ،
يەنە ئون تۆگىگە يۈكلەندى دىرھەم .
يەنە بىر تۆگىگە يۈكلەندى گۆھەر ،
ئىككى چوڭ ساندۇقتا تولغانغا قەدەر .
ئون يىلنىڭ ئۈستىگە زەر تەخت قۇرۇلدى ،
شۇنداق شەۋكەت بىلەن ئالغا يۈرۈلدى .
كەيد قىزى ـــ فۇغۇستان تۆكۈپ كۆزدىن ياش ،
بولدى پەيلاسوپ بىلەن تېۋىپقا يولداش .

بىر نامدار قەدەمكە مەي بولدى پەيۋەست ،
چېھرىسى ، چاچلىرى ، گۈزەل ئەپتىگە ،
باتۇرلار شۇ مەيدىن بولۇشتى غەرق مەست .
ئاپىرىن ئوقۇيتتى دىلىدىن شۇنداق ،
قوندۇرۇپ قارا مۇشكى تاجنى بېشىغا ،
ھۆسنىنى دەر ئىدى جاھانغا چىراغ .
يەتتى بۇ فۇغۇستان شاھنىڭ قېشىغا .
ئىگەمگە قىلاتتى چەكسىز شۇكرانە ،
چىرماشقاندەك قىزىل ۋە سېرىق گۈللەر ،
ئۇنىڭ ئىجادىدى بۇ قامەت يەنە .
چېھرىدە سىلكىنەر خۇش بۇي كوكۇللار .
بۇيرۇدى ئىسكەندەر ھەر دانا ـ ئاقىل ،
سەرۋىگە قونغاندەك گويا تولغان ئاي ،
لەشكىرى رۇم ئىچرە تۇنۇلغان ئاقىل ،
كۆرگەننى لال ئېتەر بۇ ئەجەب چىراي .
توپلىشىپ ئۇ قىزنىڭ مەيلىن قىلىشتى ،
كۆزلىرى بېھىشنىڭ بىر جۈپ نەرگىسى ،
زامان رەسمىدە ھەمجۈپ قىلىشتى .
نازۇ ئىستىغنادىن يۇغۇرۇلغان جىسمى .
پۈتىغا كۆپ دىنار تۆكتۇردى پادىشاھ ،
ئىسكەندەر نەزىر سېپ ئۇنىڭ قەددىگە ،
دىنار خامىنىدىن كۆرۈنمەستى ماھ .

ئىسكەندەرنىڭ كەيد ئەۋەتكەن پەيلاسوپ ، تېۋىپ ۋە جامنى سىنىغانلىقى

خاھىشقا يەتكۈزۈپ ئۇ سەرۋ قەدنى ،
بىر نەمخۇش ئورۇنغا قويدى ئەينەكنى ،
تەبىنلەپ ئۇنىڭغا مەنزىل راھەتنى ،
بۇ ئەينەك قارايغۇچە كۆزەتتى ئۇنى .
پەيلاسوپ ھەققىدە شاھ بولدى مەشغۇل ،
بۇ ئەينەك كىرگەندە تۆمۇر ھالىغا ،
سىنىماق بولدى ئۇ ، قانداق دانا ئۇل .
يەنە قايتۇردى شاھ دانا ئالدىغا .
چوڭ جامغا مال مېيىن تولدۇردى راسا ،
تۆمۇرنى ئېرىتىپ سۇ قىلدى گويا ،
ئاندىن پەيلاسوپقا ئۇزاتتى يەنە .
ئۇنى شاھ ئالدىغا ئەۋەتتى دانا .
دېدىكى : « بۇ ماينى سۈرتسۇن تېنىگە ،
ئۇنىڭ تەركىبىگە بىر دورا سالدى ،
ساغرىسى ، كۆكرىكى ، بەل ، بەدىنىگە .
ھەتتا نەم تەگسىمۇ قارايماس قىلدى .
بۇ ئەجەب دورا ئالۇر يول ئازابىن ،
ئىسكەندەر كۆز سېلىپ تەكشۈردى دەرھال ،
ھەم ئاچقاي ، تەپەككۇر ، پەم ـ ئىقتىدارىن . »
ئۇ دانا كەلگەندە سورىدى ئەھۋال .
مايغا قاراپ دېدى ئاشۇ دانىشمەن :
يېنىدىن جاي بېرىپ ، مايدىن ئاچتى سۆز ،
« مېنى بۇ يول بىلەن قىلىپ بولماس بەند . »
پەيلاسوپ ھۈنىرىدىن بىلمەككە سېپ كۆز .
جامغا مىڭ يىگىنىنى تاشلاپ ئۇ شۇ ھال ،
شۇنداق سۆز باشلىدى ئۇ مەردۇ ئاقىل :
شەھرىيار تەرەپكە ئەۋەتتى دەرھال .
« ماي ئىنسان جىسمىغا تەسىر قىلماس ، بىل . »
قاراپ يىگىنلەرگە ئۇ شاھى جاھان ...
دېدىكىم : « شەھەردە بولسا نە ئالىم ،
بارچە ھىيلىلەرنى كۆزەتتى پىنھان .
ھەممىدىن ئارتۇقراق ئىلىم ـ ھۈنىرىم . »
بۇيرۇدى ، ئېرىتىپ يىگىنىنى بىردىن
بۇ گەپكە جاۋابەن دېدى : « ئەي ، پادىشاھ ،
بىر تامغا ياسىسۇن ئۇلار تۆمۈردىن .
ھەقىقىي بىلىمدان ، دانىشمەن ، دانا ،
داناغا يوللاشتى تامغىنى شۇندا ،
يىگىنىدەك سۆگەكتىن ئۆتەر ئۇ تۇتاش ،
ئۇ دانا تۆمۈرگە بەخش ئەتتى جۇلا .
ۋە يېرىپ ئۆتەر ئۇ دۇچ كەلسە ھەم تاش .
قاپقارا تۆمۈردىن ئەينەك ياراتتى ،
بۇ سۆزۈم مەنىسىن چۈشەنگىن بىر ـ بىر ،
ئىسكەندەر ئالدىغا دەرھال ئەۋەتتى .
جېنىمدىن ، قەلبىمدىن بۇ پىكىر ـ تەدبىر .
ئالدى بۇ سوۋغاتنى ئاخشام چېغى شاھ ،
دانا سۆزى نازۇك قىلدىن مىڭ پارە ،
بۇ سىردىن شامالمۇ بولمىدى ئاگاھ .
سېنىڭ دىلىڭ ئەمەس تۆمۈردىن قارا .

دېدىڭكىم ، قانچە يىل ئۆتتى ھۇ ئىشقا ،
قان بولدۇم ، تەن بەرمەي مۇنداق تەشۋىشكە .
قانداق پەيدا بولۇر ئۇشبۇ تەييارلىق ،
نېمىشقا بۇ سۆزدىن دىلدا خىرەلىك ؟
ئاسمان بىلمىدىن ساڭا سۆزلىدىم ،
دىلىڭنى غۇباردىن پاكلاش كۆزلىدىم . »
ياغاچقا سۇ رەڭگىن بېرەر ئىكەن ئۇل ،
بۇ ئىشنى ھەم پىسەنت قىلمىغاي پۇتكۈل .
بۇ سۆزلەر بەند قىلغاچ ئەقلىنى شۇنداق ،
ئۇنىڭغا قىزىقتى قويۇپ ئىشتىياق .
ئەمر قىلدى ، دەرھال كەلتۈرۈلدى زەر ،
شۇنداق بىر ئالتۇن زەر ، نەقشى شۇ قەدەر .
داناغا بەرگەندە ، دېدى ئۇ دانا :
« مەندىمۇ بىر گۆھەر باردۇر بىباھا .
ئۇندىن رىزق تاپۇرمەن ، ئۇ ماڭا ئىزگۈ ،
غەزىنىدەك ئەھرەمەن جۇپتى ئەمەس ئۇ .
پۇل دەپ پاسىبان تۇرماس تۇن قۇچقىدا ،
ئوغرىدىن قورقماسمەن سەپەر چېغىدا !
بىلىم ـ تۇن باغرىدا پاسىبانىمدۇر ،
ئەقىل ـــ پۇتۇن تېنىمگە خاقانىمدۇر .
ھەقىقەت قىلماققا كېرەكتۇر بىلىم ،
ئەگىرلىك ـ خاتاغا باشلايدۇ دىلىم .
بىلكى ، شەھرىياردىن ئاشكارا ، پىنھان
يەيدۇ ۋە كىيىدۇ مەندىن بىر جاھان .
نېچۈك مەن بايلىقتىن شاد ـ خۇرسەن بولاي ،
مال ـ دۇنيا قەلبىمنى نېچۈك بەند قىلغاي ؟
بۇلارنى جايىغا قويسۇن ، ئەمر قىل ،
ۋۇجۇدۇڭغا يورۇق بەخش ئەتسۇن ئەقىل . »
ئىسكەندەر ھەيرەتتە قالدى ئۇنىڭدىن
خىيالغا غەرق بولدى ئۇشبۇ يەكۈندىن .
ئۇندىن كېيىن دېدى : « بولسا گۇناھىم ،
كەچۈرسۇن ئاپتاپتەك ، ئايدەك دادھاھىم .
بۇ پىكرىڭ ـــ پەندىڭگە ئىرۇر مەن ئاشىق ،
ھەر بىر سۆز ـــ گېپىڭگە ئىرۇرمەن سادىق . »

ئىسكەندەرنىڭ ھىندىستان تېۋىپىنى سىنىغانلىقى

كەلدى شاھ ئەمرىدىن سارايغا تېۋىپ ،
كۆز ياشتىن كېسەلنى ئۇ بىلەر تونۇپ .
شاھ دېدى : « نېمىدۇر بىتاپلىق بېشى ،
دەردىمگە كېرەكتۇر تۆكمەك كۆز يېشى ؟ »
تېۋىپ جاۋاب قىلدى : « كىم كېسەل بولغان ،
ئۇنىڭ سەۋەبىدۇر ، كۆپ تاماق يېگەن .
زىيانلىق تاماقنى كۆپ يېمەي دائىم ،
نەپسىنى يىغقانلار بولغۇسى ئالىم .
تېرىپ ھەر تەرەپتىن ھەر تۇرلۇك گىياھ ،
شاھىم بىر دورىنى ئۆگىتەي ساڭا .
ئۇندىن تېنىڭ ، جېنىڭ دائىم ساق بولۇر ،
يۇزۇڭ يالتىرىغاي ، ۋاقتىڭ چاغ بولۇر .
ئارزۇلىرىڭ ئىشقا ئاشقاي مۇكەممەل ،
قانداق تاماق يېسەڭ تېزدىن بولغاي ھەل .
بۇ ياخشى مەسلىھەت بولسا پەيمانىڭ ،
يىلىكىڭ توق بولۇپ ، كۆپەيگەي قېنىڭ .
بولغايسەن جىسمىڭغا ئۆزۈڭ ھۆكۈمدار ،
قەلبىڭدە ھەمىشە بەرق ئۇرغاي باھار .
رەڭگىڭ ۋە چېھرىڭ بولغاي سۈزۈك ، تازا ،
ھىممەت ھەر ئىشىڭغا زوق بېرەر تازا .
چېچىڭ چۈشمىگەي ھەم ئاقارماس قىلچە ،
چاچ ئېقى تاۋىنى قىلمىدۇ خىرە . »
ئىسكەندەر دېدىكى : « كۆرمىدىم ، ئەلھال ،
شاھلار ئارىسىدا بۇنىڭدەك بىر ھال .
مۇنداق ياخشى دورا تەق قىلساڭ ئەگەر ،
مەن سېنى ئۆزۈمگە قىلغايمەن رەھبەر .
خېرىدارىڭ بولاي ساڭا جان ـ دىلدىن ،
ساقلاي يامان كۆزلۈك قەبىھ بېخىلدىن .
ئاڭا ھەدىيە قىلدى شاھ تون ـ لىباس ،
دانا تېۋىپلارغا سايلىدى ئۇستاز .
ئۇ تېۋىپ يول ئالدى تاغقا شۇ زامان ،
سېلىپ كەينىگە ئۇ نەچچە ئاشىيان .
ئۇ نەچچە بىلىمدىن ئالغانتى خەۋەر ،
ئۇنىڭغا ئايانتى تەرياق ۋە زەھەر .
جەملەندى تاغلاردىن شىپالىق گىياھ ،
تاشلىدى پايدىسىز چۆپنى ئارقىغا .

ئۇندىن ھاسىل قىلىپ بىر نەچچە تەرياك ،
قىرىپ دورا قىلدى شۇنچە سۈزۈك ، پاك .
شۇ دورا بىلەن شاھ يۈدى تېنىنى ،
بىردىنلا پەرق قىلدى پۈتۈن بەدىنى .
تۇن بويى كۆزىگە كەلمىدى ئۇيقۇ ،
ئەل بىلەن قىلدى ئۇ شادلىق ۋە كۈلكۇ .
يۈمشاق بىر ماكانىنى ئىستەپ شەھرىيار ،
خوتۇنلار نازىنى قىلدى ئىختىيار .
ئاندىن ھەم ئۆزىنى ناخۇش سەزدى شاھ ،
ھېچكىمنى بۇ سىردىن قىلمىدى ئاگاھ .
كۈنلەرنىڭ بىرىدە كەلدى ئۇ تېۋىپ ،
بىلدى كۆز يېشىدىن : شاھ ئىدى زەئىپ .
دېدى : « خوتۇنغا كۆپ يانداشقان ياماڭ ،
قوشۇلماق ــ ياش جاننى قىلغاي ناتىۋان .
مېنىڭچە ، بىلمەپسەن ئارام ئۇچ كېچە ،
راستىنى ئېيتقىل شاھ ، يوشۇرماي قىلچە . »
ئىسكەندەر دېدىكىم : « دىلىم يورۇق ھەم ،
تېنىم رەنج ـ ئازاردىن ئەمەس خاتىرجەم . »
دانا ھىندى تېۋىپى مۇمتازۇ سەرۋەر ،
ئىدى شاھ ھالىدىن تامام بىخەۋەر .
يەنە قاش قارايغاچ دورا ھازىرلاپ ،
ئىسكەندەرگە سۇندى شىپالىق خالاپ .
شۇ كېچە ئىسكەندەر ئۇخلىدى يالغۇز ،
گۈزەل يار ھەققىدە ئاچمىدى ئېغىز .
تاڭ سەھەردە تېۋىپ كەلدى شاھ تاماڭ ،
شاھنى كۆز يېشىدىن قىلدى ئىمتىھان .
ئاندىن تۆكۈپ دورىنى باشلىدى ناۋا ،
قىزىل مەي تۇتۇپ ئۇ شادلىق جامىدا .
شاھنىڭ ئەمرى بىلەن يايدى داستىخان ،
تەق بولدى مەي ، سازەندە ۋە نەچچە يارمەن .
تېۋىپقا دېدى شاھ : « سەن بۇ دورىنى
جاپادا تاپتىڭ ، نە تۆككىنىڭ ئۇنى ؟ »
تېۋىپ دېدى : « كېچە شاھى جاھانىم ،
يارسىز تەنھا ياتتى ، سەدىقە جانىم .
ئەگەر يالغۇز ياتساڭ ، ئايا شەھرىيار ،
ساڭا دورا زاتى بولمىغاي دەركار . »
ئىسكەندەر بىر كۈلۈپ ، بولدى ئۇندىن شاد ،
دېدى : « ھىندىستىز جاھان بولمىسۇن بۇنياد ! »
تېۋىپ ھەم مۇنەججىم ، ئالىمى ئالەم ،
تەھقىق ھىندىستانغا بولغان مۇجەسسەم .
كەلتۇرۈڭ ، دېدى شاھ بىر خالتا دىنار
ۋە ئالتۇن جابدۇقلۇق بىر قارا تۇلپار .
ئۇلارنى تېۋىپقا شاھ قىلدى ئىنئام ،
دېدى ، يەزدان ساڭا يار بولسۇن داۋام .

ئىسكەندەرنىڭ كەيد جامىنى سىنىغانلىقى

پادىشاھ ئەمرىچە كەلتۇرۈلدى جام ،
ئۇنىڭغا سوغۇق سۇ تولدۇردى غۇلام .
سەھەردىن چۈشكىچە تاكى قاراڭغۇ ،
ئۇ ئالتۇن جامدىن ئەل ئىچەر ئىدى سۇ .
قېنىشىپ ئىچەتتى بولۇپ شاد ـ خۇرام ،
ئەمما جامنىڭ سۈيى بولماس ئىدى كەم .
شۇ چاغ پەيلاسوپقا بىلدۈرۈپ ئىخلاس ،
دېدى شاھ : « جاھاندا كەيدكە يوق قىياس .
بۇگۈندىن ھىندى يۇرتىن ماختاپ شۇنداق بىز ،
كەيدىنىڭ ھۈزۈرىدا ياسىدى جامنى ،
پەرق ئەتمەي كۈندۈز كۈن ، كېچىدە شامنى .
يۇلتۇزلار سېھرىدىن ئۆگىنىشتى پەن ،
ھارغىنلىق ، چارچاشنى ھېس قىلمىدى تەن .
تۆمۈرچىلەرنىڭ غارايىپ ئىشى ،
تۆمۈرچىلەرنمۇ ياراتقان كىشى .
نېمىشقا كېمەيمەس بۇ جامنىڭ سۈيى ،
بۇ ساما ئىلمىمۇ ، ھىندى بىلمى ؟»
شۇندا جاۋاب قىلدى شاھقا دانىشمەن :
« بۇ جامنىڭ قۇدرىتىگە ئەيلە كۆپ پىسەن .
بۇ جامنى ياساشقا كەتتى كۆپ يىللار ،
قانچە رەنج چېكىشتى قانچە ئاقىللار .
بولسا قاي ئەلدىكى نامدار مۇنەججىم ،
بارچە مۇنەججىمگە سەردار مۇنەججىم ،
كەيدىنىڭ ھۈزۈرىدا ياسىدى جامنى ،

يىلتىزنىڭ تۆۋىده بولۇپ ئۇ ئەسلى ،
پەلەكتىن شېرىن سۇ ئالۇر ئۇ خېلى .
پاكىز سۇ ئالۇر ئۇ بولسا سۇيى كەم ،
ئەمما كۆز بىلەن ھېچ كۆرەلمەس ئادەم . »
شاھقا مەقبۇل بولدى دانانىڭ پىكرى ،
بەھۇده ئەمەستۇر پىكرلىك زىكرى .
دانالار پېشۋاسىغا ئۇ تىلەر ئامەت :
« كەيد بىلەن باغلانغان ئەدلۇ مۇلاقەت
ئەھدىنى بۇزمايمەن ، يۇكسەك ئىززىتى ،
ھەممىگە پەرز ئىرۇر ئۇنىڭ خىزمىتى .
ئۇندىن تۆت مۆجىزە ئالدۇق ، بەس بىزگە ،

بۇندىن ئارتۇق نەرسە كېرەكمەس بىزگە . »
ئىككى يۈز تۆگىگە مال ئارتقۇزۇپ شاھ ،
يەنە يۈكلەپ يۈزگە گۆھەر نەقىش كۈلاھ ،
تاغقا كۆمدۈردى ئۇ ھەممە بارىنى ،
بىباھا گۆھىرى ، زەر دىنارىنى .
مۇشۇ خەزىنىنى تاغقا كۆمگەن چاغ ،
كۆمگەنلەر ئۆزىمۇ كۆمۈلگەن شۇنداق .
كۆزدىن يوشۇرۇنغاچ شۇنچە كۈمۈش ، زەر ،
جاھاندا ھېچكىمگە قالمىدى ئەسەر .
ھەممە بايلىقنى ئۇ قىلىپ پىنھان ،
ئالدى ئۆزى ئۇچۇن پەقەت بىر نىشان .

ئىسكەندەرنىڭ ھىندى شاھى فۇرغا يوللىغان نامەسى

مىلاددىن قەنئۇجقا بىر قۇيۇن مىسال
لەشكەر تارتتى ، ئۇندا قالدى گەنج ـ مال .
فۇرغا يېقىن يەرگە كېلىپ لەشكىرى ،
نامە يازدۇردى شاھ ، تەھدىتتۇر بارى :
« ئىسكەندەر فىلقۇستىن ـــ جاھان شاھىدىن ،
بىلىم ۋە زۇلمەتنىڭ ئاتەشگاھىدىن ،
يەنى ئۇ فۇرغا كىم ، قوشۇندار ھىندىدا ،
لەشكەرچىلىك نامى مەشھۇر سىندىدا .
يەزدان مەدھىينى يازدۇق مەكتۇپقا ئاۋۋال ،
چۇنكى ئۇ جاھاننى كۆرەر مۇكەممەل .
كىمگە ئۇ بەرسە گەر ئامەت بىلەن بەخت ،
ئۇنىڭغا نېسىپ بولغاي دۆلەت تاجى تەخت .
كىمنى خار قىلسا ئۇ چىقالماس غەمدىن ،
قۇياش ھەم يۈز ئۆرۈر ئۇنداق ئادەمدىن .
ئاگاھسەن ئەلۋەتتە يەزدان ئۇ پاكتىن ،
نەبەرگەن بىزلەرگە ئۇ قارا خاكتىن ؟
ئاشۇ ئىقبالدىن ھەم شادلىق ـ بەختىن ،
مال ۋە دۇنيا بىلەن شاھلىق تەختتىن .
كۇنىمىز پۈتكەندە ھېچ نەرسە قالماس ،
دۇنيا قولدىن قولغا ئۆتۈپ توختماس .

خالايمەن مۇشۇ يەر ، بۇ ئاسمان ئارا ،
ياخشى نام قالدۇرماق بۇ جاھان ئارا .
ساڭا ئۇشبۇنامە يەتكەن شۇ زامان ،
كۆكسۈڭنى ئادالەتكە ئەيلە ماكان .
چۈشۈپ سەن تەختىڭدىن ، تۈلپارنى مىنگىل ،
سارايغا مەسلىھەت سالماي تېز كەلگىل .
ئامانلىق تىلەپ كەل ، باشقا يول تۇتما ،
تەدبىرىڭ ياخشىلىق بەرمەس ، ئۇنتۇما .
ئەگەر بۇ پەرمانىنى قۇرۇق سۆز بىلسەڭ ،
ئۇنى سەن مەنستمەي قەيسەرلىك قىلساڭ ،
مەن سۇرۇپ قوشۇننى كىرگەيمەن جەڭگە ،
ئۇندا قالماس پەقەت بىر ئورۇن غەمگە . »
بۇ سۆزنى قەغەزگە يازدى دەممۇ دەم
ۋە قولدىن ئايرىلىپ يىقىلدى قەلەم .
ئىسكەندەر مەكتۇپقا مۆھرىنى بېسىپ ،
چاپارمەن تاللىدى زېرەك ، مۇناسىپ .
فۇرنىڭ ئوردىسىغا ئەلچى تېز يەتتى ،
جەڭنى خۇددى بەزمىدەك بىلىپ سۆز ئېيتتى .
ئۇنى كىرگۈزۈشتى شاھنىڭ قېشىغا ،
يېقىن ئولتۇرغۇزدى تەخت يېنىغا .

فۇرنىڭ ئىسكەندەر نامەسگە جاۋابى

ئوقۇپ فۇر نامەنى بولدى دەر غەزەپ ،
بىلدى بۇ نامەدىن مەقسەت ناپاك دەپ .

شۇ ھالدا يازدۇردى جاۋاب ئەكسىچە ،
بۇ مەكتۇپ ئوخشىدى كىنايە دەشتكە .

يەزدان نامى بىلەن يازدۇردى خەتنى ، دىلدىن ئاڭا بەختنى كۆرمىدۇق راۋا .
دېدى : « بىلدىم تىلى ياخشى ، يامان نىيەتنى . مەن ئەۋەتتىم ئاشۇ جەڭچى پىللارنى ،
بىھۇدە سۆزلەرنى سۆزلىمەس ئەرلەر ، ئاڭا ياردەم ئۇچۇن باغلاپ دىللارنى .
لاپ ئۇرغان ئادەمنى بىچارە دەرلەر . بىر بەندە قولىدا ئۇزگەچكە جان ئۇ ،
ئالدىمغا كەل دەپسەن ، ھايا يوق سەندە ، بولدى ئىرانلىقلار بەختى قاراڭغۇ .
ئەقىلدىن نىشانە يوق ھەتتا سەندە . دارادىن يەر يۈزى بولغان ئۇچۇن پاك ،
فىلقۇس ۋاقتىدا شۇنداق خەت يازغان ، ساڭا ئۆتكۈر زەھەر بولۇپتۇ تەريالك .
تويىنى ئۇ ماتەمگە ھەم ئايلاندۇرغان . ئۇ يامان خۇيىدىن تاپتى جازاسىن ،
دارامۇ سەنچىلىك بولمىغان غەددار ، ئەقىلدىن ئازغاچقا يېدى جاجىسىن .
ئۇنىڭدىن بىزار بولدى چەرخى دەۋۇار . يۈرۈش باشلايمەن دەپ كېڭەيمە مۇنچە ،
بىر قۇۋمدىن كۆز يۇمسا تەلەيۇ شەپقەت ، ئاۋۇال ئويلاپ كۆرگىن ، سەن سۆز قىلغۇچە .
كار قىلماس ئۇستازلار قىلغان نەسىھەت . پىلىم ۋە لەشكىرىم چىقسا مەيدانغا ،
ساڭا بەزم بولدى جەڭدە شاھى كەيد ، شامالمۇ تاپالماس يول بايا ۋانغا .
ئويلامسەن ھەممە شاھ ساڭا بولغاي سەيد ؟ ئۆزۈڭنى يۇقىرى قويماقتۇر ئىشلىك ،
بۇ ئونۇڭان ، بۇ خىلدا سۆز بىلەن مۇتلەق ، ئەھرەمەندىن مىراس ئۇشبۇ قىلمىشلىك .
بىزگە ھېچكىمۇ خەت يازمىغان مۇنداق . يامانلىق ئۇرۇقىن چاچما جاھاندا ،
فۇر مېنىك ئىسمىمدۇر ، فۇر ماڭا ئەجداد ، ئۇنىك زېيىنىنى كۆرگەيسەن جاندا .
قىلمايمىز ھېچقانداق قەيسەرنى بىز ياد . بۇ خەتتە ياخشىلىق تىلىدۇق ساڭا ،
يار ئىستەپ بىزلەرنى كۆتكەندە دارا ، روشەنلىك سالماقچى بولدۇق دىلىڭغا . »

ئىسكەندەرنىڭ فۇرغا قارشى قوشۇن تارتقانلىقى

جاۋاب ئىسكەندەرگە بولغاندا زاھىر ، نە سىندىنىڭ لەشكىرى نە چىن خاقانى .
لەشكەردىن تاللىدى مىڭلاپ باھادىر . نە ھاجەت لەشكەرنى قىينىماق ئارتۇق ،
ھەر بىرى مۇڭاپىق ھەم جەسۇر ، ھەم مەرد ، بۇ تاقىر سەھرادا يوق زەررە ھاردۇق .
ئۆزى ياش بولسىمۇ ، بىلىملىك غايەت . قالمىدى قوشۇندا بىرمۇ ياخشى ئات ،
قوشۇن تارتىپ ماڭدى شاھى فۇر تامان ، بولاتتى ئۇ بىزگە جەڭ چېغى قانات .
ئاقاتتى بۇ قوشۇن بىر دەريا سىمان . بۇ جەڭدە ئارقىغا گەر قايتسا لەشكەر ،
ئەسكەرلەر قوشۇلدى ئوڭدىن ھەم سولدىن ، ئاتلىقمۇ ، پىيادە كۆپ مۇشكۇل چېكەر .
ئالغا سىلجىشاتتى مىڭلارچە يولدىن . زەپەر قۇچۇپ كەلدۇق شۇ كۈنگىچە بىز ،
بارچە تاغ ـ ئېدىرلار ، دەريا ـ جىلغىلار ، بەتىغەزەر ياۋلارنى يېڭىپ خاتاسىز .
جەڭگىۋار قوشۇنغا تولغانتى سۇۋار . ئالدىمىز ئېگىز تاغ ، دەريا ۋە تاقىر ،
قوشۇننى چارچاتتى چۆلنىڭ ئازابى ، ھەركىم جان قىيناشنى خالىماس ھېچبىر .
گۆر ئازابى ئىدى يولنىڭ ئازابى . ئىستەيمىز چۇشمىسۇن ناسمىزغا داغ ،
قوشۇن بىر مەنزىلگە يېتىشكەن مەھەل ، تاغ ـ دەريا بىلەن جەڭ قىلغان ئەمەس ساق . »
بىر گۈرۈھ شاھ تامان مېڭىپ كەلدى دەل . ئىسكەندەر بۇ سۆزدىن كۆپ بولدى غەمكىن ،
دېدىكىم : « ئاڭلىغىن ، ئەي قەيسەرى رۇم ، جەھلىدىن قايتۇردى ئۇلارنى بىردىن .
قوشۇنۇڭ ئالەمنى ئەتكۈدەك مەھكۇم ، دېدى ئۇ : « رۇم قاچان كۆرۈپتۇ زىيان ،
ساڭا تەڭ كېلەلمەس نە ھىندى فۇرى ، جەڭ قىلىپ ئىرانلىقلار بىلەن ھامان ؟

دارانىڭ بېشىغا سالدۇق نەچچە غەم
ۋە بىزدىن ھېچ نەرسە بولمىدىغۇ كەم .
سىلەرسىز بارماقنىڭ يولىن تۇتارمەن ،
ئەجدىھا دامىغا ياياق ئۆتەرمەن .
كۆرۈرمەن شۇ چاغدا تەۋە بولغان فۇر ،
جەڭدە ، پاراغەتتە مېنى ياد قىلۇر .
ئۇ يەردىن رۇم سېرى قويۇپ قەدەمنى ،
زەبت ئېتىپ ئالغايمەن پۈتكۈل ئالەمنى .
ماڭا يار يەزدان ھەم ئىران لەشكىرى ،
ئىستەيمەن رۇملۇقلار شادلانسۇن بەرى . »
بۇ سۆزلەرنى سۆزلەپ بولغان چېغى شاھ ،
كەچۈرۈم سوراشقا لەۋ ئاچتى سىپاھ .
دېيىشتى : « بارچىمىز ساڭا بەندىمىز ،
بارچە پەرمانىڭغا بويسۇنماقتىمىز .
مەيلى جەڭلەر تولسا قېيا ـ چىياغا ،
قوشۇن جەڭگە كىرەر ھەتتا پىيادە .
قېنىمىزدىن يەردە ئاقسىمۇ دەريا ،
تېنىمىزدىن تاغلار بولسىمۇ پەيدا ،
ئەسلا ئارقىمىزنى كۆرەلمەس دۈشمەن ،
پەلەك تاشى ياغدۇرۇپ سىنىغان بىلەن .
سەن بىزنىڭ رەھنەما ، سايەۋەنىمىز ،
ساڭا سادىق ھەردەم ئەزىز جانىمىز . »
ئىسكەندەر چۈشىنىپ ئۇلار كۆڭلىنى ،
تاللىدى بۇ جەڭنىڭ باشقا يولىنى .
خىللاندى ئوتتۇزمىڭ ئىرانلىق ئوغلان ،
بىرى ئۇرۇش كۆرگەن ، بىرى پەھلىۋان .
ئۇلارغا ئەگەشتى رۇملۇق باتۇرلار ،
ھەممىسى ساۋۇتلۇق ، جەڭدە ماھىرلار .
ھەممىسى چەۋەندار ، جەڭ ئارسلانى ،
قىرىق مىڭدىن كۆپرەك ئۇلارنىڭ سانى .
رۇملۇقلار كەينىدىن يول ئالدى چاققان
ھەزەر جەڭچىلىرى ـــ ئوتتۇزمىڭ پالۋان .
كۆپ ئىدى قوشۇنلار ئەرەب ئەھلىدىن ،
شامدىن ۋە ھىجازدىن ، يەمەن شەھرىدىن .
بارلىقى نەيزىدار قوشۇن سەرۋىرى ،
ئون ئىككى مىڭ ئىدى پۈتكۈل ئەسكىرى .
باراتتى قوشۇنلار گۈرۈھ ۋە گۈرۈھ ،
تاغدىنمۇ يۇقىرى ئىدى ئۇندا روھ .
نەچچىلىك مۇنەججىم ، ئالدىن بىلگۈچى ،
ئاقىلۇ جاھاننىڭ ھالىن دېگۈچى ،
بىلىملىكلەردىن ئۇ ئاتمىش كىشىنى
ئالدى ، بىلەتتى ئۇلار ئۇرۇش ئىشىنى .
قوشۇن كەلگىندىن ئاگاھ ئىدى فۇر ،
قارار گاھ تاللىغان مەيداندا مەغرۇر .
دەشتكە ئۇ قوشۇننى جۈملە جەم ئەتتى ،
يەر پىللار ئىزىدىن ئويۇلۇپ كەتتى .
ھىندىلار سوزۇلغان تۆت چاقىرىمغا ،
باتۇرلار ئارقىدا ، پىللار ئالدىدا .
ھىندىدا ئايغاقچى بولغان نەچچە زات ،
ئىسكەندەر ئالدىغا كەلدى شۇ سائەت .
دېيىشتى : « فۇردا كۆپ ئىكەن جەڭچى پىل ،
ئاتلارنى ئۇ خاراب قىلغۇسى سىجىل .
يېنىغا چەۋەندار كېيەلمەس يېقىن ،
دېمىدىن پۈركۈيدۇ ئۇ ئاتەش ، چېقىن .
ئۇلارنىڭ خارتۇمى ئوينار ھاۋادا ،
تۇتاش ئاڭا زۇھەل چەرخى سامادا . »
پىلنىڭ سۈرىتىنى سىزىپ بىتەپسىل ،
ئۇنىڭغا كۆرسەتتى نېمە نەرسە پىل .
رۇملۇق دانالارغا دېدى شەھرىيار :
« مومدىن پىل جەستىن قىلىڭلار تەييار !
ئويلاڭ ئەھلى دانىش ۋە ئەھلى ھېكىم ،
ئۇنىڭ چارىسىنى تاپار قېنى كىم ؟ »
دانىشمەنلەر قىلىپ مەسلىھەت بىر ـ بىر ،
شۇ خىلدا ئاز ـ تولا قىلىشتى تەدبىر .
تۆمۈرچى ئەھلىدىن بىر توپ تاللاندى ،
ئۇلار بەك ئۇستا ھۈنەرۋەن ئىدى .
رۇمدىن ، مىسىردىن ، يەنە ئىرانى ،
ئۇچ مىڭدىن كۆپ ئىدى تۆمۈرچى سانى .
بىر ئات ياساشتى تۆمۈر بەدىنى ،
ئۇستىدە چەۋەندار ، تۆمۈردۇر تېنى .
مىخ بىلەن ، مىس بىلەن كەپشەرلەپ چاكىنى
ۋە ئوتتا تاۋلاشتى ئاتلىق ھەم ئاتنى .
بۇ ئىش ئىسكەندەرنى قىلدى كۆپ مەمنۇن ،
تەشەككۇر بىلدۈردى ئاقىللار ئۇچۇن .
تۆمۈردىن ياساشتى مىڭ ئات شۇ ئەلپاز ،
مىندۈردى تۆمۈردىن ھەم مىڭ چەۋەندار .
تىزىلدى ئالا ، تورۇق ، جەدە ئات شۇئان ،
مۇنداق تۆمۈر قوشۇن كۆرمىگەن جاھان .

ئىشلار تامام بولدى ئاينىڭ بېشىدا ،
تەدبىر كار شاد ئىدى شاھنىڭ قېشىدا .

تۆمۈر قوشۇن تارتتى غەربتىن تا شەرق ،
چەۋەندەز لەشكەردىن قىلمايتتى ھېچ پەرق .

ئىسكەندەرنىڭ ھىندىلار بىلەن جەڭ قىلغانلىقى ۋە فۇرنى ئولتۇرگەنلىكى

فۇر تامان ئىسكەندەر يېقىن كەلگەن چاغ ،
چاپار ئۈدۈل چىقىپ ياۋغا ئۇقتۇردى :

قوشۇنلار بىر ـ بىرىن كۆردى ئېنىقراق .
سېنى چارلاپ كەلدى بىل شاھىم ، دېدى .

پۇرقىراپ چاڭ ـ توپا ئىككى تەرەپتىن ،
ئەرزىگىنى ئاڭلاپ ئۇ قىلار سېنى راز ،

باتۇرلار نەرە سېپ قوزغالدى سەپتىن .
ئامانلىق تىلىسەڭ ، ئەتكەي سەرەفراز .

ئات بىلەن قارامايغا ئوت ياققان ھامان ،
ھىندى شاھى ئاڭلاپ چاپار سۆزىنى ،

دەھشەتكە چۈشۈشتى ھىندىلار شۇئان .
قوشۇننىڭ ئالدىغا ئالدى ئۆزىنى .

قارا ماي ئوت ئېلىپ ياندى گۈرۈلدەپ
ئىسكەندەر دېدىكى : « ئاڭلا ئەي نامدار ،

ۋە قوزغالدى تۆمۈر قوشۇن گۈسۈلدەپ .
بىھۇدە بۇ جەڭدىن نە مەنپەئەت بار .

ھىندىلار شاۋقۇنلار ئىچرە قېلىشتى ،
يىرتقۇچقا يەم بولۇپ كەتمەكتە ئىنسان ،

نەقتىلىپ پىللارنى جەڭگە سېلىشتى .
ئات ناھالى ئاستى بولدى ئۇستىخان .

ئوت يەتكەن چېغىدا پىل تۇمشۇقىغا ،
نە ھاجەت مەنسىز بۇ قەتلى ئەجەل ،

جېنىمۇ تىقىلدى تۇمشۇق ئۇچىغا .
جەڭدىن ساق قايتماقلىق ئەمەسمۇ ئەۋزەل ؟

بارچە ھىندى لەشكىرى ئارقىغا قاچتى ،
مەردلىكتىن جەڭ قىلدۇق ۋە بىز نەۋقىران ،

پىللارمۇ ئۆزىگە تۇتۇق بەرمەيتتى .
ناتىقمىز ، ئاقىلمىز يەنە قەھرىمان .

ئۇلارنىڭ قاچقىنىن كۆرۈپ شۇ چاغدا ،
جەڭ قىلايلى مەھكەم باغلاپ بەللەرنى ،

ئىسكەندەر قوشۇنى باستى ئالدىغا .
كىم يەڭسە شۇ ئالسۇن مۇلك ـ ئەللەرنى .

قوغلاشتى دۈشمەننى مىسالى شامال ،
كىمكى غالىب چىقسا ئۇ قۇتلۇق بولسۇن ،

بەتتەرەز قاچاتتى ، شەرمەندىدى ھال .
ئۇ تەختلىك ، تاجلىق ، قوشۇنلۇق بولسۇن » .

ھاۋا رەڭ ئالغۇچە تاكى نىلى رەڭ ،
رۇملۇقتىن ئاڭلىدى بۇ سۆزلەرنى فۇر ،

لەشكەرگە بولمىدى بىر مەنزىلى جەڭ .
جەڭنى لايىق تاپتى خۇشال ھەم مەغرۇر

رۇملۇقلار ئالدىغا بېرىپ شاھنشاھ ،
ۋە دېدى : « بۇ تەكلىپ ماقۇلدۇر ماڭا ،

ئىككى تاغ باغرىدا توختاشتى ناگاھ .
لەشكەرسىز كۈرەشنى كۆرسىتەي ساڭا ! »

ئەۋەتتى ئەتراپقا ئۇ كۆپ پايلاقچى ،
شىر كەبى ھېس قىلىپ كۈچ ـ ئىقتىدارىن ،

دۈشمەندىن لەشكەرنى شاھ ئاسرىماقچى .
ئەجدىھا ھېسابلاپ مىنگەن تۇلپارىن ،

كۆكتە قۇياش تاجى كۆرۈنگەن چېغى ،
ئىسكەندەر كۆرۈندى تاغ كەبى غايەت ،

بىللۇردەك تاۋلاندى جاھان قۇچقى .
ئىلھىمنى بىر ئالدى كاناي ساداسى ،

ئالەمنى بىر ئالدى كاناي ساداسى ،
ئىغرا ئاۋازى ھەم سۇناي ناۋاسى .

ناغرا ئاۋازى ھەم سۇناي ناۋاسى .
قوشۇن قوشۇن بىلەن باشلىدى ئۇرۇش ،

قوشۇن قوشۇن بىلەن باشلىدى ئۇرۇش ،
تا چەرخى پەلەككە سېلىپ كۆپ خۇرۇش .

تا چەرخى پەلەككە سېلىپ كۆپ خۇرۇش .
ئىسكەندەر قولىدا بىر رۇمىي قىلىچ ،

ئىسكەندەر قولىدا بىر رۇمىي قىلىچ ،
سەپنى يېرىپ چىقتى ، سەپ بولسىمۇ زىچ .

سەپنى يېرىپ چىقتى ، سەپ بولسىمۇ زىچ .
بىر چاپار ئەۋەتتى فۇر يېنىغا شاھ ،

بىر چاپار ئەۋەتتى فۇر يېنىغا شاھ ،
پىكرىمدىن بولسۇن دەپ ئۇ فۇرنى ئاگاھ .

فۇر دىلىن دەرد بىلەن تولدۇردى سادا ،
ئەسلىمە ـــ قورالنى تاشلاشتى پۇتۇن .
بەئەينى بۇ جەڭدە بولغاندەك ئادا !
كېلىشتى قەيسەرنىڭ ئالدىغا يۈرۈپ ،
ئۇسكەندەر شامالدەك ئۇچۇپ مەيدانىدا ،
ئاھ ئۇرۇپ ، بېشىنى تۇپراققا سۇرۇپ .
فۇرنى چەنلەپ قىلىچ ئوردى شۇ ئاندا ،
باتۇرلار قورالنى قايتا بېرىپ شاھ ،
بېشىنى شارت كەستى بوينىغا قەدەر ،
ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى قىلدى ئۇ خۇشچاغ .
تېنى پىل ئۇستىگە چۈشتى گويا پەر .
دېدىكى ، ھىندى فۇر ئۆلدى ، بولدى بەس ،
سالدى غەلىيانغا لەشكەرنى بۇ جەڭ ،
بۇ ئىشتىن غەم چەكمەك ئەسلا كېرەكمەس .
ئۇران باتۇرلىرى ئالدى خۇشال رەڭ .
ئەمدى باشلىقنى مەن ئۆزۈم تاللايمەن ،
ئارسلان تېرىدىن بار ئىدى ناغرا ،
ئاسراپ غەم ، تەشۋىشتىن تىنچلىق يوللايمەن .
ساداسى بۇلۇتنى قىلغۇدەك پارە .
دەشتتىن فۇر تەختىگە شاھ يۈردى ئىلدام ،
ياڭرىدى جور بولۇپ كاناي ئاۋازى ،
ئاڭا دەردۇ ماتەم ، بۇنىڭغا بايرام .
تىترىدى بۇ چۆلنىڭ يېرى ، ھاۋاسى .
مۇشۇنداق ئۆتكۈنچى دۇنيانىڭ ئىشى ،
كىيىرلىك ھىندىلار غۇربەت چېكىشتى ،
ئۇندىن شاد بولسا گاھ ، گاھ غەمناك كىشى .
بۇ ئىشقا چارىسىز كۆزىن تىكىشتى .
قانچە دۆلەت تاپساڭ قىلغىل ئىستىمال ،
دەشتتىن چىقتى ئىدا : ئايا ئوغلانلار ،
باشقىغا قالدۇرما دۇنيا بىلەن مال .
ھىندىستان مۇلكىنىڭ شانى پالۋانلار .
ئىككى ئاي ھۆكۈم سۈرۈپ بۇ تەختگاھقا ،
تۇپراققا يىقىلدى فۇر شاھنىڭ بېشى ،
ئىسكەندەر ئۆلەشتى گەنجنى سپاھقا .
بىر ياندا قالدى پىل يەڭلىغ گەۋدىسى .
سەۋۈرگ ناملىق ئېسىل بىر مەرد بار ئىدى ،
نە ھاجەت سىلەرگە ئۇرۇشماق ئەمدى ،
ھىندىدا ئۇ ئوغلان زور نامدار ئىدى .
شەمشەرلەر زەخمىنى كۆرمىسۇن ھىندى .
سەۋۈرگكە تاپشۇرۇپ شاھلىق ئىلە تەخت ،
ئەمدى ئىسكەندەردۇر سىزگە رەھنامە ،
دېدىكى ، دىنارنى بېكىتمە ھېچ ۋاقت .
ئۇ بەخش ئېتىدۇر پاراغەت ، سافا .
نېمە تاپساڭ تەڭ كۆر ئېلىڭ بىلەن ھەم ،
ھىندى قوشۇنىدىن كەتتى جاسارەت ،
ئۆتكۈنچى دۇنياغا غادايما بىردەم .
ئەمدى قارار تاپتى دوستلۇق ۋە ھۆرمەت .
گاھ مۇندا ئىسكەندەر بولغاي ، گاھى فۇر ،
كۆرگەندە فۇر بېشىن تۇپراق ئىچىدە ،
گاھى دەرد تارتقىن ، گاھ مۇندا بەزمە سۈر .
شەمشەردىن بەدىنى مىلك داغ ئىچىدە ،
لەشكەرگە ئۆلەشتى دىرھەم ۋە دىنار ،
زارلىنىپ ئىدالار قىلىشتى قوشۇن ،
دۆلەت باتۇرلىرىن قىلدى بەختيار .

ئىسكەندەرنىڭ ئانىسىغا يوللىغان نامەسى ۋە ئىسكەندەرگە ئانىسىنىڭ نەسىھىتى

بىر كۈنى بابۇلدا بولدى ئۇ بىتاب ،
جان ئۈزمەك ئالەمدىن ئەمەس يېڭى گەپ .
بىلدىكى ، ئەجەلنى بولمىغاي توسۇپ .
تۇغۇلغان ھەر نەرسە ئۆلگۈسى بىر كۈن ،
چاقىرتىپ يېنىغا مىرزىنى دەرھال ،
مەيلى ئۇ شەھرىيار يا چاكار پۇتۇن .
خەت پۈتتى ، ئۇنىڭدا سۆزلەندى ئەھۋال ،
ئىرانلىق زاتلىدىن بولسا كىم ئەگەر ،
ئانىسى نامىغا خەت يازدى شۇدەم ،
رۇملۇققا يەتكۈزەر ئىدى كۆپ زەرەر .
ئۇلۇمنىڭ سىرىنى ساقلاپ بولماس ھەم :
ھەر بىر ئاق سۆڭەككە بىر مۇلىك ھەدىيە
« شۇ ئىكەن ئالەمدىن نېسىۋەم ، ئانا ،
قالدۇردۇم ، شۇ مۇلۇككە شۇ باشچى يەنە .
بۇ ئىشتىن ئارتۇق ـ كەم بولماس زامانە .
رۇمغا ئېھتىياجى چۈشمىسۇن تاكىم ،
غەم يېمە سەن مېنىڭ ماتەمىم ئويلاپ ،
بولسۇن ئۆز يۇرتىغا ئۇ ئۆزى ھاكىم .

دىنارىمدىن ھەر يىل ئاجرىتىپ يۈز مىڭ ،
دېھقانلار ئەھلىگە تارتۇقلار قىلىڭ .
مىسرىنىڭ خاكىغا قويۇڭ تېنىمنى ،
يەردە قالدۇرماڭ بۇ ۋەسىيىتىمنى .
ئوغۇل ھەدىيە قىلسا رەۋشەنەك ئەگەر ،
ئاتىسى نامىغا بولغاي مۇيەسسەر .
رۇم مۇلكىگە پەقەت ئۇ شاھ بولغۇسى ،
دىيار ئابادىدىن ئاگاھ بولغۇسى .
غەم چېغى تۇغۇلسا ياكى قىز پەرزەنت ،
فەيلەقۇس نەسلىگە ئەيلەڭلار پەيۋەند .
ئۇ ماڭا پەرزەنتتۇر ، ئىزچى ئەمەستۇر ،
ئۇ بىلەن يادلانماي نامىم قالماستۇر .
ئازار يەتكۈزمىگىن كەيدىنىڭ قىزىغا ،
خالىسا بارسۇن ئۇ ئاتا ئىزىغا .
بارچە تاجۇ گۆھەر ، ئالتۇن ۋە كۈمۈش ،
ئاتىسى ئۆيىدىن كەلتۈرگەن ئۇلۇش
ئۆزىگە بېرىلسۇن ، ئۇنى شۇ زامان
ئەۋەتىڭ ماكانى ھىندىستان تامان .
بۇ بارچە سۆزۈمگە ئەمەل قىلىڭلار ،
ھەر جۈملە سۆزۈمنى قەتئىي بىلىڭلار .
تىللادىن تاۋۇتنى قىلىڭلار ھازىر ،
كېپىنىمگە چېچىڭلار ئەنبەرۇ ئەتىر .
تېنىمگە كىيگۈزۈڭلار چىن زەرباب كىيىم ،
ھەممە خەلق قاتنىشىپ بولسۇن مۇراسىم .
موم سۈرۈڭ تاۋۇتۇم سىرتىغا قات ـ قات ،
ئىشلىتىڭ كافۇر ، مۇشك ، ئەنبەر كەڭ ـ كۆشات .
بال سېلىڭ تاۋۇتۇم ئىچىگە ئاۋۋال ،
ئاندىن يېپىپ قويۇڭ كىمخاپۇ كۆندەل .
شۇ ھالەت تاۋۇتقا قويۇڭ ئۆزۈمنى ،
غەم ناۋا باشلاڭلار يېپىپ يۈزۈمنى .
بۇ مېنىڭ پەندىمنى ، مۇشفىق ئانا جان ،
خاتىرىدىن چىقارما ، تەندە بولسا جان .
نە كەلتۈرگەن بولسام ھىندىدىن ، چىندىن ،
تۇراندىن ، ئىراندىن ، مۇشۇ زېمىندىن ،
ئىشلىتىپ ئارتۇقىن ئەيلەڭلار تارتۇق ،
گۆدەك ھېسابىدىن نە بولسا ئارتۇق .
سەندىن بىر ئىستىكىم شۇ ئىرۇر يەنە ،
زېرەك ھەم بەرداشلىق بەرگىن ، جان ئانا .
رەنج بىلەن ئازابقا كۆكسۈڭنى تۇتما ،
ئالەمدە مەڭگۈلۈك يوقتۇر ، ئۇنتۇما .
زامانىڭ بېشىغا چۈشكەندە مەھشەر ،
ئەمنىمەن ، جېنىمنى قايتا كۆرۈشەر .
بەرداشلىق ـــ مېھىردىن ئۇلۇغراق خىسلەت ،
كىمنىڭدۇر تاقىتى تاق ـــ زەئىپ پەقەت .
مېھرىڭ كەتمەس ئىدى تەن بىلەن جاندىن ،
ئەمدى پاك روھىمنى تىلە يەزداندىن .
دائىم ئادىل بولغىل ، ياخشىلىق قىلغىل ،
پەقەتلا ياخشىلىق ياخشىدۇر بىلگىل .
باققىن ، بۇ جاھاندا كۆرگىن سەن كىمنى ،
ھېچكىم تەرك ئېتەلمەس مۇتلەق ئۆلۈمنى . »
مۆھرىنى باستى ئۇ مۇشۇ خەۋەرگە ،
ئەمر ـ پەرمان قىلدى ئۇ چاپارمەنگە .
يەتسۇن بۇ بابۇلدىن رۇمغا بۇ دېرەك ،
سۈندۈرماقتا شاھلىق شېخىن ، دەپ پەلەك .

ئىسكەندەرنىڭ بابۇلدا ئۆلگەنلىكى

قوشۇن شاھ ھالىدىن خەۋەر تاپقان چاغ ،
يۈزىدىن ھېس ئەتمەس تەقدىر مالالىن .
زۇلمەت ئاچقانىدى ئالەمگە قۇچاق .
ئۇلار شاھ ئالدىغا يول ئالدى ئىلدام ،
ئىلدىكى دەھشەتكە تەس ئىدى چىدام .
ئاشكارلەر كەلدى دەپ ئاڭلىغان چېغى ،
ئۆچۈشكە تەمشەلگەن ئۆمۈر چىرىغى .
بۈيرۇدى تەختىنى ئېلىپ چىقىشقا ،
ماڭلىق رۇم مۇندىن سوڭ بولۇر ۋەيرانە .
بارىگاھنى دەشتكە قۇرۇپ تىكلەشكە .
مۇرادقا يەتكۈسى دۈشمەنلەر ئەمدى ،
غەمكىن بولدى قوشۇن كۆرۈپ شاھ ھالىن ،
كۆزلىگەن مەنزىلگە يېتىپ قەدىمى .

ئەمدى تار بولغۇسى بىزلەرگە جاھان ،
پىنھانلار چېكەرمىز ئاشكارۇ نىھان . »
شۇنداً قەيسەر دېدى مەيىن ئاھاڭدا :
« يەزداندىن قورقۇڭلار ئۇشبۇ جاھاندا .
جان ۋە تەن راھىتىن ئىزدىسەڭلار گەر ،
قىلغان نەسىھەتكە ئەمەل قىلىڭلار .
مەن ئۆلسەم ، سىلەرگە كېلۇر ئۇشبۇ كۈن ،
كىمنى بۇ قىسمەتتىن ساقلاپتۇ پۈتۈن ! »
سۆزىنى تۈگەتتى ، ئۇزۇلدى جېنى ،
كۆز يۇمدى ئالەمنىڭ شاھى جاھانى .
لەشكەرلەر زارىغا تولدى يەر ــ ساما ،
قۇلاقنى پاڭ قىلدى يىغانلىق سادا .
چېچىپ باشلىرىغا ھەممە ئەل تۆپراق ،
دىلىنى زەرداب قان قىلغانتى بۇ چاغ .
سارايغا ئوت قويۇپ ئەلەم چوغىدىن ،
مىڭ ئاتىنىڭ دۇمبىنى كەستى قۇيرۇقتىن .
ئاتلارغا ئېگەرلەر تەتۈر توقۇلدى ،
زىمىن گويا قانلىق دەريانا تولدى .
ئۇ ئالتۇن ساندۇقنى ئېپ چىقتى دەشتكە ،
نالىدىن ئاسمانمۇ چۈشتى تىترەشكە .
مۇشكى گۈلاپ بىلەن يۇدى ھەم غەسسال ،
كافىرۇ ناب سەپتى جەسەتكە دەرھال .
زەرباپتىن تىكشتى ئۇنىڭغا كېپەن ،
شەھرىيار ماتەمى تۈزدى ئەنجۇمەن .
تېنىنى مەخمەلدە ئوراپ قويۇشتى ،
باشتىن ــ ئاياغقىچە ھەسەل قۇيۇشتى .
تاۋۇتنىڭ ئاغزىنى يېپىشتى بىر ۋاق ،
ئۇنداً قالدى ئەزىم سايىدار دەرەخ .
مەڭگۈلۈك قالماسسەن پانىي سارايدا ،
تەخت ، گەنج ، شۆھرەتنى ئىزدەپ نە پايدا ؟
دەشتتىن لەھەت تامان ئېلىشقاندا يول ،
كۆتۈردى ئەل شاھنىڭ تاۋۇتىن قول ــ قول .
سۆزلىشىپ مېڭىشتى پارسچە ، رۇمچە ،
ھايات خۇسۇسىدا پىكىر قىپ شۇنچە .
پارسلار ئېيتاتتى گەر ئۆلسە شاھ مەرد ،
ئۆلگەن زېمىندا دەپنە قىلماق شەرت .
مۇنداً شاھىنشاھلار خاكى پاكى بار ،
تاۋۇت بىلەن ئالەم كەزمەك نە دەركار ؟
دېدى : « رۇملاردىن رەھنەما بىر زات ،
شاھنى مۇنداً قويماق بىز ئۇچۇن ئۈيات .
گەر ماقۇل كەلسەڭلار مېنىڭ گېپىمگە ،
شاھنى دەپنە قىلماق ئۆسكەن زېمىنگە . »
شۇنداً پارستىن بىرى سۆز ئالدى ناگاھ ،
دېدى : « ئۆز يۇرتىدا تىرىلمىگەي شاھ .
سىلەرگە كۆرسىتەي بىر مايسىزارنى ،
ئۆتكەن شاھلاردىن قالغان يادىكارنى .
ئۇنى خۇرم دەيدۇ ، پېشقەدەملەر ،
ئېچىدە بىر كۆل بار جاڭگاللىق بىر يەر .
سوئال سورىساڭ ، تاغدىن جاۋاب قىلار روھ ،
ئاۋازىنى ئاڭلايدۇ مۇنداً ھەر گۇرۇھ .
ئەۋەتىڭ ئۇ يەرگە مېنى دەل شۇ چاغ ،
تاۋۇتنى تەق قىلىپ تۇرۇڭ ھەممە ۋاق .
سوراڭلار ، ئۇ تاغدىن كېلىدۇ جاۋاب ،
توغرا يول قايسى يول ، بېرىدۇ تاللاپ . »
ئالدىراپ مېڭىشتى پۈتكۈل جامائەت ،
خۇرم دەپ ئاتالغان جاڭگالغا شىددەت .
سوئال تاشلاپ ، جاۋاب ئېلىشتى شۇنداق :
« نېچۈن شاھ تاۋۇتىن ساقلايسىز ئۈزاق ؟
ئىسكەندەرنىڭ خاكى ئىسكەندىرىيدە ،
ئۇ يەردە تۇغۇلۇپ ئۆسكەندۇر شۇنداً . »
ئاۋازنى ئاڭلىغاچ لەشكەر يول سالدى ،
ساندۇقنى جاڭگالدىن قولمۇ قول ئالدى .

ئىسكەندەرگە ھېكمەلەرنىڭ قىلغان نالىسى

ئىسكەندىرىيگە يەتكەچ ئىسكەندەر ،
ئالەم ئۆزگە مەزمۇندىن ئالدى خەۋەر .
دەشتكە قويۇشتى ئۇنىڭ تاۋۇتىن ،
جاھان بىر ماتەمگە تولغانتى پۈتۈن .
تاۋۇتنىڭ يېنىدا بولدى ھەممە جەم ،
بارچە ئەل ــــ ئەر ــ ئايال ، قېرى ھەم ، ياش ھەم .
ئەگەر ئەل ھېسابىن ئالسا بىرەر زات ،
كېرەكتۇر مۇھەندىس يۈز مىڭدىن زىياد .
بارار ئارستولىس ئالدىدا غەمكىن ،
كۆزىگە قانغا غەرق كۆرۈنۈپ زېمىن .

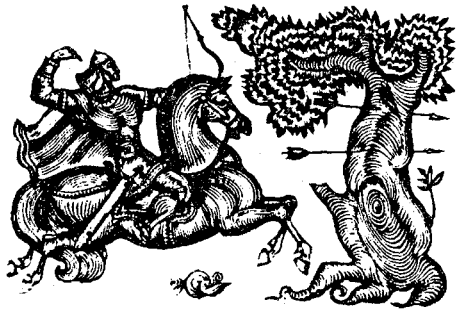
ئۇ تاۋۇت ئالدىغا ئېگىشىپ ناگاھ ،
دېدىكىم ، ئايا ئەي تەڭرى سۆيگەن شاھ .
قايان كەتتى ھوشۇڭ ، ئىدرىكىڭ ، رايىڭ ،
ئاقىۋەت ، تار تاۋۇت بولۇپتۇ جايىڭ .
ياشلىق ئەييامىدا ، نەۋقىران پەسىل ،
نېچۈن يەرگە كىردىڭ تۇرۇپ سەن ئېسىل ؟
جەم بولدى رۇم ھېكىملىرى دەل شۇئان ،
بىرى شۇنداق دېدى : « پىلتەن قەھرىمان ،
كىم تارتتى پايىڭنى ، ئورنۇڭ ئالدى كىم ،
جېنىڭغا قەست قىلغان مەلئۇن زادى كىم ؟ »
بىرى دېدى : « پىنھان بولدۇڭ ، قىلدىڭ زار ،
بولدۇڭمۇ ۋە ياكى جىسمىڭدىن بىزار ؟ »
بىرى دېدى : « ھەممە ئىدىغۇ قۇلۇڭ ،
نېمە ئۈچۈن ئۆلۈمگە تۇتقۇزدۇڭ قولۇڭ ؟ »
بىرى دېدى : « تېنىچسەن ئەمدى دەرد ـ رەنجتىن ،
شاھلىق تەشۋىشىدىن ، غوۋغىدىن ، گەنجىدىن . »
بىرى دېدى : « سوئال سورىغاندا دادىخاھ ،
نېمە بولساڭ ، شۇنى بىلەرسەن ، پادىشاھ ! »
بىرى دېدى : « ئۇلدۇر ئاجىز ـ ناتىۋان ،
كىمكى شاھلار قېنىن تۆكسە پاراۋان ! »
بىرى دېدى : « بىزمۇ تېزدىن ئۆلۈرمىز ،
سەن دۇر ئىدىڭ ، بىزچۇ ، تۇپراق بولۇرمىز . »
بىرى دېدى : « كۆرسە بۇ ئىشنى ئۇستات ،
بىلمىگەننى مۇندا بىلەر ئىدى يات . »
بىرى دېدى : « بىلدۇق دۇنيا ھالىدىن ،
قول ئۈزمەك خوپ ئەمدى دۇنيا مالىدىن . »
بىرى دەر : « ئەي ، ئايدىن ، قۇياشتىن ئارتۇق ،
نېچۈن بۇ گۈزەل گۈزىلىڭ يېپىق ؟ »
بىرى دەر : « قانخور ھېسابلار مەرد ئۆزىن ،
ئەمما زەردە ياپماق نە ھاجەت يۈزىن .
ئاڭلا ، دىۋە يۈرەك مەرد ، ياخشى ئۈيلا ،
سېنى يەرگە ئۇرغان شۇ زورلۇق يەنە . »
بىرى دەر : « يېپىنىپ ئېسىل كىمخابنى ،
يوشۇرۇپسەن ھۆسنۇڭدىكى ئاپتاپنى .
بېشىڭنى كۆتۈرگىن ، ئۇ تاج تاقىسۇن ،
زەپەردەست قەددىڭگە غەلبىلەر باقسۇن . »
بىرى دەر : « ئاي يۈزلۈك كېنىزەكلەردىن ،
چىنلىق ھەم رۇملۇق ئۇل خۇش بېزەكلەردىن ،
ئالغانسەن ئۆزۈڭگە نەچچە بىر زىبا ،
شاھانە ئادەت تۇت ، جاھان بۇڭا ! »
بىرى دەر : « ئۇ يەردە تاشلانسا سوئال ،
ئېسىڭگە نە جاۋاب كېلۈر بەركامال ؟
نېچۈن پادىشاھتىن سەن تۆكتۈك قانىنى ،
ئۇرۇشلار باشلىدىك ئايماي جانىنى ؟
ئۆلگەن شۇ شاھلارمۇ بىنا ئادەمدىن ،
پەقەت ياخشى نامدا كەتكەن ئالەمدىن . »
بىرى دېدى : « تۇنگە ئۆزگەردى كۈنۈڭ ،
سۆزلەيمەن دېسەڭمۇ چىقمايدۇ ئۇنۇڭ .
كىمكى كۆرگەن بولسا تاجۇ تەختىڭنى ،
ئارزۇ قىلماس ئۇ شاھلىق بەختىڭنى .
ساڭمۇ ئۇ ۋاپا قىلمىدى دېمەك ،
سەلتەنەت دەرىخى تىكمەك نە كېرەك ؟ »
بىرى دەر : « ئۆتتۈڭ سەن شامالدەكلا پات ،
بولدى قانچە مەردلەر دەستىڭدىن ئازاد .
ئەمدى سەن كۆرمىرسەن بارگاھ زورىنى ،
خۇددى ئاجراتقاندەك قويدىن بۆرىنى . »
بىرى دېدى : « پانىي بۇ دۇنيا ئۇچۈن ،
ئۆزۈڭنى كۈلپەتكە سالدىڭ نە ئۈچۈن ؟
ئالەمدە نە تاپتىڭ تارتىپ شۇنچە رەنج ،
پەقەت بىر تاۋۇتقۇ ساڭا بولغان گەنج .
تەمكىن بولدۇڭ كاناي سالسىمۇ چۈقان ،
چۈنكى تار بۇ ساندۇق بولغاچقا ماكان . »
بىرى دەر : « قوشۇنۇڭ كېتىدۇ تاشلاپ ،
بۇ تاقىر سەھرادا قالۇرسەن شۇ تاپ .
ئۇلارنىڭ كەينىدىن باقارسەن مەيۈس ،
ئۆتكەن ئۆمۈرلەرگە قىلارسەن ئەپسۇس . »

ئىسكەندەرگە ئانسى بىلەن خوتۇنىنىڭ قىلغان نالىسى

شۇندىن كېيىن ئانا كېلىپ قېشىغا ،
بېشىن سۈردى يىغلاپ ئوغۇل بېشىغا .
تەكرارلاپ دېدى ئۇ : « ئەي ، شاھى نامدار ،
تەلىيى ئوڭ كەلگەن ئۇلۇغ جاھاندار .
نېچۈندۇر ئاجرالدىڭ بۇگۈن مەندىن سەن ،
مەملىكەت ، لەشكەر ۋە جامائەتتىن سەن ؟

جهنم بولسۇن سېنىڭ جېنىڭغا قۇربان ،
بولمىسۇن دۇشمىنىڭ بىر ئۆمۈر شادىمان ! »
رەۋشەنەك ئوت كەبى كۆيۈپ كەلدى ، ئاھ ،
ئۇ دېدى : « ئەي مەردان ، ئەي دىل سۆيەر شاھ .
قايدا ئۇ مىسلىسىز دارايۇ دارا ،
ئالەمنىڭ ئۇستۇنى ئول جاھان ئارا ؟
قېنى ئۇ خۇسرەۋۇ ئەشك ، فەريانۇ فۇر ،
سىندىنىڭ مۇلۇكدار ھۆكۈمرانى زور ؟
جەڭ چېغى يەنە كۆپ باتۇر شەھرىيار ،
زەربەگدىن قۇيۇندەك بولغانتى تار مار .
بۇلۇتتەك گەر نەرە قىلساڭ گۈلدۈرلەپ ،
يۈرۈپتۇق ئۆلۈمۇ ساڭا كارسىز دەپ .
گاھ تەنها ، گاھىدا لەشكىرىڭ بىلەن ،
جەڭگاھتا قانلارنى تۆكەر ئىدىڭ سەن .
شۇ چاغدا مەن دەيتتىم سەن تەرەپ زامان ،
بۇ سىرنى تۇتقىن دەپ ئەلدىن سەن پىنهان .
قىرقىپ قانچە شاھنىڭ سەۋلەت ، راۋاجىن ،
بۇگۈن يەرگە ئاتتىڭ نېچۈن شاھ تاجىن ؟
غەلىبىلەر دەرىخىڭ مېۋە بەرگەن چاغ ،
سەن مەھرۇم ياتامسەن تۇيراقتا مۇنداق ! »
تاجىن يىغىپ ئالغاچ قۇياش شولىسى ،
تىنجىدى سەردارلار يىغا ـ نالىسى .
تۇيراققا كۆمۈلدى ئۇنىڭ تاۋۇتى ،
پەلەك بۇ تەشۋىشتىن پەرۋاسىز ئىدى .

شامالدىن تۇغۇلۇپ ئاڭا قارامدۇ ،
بۇ نە زالىملىق ، بۇ نە كەرەمدۇ ؟ !
سەۋەبىن ئاختۇرۇپ كىم تۇزەر تەدبىر ،
بۇ يولدا تەڭ تۇرار شاھ بىلەن پېقىر .
كېرەكتۇر ياخشىلىق ، ئادەم ئابادلىق ،
جەڭگىۋار مەردانىلىك ھەم ھۇزۇر ـ شادلىق .
گاھ پېقىر بولغىن سەن ، گاھى شەھرىيار ،
مۇندىن ئارتۇق بەخت ساڭا بولماس يار .
ئەگەر مۇندا قالسا سەندىن يامان نام ،
ھەتتاكى جەننەتمۇ سەن ئۇچۇن ھارام .
بۇ كونا دۇنيادا رەسىم شۇ ئۆزى ،
ئىسكەندەر كېتىدۇ ، قالىدۇ سۆزى .
قولىدا جان ئۇزدى ئوتتۇز ئالتە شاھ ،
ئۆزى بۇ ئالەمدىن نى ئالدى ، ئاھ ـ ئاھ !
ھەممە باي شەھەرنى ئەيلىدى بۇنياد ،
ھەمدە شۇ شەھەرلەر بولغۇسى بەربات .
جاھاندىن ئىزدىدى تەڭسىز بىر ئىخلاس ،
ئۇ ھەقتە ئالەمدە سۆز قالدى ، خالاس .
سۆز ياخشىدۇر ، چۇنكى مەيلى يامغۇر ، قار ،
ھايات بىناسىغا قىلالايدۇ كار .
ئىسكەندەر سەددىدىن بىز ئەمدى ئۆتتۇق ،
ياخشىلىق ، خۇش بەخت يولىنى تۇتتۇق .
جاھان شەھرىيارى دىلى شاد بولسۇن ،
ھەم روھى ناپاكتىن پاك ، ئازاد بولسۇن .

ئەشكانىيلار پادىشاھلىقى

(ئىككى يۈز يىل داۋام قىلغان)

داستان مۇقەددىمىسى

ئەمدى ئەي شېرىن سۆز دانا ، يەتتى پەيت ،
سۆزلە ئەشكانىي دەۋرىدىن ھېكايەت .
شاھلار تەسۋىرلەنسۇن شۇ ئۆتمۈش زامان ،
ئۇلارنى يەتكۈزگەي ئەلگە بۇ داستان .
ئىسكەندەردىن كېيىن ئۆتۈپ نەچچە پەيت ،
كىمگە بۇ جاھاندا ۋاپا قىلدى تەخت ؟
شۇنداق دەپتۇ خەۋەردار چاچنىك دېھقىنى :
« ھېچكىم قولغا ئالالمىدى تەختنى ـ تاجنى .
ئارەش ئەۋلادىدىن بولغان كۆپ ئۇلۇغ ،
ئۆز بېشىمچىلىققا پېتىشىپ تولۇق .
ھەر بىرى بىر بۆلۈك دۇنيانى تۇتۇپ ،
مال ـ مۈلۈك ئىشقىغا شۇنچىلىك چۆكۈپ ،
شۇ خىلدا ئولتۇرۇپ تەختىدە خۇشال ،
ئۆز نەپسىدىن باشقا قىلمىدى خىيال .
ئۆتتى ئىككى يۈز يىل شۇ خىلدا كۇن ، ماھ ،
گويا بۇ جاھاندا يوق كەبى بىر شاھ !
ھەممە ئويلار ئىدى ئۆزىنىڭ غېمىن ،
بىر زامان تىپتىنچ قالدى بۇ زېمىن .
ئىسكەندەر تەدبىرلەر قىلدى بىر زامان ،
رۇم مۈلكى بولسۇن دەپ ئاۋات ۋە ئامان .

قۇبادنىڭ نەسلىدىن ئەشك ئۆتتى يەنە ،
شاپۇرمۇ جاھاندا قىلدى تەنتەنە .
يەنە مەرد گۇدەرز ئۇ ئەشكانىي ئىدى ،
يەنە بېجەنمۇ ئۇ كەيانىي ئىدى .
نەرسىيۇ ھۇرمۇزلار سۇرۇشتى دەۋران ،
ئارەشىي نەسلىدىن نامدار پەھلىۋان .
كەلدى ئۇندىن كېيىن ئەردەۋان باتۇر ،
ئەقلدان ، تەدبىرلىك ، قەلبى پاك غۇرۇر .
ساخاۋەت يولىدا مال قىلىپ ئىنئام ،
ئەشكانىي نەسلىدىن ھەم ئۆتتى بەھرام .
ئۇنى ئەل ئاتايىتتى ئەردەۋانى شىر ،
بۆرە چاڭگىلىدىن قويىنى ئالۇر ئەر .
شىراز ، پارس ، ئىسفەھان ئاڭار يەر ئىدى ،
بىلگەنلەر باتۇرلار مۈلكى دەر ئىدى .
بابەك ئىستەھرگە قاچتى زەھرىدىن ،
تېنىنى قوغدايتتى ئۇنىڭ قەھرىدىن .
ئۇلاردىن قالمىدى نە يىلتىز نە شاخ ،
بۇ ئىشتىن پەقەت بىر چال ئىدى ئاگاھ .
ئاڭلىغانىدۇق بىز ئۇلار تەرىپىن ،
ئەمما ئوقۇمىدۇق شاھلىق تارىخىن . »

بابەكنىڭ ساسانىي چۈشىدە كۆرگەنلىكى

دارا جەڭدە جۇدا بولغاچ جېنىدىن ،
ئامەت كەتتى پۈتكۈل خانىدانىدىن .
ئۇندىن قالغانىدى پەقەت بىر ئوغۇل ،
پەھلىۋان ، ئەقىلدان ساسان ئىدى ئۇل .
ئاتىنىڭ ئاشۇنداق ئۆلگىنىن كۆرگەن ،
ئىرانلىق بەختىنىڭ سولغىنىن كۆرگەن .
رۇملۇقلار تىغىدىن قاچقان يىراقتا ،

ئاپەتتىن قۇتۇلۇپ ، چۆككەن پىراقتا .
ھىندىستانغا بېرىپ بولغان خارۇ زار ،
قالغان ئۇندىن يالغۇز گۆدەك يادىكار .
ئاتا نامىن ئالدى تۇتىنچى ئوغۇل ،
يەنى ساسان نامىدا ئاتالدى ئۇل .
يولغا چىقتى پەرزەنت تارتماق ئۇچۇن رەنج ،
رەنج ـ مۇشكۈلدە تاپماق بولۇپ شاھلىق گەنج .

يول يۇرۇپ دەشت ئارا يىراقلاپ كەتتى ،
بابەك چوپانلىرى ئالدىغا يەتتى .
چوپان باشلىقىغا ئېيتتى ئەرزۇ ھال :
« بىچارىمەن ، مېنى چاكار قىلىپ ئال . »
باش چوپان قاندۇرۇپ بەتبەخت خاھىشنى ،
ئاڭا تاپشۇردىكى ئەڭ مۇشكۈل ئىشنى .
ئۆتۈپ شۇ ھالەتتە چوڭايدى يېشى ،
بولدى ھۆرمەت تېپىپ ، ئۇ چوپان بېشى .
بابەك ئۇخلار ئىدى تۈن قۇچىقىدا ،
شۇنداق ھال كۆرۈندى ئۇنىڭ چۈشىدە :
جەڭگاۋاز پىل ئۇستىگە مىنىپتۇ ساسان ،
قولىدا ھىندى شەمشىر ، ئۆزىمىش چاققان .
ئاڭا ئىزھار قىلىپ ھۆرمىتى ئەزىم ،
ھەممە ئەل قىلارمىش ئۆزىگە تەزىم .
نەپسىدىن چىراي ئاچارمىش زېمىن ،
يۈرەكلەر تەرك ئېتەر ئىمىش دەرد ـ غېمىن .
ئەتىسى چۈش كۆردى بابەك يەنە ھەم ،
ساسان بىلەن خۇشال ئىدى دەر قەدەم .
چۈشىدە كۆردىكى بىر ئاتەشپەرەس ،
ئۇ يالقۇن ـــ ئاتەشنى كۆتۈرگەنتى دەس .
بۇ ئوت ـ ئازەرگۇشەسپ ، خەررات بىلەن مېھر ،
بېشىدا پەرۋانە چەرخى سېپىھر ،
ساسانىنىڭ يېنىدا ياناتتى ئىسسىز ،
ھەر مەشئەل خۇش پۇراق تارىتار سۆزسىز .
بابەكنىڭ كۆزىدىن ئۇچقاندا ئۇيقۇ ،
كىردى جان ـ دىلىغا ئارامسىز تۇيغۇ .
كىمكى ئۇستا ئىكەن چۈش تەبىرىگە
ۋە ھەر بىر ئىلمىگە باھا بېرىشتە ،
بابەك ئايۇنىغا ئۇلار بولدى جەم ،
ئاجايىپ تەدبىرلىك كۆپ ئۇلۇغلار ھەم .
بابەك بايان قىلدى قالدۇرماستىن سىر ،
چۈشتە كۆرگىنىنى سۆزلىدى بىر ـ بىر .
تەبىرچى ئاڭلىدى ئۇنىڭ سۆزىنى ،
بىر نۇقتىغا تىكىپ خىيال كۆزىنى .
ئاندىن شۇنداق دېدى : « ئەي ئامەتلىك شاھ ،
بۇ چۈش مەزمۇنىدىن مەن قىلاي ئاگاھ .
چۈشۈگدە كۆرگىنىڭ زاتى كىبرەمدۇر ،
شاھلىقتا قۇياشتەك ئېگىز مەقامدۇر .
مۇنداق چۈش كۆرگەنگە بەخت بولغاي يار ،
ئوغۇل كۆرۈپ تاپقاي ئۇلۇغ مۇلكىدار . »
بۇ سۆزنى ئاڭلىغاچ بابەك بولدى شاد ،
مۇناسىپ سوۋغاتلار ئۇلەشتۇردى زات .
بۇيرۇدى ، قىش پەسلى ئىدى كۆپ بوران ،
بابەكنىڭ ئالدىغا كەلدى باش چوپان .
ئۇستىدە بىر چەكمەن بار ئىدى پەقەت ،
ئۇستى غىچ قار ئىدى ، كۆڭلىدە دەھشەت .
بابەك كۈتتى ئۇنى يالغۇز ـ يېگانە ،
كەتتى خىزمەتكارۇ كاتتىلار ، ھەممە .
يېقىنراق ئولتۇرۇپ ساسان يېنىغا ،
مەرھەمەت كۆرسەتتى شۇدەم ئۇنىڭغا .
ئاندىن سورىدى ئەسلى نەسەبىن شۇ تاپ ،
چوپان قورقماچ ، باشتا بەرمىدى جاۋاب .
ئاندىن ئويلاپ دېدى : « ئايا شەھرىيار ،
ماڭا شەپقەت قىلساڭ ، بەرمىسەڭ ئازار ،
ئېيتقايمەن نەسەبىم ، گەر قۇلاق سالساڭ ،
يەنە ۋەدە قىلىپ ، كۆڭلۈمنى ئالساڭ .
يەنى يامانلىقنى كۆرمىسەڭ راۋا ،
ئاشكارا قىلمۇرمەن سىرلىرىم ساڭا . »
ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ بابەك ئاچتى لەۋ ،
خۇدايى كەرەمنىڭ نامىنى يادلاپ .
دېدى : يەتكۈزمەسمەن ساڭا ھېچ زەرەر ،
ۋە بەلكى تۇتقايمەن ئەزىز ، مۆتىۋەر .
شۇندا كۆڭلىن ئاچتى بابەككە چوپان :
« مەن ساسان ئوغلىمەن ، ئايا پەھلىۋان .
مېنىڭ بوۋام ئىرۇر شاھى ئەردەشىر ،
ئۇنى بىلگەنلەر ھەم ئۇنى بەھمەن دەر .
ئۇل مەرد ئىسفەندىيار پەرزەنتى ئىرۇر ،
گۇشتەسپ باتۇرنىڭ پەيۋەندى ئىرۇر .
بۇ سۆزنى ئاڭلىغاچ بابەك تۆكتى ياش ،
چۈشىدە كۆرگەننى بىر ـ بىر قىلدى پاش .
بابەك بۇيرۇدى : تېز ھامامغا بارغاي ،
شاھانە لىباسلار ھەم ئىنئام بولغاي .
كىيىندۇرۇلدى ئۇ شاھانە سىياق ،
بېرىلدى پەھلىۋانغا خاس ئات شۇ چاغ .

بىر قەسىر كۆرۈندى شۇئان ساسانغا ،
چوپانىنىڭ بېشىمۇ يەتتى ئاسمانغا .
جاي بەردى ساسانغا مۇشۇ قەسىردىن ،
غۇلاملار ئايرىلماس بۇ ئاستانىدىن .

ھەر جەھەتتىن ئۇنى ئاسمانچە بىلدى ،
مال ـ دۇنيالار بېرىپ شۇنچە شاد قىلدى .
بەردى ئاڭا قىزى ـــ يۈرەك پارىسىن ،
يالغۇزىن ، كۆزىنىڭ گۆھەر قارىسىن .

ئەردەشىر بابەكنىڭ تۇغۇلغانلىقى

توققۇز ئاي ئۆتكەندە ئاشۇ ئاي جامال ،
ئوغۇل توغدى يۈزى بىر ئاپتاپ مىسال .
ھۆسنۇ سىيماسىدا ئەردەشىر روھى ،
ئايان چېھرىسىدە شاھلىقنىڭ زەۋقى .
پەرزەنت دىدارىدىن تاپقاچقا ئىلھام ،
ئاتا ئەردەشىر دەپ ئاڭا قويدى نام .
باغرىدا چوڭ بولدى غەمخورلۇق پۈتۈن ،
ئاڭا دەيتتى ئۆمرۈڭ بولسۇندۇر ئۇزۇن .
زېرەك ۋە شوخ بولغاچ ئەل ئۇنى ماختاپ ،
بابەكان ئەردەشىر دەپ قويدى لەقەب .
ئۇنىڭغا ئۆگەتتى ئالەم ھۈنەرىن ،
ئۇ تاقىدى بىر ـ بىرلەپ ھۈنەر گۆھىرىن .
ئىلمىنى ، رەڭگىنى كۆرگەن ھەر ئادەم ،
دېيىشەر ، يورۇتقاي ئاسماننىمۇ ھەم .
كامالەت تەرىپى ھەر يانغا كەتتى ،
بۇ خەۋەر ئەردەۋان قەسرىگە يەتتى :
يەنى ، جەڭ ۋاقتىدا ئۇ بىر شىر سىياق ،
بەزمىدە بەئەينى چولپاندەك چىراغ .
ئەردەۋان ئاڭلىغاچ شۇ خىلدا كالام ،
بابەككە خەت يازدى : « ئەي ، ساڭا سالام ،
دانىشمەن ، پەھلىۋان ، پاك دىل ئىرۇرسەن ،
ھەقىقەت ئىشىدا ئادىل ئىرۇرسەن .
سەن مۇشۇ نامىنى ئوقۇغان زامان ،
ئەۋەتكىن ئوغلۇڭنى تېزدىن بىز تامان .
ئوغلۇڭ ئەردەشىرنىڭ تەربىپىن بىلدىم ،
ئۇنى بىر كۆرمەكنى ئىختىيار قىلدىم .
ئاڭا مال ۋە دۇنيا قىلاي ھەدىيە ،
باھادىرلارغا باش بەلگىلەي يەنە .

پەرزەنتىم يېنىدا بولسۇن پەرزەنتىم ،
شۇندا ئۇ مېنىڭمۇ بولۇر پەيۋەندىم .»
نامەدىن كۆرگەندە شاھنىڭ سۆزىنى ،
قانلىق ياش قاپلىدى ئۇنىڭ كۆزىنى .
بۇيرۇدى يېنىغا كەلدى ئۇل ۋەزىر ،
ئۇ بىر نەۋقىراندۇر ، نامى ئەردەشىر .
دېدى ئاڭا : « بۇ خەت شاھ ئەردەۋاندىن ،
ئوقۇپ باق تازا رۇھ ، پاكىزە جاندىن .
مەن ئەمدى پادىشاھقا نامە يازاي ،
ئەلچى بىلەن خەتنى ئاڭا يەتكۈزەي .
ئۇنىڭغا ئېيتايكى دىلدا بارىنى ،
چېكەيمەن يۈرەكنىڭ نازۇك تارىنى .
ئەۋەتتىم ۋە ئېيتتىم ئاڭا نەچچە رەت ،
مۇقەددەس دەرگاھقا بارغاندا پەرزەنت .
شاھلارغا مۇناسىپ بەخت قۇتلىسۇن ،
كۆڭۈلسىز شامالدىن تەڭرى ساقلىسۇن . »
بابەك خەزىنىنى ئاچقۇزدى دەرھال ،
يىگىتكە بەردى ئۇ شۇنچە كۆپلەپ مال .
ئۇندىن ئايانمىدى قىلچە نەرسە ھېچ ،
زەر لىباس ھەم گۈرزە ، شەمشەرۇ قىلىچ .
دىنار ھەم بەردى ئۇ ، بەردى چاكار ، ئات ،
چىنچە زەر بېزەكلەر ، ھەم ئېسىل بىسات .
ھەممىنى يىگىتكە قىلدى ئەرمۇغان ،
يىگىتنىڭ خوجىسى ئەمدى ئەردەۋان .
كۆپتىن ـ كۆپ ھەدىيەلەر ئالدى ئەردەشىر ،
كىمخابلار ، دىرھەملەر ۋە مۇشكى ئەنبەر .
ئاندىن قايتتى ئاتا ئالدىغا ئوغلان ،
ئەردەۋان دەرگاھى ـــ شەھرى رەي تامان .

ئەردەشىر بابەكنىڭ ئەردەۋان دەرگاھىغا كەلگەنلىكى

يىگىت يەتكەن چېغى ئالىي بارگاھقا ،

بۇ خەۋەر يەتتىكى شۇ ھالدا شاھقا .

مېھماننى يېنىغا ئېلىپ ئەردەۋان ،
سۆزلەشتى بابەكتىن بولۇپ شاد شۇئان .
ئاڭاجاي تەيىنلەپ تەختى يېنىدىن ،
خاس ئورۇن ئاجراتتى ئۆز ئايۇانىدىن .
ئۇ تەييار قىلدۇردى خىلمۇ خىل تائام ،
رەڭمۇ رەڭ كېيىملەر ، پالاسۇ ئەنجام .
نامدار چوڭلار بىلەن ئەردەشىر كىردى ،
شاھ كۆرسەتكەن جايدا مەمنۇن ئولتۇردى .
تەختىگە چىققاندا كۆكتە قۇياش ھەم ،
رۇم قىزى چېھرىدەك نۇرلاندى ئالەم .
چاقىرتىپ ئەردەشىر مەخسۇس غۇلامنى ،
ئاڭا سۇندى بېرىپ بارچە ئىنئامنى .
يوللىدى پادىشاھقا ئۇ ئەرمۇغانىنى ،
يېنىغا قوشۇپ ئۇ بىر پەھلىۋاننى .
سۆڭگىدىن كۆپ خۇرسەن بولدى شەھرىيار ،
يىگىتكە ھۆرمەتلەر كۆرسەتتى بىسيار .
ئوغلىدەك ئەزىزلەپ ئۇنى ئەردەۋان ،
يولاتمىدى قىلچە غەم ئوغۇل تامان .
مەيخورلۇق ، زىيانپەت ياكى شىكارغا ،
ئەردەشىرسىز بارماس ئىدى شاھ بۇندا .
ئۇنى ئەزىز بىلدى جىگەر بەندىدەك ،
ھەتتاكى ئەزىزلەر ئۆز پەرزەنتىدەك .
لەشكەر ۋە ئوغۇللارنى قىلىپ ھەمراھ ،
قۇلان دەشتىسېرى چىقتى بىر كۈن شاھ .
ئەردەۋاننىڭ تۆت ئوغلى ھەم بار ئىدى ،
ھەر بىرى ئۆزىچە شەھرىيار ئىدى .
ئەردەشىر ماڭاتتى شاھقا يانمۇ يان ،
ئۇنى ئۆز يېنىسىز قويماس ئەردەۋان .
يىراقتىن كۆرۈندى بىر ئاھۇ دەشتە ،
لەشكەرلەر ۋارقىراپ ماڭدى بەس ـ بەستە .
قامچا ئۇردى بىرى تۇلپارغا شۇئان ،
تەر بىلەن چاڭ ـ توزان قوشۇلدى ھامان .
ئەردەشىر تېگىدە ئات ئۇچار شۇندا ،
قۇلانغا يېقىنلاپ ئۇ تارتتى ئوقيا .
نار قۇلان سېنىغا يېرىپ تەگدى ئوق ،
نەق ئېنىق جايىغا بېرىپ تەگدى ئوق .
پادىشاھ تېز يېتىپ كەلدى بۇيانغا ،
نەزەر سالدى ھەيران بولۇپ قۇلانغا .
دېدى ، بىر ئوق بىلەن قۇلان ئالغان مەرد ،
كىم بولسا كۆرمىسۇن قولى ئەسلا دەرد !
ئەردەشىر دېدىكىم دىلى چوغ بىلەن ،
قۇلاننى مەن ئاتتىم بىر تال ئوق بىلەن .
شاھ ئوغلى دېدىكىم ، مېنىڭ ئوقۇم بۇ ،
مەندىن قۇتۇلمىغاي قۇلان ھەم ئاھۇ .
ئەردەشىر دېدىكىم ، كەڭدۇر باياۋان ،
مۇندا ھېسابسىزدۇر ھايۋانۇ قۇلان .
مەيلى بىرەرسىنى ئېتىپ كۆرۈپ باق ،
مەردلىككە يالغان سۆز بولسۇن كۆپ يىراق .
بۇ سۆزدىن ئەردەۋان بولدى دەم غەزەپ ،
ئەردەشىرگە دېدى نەپرەتلىك قاراپ :
« ئەسلى مەن بۇ ئىشتا ئەيىبلىك ئۆزۈم ،
سېنى قۇتراتقۇزغان شۇ يۇمشاق سۆزۈم .
بەزم ۋە شىكارغا سېنى كۇن ۋە تۇن
ئەگەشتۇرۇپ ئېلىپ يۈرمىكىم نېچۇن ؟
نېچۇن بىھۇدىلار قەيسەرلىك قىلماق ،
ئۆزۈڭنى ئوغلۇمدىن ئارتۇقراق بىلمەك ؟
پەسرەك بول ، ئاتاخانام ئىچرە تاپقىن جاي ،
ئاشۇ جاي سەن ئۇچۇن مۇناسىپ ساراي .
ئاتلار ئەھۋالىدىن دائىم ئاگاھ بول ،
بېرىپ چاكارلارغا ئەمدى ھەمراھ بول . »
ئەردەشىر يول ئالدى كۆزىدە لىق ياش ،
ئاتلار ئوقۇرىغا ئەمدى بولغان باش .
ئۇ دەيتتى : « ئەردەۋاندىن كۆردۇم بۇ غەم ،
دەرتتىن قۇتۇلمىغاي ئۇنىڭ جانى ھەم . »
ئۆزى غەمناك بولغاچ بۇ ھاقارەتكە ،
ئاتىغا خەت يېزىپ ، پۇتتى بۇ خەتكە .
بىر ـ بىرلەپ يازدى ئۇ نەگە كەلگىنىن ،
ئەردەۋان نېمىشقا غەزەپ قىلغىنىن .
بۇ خەت يېتىپ باردى بابەك قولىغا ،
بۇ خەتنى سىر قىلىپ ئالدى كۆڭلىگە .
بابەك دىلى تاپتى بۇ گەپتىن ئازار ،
چىقاردى خەزىنىدىن نەق ئون مىڭ دىنار .
تەييار قىلىپ ئەلچى بىلەن ئۇچقۇر ئات ،
قېشىغا خەتچىنى چاقىردى ئۇ زات .
بىرنامە يازدىكى ئوغلىغا دەرھال ،
ئاچچىق نەسىھەت يازدى ھەم تاشلاپ سوئال :
« نېچۇن ئازاب قىلدىڭ ، ئەي نادان ، جانىغا ،
شىكاردا نە دېدىڭ سەن ئەردەۋانغا .

نېمشقا ئوغلىدىن ئۆزۈڭ چوڭ تۇتتۇڭ ،
سەن ئوغۇل ئەمەستىڭ ، بۇنى ئۇنۇتتۇڭ !
بارچە گۈناھ سەندىن ئۆتكەنلىكى راست ،
ئەقلىسىزلىق ساڭا كىملەردىن مىراس ؟
ئەمدى كۆڭلۈم ئاياپ ، ئۇنى شاد قىلغىل ،
پەرماندا بولۇپ ، ئېتىقاد قىلغىل .
دىنارلار ئەۋەتتىم كۆڭلۈمدىن پەقەت ،
بۇ خەتنى يوللىدىم قىلىپ نەسىھەت .
بۇنى كۈنلەر ئۆچۈن خىراج پۇلى بىل ،
يەنە كېرەك بولسا مەيلى تەلەپ قىل . »

ئۇچقۇر ئات چاپتۇرۇپ جاھانكەشتە پىر ،
ئەردەشىر يېنىغا يېتىشتى ئاخىر .
بۇ خەتتىن يىگىتنىڭ كۆڭلى بولدى غەش ،
ھېلىيۇ نەيرەڭگە غەرق بولدى تۇتاش .
ئاتىخانا يېنىدىن تاللىدى ساراي ،
بۇ يەرنى ئۆزىگە قىلىپ ئالدى جاي .
سەھنىگە يايدۇردى بىر نەچچە پالاس ،
كەلتۇردى نېمەتلەر ۋە ھەر خىل لىباس .
كۈن ۋە تۈن يەپ ـ ئىچمەك شۇ ئىشى بولدى ،
مەي ۋە رۇد ، سازەندە يولدىشى بولدى .

گۈلنارنىڭ ئەردەشىرنى كۆرگەنلىكى ۋە بابەكنىڭ ۋاپات بولغانلىقى

ئەردەۋان ياساتقان بىر قەسىر ئېگىز ،
ئۇنىڭدا ياشايتتى يېگانە شاھ قىز .
بۇ ئاي يۈز نامى ئاتالغان گۈلنار ،
ئۇنىڭدا بار ئىدى مىسلىسىز رۇخسار .
ئەردەۋان يېنىدا نەق ۋەزىر ئىدى ،
خەزىنىچى دېسىمۇ ھەم ئەرزىر ئىدى .
شاھ ئۇنى جېنىدىن كۆرەتتى ئەزىز ،
شاد ئىدى دىدارى گۈزەل بولغاچ قىز .
تامدىن كۆردى بىر كۈن قىز ئەردەشىرنى ،
دىلىغا جەم قىلدى ئاتەشلىك سىرنى .
كۈلۈپ نەزەر سالدى ئەردەشىر ئاڭا ،
ئۇ گۈزەل يۈرىكى تولدى تۈيغۇغا .
شۇ ئەلپاز ئالەمگە قاراڭغۇ يەتتى ،
تۇنگە ئورۇن بېرىپ كۈن قايتىپ كەتتى .
قىز تامغا تاشلىدى شۇ چاغدا ئارقان ،
ئۇنىڭ چىگىلىرىن چىڭ باغلاپ شۇئان .
تەسەننالار ئوقۇپ ئۇلۇغ يەزدانغا ،
قەسىرنىڭ ئۈستىدىن قىز چۈشتى يەرگە .
ئاجايىپ خۇش پۇراق تارقىتىپ ھەريان ،
ئەردەشىر قېشىغا قىز كەلدى شۇئان .
بىر دىنلا ئويغىنىپ كەتكەن يىگىت ھەم ،
گۈزەلنى باغرىغا باستى چىڭ ـ مەھكەم .
يىگىت شەيدا نەزەر سالاتتى بىسۆز ،
چېچى ، چىرايىدىن ئۆزەلمەستىن كۆز .
ئۇ دېدى : « ئاي جامال نەدىن كەلدىڭ سەن ،
غەم تولغان دىلىمنى روشەن قىلدىڭ سەن . »

قىز دېدى : « مەن مۇندا ئاددىي كەنىز مەن ،
سەن ئۈچۈن جان پىدا قىلغۇچى قىز مەن .
خالساڭ يېنىڭدا بولاي ھەر زامان ،
قاراڭغۇ تۇنۇڭنى يورۇتاي ھامان . »
ئۆتكەندە ئالەمدىن بىر قانچە پۇرسەت ،
يىگىتنىڭ بېشىغا يەتتى بىر كۈلپەت .
جاھانكەش ئۇ باپەك بولدى ۋاپات ،
بۇ كونا سارايدىن كەتتى ئۇ ئازاد .
يەتكەچ ئەردەۋانغا بۇ ناخۇش خەۋەر ،
ۋۇجۇدى غەم بىلەن يانىدى تۇن ـ سەھەر .
پارسنىڭ تەلەپكارى ھەم كۆپ ئىدى ،
لېكىن شاھ ، ئوغۇلغا پارس خاس ، دېدى .
بۇيرۇدى لەشكەرنى دەرھال توپلاشقا ،
ئاسمانىنى لەرزىگە سالسۇن دەپ ناغرا .
ۋە لېكىن ، ئەردەشىر ئىدى كۆپ غەمناك ،
ئۆلگەچكە مەدەتكار بابەك ـــ دىلى پاك .
ئەردەۋان قەسىردىن كۆڭلىنى ئۆزۈپ ،
ئويلايتتى باشقا بىر تەرتىپلەر تۈزۈپ .
ئۇ ئىدى غەزەپلىك شاھ قىلمىشىدىن ،
قۇتۇلماق ئىستەيتتى قېچىپ ئىشىدىن .
بۇ گەپلەرنى كېيىن بىر كۈن ئەردەۋان ،
دەرگاھىغا يېغىپ باستى چىڭ ـ مەھكەم .
نەچچە يۈلتۈزشۇناس مەشھۇر ئالىمنى ،
دېدى سۆزلەپ ، بىرىڭ ئۆز تەلىيىمنى .
يەنى ئايلانغاندا بۇ چەرخى ساما ،
مەندىن كېيىن كىمنى قىلغاي رەھنەما ؟

بۇيرۇدى ئۇلارنى گۈلنار تامان شاھ ،
يۇلتۇزغا قاراپ قىز ئاچسۇن دەپ نىگاھ .
شۇ خىلدا كۆرسەتتى ئۇچ كېچە يۇزىن ،
ئېنىقلاپ بېقىشتى شاھنىڭ يۇلتۇزىن .
گۈلنار ئاكىلار ئىدى ئۇلار ئاۋازىن ،
ئۇلارنىڭ سۆزلىرى — يۇلتۇزلار رازىن .
ئۇچ كېچە ئۇيقۇنى تەرك ئېتىپ گۈلنار ،
مۇنەججىم سىرىدىن بولدى خەۋەردار .
دىلىدا ئارزۇيۇ تىنىغدا ئاھ ،
مۇنەججىم سۆزلىرىن ئاكىلايتتى ئۇل ماھ .
تۆتىنچى كۈنلۈكى مۇنەججىم ئۇستاز ،
شاھقا يەتكۈزمەك بولدى يۇلتۇزدىن راز .

بارچە ھېساباتنى قىلىشتى ئايان ،
كېنىزەك قەسرىدىن يۇردى شاھ تامان .
ئەردەۋان قېشىغا بېرىپ شۇ سائەت ،
شاھنىڭ ئىقبالىدىن قىلدى بېشارەت .
يەنى ، بىر ئاز پۇرسەت ئارىدىن ئۆتەر ،
شاھ دىلىن ئېغىر بىر مۇسىبەت ئۆرتەر .
كەچۈر ئۆز شاھىدىن بىر خىزمەتكارى ،
ئۆزى شاھ نەسەبلىك ئېسىل شۇكتارى .
شۇندىن باشلاپ ئۇلۇغ بىر شاھ داكى سۈرمە ،
ئۇ يورۇق دۇنيانى قولىغا ئالۇر .
بۇ ناخۇش خەۋەرنى ئاكىلاپ نامدار شاھ ،
قاتتىق غەم ئىچىدە چەكتى ئاچچىق ئاھ .

ئەردەشىرنىڭ گۈلنار بىلەن قاچقانلىقى

تۇن قارا نىقابىن تاقىغان چېغىدا ،
گۈلنار كەلدى ئەردەشىرنىڭ قېشىغا .
دەريادەك دەم غەزەپ يىگىت ئاچتى دىل :
« بۇ يەردە بىر كۈنمۇ تۇرالماسمەن بىل ! »
ئەردەشىر ھەققىدە بولسا نە پىكىر
مۇنەججىم ئېيتقانىنى قىز قىلدى زىكىر .
بۇ گەپتىن ئەردەشىر كۆپ ھەيران بولدى ،
بىر نەپەس جىم تۇردى ، خامۇشتەك بولدى .
ئارقىدىن قوزغالدى بىردىن ئىشتىياق ،
قەتئىي قارار قىلدى : لازىمدۇر قاچماق !
قىزغا دېدى : « ئىستىكىم رەيدىن كەتمەك ،
مەردلەرنىڭ دىيارى ئىرانغا يەتمەك .
بۇ ئىشتا بولامسەن سەن ھەمراھ ماڭا ،
يا مۇندا قالماقلىق لازىممۇ ساڭا ؟
مەن بىلەن يۇرسەڭ گەر تاپار سەن قۇت ـ بەخت ،
دۆلەتكە تاج بولساڭ ، سېنىڭ بولغاي تەخت . »
قىز جاۋاب ئورنىدا قىلدى ئىلتىجا :
« تا تىرىكمەن سەندىن بولماسمەن جۇدا . »
كېنىزەك سۆزىدە دىل ئىزتىراپى ،
يۇزىدىن ئاقاتتى كۆز ياش قىيانى .
ئاي يۇزگە بىر بېقىپ ئەردەشىر دېدى :
« يولغا جىددىي چۈشمەك لازىمدۇر ئەمدى . »
كېنىزەك تېز قايتتى ئۆز ئايۇنىغا ،
تەشۋىشلىك ھاياجان سېزىپ جېنىغا .

كۇنپېتىش تەرەپنى قىزارتىپ ئاپتاپ ،
تارتقانتى نىل كۆككە كېچىلىك نىقاب .
خەزىنە ئىشكىنى ئاچتى كېنىزەك ،
تاللىدى كۆپ ئېسىل گۆھەرۇ بېزەك .
ئالدى ياقۇت ، دۇر ۋە شەھۋاردىن ئۇ قىز ،
يەنە يەتكۈچىلىك دىناردىن ئۇ قىز .
ئاستا قايتىپ كىردى ئاندىن ھۇجرىغا ،
گۆھەر ۋە دىنارنى تېڭىپ باغرىغا .
تۇن يېرىم بولغۇچە ئالمىدى ئارام ،
ئەردەۋان سارايىن ئۇيقۇ ئەتكۈچە رام .
ئايۇاندىن ئوقسمان ئۇچۇپ كەلدى ئۇ ،
ئەك شېرىن ئارزۇنى قۇچۇپ كەلدى ئۇ .
ئەردەشىر قولىدا كۆردى مەي كاسا ،
مەيخورلار مەي ئىچىپ قاتقانتى راسا .
يىگىت تېز تاللىدى ئىككى ئۇچقۇر ئات ،
بارچە تەدبىرلەرنى قىلدى ئېھتىيات .
يېنىدا ئۇ كۆردى گۈزەل گۈلنارنى ،
قىزىل گۆھەرلەرنى ، شۇنچە دىنارنى .
دىككىدە ئىرغىپلا ئورنىدىن تۇردى ،
ئەرەب ئاتلىرىغا ئېگەر توقۇدى .
قالقان تۇتۇپ مىندى ئۇ تۇلپار ئاتقا ،
شەمشەرنىڭ بىسىغا سۇركەپ ھەم ئوغا .
ئىككىنچى تۇلپارغا مىندى گۈلنار ھەم ،
ۋە يولغا چىقىشتى شۇ يوسۇن ئىلدام .

پارس تامان ئۇلار چۇشۇشتى يولغا ، ياخشى نىيەتلەرنى پۇكۇپ كۆڭۈلگە .

ئەردەۋاننىڭ گۈلنار ۋە ئەردەشىر قىلمىشىدىن خەۋەر تاپقانلىقى

ئاي يۈزسىز ئەردەۋان غەم چەكتى يالغۇز ،
كۆڭلىگە ھېچ نەرسە ياقماس تۈن ـ كۈندۈز .
كۆتۈرەلمەي بېشىن ياتاتتى ھالسىز ،
بولمايتتى خىيالى ئۇنىڭ گۈلنارسىز .
يەتسىمۇ ئۇيقۇدىن تۇرماققا مەھەل ،
ئوردىغا ئىش ئۈچۈن بارماققا مەھەل ،
كۆرپىگە كەلمىگەچ گۈلنار قىز يېقىن ،
شاھ بولدى غەزەپلىنىڭ ۋە شۇنچە غەمكىن .
تاجۇ تەخت ، سارايغا بېرىپ كۆركۇ بەخت
ئىشىكى ئالدىدا بولدى چوڭلار تەق .
شەھرىيار قېشىغا كىردى بىر سەردار ،
ساداقەت سۆزلىرىن ئەيلىدى ئىزھار .
دېدىكىم : « بىز ئىشىك ئالدىدا شەيدا ،
ھەر قانداق خىزمەتكە جان بىلەن پىدا . »
خىزمەتكارغا قاراپ شۇنداق دېدى شاھ :
« نېچۈن گۈلنار يولىن توستى پوس ـ سىپاھ ؟
نېچۈن ئۇ كەلمىدى يېنىمغا سەھەر ،
بولدىمۇ دىل خىرە بولغۇدەك خەۋەر ؟! »
شاھقا خەۋەر قىلدى شۇنداق باش ۋەزىر :
« ئۇنى ئېلىپ قاچمىش تۇندە ئەردەشىر » .
يوقالمىش ئېغىلدىن ئاق ھەم چىپار ئات ،
شاھقا شۆھرەت ئىدى بۇ ئۇچقۇر قانات .
شاھ ئېنىق بىلدىكى ، گەنجگە سىرداش قىز ،
كېتىپتۇ يىگىت بىرلەن مۇندىن ئۇن ـ تىنسىز .
غەزەپتىن ۋۇجۇدى تولدى تىترەككە ،
شاھ مىندى دەر غەزەپ شوخ ئارغىماققا .
قانچە ئەمەلدارلار ئاتقا مىنىشتى ،
ئاتلارنىڭ تۈيقى ئوتتەك يېنىشتى .
ئۇ نامدار يول بويى بىر ماكان كۆردى ،
بۇ يەرنىڭ چارۇسىن پاراۋان كۆردى .
سوردى ئۇلاردىن : « ئەزان ۋاقتىدا
كەلدىمۇ چېپىشقان ئاتلاردىن سادا ؟
بۇندىن ئۆتمىدىمۇ ئىككى ئۇ قاچاق ،
بىرى چىپار ئاتلىق ، يەنە بىرى ئاق ؟ »
ئۇلاردىن بىر كىشى قىلدى تېز جاۋاب :
« كۆردۇم ئىككى ئاتلىق ئۆتتى ئالدىراپ .
بىر ئارقار چاپاتتى ئۇلار ئىزىدىن ،
ئۇچقۇر ئاتتەك تۇپراق كېچىپ تېزدىن . »
ۋەزىر گە شۇ چاغدا دېدى ئەردەۋان :
« بۇ ئارقار سىرىنى ئەيلىگىل بايان ؟ »
ۋەزىر جاۋاب قىلدى : « بۇ شەۋكەت بېرۇر ،
شاھلىق ئىقبالىغا پۇشت ـ پاناھ بولۇر .
قوغلىماقتىن ھاسىل بولماس مۇددىئا ،
بۇ ئىش بېشىمىزغا يەتكۈزگەي بالا .
ئەردەۋان كۆپ مەنزىل مۆلچەرىن ئالدى ،
يەپ ـ ئىچىپ ، دەم ئېلىپ يەنە ئات سالدى .
قوغلاپ ئەردەشىرنى داۋانمۇ داۋان ،
ئالدىدا چاپاتتى ۋەزىر ، ئەردەۋان .
شامالدەك ئۇچاتتى ئەردەشىر ۋە قىز ،
دەم ئالماق تۈيغۇسىن ھېس قىلماستىن تېز .
كىمگە گەر بەخت بولسا بۇ دۇنيادا يار ،
يەتمىگەي ھېچقانداق دۇشمەندىن ئازار .
كۆپ چاپماقتىن بولۇپ ئەردەشىر خەستە ،
كۆردى بىر بۇلاقنى ئېگىزدىن پەستە .
گۈلنارغا سۆز قىلدى يىگىت ئاستىلاپ :
« بۇ يولنىڭ ئازابى قويدى بەك قىيناپ .
شۇ بۇلاق بويىدا بىرئاز ئالاي دەم ،
ھالىدىن كەتتى ئات ، يەنە ئۆزۈم ھەم .
سۇ ئىچىپ ، ئازغىنا ، تاماملىنايلى ،
ئارقىدىن تېزلىنىپ يولغا ماڭايلى . »
كېلىشكەچ ئىككىسى سۇنىڭ بويىغا ،
قىزىللىق يۈگۈردى رەڭگىرويىغا .
ئەمدى ئاتتىن چۈشمەك بولغىنىدا دەل ،
ئالدىدا تۇراتتى ئىككى يىگىت تەل .
ئۇلار دېدى : « چۈشمەي دېسىڭىز قولغا ،
ئات چۈلۈۋرىن تېزدىن تارتىڭىز يولغا .
ئەجدىھا ئاغزىدىن بولۇپسىز خالاس ،
بۇندىمۇ ئامانلىق بولماسلىقى راست .
ئارام ھەم ھۇزۇرنى ھازىرلا ئونتۇڭ ،
شېرىن جېنىڭىزنى ئېھتىيات تۇتۇڭ . »

ئاڭلىدى ئەردەشىر بۇ خىلدا تەلەپ ،
ئۇستىبىشى تۇزان ، قۇرۇغان لېۋى .
گۈلنارغا دېدىكىم ، ھەقىقەت بۇ گەپ .
ئەگىشەر ئۇلارغا چاپار بىر ئەلقار ،
ئۇزەڭگىنى بېسىپ ، چۈلۈۋرنى قويدى ،
ئۇنىڭمۇ چېپىشى شامالغا ئوخشار . »
ئاتلارمۇ پەرۋازنىڭ بۇيرۇقىن تۇيدى .
ئەردەۋانغا شۇنداق دېدى قېرى چال :
كەينىدىن شامالدەك قوغلار ئەردەۋان ،
« ئارقىغا قايتماقلىق لازىمدۇر ، دەرھال .
بوشاشتى تەنلىرى ، قالمىدى ھېچ جان .
قوشۇن تارتىپ جەڭگە يۈز تۇتماق كېرەك ،
كۈن ئۆتۈپ يېرىمدىن ، خۇرشىدى تابان
بۇ ئىشقا باشقىچە كۆز تۇتماق كېرەك .
پەلەكنىڭ بۇرجىغا بولغاندا راۋان ،
ئەلقار ئەگەشكىنى ـــ ئىقبال نىشانى ،
بىر شەھەر كۆرۈندى خۇش رەڭگۇ كۆركەم ،
ئارتۇقچە قوغلىماق بولغاي بىمەنى .
كۆپكىنە خالايىق بۇندا ئىدى جەم .
ئوغلىڭىزغا نامە ئەۋەتكەيسىز تېز ،
نامدار شاھ سوردى بىرىنى تېپىپ :
ئۆتكەن ۋەقەلەرنى ئاڭا ئېيتقايسىز .
« ئۆتتىمۇ بۇ يەردىن ئاتلىقلار چېپىپ ؟ »
شايەت ئوغلۇڭ بىلسە : نەدە ئەردەشىر ،
شۇنداق جاۋاب قىلدى رەھنەما ئەرەب :
ھېچ ئىش يوق ، بولمىسۇن ئەلقار نەررەشىر . »
تەلەيلىك پادىشاھ ، ئەي دىلى ئاپتاپ ،
ئەردەۋان بۇ سۆزنى ئاڭلىغان زامان ،
ئۇ چاغدا ، غەرب ئۇپۇق بولغان لالەگۈن ،
بىلدىكى تۇگىگەن ئۇ تۇتقان دەۋران .
كۈن پاتقان ، نىل پەردە تاقاپ چىققىن تۇن ،
شۇ شەھرىستانغا چۈشتى شۇ كېچە ،
ئىككى ئاتلىق ئۆتتى مۇندىن ئوق كەبى ،
تەڭرىگە سانالار ئوقۇپ تاڭغىچە .

ئەردەۋاننىڭ ئوغلى بەخمەنگە نامە يوللاپ ، ئەردەشىرنى قولغا ئېلىشنى بۇيرۇغانلىقى

تۇن ئۆتۈپ ، تاڭ ئاتقاچ ، شاھ قىلدى پەرمان ،
باقمىدى بۇ ئىشتا بىزگە دەپ ئىقبال .
قوشۇن قايتسۇن دېدى ئارقىغا شۇئان .
بەئەينى كامانىدىن ئۇچقان ئوقتۇر ئوق ،
قومۇشتەك سارغىيىپ يۈزى قايغۇدا ،
ئەردەشىر كۆزلەردىن غايىب بولدى ، يوق .
رەيگە قايتتى ئۇلار تۇن قاراڭغۇدا .
پارسقا يەتكەندۇر ، تېز تاپقىن ئۇنى ،
ئوغلىغا بىر نامە يازدۇردى دەرھال ،
ئەلدىن پىنھان بولسۇن بۇ ئىش مەزمۇنى .

ئەردە شىرنىڭ قوشۇن توپلىغانلىقى

ئەردەشىر بۇ يەردىن يەتتى دەريا غا ،
نامدار ئەردەشىردىن تاپقاچقا خەۋەر ،
مەدھىيىلەر بىلدۇردى قادىر خۇداغا :
توپلاندى بۇ يەرگە ئەمەلدار ، لەشكەر .
« مېنى بەدغەرەزدىن ئەيلىدىڭ ئازاد ،
قانچە بابەكلەر سىتەھەردە بار ،
ئۇنىڭ خانىمانىن قىلمىدىڭ ئاۋات . »
شاھنىڭ كېلىشىدىن تاپتى ئىپتىخار .
قېرى قېيىقچىنى باشلاپ قېشىغا ،
دارا نەسلىدىن كىم بولسا پەيۋەند ،
ئۇنى ئاشنا قىلدى ئۆز داستانىغا .
دىيار ئاسايىشنى تاپقۇسى ئەلۋەت .
ئەردەشىرنىڭ ھۆسنى ـ بەستىگە بېقىپ ،
ئەردەشىردىن ئاگاھ بولۇپ يۈرت ـ ئېلى ،
ئۇنىڭكى سىرىنىڭ مېغىزىن چېقىپ ،
شادلىقتىن ياشاردى قېرىلار دىلى .
بىلدىكى ، بۇ يىگىت كەيانىي نەجاد ،
ئەل توپى كېلەتتى دەريادىن ـ تاغدىن ،
شانۇ شەۋكىتىدىن دىلنى قىلدى شاد .
كېلەتتى توپلىشىپ شەھەر ـ قىشلاقتىن .
دەريانىڭ يېنىغا يېتىپ كېلىپ چال ،
كېلىپ ھەر شەھەردىن يىگىتلەر پازىل ،
سۇغا قېيىقلارنى چۈشۈردى دەرھال .
جاھان شاھ ئالدىدا بولۇشتى ھازىر .

ئۇلارغا يۈز تۇتۇپ ئەردەشىر دېدى :
« ئاق كۆڭۈل نامدارلار ئاڭلاڭلار ئەمدى .
كىمگە گەر يار بولسا تەپەككۇر ، ئىدراك ،
ئاڭلار بۇ سۆزنى ، دىلى پاك دېمەك .
ئىسكەندەر جاھاندا نە ئىشلار قىلدى ،
ئەجدادلار باغرىنى ئويدى ھەم تىلدى .
ئاتا ـ بوۋىمزنى قويماي ئۆلتۈردى ،
ئالەمنى تەڭسىزلىك بىلەن تولدۇردى .
مېنىڭ ئەجدادىمدۇر شاھ ئىسفەندىيار ،
نېمىشقا ئەردەۋان يۇرتقا شەھرىيار ؟ !
بۇنىڭغا يولسىزلىق دەپ بېرەيلى نام ،
ئۇنىڭ بۇ قىلمىشى ناھەقلىق تامام .
مەدەتكار بولۇڭلار ، جەڭگىۋار يولدا ،
ئۇلۇغ تەختىمزنى ئالايلى قولغا .
بۇڭا نېمە بولغاي سىلەردىن جاۋاب ،
ماڭا ئاق يول تىلەڭ ، ئەي ئەھلى ئەرباب . »
كىمكى ھازىر بولغان شۇ ئەنجۇمەندە ،
قىلىچۋاز مەرد ئىدى ، كۈچ تاشقان تەندە .
بۇ سۆزنى ئاڭلىغاچ باشتىن ـ ئاياغقا ،
پىدالىق بىلدۇردى باشلىغان ياققا .
دېدىكى : « بارچىمىز بابەككە ئەۋلاد ،
سېنىڭ دىدارىڭدىن شۇنچە بولدۇق شاد .
يەنە ساسانىيلار بولدى مۇندا جەم ،
جەڭ ئۈچۈن كەمەرلەر باغلاشتى مەھكەم .
سېنىڭ يولۇڭدىدۇر تەن ھەم جېنىمىز ،
غېمىمىز ، شادلىق ھەم ئىش ، ئارمانىمىز .
سەن ئىككى جەھەتتىن بىزگە ئەزىزسەن ،
خاسىيەتلىك ئىنسانسەن ، ھەم پادىشاھ سەن .
ئەمرىڭدە قىلغايمىز تاغنىمۇ تالقان ،
ئەگەر تىغ كۆتۈرسەڭ دەريا بولۇر قان . »
بۇ گەپتىن ئەردەشىر سۆيۈنۈپ كەتتى ،
بېشى گويا چەرخى پەلەككە يەتتى .
باتۇرلارغا ئېيتتى ئاپىرىن ـ تەھسىن ،
دۇشمەنگە قىساستىن چاقىندى چېقىن .
سوڭ دەريا بويىدا قۇرغۇزدى شەھەر ،
قەلئەگە ئايلاندى شەھەر سەربەسەر .
دېدى ئەردەشىر گە بىر ئەرباب ـ ۋەزىر :
« شەۋكەتلىك شاھىمىز ، ئەي يۈكسەك پىكىر ،
شەھرىيارلىق تاجىن گەر قىلساڭ داۋا ،
پارس يۇرتىن قۇتلۇق قىلغىن ئەۋۋەلا .
ئاندىن جەڭ باشلىغىن ئەردەۋان بىلەن ،
يۇلتۇزۇڭ پارلىغاي شۇ چاغ شان بىلەن .
ئۇندا سانسىز ئىرۇر مال ـ دۇنيا ۋە گەنج ،
كۆرۈرسەن ئۇنىڭدىن غەم ـ غۇسسە ۋە رەنج .
ئۇنىڭ تەختى بولسا سەندىن ۋېرانە ،
بەس قىلماس تەختىگە ھېچبىر بېگانە » .
ئەردەشىر گە ماقۇل چۈشتى بۇ كېڭەش ،
يوقلىپ باتۇرلىرىڭ قەلبىدىكى غەش .
ئاپتاپ تاغ چوققىدىن باش كۆتۈرگەن ئان ،
ئەردەشىر يول سالدى سىتەھر تامان .
بۇ ئىشتىن خەۋەردار بولۇپ بەھمەن ھەم ،
دەرغەزەپ بولدى ھەم يېدى يەنە غەم .
جۇدۇنلاپ بۇ ئىشقا تەدبىر ئىزلىدى ،
قوشۇنى جەڭ ئۈچۈن سەپكە تىزىلدى .

ئەردەشىرنىڭ بەھمەن بىلەن جەڭ قىلىپ غەلبە قازانغانلىقى

بىر نامدار بار ئىدى ، نامىدۇر تەباك ،
لەشكەرچى مەرد ئىدى ، قەلبى شۇنچە پاك .
جەھرەم مۇلكى ئارا پادىشاھتى ئۇ ،
ئادىل بولغاچ ، پەرمانىدىن يېمەيتتى قايغۇ .
بار ئىدى يەتتە ئوغلى بەك نازىنىن ،
توغرا يول تۇتقانتى چەتلەپ بەھمەندىن .
ئەردەشىر قېشىغا شۇنچە رازىمەن ،
لەشكىرى ، ناغرىسى ، جاھازى بىلەن
كېلىپ كۆردى سەردار چېھرىسىنى ئۇ ،
ئاتتىن چۈشۈپ ئۇدۇل باستى يولنى ئۇ .
تىزدىن كېلىپ سۆيدى ئۇنىڭ ئايىغىن ،
خاتىرلەپ بىر لەھزە ساسان سىپاقىن .
ئەردەشىر ھۆرمەتلەر قىلدى شۇنچە كۆپ ،
ئىززەتلەر ئىزھار قىپ كۆتتى شۇنچە خوپ .
ۋە لېكىن تەباكتىن ئىدى بەتگۇمان ،
ئۇنى ئەۋەتكەنمۇ دەيتتى ئەردەۋان .
كۆپ ئىدى پىشقەدەمنىڭ ھەمراھى ،
بار ئىدى بايراقلىق ، جەسۇر سىپاھى .

زېرەك ، جاھان تۇتقان مويسىپىت شۇ دەم
يولۇاستەك بولغاچقا ھەممە لەشكىرى ،
چۈشەندى ئەردەشىر ئەندىشسىن ھەم .
جەڭگە جەددىي يۈردى ئۇ بەھمەنسېرى .
ئورتىغا قويۇپ ئۇ ئۇستا ۋە زەندنى ،
جەڭ تەلەپ باتۇرلار كېرىپ كۆكسىنى ،
ياد ئەيلەپ قەسەمدە چەرخى بەلەندنى ،
تەق بولدى ھەر ئىككى دۈشمەن قوشۇنى .
دېدى : « تەباك ئۆمرى بولسۇن بىداۋا ،
ئىككى چېرىك تۇرار ئوڭدا ۋە سولدا ،
ساڭا مەن يامانلىق كۆرسەم گەر راۋا .
نەيزە ، ھىندى تىغى يالتىرار قولدا .
سېنىڭ لەشكەر تارتىپ كەلگىنىڭ بىلىپ ،
جەڭگە تاشلانغاندەك ئىككى ئارسلان ،
يېنىڭغا شادلىقتا كەلدىم ئىنتىلىپ .
ئاققان ئېرىقلاردەك ئاققۇزۇشتى قان .
ئەردەۋان زۇلمىدىن تويغانمەن راسا ،
شۇ خىلدا كۈن بويى داۋام قىلدى جەڭ ،
كەمپىردىن جاق تويغان يىگىتتەك گويا .
يەرنى ئادەم باستى ، كۆكنى بولسا چاڭ .
مېنى بىر مېھرىبان بەندەم دەپ چۈشەن ،
سۈرمە رەڭ بولغاندا ئاسمان نىگاھى ،
سادىق سىردىشىم دەپ بىگۇمان ئىشەن » .
ئۇرۇشقا كىرىشتى تەباك سىپاھى .
ئەردەشىر ئاڭلىغاچ مۇنداق ئاھۇ پەند ،
شامال چىقتى ، زۇلمەت بولدى ئاسمان ـ يەر ،
باشقا بىر ئەندىشە كۆڭلىن ئەتتى بەند .
قوشۇننىڭ ئالدىدا ئۇچار ئەردەشىر .
« مەن ئاتام ئورنىدا بىلەي بۇ مەردنى ،
قېچىشقا تەمشەلدى بەھمەن ـ ئەردەۋان ،
نامدارلارغا باشلىق قىلاي بۇ مەردنى ! »
تېنى ئوقتىن زەئىپ ، دىلى ناتىۋان .
شاھ دىلى گۇماندىن بولغاندا خالاس ،
قوغلىدى ئەردەشىر ئۇنى ئىزمۇ ئىز ،
يەزدانغا تەسەننا بىلدۈردى ئىخلاس .
ئۇچاتتى ئوقلارمۇ يامغۇردەك غىژ ـ غىژ .
ياخشىلىق يولىدا ئۇ رەھنەمادۇر ،
ياۋغا سوقۇغى مەنزىل ـ سىتەھر شەھرى ،
ھەر ئىشقا مۇرەببى قادىر خۇدادۇر .
بۇ شەھەر بەھمەننىڭ ئىدى چىن پەخرى .
ئۇ پەلەك كۆكسىدە تۇرار مۇزەففەر ،
ئالەمگە شۇ تەقلىد شۆھرەت سالدى شاھ ،
ئۇلۇغلۇق دەرىخى ئۇندىن نەپ بېرەر .
كەلدى ھەر تەرەپتىن ھېسابسىز سىپاھ .
ئىبادەتخانىدىن يۈردى قەسىرگە ،
ئاڭا كۆرسەتتى ئۇ پەۋقۇلئادده گەنج ،
خەزىنىچى ماڭاتتى يېنىدا بىرگە .
بىر گەنجكىم ، يىغقانتى بابەك چېكىپ رەنج .
قوشۇنغا دىرھەملەر بېرىپ شاد قىلدى ،
ئەردەشىر قولىغا ئۆتتى گەنج زەر ،
خەيرىخاھۇ مۇشپىق زاتنى ياد قىلدى .
كۈچ توپلاپ پارستىن ، تارتتى چوڭ لەشكەر .

ئەردەشىرنىڭ ئەردەۋان بىلەن جەڭ قىلغانلىقى ۋە ئەردەۋاننىڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىكى

يېتىپ ئەردەۋانغا بۇ ئىشتىن خەۋەر ،
گىل ، دەيلەم قوشۇنى كەلدى بۇ جايغا ،
دىلىن چۈلغۇالدى غۇسسە ھەم خەتەر .
يولنىڭ چاڭ ـ توزانى تۇتاشتى ئايغا .
دېدىكىم : « ھەممە ئىش چەرخى پەلەكتىن ،
كۈچلۈك قوشۇن بىلەن كەلدى شەپسىز ،
بولدۇ ئەلۋەتتە خۇداۋەندىدىن .
شامالدەك كەلدى ئۇ ھېچبىر توسقۇنسىز .
بىشەپقەت تەقدىرى ئەزەلنىڭ ئىشى ،
ئىككى ياۋ ئورتىسى ئىككى تاغ گويا ،
قېچىپ قۇتۇلالماس ئۇندىن ھېچ كىشى .
يىلانلار ئىنىغا سالار غۇلغۇلا .
ھەم گۇمان قىلماستىم بىر كۈن ئەردەشىر ،
ياڭرىدى ناغرىلار ، بۇرغا ساداسى ،
بولۇر دەپ نامدارۇ مەردۇ ئالەمگىر .
ئالەمنى لەرزىگە سالار نىداسى .
گەنج ئىشكىن ئاچتى ئاڭا سائادەت ،
كېلەتتى لەشكەرلەر جۇش ئۇرۇپ شۇندا ،
زور قوشۇن تۇزمەكلىك بوپ قالدى ئادەت . »
ئالماستەك پارلايتتى تىغلار يول ـ يولدا .

قىرىق كۈن شۇ ئەلپاز داۋام قىلدى جەڭ ،
لەشكەرگە كەڭ ئالەم كۆرۈنمەيتتى كەڭ .
ئۆلۈكلەر دەشتلەردە ھاسىل قىلدى تاغ ،
مەجرۇھلار جىسمىدا ئازابۇ قىيناق .
باستى كۆك يۈزىنى قاپقارا بۇلۇت ،
تىرىكلىك پۈتكەندەك قاپلاپ دەھشەت جۇت .
بىخاستىن قوزغالدى بىر قورقۇنچ شامال ،
ۋەھىمىدىن ئەسكەرلەر بولۇپ قالدى لال .
شىددىتى بۇ دەشتنى قىلدى پاراكەند ،
تەسىرى پەلەكتىن ئاشقاندەك بەلەند .
ئەردەۋان لەشكىرى دەھشەتكە چۈشتى ،
ھەممىسى مۇدھىش خىيالغا كۆچتى :
بۇ قىسمەت بىزلەرگە تەگرىدىن ئۇندى ،
لەشكەرنىڭ ھالىغا يىغلايمىز ئەمدى .
كىمدە كىمنىڭ ھالى مەيداندا ناچار ،
ئەقلى بولسا بولغاي سۈلھىگە تەييار .
قوشۇن ئورتىسىدىن چىقتى ئەردەشىر ،
ئوق يامغۇرى بىلەن تولدى كۆك ، ئېدىر .
مەيداندا مۇئەللەق قالدى ئەردەۋان ،
تاجۇ تەخت ، بەختىدىن خالاس بولغان جان .
چۈشتى خەررات دېگەن مەردىنىڭ قولىغا ،
خەررات سالدى ئۇنى ئۆزى يولىغا .
ئەسىرنى ئەردەشىر ئالدىغا ئالدى ،
يىراقتىن ئەردەشىر ئاڭا كۆز سالدى .
شۇ ھالەت ئېتىدىن چۈشتى ئەردەۋان ،
تېنىدە ئوق زەخمى ، جېنى ناتىۋان .
ئەردەشىر جاللاتنى توۋلاپ دەر غەزەپ ،
دېدى : « ياۋ شاھىن ھالاك قىل تېزلەپ .
خەنجەر بىلەن كېسىپ تاشلا بېلىدىن ،
قورقۇش ئايرىلمىغاي قارا دىلىدىن » .
جاللات بۇ پەرماننى تېز قىلدى بەجا ،
ئۇ نامدار جاھاندىن ئۆتتى بىپايدا .
بۇ كونا جاھاننىڭ ئاقىۋىتى شۇ :
ئەردەۋان ، ئەردەشىر بولسۇن مەيلى ئۇ .
يەتكۈزسە كۆكلەرگە ئۇنىڭ بېشىنى ،
تۈپراقتا ئاققۇزار ئاخىر قېنىنى .
ئىككى ئوغلىنىمۇ شۇ ھال يار بولدى ،
ئارەشىي ئەۋلادى شۇنداق خار بولدى .
سوقۇلدى ئۇلارغا كىشەن ۋە زەنجىر ،
زىندانغا سالدۇردى غالىب ئەردەشىر .
قاچتى قۇشچى سەرداری بۇ جەڭ كامىدىن ،
قۇتقۇزۇپ ئۆزىنى بالا دامىدىن .
يىغلىشىپ مېڭىشتى ھىندىغا راۋان ،
ئەرزىگەي بۇ ھەقتە يازسا بىر داستان .
مەيدان تولغانىدى كۇلاھ ، كەمەرگە ،
لەشكەر قورالىغا ، گۆھەر ۋە زەرگە .
بۇيرۇدى ، بىر جايغا توپلاندى قوشۇن ،
ئۇلارغا سوۋغاتلار شاھ قىلدى پۈتۈن .
ئۇلۇغلار قاتارى بار ئىدى تەباك ،
ئەردەۋان تېنىنى قاندىن قىلدى پاك .
ئاندىن يۇيۇپ ، مۇسەففا قىلىپ جەسەتنى ،
شاھلار ئادىتىچە دەفن قىلدى ئۇنى .
تاۋارلار ياپتۇردى ئۇنىڭ ئۇستىگە ،
كافۇردىن تاج قويدى شاھنىڭ بېشىغا .
شاھنىڭ لەشكىرىدىن بېرەتتە ئادەم ،
باسمىدى ئەردەۋان قەسرىگە قەدەم .
ئەردەشىر يېنىدا تەباك ئاچتى سۆز :
« ئايا دانىشمەن شاھ ، ئىستىقبال ئۇز ،
تەلەپ قىل ئەردەۋان قىزىن ھەرەمگە ،
يەتكەيسەن دۆلەتلىك ، گۈزەل سەنەمگە .
قولۇڭغا ئۆتكۈسى تاج ـ تەخت ، گەنج ،
بۇ گەنجنى ئەردەۋان يىغقان چېكسىپ رەنج . »
كۆڭلىگە بۇ سۆزلەر كۆپ ماقۇل كېلىپ ،
ئۇ شۇدەم شاھ قىزىن ئەيلىدى تەلەپ .
بىر ـ ئىككى ئاي ئۇندا پاراغەت قىلىپ ،
لەشكەر ۋە مۇلازىم شۇنچە كۆپ يىغىپ ،
رەيدىن پارس تامان يول ئالدى مەردان ،
ئارقىدا قېپقالدى غەم ـ تەشۋىش شۇئان .
بىر شەھەر قۇردۇردى ، مول قەسرە ، بېغى ،
يايلىقى ، گۈلزارى ، زىلال بۇلىقى .
قېرىنداش دېھقانلار دائىم قىلىپ ياد ،
ئاتاشتى بۇ يەرنى ئەردەشىر ئاباد .
مۇندا بىر بۇلاق بار ، دەل دەريادەك ،
قېزىلدى بۇلاقتىن ئېرىقلار ھەريان .
قۇردى ساھىلدا بىر ئاتەشخانە ،
مۇقەددەس سەيلىگاھ ـــ مېھر ۋە سەدە .
ئەترابى كەڭ مەيدان بىلەن يەنە باغ
بىر ـ بىرىگە تۇتاش ، خۇددى بىر بەلباغ .

بولغاچ بۇ شەھەر زور يەنە شەۋكەتلىك ،
شەھرى تۇر ئاتايىتتى جامائەتچىلىك .
قىلدى ئەتراپىدا يېزىلار بىنا ،
كۆرگەنلەر لال ئىدى باققاندا ئاڭا .
شۇ ياقتا بار ئىدى تەڭسىز بىر دەريا ،

توساتتى بىر داۋان يولىنى ئەمما .
توپلاپ كۆپ ئەسۋابچى ، تاشچى ئۇ شۇنداق ،
يۇز ئېرىق ئاچقۇزدى كېسىپ تاش ۋە تاغ .
ئۇندىن تۇر شەھرىگە سۇ ئاقتى راۋان ،
شەھەر سۇ تۇپەيلى بولدى پاراۋان .

ئەردەشىرنىڭ كۈردلار بىلەن جەڭ قىلغانلىقى

تارتىپ ئىستەھەردىن بەھىساب سىپاھ ،
كۈردلار بىلەن جەڭ قىلماق بولدى شاھ .
كۈردلارمۇ جەڭگە تۇرۇشتى تەييار ،
ھەممىسى بولۇشتى جەۋلانچى شۇڭقار .
بۇ چاغدا يەر ئىدى ئەردەشىر ھالى ،
كۈردلار تەرەپتار ئىدى ئاھالى .
پارىستىن تۇزۇلگەن لەشكەر مەيداندا ،
كۈردلاردىن ئارتۇق ئىدى ھەم ساندا !
بىر كۈنى جەڭ بولدى كېچىگە قەدەر ،
قوشۇندار چېكىنىپ قاچقانغا قەدەر .
شۇنچىلىك كۆپ ئىدى ئۆلۈك ، يارىدار ،
ئۇرۇشقانغا ھەتتا مەيدان ئىدى تار .
يوق ئىدى پىداكار ئۆزىدىن ئۆزگە ،
بىرەر مەرد چىلىقماس بۇ جەڭدە كۆزگە .
قۇياش قىزدۇردىكى ، چوغدەك بولدى خاك ،
تەشنالىق تۇپەيلى تىللار ئىدى چاك .
ئاقىۋەت يۇكسىلىپ تۇنىنىڭ بايرىقى ،
بېسىلدى ، سوغۇلدى جەڭنىڭ قاينىقى .
تاللاپ تاغ باغرىدىن يورۇق بىر جاي ،
چېكىندى تاغسىرى ئەردەشىر تىنماي .
يورۇققا يېقىنلاپ كۆردى ئەردەشىر ،
ئولتۇرغان بىر گۈرۇھ ياش ھەم قېرى ئەر .
ئۇ يەرگە قويۇلغان بىر نەچچە چوپان ،
قويلار قورۇسىغا بولۇپ پاسبان .
پىيادە بولۇشتى ئاتلاردىن چۈشۈپ ،
چاڭقاقلىقتىن لەۋلەر يانغان قۇرۇشۇپ .
ئەردەشىر سۇ تىلەپ بىلدۈردى ئەھۋال ،
ئۇلار سۇ ۋە قېتىق تەقى قىلدى دەرھال .
بىر ئاز ئارام تېپىپ ، جاننى تىنجىتتى ،
قارا تۇندە باشقا چەكمەننى ئارتتى .
تۇننى يوتقان قىلدى ، ھارغاچقا ئارتۇق ،

شاھانە تاج بولدى بېشىغا ياستۇق .
تاڭ ئاتتى ، ئاقاردى ئۇپۇقتىڭ يۈزى ،
ئۇيقۇدىن ئېچىلدى شەھرىيار كۆزى .
چوپانىنىڭ سەرداری كېلىپ يېنىغا ،
خەيرخاھلىق قىلىپ مېھمان جېنىغا ،
سوردى بۇ دەشتتىن كەزمەك سىرىنى ،
نېچۈن جاي قىلغىنىن تاغنىڭ قىرىنى .
باش چوپاندىن يولنى سوراپ ئالدى شاھ ،
دېدى : « قايدىن تاپاي ئۆزگە ئارامگاھ ؟ »
جاۋاب قىلدى چوپان : « بىلكى ، ئاۋات جاي ،
تاپماسسەن ئاۋات جاي رەھنەما بولماي .
مۇندىن تۆت چاقىرىم يول يۇرسەڭ ئەگەر ،
بىر دېيار بولغۇسى ساڭا جىلۋىگەر .
ئۇ يەردە بىر نەچچە قىشلاقلار بارىكىم ،
ھەر بىرى بېشىدا بىر سەردار ھاكىم .
مۇنداق خەۋەر ئاڭلاپ ئۇ ئەقىلدان شاھ ،
بىر قانچە چوپانىنى ئەيلىدى ھەمراھ .
تاغدىن قىشلاقسىرى بولۇشتى راۋان ،
قىشلاق بېگى چىقتى ئالدىغا چاققان .
شاھ مۇندىن يوللىدى شەھەرگە ئەلچى ،
قوشۇنلار سەپەرگە بولسۇن يۇرگۈچى .
شاھنىڭ ئەمرى بىلەن قوشۇن بولدى شاد ،
پادىشاھ ئالدىغا سۇرۇپ كەلدى ئات .
كۈردلارغا ئەۋەتتى بىر قانچە جاسۇس ،
ھەر بىرى مەخپىي سىر بىلىشكە مەخسۇس .
ئۇلار تېزدىن بېرىپ تېزدىن يېنىشتى ،
ئىران شاھ ئالدىغا دەرھال كىرىشتى .
دېدىكى ، كۈردلار ئىشرەت بىلەن بەند ،
بىز مەغلۇپ قىلدۇق دەپ مەغرۇر ۋە خۇرسەنت .
ئۇلار دەر : سىتەھر ئىچرە ئەردەشىر ،
بەختى زەبۇن بولدى ، شۇ بولدى تەقدىر .

ئاڭلاپ بۇ سۆزنى شاھ كۆپ بولدى خۇشال ، تاللىدى ئۇچ تۇمەن ئاتلىق چەۋەنداز .
ئۆتكەن گەپ سۆزلەرنى ئۇنتۇدى دەرھال . يەنە مىڭ ئوقيالىق جەڭچى تاللىدى ،
نامدار لەشكەرلەردىن ئەمەس كۆپمۇ ئاز ، ئۆزىگە ئۇلارنى ھەمراھ ئەيلىدى .

ئەردەشىرنىڭ كۈردلارغا قايتۇرما ھۇجۇم قىلىپ ئۇلارنى مەغلۇپ قىلغانلىقى

قۇياش پاتار چېغى شاھ تارتتى قوشۇن ، قوشۇنغا بېرىلدى ھەممە زەر ۋە تاج .
لەشكەرلەر قاپلىدى قىرلارنى پۈتۈن . لىگەنگە تولدۇرۇپ بىر چال زەر دىنار ،
ئالەمنى قاپلىغان چېغى كەچكى تۇن ، ئەلگە قىلماق بولدى خۇداگوي نىسار .
كۈردلارغا شاھ كەلدى شۇنچىلىك يېقىن . دىنارغا قارارغا كىشى يوق ئىدى ،
دەشت ئىچرە ئۇلارنى كۆردى ئۇيقۇدا ، شاھ ئىنايىتىدىن كۆڭۈل توق ئىدى .
پەرىشان ئىدىلەر ، جىملىق ئىلكىدە . شاھ مەمنۇن بولمىدى بۇ جەڭ پەخرىگە ،
غەپلەتتە باسماقچۇن دەھشەت دۇشمەننى ، ئالدىراپ يول سالدى ستەھر شەھرىگە .
شاھ قويۇپ بەردى تۇلپار چۇلۇرنى . بۇيرۇدى : ئاتلارغا بېرىلسۇن ئوزۇق
غىلاپتىن شەمشىرىن سۇغۇروپ چاققان ، ۋە جەڭگە تەق بولسۇن قورال ھەم جابدۇق .
گىياھلارنى تاجدار ئەتتى تۆكۈپ قان . ھاردۇق چىقىرىلسۇن ، مەئىشەت كۆرسۇن ،
كۈردلار مۇردىسىغا تولدى كەڭ چۆل ، ئاندىن يېڭى جەڭنىڭ تەدبىرىن قۇرسۇن .
مەجرۇھلار ئۆلگەنلەردىن ئىدى مول . باتۇرلار يۈزلەندى مول داستىخانغا ،
يەنە ئەسىر چۈشتى كۆرد ساناقسىز ، مادارلار توپلاشتى تەن بىلەن جانغا .
مەنمەنلىك تۈپەيلى پۇكۈلدى بار تىز . بىراق جەڭنى تۈتتى ئەستە ئەردەشىر ،
ھەممە مۇلۇكلەرنى شاھ قىلدى تاراج ، ئاڭلا ، بۇ داستاننى ، ئۇنتۇما ھېچبىر .

ھەفتۋاد قۇرتنىڭ داستانى

دېھقان سۆزلەپ بەرگەن بۇ سىرنى ئاڭلا ، ئۇلارغا يات ئىدى ئارام ۋە ھاردۇق ،
ئاجايىپ ھەم قىزىق تەسۋىرىن ئاڭلا . ھەممىنىڭ ئوي ـ پىكرى ئىشقا مەشغۇللۇق .
كۇجەران شەھرى ، پارس نەھرى ئارا ، ئۇرچۇق ـ ئۇرچۇق يېپنى ئىگىرىپ ئوبدان ،
شۇ دەريا بويىدا تاڭدا بىناۋا ئۇلار كەچ قايتاتتى ئۆيلىرى تامان .
بىر شەھەر بار ئىدى ، خەلقى مول ، تىنچ ، ياشايتتى شەھەردە بىناۋا بىر زات ،
جاپادا تاپاتتى ھەر بىرى رىزقىن . ئۇ زاتنىڭ نامىنى ئاتار ھەفتۋاد .
بۇ شەھەر ئىچىدە كۆپ ئىدى قىزلار ، مۇنداق نام ئالماقتا بائىس ئىدى شۇل :
ھەر بىرى مۇشكۈلدە رىزقىنى ئىزلەر . بار ئىدى ھەفتۋادتا يەتتە ئوغۇل .
شەھەرنىڭ بىر چېتى ئېگىز تاغ ئىدى ، بىر قىزى بار ئىدى ئىززەتمەن شۇنچە ،
قىزلار كۆپ باراتتى ، يېقىنراق ئىدى . قىزلارنى كۆزىگە ئىلمايتتى قىلچە .
دەرۋازا يېنىدا يىغىلىپ ئۇلار ، بىر كۈن بارچە قىزلار جەم بولۇپ تاغدا ،
تاغسىرى ھەر تاڭدا راۋانە بولار . ئىشقا بەند ئىدى سالقىن يايلاقتا .
بىرى پىلتە ياسار ، بىرى يىپ تۇزەر ، تاماق ۋاقتى يېتىپ ، يېيىپ داستىخان ،
ئۇلار ئۆز كەسپىنى ئىشلىشىپ قايتار . ھەممە بارنى تۆكتى : ئاش ھەمدە سۇ ، نان .
نان ۋە سۇ ئورتىغا تەڭ قويۇلار ھەم ، ھەفتۋادنىڭ قىزى قوزغىلىپ بىردىن ،
دېيىشمەس بۇ ئارتۇق ، يا بۇنسى كەم . بىر شامال چۈشۈرگەن ئالمىنى يەردىن

تېز ئېلىپ ئورنىغا ئولتۇردى چاققان ،
ئاڭلا بۇ قىسسىنى ، بولۇرسەن ھەيران .
ئۇل گۈلرۇھ ئالمىغا چىشىنى سۈردى
ۋە ئالما ئىچىدە بىر قۇرت كۆردى .
بارماق بىلەن قۇرتنى ئاۋايلاپ ئالدى ،
ئالقىنى ئىچىگە قۇرتنى سالدى .
دېدىكى : « تەڭرىمنىڭ نامىغا قەسەم ،
ئۇرچۇق ئىگىرىشتە سىزدىن ئۆتمىسەم .
بۇقۇرت مەدەتكار ، بەخش ئېتەر ئىمكان ،
ئىگىرمەكتە سىزنى قىلۇرمەن ھەيران . »
ھەممە قىزلار بولدى بۇ سۆزدىن شادىمان ،
چېھرىلەر ئېچىلدى چېچەكتەك خەندان .
ئىككى ھەسسە كۆپرەك ئىگىرىپ شۇ كۈن ،
يەر سىزىپ قىلدى قىز ھېسابات ـ يەكۈن .
ئاندىن تېز شامالدەك قايتىپ خانىگە ،
مەھسۇلىن كۆرسەتتى دەرھال ئانىغا .
ئانا مېھرى بىلەن ئېيتىپ ئاپىرىن ،
قۇتلىدى قىزنىڭ مۇنداق زەپەرىن .
سەھەر ئۆز ئىشىدىن خۇشال بولۇپ قىز ،
ئىككى ھەسسە ئارتۇق پاختا ئالدى تېز .
يەنە تاغقا كەلدى قىزلار گۈرۈھى ،
يىپ ئىگىرمەككە بۇگۈن ئۇستۇنتى روھى .
ھەفتۇاد قىز دېدى : « سۆزنى ئاڭلاڭلار ،
ماھىرلار ، بەختىيار ، پەزىلىلىك قىزلار .
بۇ قۇرت شاراپىتى بىلەن بۇگۈن
شۇنداق كۆپ ئىگىرەي ، لال بولۇڭ پۇتۇن . »
پاختىنى ئىگىردى ، تالماي ھەم ھارماي ،
يەنە قانچە بولسا ھەم پەرۋا قىلماي .
پۇتكەن يىپلارنى ئۆيگە ئەۋەتتى ،
ئانىسى كۆڭلىنى چەكسىز شاد ئەتتى .
ھەر سەھەر ئالمىدىن ئۇزۇپ بىر ئىبغىز ،
بېرەتتى قۇرتقا پەرى رۇخسار قىز .
قانچىلىك كۆپ بولسا ئالدىدا پاختا ،
ئىگىرىپ تاشلايتتى قىز قىسقا ۋاختا .
كۇنلەرنىڭ بىرىدە ئاتا ۋە ئانا ،
قىز بىلەن بۇتاغقا بولۇشتى راۋا .
بىلمەك ئىستەيتتى : سىر نېمە ئىكىن ؟
ۋەيا قىزغا پەرى ئۇچرىدىمىكىن ؟
ئانىغا قىز ئېيتتى زادى سىر نېمە ،
ئالما ھەم قۇرتنىڭ سېھرىنى يەنە .
كۆرسەتتى ئۇلارغا قۇرتنىڭ ئۆزىن ،
شادلىققا تولدۇرۇپ ئۇلارنىڭ كۆزىن .
خاسىيەتلىك ساناپ سۆزنى ھەفتۇاد ،
باشقا ئىشنى دىلدا ئۇ قىلمىدى ياد .
قۇرتنى شاراپەت ـ ئەلا تۇتتى ئۇ ،
كۇنلەردە خۇشاللىق بىلەن ئۆتتى ئۇ .
شۇ سەۋەب تىك بولۇپ ئاتا قامىتى ،
كۇندىن كۈن يۇرۇشتى ئىش ۋە ئامىتى .
ئۇ قۇرتنى ئەزىز بىلىپ ئائىلە ،
باقتىكى ھەم مېھرى ھەم پەرۋا ئىلە .
ئۇ قۇرت يوغىناپ ، قۇۋۋەتكە تولدى ،
گەۋدىسى زورايدى ھەم جۇلا قىلدى .
ئەمدى قۇتا ئاڭا كېلىپ قالدى تار ،
ئۇ قارا مۇشۇكتەك شۇنچە يالتىرار .
زەپىران بولماستىن تېرىسى ، تېنى ،
باشقا يەرگە ئالماق كېرەكتۇر ئۇنى .
مەخسۇس ياستىلدى كاتتا بىر ساندۇق ،
بۇ يەردە قىسلىماي ياشار ئۇ تولۇق .
دۆلەت ، بەخت بەخش قىلدى ئۇ كارامەتتە ،
ئۇندىن ئامەت كەلدى يەتتە پەرزەنتكە .
پۇتكۇل شەھەردە ھەفتۇادسىز ھېچ شەخس
سۆزلەلمەيتتى ھەقىقەت ـ ئادالەتتىن بەھىس .
شەھەردە بار ئىدى يەنە باشقا مەرد ،
ئابرويلۇق ، لەشكەرۋاز ، خېلى زور شۆھرەت .
ئۇ بېسىم ئىشلىتىپ ھەفتۇادقا ھەم ،
ئۇندۇرۇپ ئالاتتى دىنار ۋە ئىنئام .
ئەمدى يەتتە ئوغلى بۇندىن قىلدى ئار ،
ئۇلارغا قوشۇلدى خېلى كۆپ نامدار .
كۇجەران شەھرىدە ئۆرلىدى لەرزە ،
ھەممىنىڭ قولىدا قىلىچ ۋە نەيزە .
ئۇلارنىڭ ئالدىدا ماڭدى ھەفتۇاد ،
شوئارى يا ھايات ۋە ياكى مامات .
شەھەرنى تىنجىتتى ، ياۋنى ئۆلتۇرۇپ ،
قولغا ئالدى بايلىق ، گۆھەرلەر بۆلۈپ .
جەم بولۇپ يەنە ھەم ئەل ـ يۇرت ، ئالامان ،
كۇجەران شەھرىدىن ماڭدى تاغ تامان .
چوققىغا ياسالدى بىر قەلئە شۇندا ،
ئېتىقاد قىلىشتى جامائەت ئاڭا :

قەلئەگە تۆمۇردىن دەرۋازا قىلدى ، چىن تاۋارلىرىدىن يېپىنچا قىلدى ،
ئارامگاھ ، جەڭگاھ دەپ ئاتا نام قويدى . يېمىش ، سۇت ، ھەسەل ، ياغ ئوزۇقى ئىدى .
بىر بۇلاق كېلەتتى تاغنىڭ بېشىدىن ، ھەفتۇاد ئىشكىدە تۇرار پايلاقچى ،
ئاقاتتى قەلئەنىڭ ئىچى ـ تېشىدىن . ھەر خىل شكايەتنى سورار پايلاقچى .
ئۇنىڭ ئەتراپىغا سوقتۇرۇلدى تام ، چىننىڭ دەرياسىدىن كىرمانغا قەدەر
ئۇ ئېگىز سوقۇلغان ۋە چىشلىق تامام . ئەللەرنى تولدۇردى قوراللىق لەشكەر .
ساندۇقمۇ قۇرتقا كېلىپ قالغاچ تار ، يەتتە ئوغلى ئون مىڭ قىلىچۋاز بىلەن
بىر كۆلنى ياساتتى كېسىپ تاغ ـ تاشلار . جەڭگە تەييار بولدى كۆپ جاھاز بىلەن .
گەنج بىلەن مەھكەملەپ بۇ كۆلنىڭ تېگىن ، بىرمر شاھ گەز ھۇجۇم قىلماق قەستىدە
سۇغا چۇشۇرۇشتى قۇرتنى مەيىن . كۆرۈنسە بۇ يۇرتنىڭ ئېگىز ـ پەستىدە ،
چاكارغا بۇيرۇدى شۇندا ھەفتۇاد ، تەسلىم بولۇر ئىدى تاپالماي نىجات ،
ئۇ چاكار ئۆيىدىن چىقىپ ھەر بامداد ، ئۇ قۇرت كۆلىنى ئاڭلىغان سائەت .
گۇرۇچتىن ئاش ياساپ چوڭ داشقازاندا ، ھەفتۇاد ئىشكىنگە قويالماس قەدەم ،
قۇرتنى باقاتتى ھەر كۈن ئەزاندا . ھەتتاكى بىقارار ئۆتكەن شامال ھەم .
شۇ خىلدا ئاربدىن ئۆتتى نەق بەش يىل ، بۇ ھەقتە ئەردەشىر خەۋەر تاپقان چاغ ،
قۇرت سەمىرىپ بولدى سىياقى بىر پىل . قەلبىگە غەزەپتىن لىق تولدى تىترەك .
ھەفتۇادنىڭ قىزى قۇرت خۇمارى ، لەشكەر كەش ئەۋەتتى ھەفتۇادسېرى ،
ھەفتۇاد ئىدى ئۇنىڭ ھەم غەمگۇزارى . يېنىدا زەبەردەست نامدار مەردلىرى .

ئەردەشىرنىڭ ھەفتۇاد بىلەن جەڭ قىلىپ مەغلۇپ بولغانلىقى

بۇ گەپتىن ھەفتۇاد بولۇپ خەۋەردار ، ھەفتۇاد ئالدىغا ئات سالدى شۇئان ،
چەكمىدى بىر ئازمۇ ۋەھىمە ، ئازار . بۇ ئىشتىن ئەفتۇاد بولدى شادىمان .
تاغنىڭ قاپتىلىدا مۆكتۈرمە قۇرۇپ ، ھىساردىن كېلەتتى قورال بىلەن گەنج ،
قوشۇن بىرلەن يەتتى شۇئان ئات سۈرۈپ . ئۆلۈمدىن ھەفتۇاد ھېچ چەكمەيتتى رەنج .
غەنىمنى كۆرۈشتى مۇندا شۇ ھالدا ، چوڭ ئوغلى ئۇنىڭدىن ئىدى ئۇزاقتا ،
قوللاردا گۈرزەھەم نەيزە ، ئاي پالتا . ئاتىسى جەڭدە دەپ ئاڭلىغان چاغدا .
دەريانى يېتىشكەن چېغى ئەردەشىر ، ئارامۇ راھەتنىڭ بەھرىدىن كېچىپ ،
بىردىنلا قارايدى ئاسمان ، يەر ـ ئېدىر . كەلدى كېمە بىلەن ئۇ دەريا ئېشىپ .
ھېچ نەرسە كۆرۈنمەس ئىدى ئېنىق ھەم ، ئۇ ئوغۇل نامىنى شەھرۇي دەر ئىدى ،
جەڭگاھ قان ئىدى تا تىزغىچە شۇ دەم . ئۇ ئۆتكەن بىنومۇس ، ئالدامچى ئىدى .
ئۆلۈككە لىق تولدى تاغ بىلەن دەريا ، شاد بولدى ھەفتۇاد ئوغلۇم كەلدى دەپ ،
غالىبنى يايرىتار دەھشەت مەنزىرە . بەئەينى جىسمىغا قانات ئۇندى دەپ .
تىرىك قالغان بارچە ئاران قېچىشتى ، لەشكەر قوش قاناتتا باشلىدى ھۇجۇم ،
جەڭ تۇگەپ ، سارايغا قايتىپ كېلىشتى . كۆزلەردە دەر غەزەپ ، يۈرەكتە زۇغۇم .
ئەردەشىر ئاڭلىدى بۇ پالاكەتنى ، تەڭداشسىز قىرغىنىنى كۆرۈپ ئەردەشىر ،
بۇ تالان ـ تاراجنى ، بۇ ھالاكەتنى . ئېيتاتتى : بۇ قېتىم بەلكى شۇ تەقدىر .
قايغۇرۇپ لەشكىرىن يەنە جەملىدى ، يەنە قوشۇن تۇزدى دۇشمەن ئىككى سەپ ،
ياراغ ھەم دىرھەمنى قايتا غەملىدى . نەيزە ۋە تىغلاردىن ئۇچقۇنلار چاچراپ .

ناغرا ياڭراپ ، كېلەر ئىدى توپ ـ توپ پىل ،
يىراقتىن كىم كۆرسە بەھوش بولغاي دىل .
كاناينىڭ ساداسى تولۇپ ساماغا ،
جور ئىدى ناغرىمۇ شۇ خىل ساداغا .
ئوقلارنىڭ زەربىدىن يەر ئۆتمىتۆشۈك ،
ھاۋانى قاپلىغان يانغىن ھەم تۈتەك .
چوقماقلار ، دۇبۇلغا چېپىشار ئىدى ،
گويا ئاسمان يەرگە يېپىشار ئىدى :
تۈلپارلار زېمىننى چەيلىگەن مۇندا ،
باشسىز تەنلەر بىلەن تولغان دەشت ـ دەريا .
شۇ ھالدا ھەفتۋاد قوشۇنى كەلدى ،
شاملى دەريادا دولقۇن كۆتۈردى .
ئىككى ياندا لەشكەر تولدۇرۇپ چۆلنى ،
چۈمۈلىلەر ھەتتا تاپالماي يولنى
قالغاندا سارغىيىپ پېتىپ كەتتى كۈن ،
زەڭگەر ياغلىقىنى باشقا ئارتتى تۈن .
ھەر ياندىن ئەسكىرىن يىغدى ئەردەشىر ،
بىر كۆلنىڭ بويىغا قۇرغۇزدى چېدىر .
سامانىڭ چىرايى بولغاندا قارا ،
ساقچىلار كۆزەتتى ئەتراپنى يەنە .
قورشاۋدا ئۇنۇمسىز كېتىپ ماجالى ،
لەشكەرنىڭ يامانلاپ باراتتى ھالى .

مېھرەكى نوشزادنىڭ ئەردەشىر ئۆيىنى بۇلىغانلىقى

جەھرەمدە ياشايتتى شاھانە بىر زات ،
ئىسمىنى ئاتايتتى مېھرەكى نوشزاد .
ئاڭلاپ ئەردەشىرنىڭ ئوسال بولغىنىن
ۋە دەريا بويىدا قامال بولغىنىن ،
ناچار قالغىنىنى مەيدان ئىچىدە ،
تاماقسىز ھارغىنىن ئارمان ئىچىدە ،
جەھرەمدىن تېز كەلدى شاھ ئايۇنىغا ،
ھېسابسىز قوشۇننى ئېلىپ يېنىغا .
شاھ گەنجىنى قىلدى ئۇ تالان ـ تاراج ،
قوشۇنىغا بەردى ئۇ تىللا ۋە تاج .
مۇنداق غەم باسقاندا ئۇنىڭ ئۆيىدە ،
ئەردەشىر تاڭ قالدى دەريا بويىدا .
دېدى ، ئۆز ئۆيۈمنى تىكلىمەي نېچۈن ،
دۈشمەنگە قارىتتىم يىگىتلىك كۈچۈم ؟
سەردارلارنى چىللاپ ھوزۇرىغا شاھ ،
مېھرەك قىلمىشىدىن ئەيلىدى ئاگاھ .
دېدى : « سۆزلەڭ قانداق قىسمەت يار بولدى ،
نېچۈن دۈنيا ماڭا مۇنچە تار بولدى ؟
ھايات ئاچچىقىنى كۆپ تارتتىم ، لېكىن ،
خىيال قىلمىغانتىم مېھرەك قىلمىشىن . »
سەردارلار دېيىشتى : « ئايا شەھرىيار ،
بېشىڭغا يامان كۈن چۈشمىسۇن زىنھار .
پەيت پايلاپ يامانلىق قىلىپتۇ مېھرەك ،
مۇندىن ساراسىمگە قالماق نە كېرەك ؟
سەن شاھى ئەزىمسەن ، كەيخان سېنىڭكى ،
بارچىمىز غۇلاممىز ، پەرمان سېنىڭكى . »
ئەمىر ئېيتتى ، داستىخان سېلىندى شۇ تاپ ،
سازەندىلەر كېلىشتى قولدا جام ، شاراب .
كەلتۈرۈپ بەھىساب قوزىلار قىردىن ،
بەررە گۆش يېيىشكە كىرىشتى بىردىن .
ئەردەشىر ئېڭىشىپ ئالماق ئۈچۈن نان ،
قولىنى ئۇزاتقان چېغى ، ناگاھان ،
ئوق كېلىپ قادالدى قوزا گۆشىگە ،
ۋە پېتىپ كەتتى ئۇ گۆشىنىڭ ئىچىگە .
ئۇلۇغلار ، سەردارلار بولۇشتى ھەيران ،
داستىخان بىردىنلا يىغىلدى شۇئان .
ئۇلارنىڭ يۈرىكى غەمدىن بولدى غەش ،
ئوقنى تارتۇالدى گۆشتىن لەشكەر كەش .
شۇ دەم ئۆتكۈر ئوقدا بىر خەت كۆرۈندى ،
مىرزا خەت ئوقۇدى ، تىڭلاپ تۇرۇلدى .
پەھلەۋىي يېزىقتا يېزىلغانتى خەت :
« ئەي شاھ ئايان بولسۇن ساڭا نەسىھەت .
بۇ ئوقنى يوللىدى قەلئەنىڭ تېمى ،
قۇرتنىڭ ۋەجدۇر قەلئە ئارامى .
ئەگەر ئەردەشىرگە ئاتقان بولسام ئوق ،
جىسمىنى تېشەتتى ، بۇڭا شۈبھە يوق .
شەھرىيارغا ھاجەت يوقتۇر ، ئۇ بىلسۇن ،
ئىش شۇنداق ، قۇرتنى چوقۇم يوق قىلسۇن ! »
شاھقا ئوقۇپ بەردى مىرزا بىرمۇ بىر ،
ۋە خەتنىڭ سىرلىرىن قىلدى ئۇ تەبىر .

قەلئە مۇساپىسى نەق ئىككى پەرسەڭ ،
سەردارلار ھەيرەتتە بولۇپ قالدى تاڭ .

يەزداننىڭ نامىغا ئوقۇشتى دۇئا ،
دېيىشتى يەزداننىڭ ئىلكىدە دۇنيا .

ئەردەشىرنىڭ قۇرت ئىشىدىن خەۋەر تاپقانلىقى ۋە تەدبىر بىلەن ئۆنى ئۆلتۈرگەنلىكى

شاھ قۇرت توغرۇلۇق كۆپ قاتۇردى باش ،
تا ئاينىڭ ئورنىنى ئالغۇچە قۇياش .
قوشۇننى جەم قىلدى ئۇزاقماي شۇئان ،
ۋە پارس تەرەپكە بولۇشتى راۋان .
قوشۇننىڭ كەينىدىن قوغلايتتى دۇشمەن ،
بىر تۇزاق ئويلايتتى ھەر خىل قەست بىلەن .
نەچچە نامدارلارنى ئۆلتۈرۈپ بىر ـ بىر ،
شەھرىيارغا سالدى زەخمەتلەر ئېغىر .
بىر سادا ئاڭلاندى : بۇ قۇرت بەختى ،
پارلاق بولسۇن دائىم بۇ قۇرت تەختى !
دەر ئىدى ھەر كىشى : بۇ قانداق سەۋدا !؟
بۇڭا تەڭ كەلمەكلىك مۇمكىنمەس ئەسلا .
گاھ ئېدىر ، گاھ يارلىق دۇچ كەلگەن چېغى ،
ۋەھىمە ئىلكىدە شاھ تىترەر ئىدى .
بىرى قوغلىغاندەك چاپتۇراتتى ئات ،
كەڭ بىر شەھەرىستان كۆردى ئۇ ئاۋات .
بىر ئۆيگە يۇز تۇتۇپ يېقىنراق كەلدى ،
ئۇ يەردە ئۇ ئىككى يىگىتنى كۆردى .
ئۇ ئىشىك ئالدىغا يېتىپ بارغان چاغ ،
نا تونۇش يىگىتلەر سوراشتى سوراق :
« بىمەھەل بۇ پەيتتە قايان بارۇرسىز ،
ئۇستۇنىشكىز چاڭ ، نېچۈن خارابسىز ؟ »
شاھ دېدى : « بۇ يولدىن ئۆتتى ئەردەشىر ،
بىز ئۇندىن ئادىشىپ ئايرىلدۇق ئاخىر .
قۇرت ھەم ھەمتۇادتىن ئۇ قاچاتتى ،
دەھشەتلىك قەھرىدىن ھالى يەر ئىدى . »
بۇ دەردلىك ھالەتتىن بولۇپ مەيۇس ھال ،
تولغاندى يىگىتلەر جايىدا دەرھال .
ئۇنىڭغا تەھسىنلەر دېيىشىپ بىللە ،
يولچىنى ئېگەردىن چۇشۇردى يەرگە .
بىر خۇشال مەنزىرە تەق بولدى شۇ دەم ،
نېمەتلەر تىزىلدى داستىخانغا ھەم .
شاھ بىلەن ئۇلتۇرۇپ بىللە ئىككى ياش ،

ھۇرمەتلەر كۆرسىتىپ بولدى سۆھبەتداش .
ئۇنىڭغا دېيىشتى : « ئەي زاتى كەرەم ،
داۋام قىلماس ھەر كۇن شادلىق ، غەمۇ ھەم .
ئەسكە ئال شۇ زالىم زەھھاك ھالىنى ،
ئەل بېشىغا سالغان رەنج ئۇۋالىنى .
ئەفراسىياپ ئۆتتى خۇسۇمەتلىك مەرد ،
ئۇندىن شەھرىيارلار دىلى تاپتى دەرد .
ئىسكەندەر جاھانغا بولدى ھۆكۈمدار ،
ئۆلتۈردى كىم بولسا ئەلدە شەھرىيار .
ئۆتۈشتى ھەممىسى ، قالدى يامان نام ،
بېھىشتە ئۇلارغا يوق ئورۇن ـ مەقام .
شۇ ئىرۇر ھەقتۇاد نەسۇنسى ھەم ،
بەد نەسلى تاپقۇسى ئالەمدىن بەرھەم . »
ئۇلارنىڭ سۆزىدىن شاھ بولدى كۆپ شاد ،
دىل باھار گۈلدەك ئېچىلدى كۇشاد .
يىگىتلەر سۆزلىرى شاھقا ياققاچ خۇش ،
قايغۇدىن پۈتۈنلەي بولدى فەرامۇش .
دېدى : « ئەردەشىرمەن ، ساسانغا پەرزەنت ،
ماڭا ھاجەت بۇگۇن قۇتلۇق نەسەھەت . »
ئىران لەشكەر بېشى رازى بولغان ئان ،
تەزىم بەجا قىلدى بۇ ئىككى ئوغلان .
ھەر ئىككىسى دېدى : « دائىم بەختلىك بول ،
سەندىن يىراق بولسۇن دائىم قارا قول !
بىز قۇلۇڭ بولايلى تا تەندە جان بار ،
سېنىڭ جېنىڭ بولسۇن مەڭگۇ بەر قارار .
ئەمدى سوئالىڭغا بىرەيلى جاۋاب ،
ئەڭ دانا چارىنى ئۆزۈڭ ئويلاپ تاپ .
ھەقتۇاد قۇرت جېڭى ، بۇ ئوڭاي ئەمەس ،
ھىيلە ئىشلەتمىسەڭ يېڭىپ بولماس ، بەس .
بىر قەلئە قۇرغان ئۇ تاغنىڭ ئۇچىغا ،
قۇرت ، لەشكەر ، خەزىنە ئۇنىڭ ئىچىدە .
ئالدى شەھەر ئۇنىڭ ، ئارقىسى دەريا ،
يولدىن ئۆتەلمەس جەڭ ئېتى ھەتتا .

قۇرت ئەھرەمەننىڭ باغرىدىن چۇشكەن ،
ھەتتا تەڭرىگىمۇ ئۇ قۇرت دۇشمەن .
گەرچە ئاتالسىمۇ ، مەخلۇق قۇرت ، دەپ ،
ئۇنىڭغا لايىقتۇر دىۋە دېگەن گەپ . »
ئاڭلاپ قۇرت سېھرىن ئەردەشىر بۇ دەم ،
يىگىتلەر سۆزىگە كۆڭۈل بۆلدى ھەم .
ئۇلارغا دېدىكى : « گېپىڭلار راۋا ،
ياخشى ـ يامان كۆندە مەن سىلەرگە ئاشنا . »
يىگىتلەر ھەم جاۋاب قىلىشتى مەمنۇن ،
شاھنى قىلىشتى خۇشال ھەم مەپتۇن .
دېيىشتى : « بەندىمىز سېنىڭ قولۇڭدا ،
يولدىشىڭ بولايلى ياخشى يولۇڭدا . »
يىگىتلەر سۆزىدىن يورۇپ كۆڭۈل ـ دىل ،
شاھ تۇردى ئورنىدىن بولۇپ ھەم ئاقىل .
ئۇ يەردىن ئايرىلىپ يولغا چۇشتى شاھ ،
شاھقا بۇ يىگىتلەر بولۇشتى ھەمراھ .
كۆڭۈلدىن قاچۇرۇپ ئېغىر قايغۇسىن ،

ئەردەشىر شەھرىگە قايتتى شۇ يوسۇن .
سىپاھ ھەم لەشكەرنى بۇندا قىلدى جەم ،
توپلىدى تەدبىرلىك سەركەردىلەر ھەم .
نەچچە كۈن دەم ئېلىپ قىلىپ ئادالەت ،
مېھرەك نوشزاد تامان قامچىلىدى ئات .
مېھرەك ئەردەشىرگە جەڭ ئاچالمىدى ،
ئالەم ياپقان بەختىن ئۇ ئاچالمىدى .
يېقىن بارغان چېغى جەھرەمگە پادىشاھ ،
پىنھان بولدى ئۇندىن مېھرەك بۇۋاپا .
قىساسقا شاھ دىلى تولغانىدى لىق ،
ئەسىر چۇشتى ئاخىر ، بۇ مەككار قىلىق .
ھىندى شەمشىرىدە قىرقىلدى بېشى ،
ئاتەشتە ئۆرتىدى باشسىز جىسمىنى .
بارچە ئەۋلادىنى بىر ـ بىر سويدۇردى ،
خەنجەر بىلەن تۇتقان ھامان ئۆلتۈردى .
پەقەت تاپالمىدى ئۇنىڭ بىر قىزىن ،
بارچە شەھەرلەردىن ئىزلەپمۇ ئىزىن .

ئەردەشىرنىڭ ھەفتۋاد قۇرتىنى ئۆلتۈرگەنلىكى

ئەردەشىر قەستى قۇرت بىلەن جەڭ ،
قوشۇنغا لازىمتى يەڭمەكلىك لەھەڭ .
ئون ئىككى مىڭ لەشكەر بولدى چەۋەنداز ،
تۇلپارلار ئۈستىدە قىلىشتى پەرۋاز .
پاراكەندە قوشۇن يەنە بولدى جەم ،
يېتىشتى تاغ سايان بېسىپ تېز قەدەم .
بىر يىگىت بار ئىدى شەھرگىر ئاتلىق ،
ئەقىللىق سەردارى ، جەسۇر ، سۇباتلىق .
شاھ ئاڭا بۇيرۇدى : « ئايا پەھلىۋان ،
سەن مۇندا چىڭ تۇرغىن ھەردەم ، ھەر قاچان .
تۇن ۋە كۈن قوشۇنلار ئۇيقۇسىز بولسۇن ،
تەدبىر كارلىق بىلەن ھەم ھوشيار تۇرسۇن .
قوشۇنغا پاسىبان بولۇڭ ئەرتە ـ كەچ ،
لەشكەرلەر ھەرۋاقىت بوش كەلمىسۇن ھېچ .
قوللاپ ئىسفەندىيار ـــ ئەجدادىم قولىن ،
مەن ئەمدى تۇتقايمەن بىر ھىيلە يولىن .
كۈندۈزى قەلئەدىن كۆرۈنسە تۇتۇن ،
يا قۇياشتەك يالقۇن بولسا قارا تۇن ،
بىلىڭكى قۇرتىنىڭ پۇتتى ئازارى ،

ئۆچتى يۇلتۇزى ھەم تىندى بازارى .
يەتتە مەردنى ئالدى قوشۇندىن يانغا ،
ھەر بىر جەڭلەردە ئوخشار قاپلانغا .
ئۇلار ئەردەشىرگە ئىدى ھەم پىكىر ،
ھەتتاكى شامالغا ئاچماس ئىدى سىر .
خەزنىچىدىن ئالدى كۆپتىن ـ كۆپ گۆھەر ،
دىنارلار ئېلىشتى ، ئېلىشتى مال ، زەر .
خىلمۇ خىل بۇيۇمنى تاي ـ تاي جەملىدى ،
قەلەي ھەم قوغۇشۇن يەنە غەملىدى .
قوشتى يۈك ئىچىگە بىر چويۇن قازان ،
تاكى مۇشكۇللۇكنى قىلاي دەپ ئاسان .
تەق ، بەجا ئەيلىگەچ بار نەيرەڭنى ،
ئېغىلدىن ئالدۇردى ئۇ ئون ھاڭگىنى .
زەر ۋە كۈمۈشلەرنى يۈكلىدى چاققان ،
ئۆزلىرى كىيىشتى ئېسىل يۈڭ چەكمەن .
كەسىپ قىلىپ مەيۇس بىر شىكەستە ھال ،
ئۇلار قەلئەسىرى يۇرۇشتى دەرھال .
قىشلاقتىن قوشۇلغان ئىككى يىگىت ھەم
بۇ يولدا ئۇلارغا بولۇشتى مەھرەم .

ئۇلار سىرداش ئىدى ھەم مەسلىھەتداش ،
ھەم ئىدى ئاق كۆڭۈل ، ئىدى پىكىرداش .
يول يۇرۇپ قەلئەگە يەتكەندە كارۋان ،
بىر نىدا چىقاردى سەزسۇن دەپ پاسىبان .
پاسىبانلار سورىدى ئۇندا بوپ تەييار :
« ساندۇقلار ئىچىدە قانداق نەرسە بار ؟ »
شەھرىيار دېدى : « بۇ يۈكلەر ئارا ،
بار ھەر خىل مال ـ بۇيۇم ۋە ھەر خىل ماتا :
كىمخاپ لىباسلار بار ، كۈمۈش بار ، زەر بار ،
دىنار بار ، شاھانە ھەر خىل گۆھەر بار .
ئۆزۈم خۇراسانلىق مەردۇم ئىرۇرمەن ،
دەرد تارتىپ ، راھەتتىن مەھرۇم ئىرۇرمەن .
ئۇ قۇرت ساق بولسۇن پېقىر بەختىگە ،
تەزىم بىلەن كەلدىم قۇرت تەختىگە .
ئاڭا قانچە خىزمەت قىلسام راۋادۇر ،
ئامەت ئۇ تۇپەيلى ماڭا ھەمراھتۇر . »
ئاڭلاپ ئۇ قۇرتقا ئاتالغان سۆزنى ،
ئاچتى مېھمانلارغا پولات قوۋۇقنى .
قەلئەنىڭ ئىچىگە كىرگەندە كارۋان ،
بۇ يەردە نامدارلار ئېچىشتى دۇكان .
ئەردەشىر بوخچا ھەم ساندۇقنى ئاچتى ،
ئالغۇزۇپ دىنارلار ، زەرلەرنى چاچتى .
ئۆزىنى خىزمەتكار ئورنىغا قويۇپ ،
داستىخان يايدى ئۇ نېمەتلەر قويۇپ .
ئېچىپ ئوتتۇردا تۇرغان ساندۇقنى ،
قەدەھلەرگە تۆكتى مەي ھەم ھېقىقنى .
سۆت بىلەن گۈرۈچتىن ياسالدى تائام ،
لەشكەرلەر يايرىشىپ ئېلىشتى ئارام .
شارابتىن ئۆزىنى تارتىشتى ئەما ،
ئىش ۋاقتىدا كەيپ كۆرمىدى راۋا .
ئەردەشىر كۆزىتىپ تۇتتى شۇنداق يول ،
دېدى : « گۈرۈچ بىلەن سۆت بىزدە مول .
ئۇچ كۈن ئورنىڭىزدا خىزمەت قىلاي مەن ،
قۇرتنى پەرۋىشلەپ ئوبدان كۆتەي مەن .
بۇ ئىشتىن جاھاندا نام تاپسام شايەت ،
بەختىيار سانايىتتىم ئۆزۈمنى غايەت .
سىلەر ئۇچ كۈن ئىچىڭ مەن بىلەن شاراب ،
تۆتىنچى كۈن يېتىپ چىققۇچە ئاپتاپ .
بىز بىنا قىلايكى بۇ يەردە بۇنياد ،
ھەم ئېگىز ، ھەم كەڭرى بولسۇن ئۇ ئاۋات .
مەن سودا ئادىمى ، خەبىدار تەلەپ ،
قۇرت تۇپەيلى تاپسام ئابروي شەرەپ . »
پاسىبانلارنى قىلدى بۇ سۆزلەر خۇشال ،
دېيىشتى : « بوپتۇ سەن قۇرتتىن خەۋەر ئال . »
يەنە شۇنچە مالالار قىلىندى ئىنئام ،
قوللاردا ئويناشتى شاراب تولغان جام .
قەدەھ بىر ـ ئىككى رەت ئۆتكەچكە تەكرار ،
بارچە خىزمەت ئەھلى مەست بولدى سۆزار .
مەينىڭ شىددىتىدىن تۇتۇلغاندا تىل ،
يەتتى كۆتكەن پەيتكە ئۇ شاھى ئادىل .
مەدەننى تولدۇرۇپ قازاننى ئاستى ،
ئوتلارنى ياقتى ھەم ئوتۇنلار باستى .
قۇرتنىڭ غىزالىق ۋاقتى يەتكەندە ،
قازاندا مەدەنلەر قاينىاپ كەتكەندە .
ئەردەشىرنى كۆرۈپ ياۋۇز مەخلۇقات ،
ئاغزىنى كاپشىتىپ تەلپۈندى پات ـ پات .
ئاغزىغا قۇيۇلدى چوغ رەڭلىك مەدەن ،
ئۇ قاتتى بىردىنلا قىمىر قىلماي تەن .
بوغزىدىن بۇس چىقتى ، مەدەن لەرزىسى ،
تامامەن ئۆرتەندى ئۇنىڭ گەۋدىسى .
يېگىتلەرنى چارلاپ شۇ دەم ئەردەشىر ،
قولىغا ئالدۇردى گۈرزە ھەم شەمشەر .
ئۇ مەستلەر قېشىغا تېزدىن بېرىشتى ،
ئۇلارنى ئۆلتۈرۈپ ، بېشىن ئېلىشتى .
قەلئەنىڭ تېمىدىن چىققان قارادۇت ،
بۆكتۈرمە لەشكەرنى قىلىشتى خۇشنۇد .
شەھرگىر قاراۋۇلى يەتكۈزدى خەۋەر :
« ئەردەشىر بۇ جەڭدە قازاندى زەپەر ! »
قوشۇنمۇ تېز يېتىپ كەلدى شۇ زامان ،
لەشكەرلەر كېلىشتى غالىب شاھ تامان .

ئەردەشىرنىڭ ھەفتۋادنى ئۆلتۈرگەنلىكى

بۇ ئىشتىن خەۋەردار بولدى ھەفتۋاد ، غەزەپتىن خىرقىراپ كەتتى دەپ : « ھەيھات ! »

يەتتى قەلئەگە تېز ئۆچ مەقستىدە ،
شەھرىيار تۇراتتى قەلئە ئىچىدە .
پايدىسىز ئۇرۇندى ، نەپسىز تۆكتى تەر ،
چۈنكى بۇ قەلئەنى ئىگىلىگەن شىر .
قوشۇنلار يېپىلدى بىمسالى تاغ ،
ۋە لېكىن ئېرىشكەنلىرى دەردۇ داغ .
ئەردەشىر بۇيرۇدى : « شەھرگىر ، جەڭ قىل ،
دۇشمەننىڭ ھالىنى ھەرلەھزە يەر قىل .
ئارىدىن يوق قىلساڭ ھەفتۇادنى گەر ،
يوقالغاي رەنجىمىز ، تىكلەنگەي زەپەر .
مەن قاياق مەدەننى ئىچۈردۈم قۇرتقا ،
ئەمدى ئۇ داغدۇغا سالالماس يۇرتقا . »
ئاڭلىشىپ لەشكەرلەر شاھنىڭ ساۋنقىن ،
تېز كىيىدى بېشىغا جەڭنىڭ قالپىقىن .
ئۆزىنى مەيدانغا تېز چاغلىشىشتى ،
قىساس ئالماق ئۈچۈن بەل باغلىشىشتى .
دۇشمەنگە قۇيۇندەك چاپتۇردى ئاتنى
ۋە ئەسىرگە ئالدى ئۇ ھەفتۇادنى .
قولغا چۈشتى ئۇنىڭ شاھۇسى ـ جېنى ،
ھەييار لەشكەر بېشى ، ئەڭ چوڭ ئوغلانى .
قەلئەدىن ئەردەشىر چىقتى سەرەفراز ،
شەھرگىر ھەم بولدى لەشكەرگە پېشۋاز .
ئالتۇن يوپۇق تۇلپار تەييار قىلىندى ،
شەھرىيار تۇلپارغا سۆلەتتە مىندى .
بۇيرۇدى قوشۇنغا ئۇلۇغ شەھرىيار ،
ساھىلدا تىكلەندى ئىككى ئېگىز دار .

ئۇلارنى تىرىكلا ئېسىشتى دارغا ،
تەگمىدى ئەبلەخلەر ئايىغى يەرگە .
ئاندىن ئوق ياغدۇرۇپ چارە قىلىشتى ،
ئىككى ئىبلىس تەننى پارە قىلىشتى .
تالان ـ تاراج بولۇپ ئۇنىڭ بار مۇلكى ،
لەشكىرىن تارقاتتى تۇگىگەچ مۇلكى .
چاكارلار قەلئەدىن تامام كېتىشتى ،
قانچە بىسات بولسا ئېلىپ كېتىشتى .
ئېسىل ئەشيالاردىن تۇزۇپ زىچ كارۋان ،
ئۆزىنىڭ شەھرىگە بولۇشتى راۋان .
شاھ مۇندا قۇردۇردى بىر ئاتەشخانا ،
جارى قىلدى ئۇندا ئىبادەت سادا .
سادىق يىگىتلەرنىڭ ئېچىپ بەختىنى ،
تاپشۇردى ئۇلارغا قەلئە تەختىنى .
بۇ يەردىن يول سېلىپ غالىب ۋە دىلشاد ،
پارس يۇرتىغا يايدى ئۇ ئادالەت .
بۇ ئەلنىڭ ئاھالى بولغاچ بەختىيار ،
زۇر شەھرى تامانغا ئۇ تارتتى لەشكەر .
كىرمانغا ئەۋەتتى بىر قانچە سىپاھ ،
مەردلەردىن بىرىنى ئاڭا قىلىپ شاھ .
ئاندىن ئات سالدى ئۇ تەيسەفۇن ياقتا ،
ياۋۇزلار تەختىنى كۆمۈپ تۇپراقتا .
جاھان شاھلىرىنىڭ شۇ ئىرۇر رەسمى ،
دىلىدا ئايانۇر بۇ ئادەت كەسپى .
ئۇلار ساز بولمىسا ، سەن سازلىق قىلغىل ،
بۇ ئالەم ئېگىز ـ پەس ئىكەن ، سەن بىلگىل .

ساسانىيلار پادشاهلىقى

(قىرىق يىل ئىككى ئاي داۋام قىلغان)

ئەردەشىرنىڭ تەختكە چىققانلىقى

باغداتتا ئىگىلەپ ئۇ تەختى جاهان ،
جاهان باشتىن ـ ئاياغ پاناهمدىدۇر ،
گۆھەردىن تاج كىيدى بېشىغا شۇ ئان .
ئادالەت مۇلكى بۇ دەرگاهمدىدۇر .
بەلدە كەمەر ، قولىدا گۈزرە شاهانە ،
ئەمما ھۆكمىدىكى سەردارلىرىمدىن ،
قارارگاهى بولدى گۈزەل كاشانە .
لەشكەر باش ۋە جەڭچى نۆۋكەرلىرىمدىن ،
ئۇنى شاهىنشاه دەپ ئەل ئېلىشتى تەن ،
ھېچكىم يوشۇرماستىن دىلدا نىيىتىنى ،
تەن ئالغان چىقمىدى ھېچ گۈشتەسپتىن .
ئەلگە بېغىشلىسۇن سەمىمىيىتىنى .
شاهلىق تاجىنى باشقا قوندۇرغان چاغدا ،
كىمكى ياخشى نىيەت سېلىپتۇ دىلگە ،
شۇنداق سۆز قىلدى ئۇ ئالتۇن تەختته :
بۇ دەرگاه ئىشكى ئوچۇقتۇر ئەلگە .»
« ئادالەتتۇر مېنىڭ ئالەمگە گەنجىم ،
بارچە ئەل بىلدۇردى ئاڭا ئاپىرىن ،
ئالەمنىڭ ھاياتى بەختىم ۋە رەنجىم .
دېيىشتى خەيرىگدىن گۈللەنسۇن زېمىن .
بۇ گەنجنى كىم مەندىن تارتىۋالالىغاي ،
ئەۋەتتى ئەردەشىر ھەر ياققا لەشكەر ،
يامانلاردىن ئەلگە يامانلىق قالغاي .
دېدى گەر كۆرۈنسە دۈشمەندىن ئەسەر ،
ئادىللىق شاد قىلسا شاهى پەلەكنى ،
ئۇ تۇتقۇن بېشىنى تېنىدىن ئۈزۈڭ ،
ئايىماس بەندىدىن ئۇ سىقىم خاكنى .
تەخت ۋە تىغ قۇدرىتىن ئاڭا كۆرسىتىڭ .

ئەردەشىر بىلەن ئەردەۋان قىزىنىڭ سەرگۈزەشتىسى

قاچانكىم ئۆلتۈردى شاه ئەردەۋاننى ،
دېدىكى : « سەن بۇنى سېزىلمىغا يەتكۈز ،
ئۇنىڭ قېنى بىلەن ئالدى جاهاننى .
شاهتىن شەپقەت كۈتمىسۇن ئۇ ، بەس .
ئاندىن ھىندىستاندا ئىككى ئاكاڭ بار ،
دېگىن ھىندىستاندا ئىككى ئاكاڭ بار ،
خەزىنە سىرىدىن بولغاي دەپ ئاگاه .
رەنجۇ بالالارغا بولغان گىرىپتار .
ھىندىغا قېچىپتۇ ئىككى پەرزەنتى ،
ئىككىسىنىڭ ئۇ يەردە ماكانى زىندان ،
ياخشى ھەم يامانىنىڭ بولۇپ پەيۋەندى .
كۆزىدىن ياش ئاقار ، كۆكرىكىدىن قان .
ئىككىسىن ئەردەشىر زىندانغا سالغان ،
بىزدىن بېخەۋەر سەن ھەمدە بىمېھىر ،
ئاتىسى تىرىكلا دارغا ئېسىلغان .
بۇ ئىشنى كەچۈرمەس پەلەكمۇ ھېچبىر .
چوڭ ئوغلى ھىندىدا تاپقانتى نىجات ،
ئىستىمسەڭ ئىرانغا بانۇ بولۇشنى ،
ئىسمى بەھمەن ، ئۆزى ھۈنەرلىك بىر زات .
جاهان مەردلىرىگە تەققاس بولۇشنى .
ئۇ دانا ئىزلەيتتى ، بىر ئەلچى بولسا ،
بۇ ھىندى زېھىرىن يوشۇر بىر يەرگە ،
سۆزىگە ھەم كۆنۈپ ، دېگەننى قىلسا .
پەيت تېپىپ ئىچۈرگىن شاه ئەردەشىرگە . »
شاهلىقتىن تاپمىغاچ ئۇ قىلچە بەھىر ،
يېتىپ كەلدى قەستچى بىر كۈن كەچ زامان ،
قەستچىنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى زەھەر .
ۋە قىزغا يەتكۈزدى شۇ خىلدا بايان .

كۆيدۈردى دىلنى ئاكىلار ھالى ،
باغرى ياندى قىزنىڭ ئاتەش مىسالى .
ئۇ ئالدى قەستچىدىن زەھەرنى شۇئان ،
ئەمەلگە ئاشۇرماق بولغاچقا ئارمان .
كەتكەندە چارچىغان قۇياش ھالىدىن ،
قوشۇنلار قايتىشتى شىكار ـ ئوۋىدىن .
سالغاندا ئەردەۋان قىز تامان ئۇ يول ،
پادىشاھ ئالدىغا چىقتى تېز ئۇ گۈل .
ياقۇت جام ئۇزاتتى شاھقا ئۇل مەلەك ،
شېرىنتى سۆزلىرى ئۇنىڭدىن بۆلەك .
بەھەمەن ئەمرىنى ئۇل قىلماققا بەجا ،
شېكەرگە زەھەرنى قىلغان ئىدى جا .
ئەردەشىر قولىغا جامنى ئالغان چاغ ،
جام يەرگە چۈشتى ھەم ئۇ سۇندى شۇنداق .
شاھ قىزى قورقماندىن تىترىدى شۇنچە ،
يۈرەك يېرىلغۇدەك دەھشەت ئىچىدە .
بەتگۈمان بولدى شاھ كۆرۈپ قىز ھالىن ،
ناھەت چەرخ ئىستەرمىش قىزنىڭ زاۋالىن .
شاھنىڭ ئەمرى بىلەن خىزمەتكار شۇ دەم ،
تۆت توخۇ كەلتۈردى ئۇتەمەي قانچە دەم .
توخۇلار مەي يۇقىن ئىچكەن زامانى ،
ئىسپاتقا ئېرىشتى شاھنىڭ گۇمانى .
توخۇلار زەھەردىن شۇنچە تېز ئۆلدى ،
شۇ زامان شاھ دەھشەت غەزەپكە كەلدى .
مۇبەدۇ ۋەزىرنى چاقىردى شۇئان ،
ئۇلار شاھ قېشىغا كېلىشتى چاققان .

ۋەزىردىن پادىشاھ سورىدى شۇنداڭ :
« ئەگەر بىر بەتنىيەت تەختىگە چىقسا ،
مۇنچىلىك ھۈرمەتتىن بولسا شۇنچە مەست
ۋە سېنىڭ جېنىڭغا ئۇ ئەيلىسە قەست ،
مۇشۇنداق ئادەمگە جازا نە بولغاي ،
مۇشۇنداق قىلمىشقا سازا نە بولغاي ؟ »
ۋەزىر جاۋاب قىلدى : « سەردار ، سەركەردە ،
جاھاندار جېنىغا قەست قىلسا ئەگەر ،
گۇناھكار بېشىنى كەسمەك ئىزۇر شەرت ،
پەندۇ نەسىھەتتىن ئۇ ئالماس ئىبرەت . »
شاھ دېدى : « ئەردەۋان قىزى شۇئان
پارە ـ پارە قىلىنسۇن ، قالمىسۇن نىشان . »
مۇبەد شاھ قىزىنى يېتەكلەپ چىقتى ،
گۇناھكار قىز دىلىن ئىزتىراپ سىقتى .
مۇبەدكە دېدىكىم : « ئايا ، ئەي دانا ،
مەندىنمۇ ، سەندىنمۇ قالۇر بۇ دۇنيا .
مېنى ئۆلتۈرمەككە قىلىپسەن قارار ،
بىلكى ، ئەردەشىردىن بويۇمدا بالام بار .
قېنىمنى تۆكمەككە لايىق بولسام گەر ،
دارغا ئېسىلمىقىم يەنە مۇقەررەر .
گۆدەك تۇغۇلغۇچە تاقەت قىل پەقەت ،
ئاندىن شاھ ئەمرىنى بىجىر بىشەپقەت . »
مۇبەد سۆزنى ئاڭلاپ كەينىگە قايتتى ،
بۇ سۆزنى ئەردەشىر شاھىغا ئېيتتى .
شاھ دېدى : « بۇ سۆزگە قۇلاق سالمىغىل ،
بوينىغا كەمەند سال ، ئەمرىم ئىجرا قىل . »

ئەردەشىر ئوغلى شاپۇرنىڭ تۇغۇلغانلىقى

بۇ قانداق ناھەقلىق ئويلىدى مۇبەد ،
ئەردەشىر غەزىپىن بىر كۈن قىلار ياد .
ياش ـ قېرى بىر كۈنلەر ئۆلىدۇ ئەمما ،
پادىشاھ ئوغۇلسىز ـــ بۇ بىر مۇئەممما .
نەچچە يىل بولسۇن ئۆمرىنىڭ ۋاقتى ،
بىر كۈنى دۈشمەنگە قالىدۇ تەختى .
ياخشىسى مەن تاپاي يۈرەكلىك ئامال ،
پايدىسىز بۇ غەمدىن قۇتۇلاي دەرھال .
ئۆلۈمدىن قۇتقۇزاي مەن گۈزەل ماھنى ،
شايەتكى پۇشايمان قىلدۇرسام شاھنى .

كۆز يورۇپ پەرزەنتى كۆرگەندە دۇنيا ،
ئاندىن شاھ ھۆكمىنى قىلارمەن بەجا .
كۆكلۈمدىن ئۆتمەكتە شۇ خىل ئەندىشە ،
ئەقىل نادانلىقتىن ئەۋزەل ھەمىشە .
قەسىردىن ئۇ تەيىن قىلدى بىر جاينى ،
يوشۇرۇن ساقلىماق بولدى ئۇ ئاينى .
دىلىدىن ئۆتكۈزدى : ھەتتاكى شامال
ئۇنىڭ پىنھان جايىن تاپماي قالسۇن لال .
ئاندىن ئويلىدى ئۇ دۈشمەن ئەمەس ئاز ،
ياخشى ـ ياماننى گۈمان ھەركىم ئۈچۈن خاس .

بىر چاره تاپاي تا مەن قازغان ئېرىق
كەلدى ئۇ ئاھ ئۇرۇپ ، سارغىيىپ يۈزى .
بارچە غەيرىيلىكتىن بولسۇن ساپ ، فارىغ .
تېزدىن يېتىپ كەلدى ئالتۇن بارگاھقا ،
ئۆزىنى پىچتى تېپىپ ئۇ خالىي بىر جاي ،
مۆھۈرلۈك قۇتىنى ئۇزاتتى شاھقا .
دەرھال دورا بېسىپ ، سۈردى يەنە ماي .
ۋە ئاڭا دېدىكىم : « ئايا شەھرىيار ،
تۈز سەپتى ئەسۋابقا ، ئۆتكۈزمەي ھايال ،
بۇنى گەنج قېتىدا ئاسرىغىن زىنھار .
ۋە سالدى قۇتىنىڭ ئاستىغا دەرھال .
يېزىلمىش قۇتىغا ئۇنىڭ تارىخى :
مۆھۈر باستى شۇ ھامان قۇتىغا ئۆزى ،
ئۇنىڭكى نىشانى بىلەن تەرىپى . »

ئەردەۋان قىزىدىن ئەردەشىر ئوغلى شاپۇرنىڭ تۇغۇلغانلىقى ۋە ئەردەشىرنىڭ يەتتە يىلدىن كېيىن ئۇندىن خەۋەر تېپىپ ، ئۇنى تونۇۋالغانلىقى

تەۋەللۇت پۇرستى يەتكەچ ئاشۇ ئان ،
مەندىن كېيىن ئالغاي دۇشمەن گەنجمنى ،
ھەتتاكى سابادىن تۇتۇشتى پىنھان .
پەقەت تۇپراق باسار دەردۇ رەنجمنى . »
شاھتىن ئوغۇل كۆردى ئەردەۋان قىزى ،
چۈشەندى بۇ پەيتنى دانىشمەن ۋەزىر ،
يۈزىدە خۇسرەۋلەر تەلئىتى ، ئىزى .
سىرنى ئاچماق پەيتى يېتىشتى ھازىر .
قەسىرگە يولاتماي بىر ئىنسان زاتىن
ئۇ دېدى : « ئايا شاھ ، ئەي ئىنسان سۆيەر ،
ۋەزىر شاپۇر قويدى ئوغۇلنىڭ ئاتىن .
ئۆزۈڭ مەرد ئىرۇرسەن ، يەنە ئادىل ئەر ،
شاپۇرنى خىلۋەتتە تۇتتى يەتتە يىل ،
بىر قوشۇق قېنىمدىن سەن كەچسەڭ ئەگەر ،
يېتىلدى شاھانە تۇرقى بوپ ئوغۇل .
سېنى قۇتقۇزاتتىم غەمدىن مۇقەررەر . »
بىر كۈنى شاھ كۆزىدە كۆرۈپ تامچە ياش
ئاڭا پادىشاھ دەر : « ئەي ئەقىللىق مەرد ،
ۋەزىر بۇ غەم سىرىن قىلماق بولدى پاش .
مەن ساڭا ئازارنى يۇقتۇرماسمەن ، شەرت . »
دېدىكى : « ئەي شاھىم ، كۆڭلۈڭنى شاد ئەت ،
ۋەزىر جاۋاب قىلدى : « ئەي دىلى روشەن شاھ ،
شۇم خىيال نېچۈندۇر ؟ ئۇنى بەربات ئەت .
پاك نىيەت ھۆكۈمدار ، شۆھرەتلىك نىگاھ .
دۇنيادا تاپقانسەن مۇرادۇ بەختىڭ ،
خەزىنچى قولدا ئەجەب قۇتا بار ،
دۇشمەن خورۇجىدىن خالىيدۇر تەختىڭ .
ئۇنى كۆرسە ئەرزىر ئىدى شەھرىيار . »
بەھۇدە غەملەرنى ئۇنتۇغىن تامام ،
پادىشاھ بۇيرۇدى خەزىنچىگە :
خۇشاللىق بىلەن سەن قولغا ئالغىن جام .
كەلتۇر بۇ قۇتىنى مۇشۇ ئايۇانغا .
يەتتە مۇلۇك پەرمانى سېنىڭ قولۇڭدا ،
كۆرەيلى نە ئىكىن قۇتا ، نىھايەت ،
قوشۇن ، ئەسلى دۆلەت سېنىڭ يولۇڭدا . »
بىزنى شۇم خىيالدىن قۇتقۇزسا شايەت . »
شۇنداق جاۋاب قىلدى ئاڭا شەھرىيار :
خەزىنچى قۇتىنى تېز تېپىپ كەلدى ،
« ئايا پاك دىل مۇبەد ، ساھىبى ئەسرار ،
ۋەزىرنىڭ قولىغا قۇتىنى سۇندى .
شەمشەر بىرلە قولغا ئالدۇق زامانىنى ،
ۋەزىر شاھقا دېدى : « قاينىاق قېنىم بۇ ،
غەمدىن خالاس قىلدۇق ئۇشبۇ جاھانىنى .
تېنىمدىن كېسىلگەن شەرمسم ـ جېنىم بۇ .
ئەللىك بىرگە يەتتى مېنىڭ ھەم يېشىم ،
قاچانكى ئەردەۋان قىزىن تاپشۇردۇڭ ،
قارىنىڭ رەڭگى بىلەن بويالدى بېشىم .
جېنىمنى تېز ئال دەپ مېنى چاپتۇردۇڭ .
نەتەيكى ، ئوغلۇم يوق تۇتقىلى قولۇم ،
بالىسى بار ئىدى ئۇنىڭ بويىدا ،
رەھنەمالىق ئىچىدە تۇتقىلى يولۇم .
ئۆلتۈرمەكتىن قورقتۇم خۇدا ئالدىدا .
ئاتا ئوغۇلسىز ھەم ، ئوغۇل ئاتسىز .
ئەمرىڭ ھەققى قىلماي جېنىمغا ئىنساب ،
بۇ ئازاب چۈشەنسەڭ ئازابتۇر تەڭسىز .
شەرمەمنى شارت كەستىم قىلىپ ئېتىراپ .

تا بىرى نامىنى يامان ئەتمىسۇن ،
تەخت دەريانسىغا گۇمران ئەتمىسۇن .
يەتتە ياشقا كىردى شاپۇرۇڭ ھازىر ،
بۇ ياشتا ۋەزىرلىك قىلماقتا ئەرزىر .
ھېچ شاھتا يوق ئىرۇر مۇنچىلىك پەرزەنت .
خۇددى پەلەكتىكى تولۇن ئاي سۈيەت .
مېھىر بىلەن ئاڭا شاپۇر ئات قويدۇم ،
جاھان شادلىقىغا نامىنى ئويدۇم .
پاناھىمدا تاپمىش ئانىسى ھەم جاي ،
جاھانشاھ ئوغلىغا ئۇ پاناھ بولغاي . »
جاھان شاھى بۇندىن ھەيرەتتە قالدى ،
تۇرلۇك ئەندىشىنى خىيالغا ئالدى .
ئارقىدىن ۋەزىرگە سۆز قوشتى شۇدەم :

« ئايا دىلى روشەن ، پاك نىيەت ئادەم ،
بۇ سۆزلە قۇتقۇزدۇڭ مېنى كۆپ رەنجىدىن ،
مەن ھەم خالاس قىلدىم سېنى ئىسكەنجىدىن .
ئەمدى يەتتە ياشلىق بىر يۇز بالا ئال ،
ھەممىسىدە بولسۇن خۇش قەد ۋە جامال .
ھەممىسى كىيىنسۇن بىر خىلدا لىباس ،
ھېچ پەرقى بولمىسۇن ، بولسۇن شۇنچە ماس .
ھەممە گۆزەكلەرنى چەۋگەنگە ئەۋەت ،
ئويۇنلار قىزىغان مەيدانغا ئەۋەت .
نازىنىن گۆزەكنى كۆرۈپ مەيداندا ،
پەرزەنت مېھرى يانسۇن بۇ غەمكىن جاندا .
سۆزۈڭ راستلىقىغا گۇۋاھ بولۇپ دىل ،
پەيۋەستە بولۇشسۇن ئاتا ھەم ئوغۇل . »

شاپۇرنىڭ چەۋگەن ئوينىغاندا ئاتىسىنىڭ تونۇۋالغانلىقى

ئول ۋەزىر بويسۇنۇپ ئالىپ پەرمانغا ،
سەھەر يۇز گۆزەكنى سالدى چەۋگەنگە .
بىر ئىدى بوي تۇرقى ، ھەممىدە جامال ،
بىرىدىن بىرىنى پەرق ئەتمەك تەس ھال .
گويا مەيدان ئارا بۇ بىر توي ئىدى ،
بۇ مەيداننىڭ شاھى ياش شاپۇر ئىدى .
چەۋگەن ئوينىشاتتى مۇندا يۇز ئوغلان ،
ھەر بىرى سەنئىتىنى قىلىپ نامايان .
يېنىدا بىر نەچچە سىپاھى مەھرەم ،
كەلدى بۇ مەيدانغا شاھ ئەردەشىر ھەم .
كۆردى گۆزەكلەرنى مەيدانغا بېقىپ ،
بىر ئاھ چىقتى ئۇنىڭ باغرىنى يېرىپ .
ۋەزىرگە كۆرسىتىپ ئۇلاردىن بىرنى ،
شاھ دېدى پەرزەنتىم شۇ ئوغلان ئۆزى .
مۇبەد جاۋاب قىلدى : « ئايا پادىشاھ ،
ھەقىقەتكە دىلىڭ بولدى چىن گۇۋاھ . »
خىزمەتكارغا دېدى ئەردەشىر خۇشال :
« گۆزەكلەر چەۋگىنىنى بېرىپ قولغا ئال .
شەۋق بىلەن گۆزەكلەر ئارا ئوينىغىل ،
ۋە چەۋگەن توپىنى ماڭا تاشلىغىل .
قاي بىرى يۈگۈرۈپ چاققان ۋە ئېنىق ،
ئۇلارنىڭ ئىچىدە خۇددى شىر يەڭلىغ .
پىسەنت قىلماي مەنسەپ ياكى ئۇنۋانىنى ،
مېنىڭ ئالدىمدىن ئالسۇن چەۋگىنىنى .
شۇبھىسىز مېنىڭ پاك پەرزەنتىم ئىرۇر ،
مېنىڭ جىگەر بەندەم ، پەيۋەندەم ئىرۇر . »
شاھنىڭ ئەمرى بىلەن خىزمەتكار شۇئان
ماڭدى تېز چەۋگەن مەيدانى تامان .
گۆزەكلەر چېپىشتى مىسالى چېقىن ،
ھەتتا ئەردەشىرگە كېپ قالدى يېقىن .
ھەممىسى توختاشتى قىلىشماي سادا ،
شاپۇر ئۆتتى شۇدەم تاقلاپ ئالدىغا .
چەۋگەننى ھولۇقماي قولىغا ئېلىپ ،
دوستلىرى يېنىغا تېز قايتتى غالىب .
شۇنچىلىك خۇش بولدى ئەردەشىر قەلبى ،
قېرى دىل بىردىنلا ياشارغان كەبى .
بالىدىن شاھ ئەھلى مەمنۇن ـ شاد ئىدى ،
ئۇنى كاپىلا تۇتۇپ شاھقا سۇنۇشتى .
گۆزەكنى باغرىغا بېسىپ شەھرىيار ،
يەزدانغا تەھسىنلەر ئوقۇدى مىڭ بار .
ئوغلى يۇز ـ كۆزىگە سۆيۈپ ئەردەشىر
دېدى : « تۇتماق مۇشكۈل بولسا مۇنداق سىر .
بېشىمغا كەلمەستى مۇنداق پىكىر ـ ھال ،
ئۇلارنى ئۆلگەن دەپ قىلاتتىم خىيال .
ئەتمەككە تەختىمنىڭ ئۆمرىنى ئارتۇق ،
ئىگەم بىر يادىكار قىلىپتۇ تارتۇق .

قۇياشقا يەتسمۇ ھەتتاكى بېشىڭ ،
ئۇنىڭ ئىرادىسى بولغاي يولدىشىڭ . »
بۇيرۇدى كەلتۇرۈڭ گەنجىمدىن ياقۇت ،
نە بولسا ـ گۆھەرمۇ ، دىنارمۇ ياخۇد .
بېشىدىن زەر ، گۆھەر چاچار ئىدى ئۇ ،
يەنە كۆپ مۇشىك ، ئەنبەر چاچار ئىدى ئۇ .
دىنارىدىن كۆرۈنمەس ئوغۇلنىڭ بويى ،
گۆھەرىدىن بىلىنمەس چېھرىسى ـ رويى .
ۋەزىر بېشىدىن ھەم كۆپ چاچتى گۆھەر ،
ھۆرمەتتە ئولتۇردى ، قىلىپ كۇرسىن زەر .
بەھەد بولدى ئاڭا شاھنىڭ ئېھسانى ،
توشۇپ كەتتى مالغا قەسىر ـ ئايۋانى .
شاھ دېدى ، تېز كەلسۇن ئەردەۋان قىزى ،
كەلدى ئۇ چېھرىدە خۇشاللىق ئىزى .
ئەردەشىر كەچۈردى ئۇنىڭ گۇناھىنى ،
داغدىن پاك ئەيلىدى جامالى ماھىنى .
شەھەردىن جەم بولۇپ نەچچە دانىشمەن ،
ئوقۇتۇش جەھەتتە بىلىمدان ، چېچەن ،
ئوغلانغا ئۆگەتتى پەھلەۋىي خەتنى ،
سىڭدۈرۈپ ئوغۇلغا شاھلىق سۈپەتنى :
جەڭلەردە دۈشمەننى قانداق يەنچىمەك ،
كۆكسىگە نەيزىنى قانداق سانجماق ،
مەي ئىچمەك ، ساخاۋەت ، بەزم ئىشى يەنە ،
نەدۇر لەشكەر تۇتماق ، نەدۇر تەختەنە .
پادىشاھ يېڭىلىدى دىرھەم مۆھرىنى ،
دىنار مۆھرىنى ۋە ئىشنىڭ زوقىنى .
شاھ ئەردەشىر نامى زەرب بولۇپ بىر يان ،
فەررۇخ ۋەزىر نامى بولدى بىر تامان .
ۋەزىر داستان بولۇپ تىللاردىن تىلغا ،
شۆھرىتى تارالدى ئەللەردىن ئەلگە .
ناملارنىڭ تېگىدە يالتىراپ نامى ،
ئاڭا ئۆتتى مۆھۈر تۇتماق ئەھكامى .
دەرۋىشلەرگە بايلىق ھەدىيە قىلدى شاھ ،
ئىشلىرى مۇشەققەت ئىدى ، ئاھۇ ۋاھ .
تىكەنزار بىر چۆلنى قىلدى ئۇ ئاۋات ،
ئۇ يەردە بولدى باغ ۋە شەھەر بۇنياد .
جەندى شاپۇر نامىن ئالدى ئۇ شەھەر ،
مۇنچىلىك شەھەرنى كۆرمىگەن دەھر .

ئەردەشىرنىڭ ھىند كەيدكە پال ئاچقۇزغانلىقى

شاپۇر بوي سوزغاندا مىسالى شەمشاد ،
ئەردەشىر قەلبىنى باستى بىر ناشاد .
ئۇلار بىر ـ بىرىدىن قالماستى يىراق ،
بىر ۋەزىردەك ئىدى شاھقا يېقىنراق .
شاھ قولى بوش ئەمەس جەڭدىن بىرەر كۈن ،
تاپماستى بىر جايدا قارارۇ يەكۈن .
بىر جاينى دۈشمەندىن تازا قىلسا گەر ،
بىر ياندىن يەنە بىر بىغەرەز چىقار .
ياد ئەيلەپ ئۇ جاھان ئىجادكارىنى ،
بىلىمى دەر ھەم پىنھان ھەم ئاشكارىنى .
جاھاننى دۈشمەنسىز قولغا ئالماي تا ،
ئۆزۈمنى يەزدانچى دېمەسمەن ئەسلا .
دانا ۋەزىر ئېيتىپ شاھ پىكرىن ئىدراك ،
دېدى : « ئۇلۇغ شاھىم ، ئەي نىيىتى پاك .
ھىندكەيدىنىڭ يېنىغا ئەۋەتكىل ئادەم ،
ئاڭا ئايان ئىرۇر ئەسرارى ئالەم .
بىلەر ئۇ بۇ چەرخى گەردان ھېسابىن ،
خۇشاللىق ، قايغۇنىڭ ھېساب كىتابىن .
ھۆكمىڭدە بولسا گەر يەتتە مەملىكەت ،
سورىماس جاۋابقا مال ـ مۇلۇك پەقەت . »
ۋەزىردىن ئاڭلاپ شاھ مۇنداق ئۇ گۇتنى ،
چاقىردى بىر ئېسىل ، ھوشيار يىگىتنى .
ھىندى داناسى تامان تېزدىن يوللىدى ،
قوشۇپ ئاڭا ئات ھەم دىنار ماڭدۇردى .
دېدى : « بېرىپ ئېيتقىل ئاشۇ داناغا ،
ئاقىل ، سائادەتلىك ، مەرد رەھنەماغا .
يۇلتۇزلارغا بېقىپ ئېيتسۇن ئۇ ، قاچان
چاڭگىلىمغا كىرگەي بۇ چەكسىز جاھان ؟
چەكسەمۇ بۇ يولدا رىيازەت ۋە رەنج ،
چاچماي بەھۇدىگە خەزىنەمدىن گەنج . »
شەھرىيار ئەلچىسى كەيد بىر زامان
كەلدى ۋە سوۋغىلار قىلدى ئەرمۇغان .
باشلىدى ئەردەشىر پىكرىنى شۇندا ،
بىر ـ بىرلەپ ئەيلىدى سۆز بايان مۇندا .

كەيد ئۇندىن ھال سوراپ ، بولدى دىل پارە ،
بىلمىدىن ئىزدىدى تەدبىر ۋە چارە .
ئۇستىدىن يۇلتۇزغا ئۇ نەزەر سېلىپ ،
مۇبەججىم كىتابىن قولىغا ئېلىپ ،
كۆردى كۆز ئوڭىدا يېراق جاھاننى ،
كۆزەتتى پەلەكنى ، چەكسىز ئاسماننى .
ئۇ دېدى ئەلچىگە : « قىلدىم سەر ھېساب ،
ئىرانلىق شەھرىيار بەختىنى شۇ تاپ .
گەر مېھرەك نوشزادنىڭ گۆھەر پەرزەنتى ،
بولسا شاھنىڭ ئوغلى ، نىجات پەيۋەندى ،
ئارام قونغاي ئۇنىڭ شاھلىق تەختىگە ،
ھاجەت قالماس قوشۇن تارتماق بەختىگە .
كۆپىيەر گەنجى ۋە رەنجى بولۇر كەم ،
شۇ ئىككى گۆھەردىن بەختى مۇستەھكەم .
شۇنداق قىلسا ئىران بەر قارار بولغاي ،
ياخشى نىيەتلەر ھەم دىلغا يار بولغاي . »
ھەدىيە بېرىپ ، كەيد شۇنى قىلدى قەيت :
« سۆزۈمنى يوشۇرماي پادىشاھقا ئېيت .
چەرخىنىڭ مەيلىگە كۆنگلىن قىلسۇن بەند ،
ئېيتقان سۆزۈم قىلسا بولغاي ئۇ بەلەند . »
قايتىپ كەلدى شاھنىڭ قېشىغا ئەلچى ،
بارچە ئاڭلىغانىنى قويمىدى قىلچە .
شاھنى ھەيران قىلدى كەيدنىڭ سۆزى ،
كۆڭلى غەمگە تولۇپ ، سارغايدى يۈزى .
دېدى ئۇ : « بۇ قانداق كۈن ئىرۇر ، ھەيھات ،
كىم مېھرەك زاتىدىن ئىستەيمەن نىھات .
ئاماىيەت دۇشمەننى كىرگۈزۈپ ئۆيگە ،
مۇنكۈمنى بەخش ئەتسەم قايسى بىر كىمگە !
ئىست ئىسراپ بولغان شۇنچە گەنجلىرىم ،
ئەلچى ئەۋەتكىنىم ، تارتقان رەنجلىرىم .
مېھرەكتىن قالغىنى بىر پەرزەنت يالغۇز ،
چىرايۇ رەڭگىنى ئەل كۆرمىگەن قىز .
بۇيرۇي مەن ، تاپتۇراي ئاشۇ تەنىازنى ،
ئىزدەپ رۇمنى ، چىننى ، ھىندۇ تەرازنى .
تاپسام ، ئوتقا سېلىپ بىريان ئېتەرمەن ،
خار قىلىپ ھەم زارۇ گىريان ئېتەرمەن . »
جەھرەمگە ئەۋەتتى نەچچە چاپارمەن ،
قەست بىلەن ئالەمدىن بايلىق تاپارمەن .
مېھرەك قىزى تېپىپ بۇ ئىشتىن دېرەك ،
ئۆينى تەرك ئەتتى بولۇپ پاپىيتەك .
بىر دېھقان كۆلبىسىنى پاناھ تۇتتى قىز ،
ئۇ يەردە ياشىدى مەيۇس ۋە يالغۇز .
دېھقان تەربىيىنى كۆرۈپ بۇ بەرنا ،
ھۆسن ، ئەدەپ ئىچىدە يېتىلدى تەنها .
گۈزەل ھەم ئەقىللىق ، جەسۇر ۋە ھوشيار ،
سەرۇى قامىتىگە ئىپار بۇيى يار .

شاپۇرنىڭ مېھرەك قىزىنى خوتۇنلۇققا ئالغانلىقى

ئەمدى مېھرەك قىزى نەقلىن ئاڭلىغىل ،
مەرد شاپۇر قىلىچۋاز قىسسەسىن ھەم بىل .
تاڭ پەيتى شىكارغا باردى بىر كۈن شاھ ،
بولدى ئاقىل شاپۇر يېنىدا ھەمراھ .
چەۋەندازلار سۈرۈپ ھەر يانغا ئاتىن ،
بىر دەشتتە قىرىشتى بار قۇلان زاتىن .
ئۇزاقتىن كۆرۈندى كۆزگە ئەجەب جاي ،
مەيدانۇ بوستانۇ ئايۋان ھەم ساراي .
كۆزلەپ شۇ قىشلاقنى شاپۇر ئات چاپتى ،
ئۇ يەردە سەردارنىڭ ئۆينى تاپتى .
ساراي ئالدى ئىدى دەرەخلىك بىر باغ ،
يىگىت بۇ گۈلزارغا باردى يېقىنراق .
ئايدەك قىزنى كۆرۈپ بولدى مەستۇلال ،
قۇدۇقتىن سۇ تارتاتتى ساھىبجامال .
كۆرۈپ گۈزەل قىز ھەم شاپۇرنىڭ يۈزىن ،
يىگىتكە كۆز تىكىپ باشلىدى سۆزىن ،
دېدى : « خۇشال ياشا ، شاد ـ خەندان ياشا ،
يامان كۈن كۆرمە ھېچ ، تىنچ ـ ئامان ياشا .
ئارغىمىقنىڭ سۇغا تەشنا كۆرۈنۇر ،
ئەمما بۇ قىشلاقنىڭ بارچە سۈيى شور .
يالغۇز شۇ قۇدۇقنىڭ سۈيىدۇر لەزىز ،
بۇيرۇغىل ، خىزمىتىڭ تۇتاي مەن ئەزىز . »
ئاڭا شاپۇر دېدى : « ئايا ، ئەي گۈلىيۈز ،
بىھۇدە زەخمەتتە ياشاپسەن يالغۇز .
ئارقامدا شۇنچىلاپ خىزمەتكارىم بار ،
بۇ تىرمن قۇدۇقتىن ئاشۇ سۇ ئالار . »

مەيۇسلۇك بىلىندى قىزنىڭ روھىدا ،
ئولتۇردى يىراقراق ئېرىق بويىدا .
بىر خىزمەتكارىغا بۇيرۇدى شاپۇر :
« مۇزدەك سۇ بار ئىكەن ، چېلەككە يۇگۇر . »
خىزمەتكار ئالدىراپ يۇگۇرۇپ باردى ،
ئارغامچا ، چېلەكنى قۇدۇققا سالدى .
سۇ تولغان چېلەكنى ئۇ تارتالمىدى ،
ئۇ تەنده بىر تىترەكنى سەزگەنىدى .
قانچە كۈچىسىمۇ مىدىرلىماس ئارقان ،
شاپۇر غەزەپ بىلەن قارىدى شۇئان .
ژاڭقىرىدى يىگىتكە : « ئەي ، جانسىز بەچچە ،
قىز تارتقان چېلەكنى تارتالماي مۇنچە ،
پۇكۈلۈپ كەتتىڭغۇ ، شۇنچە بىماجال ،
ھەتتا ياردەم سوراش ، بۇ قانداقچە ھال ؟ ! »
خىزمەتكاردىن ئالدى ئارقانىنى ئىلدام ،
قىيىن بولدى بۇ ئىش شەھرىيارغا ھەم .
شاپۇر ھېس قىلاتتى مۇنداً مۇشەققەت ،
تەھسىنلەر ئېيتتى ئۇ سەنەمگە قات ـ قات .
شۇنداق زور چېلەكنى تارتىۋالار دەس ،
شاھلارنىڭ نەسلىدىن بولسا ئەجەبمەس !
شاھ ئاران قۇدۇقتىن ئالغاچ چېلەك سۇ ،
ئاپىرىن بىلدۈردى ئاڭا ئۇ سۆلۈ .
دېدى : « قۇتلۇق ياشا ، ئەي مەرد ئۆمرباد ،
ئەقىل دائىم بولسۇن ئىشىڭغا ئۇستاد .
ئەردەشىر سىياقلىق شاپۇردۇر نامىڭ ،
سۈنى سۈت قىلغۇسى مەردلىك مەقامىڭ . »
شاپۇر يالت قارىدى سۆزلىرى شۇنداق :
« سەن مېنىڭ ئىسمىمنى بىلسەن قانداق ؟ »
قىز دېدى : « بۇ سىرلار ماڭا ئايان خوپ
راست سۆزچى ئاغزىدىن ئاڭلىغانمەن كۆپ .
شاپۇر كۈچ ـ قۇدرەتتە ئوخشايدۇ پىلغا ،
يەنە سەخاۋەتتە دەريايى نىلغا .
قامىتى سەرۋىدۇر ، ئۆزى باھادىر ،
ھەر ئىشتىن قورقماس ، ھەر ئىشقا قادىر . »
ئاڭا دېدى شاپۇر : « ئايا ماھى تاب ،
بارچە سوئالىمغا ئېيتقىل راست جاۋاب .
كىمنىڭ نەسلىدىنسەن ، ئېيت ماڭا ئايان ،
كەيانىيلەر نۇرى سەندە نامايان . »
« شۇ ئەل پەرزەنتىمەن ، ـــ قىز جاۋاب بېرۇر ، ـــ
ئاتام شۇ قىشلاقتا ئاقساقال ئىرۇر . »
ئاڭا شاپۇر دېدى : « يالغان سۆز ئەسلا
تاپالماس شاھلاردا ئىززەتلىك باھا .
دېھقانىنىڭ بولامدۇ ئاي يۈزلۈك قىزى ،
چېھرىدە ھەم قۇدرەت ، لاتاپەت ئىزى ؟ »
ئۇ گۈزەل دېدىكى : « ئايا شەھرىيار ،
ئەگەردە شەپقىتىڭ جانغا بولسا يار ،
گۇمانۇ نەپرەتتىن بولسام خالىي ھال ،
ئەسلى ـ نەسلىم ساڭا ئېيتسام مۇپەسسەل . »
شاپۇر دېدى : « ياشنار ئادالەت بېغى ،
دىلنى مەجرۇھ قىلماس خۇسۇمەت دېغى .
قورقماستىن ، كۆڭلۈڭنى ئەيلىگىل ئىزھار ،
سېنى مەھكۇم قىلماس ئادىل شەھرىيار . »
دېدى قىز : « ئەگەردە راستىم دېسەم ، بەل ،
مەن مېھرەك نوشزاتىنىڭ پەرزەنتى قابىل .
ياش ئىدىم ، يېتەكلەپ مېنى بىر پەرسا
بۇ قىشلاق يېرىگە ئەكەلدى مانا .
شەھرىيار زۇلمىدىن قېچىپ مەن ھامان ،
ئەپكەشتە سۇچىلىق قىلدىم كۆپ زامان . »
شاپۇر دەم ئالماقتا قوندى ئۇ جايغا ،
دېدى قىز خوجىسى شۇ پەرسا چالغا :
« ماڭا نىكاھلاپ بەر گۈزەل مەلەكنى ،
ئارىغا گۇۋاھ قىل چەرخى پەلەكنى . »
زەردۇشتلار رەسمىنى ئېلىپ قولىغا ،
شۇنداً سۇغات قىلدى قىزنى شاپۇرغا .

مېھرەك قىزىدىن شاپۇر ئوغلى ھۇرمۇزدىنىڭ تۇغۇلغانلىقى

تالاي پۇرسەت ئۆتۈپ ، يەتكەچ ئايۇ كۈن ،
گويا ئىسفەندىيار قايتا تۇغۇلدى ،
ھاسىلى كۆرسەتتى ئۇ سەرۋى گۈلگۈن .
يا نامدار ئەردەشىر قايتا يۇغرۇلدى .
ئارىدىن ئۆتكەندە تولۇق توققۇز ئاي ،
ئاڭا ھۇرمۇزد دەپ ئات قويدى شاپۇر ،
بىر پەرزەنت يۈز ئاچتى گۈزەل ، خۇش چىراي .
ئايان چېھرىسىدىن ساداقەتلىك نۇر .

هۇرمۇزدنىڭ يەتتىگە يەتكەندە يېشى ،
ئاڭا تەڭ كەلمەيتتى بىرەر تەڭدىشى .
ئۇنى ئۆستۈرۈشتى پىنھان ، ئاۋايلاپ ،
گۈدەكلەر قاتارى قوشماي ئەتەيلەپ .
بىر كۈن شاھ ئاتلاندى شىكارغا يەنە ،
ئوغلى شاپۇرنىمۇ ھەم ئېلىپ بىللە .
ھۇرمۇزد ھەم پىنھانە ، بىلدۈرمەي سىرىن ،
ئاشۇ شىكارگاھقا كەلدى يوشۇرۇن .
قولىدا كامانى ، ئوقى ساداقتا ،
ھۇرمۇزد بۇ مەيدانغا كىردى شۇ چاغدا .
بىر نەچچە گۈدەكلەر چەۋگەن ئوينايتتى ،
ھۇرمۇزد ھەم قوشۇلۇپ چەندان ئوينايتتى .
شۇ چاغ دەشت باغرىدىن قايتقانىدى شاھ ،
يېنىدا ۋەزىرى ، مۇبەدى ھەمراھ .
كۆردىكى بالىلار ئويۇن بىلەن بەس ،
ئەپچىللىكتە بىرىپ بىر ـ بىرىگە پەس .
بىرى توپنى تەپتى شوخلۇق قىلىپ ھەم ،
كېلىپ چۈشتى شاھنىڭ يېنىغا شۇدەم .
بالىلار قورقۇشۇپ ، تىك تۇرۇشتى جىم ،
توپنى ئالماق ئۈچۈن كېلەلمەس ھېچكىم .
پەقەت ھۇرمۇزد چىقىپ ئارىدىن ئىلدام ،
كەلدى شاھ ئالدىغا ھېيىقماستىن ھەم .
شاھنىڭ ھۇزۇرىدىن ئۇ توپنى ئېلىپ
بىمالال كەينىگە قايتتى تېز ، غالىب .
يەنە شۇ گۈرۈھقا قوشۇلدى ئوغلان ،
پادىشاھ ئوغلىدىن بوپ قالدى ھەيران .
مۇبەدكە دېدى شاھ : « بىلگىل ئەي پاك زات ،
كىمدۇر بۇ پەرزەنتكە نەسەبۇ نىجات ؟ »
مۇبەد سوراپ كۆردى بارچىدىن بىر ـ بىر ،
بارچە خاموش قالدى ، بۇ گەپتە نەسىر .
پادىشاھ ھەقىقەتنى بىل ئايان دېدى ،
ئەسلى ـ نەسلىن بىلىپ قىل بايان دېدى .
مۇبەد قولىن تۇتۇپ گۈدەكنى خۇشھال
شەھرىيار قېشىغا يەتكۈزدى دەرھال .
پادىشاھ ئوغلانغا تاشلىدى سوئال :
« كىمنىڭ پەرزەنتىسەن ، ئېيتقىن چىن ئەھۋال ؟ »
ھۇرمۇزد دەر : « يوشۇرماق مەردكە ئەمەس خاس ،
ئاتا ـ ئانام نامىنى مەن ئېيتمەن راست .
مەن شاپۇر ئوغلىمەن ، ئۇ ساڭا پەرزەنت ،
مېھرىڭ ئەۋلادىغا بىر يېنىم پەيۋەند . »
بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ئۇ پەرزەنتنىن ناگاھ ،
ئاۋۋال جىم بولدى ۋە كېيىن كۈلدى شاھ .
چاقىرىپ يېنىغا شاپۇرنى تېزدىن ،
قاتتىق سوئاللارنى سوردى ئۇندىن .
بۇ ئەھۋالدىن شاپۇر تېنى بولدى مۇز ،
كۆڭلى دەردكە تولۇپ ھەم سارغايدى يۈز .
قاقاقلاپ كۈلدى ئۇ پادىشاھ جاھان ،
دېدى : « بار سىرنى ئېيت ، قالدۇرماي پىنھان !
بىزگە ئەۋلاد بولسا شۇنىڭ ئۆزى بەس ،
ئانسى كىملىكى ھېچ قىزىقتۇرماس . »
ئاڭا شاپۇر دېدى : «ئۇلۇغ شەھرىيار ،
نۇرۇڭدىن بۇ جاھان بولسۇن بەختيار .
مېنىڭ پەرزەنتىمدۇر چىندىن بۇ بالا ،
باغرىمدىن تۆرەلمىش بۇ كۆركەم لالە .
سەندىن سىر تۇتقىنىم سەۋەبى شۇكى ،
يەلكەمدە بار ئىدى بىر گۇناھ يۈكى :
« مېھرىڭ قىزىدىندۇر ئۇشبۇ پەرزەنتىم ،
پۈشتى كەمەرىمگە بولمىش پەيۋەندىم . »
ئۇ بايان ئەيلىدى بىرمۇ بىر شاھقا ،
تەشنا لەۋ بارغىنىن مۇز سۇلۇق چاھقا .
ئەردەشىر شاد ئاڭلاپ ئەجەب داستاننى ،
ئايۋانغا باشلىدى بارچە پالۋاننى .
نەۋرىلىك بەختىگە شاھ بولدى مەپتۇن ،
ئۇنى يېتەكلىدى تەختىغىرى مەمنۇن .
گۈدەككە مۇنتەزىر ئىدى ئالتۇن تەخت ،
ئالتۇن كۈلاھ كىيىپ ئولتۇردى خۇش بەخت .
گەنجى ـ خەزىنىنىڭ قۇلپى ئېچىلدى ،
گۈدەكنىڭ بېشىدىن دۇرلار چېچىلدى .
گۈھەر ۋە زەر بىلەن كۆمۈلدى تېنى ،
ياغاتتى بېشىدىن بايلىق دېگىنى .
دەرۋىش ۋە موھتاجقا بەردى شۇنچە زەر ،
ئايىماي ئۈلەشتۈردى شۇنچە گۈھەر .
يېيىلدى ھەرياڭا كىمخاب ۋە تاۋار ،
خۇددى ئاتەشداندەك ئۇلار يالتىرار .

بىر بەزىم تۇزدۇردى تەڭسىز ۋە ئۇلۇغ ،
تا مېھرەڭ نوشزادقا بولمساڭ پەيۋەند ،

داستىخان ياسالدى نېمەتكە تولۇق .
ئۇندىن ئارتتۇرمساڭ بىرەر جان ، پەرزەنت .

بۇيرۇدى شەھەر ئىچرە بولسا كىم دانا ،
ئاردىن سەككىز يىل ئۆتۈپ نىھايەت ،

كىم بولسا ئەقىلگە ، ھوشقا ئاشسا .
تەڭرى ئىنئامىدىن شاد بولدۇق غايەت .

ئاشۇ مۇنەججىمنى ئەيلىشتى ياد ،
بارچە ئارامسىز ھۇرمۇزدتىن ئىرۇر ،

ئۇنىڭ پالى بىلەن بولدى بۇ شاھ شاد .
مەقسەت ھەم كامسىز ھۇرمۇزدتىن ئىرۇر .

« ھىندەكەيدى دېيىلمىش ، نە گەنجۇ سېپاھ ،
يەتتە ئىقلىم بىزگە بۇگۈن قارامدۇر ،

نە مۇلكى سەلتەنەت ، نە ئۆزگە دەرگاھ ،
بارچە بەخت تەقدىردىن بىزگە كەرەمدۇر . »

نە دۆلەت ، نە بايلىق ، نەقىشلىق تەخت
ۋەزىرلەر تەشەككۇر ئېيتىپ گەردۇنغا ،

ساڭا بەخش ئەيلىمەس ئۆمۈرباقي بەخت ،
شاھىنشاھ ئۇنۇڭا بېرىشتى ئاڭا .

ئەردەشىرنىڭ پادىشاھلىقنا كۆرگەن تەدبىرلىرى

دانا بۇ ئەردەشىر كۆردى كۆپ تەدبىر ،
جاھاندا مەكتۇپنى ئوقۇپ ئاشۇ دەم ،

سۆزگە قۇلاق سېلىپ يادلاپ ئال بىر ـ بىر .
ئەلچىگە كۆرسىتىپ ئىززەتۇ كەرەم .

ياخشىلىق ئىشىنى ئەلگە يار قىلدى ،
سوۋغاتلار قىلاتتى دىرھەم ۋە لىباس ،

مېھرۇ ئادالەتنى بەقارار قىلدى .
ئاشۇ ھۇنەر ۋەننىڭ خىزمىتىگە خاس .

ھەرياڭا ئەلچىلەر يوللاپ مۆتىۋەر ،
شۇ خىلدا تەق قىلدى لەشكەرنى سەپلەپ ،

لەشكەر ۋە دەرگاھقا يايدۇردى خەۋەر :
بەدكەر ، سۇس ، ناباپنى قوشۇندىن ھەيدەپ .

يەنى ئوغۇل كۆرسە يۇرتتا ھەربىر مەرد ،
ئاقىۋەت جەم قىلدى ئۇلۇغ بىر قوشۇن ،

ئۇنى جەسۇر قىلىپ ئۆستۇرمىكى شەرت .
يولتۇز قاپلىغاندەك ئاسماننى پۈتۈن .

ئاڭا ھۇنەر بولسۇن چەۋەندازلىق ، جەڭ ،
ھەر بىر توپ قوشۇنغا باش بىر سەركەردە ،

گۇرزە ، تىغ ، ئوقيالار ئىشلەتمەكلىك تەڭ .
ئوت يۈرەك ، باھادىر مەرد نەيزەكەردە .

شۇ يوسۇن كامالەت تاپقاچ ھەر ئوغلان ،
جارچىلار قوشۇندا يايانتى خەۋەر ،

بولسۇن ئۇ ھەر ئىشتا قەيسەر ، پەھلىۋان .
ئاڭلا ، شاھ لەشكىرى بولغان ھەر ئەسكەر ،

ئەل ـ يۇرتتىن شاھ قەسرى تامان تېز كەلسۇن ،
جەڭلەردە كىم شاھنى ئەيلىسە خۇشال ،

مەيدانىدا ئۆزىنى نامايان قىلسۇن .
دۇشمەننى چاڭگاللاپ ھەم قىلسا ئوسال ،

تاكى قەيت ئېتىلسۇن نامى دىۋاندا ،
شەھرىيار قولىدىن ئىنئام ئالۇر ئۇ ،

ھېساباتتا بولسۇن ئالىي ئايۋاندا .
نامى جاھان ئىچرە قالغۇسى مەڭگۇ !

توپلانسۇن شۇ تەرىز ئەل ئوغلانلىرى ،
شۇنداق قارار تاپتى بۇ ئادىل تەدبىر ،

كۆرەش مەيدانغا يوللانسۇن بەرى .
ئۇنى قەيت قىلىشتى دىۋاندا ھەم بىر .

سەردار بەلگىلىنىپ ھەرمىڭ ئوغلانغا ،
دىۋانغا چاقىرتىپ بارچە ئۇلۇغنى ،

باش بولۇپ يول ئالسۇن ئاشۇ مەيدانغا .
دانىشمەن ، بىلگۇچى بار يولىيورۇقنى ،

كىمكى سۇسلۇق قىلسا ئۇرۇش پەيتىدە ،
سۆخەنگۇي ، ئالىم ھەم ناتىق ، خەتتاتنى ،

جەڭلەردە قۇدرىتىن كۆرۈش پەيتىدە ،
تەدبىر ۋە ھۇنەردە ماھىر ئۇستادنى ،

مۇبەد شۇ نىمجانىنى شاللىۋالاتتى ،
مەجلىسۇ ئەنجۇمەن قىلدى پادىشاھ ،

كىم مەرد ، كىم نامەرد ، ئۇ خەتلىۋالاتتى .
يامانلاردىن خالي بولۇپ بىر بارگاھ .

نامىنى شاھسېرى يوللايتتى شۇئان ،
كىمكى باتۇر ئەمەس ، يوق ئىلمۇ خۇشخەت ،

بارچە ئىش ئۇنىڭغا بولغانتى ئايان .
شاھىنىڭ دىۋاندا تاپمىدى ھۇرمەت .

مىرزىلار سۆزىدىن ھاسىل بولدى گەنج ،
كېرەكتۇر ھەم ئەقىل ، تەدبىر ئىزلىسەك .
تەدبىردىن ھەتتا يوقار ئىدى رەنج .
ئەقىللىق شاھنىشاھ كۆرگەندە تەدبىر ،
ئاۋات بولۇر ئىدى شەھەر ھەم سىپاھ ،
ئاڭا مادار بولغاي خۇش زېمىن بىر ـ بىر .
پۇقرامۇ شاھىغا ئىدى خەيرىخاھ .
غالىبلىق شۆھرىتىن پۈتمەككە قەلەم ،
دانالار پەيۋەنددۇر ھېنىك جېنىمغا ،
جەڭدە يولسىزلىقنى قىلمىغىل مەقام .
ھەمراھتۇر ھەم ئاشكار ھەم پىنھانىمغا .
دۈشمەنگە يەتكەندە غالىب ـ مۇزەففەر ،
ئەگەر ئايماقلارغا بارسا مەنسەپدار ،
ئۇنىك ئەھۋالىدىن تاپقۇسى خەۋەر .
دىرھەمنى ئايىما دەيتتى شەھرىيار .
ئەقلى بولسا ياۋنىك ياخشى سۆز ئېيتار ،
ئەلدىن قويما دەيتتى گەنجنى ئۇستۇن ،
غەم ـ قايغۇ ۋە يامان نىيەتتىن قايتار .
بۇ دۇنيا ئۆتكۈنچى ، ۋاپاسىز ، بەشكۈن .
قايتسا ئۆز يولىدا كۈتەر شەھرىيار ،
ئىزلىگىل توغرىلىق ۋە مەردانىلىق ،
بېرەر ئەھد ـ پەيمان ، ياخشى يادىكار .
سەندىن يىراق بولسۇن خىرىس ـ يامانلىق .
ئەگەر مەردۇ غالىب بولسا مەيداندا ،
قووۇمۇ قېرىنداشنى قىلمىغىل يولداش ،
دۈشمەنگە ئىنتىقام قاينىسا قاندا ،
سىپاھىم بولغۇسى ساڭا چىن قولداش .
دىرھەملەر بېرىلگەي بارچە سىپاھقا ،
دەرۋىشلەرگە ھەر ئاي مۇئاش تەيىن قىل ،
ئۇرۇن قالمىسۇن دەپ قايغۇلۇق ئاھقا .
يامانىنى مەھرۇم قىل ، ۋىجدان رايىنى قىل .
تاللاپ بۇ قوشۇندىن نامدار يىگىتنى ،
ئادالەتتىن قىلساڭ دۆلەتنى ئاۋات ،
ئەقىللىق ۋە خۇش پىل ، ھوشيار يىگىتنى .
بولغايسەن ئاۋات ۋە ئادالەتتىن شاد .
قانۇنى مال ـ مۈلۈك بەردى ئۇنىڭغا ،
ئەگەر دەرۋىش ياتسا چۆمۈپ خەتەرگە ،
يولاتمىدى زورلۇق ئىشنى قوشۇنغا .
دېمەك سەن سېتىپسەن جېنىڭنى زەرگە .
ئاندىن بىر شۇڭقارنى مىنگۈزدى پىلغا ،
ئەلدىن كىم بارسا گەر شاھ قەسرى تامان ،
نەرسى يەتكۈدەك دەل ئىككى مىلغا .
گاھ زۆرۈر ئىش بىلەن ، گاھ ئادىللىق بىلەن ،
خىتاب قىلدى : « ئايا مەردۇ ئوغلانلار ،
يېنىغا چاقىرىپ قازىلارنى شاھ ،
مەڭگۈ نامى قالمىش ھوشيار يارانلار .
ئەرز تەلەپ ھالىدىن بولاتتى ئاگاھ :
مەندىن ئىستىسىگىز ئىلتىپاتى گەنج ،
بىلەتتى مال ئۇچۇن كىم ھېرىس قىلغان ،
دەرۋىشلەرگە ئەسلا يەتكۈزمەك ھېچ رەنج .
قايىسى مۇشەققەت بىر ھالغا قالغان .
قايىسى مەنزىلدە كىم تاپسا رىزقى رۇز ،
قايىسى ئۇلاردىن دانا ـ بىلىمدان ،
ئۇي ئىگىسىن تېپىپ ئېيتىك ياخشى سۆز .
قاي بىرى بىچارە ، ئاجىز ناتۇۋان .
ئەگەر دىلدىن تۇتسا يەزدان يولىنى ،
كىم ساراي خىزمىتىن قىلار كەن بەجا ،
باشقىلار مۇلكىگە سوزماس قولىنى .
مەيلى جاھانكەش چال ياكى بىر پەرسا .
كىم ياۋدىن قېچىشنىك يولىنى تۇتار ،
نەسۋە ئالسۇن ئۇ گەنجىمدىن دەيتتى ،
كېيىنكى ھاياتى جەبرىدە ئۆتەر .
گەنجىمكى ، تېپىلغان رەنجىمدىن دەيتتى .
بولسا ئەگەر ئۇنىك قولىدا ئالەم ،
بىلىكى ، بىلىمدان ياش ، زېھنى ئۆتكۈر ،
بىلىكى زەنجىرنى پارە قىلسا ھەم ،
دانا قېرىلاردىن تۆۋەن ئەمەستۇر .
تاجى ئۆچۈرۈلگەي دىۋاندىن پۈتۈن ،
جاھانكەشلەرگە ھۈرمىتىم بەلەند ،
قارا تۈپراققا تەك ئۆمۈر ئۇ ئۇچۇن .
دىلبەر يىگىتلەرمۇ دىلىم ئېتەر بەند .
لەشكەرباشقا دەيتتى قىلمىغىل سۈسلۇق ،
دانا قەدرىن بىلگەن بىلىمدان ياشلار ،
ئۇرۇنسىز تېزلىكمۇ ـــ بۇ نا دۇرۇسلۇق .
قېرىلار ئۇرنىنى باسقىلى باشلار .
قوشۇن ئالدىدا ماك مىنىپ سەن پىلغا ،
لەشكەرنى باشلىساك قىلماق ئۇچۇن جەك ،
ئالدىنقى قىسمىنى تارات تۆت مىلغا .

بېشىڭغا چۈشكەندە مەيدان ـ جەڭ جېدەل ،
سەن لەشكەر ئەتراپىن قوغدىغىن ئاۋۋال .
ئۆزىنىڭ كىملىكىن سۆزلە سىپاھقا ،
چۈشەنسۇن تېمىشقا كەلگەن جەڭگاھقا .
دېگىن ، ھەممىڭىزگە ، مەيلى قېرى ـ ياش ،
شاھىنشاھ شەپقىتى باردۇر باشمۇ باش .
يۇز ياۋغا تەڭ كېلۇر بىرىنىڭ بىر ئاتلىق ،
بىرىمىز دۇشمەننىڭ يۇزىدىن ئارتۇق .
ياۋغا ئىككى ياندىن قوشۇن چۈشسە گەر ،
جەڭگاۋار مەردلەردىن ئۈزمىگىل نەزەر .
گەرچە كۆپ بولسىمۇ قوشۇنۇڭ ئەمما ،
مەركەزنى قويمىغىل بوش ۋە بېپەرۋا .
قوشۇننى باشلىغىل شۇنداق بىر يولدىن ،
دۇشمەنگە يېپىلسۇن ئوڭدىن ۋە سولدىن .
مەركىزىي لەشكەرنى قوزغاتما نى ۋاخ ،
سەپتە زىچ تۇرۇشسۇن جەڭگە بولۇپ تەخ .
ياۋنىڭ ئورتا كۇچى قوزغالسا ئەگەر ،
سەن ھەم قوزغاتقايسەن مەركەزدىن لەشكەر .
سەن يېڭىپ دۇشمىنىڭ قاچسا مەيداندىن ،
مەرد بول ، بىچارىنى ئايرىما جاندىن .
ياۋ سەندىن كەچۈرۈم سورىسا ، بەس ـ خالاس ،
كەچۈرگىن ۋە قىيناپ ئالمىغىل قىساس .
كۆرسەڭ گەر دۇشمەننىڭ قولىدا دۇنيا ،
قارىما ئۇشبۇ مال ـ دۇنياغا قىيا .
پەستىرمىدىن بولغىل ھەمىشە ئاگاھ ،
چۈنكى ، دەشتلەر ئارا مۆككەندۇر سىپاھ .
بەتىغەرەز سۆزىگە قۇلاق سالمىغىن ،
شۇ چاغدا بولغايسەن دۇشمەندىن ئەمىن .
كىمكى جەڭگاھ ئىچرە پىدا قىلسا جان ،
ئولجىنى شۇنىڭغا قىلغىل ئەرمۇغان .
قولۇڭغا چۈشسە گەر دۇشمەندىن ئەسىر ،
ئەسىرنى بارگاھقا سەن دەرھال كەلتۈر .
تىكەنزار ئورنىنى ئەيلىگىل ئاۋات ،
ئۇ يەرگە شەھەرلەر قىلغۇمدۇر بۇنياد .
مەندىن كەتسۇن دېسەڭ ئەگەر رەنجۇ دەرد ،
بۇ پەندلەرگە ئەمەل قىلماقلىقىڭ شەرت .
بەخت ـ زەپەر ئىشقىدا تۇت يەزدان يولىن ،
ئۇ ساڭا ئۇزاتقاي ھامىيلىق قولىن .
قايسى بىر دۆلەتتىن كەلسە ئەلچى دەم ،
تۇركىتىنمۇ ، رىمدىنمۇ ، باشقىدىنمۇ ھەم .
پادىشاھ خەۋەردار بولسۇن ئەلۋەتتە ،
بېپەرۋالىق بولماس مۇنداق ھالەتتە .
قونالغۇ تەييار قىل مېھمان كىشىگە ،
چوگلاردىن باش بولسۇن بارچە ئىشىگە .
كەمچىلىك كۆرمىسۇن كىيىم ـ كېچەكتىن ،
يېمەك ـ ئىچمەك بىلەن ئورۇن كۆشەكتىن .
شەھرىيار ئالدىدا قانداق ئەرزى بار ؟
سوراپ بىلىشسۇن ئۇ ھاكىم سەردار .
ئاندىن دانا ئەلچى مىرزا ئىككىسى ،
ئەردەشىر سارىيىغا تېز كەلگۈسى .
زىننەتتە بېزەكلەپ تەختى ئايۋاننى ،
ئەمەلدارلار كۇتسۇن ئەلچى مېھماننى .
سەپ تارتىپ خىزمەتكار ئەھلى يولىدا ،
زەررىن كاسا بىلەن كۆتۈر قولۇڭدا .
ئەلچىنى يېنىغا تەكلىپ ئېتىپ شاھ ،
ئالتۇن تەختى ئۈزرە قىلار خەيرىخاھ .
سوراپ بىلەر ئۇنىڭ مەقسەت ـ نىيىتىن ،
ياخشى ـ يامانلىقىنى ، سەمىمىيىتىن .
ئۇلاردا قانداقراق ئادىل ـ ئادالەت ،
شاھى كىم ، قانداقتۇر لەشكىرى ئادەت ؟
ئاندىن ئۆز ئايۇتىنى كۆرسىتىپ بىر ـ بىر
ھەرنە كېرەك بولسا قىلىدۇ ھازىر .
ئاندىن تەخت يېنىغا قىلىپ ئورۇن تەخ ،
تىزدۇرار داستىخان ، مەي تولغان قەدەھ .
ئوۋ ـ شىكارغىمۇ ھەم ئېپ بارار ئۇنى ،
يېنىدا ھېسابسىز لەشكەر دولقۇنى .
كۆرسىتىپ ئەلچىگە ئىززەت ۋە ئىخلاس ،
كۆزىتەر ، بېرىپ شاھانە لىباس .
ۋەزىرلەر كۆرسىتەر ئاڭا يۇرتلارنى ،
بۇ ئىشقا قويىدۇ زېرەك مەردلەرنى .
قۇرسۇن دەپ ھەرياندا پاراۋان شەھەر ،
بۇ ئىشقا تايانماي تۆكەر ھەمدە زەر .
كىمكى ئۆيسىز بولسا ۋە شور پېشانە ،
بىساتۇ بەختىدىن بولسا بىگانە ،
ئۆي ۋە جاي ھەم بىسات قىلار ھەدىيە ،
كۆپەيسۇن ئىلىم دەپ ئويلايىتى يەنە .
مۇنداق شاھتىن ئەلنىڭ تىلى ، دىلىدا ،
ياخشى نام قالاتتى جاھان ئىلىگە .

شۇ خىلدا گەر بولسا دانا شەھرىيار ،
جاھاندىن كەتسىمۇ ، قالار يادىكار .
مەنمۇ ھەم نامىنى دىلدا ئېتىپ ياد ،
خاتىرىنى مەڭگۈلۈك ئەسلىگەيمەن شاد .
ياخشى نىيەتلەرنى دائىم قوللايتتى ،
ھەر يەرگە خۇش تەدبىر ئەلچى يوللايتتى .
مال ـ مۈلۈكتىن ئايرىلسا بىرەر دۆلەتمەند ،
بۇ خەۋەر شەھرىيار قەلبىن ئېتەر بەند ،
يولغا سېلىپ بىرەر بەختسىز ئىشنى ،
كېمەيتىپ تەقدىرنىڭ بۇ شۇم قىلمىشنى ،
ھاسىلدار باينىمۇ ، مىسكىن ـ غېرىبنى ،
ئەمەلدارلىرىنى ، پۇقرا ئېلىنى ،
ياخشىلىق يولىغا باشلايتتى ھامان ،
خالايتتى : ھېچكىمۇ بولمىسا يامان .
كىم ئەگەر پەرزەنتىن بولسا ئۇقۇتماق ،
ئىلىملىكلەر بېرەر ئۇلارغا ساۋاق .
كىمنىڭكىم ئەرزى بار شەھەر ئەھلىدىن ،
بەھرىمەن بولاتتى ئۇنىڭ ئەدلىدىن .
ئىززەت تەلەپ قىلماس لۇتف ـ كەرەم ئۇچۇن ،
شۇنداق ئورۇندايتتى ئۇ شاھلىق بۇرچىن .
جاھان ئاۋات ئىدى ئادالىتىدىن ،
ئەل ـ پۇقرا شاد ئىدى ئادالىتىدىن .
ئادالەت كۈچ بەرگەچ ئۇنىڭ قولىغا ،
زامانمۇ ھۇرمەتلەپ ئۆتەر يولىغا .
كۆرگىن بۇ شۇڭقارنىڭ تەدبىر ـ ئىشنى ،
ياخشىلىق يولىدا ئىختىراسىنى .
تاللىغاچ بىر قانچە زېرەك دانانى ،
ئەلچى قىپ ، بىلدى ئۇ پۈتكۈل دۇنيانى .
قەيەردە بىر زېمىن بولسا گەر خاراب ،
يا قۇرۇپ كەتكەن بولسا بىرەر دەريا ، ئاب ،
سېلىق ئالماس ئىدى ئاشۇ دىيارىدىن ،
بۇ غېرىب زېمىننى ساقلاپ ئازارىدىن .
قەيەردە دېھقانىنىڭ ھالى بولسا تەس ،
ئۇنىڭ ئىشى ئاپەت ئىچرە بولسا ، بەس ،
گەنجىدىن بايلىقلار بېرەتتى تولا ،
يول قويماس خارابات ئۆتۈشكە ئەسلا .
دانا سۆزىن ئاڭلا ، ئايا شەھرىيار ،
سەنمۇ تۇز جاھاندا شۇنداق روزىگار .
ئىستىسەڭ ياشاشنى ھەم ئازاد ، بىرەنج ،
ھەمدە تاپماق بولساڭ شۇ يوسۇندا گەنج ،
ھەمىشە ئويلىغىن پۇقرا غېمىنى ،
ئادالەت بەختيار قىلغۇسى سېنى !

شاھ ئەردەشىرنىڭ ئىران سەردارلىرىغا نەسىھىتى

بويسۇنۇپ رۇم ۋە چىن ھەم ھىندى ، تۇران ،
شاھقا بەخمەل يايدى بۇ رۇيى جاھان .
ئالاركەن ئەللەردىن باج بىلەن خىراج ،
ھەممىسى شاھ ئۇچۇن تىلەيتتى راۋاج .
چاقىرتىپ ئىراندىن ھەممە يارەننى ،
تولدۇرۇپ لىققىدە قەسرۇ ئايۋانىنى ،
ئاندىن بۇ جاھاندار رۇسلاپ قامىتىن ،
ئاچتى بۇ سورۇندا سۆزىنىڭ ھېكمىتىن .
دېدى : « ئۇلۇغ زاتلار ئاڭلاڭ ئەمدى بەند ،
تەدبىرلىك ئەقىلدىن بولۇڭ بەھرىمەند .
ئۇنتۇلماڭ بەش كۈنلۈك دۇنيا ئىرۇر بۇ ،
ئادىلغىمۇ مېھرىنى قىلمىغاي مەڭگۇ .
خالىسا ئۇ سىزنى كۆككە ئېلىپ دەس
ئاندىن تۇپراقتىنمۇ ئارتۇق قىلغاي پەس .
كىمكى ئۆز دەردىنى ساقلىسا نىھان ،
ئۇنى تەقدىرلەيدۇ بۇ قېرى جاھان .
ھەركىم ياخشىلىقنى قىلسا سەرەمجان ،
قالدۇرار دۇنيادا پەقەت ياخشى نام .
سېنىڭ ھۇرمۇزد كەبى ھاياتىڭ داۋام ،
بۇمۇ ھەم يەزداندىن بىر لۇتفى ئىنئام .
ھەر مۇشكۈل ، ھەر تەشۋىش تەڭرىدىن ئىرۇر ،
ياخشى ھەم يامانغا ئۆزى يول بېرۇر .
ئۇ ئۆزى ياماندىن ئەلنىڭ پاناھى ،
ياخشىغا ، يامانغا باردۇر ئامالى .
بارچە مۇشكۈللۈكنى ئۇ قىلۇر ئاسان ،
ئۇندىن دىلىڭ يوروق ، خۇش بەخت ئىنسان .
ئال مېنىڭ ئىشىمدىن ئاۋۋال ئەندىزە ،
ياخشىنى ، يامانىنى پەرق ئەيلە تازا .
پاناھىم دەپ بىلدىم قادىر ئىگەمنى ،
شاد قىلىپ ھەيدىدى دىلىمدىن غەمنى .

يەتتە ئىقلىم ماڭا گەر بولسا قارام ،
ئۇنىڭ قۇدرىتىدىن بۇ ماڭا كەرەم .
رۇم ، ھىندى ئېلىدىن ئالدىم باج مانا ،
يايدى جاھان بەخمەل پاياندا ماڭا .
بۇ ئۇچۇن يەزدانغا شۇكرانە سۆزۈم ،
ئۇ ئېگىز كۆتۈردى بەخت يۇلتۇزۇم .
ئاڭا سازاۋەرلىك ئىرۇر شوئارىم ،
ئۇندىندۇر خۇش بەخت ھەم ئىقتىدارىم .
مەدەتكارىڭ بولۇر كەلسە قىيىن ھال ،
ئۇ بېرۇر ئۇلۇغلۇق ، بېرۇر دۇنيا ـ مال .
ئادالەتنى دىلدا قىلىپ دائىم ياد ،
ئۇنىڭ پاناھىدا بولايلى دىلشاد .
قانچە دەھياكلار كىم ، مۇلكۈم ئارا بار ،
ۋەزىر ھەم دېھقانغا بارچىسى ئاشكار .
چارۋايۇ دەھياكنىڭ پايدىسىن تامام ،
سىزگە قىلماقچىمەن بەخشەندە ، ئىنئام .
مەنپەئەت كۆرسىگىز بۇ ئىشتىن شايەت ،
خەزىنە ئۇچۇنمۇ پايدىلىق غايەت .
ئۇنىڭدىن نە ئالغان بولسام مۇقەددەم ،
يەنە ئالغان بېجىم يا ئارتۇق يا كەم ،
ياخشىلىق يولىدا ئۇنى خەجلىدىم ،
ئۇ بولدى بەئەينى قولدا لەشكىرىم .
ئىزدىدىم سىزلەرگە راھەت ـ پاراغەت ،
ئەھرەمەن قەھرىنى قوغلىدىم پەقەت .
يەزدانىنى پۇشت ـ پاناھ قىلىڭ سىز ھامان ،
ئۇنىڭ پاناھىدا تۇرۇڭ دائىمان .
ئۇ ئىرۇر رازاقۇ ئاگاھ ئۇ ئىرۇر ،
دۇنيانى ياراتقان ـ تەڭرى ئۇ ئىرۇر .
كۇچلۇكلەرگە مەدەت بەرگەن ھەم ئۆزى ،
چىقمىسۇن سىزدىن ھېچ مەنمەنلىك سۆزى .
دىلغا گەر سالسىمۇ بەزى غەش ، جاپا ،
بىلىڭ ئوي تۇگىسە دۆڭ چىقار يەنە .
ئۇ كۆككە تاجىنى يايغانلار قېنى ،
شىر ئۇۋلاشتا داڭقى چىققانلار قېنى ؟
تۇپراقنىڭ قېتىدا ئۇلار ياتار جىم ،
بەختلىك ياخشىلىق گۈلىن تىكسە كىم .
كىمكى ئىز باسارگەن مۇلكۈمگە ، بىلسۇن ،
ئۇشبۇ پەندلىرىمگە ئىتائەت قىلسۇن .
ئەمدى ئاچماقچىمەن ساڭا مەن بەش يول ،
ھەربىرى پايدىسى تاج ۋە گەنجدىن مول .

ئەردەشىرنىڭ يۈرت ئەھلىگە قىلغان نەسىھىتى

ئەردەشىر سۆزىنى ئاڭلاڭ ، پايدا بار ،
ياش ـ قېرى دېمەستىن قىلىپ ئېتىبار .
كىمكى ئېتىقادتا بولسا زەبەردەس ،
ئۇ ئىرۇر شۇبھىسىز ، پاك يەزدانپەرەس .
يەنە شۇكى ، تۇتماڭ سىز ئىلمىنى خار ،
خىزمەتكار بولۇڭ يا ، ياكى شەھرىيار .
ئۇچىنچىسى شۇكى ، ئېيتىلغان كالام ،
دانالار نەزەرىدە تاپسۇن ئېھتىرام .
تۆتىنچىسى ، گۇناھ خەتەرلىك يامان ،
ئۇنىڭكى دەھشىتى قىلۇر بىئامان .
بەشىنچىسى ، غەيۋەت قىلغان ھەر ناكەس
ئەل ئارا ئىززەت ۋە ئېتىبار تاپماس .
يەنە ئېيتماقچىمەن يېڭى نەچچە پەند ،
ئۇ مالدىن ھەم جاندىن ئارتۇق ۋە بەلەند .
خۇش بەخت ئالەمنى ئاۋات ئەيلىگەن ،
دىلغا بۇيۇڭ بىر ئارزۇنى پۈككەن .
ئەردەشىر سۆزىنى ئاڭلاڭ ، پايدا بار ،
ئەقىللىق ، ھايالىق بولسا گەر ئۆزى .
ئۇ مەردان ئەمەستۇر ئۇرسا قۇرۇق لاپ ،
بايلىقنى بىھۇدە ئەيلىسە ئىسراپ .
ھېچكىم بولماس ئاڭا مىننەتدار ، قايىل ،
تەڭرى سۆيگەن دىلنى قىلالماس مايىل .
ئورتا يول تاللىساڭ ، تاپالارسەن جاي ،
سېنى ئاقىل سانار ھەركىم يېڭىلمەي .
بۇندىن ئۆتكەچ ، ساڭا بەش يول كېلۇر دۇچ ،
دىن بىلەن دىلىڭغا بىرمۇ ساپلىق ، كۇچ .
راھەت ، شادلىق قوشار ئۇ كامالىڭغا ،
زەھەر يولاتمىغاي ئىچكەن بالىڭغا .
بىرى : نە بولسا ئۇ ئىگەمدىن ئىنئام ،
تەمەسىز ، قانائەت ئەيلىگەن مۇدام .
شۇكۇر قىلغانغا بىل دۆلەت يار بولۇر ،
ياشناپ ئۆمۇر گۈلى ، نەۋ باھار بولۇر .

ئەگەر تەمەگەرلىككە قىلساڭ ھېرىس ،
ئەگرىلىكتىن يىراق يولدا يۈرگۈچى .
خوتۇنلار ئالدىدا بولۇر ئۇيات ھېس .
تۆتىنچى : شاھ جاھان ئەمرىدىن ، ئەي جان ،
ئۇچىنچى : جەڭ ـ جېدەل قىلما بولساڭ مەرد ،
بويۇن تولغىماسلىق ئاشكارۇ پىنھان .
چۈنكى جەڭ ـ جېدەلدىن كېلۈر رەنجى دەرد .
ئۇنى ئۆز جېنىڭدىن ئارتۇق بىل ھامان ،
تۆتىنچى : دىلىڭغا يولاتمىغىل غەم ،
ئۇنىڭدىن مۇنەۋۋەر بولغۇسى ئىنسان .
كەلمىگەن غەمدىنمۇ چەكمىگىل ئەلەم .
يۈرەككە ئورناتقىل ئەمرۇ پەرماننى ،
بەشىنچى : مۇشكۈلات ئىشقا يول ئالما ،
دىلغا پەيۋەند قىلغىل ئەھدۇ پەيماننى .
قولۇڭدىن كەلمىگەن ئۇۋغا قول سوزما .
ئاڭا بەخشەندە قىل جېنىڭنى ھەتتا ،
ھەممە كۆڭۈل قويۇڭ بۇ پەندى سۆزگە ،
ئادىل دەپ چۈشەنسەڭ ئەگەر پادىشاھ .
ئۇنىڭ كۆپ پايدىسى يەتكۈسى ساڭا .
جاھانگۈيلۈق ئىرۇر شاھلىق مەشغۇلى ،
ئىستىسەڭ قەلبىڭگە ياقماقتا چىراغ ،
ساخاۋەت بىلەندۇر ئۇنىڭ مەھسۇلى .
بىلىش ، ئۆگىنىشتىن تۇرمىغىل يىراق .
سەرداردىن ۋە ياكى قوشۇندىن جاپا
ئىلىم ئۆگەت ، پەرزەنتكە بولساڭ ئاتا ،
يەتكىنىن يۇرتىغا بىلسە پادىشاھ ،
ئويۇن بىلەن ئۆمرى ئۆتمىگى خاتا .
ئادالەت تۇتمىسا بولماس جاھاندار ،
ھەممىڭلار سۆزۈمنى دىلدا ئېتىڭلار ياد ،
پادىشاھلىق تاجى بولماس بەرقارار .
غەم ـ قايغۇدىن مېنى ئەيلەڭلار ئازاد .
شاھىنشاھلىق نامىن ئەيلەر ئۇ قارا ،
كىمكى ئادىل بولسا ، يەنە روشەن دىل ،
ۋە ئۇندىن كېتىدۇ شەۋكەت تابارا .
باشقىلار مەقسىتىن ئەيلىسۇن ھاسىل .
چۈشەنگىن ، نا ئادىل ، زالىم شەھرىيار ،
تۆت نەرسىدىن ئىنسان تاپىدۇ شەرەپ ،
توقاي يولۇنسىدەك يىرتقۇچتۇر بىئار .
ئۇلاردىن يېتىدۇ ياخشىلىق ۋە نەپ .
ياكى پۇقرالىرى پەرماننى تا
بىرى ، شۈكرانىلىقنى ئەتمەك بەجا ،
كۆكۈلسىزلىك بىلەن قىلمىغاي ئادا .
تاكى تەڭرىم بولسۇن سىزگە رەھنەما .
دەردۇ ئازاب بىلەن ئۆتكەي ھاياتى ،
بىرى : ئۆز ـ ئۆزىگە قىلماقلىق ئىنساب ،
نىشانسىز دۇنيادىن كېتىدۇ ئاتى .
مەزھەپ ئىتتىكىنى تۇتماق دائىم ساپ .
بىل ، راھەت ، مەرتىۋە ئىزدەر بولساڭ گەر ،
كىم يەزدان ئەمرىنى تۇتاركەن مەھكەم ،
خەسىسلىك ، زورلۇقتىن بولماس مۇيەسسەر .
ئاشۇنداق ئىززەتلىك قىلغاي بىزنى ھەم .
پارچە پۇقرالارنىڭ دىلى بولسۇن شاد ،
ئۇچىنچى : بولماق شەرت ھەققانىيەتچى ،
ئادالەتتىن بولسۇن بۇ دۇنيا ئاۋات !

خەررادنىڭ ئەردەشىرنى مەدھىيلىگەنلىكى

شاھ ئەردەشىر تەختتە ئولتۇرغان زامان ،
سەپ تارتىپ ئالدىڭدا سېنى ئالقىشلار .
ئاڭا مەسلىھەتچى بولدى چال ھامان .
بارچە جاھان ئۇچۇن ئۇلۇغسەن ، ئۇلۇغ ،
خەررات ئىدى ئاشۇ مويىسپىت نامى ،
تاجدارلار سانار تاجىڭنى قۇتلۇق .
ئادالەتتىن پۇتكەن جان ھەم كالامى .
سۆز ئاجىز قالغۇسى ئۇنىڭ مەدھىيىگە ،
شۇنداق سۆز باشلىدى : « ئايا شەھرىيار ،
ئۆزۈڭ ئۇلۇغدۇرسەن ئادىل تەختىڭدە .
بۇ دۇنيا باربچە بولغىل بەختيار .
ئاپىرىنلار ئېيتىپ نامىڭغا ھامان ،
ھەمىشە دىل شاد بول ، بولغىل خۇش بەخت ،
تەشەككۇر ياغدۇرار ساڭا بۇ جاھان .
سەندىن شادىمان ئىرۇر مۇلۇك ۋە تاج ـ تەخت .
سېنىڭ زامانىڭدا تاپتۇق بىز ئامان ،
ئادىلسەنكى ، ھەتتا ھايۋان ھەم قۇشلار ،
ئۆزۈڭسەن بېشىمىزدىكى پاسبان .

دىدار ھەم ھۆسنۇڭگە بىز خېرىدارمىز ، پەندۇ ھېكمەتتىمۇ سەن ئۇلۇغدىن ئۇلۇغ ،
شېكەردەك سۆزۈڭگە مۇشتاق ھەممىمىز . ھاياتىبەخش سۆزۈڭدىن كۆڭۈللەر تولۇق .
سەن بىزدىن ئەمىس بول ، بىز سەندىن ئەمىس ، بۇ ئەنجۈمەن ئىچرە كىم بولسا ئېسىل ،
ھەر سۆزۈڭ ئىجراسىن قىلغايمىز تەمىن . ئەدلىگدىن بەھرىمەن ھەممە مۇتتەسىل .
بىزنىڭ دۇشمىنىمىز يولىن باغلىدىڭ ، سۆزۈڭدىن ئەقىللەر بولدى زىيادە ،
ھىندى ، چىندە دۇشمەن قەلبىن داغلىدىڭ . يۇزۈڭدىن يورۇقلۇق چىقتى دۇنيادا .
ئۇرۇشلار قىلاتتى بىزنى پەرىشان ، ساھىبسەن ئىلاھىم بەرگەن بەختكە ،
دۇشمەن نەسلىدىن قالمىدى نىشان . ساھىبسەن زەركەمەر ، ھەم تاجۇ تەختكە .
شۇ ھالدا شاد ياشاپ ، مەڭگۇ ياش بولغىن ، ئادالەت ، مۇھەببەتتىن ياشا شادىمان ،
ئەقىلدانلارغا سەن دائىم باش بولغىن . سېنىڭدەك خۇسرەۋنى كۆرمىگەن جاھان .
ئۆتمىگەن شاھلاردىن سەندەك بىر دانا ، شەۋكىتىڭ ، شۆھرىتىڭ ئاسمانچە بولسۇن ،
سەندەك تەدبىرلىكى ، سەن كەبى بەرنا . قانىتىڭدا ئەللەر ۋايىغا يەتسۇن .
ئىراندا ئادالەت ئەيلىدىڭ بۇنياد ، جايىڭ بولسۇن دائىم شۇ تەخت ـ ئايۋان ،
ئادالەتتىن بولغاي مىننەتدار ئەۋلاد . پەرمانىڭدا بولسۇن بۇ رويى جاھان .

ئالەمنىڭ بېۋاپالىقى توغرىسىدا

ئاڭلا ، سۆز مېغىزىغا خېرىدار ئادەم ، شاد ، مەغرۇر بېشىڭنى ئۇ ئېتەلەر قان .
سەندەك ۋە مەندەكنى كۆپ كۆرگەن ئالەم . مەيلى شاھ بولغىنى يا خىزمەتكار بەندە ،
بۇ كونا سارايغا كۆڭۈل باغلىما ، مەنزىلىڭ ئاخىرى يەرنىڭ تېگىدە .
ئۇندىن شەپقەت كۈتۈپ ، دىلنى داغلىما . كىتەر ھەمراھلىرىڭ دۇنيادىن بىر ـ بىر ،
شەھرىيار بولغىن سەن ، بەندە بولغىن يا ، كىتەرسەن ئۇلارنىڭ ئىزىدىن ئاخىر .
سەن ئۆتۈپ كىتەرسەن ، قالغاي بۇ دۇنيا . قېنى تاج ۋە تەختكە ساھىب ئۇلۇغلار ؟
مەيلى رەنج ، مەيلى گەنج ساڭا بولسۇن يار ، بەخت ۋە شادلىقتىن قەلبى تولۇقلار ؟
بولسەن قىسمەتكە ھامان گىرىپتار . قېنى دانىشمەنلەر ، مەرد پەھلىۋانلار ،
گەر تۆمۈر بولساڭمۇ سېنى ئېرىتكەي ، جەڭ ـ جېدەل ئىچىدە قۇرغان مەيدانلار .
قارا تۇپراق ئىچرە ئاخىر چىرىتكەي . ھەممىسى ئالماقتا تۇپراقتا ئارام ،
سەرۋىدەك بولسىمۇ قەددىڭ ، قىلار ھەم ئەمما ياخشىلاردىن قالدى ياخشى نام .
كۆزۈڭدىن ئاققۇزۇپ ، ۋۇجۇدۇڭنى نەم . ئەردەشىر ھالىمۇ پىكرىمگە ئىسپات ،
ئەرغۇۋان چېھرىڭنى قىلار زەبىران ، ئاڭلاپ سۆزلىرىمنى دائىم قىلغىن ياد .

ئەردەشىرنىڭ شاپۇرغا پادىشاھلىقنى تاپشۇرغانلىقى

مانا يەتمىش سەككىز بولغاندا يېشى ، پادىشاھ ئىشىدىن ئەيلىدى ئاگاھ .
دەرد بىلەن چۈلغاندى جاھاندار ببشى . دېدىكى ، پەندىمنى ئاڭلا ۋە ياد قىل ،
بىلدىكى يېقىنلاپ كەلمەكتە ئۆلۈم ، يامان يولدىن دائىم سەن ئېھتىيات قىل .
خازانغا پۇركەنگەي ھاياتى مەۋسۇم . بىلكى سەلتەنەتتە ئەڭ ئالىي مەقام ،
يېنىغا شاپۇرنى چاقىرتتى شاھ ، ياخشىلىق ـ يامانلىق پەرق ئەتمەك مۇدام .

ئادالەت ، تىغ بىلەن تۇتتۇم جاھاننى ،
ھەم خار قىلمىدىم ياخشى ئىنسانىنى .
ھەر ئىشتا ئادىللىق قىلدىم ئىختىيار ،
شۇڭا تەسلىم بولدى تالاي ئەل ـ دىيار .
بۇ يولدا گەرچە بىز چەكتۇق قانچە رەنج ،
شۇ رەنجلەر تۈپەيلى تاپتۇق شۇنچە گەنج .
بۇ مۇلۇك خەزىنە ساڭىلا مىراس ،
ئەمما بۇ بايلىققا كۆپ قويما ئىخلاس .
ئايلىنىپ تۇرار كەن بۇ چەرخى پەلەك ،
گاھ مېھىر ، گاھى دەرد بېرەر ، ئەمەس يەك .
گاھى بەخت كەلتۈرەر تەقدىرنىڭ ئېتى ،
ياخشىلىق ، ئۇلۇغلۇق بولغاچ قانىتى .
بۇ ساراي ھېيلىگەر ، بىلگىل ئەي ئوغلان ،
ھەمىشە قىلمىغاي سېنى شادىمان .
بەدەنگە بولغاندەك ئىدرىكىڭ دېمەك ،
يۇرتقىمۇ پاسىبان يەنە شۇ ئىدرەك .
مۇقەددەس دىنىڭغا ساقلا ئېتىقاد ،
ئۇنى سەلتەنەتكە سەن ئەيلە قانات .
تەختسىز تاپالماس شاھلىق ئۆزىگە جاي ،
ئېتىقاد بىلمىگەن شاھنىڭ ھالى ۋاي .
ئىككىسى ئۆزئارا بولسا گەر ھەمكار ،
ھەممە ئىش بولدى پۇختا . بەر قارار .
دىن ھالى ئەمەس شاھ مەرھىمىتىدىن ،
شاھ ھالى بولغۇسى دىن رەھمىتىدىن .
بىرى بىرى ئۈچۈن پاسىبان ئىرۇر ،
خۇددى بىر مېۋىنىڭ قوش دېنى ئىرۇر .
بىرى بىرى ئۈچۈن كەم بولماس ھەرگىز ،
بىرى بىرىنىڭ ئورنىن قىلغاي ئېگىز .
بىرىنىڭ بولسا ئەگەر بىرى جېنى ،
بىرلىشىپ ئىككىسى ئالغاي جاھاننى .
دىنغا رەھنەمالىق قىلغاندا پادىشاھ ،
دىن ھەم پادىشاھقا بولغاي رەھنەما .
كىمكى شاھ ھۆكمىنى ئەيلىسە ئىنكار ،
ئۇنى ئېتىقادتا سىنماق بىكار .
شاھقا غۇم ساقلىسا قايسى بىر ناكەس ،
ئۇنى پارسا دېگەن ئەقىللىق ئەمەس .
شۇنداق تەلىم بېرەر بىزلەرگە ئۇستاد :
« ئادالەتنىڭ مېغىزى ئىرۇر ئېتىقاد .
ئۇچ نەرسە شاھ تەختىن يىمىرگەي شەكسىز،
زۇلۇم ـ ناھەقلىقتۇر ئۇنى سورىسىڭىز .
بىرى ، ناقابىلنى ئىززەتلىك قىلماق ،
ياخشى ، دانالارنى خار ، غۇربەتلىك قىلماق .
ئۈچىنچى : بايلىققا ھېرىس بولماقلىق ،
ئەلنى تالاپ ـ بۇلاپ خەسىس بولماقلىق .
ئادالەت تۈپەيلى ياشنىسا دىيار ،
شۇ چاغدا قۇتلۇقمەن دېسۇن بەختىيار .
يالغاننى سەن ئەسلا كەلتۈرمە يادىغا ،
يالغان سۆز يەتكۈزمەس ئەسلا مۇرادقا .
ئايىما خەيرىلىك ئىشتىن بارىڭنى ،
گەنجىلىك ـ خەزىنەڭنى ھەم دىنارىڭنى .
ئاچكۆزلۈك بىلەن شاھ توپلىسا مول گەنج ،
پۇقرا تارتار ئۇشبۇ زۇلۇمدىن كۆپ رەنج .
دېھقاننىڭ گەنجى ھەم گەنجىدۇر ئۇنىڭ ،
دېھقاننىڭ رەنجى ھەم رەنجىدۇر ئۇنىڭ .
دېھقان گەنجىنى ئاسراش شاھلىق شېۋىسى ،
راھەتلەر كەلتۈرگەي ئەمگەك مېۋىسى .
جاھىلدىن يىراقراق بولماقنى ئەزم ئەت ،
گۇناھكارغا ئەپۇ قىلماقنى رەسىم ئەت .
دىلنى خىرە ئەيلەر غەزەپ سايىسى ،
خۇشخۇيلۇق بولغۇسى ساقلىق بەلگىسى .
غەزەپدارلىق ئادەت قىلسا پادىشاھ ،
ئۇنى سۇيىقەستىن دەپ ھېسابلا راسا .
شاھقا ئەيىب يامانلىق زىكرىدە بولماق ،
كىرىكى ياخشىلىق پىكرىدە بولماق .
ئەگەر دىلغا چۈشسە خەتەردىن تۇگۈن ،
ئۇ قىلار ياخشىلىق خىسلىتىن زەبۇن .
تەمەگەرلىكنى ھېچ كۆڭلۈڭگە پۈكمە ،
تىزىڭنى مال ـ بىسات يولىدا پۈكمە .
پەلەك رەپتارىدىن قىلسا ئاگاھلىق ،
مۇشۇنداق ئەقىلگە مۇناسىپ شاھلىق .
ئۆزىمۇ ئەقىلدار بولسا ئەگەردە ،
ھەر ئىشقا تەدبىرلىك بولۇر ھەر يەردە .
ھەق بىلەن ناھەقنى شاھ بىلمەك كېرەك ،
بۇ سۆزنى دىلغا ئورناتماق كېرەك .
شىكارغا ئىشتىياق سەزسەڭ مۇبادا ،
مەيلىڭنى ئاشۇرغاي ئۇ مەنزىل ، ۋادا .
مەي بىلەن ئوۋ ئىشى ، بۇ ئىككى ھۈنەر ،
ئىككىسى قوشۇلسا نە ئۇنۇم بېرەر ؟ !

مەيگە ھەۋەس قىلماق تەنگە زىياندۇر ،
بۇ ئىش ئۇلۇغلارغا شۇنچە ئايانداۇر .
ئەگەر ساڭا قارشى باش كۆتۈرسە ياۋ ،
ياردەم بەرمەس ساڭا ياكى مەي ، يا ئوۋ .
بۇ چاغدا لازىمى دەرھەم بىلەن تىغ ،
ھەر خىل شاھلىقلاردىن تېزدىن قوشۇن يىغ .
ئەتىگە قالدۇرما بۇگۈنكى ئىشنى ،
تەختىگە يولاتما يامان خاھىشنى .
نادانلىك دىلىدىن ئىزلىمە راستلىق ،
ئۇلاردىن كەلگۈسى زىيان ھەم قەستلىك .
ئۇلاردىن كەلسە گەر يامان بىر خەۋەر ،
كۆڭلۈڭگە تولمىسۇن ئەندىشە خەتەر .
ئۇلار نە شاھنى ، نە پەزدانىنى بىلمەس ،
سەللە دېسەڭ ساڭا كاللا ئېپ كېلەر .
شەھەر ھامىلىرى ئادەتتى شۇنداق ،
سەن ئەقىل كۆزىدە بۇ ئالەمگە باق .
قورققىن بەتغەرەزلەر كاساپىتىدىن ،
ئالەم تار ئۇلارنىڭ بەتنىيىتىدىن .
ھەتتا سىردىشىڭغا سىرىڭ قىلما پاش ،
چۈنكى بار ئۇنىڭمۇ ئۆزىگە سىرداش .
سۆزنى ئېتىلغان ئوق ھېسابلا ئۆزۈڭ ،
جاھانغا پۇر كەتكەي ئېيتقان ھەر سۆزۈڭ .
گەر سىرىڭ شەھەر ئارا بولسا ئاشكارا ،
ئەقلىڭ ، دىلىڭ بولغاي جاھاندىن پارە .
غەلۋە قىلساڭ ئاشار قەيسەر دېگەن نام ،
ئاقىل تۇتۇشنى بىلگەي ئۆزىنى مۇدام .
باشقىلار ئەيىبىنى سۆزلىمە ئاشكار ،
ساڭمۇ ئۇنىڭدىن ئەيىب كېلەر بار .
كىبرۇ ھەسەت قىلسا ئەقلىڭنى ئەسىر ،
ئەل ئارا نامىڭغا ئۇ قىلار تەسىر .
جاھاندارلار ھامان ئەقىللىق قىلۇر ،
ھەر يەردە ھەر كىمگە ئادىللىق قىلۇر .
ئالىي ھىممەتلىك بول ، ئۆتكۈر ئىدراك بول ،
تەنە ۋە ئىغۋادىن ھەمىشە پاك بول .
يېنىڭدا دانىشمەن ئالسۇن ياخشى جاي ،
ئۇنىڭدىن سەن ئۆچۈن رەھنەمالىق باي .
ئىستىسەڭ ئۆزۈڭدىن شاد بولسۇن ئاۋام ،
سۆيىقەست يولىغا تاشلىما قەدەم .
كىمكى جەھلىڭ قوزغاپ ئۇرماقچى نەپەس ،
ئەقىللىق خۇداگۈي ئەمەس ، ئۇ ناكەس .
گەپدانلىق ، بىلگىنكى بۇ نا ئەقىللىق ،
ئادەملەر ئالدىدا قىلما نادانلىق .
سۆزنى ئاڭلا ئىجىل ، ياخشىنى ياد قىل ،
مەنىلىك سۆز بىلەن كۆڭۈلنى شاد قىل .
دانالار قېشىدا كەمتەر سۆزلۈك بول ،
ھەر كىمگە يۇمشاق دىل ، ئوچۇق يۈزلۈك بول .
تىلەمچى ، دەرۋىشنى قىلما ئەسلا خار ،
ناكەسنى يولاتما تەختىگە زىنھار .
گۇناھكار ئەرز قىلسا ، ئۇنى مەزۇر تۇت ،
غەمخور بول ۋە ئۇندىن قىساسنى ئۇنۇت .
ھەممىگە ئادىل بول ھەمىشە ، ھەر ۋاقىت ،
سېخىي ۋە بەرداشلىق ئىنساندا بەخت ،
دۇشمىنىڭ سۈلھ دەپ يالۋۇرسا ئەگەر ،
ئۇرۇشقا سۆرىمە ، توختاتقىن لەشكەر .
ئەگەر بويسۇنمسا بولغىن بىئاياۋ ،
تىترىسۇن ئالدىڭدا جاندىن تويغان ياۋ .
سۈلھۇ دوستلۇق بولسا ئەگەر تىلىدا ،
سۈيىقەست بولمىسا زەررە دىلىدا ،
ئۇندىن باج ئۇندۇرگىل ، ئالمىغىل قىساس ،
بۇ بولغاي پاراۋان ئابرويغا ئاساس .
بىلمىدىن كۆڭلۇڭنى مۇنەۋۋەر ئەيلە ،
دانىشمەن مەقسەتكە مۇيەسسەر ئەيلە .
ساخاۋەت كەلتۈرگەي ھۆرمەت ـ ئىھتىرام ،
دانالىق كەلتۈرگەي ساڭا يۈكسەك نام .
سەن ئاتا تەختىنى جان بىرلە ساقلا ،
قالدۇرغىن نەسلىڭگە بۇ ئىشنى يەنە .
قىلدىممەن پەرزەنتلىك بۇرچۇمنى ئادا ،
ھېچكىمگە ئازارنى كۆرمىدىم راۋا .
سەن ھەم ئاتا پەندىن ئۆزۈڭگە بىل يول ،
ياخشىلىق قىل ، يامانلىققا ئۇرما قول .
بەشىۋز يىل شۇ تەقلىد ئۆتكۈسى زامان ،
بۇ شاھلىق ، بۇ دەۋران تاپقۇسى پايان .
ئۇندا بويۇن تاۋلار سەندىن پەرزەنتلىك ،
يەنى پەيۋەندىڭدىن بولغان پەيۋەندىلىك ،
قالۇر بىر تاماندا تەدبىر ۋە دانىش ،
شۇدۇر دانالارنىڭ پەندىدىن تونۇش .
ئۇلار پەرۋا قىلماي ئەھدۇ ۋاپاغا ،
يۈز تۇتار داۋاسىز جەبرۇ جاپاغا .

ئۇلار كەڭ جاھاننى قىلىپ ئالغاي تار ،
خۇداگۇي ئىنسانىنى يەنە ئەيلەر خار .
ياۋۇزلۇق يۇكىنى ئارتىپ گەدەنگە ،
ساداقەت بىلدۇرمەنگە شۇم ئەھرىمەنگە .
بۇزۇشار بىز تۇتقان يولنىڭ ئەينىنى ،
يەنجىشەر بىز ئەزىز بىلگەن بۇ دىننى .
ئۇ چاغ بۇ پەندىمگە ئاقىۋەت شۇلكىم ،
ۋەيران بولغاي مېنىڭ بۇ مال ۋە مۇلكۇم .
ئىستەرمەن جاھاننى تۇزگەن يەزدانىدىن ،
يەزدانكى ، خەۋەردار ئوچۇق ـ پىنھانىدىن .
ھەردائىم سىزدىن ئۇ خەۋەردار بولسۇن ،
ياخشىلىق يولىدا سىزگە يار بولسۇن .
ئەقىل ، ئادالەتنى كىم قىلسا پەيۋەند ،
ئىگەمگە يېقىندۇر دەل شۇنداق پەرزەند .
نۇقسانلار يەتكۈزمەس مېنىڭ ئەھدىمگە ،
زەھەر سالمىسۇن ھېچ تائام ، رەسمىمگە .
پادىشاھلىق تاجىن كىيگەندىن بۇيان ،
قىرىق يىل ئىككى ئاي ئۆتتى بىگۇمان .
باردۇر بۇ ئالەمدە ئالتە چوڭ شەھرىم ،
ئەتىرەڭ ھاۋاسى قوزغايدۇ بەھرىم .
بىرىنى ئەردەشىر سەفاسى دېدىم ،
سۈيى سۈت ، ئەتىرلىك ھاۋاسى دېدىم .
رامەردەشىر ئىرۇر يەنە بىر شەھەر ،
ئۇندىن پارس تامان ئەيلىدىم گۇزەر .
ھورمۇزد ئەردەشىردۇر بىر شەھەر ئىسمى ،
قېرىنى ياش قىلۇر خۇش بۇي ھەر پەسلى .
ئۇندىن خۇشال بولدى مۇلكى خۇزىيان ،
ئېلى مول ، سۈيى مول ، مول پايدا ـ زىيان .

ھەۋزەئى ئەردەشىر ـــ بىر شەھرىم نامى ،
سۇغا باي ، باغ ـ گۈلشەن ئۇنىڭ تامامى .
بىرى مەيساندۇر ، بىرى فۇراتتا ،
تەڭسىزدۇر چەشمىلىك ، چارۋا بۇ يۇرتتا .
پادىشاھ ئەردەشىر قىلدى دەر بىنا ،
ئەستە تۇت كۆپ قىرلىق بۇ سۆزدە مەنا .
ئەمدى زاۋال تامان چۈشەرمەن يولغا ،
ماڭا تاۋۇتنى بەر ، تەختنى ئال قولغا .
كۆپتىن ـ كۆپ دەرد چەكتىم ئۇشبۇ جاھاندا ،
بەزىدە ئاشكارا ، بەزى پىنھاندا .
ئادالەت ، ئىنسابتىن روھىمنى شاد قىل ،
خۇش بەخت دەۋران سۈر ، تەختنى ئاۋات قىل . »
سۆزلىدى بۇ پەندنى ، ئەمدى نە ئىلاج !
پەلەك شۇ ئەزەلدىن ، شۇنداق تەختۇ تاج .
شۇ ئىرۇر جاھاندا ئاقىۋەت ئەھۋال ،
ئۇنىڭ تېپىشمىقىن ئاچماق كۆپ مالال .
خۇش بەختتۇر ، ئالەمدە كىم سەردار ئەمەس ،
تەختتىن مەھرۇم بولماق تەشۋىشىن يېمەس .
جان كۆيدۈرۈپ دۇنيا يىغارسەن ئەمما ،
ئۇلاردىن يەتمىگەي ساڭا بىر ۋاپا .
ئاقىۋەت بولغايمىز يەرگە باراۋەر ،
يۇزىمىز توسقۇسى قاپقارا چېدىر .
كەلگىل ياخشىلىققا بېغىشلاپ جانىنى ،
يامانغا بەرمەيلى ئەسلا جاھاننى .
يەزدانپەرەس شاھلار نامىن قىلىپ ياد ،
كىمكى مەي كۆتۈرگەي ، بەختلىك شۇل زات .
دەمۇ دەم ئىچەيلى مەي تولغان جامنى ،
تا خۇشال بولغۇچە بۇزماي ئارامنى .

يەزدىگىرد پادىشاھلىقى

(يېگىرمە بىر يىل داۋام قىلغان)

يەزدىگىرد ئوغلى بەھرامنىڭ تۇغۇلغانلىقى

يەزدىگىرد شەھرىيار بولدى يەتتە يىل ،
تاڭ قالدى دانالار ھەتتا شۇ مەزگىل .
سەككىزىنچى يىلى تولغاندەك ئېيى ،
ئالەمنى قاپلىدى قۇياش چىرايى .
بىر ھۇرمۇزد چېھرىلىك پەرزەنت كۆردى شاھ ،
يۇلتۇزى مۇنەۋۋەر ، بەختى گويا ماھ .
گۆدەك ئىقبالىدىن ئالغاندەك ئىلھام ،
بەھرام دەپ ئاتىسى قويدى ئاڭا نام .
بۇ ئەلدە يېتىلگەن مۇنەججىملەر كۆپ ،
سۆزىدىن دانالىق تۇرغان تۆكۈلۈپ .
ھىندىلار سەرۋەرى سۇرۇشتۇر بىرى ،
بىلىمدە مەشھۇردۇر ئۇنىڭ تەدبىرى .
بىرى ھوشيار ئاتلىق پارسىي بىر زات ،
ئىلىمگە تەسلىمدۇر پۈتۈن كائىنات .
پادىشاھ بۇيرۇدى : سارايغا كەلسۇن ،
پەرزەنتىم ئىقبالىن ئېنىقلاپ بىلسۇن .
ئۇلار بىپايان كەڭ ئاسمانغا بېقىپ ،
رۇمچە زىج دەستۇرى مەنسىن يېشىپ ،
يۇلتۇزلار ھالىتىن ئۆگىنىپ شۇئان ،
دېيىشتى : « بەھرام ــ بۇ بىر شاھى جاھان .
ئۇ يەتتە دىيارغا ھۆكۈمران بولۇر ،
قەلبى كەڭ دەريادەك شەھرىيار بولۇر . »
ئۇلار يۇلتۇز ھالىن بىلدى ھېسابلاپ ،
يەزدىگىرد ئالدىغا ماڭدى ئالدىراپ .
تاجدارغا سىردىن ئەيلىدى خەۋەر :
« بارچە تەپەككۇرنى ئېتىپ سەپەرۋەر .
قازا ئىرادىسىنى ئەيلىدۇق ئايان ،
پەرزەنتىڭگە ئۇنىڭ مېھرى بىپايان .
ئۇ يەتتە دىيارنىڭ بولغۇسى شاھى ،
شەرەپ ۋە شۆھرەتنىڭ ئۇلۇغ پاناھى .
ئەقىللىق دانالار بەرگەچ مەسلىھەت ،
ئۇ قۇردى بارگاھتا شۇنداق سەلتەنەت .
بۇ گۆدەك ماڭمىسا ئاتا يولىدىن ،
ئادىل شاھنشاھلىق كېلەر قولىدىن .
ئاتا تۇتقان يولنى تۇتسا مۇبادا ،
مەملىكەت كۈلپىتىن ئېتەر زىيادە .
ئۇندىن غەمگە پاتقاي ئاقىل ۋە باتۇر ،
ئۇ خەۋپ ۋە خەتەرنى قانداق تەرك ئېتۇر ؟ »
ياخشى نىيەتلەرنى ئېلىپ بېشىغا ،
دانالار كېلىشتى شاھنىڭ قېشىغا .
دېيىشتى : « پەرزەنتىڭ ، ئەقىل تىمسالى ،
ھەر قانداق قۇسۇردىن ئۇ تۇرغان خالي .
جاھان باشتىن ــ ئاياغ پەرمانىڭدىدۇر ،
بارچە يۇرت ۋە دىيار پەيمانىڭدىدۇر .
بىر باقساڭ ، ئۇنىڭدىن ئەقىل بەرق ئېتەر ،
ئەقىلدىن ئەل ئۇچۇن ئاۋاتلىق كېلەر .
سەن ئېسىل تەربىيىچى ئايال تەيىن ئەت ،
خەلقتىن ئۇنىڭغا ياغسۇن كۆپ رەھمەت .
ئاڭا كامال بەرسۇن ھۇنەر دەرىخى ،
ئەمرىدىن گۇللەنسۇن جاھانىنىڭ بەختى . »
يەزدىگىرد ئاڭلىدى ئىقبال تەفسىرىن ،
چاقىردى ئالدىغا يۇرت ئۇلۇغلىرىن .
ئەلچىلەر ئەۋەتتى رۇم تەرەپكە ،
ھىندى ، چىن ۋە نەچچە ئەل ــ مەملىكەتكە .
يەنە ئەلچى كەتتى مۇلكى ئەرەبكە ،
مەكتۇپلار يەتكۈزۈپ ئاشۇ تەرەپكە .
ئەلچىلەر قەلبىدە شۇ ئىدى ئايان :
« مۇناسىپ تەربىيىچى تاپىلىق ھامان .
ئۇ ھەر بىر ئىلىمدە ھەم ئارتۇق بولسۇن ،
مۇنەججىم بولسۇن ئۇ ھەم ناتىق بولسۇن . »
ھەرياقسى ئەللەردىن كەلدى دانالار ،
جاھاننى بىلگەنلەر ، قەلبى مەنالار .

ئۇلار شاھ ئالدىغا كىرىشتى بىر ـ بىر ،
بۇ ھەقتە ھەم ئىزھار قىلىشتى پىكىر.
پادىشاھ سۆز سوراپ ھۇرمەت بىلدۈردى ،
ھەممىگە ئۆي ـ جايلار تەيىن قىلدۇردى .
كەچقۇرۇن كېلىشتى نومانۇمەنزەر ،
يېنىدا نەيزىلىك كۆپ ئەرەب ئەسكەر .
پارستا جاھان چوڭلىرى بولدى جەم ،
يەزدىگىرد قېشىغا كىرىشتى ھەمدەم .
دېيىشتى : « ئايا شاھ ، بىز ساڭا بەندە ،
بۇيرۇقۇڭ جان بىلىپ ساقلارمىز تەندە .
شەرەپتۇر ئوغلۇڭغا بەرمەك تەربىيەت ،
ئۇلۇغلار دىلىدا شۇ ئالىي نىيەت .
بەھرام كامالىنى ئېتەيلى بىز پەن ،
قىلايلى قەلبىنى ئىلىمدە روشەن .
بىز رۇم ، ھىندى ، پارس ، ئەرەبلەر ،
مۇنەججىم ، مۇھەندىس ، ئىلمى نائىپلەر .
پەلسەپە بابىدا ھېكمەت تۆكەر نۇر ،
تىل ھۇنەر بويىچە شۆھرىتىمىز زور .
ھەممىمىز ئوغلۇڭنى ئۆستۇرەر تۇپراق ،
شۇ بىلىم تۇپەيلى ئۇ ئاچسۇن ياپراق .
سىناپ ئىلىم يەنە تەدبىرىمىزنى ،
تاللىغىن ياراتساڭ قاي بىرىمىزنى . »
شۇندا مەنزەر دېدى : « بىز تەييار دېمەك
ئىشىڭغا ، نامىڭنى ساقلايدۇ يۇرەك .
بىزنىڭ پاك نىيەتتىن شاھ ئىرۇر ئاگاھ .
بىز چارۋا بولساق گەر ، چوپان ئىرۇر شاھ .
سەرباز مىز ، مەردلەرمىز ، جەڭلەردە باتۇر ،
ھەرقانداق ئالىمدىن ئۇستۇن ھەم قادىر .
گەرچە ئارىمىزدا يوق يۇلتۇزشۇناس ،
ھەندەسە ئىلمىگە قويغان ھەم ئىخلاس .
بىراق شاھقا دىلدا بەھەد مېھىر بار ،
ئويناپ ئاستىمىزدا ئەرەبىي تۇلپار .
ئوغلۇڭغا ئېتىقاد دىلىمىزدىدۇر ،
ئۇنىڭ مەدھى داۋام تىلىمىزدىدۇر .

يەزدىگىرد ئوغلى بەھرامنى مەنزەر ۋە نۇئمان تەربىيىسىگە بەرگەنلىكى

يەزدىگىرد ئاڭلىدى ئۇلارنىڭ سۆزىنى ،
بىر پىكىر ـ ھېس ئىچرە بەند قىلدى ئۆزىنى .
ئالدىنى ، كەينىنى ئويلاپ ئۇ ئوبدان ،
بەھرامنى مەنزەرگە تاپشۇردى شادمان .
بۇيرۇدى : « زەر لىباس كىيگۈزۈڭ ئاڭا ،
بېشىنى يەتكۈزۈڭ ئاسمانغا يەنە ! »
ئاڭا كىيدۈرۈلدى شاھانە لىباس
ۋە تۇلپار بېرىلدى پادىشاھقا خاس .
پادىشاھ قەسرىدىن تا دەشتكە قەدەر
جاھانغا سىغمايتتى ئات ، تۆگىلىكلەر .
قانچىلىك خىزمەتكار ۋە تەربىيەتكار
بۇ يەرگە جەم بولۇپ ، بولغانتى تەييار .
مەيدان ھەم رەستىلەر ، قەسرىمۇ راسا
بايراملىق تۇسىگە چۇلغانغان تازا .
يەمەن پايتەختىگە كىرگەندە مەنزەر ،
ئۇنى قارشى ئالدى كەڭ ئەھلى شەھەر .
يېنىغا ئالغان ئۇ شۇنچە سەربازنى ،
كۆپ مەيدانلار كۆرگەن كۆپ چەۋەندازنى .
كېلىشتى ئەرەبتىن مەشھۇر دانالار ،
دۆلەتمەن ئىرانىي ، ئەقلى تازالار .
تاللاندى ئۇلاردىن تۆت چېۋەر ئايال ،
مەشھۇر ، ئېسىل نەسەب ، ساھىبى كامال .
ئىككىسى ئۇلاردىن ھوشيار ، پاك ئەرەب ،
ئىككىسى ئىرانىي ، شاھانە نەسەب .
ئۇلار پەرۋەرىشلەپ بەھرامنى تۆت يىل ،
سۆت بەردى ۋە بەردى مېھىر بىلەن دىل .
كۈندىن ـ كۈن ئۇلغىيىپ زورايدى گۆدەك ،
ئارسلان بەدىنى ، شىر بولدى كۆكرەك .
يەتتە ياش بولغاندا مەرد سۆيەت ئىدى ،
مەنزەرگە بىر كۈنى ئۇ شۇنداق دېدى :
« ئايا ئالىيجاناب ، ساخاۋەتلىك زات ،
مېنى گۆدەك ساناپ ، قىلما ئىلتىپات .
مېنى تەربىيىگە ئۇستازلارغا بەر ،
ئىلىم ئۆگەتكۈچى مۇتەزلارغا بەر . »
مەنزەر جاۋاب قىلدى : « ياش سەن ، ئەي پەرزەنت ،
سېنى پەنلەر بىلەن قىلماقتا بەند .
ۋاقىت يەتكەن چېغى ئوقۇش قىلارمىز ،
پەنلەر ئۆگەتمەككە تۇتۇش قىلارمىز .

ئويۇن ئويناشنىڭمۇ پۇرستى پۈتەر ،
مەيدانغا چىقماقنىڭ مەزگىلى يېتەر . »
يەنە بەھرام قىلدى ئىخلاسمەن جاۋاب :
« مېنى بىكارچى قىپ چىقارما ، جاناب ،
گەرچە ياش بولساممۇ ئەقىل ـ ھوشۇم بار ،
گەۋدەم چاغ بولسىمۇ تەندە كۈچۈم بار .
سەن گەر چوڭ بولساڭمۇ ، كىچىكتۇر ئەقلىڭ ،
ماڭا ماس كەلمەيدۇ ، بۇ ئاجىز نەقلىڭ .
مەن نىيەت پۈكتۈممۇ ، يەتمىكىم كېرەك ،
ئويلىغانىنى ھاسىل ئەتمىكىم كېرەك .
سەندەك پۇرسەت پايلاپ ئولتۇرسا ھەركىم ،
جاپا ھەم تەشۋىشسىز ياشىغاي يەلكىم .
ئىش دېمەس ، پالانچى پالان ياشتىدۇر ،
ئەقىل ياشتا ئەمەس يەلكىم باشتىدۇر .
شاھلىققا نە ئىلىم لازىم بولسا ، بىل ،
ماڭا شۇڭا لايىق تەلىم ـ ساۋاق قىل .
بىلىمدۇر ـــ ھەقىقەت ، ئۇ راستلىق ماھى ،
ھەر ئىشنىڭ بېشىدىن مەلۇم داۋامى . »
مەنزەر بۇ سۆزلەردىن ھەيرەتتە قالدى ،
ۋە يەزدان نامىنى تىلىغا ئالدى .
مىندۇرۇپ ئەلچىنى تۆگە بىلىگە ،
شۇ ھامان ئەۋەتتى سۇرسان ئىلىگە .
ئۇ يۇرتتىن ئۈچ دانا تاللاندى دەرھال ،
ھەر بىرى ھۇنەردىن تاپقان زور كامال .
دەۋرلىك ئىشىدە ئۇستازدۇر بىرى ،
دىلنى روشەن قىلار ساۋاق ، تەدبىرى .
بىرى لاچىن بىلەن ئوۋغا ئۆگىتەر ،
قارچىغا ئۇچۇرماقتا يوق ئاڭا يېتەر .
بىرى سۇدەك بىلەر چەۋگەن ، كامانىنى ،
تىغ ئۇرۇپ يېقىتقاي ھەر ـ ھەر يامانىنى .
ئوق ـ سولغا ئات چاپماق بويىچە ماھىر ،
باتۇرلار ئىچىدە ئۇ بىر باھادىر .
بىرى شاھنشاھلىق رەسمىن ئۆگىتەر ،
نۆتۈق ، مەنسەپ ئىلمىن دىلغا ئورنىتار .
ئۇلار ياخشى بىلەر شاھلار تارىخىن ،
بەھرامغا سىڭدۈرەر ئۇلار تەرىپىن .
مەنزەر ھۇزۇرىغا كېلىپ ئۈچ مۇبەد ،
دانىشىن ئاشكارا قىلدى بىر مۇددەت .
بەھرامنى تاپشۇردى مەنزەر ئۇلارغا ،
چۈنكى تەشنا ئىدى يىگىت ھۇنەرگە .
شاھزادە دەرستە ئىدى تىرىشچان ،
ئۆتكۈر ئىستېداتىن قىلدى نامايان .
نېمىنى ئاڭلىسا ، ھەممىنى شۇئان
دىلغا ئالاتتى گۈل نەقىشىمان .
يېشى ئون ئىككىگە قويغاندا قەدەم ،
قۇياش چېھرە بولدى ، جەسۇر ۋە بەردەم .
ئەمدى بىلىمەس ئىدى دەرس ئېھتىياجىن ،
ھېكمەت ۋە چەۋگەن ، قارچىغا ، لاچىن ،
مەيداندا ئات چاپماق ئاڭا سىر ئەمەس ،
بۇ ھەقتە ماھارەت ئۇنىدىدى پەيۋەس .
مەنزەرگە دېدى ئۇ : « ئەي پاك دىل جاناب ،
ئەمدى ئۇستازلارغا بەرگىن سەن جاۋاب . »
ئۇلارنىڭ ھەر بىرى كۆپ ھەدىيە ئالدى ،
مەنزەر دەرگاھىدىن يۇرتقا يول سالدى .
پادىشاھ مەنزەرگە يوللىدى پەرمان :
« نەيزەدارلار ئېتىنى يوللامەن تامان .
بارچە تۈلپارلارنى توپلىغىل دەرھال ،
نەيزىكەشلىك ئۇچۇن بولسۇن بىمالال .
ماڭا لايىق ئاتقا سەن باھا قىلغىن ،
قانچە دىرھەم دېسە ، سەن سېتىۋالغىن . »
مەنزەر جاۋاب قىلدى : « ئايا ، ئۇلۇغ شاھ ،
ئۆزۈڭسەن جىمىكى ئىلىمدىن ئاگاھ .
ئۇدۇلۇڭدا كۆپقۇ يىلقىچى ھازىر ،
ئۇ سېنىڭ ئەمرىڭنى بېجىرگەي بىر ـ بىر .
سەن ئەگەر ئات ئالماق بولساڭ ئەرەبتىن ،
ئىزدىمىكىم دەركار قايسى تەرەپتىن ؟ »
ئۇنىڭغا سۆز قوشتى بەھرام شۇ ھامان :
« مۇرادۇ مەقسەتكە ئىرىشكىن ئاسان .
ماڭا بىر ئات ھاجەت شامالدەك كېتەر ،
چاپسا داۋان ـ تاغدىن قۇش كەبى ئۆتەر .
مەن ئۇنى كۆندۈرەي ئوقتەك ئۇچۇشقا ،
باھار شامىلىدىن تېزرەك قۇچۇشقا .
ئەگەر ئۇ كۆنمىسە ھەرخىل ستاقا ،
يارىماس ھېچ كارغا ، شىكار ، جەڭگاھقا .
شۇندا بۇيرۇق قىلدى مەنزەر ئۇئمانغا :
« ئاتلارنى ھەيدەپ كەل تېز بۇ تامانغا .
نەيزىدار مەردلەرنى ھەم كەلتۇر تېزرەك ،
تاللىغىن تەڭداشسىز بولسۇن ئارغامچاق . »

نۇئمان تېز يول ئېلىپ يۈز ئات كەلتۈردى ،
يۈز ئاتتا يۈز ئۇچار قانات كەلتۈردى .
بەھرام سىناپ كۆردى ئاتلارنى بىر ـ بىر ،
چاپتۇرۇپ سەھرالار ، كېزىپ تاغ ـ ئېدىر .
تېزلىكته قالمايتتى ئۇلار شامالدىن ،
ئەمما بەھرام مىنگەچ كېتەتتى ھالدىن .
قىيامغا يەتكۈزۈپ كەسكىن سىناقنى ،
تاللىدى كەڭ يەلكە ئەڭ ياخشى ئاتنى .
يەنە بىر تۇلپارنى تۇتتى ، جىگەررەڭ ،
مىسالى دەريادىن تۇتقاندەك لەھەڭ .
ئۇچقۇنلار چاچرىتار ئىدى تاقىسى ،
خۇددى قان رەڭگىده قىرمىزى يايلى .
كۇفا توقىيىدىن ئىدى يىلقىبان ،
مەنزەر دېگەن نەرقىن تۆلىدى شۇئان .
قوش تۇلپار بەھرامنىڭ ئىلكىگە ئۆتتى ،
ئازەرگۇشەسپىتەك ئۆزىن مەرد تۇتتى .
شامالمۇ تەگكۈزمەي ئاتلارغا ھەتتا ،
پەرۋىش قىلدۇردى ئاۋايلاپ يەنە .
بىر كۈنى مەنزەرگە دېدى شاھزادە :
« ئايا مۆھتەرەم زات ، قەلبى ئازادە ،
سەن مېنى چوڭ قىلدىڭ شادمان ۋە بەختەم ،
ئۆستۈم تەشۋىش بىلمەي ھەممىگە بىكەم .
لېكىن ھەر يۇرەكنىڭ ئارزۇسى بولۇر ،
ئۇ قەلب تۆرىده پىنھانە تۇرۇر .
ئەر يۇزىن سارغايتار قايغۇ ، ناھەقلىق ،
ئەرگە كۇچ بېغىشلار شادلىق ، خۇشاللىق .
دىلنى خۇشھال قىلار گۈزەللەر تېنى ،
يىگىت ئارامىدۇر ئايالالار ، يەنى
يىگىت ھۇزۇرىدۇر خۇشچېھره جانان ،
مەيلى تاجدار بولسۇن ، مەيلى پەھلىۋان .
ئۇ ئاشنا قىلىدۇ دىلنى يەزدانغا
ۋە چەڭ ـ پەرق سالىدۇ ياخشى ـ يامانغا .
بۇيرۇقۇم ، كېلىشىۋىن بەش ـ ئالته بەرنا ،
چىرايى قۇياشتەك ۋە ئەقلى زىبا .
بىر ـ ئىككىنى تاللاپ ئالسام مەن ئەگەر ،
تەقدىرىم تېخىمۇ بولغاي جىلۋىگەر .
بىرەرى گەر پەرزەنت ئەيلىسە ئىنئام ،
دىلىم بۇ بەختتىن تاپاتتى ئارام .
شۇنداً خۇرسەن بولغاي مەندىن شەھرىيار ،
ئېتىپ ھەر مەجلىسته زوقىنى ئىزھار . »
مەنزەر ئاڭلاپ بۇدەم يىگىت قەلبىنى ،
ماختىدى يىگىتلىك پەخرى ـ شەنىنى .
بۇيرۇدى چاپارمەنگە : « يۇگۇر شۇدەم ،
كېنىزەك بازىرىغا تاشلاپ قەدەم . »
قىرىق رۇمۇق گۈزەل تەييار قىلىندى ،
ھەربىرى كۆڭلىنى تىترىتەر ئىدى .
ئۇلاردىن ئىككىنى تاللىدى يىگىت ،
چېھرىسى ئەتىرگۈل ، تېنى مەرۋايىت .
قامىتى سەرۇندەك راۋان ۋە ئادىل ،
باشتىن ـ ئاياغ لەززەت ۋە ئارامى دىل .
ئۇ ئىككى گۈزەلنىڭ بىر چەڭزەلىك ،
بىرى لاله يۈزلۈك ، ئىدى يەمەنلىك .
قارا چېچى چۈلغاپ تۇرار قەددىنى ،
مەنزەر سېتىۋالدى تۆلەپ نەرقىنى .
بەھرام شادىمان بولۇپ ئاپىرىن دېدى ،
چېھرىسى نەق لاله بەدەخشان ئىدى .

بەھرام ۋە چەڭزەن كېنىزەك داستانى

مەشغۇلاتى بولۇپ ئوقيا ۋە مەيدان ،
گاھ چەۋگەن ، گاھ ئوۋدا قىلاتتى جەۋلان .
بىر كۈنى ئۇل چەڭزەن قىز بىلەن بىللە
شىكارغا چىقىشتى بايازان ـ چۆلگە .
ئازادە ئىدى ئۇ رۇم قىزى ئىسمى ،
ئىسمىغا مۇناسىپ پۇتۇنلەي جىسمى .
ئۇ ھەم دىل ئارامى ، ئىلھامى ئىدى ،
ئاڭا دىل ھاكىمى ، خۇشنامى ئىدى .
تۆگىده ماڭاتتى بۇ ئىككى مەھبۇب ،
بېشىدا مەخمەللەر تۇرار يەلپۇنۇپ .
باراتتى گاھ پەسلەپ ، گاھ ئېشىپ داۋان ،
تۆت دانە ئۇزەڭگە سىلكىنىپ ھەريان :
ئىككىسى كۇمۇشتىن ، ئىككىسى زەردىن ،
نەقشى بېزەكلىرى ئۇنجۇ گۆھەردىن .
بەھرام سەئىتىگە بولۇپ يارىشىق ،
ساداقدان ئىچىده يالتىرايتتى ئوق .

شۇئان ئۇدۇل ياقتىن چىقتى جۇپ ئاھۇ ،
ئازادىگە مەغرۇر سۆز تاشلىدى ئۇ :
« كۆكۈل خاھىشىڭنى دېگىن ماڭا ، ئاي ،
ئېنىق مۆلچەل قىلىپ ، قاتتىق تارتىپ ياي
قايسى بىر ئاھۇنى مەن قىلاي نابۇت ،
ياشراق چىشىنىمۇ ، قېرىسىنى ياخۇد ؟ »
ئازادە دېدىكى : « ئايا ، مەرد كىشى ،
ئاھۇنى ئۆلتۈرمەك ئەمەس مەرد ئىشى .
ئەگەر مەرگەن بولساڭ مۆلچەرلەپ ئوق ئات ،
ياش ئاھۇغا ئەمەس ، ئەركەككە قارات .
ئاندىن تۆگەكنى يولغا قويۇپ بەر ،
ئۇ سېنىڭ تۆگەكدىن قاچىدۇ بەتتەر .
ئۇ قاچقان تەرەپكە تاشلا تېز ساقا ،
ئۇدۇل بېرىپ كىرسۇن بىر قۇلىقىغا .
ساقىدىن قۇلىقى قىچىشقان زامان ،
پۇتىدا قۇلىقىن ئۇ قاشلار شۇئان .
شۇندا باش ـ ئايىغىنى مۆلچەرگە ئېلىپ ،
بىر ئوقتا توختاتقىن ! دېگەيمەن غالىب ! »
دەشتلەردە شامالىلار يۈرگەندە مەغرۇر ،
قولىغا ئوقيانى ئالدى بەھرام گور .
قوش تىغلىق ئوق بارئىدى شاھ سادىقىدا ،
ئەسقاتار دەپ ئالغان سىناق چېغىدا .
شۇنى يانغا قويۇپ ئاتتى ئاھۇغا ،
شۇ ئوق تېگ قادالدى ئاھۇ شاخىگە .
چورت كېسىپ ئۆتتى ھەم ئۇنىڭ مۇگۈزىن ،
كېنىزەك ھەيرەتتە تۇتتى يالقىسىن .
چىشغا ئايلاندى بۇ ئەركەك كېيىك ،

بېشىدىن ئۇچقاندا مۇگۈزلىرى تېگ .
ئۇ چىشى ئاھۇغا ئىككى ئوق ئاتتى ،
ئۇ ئوقلار كۆزلەنگەن نىشانغا پاتتى .
يەنى ئىككى ئوقى بولۇپ ئىككى شاخ ،
چىشىنىڭ بېشىدا تېگ تۇردى شۇ چاغ .
ئاندىن ئۇ ئۇلارنى تۆگىلىگ سۈردى ،
قۇلاقتا قارىتىپ ساقىنى ئۇردى .
ساقا بېرىپ تەگدى شۇدەم قۇلاقتا ،
كېنىزەك لال ئىدى بىر سۆز ئېيتالماقتا .
توختاپ قۇلقىنى قاشلىغان ھامان ،
بەھرام يايغا قويدى بىر ئوقنى چاقماق ،
قۇلاق ، ئاياغنى ، باشنى مىخلىدى ،
ئازادە رەھىم ئېتىپ ، باغرىنى تىلدى .
بەھرام قىزغا باقتى : « قايىلمۇ ، گۈزەل ؟ »
ئازادە كۆزىدە ياش غىلىلدار پىل ـ پىل .
دېدىكى : « بۇ ئىشىڭ مەردلىگ ئەمەستۇر ،
ئاقىللار بۇ ئىشنى مەردلىگ دېمەستۇر . »
بەھرام ئازادىنى ئېگەردىن ئاتتى ،
قىز غۇلاپ يىقىلدى ، تۇيراقتا پاتتى .
ئاندىن تۆگە بىلەن ئۇنى چەيلىدى ،
قولى ، كۆكرىكىنى غىچ قان ئەيلىدى .
دېدى : « ئەي ، نا شۇكۇر ، چەكزەن نادان قۇل ،
ماڭا ياماناتلىقنى كۆردۈڭمۇ ماقۇل ؟
ئەگەردە مولجالغا ئۇرمىسام ، ھەيھات ،
ئەۋلاد ـ ئەجدادىمغا بولۇر مۇسىبەت . »
تۆگىنىڭ پايىدا پايخان بولدى قىز ،
ئالماس بولدى ئۇۋغا بەھرام ھېچ كەنىز .

بەھرامنىڭ ئوۋدا ماھارەت كۆرسەتكەنلىكى

قوشۇن تارتتى ، ئالدى لاچىن ۋە شاھباز ،
ئوۋغا سەيلەر قىلدى بەھرام شۇنچە ساز .
ئۇ بىر تاغ باغرىدا كۆردىكى قاراپ ،
بىر شىر بىر قۇلاننى يېتتى پارچىلاپ .
ئوقنى يايغا سېلىپ شاھ قىلدى نىشان ،
زەھەر ئوق ئۇچتىكى ۋۈزلداپ شۇئان .
شىر بىلەن قۇلانغا پاتتى بىر ئاندا ،
يېرىمى شىردا ھەم تېگى قۇلاندا .
مەنزەرۇ نۇئمانىنى ئۇ قىلغان ھەمراھ ،

كېيىنكى ھەپتىمۇ ئوۋغا چىقتى شاھ .
ئەرەبىي سەربازلار ئىدى يانمۇ يان ،
قولىدىن كەلگۈدەك پايدا ھەم زىيان .
مەنزەر ئىستىدى ، ئۇلارغا بەھرام ،
كۆرسەتسۇن ماھارەت ئوقتا ، ئاتتا ھەم .
كۆرۈندى شۇ چاغدا بىر ئوتلاق ، دالا ،
تۆگە قوش يۈرەتتى بولۇشۇپ پادا .
بەھرام تۆگە قوشنى كۆرگەن شۇ زامان ،
غۇلغۇلا باشلاندى بىر قۇيۇنسىمان .

كامانغا تۆت تىزىق ئوقنى جايلىدى ، چاقىرتتى يەمەندىن نەچچە رەسسامنى ،
دەمدىلا تۆگە قوش كۆكسىن پايلىدى . جەڭگاھتا تەسۋىرلەش ئۈچۈن بەھرامنى .
ئوقلار ئۈچۈپ چىقتى يايدىن ئىزمۇ ئىز ، بۇيرۇدى بۇ ئىشقا جاننى ئېتىپ بەخش ،
قادالدى ھەم شۇئان قوش باغرىغا تىز . شايىغا سىزسۇن دەپ مەنزىرىي نەقىش .
خۇددى بىر نۇقتىغا تەگدى بارچە تىغ ، بەھرام كەك ئورماندا ياي تۇتۇپ بارار ،
مۇنچىلىك مەرگەنلىك شۆھرەتتۇر ئېنىق . ئاستىدا ئۇ مىنگەن ھەيۋەت تۆگە نار .
بىر يەردىن بۇ ئوق تۆت ئۆتكەنتى تېشىپ ، چەبدەسلىك ئىچىدە ئوۋلاپ باراتتى ،
يىگىنچە ئارىلىق قالمىغان ئېشىپ . قۇلان ، ئاھۇ ھەتتا شىرنى ئالاتتى .
نامدارلار قوش تامان چېپىپ بېرىشتى ، يەنە ھەم كۆرۈنمىش تۆگە قوش جېڭى ،
مىسلىسىز مۆلچەرگە ھەيران قېلىشتى . ئاق شايى چايشاپتا قاپقارا رېڭى .
قايىل قالغانىدى نەيزىدار لەشكەر ، بۇ رەسىم ئىشلىنىپ پۈتكەن شۇ كۈنى ،
چەكسىز ئاپىرىنلار ئېيتاتتى مەنزەر . شەھرىيارغا مەنزەر ئەۋەتتى ئۈنى .
ئۇ دەيتتى : « مەن مىسلى بەختلىك باغۋەنمەن ، يەزدىگىرد قەسرىگە يەتكەندە نامە ،
سەن كەبى ھاسىلدىن چەكسىز شادىمانمەن . لەشكەرنى لال قىلدى بۇخىل مەنزىرە .
ھەمىشە نۇرچاچسۇن ئايدەك جامالىك ، نامدارلار ھەيرەتتە ياقا تۇتۇشتى ،
كامالىغا يەتسۇن ھۈنەر ـ ئامالىك . » بەھرامنى مەدھىيلەپ خۇش سۆز قىلىشتى .
مەنزەر شادلىق بىلەن يېتىپ ئايۋانغا ، بەھرام جاسارىتىن قىلماققا ئاشكار ،
شاھ نامىن چوك يايدى چەكسىز جاھانغا . يوللاندى شەھرىيار تامان بۇ ئەخبار .

بەھرامنىك نۇئمان بىلەن بىللە ئاتىسى يەزدىگىرد ئالدىغا كەلگەنلىكى

ئىستىدى ئاتىسىن كۆرمەكنى بەھرام ، بارچە ئەقىلدانلار كۈتۈشكە چىقتى ،
بەھرامكى ، جان ئىچرە ئاپتاپ يەڭلىغ نام . ھوشيار دانالارنى شاھ ئۈيان يىغدى .
بىر كۈنى مەنزەرگە سۆز قىلدى شۇنداق : يىراقتىن بەھرامغا شاھ تاشلاپ نەزەر ،
« ھۈزۈرۈڭدا تۇرۇپ قالدىمغۇ ئۇزاق ، كۆردىكى پەم بىلەن قۇدرەتتىن ئەسەر .
مەن ئاتام دىدارىن ئارزۇ ئېتەرمەن ، ھەيرەتكە چۈشتى ئۇ ئەقىل ، بەستىدىن ،
سېغىنىش بەرمىدى ئارام ، نېتەرمەن . » قەددى ـ قامىتىدىن ، زەبەردەستىدىن .
مەنزەر شەھرىيارغا قىلماققا ئىنئام ، ئۈنى شاھ ئۆتكۈزۈپ يېنىغا خۇشھال ،
توپلىدى يەمەندىن كۆپ سوۋغا ـ سالام : مەدھىيلەپ تاشلىدى كۆپ جاۋاب ـ سوئال .
ئەرەبىي ئاتلارنى ، زەر جابدۇق ، زەر يال ، نۇئمانغا شەھەردىن بىر جاي بەردى ئۇ ،
يەنە تۇركۈم ـ تۇركۈم قىممەت باھا مال . بەھرامغا مۇناسىپ ساراي بەردى ئۇ .
بۇ يەمەن ساۋۇتى ، يەمەن تىغى بۇ ، سارايدا كۆپ ئىدى خىزمەت قىلار قۇل ،
بۇ ، ئەدەن يېرىدىن گۆھەر ھەم ئىنجۇ . ھەر قانداق ئىش ئۈچۈن ھەم تەخ ، ھەم ماقۇل .
شاھقا ھەمراھ قىلدى نۇئمانىنى مەنزەر ، ئاتىسى يېنىدا خىزمەتتە بەھرام ،
شاھىنشاھ ئالدىغا قىلىشتى سەپەر . ئارامنى بىلمەستى كېچە ـ كۈندۈز ھەم .
ئۆتمۈش ، ئۇلۇغلاردىن ئېيتىشىپ داستان ، شاھ يېنىدا نۇئمان بىر ئايچە تۇردى ،
ئۇلار يېتىپ كەلدى سىتەھر تامان . ئاندىن قايتىپ كېتىش رايىن بىلدۈردى .
ئوغلىنىك كەلگىنىدىن بولدى شاھ ئاگاھ ، شەھرىيار چاقىرتىپ ئۈنى ئايۋانغا ،
بىلدى نۇئمان ئەرەب ئۈنىڭغا ھەمراھ . سۆھبەتچۈن بىر ئاخشام ئۆتكۈزدى يانغا .

ۋە دېدى : « كۆپ زەخمەت چېكىپتۇ مەنزەر ،
بەھرام كامالىغا بولۇپ ئۇ رەھبەر .
يۈكسەك ھېسابلايمەن خىزمىتىڭىزنى ،
ئورنىغا قويۇرمەن ئىززىتىڭىزنى .
تەھسىنگە لايىقتۇر مۇنداق دانالىق ،
تەربىيەت بابىدا بۇ رەھنەمالىق .
تۇرۇپ قالدىڭ بىزنىڭ پايتەخت ئىچرە ،
ئاتاڭ بىتاقەتتۇر سېنى كۈتمەكتە . »
گەنجىدىن ئاجرىتىپ ئەللىك مىڭ دىنار ،
ئۇنىڭغا بىر نامە قوشتى شەھرىيار .
يەنە سوۋغات قىلدى ئون ئېسىل تۇلپار ،
كۈمۈشتىن ، ئالتۇندىن ، نەقشى يالتىرار .
بەردى كۆپ كېنىزەك ، پالاس ھەم گىلەم ،
رەڭمۇرەڭ مۇشك بىلەن تازا ئەنبەر ھەم .
مېھران خەزىنىدىن ئاجراتقان بۇ مال
مەنزەر ۋە نۇئمانغا ئاتالدى ھالال .
نۇئمان بۇ ئىززەتتىن بولدى شاد تولا ،
بايلىقنى دوستلارغا ئۈلەشتى شۇندا .
شەھرىيار يازدۇردى مەنزەرگە مەكتۇپ ،
مەكتۇپكى ، بىر ئالىي دەرگاھقا مەنسۇپ .
ھال ـ ئەھۋال بىلدۇرۇپ ئۆز پەرزەنتىدىن ،
يەمەن شاھقا يۇرتكى ، كۆڭۈل قېتىدىن
دېدىكى : « قەرزدارىمەن ئالدىڭدا مۇدام ،
سەن باتۇر ئوغۇلنى ئەيلىدىڭ ئىنئام . »
بەھرام ئۆز خېتىدە ئۆز ھالىن يازدى ،
مۇندىكى رەنجى ۋە مالالنى يازدى :
« ئۈمىدىم بۇ ئەمەس ئىدىغۇ شاھتىن ،
ئازماقتا باشلىدىم قەيسەر نىگاھتىن .
بۇندا نە ئوغۇل ئەمەس ياكى چاكارمەن ،
نە ساراي ئىشىدىن راھەت تاپماسمەن . »
نۇئماننى خەۋەردار قىلغاچ بۇ سىردىن ،
شاھى جاھان تۇتقان يامان تەدبىردىن ،
نۇئمان قايتىپ كەتتى ئۆز ئېلى تامان ،
مەنزەر دەرگاھىغا يەتتى تىنچ ـ ئامان .
شاھتىن خەت كەلگىنىن بىلگەچ ئۆزىگە ،
مەنزەر خەتنى ئېلىپ سۈردى كۆزىگە .
بەھەد سوۋغاتلاردىن يەنە بولۇپ شاد ،
شەھرىيارنى قىلدى مۇبارەكلەپ ياد
ۋە بەھرام سىرىدىن سۆز ئاچتى نۇئمان ،
دېدى بۇ ھەممىسى شۇنچىلىك پىنھان .
بەھرامنىڭ خېتىنى ئوقۇغاندا ئۇل ،
مەنزەر چېھرىسىنى غەم باستى پۈتكۈل .
شۇ ھالدا بۇيرۇدى يازماق جاۋاب خەت ،
خەتتە ئىزھار قىلدى نەچچە مەسىلەھەت .
دېدىكى : « شۆھرىتى ئالىي شاھزادە ،
ئۇلۇغلار يولىنى تۇتقىل ئازادە .
بېشىڭغا نە چۈشسە شاھتىن خۇرسەن بول ،
خىزمىتىن بەجا قىل ھەم ساداقەتمەن بول .
كۆلپەتنى يېڭىدۇ مەرد قىلسا بەرداش ،
مەردلىكنى نامايان قىلار ئەقىل ـ باش .
شۇ ئىرۇر ئەزەلدىن پەلەكنىڭ ئىشى ،
ھۆكمىگە زىت چىقار قايسىبىر كىشى ؟ !
ئۇ مېھىر تولدۇرسا بىرى دىلىگە ،
زۇلۇمنى يار قىلار يەنە بىرىگە .
ئۇنى شۇ تەقلىدتە ياراتمىش تەڭرىم ،
باش ئەگمەك كېرەكتۇر ئەمرىگە ھەركىم .
بۇندىن بۇيان ساڭا نە بولسا دەركار ،
دىنارمۇ ، گۆھەرمۇ ، نە ھاجەت بولار .
ئەۋەتىپ تۇرايمەن ، ئەسلا چەكمە رەنج ،
بىر نەپەس غېمىڭگە ئەرزىمەس بۇ گەنج .
باشتىلا مەن ئون مىڭ دىنار يوللىدىم ،
كۆڭۈلدىن چىقىرىپ نىسار يوللىدىم .
يەنە بىر كېنىزەك ئەۋەتتىم دانا ،
ھەم كۆڭلۈڭ ئالار ، ھەم بولغاي رەھنەما .
قاراڭغۇ شامىڭنى مۇنەۋۋەر قىلغاي ،
سېنى كۆپ شادلىققا مۇيەسسەر قىلغاي .
خىراجغا ئىشلەتكىل زۆرۈردە دىنار ،
مالالىڭ تارتمىسۇن ئەسلا شەھرىيار .
يەنە كۆپ نەرسىلەر ئەتتىم مەن سوۋغات ،
شاھلارنىڭ رەسمىدە نە بولسا ئادەت .
شاھنى ھۆرمەت قىلغىل ، ئىززەت بەجا قىل ،
ئەمرىنى ئورۇنداپ خىزمەت بەجا قىل .
بىل ئۇنى قايتۇرماق يامان يولىدىن
كەلمىگەي سېنىڭدەك يېگىت قولىدىن . »
يولغا چۈشتى دەرھال ئون ئاتلىق ئەرەب ،
نۇتۇق ، ھوشيارلىقتا بارى بىتەرەپ .
بەھرامشاھ قېشىغا كېلىشتى ئۇلار ،
يېنىدا ئالتۇنلار ، كېنىزەك ، قۇللار .

دانا بەھرام بۇندىن قەۋەت شاد بولدى ،
دىلدىكى غەملىرى ھەم بەربات بولدى .

ئەرەب شاھ پەندىدىن ئۇ بولۇپ مەمنۇن ،
ئاتا خىزمەتىدە بولدى كۇندۇز ـ تۇن .

يەزدىگىردنىڭ بەھرامنى تۇنتقۇن قىلغانلىقى ۋە بەھرامنىڭ مەنزەر ئالدىغا يەتكەنلىكى

بىر كۇن بەزم چېغى ئالماستىن ئارام ،
پادىشاھ خىزمەتىدە تۇراتتى بەھرام .
بىر جايدا تىك تۇرۇپ راسا ھاردى ئۇ ،
كۆزىنى باساتتى گاھ ـ گاھى ئۇيقۇ .
ئوغلىنىڭ ھالىدىن بولۇپ دەرغەزەپ ،
ئاتا كۆزلىرىدە قايىندى ئەسەب .
بۇيرۇدى : « سارايدىن قوغلاڭلار دەرھال ،
ياراشماس ئۇنىڭغا بۇ تاجۇ ئەمەل .
قاراڭغۇ زىندانغا تېزدىن قىلغىل بەند ،
شۆھرەتكە ئەرزىمەس مۇنداق بىر پەرزەنت . »
بەھرام شۇ ئازابتا ئۆرتەپ شېرىن دىل ،
ئاتىسى دىدارىن كۆرمىدى بىر يىل .
پەقەت سەد چېغى يا نوروز پەسلى ،
مۇيەسسەر بولاتتى بۇزرۇكۇار ۋەسلى .
بىر كۇنى رۇمدىن كەلدى تەينۇش ناملىق زات ،
شاھقا ئەلچى بولۇپ ، ئېلىپ كۆپ بىسات .
كەلگەنتى قۇللار ۋە رۇم بېجى بىلەن ،
قەيسەرنىڭ ھەدىيسى ، خىراجى بىلەن .
شاھىنشاھ ئۇنىڭدىن بولدى كۆپ مەمنۇن ،
ئاڭا جاي ئاجراتتى ئىززەتلەپ پۈتۈن .
بەھرام ئادەم يوللاپ ئاڭا ئەرز قىلدى
ۋە ئۇنى : « مەرد ، دانا ، ئەقىلدان » دېدى .
دېدى : « ماڭا ئارتۇق غەزەپ قىلدى شاھ ،
سارايدىن قوغلىدى مېنى بىگۇناھ .
ئارىغا سەن چۈشسەڭ ، شاھ شەپقەت قىلار ،
كېيىنكى ئىقبالىم يەنە يالتىرار .
ئۇستازىم قېشىغا قايتۇرسۇن پەدەر ،
ئاتام ھەم ئانامدىن ئەۋزەلدۇر مەنزەر . »

تەينۇش ئاڭلاپ ئوغۇل بېشىدا دەردنى ،
قاندۇردى ئۇمىدنگە ئۇ بۇ مەردنى .
شۇ بىلەن بەھرامنىڭ دىلى بولدى شاد ،
قاراڭغۇ زىنداندىن ئۇ بولدى ئازاد .
بېرىپ دەرۋىشلەرگە خەير ۋە ئىنئام ،
يەنە دىلغا پۈكتى سەپەرنى بەھرام .
بارچە خىزمەتكارنى يېنىغا ئېلىپ ،
تۇندە يولغا چىقتى دەرھال ئات سېلىپ .
دوستلارغا دېدىكى : « يەزدانغا شۈكۇر ،
خەتەر ـ ئەندىشىدىن قۇتۇلدۇق بىر قۇر . »
ئۇ يەمەن شەھرىگە يېقىنلاپ باردى ،
شەھەر ئەھلى ئۇنى كۈتۈشكە چىقتى .
مەنزەر نۇئمانلارمۇ چىقىشتى شۇدەم ،
چىقىشتى نەيزىدار ، چەۋەندازلار ھەم .
قوشۇنلار چېكىدىن قارايدى ساما ،
بەھرامغا يېقىنراق كەلدى رەھنەما .
ئۇستاز بىلەن شاگىرت بولدى يۈزمۇ يۈز ،
بەھرام ئۆز ھالىدىن ئاچتى مۇڭلۇق سۆز .
مەنزەر بۇ غۇسسىدىن يىغلىدى زار ـ زار ،
دېدىكىم : « تاش مېھىر ئىكەن شەھرىيار !
كىمكى ئۆز ئەقلىگە تاپمىسا ئاساس ،
ئۇ بولماس خۇسۇمەت جېكىدىن خالاس . »
بەھرام دېدى : « شۇمۇ شاھنىڭ يۇلتۇزى ،
تۇندىن پەرق ئەتمىگەي ئۇنىڭ كۇندۇزى . »
مەنزەر شاگىرتىنى ئەيلىدى ئىززەت ،
ئاڭا ياخشىلىقلار كۆرسەتتى بەھەد .
بەزمە ، مەيدان ئىچرە پەرۋاز قىلىپ ئۇل ،
بولدى ئۇ بەختيار ھاياتقا مەشغۇل .

يەزدىگىردنىڭ تۇسقا يول ئالغانلىقى ۋە ئۇنى سۇ ئېتى ئۆلتۈرىدىغانلىقى توغرۇلۇق مۇنەججىمنىڭ كارامىتى

ئاتا شاھلىق پەيزىن سۈرمەر سارايدا ،
ئوغۇل يىراقتىكى بىر سەھرا جايدا .

لېك زامان شددىتى ئۆز كارىن قىلدى ،
شاھنىڭ شادلىقىنى يېتەر دەپ بىلدى .
سەلتەنەت غېمىنى ئىنچىكە ئويلاپ ،
يىغدى دانىشمەنلەر ئەللەردىن بويلاپ .
مۇنەججىم زاتلارغا بۇيرۇق قىلدى شاھ :
« يۇلتۇزلار ھالىدىن قىلىشسۇن ئاگاھ .
بىلسۇنكىم ، شۇ قازا يېتەر چېغىنى ،
ئەجەلنىڭ قۇشى ئېپ كېتەر چېغىنى .
قانداق ئۆلۈم كۆتەر ، قاي كۈنى كۆتەر ،
شەھرىيار دىدارىن قاي خىلدا يۇتەر ؟ »
مۇنەججىم دېدىكى : « ساقلىسۇن ئاللاھ ،
نە ئۇچۇن ئۆلۈمنى ئويلاپ قالدى شاھ ؟
مۇبادا شۇنداق كۈن بولسا مۇقەررەر ،
شاھ سۇ ئېقىنىغا ئەيلىگەي سەپەر .

شاھ ئۆمرى ئۇ يەردە بولىدۇ ئاخىر ،
بۇ سۆزنى ئاڭلىماق شاھىمغا ئېغىر .
ئەسلا ياد قىلمىغاي بۇ كۈننى شاھىم ،
بۇ سىرنى ساقلىغاي يالغۇز خۇدايىم . »
بۇ سىرنى شاھ ئاڭلاپ قىلدى قەسەمياد ،
تەڭرىنىڭ نۇرىنى قىلدى دىلدا ياد .
دېدى : « سۇ ئېقىنىن كۆرمىگەي كۆزۈم ،
ھەر قانداق ھالەتتە تۇتارمەن ئۆزۈم . »
شۇ ھالەت ئۇچ ئاي ۋاقىت ئۆتتى ئارىدىن ،
شاھقىمۇ بىر خىيال كىردى قايتىدىن .
بۇرنىدىن توختىماي قان كەلدى ئېقىپ ،
چارىسىن بىلمىدى ھېچقانداق تېۋىپ .
بىر بۇرنى توختىسا بۇ ھەپتە بىراق
بىرىنىڭ خىزمىتى ئىدى قان ئاقماق .

يەزدىگىردنىڭ دانىشمەن سۆزى بويىچە بارغانلىقى ۋە ئۇنى سۇ ئېتى ئۆلتۈرگەنلىكى

ئاڭا دانىشمەن دەر : « ئايا ، شەھرىيار ،
پەرۋەردىگار يولىن سەن قىلدىڭ ئىنكار .
ئەجەلدىن قۇتۇلۇپ بولغايمۇ ئاسان ،
بەرگىنى ساقلىغاي قايسى گۈل ، بوستان .
يالغۇز بىر چارىنى قىلمىغۇڭ كېرەك ،
شۇ ئېقىن بويىدا يۇرمىكىڭ كېرەك .
ئۇندا سەن يەر سۆيۈپ ، تەزىم بەجا قىل ،
ئىگەمگە زار يىغلاپ ، كۆپ ئىلتىجا قىل .
دېگىنكى ، يەندىمۇ بىر ناتىۋانەمەن ،
بېھۇدە ئانت ئىچكەن گۇناھكار جانەمەن .
ئەجىلىم پۇرسىتىن بىلمەككە كەلدىم
ۋە شەپقەت ئىلتىماس قىلماققا كەلدىم . »
بۇ گەپ ماقۇل كەلدى شاھى جاھانغا ،
يەڭگىللىك كىرگەندەك بولدى ھەم جانغا .
بۇيرۇدى ، تۆزۈلۈپ ئۇلۇغ بىر كارۋان ،
بولۇشتى ئۇ چەشمە يېنىغا راۋان .
باراتتى پىل ئۈستىگە قۇرۇپ خاس تەخت ،
بۇرنىدىن قان ئېقىپ تۇراتتى ھەر پەيت .
سۇنىڭ ساھىلىغا يېتىشكەن چېغى ،
مەخمەلدەك كۆرۈندى دەريا قىرغىقى .
يۇدى باش ـ كۆزىنى مۇشۇ سۇ بىلەن ،

يەزدانىنى ياد ئەتتى يالۋۇرۇش بىلەن .
توختىدى بۇرنىدىن ئاققان قارا قان ،
شادلىقتىن پادىشاھ يايدى داستىخان .
ئۇ دېدى : « قېنى ئۇ مۇدھىش كارامەت ،
مەن بۇندا تاپتىمغۇ شىپا ۋە ئامەت . »
غۇرۇر ئۇچار ئىدى ھەربىر سۆزىدىن ،
بارچە ياخشىلىقنى كۆرۈپ ئۆزىدىن .
شۇ ھالدا دەريادىن چىقتى سۇ ئېتى ،
ساغرىسى تەپتەكشى قۇلاندەك ئىدى .
غەزەپتىن پۇشقۇرار ئىدى ، مىسلى شىر ،
بەھەيۋەت ، قارا سىرت ، كۆزى يەمەن دەر .
ئۆزىنى يەرگە ئۇرار ، يايلى چېكىلەك ،
قۇتۇرغان شىرنىمۇ ھالاك قىلغۇدەك .
مەردلەر بۇيرۇدى شاھى يەزدىگىرد :
« تۇتۇڭلار مەخلۇقنى ئىشقا سېلىپ دەت . »
بىر چوپان ۋە ئىككى ئۇچقۇر چەۋەنداز
ئات چېپىپ ، ئوقيا بەتلەپ كېلىشتى تېز .
ئىگەم ئىرادىسى نەدىن بىلسۇن شاھ ،
بۇ ئەجدەر قەيەردىن يولۇقتى ناگاھ ؟
چوپان ھەم لەشكەرلەر كېتىشتى ھالدىن ،
دەر غەزەپ بولدى شاھ مۇنداق ئەھۋالدىن .

ئۆزى قولدا تۇتۇپ ئېگەر ـ جابدۇقنى ،
قولغا ئالماق بولدى مۇشۇ مەخلۇقنى .
جايىدىن سۇ ئېتى ماڭماي تۇراتتى ،
ئالدىغا ، ئارقىغا تېپىپ قويماتتى .
پادىشاھ نۇقتا سالدى كېپ يېقىنراق ،
ئېگەر ئارتماق بولدى ، بولمىدى بىراق .
بېلىدىن ئارغامچا تارتسىمۇ مەھكەم ،
ئورنىدىن قوزغالماي تۇردى لەھەك ھەم .
باغلاشقا ئۆتكەندە ئۇنىڭ ئارقىدا ،
بىر غۇلغۇلا چۈشتى دەريا ئېتىغا .
كىشنەپ تەپتى شاھنى گويا بىر تاش ،
تۇپراققا چاپلاشتى تاج كىيگەن بۇ باش .
خاكتىن پەيدا ئىدى ، يەنە بولدى خاك ،
شۇنداق جازا بەردى مەنمەنگە ھالاك .
بۇ پەلەك ئايلانغاي ، قىلغاي ئۆز ئىشىن ،
نادانلار رەت قىلار يەزدان خاھىشىن .
يەزدانغا سەجدە قىل ، ئىزدىگىل پاناھ ،
ئۇنىڭ ئەمرىدىدۇر ئاي ـ قۇياش ھەرگاھ .
شاھنىڭ بۇ جەستى دەل ئاشۇ چاغدا ،
شۇڭغۇدى كۆكرەپ تۇرغان ئېقىنغا .

سۇغا غەرق بولدى شاھتىن قالغان جەسەت ،
ھېچكىم مۇنداق ئۆلۈم كۆرمىگەن پەقەت .
لەشكەر پەرياد ئۇرۇپ يىغلاشتى زار ـ زار :
« تۇسقا كەلتۇرگەنكەن ئەجەل ، شەھرىيار ! »
ئۇلار كىيىملىرىن قىلىپ مىڭ پارە ،
بېشىغا توپىلار چاچتى يەكپارە .
ئاندىن دانا ياندىن خەنجەر چىقىرىپ ،
شاھ قارىنىنى كىندىكتىن باشقىچە يېرىپ ،
مۇشكۇ كافۇر بىلەن خۇش ، زىبا قىلدى ،
كېپەنلىكنىمۇ ھەم شاھانە قىلدى .
كىمخابلار يېشىپ شاھنىڭ مۇردىغا ،
مۇشك تاج تاقاشتى جانسىز بېشىغا .
تاۋۇتى ئالتۇندىن ، مەخملى سەدەپ ،
كارۋان راۋان بولدى كەلگەن يۇرت تەرەپ .
بىقارار ئالەمدە شۇ ئىرۇر ئادەت ،
كىمگىدۇر قايغۇ ـ رەنج ، كىمگە سائادەت .
سەن باقسالڭ زامانغا زامانە باقماس ،
نان يېسەڭ ، جامىڭغا مەي ـ شاراب ئاقماس .
بار بولسا قولۇڭدا گەر ئىمكانىيەت ،
ئىنسان ، ئېتىقادنى ئەيلىگىل نىيەت .

سەردارلارنىڭ خۇسرەۋنى تەختكە ئولتۇرغۇزغانلىقى

لەخمىگە قويۇلغاچ پادىشاھ جاھان ،
ئىران ئۇلۇغلىرى توپلاندى گىريان .
كېلىشتى سەردارلار ، ۋەزىرلەر ، مەردلەر ،
تەدبىرلىك دانالار ، ئېسىل خىسلەتلەر .
پارسنىڭ بولۇشتى ئەزىزلىرى جەم ،
يەزدىگىرد بېشىدا قىلىشتى ماتەم .
بىرى گۈستەھەمدۇر ، پىلنى يەڭگەن زات ،
بىرى مەرد كاراندۇر ، گۇشتەسپ سۈمبات .
ئارەش دىيارىدىن كەلدى مىلاد ھەم ،
گۇرزىچى پىروزى ھەم كەلدى شۇدەم .
كېلىشتى ئىرانىنىڭ بارچە ئۇلۇغى ،
جاھانىنى كۆچ بىلەن تۇتقان بار ـ يوقى .
كىمكى تارتقان بولسا يەزدىگىرد جەبرىن ،
بۇگۈن جاي قىلىشتى پايتەخت باغرىن .
گۇشتەسپ نۇتقىنى باشلىدى شۇنداق :
« ياش ـ قېرى مەردانلار سېلىڭلار قۇلاق ،

يارالغان چېغىدىن بېرى بۇ ئالەم ،
مۇنداق زالىم شاھنى كۆرمىگەن ئادەم .
ھۇنىرى ئۆلتۈرمەك ، دەرد ـ رەنج سالماقلىق ،
قاقشىتىپ قولىغا مال ـ مۈلۈك يىغماقلىق .
ناپاكلىق بابىدا تەنها ئىدى ئۇ ،
شۇملۇق ئىز ـ قەدەمدە يەكتا ئىدى ئۇ .
يېتەر ، بىز قەبرىدە چەكتۇق پەرياتنى ،
ئىستىمەسمىز تەختكە ئۇنىڭ ئەۋلادىنى .
پەقەت شۇ بەھرامدۇر ئۇنىڭ ئەۋلادى ،
كۆكۈل ۋە ئەقىلنىڭ ئىرۇر پەيۋەندى .
ئاغزىدىن چۈشمەيدۇ مەنزىرۇ مەنزەر ،
بىزگە ئۇ نائادىل بولمىغاي رەھبەر . »
ئىران نامدارلىرى بولغان نەچچە زات
قەسەملەر ئىچىشتى قاتتىق شۇ زامات :
« يەزدىگىرد نەسلىگە يانداشمىغاي بەخت ،
مۇيەسسەر بولمىغاي بۇ تاجۇ تەخت . »

شۇ هالدا قىلىشتى قەتئىي بىر قارار ،
لازىمدۇر تاپىلاقلىق باشقا شەھرىيار .
پادىشاھ ۋاپاتى ھەققىدە خەۋەر
سەردارلار ئىچىگە كەلدى مۇقەررەر .
ئەلانشاھ بىر ياندا قىلدى تەنتەنە ،
ببۇمرد ، شۇكنان شاھى چىقىشتى يەنە .
ھەر بىرى دېيىشتى : « سەرۋەر ئىرۇر مەن ،
يەر ـ ئاسمان ئارىدا رەھبەر ئىرۇر مەن . »
تەخت ئۇستىدە يوق بولغاچ بىر دانا باش ،
ئالەمنى قاپلىدى غۇلغۇلا ـ تالاش .
ئىران دانالىرى ، بىلىمدان ، مەردلەر ،
تەپەككۇرى روشەن ھەر ئەزىمەتلەر
پارسقا توپلىشىپ مەسلىھەت قىلدى ،

بۇ ئىش خۇسۇسىدا بىرى سۆز ئاچتى :
« پادىشاھ تەختىگە كىم لايىق ئىرۇر ،
سەلتەنەت رەسمىگە كىم سادىق ئىرۇر ؟
ئۇچراتمىدۇق شۇنداق ئادىل ، خۇش بەختىنى ،
ئىلىشقا ئەرزىسە بۇ ئالتۇن تەختىنى .
بۇ جاھان غوۋغاسىن يوقاتسا ئۇل زات ،
شاھسىز بولغاي ۋەيران بۇ جاھان ، ھەيھات ! »
بىر قېرى بار ئىدى خۇسرەۋ ئىسىملىك ،
ئوچۇق دىل ، پاك نىيەت ، تازا جىسىملىك .
بارچە مەردلەر ئارا ئىززەتلىك ئىدى ،
دۆلەتلىك ، سۆلەتلىك ، ھۆرمەتلىك ئىدى .
تەختنىك قۇدرىتى تەگدى شۇنىڭغا ،
ئۇ رەھبەر بولدى ئەلگە ، قوشۇنغا .

بەھرام گورنىڭ ئاتىسى ۋاپاتىدىن خەۋەردار بولغانلىقى

ئاتىسى ئۆلۈمىن ئاڭلىدى بەھرام :
« تەختكە خۇرۇج ئەتتى چەرخى تېزمەقام .
شاھلار شاھى ـ مەغرۇر ئاتاك ئۆلدى ، دەپ ،
خەۋەر كەلدى ، شەرەپ تاجى سولدى ، دەپ .
قاتتىق قەسەم ئىچتى سەردار ۋە لەشكەر ،
شاھنىڭ ئوغلىنى شاھ قىلماسقا قەدەر .
بەھرام ھەم ئاتىسىن ئۆزى دېيىشتى ،
ئۇنىڭ جىسمى ، ئەقلى ، كۆزى دېيىشتى .
خۇسرەۋ دېگەن بىر مەرد ئولتۇردى تەختكە ،
ئىگە بولدى پۈتكۈل دىيارغا ، بەختكە . »
ئاڭلىنىڭ تاتلاپ بەھرام يۈزىنى ،
شۇنچە غەم قوينىدا كۆردى ئۆزىنى .
يەمەن شەھرى ئارا ئىككى ھەپتە خەلق ،
ئەر ـ ئايال كۆز يېشى ئىچرە بولدى غەرق .
بىرئاي بەھرام تۇتتى شۇ ھالەت ماتەم ،
يېگى ئاي يولىغا ۋاقىت قويغاچ قەدەم ،
يېنىغا كېلىشتى نۇئمان ۋە مەنزەر ،
بارچە ئەھلى ئەرەب ، ياش ۋە قېرىلار ،
ھەممىسى ئۇ بىلەن بىللە يىغلاشتى ،
ئوت كۆرمەي پىشقاندەك ، باغرىن قىيناشتى .
ئۇلار قاقشاپ بىردىن ئېچىشتى ئېغىز ،
دېيىشتى : « ئەي شاھىم ، تەلىيى ئېگىز ،
ھەممىمىز ئالەمدە يارالدۇق خاكتىن ،

ئۆلۈمگە شىپا يوق ھېچبىر تەرياكتىن .
ئاندىن تۇغۇلماق بىر كۈن ئۆلمەكچۈن ،
ياشىماق سىتەمدۇر ، ئۆلۈمدۇر قانۇن . »
مەنزەرگە كۆڭلىنى ئاچتى بەھرام شاھ :
« بېشىمىزغا قارا كۈن ئاچتى ناگاھ .
تەختتىن مەھرۇم بولسا شاھىنشاھ نەسلى ،
سولغۇسى ھاياتنىڭ نەۋقىران پەسلى .
چەۋەندازلار دەشتى بولۇپ خارابزار ،
ئەرەبلەر قىرىلىپ ، چېكىشەر ئازار .
ماڭا مەسلىھەت ھەم مەدەتلەر بەرگىن ،
مۇسىبەت چېغىمدا قەلبىمنى بىلگىن . »
بەھرامنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ئۇ ئەرباب ،
مەردانە سىياقتا ياندۇردى جاۋاب .
دېدىكى : « بۇ ئىشنى ماڭا قوي ئوغلان ،
مېنىڭ شىكارگاھىم ئۇشبۇ باياۋان .
تەختىمگە ئولتۇرۇپ يۇرتقا نەزەر قىل ،
بۇ تاجۇ گەنجىمنى ئۆز مۇلكۈم دەپ بىل . »
ئۇلۇغلارغا قوبۇل چۈشتى مۇنداق گەپ ،
بۇ مەنزەر قەلبىدىن چىققان مەرد تەلەپ .
ھەممىسى تارقالدى چۈشىنىپ ئايان ،
بىر مەيدان تەييارلىق كۆرمەككە شۇئان .
نۇئمانغا شۇ زامان بۇيرۇدى مەنزەر ،
باھادىر شىرلاردىن تۆزمەككە لەشكەر .

ئون مىڭ قوشۇن توپلاپ مەرد پەھلىۋاندىن ، ئىرانىڭ ئەللىرىن تالان قىلىشتى .
شەيبان شىرلىرىدىن ھەمدە غەسسانىدىن . جەڭ ـ جېدەل ، يانغىنىدىن ئەلدە يوق بەخت ،
مەن ئەھلى ئىرانغا كۆرسىتەي : كىم شاھ ، شۇنداق كۈنگە قالار شاھسىز قالسا تەخت .
سەلتەنەت نېمە ئۈ ، نېمە گەنج ، سىپاھ ؟ ! بۇ جەڭدىن خەۋەرلەر تاپتى رۇم ۋە چىن ،
نۇئمان زور بىر قوشۇن تۈزدى ئۆتمەي ئاز ، ھەم تۇرك ، ھەم ھىندى ۋە مۇكران زېمىن .
ھەممىسى شەمشەرچى يەنە نەيزىۋاز . ئىرانىڭ تەختىدىن خۇسرەۋ يوقالدى ،
ئەسكەرگە بۇيرۇدى نۇئمان يۈرۈشنى : ئاڭا شاھلىق شانى نالايىق ئىدى .
« بىسىڭ ئۈ دىيارنى ، باشلاڭ ئۇرۇشنى ! » شەھەردە غالىبلار ئۇيناتتى تىغىن ،
بۇ يېقى تەيسەفۇن ، شورسان بۇ يېقى ، يۇرتلاردا ئەۋجىدى بۇلاش ھەم قىرغىن .
زېمىننى تىترەتتى ئاتلار تۇيىقى . ئىران تالان ئىچرە ئازار چېكەتتى ،
ئايال ھەم گۆدەكلەر ئەسىرگە چۈشتى ، بارچە شاھ بولسام دەپ ئارزۇ قىلاتتى .

ئىرانلىقلارنىڭ مەنزىرگە مەكتۇپى ۋە مەنزىرنىڭ جاۋابى

بولۇپ ئىرانلىقلار دىلى مىڭ پارە ، يا خەلق نەپرىتىدىن قورقتۇڭ سەل ـ پەل .
ئىزدەشكە كىرىشتى بۇ ئىشقا چارە . بىزنىڭ بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغىل بۇدەم ،
ئۆتۈپ جان ـ جەھلىدىن بۇ ئازابۇ غەم ، ئەسقاتار نەسىھەت قىلىغاندا ھەم .
مەسلىھەت تۈزمەككە ئۈلار بولدى جەم . بىلگىنكى ، جاھانغا تەڭرىم ھاكىم يەڭ ،
دېيىشتى : « بارمىدۇ مۇنچىلىك زۇلۇم ، ئۇنىڭكى ئەمرىدە بۇ چەرخى پەلەك .
ھىندى ، رۇم ، سەھرايى ئەلدىن بۇ ئۆلۈم ؟ ئەلچىمىز يەتكۈزگەي ساڭا بار گەپنى ،
بىر تەدبىر تاپماقلىق لازىمدۇر غايەت ، بىزنىڭ كۆڭۈلدىكى ياخشى تەلەپنى . »
خالاس بولساق مۇنچە ئازابتىن شايەت . » جەۋانۇي ئۈلۈغلار قېشىدىن تۇرۇپ ،
بىر ئەلچى تاللاشتى ئۈلار شۇ ھامان ، مەردلەر سەھراسىغا كەلدى ئات سۈرۈپ .
بىلىمدان ، مۇشكۈلنى قىلغۇچى ئاسان . نامىنى مەنزىرگە تاپشۇرۇپ ئۇ زات ،
جەۋانۇي ئىدى ئۇ كىشىنىڭ نامى ، ئىرانلار سۆزىن بىر ـ بىر ئېيتتى ياد .
تەدبىرلىك جەھەتتە يۈكسەك مەقامى . ئاڭلاپ ئەلچى سۆزىن ئۇ شاھى ئەرەب ،
مەنزىر ھۆزۈرىغا بارغاي شۇ ئەرەب ، دەرھاللا جاۋابقا ئاچمىدى ھېچ لەب .
سۆزىنى ئىزھار قىپ ، ئالغۇسى جاۋاب . سوڭ دېدى : « يول ئىزلەپ كەلگەن ، ئايا مەرد ،
مەنزىرگە ئۇ دېدى : « ئايا ، مۆتىۋەر ، بۇ سۆزنى شاھنشاھ ئاڭلىمىقى شەرت .
نامىڭنىڭ شۆھرىتىن كەڭ جاھان بىلەر . جاۋاب ۋە چارىنى ئىزدىسەڭ ئەگەر ،
ئىران ۋە مۇكرانغا ھۆكۈمران ئۆزۈڭ ، بۇنىڭكى جاۋابىمىز بەھرام شاھ بېرەر . »
مەردلەرگە قاناتتۇر ھەر ئېيتقان سۆزۈڭ . نامدار بىر جەڭچىنى قوشۇپ سەپەرگە ،
بۇ تەخت قالغىنىدا شاھسىز ۋە تاجسىز ، شەھرىيار ئالدىغا ئەۋەتتى بىر گە .
رەڭگى قانسىز بولۇپ ، ھالسىز ، ئىلاجسىز ، بەھرامنى كۆرگەندە تامام بولۇپ لال ،
ساڭا تەكلىپ قىلدۇق بۇ يۇرت تەقدىرىن ، ئاپىرىنلار ئېيتتى دانا ئاقساقال .
تۈزگىل دەپ ياشناتماق ئامال ـ تەدبىرىن . بۇ قەد ، بۇ بەست ، بۇ كۆكرەك ۋە بۇ ھۆسىن ،
سەن تاراج يولىنى تۇتتۇڭ ۋە لېكىن ، تامامەن يوقاتتى سەپەر تۈيغۇسىن :
ھەرياندا كۆپەيدى پىتنە ، قىساس ـ كىن . يۈزلىرى قىپقىزىل ، قىزىل مەيسىمان ،
مۇنچىلىك شەپقەتسىز ئەمەستىڭ ئاۋۋال ، چېچىدىن ئەتىر ھىد تارقىلار ھەريان .

ئەلچىنىڭ بېشىدىن تامام ئۇچۇپ ھوش ،
ھەممە نىيەتلەرنى قىلدى پارامۇش .
بەھرام تېز ئاڭلىدى سەپەر ھالىنىن ،
ئۇ سۆزدىن قالغىنىن ، كۆرۈپ قامىنىن .
ئۆزى سۆز باشلىدى ، ئۆتكۈزۈپ يانغا ،
ھۆرمەتلەر كۆرسىتىپ ئەلچى مېھمانغا .
سوردى : « نېمىچۈن ئىراندىن چىقتىڭ ،
جاپا چېكىپ يىراق يولدا ھودۇقتۇڭ ؟
ياخشى نىيەت بىلەن تارتقان بولساڭ رەنج ،
ئەرزىر خىزمىتىڭگە بەرسەڭ نەچچە گەنج . »
ئەلچىنىڭ قېشىغا قوشۇپ بىر ئادەم ،
مەنزەر ھۆزۈرىغا قايتۇردى شۇدەم .
بۈيرۇدى : « نامىگە يازدۇرسۇن جاۋاب ،
خۇش گەپكە خۇش جاۋاب بەرمەكلىك ساۋاب .
نە بولسا مەقسىتىڭ ئاڭا ئايان قىل ،
جاۋابىن ئاڭلا ھەم پىكرىڭ بايان قىل . »
جەۋانوي كەلگەندە كۆرۈشتى مەنزەر ،
شادلىقتىن چىرايى ياشناپ شۇ قەدەر .
بىرمۇ بىر ئاڭلىدى ئەلچى پىكرىنى ،
ئاندىن ئىزھار قىلدى مەنزەر زىكرىنى .
دېدى ئۇ : « ئاڭلىغىل ، ئەي ئەلچى دانا ،
يامانغا يامانلىق بۇ يوسۇن مانا .
مەكتۇبىڭ مەزمۇنىن ئاڭلىدىم تامام ،
ئۇلۇغلار يوللاپتۇ بىزگە كۆپ سالام .
ئۇلارغا يەتكۈزگىل ، كىمدۇر ئەۋۋەلا
ئۇرۇشنى باشلىغان ، كەلتۈرگەن بالا ؟
ئېيتقىنكى ، بەھرام شاھ سالامەت مۇندا ،
لەشكەرنىڭ قۇدرىتى ، شۆھرىتى ئۇندا .
ئىنسىدىن قوزغاتسا كىمكى يىلانىنى ،
ئەڭ دەسلەپ يەم بولۇر يىلانغا قېنى .
مەسلىھەت بىلەن گەر تۇتقان بولسا ئىش ،
ئىرانغا يوق ئىدى مۇنچىلىك تەشۋىش . »
شاھنشاھ جامالىن كۆردى جەۋانوي ،
ئاڭلىدى سۆزلىرىن ، تەرجىن پىكىر ـ ئوي .
بىلدىكى ، مۇناسىپ بۇ بۇيۇك تەختكە ،
ئۇلۇغلۇق ، سەلتەنەت ، غەلبە ، بەختكە .
مەنزەر سۆزلىرىنى ئويلىدى ئەلچى ،
بىر يىلان ، بىر تەدبىر تۇزدى ئۆزىچە .
دېدى ئۇ : « ھەممىدىن خەۋەردار دانا ،
ئىكەنسەن سەن ئىدراك بابىدا تەنها .
ئىرانلىقلار بېشىدىن كەتتى ئەقىل ،
ھەر ئىشقا قىلالماس توغرا تاقابىل .
مەن ياشانغان ئادەم ، ئەقلگە ئامراق ،
نۇرغۇن سۆز قىلغۇم بار ، سالسىڭىز قۇلاق .
سەن بىلەن شاھنشاھ بەھرام پەھلىۋان ،
تا دۇنيا پۈتكۈچە ياشىغاي ئامان .
قولۇڭدا تۇتۇپ لاچىن ھەم شەھباز ،
غالىبتەك ئىرانغا قىلغىن سەن پەرۋاز .
ئىرانلىقلار پىكرىن مەن قىلدىم ئايان ،
بېرىپ كۆرمىگەيسەن ئۇندىن ھېچ زىيان .
سەن دانا كىشىسەن ، ھۆرمەتكە لايىق ،
ساڭا قۇلاق سالغاي ئۇندا خالايىق .
يامان ئوي ـ نىيەتتىن سەن يىراق ـ يىراق ،
تەنە ۋە قارغىشلار كار قىلماس ھېچۋاق . »
مەنزەر سۆزغات بېرىپ ئۇنى قىلدى شاد ،
ھۆرمەتلەر كۆرسەتتى ، قىلىپ ئىلتىپات .

بەھرام گورنىڭ جەھرەمگە بارغانلىقى ۋە ئىرانلىقلارنىڭ ئۇنىڭ ھۆزۈرىغا كەلگەنلىكى

مەنزەر ۋە بەھرامشاھ ۋە ئەھلى كېڭەش ،
مەسلىھەت ئۈستىدە قوشۇۋالدى باش .
تاللاندى ئوتتۇز مىڭ نەيزىكەش ئەرەب ،
نەيزىكەشلەر ئارا يېرىپ كەلگەن سەپ .
مول دىنار ئېلىشتى ئۇندا بار ئەسكەر ،
بېلىگە مەردلىكتىن چىڭ باغلاپ كەمەر .
جەۋانوي ئىرانغا يېتىپ بارغان چاغ ،
بار سۆزنى ئاشكارا ئېيتىپ بارغان چاغ ،
ئۇلۇغلار بۇ سۆزدىن بولۇشتى غەمناك ،
دېيىشتى ، مەدەت قىل ئەي بەرزىنى پاك .
يەزدانغا قىلىشىپ سەجدە ۋە تەزىم ،
دېيىشتى : « بۇ جەڭنى بىزگە قىل بەزم . »
جەھرەمگە يېقىنلاپ كەلگەندە مەنزەر ،
تەشنا دەشت باغرىغا لىق تولدى لەشكەر .

قۇرۇپ بەھرام گور ھەم شاھانە چېدىر ،
لەشكەرنى كۆپەيتتى قىلىپ كۆپ تەدبىر .
مەنزەرگە دېدى ئۇ : « ئەي دانىشمەن زات ،
يەمەندىن جەھرەمگە چېپىپ كەلدىڭ ئات .
يۈزمۈيۈز كەلگەندە ئىككى ياۋ قوشۇن ،
جەڭ بىلەن بۇزايلى بۇ سەھرە چۇشىن . »
مەنزەر جاۋاب قىلدى : « يېپىپ داستىخان ،
بۇ يۇرت چوڭلىرىنى قىلايلى مېھمان .
ئاڭلىغىل سۆزىنى ، سەنمۇ ھەم سۆزلە ،
ئۇلار قىزىرىپ كەتسە ، سەن تاقەت كۆزلە .
بىلمەك لازىم ئۇلار مەخپىيىتىنى ،
كىمنى شاھ قىلماقچى ، بىل نىيىتىنى .
ئاڭلىساق چارىسىن قىلۇرمىز دەرھال ،
بەلكى ئۇرۇشسىزمۇ ھەل بولۇر بۇ ھال .
مۇبادا باشلىسا ئۇلار جەڭ ـ جېدەل ،
بەئەينى تىمساھەتەك قۇتراپ ، بولماي ئەل ،
ئۇ چاغدا بۇ دەشتنى قىلۇرمىز دەريا ،
ئۇلارنىڭ ئامىتىن يوق قىلىپ يەنە .
بەلكى ئۇلار كۆرۈپ ، قەددۇ يۈزۈڭنى ،
بىلىپ ئالىي مېھرىڭ ، ئاڭلاپ سۆزۈڭنى ،
ئۇلارنى لال قىلىپ ئىدرىكىڭ ، ئەقلىڭ ،
ئۇلارنى قايىل قىپ ، ھەر جۇملە نەقلىڭ ،
سېنى لازىم تاپار مۇقەددەس تەختكە ،
مۇيەسسەر قىلۇر ھەم شۇ تاجۇ بەختكە .
نادانلىق يولىدا بولسا گەر مەھكۇم ،
سېنى تەختتىن قىلماق بولسا گەر مەھرۇم ،
ئوينىتىپ شەمشىرىن جەڭ ئاچار لەشكەر ،
ئالەمگە ھەتتاكى تەھدىت يەتكۈزەر .
قېشىمنى مەن تۇرۇپ ، قىلۇرمەن جەۋلان ،
ساڭا پىدا ئىرۇر بۇ جىسىمىم ، بۇ جان .
قان تۆككەنلىكىمنى كۆرسە ئۇ بەدكار ،
بىلگۈسى ، تەڭرىمدۇر ماڭا مەدەتكار !
ئۇ تەختنى ئالىيغا سەن بولۇرسەن شاھ ،
ساڭىدۇر بۇ بەخت ، بۇ كۆلال ، دەرگاھ . »
مەنزەردىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ئۇ بەھرام ،
كۆلۈپ خۇشال بولدى يۈيۈپ دىلدىن غەم .
قۇياش تاغ ئارقىدىن كۆتۈرگەندە باش ،
مەسلىھەت كېڭىشىن قىلدى قېرى ـ ياش .
ئىران ئۇلۇغلىرى كېلىشتى بۇڭا ،
دەبدەبىلىك يىغىن ئېچىلدى بۇندا .
بەھرام تەختكە چىقتى ، ئۇلۇغ شاھ گويا ،
بېشىدا تۇراتتى تاج قىممەت باھا .
شاھنشاھلىق رەسمى بۇندا تۇتۇلدى ،
يۇكسەك شەۋكەت بىلەن مېھمان كۈتۈلدى .
مەنزەر بىر يېنىدا ئولتۇرار مەغرۇر ،
بىر يېنىدا نەيزىدار نۇئمانى مەسرۇر .
توپلانغان جىمكى ئەرەب ئاقىلى ،
ئۇلۇغلارغا تولغان شاھنىڭ ئايۇبنى .
كىردى،ئىرانلىقلار ئەۋەتكەن ۋەكىل ،
رۇخسەت سوراپ تۇردى ئاشۇ روشەن دىل .
پادىشاھ بۇيرۇدى ، پەردىنى سۇرۇڭ ،
ئىرانلىقلار بىلەن ھەمسۆھبەت قۇرۇڭ .
بەھرامشاھ ئالدىغا ئۇلار يۇرۇشتى ،
بېزەكلىك تاج بىلەن تەختنى كۆرۈشتى .
ۋە سۆز قىلدىكى : « مەڭگۈ ئامان بول ،
بالالاردىن خالىي ساھىب جاھان بول ! »
شاھنشاھ ئۇلاردىن سوراپ ئەھۋالات ،
ئېھتىرام كۆرسىتىپ ، كۆڭلىن قىلدى شاد .

بەھرامنىڭ شاھلىققا لايىقەتلىكى توغرىسىدا ئىرانلىقلارغا سۆز قىلغانلىقى ۋە ئىرانلىقلارنىڭ ئۇنى ئېتىراپ قىلىشتىن باش تارتقانلىقى

بەھرام سۆز باشلىدى : « ئايا ، ئۇلۇغلار ،
تەدبىركار بار بىزگە نە يوليورۇقلار ؟
ئاتامدىن مىراستۇر ماڭا بۇ شاھلىق ،
نېچۈن قىلسىلەر ماڭا بەتخاھلىق ؟ »
ئىرانلىقلار كەسكىن قىلىشتى جاۋاب :
« خالىماسمىز ئەمدى ئارتۇقچە ئازاب .
بىزگە ھاجەت ئەمەس ساڭا ئوخشاش شاھ ،
بۇ يۇرت بىزنىڭكىدۇر ، سەن ئاددىي سىپاھ .
جاندىن ئۆتۈپ كەتتى ئەجدادىڭ جەبرى ،
زۇلۇم ، يولسىزلىققا پۈتتى ئەل سەبرى . »

بەھرام دەر : « پىكرىڭنى مەن چۈشەندىم ، بەس ،
شاھلىققا ئىنتىلمەك ھەر دىلدا ھەۋەس .
لېكىن رازىلىقىم ئالماستىن ، نېچۈن ،
باشقا شاھنى خالاپ قالدىڭسەن بۇگۈن ؟ »
ۋەزىر ئېيتتى : « تايماق چىنلىق يولىدىن ،
كەلمەس شاھ ۋە ياكى قۇلنىڭ قولىدىن .
سەنمۇ بىزگە قوشۇل ، يېنىمىزغا كەل ،
بىر شاھ ئىزدەيلىكى ، رەھمەت دېسۇن ئەل . »
ئىران ئەھلى تاللىيالماي شەھرىيار ،
ئۈچ كۈن شۇ سەھرادا تۇتتى روزىغار .
تىزىمغا ئېلىندى يۈز مەردىنىڭ نامى ،
شاھلىققا لايىقتۇر ئۇلارنىڭ ھەممى .
يۈز مەردنىڭ ئىچىدە بىرىدە بەھرام ،
لايىقتى تەختكە ، سەلتەنەتكە ھەم .
شۇ يۈزدىن ئەللىكى تاللاپ ئېلىندى ،
ئەڭ ئېغىر تەلەپلەر شەرت بوپ قويۇلدى .
بۇ ئەللىك ئىچىدە بەھرام بار ئىدى ،
چۈنكى ، ئادالەتكە قەلبى يار ئىدى .
ئەللىكتىن ئاجرىتىپ ئېلىندى ئوتتۇز ،
ئىرانلىق نەسلىدىن نامدار ، يورۇق يۈز .
بۇ ئوتتۇز ئىچىدە بار ئىدى بەھرام ،
چۈنكى ئۇ تاجىدار ئىدى ، قابىل ھەم .
ئوتتۇزدىن تۆت كىشى تاللاندى يەنە ،
بەھراموۋ بار ئىدى ئۇلار ئىچىدە .
يالغۇز شاھ ھەققىدە سۆز بارغان شۇ چاغ ،
ئىرانلىقلار نېدا قىلدى كەسكىنرەك :
« بىز ھېچ خالىماسمىز بەھرامنى پەقەت ،
ئۇ مەرد ئەمەستۇر ھەم نالايىق خىسلەت . »
قىزىققانلىق قوزغاپ تۇرار سۆز شۇئان ،
قوزغىشى ئېھتىمال بىر سۆز بىر غەلىيان .
مەنزەر خىتاب قىلدى : « ئەي ئەقىلدان ،
ماڭا ياخشىلىقچە قىلىڭلار ئايان .
نېچۈن ياقماس سىلەرگە بۇ ياش شاھزادە ،
كەلدىڭلار نېمىشقا ئۇشبۇ پېكىرگە ؟ »
بۇ گەپكە جاۋابەن ئىراني گۇرۇھ ،
پارستا كىم بولسۇن ، ئەبگا يا مەجرۇھ ،
يەزدىگىردتىن كىمكى چەككەنكەن ئەلەم ،
ھەممىسى بۇ يەردە باشنى قىلدى جەم .
بىرىنىڭ ئايىغى پاكى قولى يوق ،
بىرىنىڭ قولى بار ، ئايىغى سۇنۇق .
بىرىدە قولمۇ يوق ، يوق قۇلاق ۋە تىل ،
تېنىدىن تامامەن ئاجراپ كەتكەن دىل .
بىرىنىڭ يوق ھەتتا يەلكە ۋە گەردەن ،
نۇئمان بۇ دەھشەتتىن بولدى كۆپ ھەيران .
مىخ بىلەن ئويۇلغان بەزىلەر كۆزى ،
غەزەپلىك ياڭرىدى مەنزەرنىڭ سۆزى .
بەھرام غەمگە پاتتى بۇ ھەقتە بېھەت ،
ئاتىسى نامىغا ياغدۇردى لەنەت :
« سەن بەختىم كۆزىنى قىلىپسەن ناكا ،
باغرىمنى ئوتلارغا تاشلىدىڭ مانا ! »
مەنزەر دېدى : « بۇنى ئەلدىن يوشۇرماق
ئەسلا مۇمكىن ئەمەس ، ئويلا ياخشىراق .
سۆزلەرنى ئاڭلىدىڭ ، ئەمدى جاۋاب قىل ،
شاھلارغا ۋەزمىنلىك خوپ ياراشقاي ، بىل . »

بەھرامنىڭ شاھلىق لاياقتى ھەققىدە ئىرانلىقلارغا سۆزلىگەنلىكى

بەھرام سۆز باشلىدى : « ئايا ، ئۇلۇغلار ،
جاھاندار ، تەدبىركار ، ئەقلى تولۇقلار ،
ئاچچىق ھەقىقەتنى قىلدىڭلار ئاشكار ،
ئاتامغا لەنەتلەر ئوقۇيمەن تەكرار .
شۇ زۇلۇم دەستىدىن قىينالدى تېنىم ،
زۇلمەتكە چۈلغىنىپ روھى راۋانىم .
ئاتام قەسرى ئىدى ماڭمۇ زىندان ،
مەدەتكارىم بولۇپ ئاخىرى يەزدان ،
تەينۇش خالاس قىلدى مېنى ئاپەتتىن ،
بەختىمنى يوقاتتىم شۇ كاساپەتتىن .
ماڭا زەررە شەپقەت قىلمىغان ئۇ شاھ ،
مەنزەردە گاھىدىن مەن تاپتىم پاناھ .
ھېچكىمگە بەرمىسۇن ئۇنىڭ پەزلىنى ،
غۇربەتكە بەند قىلار ئىنسان ، ئېلىنى .
ماڭا ئىدراك بەرگەن يەزدانغا شۇكۇر ،
ئۇندىنىدۇر كۆڭلۈمگە چۈشكەن يورۇق نۇر .
ئۇندىن مەن ياخشىلىق تىلىدىم كۇن ـ تۇن ،
ياخشىلىق يورۇتتى يولۇمنى ھەركۇن.

بۇ ئەلگە نە جاپا كەلتۈرسە ئاتام ،
شەھرىيار ئۆتكەنمىش ياش ـ قېرى شۇنچە .
چىن دىلدىن مەن يۇياي بارچىنى تامام .
بارچە ئەۋلادىمىز ئەۋلادمۇ ئەۋلاد ،
ئادالەت يولىدا كۆرسەتتى خىسلەت .
ئادالەت يولىنى تۇتقۇمدۇر ھامان ،
بوۋام شەمىرانشاھ ـــ ئانا تەرەپتىن ،
ئەل ئەگەر بولسا قوي ، مەن بولاي چوپان .
شۇ سەۋەب تەپەككۇر يار ماڭا جاندىن .
پۇقرانىڭ خاھىشى ماڭىدۇر ئاساس ،
ھۇنەر ھەم ، ئەقىل ھەم شاد بىلەن شۆھرەت ،
مەندىن ئادالەت كۆرسۇن يەزدانشۇناس .
مەردلىك ، چەۋەندازلىقلار ماڭا روھ ، لەززەت .
مەنده بار ئىلىم ھەم ھۇنەر ، ئىستېدات ،
مەيدان يا بەزمىدە بىرەرمۇ باتۇر
زۇلۇمكار شاھلارغا بۇلار بولغاي يات .
ماڭا تەڭ چىقماقتا ئەمەستۇر قادىر .
يالغان ۋە پەسكەشلىك زالىملار ئىشى ،
يوشۇرۇن گەنجلىرىم باردۇر قولۇمدا ،
ئۇلارغا ھالاكەت ئىزدەر ھەركىشى .
سادىق ئۇلپەتلىرىم ئوڭدا ، سولۇمدا .
ئەجدادتىن مىراستۇر ماڭا بۇ شاھلىق ،
شاھانە ئادالەت قىلۇرمەن بۇنىياد ،
ئەمىلىم ـ دانالىق بىلەن نىكخاھلىق .
سىلەرنى چىنلىقتىن مەن ئېتەرمەن شاد . »
شاپۇرى بەھرامدىن ئەردەشىر گىچە ،

ئىرانلىقلارنىڭ بەھرام بىلەن پادىشاھلىق توختامى تۈزگەنلىكى ۋە شىرلار ئارىسىدىن تاجنى ئېلىشنى شەرت قىلغانلىقى

« سىز بىلەن تۈزەيلى بىز ئەھدۇ پەيمان ،
شۇدۇر سۆزۈم ، سۆزگە جاۋاب بەرگىنىڭ ،
قىلغۇسى بۇ ئىشقا گۇۋاھلىق يەزدان .
ئەقىلدە ھەل قىلىڭ تېپىشماقنى سەن . »
بىر تەختنى سارايدىن كەلتۈرەيلى تېز ،
شۇنداق دەپ تۇردى ـ دە ، كىردى چېدىرگە ،
ئۇ تەختكە قويايلۇق زەرلىك تاجنى بىز .
بۇ سۆزدىن يۇرت چۆمدى چوڭ خاۋاتىرگە .
توقايدىن تۇتقۇزۇپ ئەركەك شىر ئىككى ،
شاھنىڭ غەزىپىدىن دانا ـ بىلەرمەن ،
ئارىغا قويايلۇق گۆھەرلىك تاجنى .
ئېغىز ئاچالمىدى تېگىرقاش بىلەن .
تەختنى ئىگىلىسۇن ئۇ ئىككى يىرتقۇچ ،
دېيىشتى : « بۇ گەپتە ھەقىقەت ئايان ،
ئۇ ئىككى يىرتقۇچتىن قورقماستىن ھېچ
ئىلاھى شان ـ شۆھرەت ، قۇدرەت نامايان .
كىم دادىل بارسا شۇ تەخت قېشىغا ،
ئۇنىڭ ھەر سۆزىدە باردۇر ئادالەت ،
ئۆلتۈرۈپ زەر تاجنى كىيسە بېشىغا ،
بىزنى شاد قىلمىقى لازىم بۇ ھالەت .
شاھلىق دەۋاسىغا ئەرزىگەي شۇ مەرد ،
لېكىن شىرلار ئارا قويۇپ ئۇ تەختنى ،
پەقەت ئاشۇ كىشى شاھ بولمىقى شەرت .
سىنىماقچى ئىكەن تەقدىر ، بەختىنى .
شۇ چاغدا بىز ئۇنى پادىشاھ دېگەيمىز ،
سىنىسۇن ، گەر شىرلار غاجىسا ئۇنى ،
ئادالەتپەرۋەر زات شۇلكەن دېگەيمىز .
ئەسلا بوينىمىزغا چۈشمىگەي خۇنى .
ئەگەرچە بۇ شەرتنى ئەتمىسە قوبۇل ،
ئاخىر ئۇندىن چىقتى تەكلىپ شەرتى ھەم ،
ماڭا رەقىب تېپىلىڭ ، بەس كېلەلسۇن ئۇل .
ئەگەر ھالاك بولسا شاد بىز ، تۇگەپ غەم .
ئۆتكۈر قىلىچ سىيرىپ شۇنداق قىلاي جەڭ ،
تەختكە تىك بېرىپ ، تاجنى كىيسە گەر ،
ئەرەب باتۇرلىرىم سىزنى قىلار تەڭ .
دېمەك ، فەرىدۇندىن ئارتۇق ئۇندا زەپەر .
يەرگە قارىتارمەن مەن شاھىڭنى ،
بىز ئۇنى شەھرىيار دەپ كۆتۈرۈپ ئېگىز ،
بۇ تەختۇ سەلتەنەت دەرگاھىڭنى .
ئادىل پەرمانىنى ئىجرا قىلغايمىز . »

تۇن ئۆتۈپ ، كۈن چىقىپ ، سۇبھى يورۇدى ،
پادىشاھ ئۆز تەختىگە قەدەم قويدى .
چاقىرتىپ ئىرانلىقلارنى شاھ بەھرام ،
ئۆتكەنكى سۆھبەتنى داۋاملاتتى ھەم .
ئەلچىلەر ، دانالار سوراشتى شۇ پەيت :
« دانالار داناسى بولغان ئۆزۈڭ ئېيت ،
مەردلىكتە گەر ئالساڭ سەن تەختنى قولغا ،
قانداق چوڭ ئىشلارنى سالۇرسەن يولغا ؟
زۇلۇم ، ھەقسىزلىقنى قىلماققا بەربات ،
تەختكىدە قىلۇرسەن نېچۈك ئەدلۇ داد ؟ »
بەھرام سۆھبەت قىلدى ئىرانلىقلارغا ،
نامدارلار ، تەدبىرلىك مەردانىلارغا :
« شەپقەت ۋە ساخاۋەت بولغۇسى ئىشىم ،
ئاداۋەتنى يەڭمەك ئىرۇر جاھىشىم .
كىمكى لايىق بولسا ئىززەت ، ھۇرمەتكە ،
مۇيەسسەر قىلۇرمەن ئۇنى دۆلەتكە .
ئادالەت پۇقرانى قىلغۇسى ئاۋات ،
ئۇلارنى شاد قىلىپ ، ئۆزۈم بولاي شاد .
كىمكى ھۇرۇن بولسا ، تارتىپ قالسا رەنج ،
بېرەي خەزىنەمدىن ئاڭا لايىق گەنج .
گۇناھىنى كەچۈرەي ، بولسا ئەيىبكار ،
بەند قىلغۇم گۇناھىنى قىلسا تەكرار .
لەشكەرنى يايرىتىپ باراي دائىما ،
دانالار كۆڭلىنى شاد قىلاي يەنە .
ھەمىشە بىر بولسۇن ئىش بىلەن سۆزۈم ،
كاجلىق ، خۇسۇمەتتىن پاك تۇتاي ئۆزۈم .
گەر قازا قىلسا بىر كىشى دۆلەتمەن ،
ئۇنىڭغا مىراسخور بولمىسا پەرزەنت ،
مال ـ مۈلكىن دەرۋىشكە مەن قىلاي ئىنئام ،
ۋاپاسىز دۇنيادا ماڭا نېمە كەم .
مەسلىھەت بىلەن ئىش تۇتارمەن دائىم ،
بەڭباشنى ئەقلىدە تۇزەتمەك ئىشىم .
بىرەر يېڭى ئىشنى قىلسام ئىختىيار ،
دانالار سۆزلىرى ماڭا ئېتىبار .
ئادالەت كۆتكەنگە ئادالىتىم ھەق ،
يېنىمدىن ئۇمىدسىز ئۇ كەتمەس مۇتلەق .
پەقەت ھەقىقەتنى سۆزلىگەي تىلىم ،
ئادالەت سارىيى بولغاي بۇ دىلىم .

يامانلىق قىلسا كىم تاپقاي يامانلىق ،
ئادالەت بۇزغانغا يوقتۇر ئامانلىق .
يەزدان شاھىت بولغاي سۆزۈم ـ نەقلىمگە ،
تىلىم بويسۇنغۇسى ھامان ئەقلىمگە . »
دانالار داناسى ۋە بارچە دانا ،
ھۇنەر ، تەپەككۇردا مەشھۇرلار يەنە ،
دېيىشتى شۇ زامان : « ساڭا بەند بىز ،
ئەمرۇ پەرمانىڭغا پەيۋەندە بىز » .
بەھرام شاھ ئۇلارغا سۆز قوشتى يەنە :
« ئايا ئەي ، رەھنەما ، ئەقىلدان دانا ،
بىلىگلار ئاردىن ئۆتسىمۇ يۈز يىل ،
بۇ سۆزدىن تايماسقا ۋىجدانىم كېپىل .
ئورنىغا قويۇپ مەن تاج بىلەن تەختنى ،
بەختيار قىلاي ھەم نەچچە شور بەختنى . »
بۇ سۆز مەپتۇن قىلدى كۆپ ئۇلۇغلارنى ،
دانالار ، بىلىمدان ، دىل يورۇقلارنى .
قىلغان سۆزلىرىدىن قىلىپ پۇشايمان ،
گۇناھكار سىياقى بولدى باغرى قان .
ھەممىسى بىردىنلا قىلىشتى سادا ،
لايىق شاھ بەھرامدۇر ، ئۆزگە يوق يەنە .
مەردلىك ، ناتىقلىق ۋە ئەقىل ھەم ئەجداد
بابىدا تەڭ كەلمەس ئاڭا ھېچبىر زات .
بۇ ئەقىل ، بۇ مېھىر ئاڭا يەزداندىن ،
خۇدايىم ئاسرىغاي ئۇنى ياماندىن !
بىز ئۇندىن تاپقايمىز دائىم ئاۋاتلىق ،
توقلۇق ـ پاراۋانلىق ، كامال ۋە شادلىق .
ئۇنىڭغا قىلمايلى كاجلىق بىز يەنە ،
ئەقلىمىز كۆزىنى قىلمايلى خىرە .
مۇنداق قەددۇ قامەت زادى كىمدە بار ،
جاھاندا تەڭداشسىز بىزنىڭ شەھرىيار .
قورقامتى ئىرانلىق ئەھلىدىن تەڭرىم ،
ئالدىدا تۇپراقمىز پەقەت بىر سىقىم .
دېيىشتى بەھرامغا ئۇلار : « ئايا شاھ ،
ساڭىدۇر مۇناسىپ بۇ شان ، بۇ دەرگاھ .
خەۋەرسىز ئىكەنمىز كۇچ ، ساۋاتىڭدىن ،
نۇتۇق دانىشىڭدىن ، ئىستېداتىڭدىن .
شۇ سەۋەب خۇسرەۋنى بىز شاھ كۆتۈردۇق ،
ئاڭا تەزىم قىلىپ نىجات كۈتۈپتۇق .

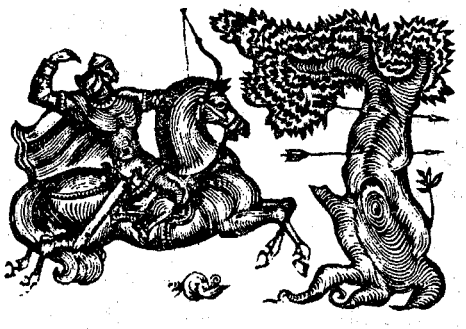
ئاڭا ساداقەتكە ئىچكەنمىز قەسەم ،
شۇ قەسەم تۆپەيلى بىز ئاڭا قارام .
گەر خۇسرەۋ ئىراندا تۇتسا سەلتەنەت ،
خەتەرگە يولۇققاي پۈتكۈل مەملىكەت .
يېرىم خەلق بەھرام دەپ دىلنى قىلسا شاد ،
يېرىم خەلق خۇسرەۋدىن كۆتمەكتە نىجات .
ياخشى يول بۇ سېنىڭ دېگەن پەيمانىڭ ،
بېجىرسەڭ ، جاھاننى تۇتار پەرمانىڭ .
شىر بىلەن جەڭ بولسۇن بۇڭا باھانە ،
غالىبقا بۇيرۇلغاي تەختى شاھانە .
بەھرام بۇ تەكلىپكە تېز بولدى رازى ،
بۇ ئەسلى ئەمەسمۇ بەھرام ئاۋازى .
شاھلىق رەسمىدىمۇ شۇنداق ئۇدۇم بار ،
تەختكە چىققاندا يېڭى شەھرىيار .
دانالار داناسى يېنىغا كېلىپ ،
يەنە ئۈچ دانانى يېنىغا ئېلىپ ،
شاھنى ئولتۇرغۇزۇر مۇقەددەس تەختكە ،
ئاپىرىنلار ئوقۇر بۇ ئۇلۇغ بەختكە .
بېشىمغا كىيگۈزەر ئۇلار ئالتۇن تاج ،
ئالتۇن تاج ، شانلىق تاج ، يالتىراق كۈن تاج .
شاھانە كۆلاھتىن نۇرلار چېچىلار ،
ۋە تەخت ئەھلىنىڭ چېھرىسىن ئاچار .
بۇ شاھقا نە بايلىق قىلىنسا ھەدىيە ،
ھەممىنى خەلقىگە چاچار ئۇ يەنە .
دانانىڭ قولىدا مەنە ، تاج ۋە تەخت ،
چىقىشتى دەشتسېرى سىناش ئۈچۈن بەخت .
تۇتولۇپ كېلىنگەن ئىككى قانخور شىر ،
داناغا بېرىلدى ، بويىندا زەنجىر .
تەختكە ياندىدى شىرلارنى تەستە ،
يۈزلىرى ئاقارغان بەئەينى خەسە .
شىرلار قورشاۋىدا قالدى تەخت ، تاج ،
نۇر چېچىپ تۇراتتى ئۇندا بەخت ، تاج .
بۇ ئەجەب مەيدانغا باقاتتى جاھان ،
نېچۈك يول تۇتتى دەپ ئۇ مەردى مەيدان .

بەھرام بىلەن خۇسرەۋنىڭ مەيدانغا كىرگەنلىكى ، بەھرامنىڭ شىرلارنى ئۆلتۈرۈپ تەختكە ئولتۇرغانلىقى

خۇسرەۋ ھەم بەھرامشاھ كىرىپ مەيدانغا ،
مېڭىشتى ئىككى شىر باغلاق تامانغا .
كۆرۈپ شىرلار ئارا تۇرغان زەر تاجنى ،
خۇسرەۋ تاپالمىدى ھېچبىر ئىلاجنى .
داناغا دېدى ئۇ : « شەرت قويغان باتۇر ،
تاجنى ئالسۇن ئۆزى ، بەلكى ئۇ قادىر .
مەن قېرى كىشىمەن ، بەھرام بولسا ياش ،
مەن شىرلار ئالدىدا قىلماسمەن بەرداش .
بۇ ئىشقا ئاشۇ مەرد تاشلىسۇن قەدەم ،
چۈنكى سىياسىدا قۇدرەت ئىرۇر جەم .
بەھرام جاۋاب قىلدى : « سۆزۈڭ ئىرۇر ھەق ،
ھەقىقەت ئالدىدا تايىماسمەن مۇتلەق . »
ئۆتكۈر نەيزىسىنى قولىغا ئالدى ،
ئەھلى تاماشانى ھەيرانغا سالدى .
ئەقىلدان ئاڭا دەر : « ئايا پادىشاھ ،
ئۆزۈڭسەن زېھندان ، پىكىرلىك دانا .
سېنى شىر جېڭىگە مەجبۇر قىلغان كىم ،
ناھەت ، سەلتەنەتكە بولماقلىق ھاكىم ؟
جېنىڭغا بۇ جاپا سالمەقلىك نېچۈن ،
ئۆزۈڭ ئۆز جېنىڭدىن كەچمىكلىك نېچۈن ؟
سېنى يا بىز قەستلەپ ئەمەس ئەيىبكار ،
سەندىن ئۆزگە شاھقا ئەمەسمىز ئىقرار . »
بەھرام جاۋاب قىلدى : « بىلگىن ، ئەي دانا ،
بۇ ئىشتا ئەيىب يوق ھېچكىمدە ئەسلا .
شىر بىلەن مەيداندا جېدەل قىلۇرمەن . »
مەردانە ئۆلچەمگە ئەمەل قىلۇرمەن ،
دانا دېدى : «يەزدان بولسۇن پاناھىڭ ،
يۈيۈلسۇن بولسا گەر زەررە گۇناھىڭ » .
بەھرام شاھ ئاڭلىغاچ دانا سۆزىنى ،
گۇناھتىن پاك ـ خالاس بىلدى ئۆزىنى .
ئۇ بولدى شىرلارنىڭ ئالدىغا راۋان ،
بەھرامغا خىرىس قىپ تۇردى شىر ھامان .
زەنجىرنى ئۈزۈپ بىر شىر تېز تاشلاندى ،
شىر بىلەن بەھرامنىڭ جېڭى باشلاندى .
شاھ ئۇردى بېشىغا گۇرزە شۇ ھامان ،
كۆزىدىن يورۇقلۇق ھەم بولدى پىنھان .

ئىككىنچى شىرنىمۇ ئۆلتۈردى شۇئان ،
كۆزىدىن ئېتىلىپ چىقتى شۇدەم قان .
مەردلىك بىلەن ئالدى شاھ تاج ـ تەختنى ،
بېشىغا كىيدى ئۇ غالىبلىق تاجنى .
خۇسرەۋ كېلىپ قىلدى ئۇنىڭغا تەزىم ،
دېدى : « ئەي مەرد يىگىت ، پادىشاھ ئەزىم .
ئولتۇرغان بۇ تەختىڭ پايدار بولسۇن ،
جاھان مەردى ساڭا خىزمەتكار بولسۇن .
سەن شاھىمىز بولغىن ، بىز بولايلى قۇل ،
دۈشادا بەختىڭنى تىلەيلى پۈتكۈل .
يەزداندۇر ھەمىشە بېشىڭدا پاناھ ،
توغرا يول كۆرسەتكەي كىم بولسا گۇمراھ .»
تىلەپ يېڭى شاھقا نۇسرەت ۋە زەپەر ،
بېشىدىن چېچىشتى ئۇلۇغلار گۆھەر .

ئالەم يالتىرىدى مۇراسىم كۈنى ،
چۈلغىدى يۇرتلارنى شادلىق دولقۇنى . . .
قىش كېلىپ ، بۇلۇتلار ئاينى يوشۇردى ،
ئاسماندىن تىنىمسىز قارلار تۆكۈلدى .
نە دەريا كۆرۈنمەس ، نە دەشت ، نە باغ ،
نە كۆزگە كۆرۈنمەس ئۇچقان قۇش يا زاغ .
ئۆيۈمدە نە ئوتۇن ، نە نان ـــ ئارپا يوق ،
بىلمەيمەن كۈنلىرىم ئۆتەركىن قانداق .
يەرگە كۈمۈش تاغدەك توپلاندى ئاق قار ،
بۇ كۈنلەر مەن ئۇچۇن زۈلمەتكە ئوخشار .
بارچە كارى ـ بارىم بولدى ئاستىن ـ ئۈست ،
كۆڭلۈمنى بىلەرگە بارمۇ بىرەر دوست .
ئەمدى ئىنشا قىلاي باشقا بىر داستان ،
ئۇنىڭدىن قالتىسنى بىلمىگەي جاھان .

بەھرام گور پادىشاھلىقى

بەھرامنىڭ تەختكە چىققانلىقى ، سەردارلارغا نەسىھەت قىلغانلىقى ۋە ھۆكۈمدارلىق نامەلىرىنى تۈزدۈرگەنلىكى

بەھرام گور تەختىگە ئولتۇرغان زامان ،
بېشىغا بەختتىن نۇر چاچتى ئاسمان .
تەھسىنلەر ئوقۇلدى پەرۋەردىگارغا ،
ئالەمدىن ئەڭ ئاگاھ ئۇ جاھاندارغا .
ئۇ ئۆزى بەختنىڭ خۇداۋەندىسى ،
رىزق ، تاج ، تەختنىڭ خۇداۋەندىسى .
سوڭ بەھرام دېدىكى : « بۇ بەخت بىلەن تاج ،
ئىگەمدىن ھەدىيە ، تاپقاي ھەم راۋاج .
ئۇندىندۇر ئۇمىدىم ، ئۇندىن تەشۋىشىم ،
شاراپەت بابىدا شۈكرىدۇر ئىشىم .
سىلەرمۇ ساقلاڭلار ئاڭا ساداقەت ،
ساداقەت كەلتۈرمەر بىلىڭ ، سائادەت . »
ئىرانلىقلار دېدى : « سۆزۈڭ ــ دىلىمىز ،
بولسا نە خىزمىتىڭ باغلاق بېلىمىز .
پادىشاھىم ، بەرسۇن ساڭا تاجۇ تەخت ،
ياربىڭ بولسۇن دائىما راۋاجى بەخت ! »
تەھسىنلەر ، ئېھتىرام قىلىشىپ زاھىر .
چېچىشتى بېشىدىن دۇرۇ جاۋاھىر ،
بەھرام سۆز ئالدىكى : « ئايا ، ئەزىزلەر ،
خەۋەردارىكى ياخشى ــ ياماندىن سىلەر .
بىز ئىگەم بەندىسى بارچە خالايىق ،
يالغۇز شۇ تەڭرىمىز سەجدىگە لايىق .
يامانىنى كۆرمەسمەن سىلەرگە راۋا ،
ئىشىڭلار چۈشمىگەي مۇشكۈلگە ئەسلا . »
ئاپىرىنلار دېدى ئەل ئاڭا تەكرار ،
ئىززەت ھەم ئىكرامىلار ئېيتتى ھەم تەكرار .
قىزىدى بۇ يەردە سۆھبەت ــ ئەنجۇمەن ،
تا قۇياش چىققۇچە تۈنەشتى شادىمان .
ئەل تارقاپ كېتىشتى ئالماقا ئارام ،
تەختىدە ئولتۇردى شۇ چاغدا بەھرام .
ئاندىن ئۇلۇغلارنى توپلاپ قىلدى پەند:
« ئۆزۈڭلار ئەزىزلەر ، تەلىيى بەلەند .
يەزدانغا سېغىنىپ بەخت تىلەيلى ،
ئالەمدىن غۇربەتلەر كۆرمەي ئۆتەيلى .
زىننەتكە ئورايلى تەختۇ ئايۋانىنى ،
چىنلىقنى چاقىرىپ مەردۇ پالۋانىنى . »
ئۇچىنچى كۈن تەختتە ئۇ ئولتۇردى شاد :
« سەجدە قىلماق رەسمىن ، ــ ، دېدى ، ــ قىلغىن ياد .
يەزدانىنىڭ نامىنى ئېلىپ زۇۋانغا ،
روشەنلىك سالايلۇق كۆڭۈلگە ، جانغا .
بېھىش بار ، دوزاخ بار ، بار ھايات ــ مامات ،
ياخشى ھەم يامانغا باردۇر ھېسابات .
كىم ئۇشبۇ ھەق سۆزنى ئالماس ئىكەن تەن ،
دىن ، دانىش يىراقتۇر ئۇنداق ناكەستىن .»
ئۇچىنچى كۈن تەختكە چىقتى شەھرىيار ،
بېشىدا سەلتەنەت تاجى جىلۋىدار .
دېدىكىن : « بايلىقنى بىلمەيمەن غۇرۇر ،
خەلقىمنىڭ شادلىقى ماڭا بەخت بولۇر .
بەشكۈنلۈك دۇنياغا ھېرىس ئارتۇقچە ،
ئارتۇقچە قايغۇنى ئاشۇرماق شۇنچە .
ئۇ دۇنيا باقىدۇر ، بۇ دۇنيا پانىي ،
تەمەدىن پەرز تۇتقىل ، تەمە غەم كانى . »
بەشىنچى كۈن دېدى : « بىرى چەكسە دەرد ،
دەردىگە مەھرەملىك ماڭا ئىرۇر شەرت .
ياخشىلىق قىلماقلىق مەن ئۇچۇندۇر ئەھد ،
ياخشىلىق ئۇرۇقىن تىكمەك ماڭا بەخت . »
دېدى ئالتىنچى كۈن : « ئەھلى مېھنەتكە ،
كىم قىلسا گەر ئازار قالۇر كۈلپەتكە .
لەشكەرنى دۈشمەندىن ساقلايلى ئامان ،
بىمەنە بايلىقنىڭ ۋەسۋەسى يامان . »
يەتتىنچى كۈن دېدى : « ئايا ، دانالار ،
جاھانگەشتە ھوشيار ، ئەقلى تازالار .
خەسىسكە خەسىسچە قىلايلى جاۋاب ،
ياخشىلارغا يولداش بولماق كۆپ ساۋاب .

كىم بىزگە بولمىسا قولداش ، مەردۇملۇق ،
قىلغان شۇملۇقىدىن تاپىدۇ شۇملۇق .
ئەمرىمگە قىلسا گەر ھەر كىم ئىتائەت ،
قايغۇدىن قۇتۇلۇپ تاپقاي سائادەت . »
سەككىزىنچى كۈنى ئەمر قىلدى شاھ :
خۇشخەتلىك مىرزىلار تەق بولدى ئاگاھ .
دېدى : « نامە پۈتكىل ھەر بىر دىيارغا ،
ھەر بىر دىياردىكى شاھى نامدارغا .
مېھرۇ ئادالەتكە تەختىمدۇر سىيما ،
ياز ، بەھرام تەختكە قىلدى مەرھابا .
راستچىللىق ، سېخىيلىق ھاياتى دەپ ياز ،
ئەگرىلىك ، بېخىللىق يات زاتى دەپ ياز .
ياز : ئۆزى شەۋكەتلىك ، مېھرلىك قولى ،
ئۇ تۇتقان يول ئىرۇر ياخشىلىق يولى .
كىمكى بويۇن ئەگسە بولۇر بەختيار ،
كىمكى شەك كەلتۈرسە بولۇر گۇناھكار .
تەختكە ئاتامنىڭ قولىدىن چىقتىم ،
ئادىل تەھمۇراسنىڭ يولىدىن چىقتىم .
ھەر كىمگە راستلىقنى قىلۇرمەن پىشە ،
مۇبادا بولسىمۇ ئۇ بىئەندىشە .
ئەجدادلار رەسمىگە ئېھتىيات ساقلاپ ،
شۇ يولغا باشلارمەن ، شۇ يولدۇر ئاپتاپ .
مەن ھامى بولغايمەن زەردۇشت دىنىغا ،
سادىقمەن ئەجدادلار تۇتقان يولىغا .
بۇ دىننى مۇقەددەس تۇتماق ماڭا پەرز ،
ۋەلى ئىبراھىمدىن ئىرۇر ماڭا دەرس .
ھەر كىم ئۆز ئۆيىدە مىسالى پادىشاھ ،
ئۆز مۇلكى ، دىنىغا ئۆزىدۇر پاناھ .
پەرزەنت ھەم ئايالى ئاڭا قارامدۇر ،
پەرسا ھەم زېرەك ئەر ساھىبكەرەمدۇر .
مەقسەت نە بايلىقمەس ، نە توپلىماق گەنج ،
دەرۋىشلەر بۇ گەنجدىن تارتار ئىغىر رەنج .
ئەگەر بەرسە خۇدا بىزلەرگە ھايات ،
پىشكەللىك چەرخىتىن ئەتسە ئېھتىيات .
بۇ مەكتۇپ مېغىزىدىن تاپقايسەن كامال ،
ئابروي ھەم ئېتىبار ، بايلىق بىلەن مال .
بىزدىن بارلىق شاھقا سالاملار بولسۇن ،
مېھرى ئۇلۇغلارغا كالاملار بولسۇن ! »
ئەلچىلەرگە ئېيتىپ رەھمەت بەھۇزۇر ،
شاھ باستى نامىلەر ئاستىغا مۆھۈر .
مەكتۇپلارنى ئەلچى ئېلىشىپ قولغا ،
چۇشۇشتى سارايدىن ھەر تەرەپ يولغا .

بەھرام گورنىڭ مەنزەر ۋە نۇئمان بىلەن ۋىدالاشقانلىقى ، ئىرانلىقلارنىڭ قالغان باجلىرىنى ئۇلارنىڭ ئۆزىگە ئىنئام قىلغانلىقى

ئەتسى تاڭ مەھەل يۇز ئاچتى قۇياش ،
تاغلاردىن ئۇل قۇياش تىك كۆتۈردى باش .
مەنزەر ھۇزۇرىغا كەلدى بىر گۇرۇھ ،
شاھ قەلبىگە ئەمدى يەتكەندى ئەندۇھ .
دېيىشتى : « سورىغىل مەرد شاھىمىزدىن ،
ئۇ كەچسۇن قىلمىش ھەم گۇناھىمىزدىن .
يەزدىگىرد زۇلمىدۇر بۇلارغا سەۋەب ،
قىزىققانلىق بىلەن بۇزۇلغان ئەسەب .
ئۇنىڭ سۆز ئىغۋاسى بۇ يولغا سالدى ،
ئىشلەتكەن ئازارى بۇ ئويغا سالدى .
يەزدىگىردتىن كۆردۈك كۆپ جاپا ،
بەھرامغا كۆرسەتمەي كەلدۇق بىز ۋاپا . »
مەنزەر يول ئالدى شاھ قەسرىسى تامان ،
ئاتەشنى سۆزلەرنى قىلماققا ئايان .
كەچۈرگەي ھەر كىمدە بولسا نە گۇناھ ،
كەچۈرگەي گۇناھىن قەلبى ئادىل شاھ .
بۇيرۇدى ، بېزەلسۇن شاھانە ئايۋان ،
دانالار ، ئۇلۇغلار بولسۇن نامايان .
نامدارلار چىقىشتى تۆرگە ئاتايىن ،
ھەر كىمگە مەخسۇس جاي قىلىندى تەيىن .
ياسالدى داستىخان بىر بەزمىگە خاس ،
مەجلىسكە جان بەردى مەي ، سازەندە ، ساز .
ئىككىنچى كۈن يەنە بىر بۆلۈك خەلق يايراپ ،
كۆتۈردى ساز چالغان بەزمىدە شاراب .
ئۈچ كۈن داۋام قىلدى زىياپەت ، ئايەم ،
شاھنىڭ سارىيىدىن يىراقلاشتى غەم .

شاه دېدى : « ئىككى مەرد ـ نۇئمان ھەم مەنزەر ،
لۇتفىمدىن بولغۇسى شانغا مۇيەسسەر . »
سەردارلار ئوقۇشتى ئۇلارغا ھۇرمەت ،
ئۇلاردىن ئايرىلماس بۇ بەختۇ دۆلەت .
شۇدەم كەڭ ئېچىلدى خەزىنە ئىشكى ،
تەق بولدى دىنار ھەم كىمخاب بېزىكى .
كەلتۇردى ياقۇتلار ، گۆھەر رەڭمۇ رەڭ ،
تۇلپارلار بېشىدىن ئۆتكەن نەچچە جەڭ .
بۇلارنى نۇئمانغا ، مەنزەرگە تارتۇق
قىلىشتى ۋە ھەتتا ھېسابتىن ئارتۇق .
كىم كۆرگەن بۇ يەڭلىغ سوۋغا ھەم سالام ،
ساخاۋەتتە تەڭسىز شاھ ئىرۇر بەھرام .
تەگدى مېھمانلارغا ھەدىيلەر سانسىز ،
ھەممە شاھ ئالدىدىن چىقىشتى ئەزىز .
كەلتۇردى ئارقىدىن شاھانە سوۋغا ،
مەردلىك كىيىملىرى ، تۇلپىرى تەنھا .
بۇلارنى خۇسرەۋگە ئىنئام ئەيلىدى ،
بەخت دەرگاھىغا مەھرەم سايلىدى .
ئاندىن ئۆتتى نەرسى يېنىغا ئاستا ،
مېھرى يالقۇنلاپ قىزغىن بىر ھېستا .
ئىنسى بىر سۆزلۈك ، شەپقەتسىز ئىدى ،
نامدار يىگىت ئىدى ، باھاسىز ئىدى .
شۇ ۋەجدىن تىنچ بولسۇن دەپ بۇ دۆلەتنى ،
تاپشۇردى قوشۇننى ، قىلىپ ھۇرمەتنى .
ئۇ قوشۇننى باشلاپ ئوڭ ھەم سول تامان ،
كۆپ يۇرتنى ئىلكىگە كەلتۇردى ئاسان .
شاھ بەھرام ئايىماي خەزىنە ئاچتى ،
لەشكەرلەر بېشىغا دىنارلار چاچتى .
ئەل سۆيەر پادىشاھ ئەيلىدى پەرمان ،
گۇشەسپ مىرزا بولدى قېشىدا ھامان .
زېرەك جەۋانۇي ھەم تۇرار يېنىدا ،
ئۇ خەزىنىدار ، ئاچقۇچ تۇتقان قولىدا .
ئىزدەپ ئۆز ئەدلىنىڭ رونىق ، راۋاجىن ،
خان كەچتى ئىرانلىق خەلق بېجىدىن .
مىرزىلار كىرىشتى شاھ دىۋانىغا ،
دىرھەمچۇن بېرىشتى كەيۋان ئالدىغا .
چۇنكى ئۇ زامانىنىڭ ۋەلىسى ئىدى ،
خەزىنە ساھىبى ، ئۇستازى ئىدى .
باجدىن خالىي بولۇپ ئىران سەراسەر ،
ئىناقلىق تېپىشتى ھەممە باراۋەر .
توقسان ئۈچ بار ھېساب ـ كىتاب قىلىنغاچ ،
يۈز مىڭلاپ دىرھەملەر ئېنىق بىلىنگەچ ،
دىرھەمنى تارقىتىپ ، ياقتى دۇئانىنى ،
شادلىق شولىسىغا چۈلغاپ ئىرانىنى .
بۇندىن ئاگاھ بولغان ھەر ياش ۋە قېرى ،
شاھقا ئاپىرىنلار ئوقۇشتى بارى .
ئاتەشگاھ دەرگاھتا باغلاپ مەھكەم بەل ،
نوروز ئەھرامىغا ئاقار سۇدەك ئەل .
ئاتەشكە تاشلىشىپ مۇشك ، ئەنبىرىن ،
بەھرامغا بارچىسى ئېيتتى ئاپىرىن .
ھەر يانغا جارچىلار يوللاشتى شۇ دەم ،
تاكى ۋاقىپ بولسۇن بۇ سىردىن ئالەم .
يەزدىگىرد زۇلمىدىن قاچقان ئالامان
توپلىنىپ ، بىر يۇرتتا ئۇتۇشتى ماكان .
شۆھرەتلىك پەرمانلار ئوقۇلدى يەنە ،
ئۇلۇغلارغا ساراي بولدى باشپاناھ .
ھەر بىرىگە خىلئەت ئېتىلدى تارتۇق ،
مال ـ مۇلۇك بېرىلدى نامىغا لايىق .
ئاقىل ، دانىشمەن ھەم دانا ۋە ھېكىم ،
بەھرام ئاۋازىنى ئاڭلىدى ھەر كىم .
شاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىشتى شاد كۇن ،
كۆڭۈللەر ئازادە ، چېھرىلەر گۈلگۇن .
بۇيرۇدى ، ئەرز تەلەپ بىلسە كىم ئۆزىن ،
دانالار ئاڭلاشتى بۇ دانا سۆزىن .
يۇرت بويلاپ تارقالدى ئۇشبۇ يولىيورۇق ،
جارچىدىن جارچىغا بېرىلدى بۇيرۇق .
« ئايا ، شاھ بەندىسى بولغان ئەزىزلەر ،
گۇناھ ، غەم دەردىنى ھېچ كۆرمىدىڭلەر .
يەزدانغا داۋاملىق ئېيتتىڭ ئاپىرىن ،
ئۇنىڭ شەپقىتىدىن ئازاد بۇ زېمىن .
دۇنيادا يەزداندۇر يېگانە پاناھ ،
ھەر بىر قىلمىشىڭدىن ئۇ دائىم ئاگاھ .
كىمكى قوبۇل كۆرسە ئۇشبۇ پەرماننى ،
ئۇ تۇتقاي بىز تۇتقان ئەھدۇ پەيماننى .

بىز ئاڭا ياخشىلىق قىلغايمىز پەقەت ،
قوغلار دەردلىرىن سۈرۈپ بىشەپقەت .
كىمكى بۇ ئەدلىنى قىلار كەن ئىنكار ،
بىزنىڭ جازايىمىزغا بولغاي گىرىپتار .
ئەگەر بىزگە قۇدرەت يار قىلسا تەقدىر ،
ئالەمنى قۇچارمىز ، بۇ مۇھەققەقتۇر .
ياخشىلىقنى ئەلدە زىياد ئېتىمىز ،
كۆڭۈللەرنى يەنە ئاۋات ئېتىمىز . »
بۇ سۆزلەردىن قۇۋناپ ئىران دىيارى ،
ئادالەت خالىدى ئەل ئىختىيارى .
بەھرامنىڭ شاھلىقى كۆپ شۆھرەت ئالدى ،
شادلىقلار كۆپىيىپ ، غەملەر يوقالدى .
شىكار ، چەۋگەن بولدى شاھنىڭ قىلمىشى ،
بەزىم ھەم ئات چېپىش سۆيۈنگەن ئىشى .

بەھرام گور بىلەن لەنبەك قىسسىسى

بىر كۈنى شاھ قېشىدا نەچچە پەھلىۋان
كېيىك ئوۋلاش قەستىدە ئاشاتتى داۋان .
تۇيۇقسىز دوچ كەلدى ھاسا تۇتقان چال ،
دېدى : « يەزدانشۇناس شاھىم قۇلاق سال !
ياشار شەھرىمىزدە ئىككىلا ئىنسان ،
بىرى باي ، بىرى پېقىر گاداي بۇ ئان .
بىرىنىڭ كۆپتۇر ئالتۇن ۋە گۆھەر ،
ھېيلىگەر جۇھۇتتۇر ، غايەت بەدھۇنەر .
لەنبەك ئۇ بولسىمۇ گەر سۇ توشقۇچى ،
ئۇ ئالىيجاناب ئىنسان ھەم ساخاۋەتچى . . . »
« كىم ئۇلار ؟ ـــ سورىدى ئۇلۇغلاردىن شاھ ، ـــ
بۇ چالنىڭ سۆزىدىن بولۇڭلار ئاگاھ ! »
شۇندا جاۋاب قىلدى چال دەرھال ئاڭا :
« ئىشتىكىل ، گۆھەردەك ئەزىز پادىشاھ ،
ھاجەتپەرۋەر ئىرۇر سۇچى ئۇ لەنبەك ،
ئوچۇق قول ، شېرىن سۆز ، مەرد ئادەم دېمەك .
چۈشكىچە سۇچىلىق بەند قىلسا قولىن ،
چۈشتىن سوڭ كۆزەتكەي مېھماننىڭ يولىن .
نە تاپسا تارقىتار شۇ كۈن مۇكەممەل ،
بىر تىيىن ساقلانماس ئەزەلدىن ئەزەل .
ئوسال بىر ناكەستۇر جۇھۇت بىراھام ،
بېخىللىق بىلەن ئۇ چىقارغاندۇر نام .
كۆپتۇر دىرھەملىرى ، گەنجۇ دىنارى ،
يۇمشاق پايانسىزى ، مال ـ روزغارى . »
بۇيرۇدى پادىشاھ : « جارچى سالسۇن جار ،
بازار جايغا شۇنداق يېيىلسۇن خەۋەر .
لەنبەك سۇچىدىن كىمكى سۇ ئىچسە ،
بۇ سۇنى مەكرۇ دەپ بىلىشسۇن ھەممە . »
كۆرگەچ پېتىۋاتقان قۇياش رۇخسارىن ،
شاھ يولغا جۆنىدى تېزلەپ تۇلپارىن .
لەنبەكنىڭ ئۆيىگە لەھزىدە يەتتى ،
ئىشكىنى چەكتى ھەم ۋەجىنى ئېيتتى :
« ئىران سىپاھىدىن مەن بىر پەھلىۋان ،
يول ئېزىپ بۇ كەچتە بولدۇم سەرگەردان .
بىر كېچە كۆلبەڭدىن ماڭا بەرسەڭ جاي ،
كۆپ خۇرسەن بولاتتىم ، ساھىبى ساراي . »
لەنبەكنى شاد قىلدى بۇ شېرىن ئاۋاز ،
ئىشكىنى چوڭ ئاچتى ئۇ مېھماننەۋاز .
دېدى : « تېزدىن كىرگىل ، ئى ياخشى ئادەم ،
سەندىن خۇرسەن بولسۇن بۇ شاھى ئالەم ،
يېنىڭدا بولسىدى يەنە ئون يولداش ،
شادلىقتىن ئاسمانغا يېتەر ئىدى باش . »
پادىشاھ ئۆزەڭگىدىن ئالماستىن ئاياغ ،
ئات چولۇۋرىن تۇتتى ئۇندا ئاشۇ چاغ .
ئاتنىڭ يالىسىنى سىلاپ بىر پەستە ،
بوينىغا ئارغامچا سالدى ئۇ تەستە .
بەھرام ئولتۇردى ، ساھىبخان يۇگۇرۇپ
ھەممىنى تەق قىلدى دەمدە ئۇلگۇرۇپ .
تۇتۇشتى ئاندىن ئۇ دەرھال قازانغا ،
خىلمۇ خىل تائاملار قويدى مېھمانغا .
دېدى ئۇ بەھرامغا : « شاھىمىزنى قويغىن ،
بەدۆلەت مەرد يېگىت ، تائامغا تويغىن ! »
مېھمان ئىشتىھادا يېگەچكە تاماق ،
مەي تولغان قەدەھنى لەنبەك قىلدى تەق .
ھەيرەتكە چۈشتى شاھ بۇ زىياپەتتىن ،
شېرىن سۆز ، مېھماندوست بۇ ساخاۋەتتىن .
تۈن بويى شاھ بەھرام بەھۇزۇر ياتتى ،
سەھەردە ساھىبخان ئۇنى ئويغاتتى .

بەھرام گۆرگە لەنبەك قىلدى ئىلتىجا :
« كەچۈر قىلالمىدىم ھۈرمىتىك بەجا .
بۇگۈنمۇ ماڭا بول ئەزىز بىر مېھمان ،
يالغۇزمەن دېسەك گەر چاقىرتقىل ياران .
كۆڭلۈك تارتسا نېمە ، ئۇنى تەق قىلاي ،
خۇشاللىق نە بولسا مەن بەرھەق قىلاي . »
سۇچىغا جاۋاب قىلدى شەھرىيار :
« بۇگۈن قالسام قالاي ، يەنە ۋاقتىم بار . »
نەچچە چاناچ سۇ تارتىپ سەھەردىن تاكەچ ،
خېرىدارغا لەنبەك دۇچ كەلمىدى ھېچ .
بۇ ھالدىن يۇرىكى بولدى مىڭ پارە ،
ئۆي ۋاقى ساتماقلىق ، شۇ بولدى چارە .
ئۇ ئۇشبۇ نەرسىگە خېرىدار تاپتى ،
گۆش ، سۈزمە ئېلىپ ئۆيىگە چاپتى .
يېقىپ ئوت ئوچاققا ، ئۇ ئاستى قازان ،
مېھماننىڭ ھالىنى سورىدى شۇئان .
يەنە مەي ئىچىشىپ قىلدى زىيادەت ،
ئۇلاردا قىزىدى يەنە بۇ سۆھبەت .
بەھرامنىڭ قولىدىن قەدەھ چۈشمىدى ،
ئالدىدا مەي قۇيار لەنبەك ساقىيدى .
يەنە ئۇيقۇ ــ ئارام ، تاڭ ئاتقان زامان ،
بەھرامنىڭ ئالدىغا ئۇ كەلدى شۇئان .
دېدى ئۇ : « ھەمىشە خۇشال ــ خۇرام بول ،
رەنجۇ غەم ــ غۇسسىدىن ئازاد ، بېغەم بول .
بۇگۈنمۇ مەن بىلەن ھەمدەملىك قىلغىل ،
ئۆزۈڭنى بەرىكەت ھامىيسى بىلگىل . »
« مەيلى ، ــ دېدى بەھرام ، ــ ئۇچىنچى كۈن ھەم ،
سەن بىلەن شادلىقىم بولغۇسى داۋام .»
سۇچى تەھسىنلەر ئېيلىدى ئىزھار :
« جۇش ئۇرسۇن يۇرىكىڭ ، بولغىل بەختيار . »

چېلەكنى ئېپ ماڭدى ئۇ شۇ بازارغا ،
گۆرۈگە قويدى ئۇ بۇنى بىر بايغا .
كېرەكلىك نەرسىنى تېزلىكتە ئالدى ،
بەھرامنىڭ ئالدىغا تېزلىكتە كەلدى .
دېدى : « پىشۇرماققا ماڭا قىل ياردەم ،
تاماقتىن مەرد كىشى لەززەت ئالغاي ھەم . »
بەھرام گۆشنى ئۇنىڭ قولىدىن ئالدى ،
ئوتنى ياقتى ، گۆشنى قازانغا سالدى .
يەنە زىيادەتۇ يەنە مەي ــ بادە ،
شاھ نامىغا تەھسىن بولدى زىيادە .
مەي ئىچىپ ، ئورنىپ ، بەھرام ئالدى دەم ،
بېشىغا لەنبەك يېقىپ قويدى شام .
ئۇ چىنچى تۇن ئۆتۈپ ، تاڭ يايغاندا نۇر ،
ئۇيقۇدىن كۆز ئاچتى شاھى بەھرام گۆر .
ساھىبخان دېدى : « ئەي ، ئاڭلىغىل نامدار ،
قېيىن تاڭ ئاتقۇزدۇڭ ئۆيۈم بولغاچ تار .
ساڭا قىلالمىدىم راھەت مۇيەسسەر ،
ئىران پادىشاھىدىن قورقمىساڭ ئەگەر ،
بۇ بىناۋا ئۆيدە ئىككى ھەپتە قال ،
ئەگەر ماقۇل كۆرسەڭ ئىلتىماسىم ئال . »
ئاڭا ئاپىرىنلەر دېدى بەھرام شاھ :
« ياشىغىل شاد ــ خۇرام ، بەئەينى بىرماھ .
بىز ئۇشبۇ كۆلبىدە ئۇچ كۈن بولدۇق شاد ،
دۇنيا شاھلىرىنىڭ نامىن قىلىپ ياد .
قىلارمەن ھەر جايدا سېنىڭ تەرىپىڭ ،
ماختاشلار نۇرىغا چۆلغاپ شەرىپىڭ .
مۇنداق مېھماندوستلۇق غايەت زور بەخت ،
بۇ يولدا تاپارسەن ھەتتا تاجۇ تەخت . »
كۈن بويى شكاردا قىلىپ ئىزھار ،
تۈندە كاتتىلار ئايرىلدى يەنە .

بەھرام گور بىلەن بىراھام جۇھۇتنىڭ قىسسىسى

بەھرام لەشكەرلەردىن ئايرىلدى بىر چاغ ،
بىراھام ئۆيىگە ئات چاپتى شۇنداق .
ئىشىك قېقىپ دېدى : « شاھ بىلەن بىرگە
شكارغا چىققانتۇق دالا ، تاغ ــ قىرغا .
كەچ كىرىپ يولۇمدىن ئاداشتىم پۇتۇن ،
ئىمكان يوق لەشكەرنى تاپمىقىم ئۇچۇن .
ئەگەر قوناق بولسام يولۇڭدا بىر كەچ ،
ساڭا چۈشمەس ئىدى ئېغىرلىقىم ھېچ . »
بىراھام ئالدىغا كىرىپ خىزمەتكار ،
ئۇ نامدار ھەققىدە ئەيلىدى ئىزھار .
بىراھام دېدىكى : « بۇندا جاي قايدا ،
ئېيت رەنجىمىسۇن ، رەنجى بىپايدا . »

خىزمەتكار تېز كەلدى ئىشككە يېقىن ،
دېدى : « جاي يوق ئىكەن ، رەنجىمە لېكىن . »
ئاڭا بەھرام دېدى : « بېرىپ ئېيت يەنە ،
مۇندىن باشقا ماڭا يوقتۇر باشپاناھ .
يالغۇز بىر كېچىلىك تەلەپ قىلدىم جاي ،
ماڭا كېرەك ئەمەس نان ۋە ياكى چاي . »
خىزمەتكار بۇ سۆزنى ئاڭلىغان ھامان ،
تېزدىن قايتىپ باردى بەراھام تامان .
دېدى : « بىر كېچىلىك قوناق ئىمىش راست ،
ئىلتىماس ئۇستىگە قىلدى ئىلتماس . »
بەراھام دېدىكى : « تېزدىن يەنە بار ،
دېگىنكى جايىمىز ئۆزىمىزگە تار .
بىچارە جۇھۇتنىڭ ھالى خاراب ، دە ،
تۇننى ئۆتكۈزەر ئۆرە تۇرۇپ دە . . . »
بەھرام دەر : « بولمىسا بولمىسۇن ئورۇن ،
مەن تەلەپ ئەتمەسمەن سارايىنىڭ تۆرىن .
دەرۋازا تۈۋىدە يېتىپ چىقسام بەس ،
ئارتۇق مۇلازىمەت ھېچ كېرەك ئەمەس . »
بەراھام دېدىكى : « ئەي پەھلىۋان مەرد ،
كۆڭلۈمگە تولدۇردۇڭ شۇنچە ئىبرەت دەرد .
بىر كىشى بۇ يەردە بىر كۈن قونسا ھەم ،
بېشىمغا چۈشكۈسى چىداپ بولماس غەم .
كىرگىل مەيلى ، ئالەم شۇنچە بولسا تار ،
كۆپ سۆزلەپ بېشىمنى سەن قىلدىڭ خۇدبار .
شەرت شۇكى ، سورىمىغىل مەندىن ھېچ نەرسە ،
ھەتتا كېپەنلىكىم يوق ، گەر ئۆمرۈم پۈتسە .
مۇبادا تۈلپىرىڭ تاشلىسا تېزەك ،
يا تامنىڭ خىشىغا دەز سالسا قىلدەك .
شۇ زامان ئەخلەتنى سىرتقا تاشلىغىن ،
دەرۋازام ئالدىنى تازا ساقلىغىن .
خىشنىڭ سۇنۇقىغا تۆلەيسەن كۆپ ھەق ،
ھەققىمنى تاڭ سەھەر قىلىپ قويغىن تەق . »
« رازىمەن ، — سۆز قوشتى شۇ زامان بەھرام ، —
بۇ يولدا بېشىمنى بەدەل قىلىپ ھەم . »
ئېتىندىن ئۇ چۈشتى تۈلپارنى باغلاپ ،
قىلىچنى قىنىدىن سۇغاردى شۇ تاپ .
توقۇم بولدى كۆرپە ، ئېگىرى ياستۇق ،
بەھرام يانپاشلىدى ئالماقتا ھاردۇق .
جۇھۇت دەرۋازىنى تاقاپ ئىلگەكتە ،
تاماققا تۇتۇندى بىر ئۆزى يەككە .
ئاندىن ئۇ بەھرامغا دېدى : « ئەي قوناق ،
بىر ھېكمەت ئېيتايكى سەن سالغىن قۇلاق .
خالىغانىنى يېگەي كىمدە بار بولسا ،
غەمدىن ھالى كېتەر كىم ناچار بولسا . »
ئاڭا بەھرام دېدى : « بۇ كۆپ كونا گەپ ،
ئۆتمۈش نەقلىدىن مەن بىلگەن كۆپ ئاڭلاپ .
شۇ ئاڭلىغىنىم ئىدى ، كۆردۈم ئۆزىنى ،
سەن راست تەستىقلىدىڭ ئۇلار سۆزىنى . »
تاماقتىن كېيىن ئىچتى جۇھۇت بادە ،
كەيپ بولۇپ ، ئۆزىنى شاد قىلدى يەنە .
شادلىنىپ ئۇ دېدى : « رەنج تارتقان مەرد ،
ئەمدى بۇ داستاننى ئاڭلىمقىڭ شەرت .
دىلى روشەن ئىرۇر كىمنىڭ پۇلى بار ،
ئۇنىڭغا قالقاندۇر دەرھەم ھەم دىنار .
كىمنىڭ پۇلى بولماس ، قاغجىرار لېۋى ،
ياشايدۇ بەئەينى سەن غېرىب كەبى . »
بەھرام دېدى : « بۇ گەپ راستلىقىن بىلدىم ،
كۆرگىنىم ھەممىنى دىلغا جاي قىلدىم .
ئەگەر جامدىن تاپساڭ لەززەت ۋە ئارام ،
بەختىگىنى بەخش ئېتەر ساز بىلەن مەي ، جام . »
كۆتۈرگەندە تاغدىن نەيزىسىن قۇياش ،
بەھرام گور ئۈيقۇدىن تەڭ كۆتۈردى باش .
ئۇ ئاتقا بېكىتتى ئېگەر ھەم جابدۇق ،
ئۆزى ئاچ ، ئېتى ئاچ ، تېنى قۇپقۇرۇق .
بەراھام كېپ دېدى : « توختا ، ئەي ئاتلىق ،
ئەھدىسىزلىك بولماس بۇنىڭدىن ئارتۇق ؟
ئېتىڭنىڭ تېزىكى ـ ئەخلىتىنى ھەم
چىقىرىپ تاشلاشقا ئىچكەنتىڭ قەسەم .
تېز سۈپۈرۈپ ئالغىل ، كۆزۈمدىن يوقات ،
نا ئادىل مېھماننىڭ دەستىدىن مىڭ داد ! »
بەھرام دېدى : « چاقىر ، كەلسۇن خىزمەتكار ،
تېزەكنى سۈپۈرۈپ ئالسۇن خىزمەتكار .
يىراقتا تاشلىسۇن تېزەكنى نېرى ،
ئۇنىڭغا لايىقتۇر ھەمياننىم زەرى . »
بەراھام دېدىكى : « كۆڭلۈڭ بولسۇن توق ،
ئەخلەت تازىلاشقا خىزمەتكارىم يوق .
سۆز قىلدىڭمۇ ، لەۋزىڭ بولمىسۇن ھارام ،
بولمىسا زالىم دەپ چاپلارمەن بەتنام . »

بۇ سۆزنى ئاڭلىغاچ ئۇندىن بەھرام شاھ ،
بىر پىكىر بېشىغا كەلدى بىناگاھ :
بار ئىدى قويىندا بىر ئېسىل رومال ،
غايەت قىممەتباھا ، خۇش بۇي بىمسال .
شۇ بىلەن تېزەكنى سۈپۈرۈپ يېغىپ ،
خەندەككە تاشلىدى تاشقىرى چىقىپ .

بىراھام ئۆزىنى ئاتتى رومالغا ،
ھەيران بوپ قارىدى بەھرام بۇ ھالغا .
بەھرام ئېيتتى ئاڭا : « بىلگىل ئەي پەرسا ،
سېنىڭ بۇ ھالىڭنى ئاڭلىسا پادىشاھ ،
ساڭا كۆپ مال ـ مۈلۈك قىلغۇسى ئىنئام ،
تاپارسەن ئۇلۇغلار ئىچرە ئۇلۇغ نام . »

بەھرام گورنىڭ بىراھام بايلىقنى لەنبەككە بەرگەنلىكى

بىراھام ئۆيىدىن قايتتى شاد بەھرام ،
تۇن بويى قەسىردە ئالدى ئۇ ئارام .
خىيال سۈرۈپ ياتتى سارايدا باتۇر ،
كۈلەتتى ئۆزىچە ، ئەمما ئېيتماي سىر .
سەھەر تاج كىيىپ شاھ چۈشۈردى پەرمان ،
مەيدانغا توپلاندى سىپاھلار شۇئان .
لەنبەك سۇچىنى چاقىرتتى دەرھال ،
ئۇ كەلدى كۆرسىتىپ ھۈرمەتتە ۋىسال .
بىراھاممۇ دەرھال كەلتۈرۈلدى ھەم ،
تەكەببۇر ئىدى ئۇ ، يوق ئەندىشە ـ غەم .
ئۇلار تەخت تۈۋىدە پۇككىنىدە تىز ،
ئادىل بىر ۋەزىرمۇ ھازىر بولدى تېز .
شاھ دېدى : « بىر ئاتنى مىنگىل دەرھال ـ تېز ،
بىراھام ئۆيىگە قاراپ يول ئال ، تېز .
كەلتۈرگىل ئۆيىدە بولسا نېمە مال ،
ئادالەت ئىشىنى بەجا قىل ھالال . »
جۇھۇتنىڭ ئۆيىدە كۆردىكى ۋەزىر ،
ئالتۇن ھەم كىمخابلار شۇنچە كۆپ ، ئېغىر .
بېھىساب ماتالار ئۇندا توپ ئىدى ،
جاھاز ھەم ھېزەكلەر ئۇندا كۆپ ئىدى .
ئۆي ئەمەس ، يۈك تولغان بار كارۋان ساراي ،
مال ـ دۇنيا قويماققا ئەپ ئىدى بۇ جاي .
كوزا ـ خۇمرىلارغا تولغان ياقۇت ، زەر ،
بۇنچە دۇررۇ گۆھەر قايدىن ئەلھەزەر !
ۋەزىر بۇ ھېسابنى بىلەلمەي قالدى ،
ۋە جەھرەم دەشتىدىن مىلك تۆگە ئالدى .
شۇلارغا يۈكلىدى بۇ بايلىق ـ كانىنى ،
يولغا باشلاپ كەتتى كاتتا كارۋانىنى .

كولدۇرما ساداسىن ئاڭلىدى بارگاھ ،
بۇ ئىشتىن پادىشاھ بولدى ھەم ئاگاھ .
دېدىكىم : « سەندە يوق مۇنچە مال ـ مۈلۈك ،
سەندىكى ئىككى يۈز ئېشەككىلا يۈك . »
تەئەججۈپكە چۈشتى بۇ شاھى ئىران ،
دۇنيانىڭ ھالىدىن بولغاندا ھەيران .
شۇنچە كۆپ دۇنيانى توپلاپتۇ جۇھۇت ،
ۋە لېكىن ئۇنىڭدىن نە لەززەت ، نە قۇۋەت ؟
كارۋاندىن ئاجرىتىپ يۈز تۆگە دەرھال ،
كۆمۈش ، زەر ، بېزەك ھەم شۇنچە ئېسىل مال .
لەنبەككە پادىشاھ ئەيلىدى تارتۇق ،
لەنبەك قايتتى مۇندىن شادلىقتا ئارتۇق .
ئاندىن بىراھامنى چاقىرغۇزدى شاھ ،
دېدى : « ئەي پەخسەق ، پەس ، يۇرىكى قارا .
ماڭا پەيغەمبەرنىڭ يېشىن ئايان قىل ،
دۆلەتكە ھېرىسكىنى يەنە بايان قىل .
ئاڭلىغانىدىم مەن ھېكايەتلەردىن ،
قەدىمىي داستانلار ، رىۋايەتلەردىن :
〈خالىغاننى غاجار كىم ناچار بولسا ،
غەمدىن سارغايغۇسى كىم ناچار بولسا . 〉
ئەمدى تامام بولدى قولۇڭدىكى مال ،
ئەمدى سۇچى لەنبەك كۇنىگە كۆز سال . »
ئۆتكەن بولسا جۇھۇت ئۆيىدە نە سىر ،
ناكەس بىراھامغا ئەسلەتتى بىر ـ بىر .
تۆت دەرھەم بەردى شاھ : « يانغا سال ، ـــ دېدى ، ـــ
قانداق كۇن ئۆتكۈزسەڭ ئۆزۈڭ بىل ، ـــ دېدى ، ـــ
مۇندىن ئارتۇقىغا ئەمەسسەن لايىق ،
بايلىقنىڭ بەھرىنى كۆرسۇن خالايىق . »

پېقىرلەرگە بۆلۈپ بەردى مال ـ مۈلۈك ،
جۇھۇتقا پەرياتلار بولۇپ قالدى يۈك .

ئۆيدىكى مال ـ مۈلكى بولغاندا تاراج ،
ئاڭا دىدار ئاچتى مىڭلارچە موھتاج .

بەھرام گور بىلەن مېھرىبەنداد قىسسىسى

يەتكەچ لاچىن بىلەن ئوۋقىلىش چېغى ،
بەھرامدا ئۇرغۇدى ئووۋ ئىشتىياقى .
ئووۋچى لاچىننى قوندۇرۇپ قولغا ،
ئۇچقۇر ئاتنى سالدى دەشتسېرى يولغا .
كۆرۈندى كۆزىگە دەرەخزار چىمەن ،
قانداق بەختيارغا تەۋە بۇ ماكان ؟
بېھىشتەك مايسزار ، سۇلۇق ، خۇش ھاۋا ،
ئەمما كۆرۈنمەيتتى ئادەم يا چارۋا .
دېدى ئۇ : « بۇ جايدا ياشايدۇ شىرلار ،
ئۇ يەرگە كىرەلەر شىر يۈرەك ئەرلەر . »
بۇ چىمەن ئىچىنى كېزىپ چىقتى شاھ ،
بۇرجەك ـ بۇرجەكلەرگە تاشلاپ كۆز ـ نىگاھ .
چىقتى دەل ئۇدۇلدىن بىناگاھ بىر شىر ،
دېدى شاھ :« بۇ شىرنىڭ چارىسى شەمشەر . »
ئەركەك شىرگە قارشى بىر نەرە تارتىپ ،
دەسلەپتە ياي تارتتى ئالدىغا يۈرۈپ .
ئوق شىرنىڭ كۆكسىنى ئەتكەندە چاك ـ چاك ،
بۇ ئىشتىن چىشى شىر بولدى غەزەپناك .
ئېتىلدى دەمدىلا بەھرامغا قاراپ ،
تىترىدى ئورمانلار غەزەپتىن شۇ تاپ .
بۇ شىرنى تىغ بىلەن ئۇردى شىددەتتە ،
يىقىلدى قان تەلەپ شىر تېز پۇرسەتتە .
بۇ ھال زوقلىنىپ كۆزەتكەن بىر چال ،
چىقتى بۇ چىمەنلىك ئىچىدىن خۇشھال .
مېھرىبەنداد ئىدى بۇ چالنىڭ نامى ،
بەھرامنىڭ جېنىدىن تولغان ئىلھامى .
ئەمگەكچى ، خۇداگوي ، مويسپىت ، دانا ،
مەنزىلى ئۇنىڭتى ئورمانلار ئارا .
ئۇ بەھرام ئالدىغا كەلدى روھلىنىپ ،
ئاپىرىنلار ئېيتتى دۇئاغا قوشۇپ .
ئاندىن مۇنداق دېدى : « ئەي ئۇلۇغ نامدار ،
بېشىڭدىن ئايلانسۇن بۇ ئالەم ـ روزىگار .
مۈلۈكدار ئادەممەن ، قول ـ ئىلكىمۇ باي ،
مېنىڭكى بۇ دىيار ، بۇ دەشتۇ ساراي .

قويۇم بار ، ئېشىكىم ، سىيىر ـ مېلىم بار ،
ۋە لېكىن چېكەتتىم شىرلاردىن ئازار .
خۇدايىم يەتكۈزدى سېنى بۇ تامان ،
تىغ بىلەن مۇشكۈلۈم ئەيلىدىڭ ئاسان .
مېھمان بول يۇرتىمىز ئارا بىر مۇددەت ،
كەلتۈرەي ئالدىڭغا سۈت ، مەي ھەم شەربەت .
ئەگەر كۆڭلۈڭ بولسا مېۋىگە مايىل ،
سېنىڭدۇر بېغىمدا پىشقان ھەر ھاسىل .
ئېتىندىن دەس چۈشتى شۇندا بەھرام شاھ ،
بۇ كۆركەم مەنزىرىگە تاشلىدى نىگاھ .
ھەر تەرەپ ياپيېشىل ، سۇ ئاقار راۋان ،
باتۇر يىگىتلەرگە بولغۇدەك ماكان .
ئاتاقلىق سازەندىلەر كەلدى بۇ يەرگە ،
ئەزىز مېھمان بىلەن بولماققا بىرگە .
مېھمان شەرىپىگە قويلار سويۇلدى ،
ئالتۇن قەدەھلەرگە مەيلەر قۇيۇلدى .
تاماقتىن كېيىن ھەم سۆھبەت قىلىشتى ،
مەھلىيا قىلاتتى گۈللەر كۆزلەرنى .
مەي ئىچتى بۇ چالنىڭ قولىدىن بەھرام ،
جانغا جام راھەتلەر قوشاتتى بۇ دەم .
مېھرىبەنداد مەيدىن روھلانغانىدى ،
ئىزەتۇ ئىكرامدا بەھرامغا دېدى :
« ساڭادەت كۆرسەتتى ساڭا نۇر چىراي ،
سەن گويا تۇنلەردە تولغان تولۇن ئاي . »
بەھرام جاۋاب قىلدى : « بۇ سۆزۈڭ راۋا ،
چېھرىمىز نەسەبىن سىزغاندۇر خۇدا .
ئۆزى خالىغانچە ياراتمىش ئىگەم ،
يا ئارتۇق قىلمىشتۇر ، يا قىلمىشتۇر كەم .
ئەگەر نەزەرىڭدە مەن بولسام پادىشاھ ،
ساڭا ھەدىيە بولسۇن ئۇشبۇ مەنزىلگاھ . »
شۇ گەپنى قىلدى شاھ ، ئورنىدىن تۇردى ،
گۈزەل قەسرى تامان يەنە يول ئالدى .
ئۇ دوستلار بىلەن شاد ئۆتكۈزدى بىر چاغ ،
داستانلارنى ئەسكە ئېلىشتى شۇنداق .

بەھرام گور بىلەن كەبرۇي قىسسىسى ۋە ئۇنىڭ مەينى ھارام قىلغانلىقى

بامدات بىلەن بەھرام خالاپ قالدى مەي ،
كۆكسى يانار ئىدى ، شاراب ئىچكەچ مول .
لەشكەرگە تولغانتى ساراي ، پەلەمپەي .
باغلاقتىن ئاجرىتىپ ئالغان ئېتىنى ،
دەل شۇ چاغ كىردى بىر مۆتىۋەر زات ،
دەشتكە كەڭ يايغانتى كەڭ قانىتىنى .
يېزىدىن كەلتۇرۇپ تۇرلۇك ھاسىلات .
بىر زېمىن بار ئىدى تاغدا دەرەخزار ،
نەچچە تۆگىدە ئالما ، بەھى ، ئانار ،
ئۇ يەرگە ئۇ يېتىپ باردى تېز سۈۋار .
يەنە گۈلدەستىلەر شاھانە ، رەڭدار .
ئۇ ياتار ئىدىكى بىلمەي ئۆزىنى ،
شەھرىيار شادلىنىپ ، ئىكراملار قىلدى ،
قۇزغۇن ئويۇۋەتكەن ئىككى كۆزىنى .
جاي بېرىپ يېنىدىن ئېتىبار قىلدى .
كەينىدىن ئاتلىقلار ئىلدام چېپىشتى ،
مېۋە ھەم گۈل ـ چېچەك بەك خۇش بۇي ئىدى ،
ئۆلۈكىن شۇ جايدىن دەرھال تېپىشتى .
پەھلەۋىيچە نامى مەرد كەبرۇي ئىدى .
قۇزغۇنغا يەم بولۇپ سۇنغان ھاياتى ،
خۇشال بولدى شاھنىڭ دىدارىن كۆرۈپ ،
يېنىدا ئۇلۇغلار نامدارىن كۆرۈپ .
يېنىدا ئىگىسىز ئېتى تۇراتتى .
كۆرگەچكە جامدىكى مەينى لىقمۇلىق ،
ئەل بۇنى كۆرۈشتى ، كۆتۈردى پەريات ،
دىلىدا جۇش ئۇردى بىر ئارزۇ ، قىلىق .
ئۇ جامۇ مەجلىستىن دىل بولدى بەربات .
شاھنىشاھقا قىلدى چەكسىز ئېھتىرام ،
بەھرام ئۇيقۇسىدىن ئويغانغان مەھەل ،
دېدى : « بىر مەيخورمەن ، مەيدىن تاپقان نام . »
بىر كىشى ئالدىغا كىرىپ كەلدى دەل .
مەي تولغان جامنى قولغا ئالدى ـ دە ،
دېدى : « كەبرۇي كۆزىن ئويمىش قۇزغۇن ـ زاغ ،
دەست كۆتۈرۈپ ئېچتى شاھنىڭ ئالدىدا .
غەرق مەست ياتار ئۇ ماكان بولغان تاغ . »
يەنە يەتتە جامنى ئېچتى مەستانە ،
مەيۇس قىلىپ شاھنى كەبرۇينىڭ دەردى ،
ھەيرەتكە چۈشكەنتى ئەھلى مەيخانە .
چېھرىسى بۇ مۇدھىش غەمدىن سارغايدى .
ئېلىپ شاھ رۇخستىن ، چېقتى تاشقىرى ،
شۇ ھالدا سارايدىن چېقتى بىر پەرمان :
كىشتىك : ئەقىل ـ ھوش يەر بولغان ئىنسان !
كىم بىلگەي ، بەلكى بۇ مەستلىك ئەسەر .
جاھاندا بار چېغا ھارامدۇر شاراب ،
شەھەردىن مەست چېقىپ ، دەشتكە سالدى يول ،
مەيلى ئۇ باتۇر ، يا كاسىپ ، يا ئەرباب . »

مۇزدۇز ئوغلان بىلەن شىر قىسسىسى ۋە بەھرام گورنىڭ مەينى ھالال قىلغانلىقى

شۇ يوسۇن ئارىدىن ئۆتتى نەق بىر يىل ،
ئەجەبمەس تاڭ يولىن بۇ كېچە ئاچساڭ ،
شارابنى مەھرۇ دەپ بىلىشتى يۇرت ـ ئەل .
قەيسەرلىك ئالدىدا تەسلىم بولسا تاڭ . »
شاھنشاھ زىيادەت قىلغاندا ھەتتا ،
يەتتە يا سەككىز جام مەي ئىچتى ئوغلان ،
بەختسىز كەبرۇينى ئالاتتى يادقا .
بىردىن قۇدرەت تاپتى ۋۇجۇدى شۇئان .
كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر موزدۇز ئوغلان
يىگىت مەي بىلەن مەرد ھەم بولدى ئەركىن ،
خوتۇن ئالدى نامدار ، مالدار ، ھۈنەرۋەن .
كىرىپ ئاچماق بولدى ئۆينىڭ ئىشىكىن .
تۇن كېچە چارىسىز قىلالماي ، ئەمما
يارنىڭ ۋىسالىدىن ئۇ بولۇپ مەمۇر ،
ئانىسى قەلبىگە سالدى مۇئەممە .
ئانىسى ئالدىغا كىردى شاد ، مەغرۇر . . .
يېنىغا ئوغلىنى چاقىردى ئانا ،
شىرخانە زەنجىرىن ئۈزدى شىر شۇئان ،
ساقلىغان بىر كوزا مەينى پىنھانە .
كوچىغا يول ئېلىپ چېقتى شىر راۋان .
دېدىكىم : « بۇ مەيدىن ئىچكىل يەتتە جام ،
تېخىچە بۇ موزدۇز مەيدىن ئىدى مەست ،
مەقسىتىڭ ھەل بولۇپ ، تاپقايسەن ئارام .
قۇۋۋىتى جۇش ئىدى ، ئۆزى ھەم چەبدەست .

كىرگەن بۇ شىرغا ئۇ يېپىشتى ئىلدام ،
قۇلاق ھەم بويىندىن چىڭ تۇتۇپ مەھكەم .
زەنجىرنى ئۈزگەن شىر قارنى توق ئىدى ،
شىر مىنگەن يىگىتتە قورقۇش يوق ئىدى .
شىر باقار يۈگۈردى ، باقماي خەلقتە ،
بىر قولدا زەنجىرى ، بىر قولدا ھالقا .
كۆردىكى شىر مىنىپ تۇرۇپتۇ موزدۇز ،
ئېشەككە مىنگەندەك بىمالال ، بىسۆز . . .
شىرچى تېزدىن كىردى شاھ دەرگاھىغا ،
كىردى جۈرئەت بىلەن شاھنىڭ يېنىغا .
شاھقا سۆزلەپ بەردى بۇ قىزىق ھالنى ،
قۇلاق ئاڭلىمىغان مۇنداق ئەھۋالنى .
جاھاندار بۇ سۆزدىن غايەت بولۇپ لال ،
ئەمىر ـ ۋەزىرلىرىن چاقىردى دەرھال .
ۋەزىرگە بۇيرۇدى : « ئېنىقلا ئۇ كىم ،
بىلەيكى موزدۇزنىڭ ئەسلى زادى كىم ؟
بۇ مەردلىك راۋادۇر ، بولسا مۇبادا ،
سەن ئېيتقان ئۇ يىگىت پەھلىۋانزادە . »
ئانىسىن تاپتۇرۇپ تاشلاشتى سوئال ،
ئاتىغا تارتقاندۇر پەرزەنت ئېھتىمال .
گەپ راسا تىرمىلەپ بارغاچقا يەنە ،
شاھقا بۇ ئەسراردىن قىلدى نىشانە .
شەھرىيار نامىغا ئوقۇپ كۆپ دۇئا ،
دېدى : « شاد ياشىغىن بارچە دۇنيادا !
ۋايىغا يەتمەيلا ئوغلۇم ، چىرايلىق ،
بىر خوتۇن ئالدىكى ، بولدى ئۆي ـ جايلىق .
بالا سۈسلۇق قىلدى بىرنەچى كېچە ،
قىز دېدى : ﴿ قىينالما ، چىقۇر نەتىجە . . . ﴾
ۋاقىپ بولمىغاي دەپ بۇ سىردىن ئىنسان ،
ئوغلۇمغا ئىچۈردۈم ئۈچ جام مەي پىنھان .
ئىچكەچ يۇزى بولدى بەئەينى لەھەل ،
كىگىزدىن ئۇستىخان چىقتى شۇ مەھەل .
ئاتا ـ ئانىسى ھەم موزدۇزدى ئەسلى ،
شۇ كەسىپتىن ئۇنىڭ نەسەب ھەم نەسلى .
ئۈچ كاسا مەي بولدى ئاڭا قۇۋۋەت ھەم ،
ئويلىمىغانتۇق شاھ بىلەر دەپ بۇ دەم .
كەمپىرنىڭ سۆزىدىن كۆلدى پادىشاھ ،
قىلىنسۇن دېدى ئەل بۇ سىردىن ئاگاھ .
ۋەزىرگە بۇيرۇدى : « بۇگۈندىن باشلاپ مەي ،
ھالالدۇر ، مەيخورلۇق گۇناھ بولمىغاي .
شۇنداق مەي ئىچىلسۇن شىرنى مىنگەندە ،
مەيخورغا ئەركەك شىر ھەم بولسۇن بەندە . »
سارايدىن تارالدى شۇ خىلدا خەۋەر :
« ئايا زەر كەمەرلىك پەھلىۋان مەردلەر ،
ھەددىدىن ئاشۇرماي مەيخورلۇق قىلىڭ ،
ئىچكەندە ئاۋۇنلى ئاخىرىن بىلىڭ .
بۇ ئىشتا رەھنەما بولسا گەر شەيتان ،
قولدىن قويۇڭ جامنى ، ئامان قالسۇن جان . »

بەھرام گورنىڭ ۋەزىرىنىڭ يېزىنى ۋەيران ۋە ئاۋات قىلغانلىقى

بىر كۈنى تاڭ چېغى ، قوشۇن يېنىدا ،
شىكارغا دەشتسېرى چىقتى بەھرام شاھ .
سول يانىدا ۋەزىرى موزدۇز باراتتى ،
ئوڭ يانىدا پاك ۋەزىر بىللە تۇراتتى .
يول بويى بۇ شاھقا ئىززەت كۆرسەتتى ،
جەمۇ فەرىدۇندىن داستان سۆزلەتتى .
تايغانلار ئالدىدا ، لاچىنلار قولدا ،
كۈن بويى دەشت كېزىپ يۈرۈشتى يولدا .
گۈمبەزدەك ئاسمانغا چىقسىمۇ قۇياش ،
كۆزلەرگە كېيىكلەر ئۆزىنى قىلماس پاش .
قۇياشنىڭ تەپتىدىن بولۇپ بىمادار ،
كەينىگە يېنىشقا قىلىشتى قارار .
يول بويى ئۇچرىدى سۇلۇق بىر ماكان ،
چارۋىدار ، ئەھۋالى ئېيتقۇدەك ئوبدان .
يېزا ئەھلى چىقتى ئۈلارنى كۈتۈپ ،
قوشۇننى كۆرۈشنىڭ زوقىغا چۆكۈپ .
جاھاندار ھەم ھارغىن ، دەرغەزەپ ئىدى ،
بىر مەزگىل دەم ئېلىش ئاڭا ئەپ ئىدى .
بىراق شاھ سەزمىدى مەدھىيە ، ماختاش ،
گويا بۇندىكى ئەل يا كور ياكى تاش .
بۇ يېزا ئەھلىدىن ئازار قىلدى شاھ ،
ئۇلارغا سالمىدى مېھرىبان نىگاھ .
بەھرام شاھ ۋەزىرگە دېدى : « بۇ مەنزىل ،
بەختى قايتقان ئەلدۇر ، شۇم تەلەي ، رەزىل .

بۇنى ماكان قىلسۇن شىر بىلەن ئاھۇ ،
ئاقسۇن ھەر ئېرىقتىن سۇ ئەمەس ، ئوغۇ . »
شاھ ئەمرىن ئاڭلىدى ۋەزىر مۇشۇ دەم ،
ئاندىن بۇ يېزىغا تاشلىدى قەدەم .
ئۇلارغا دېدىكى : « يېرى شۇنچە خوپ ،
مېۋىسى ، چارۋىسى ، ئادەملىرى كۆپ .
يېقىپ قالدى شاھقا بۇ مەنزىل غايەت ،
لۇتفى كېرەم قىلدى سىزگە ئىنايەت .
ھەممىڭلارنى شاھىم ئەرباب سايلىدى ،
يېزىنى شەھەر قىلماقنى پەملىدى .
ئۆزىچە ئەربابتۇر گۆدەك ھەم ئايال ،
ئۆزگىچە ھېچ كىشى قىلمىسۇن خىيال .
خوجا ھەم خىزمەتكار گويا بۇرادەر ،
ھوقۇق ھەم مەنسەپلەر بولغاي باراۋەر .
ياش ـ قېرى ۋە ياكى ئايال ھەم ئەركەك ،
ھەممىڭ ئەربابسىلەر ، ئارتۇق نە كېرەك ؟ »
دۆلەتمەن يېزىدىن چىقتى خۇش سادا ،
ھەممىگە ئەربابلىق بولدى مۇددىئا .
ئەرباب ھەم پۇقرالار بۇندىدۇر تەڭ تۇش ،
تەڭ بولغاچ ئەر ـ ئايال ئارا ئەقلى ھوش .
ناپاكلىق يوق قىلدى بىر تالاي ياشنى ،
شارت كېسىپ كېتىشتى ئەرباب بېشىنى .
ئورتىدا باشلاندى جېدەل ھەم نىزا ،
گۇناھسىز قان تۆكتى بۇ قىشلاق يېزا .
قىيامەت تۇسىگە كىردى بۇ ماكان ،
پۇقرالار پىتىرىشىپ كېتىشتى شۇئان .
ئىلاجسىز قېلىشتى ياشانغانلار ھەم ،
نابۇت بولدى ئېكىن ، روزىغار بۇ دەم .
يېزا ۋەيرانلىققا چۆمدى شۇ تەرىق ،
دەرەخلەر قىرقىلدى ، قۇرۇدى ئېرىق .
ئەتراپ ۋەيرانە ، ئۆي ـ ساراي ۋەيران ،
تەرك ئەتتى بۇ جاينى چارۋا ھەم ئىنسان .
ئارىدىن يىل ئۆتۈپ ، كەلگەندە باھار ،
يەنە ئووغا چىقتى دەشتكە شەھرىيار .
شۇ ۋەيران ماكانغا بەھرام كەلگەن دەم ،
كۆرمىدى ئاۋاتلىق نىشانىنى ھەم .
بۇ ھالدىن كۆپ غەمكىن بولدى بەھرام شاھ ،
چېھرىسى سارغىيىپ ، تارتتى مۇڭلۇق ئاھ .
ۋەزىرى روزبېھقا تىكىلدى شۇئان ،

دېدى : « ئاۋات بۇ ماكان بولۇپتۇ ۋەيران .
تېز خەزنە ئاجرىتىپ ئۇنى ئاۋات قىل ،
خەلقى رەنج تارتمىسۇن ، بىر ئۆمۈر شاد قىل . »
بۇ يۇرتنى ئارىلاپ يۈرۈپ ئۇ مۇندا ،
دۇچ كەلدى ئاقىۋەت ئاجىز ـ قېرىغا .
ئېتىدىن چۈشتى ئۇ ئوچۇق چىرايدا ،
يېنىغا ئۆتكۈزدى ھۇرمەتتە يەنە .
دېدى : « ئۇلۇغ ياشلىق ، ئەي مۆھتەرەم زات ،
شۇنداق ئاۋات جاينى كىم قىلدى بەربات ؟ »
جاۋابىن دېدى ئۇ : « بىر كۈنى ناگاھ ،
ئۆتۈپ قالدى ئۇشبۇ يۇرتتىن پادىشاھ .
بىزگە يوللىدى ئۇ ياۋۇز ۋەزىرنى ،
پىكرى بۇزۇق ھەم ناپاك بىرىنى .
كېلىپ دېدى : « ئەمدى ھەممىڭلار ئەرباب ،
ھەركىم ئۆزىچە خان ، ئۆزىچە جاناب .
ھەممىڭلار يېزىغا ھامى ۋە سەركار ،
گاھ ئايال ، گاھ ئەركەك ھەممىڭلار سەردار .
بۇ سۆزدىن تىنچ يېزا غوۋغىغا تولدى ،
جېدەل ھەم ئاپەتكە دەمدىلا تولدى .
ۋەزىر بولسۇن خۇدا قەھرىگە دۇچار ،
بېشى غەمدىن چىقماي ، بولسۇن خارۇزار .
بۇ جايدا ھەممە ئىش قاباھەت ئىرۇر ،
يىغلا ھالىمىزغا ، بۇ ئاپەت ئىرۇر . »
روزبېھنى كۆيدۈردى چال بەرگەن جاۋاب ،
دېدى : « ئېيتقىل سىزدە كىم ھازىر ئەرباب ؟ »
چال دېدى : « نەدىكى ئەرباب بىزدە بار ،
شۇڭا راۋاج تاپماي ، ئۆتتۇق بولۇپ خار . »
رۇزبېھ دېدى : « ئەگەر راست بولسا سۆزۈڭ ،
ھەر ئىشقا باشلامچى بولغىن سەن ئۆزۈڭ .
جاھاندار گەنجىدىن دىنار تەلەپ قىل ،
ئۇرۇقلۇق ، مال ـ ئۆكۈز ، تۆگە تەلەپ قىل .
ئىشسىزغا ئىش ھەل قىل ، مالسىزغا بەر مال ،
بارچە تەۋە ساڭا ، سەن بول ئاقساقال .
ئۇ قېرى ۋەزىرگە قىلمىغىل نەپرەت ،
ئۇ ئۆزگە ئەمرىنى بېجىرگەن پەقەت .
ئەگەر ئادەم دېسەڭ ئادەم بەرەيلى ،
قانچە لازىم بولسا ياردەم قىلايلى .
مويسىپىت بۇ ئىشتىن بولدى تولا شاد ،
دىلدىكى ھەسرەتتىن تامامەن ئازاد .

بىر ـ بىرلەپ باردى ئۇ ئەلنىڭ ئۆيىگە ،
ھەممىنى جەم قىلدى كۆلنىڭ بويىغا .
ئاۋاتلىق ئىشىغا بېلىن باغلىدى ،
ئېكىن ھەم كەسىپكە ئەلنى چاغلىدى .
قوشنىلاردىن ئېلىپ ئۇي بىلەن ئېشەك ،
بۇ ۋەيران ماكاننى ئاۋات قىلدى بەك .
دېھقانلار غەيرەتتە كىرىشتى ئىشقا ،
كۆچەتلەر تىكىشتى باغزار قىلىشقا .
بۇ يېزا تېزلىكتە ھەم ئاۋات بولدى ،
مەردۇملارنىڭ دىلى قايتا شاد بولدى .
كىمكى ، كۆزلىرىدىن تۆكۈپ قانلىق ياش ،
بۇ يېزا ماكاندىن ئېلىپ كەتسە باش ،
ئاڭلىشىپ بۇ يەرنىڭ مەنزىر تەرىپىن ،
ھەم قېرى ئەربابنىڭ نامۇ شەرىپىن ،
بىر ـ بىرلەپ قايتىشتى ئەسلى ماكانغا ،
ئاۋاتلىق شەۋقىنى سېلىشىپ دىلغا .
يەنە قوي پادىسى ئاۋازىغا ھەم ،
قايتىدىن لىق تولدى قىر ـ ئېدىر شۇ دەم .
مېۋىلەر چېچەكلەپ ھۆسن تۈزۈشتى ،
خارابە جەننەتنىڭ تۇرقىغا كۆچتى .
ئۇچ يىلدا بەركامال تاپتى بۇ ماكان ،
ئەمگەكتىن ئەل ئۆزىن قىلدى شادىمان .
چاغ ئۆتۈپ كەلگەندە گۈزەل نەۋباھار ،
پادىشاھ شىكارنى قىلدى ئىختىيار .
ۋەزىرى روزىبەھ ھەم يەنە بەھرام شاھ ،
بۇ يېزا يېنىدىن ئۆتكەندە ناگاھ ،
كۆزىگە تاشلاندى كۆركەم بۇ مەنزىل :
ئاۋات ئېكىنزارلىق ، مال ـ ۋاران خىل ـ خىل .
قەد كېرىپ تۇراتتى قانچە ئىمارەت ،
يايلاقلار پۈتۈنلەي مالدىن ئىبارەت .
بۇ باغ ھەم ئېقىنلار ، ھوسۇلدار ماكان ،
دەشتلەردە لاللەر بەئەينى بوستان .
قويلارغا لىق تولغان ئۇنىڭ تاغلىرى ،
كۆزلەرنى كۈلدۈرەر ھەرەم باغلىرى .
شاھ دېدى : « روزىبەھ ، ماڭا ئېيت ئايان ،
يېزىنى قانداقچە قىلغانتىڭ ۋەيران ؟
نېمىشقا ئۇنىڭدىن قاچتى تىرىك زات ،
ۋە قانداق قايتىدىن ئەيلىدىڭ ئاۋات ؟ »
ۋەزىر دېدى : « بىر سۆز بولۇپ باھانە ،
بۇ قەدىم يېزىنى قىلدىم ۋەيرانە .
يەنە بىر ئېغىز سۆز ئاۋات ئەيلىدى ،
ئىران شاھى قەلبىن ھەم شاد ئەيلىدى .
شاھىم بۈيرۇدىكى ، ئىشلىتىپ دىنار ،
بۇ سۇلۇق يېزىنى ئەتمەككە تار مار .
ئەمما مەن خۇدانىڭ قەھرىدىن قورقتۇم ،
يەنە ئەل ـ ئۇلۇسنىڭ زەھرىدىن قورقتۇم .
بىلدىمكى بىر باشتا بولسا قوش خىيال ،
بىرى يېڭىپ ، بىرى تاپقۇسى زاۋال .
شۇنداقكى بىر جايدا بولسا قوش خۇدا ،
شۇ جاينىڭ ، شەھەرنىڭ ئەھۋالىغا ۋاي .
توپلاپ بۇ قىشلاقنىڭ بارچە ئۇلۇغىن ،
يەتكۈزدۇم ئۇلارغا تەڭلىك ھوقۇقىن .
دېدىم ، ئەر يا خوتۇن ، ياش ـ قېرى ، ئەرباب ،
سەردار ياكى مالاي ھەممىگلار ئەرباب .
پۇقرالار ئەربابلىق داۋا قىلىشتى ،
چىن ئەرباب بېشىنى ئۇزۇپ ئېلىشتى .
بىر سۆزدىن قوزغالدى قىيامەت ـ قايىم ،
گۇناھىمدىن كەچسۇن قادىر خۇدايىم .
ھەم شەپقەت قىلمىگىز سىز شاھى ئالەم ،
يەنە بۇ يېزىغا تاشلىدىم قەدەم .
ئۇچرىدى ئۇ يەردىن دانىشمەن بىر چال ،
مەن ئۇنى بۇ يۇرتقا قىلدىم ئاق ساقال .
ئۇ قىلدى بۇ ۋەيران يېزىنى ئاۋات ،
خالايىق دىلىنى يەنە قىلدى شاد .
رەھبەر بىرلا بولغاچ يول بولدى راۋان ،
ياخشىلىق كۆپەيىپ ، يوقالدى يامان .
ئاۋۋال يامان يولغا ئەلنى تاشلىدىم ،
ئاندىن ياخشى يولغا ئۇنى باشلىدىم .
ھەر سۆز ئۆز ئورنىدا ئىشلىتىلسە گەر ،
ئۇنىڭغا تەڭ كەلمەس قىممەتتە گۆھەر .
ئەقىل گەر شاھ بولسا ، تىل ـ پەھلىۋاندۇر ،
كىم توغرا ئىش تۇتسا ، يولى راۋاندۇر .
شاھىمىزنىڭ دىلى دائىم شاد بولغاي ،
رەنجىدىن خالىي ھەم كەڭ كۇشاد بولغاي . »
پادىشاھ خۇش بولۇپ روزىبەھ ئىشىدىن ،
دېدى : « تاجغا لايىق ، ئېسىل كىشىسەن ! »
ھېكمەتچى ۋەزىرنى سايلىدى تەكرار ،
بەھرام ھەدىيە قىلدى كۆپ ئالتۇن ، دىنار .

شاهانه لباسلار كيدۈردى ئاڭا ، بېشىنى يەتكۈزدى چەرخى گەردۈنغا .

بەھرام گور بىلەن تۆت ئاچا ـ سىڭىل قىسسىسى

ۋەزىر ھەم ئۇلۇغلار بىلەن شەھرىيار
شۇ سەۋەب نامىنى بەھرام گور دەرلەر . »
يەنە قۇلان ئوۋىن قىلدى ئىختيار .
جاھاندار ئاڭلىغاچ ئۇلار ماختىشىن ،
بىر ئاي قۇلانلارنى ئوۋلىدى بەھرام ،
ئۇياقتا بۇرىدى تۇلپارنىڭ بېشىن .
مەيخورلۇق قىلىشتى شىكار ئەھلى ھەم .
سازەندە قىزلارنىڭ يېنىغا كەلدى ،
يول بويى مول بولدى غەنىيمەتلەر كۆپ ،
ئۇلارنىڭ ئىشىغا بەھرام كۆز سالدى .
تاغلار ، چۆللەر ، يوللاردا توپ ـ توپ .
ئاي گويا چۈشكەندەك بۇ چۆلگە ئۇدۇل ،
شەھەرگە شاد بولۇپ قايتىشقان چېغى ،
يوق ئىدى شەھەرگە قايتماق ئۇچۇن يول .
زۇلمەتكە چۆمگەنتى ئالەم قۇچىقى .
پادىشاھ بۇيرۇدى : « كەلتۇرۈڭ شاراب ،
ئۆتكەن شاھلاردىن كۆپ سۆزلەپ نەقىللەر ،
ئەل بىلەن ئىچەيلى كەڭ كۈشاد يايراپ . »
يانمۇ يان كېلەتتى شاھقا يېقىنلار .
ساقي تەكرار تۇتتى ئاڭا كۈمۈش جام ،
ئۇزاقتىن كۆرۈندى ئۇچقۇنجاپ گۈلخان ،
شارابنى قولىغا ئالدى شاھ بەھرام .
گويا بەزىم قىلغاندەك بۇ يەردە بەخمان .
قىزلار ئارىسىدىن چىقتى تۆت گۈزەل ،
ئات سۈردى شاھ يورۇق كۆرۈنگەن ياققا ،
گۈزەلكى ، تەرىپى ئەل ئارا غەزەل .
كىردى قوشۇن بىلەن ئاۋات قىشلاققا .
بىرى مۇشكىنازۇ بىرى مۇشكىنەك ،
بىر تۇگمەن كۆردى قىشلاق يېنىدا ،
بىرى نازياب ئۇنىڭ ، بىرى سەۋسەنەك .
مەردلەر دەۋر قۇرغان ئالدى مەيدانىدا .
گۈل سۈنۈپ بەھرامغا ئۇلار كەلدى شاد ،
بولۇپ بەزمىنىڭ بىر نىشانىسى ،
يۈزلىرى لالىدەك ، قەدلىرى شەمشاد .
يالتىراپ تۇراتتى قىز پېشانىسى .
دۇئا قىلىشتى ماختاپ بەھرامنى ،
بېشىغا گۈلدىن تاج تاققان بەرنالار ،
دانىشمەن پادىشاھ ـ ئالىي مەقامنى .
ساز چېلىپ ياڭرىتار شېرىن سادالار .
تۆت گۈزەل ھۆسنىگە باققاندا بەھرام ،
خۇسرەۋ مىسالىنى ئاھاڭغا سېلىپ ،
لەرزىدە تىترىدى جىسمى ، قەلبى ھەم :
قوشاقلار ئېيتاتتى قىزلار شوخ بولۇپ .
« كىمنىڭ قىزلىرى سىز تۆت گۈلرۇھ سەنەم ،
ھەممىسى ئاييۈزلۈك ، بوستان چاچ بەرى ،
نېمىدۇر بەزمىدىن كۈتكەن مەقسەت ھەم ؟ »
شېرىن سۆز ، مۇئەتتەر ، بەئەينى پەرى .
بىرى جاۋاب قىلدى : « ئايا ، شەھرىيار ،
مايىسلار ئۈستىگە سېلىشىپ گىلەم ،
ساخاۋەت ئۇلگىسى ، مەرد ھەم بەختيار !
ئۇ يەرگە دىل ئاچماق ئۈچۈن بولغان جەم .
ئاتىمىز بىر قېرى تۇگمەنچىدۇر ،
ھەر بىرى قولىدا بىر دەستىدىن گۈل ،
تاغدا قۇلانلارنى ئوۋلىغۇچىدۇر .
ئولتۇرار بولۇشۇپ شارابقا مەشغۇل .
كەچ كىردى ، ئۇزاقماي قايتىدۇ ئۆزى ،
بەزمىگاھتىن چىقتى بىر سادا مەستخۇش :
قاراڭغۇدا روشەن كۆرمەيدۇ كۆزى . »
« بەھرام شاھ ھەمىشە بولغاي دىلى خۇش .
دەل شۇ چاغ كېپقالدى تۇگمەنچى ئۇ چال ،
يەنى ئۇ شانلىق مەرد ، نادىرى دەۋران ،
قۇلانلار ئوۋلاپ قايتقانتى خۇشال .
ئۇنى تايانچ بىلگەي بۇ چەرخى زامان .
بەھرامنى كۆرگەندە يەر سۆيدى ئۇ زات ،
يۈزىدىن نۇر تامغاي ، لەۋلىرىدىن بال ،
تەزىم ھەم ھۆرمەتتە تۇردى ئېھتىيات .
چېچىدىن خۇش پۇراق تاراتقاي شامال .
« زەرقەدەھ كەلتۇرگىل ! ـــ بۇيرۇدى بەھرام ، ـــ
ئۇ ئۇچى ھېرىپ قايتقان ، ئۇ ئالسۇن ئارام . »

ئاندىن چالغا دېدى : « بۇ تۆت گۈزەل قىز ،
نېچۈن ئەرگە چىقماي تۇرار ، ئېيتىڭىز ؟ »
شاھقا تەھسىن ئوقۇپ ، مويسىپىت دېدى :
« ئارزۇيۇم لايىقى تېپىلسا ئىدى . . . »
ئۇلار شۇنچە ياشقا تولسىمۇ گەرچە ،
قىزلىق ئىپپىتىنى ساقلار تېخىچە .
ئەمما ، بىباھادۇر ئۇلار دۆلەتتىن ،
تىللا ـ زەربېزەكلەر ، زىبۇ زىننەتتىن . »
شاھ دېدى : « ماڭا بەر تۆت گۈزەلنى ھەم ،
ئۆيدىلا ساقلاشتىن پايدا بولۇر كەم . »
ئاڭا جاۋاب قىلدى چال شۇ زامان :
« ئەي مەرد ، بۇ پىكىرنى قىلمىسالىڭ ئوبدان .
مەندە نە جامە بار ، نە زېمىن ، نە ساي ،
نە قەسرە ، نە تۇلپار ، نە ئېشەك ، ساراي . »
بەھرام دېدى : « ماڭا بۇلار كېرەكمەس ،
قىزلارنىڭ مال ـ مۈلكى پىكرىمدە ئەمەس . »
چال دېدى : « مەيلى ئال ، ئۇلار ساڭا سوۋغات ،
باغرىمدا يېتىشكەن تۆت قەددى شەمشاد .
ياخشى ـ يامان بولسا ئۆزۈڭ ۋاقىپسەن ،
ياراتقان نىگاھتا ئاڭا باقارسەن . »
دېدى ئاڭا بەھرام : « بۇ تۆت نىگارنى ،
قوبۇل قىلدىم ، ئەسلەپ پەرۋەردىگارنى .
شۇندا بىردىن تۇردى ئورنىدىن بۇ شاھ ،
نەرە تارتىپ يولغا قوزغالدى شېپاھ .
شاھ دېدى : « ئەمرىمنى بەجا قىلدىڭىز ،
قىزلارنى ھەرىمگە راۋا قىلدىڭىز ! »
بايا‌ۋاندىن كەلدى نەچچە مىڭ ئەسكەر ،
دەشتتىن لەشكەر ئۆتتى تا تاڭغا قەدەر .
تۇگمەنچى بۇندىن راسا بولدى لال ،
تاڭ ئاتتۇردى سۇرۇپ ھەر قىسما خىيال .
دېدى خوتۇنغا : « بۇ ئالىي نامدار ،
شۇنچە شان ـ شەۋكەتكە ، دۆلەتكە ھەم يار .
قانداق تۇندە سۇردى بۇيان ئېتىنى ؟ »
« گۈلخان كۆرۈپتۇ ، ـــ دېدى خوتۇنى ، ـــ
ئاڭلاپ قىزلىرىمىز ناخشا ـ سازىنى ،
مەي ئىچىپ شاد قىلدى كۆڭۈل باغىنى . »
دېدىكى خوتۇنغا تۇگمەنچى ئۇ چال :
« بۇ ئىش قانداق پۇتەر ، ماڭا سالغىن پال .
بۇنىڭ ئاقىۋىتى ياخشىمۇ ـ ياماں ؟ »
« بۇ ساخاۋەت ، ـــ دېدى خوتۇنى شۇئان ، ـــ
يوقسۇلكەن دېمىدى ، دېمەك مەرد ئىكەن ،
ئۇنىڭدىن ئارتۇقمۇ ساخاۋەت دېگەن .
پەقەت خالار ئىكەن ئاي يۈزلۈك گۈزەل ،
قىزنقتۇرماس ئۇنى زەر ، نەسەب ، ئەمەل .
ئەگەر ئۇنى كۆرسە بۇتپەرەست ئۇ چىن ،
سەجدە قىلماس ئىدى بۇتقا ، بۇ سۆز چىن . »
تۇن پەردىسىنى كۇن يىرتىپ چىققان ئان ،
روشەنلىككە تولدى پايانسىز جاھان .
ئەر ـ خوتۇن نەقىللەر دېدى خىلمۇ خىل ،
يامانلار تىللاندى ، ماختالدى پاك دىل .
كەچقۇرۇن قىشلاقتىن كەلدى بىر ئۇلۇغ ،
دېدى : « ئايا باتۇر ، ھايات بولسۇن قۇتلۇق .
ئۆتكەن كۇن قاراڭغۇ تۇندە بەھرام شاھ ،
شىكاردا ئۇۋ قىلىپ قايتقاندا ، ناگاھ ،
بۇ گۈلخان بەزمىگە چۈشۈپتۇ كۆزى ،
ئات بېشىن بۇ ياققا بۇراپتۇ ئۆزى .
قىزلىرىڭنى قىلدى ئۇ جۈپتى ھالال ،
ئەمدى پاراغەتتە ياشارسەن خۇشال .
ساڭا كۈيئوغۇل بەھرامى نامدار ،
سېنىمۇ تونۇيدۇ ئەمدى كۆپ دىيار .
بۇ بايلىق ، بۇ يەرنى ساڭا بەخش قىلدى ،
غەم يېمە ، شادلىققا سېنى نەقش قىلدى .
ئەمدى خىزمىتىڭدە بولۇر بارچە ئەل ،
چاكارلىق ئىشىڭغا باغلانمىشتۇر بەل .
كۆڭۈل خاھىشىن ئېيت ، پەرمانىڭدا بىز ،
چاكارمىز ، ھەر ئەھدۇ پەيمانىڭدا بىز . »
ھەيران بوپ قېلىشتى چال ۋە خوتۇنى ،
ئېلىشىپ تىلغا تەگرىم ئېيتىنى .
ئەرباب دېدى ، ئېيتىپ زۇلفۇ يۈز مەدھىن :
« تۆتىنچى ئاسماندىن تاپتى ئۇ بەختىن . »

بەھرام گورنىڭ جەمشىد گەنجىنى تاپقانلىقى

ۋەزىر ھەم سەردارلار بىلەن بىر سەپتە ،
يەنە ئۇۋغا چىقتى شاھ يېگى ھەپتە .

بىر دېھقان ئۇچرىدى ئۆتەر يولدا ،
شامالدەك چاپاتتى مېتىن قولدا .
ئۇچرىغان ئادەمگە سۆزلەيتتى دەرھال ،
« بەھرام شاھ قايسى ؟ » دەپ قويياتتى سوئال .
ۋەزىر ئاڭا دېدى : « سۆزۈڭ بولسا ئېيت ،
ئەمما شاھنى كۆرۈش خيالىدىن قايت . »
جاۋاب قىلدى : « شاھنى كۆرمەي قايتماسمەن ،
باشقا ئەمەلدارغا سىرىم ئېيتماسمەن . »
شۇڭا ئەۋەتىلدى شاھنىڭ قېشىغا ،
ئاسان بولسۇن دەپ سىر ئېيتىشىغا .
بەھرامنى كۆرۈپ ئۇ دېدى : « شەھرىيار ،
يالغۇز ئۆزىڭىزگە ئېيتار سۆزۈم بار . »
بەھرام ئېتىن بۇراپ ماڭدى نېرىراق ،
خاس بىر جاي تاللىدى قوشۇندىن يىراق .
ئۇ كىشى سۆزلىدى : ئەي جاھاندار شاھ ،
سۆزۈم مەزمۇنىدىن قىلايمەن ئاگاھ .
مەن بۇ قىشلاقنىڭ ئاقساقال ، بېشى ،
مېنىڭدۇر ئېكىنزار ، ساراي ئىچ ـ تېشى .
بۇگۈن سۇ باشلىسام ئېتىز يېرىمگە ،
بەرىكەت بولۇر دەپ تۆككەن تەرىمگە ،
تۇيۇقسىز بىر تۆشۈك ئېچىلىپ يەردىن ،
سۈيۇمنى سۇمۇرۇپ قۇرۇتتى بىردىن .
تۆشۈكتىن چىقتى ھەم غەلەت بىر پۇراق ،
ھەيرانلىقتا تىنىپ قالدىم مەن ئۇزاق .
سۇدىن كېلەر ئىدى بىر ھاڭ بارلىقى ،
بىر ھاڭ ئەمەس ، بىر خەزىنە تېخى . »
بۇ سۆزنى ئاڭلىغاچ بەھرام ئات چاپتى ،
سۇلىرى ئەلۋەك بىر ۋادىنى تاپتى .
شاھ ئەمىر قىلغانتى ، كەتمەن ھەم گۇرجەك ،
توپلاندى خالايىق دەمدىلا دېمەك .
ئېتىدىن چۈشتى ھەم بۇ شاھى ئەزىم ،
تىكلەندى ئۇ يەرگە شاھ چېدىرى ھەم .
كەچ كىرسە ، باتۇرلار يېقىشتى مەشئەل ،
ھەر ياندا گۈلخانلار يانىاتتى تۆگەل .
كۆتۈردى دەريادىن جامالىن قۇياش ،
كۆك قىرى نۇرلاندى ئالتۇنغا ئوخشاش .
ھەر ياندىن كېلىشىپ ئىشچى ـ ئالامان ،
لەشكەرگە تولغاندەك بوپقالدى مەيدان .
ئۇلار ھاڭ ئاستىنى كولاشقا چۈشتى ،
شۇ قەدەر چوڭقۇر ئويۇپ تاشلىدى .
تۇيۇقسىز دۇچ كېلىپ شۇنداق چوڭ نەرسە ،
كولاشتىن توختاشتى ئۇلار شۇ لەھزە .
بىر بىنا كۆرۈندى مىس رەڭلىك خىشتىن ،
مىسالى بىر ئۆرنەك ئىدى بېھىشتىن .
ئۆينىڭ دەل تېمىغا بازغان ئۇرۇشتى ،
ۋە دەرھال ئۇ يەردىن ئىشىك كۆرۈشتى .
ۋەزىرى بىناغا قاراپ يول ئالدى ،
بىنانىڭ ئىچىگە ئاستا يول سالدى .
بىر ئۆي كۆرۈندىكى كەڭ ، ئۇزۇن يەنە ،
تاملىرى ھەم ئېگىز ، ھەم مەزمۇتقىنە .
ئىككى ئالتۇن بۇقا ھەيكەل تۇراتتى ،
تىللالار يالتىراپ جىلۋە قىلاتتى .
ئېسىل ئاق پىستەرەڭ قاشتېشى تولا ،
ياقۇت ، جاۋاھىرلار كۆپ ئىدى يەنە .
بۇقىلار قارىندا خىلمۇ خىل مېۋە ،
بۇ ئالما ، ئۇ بېھى ، ئۇ ئانار يەنە .
بېھىنىڭ ئىچى دۇر ئىدى رەتمۇ رەت ،
دۇر ئەمەس نۇر ئىدى چاقنىغان ئەبەت .
ئۇ ئىككى بۇقىنىڭ ياقۇتتىن كۆزى ،
بېشىدا قاچانكى زامانلار ئىزى .
ئەتراپتا تۇراتتى شىر ۋە قۇلانلار ،
بىرىنىڭ كۆزى دۇر ، بىرىنىڭ گۆھەر .
قىرغاۋۇل ، توزلارنى تىللادىن قىلغان ،
كۆكرىكى ، كۆزلىرىن تىللادىن ئويغان .
ۋەزىر بىر نەزەردە كۆرگەندىن كېيىن ،
قايتتى ئۇ پادىشاھ قېشىغا سېكىن .
پادىشاھ بەھرامغا ئۇدۇل كېلىپ ئۇ :
« چەكسىز بىر خەزىنە تاپتۇق ، ـــ دېدى ئۇ ،ـــ
ئۇ شۇنداق خەزىنە گۆھەرگە تولغان ،
ۋە بەلكى پەلەكتە ئاچقۇچى تۇرغان . »
شاھ دېدى : « كىم بۇنى بىنا ئەتكەندۇ ؟
نامىنى ئەلۋەتتە يېزىپ كەتكەندۇ .
بېرىپ ئىزلەپ ئاخىر شۇ نامنى تاپقىن ،
قاچان تاقالغانلىق ئەييامىن تاپقىن . »
ۋەزىر تاپتى ئاخىر شاھنىڭ كامىنى ،
ئوقۇدى يېزىلغان جەمشىد نامىنى .
بەھرامنى ئۇ قىلدى بۇ سىردىن ئاگاھ ،
دېدى : « تىللاغا خەت پۈتمىش جەمشىد شاھ . »

شاه دېدى : « ۋەزىرلەر ئىچرە ئەلاسى ،
ھەر ئىشتا دانالار ئىچرە داناسى .
ئېيتقىن ، جەمشىد قويغان گەنجىنىڭ يۈكىن
خەزىنەمگە قانداق يۆتكىشىم مۇمكىن ؟
تىخ ۋە ئادالەتتە مەن گەنج تاپارمەن ،
ئۇندىن ئۆزگىسىدىن مەن رەنج تاپارمەن .
بۇ جەمشىد گەنجىنى يوقسۇللارغا بەر ،
بولمىسا ئىزىزىتىم مېنىڭ ئازار يەر .
ئەگەر نام چىقارماق بولسام مۇددىئا ،
ئادالەت ، شەمشەردە گەنج تاپماق راۋا .
مېنىڭ قوشۇنۇمغا بۇ گەنج نەدەركار ،
ھەقىقىي مەردلەرگە دۇنيا ئەمەس تار .
بوۋىلار رەسىمگە ساداقەت بىلەن ،
خەزىنىنى تارقىتىڭ ئادالەت بىلەن .
تىللا ـ زەر ھەم گۆھەر ، ياقۇت ، ئىبسىل تاش ،
يوقسۇل ـ يېتىملەرگە بېرىلسۇن تۇتاش .
كىمكى پېقىر ئىرۇر ، بىناۋا مەھكۇم ،
مەقسەت ھەم تىلەكتىن ئايرىلغان مەھرۇم .
ۋەيران ھەم سەرسانىڭ ھەممىنى يىغىڭ ،
ئۇلارنىڭ سانىنى ھېسابلاپ چىقىڭ .
تەقسىم قىلىڭ دىرھەم بىلەن دىنارنى ،
دۇئادا ئەسلەڭلار جەمشىد نامدارنى .
خەزىنىدىن ئاجرىتىپ ئېلىڭ بىر قىسىم
بايلىقنى ، دېھقانغا قىلىڭلار تەقسىم .
كىمكى ئۇ جەمشىدتىن كېيىنلىك كۆتكەي ،
ئالەم شادلىقىدىن ئۈمىدسىز ئۆتكەي .
لەشكەرلەر بىلەن گەر چەكسەممۇ رەنج ،
تۇراندىن ھەم چىندىن كەلتۈرەمەن گەنج .
قولۇمدا تۇلپىرىم ، ئۆتكۈر تىغىم بار ،
قورقۇشقا چۈشمەسمەن ، قاچماق ماڭا ئار . »
ئاندىن بەھرام يۈردى ئۆز مۇلكىسېرى ،
كەلگەندۇر ھالالدىن ئۇنىڭ ھەر بىرى .
ئۇ يۈرتىنىڭ مەردلىرىن توپلاپ ، قىلىپ جەم ،
لەشكەرگە تارقاتتى بىر يىللىق دىرھەم .
بىر بەزمىگاھ كۆردى پەسلى نەۋباھار ،
ياساتتى بىر قەسىر قىلىپ دۇر نىگار .
گۆھەر جامدا شاراب لەيلىدەك چاقنار ،
بەھرام گور شادلىنىپ بۇ جايدا يايرار .
دېدى يارەنلەرگە : « ئايا ، باتۇرلار ،
ئۇلۇغلار تەختىدە ئاگاھ ، باتۇرلار .
بۇ تەختكىم ھۇشەڭۇ نۇزەرنى كۆردى ،
بۇندا ئەفرىدۇن شاھ دەۋرانلار سۈردى .
يەنە كەيقۇباد ھەم باشقا كىيىپ تاج ،
بۇ تەختتە قىلدۇردى دۆلەتنى راۋاج .
ئېيتىڭ ئۇ زاتلاردىن تىرىك قالدى كىم ؟
ئادالەت يولىدا شۆھرەت تاپتى كىم ؟
بۇ چەرخى گەردۇندىن ئۆتتى كۆپ نامدار ،
ھېكايەت ئۇلاردىن قالغان يادىكار .
ياخشى يا يامان ئات بولۇپ مۇيەسسەر ،
بىرى بەتنام بولدى ، بىرى مۆتىۋەر .
بىز ھەم نۆۋەت بىلەن بىر ـ بىر ئۆتەرمىز ،
نېچۈن ياماناتلىققا يۈزنى تۇتارمىز ؟
ئۆتكەنلەر گەنجىدىن بىزگە نە پايدا ؟
ئاقچىغا دىل بەرمەڭ ، بىلىڭ بىپايدا .
بۇ پانىي دۇنياغا دىل باغلىماسمەن ،
بۇ تەخت ، بۇ گەنجىلەرگە ھېرىس ئەمەسمەن . »
بار ئىدى يىغىندا ماھىيار ناملىق زات ،
بىر يۈز ئاتمىش تۆت يىل كەچۈرگەن ھايات .
بۇ سۆزنى ئۇ ئاڭلاپ تۇردى بىناگاھ ،
دېدى : « ئادالەتلىك ھەقىقەتلىك شاھ !
جەمۇ فەرىدۇندىن ئاگاھ كىشىمەن ،
ئاز ـ تولا بىلىمەن ئۇلار ئىشىدىن .
ئەمما سەندەك شاھنى كۆرمىگەن جاھان ،
سەن ئەلنىڭ غۇرۇرى ، ھەم پەخرى زامان .
دىلىڭ دەريا گويا دولقۇنلاپ تۇرغان ،
ئۇنىڭدا بىباھا گۆھەرلەر ئايان .
ئۇنىڭدىن تارالغاي ئاجايىپ بىر نۇر ،
ھەتتاكى دانالار ھەيرەتتە قالۇر .
ئالەمدە شۇنداق بىر خەزىنىنى بىنا
ئەيلىدىڭ ، ئىلگىرى كۆرمىگەن دۇنيا .
جامدىن سۆز سۆزلەشتى دانايۇ زەرىن ،
گەنجى گەۋدان نەسۆز قىلىشتى تەرىن .
ھېچ كىشى بىلمەستى نەدە خەزىنە ،
خاكتىمۇ يا ساقلار ئۇنى ئەجدىھا ؟
سەن ئۇنى تاپتىڭ قىيا باقمىدىڭ ،
قەلبىڭ يوكسەك چىقتى ، كۆڭۈل بەرمىدىڭ .
مۇنچە دۇرى گۆھەر دەريادا ھەم يوق ،
نە دەريا ، ھەتتاكى دۇنيادا ھەم يوق .

دەرۋىشلەرگە بەردىڭ دۇرۇ گۆھەرنى ، ساڭا يار بولسۇن تەخت ، سائادەت ، زەپەر .
ئاجايىپ بايلىقنى ، ھېسابسىز زەرنى . تاكى ئالەم مەۋجۇت ، ئۆچمەگەي نامىڭ ،
ساڭا نېسىپ بولسۇن بۇ تاج ھەم كەمەر ، تىللاردىن تىللارغا داستان ئىلھامىڭ .»

بەھرام گور بىلەن سودىگەر ۋە ئۇنىڭ شاگىرتى ھەققىدە قىسسە

ئوقۇ ئوقدان بىلەن ھەپتە ئۆتتى ھەم ، تاڭ ئاتتى ، كۇن چىقتى زەرلىرىن يېپىپ ،
قۇلانلار ئوۋلىدى شاھ يالغۇز بۇدەم . كۆزدىن تۇن چېدىرى بولغاندا غايىب .
ئاپتاپنىڭ چوغىدىن يانار ئىدى چۆل ، شاگىرتىغا قىلىپ دوقۇ پىسەندە ،
شۇڭا شاھ شەھەرگە قايتا ئالدى يول . دېدى مەغرۇر سودىگەر : « ئەي ، گالۋاڭ بەندە .
بىر دىرھەم بولمىغان توخۇنى يەنە ، قىممەت ئېپ جەبرىلەر سالدىڭغۇ ماڭا .
تاجدار دېدىكى : بىزنى مېھمان قىل ، خۇش كۆرگەن بولسىدى بۇ تائامنى گەر ،
بىزدىن رەنجۇ ئازار كۆرمىگەيسەن ، بىل . بولماستى بۇ تۇندە ئازار مۇيەسسەر .
سودىگەر تەكلىپنى ئەيلىدى قوبۇل ، بىر تەڭگىگە ئالساڭ پىشلاقنى سېتىپ ،
ئۆيىدىن مۇناسىپ بىر جاي بەردى ئۇل . چىقاتتىم تۇن شېكەر ئىچكەندەك يېتىپ . »
قورساق ئاغرىقىدىن چېكەتتى دەرد ، غەم ، شاگىرت دېدى : « توخۇ مېنىڭ پۇلۇمدىن ،
شاھ سۇندى ئۇنىڭغا بىر سىقىم دىرھەم . بۇ چىقىم خەجلەندى مېنىڭ قولۇمدىن .
دېدىكى : « كەلتۇرگىن ماڭا قاق پىشلاق ، ئىككىڭلار بۇ كېچە بولدۇڭلار مېھمان ،
بادام مېغىزى قوشۇلغان قورداق . » ئارتۇقچە كايىشقا قالمىغان ماكان . »
ساھىبخان قىلمىدى تەكلىپنى ئادا ، پاراغەت ئۇيقۇدىن ئويغىنىپ بەھرام ،
ئۇندا بادام مېغىزى يوق ئىدى ئەسلا . بۇ جايدىن كەتمەكنى ئەيلىدى مەقام .
ئەمما ئۆيگە كېلىپ ئۇ كەچكى مەھەل ، شەھەردە كىرمەكچى بولدى سارايغا ،
مېھمانغا قورۇلغان توخۇ قىلدى تەل . شاھانە تاج ، تەخت جايلاشقان جايغا .
بەھرامغا داستىخان يايدى ساھىبخان ، بەھرام پىكرىن ئاڭلاپ ئۇ شاگىرت ئوغلان ،
دېدى سودىگەرگە بەھرام پەھلىۋان : دېدى : « بۇگۇن بىزدە بولسىڭىز مېھمان ! »
« مەن پىشلاق يېمەكنى قىلغان ئىلتىماس ، شاھ بېرىپ ئولتۇردى ئۇنىڭ تەختىگە ،
كۆڭلۇمگە شۇ تائام ھازىر ئىدى ماس . ھەيرەتتە تەلمۇرۇپ يۈكسەك بەختىگە .
شۇ ۋەجدىن مەن ساڭا دىرھەم بەرگەنتىم ، كەلتۇردى ئۇ يىگىت ئىككى يۈز تۇخۇم ،
قورساق ئاغرىقىدىن سۆزۈم دېگەنتىم . » يەنە ساھىبخانغا ئاڭلاتتى ئۇقۇم :
سودىگەر دېدى : « ئەي نا شۇكۇر مېھمان ، « كەلتۇر بادام مېغىزى قورۇلۇپ چىققان ،
جاننىڭ ھۇزۇرىنى بىلمىگەن نادان . تەييارلا قاق پىشلاق بىلەن ئىسسىق نان !
قورۇلغان توخۇنى كەلتۇردۇم ھازىر ، مېھماننىڭ خاھىشى شۇ ئىدى ئاخشام ،
بۇندىن ئارتۇقنى سورىمىقىڭ ئېغىر ! » داستىخاننى ئېچىپ قىلغىل ئېھتىرام ! »
ئۇنىڭدىن بۇ سۆزنى ئاڭلىغان بەھرام ، بەھرامنىڭ ئالدىغا كېلىپ دېدى ئۇ :
ۋاز كەچتى پىشلاقتا ئۇمىدىدىن ھەم . « كېچە سەن توخۇمنى قىلغانتىڭ ئارزۇ .
نان يېدى پۇشايمان قىلىپ سۆزىدىن ، ئۇشبۇ ئارزۇيۇڭنى ئېتەرمىز بەجا ،
ئۇمىدىڭ يىپىنى ئۇزۇپ ئۆزىدىن . خىلمۇ خىل تائامنى قىلىپ مۇھەييا . »
ئۇيقۇ غالىب كېلىپ ئورنىغا ياتتى ، شۇنداق دەپلا كەتتى ئۇ بازار تامان ،
نە سىرىن دېمىدى ، نە سۆز قىلمىدى . ھەرخىل نازۇ نېمەت كەلتۇرمەك ئۇچۇن .

ئالدى شېكەر ، باداۋ ، توخۇ ۋە قوزا ،
ئۆپۈڭنا زەر قۇياش كۆرسەتكەندە تاج ،
بولسۇن دەپ بۇ مېھمان كەلگەنگە رىزا .
تەختىگە ئولتۇردى بەھرام كىيىپ تاج .
سېنتۇالدى شاراب ۋە مۇشكى گۈلاپ ،
ئۇ قىلدى ئوردىنىڭ بېگىگە پەرمان :
ئاندىن قايتىپ كەلدى ئۆيگە ئالدىراپ .
« سودىگەرنى دەرھال كەلتۈرگىن بۇيان ! »
يىگىت سېخىي ئىدى ۋە ئەقلى تازا ،
كۆپ ئۆتمەي بۇ يەرگە بولۇشتى ھازىر ،
ئۇ شاگىرتى بىلەن ئاشۇ سودىگەر .
ئاتائام يېيىلگەندە مەي قۇيدى جامغا ،
شاگىرتقا پادىشاھ ئېچىپ خۇشچىراي ،
ئۆزى ئىچىپ مەينى تۆتتى بەھرامغا .
ئولۇغلار يېنىدىن تەيىن قىلدى جاي .
يەنە قايتۇرۇلدى قەدەھ رەتمۇ رەت ،
بىر ھەمياں قويۇلدى ئۇنىڭ قېشىغا ،
ئارىدا جانلىنىپ قەد ئالدى سۆھبەت .
ئاي چىققاندەك بولدى گويا ئاسمانغا .
ساھىبخانغا قاراپ سۆزلىدى بەھرام :
دېدى سودىگەرگە شاھ : « جېنىڭ بار تەندە ،
« مېنى بەھرام ئىزدەر ، تېزرەك باراي ھەم .
ئۇنتۇما سەن ماڭا بولۇرسەن بەندە .
ئەيشۇ ئىشرەتنى سەن قىلدۇرغىل داۋام ،
ھەر ئايدا ئىككى رەت بېرۇرسەن مائاش ،
سۆھبەتنى بۇزمىغىل ، يايراپ ئال ئارام . »
ئاتامش گەنج دىرھەمگە ئۆزى بولسۇن باش .
ئېتىنى توقۇدى ، يايلىنى تاراپ ،
سېنىڭ مىلىڭ بىلەن مېھمان كۈتسۇن ئۇ ،
شىر كەيپ يول ئالدى گۈلشەنگە قاراپ .
پاك دىللار كۆڭلىنى خەندان قىلسۇن ئۇ . »
سودىگەرگە دېدى : « سەل ھالىدىن چۈش ،
ۋەزىرگە دېدى ئۇ : « ھەر قانداق پادىشاھ ،
مال ـ دۇنيا گاداسى ، ھەي ئەرزانپۇرۇش .
ئالەمدە نە ھال بار ، سالمىسا ئىگاھ .
كېچە بىر تىنىغا سەن مېنى ساتتىڭ ،
قانداق بىلسۇن ئەلنىڭ قايسىرى ئۇلۇغ ،
شاگىرتىنىڭ كۆزىگە قۇم ـ توپا ئاتتىڭ .
ياخشى ھەم نادانغا نەدۇر يولىيورۇق ؟
دېدىڭكى ، توخۇنى كۆپ قىممەت باھا ،
بۇندىن سوڭ ئەي ئاقىل ۋە دانا ئادەم ،
مېنى يۇتماق بولدۇڭ ، مىسلى ئەجدىھا . »
بۇنى ئۇنتۇماستىن ئەسلە دەمۇ دەم .
سودىگەرگە شۇنداق دەپ شاھ بولدى راۋان ،
ئەگەر ئىنسان بولساڭ بېخىللىقتىن كەچ ،
ئالدىدا قەد ئالدى شاھانە ئايۋان .
بىلكى ، بېخىل بېغى كۆكەرمىگەي ھېچ .»

بەھرام گورنىڭ ئەجدىھانى ئۆلتۈرگەنلىكى ۋە باغۋەننىڭ خوتۇنى ھەققىدىكى قىسسە

ھەمسۆھبەت بولۇشتى مۇندا بىرئاز ،
شاھ ئېيتتى : « مەيلىگە شىكار راسلاڭلار ،
مەي ئىچتى ، ئاڭلىدى يەنە شۇنچە ساز .
لەشكەردىن مىڭ باتۇر يىگىت سايلاڭلار .
باھاردا بولۇشتى بېھىشتەك ھەريان ،
تەييار قىلماق كېرەك لاچىن ھەم شەھباز ،
خۇددى لالە يەڭلىغ تاۋلاندى ئاسمان .
بۇركۇت ھەم قارچىغا يەنە بولسۇن ساز .
دەشتلەردە تولغاندى قۇلان ھەم ئاھۇ ،
تۇراندۇر شىكارغا راسا لايىق جاي ،
ماي ، سۆتتەك ئاقاتتى ئېرىقلاردا سۇ .
بىر قۇلان ئۆۋلايلى ئۇ يەردە بىر ئاي . »
ئارقار ھەم كېيىكلەر قىرلاردا ئوينار ،
تۇرانغا يول ئالدى شىكار خۇمار شاھ ،
بەئەينى گىلەمدەك كەڭ دالا گۈلزار .
ئالەم رەڭ تۇزدى گەر تاشلىساڭ ئىگاھ .
دەريالار ئىپارغا تولۇپ ئېقىشار ،
قۇلان ، ئارقار ، كېيىك مۇندا شۇنچە مول ،
جاملارغا تولغان مەي ـ سىقىلغان ئانار .
سەردارلار سوزۇشتى چوڭ شىكارغا قول .
مەردلەر بەھرام گورغا ئەرزىمەل دېدى ،
شۇ خىلدا ئىككى كۈن ئوۋ بولدى داۋام ،
قۇلانلار ئۆۋلاشقا لايىق پەيت ئىدى .
بەھرامنىڭ قولىدىن چۇشمەس ئىدى جام .

ئۇچىنچى كۈن قۇياش كۆرسەتتى جامال ،
ئىزىدىن قارا تۈن چېكىندى دەرھال .
تاپتابى مۇنەۋۋەر كېيدى باشقا تاج ،
تاغ ـ دەريا يالتىرار زەردەك يالىڭاچ .
يەنە ئوۋ ئىشقىدا ئات سۈرگەندە شاھ ،
شىردەك بىر ئەجدىھا ئۇچرىدى ناگاھ .
بويىنى ، بېشى يۇڭلۇق ، يايلىلىق ئىدى ،
كۆكرىكىدە بىر جۈپ پىستان بار ئىدى .
شاھ كامان ـ يا ئېلىپ ، ئاڭا ئوق سالدى ،
ئەجدىھا كۆكسىنى نىشانغا ئالدى .
يەنە بىر ئوق ئاتتى بېشىغا شۇئان ،
جىسمىدىن جىرقىراپ چىقتى زەھەر قان .
ئېتىدىن چۈشتى شاھ ئېلىپ خەنجەرنى ،
پارە قىلدى دەرھال ياۋۇز ئەجدەرنى .
بىر بەرنا يىگىتنى يۇتقانىدى ئۇ ،
جىسمىغا رەنج سالغان زەھەرلىك ئوغۇ .
شاھ ئاشۇ يىگىتكە يىغلىدى زار ـ زار ،
زەھەردىن كۆزلىرى تارتقانتى ئازار .
ئۇ يەردىن ئالدىراپ شاھ چۈشتى يولغا ،
ئۇيقۇ ھەم سۇ ئىزدەپ بېقىپ ئوق ـ سولغا .
ئۇدۇلدا كۆرۈندى ئوبدانغىنا جاي ،
ۋادىنىڭ ئورتىدا بار ئىدى ساراي .
ئۇ شۇ چاغ كېلىشكەن بىر ئايال كۆردى ،
شاھتىن ئۇ ئايالمۇ تارتىنىپ تۇردى .
بەھرام دېدى : « پاناھ بەرسىڭىز ، ئايال ،
سىزگە مەندىن يەتمەس رەنج بىلەن مالال . »
ئايال دېدى : « ئايا ، پەھلىۋان يىگىت ،
ئۆيۈمنى ئۆيۈڭدەك مەيلى قوبۇل ئەت .»
ئېتىنى بۇرىدى سۆزنى ئاڭلاپ شاھ ،
ئېرىنى چاقىردى خوتۇن خەيرىخاھ .
دېدى ئاڭا : « ئاتنى باق سامان بېرىپ ،
تارىغىن ئاتنى ھەم سەن تارغاق سېلىپ . »
مېھمانىنىڭ ياتقىن ھەم قىلدى تەيىن ،
خانەنى ئازادە قىلدى ئاتايىن .
بورا سالدى ، يايدى كۆرپە ھەم گىلەم ،
بەھرام شاھنى قىلدى يادۇ دۇئا ھەم .
سۇ ، ئوتنى تەخ قىلدى ئۇ ئايال شۇئان ،
ئېرىنى چاقىردى مېھماندىن پىنھان .
بۇ نادان مويسىپىت قالدى بەك ھەيران ،
سارايدا كۆرگەندە ناتونۇش مېھمان .
بۇ ئىش خوتۇنلارنىڭ ئىشىمەس گەرچەند ،
ساھىبخان ئىشنىڭ ئۆزى بولدى بەند .
بەھرام يۈز ـ قولىنى يۇيۇپ ئاشۇ چاغ ،
بىر ئىشتىن ئەنسىرەپ تۇردى ئۇ ئاگاھ .
داستىخاننى سېلىپ قويدى ئۇ تائام ،
بار ئىدى نان ، قايماق ، سۈت مۇندا تامام .
ئازراق نان يېدى شاھ ، ياتتى تاشلىنىپ ،
چىنىي دەستارىنى ئۆزىگە يېپىپ .
ئويغىنىپ ، پاراڭنى ئاڭلىدى بىر پەس ،
خوتۇن دەر ئېرىگە : « ئاڭلا ، ئەي ناكەس ،
بىر قوزا سويغىن ، بۇ كەلگەن مېھمان ئەر ،
شەھرىيار سۈپەتلىك تۇرار مۆتىۋەر .
قامىتى شاھانە ، ماھ تەلەت يۈزى ،
بەلكى شۇدۇر شاھى بەھرامنىڭ ئۆزى . »
خوتۇنغا قاراپ ئۇ ئېرى بىناۋا ،
دېدى : « سەن بىھۇدە مۇنچە ۋايسىما !
ئۆيدە نە گۆش يوق ياكى بىرەر نان ،
يېپ ئىگىرىش بىلەن ئۆتىمىز ئاران .
قوزاڭنى يەۋېلىپ كېتىدۇ پەقەت ،
يولۇچى ـ ئۆتكۈنچىدىن نېمە مەنپەئەت ؟
گەر سوغۇق شامالدا كېلىپ قالسا قىش ،
بېشىمىزنى قۇچار پايانسىز تەشۋىش . »
ئاڭلىمىدى خوتۇن ئەرنىڭ سۆزىنى ،
ئۆتكۈرلۈكتە ئۇستۇن تۇتۇپ ئۆزىنى .
ئېرىگە كۆرسەتتى ئىرادە كۈچىن ،
قوزىنى سويدۇردى يولۇچى ئۈچۈن .
سەۋزە ، گۆش بىلەن ئۇ پىشۇردى شورپا ،
بىر قازان تائامنى تەخ قىلدى شۇندا .
شەھرىيار ئالدىغا قويۇلدى تائام ،
تۇخۇم ، سەۋزە ۋە گۆش لەززەتتە قىيام .
قوزىنىڭ سېنىنى قويدى ئالدىغا ،
ھۆرمەت ھەم ئىكرامنى قىلىپ مېھمانغا .
بەھرام تائام يېدى ، قول چايقاپ شۇئان ،
لېكىن ساقسىز تەندە قېنىلاتتى جان .
تۇن ئۆتۈپ ، ئەنجۇمەن تۇزگەندە ئاپتاپ ،
ئۇ خوتۇن كەلتۇردى ئالدىغا شاراب .
دېدى شاھ ئۇنىڭغا : « ئەي ياخشى ئايال ،
قەدىم داستانلاردىن سۆزلە بىمالال .

سۆزۈگنى تىڭشىغاچ شارابنى ئىچەي ،
دىلمنى شاد قىلىپ ، ئازابتىن كېچەي .
سەندىن ئىلتىماسىم ، ئەرزىم ئەنە شۇ ،
شۇدۇر شاھ دىلىدا نىيەت ۋە ئارزۇ . »
خوتۇن جاۋاب قىلدى : « بۇ بەك ياخشى گەپ ،
ھەر ئىش رەۋىشىگە خۇدادۇر سەۋەب . »
« سۆزۈڭ راست ، ــ دېدى شاھ بەھراموۇ شۆتاپ ، ــ
ھەر كىمگە زۆرۈرى ئەدىل ۋە ئىنساب .
دېدى ئۇ پاك ئايال : « ئاڭلا ، نۇر چىراي ،
بۇ يەردە ئادەم كۆپ ھەم كۆپتۇر ساراي .
بۇ يەردىن كۆپلىگەن يولۇچى ئۆتەر ،
شاھ ئەمەلدارلىرى ھەم قونۇپ كېتەر .
بىر ــ بىرىن ئوغرى دەپ ئاتىشىپ سەردار ،
بىر ــ بىرى كۆڭلىگە يەتكۈزەر ئازار .
بەش ــ ئالتە پۇل ئۈچۈن چىقىرىپ جېدەل ،
پاراغەت دېمىگە غەش سالۇر تۆگەل .
يامان ئاتلىق قىلىپ پاكدىل ئايالنى ،
يامان ئىش ئۇستىدىن كەتمەس خىيالى .
بۇ خىل ناپاكلىقتىن پەيدا بولماس گەنج ،
شاھى ئالەمدىن ھەم ئۇڭا يېتەر رەنج . »
بۇ سۆزدىن كۆپ مەھزۇن بولدى شەھرىيار ،
يامان ئويغا سالدى ئۇنى خىزمەتكار .
دىلىدىن ئۆتكۈزدى شاھى مۆتىۋەر ،
شۇ بولسا ئادىللىق ھۆرمىتى ئەگەر ،
قىلاي بىر نەچچە كۈن زالىملىقمۇ تا ،
جەبرىم ئەلدە مېھر قىلغۇچە پەيدا .
شۇ ناخوش خىيالدا ياتتى تۈن بويى ،
جەبرى ــ ستەم بىلەن بەند بولۇپ ئويى .
تۈن پەردىسىن يىرتىپ ئاپتابى تابان ،
نۇرىدىن مۇنەۋۋەر بولغاندا جاھان ،
ئايال ئۆيدىن چىقىپ ئىرىگە شۇ چاغ ،
دېدى : « ئۆت ، ئوچاققا تۇتۇش قىل تېزرەك .
قازاننى تېزلىكتە سەن ئوچاققا ئاس ،
ئاڭا سۇ تولدۇرۇپ تۇخۇملارنى باس .
مەن بېرىپ سىيىردىن سۇتۇمنى ساغاي ،
ساڭىمۇ قازان ئىشى ئەمەس ئوڭاي . »
يايلاقتىن سىيىرنى كەلتۈرۈپ ئايال ،
ئالدىغا ئوت ــ ساماننى تاشلىدى دەرھال .
قولىغا تەگكەندە سىيىر يېلىنى ،
خۇدا نامى بىلەن قوشتى دىلىنى .
يېلىندىن كەلمىدى بىر قەتىرە سۈت ھەم ،
ساھىبخان ئايالنى شۇندا باستى غەم .
ئىرىگە دېدىكى : « ئاڭلا سۆزۈمنى ،
غەزەپكە تولغاندۇر شاھىنشاھ دىلى .
شەھرىيار تۈزگەندۇر زۇلۇمكار رەجە ،
بىر يامان قايغۇغا تولدى بۇ كېچە . »
ئىرى ئېيتتى ئاڭا : « نېچۈن بۇ سۆزلەر ،
شۇنچىلىك بىر يامان خىيالنى كۆزلەر . »
خوتۇنى دېدى : « بۇ پىكرىم غەلەتمەس ،
سۆزلىرىم بىلۈەتتە ئارتۇقچە ئەمەس .
گەر زالىم بولغاندا شاھى جاھاندار ،
يۈز ئاچماس ھەتتا ئاي ئۇنىڭغا زىنھار .
سىيىردىن سۈت قېچىپ بولغاي بىسەمەر ،
ئىپاردىن يوقالغاي مۇشك ئىلە ئەنبەر .
پاش بولۇر ھەر نېچۈك يامان قىلمىشى ،
تەرك ئېتەر ئۇنى ھەم يۇمشاق دىل كىشى .
بۆرىگە يەم بولۇر دەشت ئارا ئىنسان ،
دانىشمەن كۆرۈنمەي كۆرۈنگەي نادان .
ئادالەتسىزلىكتىن قىلسا شاھ زۇلۇم ،
شاكالغا ئايلانغاي توخۇدا تۇخۇم .
سىيىرغا يايلاقتا ئوت ــ چۆپ كۆپ ئىدى ،
يەم ــ بوغۇز ئۇنىڭغا يەنە خوپ ئىدى .
بىراق بىر تامچە سۈت يېغماپتۇ جانۋار ،
نە رەڭدە رېڭى يوق ، نە تەندە مادار . »
بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ پادىشاھ ئالەم ،
ئەپسۇسلار ئەيلىدى چەكتى غەم ــ ئەلەم .
خۇداغا دېدىكى : « ئەي پەرۋەردىگار ،
سېنىڭ ئەمرىڭدىندۇر دۇنيا ــ روزىغار .
باش تارتسا ئىنسابتىن دىلىم مۇبادا ،
تۇرمىسۇن بۇ شاھلىق تەختىم دۇنيادا . »
پاكىز دىل ، خۇداگوي خوتۇن شۇتاپتا ،
سىيىرنىڭ يېنىغا يېتىشتى ئاستا .
تەڭرىنىڭ نامىدىن نىيەتلەر تىلەپ ،
سىيىرنىڭ يېلىنىن سىقتى ئاۋايلاپ .
سىيىر ۋۇجۇدىدىن سۈت كەلدى شۇ دەم ،
ئۇ ئايال دېدى : « ئەي قادىر ئىگەم ،
بەدەتكار كۆڭۈلگە ساپسەن ئادالەت ،
شۇ سەۋەب كۆرۈندى دەرھال بۇ ھالەت . »

دېدى ئۇ ئېرىگە : « ئايا ، كەتخۇدا ، بەھرامغا ئاپىرىن ئوقۇشتى شۇدەم .
ئادالەت ۋە ئىنساب سەن قىلدىڭ ئاتا . ئاتتىن چۈشۈپ ، ئۇلار قامچىنى تۇتۇپ ،
خۇش كۆڭۈل بولدۇق بىز قايتىدىن يەنە ، ئۆتۈشتى قامچىنىڭ دەستىنى سۆيۈپ .
بۇ ئالەم تەكتىدىن چىققان تەنتەنە . » ئەر ـ خوتۇن دېيىشتى : « بۇ شاھ بىگۇمان ،
قازاندا مەۋج ئۇرۇپ پىشار ئىدى سۈت ، چېھرىدىن شاھلىق بەلگىسى ئايان . »
شادلانغان ئەر ـ ئايال رەڭگىدە ياقۇت . ئىككىسى خىجالەت بىلەن قايتىشتى ،
مېھمانغا كۆرسىتىپ ئىززەت ھەم ئىكرام ، پادىشاھ ئالدىغا دەرھال كېلىشتى .
ئەر ـ خوتۇن كەلتۈردى خىلمۇخىل تائام . دېيىشتى : « ئۇلۇغ شاھ ، پەھلىۋان ، ئاقىل ،
كاسىدا سۈت گۈرۈچ ، ئۈستىدە ساپ ماي ، دانالار داناسى ، جاھاندار ، ئادىل .
بىر ياندا گۆش تۇرسا ، بىر يېقىدا چاي . ئۇ ئۆيىنىڭ ئىگىسى دەرۋىش بىر ئىنسان ،
سۈت گۈرۈچتىن ئازراق يېدى پادىشاھ ، خوتۇنى بىناۋا ، ئېرى بىر نادان .
پىكىرىدىن خوتۇننى ئەيلىدى ئاگاھ . شاھقا بىر بەندىلىك بىز ئۇچۇن تىلەك ،
قامچىنى تۇتقۇزۇپ دېدى : « يول باشلا ، تەمەگەر ئەمەسمىز ، بار قول ھەم بىلەك .
گۈزەل ھەم مۇقەددەس جاي بولسۇن يەنە . مېھمان بولمىقىڭنى بۇ مەنزىل ئارا ،
قامچىنى بىر شاخقا ئاس ، ئېگىز بولسۇن ، خىيال ھەم قىلماپمىز ئەي شاھى دانا ! »
بوران ھەم شامالغا پىسەنتسىز بولسۇن . جاۋابەن ئۇلارغا بەھرام شۇنداق دەر :
كۆزەتكىن قامچىدىن كۆز ئۈزمەي ئەسلا ، « سىلەرنىڭ بۇ ئېكىن ، بۇ ئۆلكە ، بۇ يەر .
بۇ يولدىن ئۆتكەنگە بولما بىپەرۋا ! » پەقەت ساھىبخانلىق ئەيلەڭلار پىشە ،
ئالدىراپ شۇ يەرگە يول ئالدى ئايال ، باغۋەنلىكتىن ئەمدى قىلماڭلار ئەندىشە . »
قامچىنى ئېگىز شاخقا ئاستى دەرھال . شۇنداق دەپ بۇ ئۆيدىن چىقتى ئۇ خۇشال ،
بىر قانچە چاغ ئاڭا تاشلىدى نەزەر ، ئۇچقۇر ئات يولىغا چۈشتى ھەم دەرھال .
شۇ چاغ كېيىقالدى ھېسابسىز ئەسكەر . نامرات قىشلاقتىن چىقتى شەھرىيار ،
قامچىنى ئېگىزدە كۆرگەن ھەر ئادەم ، گۆھەردەك قەسرىنى قىلىپ ئىختىيار .

بەھرام گۇرنىڭ قولان ئوۋلاشقا چىققانلىقى ۋە بەرزىن دېھقاننىڭ قىزلىرىغا ئۆيلەنگەنلىكى

شىكارگاھ تەرەپكە باشلاپ كۆپ ئەسكەر ، چايقىلىپ ئولتۇراتتى شاھى بەھرام گور .
ئۈچ كۈنلۈك مۇددەتكە شاھ قىلدى سەپەر . ئوتتۇزچە قىلىچۋاز ـ غۇلام ھەمراھى ،
ئىران قوشۇنىدىن ئۈچ يۈز ئاتلىق مەرد ، ھەممىسى زەر كەمەر ، ئالتۇن كۇلاھى .
شىكارغا چىقىشتى بولۇپ رەتمۇ رەت . يۈز قېچىردا بارار سازچى ـ ئوسۇلچى ،
يەنە ئۈچ يۈز چاغلىق خىزمەتكار كىشى ، بېشىدا گۆھەر تاج ، جۇلالىق چېچى .
يول ئالدى شىكارغا بىلىپ ئۆز ئىشى . بىرىۋزئاتمىش شەھباز قۇش توتۇپ كېلەر ،
ئون تۆگە بىردىن قىلىندى زىب بەخش ، شاھ يېنىدا يەنە ئىككى يۈز مەرد ئەر .
ئۈزەڭگىسى زەردىن ، ساپ دۇردۇن نەقىش . بار ئىدى قارا قۇش بۇ قۇشلار ئارا ،
قۇرۇلدى بەھەيۋەت شاھ باركاھ ، ئۇ شاھقا شۇنچىلىك ئىدى بىباھا .
بىر ئېگىز تۆپىگە تەخت بولدى بىنا . تىرنىقى قاپقارا ، تۇمشۇقى سېرىق ،
يەتتە پىل ئالدىدا تاشلايتتى قەدەم ، يالتىراپ تۇراتتى يۇلتۇزدەك ئېنىق .
ئۈستىدە نىل رەڭلىك ئېسىل تەخت ھەم . ئۇنىڭغا بېرىلگەن تۇرغا دېگەن نام ،
تەختنىڭ پايلىرى ئالتۇن ھەم بىللۇر ، كۆزلىرى بەئەينى قان لىق تولغان جام .

خاقان هەدىيە قىلغان شاھقا باج بىلەن ،
شاھانە بىر تەختنى ياقۇت تاج بىلەن .
يەنە ئالتۇن ھالقا ئەۋەتكەن بىزگە ،
قىرىق زەر بىلەزۈك ، قىرىق زەر سىرغا .
يەنە ئۇچ يۈز تۆگە چىنىي قىممەت مال ،
ۋە ئۇچ يۈز ياقۇت كۆز ئۈزۈك رەڭگى ھال .
قۇشدارلار كەينىدىن ئۇ شاھى جانان ،
ئەپ كەلگەن يۈزدىن كۆپ ئوۋ ئالار قاپلان .
قاپلانلار زەنجىرى گۆھەردىن ئىدى ،
زەنجىرلەر ھالقىسى ساپ زەردىن ئىدى .
ئالدىغا يولۇقتى شۇنچە كەڭ دەريا ،
ئەسكەرلەر دەريانغا چۈشۈشتى شۇندا .
شۇ سۇغا كىلەتتى ھەر يەتتە يىلدا ،
مۇبارەك نىيەتتىن پۇكۈپ شاھ دىلغا .
لەشكەر كەلگەن چاغدا دەريانغا يېقىن ،
قۇشلار قاپلىغانتى دەريا قىرغىقىن .
ناغرا ئۇرۇلۇپ تۇغرا ھاۋاغا ئۇچتى ،
تاقەتسىز ئالغۇر قۇش پەرۋازغا چۈشتى .
ئۇچۇپ بىر تۇرنىغا سالدى ئۇ چاڭگال ،
نە تۇرنا يولۇاسقا بەرمەيتتى ئامال .
يەنە بىر بۇركۈتنى چاڭگاللاپ ئالدى ،
قاناتلار شۇڭغۇتۇپ كۆزدىن يوقالدى .
يوقالدى ئوقيادىن ئۇچقان ئوق مىسال ،
بىر قۇشچى ئارقىدىن يۈگۈردى دەرھال .
ئۇنىڭ پەرۋازىدىن مەيۈسلەندى شاھ ،
ناغرىدىن چۆچۈپ ئۇ قاچقانمۇ ناگاھ .
بىر باغقا دۇچ كەلدى ، نەق گۈلزار ئىدى ،
باغنىڭ بۇرجىكىدە بىر جاي بار ئىدى .
قېپقالدى دالادا شاھنىڭ لەشكىرى ،
شاھ بىلەن نەچچىسى كىردى باغسىرى .
باغ بەھەت گۈزەلتى ، سۈلىرى تولا ،
كۆرۈندى شاھقا باغ ئىسسل شۇنچىلا .
گۈللۈكنىڭ ئارىسىدا كۆل تۇرار زىلال ،
ئۈيەردە ئولتۇرار ئوي سۈرۈپ بىر چال .
زىننەتلەنگەندى بۇ باغ يەتكۈدەك ،
كۈمۈش زەر گىلەملەر كەڭ يايغان ئىتەك .
يېنىدا ئۇچ مەلەك تەنلىرى سەدەپ ،
تاجىغا ئېلىشقان گۆھەرلەر قاداپ .
كۆزلىرى باھاردەك قەد ـ سەرۋى مەۋزۇن ،
قاشلىرى كامانىدەك ، چاچلىرى ئۇزۇن .
قولىدا گۆھەر جام مەيلىرى جۇلا ،
بەھرام گور ئۇلارغا باقتى بىر قىيا .
قىزلارنىڭ چېھرىدىن كۆزمۇ قامىشۇر ،
پىكرىمۇ ، خىيالمۇ يولدىن ئادىشۇر .
دۆلەتمەن كۆردى ئۇ شاھنى دەل شۇئان ،
رەڭگىمۇ بىردەمدە بولدى زەپىران .
بەرزىن دەپ ئاتىلار مويىسپىت ئىسمى ،
ئۇنىڭ ئارزۇسىدۇر شاھ ئىلتىپاتى .
بەرزىن تېز شامالدەك ئورنىدىن قوپتى ،
كېلىپ شاھ ئالدىغا تۇپراقنى سۆيدى .
دېدى ئاڭا : بەرزىن « ئەي شاھى پۇزۇن ،
ساڭىلا تەئەللۇق ئالىمى گەردۇن !
بېغىمغا كېلىپسەن رەھمەت ، ئامان بول ،
ئىككى يۈز يىگىت بىلەن بۇندا مېھمان بول .
بەرزىن بېشى ئايغا يېتەتتى كۇشاد ،
بۇ باغدىن شاھنشاھ ئەگەر بولسا شاد .»
بەرزىنگە دېدى ئۇ پادىشاھ جاھان :
« بۇگۈن تۇغرا بولدى كۆزۈمدىن پىنھان .
بۇ قەيسەر قۇشتىن دىل غەمكىن كۆر مانا ،
كەتتى ئۇ چاڭگاللاپ پۇتىدا ئولجا . »
جاۋاب قىلدى بەرزىن دېھقان : « ئايا پادىشاھ ،
بىر قۇش كۆرگەنىدىم قانىتى سىياھ .
قوڭغۇرىقى زەردىن ، تېنى قاپقارا ،
چاڭگىلى ، تۇمشۇقى مىسالى ئارا .
تۇغرا ئىلىنمىشتۇر باغ دەرىخىگە ،
ئەمدى قولغا چۈشەر شاھىم بەختىگە . »
دەرھال بىر غۇلامغا بۇيرۇدى بەھرام :
« كۆزەتكىن دەرەخنى سەن ئاۋايلاپ ھەم ! »
ئول غۇلام تېز كېلىپ يەتكۈزدى خەۋەر :
« شاد بولۇڭ پادىشاھ ، تۇغرا بىخەتەر .
تۇغرا ئىلىنىپتۇ ياڭاقتا بىخەس ،
پەقەت قۇشچى ئۇنى قىلالار خالاس . »
كەلتۇرۇپ بۇ قۇشنى شاد سۆزلىدى چال :
« ئالەم يېگانىسى ، مەردى بىزاۋال .
كۆزۈمگە تۇتىيا قەدىمىڭ خاكى ،
ساڭا بەندە بولسۇن شاھلار مۇقامى !
ئەمدى بۇ شادلىققا چۆم ، بىر قەدەھ مەي ئىچ ،
دىلىڭ ئارام تاپتى ، ئەندىش قىلما ھېچ . »

مويسىپىت سۆزلىرى تەسىر قىلغاچ ھەم ،
شاھ كۆڭلىنىڭ ئالدىغا تاشلىدى قەدەم .
يېتىپ كەلدى ۋەزىر يېنىغا شۇ دەم ،
خىزمەتكار ، خەزىنىچى بۇندا بولدى جەم .
بەرزىن مەي بەزمىسىن ھەم ئاۋات قىلدى ،
جاھاندار نامىنى ئاۋۋال ياد قىلدى .
ئاندىن مەي كەلتۈردى بىللۇر جام بىلەن ،
بەھرامغا مەي تۇتتى ئېھتىرام بىلەن .
جاھاندار شۇ چاغدا مەيدىن بولدى خۇش ،
كۆڭلى ئۇنى خالاپ ، قىلدى مەيدىن نۇش .
بۇندىن بەرزىن دىلى روھلاندى غايەت ،
كوزا ـ كوزا مەيلەر كەلدى نىھايەت .
بەرزىن مەست بولغاندا قىزلارغا دېدى :
« سەنئەتكار قىزلىرىم ئاڭلاڭلار ئەمدى :
ئەمەستۇر بۇ مېھمان ئاددىي ئەمەلدار ،
قەدەم تەشرىپ قىلغان بەھرام شاھ نامدار .
غەزەلخان ئەمدى سەن بىرمۇ غەزەل ئېيتىڭ ،
سەن چاڭ چال ، ئاي يۈزلۈك كەلدى خۇشال پەيت . »
كېلىشتى ئۈچ گۈزەل شاھنىڭ قېشىغا ،
گۈھەر كۆز تاجلارنى كىيىپ بېشىغا .
بىرى چاڭ چالدى ، ناخشا ئېيتتى بىرى ،
شاھنى خۇشاللىقتىن رام قىلدى بىرى .
ئۈلارنىڭ كۆزىدىن شاھ بولدى مەپتۇن ،
تەنلىرى سىرقىراپ ھەم بولدى مەمنۇن .
« بۇ قىزلار كىم ئىكىن ؟ ـــ دەپ سورىدى شاھ ، ـــ
ۋە بۇ شادلىقلاردىن ئەت مېنى ئاگاھ ! »
بەرزىن دېدى : « ئاڭلا ، ئەي شەھرىيار ،
سېنىڭسىز ئۆتمىسۇن بۇ ئالەم ـ دىيار .
بىلگىنىكى بۇ قىزلار ، مېنىڭ قىزلىرىم ،
جىگىرىم ـ باغرىم ھەم قالار ئىزلىرىم .
بىرى غەزەلخان ، بىرى چاڭچى سازەندە ،
بىرى ئۈسسۇلچى قىز ، سەنئىتى تەندە .
مېنىڭ ھېچ نەرسىدىن يوق زەررە كېمىم ،
يېتەرلىك باغ ، زېمىن ، دىنار ، دىرھەمىم .
ئۈچ قىزىم ھۆسنىدە خۇررام باھادىر ،
كۆرۈپ تۇرۇپسەن ، ئۆزۈڭ باھادىر ! »
غەزەلخانغا دېدى : « ئاي يۈزلۈك گۈزەل ،
شاھنىڭ تەرىپىدىن ئوقۇ بىر غەزەل . »
بىرى ناخشا باشلاپ ، بىرى چالدى ساز ،
دىلدىن غەمنى سۈردى بۇندا خۇش ئاۋاز .
غەزەلخان قىز شاھقا بۇراپ يۈزىنى ،
دېدى : « بەھرام شاھىم ئاڭلا سۆزۈمنى !
سەن كۆك يۈزىدە ئايغا ئوخشايسەن ،
دۆلەتكە مۇناسىپ شاھ دېمەك سەنسەن .
يۈزۈڭ خۇددى ئايدەك ، قەددىڭ دەل شەمشاد .
شاھانە تاجۇ تەخت سەن بىلەن ئاۋات .
بەختتۇر ، كىم يۈزۈڭ سەھەردە كۆرسە ،
چېچىڭ بىر ئەنبەردۇر دىماغقا سۈرسە .
قامىتىڭ بەئەينى بىر يولۋاس ، شاھىم ،
ئاداققا يەتسۇن ھەم شەۋكىتىڭ ، شاھىم .
چېھرىڭ گويا گۈلنار بەرگىگە ئوخشار ،
مېھرىڭدىن كۆڭۈللەر گۈلشىنى ياشنار .
دىلىڭ دەريا ئىرۇر ، ئۇ مەۋج ئۇرسۇن ،
ساداق ئاتساڭ يولۋاس ئوۋاڭغا چۈشسۇن .
قىلنى تېشىپ ئۆتەر ئوقۇڭ بىخاتا ،
ئادالىتىڭدىن سۇ سۈت بولسۇن ھەتتا .
باتۇرلار كۆرگەندە ئاتقان ئوقۇڭنى ،
قوۋۇۋەتكە لىق تولغان قەددىڭ ، تۇرقۇڭنى ،
ھېسابسىز بولسا ھەم لەشكەردە ئەسكەر ،
ساڭا تەڭ كېلەلمەس ، شىددەتتە يەكسار . »
بۇ غەزەلنى ئاڭلاپ ئۇ شاھى بەھرام ،
قولىغا مەي تولغان جامنى ئالدى ھەم .
شاھ بەرزىنگە سۆزلىدى : « ئەي پەھلىۋان مەرد ،
جاھاندا كۆپ كۆرگەن شادلىق ، غەم ۋە دەرد .
تاپمىغايسەن مەندىن ئەۋزەل كۆيئوغۇل ،
مەن شاھلار شاھى مەن ، خۇسرەۋ سۈيەت ئۇل .
ئۈچ قىزنى بەخش ئەيلە شاھى جانانغا ،
تاجىڭ شولسىن يەتكۈز ئۇ كەيۋانغا . »
بەرزىن جاۋاب قىلدى : « ئايا ، شەھرىيار ،
شادلىق بولسۇن ساڭا بۇ مەي بىلەن يار .
بارمۇ بۇ جاھاندا جۈرئەتلىك بولغان ،
شاھىم ، تەلىپىڭگە تەلەپلەر قويغان ؟
مېنى غۇلام قىلىپ ، قوبۇل قىل شاھىم ،
تەختىڭنى ھۆرمەتلەشكە قىلغىن قۇل شاھىم .
كۆتەيمەن سېنىڭكى تاجۇ تەختىڭنى ،
شانۇ شەۋكىتىڭنى ، بارچە بەختىڭنى .
خىزمىتىڭدە بولسۇن ئۈچ قىزىم مەيلى ،
مەيلى قۇلۇڭ بولسۇن ، لوتفىڭ تۆپەيلى . »

پادىشاھ خۇش كۆرۈپ بۇ ئۇچ چىراينى ،
كۆرگەندەك بولدى دەل ئۇچ تولغان ئاينى .
قەدىرى سەرۋىندەك چېھرىرى ھال ،
تەختۇ تاجۇ زىننىتتى ئۇچ ساھىبجامال .
« كۆڭلۈمدە نېمە بار ، ياخشى يا يامان ،
ساڭا ئىزھار ئېتەي ، ئەي شاھى جاھان .
پالاسلار ، لىباسلار ، زىبۇ زىننەتتىن ،
يېمەكلىك ـ ئىچمەكلىك ، ھەممە راھەتتىن ،
غېمىم يوق ، ئىككى يۈز تۆگە مېلىم بار ،
بەلكى مۇندىنمۇ كۆپ ئېھتىمالىم بار .
بىلەزۈك ، ھالقا ۋە تاج بىلەن تەختىم ،
ھەممىسى قىزلارغا ، ئۇلاردۇر بەختىم . »
بەرزىن سۆزىنى ئاڭلاپ كۈلدى شاھ بەھرام ،
دېدى : « بىساتىڭدا بار مۇلكى ئەنجام .
ھەممىسى جايىدا قالسۇن مەن تەگمەي ،
سەن غەزەل ئوقۇتقىن ۋە كەلتۈرگىن مەي . »
ئاڭا بەرزىن دېدى : « ئايدەك بۇ ئۇچ قىز ،
كەيۈمەرس ۋە خۇشەك يولدا تەڭسىز .
بۇلار سېنىڭكىدۇر ، خاكى ، رۇھى ھەم ،
ساڭا تەئەللۇقتۇر ھەر بىر تىنىق ـ دەم .
كەنجە قىزىم ئىسمى بىل ، مەھافەرىد ،
بىرى فەرانەكتۇر ، بىرى شەنبەلىد . »

خۇش كۆردى شاھنشاھ بۇ ئۇچ دىلبەرنى ،
قوبۇل قىلدى ئۇچ قىز ـ مەھبۇبە ـ يارنى .
بۇيرۇدى لەشكەردىن بىر ئۇلۇغ نامدار ،
تۆت ئالتۇن تەختنى قىلىشتى تەييار .
گىلەمگە ئولتۇردى ئۇچ نازىنىن ھەم ،
ئاتمىش رۇملۇق خادىم خىزمەتتە ھەمدەم .
ئۇلارنى تەرىپلەپ شېرىن زۇۋاندا ،
ئېلىپ بېرىشتى تەختى راۋانغا .
زەررىن شەبىستانغا كىردى ئۇچ ئاي ـ ماھ ،
ئۇلار جامالىدىن مەست ئىدى پادىشاھ .
شاھنشاھ قامچىسىن ئېلىپ بىر غۇلام ،
ئىلدى دەرگاھ ئارا ، قىلىپ ئېھتىرام .
شۇ قامچىدىن ئۆزگە ھېچقانداق نىشان ،
يوق ئىدى قوشۇنغا بەرگەن مۇنچە شان .
ھەر كىمكى قارار كەن قامچىغا شۇئان ،
بېرىپ سۆيۈپ ، تاۋاپ قىلاتتى ھامان .
مەستانە بولغۇچە ئىچتى شەھرىيار ،
گىلەمگە ئولتۇرۇپ شاد ھەم بەختيار !
زەررىن شەبىستانغا يەتكەندە بەھرام ،
گۆھەردەك قەسىردە ئۇ ئالدى ئارام .
بىر ھەپتە تاماشا ھەم سۆھبەت قىلىپ ،
يول ئالدى ئىنئاملار ، سوۋغاتلار بېرىپ .

بەھرامنىڭ شكاردىكى جاسارىتى

سەككىزىنچى كۈنى ئۇۋغا چىقتى شاھ ،
مىڭ لەشكەر يېنىدا ئىدى ئۇ ھەمراھ .
تولغانتى قۇلانغا دەشتۇ بايا ۋان ،
ئويناپتتى بەھرامنىڭ قولىدا كامان .
ئىككى ئۆتكۈر ئوقنى ئورناتتى يايغا ،
ئىلتىجالار قىلىپ قادىر خۇداغا .
پەسلى باھار ئىدى ، قۇلان كۆپ ئىدى ،
بىر ـ بىرىن قوغلىشار نەچچە توپ ئىدى .
بىر ـ بىرىن چىشلىشىپ قىلار ئىدى جەڭ ،
پايانسىز چۆل قاندىن بولغان ھەقىق رەڭ .
ئىككى ئەركەك قۇلان كۆرۈندى دەرھال ،
بىر ـ بىرىن قىلاتتى قان ئىچرە پايمال .
بىرى غالىب چىقىپ بايا ۋان ئارا ،

ئۇرغاچى قۇلانغا زور سالدى تەنها .
بۇ ھالنى كۆرگەندە بەھرام يايى تارتتى ،
كىرپىچكە ئوق سېلىپ ئاڭا قارايتتى .
ئوق ئۇچتى جۇپلەشكەن قۇلانلار تامان ،
چەمبەرچاس مىخلاندى ئىككىسى شۇئان .
بىر ئوقتا ئىككىنى ئاتتى بىمالال ،
بۇ ئىشتىن ئەسكەرلەر بولۇپ قالدى لال .
كۆرۈپ مەرگەنلىك ئۇستۇن سەنئىتىن ،
بىلدۈردى بەھرامغا ھۆرمەت ۋە تەھسىن :
يامان كۆزدىن ئىگەم ساقلىسۇن ئامان ،
بايرامدەك كۈنلىرىڭ بولسۇن دائىمان .
سەن مەردلىك بابىدا ساھىبقىرانسەن ،
ھەم شاھ سەن ، خۇسرەۋدەك ھەم قەھرىمانسەن . »

بەھرامنىڭ شىرلارنى ئۆلتۈرگەنلىكى ۋە گۆھەرپۇرۇشنىڭ قىزنىنى سورىغانلىقى

قامچا باستى بەھرام ئۇچقۇر تۇلپارغا ،
يول كېزىپ ، دۇچ كەلدى بىر توقايزارغا .
چىقتى جاڭگاللىقتىن ئىككى شىر ناگاھ ،
كامانىنى نىشانلاپ ئوقنى قويدى شاھ .
بىر شىرنىڭ كۆكسىگە ئوق پېرىپ كىردى ،
تاكى ئارقىغىچە تېز پېتىپ كىردى .
چىشى شىر يېنىغا ئۇ كېلىپ شۇ دەم ،
ئۇنى بەلباغ بىلەن چۇشەپ قويدى ھەم .
شاھ دېدى : « بۇ ئوققا ھاجەت يوق ئىدى ،
ئۆزىمۇ ئۆتمەسرەك ، ئاددىي ئوق ئىدى . »
ئەمەلدارلار ئېيتتى شاھقا ئاپىرىن :
« نامىڭ ئۇلۇغ بولسۇن ، ئەي شاھى زېمىن !
تاكى پەيدا بولۇپ بۇ تەختى ئالەم ،
كۆرمىگەن سېنىڭدەك پادىشاھ ئادەم .
ئۇچسىز ئوق بىلەنمۇ غۇلاتتىڭ شىرنى ،
تاغنىمۇ پەنچىيدۇ شەمشىرىڭ زەربى . »
جاڭگاللىق ئىچىگە ئات سۇردى شۇئان ،
سادىق لەشكەرلىرى كەلدى يانمۇ يان .
كۆردىكى قويلىرى ئەلۋەك بىر يايلاق ،
قورققان چوپان قاچتى بۇندىن يالىڭاياغ .
چوپانلار سەرداری كۆردى بەھرامنى ،
ئۇ ئالغان شىرلاردىن قىساس ـ ئارمانىنى .
بەھرام سورىدى : « بۇ دەشتى توقايدا ،
كىم ئۇ قوي باققان ۋە ئۆزى قايدا ؟ »
چوپان بېشى دېدى : « ئايا ، نامدار ،
يالغۇز مەن ئۇ ئىشنى قىلدىم ئىختىيار .
زەرگەرگە قارامدۇر سەن كۆرگەن بۇ مال ،
تاغدىن ھەيدەپ چۇشتۇم كېچە بىمالال .
قىلماس خوجايىنىم پىسەنت بۇ دەشتنى ،
بەدۆلەت ، ھېچ ئىشتىن قىلماس تەشۋىشنى .
ئۇنىڭ مال ـ مۈلكى ، زەر ، كۈمۈشلىرى كۆپ ،
ياقۇت ، بىللۇر يەنە گۆھەرلىرى كۆپ .
يالغۇز بىر قىز بار ، چاكچى بۇ ئەلدە ،
قاپقارا چاچلىرى ئويناپدۇ بەلدە .
شۇ قىزى قولىدىن ئىچەر مەي ـ ھاراق ،
دۇنيا كۆرمىگەندۇر بىر قېرى مۇنداق .
بولمىغاندا بەھرام شاھ ئادالەتلىك ،
بولماستى مۇنچىلىك نامدار ، دۆلەتلىك .
شاھىنشاھ ئىنتىلمەس بايلىق ، زەرلەرگە ،
شۇنداق تەلىم بەرگەن ھەم ۋەزىرلەرگە .
يىرتقۇچنى ئۆلتۈرگەن ئېيتقىل قايسى مەرد ؟
خۇدا قوندۇرمىسۇن ئاڭا زەررە دەرد ! »
بەھرام جاۋاب قىلدى : « مۇشۇ ئىككى شىر ،
بىر باتۇر ئوقىدىن يىقىلدى ئېغىر .
ئاندىن يەتتە دوستىن يېنىغا ئېلىپ ،
نەگىدۇر يول ئالدى سۈڭارى ، غالىب .
سەن بىزگە زەرگەرنىڭ ئۆيىنى كۆرسەت ،
ئىشكىلەر تاقالماي ، كۆرسەت تېز پۇرسەت .
چوپان بېشى دېدى : « قويۇپ ئارغىماق ،
ماڭسىڭىز كۆرۈنگەي سۇلۇق بىر قىشلاق .
يۇرت ئارا مەشھۇردۇر ئۇ جاينىڭ نامى ،
بەھرام شاھ قەسرىگە يەتكەن پەيغامى .
سىياھتەك چېدىردىن يايغان مەھەل تۇن ،
ئۇ يەردە باشلىنار بىر بەزمە پۇتۇن .
بېرىپ يېقىنراقتىن قۇلاق سال بىرپەس ،
ھەتتا چاڭ ساداسى ئېتەر سېنى مەست . »
بۇ سۆزنى ئاڭلىدى ، ئاتقا مىندى شاھ ،
شاھانە كىيىنگەن خادىملار ھەمراھ .
ئاجرالدى قوشۇندىن ھەم ۋەزىردىن ئۇ ،
بېشىدا مەۋج ئۇرغان چېغى ئارزۇ .
روزىبە بېقىپ دانىش ئولتۇرغان ياققا ،
دېدى : « ئىران شاھى بېرىپ قىشلاققا .
زەرگەر ئىشكىنى ئاچار ، شۇبھىسىز ،
كۆكۈلدە بارىنى چاچار شۇبھىسىز .
ئۇ زەرگەر قىزىنى سورىشى ئېنىق ،
بېشىنى تاج بىلەن ئورىشى ئېنىق .
سوڭ زەررىن ھەرەمگە گۈزەلنى باشلار ،
بەرزىن ئۆيىدە ھەم مەئىشەت ئېتەر .
ئەيش ـ ئىشرەتكە ئۇ زادى تويمىدى ،
تاڭغىچە يار چېچىن قولىدىن قويمىدى .
ئۇنىڭ ھەرەملىرى يۈزدىنمۇ ئارتۇق ،
يامانىدۇر شاھ بولسا مۇنچىلىك ئاشىق .
ئۇلارنىڭ ھەر بىرى بولۇپ ئۆزگىچە ،
شاھلىق خەزىنىسىن يۈتەر ئۆزىچە .

بۇ يولدا بار مۇلكىن قىلماقتا تاراج ،
بىر ئايدا يوق بولۇر رۇمدىن چۇشكەن باج .
مىڭ خەتەر ، بۇ قامەت ، بۇ ھۆسن كامال ،
مىڭ خەتەر ، پىكىرگە بۇ نۇرلۇق جامال !
كىم كۆرگەن بۇ قەدەر پەھلىۋان زورنى ،
بىر ئوقتا ئۆلتۈرگەن ئىككى قۇلانىنى .
ئايالالار ئەيشىدىن بولمىسا ئادا ،
بەدەنمۇ بوشىشىپ بوپقالار تاختا .
قاپقى چوڭقۇرلاپ ، سارغىيار يۈزى ،
نۇرىدىن ئايرىلار بارغانچە كۆزى .
خېنىملار خىيالىدىن ئاقارغاي ھەم چاچ ،
چاچ ئېقى ئۇمىدسىز قىلسا ، نە ئىلاج !
شەھۋەت ياش قامەتنى ئېگىپ تاشلىغاي ،
شۇ يوسۇن ئۆتكەن كۈن ئاپەت باشلىغاي .
يېقىنلاشماق كېرەك بىر ئايدا بىرلا ،
ئۇندىن ئارتۇق بولسا بالاسى تولا .
نەسىل قالدۇرماقتا يارالغان بۇ ئىش ،
ئەقىللىق كىشىگە ئۇ ئارتۇق تەشۋىش .
كىمكى كۆپ بېرىلدى شەھۋەت تامان ،
جىسمىدىن كېمىيىپ بارار ئېسىل قان . »
كۆزدىن يوقالغۇچە ئاسماندا قۇياش ،
شۇ تەرەپ يول ئالدى بولۇپ سۆھبەتداش .
قاراڭغۇ كېچىدە ياندا نۆكىرى ،
بەھرام يول باساتتى شۇ قىشلاقسېرى .
يېتىشتى كۆپ يۇرۇپ زەرگەر ئۆيىگە ،
قۇلاق سېلىپ تۇردى چاڭنىڭ ئۇنىگە .
چاڭ شۇنداق چېلىنغان ، دىل ئىدى مەپتۇن ،
يېقىنلاپ كەلدى شاھ چىقارماستىن ئۇن .
خۇدانىڭ نامىنى دىلدا قىلىپ ياد ،
ئىشىك زەنجىرىنى قاقتى قاتمۇقات .
« كىم ؟ ـــ دەپ ئاۋاز قىلدى خىزمەتكار ئايال ، ـــ
تۇندە ئىشىك قېقىپ يۇرگەن بىمەھەل ؟ »
جاۋاب شۇنداق بولدى : « شاھ بىلەن بىرگە ،
شىكارغا چىققانتۇق بۇ دەشتى چۆلگە .
كەچ كىرىپ ، ئاقساقلاپ قالدىم ، دەرمانسىز ،
يولدا قېپقالدىم مەن بولۇپ پاناھسىز .
ئېتىمنى ئوغۇرلار قالسام كوچىدا ،
ئالتۇن جابدۇقلىرى يېتكەي كېچىدە . »
كېنىزەك خوجىسىغا قىلدى دېرەك :
« بىر يىگىت قونالغۇ سورايدۇ دېمەك :
كوچىدا قالسام يېتۇر بىساتىم ،
ئالتۇندىن جابدۇقلۇق بۇ مىنەر ئېتىم . »
جاۋاب بولدى : « ئاچقىل ئىشىكنى ئىلدام ،
مېھماندارلىق قىلماق ماڭا بىر نىزام . »
كېنىزەك ئىشىكنى ئاچتى شۇ پۇرسەت ،
بەھرامغا دېدىكى ، يىگىت مەرھەمەت !
شاھ كىرىپ ئاجايىپ بىر جاينى كۆردى ،
خىزمەتكارلار تولا سارايىنى كۆردى .
ھەيرەتتە دېدىكىم : « قادىر خۇدايىم ،
بەندەڭگە رەھنەما ئۆزۈڭسەن دائىم .
ھەمىشە ئادالەت بولسۇن بۇ قەلبىم ،
تەمەدىن پاك قىلسۇن ھەمىشە دىلىم .
بولسۇن ھەر ئىشىمغا ئادالەت قانات ،
پۇقرالار دەۋرىمدە ياشىسۇن بوپ شاد .
ئەقىل ـ كارامىتىم بولسا زىيادە ،
شۆھرىتىم كېمەيمەس ئۇشبۇ دۇنيادا .
بارچە مىللەت خۇددى شۇ زەرگەر مىسال ،
چاڭ چېلىپ ، بەزمە ئېتىپ ئۆتۈشسۇن خۇشال . »
شاھنىشاھ چىققاندا ئېگىز ئايۋانغا ،
ناگاھ كۆزى چۈشتى گۈزەل جانانغا .
ئۆي ئىگىسى ئۇ چۈن بۇ ئادەت ـ رەسىم ،
ئورنىدىن قوزغالدى قىلغىلى تەزىم
ۋە دېدى : « بۇ ئاخشام بەختىڭ يار بولسۇن ،
بارچە دۈشمەنلىرىڭ خارۇ زار بولسۇن . »
ئورۇن سېپ ، داستىخان يېيىپ شۇ زامان ،
مېھمان ھۆسنىدىن شاد بولدى ساھىبخان .
بۇيرۇدى داستىخانغا نېمەت قويۇشنى ،
كەلتۈرۈلدى ھەر خىل تائام ، يېمىشى .
بۇيرۇدى چاكارغا ئاتقا قاراشنى ،
يەم سېلىپ ، يايلىنى يۇيۇپ ـ تاراشنى .
ئايرىمچە غەملەندى نۆكەر ياتار جاي ،
نېمەتلەر ھەم ئاڭا ئاچقان خۇش چىراي .
ئورنىنى يېقىنراق سۈرۈپ بەھرامغا ،
ساھىبخان مېھمانىنى كۈتەر شۇ دەمدە .
شۇنداق ئىلتىپاتلار قىلىپ ساھىبخان ،
بەھرامغا دەر ئىدى : « ئەي مەردۇ مەيدان ،
مېنىڭ ئۆيۈمنى سەن ئۆز ئۆيۈڭ بىل ،
ئۇشبۇ تەكلىپىمنى دىلدىن قوبۇل قىل .

بىر ئاز غىزالىنىپ ، قولغا ئالغىن جام ،
جاي بېرەي ئۈيقۇغا ھالاۋەت ، ئارام .
ئۇخلاش ۋاقتىڭ يەتكەن چېغى ئۇخلاپ ئال ،
ھاردۇق ھەم كەيپىڭنى سەن ھېسابقا ئال .
ئەرتىلەپ ئۈيقۇدىن ئويغانغان زامان ،
ماڭارسەن شاھىڭنىڭ خىزمىتى تامان . »
بەھرام دەر : « بىمەھەل قىلدىم ئاۋارە ،
ئىلتىپاتلار بولدى شۇنداق زىيادە .
يەزدانغا مىڭ مەرتە تەشەككۇر بولسۇن ،
كىم شۇكۇر قىلمىسا خارلىنار پۈتۈن . »
كېنىزەك كەلتۈردى ئاپتۇۋدا سۇ ،
مېھماندىن كۆزىنى ئۈزمىدى ئۇ .
قولغا سۇ كەلتۈرۈپ ، ئاڭا قويدى جام ،
لەۋگە جام ، كۆڭۈلگە تېگەر ئىدى ئارام .
كەلتۈردى لالىرەڭ مەينى كېنىزەك ،
مۇئەتتەر گۈلدەستە يېنىدا بېزەك .
ساھىبخان دەسلىپى مەي ئىچتى بىر جام ،
ئاندىن گۈلاب جامنى توشقۇزدى ئىلدام .
بەھرامغا ئۇزىتىپ ئۇل دىلارام جام ،
سورىدى : « نە ئىرۇر ، مېھمان سەندە نام ؟
ساڭا سادىقلىققا ۋەدە قىلۇرمەن ،
بەھرام شاھ نامىدا قەسەم ئىچۇرمەن .»
بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ، كۈلدى شەھرىيار ،
دېدى : « نامىم گۈشەسپ ، ئۆزۈم بىر سۈۋار .
بۇ ياققا كەلدىم مەن چاڭ سازىن ئاڭلاپ ،
مەيۇ ھۇزۇر ئەمەس ئەسلىدە مەتلەب . »
ساھىبخان دەر : « بۇ قىز دىل پارەم ئىرۇر ،
يۇرىكىم يىلتىزى ، كۆز قارام ئىرۇر .
ھەم چاڭچى ، ھەم ھاپىز ، ھەم ياخشى سۆزلۈك ،
قەلبىمنى غەمدىن پاك ئېتەر ئاي يۈزلۈك .
ئۇشبۇ دىلارامنىڭ ئارزۇدۇر نامى ،
ھەم غەمگۇزار ئىرۇر ، ھەم دىل ئارامى . »
دېدى سەرۇقەدكە : « چاڭنى قولغا ئال ،
گۈشەسپ يېنىغا بېرىپ ، ناۋا چال ! »
پادىشاھ يېنىغا كەلدى چاڭچى قىز ،
يەمەن سۇھەيلىدەك خۇشخىرام تەڭسىز .
بەھرامغا دېدىكى : « ئەي باتۇر ئوغلان ،
بايقىدىم سېنىڭدە شاھلىقتىن نىشان .
بىلگىنكى بۇ ئۆينى ئۆز خانىدانىڭ ،
ئاتام ساھىبخانىنى خەزىنەدانىڭ .
قاراڭغۇ كەچلەردە كۆڭلۈڭ چاغ بولسۇن ،
بېشىڭ بۇلۇتلاردىن بەلەنرەك بولسۇن ! »
قىزغا بەھرام دېدى : « ئولتۇر ، چالغىن چاڭ ،
باشلىغىن بىر ناخشا شۇنچە خۇش ئاھاڭ .
ئاتاڭ مېھماندوستلۇق بابىدا غايەت ،
مېھمان قەلبى كۆيدىن ياشارسا شايەت . »
چاڭچى قىز چالغۇنى تۇتۇپ قولىدا ،
سازنى جارانگلاتتى « مۇغان » يولىدا .
سۆزگە كىردى گويا سېھىرلىك تارلار ،
قىزدىن ھەم تارالدى خۇش خۇي ئىپارلار .
ئاندىن ماھيار قوشقىن ئېيتىشتى تەلقىن ،
ئۇنى سەنەبەرگە ئوخشىتىپ يېقىن .
قىزىل گۈل ئاق گۈلنى چىرمىغانسىمان ،
سۆزى ئاتەش ئىدى ، دىلى شام بۇ ئان :
ئىلىم ـ ئەقلىڭ بىلەن يۈكسەلسۇن روھىڭ ،
دۈشمىنىڭ يېڭىلىپ ، ئاشسۇن شۆھرىتىڭ .
ئازادە خۇلقدارسەن فەرىدۇن گويا ،
مەن ـ ئارزۇ ، خىزمىتىڭ قىلاي دائىما .
جەڭدە لەشكەرلىرىن غالىب قىلغان شاھ ،
قەدەم تەشرىپ قىلدىڭ ، بىزگە بولۇپ ماھ ! »
شۇ سۆزلەرنى قىلىپ يۈردى شاھ تامان ،
كۆيلىدى چېڭنى ياڭرىتىپ ھامان .
مېھمانغا دەر ئىدى : « ئەي شاھ سۆلەتلىك ،
مۇنەۋۋەر يۈلتۇزلۇق ، دانا ـ دۆلەتلىك .
كىمكى كۆرمىگەن بولسا بەھرامنى ،
ئۇ ئالىيجاناب زات ، ئۇ دىلارامنى ،
بىر باقسا بەس ئىرۇر سېنىڭ يۈزۈڭگە ،
بەھرام نەقىش قىلىنغان سېنىڭ ئۆزۈڭگە .
ئۇلۇغۋار ھالىتىڭ ، سەرۋىدەڭ قەددىڭ ،
مەغرۇر خىرامىڭدا بار چەكسىز ھەددىڭ .
ئۆزۈڭ شىر يۈرەكسەن ، تېنىڭ مىسلى پىل ،
جەڭدىكى شىددىتىڭ يۈز شىرچە بار ، بىل .
چىرايىڭ ئوخشايدۇ گۈلنارغا پۈتكۈل ،
بەلكى ، ئېيتىش مۇمكىن رەڭگىڭ لالەگۈل .
كەڭ يەلكەڭ تۆگىدەك ، كېلىشكەن بەستىڭ ،
بىسۈتۈن تېغىنى تىك كۆتۈرگەي دەستىڭ .
خاكى تېنىڭ ئىرۇر ئارزۇنىڭ تېنى ،
ساڭا پىدا بولسۇن ھاياتىم مېنى ! »

ئاڭلاپ بۇ مەقامدا شۇنچە شېرىن سۆز ،
ئۇ مەھلىقادىن شاھ ئۇزىلمىدى كۆز .
مەپتۇن باقار ئىدى ، بولۇپ مۇپتىلا ،
قەلبىنى چۈلغىغاچ ئىشق ناملىق بالا .
بەھرام ھۇزۇرىدا مەست بولغاچ ماھيار ،
ساھىبخانىغا سۆزىنى ئاچتى شەھريار :
« دىن يولىن چىڭ تۇتۇپ ، قىزنى ماڭا بەر ،
بۇ ھىممىتىڭگە قەلبىم مىڭ ئاپىرىن دەر . »
ئارزۇدىن شۇ ھامان سورىدى ماھيار :
« بۇ شىر يۈرەككە بارمۇ سەندە ئىختيار ؟
ياخشىلاپ تىڭلاپ كۆر كۆڭۈل سىرىڭنى ،
ئەجەب بولماس بەرسە تەڭرىم بەختىڭنى . »
دادىسىغا جاۋاب قايتۇردى ئارزۇ :
« جان ئاتا ھەر سۆزۈڭ مەن ئۈچۈن ئىزگۈ !
دىلىڭدا بولسا گەر شۇ ياخشى نىيەت ،
مەيلى گۈشەسپكە يار بولاي پەقەت .
بەھرام سۈپەت ئىرۇر بۇ ئەزىز ئوغلان ،
تەكلىپىن رەت قىلۇر قايسى بىر نادان ؟ »
قىزنىڭ جاۋابىدىن ئاتا بولدى لال ،
بەھرامغا دېدى : « ئەي مەرد ، بەركامال ،
سەن قىزنى كۆزەتتىڭ بېشىدىن ـ ئاياغ ،
ئەقىل ھەم ئىلمىنى ئەمدى سىناپ باق .
ئۇنى چىن قەلبىڭدىن ئىمتىھان قىلغىل ،
پۇرسەتنى ئۆتكۈزمەي پەيلىنى بىلگىل .
قىزىم بەدۆلەت ھەم تەڭسىز چىرايدا ،
ئارتۇق تەرىپىمدىن نە يەنە پايدا ؟
ماھيار گۆھەرلىرىن ھېسابلىسا كىم ،
شاھ گەنجىدىن كۆپرەك كېلىدۇ بەلكىم .
بولدى قىل ، بۇ كېچە ياخشى ئال ئارام ،
ھازىرچە قولغا ئال مەي لىق تولغان جام .
كەيپىتە ھەل بولماس مۇنداق نازۇك ئىش ،
ئۇلۇغلار ببجەرگەي ئىشنى ئاسايىش .
ئۇخلىغىل تا سەھەر چىققۇچە ئاپتاپ ،
يەنە توپلانغۇچە ۋەزىر ۋە ئەرباب .
تاڭدا دانالارنى چاقىرارمىز ھەم ،
ئۇلۇغلار ، ئەللامە بۇندا بولغاي جەم .
تۇندىكى ۋەدىنە يوقتۇر ئىناۋەت ،
فەرىدۇن دەۋرىدىن قالغان بۇ ئادەت .
كەيپىتە دېگەن سۆز خەيرلىك ئەمەس ،
ئاقىللار بۇ ئىشنى ئىنسابتىن دېمەس . »
بەھرام جاۋاب قىلدى : « بۇ يەزدان ئىشى ،
بۇ يولدا پال ئاچماس ئەقلى بار كىشى .
دىلىم چاڭچى قىزغا مايىلدۇر بۇ كەچ ،
سەن تۇرلۇك ئەندىشە ، شۇبھىدىن تېز كەچ ! »
بۇزرۇكۇار سورىدى : « سۆزلە ئەي ئارزۇ ،
ساڭا ئەر بولماقتا ئەرزىمەيدىكەن ئۇ ؟ »
قىز دېدى : « مەن ئۇنى كۆرگەن چېغىمدا ،
تۇغۇلدى ئاڭا مەيىل كۆڭۈل بېغىمدا .
دۇئا قىل ، يەزدانغا بارچە ئىختيار ،
ماھيار قىلمىشىدىن بولماس غەزەپدار . »
ئاتا دەر : « سەن ئەمدى ئاڭا ياستۇقداش ،
پاك نىيەت يولىدا مەيلى قويغىن باش . »
قىزنى جۇپ ئەيلىدى بەھرامغا ئۇ زات ،
تاڭ ئاتتى . . . خىزمەتكار كەلدى ئاڭا پات .
بەھرام قامچىسىنى ئۇنىڭغا سۇندى ،
ماھيار دەرگاھىدا ئېگىزگە ئىلدى .
ئارزۇ ئۆتكەندە ئۆز خانىسىگە ،
ئۇيقۇلۇق ياتاتتى ھەممە ئۆيى ئىچرە .
باشقا خانىلارنى كېزىپ ئۇ ماھيار ،
گۈشەسپ ئىشىدىن بولدى خەۋەردار .
خىزمەتكارغا ئۇنىڭ شۇ بولدى سۆزى :
« تېز كەلتۇر بۇ يەرگە يۈمشاق بىر قوزى .
داستىخان قايتىدىن زىننەتكە كىرسۇن ،
ھەممىسى ببباھا نېمەتلەر بولسۇن .
گۈشەسپ ئويغانغاندا بولغىل ئاگاھ ،
تېز كەلتۇر ئالدىغا بوزا ۋە غىزا .
كافۇرى قەدەھكە گۈلاپ مەي قۇيغىن ،
خانىگە تولدۇرغىن خۇش ھاراق بۇيىن .
كېچىكى مەيدىن مەن كەيپ ھامان ،
قېرى بىر زەرگەرگە ئارتۇق كەيپ يامان . »
شۇ گەپلەرنى ئېيتىپ ياتتى تۆشەكتە ،
ئۇيقۇ ـ ئارام بىلەن كەتتى پىنەككە .
مۇنەۋۋەر سۇبھى تاڭ كۆرسەتكەندە تاج ،
پارلانغان زېمىندا باشلاندى راۋاج .
قامچا تۇرغان جايغا كېلىشتى سەھەر
مىڭلىغان نەيزىلىك ، قالقانلىق لەشكەر .
مەيدانغا لىق تولغان بارچە ئەر ـ قوشۇن ،
بۇ جايغا پادىشاھ قونغىنى ئۈچۈن .

قامچىغا ئۇلارنىڭ كۆزى چۈشكەن تاپ ،
ئۇنى كۆزگە سۈرۈپ قىلىشتى تاۋاب .
ھەممىدە نەيزە ھەم گۈرزە ھەم قالقان ،
مۇنچىلىك قوشۇندىن تىترەيتتى مەيدان .
كۆزەتچى خوجىسىن قىلغاندى بىدار ،
كەيپىتىن زەرگەرمۇ تېز بولدى ھوشيار .
دېدىكىم : « تېز چېقىپ سىرتقا سال نەزەر ،
ئۇيقۇدىن كېچىپ ، ئال جاھاندىن خەۋەر .
بۇ مېھمان ئوخشايدۇ شاھى جاھانغا ،
قونۇپتۇ بىناۋا ئۇشبۇ خاندانغا . »
ھوشيار بولدى گەپتىن بۇ گۆھەر پۈرۈش ،
قەلبىنى بۇ خەۋەر شۇنچە قىلدى خۇش .
سوردى : « نېمىگە بۇ گەپنى قىلدىڭ ،
شەھرىيار ئىكەن دەپ قەيەردىن بىلدىڭ ؟ »
شۇنداق دەپ ئورنىدىن تۇردى غەزەپناك ،
بۇ سىرنى ئېتەلمەس ئىدى ئۇ ئىدراك .
ۋارقىراپ دېدى ئۇ : « بۇ گەپ راست ئەمەس ،
ئەقلى بار دانالار بۇ سۆزنى دېمەس ! »
خىزمەتكارى دېدى : « ئايا ، جاھاندار ،
بۇگۈن شاھ نەزىرى ساڭا دەل باقار .
دەرگاھىڭ قېشىدا قوشۇن شۇنچە مول ،
ھەتتاكى ئۆتكىلى تاپالمايسەن يول .
كىمكى بۇ دەرگاھقا كەلسىمۇ بىر ئاز ،
شۇ كونا پالازدا ئوقۇغاي ناماز .
تېخى ئۆز نۇرىنى چاچماستىن ئاپتاپ ،
نۆكەرمۇ قورۇدىن چىقتى ئالدىراپ .
قولىدا مېھماننىڭ زەررىن قامچىسى ،
گۆھەردەك جۇلالىق رەڭدار قامچىسى .
دەرۋازا بېشىغا قامچا ئىلىندى ،
بۇ جايمۇ مۇقەددەس جايغا ئايلاندى .
ئەمدى مەي كەيپىنى ئۇنتۇغىل تامام ،
سەۋەبسىز ئەمەستۇر مۇنچە ئېھتىرام ! »
كۆزەتچى سۆزىنى ئاڭلاپ ئاشۇ دەم ،
قېرىنىڭ دىلىنى قاپلىدى ئەلەم :
« شاھىنشاھ ئالدىدا نېمە بولدۇم مەست ،
قىزىمنى ھەم قىلدىم مەندەك مەيپەرەست . »
ئۇ كىردى ئارزۇنىڭ خانسىسىرى ،
دېدى : « ئازادە خۇلق ، ئاي يۈزلۈك پەرى !
كېچە بۇ ئۆيگە كېلىپ قونغان زات ،
شاھىنشاھ بەھرامدۇر شۇبھىسىز ، ھەيھات !
قۇلانلار ئوۋىدىن قايتقانىكەن شاھ ،
ئاڭا لازىم بولغان بىزنىڭ ئارامگاھ .
كىيىپ چىققىن رۇمچە شاھى لىباسىڭ ،
بېشىڭغا قوندۇرغىل پاك تاجى خاسىڭ .
بىساتىڭدىن ئۇچ تال قىزىل ياقۇت ئال ،
شاھقا ھەدىيە ئۇچۇن ، ئەي ساھىبجامال !
چېھرىسى قۇياشتەك شاھنى كۆرگەندە ،
كۆكسۈڭگە قول قويۇپ ، تۇرغىل تەزىمدە .
كۆزىگە تىك باقما ، ھايا بىلەن باق ،
تەنمەھرەملىك ئىلە تۇرغىل يېقىنراق .
مېھرىلىك جاۋاب بەر ، گەر سورىسا سوئال ،
شەرمۇ كەرەشمىدە بولغىل بىمىسال .
پەقەت شاھ چاقىرسا قېشىغا كىرگىن ،
قۇل ئورنىدا كۆرسە ، قۇلدەك ئولتۇرغىن !
بىلمەي ئولتۇرۇپتىمەن ، كېچە يانمۇ يان ،
تېنىم پارە بولۇپ سۇنغاي ئۇستىخان !
بىللە مەي ئىچىپتۇ مەن بىلەن ئۇ شاھ ،
ياش ياكى قېرىغا ، مەي ئىچمەك گۇناھ .»
شۇ مەھەل خىزمەتكار يەتكۈزدى خەۋەر :
« ئۇيقۇدىن ئويغاندى شاھى مۆتىۋەر !
باغقا چېقىپ ھۇزۇرلاندى شەھرىيار ،
باش ـ كۆزىن يۇيۇپ ئۇ پاكلاندى ناھار .
قۇياشقا دەلمۇ دەل تۇرۇپ ئۇل سىيما ،
يەزدانغا مىڭ قەتلە قىلدى تەسەننا .
ئاندىن ئۇ خانىگە قايتتى ئاستىلاپ ،
بۇيرۇدى بىر جامدا مەي كەلتۇرگىن ، دەپ .
ئاندىن ئالدى لەشكەر ھالىدىن دېرەك ،
بۇيرۇدى ، ھەر دائىم تەق بولماق كېرەك .
دېدى ھەم ئارزۇ كىرسۇن يېنىمغا ،
ئارزۇنى ئارزۇ قىلدىم جېنىمغا .
ئارزۇ كېنىزەكلەر بىلەن كەلدى ،
بېشىدا تاج ، قولىدا مەي كۆتۈرگەندى .
پۇكلىنىپ ، يەر سۆيۈپ ، تەزىم ئەيلىدى ،
شاھ كۈلۈپ ، گۈزەلگە رەزم ئەيلىدى .
دېدى ئۇ : « سۆزلىگىل بۇ نېچۇن ئەھۋال ،
قېچىپسەن سەن مېنى قىلىپ كەيپۇ لال ؟
بىزگە يېتەرلىكتۇر ناخشا ، چاڭ ھەم ساز ،
ئاياللار سوۋغىسى ئەتمەس سەرفەراز .

كېچە ئوۋ توغرۇلۇق ئېيتتىڭ بىر ناخشا ،
قايتا ئېيت ، ياڭرىسۇن يەنە ئۇ ناۋا ! »
يەنە سورىدى : « قېنى ئۇ گۆھەرپۇرۇش ،
مەن بىلەن مەست بولۇپ مەي ئەيلىگەن نۇش ؟ »
بۇ سۆزنى ئاڭلىغاچ دادىسىنىڭ دەرھال
چاقىرتتى قىزى ، كىرىپ كەلدى چال .
كىردى بەك قورۇنۇپ ، تەزىم قىپ شۇ چاغ ،
ئاپتاپتەك شاھقا ئۇ بېقىپ خۇش سىياق
ۋە دېدى : « ئەي دانا ، ئەي مەردۇ شاھ ،
ئەك نادىر باھادىر ، سەن يۇرتقا پاناھ !
بۇ ئالەم ھەمىشە ئەمرىڭدە بولسۇن ،
تاجىڭنىڭ جۇلاسى ئالەمگە تولسۇن .
بەھوشلۇق دوراسىنى ئېچكەن بولسا كىم ،
ئالدىڭدا گۇناھكار كەبى تۇرار جىم .
مەن نادان يېنىڭدا كۆپ مەي ئىچىپمەن ،
مەن دىۋانە شۇ دەم ھوشتىن كېچىپمەن .
كەچۈرۈم تىلەيمەن بۇ گۇناھىمغا ،
كەچۈرۈم ئاپتېپىن چاچىاڭ بېشىمغا .
ئىشىكىڭ ئالدىدا قۇل بولاي مۇدام ،
ماڭا ئىنسانلىقنى قىلمىغىل ھارام ! »
جاۋاب شۇنداق بولدى : « كىمكى بولسا مەست ،
دانالار ئۇل مەستتىن ھېچ نەرسە ئالماس .
كىمكى كەلتۇرسە مەيدىن بىرەر دەرد ،
مەيدىن ئىزلىمىگەي بۇ ۋەجتى پەقەت .
كەيپىڭدە يامان خۇلق بولمىدى ئېنىق ،
بۇ سۆزنى ئارزۇ قىز ھەم قىلار تەستىق .
ياخشىسى دۇنيا قىل ، چاڭچى بۇ گۈزەل ،
لاله سۇمەنلەردىن ئېيتسۇن بىر غەزەل .
ئۇ ناخشا ئوقۇسۇن ، بىز ئىچەيلى مەي ،
ناخۇش كۈنلەر غېمىن باشقا كەلتۈرمەي ! »
مويسىپىت يەر سۆيۈپ ، بولدى شادىمان ،
تىزدۇردى يەنىمۇ تۆكمە داستىخان .
تاشقىرىدا تۇرغان كۆپ ئۇلۇغلار ھەم ،
شاھنىڭ ھۇزۇرىغا كىرىشتى بۇ دەم .
كۆڭلىدە كۆپ كۆرۈپ مۇنچە ئالامان ،
ئارزۇ قىز چېكىندى خاس ئۆيى تامان .
ئولتۇردى تۇن قارا لىباس ياپقۇچە ،
ئاينىڭ ئەتراپىغا يۇلتۇز تولغۇچە .
ئارزۇنى چاقىرتتى بەزمىدىن سوڭ شاھ ،
ئالتۇن كۇرسى ئۇستىدە ئولتۇردى ئۇل ماھ .
قولغا چاڭنى ئېلىپ باشلىدى مۇقام ،
خۇددى شۇ مۇقامنى خالىغان بەھرام .
كۈيلەيتتى : « شەھرىيار ، ئۇلۇغ باھادىر ،
نامىڭدىن شىرلەرگە چۈشەر خاۋاتىر .
سەن غالىب سۈلتانسەن ، دۈشمەنگە زاۋال ،
چىمەنلەر ئىچىدە سەن لاله مىسال .
جاھاندا سەن كەبى شەۋكەتلىك شاھ يوق ،
پەلەكتە سەن سۈيەت نۇرانە ماھ يوق .
كۈلاھىڭ يالتىراپ جەڭ قىلساڭ ئەگەر ،
جەڭ ئارا شىددىتىڭ گەر كۆرسە لەشكەر ،
بىر دەھشەت يېپىشقاي شۇ دەم يۈرەككە ،
سەن زەربە بېرەرسەن دۈشمەنگە يەككە ! »
شۇ خىلدا زىياپەت باردى داۋاملاپ ،
جاملارغا قۇيۇلۇپ توختىماي شاراب .
كىرىپ كەلدى رۇزبېھ ۋەزىر شۇئان ،
ئۇ قىشلاق چېتىدە تۇتقانىتى ماكان .
يېنىدا بار ئىدى قىرىق ھۆر كەنىز ،
ھەممىسى ئەڭ گۈزەل ساھىبجامال قىز .
رۇم شاھى سىياق چېھرىسى نۇرلۇق ،
ھۆسىنىدىن تۆت ئەتراپ تاپاتتى يورۇق .
شاھنىڭ ھەرىمگە ئارزۇ يول ئالدى ،
بېشىدا گۆھەر تاج نۇر چاچار ئىدى .

بەھرام گور بىلەن ئۆي ئىگىسى فەرشىدۈەرد ۋە ئوتۇنچى قىسسىسى

سەلتەنەت قەسرىدىن چىقتى شاھنشاھ ،
شاد ئىدى يېنىدا رۇزبېھى ھەمراھ .
ئات سۈرۈپ باراتتى كېچە ـ تۇن مەھەل ،
قۇلانلار دەشتىگە ئۇچاندەك شامال .
ئېگىز ھەم پەسلەردىن ئۆتۈشتى يولدا ،
بىر ئايچە قېيقالدى بۇ دەشتى چۆلدە .
قۇرۇلدى شاھانە بارىگاھ ئوندا ،
غەنىيمەت كۆپ بولغان ئىدى بۇ ئوۋدا .
كۆزلەردە ئۇيقۇ يوق ، جاملاردا شاراب ،
بەزمىگە جان بېرەر چاڭ بىلەن راۋاب .

گۈلخان شولىسىغا تولغانىدى چۆل ،
ياناتتى ئوتىدا قۇرۇق بىلەن ھۆل .
شەھەردىن كېلەتتى ھەر كۈنى ئادەم ،
دىناردىن بەھرىمەن ئىدى ئۇلار ھەم .
سودا ـ سېتىق بىلەن ئۇلار ئىدى بەند ،
لەشكەر كۆپلۈكىدىن كۆرۈنمەيتتى دەشت .
ئونلاپ ئاھۇلارنى مەردلەر توتۇشار ،
ئۇنى ساتار ئىدى ، قوللاردا دىنار .
بۇ چۆلدە قۇلانلار ، كېيىكلەر شۇ تاپ ،
دەمدىلا بولاتتى قىپقىزىل كاۋاپ .
ئېشەكلەر ئۈستىدە يۈك خۇرجۇن ـ خۇرجۇن ،
ئۇ بالا ـ چاقلار ، مېھمانلار ئۈچۈن .
بىر ئاي بۇ دىيارنى قىلغاچقا ماكان ،
جانىۋارلارنى بەھرام قويمىدى ئامان .
لەشكەرنى يۆتكىدى بۇ ئەزىم چۆلدىن ،
كۆتۈرۈلدى پۈرقۇپ چاڭ ـ توزان يولدىن .
لەشكەر شۇنداق ئىلدام تۈستە كۆچەتى ،
ئارغىماقلار شامال سۈپەت ئۇچاتتى .
بىناگاھ ئۇدۇلدىن چىقتى بىر شەھەر ،
ھاۋالىق كوچىسى ، بازار شۇ قەدەر .
لەشكەرگە بۇيرۇدى شاھ : « ئۇشبۇ ئاخشام ،
شۇ يەردە تۈنەيمىز ، ئېلىپ بىز ئارام . »
شەھەر ئاقساقىلىن سوراقلاپ ئاندىن ،
شەھەرنى ئايلىنىپ چىقتى ھەرياندىن .
خاراب ئۆي يېنىدا توختاشتى بىر ئان ،
ئۆي ئىگىسى تەزىم كەلتۈردى شۇئان .
شاھ دېدى : « بۇ خانە نېچۈن ۋەيراندۇر ،
ئاۋات بۇ شەھەر نە ئۈچۈن ۋەيراندۇر ؟ »
چال دېدى : « مېنىڭكى بۇ بۇزۇق ساراي ،
تەلىيىم شۇ بولسا مەن قانداق قىلاي .
نە بىسات ، نە كىيىم ۋە نە ئېتىم يوق ،
نە ئىلىم ، نە مەردلىك ، نە قۇۋۋىتىم يوق .
مېنى كۆردۈڭ ئەمدى ، سارايىمغا باق ،
بۇ ئۆيگە رەھمەتتىن لەنەت لايىقراق . »
ئاتتىن چۈشۈپ ئۆينى كۆرگەن زامانى ،
تۈگۈگەندەك بولدى شاھنىڭ دەرمانى .
قوي قىغىغا تولۇپ كەتكەن ئۆي ئىچى ،
بىلمەك تەس قەيەر تۆر ، ئىچكىرى ، يېقى .
شاھ دېدى : « ساھىبخانلىقنى قىل ئادا ،
كەلتۈر بىرەر نەرسە مېھمان ئالدىغا . »
ئۆي ئىگىسى دېدى : « ئەي ئۇلۇغ نامدار ،
ساھىبخان ئۈستىدىن كۈلمەك نە دەركار ؟
يەرگە سالماق ئۈچۈن بولغاندا پالاس ،
مەن بۇ ئەندىشىدىن بولاتتىم خالاس .
نە پالاسىم يوقتۇر ، نە ئېشىم ، نېنىم ،
نە يوقتۇر كىيىمىم ، نە داستىخىنىم .
ياخشىسى باشپاناھ تاپ باشقا جايدا ،
بولمىسا بۇ ئىشتىن چىقماس ھېچ پايدا . »
شاھ دېدى : « ئەقەللى كەلتۈر بىر بەلىش ،
قىيىنمەس بىر لەھزە مۇندا دەم ئېلىش ؟ »
دېدى ئۆي ئىگىسى : « بۇ قانداق تەلەپ ؟
قۇش سۈتى سوراشقا ئوخشايدۇ بۇ گەپ . »
شاھ دېدى : « كەلتۈرگىل بىر پىيالە سۈت
ھېچ بولمىسا ماڭا ئىسسىقراق نان تۇت ! »
جاۋاب بولدى : « قىلغىل تەسەۋۋۇر ، مېھمان ،
يەنى سۈت ئېچتىم دەپ ، ھەم يېدىم دەپ نان .
تەندە جان بولاتتى ، بولغاندا نېنىم ،
گەرچە ناندىن ئەزىز بولسىمۇ جېنىم . »
شاھ دېدى : « بولمىسا قوي ـ قوزاڭ ئەگەر ،
نەدىن كەلگەن مۇنچە قىغلار ، تېزەكلەر ؟ »
چال دېدى : « كەچ كىردى ، سۆزنى قىسقا قىل ،
كۆڭلۈمنى ئاينىتتىڭ ، بارمۇ بىر ئەقىل ؟
ياخشىسى گىلەملىك بىر ئۆي ئىزلىگىن ،
ئىگىسى زىيادە قىلسۇن ئىززىتىڭ .
زەررىچە دىل خۇشلۇق كۆرمەسسەن مۇندا ،
دەرەخ يوپۇرمىقى كۆرپەمدۇر تۇنده .
ئالتۇندىن ئۈزەڭگە ، ئالتۇن تىغىڭ بار ،
ئوغرىلاردىن يەنە كۆرمىگىن ئازار .
مېنىڭ بۇ ۋەيرانە ، غېرىب سارايىم ،
ئوغرىلار ، شىرلارغا ماكاندۇر دائىم . »
دېدى شاھ : « گەر ئوغرى ئالسا ھەم تىغىم ،
ساڭا بولمىغۇسى ھېچ يامانلىقىم .
بۇگۈن كەچ تۇنەشكە كۆرسەتكىن بىر جاي ،
ھېچ نەرسە كېرەكمەس يېتەر بۇ ساراي . »
دېدى ئۆي ئىگىسى : « رەنجىمە ، مەردان ،
بۇ ئۆيدە ھېچ كىشى بولمىغان ئامان . »
شاھ ئاڭا دېدىكى : « ئەي خىرامان چال ،
بۇ قانداق خەسىلىك ، ھەددىن ئارتۇق مال ؟!

بىر قاچا سوغۇق سۇ كەلتۈر ئەقەللى ،
مەردلىك ، سېخىيلىققا مەن ئېيتاي : بەللى ! »
جاۋاب بولدى : « ئىككى چاقىرىمچە يۇر ،
شۇ يەردە بىر چوڭقۇر سۇلۇق كۆل تۇرۇر .
بېرىپ ئىچكىل ئۇندىن ئۇسسىسالىڭ گەر سەن ،
نېچۈن بىر غېرىبنى مۇندا قىستايسەن ؟
مەن بولسام بىر دەرۋىش ، بىچارە كىشى ،
ھالىمنى تۇگەتكەن بۇ دۇنيا ئىشى . »
بەھرام ئاڭا دېدى : « گەر ئۇلۇغ بولسالىڭ ،
سۇ ئۈچۈن لەشكەرگە مۇنچە قىلما جەڭ . »
دېدى ئۇ فەرشىدۋەرد : « ئۇلۇغلۇق قايدا ،
مەن يەرسىز ، كېيىمسىز ، سۇسىز بىر بەندە . »

بەھرام دەر : « ئەقەللى ئۆز نەپسىڭ ئۈچۈن
نان تاپماقتا ئىشلەت ئىدرىكىڭ ، كۈچۈڭ ! »
جاۋابەن دېدى چال : « يا ، پەرۋەردىگار ،
جېنىمغا تەگدىغۇ بۇ ۋەيران روزىغار !
سەندىن خالىي كۆرسەم بۇ ئايۋانىمنى ،
قۇتلىغان بولاتتىم مەن يەزدانىمنى .
نېچۈن بۇ كۆلبەمگە سەن قويدۇڭ قەدەم ،
بولدۇڭ نېمىشقا بەھرىسىز ئەي ئادەم ؟»
دېدى چال ياش تۆكۈپ ، يىغلىدى زار – زار ،
ئاۋازىدىن قېچىپ چىقتى شەھرىيار .
بۇنى كۆرۈپ كۆلدى يىغلاپ تۇرغان چال . . .
شاھ كەينىدىن قوشۇن ماڭار ئىدى لال .

ئوتۇنچىنىڭ ئۆيى ئىگىسى فەرشىدۋەردنىڭ ھالىنى پاش قىلغانلىقى ۋە بەھرامنىڭ ئۇنىڭ مالىلىرىنى ئەرزانغا بەرگەنلىكى

شەھرىستاندىن چىقىپ ماڭدى ئۇ نامدار ،
يولدا ئۇچرىدى قويۇق يانتاقزار .
ئوتۇنچى چاپاتتى دەستىلەپ يانتاق ،
لەشكەردىن ئاجراپ شاھ باردى يېقىنراق
ۋە دېدى : « ئېيت ماڭا ، ئوتۇنچى دەرھال ،
كىمدۇر بۇ شەھەردە تەنھا ئاقساقال ؟ »
جاۋاب بولدى : « ئۇنىڭ نامى فەرشىدۋەرد ،
خەسىسلىك ، بېخىللىق ئاڭا خاس پەقەت .
قويلىرى ھېسابى يۈزمىڭدىن ئارتۇق ،
تۆگە ھەم ئاتلىرى بۇ ساندىن ئوشۇق .
ئالەمگە يەتكۈدەك ئىرۇر دىنارى ،
ئۆزىگە بەھرىسىز بۇ مالىنىڭ بارى .
قورسىقى ھامان ئاچ ، ئۇيىستى يالىڭاچ ،
نە پەرزەنت ، نە ئەۋلاد ، ئۆتەر ئۇ موھتاج .
چوپانلار ئۆيىدە گۆش ۋە سۈت قاينار ،
ئۇ قاتقان زاغرا ھەم قاق پىشلاق چاينار .
بىر كۆڭلىكى ئىككى بولمىغان ئەسلا ،
جەبىر ئېتەر ئۇ ئۆزىگە دائىما . »
ئوتۇنچىغا شۇنداق دېدى شەھرىيار :
« دەپ باققىن قويلاردىن ئۇندا قانچە بار ؟
بىلەمسەن قەيەردە ئۇنىڭ دالاسى ،
قايدا ئات ، تۆگىسى ، قوي ۋە چارۋىسى ؟ »
ئوتۇنچى دېدى : « ئەي نامدار ، ئاڭلىغىل ،

ئۇنىڭ مال ـ مۈلكىنى ھېسابسىز دەپ بىل .
نەگە باقساڭ ئۇنىڭ تۆگە ، مېلى بار ،
كۆڭلۈمدە بۇلارنىڭ كۆپ مالالى بار . »
ئوتۇنچىغا بېرىپ بىر نەچچە دىنار ،
شاھ دېدى : « بولۇرسەن ئەمدى بەختيار . »
لەشكەردىن ئاجرىتىپ ئالدى بىر دانا ،
سەپەر جابدۇقىنى بۇيرۇدى ئاڭا .
ئۇ دانانىڭ ئىسمى مەرد بەھروز ئىدى ،
پەھلىۋان ھەم ئۆتكۈر ، شېرىن سۆز ئىدى .
ئىش بىلەر قەھرىمانلاردىن شاھ يەنە ،
يۈز ئاتلىق كىشىنى ھەم قوشتى ئاڭا .
تاپتى بىر ئاق كۆڭۈل ، ھەر ئىشتا ئادىل ،
ھېسابۇ كىتابتا يېتىشكەن ئاقىل .
ئوتۇنچىغا دېدى : « بارار سەن بىللە ،
خىزمىتىڭ ھەققىگە گۆھەر ھەدىيە .
بول بۇ ئادەملەرگە يول باشلار كىشى ،
مۇلۇ كىنىڭ يۈزدىن بىرى ئۇ سېنىڭكى . »
دىلەفروز ئىدى ئۇ ئوتۇنچى نامى ،
ھالال تەر ھېسابى كېلەتتى نېنى .
ئاڭا بىر تۇلپارنى بېرىپ دېدى شاھ :
« بۇ يولدا سائادەت ساڭىدۇر ھەمراھ . »
دىلەفروز بېشىغا قونغاندى بەخت ،
لۇتف ئەتكەن ئاڭا شاھ يەر ـ زېمىن ھەم تەخت .

قوشۇنلار باشلاندى يايلاققا ئىلدام ،
قويلارنىڭ سانىغا يەتمەيتتى رەقەم .
چۆلدىكى تۆگىلەر ئون كارۋان ئىدى ،
ھەر كارۋان بېشىدا بىر سەربان ئىدى .
كالا ـ سىيىرلارنى ساناپ بىرمۇبىر ،
ئون ئىككى مىڭدىن ئاشقانىدى سېپىر .
ئات ـ قۇلانلارنىڭ ھېسابىن ئالدى ،
ئۇمۇ يىگىرمەمىڭ سانىغا تاقالدى .
بايۇاۋان لىق تولغان مال تۇيىقىغا ،
كوزىلار لىق تولغان قايماق ، ياغلارغا .
ئۈچ يۈزمىڭ تۆگىگە يۈك بولغۇدەك مال ،
زىبۇ زىننەت مۇندا ئىدى بىمالال .
تاغۇ دەشت ئېتىكى ئوتلاق بىپايان ،
ئۇنىڭ تەرىپىدىن خەۋەرسىز جاھان .
بېھروز ھېساب خېتىن يازغۇزدى بىردىن ،
ۋاقىپ قىلماق بولۇپ شاھنى بۇ سىردىن :
« ئۇلۇغ يەزدان ، ساڭا ئاپىرىن مىڭ بار ،
ئۆزۈڭسەن مۇزەپپەر ، ئەي پەرۋەردىگار . »
يەنە شاھقا ئېيتتى ئاپىرىن قات ـ قات :
« جاپادىن قۇتقۇزۇش ئىلكىڭدە پەقەت . »
خەتكە يازدى : « ئايا ، پادىشاھ جاھان ،
ھەممە ئەل لۇتفىڭدىن بەختيار ، شادىمان .
ئادالىتىڭ ئىرۇر ھەددىدىن زىيادە ،
پەرىشان بولمىسۇن گەنجىڭ دۇنيادا .
ياخشىدۇر ھەر ئىشتا بولسا ئەندىزە ،
ئەندىزىدىن شاھ قەلبى بولغاي پاكىزە .
ئېلىڭدە ياشايدۇ فەرشىدۋەرد نام زات ،
ھېچبىر مەيداندا ئۇ چىقارمىغان ئات .
ھېچكىمۇ نامىڭنى ئاڭلىغان ئەمەس ،
نە كاتتا ، نەكىچىك كىملىكىن بىلمەس .
نەخۇسرەۋ دېمەيدۇ ، نە يەزدان دېمەس ،
قانائەت قىلماسلىق شۇ ئادەمگە خاس .
ئالەمنىڭ بايلىقىن توپلىغان ئۆزى ،
ئەمما كۆرۈنۈشۈمدە يوق رىزقۇ روزى .
مۇنداق يوق بىرەرمۇ ئادىل پادىشاھ ،
مېنىڭ بۇ سۆزۈمنى سانىما گۇناھ .
بىر خەزىنە ئاچماققا ئۈچ يىل ۋاقىت كېتەر ،
ئۈچ يىلغا شۇ بايلىق بىمالال يېتەر .
دانالىق يولىنى دەۋەت قىلدۇق بىز ،
بايلىقنى بىر ـ بىرلەپ خەتكە پۈتتۈق بىز .
ئۇلارنىڭ تېخىچە ھېسابى گۇمان ،
يېزىشتىن قولدىمۇ قالمىدى دەرمان .
يەرنىڭ ئاستىغىمۇ كۆمگەن زەرى مول ،
كۆمۈشى ، دىنارى ھەم گۆھىرى مول .
ئۆزۈم تاغ باغىردا ، كۆزۈم يولدىدۇر ،
ئەمرىڭنى كۈتمەكلىك مېنىڭ ئىشىمدۇر .
سالام يەتسۇن مەندىن ئىران شاھىغا ،
ساق بولسۇن بىر ئۆمۈر قەدىمگاھىدا . »
پادىشاھقا تەگسۇن دەپ بۇ خەتنى تېز ،
يولغا چۈشتى چاپارمەن تاشلاپ ئاياغ ئىز .
بەھرام شاھ نامىنى كۆرگەندە خەتتە ،
روھى ياشناپ ، قانات چىقاردى ھەتتا .
غەمكىن بولدى ، ئاقتى كۆزلىرىدىن ياش ،
كامانىدەك تارتىلدى قاپاق ئۈزرە قاش .
چاقىردى ، تېز كەلدى يېنىغا كاتىب ،
رۇم قەلىمى بىلەن چىن قەغىزىن ئېلىپ .
ئۇ تەگرىگە ئاۋۋال ئېيتتى ئاپىرىن :
« ئۇ غالىب ، ئۇندىن بۇ ئاسمان ھەم زېمىن .
دانالىق ھەم شادلىق خۇداۋەندى ئۇ ،
تاجۇ تەخت ۋە شاھلىق خۇداۋەندى ئۇ .
يېزىپسەن ، گەر ئادىل بولغىنىدا شاھ ،
جازاسىز قالمايتتى مۇنچىلىك گۇناھ .
بۇنى ئوغرىلىقتىن جەملىگەن ئۇ ،
بۇنى يامانلىقتىن غەملىگەن ئۇ .
يامان شۇكى ، ئۇ قانائەت بىلمەس ،
تەگرىدىن قورقمىغان شور پېشانە ، بەس !
بۇ مال ـ مۈلۈككە ئۇ پاسبان ئىدى ،
دىلى مال ھېرىسگە بىر زىندان ئىدى .
دۇنيانى قەيەرگە قويساڭمۇ ، ئەبەد ،
ھەمىسى كار قىلماس ، بەرمەس مەنپەئەت .
تەگدۇر يەر ئاستىدا گۆھەرمۇ ، تاش ھەم ،
ئۇلارنىڭ پايدىسىن بىلمىسە ئادەم .
شۇ ھالەتتە ياشاپ ، يېيىش نە راۋا ،
كۆڭۈل قويماق بىكار ، بۇ ئۆتەر دۇنيا .
جاھاندىن ئۆتتىغۇ شۇنداق فەرىدۇن ،
ئېرەجۇ ، سەلمۇ تۇر چىقارماستىن ئۇن .
ھامان شاھ كەيكاۋۇس ھەمدە كەيقۇباد ،
ئۇلاردىن باشقىنى مۇشكۈل قىلماق ياد .

دەردكه تولۇپ ئۆتتى ئاتامنىڭ دىلى ،
بولالماي خالايىق كۆتكەن ئادىلى .
قالمىدى ئۇلۇغلار جاھاندا زادى ،
ۋايىغا يەتمىدى ھېچكىم مۇرادى .
توپلىغىن قانچىلىك بولسا ئۇندا مال ،
ئەلگە بەخش ئەت ، تەمە قىلماستىن خىيال .
كىمكى ئېھتىيات بىلەن ساقلالىسا سىر ،
قەلبىنى يامانلىق قىلمىسا ئەسىر ،
شۇ قېرى يۈرگەندەك بىكار بەئەينى ،
نەزەرگە ئىلتىماس ، ئەرزىمەس زادى .
كىمكى بار ـ يوقىنى يېدى ۋە ئىچتى ،
داۋاسىز بىر دەردكە گىرىپتار بولدى .
كىمنىڭ قەرزى بار ۋە يوقتۇر دىنارى ،
ھېچكىمۇ جاپادا بولالماس يارى .
يەنە يېتىم قالغان گۆدەك بالىلار ،
ھېچ نەرسىسى يوق ، نە مىراسلار .
خوتۇنلار بىچارە قالار شۇ پېتى ،
مەيلىدى قولىدىن ئىش كەلسە تېخى .
ئۇلارغا مال ـ مۈلۈك ھەدىيە قىلغىن ،
ئۇلارنىڭ تېنىگە جان پەيدا قىلغىن .
يەنە شەھەر تەرەپكە قويغاندا قەدەم ،
بۇ دۇنيادىن بەھرىمەن بولغايسەن سەن ھەم .
ئۇ قېرى كىشىگە قارا ، ئۇ پاك ئەر ،
ئاڭا فەرشىدۇمەردتەك كۆمگەن مۈلكىن بەر .
فەرشىدۇمەردتە دىنار ، تۇپراق ۋە گۆھەر ،
بىر خىلدا يېتىپتۇ بولۇپ باراۋەر .
سېنىڭ يارىڭ بولسۇن بۇ پانىي دۇنيا ،
ئادالەت ، ئىنساب ساڭا بولسۇن رەھنەما .»
مەكتۇپقا شاھ مۆھرى بېسىلدى شۇ دەم ،
چاپارمەن يول ئالدى سەپەرگە قەدەم .

بەھرام گورنىڭ شكارغا چىققانلىقى ۋە شىرلارنى ئۆلتۈرگەنلىكى

بۇيرۇدى شاھنشاھ ، گۈزەل باغ ئارا
چاكارلار شاھ تەختىن قىلىشتى پەيدا .
باھارنىڭ رەڭگىدە بۇ تەختى پايە ،
ئۈستىگە دەرەخلەر تاشلىغان سايە .
ساقىيلار قولىدا ھەقىق مەي جامى ،
شاھقا ھەمدەم ئىدى ساراي ئەھكامى .
ۋەزىرلەرگە شۇنداق دېدى شەھرىيار :
« ئۇلۇسقا ھۇررەملىك بەرسۇن روزىغار .
ئۆلگەندە ھەر كىمگە بىر قەبرە يېتەر ،
شاھ ـ گادا دېگەندىن نە ھاجەت ئېتەر .
ئۆلۈم بەربات قىلار ساراي ـ دۆڭانىنى ،
يەرگە يەكسان قىلار قەسىر ـ ئايۇۋانىنى .
مەيلى شاھ يا دەرۋىش ئۆلگەندىن كېيىن
ياخشى يا يامان نام قىلىدۇ تەيىن .
تارتقان رەنجىلەرنىڭ بارى بۇۋاپا ،
رەنجىمۇ كۆز يۇمار ئۇ ئۆلگەن جايدا .
ياخشى نام قالدۇرساڭ دۇنيادا بەستۇر ،
بۇ تاجۇ كەمەرلەر مەڭگۇ ئەمەستۇر .
راست سۆزلۈك ۋە شەپقەت بولسۇن كۆتكىنىڭ ،
ئاش بولسۇن تېنىڭگە تاپقان ـ تۇتقىنىڭ .
ئۇتتۇزسەككىز ئىرۇر ئەمدىكى ياشىم ،
كۆپ شادلىق كۆنلەردىن ئۆتتى بۇ باشىم .
قىرىققا يەتكەندە يېگىتلىك دېمى ،
كۆڭۈلگە ئۇلاشقاي ئۆلۈمنىڭ غېمى .
چاچنىڭ بىر تالاسى ئاپئاق بولغاي چاغ ،
شادلىقتىن ئۈمىدىن ئۈزگەن ياخشىراق .
ئاق چاچ ـــ بۇ ئۆمۈرگە خۇشاللىق ئەمەس ،
تەختكە ئاق چاچتىن گۈللەش يەتمەك تەس .
يەنە ئىككى يىل مەيلى مەن راھەت سۈرەي ،
ئۇنىڭدىن ئۆتكەندە نە بولسا كۆرەي .
يەزداننىڭ ئالدىدا پالاس تون كىيەي ،
نا شۇكۇر ئەمەسمەن ، قانائەت ئېتەي .
كۆپ يىللار ياشىدىم شاھلىقتا ئەزىز ،
خۇشاللىق ئىچىدە سانىلىپ غەمسىز .
ئەمدى كېرەك ماڭا ناز ـ نېمەت بالى ،
مەيدىن زەررىن كاسەم بولمىسۇن خالى .
يۈزۈمگە ئالمىدەك قىزىل سالسۇن قان ،
يولۇاس تېرىسىدەك كۆرۈنسۇن ئاسمان .
خۇش بۇيلۇق مەي تەپتى باھادىر شۇ دەم ،
قىزىل مەي خۇددى غەمگۇزاردۇر بۇ دەم .
ھاۋامۇ مۆتىدىل ، كۆڭۈلگە يېقىن ،
سۇلارمۇ پاكىزە ، پاكىزە زېمىن .

يىپەك كىيىم كىيىپ كىرسە پەسلى كۈز ،
شىكارگاھ دالادا تېنىكلەيدۇ كۆز .
كەك دەشتتە شۇنداق بىر قىلايلى ئويۇن ،
جاھاندا يادىكار بولۇپ ساقلانسۇن .
ياۋايى ھايۋانلار يېتىلدى راسا ،
شىر قۇدرىتىنى يىغىپ بەدەنگە .
بۇركۈت ، تايغان يەنە قارچىغا ، تۈلپار ،
ھازىردىن شىكارغا بولۇنسۇن تەييار .
ياۋايى ھايۋانلار بۇ دەشتتە بۇگۈن ،
يايرايلى قانغۇدەك ئويىنتىپ كامان .
ئۇ يەردە ئوگدىن كېلەر ئوۋىمىز ،
لىق تولۇر نېمەتكە بارىگاھىمىز . »
بەئەينى كۈز كۈنى ئاققان بۇلۇتتەك ،
كېلەتتى لەشكەرلەر ، بىھىساب دېمەك .
ھەر ئەلدىن چىقىشىپ جەك سۆيەر ئەسكەر ،
ئىران شاھىسېرى كېلەر سەراسەر .
ئۇلاردىن پادىشاھ ئاجراتتى تاللاپ ،
نەچچە قەھرىمانىنى ، شۇنداق ئوۋ تەلەپ .
لەشكەر يېتىپ كەلدى شىكار دەشتىگە ،
تولدى دەشت تۆمەن قوشۇن دەھشىتىگە .
شاھانە چېدىرلار قۇرۇلدى ھەر يان ،
ئات ، چارۋا مالالارغا تولدى بايماۋان .
چاكارلار قوشۇننىڭ ئالدىدىن بېرىپ
قۇدۇقلار قېزىشتى سۇلار چىقىرىپ .
سۇلاردىن بەھرىمەن بولسۇن دەپ قوشۇن ،
قۇدۇقتا چىغىرىقلار ئورناتتى پۇتۇن .
لەشكەرنىڭ كەينىدىن كېلەر ئىدى شاھ ،
ئۇنىڭغا ئەمەلدار ، باتۇرلار ھەمراھ .
بايماۋان كۆرۈندى قۇلانغا تولغان ،
شىرلارنىڭ نەرىگە ھەم تولغان ئورمان .
شاھ دېدى : « بۇ كېچە قىلايلى بەزمە ،
قىلايلى شىر ئوۋى تاك ئاتسا ئەتە .
بۇ كېچە خاتىرجەم ھەم خۇشال ئۆتكەي ،
ئەتە شىر ئوۋىمىز ئەۋجىگە يەتكەي .
بۇ كېچە مەي ئىچمەك ــ دىلغا ئېھتىياج ،
ئەتە تاقاپ چىققان چېغى قۇياش تاج ،
تاك بىلەن قوللاردا تۈتۈپ شەمشەرنى ،
چانارمىز دالادا قۇتۇرغان شىرنى .
بۇ جاڭگال شىرلاردىن خالىي بولغاندا ،
كۆڭۈللۈك ئۆتىدۇ شىكارمۇ شۇندا . »
شۇ كېچە دەم ئېلىپ ، پادىشاھ سەھەر ،
جاڭگالغا يول ئالدى ، يېنىدا ئەسكەر .
ئۇندىن چىقىپ كەلدى ھەيۋەت شىر تەمكىن ،
ئۇنىڭ قۇدرىتىدىن تىترەيتتى زېمىن .
دېدى يارەنلەرگە بەھرام پەھلىۋان :
« قولۇمدا كۈچۈم بار ، بار يەنە كامان .
شىر جېڭىگە كىرەي ئۆتكۈر تىغ ئېلىپ ،
مەردكە خاس شىددەت ھەم قۇدرەتكە كېلىپ . »
ئۇستىگە كىيدى شاھ شىكارلىق لىباس ،
ئاستىدا ئۇچقۇر ئات ، قولدا تىغ ئالماس .
شىر ئۇنى كۆرگەندە تىك باستى ئاياغ ،
نەرە تارتىپ چاپتى ئۇ شاھقا شۇنداق .
ئات بويىندىن چىشلىمەك بولغان ئاشۇ ئان ،
پاشنا بىلەن شىرنى تەپتى پەھلىۋان .
ئۇ شىرنىڭ بېشىغا تىغ بىلەن چاپتى ،
شىرنىڭ جۇپتى كۆرۈپ گاڭگىراپ قالدى .
بېشىدىن ئاياغقا كەسكەندە شەمشەر ،
غولىغان شىر بولدى شۇنداق تۇپراق ــ يەر .
يەنە بىر شىر كەلدى ئاڭا قەستمۇ قەست ،
بالىلىق ، ئۇرغاچى شىر بەسمۇ بەس .
بېشىغا تىغ ئۇرغان چېغى پەھلىۋان ،
شىر بېشى يىراققا چۈشتى شۇ زامان .
بىرخادىم دېدى : « ئەي نۇر چېھرىلىك شاھ ،
كۆرسەت بۇ مەخلۇققا مېھرىڭدىن پاناھ .
شىرنىڭ كۈچۈكلىرى بۇ دەشتتە تولا ،
تۆگەتكىلى بولماس ئۇنى بىر يولىلا .
شىردىن ھوشيار بولماق پەيتى بۇ ئەسلى ،
چۈنكى بۇ ياز شىرنىڭ كۈچۈكلەش پەسلى .
توقاي ئۇزۇنلۇقى كېلەر ئۈچ پەرسەك ،
كېمەيمەس شىر ئەسلى بىر يىلچە قىرساق .
جاھان ھەم بولمىغاي شىرلاردىن خالىي ،
بۇنچە رەنج ، ئازابنىڭ يوقمۇ مالالى ؟
ئاۋۇلى ، شاھ تەختىگە ئولتۇرغان زامان ،
شىر ئوۋلاش توغرۇلۇق قىلمىغان پەرمان .
ھازىر سەن ئىرانغا شەھرىيار پۇتۇن ،
قولان ئوۋلىدىم دەپ شىر ئوۋلاش نېچۇن ؟ »
ئاڭا دېدى بەھرام : « ئەي پىرى دانا ،
نە بولۇر بۇ ئات ، بۇ قولان ئوۋ ماڭا ؟

باھادىر ـ مەردلەردە بۇ ئوقيا كامان ،
شان ـ شەرەپ مەنبەسى بولمىغان ھېچ ئان .
بولماقچى ئىكەنمىز قەھرىمان ، ئەگەر ،
ياندا بولسۇن دائىم گۈرزە ھەم شەمشەر . »
ۋەزىر دېدى : « جەڭدە سەن كەبى سەرۋەر
ئون مەردان بولسىدى كېلەتتى زەپەر .
قالمايتتى رۇم بىلەن چىنده تاجۇ تەخت ،
جاھان سەلتەنىتى قولغا بولۇپ بەند .
ياماڭ كۆز تەگمىسۇن شەنىڭگە ئەسلا ،
بولسۇن بەخت گۈلشىنى نېسىپ ساڭلا . »
توقايدىن چېدىرغا قايتىپ كەلدى شاھ ،
يېنىدا ۋەزىر ھەم لەشكەرلەر ھەمراھ .
لەشكەرلەر ئۇنىڭغا ئوقۇر ئايرىن ،
سېنىڭسىز قۇدرىتىن يوقاتقاي زېمىن .
ئاندىن خاسخانە ئىچرە كىرىپ شاھ ،
يۇيۇنۇپ ـ تارىنىپ بولدى گويا ماھ .
مېھرىبان چاكىرى خىزمەتكە كىرىپ ،
بۇ يەرنى پاك ـ پاكىز قىلدى سۈپۈرۈپ .
ئورنىنى تەق قىلىپ قويدى ھەم يەنە ،
گۈل شارابى قويدى ئۇنىڭ يېنىغا .
ئالىپتە داستىخان يېيىلدى راسا ،
مەيلەرگە لىق تولدى زەررىن جام ـ كاسە .
كاۋاپلار قىلاتتى كۆزنى ھەتتا رام ،
تەق بولمىش بۇ يەرگە نەچچە خىل تائام .
تائامنى يەپ بولۇپ شاھى بەھرام گور ،
بۇيرۇدى : « بېرىلسۇن بىر جامى بىللۇر ! »
پەرى يۈزلۈك ساقى قولدا تۇتۇپ جام ،
ئۇزاتتى تەزىمده ، ئالدى شاھ بەھرام .
ۋە دېدى : « ئەردەشىر سۈرگۈنىده تەخت ،
ھەتتاكى قېرىلار تاپقان ياشلىق بەخت .
ئۇ دۆلەتتار ئىدى ، بىز ئاددىي سۇلتان ،
ئۇنىڭ ھۆددىدىن چىقماق بىزدىكى ئىمكان .
جەڭ ، بەزىم ۋە يەنە ساخاۋەت ئارا ،
جاھان شەھرىيارى ئۇ ئىدى تەنھا .
ئىسكەندەر ئىرانغا رۇمدىن كەلگەن چاغ ،
ۋەيران بولغان دۆلەت ، تاجۇ تەخت شۇنداق .
ماڭدى ئۇ نامەردلىك ـ پەسلىك يولىدا ،
ئوتتۇز ئالتە پادىشاھ ئۆلدى قولىدا .
خۇسرەۋلەر ياغدۇرار نامىغا نەپرەت ،
ئەلگە تولغان ئۇ چاغ نەپرەت ، ئاداۋەت .
ئاپىرىن ئېيتىلار ئا فەرىدۇنغا ،
پەقەت نامەردلەرلا تاش ئاتار ئاڭا .
جاھان ئىچرە خۇددى كۆڭۈل نەقشىدەك ،
قالسا دەيمەن مەندىن پەقەت ياخشىلىق . »
بۇيرۇدى شاھنشاھ : « تېپىڭلار جارچى ،
ئۇ بولسۇن خۇشئاۋاز ، نامدار خەۋەرچى .
قوشۇننى ئايلىنىپ چىقسۇن توختىماي ،
ئۇ گەپنى ھەممگە ئۇقتۇرغاي ، يايغاي .
دېسۇنكى بەركۇھ ۋە جەزدە شۇ تەرتىپ ،
گۆھەر ، زەر ۋە ھەتتا يىپەكتىن تارتىپ
ئەرزىمەس خەس ياكى خەشەككە قەدەر ،
كىم ناپاكلىققا قول سوزارکەن ئەگەر ،
مەن ئۇنى ئېتىغا تەتۇر مىندۇرۇپ ،
چۇلۇۋۇرىن ئىككى باتۇرغا تۇتقۇزۇپ ،
ئاياغلىرىن ئاتىنىڭ قارىغا باغلاپ ،
ئازەر گۇشەسپكە ئاپارسۇن تاياقلاپ .
قىينارمەن باش ئېگىپ نىجات كۇتكۇچە ،
ياراتقان ئىگەمدىن ھايات كۇتكۇچە .
كىمگە زۇلۇم قىلىپ چۇلغىدى غەمگە ،
مال ـ مۇلكىن بېرۇزمەن ئاشۇ ئادەمگە .
ئات بىلەن ئېتىزغا كىم ئۇۋال قىلسا ،
مېۋىلىك دەرەخكە يا زاۋال قىلسا ،
ئۇ قانچە بىباھا باتۇر بولسا ھەم ،
نەق بىر يىل زىندانىدا چەكتۇرەي ستەم .
جاپا سېلىپ ، بۇ دەشتتىن كىم ئالسا پايدا ،
ئاڭا نېسىپ بولماس بۇ ، بولسۇن ئاگاھ . »
شەھەر ئەھلى ـــ ھەتتا ياش بىلەن قېرى ،
بەركۇھ ، جەزدىن چىقىپ كەلدى دەشت سېرى .
شەھرىيار لەشكىرى تۇرغان بۇ دالا ،
بولدى ئاۋات چىننىڭ بازىرى گويا .

بەھرامنىڭ شىكارگاھتا ماھارەت كۆرسەتكەنلىكى

ئەتىسى چىققاندا قۇياش ساماغا ،
جاھاندار يول ئالدى يەنە شىكارغا .

ئالدىدا باراتتى ئوقياچى سپاھ ،
ئارقىدىن باراتتى ئېتىن سۈرۈپ شاھ .
دېدى ئۇ : « كامانغا كىم بولسا ماھىر ،
نىشانغا ئاتماقنى ئەيلەپان زاھىر .
ياۋايى ئېشەكنى مۆلچەرلەپ ئاتسۇن ،
قۇيرۇقتىن كىرگەن ئوق يۈرەككە پاتسۇن ! »
بىر پالۋان دېدىكى : « ئايا شەھرىيار ،
نامدار لەشكەر تۇرار يېنىڭدا تەييار .
بۇ ئىشتا بىر سېنىڭ باردۇر ئىلاجىڭ ،
بۇ جاھان ئۆمرىچە بولغۇسى تاجىڭ .
قامىتىڭ چىنارىدەك ، قەددىڭ شىر گويا ،
كامان ھەم شەمشەر گەر چىقسا قولۇڭغا ،
جۈرئىتىڭ لەشكەرگە غۇلغۇلا سالغاي ،
ئۇلارمۇ ئوقيانى قولىغا ئالغاي . »
شاھ دېدى : « گەر بارساق تەڭرى يولىدىن ،
ھەممە ئىش كەلگۈسى بەھرام قولىدىن ! »
شاھ بەھرام ئاستىدا ئويناپ ئارغامىق ،
بىر ياۋا قۇلانغا كەلدى يېقىنراق .
قولاي پەيت كەلگەندە ئۇزدى بىردىن ئوق ،
بىر بولۇپ مىخلاندى يانپاش ۋە قۇيرۇق .
يىقىلدى ئۇ قۇلان يەرگە شۇ زامان ،
زەركەمەر باتۇرلار سۈرۈپ كەلدى ئات .
ئوق ئىزىن كۆرگەندە ئۇلار قالدى لال ،
تەھسىنلەر ئوقۇشتى شاھقا بىمىسال .
شۇنداق ئوق تارتقانىنى قەھرىمان بەھرام ،
ئوق قۇلان ئىچىگە تولۇق كىرگەن ھەم .
جەڭگىۋار لەشكەرلەر ، تەڭسىز مەرگەنلەر ،
شاھقا قايتا ـ قايتا ئېيتتى تەھسىنلەر .
ھەممىنىڭ مەقسىتى : « ئايا شەھرىيار ،
سائادەت ھەمىشە ساڭا بولسۇن يار .
سەن مەرد سەن ، بىز ساڭا ھەمراھ كىشىمىز ،
بەلكى ، سەندىن خېلى كەمدۇر ئىشىمىز . »
« بۇ مېنىڭ ئوقۇمەس ، ـــ دېدى ئاڭا شاھ ، ـــ
بۇ ئىگەم ئىنسانى ، غالىبتۇر ئاللاھ .
كىمنىڭكى خۇدايىم بولماس يولدىشى ،
خارۇ زارلىقتىن ھېچ قۇتۇلماس بېشى . »
شۇنداق دەپ ئېتىغا قامچا ئۇردى شاھ ،
سۇمۇرغىتەك ئۇچتى شاھ تۇلپىرى ناگاھ .
چىشى قۇلان چىقتى يولىدىن يەنە ،
يېنىدا بالىسى ئەگىشىپ ئەنە .
شاھىنشاھ بېلىگە تىغ سالدى شۇئان ،
بىر دەمدە ئىككىگە بۆلۈندى قۇلان .
كېلىشتى ئۇ يەرگە بارچە باتۇرلار ،
قىلىچۋاز ـ پالۋان ھەم تېتىك شاتۇرلار .
بىر قاراپ شۇنداق سۆز قىلىشتى دېمەك :
« شەمشەرگە كۈچ بەرگەن قۇدرەتلىك بىلەك .
يامان كۆزدىن شاھنى ئاللا ئاسرىغاي ،
ئاڭا مىسال قىلساق پەقەت ئوخشار ئاي .
چاكار بولسۇن ئاڭا جاھان ئۇلۇغى ،
جاھانىنى بەند قىلسۇن تىغى ، يورۇقى . »
لەشكەرلەر چۈشۈشتى ئوۋغا شۇ ھامان ،
ئولجىغا ئايلاندى دەشتتىكى قۇلان .
شاھ دېدى : « ئالتۇندىن ھالقا ئېتىلسۇن
ۋە ھەر بىر ھالقىغا نامى يېزىلسۇن . »
قۇلان قۇلىقىغا ھالقا ئېسىلدى ،
ئۈچ يۈزچە قۇلانغا تامغا بېسىلدى .
قويۇپ بەردى ئۇنى شاھ ئېتى بىلەن ،
پادىشاھ بەھرامنىڭ شەپقىتى بىلەن .
قوشۇننى ئارىلاپ بىرى سالدى جار :
« ئەي دەشتى ئەرزىمەدە يۈرگەن شەھرىيار ،
ئەھلى سودىگەرگە ئوۋنى ساتماڭىز ،
خالايىققا يەتسۇن قىلغان خەيرىڭىز ! »
بەركۈھ ، جەز تەرەپتىن كېلەر كۆپ نامدار ،
ئۇلاردا يېپەك ھەم كىمخاب رەختلەر بار .
شاھ كېچىپ ئاقىللار كەلتۈرگەن باجدىن ،
دېدى : « بەھرىلەنسۇن بۇ باج خىراجدىن .
كىمكى دەرۋىش بولسا شەھەرلەر ئارا ،
تەر تۆكۈپ نان يېگەن جىمكى پۇقرا ! »
ئۇنىڭ ئىنئامىدىن بولۇر دۆلەتمەن ،
سائادەت ـ تەلىيى بولغۇسى بەلەند .
شىكار دەشتىدىن قايتىپ كېلىپ بەھرام ،
بىر ھەپتە بەزم سۈردى تۆتۈپ قولغا جام .
مەيداندا شاھ ئۇچۇن بارىگاھ قۇردى ،
لەشكەرلەر يېنىدا خىزمەتتە تۇردى .
ئايلىنىپ ئاردا ساز چى كۆيلەيتتى ،
ئويىندى داناىنىڭ مەستخۇش قوش كۆزى .
دېدى : « ئەي ئادالەت ئىزدەپ يۈرگەن ئەل ،
خۇدانى ئۇلۇغ بىل ، مېھرىبان پۇتكۈل !

كىمكى ۋاقىپ بولسا رەنجىمىزدىن گەر ،
ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى ھەم بىر بولۇپ تۇتاش .

بەھرىسىز بولسا ھەم گەنجىمىزدىن گەر .
ئەمر قىلدى قايتىپ كەتسۇن دەپ سىپاھ ،

كىرسۇن بۇ مەيدانغا ، تاكى شەھرىيار ،
دىلاراي قەسرىگە تەنھا ماڭدى شاھ .

قىلۇر ئىنئامىدىن ئۇنى بەختيار .
زەررىن جاملارغا مەي قۇيۇلدى قايتا ،

كىمكى قېرى بولسا ، ئاجىز ، شىكەستە ،
چاكارلار خۇش بۇي مەي قىلىپ مۇھەييا .

يا گۆدەك ، ياش بولۇپ ، ئۇ بولسا خەستە ،
دىلبەرلەر چاك چېلىپ ، ئېيتىشتى غەزەل ،

ياكى كىمنىڭ بولۇپ باشقىدا قەرزى ،
نامەھرەمدىن خالىي نەزمە مۇكەممەل .

قەرزىنى ئۇزەلمەي خار يۇرسە ئۆزى ،
رۇد ، نەي ، چاك مەي بىلەن راسا كېلىشتى ،

يا بولسا سەبىلەر يېتىم ـ يېسىر ، ئاچ ،
خۇش بۇي ، خۇش سادالار ھەمراھ بولۇشتى .

بايلارنىڭ قولىدا ئۇ بولسا موھتاج ،
ھەر كەچ بىر ھۇجرىدا بىر گۈزەل بىلەن

گۆدەكنىڭ ئانىسى گەر ناچار بولسا ،
تاك ئاتقۇزدى بەھرام ئىشق ـ غەزەل بىلەن .

ئۆزىنىڭ ناچارلىقىن ئۇ سىر تۇتسا ،
ئىككى ھەپتە ئۆتتى خۇددى شۇ يوسۇن ،

يا ئۆلگەن بولسا بىر دۆلەتمەن كىشى ،
خەزىنە قاپقىسى ئوچۇق كۆنۈتۈن .

قالغان بولسا ئۇندىن گۆدەك تەشۋىشى ،
ئۇ ماڭدى شان بىلەن ستەھر تامان ،

ئەمما مال ـ مۈلكىنى ئېلىپ بىر بىئار ،
شاھانە تاج كىيىپ بۇ شاھى جاھان .

خۇدايىمدىن قورقماس ياكى مەنسەپدار ،
فەررات شەبىستانى ئىشكىن ئاچتى ،

ھەممىنى بىرمۇ بىر ئەيلەگىز بايان ،
گۈزەللەر بېشىدىن دىرھەملەر چاچتى .

تاكى ماڭا بولسۇن بارچە ھال ئايان .
كىملەرگە كۈلمىگەن بولسا ئەلدە بەخت ،

دۆلەتمەن قىلاي مەن ، مەردان دەرۋىشنى ،
ۋە نېسىپ بولمىغان بولسا زەررىن تەخت ،

دىيانەتلىك قىلاي ئاسىيى ، بەد كىشىنى .
ئىران شاھى بۇندىن بولدى غەزەپناك ،

كىمنىڭ ھالى ناباب ، يوق قولىدا پۇل ،
رۇزبېھقا بۇيرۇدى ئۇ تازا ئىدراك .

ھاجىتىن چىقراي ، خۇرسەن بولسۇن ئۇل .
دېدىكى : « ئۇلەشتۇر رۇم ، ھەزەر بېجىن ،

كىمكى موھتاجلىقتا چېكەر ئىكەن رەنج ،
قاندۇرماقلىق ئۇچۇن ئەل ئېھتىياجىن .

ساخاۋەت كۆرسىتىپ ، ئاڭا ئاچاي گەنج .
ۋە تەييار ئەيلىگىن بىر نەچچە قېچىر دىنار ،

كىم قىلىپ مەنسەپنى سۇيىئىستېمال ،
ئىسفەھان ، رەي گەنجىن ئالسۇن تەلەپكار .

كىچىكلەردىن تارتىپ ئالار بولسا مال ،
شەبىستان بۇ خىلدا بولسا گەر خاراب ،

نائىنسابنى تىرىك ئاساي مەن دارغا ،
ئىران شاھى قەلبىن باسقاي ئىزتىراپ . »

شۇ جازا مۇناسىپ ئۇنداق غەددارغا . »
يېڭى باج ئېلىشتى ھەر بىر ئۆلكىدىن ،

شىكاردىن كېيىن ئۇ باغداتقا كەتتى ،
ئەلگە ئارام بېرىپ يەنە قايتىدىن .

يارقىن خىياللاردا دىلىن شاد ئەتتى .
شىكار ، مەي بەھرامغا ھەمنەپەس ئىدى ،

باتۇرلار مېڭىشتى ئۇنىڭغا يولداش ،
گۈزەللەر باغرىدا ھامان مەست ئىدى .

چىن خاقانىنىڭ ئىرانغا قوشۇن تارتقانلىقى ۋە ئىرانلىقلارنىڭ ئۇنىڭدىن ئامانلىق تىلىگەنلىكى

كېلىپ يەتتى ھىندى بىلەن رۇمغا ،
نە يوق دىيار ئىچرە زور پەھلىۋانى .

ئاۋات تۇركۇ چىنۇ قاراقۇرۇمغا :
چىن خاقانى ئاڭلاپ شۇ خىلدا خەۋەر ،

يەنى بەھرام كۆڭلى ئىشرەت بىلەن بەند ،
چىن ، خوتەن مۈلكىدىن تارتتى كۆپ لەشكەر .

يۇرت ئىشىدىن ئەسلا ئەمەس ھەۋەسمەند .
دىرھەم چېچىپ سۈردى ئىران تامان ئات ،

نە يوق سەرھەد بانى ، نە پاسبانى ،
ھېچكىم قىلماس ئىدى بەھرام گورنى ياد .

رۇمدىن خەۋەر يەتتى شۇندا توساتتىن ،
بېسىپ كەلمەكتە دەپ چىن بىلەن خوتەن .
قوشۇنغا باش بولۇپ چىنىڭ قەيسىرى ،
يېقىنلىشىپ كېلەر بۇ ئىرانسېرى .
ئىرانىڭ پېشۋا، بار ئۇلۇغلىرى ،
دۇنيادىن خەۋەردار جىمى نامدارى .
بەھرام گور قېشىغا كېلىشىپ دەرھال ،
تەشۋىش ، غەزىپىدىن ئېيتىشتى ئەھۋال .
شاھقا ئاچچىق سۆزلەر يەنە دېيىلدى ،
دىلدىكى تۇگۈنلەر ئوچۇق بىلىندى .
« شاھ پىكرى بەند بولسۇن دائىم جەڭ بىلەن ،
ئەمما سەن بەند بۇدەم مەي ، سەتەڭ بىلەن .
يولۇڭدا خار ئىرۇر بۇ گەنج ، بۇ قوشۇن ،
بۇ بارگاھ ، بۇ تەخت ـ تاج ، ھەتتا يۇرت پۇتۇن . »
شۇندا جاۋاب قىلدى شاھى جاھاندار :
« ھەي ، ۋەزىر ، ئەمەلدار ، ئەمرۇ سەردار .
بىلىڭكى ، جاھانىڭ ئادىلى ـ ئىگەم ،
ئۇ ماڭا رەھنەما ، ئارتۇق چەكمەڭ غەم .
كۆچ تېپىپ مەن ئاشۇ ئادىل يەزدانىدىن ،
بۆرىنى ھەيدەرمەن مۆلكى ئىراندىن .
بار ئىكەن بۇ بەخت ، بۇ قوشۇن ، بۇ گەنج ،
يېقىن كەلمەس ئەلگە ھېچ دەرد ، ھېچ رەنج . »
شۇ بولدى بۇ شاھنىڭ دوستلارغا سۆزى ،
قانغا لىق تولدى ئۇندىن باتۇرلار كۆزى .
بىدار ئىدى ئەمما بەھرام شاھ دىلى ،
دىلنى ئۆرتەپ ناخۇش بۇ خەۋەر تىلى .
لەشكەر غېمىن يەيتتى ئۇ خىيالىدا ،
زەپەر كۆلەر ئىدى ھەر ئامالىدا .
قورقۇشقا چۈشكەندە بۇ ئىران شەھرى ،
يۈرەكنى مۇجۇدى گۇماننىڭ زەھرى .
بارچە ئەل بۇ شاھتىن ئۈمىدىن ئۈزۈپ
تەنە قىلار ئىدى ، كۆڭلىنى بۇزۇپ .
خەۋەر يەتكۈزۈشتى : « ئايا ، بەھرام شاھ ،
چىندىن بېسىپ كەلدى ئىرانغا سىپاھ . »
گۇستەھەمنى ئالدىغا شاھ چاقىرىپ دېدى :
« نېچۈن چىن لەشكىرى يېقىنلاپ كىردى ؟! »
گۇستەھەم پەھلىۋان ھەم ۋەزىر ئىدى ،
ئۇرۇش مەيداندا بەنەزىر ئىدى .
كەلدى مېھرىپىروز ۋە يەنە ھەرراد ،
كەلدى مېھربەرزىن ۋە يەنە فەرھاد .
كىردى غالىب شاھنىڭ ئالدىغا شۇئان ،
رۇھام ھەم ھەزەرۋان بىلەن ئەندىمان .
بىرى گېلان شاھى ، بىرى راي شاھى ،
ئۇرۇش مەيداندا ئەلنىڭ پاناھى .
دادبەرزىن باتۇرمۇ ئوردىغا كىردى ،
زابۇلىستاندا ئۇ بىر قەيسەر ئىدى .
قارەنىي بۇرزمېھر ھەم قىلدى تەشرىپ ،
رادبەرزىن ھەم كەلدى ، نۇر چېھر ، زەرىنۋ .
شاھ مۇنچە لەشكەرنى ئارىلاپ چىقتى ،
ئون ئىككى مىڭ مەردنى ساناققا يىغدى .
ئۇكسىغا بېرىپ تەخت بىلەن كۆلاھ ،
لەشكەر ئىختىيارىن تاپشۇردى پادىشاھ .
نەرسى ھەم مەرد ئىدى ، دانا ۋە ئاقىل ،
ھەم دىن ئېيتىخارى ، نۇر چېھر ، ئادىل .
يېتەكتە ھېسابلىق باتۇر لەشكىرى ،
يول ئالدى ئازەرئاباد يۇرتىسېرى .
غوۋغا قىلىپ نەچچە سىردىن بىخەۋەر ،
دەيتتى : « كىم ئىكەن بۇ پارستا ئەسكەر ؟
دەيتتى : مەيداندىن قاچتى بەھرام شاھ ،
كەتتى ئازەرگۇشەسپ بولغاي دەپ پاناھ .
ئازەرگۇشەسپىرى ماڭار ئىكەن ئۇل ،
قەيسەردىن شامالدەك كەلدى بىر رەسۇل .
ئازغىنا لەشكەردە مەنزىلگاھ تۇتۇپ ،
نەرسى لايىق پۇرسەت ياتاتتى كۈتۈپ .
ئەل دەر : « زاۋال بېرىپ بەھرام تەختىگە ،
قارىلىق كەلتۇردى دۆلەت بەختىگە .
باشقا شاھلار كەبى ئۇ توپلىماس گەنج ،
ئەكسىچە ، گەنجىنى چاچتى قىلماي رەنج .
دۇچ كەلگەن جايدا ئۇ جانبازلىق قىلار ،
نە ياشلىق قىممىتى ؟ قەدرىنى بىلەر .
پاراكەندە ئىرۇر شەھرۇ لەشكىرى ،
ئاۋارە بولۇر ھەم ئۇرۇق ـ تۇغقىنى .
بۇ سۆزلەر ئېيتىلىپ بولغىنى ھامان ،
شۇنداق قارار قىلدى بارچە ئالامان :
« ئىراندىن تاپايلى بىر فازىل ئادەم ،
چىن خاقانىسېرى تېز ئالسۇن قەدەم .
ئەسلى يامانلىقنى ئۇ كەم ئەيلىسۇن ،
ئەگەر خاقان بولسا ، كەرەم ئەيلىسۇن .

قالسا ئىران مۇلكى ئورنىدا ، شايەت ،
كەتخۇداسىز يۇرتقا ئۇ سالسۇن شەپقەت . »
نەرسى جاۋاب قىلدى : « چىدىماس يۇزۇم ،
بۇندىن مىڭ ئەۋزەلدۇر ئۆلگىنىم ئۆزۈم .
چىن شاھىدىن پاناھ تىلىمەي ئەلگە ،
تولدۇرارمەن يەرنى لەشكەر ھەم پىلگە .
بىزدە قورال ، خەزىنە ، مەرد باتۇرلار بار ،
خەنجەردىن ئۇچقۇنلار چاچراتماق دەركار .
بەھرامكى نائۇمىد قىلغان بولسا گەر ،
ئازغىنا كۈچ بىلەن كەتكەن بولسا گەر ،
ياخشى نىيەت قىلىڭ ، يەتكەي ئامانلىق ،
يامان ئەندىشىنىڭ تېگى يامانلىق .
ئىرانلىقلار ئاڭلاپ نەرسى سۆزىدىن شاد ،
يېڭى بىر باركاھ قىلىشتى بۇنياد .
بەھرام شاھ بۇ يەردىن كەتكەن قوشۇنسىز ،
تۇتقۇن بولسا ھەسرەتلىنەر قەلبىمىز .
جەڭ قىلىپ كىرسە گەر ئىرانغا خاقان ،
تالان ـ تاراج بولۇر ھەممە ئاشىيان .
نەرسىنىڭ قوشۇنى گەر بولسا ھالاك ،
ئاياغ ئاستى قىلغاي ياۋ باشتىن ـ ئاياغ .
لازىمدۇر كۆرمەكلىك بىر چارە ـ تەدبىر ،
يۇرتىدىن ئۇزۇلمىسۇن رىشتىمىز ھېچبىر .
بىر ۋەزىر بار ئىدى ئىسمىدۇر ھۇماي ،
ئەقىللىق ، بىلىملىك ۋە ئىدراكقا باي .
ئىرانلىقلار ئۇنى قەدىرلەپ شۇئان ،
دېيىشتى : « چارە تاپ ، مۇشكۈلگە ئاسان . »
پۈتۈشتى ئاخىرى شۇنداق بىر نامە ،
خاقانغا دەردىنى يېزىشتى ھەممە .
دەسلەپتە يېزىشتى : « ساڭا بەندىمىز ،
ئەمرۇ پەرمانىڭغا تەييار ھەممىمىز .
ئىران تۇپرىقىدىن ھەرنە خالىساڭ ،
ئۆزرۇ ، تەھسىن بىلەن بېرەيلى بىجەڭ .
سوۋغات ھەم باج ـ خىراج ئال ، قەھرىڭدىن كەچ ،
تۇركلەرگە جەڭگە يوق تاۋىمىز ھېچ . »
نامدار ئۇلۇغلاردىن ئىلىپ يېنىغا ،
ھۇماي يېتىپ كەلدى چىن خاقانىغا .
سوۋغات ، خەت تاپشۇرغاچ خاقانغا ئۇ زات ،
تۇران شاھى بولدى سوۋغات ، خەتتىن شاد .
بىلدىكى ئىرانىڭ قاپقىسىن ئېچىپ ،
بەھرام شاھ قوشۇننى باشلاپتۇ قېچىپ .
خەۋەر مەزمۇنىدىن ئۇ خۇرسەن بولدى ،
قەلبى گويا شۇدەم چىمەنگە تولدى .
ئاندىن تۇركلەرگە سۆز قىلدى خاقان ،
دېدى : « تەزىم قىلدى بىزلەرگە ئىران .
چەكسىز زەپەر قۇچتۇق بۇ دىيارىدا بىز ،
ئوڭ كەلدى قوللانغان بۇ تەدبىرىمىز ! »
ئەلچىگە كۆپتىن كۆپ قىلدى ئۇ ئىنئام ،
دىرھەم ھەم دىنارلار چېچىلدى تامام .
خەتكە مۇنداق جاۋاب قىلدى شەھرىيار :
« ئاقىللار جېنىغا ھىراد بولسۇن يار .
سىزگە دوست دەپ بىلەي ئەمدى ئۆزۈمنى ،
چىن دەپ قوبۇل قىلىڭ ھەر بىر سۆزۈمنى .
قوشۇن بىلەن مەرۋگە كىرگەن كۈنى ،
قىرغاۋۇل بويىنىدەك ياشىنىتاي ئۇنى .
ئىنسابلىق تەدبىردە بەخش قىلاي قۇت ،
ئېرىقتىن سۇ ئەمەس ھەم ئاققۇزاي سۇت .
مەرۋدىن بىز ئەپۇ قىلارمىز باجنى ،
مەردلەرنىڭ مۇلكىدىن ئالۇر خىراجنى .
مەرۋدىن ئۇ يانغا باسماسمەن قەدەم ،
قوشۇنۇم رەنجىدىن يىراق بولۇر ھەم . »
ئالدىراپ ئىرانغا ئەلچىلەر ياندى ،
كۆرگەن ـ ئاڭلىغىنىن ئېغىزغا ئالدى .
مەرۋگە قوشۇننى باشلىدى خاقان ،
تۇياقلار لەرزىدىن قارايدى جاھان .
ئاشۇنداق ئۆتەتتى بۇ يەردە ھايات ،
ھېچكىمۇ بەھرامنى قىلماس ئىدى ياد .
مەرۋدە توختىماي چېلىندى چالغۇ ،
كۆزلەردىمۇ ھەتتا يوق ئىدى ئۇيقۇ .
چۆللەردە مەيلىچە تۇراتتى لەشكەر ،
ساقچىلار كۆپ ئىشتىن ئىدى بىخەۋەر .
شىكار ، مەي ، بەزمە ، نەي ئەۋجەر ئىدى تەڭ ،
يوق ئىدى ھېچكىمنىڭ خىيالىدا جەڭ .
ئىرانلىقلار بېجىن كۆتۈشەر ئىدى ،
غەزەپ ، پەريادىغا ھەتتا كۆك تولدى .

بەھرام گورنىڭ چىن خاقانلىقىغا ھۇجۇم قىلغانلىقى

بەھرام گور قىساسنى كۆتەتتى ھامان ،
خاتىرجەملىك سېزىپ شاھ ، سپاھ دىلدا .
دۇشمەندىن قۇياش كۆز ئاچقان چېغى ،
تاغ كەينىدىن قۇياش كۆز ئاچقان چېغى ،
ئۇنتۇپ مەي ـ بەزمنى كەچ ـ كۈندۈز تامام ،
كەشمىھانغا يەتتى قوشۇن ئايىغى .
ئۇنىڭ پايلاقچىسى ئالمايتتى ئارام .
دۇمباقلار ساداسى قۇلاقنى يارار ،
ئۇلار يەتكۈزۈشتى بەھرامغا خەۋەر :
بايراقلار لەپىلدەپ كۆزنى چاقنىتار .
خاقان مەرۋدە تۇرار يېغىپ كۆپ ئەسكەر .
چىقتى دەشتى چۆلدىن ھەيۋەت غۇلغۇلا ،
ئازەرگۇشەسپ تامان كەلدى ئۇ دۇشمەن ،
بۇرالدى شاھ ، لەشكەر دىققىتى ئاڭا .
ھەر ئەسكەردە قوش ئات ، ئاتلىرى تىمەن .
كۆكۈلنى ئەزگۈدەك بۇ ناله شېرىن ،
كىيىپ رۇمچە كۇلاھ ، تۇركا نە لىباس ،
بۇلۇت ياش تۆككەندەك نەم بولدى زېمىن .
شامالدەك ئۇچۇپ بارار ، ئەيىبۇھەننىاس .
قان بىلەن يۇيۇلدى بىر دەمدە مەيدان ،
تاغدىن چۈشكەن سەلدەك تېز كېلۇر راۋان ،
بەئەينى ئاسماندىن ئېقىپ چۈشتى قان .
ئۆتۈپ ئەردەبىلدىن تا ئامۇل تامان .
خاقان دەشتى ـ چۆلدە چۆچۈپ ئويغاندى ،
ئاندىن ئۇ يەتتى ھەم شەھرى گۇرگانغا ،
ئۇ چاغدا تۇتۇلۇپ بەند بولغانىدى .
قانچە ئۇلۇغلارنى جەم قىلىپ يانغا .
چىننىڭ نامدارلىرى ئۇچ يۈزدىن ئارتۇق ،
گۇرگاندىن يەتتى ئۇ تا شەھرى نىسا ،
تىركەلدى ئاتلارغا قول ـ پۇتى باغلاق .
يولباشچىسى بولۇپ بارار بىر پارسا .
كەشمىھاندىن مەرۋگە قاراپ يول ئالدى ،
گاھى تاغ ، گاھىدا كېزىپ دەشتى ـ چۆل ،
بەھرام شاھ لەشكىرى زەپەر قۇچقانتى .
كۈنۇ تۈن تىنمىسز بېسىپ كېلەر يول .
مەرۋدىنمۇ قالمىغان چىندىن ھېچ ئەسەر ،
كۈندۈز ساقچى قويۇپ ، كۆزەتچى كەچتە ،
غەنىيمەتلىرىنمۇ گۇم بولغان يەكسار .
توختىماي ئىلگىرىلەر ئەڭ تېز سۈرئەتتە .
قېچىپ قۇتۇلماقچى بولغاندا دۇشمەن ،
تېزدىن پەرۋاز قىلىپ قىرغاۋۇل يەڭلىغ ،
بەھرام شاھ دەل يېتىپ كەلدى شۇھامان .
مەرۋگە يېقىنلاپ كەلگىنى ئېنىق .
ئۇتتۇز پەرسەڭ يولدىن ئۆتتى شۇنداق شاھ ،
شاھنى ئاگاھ قىلىپ خاقان ئىشىدىن ،
قىران پارسىي بولۇپ يېنىدا ھەمراھ .
دېيىشتى : « ئۇ خالىي جەڭ تەشۋىشىدىن .
قايتىپ شىكارگاھتىن ، تېپىشىپ ئىقبال ،
ئەھرەمەن دىۋىدۇر ئاڭا پېشۋا ،
لەشكەرلەر قولىغا تەگدى بۆلگەن مال .
تەيىار قۇلان ئوۋلاش خىيالى دائىما . »
چىن جېڭىدە بەھرام بولدى سەرفەراز ،
بەھرام بۇ خەۋەردىن شاد بولدى غايەت ،
بۇ زەپەر يەزداندىن ئېھسانۇ نىياز .
خالىي بولۇپ ھەممە رەنجىدىن نىھايەت .
ياخشى ھەم يامانغا مال بەرگەن يەزدان ،
بىر كۈن دەم ئېلىشتى مۇشۇ مەنزىلدە ،
قۇياشقا ، ئايغا نۇر بەخش ئەتكەن يەزدان .

بەھرام گورنىڭ ئىران بىلەن تۇران چېگرىسىغا سېپىل سالدۇرغانلىقى

ئارام ئالسۇن دەپ قوشۇن ، ئات شۇ دەم ،
ئاندىن ئات سالدى ئۇ فاراب چۆلىگە ،
مەرۋدە جاي تۇتۇپ ياتتى شاھ بەھرام .
قۇملۇق ۋە چۆل كېزىپ يىراق مەنزىلدە .
جەڭ ـ جېدەل ھەۋىسى دىلدا ئارتاتتى ،
قۇياش كۆك ئاسمانىنى قىلغاندا ئالتۇن ،
كۆكۈلنى بۇخارا زەۋقى تارتاتتى .
بەئەينى كىيىگەندەك بولدى ياقۇت تون .
بىر نەچچە كۈنلۈكلا مەنزىلدۇر ئامۇ ،
چاڭ توزۇدى قاناتىن يايغاندەك قۇزغۇن ،
بەزمە قىپ ، ھەم ئوۋلاپ قۇلان ۋە ئاھۇ ،
جاھانگىر قولىدا مايۇ مەرغ پۇتۇن .

يەكسانە ئېتىپ ئۇندا لەشكەرنى تۇركىن ،
ياندۇروپ كۇل قىلدى بارچە مال ـ مۇلكىن .
يۇلتۇزلار ئۇيقۇغا بولغاندا مەشغۇل ،
بىر ـ بىرىن ئىزلىشىپ ئاتا ھەم ئوغۇل ،
تۇركتىكى جىمكى سەركەردە ـ سەردار ،
ياش ـ قېرى ، بۇيەردە نام ئالغان نامدار ،
باشلىرى چۈشكەن ھەم يۇرۇپ پىيادە ،
كېلىپ شاھ ئالدىغا بولۇشۇپ زارە
دېيىشتى : « ئەي ئۇلۇغ شاھى شىر يۈرەك ،
پەھلىۋانلىق ئارا تەلىيى يۈكسەك ،
بولسا گەر ئۇل خاقان گۇناھكار ، ئاسىي ،
جاھاندار ھۆكمىدىن ئىرۇر سەۋدايى .
گۇناھسىزلار قېنىن تۆكمە ، ئىلتىماس ،
بۇ قىلمىش نامدارلارغا بولمىغاي خاس .
ئەگەر باج خالىساڭ بىز بېرەيلى باج ،
نامدارنى ئۆلتۈرمەك نېمە ئېھتىياج ؟
بارچە ئەر ـ ئاياللار ساڭا بەندىمىز ،
ساڭا تەسلىممىز ، بۇ بىزنىڭ ئەھدىمىز . »
ئۇلارنىڭ ھالىغا رەھىم قىلدى بەھرام ،
قەلبى شەپقەت سۈيىدە بولغاندا نەم .
قان تۆكۈشتىن شۇندا تارتىپ قولىنى ،
تۇتتى يەزدانشۇناس شەپقەت يولىنى .

بولدى شاھنىڭ كۆڭلى مېھرىگە پەيۋەند ،
ئارامليق ، ئەندىشە ئۇنى قىلىپ بەند .
ئۆلكىنىڭ يىللىق باج ھېسابىغا ئۇل ،
ئۇلار ئىلتىماسىن ئەيلىدى قوبۇل .
بۇ ئىشتىن جاھاندار تېپىپ زور دەرھەم ،
تۇركلەردىن كۆپ باج ئۇندۇردى بەھرام .
ئاندىن فاراب شەھرىگە يەنە قايتتى ئۇ ،
چېھرىدە تەبەسسۇم ، لېۋىدە كۇلكە .
بىر ھەپتە بۇ يەردە تۇتتى مەنزىلگاھ ،
چىننىڭ ئۇلۇغلىرىن دەۋەت قىلىپ شاھ .
بىر سېپىل سالدۇردى تاش بىلەن گەنجدىن ،
كىم كەلسە تۇراندىن ياكى خەلەجدىن .
ئۆتمەس ئىران ياقتا شاھتىن بىرۇخسەت ،
جەيھۇندەك تۇرار ئۇ ئەبەدىلئەبەد .
لەشكەردە شەمر ئاتلىق نامدار بار ئىدى ،
ئۆزى زېرەك يەنە كۆپ نامدار ئىدى .
تۇران زېمىنىغا تەيىن بولدى شاھ ،
ئۇنىڭ تەخت ـ تاجىن بېزەپ قۇياش ، ماھ .
شەمر كۇموش تەختكە ئولتۇردى ئۇندا ،
ئەيلىدى قول ئېچىپ تەشەككۇر ، دۇئا .
بېشىغا تىللا تاج كىيدۇردى كۇشاد ،
بارچە تۇران شەھرى ئۇندىن بولدى شاد .

بەھرام گورنىڭ ئىنىسى نەرسى بىلەن ئىرانلىقلارغا پازىغان خېتى

تۇران زېمىن ئىشى پۈتۈن شۇ خىلدا ،
شاھتا ئارام مەيلى پەيدا بولغاندا ،
ئىنىسى نەرسىگە ئۇ يازدى نامە ،
تۇران بىلەن جەڭدىن قىلىپ ھېكايە .
يەزدان ھەم ئالەمدىن ئۆتكەن ئۇلۇغ زات ،
ناملىرى ھۆرمەتتە بىر ـ بىر بولدى ياد :
« زەپەرلەر خاس بولغاي خۇداۋەندىگە ،
كەيۋانۇ بەھرام ھەم خاس شۇ تەڭرىگە .
بەخت يار ئۇنىڭكى پەيمانى بىرلەن ،
بار جانلىق ئۇنىڭ پەرمانى بىرلەن ،
چىن مۇلكىدە ئىراننى يېرىگە مەكتۇپ ،
يوللىدىم ئىنىمنىڭ نامىغا مەكتۇپ .
ئىران مەردلىرىگە پەتسۇن بۇ سۆزۈم ،
نامىنى يازدۇردۇم پەي بىلەن ئۆزۈم .

كىم خاقان جېڭىنى كۆرمىگەن بولسا ،
ئاڭلىسۇن بۇ جەڭدىن ھېكايەت ـ قىسسە .
ئەسكەر ، چاڭ ـ توزاندىن ھەتتا كۆندۈزى ،
قارىيىپ كەتكەنتى ، ئاسماننىڭ يۈزى .
بۇ ئەلدە ئاقتى قان بەئەينى دەريا ،
رەقىبلەرنىڭ بەختى بولدى قاپقارا .
ئۇروش ئاپىتىگە ئۇ قىلدى دۇچار ،
ئالەم ئەھلى ئۇندىن بولۇشتى بىزار .
ئۇنى تۇتۇپ كەلدىم تۆگىگە باغلاپ ،
كۆزىدىن قان ئاقار ، جىگىرىن داغلاپ .
بۇيۇن ئەگدى ماڭا ئۇ سەركەش ئەللەر ،
تىللار شېرىن بولدى ، جۇش ئۇروپ دىللار .
باج تۆلەر بولۇشتى بارچە بەتبەختلەر ،
يول تاپتى ئاداشقان ھەممە گۇمراھلار .

نامەگە بارۇرمەن ئىزمۇ ئىز ئېيتىپ ،
مۇرادۇ مەقسەتنى مەن ھاسىل ئېتىپ . »
كۆپۈكلەر چاچرىتىپ بەئەينى توپان ،
قوزغالدى تۆگىلەر تۇزەپ چوڭ كارۋان .
نامە يېتىپ باردى نەرسى قولىغا ،
شادلىقلار تولدۇرۇپ ئۇنىڭ كۆڭلىگە .
دانالار ، ۋەزىرلەر قېشىدا ئىدى ،
قېرىنداش ، تۇغقانلار يېنىدا ئىدى .
شادلىقتىن لەرزىگە كەلگەندى ئىران ،
بۇ ھالەت بولغانتى تىللاردا داستان .
نامدارلار دىلىنى كەسكەندەك قومۇش ،
قىلمىشتىن پۇشايمانغا تولغان ئەقلى ـ ھوش .
« يامان ئەندىشەيۇ ئەقىل ۋەسۋەسى ،
بىزنى يولدىن بۇزۇپ ، ئەيلىدى ئاسىي .
بىز قىلغان گۇمانلار چىقتى بىھۇدە ،
مۇشكۈلنى يوق قىلدى زېھىن ـ ئەقلىدە .
ياخشى ۋە ياماندىن گەر يازساڭ ئىنشا ،
بىزنىڭ ھۇزۇرىمىزنى چۈشەنگىن بۇندا .
ئۆتتى ئۇلۇغلاردىن ئاخىر چوڭ گۇناھ ،
شايەتكى كەچۈرسە نامدار شاھىنشاھ . »
دېدى : « قوبۇل قىلىپ نەرسى ئىلتىماس ،
شاھ دىلىن قىساستىن ئەتكۈسى خالاس . »
دەرھال جاۋاب يازدى ئۇ بۇ نامىگە ،
ياخشى ۋە ياماننى ئېلىپ ئېيسگە .
دېدى : « ئىرانلىقلار تارتتى زۇلۇم ـ رەنج ،
قولدىن كەتمىسۇن دەپ پەرزەنت ، ھۇلكى ـ گەنج ،
پۇشتى پاناھ قىلىپ چىنىنىڭ خاقانىن ،
نائۇمىد قويۇشتى شاھى جاھانىن .
ئۆچلۈك ، ئاداۋەتتىن ئەمەستى بۇ ھال ،
يېڭى شاھ تاللاشتا بىز ئاچمىغان پال .
ئەمدى غالىب شاھىم گۇناھىمىزدىن كەچ ،
دىلى يورۇق بولسىلا يورۇق ھەتتا كەچ .
مەندىن بىر ۋاستىلىك كۆتۈشەر ئىدى ،
ئۆزرىمىزنى شاھقا يەتكۈز دېيىشتى . »
بىر دانا بار ئىدى ـــ نامى بۇرزمېھر ،
بۇ ئىشقا بەل باغلاپ ئىزدىدى تەدبىر .
كەلدى شاھى جاھان ھۇزۇرىغا ئۇ ،
تولۇق ئېيتىپ دىلدا بولسا نە تۇيغۇ .
ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن شاھ بولدى خۇشال ،
يۇزلىرى ئاتەشتەك يانىتتى ۋال ـ ۋال .
جاغانلىق ، خەتلىق ۋە بەلخلىق بەگلەر ،
بۇخارالىق ، غەرچەلىق شېرىن سۆز ئەرلەر
كېلىشتى كۆتۈرۈپ باج بىلەن خىراج ،
ئاتەشپەرەس شاھقا تىلەپ كۆپ راۋاج .
ھەر كىم ئۆز تاپقىنىن كەلتۈردى شاھقا ،
ھۆرمەتلەر بىلدۇرۇپ ئالىي دەرگاھقا .

بەھرام گورنىڭ ئىران زېمىنىغا قايتىپ كەلگەنلىكى

ئاتەشكەدىكى ئىشلار ۋەسسالام ،
نوروزلۇق سەيلىلەر بولغانتى تامام .
ئازەربادىگانغا يول ئالدى يەنە ،
نامدار مەردلەر بىلەن قىلىپ تەنتەنە .
بارچە سەجدە قىلىپ ، قىلىشىپ شۇكۇر ،
شۇ دانا ئالدىغا كېلىشتى بىر ـ بىر .
سەجدە قىلىشقانلار ئالاتتى ئىنئام ،
ئاتەشكەدە ھەممە تېپىشىپ ئىكرام .
خىرامان كېلىشتى سىتەھىر شەھرىگە ،
چۈنكى لايىق ئىدى شاھىنىڭ پەخرىگە .
مال تولغان ساندۇقلار يۈكلەپ پىللارغا ،
كېلىشتى شادلىق سېلىپ دىللارغا .
بىر مىڭ بىر يۈز ئاتمىش ئىدى ئەركەك پىل ،
يۈكى دىرھەم ـ دىنار ئىدى ، مال ئېسىل .
بۇنچە تىللا ـ تەڭگە ۋە بۇنچىلىك زىب ،
پارىستا ئاتلار پەيدەۋاسىي دەپ .
يەنە دەرۋىشلەرگە بېرىشىپ ئۇلۇش ،
شادلىق بىلەن باشقا تۆكۈشتى كۈموش .
ۋەيران بولغان كۆۋرۈك ئۇچرىسا يولدا ،
يا خاراب بىر رابات ئۇچرىسا چۆلدە ،
شاھ بۇيرۇدى : ئاۋات قىلىڭ تۆكۈپ گەنج
ۋە بۇ ئىشتا ھېچكىم تارتمىسۇن بىر رەنج .
دۇنيادا بولسا گەر دەرۋىش ، قەلەندەر ،
جاپادا نان تاپقان ئادەم بولسا گەر ،
بەخش ئېتىپ ئۇلارغا ئۇستىمۇ ئۇس دىرھەم ،
قەلبى ساخاۋەتتىن چەكمەس ئىدى غەم .

بىناۋا ، بىچارە ، يېتىملەرگە دەپ ، ئۈيەردىن يول ئالدى تەيسەفۇن تامان ،
ئالتۇن ، كۈمۈش سوۋغات بەردى ئۇ ھەدەپ . نەرسى ھەم ۋەزىرلەر بولۇپ يانمۇ يان .
قېرى ، ھالسىزلارمۇ ئالدى ئۇلۇشتىن ، بارچە كاتتىلارغا بېرەتتى تارتۇق ،
خەزىنىنىڭ دىرھەم بىلەن كۈمۈشىدىن . ئىران ئۇلۇغلىرىن ئەزىزلەپ ئارتۇق .
بەشىنچىسى ، كىمكى بولسا ئېسىل زات ، نەرسى كۆرۈپ شاھۇ پادىشاھلىق تاجىن ،
ئەتراپتا ھېچ كىشى ھەم قىلمىسا ياد ، دىلەفروز بايراق ۋە قوشۇن راۋاجىن ،
ئالتىنچىسى ، كىمكى ئۇزاقتىن كېلىپ ، ئاتتىن چۈشۈپ تەزىم ئەيلىدى بەجا ،
دەرۋىشلىككە ماڭسا ئۇ پىنھان قىلىپ ، ياندا ۋەزىرلىرى تۇرۇپ جا ـ بەجا .
گەنج ئىنئام قىلاتتى ئۇلارغا پادىشاھ ، ئالتۇن تەخت ئالدىدا ئولتۇراق شەرەپ ،
سېخىيلىقتا بولۇپ نەق ئالەمپاناھ . ئالتۇن كەمەر مەردلەر تۇرغاچقا سەپ ـ سەپ .
لەشكەرگە ئۇلۇشۇپ سوۋغىلارنى ئۇ ، موھتاجلارغا خەزىنە دۆلەتتىن چېچىپ ،
گەنج ئاسراش ھەققىدە چەكمەيتتى قايغۇ . تار زىندان ئىشكىن قويىدى شاھ ئېچىپ .
شاھنىڭ ئەمرى بىلەن بىر دانا ئاخىر ، ئەدلۇ ئادالەتكە تولدى بۇ زامان ،
چىن خاقانى تاجىن ئەيلىدى ھازىر . غەم تۇگەپ دىل بولدى شادلىققا خاقان .
ئېلىپ ئۇ تاجدىكى گۆھەر بېزەكنى ، دىللاردىن چېكىندى ئارمانلار پۈتۈن ،
كۆزلەپ ئاتەشكەدە تۇرغان ئىشكنى ، بەزمىلەر باشلاندى ئۇلۇغلار ئۈچۈن .
زەر ـ گۆھەرلەر بىلەن نەقىشلىك قىلدى ، كىمكى بۇ مەجلىسكە بولۇشتى داخىل ،
ئازەرى تەختىگە زىننەتلەر قىلدى . ھەشىمەت لىباسىغا بولۇشتى نائىل .

بەھرام گورنىڭ سەردارلىرىغا نەسىھەتنامە يازدۇرغانلىقى

باشلاندى ئۈچىنچى كۈن كاتتا بەزمە ، ھېچكىم بۇ دۇنيادا بولالماس ئۇستۇن ،
بار ئىدى بىر كىشى ماھىر خۇش خەتكە . ئادالەت ، بىئازار يول ئىزدەڭ كۈن ـ تۈن .
پاشىنغان يۈزلىرى مەي سېھرى بىلەن ، ئەدلىمدىن نىشانە بولغاي بۇ سۆزۈم ،
بىر نامە يازدۇردى شاھ مېھرى بىلەن . راستچىللىق يولىغا ھامىمەن ئۆزۈم .
نامەنىڭ بېشىدا ئاپىرىن قات ـ قات ، قانچە سىپاھ قىلدى قەتلىم ئۈچۈن قەست ،
ئەقىل بەخش ئەيلىگەن يەزدانغا رەھمەت . نامدار ئەنجۇمەنىم ئەتمەك بولۇپ پەست .
ئەقىل بولسا ئۇنىڭ ئەگەر مېۋىسى ، شەرەپ تاپتىم باشلاپ كەمچىل قوشۇننى ،
ئادەمگەرچىلىكتۇر ئۇنىڭ سايىسى . ئۇرناتتىم مەن يەنە ياخشى يوسۇننى .
بارچە ياخشىلىقنى بىلدى خۇدادىن ، چىن كەبى شۇنچىلىك نامدار بىر خاقان ،
ئەقىلنى ئىزدىدى يەتكەن دانادىن . تاج ـ تەختلىك مېھرلىك ساھىبى دەۋران .
بىلدى : ياخشىلىقتىن كېلەر ئامانلىق ، ئەسىر بولۇپ چۈشتى قولۇمغا بۇگۈن ،
يامانلىق ئىشكىن ئاچماق يامانلىق . تۇركلەرنىڭ تاج ـ تەختى گۇم بولغان ئۈچۈن .
« كىمكى قولۇمدىكى سەركەردلىرىمدىن ، مېنى غالىب قىلغان ئۇ ئەزىز يەزدان ،
ئەقىللىك ئىرۇر ئۇ سەردارلىرىمدىن ، دۇشمەنلەر شۇڭلاشقا بولۇشتى يەكسان .
زارلانسا ئۇلارنى كۆتەر زىندان ، دار ، بەندىمەن ، دىلىمدا مەقسەتلىرىم ساپ ،
ۋە ياكى جەستى چۆلدە قالار خار . ئەندىشەم ھەمىشە ئادالەت ، ئىنساب .
رەھىم ئېتىڭ ، رەنجنى دائىم كەم ئېتىڭ ، يەتتە يىل ئالماسمەن جاھاندا خىراج ،
غەمكىنلەر قەلبىنى شاد ـ بىغەم ئېتىڭ . چاكارمۇ ، چېرىكمۇ تاپشۇرمىغاي باج .

پەھلەۋى تىلىدا پۇتۇلدى كالام ،
بۇنى بىلىپ قويسۇن ھەركەر ۋە ئاۋام .
تەۋەلەرگە سوزۇلۇك ئادالەت قولىن ،
تاكى يامانلىقتىن تارتقۇچە ئۆزىن .
كىمكى دەرۋىش بولسا ئۇشبۇ شەھەردە ،
شادلىقتىن بەھرىسز بولسا ئەگەردە ،
بىزگە مەلۇم قىلىك ئۇنىك ناملى ،
ھەل قىلايلى ئۇنىك بار ئارمانىنى .
يەنە كىمكى بولسا گەر ئېسىلزادە ،
مال ـ مۇلكۇكتىن ۋاز كەچكەن پاك دىل ، ئازادە ،
بېرىك گەنجىمىزدىن ھەدىيە ، نىياز ،
ھۇنەرۋەننى قىلىك شادۇ سەرفەراز .
ئۇلكى ، قەرزى بارۇ ، ئەمما مېلى يوق ،
پۇشتى پاناھسز ھەم ھېچ ئامالى يوق .
خەزىنىدىن ھەل قىلىك ئۇنىك قەرزىنى ،
ئىشتىك بىچارە ئەلنىك ئەرزىنى .
يەزدانىدىن ئەستايىدىل تىلەك ، تاكى ئول
لوتىق ئىلە دىلىمىز يورۇتسۇن پۇتكۇل .
بىزنىك دەۋرىمىزدە خۇشۇاخلىق قىلىك ،
ئەقىل ـ زېھىن بىلەن خۇشبەختلىق قىلىك .
بەندىلەر يىلتىزىن قىرقىماك ھېچ يەردە ،
چوك ـ كىچىك ھەممىسى خۇداغا بەندە .
كىمنىڭكى يېتەرلىك مال ۋە ئىدراكى ،
ئەقىللىككە بەرسۇن پەرزەنتىن تاكى .
ئىلىم بىلەن دىلنى قىلسۇن مۇنەۋۋەر ،
ئەقىلدە ئۆزىنى قىلسۇن مۆتەۋەر .
باشقىلار مېلىغا سوزماك قولىڭىز ،
يەزدانپەرەس بولۇك ، مۇشفىق بولىڭىز .
بۇ ئەھدۇ پەيماننى مۇقەددەس تۇتۇك ،
يامانلىق يىلتىزىن مۇتلەق قۇرۇتۇك .
ئەھدۇ پەيمان قىلىك يەزدانغا ، ھەرگىز
دىلنى تار ئەيلىمەك مېھىر ئۇچۇن سىز .
قوشۇنلارغا ئەسلا بەرمەك ھېچ ئازار ،
ئۇلۇغلارنى ئايىاپ ، قىلماك بەدكىردار .
كىمكى ناچار ئىكەن تاپقان بىلەن مال ،
يەتكۇسى پېقىرلىقتىن ئاڭا زاۋال .
كىمكى شۇكۇر قىلماس ، بىلىڭىز شۇنى ،
يەنە پېقىرلىققا يەتكۇزگەي ئۇنى .
دەرۋىشتىن دۆلەتنى ئايىاپ كەتمەك سىز ،

ھاجەتنى يەشمەكنى بىلسۇن قەلبىڭىز .
ساپ دىلغا ياخشىلىق قىلىك دائىما ،
چوقۇماك موھتاجلار دىلنى ئەسلا .
كىمكى بولسا گەر مەغرۇر ، ناپىسەند ،
بېشى خەۋپ ـ خەتەرگە تامام بولغاي بەند .
كىم ئەزىز تۇتاركەن ئىنسانلىق شەنىن ،
ئىگەم بىنا قىلغاي ئۇنىك جاھانىن . »
شۇ نەپەس يېپەككە يېزىلدى نامە ،
كاتىپنىك قولىدا ئېسىل ئىبارە .
نامىگە يېزىلدى جاھاندار ئېتى ،
ئادىل ، دانالىقنىك تالماس قانىتى .
ئۇلكى ، ساخاۋەتتە ئىرۇر بىقىياس ،
قۇدرەت ، ئادالەتتە ئىرۇر بىقىياس .
ئاگاھ قىلماق ئۇچۇن ياشنى ، قېرىنى ،
ئەقىللىك ، سەردارنى ،ئەلنىك بارىنى ،
چاپارلار ئەلچىلەر نامىنى ئېلىپ ،
ھەر يانغا مېڭىشتى تېزدىن ئات سېلىپ .
نامە يەتكەن زامان ھەر بىر كىشۇەرگە ،
ھەر بىر نامدارغا ۋە ھەر مۆتەۋەرگە ،
دېيىشتى : « خۇداغا مىك قەتلە شۇكۇر ،
يەزدانشۇناسلىقتا شاھ تەنها ئىرۇر . »
خوتۇنۇ ، ئەركەكمۇ ، ياشمۇ يا قېرى ،
بارچە پېشۋاز چىقىپ شەھەردىن نېرى .
ئاپىرىن دېيىشتى بۇ شاھقا بەھەد ،
ئادىل شەھرىيارغا قىلىشپ ئىززەت .
ئارقىدىن باشلاندى بەزمە بىلەن مەي ،
سازەندىلەر چېلىشتى رۇد بىلەن نەي .
يېرىم كۇن ناز ـ نېمەت قىلىپ تەنەۋۇل ،
يېرىم كۇن ئىش بىلەن ئىچىشتى كۆكۇل .
شاھنىك دەرگاھىدىن ھەر كۇنى سەھەر ،
تارقىلىپ تۇردى تېز ئەلگە خۇش خەۋەر .
كىمكى پۇتكۇزمەكچى بولسا كەمكۇتىسىن شۇ ئان ،
كېلىپ دەرھەم ئالسۇن خەزىنىدىن ئاسان .
ۋادىلار رەڭ تۇزۇپ ياسانغان يەنە ،
چۆمۇلۇپ رەڭدار گۇل ، ئانار رەڭگىگە .
بارچە خۇشاللىقتىن ئېچەر ئۆتكۇزمەي ،
مەيخورلار ساداسى ياڭرار توختىماي .
ئۆزگىرىپ بايلىقنىك نەرخى ناۋاسى ،
ئىككى دىنار بولدى تالنىك باھاسى .

نەرگىسنىڭ بىر شېخى بولۇپ بىر دىرھەم ،
بىر سودىدىن ھېچكىم تارتماس ئىدى غەم .
دىللارنى قاپلىغان ئىدى شادلىق ، قۇت ،
بۇلاقتا سۇ ئەمەس ، ئاقار ئىدى سۈت .
بارچە جاھاندارنى ئەيلەر ئىدى ياد ،
ئالەم ئەھلى ئۇندىن بولغانىدى شاد .

بەھرام گۇرنىڭ ئىنىسى نەرسىنى خۇراسانغا ئەۋەتكەنلىكى ۋە قەيسەر قاسىدىنى دەرگاھىغا چاقىرغانلىقى

بىر كۈنى نەرسىگە دېدى ئۇلۇغ شاھ :
« يولغا چۈش ، ساڭا دۇر مۇھۇر ۋە كۇلاھ .
خۇراسانىنى بەردىم ، بېرىپ ئاۋات قىل ،
پۇقرالار دىلىنى ھەمىشە شاد قىل .
ھوشيار بول ، ئادىللىق يولىدا تالما ،
ھەر بىر ئۆتكۈنچىگە چاڭگىلىڭ سالما .
يۇز ـ خاتىر قىلما كىم قىلسا يامانلىق ،
يامانلىقتىن كەلمەس ئەلگە ئامانلىق . »
بۇيرۇدى كىيگۈزۈپ شاھانە لىباس ،
يەتكۈدەك مال ـ مۇلۇك بەردى ئاتاپ خاس .
يەنە دېدى : « يەزدان بولسۇن پاناھىڭ ،
قۇياش تەختى بولسۇن سېنىڭ دەرگاھىڭ . »
ئۆتمەي ئىككى ھەپتە ئاردىن ئاسان ،
قولغا كەلتۈردى كۆركەم ، خۇشھال خۇراسان .
نەرسى كەتكەندىن كېيىن ھەپتە ئۆتۈپ ھەم ،
قالمىدى شاھنىڭ قەلبىدە ئەندىش ـ غەم .
دانالار داناسىن چاقىرتتى پادىشاھ ،
ئۇ كەلدى يېنىدا دانالار ھەمراھ .
شاھ دېدى : « سوزۇلدى قەيسەرنىڭ ئىشى ،
كەتمەك ئىستەر خاقان ئەۋەتكەن كىشى .
ئۆزى قانداق ئادەم ، بىلىمى نېچۈك ،
ئىلىم ـ ھېكمەت ئارا تولىمۇ يېتۈك . »
دانا جاۋاب قىلدى : « ھەر خىل ئىلىم بار ،
پەللىلەر ئۇستىدە يەنە پەللە بار .
ئەندىشە ، ھايادا ئۇ نام قازانغان ،
خۇشخۇيدۇر ، سۆھبەتتە مەنتىقى راۋان .
ئۇستازى بولمىشتۇر ئۇنىڭ ئەفلاتون ،
زېھىن ، ئىلىم دېسەڭ ھەممىدە پۈتۈن .
رۇمدىن كەلگەن چېغى ئىدى ئالىپتە ،
بەند ئىدى غېربىلىق بىلەن بۇ يۇرتتا .
قىشتىكى يىلاندەك ھالى يەرگە تەڭ ،
جىسمى بوز ، چىرايى قومۇشقا ھەمرەڭ .
بارچە خىزمەتكارى تەييار قېشىدا ،
ئۈۋ قىلسا تايغانلار تەييار ئىشىغا .
ئادەمنى ئادەمچە سانىماس لېكىن ،
كۆزىدە خۇسۇمەت ، ئۆچمەنلىك غەمكىن . »
شۇندا جاۋاب قىلدى داناغا بەھرام :
« خۇدا بەرگەي شەۋكەت ، تاجۇ قۇدرەت ، نام .
جاھاندار قىلغاندۇر مېنى مۇزەپپەر ،
تۇنۇمنى يورۇتۇپ قىلغان مۇنەۋۋەر .
ئۇ شۇلكى ، رۇم ئېلى شاھىنشاھىدۇر ،
شۇ دىيار ھاكىمى ۋە پاناھىدۇر .
ئۇلۇغدۇر سەلىمدىن ئالغان راۋاجى ،
فەريدۇن بېشىغا كىيدۇرگەن تاجى .
ئۇلكى ئادىمىيلىك ، دانالىق قىلىپ ،
كەلمىشتۇر بىغەرەز بىزگە ئىنتىلىپ ،
ئۇنى چاقىرايلى ، قىلايلى قوبۇل ،
سۆز ئاڭلاپ ، مېغىزىن چاقماق كۆپ مەقبۇل .
ياخشىلىق بىلەن ھەم يولغا سالغايمىز ،
ياخشىلىق يولىدا خىسلەت تاپقايمىز .
بىرى ئۇرۇش ئىزدەپ قوشۇن ئوينىتار ،
بىرى بەزمە ياساپ كۇلاھ كىيدۇرەر .
بۇ ئىشنىڭ پەرقىنى ياخشى بىلۇرمەن ،
ئۆزىگە مۇناسىپ ھۆرمەت قىلۇرمەن . »
دانا تەھسىن ئېيتتى بەھرام سۆزىگە ،
دېدى : « شاد ياشاڭ شاھ دۇنيا باريچە .
پەقەت ياخشىلىقتىن چىقار سۆزىڭىز ،
ئۇلۇغلار ئۇلۇغى دېمەك ئۆزىڭىز ! »

ئەتىسى تاجىنى كۆرسەتتى قۇياش ،
ئاسمان ئېتىكىدە نۇرىن قىلىپ پاش .
يېنىغا ئەلچىنى چاقىرتتى بەھرام ،
پارلىدى سەدەپتەك تەخت ـ ساراي شۇ دەم .
كەلدى دۇنيا كۆرگەن مويسپىت دانا ،
خۇش سۆزلىنىڭ ئۇستازى ، ئىلمىدە تەنها .
قولى كۆكسىدە ، بېشىن ئېگىپ ھەم ،
ئەلچى تەخت يېنىدا تۇراتتى بۇ دەم .
ھال ـ ئەھۋال سورىدى ، سۆز قىلىپ بەھرام ،
يېقىنراق سىلجىتتى قىلىپ ئېھتىرام .
دېدى : « مەن كۇتكۇزۇپ قويدۇم سېنى كۆپ ،
بۇ ئەل دىدارىغا تويمىغانسەن خوپ .
سېنى كۆرمىكىمنى قىلدى مۇشەققەت ،
خاقانىنىڭ ئۇرۇشى سىلىپ كۆپ ئاپەت .
ئەمدى تەشۋىشلەردىن فارىغمىز پۇتكۇل ،
ھەر ئىشنىڭ بىر چېكى بولمىقى مەقبۇل .
مەن جاۋاب قايتۇراي نە بولسا سوئال ،
ھەر سۆزدىن بەختىمگە ئېچىپ كۆرەي پال ،
ئاپىرىنلەر ئېيتتى مويسپىت ئەلچى ،
دېدى : « سەنسىز بولماس يەر ـ ئاسمان ئىشى .
شاھ قەلبى ئەقلگە تولۇق بولسا بەند ،
ئەقىلدار سۆزىدىن بولغاي بەھرىمەن .
ئەقىلدار يەزدانغا تۇرار يېقىنراق ،
بەتىغەرەز قەلبىدە يانمىغاي چىراغ .
سەن ھەم شەھرىيارسەن ۋە ھەم سەرۋەرسەن ،
ئالىي مەقامسەن ۋە ئەلپەرۋەرسەن .
سەندە ئەقىل ـ ئىدراك ، بىلىم ، تەدبىر مول ،
غالىب پادىشاھقا ئەينەكتۇر بۇ يول .
مەقسىتىڭ پاكىزە ، بېشىڭدا ھۇماي ،
بارچە ئەقىللەرگە تەڭرى قىلغان باي .
گەر مەن قەيسەرگە ئەلچىمەن ئۆزۈم ،
قولۇڭغا قول بولاي ، ئاڭلا چىن سۆزۈم .
قوبۇل قىل قەيسەرنىڭ سالامىن پادىشاھ ،
پۇختا بولسۇن دائىم بۇ تاجى دەرگاھ .
قەيسەر بۇيرۇدىكى دانالىرىڭدىن ،
ئالاي يەتتە سوئال قويۇپ جاۋابىن . »
ئاڭا بەھرام دېدى : « سورىغىن مەيلى ،
مەردلەر تاپقاي ئابروي سۆزى تۇپەيلى . »

دانالار داناسى ۋەزىر شۇ ھامان ،
جاۋابقا تەخ بولدى ، شاھ قىلغاچ پەرمان .
سوئالچى كىشىگە سىناقتا بېقىپ ،
شاھ تۇردى بىر مۇددەت قۇلاق دىڭ تۇتۇپ .
دىل قۇلۇبىن ئاچتى قەيسەر ئەلچىسى ،
خاقان ھەققىدە بولدى ئۇنىڭ باش سۆزى .
دېدىكى : « جاۋاب قىل ، ئايا رەھنەماي ،
قانداق نەرسىكى ئۇ ئىچتىن تۇتار جاي ؟
يەنە نېدۇر سىرتقا چىقارغۇچە تا ،
نامىنى بىلمەكنىڭ بولغاي مۇئەممە ؟
زىرۇ زەبەر نېمە ؟ ئەيلەگىل ئىزھار !
نېمە بىپايانىدۇر ، نېمە خارۇزار ؟
ئۇل نېمەدۇر نامى ئىرۇر پاراۋان ،
ۋە ھەريەردە ئىرۇر ساھىبى پەرمان ؟ »
ۋەزىر جاۋاب قىلدى :« سىنالمىغان مەرد ،
كۆڭۈل قويۇپ سۆزۈم ئاڭلىمىغىنىڭ شەرت .
سوئالىڭدا بولسا نەچچە پىنھان سىر ،
جاۋابىنى مەندىن ئالۇرسەن بىر ـ بىر .
بىرىنچىسى سۆزدۇر ، ئىچتە تۇتار جاي ،
تېشىغا چىققاندا ئۇ زاھىر بولغاي .
ئاسمان ماكان ئىرۇر ئابۇ ھاۋاغا ،
يۇكسەكلىك تەئەللۇق قادىر خۇداغا .
ئىنى ھەم بويى يوق ئۇ ئۇلۇغ يەزدان ،
ئۇنىڭغا ئىلمىدە ئېرىشكەي ئىنسان .
ئۇستى جەننەت بولسا ، تۆۋەن دوزاخ ، بىل .
ئۇ جاي ياخشى بىلەن يامانغا مەنزىل .
شۇل نەرسىكى ، نامى ئىرۇر پاراۋان ،
ئارزۇ نىيەتلەر ئۇنىڭدا راۋان .
ئەقىل دەپ ئاتالغاي ، نامى مول ئىرۇر ،
ياخشىنى مۇرادقا باشلار يول ئىرۇر .
بىرى مېھىر ئىرۇر ، باشقىسى ۋاپا ،
ئەقىلسىز ئىنسانغا بۇ زېمىن جاپا .
خۇش سۆز زاتلار ئۇنى راستلىق دەپ ئاتار ،
ئۇنى زېرەكلىككە ماسلىق دەپ سانار .
گاھىدا تەمكىندۇر ، گاھىدا سىرداش ،
ئۇلارغا سۆز گويا كىيىمگە ئوخشاش .
پەم ـ پاراسەت ئىرۇر ئەقىلدان نامى ،
ئۇ قىلغان ھېسابنىڭ چەكسىز داۋامى .

دانادىن ئەۋزەلرەك يوقتۇر ئالەمدە ،
ئۇ ئالىي پەزىلەت ئىرۇر ئادەمگە .
دانا ئەيلەر جاھان سىرىن نامايان ،
ئاددىي كۆزگە بۇ سىر بولمىغاي ئايان .
كىمدە ئىلمۇ دانىش بولسا مۇكەممەل ،
ھەرنە مۇئەممانى ئاسان قىلار ھەل .
گەردۇننىڭ ئۇستىدە پارلايدۇ يۇلتۇز ،
ھېسابىن بىلمەككە ئىرۇرمىز ئاجىز .
تاشلىق بىر يول ئەمەس ئاسمانۇ پەلەك ،
ئاڭا يەتمەك خىيال قىلماق نە كېرەك .
كىمكى كۆرسە ئوقنىڭ ئۇچىشىن يىراق ،
ئۇنىڭغا شاھىدلىق قىلار ئەل شۇنداق .
بىلىپ بولماس ئالەم ئادىتىن ئاسان ،
ئۇندا قانچە گەردىش ، قەۋمەت ۋە زامان .
دائىم ساناۋەرسەڭ ئاسمان يۇلتۇزىن ،
بۇ ئاسان ، كۆرمەك تەس شۇ يۇلتۇز يۇزىن .
شۇ ئىرۇر بىلگىنىم ، باشقا خىل جاۋاب ،
تەكلىپ قىلماق بولساڭ سۆزلە ، ئەي ئەرباب ! »

بۇ جاۋاب لال قىلدى قەيسەر داناسىن ،
يەر سۆيۈپ ياغدۇردى ئۇ تەسەننانسىن .
ئاندىن شاھقا دېدى : « ئەي ، شاھ ھېچبىرۋاقىت ،
خۇدادىن تىلىمە بۇندىن ئارتۇق بەخت .
ئالەم باشتىن ـ ئاياغ پەرمانىڭدىدۇر ،
باتۇرلارنىڭ ھېشى پەيمانىڭدىدۇر .
قوللاپسەن بەخت بەخش بارچە ئۇلۇغنى ،
بۇ ئالەم تاپالماس مۇنداق يورۇقنى .
دانالار ۋەزىرىڭ بولغاچ دۇنيادا ،
ئەقىللىقلاردىن سەن يەنە زىيادە .
بارچە پەيلاسوپلار ساڭا بەندىدۇر ،
ئالىملار ساڭىلا ھەم پەيۋەندىدۇر . »
بۇ سۆزلەردىن بەھرام كەيپى بولدى چاغ ،
پارلىدى كۆڭلىمۇ يانغاندەك چىراغ .
تالاي دىرھەم بەردى پادىشاھ دەرھال ،
ئىنئام قىلدى لىباس ، ئات يەنە كۆپ مال .
قەيسەرنىڭ ئەلچىسى بولغاچ دانىشمەن ،
شەھرىيار ئالدىدىن قايتتى كۆپ خۇرسەند .

بەھرام گورنىڭ قەيسەر ئەلچىسىنى ئۆزاتقانلىقى

پەلەككە قولىنى سوزغاندا قۇياش ،
شاھ چىقتى تەختىگە ئاپتاپقا ئوخشاش .
بارگاھقا يەتكەندە ئەلچى ئۇشبۇ دەم ،
كەلگەنتى بۇزرۇكۋار ئۇلۇغ ۋەزىر ھەم .
كەلدى ئۇ شاھنشاھ ئالدىغا دىلشاد ،
ئۆتكەن ـ كەتكەنلەرنى بىر ـ بىر قىلىپ ياد .
ئەلچىگە يۇزلىنىپ شاھنىڭ ۋەزىرى ،
تەدبىرلىك دانادىن سوئال سورىدى :
« دۇنيادا كۆپ زىيان سالغۇچى ئىش نە ،
ئىنسانىنى يىغلىتار ئېغىر تەشۋىش نە ؟
نە نەرسىدىن تاپقاي ئىنسان مەنپەئەت
ۋە ئۇندىن ھەل بولۇر دائىما مەقسەت ؟ »
ئەلچى جاۋاب قىلدى : « ئۇلكى دانادۇر ،
ھەمىشە ئۇلۇغدۇر ھەم بەختلىكتۇر .
تۇپراقتىن پەس ئىرۇر نادانلىق جىسمى ،
ھېچ ئىشقا سازاۋەر ئەمەستۇر ئىسمى .
دانا ۋە نادانىدىن ئاچتىڭ ھېكايەت ،

راستچىللار جاۋابىن بىلگەيسەن شايەت . »
يەنە دېدى ۋەزىر : « ئويلا ياخشىراق ،
قورۇق يەرگە قويما بېلىقنى ، بىراق . »
ئەلچى دېدى : « ئاڭلىغىن ئەي مەرد ،
دانالار سۆزىنى ئەسلىمەكىڭ شەرت .
باشقا خىل جاۋابىڭ بولسا ئىزھار قىل ،
ئابروينى ئاشۇرغاي ئىلىم ۋە ئەقىل . »
ئاڭا ۋەزىر دېدى : « قىلغىل ئەندىشە ،
ئەندىشە سۆزگە شان ئىرۇر ھەمىشە .
ھەركىمكى بىئازار بولسا دۇنيادا ،
ئۆلۈمى ئەل ئۈچۈن غەمدۇر زىيادە .
يامانلار ئۆلگەندە شاد بولساڭ راۋا ،
گەرچە بىز ھەم بىر كۈن بولساقمۇ ئادا .
بۇندىن پايدا بولسا ، ئۇندىن بار زىيان ،
ئەقىل پەرق ئەتكۈسى بۇلارنى ئايان . »
رۇم بۇ جاۋابنى بىلدى كۆپ ماقۇل ،
ۋەزىر سۆزلىرىدىن ھېكمەت تاپتى ئۇل .

كۆلۈپ شاھنشاھقا ئوقۇپ ئاپىرىن ،
ئەنبەرگە بېكىتتى ئۆزىن قۇياش ھەم .
دېدى : « مۇبارەكتۇر بۇ ئىران زېمىن .
يەنە ھەم ئالدىراپ بۇ چەرخى گەردۇن ،
شاھنشاھ تەختىنى كۆرمەر ھەمىشە ،
پاراغەت ئۇيقۇدىن ئويغاندى مەمنۇن .
ۋەزىرىنىڭ بەختىنى كۆرمەر ھەمىشە .
يەنە پارلاپ كەتتى قۇياش چەشمىسى ،
ئىلىمگە تولغانسەن جاھاندا راسا ،
يېيىلىپ ئالەمگە تاڭنىڭ جۇلاسى .
ۋەزىرىنىڭ ھەر قانداق دانادىن دانا .
ئوردا ئىشىكىنى ئاچقاندا دەربان ،
راۋادۇر قەيسەردىن تەلەپ قىلساڭ باج ،
ئالتۇن تەختكە چىقتى يەنە شاھ جاھان .
ۋەزىرىنىڭ ئەقىلدە نەق ساھىبى تاج . »
بۇيرۇدى ، سوۋغاتلار تەييار قىلىشتى ،
ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن يايراپ شەھرىيار ،
ئەلچىگە ھۆرمەتلەر ئىزھار قىلىشتى .
دىلىدا گۈل ئاچتى كەلگەندەك باھار .
كۆموش ، زەر ، ئات ـ جابدۇق بېرىلدى شۇ تاپ ،
چىقتى شاھ يېنىدىن ئۇ ئەلچى مەمنۇن ،
ھىندى شەمشەرلىرى ۋە ئالتۇن غىلاپ .
قارا چېدىر يايغاچ ئالەم ئارا تۇن .
ياقۇت ، گۆھەر ، ئىپار ، ئەنبەر بېرىلدى ،
ئەتىربۇي پەردىسىن يايغاندا ئالەم ،
ئەلچى ئويلىغاندىن كۆپ زەر بېرىلدى .

بەھرامنىڭ سەردارلارغا ئادالەتتىن سۆزلىگەنلىكى

يەتكۈزۈپ ئاياغقا شاھى رۇم ئىشىن ،
ئوردا چاڭگىلىدا ئەل نالەن ئىدى ،
ئويلاشقا باشلىدى قوشۇن تەشۋىشىن ،
ئالەمنىڭ شاھىدىن يۈرەك قان ئىدى .
ساراي ۋەزىرىگە ئۇ بەردى بۇيرۇق ،
بارچە ياخشىلىق ۋە يامانلىق قۇلى ،
يىغىنغا جەم بولسۇن نامدار ۋە ئۇلۇغ .
بىلىم ئىشكىدۇر ئەقىللىك يولى .
مەردۇ مەيدانلارغا بەھرام بېرىپ نام ،
پاكلىق ۋە ناپاكلىق باغلىقتۇر شاھقا ،
جاھان بايلىقلىرىن ئەيلىدى ئىنئام .
ئۇ باشلار يا ئەگرى ، يا توغرا روھقا .
تارقاتتى دىنارلار ، تۇلپارلار ، كۆلاھ ،
ئاتام زالىملىققا سالغانىكەن يول ،
سەركەرلەرگە بەردى مۇلك ، تاج ، دەرگاھ .
پاك دىل بىر خۇداكەش بولغان ئەمەس ئۇل .
راستلىققا تولدۇردى ئالەم يۈزىنى ،
ئۇنىڭ قىلمىشىدىن بولماڭ ھېچ ھەيران ،
ھەممە ئەل شادىمان سەزدى ئۆزىنى .
كۆكۈل ئەينىكىنى ئۇنىڭ چاڭ باسقان .
كىمكى بىدادكاردۇر ، جازاغا مەھكۇم ،
كۆرۈڭ جەمشىد شاھۇ ۋە شاھى كاۋۇس ،
مۇلۇك ، شېرىن سۆزىن قىلىندى مەھرۇم .
ئىبلىس يولىن تۇتۇپ ، نە تاپتى ياۋۇز ؟
ئارقىدىن سۆزلىدى ۋەزىرلەرگە شاھ :
ئاتاموۇ شۇلارنىڭ يولىنى تۇتتى ،
« سىزلەر پاك دىل دانا ، زېھنى ھەم ئاگاھ .
ئەقىلدە ئىش تۇتماق دەرسىن ئۇنۇتتى .
ئادىل ۋە نائادىل شاھتىن ئاچاي سۆز ،
بارچە تەۋەلىرى رەنج تارتىپ زىياد ،
يۇرتنىڭ ئۇلۇغلىرى ۋاقىپ بولغايسىز .
ئۇنىڭ خاتاسىدىن چېكىشتى پەرياد .
شاھلار ئۆتكەن تۇتۇپ يامانلىق يولى ،
قالدى ئاقىۋەتكە ئۇندىن يامان نام ،
ئۇلارغا ئارامىلىق ، بەرمەي ھېچ قولى .
شەنىگە ئاپىرىن ئېيتمىغاي ئاۋام .
جەبىر تارتتى ئۇلاردىن جاھان ئەھلى ،
مەيلى بىز ئېيتايلى ئاپىرىن ئاڭا ،
غەمدىن قۇتۇلمىدى ياخشىلار دىلى .
ئۇنى لايىق كۆرمەس قۇدرىتى دۇنيا .
بارچە ھارام ئىشقا ئۇرۇپ قولىنى ،
ھازىر بىزگە قالدى ئۇنىڭ دەرگاھى ،
ھېچكىم ئويلىمىدى خۇدا يولىنى .
بىگۇمان ئاسمانغا يۈزلەندى روھى .

جاهان یاراتقاندىن تىلەرمەن ھەر ئان ،
كىم قۇۋۋەت بەخش ئەتسۇن ئاشكارۇ پىنھان .
پۇقرايىم بىلەن مەن قىلىپ مادارا ،
تۇپراقتىن ئالارمەن ئىپارنى قارا .
تېنىم بولغان چېغى تۇپراق بىلەن بىر ،
ھېچكىمۇ بولمىسۇن نارازى ھېچبىر .
سىلەرمۇ چىنلىقنى قىلىڭلار پىشە ،
ھېچكىمدە قالمىسۇن يامان ئەندىشە .
ھەر كىمنىڭ بېشىدا بىر ئۆلۈم باردۇر ،
ئۇندىن باش تارتماقلىق ، بىلىڭ بىكاردۇر .
ئەركەك شىرمۇ ياتار ئۆلۈم قوينىدا ،
ھېچكىم قۇتۇلمىغاي ئۇنىڭ يولىدا .
ئۆلۈم شىردەك ھۇجۇم قىلغان چېغىدا ،
ئەجدىھامۇ ھالاك زىق تىرنىقىدا .
شاھىنشاھلار بېشى ۋە تاجى قېنى ؟
نى ـ نى ئۇلۇغلارنىڭ ئىلاجى قېنى ؟
نەلەردە قېپقالدى نەچچە مەرد ئوغلان ،
كۆرمەسمىز ئۇلاردىن دۇنيادا نىشان .
قېنى ئۇ گۈلچېھرە ، گۈلگۈن رۇخسارلار ،
ياخشىلار قەلبىنى شاد قىلغان يارلار ؟
كىمنىڭكى يۈزىنى بارىگاھ ياپار ،
ئۇنىڭغا تاش ـ تۇپراق بولغاي مەڭگۇ يار .
پاكلىق ، ياخشىلىققا بىز ئۇرايلى قول ،
بەدكارلىق قىلمىشقا ئەسلا بەرمەي يول .
يەزدان نامى بىلەن ئىچۈرمەن قەسەم ،
ئۇ بەردى تاجۇ تەخت ، شەۋكەت ، بەخت ھەم .
ئەگەر بىرەر سەردار بىر قىسىم خاكنى
غەرەزلىك ئالسا گەر ، ئۇنتۇپ ئىدراكنى ،
كۆيدۈرمىسەم ئەگەر ئوتتا جىسمىنى ،
دارىنىڭ ھالقىسىدا كۆرەر بېشىنى .
ئەگەر قارا تۇندە بىر ئوغرى ، ئىپلاس ،
ئوغرىلىسا دەرۋىش ئۆيىدىن پالاس .
تۆلىمىگە دىنار بېرۈرمىز گەنجتىن ،
غەمگۇزارلار دىلىن يۇيارمىز رەنجتىن .
يوپيورۇق كۇندۇزدە يا بورانلىق تۇندە ،
قوي ئوغرىلسا گەر بىر ناكەس ئۇندا ،
يوقاتقانغا دەرھال بىر ئات بېرۈرمەن ،
شۇكرانە قىلسا بەس ، قانات بېرۈرمەن .

بىرەر ئەسكىرىمنى جەڭ ـ جىدەل چېغى ،
ئۆرتىسە دەرد بىلەن زەخمەتلىنىڭ دېغى ،
بىر ئايلىق رىزقىغا بېرۈرمەن دەرھەم ،
كۆرمىسۇن روزىغار توغرۇلۇق ئەلەم .
ئادىل ئىگەمگە سىز شۇكۇر قىلىڭىز ،
بارچە ياخشىلىقنى ئۇندىن بىلىڭىز .
ئاتەشپەرەس مەردلەر ئوتنى ساقلار پاك ،
ئاتەشنى خار قىلماس پاكىز ھوش ـ ئىدراك .
گۇناھتۇر تۆكمەكلىك ئۆكۈز قېنىنى ،
يا ئۇزمەك سەھرادا گوموش جېنىنى .
پەقەت مال قېرىسا چىققاي ئۇ ئىشتىن ،
ئىگىسى قۇتۇلغاي شۇ ئات تەشۋىشتىن .
يولۇچى ئۆكۈزنى ئۆلتۈرمەك ھەرگىز ،
سەھرادىن بەرىكە يوقلار ئىزسىز .
مەسلىھەت قىلسىڭىز تېپىلغاي دانا ،
ياشلارنىڭ كۆڭلىنى سۇندۇرماڭ ئەسلا .
مەستلىكتىن قول ئۈزۈڭ قېرىغان زامان ،
قېرىنىڭ مەستلىكى ـــ كاساپەت يامان .
دۆنىنىڭ قەستىدىن تۇرۇڭ ئۇزاقتا ،
ئىشرەتكە بېرىلمەڭ ياۋ باسقان چاغدا .
ئەگەر تەۋەلەردىن ئۇندۇرمىسەم خىراج ،
بىلىڭكى ھارامدۇر مۇنداق تەختۇ تاج .
ئاتام يەزدىگىرد كىم ، بەدكار ئۆتتى كۆپ ،
ئادالەت يولىنى بىز يەتتۇق تونۇپ .
خۇدايىم گۇناھىن كەچۈرسە شايەد ،
دوزاختىن جەننەتكە ئۆتسە نىھايەت .
خۇدانىڭ ئالدىدا بولماڭ دىل خىرە ،
قارىلىق قىسمىتىن ئۇنتۇماڭ قىلچە .
بىزدىن ئادالەتكار شاد بولسا ، شۇ بەس ،
ئەتىنىڭ تەشۋىشىن قىلىش دەركارمەس .
بىزگە تەۋەلەرنىڭ دىلى شاد بولسۇن ،
مەردلەر دىلى غەمدىن پاك ـ ئازاد بولسۇن . »
ئىتىبار بېرىشنې شاھنىڭ سۆزىگە ،
قايىللىق مېھرىدىن باقتى يۈزىگە .
كۆزلەردىن تۆكۈلدى قەترە ـ قەترە ياش ،
زېرەك ھەم بىلىمدان شاھ دەپ يۇرتقا باش .
ئاڭا ئاپىرىنلار ئوقۇشتى مىڭبار ،
جاھاننىڭ شاھى دەپ بەھرام شاھ ـ نامدار .

ئورنىدىن قوزغىلىپ دانىشمەن ۋەزىر ،
دېدى : « ئادىل شاھىم ئاڭلا بىرمۇ بىر .
جاھان بەدغەرەزدىن قىلىندى خالىي ،
يۇرتتىن يوق قىلىندى غۇربەت مالالى .
پەقەت يالغۇزغىنا ھىندى شاھى شەنگۈل ،
دائىم ئادالەتتىن يۈز ئۆرۈيدۇ ئۇل .
ئوغرىلىق بىلەن ھىنديدىن چىن مۇلكىگىچە ،
ئەل تىنچلىقىن بۇزماقتا قانچىدىن ـ قانچە .
ياۋۇز قولىن سوزار ئىرانغا دائىم ،
بۇندىن تەشۋىشلەنسەڭ ئەرزىيدۇ ، شاھىم .
سەن شاھسەن ، نىگاھبان شەنگۈل ھىندىگە ،
نېچۈن باج سالۇر ئۇ چىن بىلەن سىندىگە ؟
بۇنىڭ بىر چارىسىن تاپماق راۋادۇر ،
تاكى بىر پالاكەت بولمىسۇن سادىر . »
شاھ ئاڭلاپ خىيالغا چۆمدى شۇ زامان ،
قاراڭغۇ كۆرۈندى كۆزىگە جاھان .
ئۇ دېدى : « بۇ ئىشقا تېگىشلىك تەدبىر ،
كۆرۈرمەن پىنھانە ، پاش بولمىسۇن سىر .
كۆرەي ئۆز كۆزۈمدە ئۇنىڭ قوشۇنىن ،
ھەم شاھلىق يوسۇنىن ، ساراي ـ دەرگاھىن .
ئەلچىدەك بارۇرمەن ھىندى شاھىگە ،
بۇ سىر ئېچىلمىسۇن ئىران ئەھلىگە .
شەنگۈلغا بىر نامە يازغىل ، ئەي ۋەزىر ،
يېزىلسۇن ئۇل خەتتە غەزەپ ۋە مېھىر .
بار ئىدى قامىتى خوپ ، ئەقلى مول ۋەزىر ،
ئادالەت جەھەتتە مەردۇ بىنەزىر .
مەسلىھەت سۆزىنى پۇختا قىلىشتى ،
قەغەزگە ئىپار ھىد قەلەم سۈرۈشتى .
يېزىلدى پۈر ھېكمەت نامەئى شەرىف ،
خەلقىڭ ھەق يولىن قىلىشىپ تەرىپ .
خۇداغا تەھسىنلەر ئوقۇپ ئالدىدا ،
ياخشىلىق تەرىپىن قىلىشتى ئىنشا :
« ئۆزى رەھنەمادۇر ئىككى جاھانغا ،
تەنھالىق نىسبەتتۇر يالغۇز يەزدانغا .
ھەر بىر بەندىسىگە رىزقى ـ رۇز بېرۇر ،
مەيلى خىزمەتكارۇ ۋە يا تاجىدار .
ئەقىلدىن ئۇلۇغى يوقتۇر ئالەمدە ،
يولۇڭنى يورۇتار ئۇ ھەر قەدەمدە .
كىم ئەقىل ـ بىلىمدە بولسا گەر ئوڭسىز ،
يامانلارغا بەرمەس جاھانىنى ھەرگىز .
كىم قىلسا ياخشىلىق يوقاتماس بەختىن ،
يامانلىق گۈم قىلار شاھلارنىڭ تەختىن .
ئىلىمدىن يوق بولۇر ھەر نېچۈك بالا ،
بالاغا بولمىسۇن ھېچكىم مۇپتىلا .
بىلىڭكى ئەقىلدان بولسا ھەر ئادەم ،
يامانلىق يولىغا باسمىغاي قەدەم .
مەنمەنلىكنى ئەسلا ياقتۇرماس ئەقىل ،
ئەقىل كۆزى بىلەن ئالەمگە باققىل .
ئەقىل شەھرىيارلار بېشىدا تاجدۇر ،
ئەقىللىك نامدارنىڭ بەختى راۋاجدۇر .
بىخەۋەر ئىرۇرسەن يۇكسەك ، پەسلىكتىن ،
دىللار قان بولماقتا سېنىڭ دەستىڭدىن .
ئەگەر مەن تاجدارغا زامانەدۇرمەن ،
ياخشى يا يامانغا باھانەدۇرمەن .
سېنىڭ شاھلىقىڭدا راستلىق ئىرۇركەم ،
قىلغان ئىشلىرىڭدىن ئەل چېكىدۇ غەم .
شاھلار رەسمى ئەمەس تالان ھەم تاراج ،
يامانلىقتىن شۆھرەت تاپالمىغاي تاج .
ئەجدادىڭ بويسۇنۇپ كەلگەنغۇ بىزگە ،
ئاتاڭ قارام ئىدى شاھلىرىمىزگە .
ئۇلارنىڭ ھېچبىرى بۇزمىغان ئەھدىن ،
ئارقىغا سوزمايتتى سىلىقنىڭ ۋاقتىن .
چىنلىقلار كەلگەنتى ئىرانغا بېسىپ ،
كۆردۇڭغۇ نە كۈنلەر بولغىنىن نېسىپ .
تالان ـ تاراج بولدى توپلىغان مېلى ،
يامان قىلمىشىدىن يەر بولدى ھالى .
شۇنىڭغا ئوخشايدۇ سېنىڭمۇ ئەينىڭ ،
تۇتقان يولىيورۇقۇڭ ، دىلدىكى مەيلىڭ .
گەنجىم بار ، لەشكىرىم تۇرار سەپمۇ سەپ ،
بولغايمۇ ئۇ قىلغان جەڭلەرگە تەرىپ ؟
مەردلەرنىڭ جېڭىگە يەتمەس بەردىشىڭ ،
چۈنكى يوق ئىلىگدە زور لەشكەربېشىڭ .
كۆچۈگگە ئىشەنچىڭ يوقلۇقى ئېنىق ،
مەن بىر دەريا بولسام ، سەن كىچىك ئېرىق .
سەن تامان يول ئالدى بىر دانا ئەلچى ،
ئۇ ماھىر ئالىم ھەم ماھىر نۇتۇقچى .

يا باجنى ئەۋەتكىن ، يا باشلىغىن جەڭ ،
بولماس بۇ تۇڭۇننى ئەمدى ئاچمىساڭ . »
ئىگەمگە تەھسىنلەر تولدۇردى دىلىن ،
پەيۋەستە قىلغان ئۇ ئەقىل ـ ئادىلىن .
يېزىلىپ مۇكەممەل بولغاندا ئىنشا ،
ئاڭا شاھ نامىنى قەيت قىلدى مىرزا .
يازدى ئۇنۋانىغا « ئالىي مەقام » دەپ ،

جاھاندار ، خۇداگۇي ئۇلۇغ بەھرام ، دەپ .
بەھرامكى ، يەزدىگىرد تاجى سەرۋەرى ،
ئاتەشكەدە ئەھلى ئالىي رەھبىرى .
ئەلنىڭ قوشۇنداري ، ئەلگە بەخت ، راۋاج .
سۇقلابۇ رۇملاردىن ئالۇز باج ـ خىراج .
قەننۇجدىن سىندگىچە ھۆكۈمران شەنگۇل ،
شۇ شاھ تامان ماڭدى ئەلچى ئۇدۇل .

بەھرام گورنىڭ ھىندىستانغا ئۆز نامەسىنى ئېلىپ بارغانلىقى

مەكتۇپقا مۆھرىنى باستى شاھ بەھرام ،
شاھ ئوۋغا چىقار دەپ يېيىلدى پەيغام .
بۇ سىردىن ھېچ ئەسكەر ئەمەستى ئاگاھ ،
بىر نەچچە نامدارلار بولۇشتى ھەمراھ .
شۇنداق قىلىپ ، كەلدى ھىندىستانغا ئۇ ،
دەريا كېچىپ يەتتى جادۇستانغا ئۇ .
شەنگۇلنىڭ قەسرىگە يېتىشكەن مەھەل ،
كۆردى بىر بارگاھۇ ئايۋان مۇكەممەل .
بىر قەلئە كۆتۈرمىش ئىدى مۇنداق قەد ،
دەرۋازا ئالدىدا جەسۇرلار ھەيۋەت .
پىل ۋە ئاتلىق قوشۇن تۇرار سەپمۇسەپ ،
جىرىڭلار قوڭغۇراق ، كاناي بىلەن داپ .
بۇ بارگاھنى كۆرۈپ بەھرام قالدى لال ،
دىلىنى زەبت ئېتىپ بىر نەچچە خىيال .
ئاندىن دەربانلارغا ئېيتىلدى خەۋەر ،
تابلىسۇن بۇندىكى خادىم ۋە ئەسكەر .
مۇزەپپەر بەھرامشاھ ئەلچى ئەۋەتتى ،
شەنگۇل دەرگاھىغا قەدىمى يەتتى .
شەھرىيار قېشىغا كىشى كىرىشتى ،
خەۋەرنى ئۇنىڭغا مەلۇم قىلىشتى .
ئىشىكلەر ئېچىلدى پەرمان قىلغاچ شاھ ،
بەھرامغا كۆرۈندى ئىچكىرى دەرگاھ .
بۇ ساراي ئىچىدىن شاھ بەھرامى گۆر ،
كۆردىكى بىر بىنا ، تاپسىلار بىللۇر .
شەنگۇلنىڭ يېنىغا كىرگەن ۋاقتىدا ،
كۆردى ئۇ تاجدارنى پەخىر تەختىدە .
تەختى زەر بېزەلگەن ، كۆپ بىناھادۇر ،
ئۇنىڭدا ئولتۇرغان شاھى باھادىر .
چېھرىسى سىيمالىسى ئالتۇن ـ كۆمۈشتىن ،

ئەڭ ئېسىل گۆھەرلەر بېزەر خىلئەتىن .
يېنىدا ئاكىسى ، ئولتۇرار ئول شاھ ،
بېشىدا يالتىراق گۆھەرلىك كۆلاھ .
تۇرار ھۇزۇرىدا ئۇلۇغ رەھنەماي ،
ئوغلىمۇ شۇ يەردىن ئالغانىدى جاي .
قولىدا نامەنى تۇتقانچە بەھرام ،
كۆرسەتتى تەزىمدىن شاھقا ئېھترام .
ئۇ دېدى : « بۇ نامە سىزگىدۇر مەتكۇپ ،
جاھاندار بەھرامدىن كەلتۇرگەن مەكتۇپ .
ھىندىلار شاھىغا خەتىنىڭ ھەر قېتى ،
ھوش بىرلە يېزىلمىش پەھلەۋى خېتى . »
شاھ بەھرام ئىسمىنى ئاڭلىغاچ شەنگۇل ،
زەر كۇرسى كەلتۇر ، دەپ بۇيرۇق سوقتى ئۇل .
ئالتۇن كۇرسى بىلەن ئېتىبارلاندى ،
ئەلچى ، ھەمراھلىرىغا بىر ـ بىر قارىدى .
بەھراممۇ كۆڭلىنى ئەيلىدى ئىزھار ،
دېدى : « قۇلاق سېلىڭ ، ئۇلۇغ شەھرىيار .
بۇيرۇساڭ ، ئەرزىمنى ئېيتاي ئىزمۇئىز ،
پاكلىق ۋە ئۇلۇغلۇق بولمىسۇن سەنسىز . »
شەنگۇل دېدى : « سۆزلە ، ئەرزىڭنى دەرھال ،
ئەرز ئېيتقانلار تاپقاي ئالەمدە كامال . »
بەھرام دېدى : « ئىشىت ، ئەي خۇسرەۋ نىجات ،
كەلمىگەن ئالەمگە بەھرام يەڭلىغ زات .
ئىرۇر ئۇ مۇلۇك ئارا سەردارۇ سەرۋەر ،
ئەدلىدىن ھەسەلگە ئايلانغاي زەھەر .
ئاڭا باج تۆلەيدۇ نى ئۇلۇغ ئەرلەر ،
ئۇ قۇلان دەشتىدە ئوۋلايدۇ شىرلار .
جازا مەيدانىدا تىغ تۇتقان ھامان ،
دەريا بولۇپ ئاققاي دەشتى چۆلدە قان .

ساخاۋەتتە ئىرۇر باھار شامىلى ،
خار ئۇنىڭ قېشىدا گەنج ، دىنار ، مېلى .

سالاملار يازدۇرۇپ ئەقىل شاھىگە ،
بىز بىلەن ئەۋەتتى ھىندى دەرگاھىگە . »

شەنگۈلنىڭ بەھرام نامەسىگە جاۋاب بەرگەنلىكى

شەنگۈل ئاگاھ بولغاچ ئۇشبۇ نامەدىن ،
ھەيرەتكە چۈلغاندى ئۇ ئەگىمىدىن .
بىر فەررۇھ نامەنى ئوقۇغان زامان ،
تاجدارنىڭ چېھرىسى بولدى زەپىران .
دېدىكى : « ئاڭلىدىم مەقسەت سۆزۈڭنى ،
ئارتۇق ئالدىراتماي تۇرغىن ئۆزۈڭنى .
غەزەپناك كۆرۈنۈر ئۇ پادىشاھىڭ ،
بۇ يولدا جاھىللىق قىلمىش ھەمراھىڭ .
كىمكى ھىندىستاندىن ئىستەر ئىكەن باج ،
بىزگىمۇ خوپ ئەمەس ئۇ تاپماس راۋاج .
سۆزلە خەزنە ياكى قوشۇن ئىشىدىن ،
ۋە ياكى يۇرتلارنى پايمال قىلىشتىن .
شاھلار قۇلان بولسا مەن بۇركۈت گويا ،
ئۇلار تۈپراق بولسا مەن تاشقىن دەريا .
يۇلتۇز بىلەن ھېچكىم جەڭ ـ جىدەل قىلماس ،
بۇندىن خارلىق تاپقاي ، ئۆزگە نەپ بولماس .
ھۈنەر مەنمەنلىكتىن ئەلادۇر مىڭ بار ،
مەنمەنلىك دانالىق ئارا بولۇر خار .
سەندە نە مەردلىك يوق ، نە بىلىم ، غۇرۇر ،
شاھلىقتىن گەپ سېتىپ ئالۇرسەن ھۈزۈر .
بارچە يەر ھېنىڭكى ، گەنجىم بىھەد مول ،
ئاڭا ئەجدادلىرىم ئۇرمىغاندۇر قول .
ئۇرۇش ئەنجامىدىن گەنجىم بار يەكسار ،
قۇلۇپ ئاچماق بولسا خەزنىچىم ئەگەر ،
ئاچقۇچ تارتماق ئۈچۈن كېرەك نەچچە پىل ،
پەقەت ئەڭ قۇدرەتلىك پىل ئاچالار ، بىل .
قىلىچ ـ قالقىنىمنى بىلمەكچى بولساڭ ،
كۆكتىكى يۇلتۇزدىن كۆپ ئىرۇر ، بىلسەڭ .
قوشۇنۇم زېمىنغا سىغماس كەبى مول ،
پىللىرىم ئالەمگە پاتماس ساندىدۇر .
ئەگەر كۆپەيتسەڭ سەن مىڭلاردىن مىڭغا ،
شۇنچە كۆپ شاھلارمۇ سېغىنار ماڭا .
تاغ ـ دەريا خەزنىسى ئوڭ ۋە سولۇمدا ،
جاھاننىڭ تەقدىرى ھېنىڭ قولۇمدا .

ھېنىڭدۇر ئەنبەر ، ئۇد ، مۇشك چەشمىلىرى ،
ئۆسۈملۈك ، دەل ـ دەرەخ ھېنىڭدۇر بارى .
مەندىدۇر دەردمەنلەر دەردى ئىلاجى ،
مەندىن بەھرىمەندۇر ئالەم موھتاجى .
ھېنىڭ خەزىنەمدە قانچە زەر دېسەڭ ،
كۈمۈش ، ياقۇت دېسەڭ يا گۆھەر دېسەڭ .
سەكسەنچە زەر تاجلىق شاھۇشەھرىيار ،
ئەمرۇ پەرمانىمغا ھەرلەھزە تەييار .
شۇنچىلىك بايلىقتىن ئۆزۈم بەھرىمەن ،
يولۇمنى توسالماس دۈشە ـ ئەھرەمەن .
تا قەنئوجدىن ئىران تۈپرىقىچە ،
ئوندىن سۇقلابۇ چىن قىرغىقىچە ،
بارچە يۇرتلار مېنى ھامى بىلىدۇ ،
بوي ئېگىپ ماڭا خىزمەت قىلىدۇ .
ھىندۇ چىن ، خوتەندە نە ئەللەركى بار ،
ھەممىسى نامىمنى ماختىشار تەكرار .
ھىندۇ چىن تاجىمنى ئۇلۇغ بىلىشەر ،
چاكارلىق يولىدا ئىخلاس قىلىشار .
فەغفۇرى چىن قىزى بار شەبىستانىمدا ،
مەدھىيىلەر ياغدۇرۇپ تۇرار ئېنىمدا .
ئوندىن بىر ئوغلۇم بار ، باتۇر ، شىر يۈرەك ،
تاغلارنى تىغ ئۇرسا ئەيلىگەي بۆلەك .
كاۋۇستىن كەيقۇباد دەۋرىگە قەدەر ،
ھېچكىم بۇ دىيارغا سالمىغان خەتەر .
لەشكەردە ئۈچ يۈز مىڭ پەھلىۋانىم بار ،
ئۇلار ئاتىشدۇ مېنى شەھرىيار .
بار يەنە ئىككى يۈز قوۋم ـ قېرىندىشىم ،
ھەر قانچە ئاپەتتىن خالىيدۇر بېشىم .
ئۇلار ئەجداد ـ ئەۋلاد ماڭا پەيۋەستە ،
بارچىسى قولۇمدا ، مەن ھەر ھەۋەستە .
شىرلار توقايلىقتا قىلىشقاندا جەڭ ،
ئۇلار نەرىسىدىن كۆتۈرۈلگەي چاڭ .
ئەلچىنى ئۆلۈمگە قىلماقلىق مەھكۇم ،
پادىشاھلىقتا گەر بولسا بۇ ئۆلۈم ،

بېشىڭنى تېنىڭدىن جۇدا قىلاتتىم ،
لىباسىڭ قان قىلىپ ، باغرىڭ تىلاتتىم . »
ئاڭا بەھرام دېدى : « ئىشت ، ئەي تاجدار ،
تىكمەك بۇ ئۇرۇقنى شاھقا نە دەركار .
دەرگاھتىن كۆرسەتسۇن ئىككى داناىنى ،
دانالار كۆرسەتسۇن سۆزدە مەنانى .
ئەقىللىك كىشىلەر قىلسۇن ئىمتىھان ،
باردۇر ئارىمىزدا دانا بىر جاھان .

مال ـ مۈلكۈڭ يولىدا پىكرىم ئەمەس بەند ،
ئاقىللار سۆز قەدرىن تۈتىدۇ بەلەند .
جەڭچى مەردلەردىن سايلىغىل ياكى ،
چوقماقلار ئويناتقىن قولۇڭدا تاكى .
مەيلى ھىندىستاندىن يۈز سۇۋارى مەرد ،
بىرىنىڭ بىر كىشىگە كۈچ سىناشسۇن ـ شەرت .
ئۇنىڭدا بىزلەرنى قىلالىسا رام ،
باجلارنىڭ بەھرىندىن ئۆتەرمىز تامام .

بەھرام گورنىڭ شەنگۈل بارگاھىدا ماھارەت كۆرسەتكەنلىكى

بەھرامنىڭ سۆزىگە سۆز قاتتى شەنگۈل :
« سېنىڭ بۇ خاھىشىڭ ئەمەستۇر مەقبۇل .
بىر پەس ئولتۇر يەنە دەم ئال بۇ جايدا ،
ئارتۇق سۆزلىمەكتىن زادى نە پايدا . »
دىلرەبا بىر جايغا بېرىلدى زىننەت ،
كۆرسىتىپ مېھمانغا ھۆرمەت ۋە ئىززەت .
بەھرام تا چۈشكىچە ھۇزۇر ئالدى خوپ ،
قۇياش تىك كەلگەندە ئورنىدىن تۇرۇپ .
شاھنىڭ ئەمرى بىلەن مەجلىس قۇرۇشتى ،
چاكارلار خىزمەتتە تەييار تۇرۇشتى .
داستىخان سېلىندى ، شاھ قىلدى پەرمان :
« بىزنىڭ شۇ مېھمانىنى كەلتۈرۈڭ بۇيان .
ئەلچىنى يوللاپتۇ ئىرانىنىڭ شاھى ،
خۇسرەۋچى مەردلەرمىش ئۇنىڭ ھەمراھى .
كەلسۇن يولداشلىرىن ئېلىپ يېنىغا ،
تەشرىپ قىلسۇن مەرد داستىخانغا .
بەھرام بۇ مېھمانغا كەلدى شۇ ھامان ،
تەنەۋۈل ئەيلىدى بىر ئاز ئاش ۋە نان .
تائامنىڭ ئارقىدىن قىزىپ رۇد ۋە نەي ،
ساپا ئەھلىگە ھەم قويۇلدى كۆپ مەي .
كېلۈر تائاملاردىن مۇشك ـ ئەنبەر ھىدى ،
سېلىنغان كۆرپىلەر زەربابتىن ئىدى .
دىللاردىن غەم ـ غۇسسە يىراقلاپ كەتكەن ،
سەردارلار قەلبىنى شادلىق بەند ئەتكەن .
ئىككى زور قامەتنى چاقىردى شەنگۈل :
« كۆرەشتە بەختىڭنى سىنا ! » دېدى ئۇل .
ئۇل مەردۇ مەردانلار مەھكەم بەل باغلاپ ،
چېلىشقا چۈشۈشتى ئۆزىن شىر چاغلاپ .

چىرماشقان ئىككى مەرد ئېلىشتى تىنماي ،
شىر سۈپەت چاڭ سېلىپ ، ھەرگىز يول قويماي .
بەھرام بىللۇر جامدا ئىچكەندە شاراب ،
شاراب ھەم تېنىغا سالدى ئىنقلاب .
شەنگۈلگە دېدى ئۇ : « ئاڭا شەھرىيار ،
بۈيرۇ ، مەن كۆرەشنى قىلدىم ئىختىيار .
مەيخورلۇق قىلغۇنچە ئۇشبۇ ئايۋاندا ،
كۈچ سىنايى پالۋانىڭ بىلەن مەيداندا . »
شەنگۈل كۈلدى ، دېدى : « مەيلى تۇر ، كەلگىن ،
گەر يېقىلساڭ مۇندا قېنىڭنى بەرگىن . »
بۇ سۆزدىن ئۇرنىدىن تىك تۇردى بەھرام ،
بويۇن ئېگىپ قىلدى مەيداندا خىرام .
خۇددى ئۇ قۇلانغا چاپقان شىردەك مەست ،
بىرىنىڭ بىلىدىن تىك كۆتۈردى دەست .
يەرگە بىر ئۇردىكى بولدى مىڭ پارە ،
سۆڭىكى تۆكۈلۈپ ، قان ئاقتى يەنە .
شەنگۈل ھەيران قالدى ، ئەجەب تاش بەدەن ،
قۇدرەتكە لىق تولغان ، قامىتى گۈل تەن .
خۇدانىڭ نامىنى ئالدى تىلىغا ،
ئۇ مەردنى چىڭ تۇتىدى بۇ شاھ دىلىغا .
دىل ئاچار شارابتىن يايراپ كۆكۈللەر ،
گۈھەردەك سارايدىن چىقىشتى ئۇلار .
تاكى پەلەك كىيگۈچە مۇشكى لىباسىن ،
ياش ـ قېرى قىزىشتى بەزمىنىڭ ئىشىن .
ئاندىن دەم ئالماقا ئۇلار يېتىشتى ،
شاھ ۋە مەردلەر ئۇيقۇ ئارا پېتىشتى .
زەررىن بولغان چېغى ئالەم لىياسى ،
يېيىلدى قۇياشنىڭ تاجى جۇلاسى .

مىنىپ ھىندى شاھى بىر ئارغىماقتا ،
قولغا كامان تۇتتى ، مەيدان قۇرماقتا .
چەۋگەن ، تىرۇكامان قىلىندى تەييار ،
سىناقتىن ئۆتۈشتى ھەممىسى يەكبار .
ئاتلاندى شاھ ئەمرى بىلەن بەھرام ھەم ،
شاھانە كاماننى تۇتقانچە مەھكەم .
دېدى ئۇ شەنگۈلغا : « شەھرىيار ئىشت ،
مەن بىلەن ئىراندىن كەلگەن كۆپ يىگىت .
تىر ـ كاماننى قىلۇر ئۇلار ئارزۇ ،
ئازادە دىل شاھقا ماقۇلمىدۇر بۇ ؟ »

شەنگۈل جاۋاب قىلدى : « بۇ تىرۇ كامان ،
سۈڭارى بەلگىسى ئىرۇر بىگۈمان .
ھۈنەر ھەم كۈچۈڭنى ئەمدى كۆرسەتكىل ،
كىرىچنى چىك تارتىپ يايىڭنى ئاتقىل ! »
بەھرام شىددەت بىلەن ئارغماق سۈرۈپ ،
قوشقانات ئۈستىدە لاچىندەك تۇرۇپ .
ياغا ئوق قويدى ھەم تارتتى يەكپارە ،
بىر زەربتە مۆلچەرنى قىلدى مىك پارە .
ئاپىرىن ساداسى ئالدى مەيداننى ،
ھەيرەت چۈلغىغانتى ئەل ـ ئالامانى .

شەنگۈلنىڭ بەھرامدىن گۇمانلانغانلىقى ۋە ئۇنىڭ ئىرانغا قايتىشىغا رۇخسەت قىلمىغانلىقى

بەھرام ھۈنىرىگە شەنگۈل قالدى لال :
« بۇ نە قۇدرەت ، ـــ دېدى ، ـــ نە ئەۋجى كامال ؟
ئەلچىگە ئوخشىماس كەلگەن بۇ كىشى ،
تۇركمۇ ، ئىرانلىق ۋە ياكى ھىندى ؟
يا شاھقا قېرىنداش ، يا ئۇلۇغ ۋەزىر ،
ھەتتا شاھ سانالسا ئەلۋەتتە ئەرزىر . »
ھىجىيىپ بەھرامغا سۆزلىدى ئۇ شاھ :
« سەن ئەسلى نەسلىڭدىن قىلغايسەن ئاگاھ !
بۇ ھۈنەر ، بۇ ھەيۋەت دەستىلىك كامان ،
شاھنىڭ ئىنىسى دېسە سېنى يوق گۇمان .
شاھانە قامىتىڭ ، شىردەك كۈچۈڭ بار ،
ئېھتىمال ئىرۇر سەن بىر جەسۇر نامدار . »
ئاڭا بەھرام دېدى : « ئەي شاھى ھىندى ،
يامان ناملىق بولۇپ قالماي مەن ئەمدى .
يەزدىگىرد نەسلىدىن ئەمەسمەن مۇتلەق ،
ئاڭا بۇرادەرمۇ ئەمەسمەن شۇنداق .
ئىران مۇلكىدىنمەن ، بىر بىگانە مەن ،
يا دانىش تەلەپ ، يا مۇلكىدار ئەمەسمەن .
رۇخسەت قىلساڭ ماڭا بولغاي ياخشىلىق ،
تېز يولغا چۈشەي مەن ، مەنزىلىم يىراق . »
شاھ دېدى : « مەندىدۇر سۆزلەش نۆۋەتى ،
توختىغىن ، سۆزۈم بار ئېيتىشقا تېخى .
ياخشىمەس يۈرتۇڭغا كەتمەك ئالدىراپ ،
ئالدىراش ئىشلاردا يوق پەيزۇ ساۋاب .
بىز بىلەن بىللە بول ، دىلغا بەر ئارام ،
مېۋە يەپ ، مەي ئىچكىل تېپىپ ئېھتىرام . »
ئارقىدىن چاقىردى ۋەزىرىنى شاھ ،
بەھرامنىڭ ھالىغا بولماقتا ئاگاھ .
دانىشمەن ۋەزىرگە قىلدى دىل ئىزھار :
« ساڭا ئېيتارغا بىر مەخپىي گېپىم بار .
گەر بەھرام قېرىندىشى بولسا بۇ مەرد ،
مەردلەرنىڭ ئىچىدە بولسا يەنە مەرد ،
نە ئۈچۈن كۆڭۈلنى سالۇر ھەيرەتكە ،
بۇ ئىشنى يايمايلى بىز جامائەتكە .
بۇ يەردىن كەتمىسۇن ، ياخشىلىقچە ئېيت ،
سەر لەشكەر قىلىشنى ئۇقتۇر قىلىپ قەيت .
بۇنى ھىيلە بىلەن ئاڭا يەتكۈزگىل ،
كۆڭلىدىن شۇبھەيۇ غەمنى كەتكۈزگىل .
بۇ گەپنى سەن ئېيتساڭ بولۇر ياخشىراق ،
شېرىن سۆزلىرىڭنى ئايانما بىراق .
ئېيتقىنكى ، ھىندى شاھى ھۈزۈرىدا ئۇ ،
تاپقۇسى شۆھرەتۇ ساۋاب ھەم ئابروي .
يېنىغا كەلگەندە بولۇپ سەن خۇشھال ،
ئۇنىڭ مەقستىنى تىڭلا ، بىلىپ قال .
ئېيت ، دېسۇن خالىغان ۋىلايەت تاجىن ،
قوشۇندارلىقنى ۋە مۇلۇك باجىن .
بۇ مۇلۇكتە ھەمىشە دەم ئۇرار باھار ،
ئەتىرلەر خۇش بۇيى بەئەينى ئەنھار .
بۇندا دىرھەم باردۇر ، يەنە زەر گەنج ،
دىرھەم بولغان جايدا يوقتۇر ، غەم ، نە رەنج .

كۆنسەڭ بۇ مۇلۇك شاهى سىلار بېشىڭنى ،
شادلىنار كۆرگەندە نۇرلۇق يۈزۈڭنى .
يۈزمۇ يۈز بولغاندا سەن ئەلچى بىلەن ،
شۇ خىل سۆزلەرنى دەپ كۆپ ئىشەنچ بىلەن ،
سۆزلەرنىڭ ئىچىدە نامىن سۇراپ بىل ،
شۇندا شاد بولغۇسى كۆكسۇم ئارا دىل .
بىزنىڭ ئېلىمىزگە رام بولسا شايەت ،
ئېلىمىز شۆھرىتى ئاشقۇسى غايەت .
ئۇنى بىز لەشكەرگە سەردار قىلۇرمىز ،
نە ئىش لازىم بولسا ، كېيىن بىلۇرمىز . »
كەلدى كۆپنى كۆرگەن شاهنىڭ ۋەزىرى ،
بەھرام ئەسرارىنىڭ بىر مۇنتەزىرى .
بەھرامنىڭ نامىنى سوراپ شۇندا زات ،
ئېيتساڭ تىكەي دېدى ساڭا جان ، ھايات .
بۇ سۆز مەنىسىدىن بەھرام بولدى لال ،
نېمىدەپ سۆزلەشكە تاپالماي ئامال .
ئويلاپ ـ ئويلاپ دېدى ، ئى سۇخەندان مەرد ،
رەڭگىم سامان قىلىپ ، دىلغا سالما دەرد .
مۇلكى ئىران ئارا بار مېنىڭ گەنجىم ،
يولغا چۇشمىسەم گەر ئارتىدۇ رەنجىم .
مۇندىن فارىغ ئىرۇر بىزنىڭ دىلىمىز ،
بىزنىڭ ئادەت ـ يوسۇن ھەم ئويۇنىمىز .
كىمكى يۈز ئۆرۈسە ئۆز پادىشاھىدىن ،
شەرمسار بولغۇسى بۇ خاتاسىدىن .

ئالتۇنغا سېتىلماس ئەقلى بار ئادەم ،
ئۆتكەي بۇ جاھاندىن ياخشى ـ يامان ھەم .
قېنى تاج سەرۇەرى ئۇل فەرىدۇن شاھ ،
ئۇ ئىدى زامانە ئەھلىگە پاناھ .
قېنى خۇسرەۋ نىجات ، قانچە ئۇلۇغ زات ،
قېنى كەيخۇسرەۋ ھەم قېنى كەيقۇباد ؟
بەھرام گورنى سەن ئۆزۈڭ بىلۇرسەن يەنە ،
جاھانگويلۇق ئارا قىلۇر تەنتەنە .
گەر ئۇنىڭ يولىدىن تولغىسام بويۇن ،
بېشىمدا پىرقرار مېڭ تۇرلۇك ئويۇن .
تالان ـ تاراج ئېتەر ئۇ ھىندىستان مۇلكىن ،
جادۇستان ئېلىنى قۇم قىلار پۈتۈن .
ياخشىسى يولۇمغا قايتقىنىم دەركار ،
مۇزەففەر شاھ بىلەن كۆرۈشەي دىدار .
مېنى قايتسۇن دەپ چاقىرار شاھىم ،
ئاتامۇ ئانام ھەم قەلبداشلىرىم .
بارچە جاۋابىمنى شەنگۇلغا يەتكۈز ،
مۇندا ئۇزاق تۇردۇم مېنى قايتۇر تېز . »
بەھرام سۆزىن ئاڭلاپ دانىشمەن ۋەزىر ،
سۆزلەرنى شەنگۇلغا يەتكۈزدى بىر ـ بىر .
بۇ سۆزنى ئاڭلىغاچ ، شاھ بولدى مەيۇس ،
دېدى : « يول بەرمىگىن ، كېتەر يولىن تۇس .
تاپارمەن مەن ھامان بىر تەدبىر ـ چارە ،
تەن بەرسە بۇ لەشكەر يەكتاسى زارە . »

بەھرامنىڭ كەركىدان بىلەن جەڭ قىلىپ ، ئۇنى ئۆلتۈرگەنلىكى

ياشايتتى بۇ ئەلدە ۋەھشىي كەركىدان ،
شامالالار يولىنى توسۇپ تاغسىمان .
ھەر تىنسا شىرلارغا چۇشەتتى دەھشەت ،
قاچاتتى ئاسماندا قۇزغۇنلار شىددەت .
ئەل تىترەر ئاڭلىسا ئۇنىڭ نەرىسىن ،
نەرىسى يىرتاتتى قۇلاق پەردىسىن .
بەھرامغا دېدى شاھ : « تۇتتۇم يولۇڭدىن ،
بىر ئىش بار ، كەلگەيمۇ سېنىڭ قولۇڭدىن .
شەھرىمنىڭ يېنىدا بىر جاڭگاللىق بار ،
كۆكۈلگە تولدۇرار دەھشەت ۋە ئازار .
ئۇندا بىر كەركىدان ياشار نەق لەھەڭ ،
قورقىدۇ شىر بىلەن تىمساقۇ پەلەڭ .

دەركاردۇر كەركىدان تامان بارمىقىڭ ،
تېنىن غەلۋىر قىلىپ ، قانغا سالمىقىڭ .
تا بۇ مۇلۇكنىڭ ئېلى ئۇندىن قۇتۇلسۇن ،
سېنىڭ مەرد ـ شەۋكىتىڭ يۇرتۇمغا تولسۇن .
شۇندا بەلەن بولۇر مەرتىۋەڭ يەنە ،
ساڭا نېسىپ بولغاي چەكسىز تەنتەنە .
ھىندۇ چىن مۇلكىدە ياشىغان ھەر زات ،
ئاپىرىنلار ئېيتىپ ، نامىڭ قىلار ياد . »
بەھرام دېدى : « مەن خىزمەت قىلاي ساڭا ،
پەقەت بىر يولباشچى كېرەكتۇر ماڭا .
بۇ يولدا مەدەتكار بولسا گەر يەزدان ،
مەخلۇقنى قىلۇرمەن يەر بىلەن يەكسان . »

قوشتى بىر ھەمراھنى شەنگۇل شۇ ھامان ،
كەركىدان جايىنى بىلگۈچى ئىنسان .
باراتتى يولباشچى بىلەن ئۇ پاك دىل ،
كەركىدان ياشىغان جاڭگالغا دادىل .
بەھرام بىلدى قاي چاغ ئۇنىڭ ئارامى ،
قانداقراق ۋۇجۇدى ، تۇرقى ، خىرامى .
يولباشچى قايتتى ھەم ئېيتىپ مەنزىلنى ،
بەھرام يول ئالدى تېز كۆزلەپ جاڭگالنى .
بىر قانچە ئىرانلىق باردى ئىزمۇ ئىز ،
بۇ جەڭدە قالمىسۇن بەھرام دەپ يالغۇز .
كەركىدانىنىڭ كۆرۈپ پەقەت بىر ئۇچىن ،
كۆپچىلىك يوقاتتى ئىرادە ، كۇچىن .
بەھرامغا دېيىشتى : « بۇندىن قايت ، ئاڭلا ،
گەرچە جاسارەتتە بولساڭمۇ تەنھا .
جەڭلەردە گەر غالىب كەلسىمۇ شاھلار ،
تاغ بىلەن چېلىشنى قايسى شاھ خالار ؟
شەنگۇلغا دېگىنكىم ، بۇنىڭ يولى يوق ،
بۇ جەڭگە شاھمىنىڭ مۇھرى ـ قولى يوق .
ئەمرىگلە جەڭ قىلسام ، ئاڭلىسا شاھىم ،
تالان ـ تاراج بولغاي ، دېگىل ، دەرگاھىم . »
بەھرام جاۋاب قىلدى : « گەر يەزدانى پاك ،
نېسىپ ئەتكەن بولسا مېنى مۇندا خاك ،
بۇ ئەلدىن قاچمىقىم بولغاي ناماقۇل ،
مۇندا ئەندىشىنى كۆتۈرمەس ئەقىل . »
كاماننى قەھرىمان قولىغا ئالدى ،
جەڭ ئارا غەلبىنى كۆزلەپ ئاتلاندى .
كەركىدان قېشىغا شىددەتتە يەتتى ،
ئەجەلنىڭ كۆزىگە سوغ نەزەر سالدى .
قولىغا تېز ئالدى شاھانە ئوقيا ،
قارىنى نىشانلاپ تارتتى ئۇ شۇندا .
يادىن ئوق بەئەينى چاقماقتەك ئۇچتى ،
كەركىدان باغرىغا ئەلەم ـ زەرب چۈشتى .
ئاڭلاپ كەركىداننىڭ نالە ـ پەريادىن ،
قىنىدىن چىقاردى بەھرام خەنجىرىن .
كەركىدان بېشىنى ئۇزدى ئۇ جەسۇر ،
دېدى : « خۇدا ساڭا مىڭ بار تەشەككۇر !
سەندىندۇر مەندىكى قۇدرەت ۋە غەيرەت ،
ئەمرىگدىن نۇر چاچتى ماڭا بۇ شەۋكەت . »
ئۇزاقتىن كەركىدان تامان سېلىپ رەزم ،
مۇھەييا قىلىشتى شەنگۇل ئۇلۇغ بەزم .
تەختىدە ئولتۇرغان چېغى شاھ ھىندى ،
يېنىغا ئۆتكۈزدى باتۇر بەھرامنى .
ھىندى لەشكەرلىرى ، چىنىي باتۇرلار ،
ئۇنى ماختاشتى يەنە كۆپ ئەللەر .
سەردارلار كەلتۈرۈپ سوۋغىلار بىسيار ،
دېيىشتى بەھرامغا : « ئاڭلا ، ئەي نامدار !
كېلەلمەس ساڭا تەڭ زادى ھېچبىر زات ،
دەرگاھىڭ مۇقەددەس بولغاي ئۆمۈر باد . »
بۇندىن شەنگۇل ھەم شاد ، ھەم مەيۇس بولدى ،
چىرايى گاھ ئىللىق ، گاھى سۇس بولدى .

بەھرام گۇرنىڭ ئەجدىھانى ئۆلتۈرگەنلىكى

ياشايتتى سۇدا گاھ ، قۇرۇقلۇقتا گاھ ،
يۈرتقا دەھشەت سېلىپ ياۋۇز ئەجدىھا .
دەم تارتىپ كېتەتتى ھەتتاكى پىلنى ،
ئەۋجىگە سالاتتى دەريايى نىلنى .
شەنگۇل سىرىن ئېيتتى دوستى ـ يارانغا ،
كۆپ بىلىم ، پاراسەت تولغان داناغا :
« مېنى ئويغا سېلىپ قويدى ئەلچى مەرد ،
بۇندىن گاھ خۇشالمەن ، گاھ چېكەرمەن دەرد .
قانىتىم بولاتتى مۇلكۈمدە قالسا ،
بارچە لەشكىرىمنى ئىلكىگە ئالسا .
ئەگەر ئۇ ئىرانغا بولسا راۋانە ،
بەھرام بۇ قوشۇننى قىلار ۋەيرانە .
چاكىرى مۇنچىلىك ، سەردارى قانداق ؟
بىزنى ھالاۋەتتىن ئايرىغاي شۇنداق .
ئويلاپ تاڭغا قەدەر بولدۇم ئاۋاره ،
خىيالىمغا كەلدى باشقا بىر چاره .
ئەجدىھا غارىغا يوللايمەن ئۇنى ،
ۋە بەلكى ئۇ ئۇنىڭ ئاخىرقى كۈنى .
ئەگەر مەغلۇپ قىلسا ئەجدىھانى ھەم ،
تەنە قىلماقلىققا باسمايمەن قەدەم » .
شۇنداق دەپ چاقىردى بەھرامنى شەنگۇل ،
مەردلەر داستانىدىن بىر ـ بىر سۆزلەپ ئۇل .

دېدى : « ئادالەتلىك ئىگەم ئەمرىدىن ، كۆرۈشتى گەۋدىسىن ، ئاتەش پۈركۈشىن ،
بۇ يەرگە كەلدىڭ سەن ئىران ئېلىدىن . كۆزىنىڭ يالقۇنىدەك چاقناپ تۇرۇشىن .
نامدارلار نامىدىن قىلاي ئىلتىماس ، ئەجدەر دەھشىتىدىن قورقۇش تۇغۇلدى ،
ئېلىمنى بالادىن ئەيلىگىل خالاس . ئىرانلىق باتۇرلار غۇلغۇلا قىلدى .
كۆتمەكتە جاپالىق بىر ئېش سېنى ، باق ، بەھرامغا دېيىشتى : « ئايا ، شەھرىيار ،
جاپادىن كېيىنكى پايدا كۆپ شۇنداق . سەن بۇنى كەركىدان دەپ بىلمە زىنھار .
بۇ ئىشنى تۇغەتسەڭ ئىختىيار سەندە ، بۇنى دەپ مۇلكىمىز قىلمايلى بەرباد ،
يۇرتۇڭغا قايت ، مەنمۇ قالاي خۇرسەندە . » بولمىسۇن ياۋنىمىز بۇ ئىشلاردىن شاد . »
شەنگۇلغا جاۋاپنى سۆزلىدى بەھرام : شۇنداق جاۋاب قىلدى ، بەھرامى نامدار :
« خىزمىتىڭ بېجىرمەي يوقتۇر ھېچ ئارام . « ھەر كىمنىڭ بېشىدا بىر كۈن ئۆلۈم بار .
قايتۇرماي بۇيرۇقۇڭ ئىجرا قىلۇرمەن ، گەر ئەجدەر تۇپەيلى پۈتسە ھاياتىم ،
پەلەك گەردىشى نەدە بولسا كۆرۈرمەن . » مۇندىن ئازار چەكمەس مەردانە قەلبىم ! »
ئاڭا شەنگۇل دېدى : « باردۇر بىر بالا ، كامان تارىن تارتىپ ، ئۇ ئوقنى ئاتتى ،
بېشىمىزغا ئاپەت بولغان ئەجدىھا . زەھەر ئوق ئەجدىھا جىسمىغا پاتتى .
گاھ زېمىن ، گاھى سۇ مەنزىلگاھ ئاڭا ، قالدى ئوق ئاستىدا بىردىن ئەجدىھا ،
قۇتۇرغان لەھەڭمۇ يەم بولۇر ئاڭا . دۇم بولغان سىياقى زېمىن ھەم ساما .
ئۇنىڭ چارىسىن بەلكى تاپارسەن ، ئاغزىنى تىككەنتى ئاتقان پولات ئوق ،
ھىندى ئېلىن قۇتقۇزۇپ ، بېشىن چاپارسەن . ئىچىگە چۇشكەنتى زەھەر بىلەن چوغ .
ئاندىن ئال ئىرانغا ھىندى بېجىن مەيلى ، بېشىغا چوقماقلار ئۇردى شۇ زامان ،
قەدىردان بولايلى بۇ ئىش تۇپەيلى . تېنىدىن دەريادەك ئاقتى زەرداب قان .
باج بىلەن ئالۇرسەن نەچچە يۈز خىل مال ، مۇنچە تېز زەربىدىن ماجالى پۈتتى ،
ئۇدمۇ يا قىلىچمۇ نە خالىساڭ ئال . ئەجدىھا تېنىنى ئىلاجسىز پۇكتى .
ئاڭا بەھرام دېدى : « ئايا ، ئەي پادىشاھ ، قىنىدىن چىقاردى بەھرام خەنجەرنى ،
ئۆزۈڭسەن بۇ ئەلدە شاھ ـ پەرمان راۋا . پارە ـ پارە قىلدى دەرھال ئەجدەرنى .
سېنىڭ پەرمانىڭنى دەرمان بىلۇرمەن ، پالتىدا چورت كېسىپ مەخلۇق تېنىنى ،
ئەجدىھانى دەرھال يەكسان قىلۇرمەن . تۇپراققا تەڭ قىلدى ئەجدەر جېنىنى .
پەقەت بىلمىگەيمەن نەدە ماكانى ، شەنگۇلغا ئېپ ماڭدى ئەجدەر بېشىنى ،
كۆرسەتكىن ، جەڭ قىلماق كۆڭلۈم ئارمانى ! » شاھ كۆردى پالۋاننىڭ يېڭى ئىشنى .
بەھرامغا قوشتى شاھ بىر يولباشچىنى ، ھىندىستان تەھسىنگە تولدى شۇ زامان ،
ئاڭا كۆرسەتسۇن دەپ شۇم ئەجدىھانى . ھەممىنىڭ تىلىدا كۈيلەندى ئىران .
بەھرام بىللە ماڭدى ، ھەر ئىشقا قادىر ، ئىرانلىق پەرزەنتكە ياغدى شان ـ شەرەپ ،
ئۇتتۇز ئىرانلىق مەرد ، قىلىچۋاز ماھىر . شۇ ئوغلان ئەجدەرنى قىلدى بەر تەرەپ .
ئۇلار تېز ـ چاققانلا دەريادا يەتتى ، چېھرىگە ھىندىلار تويماي قارىشۇر ،
ئەجدىھا شەپسىز يېقىن ھېس ئەتتى . شەھرىيارلىق قىلسا ئاڭا يارىشۇر .

بەھرام گورنىڭ ھىندى شاھى قىزىنى خوتۇنلۇققا ئالغانلىقى

ھەممە شاد ، شەنگۇلنىڭ ئارتقانىنى دەردى ، كەلدى شاھ ئەمرىلە تۇندە فەرزانە ،
بەھرام مەردلىكىدىن رەڭگى سارغايدى . بارچە قوۋم ـ قېرىنداش ، ھەتتا يېگانە .

شاھ دېدى : « بەھرام شاھ ئەۋەتكەن ۋەكىل ،
جاسارەتتە تەڭسىز ئىكەن ھەم ئېسىل .
ئۇ مۇقىم قالالماس بىزنىڭ زېمىندا ،
كۆپ سىناپ شۇ پىكىر تولدى دىلىمغا .
كەتسە گەر بۇ يەردىن ئۆز يۇرتىغا ئۇ ،
يەتسە گەر بەھرام شاھ ھۇزۇرىغا ئۇ ،
دېسە : « ھىندى قوشۇنى مەيداندا زەئىپ ،
ھىندىدا تېپىلماس پالۋانى زەرىق .
ئۇندا دۈشمەنلىرىم تەپمۇ تەخ بولۇر ،
ئەلچى بېشىن ئالسام شۇندا ساز بولۇر .
ھالىمنى تەڭ قىلدى بۇ ئىش ، ئەزىزلەر ،
بۇ پىلان ماقۇلمۇ ، نە دەيسىز سىزلەر ؟ »
ۋەزىر دېدىكى : « ئايا ، شەھرىيار ،
بۇ ئىشنى قىلمىغىل ئەسلا ئىختىيار .
ئەلچىنى ئۆلتۈرمەك گۇناھى ئەزىم ،
بۇ خىلدا نادانلىق ساڭا نە لازىم ؟
ھېچكىمۇ ھېچقاچان مۇنداق يول تۇتماس ،
شۇم نىيەت شەرەپ ھەم بەخت كەلتۈرمەس .
بۇ يىگىت بېشىن ئالساڭ سەن ئەگەر ،
بۇ ئەلگە كەلگۈسى ھېسابسىز خەتەر .
ئاڭلىشىپ ئىراندىن قوشۇن يول ئالار ،
قوشۇنغا باش بولۇپ بەھرام شەھرىيار .
ئۇندا تىرىك قالماس ئەلدە بىرەر زات ،
دېمەك بۇ مەقسىتىڭ ياخشىلىققا يات .
ئەجدەردىن قۇتقۇزدى بىزنى باھادىر ،
ئۇنى ئۆلتۈرمەكلىك نە ھاجەت ئىرۇر :
ئەجدىھا ، كەركىداندىن ئەلنى خالاس
ئەتكەنگە ، ھىممەتلەر كەلتۈرمەكلىك ماس . »
بۇ سۆزدىن شەنگۈلنىڭ بېشى قايدى ھەم ،
دانانىڭ پەندىدىن تاپتى ئەقىل ـ پەم .
تاڭ ئاتقاچ بەھرامنىڭ قېشىغا شەنگۈل ،
يول ئالدى بىر ئىشنى قىلماققا ئۈدۈل .
بەھرام ئولتۇراتتى مەيۋس ۋە تەنھا ،
يوق ئىدى يېنىدا يا ۋەزىر ، دانا ،
شاھ سۆزىنى دېدى : « ئەي ،دىلاۋەر مەرد ،
ئۆزۈڭسەن بەختىيار ، سەندە كۆپ شۆھرەت .
بىلكى ، سۆزۈم بىلەن بىرەكتۇر ئىشىم ،
ساڭا قىزلىرىمنى بەرمەك خاھىشىم .
بۇ يەردىن كەتمىگىل ، ھۇزۇرۇمدا قال ،
ئەھدىم قەتئىي ئىرۇر ، قىزلىرىمنى ئال .
سېنى قوشۇن ئىچرە سەردار قىلۇرمەن ،
ھىندىستان مۇلكىگە سەركەر قىلۇرمەن .
بەھرام ئويغا چۆمدى بۇ خىل سوئالدىن ،
تەخت ، نومۇس ـ ئار سالغان ئېغىر ئەھۋالدىن .
ئۆزىچە دېدى ئۇ : « ھالىم يەرگە تەڭ ،
شاھ بولسا قېينىاتام قىلالماسمەن جەڭ .
باشقا بىر تەمەدە قالۇرمەن ، لېكىن ،
ئىراندىن ئايرىلماق ئۆلۈمدىن يامان .
مېنى ئۇزاق تۇتۇپ قالدىغۇ بۇ يەر ،
ئىلىندى تۇلكىنىڭ قاپقىنىغا شىر .»
ئۇ دېدى : « ئەمرىڭدە بولۇرمەن شەنگۇل ،
جان دەپ پەرمانىڭنى قىلۇرمەن قوبۇل .
ئەما قىزلىرىڭدىن تاللىغىن بىرسىن ،
بىر كۆرگەن چېغىمدا ئەيلەيىن تەھسىن . »
بۇ جاۋاب شاد قىلدى ھىندى شاھىنى ،
قاپلىدى بېزەكلەر شۇ دەم ئوردىنى .
ئۇچ قىز كەلدى گويا ئۇچ ھۇررەم باھار ،
خۇش زىبا ، خۇش پۇراق ، خۇشرەڭ ئۇچ نىگار .
بەھرامغا دېدى شاھ : « بىرىنى تۇتقىل ،
شۇ ئايدەڭ جامالدىن دىلىڭنى خۇش قىل . »
بەھرام ئايۋانسېرى قەدەم تاشلىدى ،
گۈزەل ئاي قىزلاردىن بىرنى تاللىدى .
نازىنىن بىر گۈلكى ، سەپىنۇد نامى ،
مۇجەسسەم جىسمىغا شەرم ـ ئېھتىرامى .
سەپىنۇدنى بەردى بەھرامغا شەنگۇل ،
سەرۇى راۋان ئىدى قۇياش نىگار ئۇل .
تاللىدى يەنە بىر تولغان خەزىنە ،
بەھرامغا بەردى شاھ خەزىنە يەنە .
چاقىرتىپ بەھرامنىڭ يارۇ يولدىشىن ،
خۇشقامەت ، سۇۋارى ھەممە قولدىشىن .
ئۇلەشتى دىرھەم ۋە دىنار ، كۈمۈش ، زەر ،
كۆپتىن ـ كۆپ بىسات ھەم كافۇرۇ ئەنبەر .
گۆھەردەڭ ئوردىغا زىننەتلەر تولغان ،
ئوردا نامدارلىرى كېلىشكەن بۇيان .
چىقىشتى بارگاھقا خىرامان ، مەغرۇر ،
بولۇپ شاھ قېشىدا خۇرسەن ھەم مەسرۇر .
بىر ھەپتە مەي ئىچتى بەزمىلەر قۇرۇپ ،
كۆڭۈلدىن شادلىقلار تاشقىچە تولۇپ .

لالەمەي قۇيغاندەك بىللۇر قەدەھكە ، سەپنۇد ياراشقان ئىدى بەھرامغا .

بەھرام گورنىڭ شەنگۇل قىزى بىلەن ھىندىستاندىن قاچقانلىقى

يەتكەچ شەنگۇل قىزى ۋەسلىگە بەھرام ، ئۇندا گۈزەل بۇتلار قويۇلمىش قايىم .
كۆردى شۇ ئورۇندا چەكسىز ئېھتىرام . يىگىرمە چاقىرىم كېلۇر ئۇ ماكان ،
سۆيگۈ ئەشكى بىلەن يۇيغاندا يۈزىن ، بۇتقا سەجدە قىلۇر ئۇلار ھەر زامان .
نۇرلۇق چېھرىسىدىن ئۇزمەيتتى كۆزىن . ئۇ يەردە كۆپ ئىرۇر مارال ۋە قۇلان ،
مۇنچىلىك مېھىردىن تاپقاندا ئەسەر ، ئۇ يەردە ئوۋ قىلۇر نەچچە مەرد ئوغلان .
شەنگۇل گۈمانلىرى بولدى مۇختەسەر . شاھ ۋە لەشكەر گىدۇر ئۇ يەر سەيلىگاھ ،
بىر كۈنى ئەر ـ خوتۇن شاد ئولتۇرۇشتى ، باشقىلار بولمىغاي بۇ يولدا ھەمراھ .
ياخشى ـ ياماڭ ھەققى سۆھبەت قۇرۇشتى . ئەگەر كەتمەك بولساڭ چارە ئىرۇر شۇل ،
سەپنۇدقا بەھرام سۆز ئېيتتى شۇدەم : سەن ھەم مۇراد تېپىپ بەزمەڭ ئاچسۇن گۈل .
« خەيرىخاھ ئىرۇرسەن ماڭا مەلىكەم . بۇ يەردىن بەش كۈنگە ئاشۇ يەرگە بار ،
ساڭا ئېيتماقچىمەن دىلدا سۆزۈمنى ، ئۇپۇقتىن كۆرسەتكەن چېغى كۈن رۇخسار .
پەقەت سىر ساقلا ، بىل ئىلتماسىمنى . شەھرىيار شەھەردىن چىققىنى ھامان ،
ھىندىستاندىن كەتمەك مەندىكى خىيال ، قاچماقتا تەييار تۇر ئات مىنىپ شۇئان .
بۇ ئىشتا قولدىشىم سەن ساھىبجامال . بەھرام دېدى : « پىنھان بولسۇن ئۇشبۇ سىر ،
مەن بىلەن ئىرانغا بارارسەن بىللە ، ئەمدى ئىككىمىزنىڭ تەقدىرىمىز بىر . »
ھېچكىمنى خەۋەردار قىلما بۇ سىرگە . كۇتۇشتى كېلىشىن سەيلىگاھ تامان ،
ئىراندا مەرتىۋەم ئۇلۇغۋار بولغاي ، شاھ شەنگۇل بىلەن ھەم نەچچە چوڭ مەردان .
جاھان بۇنيادكارى مەدەتكار بولغاي . دەشتسېرى سەپەرگە شەنگۇل چىققاندا ،
مەن بىلەن كەتمىكىڭ بولسا مۇددىئا ، « بەرزوي بىتاب ، ـــ دېدى ، ـــ سەپنۇد شۇندا ، ـــ
بۇ يولدا خۇشاللىق بولسا رەھنەما ، ئەپۇ قىلسۇن ، ـــ دېدى ، ـــ مېنى شەھرىيار ،
باتۇرلۇق شەرپى باردۇر بېشىڭدا ، شاھمىنىڭ دىلىغا يەتمىسۇن ئازار .
ئاتاڭمۇ تىز پۇكەر تەختىڭ قېشىدا . » خەستىگە مۇناسىپ كەلمەس بۇ سەيلە ،
سەپنۇد دېدى : « ئەي ، بەختى يۇكسەك مەرد ، بىمار مەي ئىچمەكنى خالىماس يەنە . »
ئەقلىڭ بۇيرۇغانىنى بىجىرمىكىڭ شەرت . ئاڭا شەنگۇل دېدى : « گەر بولسا كېسەل ،
جاھاندا خوتۇنغا ئالىي ئەندىشە ، سەيلىگە زورلىماق ماڭا يولسىز دەل . »
ئېرىنى شاد قىلماق ئىرۇر ھەمىشە . ئوردىدىن ئۇزىدى شەنگۇل سەھەردە ،
يولۇڭغا تىكىلمىش بۇ ئەزىز جېنىم ، خۇددى قانات ئىدى ھەممە سەپەردە .
پەرمانىڭدا بولماق مېنىڭ ئارمانىم . كەچ ۋاقتى بەھرامغا سەپنۇد ئېيتتى :
بەھرام دېدى : « ياكى بىر چارىسىن قىل ، « يەتتى ئۆمۈردىشىم قېچىشنىڭ پەيتى . »
بۇ سىرنى ھېچكىمگە ئېيتماسلىقنى بىل ! » سىپاھنىڭ كىيىمىنى كىيىپ ئالدى ئۇ ،
سەپنۇد دېدى : « ئەي ، ئۆزى ماڭا بەخت ، بىر قولدا ئوقياسى ، بىر قولدا گۈرزۇ .
يولۇڭدا بولمىقىم دېمەڭ ماڭا بەخت . تېزدىن سەپنۇدنى مىندۇردى ئاتقا ،
بۇ جاينىڭ يېنىدا بىر سەيلىگاھ بار ، تەڭرىنىڭ نامىنى كەلتۇردى يادقا .
ئاتامغا بەزمىگاھ ئاشۇ توقايزار . يەتتى ئات چاپتۇرۇپ دەريا غا قەدەر ،
ئۇ يەرنى خالىيراق تۇتىدۇ دائىم ، كۆرۈندى بىر گۇرۇھ ئەھلى سودىگەر .

ھەممىسى ئىرانلىق سودىگەر ئىدى ،
دەريا ھەم زېمىندا ئىش بىلەر ئىدى .
بىرى تونۇپ قالدى بەھرامنى شۇدەم ،
« بەس ! » دېدى لەۋ چىشلەپ شۇ چاغدا بەھرام .
ئوچۇقراق دېيىشكە قىلمىدى ئىمكان ،
چۈنكى تۇتقانىدى بۇ سىرنى پىنھان .
ئۇ دېدى : « ئاغزىڭنى ئاچما سودىگەر ،
پايدا ھەم زىيانىنى پەرق قىلساڭ ئەگەر .
بۇ سىر ھىندىستاندا ئاشكارا بولسا ،
ئەجەبمەس ئىرانىڭ قېنى تۆكۈلسە .
گەر ئېغىز ئاچمساڭ كېلىدۇ ئامەت ،
دەرياغا يەتكەيمىز ساق ۋە سالامەت .
ئەنت ئىچكىن ، تا باغلىق بولسۇن شۇ تىلىڭ ،
تەختكە مەن يەتكۈچە سەن شۇنداق قىلغىن !
بەھرام شاھ يولىدىن ، ئېيتقىن ، قايتمايمىز ،
ھېچكىمگە بۇ سىرنى زادى ئېيتمايمىز ! »
سودىگەرلەر بىر ـ بىر ئىچىشتى قەسەم ،
كەتتى شاھ دىلىدىن ئەندىشە ھەم غەم .
ئۇلارغا ھەم شۇنداق دېدى شەھريار :
« يارەنلەر ، رازىمنى زىنھار ، بەزىنھار ،
جان بىلەن باراۋەر تۇتۇڭلار دىلدا ،
ئاندىن تاج ۋە تەخت بېرەي مەن ئەلدە .
ئەگەر تەختكە چىقىپ ئولتۇرسام ھازىر ،
بولۇپ ھىندى قوشۇنىغا باش نازىر ،
بۇ يەردە نە قالماس سودىگەر ۋە شاھ ،
نە لەشكەر ، نە دېھقان ، نە تەختۇ كۆلاھ . »
شاھتىن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغاچ ئۇلار ،
مەيۈس ئاققۇزۇشتى كۆزدىن ئونچىلەر .
دېيىشتى : « سەن ئۇچۇن پىدا جېنىمىز ،
نەۋقىران شاھ ، بىزنىڭ سەن پاناھىمىز .
گەر سىر ئىشكىن ئاچساق بولۇرمىز قۇربان ،
بىلۇرمىز دىيارىدا سۇدەك ئاقار قان .
كىمكى قىلار ئىكەن بۇنداق ئەندىشە ،
ئەقلى ئاڭا ئەمەس ھېچ ئىشتا پىشە . »
شاھ بۇنى ئاڭلىغاچ ، دېدى : « ئاپىرىن ،
نامدارلار ئىرۇرسىلەر ، ھەم پاكىزە دىن . »
تېزلىك بىلەن ساھىلسېرى يول ئالدى ،
بارچە ئىرانلىقلار ئۇيقۇدا قالدى .
بىر قېيىق ياساتتى قىرغاقتا بەھرام ،
ئاڭا سەپىنۇدنى چۇشۇردى ئىلدام . . .
كۆرۈندى قۇرۇقلۇق تاڭ ئاتقان مەھەل ،
ئۇيۇقتا سۇرگەندە قۇياش رەڭدار ھەل .

شەنگۈلنىڭ بەھرام ئىزىدىن بېرىپ ئۇنى تونۇۋالغانلىقى

قانۇجدىن بىر چاپارمەن يېتىپ كەلدى ، شاھ
ئۇشبۇ ھادىسىدىن بولسۇن دەپ ئاگاھ .
شەنگۈل ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىدى دەرھال ،
سەيلىگاھتىن چىقتى بىر ئاتەش مىسال .
كەلدى ئات چاپتۇرۇپ دەرياغا يېقىن ،
كۆردى سەپىنۇدنى ، بەھرامنى تېزدىن .
قىنالدى دەريادىن ئۆتكۈچە ئۇ چەند ،
قىزىغا دېدى ئۇ : « ناقابىل پەرزەنت ،
ھېيلىگەر بۇ يىگىت ساڭا بولۇپ ئەر ،
دەريادىن ئۆتۈپسەن بىمسالى شىر .
بارماقچى بولۇپسەن يىراق ئىرانغا ،
شۇنچە دۆلەت تاشلاپ ، ئاشۇ ۋەيرانغا .
ئەمدى كۆتمە مەندىن پەدەر رەھمىنى ،
كۆرۈرسەن ئەمدى سەن نەيزەم زەخمىنى ! »
دېدى ئاڭا بەھرام : « ئەي ، بەتنىيەت زات ،
نېچۇن تەلۈنلەرچە سۇرۇپ كەلدىڭ ئات ؟ !
سىندىڭ كۆچۈمنى جەڭ مەيدانىدا ،
ئەجدىھا بىلەن كەركىدان جېڭىدە .
بىلۇرسەن ھىندىدىن يۈزمىڭ بولسا ھەم ،
قېشىمدا باھاسى بىر لەشكەردىن كەم .
يېنىمدا بولسا بەس پارسىي بىر مەرد ،
قولىدا شەمشەرنى تۇتقان ئەزىمەت .
لەختە قان قىلغايمەت ھىندىلار كۆزىن ،
كىم ئامان ساقلىغاي مېنىڭدىن ئۆزىن ؟ ! »
شەنگۈل ئاڭلاپ پەقەت راست گەپ تەكتىگە ،
مەردلىك ، باتۇرلۇقنى يوشۇرماق نېمە ؟
شۇندا دېدى : « ساڭا بېرىپ قىزىمنى ،
قانداش بولۇپ تۇتساڭ دەپتىم ئىزىمنى .
سېنى كۆز نۇرۇمدەك ئەزىز ئەيلىدىم ،
بېشىڭغا تاج بېرىپ ئىخلاسلار قىلدىم .

بارچه خاهىشىڭنى كەلتۈردۇم بەجا ،
ياخشىغا ياماناتلىق بولغايمۇ راۋا ؟
ۋاپا ئورنىغا بۇ جاپا ئەمەسمۇ ،
ۋاپاغا جاپالىق ــ جازا ئەمەسمۇ ؟
نە دېسەڭ قىز ماڭا پەرزەنت ئىدىغۇ ،
مېنىڭ يادىم بىلەن خىرەدەمەند ئىدى ئۇ .
بولۇپتۇ ئۇ ئەمدى سېنىڭ بىلەن يار ،
گويا كى ئۆزىچە شادۇ بەختيار .
ئىرانلىق دىلىدا بولمىغاي ۋاپا ،
ئاڭا ياردەم قىلساڭ قايتۇرار جاپا .
شىرنىڭ بالىسىمۇ چوڭايغان زامان ،
باققانلار تېنىدىن ئاققۇزارمىش قان .
ئۆتكۈر بولغىنىدا گەر تىرناق ــ چىشى ،
يەزدانغا جەڭ قىلماق بولۇر خاهىشى . »
ئاڭا بەھرام دېدى : « سەن ئالدىنارسەن ،
نېچۈن بىلمەي مېنى ياۋۇز سانارسەن ؟
تەنىگە لايىقمەس مېنىڭ قارارىم ،
دىل ئازارلىق بىلەن يوق ئىختىيارىم .
ئىران ھەم تۇرانىڭ شاھىنشاھىمەن ،
باتۇرلار سەردارى ھەم پالۋانىمەن .

ياخشىلىق قىلماقلىق ساڭا خاهىشىم ،
يامانلار بېشى كەسمەكتۇر ئىشىم .
ئىراندا ئاتام بول ، ئاتام ئورنىغا ،
ھەم مۇلكۇ بېجىڭغا ئۆزۈڭسەن ئىگە .
گويا كى كۈن ئىرۇر سېنىڭ بۇل قىزىڭ ،
بانۇلار بانۇسى بولسۇن گۈل قىزىڭ . »
شەنگۈلنى بۇ سۆزلەر ھەيرەتكە سالدى ،
ھىندى دەستارىنى بېشىدىن ئالدى .
قوشۇندىن ئاجرىلىپ سۇرۇپ چىقتى ئات ،
بەھرامدىن كەچۈرۈم سوراپ شۇ سائەت .
شادىمان قۇچاقلىدى شاھىنشاھنى ئۇ ،
دېدى : « سۆزلىرىمدىن چەكمە ھېچ قايغۇ ! »
ئۇنىڭ دىدارىدىن شاد بولۇپ بەھرام ،
داستىخانلار يېيىپ قويدى ئالتۇن جام .
ئاندىن نە پىكىرلەر كەلسە كۆڭلىگە ،
ھەممىسىن بىرمۇ بىر دېدى شەنگۈلگە .
گۈفتارۇ ئەندىشە نەلىكىن ئېيتتى ،
بۇ ئىشلاردىن پېشە نەلىكىن ئېيتتى .
تالاي مەيلەر ئىچىپ ، ئاستا تۇردى ئۇ ،
ئۆزرە مەنىلەردىن گۈفتار ئۇردى ئۇ .

شەنگۈلنىڭ ھىندىغا ، بەھرامنىڭ ئىرانغا قايتقانلىقى

يەزدانشۇناس شاھلار بېرىپ قولغا قول ،
قەسەم ئىچىپ تىلەپ قىلىشتى ئاق يول :
« ئەمدىكى ئىشىمىز بولسۇن ئادالەت ،
قۇرۇسۇن تۇۇندىن كەڭ ۋە ئاداۋەت .
بولسۇن ۋاپا بىلەن دىللىرىمىز بەند ،
ئاڭلايلى ئاقىل ھەم دانالاردىن پەند . »

ئاتا خەيرلەشتى سەپىنۇد بىلەن ،
بەھرامغا دىل تۇتقان ئۇ خۇشنۇد بىلەن .
تەنىلەردىن خالىي قىلىشىپ دىلنى ،
ئىككى شاھ كۆزلەشتى ئىككى مەنزىلنى .
بىرى قۇرۇقلۇقتا ، بىرى دەريادا ،
تېزلىكتە يول ئالدى غەمدىن ئازادە .

ئىرانلىقلارنىڭ شاھ بەھرام گورنى كۆتۈۋالغانلىقى

ئەھلى ئىران بولدى خەۋەردىن ئاگاھ ،
ھىندىدىن قايتماقتا ئۇلۇغ بەھرام شاھ .
سەراسەر بېزەلدى شەھەر ۋە مەيدان ،
خەۋەر خۇشلۇقىدىن چېھرىلەر شادىمان .
چېچىلدى دىرھەملەر ، كۈمۈش ، زەرلەر ھەم ،
چېچىلدى دىنارلار ، مۇشكۇ ئەنبەر ھەم .
يەزدىگىرد ئاڭلاپ بەھرام خەۋىرىن ،

بىر مەنزىلگە يېغدى تارقاق لەشكىرىن .
پېشۋاز چىقتى نەرسى سەرمۇبەد بىلەن ،
چىقتى ھەم دانالار كۆپ ھۆرمەت بىلەن .
بەھرامنى كۆرگەندە ئۇلار شۇ پۇرسەت ،
ئاتتىن چۈشۈپ سۆيدى زېمىننى خۇرسەند .
بىر ياندا ئۇل ۋەزىر ، نەرسى بىر تەرەپ ،
بەھرامغا ياغدۇردى چەكسىز شان ــ شەرەپ .

شۇ يوسۇن ئۇ كىردى قەسرۇ ئايۋانغا ،
قەلبىنى بەخش ئېتىپ ئۇلۇغ يەزدانغا .
دەم ئالدى ئالەمگە چۇشكەچ قاراڭغۇ ،
كۈمۈش ئاي ئالەمگە چاچقاندا چاچقۇ .
تۇننىڭ لىباسىن چاك ئەيلىگەچ تاڭ ،
ئالەم چىراغبانى ئۇرغاچ نۇرلۇق باڭ ،
شاھىنشاھ ئولتۇردى زەررىن تەختىدە ،
بارگاھنى كەڭ ئېچىپ ساراي ئەھلىگە .
ھەم ھازىر بولۇشتى بارچە سەردارلار ،
بارچە دانىشمەنلەر دوست ـ ئەربابلار .
جاھاندا تەختىدە تىڭ تۇتۇپ ئۆزىن ،
ئادالەت بابىدىن باشلىدى سۆزىن .
جاھان رەھمىتىنى ئاۋۇال ياد قىلدى ،
بويىنىنى ھەق قەرزىدىن ئازاد قىلدى .
دېدىكى : « جاھاننىڭ بۇنيادكارىنى ،
ئاشكارۇ پىنھاننىڭ خەۋەردارىنى ،
ھەمىشە باش ئۆزرە مۇقەددەس بىلىڭ ،
كېچە ھەم كۈندۈزلەر دۇئاسىن قىلىڭ .
ئۇ بەرگەن بۇ بەختۇ دۆلەت شانىنى ،
مۇنەۋۋەر قۇياشلىق ، ئايدىڭ جاھانىنى .
دىلىڭىزدا بولسا گەر بېھىش مەيلى ،
يامانغا قول سالماڭ يامان تۇپەيلى .
قايدا ساخاۋەت بىلەن ئادىل ، راستلىق بار ،
كاجلىق ھەم كەملىكتىن دىل چەكمەس ئازار .
خەتەرسىز ياشىغاي يۇرتتا ھەر ئادەم ،
زەردىن تاغ ، كۈمۈشتىن گەنجى بولسا ھەم .
يوق قىلىڭ دىللاردىن قورقۇشنى پۈتكۈل ،
ياخشىلىق ئىشلىرىن قىلىڭىز مول ـ مول .
دېھقان ھەم زېمىندار ئەل ئارىسىدا ،
باراۋەر ـ تەڭ بولسۇن ھەقنىڭ بارىدا .
ھەر كىمگە بىز تاجۇ ياكى تەخت بەرسەك ،
لازىمدۇر خۇدادىن ئىنئام دەپ بىلمەك .
يەزدانىنىڭ خاھىشى بولمىسا ئەگەر ،
تەلەيدىن دىل بولماس روشەن ، جىلۋىگەر .
ياخشىلىق يولىغا بولاي رەھنەما ،
ئادالەتتىن بولسۇن ئەل شاد دائىما .
خەزىنە توپلاشقا بولمىغاچ مەيلىم ،
ئەلنىڭ ناشادلىقىن خالىماس رايىم .
ئادالەت گەنجىنى توپلاشتۇر ئىشىم ،
ئۆلگەندە شاد بولسۇن ئەرۋاھىم ـ روھىم .
ئەگەر لەشكىرىمدىن ، سەردارلىرىمدىن ،
جەڭچى دوست ـــ ئۇلپىتىم يارەنلىرىمدىن .
بىرى رەنج چېكىپ ئاشكار قىلمىسا ،
بۇ رەنجىنىڭ سىرلىرىن ماڭا ئېيتمىسا ،
ئۇنىڭ ئۆز گۇناھى ئۆزىگىدۇر بەس ،
ئاقىل ئادەم ئۇشبۇ يولنى تاللىماس .
ئۇندا مەن دەۋاگەر بولغۇمدۇر ، ئېنىق ،
ئۇ بۇلۇتتا ئاينى يوشۇرغان يەڭلىغ .
خىسلەتلەر ئىچىدە پەرقلىق ھەر كىم ،
ئۇندا باردۇر باشقا ئەندىشە بەلكىم .
تارتىنماي ماڭا سىر سۆزلەڭلار ئۇنى ،
شايەت يەڭگۇشلىسەم كونا ئارزۇنى ،
ھەممىڭلار ئىتائەت قىلىڭ پەرمانغا ،
بۇ نەسىھەتنى زىننەت دەڭ جانغا ! »
شۇنداق تەختكە شاد ئولتۇردى شاھ ،
قوندۇرۇپ بېشىغا نەقشلىك كۇلاھ .
سەردارلار دېيىشتى ئاڭا : « تەشەككۇر !
سەندىن ئايرىلمىسۇن بۇ تاجلار پۈتكۈل .
شاھكى ، دانا بولسا ، كەلگەي ئاڭا بەخت ،
ئۇندىن راۋاج تاپقاي مۇلۇك ، تاج ۋە تەخت .
سېنىڭ دانالىقىڭ ، مەردلىك ، شەۋكىتىڭ ،
نەچچە سەلتەنەتلەر ئۆمرۈڭ بىلەن تەڭ .
ئۇلۇغلۇق ئادىل تەخت ئىچرە جاھان ،
كۆرمىگەن سېنىڭدەك يېتىشكەن سۇلتان .
ئەرزىگەي مىڭ تەھسىن ئەتسەڭ ساڭا پاش ،
ھەممىمىز بىر يولدا ، ھەممە قېرى ـ ياش .
ئېيتارمىز ئاپىرىن يەزدان ئالدىدا ،
ھەممە يەزدانپەرەس مەردان ئالدىدا .
ئىرانلىقلار تەختى ئۇچۇن زىننەتسەن ،
ئادالەت ، بايلىق ھەم غالىبىيەت سەن .
مۇقەددەس سۆزۈڭدىن روھ تاپار قانات ،
سۆزۈڭدىن ئۆلۈككە ھەم كۈلەر ھايات .
ئالەم بۇنيادكارى ساڭا يار بولسۇن ،
ئىقبال داۋامدا بەر قارار بولسۇن ! »
بەختىڭ ھامىيسى ، سەردار ھەم دانا ،
بارگاھتىن چىقتى نۇر ـ زىيا قىپ جۇلا .
شۇدەم ئاتقا مىنىپ پادىشاھ ، لەشكەر ،
ئازەرگۇشەسپ تامان قىلىشتى سەپەر .

زەر ۋە گۆھەر ئالدى دەرۋىش ھەم موھتاج ،
تا تولۇق قانغۇچە ھەممە ئېھتىياج .
زەردۇشت ئاتەشىگە قىلىپ ئېھتىرام ،
مۇھىبىنىڭ ئالدىغا يول ئالدى بەھرام .
مۇھىب سەپىنۇدقا ئۆگەتتى دىننى ،
رەسمۇ ئادەتلەرنىڭ بارلىق ئەينىنى .
تازا سۇ ، ساپ دىندىن دىللار بولۇپ پاك ،
يۇيۇلدى تەندىكى چاڭ غۇبار ، خاك .
قاراڭغۇ زىندانلار ئېچىپ تاشلاندى ،
ئەلگە دەرھەم بېرىش ئىشى باشلاندى .

شەنگۈلنىڭ يەتتە پادىشاھ بىلەن بەھرام گور ئالدىغا كەلگەنلىكى

خەۋەر تاپتى شاھنىڭ ئىشىدىن شەنگۈل ،
ھەم بىلدى قىزنىڭ بانۇلىقىن ئۇل .
ئۇ كۆرمەك بوپ قالدى ئىران دىيارىن ،
ئالىي ھىممەت شاھۇ پەرزەنت دىدارىن .
ئەلچى ئەۋەتتى ھىندىدىن ئىرانغا ،
تاپشۇرۇقلار بېرىپ مەرد سۆخەندانغا .
شەھرىياردىن يېڭى پەيمان ئىستىدى ،
يادىكار قالغۇدەك ئارمان ئىستىدى .
بېھىشتەك نۇرەفشان باغ ئىچرە بەھرام ،
يېڭى ئەھدىنامە يازدى خۇش قەلەم .
پەھلەۋىي نامەنى ئېلىپ قولىغا ،
ئەلچى شاد ۋە ممنۇن قايتتى يولىغا .
يېنىپ كەلگەچ ھىندۇ ئېلىگە سەفىر ،
ھىندى شاھى خەتنى ئوقۇدى بىر ـ بىر .
چىنلىق تۇغقانلاردىن تۇتۇپ سىر پىنھان ،
ئىران سەپىرىنى قىلدى ئۇ بايان .
بەھرام دەرگاھىغا كەلدى يەتتە شاھ ،
يولدا شەنگۈل بىلەن بولۇشۇپ ھەمراھ .
بىرى كابۇل شاھى ، سىند شاھى بىرى ،
جوغىيان مۇلكىدۇر بىرىنىڭ يېرى .
بىرى نامدارلارنىڭ شاھى سەندەلدۇر ،
بىرى تەڭسىز پالۋان شاھ ـ جەندەلدۇر .
بىرى كەشمىر شاھى ، ھېسابسىز مېلى ،
بىرى مولتەنشاھ ـــ جاھۇ جەلالى .
ھەممىسى شۆھرەتدار ، ھەممىسى تاجدار ،
ھەممىسى قەھرىمان ، مەرد ، بۇزرۇكۋار .
ھەممىسى سوۋغا قىلمىش گۆھەر ـ زەردىن ،
ھىندىچە سايىۋەن تاۋۇس پېيىدىن .
زەر كىمخابلار بىلەن ياسالمىش كۆپ پىل ،
لەشكەرلەر كېلەتتى بېسىپ نەچچە مىل .
گۆھەر ، زەر ـ كۆمۈشلەر ئەيلىشەر نىسار ،
شەھرىيار كۆزدە دىنار بولدى خار .
ھەمراھ بولۇپ شەنگۈل يەتتە شاھ بىلەن ،
مەنزىل ـ مەنزىل يۈردى كۆپ سىپاھ بىلەن .
ئۇلار تەشرىپىدىن شاد بولدى بەھرام ،
يولىغا چىقتى ئۇ قىلىپ ئېھتىرام .
شەھەر ئۇلۇغلىرى چىقىشتى شۇنداً ،
ئەزىز مېھمانلارنى كۈتۈپ ئالماقا .
تا ئالدىغچە كۈتۈپ باردى شاھ ،
ئەقىلدار ، غەيرەتلىك ، مەرد دەۋلەت پاناھ .
ئىككى دەۋلەتمەن شاھ تىكىپ كۆزگە كۆز ،
بولۇشتى بىر ـ بىرى بىلەن يۈزمۈيۈز .
يېقىنلاشقاچ ئاتتىن چۈشۈپ پىيادە ،
قىلىشتى بىر ـ بىرىن ھۆرمەت زىيادە .
ئىككى شەھرىيار تەڭ ئېچىشىپ قۇچاق ،
قەدىردانلار سىياق كۆرۈشتى شۇ چاغ .
ئىككى ياندا لەشكەرلەر سەپمۇسەپ بولدى ،
ھەممەيلەن بىردەك شادلىققا تولدى .
ئىككى كىشۇمر شاھى كۆرۈشۇپ دىدار ،
تۇرلۇك مەنىلەرنى قىلىشتى گۇفتار .
تەڭ يولغا چۈشۈشتى ئىككىسى ئاتتا ،
چەۋەندەز لەشكەرلەر ئىككى قاناتتا .
ئايۇانلارغا زەررىن تەختلەر قويۇلدى ،
قەدەھلەرگە لالىدىن مەيلەر قۇيۇلدى .
بىر ئوق مۇساپىگە يېيىپ داستىخان ،
قوزا ، قۇش گۆشلىرىدىن راسلىدى خامان .
تاماقتىن چۈشكەندە شاھانە سۆھبەت ،
قۇرۇشتى ، بولدى ھەم شۇنچە خۇش ئۇلپەت .
مەي ، سازچى بەزمىگە قوشتى كۆپ ساپا ،
ھەر ياندا ھۇزۇر بەخش نەغمەيۇ ناۋا .
بارچە مەي جاملىرى گۆھەردىن ئىدى ،
لىگەن ۋە تاۋاقلار ساپ زەردىن ئىدى .

ساقىنىڭ بېشىدا كۈلاھى زەردىن ، باھاسىن بىلەلمەس ھەر قانچە دانا .
كىيگەن كەشلىرىنىڭ نەقشى گۆھەردىن . قايتتى شاھ يېنىغا ئۇ شۇنچە خۇرسەند ،
شەنگۈلنى ھەيرەتتە قالدۇردى بۇ جاي ، رۇھلاندى ۋۇجۇدى ، بوپ شادلىققا بەند .
كۆڭلى خالار ئىدى ئىچمەككە كۆپ مەي . شاد بولۇپ شارابتىن سەردارۇ سپاھ ،
ئىران بېھىشمىدۇر ياخۇد گۈلدەستە ، شەنگۈلگە تاللاشتى كۆركەم ئارامگاھ .
دوستلاردىن گۈل ھىدى كېلەر پەيۋەستە . مۇشك رەڭ چېدىردا تۇن بولغاچ پەيدا ،
ئۇ ئىران شاھىغا ئېچىپ دىل ـ كۆڭۈل ، يۇلتۇزغا قاپلاندى پايانسىز ساما .
قىزىنى كۆرمەكنى خالىدى شەنگۈل . مەيخورلار ئۇيقۇغا كەتتى بىر يولى ،
بۇيرۇدى بەھرام شاھ ئۆز خادىمىغا ، خىزمەتكارلار تۇرار كۆكسىدە قولى .
ئۇ ئاي كەلسۇن بۇ دەم ئاتا يېنىغا . ئۇيۇقتىن كۆرۈندى يېڭى ئالتۇن جام ،
خادىملار بىلەن شاھ ئىچكىرى يۇردى ، ئۇ جامدىن كۇن چىقتى مىسلى مەي قىيام .
يەنە نەۋ باھاردەك بىر ساراي كۆردى . قاراڭغۇ چېدىردىن پارە قىلدى نۇر ،
تەخت ئۆزرە ئولتۇرار قىزى ـ كۆكتە ئاي ، يېيىلدى دالاغا ھېقىق ۋە بىللۇر .
تەخت قىزغا ياراشقاچ ياشىنغان ساراي . ھىندىستان شاھىنى قىلىپ چىن ھەمراھ ،
ئاتا بېرىپ سۆيدى قىزىنىڭ بېشىنى ، قۇلان شىكارىغا چىقتى بەھرام شاھ .
ئاققۇزدى يۇزىگە ئىللىق يېشىنى . دەشتكە ئۇچۇرۇلدى لاچىن ۋە شەھباز ،
ئاتا زار يىغلىدى پەرزەنت مېھرىدىن ، ئۇچقان قۇشلار كۆكتە ئەيلىدى پەرۋاز .
قىز ھەم گىريان ئىدى سېغىنچ سېھرىدىن . قۇلان ھەم كېيىكلەر ئۇۋ قىلىندى باي ،
بۇ قەسرۇ ئايۋاندا شەنگۈل بولۇپ شاد ، دەشت ئىچرە شۇ خىلدا ئۆتتى دەل بىر ئاي .
قول ئېچىپ قىلدى ئۇ كۆپ مۇبارەكباد . خۇشال ئۆتكۈزۈلدى بۇندا ھەر بىر دەم ،
سەپىنۇدقا دېدى : « بېھىشتۇر بۇ جاي ، ئۇنتۇلدى شىكاردا بارچە غەم ـ ئەلەم .
بۇندا تەخت ـ سائادەت ، بۇندا تاج ـ ساراي . » يېڭى ئاي چىققاندا قايتتى شەھەرگە ،
ئۇ ھەممە سوۋغىنى ئەيلىدى تارتۇق ، بەزمىلەر ئىچرە كۇن شاد ئۆتتى يەنە .
زىبۇ زىننەت ، ھەمياں ھەددىدىن ئارتۇق . شەنگۈل بەھرام بىلەن ئىستىراھەتتە ،
شەھرىيار سوۋغىسىن قوشۇپ بەردى ئۇ ، قۇلان شىكاردا بولدى راھەتتە .
قەسرىگە تولغاندەك بولدى زەر چاچقۇ . مەيدان ھەم مەجلىستە بولۇپ ئىتتىپاق ،
مول ئىدى گۆھەر ھەم تاج شۇنچە يەنە ، بىر كۇن ھەم بەھرامدىن بولمىدى يىراق .

شەنگۈلنىڭ ئىراندىن ھىندىستانغا قايتقانلىقى

ئۆتتى شۇ يوسۇندا كۆپ شامۇ سەھەر ، دېدى ئۇ قۇتقۇزغان غەمدىن جاھانىنى .
ھىندىستان شاھى ھەم خالىدى سەپەر . « پاكلىق ھەم راستلىقنى ئۆزى بار قىلغان ،
قۇلان شىكاردىن قايتىشقان ھامان ، كاجلىق ، ناھەقلىكنى تارۇ مار قىلغان ،
قىزىنىڭ قېشىغا كىردى شاھ شۇئان . سەپىنۇد بەھرامغا ئۆمۈرداش بولسۇن ،
قىزىدىن سوردى قەلەم ھەم قەغەز ، نۇرلۇق دەرگاھىدا مەڭگۈ ياش بولسۇن .
قارا مۇشك رەڭ سىياھ كەلتۇر دېدى تېز . شاھىنشاھ ياشىغاي ئەبەدىلئەبەت ،
ھىندى ئەلفازىدا يازدى بىر نامە ، خىزمەتكارى بولسۇن سەردار ھەم مۇبەد .
پەھلەۋىي ئەدلىدىن سۆز ئاچتى يەنە ، بۇ تاجدار ئەمرىدىن تولغىماي بويۇن ،
ئاۋۋال مۇبارەكلەپ ، ئەسلەپ يەزدانىنى ، خىلاپلىق قىلغانغا ئوت ئاچسۇن قۇيۇن .

بېرىڭ بەھرام شاھقا گەنج ھەم سېلىقنى ،
تەخت ـ تاج ، قەسرىگاھ ، بارچە مۇلۇكنى . »
يىپەك قەغەزگە ئۇ ھىندىچە چەكتى گۈل :
ھىندى مۇلكى سەپىنۇدقا تەۋە تۇگەل .
ئىككى ئاي ئىراندا تۇردى شەنگۈل شاھ ،
بەھرامغا كىرگۈزدى ئەلچى ئۇ شۇندا .
يېتەرلىك پۇتكۈزۈپ مېھمانلىق بۇرچىن ،
ئىجازەت سوراپدى قايتماقلىق ئۇچۇن .
شەنگۈلنىڭ نامەسى تېپىپ ئىناۋەت ،
ھىندىغا قايتىشقا بولدى ئىجازەت .
بەھرام ۋەزىرگە دېدى : « مۇلۇك ئىچرە نە بار ،

مەيلى تاللىۋالسۇن ئەيلەڭىز نىسار .
دىنار ھەم گۆھەر ، ھەم كۈمۈش بىلەن زەر ،
ھەم تاج ، تەخت ۋە يەنە تىغ بىلەن كەمەر ،
دۇخاۋا ، كىمخاب ھەم ماتادىن لىباس ،
قويۇلدى مېھمانغا كۆرسىتىپ ئىخلاس .
يەنە شەنگۈل بىلەن ھەمراھ سەردارلار ،
ئالدى چىن يىپىكىن ئۇچقۇر تۇلپارلار .
شاھ ئۆزى شاد ھالەت بۇنى كۆزەتتى ،
ئۇچ مەنزىل يولغىچە بىللە ئۇزاتتى .
كۆرۈنۈپ كۆزىگە شۇنچە ئىنئام كەم ،
بەھرام بەردى يولغا مول ئوزۇقلۇق ھەم .

بەھرام گورنىڭ دېھقانلارغا خىراج بەرگەنلىكى

شەنگۈلنى ئۇزىتىپ قايتتى شاھ بەھرام ،
ئالدى ئارامگاھتا بىر لەھزە ئارام .
ئۆلۈم ۋە يامان كۈن خىيالىن سۈردى ،
مەيۈس بىر ئەندىشە مالالىن سۈردى .
ئەمر قىلغاچ كەلدى ئالدىغا ۋەزىر ،
ئەقىللىك ھەر ئىشقا تاپقۇچى تەدبىر .
بايلىقنىڭ ھېسابىن بىلمەك ئىندى شاھ ،
خەزىنە ھالىدىن بولماقتا ئاگاھ .
مۇنەججىم بەرگەندى ئاڭا بىر دېرەك ،
ئۇشبۇ بېشارەتتىن ئۇ غەمناك دېمەك .
دېيىلگەن : « ئۆمرۈڭ ئۇچ يىگىرمە ئىرۇر ،
تۆتىنچى يىگىرمە ماتىمىڭ ئىرۇر . »
بەھرام ئويلىدى تۇنجى يىگىرمە يىلنى ،
شادلىقتا ئۆتكۈزمي يايرىتىپ دىلنى .
ئىككىنچى يىگىرمە ـــ سەلتەنەت دەۋرىم ،
جاھانغا تولغۇسى قىلغان ئەدىلىم .
دەۋرىمدە بىر كەپە بولمىغاي ۋەيران ،
مەندىن تاپتى ئىنسان خەيرىيەت ، ئېھسان .
ئۇچىنچى يىگىرمە ـــ يەزدانغا ئىنئام ،
تائەت ـ ئىبادەتتە ئۆتمەكلىك مۇددەئام . »
ئۆمرۈڭ ئاتمىش ئۇچ يىل دەيمىش مۇنەججىم ،
ئەمما ئاخىرقى ئۇچ يىلنى سىر تۇتتى ئۇ جىم .
مۇنەججىم سۆزىدىن بەھرام چەكتى رەنج ،
بولسىمۇ گەرچە ئۇنىڭدا چەكسىز گەنج .
پاكلىق بىلەن بولسا ئەگەر شەھرىيار ،

رەنج ، غەمدىن خالاس ياشار بەختىيار .
خەزىنە ھېسابىن ئالغاچ ئۇ ۋەزىر ،
كېلىپ شاھ ئالدىدا تۇردى مۇنتەزىر .
دېدى يىگىرمە ئۇچ ـــ قالغان ئۆمۈردە ،
ئېھتىياج نېمە ئۇ بىلەمسەن يەنە .
بارچە بايلىقلارنى قىلدىم سەر ھېساب ،
لەشكەر چىقىملىرىن ئەيلىدىم كىتاب .
يەنە دېرەك بەردى باشقا بىر ئەلچى ،
بۇ ئەلدە ھەم نامدار ، ھەم كۆپ بىلگۈچى .
گەنجىڭ كۆپ ، يېتىدۇ ئۇ نۇرغۇن زامان ،
گەنجىڭگە ئالتۇن ۋە كۈمۈش لىق تولغان . »
ئۇنى ئاڭلاپ بەھرام دىلى خۇش بولدى ،
كۆڭلىنى غەم ـ غۇسسىدىن ئازاد قىلدى .
دېدى ئۇ : « بەش كۈنلۈك دۇنيا ئىكەن بۇ ،
دەۋران سۈردۇق ، يەنە نە قىلماق قايغۇ ؟
تۇن ئۆتتى ، ئەتىمز كەلمىگەن تېخى ،
بۇگۈن قەد پۇكمەكنىڭ ئەمەس پۇرستى .
بولسا مال بىلەن مۇلۇك ، بولسا تەخت ـ تاج ،
ئالمايلى كېيىن بىز ئالەمدىن خىراج . »
بۇيرۇدى : « ئەمدى بۇ ئالەمدىن خىراج ،
ئالماقتا ئەمدى يوق بىزدە ئېھتىياج . »
يوللاپ ھەر شەھەرگە ئادەم شەھرىيار ،
دېدى : « غاپىللارنى قىلىڭ خەۋەردار .
يۇرت ئىچرە قالمىسۇن تاكى يامانلىق ،
يامانلىق كەلتۈرمەس ئەلگە ئامانلىق . »

گەنجىدىن يەتكۈچە ئالدۇرۇپ ماتا ،
گىلەم ، كۆرپە ـ تۆشەك ، لىباس ھەم سەرپا .
ۋەزىرلەرگە بەردى بۇ تارتۇقلارنى ،
دېدى : « سىر تۇتما ھېچ ياخشى ـ ياماننى .
مېنى ھەر بىر ئىشتىن ۋاقىپ قىلغىن سەن ،
شاھىدلىق خىزمىتىن قۇتلۇق بىلگىن سەن .
دائىم ئاگاھ قىلغىن ئەل ئارا ئىشتىن ،
ھەمدە خالاس قىلغىن مېنى تەشۋىشتىن . »
تارقالدى ئۇشبۇ سۆز ئالەمگە دەرھال ،
كۆرۈندى ۋەزىرگە ياخشى ـ يامان ھال .
ئاقىللار بۇ ئىشقا تېزدىن كىرىشتى ،
ئەللەرگە ئالاقە دەرھال قىلىشتى .
ئادالەت ، مەرھەمەت ، خەيرۇ ساخاۋەت ،
ئەل ئارا تۇغدۇردى يەنە ئاداۋەت .
جاھاندا ئەۋج ئالدى جەڭ ۋە قانخورلۇق ،
ياشلار قان تۆكۈشتى ، دەريادەك ئۇلۇغ .
دۇنياغا خىرىس قىلغان ئەل ئىنساب بىلمەس ،
پادىشاھ ۋەزىردىن ئەندىشە قىلماس .
كېلىپ شۇ مەزمۇندا خەتەر پەيۋەستە ،
بولدى بۇ ئىشلاردىن شاھ كۆڭلى خەستە .
سايلىدى ھەر جايغا بىرەردىن سەركەر ،
ئادىل دىل ، دانىشمەن ، خۇش مىجەز سەردار .
خەزىنىدىن كىيىمى ھەم تائاملىرى ،
خەزىنىدىن يوتقانلار ھەتتا ھەر غېمى .
مەھكىمە ئېچىشتىن ئالتە ئاي ئۇلار ،
ئىلىشتى پۇقرادىن دىرھەم پۇللار .
خىراج ئىدى ئۇشبۇ دىرھەمنىڭ نامى ،
تاجىدار خەزىنچىنىڭ قەتئىي ئەھكامى .
ئالتە ئاي ئۇندۇرۇپ ، ئالتە ئاي بەردى ،
بۇندىن نە شاد ئىدى ، نە غەمكىن ئىدى .
بىر چارە تېپىشتى : تا ھەر بىر كىشى ،
بىكار قېلىپ ، بەدلىك بولمىسۇن ئىشى .
شائىرلار يېزىشتى بۇ تەدبىرنى كۆپ ،
ئادالەت ئالەمدە تۇردى تىك بولۇپ .
بىر ئون مۇلۇكدار بەرمىسە خىراج ،
بېشىدا بىر بېسىم ئىدى تەختۇ تاج .
ئوقۇدى نامەنى پادىشاھ بەھرام ،
دىلىدا بۇ ئىشتىن پەيدا بولدى غەم .
قويۇشتى ھەر يۇرتتا بىردىن ھاكىمنى ،
ئىنسابلىق ۋە يەنە كۆڭلى پاكلارنى .
دېدى : « قېنىن تۆككىن ، كىمكى تۆكسە قان ،
قويمىغىن قانخورنى دۇنيادا ئامان .
يەزدان پەرمانىنى يايغىن شۇ سائەت ،
بارچە ئادەم قىلسۇن بۇڭا ئىتائەت .
شاھنىڭ بۇ ئەمرىدىن ئۆتكەندە كۆپ ۋاقىت ،
يەنە بىر نامەنى قىلدۇردى شاھ تەخت .
خەۋەرچى ئىلكىگە كەلدى بۇ خەۋەر ،
تولدى جاھانغا يەنە شۇنچە سەراسىر .
سوردىدى : « جاھاندا نېدۇر بېپايدا ،
ۋە قىلغان شاھلىققا زىيان ھەر جايدا ؟ »
جاۋاب بىلدۇردىكى : « قىلماستىن پىسەنت ،
شاھنىڭ بۇيرۇقىغا قىلماق بولۇپ بەند .
ئۆزى ھەم ھەر كىمگە بەرمەكلىك ئازار ،
ئاخىرى گۈلشەننى قىلار خارۇزار .
كالا ، چارۋا ماللارنى قىلىپ ۋەيرانە ،
دەشت ـ چۆل قىلىدۇ باغلارنى يەنە . »
شۇندا جاۋاب قىلدى پۈتۈن شاھلىققا :
« ئالەمنىڭ قۇياشى چىققۇچە كۆككە ،
ھەممە يەر ھەيدەشكە بولۇشسۇن مەشغۇل ،
دېھقانچىلىق بولسۇن ھەممىگە ئۇسسۇل .
چۈشتىن كېيىن دەم ۋە راھەت ئېلىشسۇن ،
يەپ ـ ئىچىشىپ ، ئەيش ـ ئىشرەت قىلىشسۇن .
كىمدە گەر بولمىسا ئۇرۇقلۇق ۋە مال ،
سەن ئۇنى ھېسابلاپ قىلغىن بىر ئامال .
بارچىنى بەھرىمەن قىلسۇن بىزنىڭ گەنج ،
ھالى ناچارلارمۇ ھېچ تارتمىسۇن رەنج .
مۇبادا توسقۇنلۇق قىلسا ئاب ـ ھاۋا ،
پادىشاھلىق تاپالماس بۇ ئىشقا داۋا .
مىسالكى ، چېكەتكە يەتكۈزسە زەرەر ،
دېھقاننىڭ رىزقىنى يوق قىلسا ئەگەر ،
خەزىنىدىن بېرىلسۇن ئۇنىڭ بار ھەققى ،
خەلقتە بىلدۇرگىن نەدۇر سەۋەبى .
تېرىلماي قالسا گەر بىرمۇنچە مەيدان ،
ئۇنىڭدىن ئېلىنماي قالسا گەر ئېھسان ،
كىمكى قول سالمىسا بۇ ئىشقا دېمەك ،
شۇ سەۋەب يېرىدىن قۇيۇلار كېسەك .
مېنىڭ سۆزلىرىمدىن بولما تەمەگەر ،
ئەمگەكتۇر ھاياتقا چارەيۇ تەدبىر .

ماڭا تەۋە بولسا ھەر قانداق كىشى ، يەنە چوڭ قىلۇرمەن تۇتقان مەقامىن . »
يەزدانغا ساداقەت بولسا گەر ئىشى ، نامىگە شاھ مۆھرى بېسىلغان چاغدا ،
ئۆلسىمۇ تەۋەررۈك تۇتارمەن نامىن ، خەتچىلەر چىقىشتى ئالدىراپ يولغا .

بەھرام گۇرنىڭ ھىندىستاندىن لۇلىلارنى دەۋەت قىلغانلىقى

ئاندىن ھەر ۋەزىرگە يازدۇردى نامە ، ئون مىڭ لۇلى ئەۋەت بولسۇن سەرفەراز ،
قايدا دەرۋىش بولسا كېيدۇردى جامە . بولۇشسۇن خۇش نازلىق ھەمدە خۇش ئاۋاز . »
سوئال قىلدى بەھرام : « دەردسىز ئىرۇر كىم ؟ لۇلى يېتىپ كەلدى بۇ دەرگاھقا مول ،
يۇرت ئارا دەرۋىشتەك گەنجسىز ئىرۇر كىم ؟ شاھ ئەمرىدە كاتتا ئېچىلغاندا يول .
ئېيتىڭلار نە ئىرۇر جاھانىنىڭ ئىشى ؟ ھەر بىرىگە قېچىر ۋە سىير بەردى ،
نەدۇر ئەل شادلىقى ۋە يۇرت تەشۋىشى ؟ » دېھقانچىلىق ئۇچۇن ئېتىز ـ يەر بەردى .
كەلدى ئاڭا جاۋاب ھەر بىر ۋەزىردىن ، بۇغدايدىن مىڭ خامان بەردى ئۇلارغا ،
ئىش بىلەن دانىشمەن زاتتىن بىر ـ بىردىن . بەردى نە كىرەك بولسا ئۇلارغا .
يەنى : « زېمىن سەھىنى قۇرۇرمىز ئاۋات ، ئۆكۈز ، ئېشەك بىلەن يەرلەر ھەيدىسۇن ،
نامىڭنى قىلىدۇ ئەل مۇبارەك ، ياد . بۇغداي تېرىپ ئالسۇن ھوسۇل پايدىسىن .
پەقەت شەھرىيارىدىن نالىگەي دەرۋىش ، مۇغەننىيلىك قىلسۇن دەرۋىش ئالدىدا ،
زارلىنار تەقدىردىن تارتتۇق دەپ تەشۋىش . يېتەرلىك ئىش قىلسۇن ھەر ئىش يابىدا .
ئېيتىشار دۆلەتمەن مەي ئىچكەن چېغى ، لۇلىلار بۇغدايىنى ، كالىنى يېيىشىپ ،
تاج بولۇر بېشىدا گۈللەر ياپرىقى . يېگى يىلدا كەلدى يەنە قاقشىشىپ .
مەي ئىچرە مۇغەننى نەغمىسىن ئاڭلاپ ، شاھ دېدى : « يەر ھەيدەپ ، تېرىشىپ ئۇرۇق ،
بىزنى سانىشماس ھېچ ئادەمگە ھېساب . ھوسۇل ئالماق سىلەرگە بولمىدى يورۇق .
كەمبەغەل ناۋاسىز ، گۈلسىز ئىچەر مەي ، پەقەت خېچىر قاپتۇ ، ئۇنى ئېگەرلەپ ،
بايلار ئۆز راھىتىن ئويلار پەيمۇپەي . » يۇرتمۇ يۇرت يۇرۇڭلار ئەمدى ئاش تىلەپ . »
كۆلدى بەھرام ئاڭلاپ مۇنداق خەۋەرنى ، شۇندىن ببرى لۇلى بولۇپ ئاۋارە ،
يولغا ھازىرلىدى بىر ئات چاپارنى . ئالەم كېزىپ يۈردى ، بۇڭا نە چارە .
« شەنگۈلگە ئاڭلىتىپ رازىلىق ئالغىل ، ـــ ئىت ، بۆرى ھەم سەپەر ھەمراھى ئىرۇر ،
دېدى ، ـــ ئالىي ھىممەت شاھ ، قۇلاق سالغىل ، كۈن ـ تۈنلەپ ئوغرىدەك رىزقىنى تېرۇر .

بەھرام گۇرنىڭ پەيمانسى تولغانلىقى

ئۆتتى شۇ ئەلپازدا ئاتمىش ئۈچ يىل ۋاقىت ، جاۋاب قىلدى ۋەزىر : « تەلەپ قىلما كۆپ ،
زامانە كۆرمىدى ئۇنىڭدەك خۇش بەخت . بۇ خىل تەلەپلەردىن ساۋاق ئالدۇق خوپ .
كىردى يىل بېشىدا يېنىغا ۋەزىر ، جاھان ئىگىسىگە قوي بۇ جاھانىنى ،
ھەم ئەقىل ئۇستازى ، ئىش بىلەر ، ماھىر . ئۇدۇر پەيدا قىلغان چەرخى گەردۇننى .
دېدى : « تامام بولدى خەزنە شاھىنشاھ ، زامانلار ئۆتەركى بىر يەزدان قالۇر ،
نە پەرمان ببرۇرسەن ، ئېيت ماڭا ئاگاھ ! » بىر ئۇ ياخشىلىققا رەھنەما بولۇر . »
دېدى شاھ : « ئىستىسە كىم تەختكە راۋاج ئۆتتى شۇ كېچە بىلەن تاڭ سەھەر ،
تېزدىن ئېلىپ كەلسۇن بىر يىللىق خىراج ! » كەلدى بۇ دەرگاھقا ھېسابسىز لەشكەر .

كېرەكلىك گۈرۈھنى شاھ ئەيلىگەچ جەم ،
شاھ ئالدىغا كەلدى يەزدىگىرد ھەم .
ئۇلۇغلار ئالدىدا تاج بەردى ئاڭا ،
بەردى بارلىق تەختىن ئوغلىغا شۇندا .
دۇئالار پاتىھە قىلدى ھەم بەھرام ،
تاجنى باشتىن ئالدى ئالماقچا ئارام .
دۇنيانىڭ ئىشىدىن نالەشلەر قىلدى ،
تۇن چۆككەن مەھەلدە كۆزىنى يۇمدى .
نىگارىن ئاچچاندا ئۇيۇقتا ئاپتاپ ،
ۋەزىر دىلىن باستى بىردىن ئىزتىراپ :
نېمىشقا شاھ تۇرماس مۇنچە ئۇيقۇدىن ؟
كۆڭۈل ئەندىشىلىك ئۇنىڭ يوقىدىن !
ئاتىسى ئالدىغا يەزدىگىرد كىردى ،
ئۇيقۇدىن تۇرمىغان ئاتىسىن كۆردى .
كۆردى رەڭگى ئۆچكەن ، چىرايى خازان ،
زەرباب تۆشەك ئىچرە غايىب بولغان جان .
كۆيدۈرمە دىلىڭنى غەم ــ ھەسرەت بىلەن ،
ئەزەلدىن ئاشنامىز شۇ قىسمەت بىلەن .
قورقىدۇ ئۆلۈمدىن تاش ، تۆمۈر ھەتتا ،
ۋە لېكىن غالىبتۇر ئاقىۋەت قازا .
ئىستىمسەڭ كۆڭۈل خۇشۇڭنى بىر دەم ،
بولغىن بىئازار ئادەم ، بولغىن چىن ئادەم .
كەتتى شاھ بەھرامدەك جەسۇر سەرۋىقەد ،
جاھاندا يوق ئىدى مۇنداق قەددۇ بەست .
يوق ئىدى ، بولمىغاي مۇنداق ئۇلۇغ شاھ ،
رەھىمدىل خۇدايىم كەچۈرگىن گۇناھ .
جانىنى جەننەتكە راۋان ئەيلىگىل ،
ئەھلى جەننەتلەرگە ھەمخانە قىلغىل .
ماتەم تۇتتى قىرىق كۈن ئوغلى ئاڭا ،
قارا ، كۆك كىيىندى قوشۇنلار يەنە .
باتۇر ئۇل شاھىنشاھ كىردى قەبرىگە ،
كۆڭۈللەر چۆكۈشتى ئېغىر ۋەھىمگە .
كۆرەلمەس قۇياشنى ، ئاينى ئۇندا شاھ ،
نە يۇلتۇز ، نە قەسرە ، نە تەختى كۇلاھ .
دەرىخ ، ئۇ كېلىشكەن چېھرە بىلەن قەد ،
دەرىخ ، ئۇ مۇنەۋۋەر بەختۇ سەلتەنەت .
ئۇ بىلەن گۈللىگەن بۇ زېمىندا تاج ،
رۇم بىلەن چىندىن ھەم ئېلىپ باج ــ خىراج .

خۇسرەۋ پەرۋىز ۋە شېرىن داستانى

داستاننىڭ باشلىنىشى

كۆپ ئۆمۈر كۆرگەن بۇ قەدىمىي نامە ،
داۋام قىلسۇن ئۇنىڭ تاجى ھەم تەختى ،
راست سۆزلەر نەقىلدىن قىلۇر ھېكايە .
قۇياشتىن يورۇقراق پارلىسۇن بەختى .
تاغ يۇرەك مەردلەردىن بولسۇن دەپ يادىكار ،
شۇنداق دەر بىلىمدان قېرى قىسسىچى ،
يېڭى بىر داستاننى قىلدىم ئىختىيار .
بىلىمدۇر چىن مەردكە قۇۋۋەت بەرگۈچى .
داستاننىڭ غەمگۇزار ، شايەستە سۆزى ،
كېرەكتۇر كۆرمەكلىك غەمنى ، شادلىقنى ،
بىر يۇز يىگىرمە مىڭ مىسرادۇر ئۆزى .
تېتىماق شۇ تەلەي ۋە بەرباتلىقنى .
ئۇندىن زەئىپ بېيىت ئاختۇرغان ئادەم ،
كېرەكتۇر ھەر مەردكە سىنىماق ھۇنەر ،
شۇبھىسىز تاپالار بەش يۈزچىدىن كەم .
ھۇنەر ئۇستۇن بولسا ئېچىلغاي گۆھەر .
شۇنداق ئالىي ھىممەت ، سېخىي شەھرىيار ،
بەسكى ، پەرۋىز ئىدى ناپاك نەۋقىران ،
ئالەمنىڭ شاھلىرى ئىچرە بەختىيار .
بولسىمۇ ئاتىسى چېغى قەھرىمان .
ئۇشبۇ داستانلارغا قىلمىدى نەزەر ،
ئاڭا يەر يۈزىدە دوست شېرىن ئىدى ،
غەيۋەت ئۇ قاپقارا بەختىدىن ئەسەر .
بار كۆڭلى شېرىنغا يوشۇرۇن ئىدى .
بەتگۈي ھەسەت قىلدى ئىشمغا ھەيھات ،
جاھاندا باشقىنى قىلمايتتى پىسەند ،
بولدى شاھ ئالدىدا بازىرىم كاسات .
خىيالىن ھېچ گۈزەل قىلالمايتتى بەند .
ئەگەر شاھ چۈشەنسە بۇنى نەقىلدە ،
بەختىيار جاھانغا ئۇ سۇلتان بولدى ،
مەشغۇل بولۇپ ئۇقسا تازا ئەقىلدە ،
بىر مۇددەت شېرىندىن سىرت تۇرغان بولدى .
گەنجىدىن گۈمان يوق بولۇرمەن شادمان ،
كەزدى جاھان ئىچرە بىلمەي ھالاۋەت ،
ئۇندىن يىراق بولغاي بوھتانچى ، يامان !
بەھرام قىلغان جەڭلەر ئارزۇسى ئەبەد .
ئەسلەتسە شاھقا ئۇ ئەمگىكىم شايەت ،
خۇسرەۋ كۆرمەستىن مېھىر ۋە ۋاپا ،
بۇ دەردتىن قۇتۇلغاي ئىدىم نىھايەت .
گۈلچېھرە بىر زامان يوقاتتى ساپا .

خۇسرەۋنىڭ شىكارغا چىققانلىقى ، شېرىننى كۆرگەنلىكى ۋە ئۇنى ئۆز ھەرىمگە يوللىغانلىقى

كۈنلەرنىڭ بىرىدە پەرۋىز شەھرىيار
ئالدىدا يەتتە يۈز لاچىنبازى بار ،
ئىختىيار ئەيلىدى دەشت ئىچرە شىكار .
بۇركۈتنى شىكارغا شاھ قىلدى تەييار .
نە شاھلار ئۆتۈشتى ئۆزىدىن ئاۋۋال ،
ئۇلارنىڭ كەينىدە ئوچ يۈزچە ئاتلىق ،
ئۆتكەن شاھلار رەسمىن تۇتتى مۇكەممەل .
شىكارغا يۈرۈشتە ئەپچىل ، سۈباتلىق .
زەر جابدۇق ئارتىلدى ئوچ يۈز ئاتلىققا ،
زەنجىرده يەتمىشچە شىرنى باغلىغان ،
ئۇلار خۇسرەۋ بىلەن چىقماقچى ئوۋغا .
چىن زەنجىرى ئىدى بوينىدا تۇرغان .
بىرمىڭ بىرىۋز ئاتمىش خۇسرەۋپەرەس ئەر ،
ئۆگەتكەن قاپلاننى ، ئارسلاننى ھەم ،
قولىدا نەيزە تۇتۇپ بارار مىسلى شىر .
ھەر بىرى كېيىكنى ئالار ھەر قەدەم .
مىڭ قىرىق چوقماق ھەم شەمشەرنى ئېلىپ ،
ئۇلارنىڭ كەينىدىن ئىككى مىڭ ھاپىز ،
ئۇستىگە ساۋۇتلارنى مەھكەم كىيىپ ،
سازنى چالدۇ بۇندا ئىزمۇ ئىز .

هەر بىرى ئاستىدا بىر ئېسىل تۇلپار ،
هەر بىرى بېشىدا تاجى يالتىرار .
نەق بەش يۈز تۆگىگە ئارتىلغانىدى ،
شاھانە بىر كارۋان يول ئالغانىدى .
ئىككى يۈز غۇلامنىڭ قولىدا مەجمەر ،
ئۇنىڭدا ياناتتى مۇشكىيۇ ئەنبەر .
پەرمانغا قاراقلىق ئىككى يۈز ئوغلان ،
قولىدا نەرگىس گۈل ئىدى زەپىران .
ئالدىدا ئۇچاتتى سەلكىن بىر شامال ،
ئەتىر شاھ بۇرنىنى قىلاتتى خۇشھال .
ئۇلارنىڭ ئالدىدا يۈزچە سۇسېپەر ،
تولغۇزغان ئىدىشقا سۇنى شۇ قەدەر .
گۈل سۇيى ، ئەتىرنى ئۇنىڭغا قوشۇپ ،
يول بويى باراتتى شېرىن سۇ سېپىپ .
ھەتتاكى شامالنى شاھقا غۇبار دەپ ،
بۇ ئىشقا ئېتىبار كۆپ ئىدى ھە دەپ .
ئۈچ يۈزچە ياسانغان بەرنا نەۋجۇۋان ،
باراتتى شەھرىيار بىلەن يانمۇ يان .
رەڭمۇ رەڭ جاماللار ئوڭى ـ سولىدا ،
جۇلالىق تۇغلارنى تۇتۇپ قولىدا .
زەردىن ئۈزۈكلەر ھەم بىباھا كەمەر ،
ھەر بىر بېزەك زەرگە كۆز ئىدى گۆھەر .
شېرىن ئاڭلىدىكى ، كەلمەكتە لەشكەر ،
لەشكەرنىڭ ئالدىدا شاھى مۇنەۋۋەر .
كىيىدى ئۇ مۇشك بۇي كۆڭلەكنى تەنگە ،
بويىاپ مەڭزلىرىن قىرمىزى رەڭدە .
كىيىپ بوز ئۇستىگە رۇمچە لىباسىن ،
ئاشۇردى گۆھەردە ھۆسن زىباسىن .
بېشىغا قوندۇرۇپ تاجى خۇسرەۋى ،
ياناتتى نەقىشتە دۇررى پەھلەۋى .
ئايۇاندىن تام تامان تاشلىدى قەدەم ،
ياشقىنا كۆڭلىدە ھەسرەت ۋە ئەلەم .
كۈتتى تا پاتقۇچە كەچكى كۈن ـ قۇياش ،
يۈزىگە ئۇنچىدەك تامدى ھەم كۆز ياش .
ئۇل شاھ سۆلەت بىلەن كۆرۈنگەچ قىزغا ،
قىز ھەم سەرۋىقامەت ئاچتى پەرۋىزگە .
يېقىملىق سۆزلىرىن تىزىپ نەھايەت ،
ئۆتكەن كۈنلىرىدىن قىلدى ھېكايەت .

نەرگىس گۈلدە يۇيدى ئەرغۇۋان يۈزىن ،
شەبنەمدىن بىغۇبار گۈل قىلدى ئۆزىن .
شۇنداق ھۆسن بىلەن ئاچتى شېرىن لەۋ ،
پەھلەۋي تىلىدا ئۇ باشلىدى گەپ .
دېدىكى : « ئايا پادىشاھ ، لەشكەركەش ماھىر ،
ئارسلان يۈرەكلىك مەردان باھادىر .
نەدىدۇر قانلىق ياش ۋە مېھرى ھەبىب ،
شېرىنىڭ ۋەسلىدۇر بۇ دەردكە تېۋىپ .
نەدىدۇر تۇنلەرنى كۈندۈزگە ئۇلاپ ،
مېھرىدىن سۆز ئېچىپ كۈلگەن ئىككى لەۋ ؟
بەندۇ پەيۋەندىمز نەلەردە قالدى ،
ئەھدىمز ، پەندىمز نەلەردە قالدى ؟ »
شۇنداق دەپ تۆكەتتى كۆزىدىن ئۇ قان ،
چېھرىسى زەفران ، سۇلغۇن ئايسىمان .
كۆرۈپ ، شاھ كۆزىدە قالدى تامچە ياش ،
سارغايدى مەڭزىمۇ بەئەينى قۇياش .
ئەۋەتتى بىر تىللا جابدۇقلۇق تۇلپار ،
قىرىق رۇملۇق خادىم ئىشىغا تەييار .
تا ئېلىپ كېلىشسۇن ئالتۇن ھەرەمگە ،
گۆھەرنەقىش خانىلەر بېرىپ سەنەمگە .
ئۇ يەردىن يول ئالدى شاھ شىكار تامان ،
يېنىدا سازەندىلەر تەق ئىدى بۇئان .
تاغۇ دەشت ئىچىنى تولدۇردى جەڭگە ،
شادىمان قايتىشتى ئۇلار شەھەرگە .
شىكاردىن بۇياقتا شاھ قايتماقتا دەپ ،
شەھەر يوللىرىنى بېزەشتى ھەدەپ .
كانايلار ياڭرىدى ، كۈيلەر چېلىندى ،
سادالار ئەكس سادا پەيدا ئەيلىدى .
ئۇ خۇسرەۋ قامەتلىك مۆتىۋەر سىيما
ئېگىز تەخت ئۈستىدە بولغاندا پەيدا ،
خانىدىن ئالدىغا كېلىپ ھەم شېرىن ،
سۆيدى شاھ لىباسىن ، ئولتۇرغان يېرىن .
شۇنداق دېدى شاھى زامان ۋەزىرگە :
« گۇمان بولمىسۇن پەيدا بۇندىن بىزلەرگە .
بۇ گۈزەل چېھرىلىك بىزگە يار بولغاي ،
جاھان بۇ ئەھۋالدىن خەۋەردار بولغاي . »
قەدىمكى ئادەتكە ساقلاپ ساداقەت ،
شېرىننى نىكاھقا ئالدى شۇ سائەت .

شاھنىڭ دانالىرى ، سىپاھۇ لەشكەر ،
خۇسرەۋدىن شۇ خىلدا تېپىشتى خەۋەر :
كى ، شاھ ھەرىمگە كىرىپتۇ شېرىن ،
بىر پىتنە بۇ يولدا ، بەلكى يوشۇرۇن .
بۇ سۆزدىن يۇرت ئەھلى قايغۇغا تولۇپ ،
ئەندىشە ئىچىدە غەزەپلىك بولۇپ ،
ئۈچ كۈن قاتراشتى ئۇ سارايغا خۇناپ ،
تۆتىنچى كۈن قۇياش چىققاندا پارلاپ ،
خۇسرەۋ ئۇلۇغلارنى ئەيلىدى قوبۇل ،
ھەر بىرىن بىر تەختكە لايىق كۆرۈپ ئۇل .
ۋە دېدى ئۇلارغا : « نەچچە كۈنكى ، بەس ،
شېرىننى كۆرمەي دىلىم ھېچ كۈلمەس . »
ھېچكىم سۆز قوشمىدى شاھنىڭ سۆزىگە ،
ھەممىسى تىكىلىپ قاراپ كۆزىگە .
پادىشاھتىن ھەر بىر رەنجىگەن سىيما ،
ۋەزىرگە بىر ـ بىرلەپ قىلاتتى ئىما .
ۋەزىرمۇ دەسسىدى بىر قەدەم دادىل ،
خۇسرەۋگە دېدى ئۇ : « ئەي ، مەرد ئادىل ،
ياشلىق ئەييامىدىن بولدۇڭ شەھرىيار ،
ياخشىنى ، يامانىنى ئاڭلىدىڭ بىسيار .
ئىشتىتىڭ جاھاننىڭ بار قىلمىشىنى ،
ئۆتكەن ئۇلۇغلار ھەم شاھلار ئىشىنى .
ئەمدى پاك نەسلىنى ئەيلىدىڭ ھارام ،
كەتتى ئۇلۇغۋارلىق ، كەتتى ياخشى نام .
ئاتا پاك بولسىمۇ ، ئانا بەدھۇنەر ،
بۇلاردىن بىلەمسەن قاي ئۇرۇق ئونەر ؟
ئەگرىدىن راستلىقنى ئىزلەيدىكەن كىم ،
ھەقىقەت گەۋدىسىن يوشۇرماس كېيىم .
ناھەتكى ، يولۇقتى ساڭا بىر دىۋە ،
شەھرىيارغا بۇ ئىش ئۆزىدۇر نېمە ؟
ناھەتكى ، ئىراندىن تېپىلماي بىر يار ،
ئۇ بوپتۇ خۇسرەۋگە يېقىملىق دىلدار !
شېرىننى ھەرەمگە قىلمىغىل سەرۋەر ،
ئۇ قىلماس يولۇڭنى ئاۋات ، مۇنەۋۋەر .
ئەجدادلارنىڭ ئېيتقان پەندى شۇنچە دانا ،
ئۇلار ھېچ كۆرمىگەن بۇ خىلدا سەۋدا ! »
گەرچە كەسكىن شۇنچە ۋەزىرنىڭ گېپى ،
يوق ئىدى جاۋابقا شەھرىيار مەيلى .

شۇندا ۋەزىر دېدى جىم تۇرغان شاھقا :
« ئەتە بىز كېلۈرمىز يەنە بارگاھقا .
ئېنىق بىر جاۋابنى ئاڭلىساق ، شايەت ،
بۇگۈنكى سۆزىمىز سوزۇلدى غايەت . »
ئەتىسى تاڭ بىلەن ئويغىنىپ ئامان ،
ئىتائەت رەسمىنى ئەيلەشتى ئايان .
بىر ۋەزىر دېدى : « يوق جاۋاب بەرمەس شاھ . »
بىرى دەر : « ئەقىلدىن يىراق ئەمەس شاھ . »
ئۇ چىنىچىسى ئېيتار : « قالماس بۇگۈندىن ،
مۇناسىپ بىر جاۋاب ئالۇرمىز ئۈندىن . »
ۋەزىرلەر جەم بولۇپ مېڭىشتى چاققان ،
قەسىرگە كىرىشتى ئۇلار خىرامان .
ئۇلۇغلار جاي ـ جايىنى قىلغاندا ئەنجام ،
ئۇلاردىن قولىدا بىرى تۇتاتتى جام .
شۇ ئالتۇن كاسىنى ئەيلىشىپ كۆز ـ كۆز ،
ئۇلار ئولتۇرۇشتى چىقارماستىن سۆز .
كاسىگە قاينىتىدىن قۇيۇپ ئىسسىق قان ،
ئورتىغا قويۇشتى ئۇنى ناگاھان .
بارچە ئۇ كاسىدىن ئۆرىۋالدى يۇز ،
بارچىدە قوزغالدى غۇلغۇللار تېز .
خۇسرەۋ تاشلىغاندا كاسىگە نىگاھ ،
بارچىسى قاراشتى ، نە دەيدۇ ، دەپ شاھ .
ئىرانلىق زاتلارغا شاھ قىلدى سوئال :
« نېمىشقا كاسە قان ، ئېيتىڭلار دەرھال ؟ »
ۋەزىر ئېيتتى دەرھال : « ناجىنس قان بۇ ،
كۆرگەننى بەد مەجەز قىلغاي بۇ ئاغۇ . »
ۋەزىرنىڭ سۆزىدىن بولۇپ غەزەپناك ،
شاھ دېدى : « كاسىنى تېز قىلىڭىز پاك ! »
قاندىن تازىلاندى بۇ ئالتۇن كاسە ،
تۇپراق ھەم سۇ بىلەن يۇيۇلدى تازا .
پاكىز قىلىنغان كاسىگە شۇ تاپ ،
تولدۇرۇپ قۇيۇلدى قىرمىزى شاراب .
شارابقا سېپىلدى مۇشك ـ مۇئەتتەر ،
ئۇ قاچا قۇياشتەك بولدى جىلۋىگەر .
شۇندا شاھ ۋەزىرگە بىر سوئال قويدى :
« بۇ جام ئۆزگەردىمۇ ، ئەسلىچە قالدى ؟»
ۋەزىر جاۋاب قىلدى : « ياشسۇن شاھىم ،
تىنچلىقنى دۇنياغا ئورناتسۇن دائىم .

پەرمانىڭ دوزاخنى قىلدۇ بېھىش ،
ھاسىل ئەيلىگەيسەن ياماندىن نىك ئىش . »
شۇندا خۇسرەۋ دېدى : « شېرىننى سىز ھەم
بىلدىڭىز قان رەڭلىك قاچىدەك بۇ دەم .
ئۇ بولدى قولۇمدا كاسەيى مەيگۇن ،
بۇيى ھەم ، رەڭگى ھەم قىلغۇدەك مەپتۇن .
مەيدىن ئاۋۋال شېرىن بولغاندا بەتنام ،

ئۇلۇغلاردىن كۆرمەي مەيلى ئېھتىرام . »
ھەممە ماختاپ ئاڭا ئېيتتى ئاپىرىن ،
كى ، « تاجۇ تەختىڭدىن ياشنىسۇن زېمىن !
ياخشىلىق قىلۇرسەن ھەمىشە ، ھەردەم ،
سەن كىمنى يۆلىسەڭ خۇدا يۆلەر ھەم .
ئۆزۈڭسەن شاھىمىز ، ھەم مەردان سەرۋەر ،
يەزدان سايىسىسەن ، زېمىندا مەگەر . »

شېرىننىڭ مەريەمنى ئۆلتۈرگەنلىكى ۋە خۇسرەۋنىڭ شرويىنى زىندانغا سالغانلىقى

شۇنداق قىپ گۈللىنىپ بارار ئىدى شاھ ،
ئەمدى قۇياش بولدى ئاي سۇيەت نىگاھ .
ئەمما قەيسەر قىزى دىلدار ، ئىدى ،
ھامان ئۇ ھەرەمنىڭ سەرداری ئىدى .
مەريەمدىن كۈنچىلىك ئىچرە چېكىپ دەرد ،
رەشكىتىن چېھرىسى سۇلمىشتى پەقەت .
ئاقىۋەت مەريەمگە ئىچۈرۈپ ئوغۇ ،
ئۇ گۈزەل ئۆمرىنى قىلدى قاراڭغۇ .
بۇ ئىشتىن خەۋەردار يوق ئىدى ئەلدە ،
ئۇ تۈتۈپ تۇراتتى بۇ سىرنى دىلدا .
مەريەم ۋاپاتىغا تولغىنىدا يىل ،
شېرىن بولدى ئالتۇن ھەرەمگە داخىل .
ئون ئالتە يېشىغا يەتكەندە شروي ،
ئوتتۇز ياشتەك ئىدى ئۇنىڭ قەددى ـ بوي .
ئوغلى قامىتىگە ببرىپ ئېتىبار ،
ئاتىسى چاقىرتتى نە ئۇستادكى بار .
شاھ ئەمرىن بېجىرىپ دىلدىن تۇن ۋە كۈن ،
ۋەزىر ئۇستاز ـــ باشچى بولغانتى پۈتۈن .
كۈنلەرنىڭ بىرىدە كېلىپ ئىشدىن ،
ۋەزىر ھال ئۇقتى ئۇ قۇتلۇق كىشىدىن .
شروي ھۆزۈرىغا ھەر بىر كەلسە ئۇل ،
داۋاملىق كۆرەتتى ئويۇنغا مەشغۇل .
بىر دەپتەر كۆردى ئۇ شروي يېنىدا ،
يېزىلمىش « كەللە » شەرھى ھەم ئۇندا .
باتۇر يىگىتنىڭ سول قولىدا شۇ چاغ ،
كېسىپ قۇرۇتۇلغان بىر بۆرە ئاياغ .
ئوڭدا بۇقا مۆڭگۈزىن تۈتۈپ تۇراتتى ،

ئۇلارنى بىر ـ بىرىگە ئۇ ئۇراتتى .
غەمكىن بولدى ۋەزىر ئۇنىڭ ئىشىدىن ،
پايدىسىز ئويۇن ھەم پەس قىلمىشىدىن .
پالدا شۇم كۆرۈندى بۆرە پەنجىسى ،
قوتازنىڭ مۆڭگۈزى ، يىگىت نەغمىسى .
ئالەم سەۋداسىدىن ئۆكسىدى راسا ،
بۇ بەتبەخت نە قىلار ئاقىۋەت ، خۇدا ؟ !
ۋەزىرلەر قېشىغا كىرىپ شۇ سائەت ،
دېدى :« ئويۇن بىلەن بەندتۇر ئۇلۇغ زات . »
ئاندىن خۇسرەۋگە مەلۇمات قىلدى ،
خۇسرەۋ ھەم بۇ سىرنى دىلدا ساقلىدى .
پەرزەنت قىلمىشىدىن سارغىيىپ چېھرى ،
غەزەپتىن لەرزىگە كەلدى ۋۇجۇدى .
مۇنەججىم سۆزىنى ئەسلىگەن زامان ،
بولاتتى ئەلەمدىن يۈرەك ـ باغرى قان .
قايتا ـ قايتا دېدى : « ئەي ھىيلىگەر پەلەك ،
يول كۆرسەت بۇ يولدا سەن ماڭا تېزرەك ! »
ئۆتتى شاھلىقنىغا يىگىرمە ئۈچ يىل ،
شروي كامال تاپتى بەئەينى بىر پىل .
بۇندىن ئۇلۇغ شاھقا كۆپ خەتەر ئۇندى ،
دەيتتى : « ياش ئىدى ئۇ ، ئەمدى چوڭ بولدى » .
جەم قىلدى پىكرىنى بۇ شاھى جاھان ،
قارارى : شرويىنىڭ ماكانى زىندان .
بەندى زىندان قىلدى سىڭلىسىن قوشۇپ ،
سۇ ھەم قارا بولسۇن دەردلىرى توشۇپ .
كىم ئۆزىن ئۇنىڭغا تۈتسا يېقىن گەر ،
مەسلىھەت چېغى كىم دوست بولسا ئەگەر ،

هەممىسىن زىندانغا سالدى يۇرت خانى ، ئاجرىتىپ ئارىغا ئادەم قويۇشتى ،
ئۆچ مىڭدىن ئاشتى ھەم مەھبۇسلار سانى . غۇلاملار بۇ ئىشتا تەييار تۇرۇشتى .
بىر ـ بىردىن ئاجرىتىپ زىندان خانىسىدىن ، يوللىشىپ مەي بىلەن مۇغەننى بىسيار ،
ئايرىم ـ ئايرىم تۇتقىن قىلدى هەممىسىن . تولدۇرۇپ قويدى شاھ قەسرىگە دىنار .
كىيىم ـ كېچەكلەردىن ، نازۇ نېمەتتىن ، ساز بىلەن تائاملار پاراۋان بولدى ،
سوۋغاتلاردىن يەنە زىبۇ زىننەتتىن ، قىرىق مەرد قورغانغا پاسىبان بولدى .

خۇسرەۋنىڭ ۋىس قەسرىنى قۇرغانلىقى

دىلى بىر ، تىلى بىر ئۇل ئەھلى راستان نېكبەخت كەيخۇسرەۋگە كەلگەندە نۆۋەت ،
نەقىلدىن ھېكايەت قىلار بۇ داستان . كۆپ ئاۋات بولدى بۇ تەختى سەلتەنەت .
سۆزلەي ئۇ تەختتىن ، ئىسمى قەسرى ۋىس ، شۇ يوسۇن يەتتىكى لۇخرەسپكە ،
ئۇنى بىنا قىلمىش بۇ خۇسرەۋ پەرۋىز . ئوندىن شۇنداق ئۆتتى ھەم گۇشەسپكە .
ئۇنىڭ سەرمايىسى زەھھاكتىن ئىدى ، گۇشەسپ كۆرگەچ دېدى تەختىڭ رەۋىشىن :
ئاشۇ نائىنساب ، ناپاكتىن ئىدى . « داۋام قىلدۇرماق لازىم ئۇلۇغلار ئىشىن . »
دەۋران سۈرگەن چېغى ياتۇر فەرىدۇن ، جامەسپكە دېدى : « ئېسىلزادە ، ئېيت ،
مەردلىك نامى ئاڭا بولغانتى فۇزۇن . بۇ ئىشقا نېمىنى قوشاي شاھلىق پەيت ؟
دەماۋەند تېغىدا ياشايتتى بىر زات ، بىرمۇ بىر كۆر ، نېمە قوشمىقىڭ مۇمكىن ،
ئۇنى شاھ ساقلايتتى ئەلدە ئېھتىيات . چىقارسۇن ئۇ داڭقىن ، سەلتەنەت كۆركىن ! »
جاھانغا پۇر كەتكەن ئۇل مەردىنىڭ نامى ، جامەسپ ئول تەختنى ئەيلەپ تاماشا ،
يېتەتتى ھەر يۇرتقا ھۇنىرى كامى . ئەتتى ئىلىم يولىدا خەزىنە بىنا .
پۇتكەن چېغى بۇ دەم ھەشمەتلىك تەخت ، ئۇندا ئەرشئەلا تىمسالىن كۆرۈپ ،
ئۇندىن شاھ فەرىدۇن بولدى كۆپ خۇش بەخت . نېمىنى قوشاقنى ھېسابلاپ تۇرۇپ ،
جەھنگە ئوتتۇزمىڭ دىرھەم بەردى شاھ زېمىندىن ئايغىچە نە بولسا نەقىش ،
ۋە ئىككى سىرغا ھەم بىر ئالتۇن كۈلاھ . بۇ تەختكە ئۇلارنى ئەيلىدى ئۇ بەخش .
بەجا ئېتىپ سارىۋ ، ئامۇل سۆزىنى ، ئىسكەندەر دەۋرىگە يەتتى شۇ ئادەت ،
جەننەت ماكان قىلدى مۇلكى يۈزىنى . ھەر بىر شاھ بىر جۇلا قىلىپ ئىلتىپات .
ئىرانىنى ئېراجغا تاپشۇرغان چېغى ، قوشتى بىر يېڭىلىق تەختكە چىقسا كىم ،
نامىمۇ ئۇنداق زور ئەمەستى تېخى . ئەقەللىي پىل سۆڭەك ، ئالتۇن ، كۈمۈش سىم .
سەلتەنەت شانىنى قىلماقتا فۇزۇن ، ئىسكەندەر بۇ تەختنى چاناپ تاشلىدى ،
ئۆزىدىن ئۈچ نەرسە قوشتى فەرىدۇن . جاھىللىق بۇ ئىشقا ئۇنى باشلىدى .
بىرى تەخت ، بىر شىر باشلىق چوقماق ، نى شاھلار تۇتۇشتى بۇ تەختنى پىنھان ،
بۇ ئالەم ئىچرە ئۇ يادىگار ھەر چاغ . قولمۇ قول ئۆتكۈزۈپ ئەيلەپ ئەرمۇغان .
يەتتە كۆز گۆھەردۇر ئۇ چىنچى بايلىق ، يەتكۈچە بۇ تەخت تا ئەردەشىرگە ھەم ،
ئادالەت بەلگىسى تەڭسىز ، چىرايلىق . بۇ تەختنىڭ تۆپەيلى ئارتقان ئىدى غەم .
قالدى ئېراجدىنمۇ مۇشۇ ئۈچ نەرسە ، نېمىنى ئارزۇ قىلسا تەخت ئەھلى ،
مەنۇچېھر ئۇندىن بولدى خۇرسەندە . پەقەت ئارمان بىلەن قېپقالدى دىلى .
كىمكى شادلىق تاجىن بېشىغا كىيدى ، ئەلەمدە ئۆتتى ئۇ ، تەخت قالدى ئوندىن ،
بىردىن يېڭىلىقنى قوشۇپلا كەلدى . دەۋرانىنى باشقا بىر شاھ ئالدى ئوندىن .

شۇ يوسۇن پەرۋىزگە ئۆتتى ئۇشبۇ تەخت ،
مۆتىۋەر ئۇنۋان كەسىپ ئەتمىشتى ئۇ تەخت .
ھەر يۇرتتىن چاقىرتىپ نەچچە ئاقساقال ،
شۇ تەخت توغرۇلۇق سۆزلەشتى ئەھۋال .
ئۇلاردىن توپلاپ تەخت پارچە ـ پارچىسىن ،
ئىزدەشتى بۇ تەختىن تىكلەش چارىسىن .
ئىرانلىق كۆپ زېرەك بىر ۋەلى ئادەم ،
ئەردەشىر تەختىنى پۈتتۈردى شۇ دەم .
ئۇ تەختكە شاھ تەختىن پەيۋەند قىلدى ئۇ ،
نە تەختكى ، شاھ بەختىن پەيۋەند قىلدى ئۇ .
زەرگەرلەر كېلىشتى رۇم بىلەن چىندىن ،
مۇكرانىدىن ، باغداتتىن ، يەنە ئىراندىن .
جەم بولدى بىرمىڭ بىر يۈز يىگىرمە ئۇستاد ،
ھەر بىرى بۇ تەختىنى بىلەر ئىدى ياد .
كېلىشتى رۇم ، باغدات ، پارستىن ماھىر ،
ھەر ئۇستادنىڭ ئوتتۇز شاگىرتى ھازىر .
بۇيرۇدى ، شاھانە سۆز بېرىپ ئىلھام ،
ئىشنى ئىككى يىلدا قىلىشتى تامام .
ئاياغقا قويۇشتى ھەشمەت تەختىن ،
جۇلالىق قىلىشتى بۇ تەختنە بەختىن .
قەددى بۇ تەختنىڭ ئىدى نەچچە گەز ،
پايەسىن ئۆلچەشكە غۇلاچمۇ يەتمەس .
يۈزىيىگىرمە گەز ئىدى ھەم كەڭلىكى ،
قەددىدىن سەل قىسقا ئىدى تەڭلىكى .
ھەممە ئايدا ئوتتۇز كۈن تاڭ مەزگىلى ،
ئوخشىماس ئىدى سېلىنغان گىلىمى .
يۈز قىرىق مىڭ ئىدى تىللا نەقىش ،
يەنە گۆھەردىن ئىدى زىننەت بەخش .
ھەممە مىخلار ساپ كۈمۈشتىن تەخ ئىدى ،
ۋەزنى ئاتمىش مىسقالدىن ھەم جىق ئىدى .
قۇياش خانەسىدىن چىققان ئاشۇ چاغ ،
ئارقى دەشت ، ئالدى ئىدى گۈلزارلىق باغ .
قۇياش كۈچ ئالغاندا ئارسلانسىمان ،
نۇرى تەخت ئۇستىگە چۈشەتتى شۇئان .
مېۋىزار باغ تامان قارار ئىدى ئۇ ،
خۇش بۇيىنى شۇمۇرۇپ ئالۇر ئىدى ئۇ .
قىش چېغى ـــ شامالىلار ، يامغۇر ياغار دەم ،
ھېچ كىشى بۇ تەختتە چەكمەس ئىدى غەم .
ئۇنىڭدا تارتىلغان دەرپەردىلەر بار ،
كۈندۈزى سەۋسەردەك قىلار جىلۋىدار .
بار ئىدى مىڭ زەررۇ كۈمۈش چەۋگەن توپ ،
ئىللىق ئوت نۇرىدا جۇلالايتتى خوپ .
ھەر بىرى بىر يۈز بەش مىسقالدىن ئىدى ،
رەڭگى ئوت مىسالى جىلۋە قىلاتتى .
يۈلتۈزلار سانىقى ئون ، ئىككى ، يەتتە ،
بۇرجىدا تولۇنئاي تۇرار خىلۋەتتە .
بىرىدە ھەربىكەت ، بىرى تۇرار جىم ،
بىرمۇ بىر كۆرەتتى ئۇنى مۇنەججىم :
قاي يۈلتۈز ئۆتتى ھەم قايسىسى زۆھرە ،
قانچە رەت ئايلاندى ئاسمان ـ يەر ئۆزرە .
بۇرجلاردىن نەچچىسى تىللادىن ئىدى ،
ئۇلارنى نەققاشلار شۇنداق ئورناتتى .
ھېچكىمۇ سانىغا يېتەلمەس ئىدى ،
دانالار بۇنى ھەل ئېتەلمەس ئىدى .
ئۇندىكى ئەڭ ئاددىي ھەر گۆھەركى بار ،
باھاسى ھېسابتا نەق يەتمىش دىنار .
كۆپ قىزىل گۆھەرلەر تەق ئىدى مۇندا ،
جاھان بازاردا ئۇ تەنھا ، بىباھا .
ئۇندىن يورۇق ئالاتتى تۇن ئاسمان يۈزى ،
نۇر چاچقان مىسالى زۇھرە يۈلتۈزى .
ئۇچ تەخت تۇرار ئىدى تەختنىڭ يېنىدا ،
ئۇلار باشتىن ـ ئاياغ گۆھەر كانىدا .
ھەر تەختتە تۆت پايە تۇراتتى سەر خىل ،
ھەممىسى زەر ، گۆھەر نەقشىدە ئېسىل .
كىچىك تەختنىڭ مېشسار ئىدى نامى ،
ئويۇلغان ئۇنىڭغا بىر قويىنىڭ بېشى .
چوڭ تەختنىڭ نامى ئىدى لاجۇۋەرد يەنە ،
كىر تەگمەس بۇ تەختتە نۇردىن تەنتەنە .
ئۇچىنچى ـــ فېرۇزە تەخت ئىدى تامام ،
كۆرگەن ھەر كىشىنى ئېتەر ئۆزگە رام .
دېھقان ھەم خىزمەتكار بولسا كىم ، ئەلۋەت ،
مېشسار تەختىدىن جاي ئالاتتى پەقەت .
كىم بولسا جەڭلەردە مەردۇ پەھلىۋان ،
لاجۇۋەرد گۈمبىزىن قىلاتتى ماكان .
فېرۇزە تەخت ئىدى ۋەزىر ئۇچۇن جاي ،
بېجىرگەي نە پەرمان بولسا ئۇزاقماي .
فېرۇزە تەختىدە تۇرغان بۇ ئادەم ،
ھەم دانا ـ ئەقىللىق ، باتۇر ـ پالۋان ھەم .

تەختكە تاشلانغان زەرياب بىر ماتا ،
چىنلىق بىر ھۇنەرۋەن ، دانا ۋە ئادىل ،
ئەللىك غۇلاچ چېغى كېلەتتى ھەتتا .
تىككەن بۇ جامەنى راسا يەتتە يىل .
گۆھەردىن تىكىلگەن ئۇل جامە يىپى ،
يېڭى يىل بېشىدا ھۇرمۇزد فەرۋەدىن ،
ئالتۇن پۆپۈكلەرنىڭ يوقتۇر تەرىپى .
كەلدى ئىران ئېلى تەختىگە يېقىن .
ئۇندا ھاسىل ئىدى ئاسمان سۈرىتى ،
ئۇ شاھلىق لباسىن كەلتۈردى شاھقا ،
ھۇرمۇزد ، بەھرام ، مېھر ، كەيۋان سۈرىتى .
ئەگەشتى بارچە ئەل ئۇل قىبلىگاھقا .
نامايەندۇر ئۇندا كېچە ھەم كۈندۈز ،
نەۋرۇزدا سېلىشتى مۇشۇ جامەنى ،
ۋە ئايان ئىدىكى ئاي بىلەن يولتۇز .
شادلىققا تولدۇرۇپ روھىي ھاۋانى .
ئۇ يەتتە ئىقلىمدىن ئۈيغۇن بىر ئەسەر ،
ئۇل جامە ئۇستىدە مەجلىس قۇرۇلدى ،
مەيلى دېھقان بولسۇن ۋە رۇملۇق قەيسەر .
مەي ئىچىپ ، كۆي ئاڭلاپ ئىشرەت سۈرۈلدى .
يەنە قىرىق سەككىزمىڭ شاھتىن نىشان بار ،
ئاپىرىنلەر ئېيتىپ سەركەش سازىغا ،
تاجۇ تەختتە سۈرەت ئىدى جىلۋىدار .
شادلىق يەتكۈزۈشتى شاھ ئەلپازىغا .
شاھنشاھلار نامى زەردە پۈتۈلگەن ،
سەردارلار چېچىشتى گۆھەر ۋە دىنار ،
جاھاندا تەڭسىز نەقىش ـ نىگار ئېتىلگەن .
پادىشاھ شەۋكىتىن كۆيلىشىپ قاتار .

ھاپىز باربەدنىڭ قىسسىسى

پەرۋىز يۈرت ئىشىدىن تۇتۇپ ئاگاھلىق ،
باربەد دەربان تامان يېقىن كەلسە ھەم ،
يىگىرمە سەككىز يىل قىلدى ئۇ شاھلىق .
ئىش يۈرۈشمىدى كۆپ يالۋۇرسا ھەم .
ھېچكىم كۆرمىدى ئۇندىن كارى بەد ،
ئۇمىدسىز قالدى ئۇ ئىستەك يولىدا ،
خەۋەردار ئىدى شاھ قەسرىدىن بار بەد .
ماڭدى شاھ بېغىغا سازى قولىدا .
ئۇنىڭغا دېيىشتى : « ئۇ شاھى جاھان ،
باغۋەن ئىدى ئۇندا مەردوي دېگەن زات ،
يېتۈك ھاپىزلاردىن قىلۇر ئىمتىھان .
ئۇنى كۆرگەن زامان باربەد بولدى شاد .
سارايدا شاھ سازىڭ ئاڭلىسا ئەگەر ،
شاھ باغقا كېلەر ھەر نەۋرۇز چېغىدا ،
سازچىلار ئۇستىگە تەينىلەر سەرۋەر . »
ئون‌تۆت كۈن بەزم ئېتەر باغ قۇچقىدا .
گەرچە موھتاجلىقى يوق ئۇنىڭ بىراق ،
مەردوي ھۇزۇرىغا باربەد تېز كەلدى ،
بىر ھېرىس بەخش ئەتتى ئاڭا ئىشتىياق .
كۆرۈشۈپ ئۇ بىلەن سۆزلىشىپ كۆردى .
مۇلكىدىن تېز يەتتى شاھ قەسرىسېرى ،
دېدىكى : « ئەي مەردوي ، مۆھتەرەم باغۋەن ،
ئاڭا ئايان بولدى ھاپىزلار يارى .
ئىرۇرسەن شۇ سائەت سەن جىسمىمدا جان .
ئاڭلىغاچ بۇ خىلدا خەۋەرنى سەركەش ،
ئەمدى سەندىن باردۇر شۇنداق ئىلتىماس ،
مۇسىبەت ئىچىدە چېكەر ئىدى غەش .
بۇ ئىشتىن ئېتەرسەن سەن ئاسان خالاس .
دەرۋازا ئالدىغا كەلدى تېز يېتىپ ،
جاھان شاھى باغقا قويغاندا قەدەم ،
دەربانغا قانچە كۆپ دىنار سەرپ ئېتىپ ،
مەھرۇم قالماي ئۇنىڭ ۋەسلىدىن مەن ھەم ،
دېدىكى : « كەلمىش بىر ھاپىز ناۋا ساز ،
ئاڭلايكى باغ ئارا شاھىمغا سۆزىن ،
سەنئەت بابىدا ئۇ بارچىدىن مۇمتاز .
مەن كۆرەي پىنھانە بىر قېتىم يۈزىن . »
كىرگۈزمە ئۇنى سەن خۇسرەۋ قېشىغا ،
مەردوي دېدى : « قىلاي دېگىنىڭنى مەيلى ،
غەم سالما مەندەك بىر نامدار بېشىغا . »
كېچەي ئەندىشىدىن مېھرىڭ تۆپەيلى .
سەركەش سۆزىن ئاڭلاپ شاھنىڭ دەربانى ،
خۇسرەۋ مەيل قىلغاندا بىر كۈن سەيرى باغ ،
توستى ئۇ دەرھاللا ھاپىز يولىنى .
گويا ياندى ھۆرمەت كۆڭلىدە چىراغ .

باربەدنى بۇ ئىشتىن ئاگاھ قىلدى تېز ،
دېدىكى خۇسرەۋ شاھ كەلگۈسى بۇكەز .
باربەد لىباسىن بويىاپ يېشىل رەڭ ،
ھەم تۇتۇپ قولىدا ئالتە تارلىق چاڭ .
كەلدى تېز خۇسرەۋنىڭ قارارگاھىغا ،
كۆكلەم مەنزىل ئىدى زېمىن شاھىغا .
بۇندا كۆپ ياپراقلىق سەرۋى بار ئىدى ،
جاڭگاللىق ، ئورماندەك جىلۋىدار ئىدى .
چىقتى سەرۋ ئۈچىغا ، قولىدا شەشتار ،
پىنھانە خىلۋەتتە ، سەزمەس شەھرىيار .
شاھقا جاي ھازىرلاپ قويغاندا باغۋەن ،
ئايۋانغا سارايدىن چىقتى شاھ جاھان .
كەلدى مەي قۇيغىلى گۈزەل گۈلەندەم ،
قۇيۇلدى شەھرىيار ئالدىغا زەر جام .
جاھاندار سەنەمدىن ئالدى شارابنى ،
شۇ قەدەر سۈزۈك ئىدى ئىچكەن شارابى .
ئۈپۈقتىڭ چېھرىسى بولغان چېغى زەر ،
كۈن پېتىپ قارايغان چېغى ئاسمان ـ يەر .
سەرۋىدىن بىر نەغمە تارالدى گۈزەل ،
ئۇنىڭدا ئاڭلىنار ئىدى خۇش غەزەل .
سېھرىلىك ناۋانى شاھ ئاڭلاپ ناگاھ ،
ھەيرەتكە چۆمدى شۇ زامان قۇتلۇق شاھ .
مەيىن ئاۋاز بىلەن باشلاپ كۈيىنى ،
ھاپىز ئىزھار قىلدى كۆڭۈل ئويىنى .
بۇندىن لال بولۇشتى بىر مەھەل مەجلىس ،
ھەر كىمدە ھەر تۇرلۇك ئەندىشە ۋە ھېس .
بۇ ناۋا سەركەشنى ئەيلىدى ناخۇش ،
كۆرۈپ ئۆي ئىگىسىن ، ئۇ بولدى خامۇش .
پەقەت باربەد چالار بۇ خىلدا سازنى ،
پەھلەۋىي ئەۋجىگە قويۇپ ئاۋازنى .
بۇيرۇدى ئولتۇرغان نامدارلارغا شاھ :
« تېز قاراپ چىقىلسۇن ئۇشبۇ بەزمىگاھ . »
باغنىڭ ھەر يېقىنى ئىزدىشىپ مەخسۇس ،
خۇسرەۋنىڭ ئالدىغا قايتىشتى مەيۇس .
جاھانگەشتە سەركەش سۆزگە ئاچتى لەۋ ،
دېدى : « شاھ ، بەختىدىن ئەمەس بۇ ، ئەجەب ،
گۈل ۋە سەرۋىمۇ غەنىي بولمىقى مۇمكىن . . .
تاجىڭ ئاۋات قىلسۇن بۇئالەم مۇلكىن ! »
يەنە قەدەھ تۇتتى ساقىي گۈلەندەم ،
شەھرىيار گۈزەلدىن ئالغان چېغى جام .
مۇتىرىب يېڭى كۈيگە سېلىپ سازنى ،
باشلىدى ئەڭ گۈزەل غەزەل ـ ناخشىنى .
نامى بۇ ئاھاڭنىڭ « پەيكارگۈرد » ئىدى ،
جەڭ ـ جېدەل ھالىتىن ئىپادىلەيتتى .
مۇغەننى كۈيىنى ئاڭلاپ شەھرىيار ،
ئېلىپ يېڭى زوقنى مەي ئىچتى قاتار .
بۇيرۇدى : « ئەمرىمنى بېجىرگىل ئىلدام ،
باغنى ئاختۇرۇڭلار قويماي بىر قەدەم . »
باغنىڭ ھەر يېرىنى ئاختۇرۇپ چىقتى ،
دەرەخلەر ئاستىغا چىراغ يېقىشتى .
جاھاندار ئۈل كۈيگە جور بولۇپ ھامان ،
ئىچەتتى مەي تولا رەڭگى ئەرغۇۋان .
كەلدى ساز ئاۋازى باشقا ئاھاڭدا ،
ئۆزگە تاۋلىنىشتا ، بۆلەك مۇقامدا .
كۆي نامىن « سەبزەرسەبز » دەپ ئاتايتتى ،
مەردلەرنى شۇنچە تېز ئۆزىگە تارتاتتى .
پەرۋىز ئاڭلىغان چاغ يېڭى ناۋانى ،
دېدى « تۇتۇڭ تېزرەك مەينىڭ جامىنى !
تۇتۇلدى جاملاردا ئىلدام ـ ئىلدام مەي ،
خىلىلا ئىچىلدى مەي ئانچە ئۆتمەي .
دېدى : « بۇ پەرىشتە بولسىدى ئەگەر ،
ئۇنىڭدىن كېلەتتى مۇشىك ئىلە ئەنبەر .
ئەگەر دىۋە بولسا ئىبىتماستى غەزەل ،
بۇ خىلدا سازنىمۇ چالماس مۇكەممەل .
بۇ باغنىڭ ھەر غېرىچ يېرىنى ئىزدەڭ ،
بۇ ئىشنى ئېنىقلاڭ ، سېلىپ ھەر يان زەڭ .
قوينى لىق تولغۇچە دۇر نىسار ئىتەي ،
بارچە ھاپىزلارغا باش سەردار قىلاي . »
ئاڭلىغاچ مۇغەننى پادىشاھ سۆزىن ،
ھەم كۆرۈپ ئۇ شاھنىڭ قامىتىن ، يۈزىن ،
ئېگىز بۇ سەرۋىدىن شۇ ھامان چۈشتى ،
شاھ تۇرغان ئورۇنغا يول ئېلىپ ئۇچتى .
كېلىپ شاھ ئالدىغا يەرنى سۆيگەن پەيت ،
ئاڭا خۇسرەۋ دېدى : « قانداق زاتسەن ئېيت ؟ »
باربەد جاۋاب قىلدى : « بىر خاكسارمەن ،
شاھىم نامىڭ بىلەن ئالەمدە بارمەن . »
ئاندىن نى كۆرگىنىن دەرۋازىدا ئۈل كۈن
بىر ـ بىر سۆزلەپ ، قىلدى دەردىگە يەكۈن .

ئۇنىڭ دىدارىدىن ياشناپ شەھرىيار ،
چېھرىسى گۈل يايدى مىسلى نەۋ باھار .
سەركەشكە دېدىكى : « ئايا بەد ھۇنەر ،
سەن تەمسىز كاۋسەن ، بۇ بولسا شېكەر !
نېچۈك يىراق تۇتتۇڭ ئۇنى مەندىن ئېيت ،
سازىغا بەرمىدىڭ ئەنجۇمەندىن پەيت ؟ »
شاھ ئۇنىڭ كۆيىدىن يايراپ ئىچتى مەي ،
ئالدىدا ياقۇت جام تۇرار پەيمۇپەي .
شۇ ھالەت ياستۇققا باش قويغاندا ئۇل ،
جۇلالىق دۇر ئىچرە غەرق ئىدى پۈتكۈل .
مۇتربىلار شاھى دەپ تەيىن قىلىندى ،
شۆھرىتى كۈن ساناپ ھەر يان يېيىلدى .

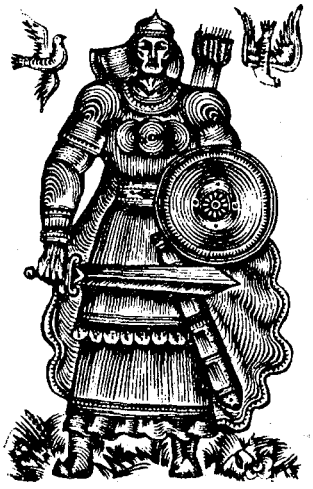
شۇ ئىرۇر مۇغەننى باربەد قىسسىسى ،
ياخشىلىق كەلتۇرگەي قىسسە ھېسسىسى .
ئۆمرۈمدە كۆپ كۆردۈم غۇلام ۋە سەردار ،
ئىستىكىم ئۇيقۇدىن بولماقلىق بىدار .
يەتكەندە ئاتمىش ئالتىگە يېشىڭ ،
خۇش كۆرمەس قېرىلىق يۈكىنى بېشىڭ .
ئاخىرلاپ بارماقتا بۇ كاتتا مەكتۇپ ،
سۆزۈم ئالەم ئىچرە بوپ قالۇر مەھبۇب .
شۇ چاغدا ئۆلمەسمەن ، قالۇرمەن ھايات ،
سەپتىم سۆز ئۇرۇقىدىن قىلىپ شىجائەت .
كىمنىڭدۇر بار بولسا زېھىن ، ئەقلى ، دىن ،
ئالەمدە ئۆتسەم ھەم دەيدۇ ئاپىرىن .

خۇسرەۋ پەرۋىزنىڭ ئۇلۇغۋارلىقى ھەققىدە سۆز

شاھ دەپتىرىن بىر ـ بىر ئوقۇغان ئادەم ،
كۆڭۈل باغلىماس ھېچ ئالەمگە بىر دەم .
ئەرزىيدۇ بىر داستان بۇندىن ئەتسەم زىكىر ،
دانالىق بەخش ئېتەر مۇندا ھەر پىكىر .
بولمىغىل ئالەمدە جاھان قەيسىرى ،
ئۇنىڭ شېكىرىدىن كۆپتۇر زەھىرى .
بۇ پانىي دۇنيا بىر ئۆتەڭۈ ساراي ،
سەن قېرىپ ، ئورنۇڭدا ياشلار تۇتار جاي .
بىرى كەلگىنىدە يەنە بىرى كېتەر ،
تەقدىر شۇنداق ، كىممۇ ئاڭا چارە ئېتەر .
ئۆلۈمنىڭ ناغرىسى سادا بەرگەن چاغ ،
مەيلى شىر ، مەيلى پىل غەرق قىلار تۇپراق .
پەرۋىزدىن مەن ئېيتاي ئەجەب ھېكايەت ،
بۇنى ئاڭلاپ دىلدا ساقلىساڭ ، شايەت .
بۇ قەدەر دانىشمەن ، ئۇلۇغۋار شاھنى ،
مۇلۇكدار ، تاجدار ، پەخرى سىپاھنى .
باشقا تاپمىغايسەن بۇ جاھان ئىچرە ،
نە دانا نەقلىيۇ نە داستان ئىچرە .
تۇراندىن ، ھىندىدىن ، رۇمدىن يا چىندىن ،
ئاۋاتلىق قاپلىغان ھەر بىر زېمىندىن .
باج ئېقىپ كېلۇر شاھ خەزىنگە ھامان ،
مەيلى تۇن ۋە كۈندۈز تىنماي ھەر زامان .
تۇرار ھەر ئىشىدا نەچچە چاكىرى ،

خەزىنىدە خىلمۇخىل ياقۇت ، گۆھىرى .
دىنار ھەم دۇرلىرى ساناقسىز ئىدى ،
زامانە ئىچرە شاھ ئۆزى تاق ئىدى .
شۇكۇلار ، بۇركۈت ، شىر ۋە يولۋاسلار ،
ھەتتا سۇ ئىچرە يۈرگەن لەھەڭلەر ،
بارى بويسۇناتتى شاھ پەرمانىغا ،
قۇياشتەك روشەنلىك سېلىپ جانىغا .
ئەروس گەنجى ئىدى بىر يان تۇرغىنى ،
ھىندى ، چىن ، بەرتاس ھەم رۇستىن ئالغىنى .
بىر گەنجىن بادەۋار گەنجى دېيىشتى ،
ھېسابىن قىلالماي ھەيران قېلىشتى .
باشقا گەنج نامىنى ئاڭلىساڭ ئەگەر ،
خۇسرەۋلەر شۆھرىتى بولغاي جىلۋىگەر .
ئەفراسىياپ ئىدى بىر خەزىنە نامى ،
يوق ئىدى مۇنداق گەنج يەردە تامامى .
گەنجى نۇر ئاتالغاي باشقا گەنج ئىسمى ،
دۆلەتنى يورۇتقان ئۇنىڭ تىلسمى .
يەنە دۇر گەنجىنىڭ يوق ئىدى ھەددى ،
بىر ئوقنىڭ يولدەك كېلەتتى قەددى .
نامىنى ئاقىللار ئېيتاتتى كۆكرەڭ ،
ھېسابى ئالدىدا دانىشمەنلەر تاڭ .
جەم بولۇپ مۇغەننى ئەل ئېھتىرامى ،
بۇيۇك تەخت ئاتىلار بىر خەزنە نامى .

ئۇستاد هاپىز ئىدى سەركەش ۋە باربەد ،
ئۇلارنىڭ بازارى بىلمەس ئىدى ھەد .
ئالتۇندەك قەسردە ئون ئىككى مىڭ قىز ،
باھاردەك گۈلچىھرە نازىنىن كېنىز .
ئىككى مىڭ ئىككى يۈز پىلى بار ئىدى ،
توپلىشىپ ماڭغاندا زېمىن تار ئىدى .
يەنە جەڭ ئاتلىرى ئون ئىككى مىڭ نەق ،
كىرمەس ئىككى يۈز ئات بۇ سانغا مۇتلەق .
ئون ئىككى مىڭ تۆگە ئىدى كارۋانى ،
ئالته يۈز ئاتمىش ئالته ئىدى سەربانى .
مۇنداق باي دۆلەتنى كۆرمىگەن ئالەم ،
ئۆتمۈش ، ھېچ تارىختا يازمىغان ئادەم .
شۇنداً شاھ خىزمەتكار دەستىدىن بىر كۈن ،
ئۆلدىغۇ ، ئالەمگە ھېرىس قويماق نېچۈن ؟
زەخمەتسىز بىر ئىشتىن تاپقىن سەن نىجات ،
تاپقىن ئادالەتتىن رەھمەتۇ ساۋاب .
ياخشى ھەم يامانمۇ جاھاندىن ئۆتەر ،
تەڭرى ھەر ئىشىمىز ساناقتا تۇتار .
ئەگەر تەخت تاپسالمۇ ھەم تاپسالمۇ تاجۇ گەنج ،
ھەر كۈننى ئۆتكۈزسەڭ تارتىپ زەخمەت ـ رەنج ،
ئاقىۋەت جايىڭدۇر كېسەك ھەم تۇپراق ،
كېرەكتۇر ياخشىلىق قىلمىقلىڭ كۆپرەك .

« شاهنامه » نىڭ خاتىمىسى

ئۆمرۇم ئۆتكەن چېغى ئاتمىشتىن بەش يىل ،
ئۇ مېنى قۇتقۇزدى سېلىق ۋە باجدىن .

رەنجۇ دەرد يۇكىدىن پۈكلەنگەندە بەل ،
قۇتقۇزدى موھتاجلىق ھەر ئېھتىياجدىن .

شاھلار تارىخىغا ئۇردۇم قەلەمنى ،
ئۆمرۇم يەتمىش بىرگە قويغاندا قەدەم ،

بۇ يولدا ئۇنتۇلدۇم بارچە ئەلەمنى .
شېئىرىم داڭقى بىلەن قاپلاندى ئالەم .

يېزىپ كۆرمەك بولدى كۆپ دانالار ھەم ،
تارتتىم ئوتتۇز بەش يىل بۇ ئىشنىڭ رەنجىن ،

ئەمما بۇ ئىشقا ئالدى كەم دىرھەم .
ئۇمىد قىلىپ شاھنىڭ مۇرۇۋۋىتە گەنجىن .

ئەھۋالدا ئۇلاردىن خاراباراق ئىدىم ،
لېك ، بارچە ئۇمىدىم قىلىندى بەرباد ،

بايلارغا نىسبەتەن گادايراق ئىدىم .
ئوتتۇزبەش زەخمەتنى ئۇ قىلمىدى ياد .

ئۇلاردىن تەھسىنلەر ئاڭلسامۇ كۆپ ،
ۋاقتىكى ، سەكسەنگە يەتكەندە يېشىم ،

لېك زەھرۇ قەھرىدىن ئازاب تارتتىم خوپ .
قانچە زەخمەتلەرنى كۆردى بۇ بېشىم .

ئۇلار روشەن دىلنى خەستە قىلىشتى ،
ئىسفەندەرمۇز ئېيى ، خۇددى ئىرد كۇنى ،

ھەسەت تېغى بىلەن باغرىم تىلىشتى .
كۆرۈندى ئەسەرنىڭ ئاخىر يەكۇنى .

كەمبەغەللىك ئىدى دەردىمنىڭ نامى ،
ھىجرەتتىن ئۆتكەندە تۆت يۈزىنچى يىل ،

دۇنيانە ئەلىگە ئوخشاپ سۇپىتى .
ئاخىرقى نۇقتىنى قويدۇم بۇگا ، بىل . . .

مەن ئۇنىڭ مەردلىكىن ئاڭلاپ شۇنداندا ،
نەچچە تارىخلاردىن قىلدىم ھېكايەت ،

مېھرۇ شەپقەت تاپتىم ئۇشبۇ جاھاندا .
ئاۋازىم زېمىنغا تارالدى غايەت .

قۇتەيبە ئوغلىدۇر ، ھۇسەين نامى ،
مەن ئەسلا ئۆلمەسمەن ، مەڭگۇ ياشارمەن ،

ئۇ ماڭا تەقدىرنىڭ ئۇلۇغ ئىنئامى .
ئېيتقان ھەر سۆزۈمدە قايتا ياشنارمەن .

تامىقىم ، لىباسىم ، خىراجىم ھەم شۇندىن ،
ئىنساب ھەم ئېتىقاد كىمگە بولسا يار ،

پەرۋاز قىلماق بولسام ، پەرىم ھەم شۇندىن .
ماڭا تەھسىن ئوقۇپ ، قىلار بەختيار .

مەھمۇد غەزنەۋىگە ھەجۋى

(پارچە)

كىشۋەرلەر فاتىھى مەھمۇد پادىشاھ ،
مەندىن قورقماس بولساڭ ، خۇدا بار ، خۇدا ،
ئوتتۇز يىل مېھنەت ھەم زەخمەتتە قالدىم ،
پارستا ئەجەمنى تىرىلدۇرەلمىدىم .
سۆزۈمدىن جەننەتتەك بېزەندى جاھان ،
مەندىن ئاۋۋال مۇنداق كىم يازالىغان ؟
نامەگە بىرەرمۇ تاشلىماي نىگاھ ،
ئىغۋاگەرگە قۇلاق سالدىڭمۇ ، گۇمران .
شېئىرىمنى پەسەيتمەك ئۇلارنىڭ ئىشى ،
پەلەكتىن ياخشىلىق كۆرمەس ئۇل كىشى .
شۇمىدى ۋەدىلەر ، شۇنداقمىدى دىت ،
شۇمىدى بۇ جاھان شاھىدىن ئۈمىد ؟
ئىغۋاگەر كۆرمىسۇن ياخشىلىق يۈزىن ،
يامانغا بۈيرۇپتۇ ياخشىلىق سۆزىن .
شاھقا كۆرسىتىشتى تۈرقۇمنى خۇنۇك ،
يالقۇنلۇق چوغۇمنى كۆمۈردەك سوغۇق .
جاھاندار بولمىسا مۇنچىلىك خەسىس ،
مېنى ھەيدىمەيتتى تەختىدىن ھەرگىز .
مەملىكەت بېشىغا خەسىس چىقمىسۇن ،
مەردلەرگە خەسىسلىك ئەسلا يۇقمىسۇن .
شاھتىن كۆپ يىراقتا دانالىق بەختى ،
بولمىسا جايىم بولۇر ئىدى شاھ تەختى .
ئەجدادى تاجدار بولمىغان پادىشاھ ،
تاجدار ئىشلىرىن قىلالماس ئەسلا .
شاھلاردىن بولسىدى بۇ شاھقا پەدەر ،
كىيگۈزگەن بولاتتى ماڭا تاجۇ زەر .
مۇبادا ئانىسى بولسىدى خاندان ،
تىللاغا كۆمەتتى مېنى بىگۇمان .
ئۇلۇغلار زاتىدىن بولمىغاچ بۇ شاھ ،
ئۇلۇغلار نامىدىن دىلى بولدى سىياھ .
« شاھنامە » دەپ چەكتىم ئوتتۇز يىللىق رەنج ،
شاھىمدىن كۆتەتتىم ئاڭا لايىق گەنج .
قالۇر دەپ جاھاندا نامىم بىنىياز ،
ئۇلۇغلار قاتارى قىلىپ سەرەفراز ،
ھەققىمگە خەزىنە ئىشكىن ئېچىپ ،
قېتىق پۇلى بەردى ماڭا گەنج چېچىپ .
قېتىق پۇلى بوپتۇ مېنىڭ قىممىتىم ،
يولغا قېتىق ئالدىم كېتەر سائىتىم .
قورقۇتتۇڭ : « ئۇستىگە دەسسىسۇن دەپ پىل ،
تېنىدىن چىقسۇن قان دېدىڭ مىسلى نىل ! »
دىلىم پاك بولغاچقا بۇندىن قورقمىدىم ،
نەبى خۇدا يولى مېنىڭ تۇتقىنىم .
ئەگەر شاھ مەھمۇد بىلمىسە بۇنى ،
ئەقىل بىر كېپەككە تەڭ قىلماس ئۇنى .
تېگى پەس ئالەمدىن پەسلىكتە ئۆتەر ،
ئاتىسى پادىشاھ بولسام ھەم ئەگەر .
ئۇنىڭ پەسلىكىدىن سۆز ئاچسام ناگاھ ،
سۆزلىرىم بىر دەريا بولۇر شۇ ھامان .
ئەرزىمەس كىشىگە قىلىپ ئەقىدە ،
ئۇندىن ياخشىلىقلار كۈتمەك بىھۇدە .
بىر كالۋا ئۆچىنى چىقارماق دېمەك ،
قويىندىن بىر يىلان ئويغاتماق دېمەك .
ئاچچىق بىر مېۋىلىك دەرەخنى ئەگەر ،
جەننەتكە كۆچۈرسەڭ نە ئۇنۇم بېرەر ؟
كەۋسەردىن سۇ ئىچسەڭ چاڭقىغان مەھەل ،
مەيلىدى سۇ ئەمەس ، گەر بەرسە ھەسەل .
كىم ئۆتسە ئەتىرچى يېنىدىن شۇل دەم ،
ئەتىر ھىدى كېلەر چاپىنىدىن ھەم .
كۆمۈرچى يېنىدىن ئۆتسەڭ مۇبادا ،
يۈقمىنى ھېچقاچان ئاق ئەمەس قارا .
زاتى پەسلەرگە ھېچ ئۈمىد باغلىما ،
قارا تۇن ئاقارماس ، دىلنى داغلىما .
جاھانگىرنىڭ نامى گەر بولغاندا پاك ،
بىلىمدانلار دىلى بولماس ئىدى چاك .
رەنجىگەن شائىر ھەجۋ يارىتسا ئەگەر ،
ياڭرار ئۇ قىيامەت كۈنىگە قەدەر .

لۇغەت

ئا

ئاتەشكە ـــ ئاتەشپەرەسلەرنىڭ ئىبادەتخانىسى .
ئاج ـــ پىل چىشى .
ئاشۇفتە ـــ پەرىشان ، پاراكەندە .
ئالەت ـــ قورال .
ئاۋىستا ـــ ئاتەشپەرەسلەرنىڭ مۇقەددەس دىنىي كىتابى .

ئە

ئەرجەمەند ـــ قەدىرلىك .
ئەرغۇۋان ـــ گۈلنى قىزىل ئېچىلىدىغان بىر خىل دەرەخ ؛
ئەرمايىل (ئەزمايىل) ـــ ئىسرافىل
دېماۋەند ۋىلايىتى ھۆكۈمرانلىرىنىڭ ئەپسانىۋى ئەجدادلىرىدىن بىرى .
ئەرمۇغان ـــ ھەدىيە ، بېغىشلىما.
ئەرۋەنرۇد ـــ دەجلە دەريياسى (رۇد ـــ دەريا ، ئېقىن).
ئەسىز ـ يامانلىق .
ئەفسۇردە ـــ مۇراد .
ئەنجام ـــ ئاقىۋەت .
ئەنجۇمەند ـــ ئولتۇرۇش ، كېڭەش ، سۆھبەت .
ئەندۇھ ـــ قايغۇ .
ئەھرەمەن ـــ بۇ ئىسىم ئاھۇرمەن شەكلىدىمۇ ئۇچرايدۇ . ئىران ئەپسانىلىرىدە قاراڭغۇلۇق ، يالغانچىلىق ، زۇلۇم ۋە يامانلىق ئىلاھى . دۇئالىستىك پەلسەپىگە ئىگە بولغان ئىرانلىقلارنىڭ ئاتەشپەرەسلىك دىنىي ئەقىدىلىرىگە ئاساسەن دۇنيانى ياراتقۇچى ۋە ئىدارە قىلغۇچى كۈچى ئىككى : بىرى ، ياخشىلىق ، نۇر ۋە يورۇقلۇق خۇداسى ئاخۇرمەزدە (ھۇرمۇزد) ؛ يەنە بىرى ، ئەھرەمەن « شاھنامە » دە بۇ ئىككى كۈچنىڭ كۈرىشى ئاساسىي ھەرىكەتلەندۈرۈگۈچ ئامىل . ئادەملەر ئۆز مىجەزى ۋە ئەسلۇ نەسەبىگە قاراپ يا ئۇ ، يا بۇ كۈچكە ياردەم بېرىدۇ .
ئەھۇاز ـــ ھازىرقى ئىرانىنىڭ جەنۇبىي غەربىي تەرىپىدىكى قارۇن دەريياسى ساھىلىدىكى شەھەر . « شاھنامە » دە ئىرانىنىڭ چېگرىسى مۇشۇ يەردىن ئۆتىدۇ .

ب

باد ـــ شامال .

بارە ـــ قېتىم .
باز ـــ يەنە ؛ لاچىن .
باشماق ـــ بۇرۇنقىلار كىيىدىغان بىر خىل كەش .
بەدەخشان ـــ پەنج دەريانسىنىڭ يۇقىرىقى ئېقىندىكى تاغلىق يەرلەر . بەدەخشان قەدىمدىن تارتىپ ئۆزىنىڭ ئېسىل ياقۇت ۋە قىممەت باھا ئۇنچە ـ مەرۋايىتلىرى بىلەن مەشھۇر .
بەربەت ـــ سەككىز تارلىق قەدىمىي چالغۇ ئەسۋاب .
بەرمان ـــ تۇران باھادىرى .
بەسىر ـــ يىراقنى كۆرگۈچى .
بەلخ ـــ ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ ئەڭ قەدىمىي شەھەرلىرىدىن بىرى . شۇنىڭدەك قەدىمىي مەدەنىيەت مەركەزلىرىنىڭ بىرى بولغان .
بەھرام ـــ باتۇر ، پالۋان .
بەھىس ـــ مۇھاكىمە .
بۇنا ـــ لەشكەر كەينىدىن ماڭىدىغان يۈك كارۋىنى .
بۇنياد ـــ ئاساس ، ئۇل .
بىبەستۇن (بېسۇتۇن) ـــ تۇۋرۇكسىز دېگەن مەنىدە . ھازىرقى ئىرانىنىڭ كىرمانشاھ شەھىرى يېنىدىكى تاغ قىياسى . بۇ يوغان تىك قىيا تاشتا قەدىم ئىران شاھلىرىدىن دارىي I ئويدۇرغان قەدىمىي پارس يېزىقلىرى بار . بۇ سۆز قەدىمكى پارسچىدا خۇدالار ماكانى دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ .
بىباك ـــ پەرۋاسىز ، قورقمايدىغان .

پ

پاداش ـــ مۇكاپات .
پاسىبان ـــ قاراۋۇل ، كۆزەتكۈچى .
پەرسا ـــ زەردۇشت دىنىي مۇخلىسى ، ئاتەشپەرەس .
پەرسەڭ ـــ يەر ئۆلچىمى ، تەخمىنەن يەتتە ـ سەككىز كىلومېتر غا توغرا كېلىدۇ .
پەرۋىن ـــ ئۈكەر .
پەشەڭ ـــ تۇران شاھلىرىنىڭ ئەجدادى . گەر سېۋەز ۋە ئەفراسىياپلارنىڭ ئاتىسى .
پەلەڭ ـــ يولۋاس .
پىران ـــ تۇران باھادىرلىرىنىڭ باشلىقى .
پىلسام ـــ تۇران باھادىرى . پىرانىنىڭ بۇرادىرى .

ت

تابناك ـــ كۈچلۈك .
تەباك ـــ چىرىك ، چۈشكۈن .
تەبدىل ـــ باشقا تۈسكە كىرگۈزمەك .
تەراز ـــ قەدىمكى ئوتتۇرا ئاسىيا شەھىرى . قىزلىرىنىڭ گۈزەللىكى بىلەن مەشھۇر بولغان .

تەریاك ــ زەھەر قایتۇرغۇچى دورا .

تەلقان (تەلپقان) ــ قەدىمكى مەرغىيانىدىكى مەرۋ ۋىلايىتى ياكى غەربىي ئىراندىكى قەزۋىن يېنىدىكى بىر شەھەر .

تەك ــ تار .

تەھەمتەن ــ قەدىمىي پارس تىلىدا قۇدرەتلىك ، باتۇر دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ . رۇستەمنىڭ ئاساسلىق لەقەبلىرىدىن بىرى .

تەۋق ــ مارجان ، مۇنچاق .

تېرمەد ــ تېرمىز شەھىرى شۇنداق ئاتالغان (يىراق ، ئاخىرى دېگەن مەنىدە) . ئۇ يەردە جەيھۇن (ئامۇ) دەرياسىدىن ئۆتىدىغان كېچىك بار .

تىرەندار ــ مەرگەن .

ج

جەمشىد ــ پېشدادىيلار سۇلالىسىنىڭ 4 ـ پادىشاھى . ئۇنىڭ ئىسمى جەم ۋە شىد سۆزلىرىدىن تەركىب تاپقان بولۇپ ، جەم ــ ئادەم ئىسمى ، شىد بولسا نۇر دېگەن سۆز .

جەۋانمەرد ــ مەرد يىگىت .

چ

چاچ ــ شاش ــ تاشكەنتنىڭ قەدىمكى نامى .

چاھ ــ قۇدۇق .

چىندان ــ قاتتىق ياغاچلىق بىر خىل دەرەخ .

خ

خام ــ قەلەم .

خەدەك ــ يا ئوقى .

خەرۋار ــ بىر ئېشەكلىك يۈك .

خەم ــ ئەگرى .

خوجەن ــ شىنجاڭدىكى بىر شەھەر .

خورداد ــ ئىرانلىقلارنىڭ قۇياش كالېندارىدا 3 ـ ئاي (21 ـ مايدىن 20 ـ ئىيۇن ئارىلىقىغا توغرا كېلىدۇ) . يەنە ھەر بىر ئاينىڭ 6 ـ كۈنىمۇ خورداد دېيىلىدۇ .

خۇررەمبەھار ــ شەھەر نامى . ھازىرقى قايسى شەھەرلىكى نامەلۇم .

د

داغۇي ــ « شاھنامە » دە داغۇي دەشتى شىكارگاھ دەپ چۈشەندۈرۈلگەن . ھازىر بۇ يەرنىڭ قەيەردىلىكى نامەلۇم .

داۋۇل ــ ئوۋچىلار ياكى ھەربىيلەر ئىشلىتىدىغان بىر خىل ناغرا .

دایه ـــ بالا باققۇچی .
دەبىر ـــ كاتىپ .
دەددار ـــ خائىن .
دەراز ـــ ئۇزۇن .
دەرەخشان ـــ پارلاق ، يالتىراق .
دەربان ـــ ئىشىكباقار ، دەرۋازىۋەن .
دەربي ـــ تاجىك تىلىنىڭ قەدىمىي ئاتىلىشى .
دەۋ ـــ تېز يۈگۈرگۈچى .
دېبا ـــ نەپىس يىپەك رەخت .
دېھىستان ـــ كاسپى دېڭىزىنىڭ شەرقىي تەرىپىگە جايلاشقان زېمىن .

ر

راز ـــ سىر .
رەخش ـــ تۇلپار .
رەزم ـــ ئۇرۇش ، جەڭ .
رۇستەم ـــ زالنىڭ ئوغلى . « شاھنامە » دىكى ئاساسلىق ئەپسانىۋى قەھرىمان . فىردەۋسى ئۇنىڭ نامىنى « شاھنامە » دە « پېرۇستەم » (قۇتۇلدۇم) دەپ ئىزاھلىغان . ئانىسى رۇدابە ئۇنى تۇغقاندا ، ئۇنىڭ تۇنجى قېلىغان سۆزى « پېرۇستەم » (قۇتۇلدۇم) بولغان ۋە بۇ رۇستەمگە ئىسىم بولۇپ قالغان . « ئاۋېستا » دا بۇ سۆز قۇدرەتلىك ، باھادىر دېگەن مەنىدە شەرھلەنگەن .
رۇم ـــ قىزانتىيە ، رىم ئىمپېرىيەسىنىڭ كېچىك ئاسىيادىكى يەرلىرى . كېچىك ئاسىيا .
رىكاب ـــ ئۇزەڭگە .

ز

زابۇل (زابۇلىستان) ـــ « شاھنامە » دە سېيستان ھاكىملىرىنىڭ يەرلىرى . تەخمىنەن ھازىرقى بەلخ ۋىلايىتىگە توغرا كېلىدۇ . قەدىمىي تارىخنامىلەردىكى « باكتېرىيە » بىلەن بىر دەپ قاراشقا بولىدۇ .
زاراستر ـــ ئاتەشپەرەسلىك دىنىدىكى ئوت ئىلاھى نەزىردە تۇتۇلىدۇ .
زەبۇن ـــ كۈچسىز ، زەئىپ ، مەغلۇپ .
زەققۇم ـــ زەھەر .
زەند ـــ ئاتەشپەرەسلەرنىڭ دىنىي كىتابى .
زەھھاك ـــ زەھھاك دېگەن ئىسىم « ئاۋېستا » كىتابىدىكى ئاجى دەھھاك ـــ ئەجدىھا دېگەن سۆزدىن ئىبارەتتىغان . قەدىمكى ئەپسانىلەردە ئەجدىھا ئاسماندىن بالا ـ قازا ياغدۇرغۇچى قارا بۇلۇت . بۇ قارا ئەجدىھا قۇياشنىڭ نۇرىدىن يېڭىلىدۇ . زەھھاك ئىران ئەپسانىلىرىدە ئەھرىمەن ئەۋلادى دەپ قارىلىدۇ . ئۇ ئەرەبلەر نەسلىنى باشلاپ كەلگەن توز ئەجدادلىرىدىن ئىبارەت . توز ئەجدادلىرى بولسا كەيۇمەرسكە باغلىنىدۇ . « شاھنامە » دە زەھھاك ئەرەبستاندىن (توزلار زېمىنىدىن) كېلىپ جەمشىد تەختىنى بېسىۋالغان ۋە مىڭ يىل پادىشاھلىق قىلغان . ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىق دەۋرى ـــ ئىرانلار ئەپسانىۋى تارىخىدا ئەڭ زۇلمەتلىك ، زالىملىق ئەۋجىگە چىققان ، ئادالەت دەپسەندە بولغان ، ئەھرىمەن ئادەملەر نەسلىنى تۇگىتىشكە ئۇرۇنغان ۋە

ئىبلىس ئارقىلىق بۇ مۇدھىش نىيىتىنى قىسمەن ئىشقا ئاشۇرۇشقا باشلىغان دەۋر . زەھھاك ئوبرازى ــ ئىران ئەدەبىياتىدا زۇلۇم ۋە ئىستىبدات ، ئادالەتسىزلىك مىسالى بولۇپ قالغان .

زەيل ــ تاغ ئېتىكى ، ئۆكۈر .

زۇد ــ تېز .

زۇرياد ــ تۇغۇلما بەدەن بەلگىسى .

زىج ــ ئاستىرونومىيىلىك جەدۋەل ، يۇلتۇز ئاتلىسى .

زىرھ ــ ساۋۇت .

س

ساڭ ــ تاش .

ساھىب ــ ئىگىسى ، خوجايىنى .

ساھىر ــ سېھرىگەر .

سەدە ــ ئاتەشپەرەسلەر بايرىمى . ئۇ ئىران قۇياش كالېندارىنىڭ 11 ــ ئېيى بەھمەننىڭ ئونىنچى كۈنى (بىزنىڭچە 20 ــ يانۋار) دە ئۆتكۈزۈلگەن .

سەراسەر ــ باشتىن ــ ئاياغ .

سەرباز ــ ئەسكەر ، چېرىك .

سەربان ــ كارۋان بېشى .

سەربەسەر ــ باشتىن ــ ئاياغ .

سەرھەد ــ چېگرا ، مەملىكەت .

سەفىد ــ ئاق ، ئاق رەڭلىك .

سەگسارى ــ « شاھنامە » دىكى دىۋىلەر يۇرتى .

سەلاھ ــ ياخشى پىكىرلىك .

سەمەنگان ــ ئامۇ دەرياسىنىڭ يۇقىرى ئېقىنىغا جايلاشقان قەدىمىي شەھەر .

سەيد ــ ئوۋ ، ئوۋ قىلىنىدىغان جانۋار .

سەيىد ــ خوجا ، ئىگە ؛ يولباشچى .

سۇغدىيانە (سۇغد) ــ قەدىمكى سەمەرقەنت ئۆلكىسى .

سۇرمەند ــ نەپ ، پايدا .

سىپەھرەم ــ تۇران ، لەشكەرباشلىرىدىن بىرى . ئەفراسىياپنىڭ بۇرادىرى .

سىنائەت ــ ئاجايىپ ئىش .

سىنە ــ يۈرەك ، كۆكرەك .

ش

شادە ــ توپ ــ توپ .

شەبخۇن ــ كەچكى ھۇجۇم .

شەبىستان ــ ئىچكى ھەرەم ، ھۇجرا .

شەرمسار ــ ئۇياتلىق ، شەرمەندە .

شتاب ـــ ئالدىراش ، تېز .
شىرگىر ـــ ئارسلان ئوۋلىغۇچى ، باتۇر يىگىت .

غ

غەددار ـــ خىيانەتچى ، زوراۋان .
غەنىم ـــ قاراقچى ، بۇلاڭچى .

ق

قەندەھار ـــ ھازىرقى ئافغانىستاندىكى بىر شەھەر . ھىندىستانغا بارىدىغان يول مۇشۇ يەردىن ئۆتكەن .
قەھتان ـــ ئەپسانە بويىچە جەنۇبىي ئەرەب (يەمەنلىكلەر) لەرنىڭ ئەجدادى . « شاھنامە » دە قەھتان دەشتى ئومۇمەن ئەرەب چۆللىرىنى كۆرسىتىدۇ .

ك

كاھىن ـــ مىسىرلىقلار ، خرىستىئانلار ، قەدىمكى يەھۇدىيلار روھانىسى . غايىبتىن خەۋەر بەرگۈچى ، سېھىرگەر .
كاۋە ـــ تۆمۈرچى كاۋە ـــ خەلقنى زەھھاك زۇلمىغا قارشىلىق قىلىشقا باشلىغان ئادەم . قەدىمىي دىنىي كىتابلار ۋە « ئاۋىستا » دا كاۋە دېگەن ئىسىم ئۇچرىمايدۇ ، ئۇ خەلق قەھرىمانى . كاۋە تاجاۋۇزچىلارغا ، زۇلۇمغا ، ئادالەتسىزلىككە قارشى كۈرەش قىلغۇچى قەھرىمان ئوبرازىدۇر . ھازىرقى ئىران ئەدەبىياتىدا ھەتتا جاھانگىرلىككە ، ئىچكى ـ تاشقى ئېكسپىلاتاتورلارغا قارشى كۈرەش قىلغۇچى ئىنقىلابچىلارمۇ كاۋە دەپ ئاتىلىدۇ . كاۋە ئۆز پەرتۇقىنى بايراق قىلىپ كۆتۈرۈپ ، خەلقنى زەھھاكنىڭ زۇلمىغا قارشى ئاتلاندۇرغانىدى . « شاھنامە » دە بۇ پەرتۇقنى فەرىدۇن ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى شاھلار تۇرلۇك قىممەت باھا گۆھەرلەر بىلەن بېزەپ ، ئىران شاھلىرىنىڭ بايرىقىغا ئايلاندۇرۇغان . ئەسلىدە كەيانىي بايراق ئىران شاھلىرى بايرىقى بولۇپ ، قەدىمكى تۆمۈر پۇلاردىمۇ ئۇنىڭ نەقشى ئۇچرايدۇ . بۇ سۆز كاۋە نامىدىن ئەمەس . كەيي ، يەنى شاھ سۆزىدىن ئېلىنغان بولۇپ ، شاھانە بايراق مەنىسىنمۇ بىلدۈرۈشى مۇمكىن .
كەرانە ـــ چېگرا .
كەرگەسەران (كەرگەسەران) ـــ مازەندەرانغا ئوخشاش دۆنلەر ماكانى ھېسابلىنىدۇ . كەرگەسەران كەرك قەبىلىسىنىڭ نامىدىن كەلگەن بولۇشى مۇمكىن . بەزى مەنبەلەردە كەركلەر ھازىرقى گرۇزىنلارنىڭ ئەجدادى دېيىلىدۇ .
كەس ـــ كىشى .
كەشەف ـــ ھازىرقى خۇراساندا كېرىرۇد دەرياسىغا قۇيۇلىدىغان ئېقىننىڭ نامى . فىردەۋسىنىڭ يۇرتى تۇس شەھىرى شۇ دەريانىڭ ياقىسىغا جايلاشقان . كەشەف ياقىسىدا سام خەلقە ئاپەت كەلتۈرىدىغان يوغان ئەجدىھانى يوقاتقان دېيىلىدۇ .
كەمەند ـــ ئۇچى ئىلمەك ئارغامچا ؛ سالما .
كەنز (كېنز) ـــ كېنزەك .
كەي ـــ خوجايىن ، ئىگە ، جاھانپەز ، پادىشاھ ، « شاھنامە » دە شاھلارغا بېرىلىدىغان ئۇنۋان . كۆپىنچە شاھلار ئىسمىغا قوشۇلۇپ كېلىدىغان لەقەم . كەي قۇباد ، كەيكاۋۇس دېگەندەك . شاھ قۇباد ، شاھ

كاۋۇس دېگەندەك .
كەيانلار ـــ كىياندىتلار سۇلالىسىنى كۆرسىتىدۇ .
كەيۋان ـــ زۇھەل .
كەيۇمەرس ـــ « شاھنامە » دە دەسلەپكى ئىنسان ۋە دەسلەپكى شاھ . قەدىمكى ئىران ئېپوسىدا ئۇ يېرىم ئادەم ، يېرىم ئۆكۈز سىياقىدا تەسۋىرلەنگەن . ئۇ دۇنيادىكى جانلىق ۋە جانسىز نەرسىلەرنىڭ مەنبەسى . ئۇنىڭدىن ماشيا ۋە ماشيان (ئادەمئاتا بىلەن ھەۋۋا ئانا) پەيدا بولغان . ئاندىن ئۇلاردىن بۇگۈنكى ئادەملەر پەيدا بولغان .
كۇرسى ـــ تەخت ، ئولتۇرىدىغان ئورۇن .
كۇھ ـــ تاغ .
كىشۋەر ـــ مەملىكەت ، ۋىلايەت .

گ

گەجدەھەم ـــ تۇران ۋە ئىران چېگرىسىغا جايلاشقان يەرلەر ۋە ئۇنىڭدىكى قەلئە ھاكىمى .
گەران ـــ ئېغىر .
گەرد ـــ توپا ـ چاڭ .
گەر سېۋەز ـــ ئەفراسىياپنىڭ بۇرادىرى .
گەنج ـــ بايلىق .
گورابە ـــ رىۋايەتكە قارىغاندا رۇستەم داستان ئەجدادلىرىنىڭ قەبرىسى جايلاشقان قەلئە .
گۇرد ـــ باھادىر ، پالۋان .
گۇفتار ـــ سۆز .
گۇيەندە ـــ قوشاقچى .

ل

لاش ـــ زەخمىلەنگەن ، سېسىغان جاي .
لۇلى ـــ كوچىدا ناخشا ئېيتقۇچى قىز ياكى ئايال ، پاھىشە .

م

ماسۇا ـــ تاشقىرى ، غەيرىي .
مازەندەران ـــ كاسپى دېڭىزىنىڭ جەنۇبىدىكى ئېلبۇرز تاغلىرى باغرىغا جايلاشقان ۋىلايەت . قەدىمدە كىرىش قىيىن بولغان بۇ تاغلىق ئۆلكە « شاھنامە » دە دېۋىلەر ماكانى سۈپىتىدە تەسۋىرلەنگەن .
ماي ـــ ھىندىستان شەھەرلىرىنىڭ بىرى .
مەدراس ـــ زەھھاكنىڭ ئاتىسى . كۆچمەنچى ئەرەب قەبىلىلىرى ، توزلارنىڭ ھۆكۈمرانى ، فىردەۋسى ئۇنى ئادىل ، مەرد ۋە ئەقىللىك دىندار دەپ تەرىپلىگەن .
مەقام ـــ ئورنى ، دەرىجىسى ، كامالىتى .
مەن ـــ بىر خىل ئېغىرلىق ئۆلچىمى .
مەنۇچېھر ـــ « شاھنامە » دە ئىرانىنىڭ ئالتىنچى شاھى . فەرىدۇن ئەۋلادى (چەۋرىسى) ، ئېرەجنىڭ

نەۋرىسى . خەلق رىۋايەتلىرىدە مەنۇچېھر ئادالەت ئۈچۈن كۈرەش قىلغان شاھ .
مەھزۇن ـــ قايغۇلۇق ، خاپا .
مۇبارىز ـــ پالۋان ، باتۇر .
مۇبەد ـــ زەردۇشت روھانىلىرى ، ئۆز زامانىسىنىڭ ئىلمىي كىشىلىرى .
مۇتتەسىل ـــ دائىم .
مۇتىرىب ـــ سازەندە ، ناخشىچى .
مۇدام ـــ دائىمىي ، باقي .
مۇغ ـــ مەجۇسىي ، ئاتەشپەرەس .
مۇقابىل ـــ قارشى تۇرغۇچى ، زىت .
مۇلزەم ـــ يېگىلگەن تەرەپ .
مۇنتەزىر ـــ ئىنتىزار بولغۇچى ، تەلمۈرگۈچى ، ساقلاپ تۇرغۇچى .
مېھراب ـــ كابۇل ھاكىمىرى سام بىلەن زالغا تەسلىم بولغان . زەھھاك بىلەن نەسىلداش .
مېھر ـــ ئەرەبلەرنىڭ شەمسىي كالېندارىدا 7 ـ ئاي (21 ـ سىنتەبىردىن 20 ـ ئۆكتەبىرگىچە) .
مېھرگان ـــ ئىرانلىقلارنىڭ كۈزگى بايرىمى . مېھر ئېيىنىڭ 16 ـ كۈنى كۈز ۋاقتىدىكى كېچە بىلەن كۈندۈز تەڭلەشكەندە كېلىدۇ .

ن

ناب ـــ ساپ ، تازا .
نەبەرد ـــ جەڭ .
نەھر ـــ دەريا ، غول .
نەيرەم ـــ نەرىمەن ئىسمىنىڭ قىسقارتىلمىسى . « شاھنامە » دە سامنىڭ ئاتىسى ، ئىران پادىشاھلىرىدىن بىرى .
نۇكتە ـــ ھېكمەتلىك سۆز .
نىكخاھ ـــ ياخشى نىيەتلىك .
نىكنام ـــ داڭدار .
نىگىن ـــ ئۈزۈك تاشى .
نىمرۇز ـــ سېيىستان ۋىلايىتى شۇنداق دەپ ئاتالغان .

ھ

ھارۇت ـــ ئەپسانىلەردىكى يەرگە ھەيدەلگەن ھارۇت ۋە ماروت ئىككى پەرىشتىنىڭ بىرى .
ھەسەنات ـــ ياخشىلىق .
ھەمەل بۇرجى ـــ مارت ، ئاپرىل ئايرىسى ، كونىچە 1 ـ ئاي .
ھەملە ـــ ھۇجۇم .
ھەندەسە ـــ گېئومېتىرىيە .
ھورمۇزد ـــ ئاتەشپەرەسلىك دىنىدىكى باش تەڭرى .

ئو

ئوتتۇز يېزىق ـــ فىردەۋسى ئوتتۇز يېزىق ھەققىدە سۆزلىگەندە ئۆز دەۋرىدىكى مەشھۇر يېزىقلاردىن بىر نەچچىسىنى ساناپ ئۆتكەن . بۇلارنىڭ ئىچىدە ئەرەب يېزىقى ، ئۇيغۇر يېزىقى ، ئىران يېزىقى ، پارس يېزىقى ، يۇنان يېزىقى ، رىم يېزىقى ، قەدىمكى ئىران يېزىقى ـ پەھلەۋىي يېزىقى ، ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقلىرى يېزىقى ، سۇغدى يېزىقى ۋە چىن (خەنزۇ) يېزىقلىرى بار .

ئۆ

ئۆمەرا ـــ يۇقىرى دەرىجىلىك ھەربىي ئەمەلدار .

ئې

ئېلبۇرز ـــ ئىرانىنىڭ شىمالىي چېگرىسىدىكى تاغ تىزمىلىرى . كاسپى دېڭىزىنىڭ جەنۇبىي قىرغاقلىرىنى قورشاپ تۇرىدۇ . « ئېلبۇرز » سۆزىنىڭ مەنىسىنى بەزى ئالىملار « پارقىراق تاغ » ، بەزىلەر « ئېگىز تاغ » دەپ ئىزاھلايدۇ . ئىران ئەپسانىلىرىدە ئېلبۇرز چوڭ ئورۇن تۇتىدۇ . ئۇ قۇياش ، ئاي ، يۇلتۇزلارنىڭ دەم ئالىدىغان يېرى ھېسابلىنىدۇ .

ئى

ئىزەد (كۆپىنچە يەزدان) ـــ ئىرانلىقلارنىڭ مازداك ياكى زەردۇشت (ئاتەشپەرەسلىك) دىنىدىكى ياخشىلىق خۇداسىنىڭ نامى .

ئىنتىھاب ـــ سايلاش .

ئىنقىراز ـــ تۆگەشمەك ، يوقالماق ، مۇنقەرز بولماق .

ي

ياخ ـــ مۇز .

يەزدان ـــ زەردۇشت دىنىدىكى ياخشىلىق خۇداسىنىڭ نامى .

بۇ كىتاب ئۆزبېكىستان غاپۇر غۇلام نامىدىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەت نەشرىياتىنىڭ 1976 ـ يىل 1 ـ نەشرىگە ئاساسەن ئۇيغۇرچىلاشتۇرۇلدى ۋە نەشر قىلىندى.

本书根据乌孜别克斯坦乌甫尔·乌拉木文艺出版社1976年第1版本翻译出版。

مەسئۇل مۇھەررىرى : پەرھات ئىلياس
مەسئۇل كوررېكتورى : ئىلياس رەھىمى
مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى : جالالىدىن بەھرام

شاهنامه

ئاپتورى : ئۇبۇلقاسىم فىردەۋسى (ئىران)

ئۆزبېكچىدىن ئۇيغۇرچىلاشتۇرغۇچى : ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن
ئابدۇۋۇھلى خەلپەت

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 №)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى كومپيۇتېر بۆلۈمىدە تىزىلدى
تېيەنيىڭ باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى : 1092×787 مىللىمېتر 1/16
باسما تاۋىقى : 31 قىستۇرما ۋاراقى : 2
1998 ـ يىل 11 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
1998 ـ يىل 11 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى : 1—— 5,000
ISBN7—228—02883—X/I · 1449
باھاسى : 38.00 يۈەن

责任编辑:帕尔哈提·伊力亚斯
责任校对:伊力亚斯·热依祢
封面设计:加拉力丁

王　书　(维吾尔文)

(伊朗)菲尔多西　著

阿布都许库尔·穆罕穆德伊明
阿布都瓦力·哈力帕提　译

新疆人民出版社出版
(乌鲁木齐市解放南路348号　邮政编码 830001)
新疆新华书店发行
新疆人民出版社微机室排版
天鹰印刷厂印刷
787×1092毫米 16开本 31印张　2插页
1998年11月第1版　1998年11月第1次印刷
印数:1 —— 5,000

ISBN7—228—02883—X/I·1449　定价:38.00元